

తెలంగాణ విశ్వవిద్యాలయం

సంఖ్య: 22.2.90
నామ సంవత్సరం 667

అంధత్వము

ఇరువదవ సంవత్సరాది సంచిక

౧౯౭౯-౧౯౮౦

శ్రీమంత్రి శ్రీమంత్రి

అంధత్వము

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము వారు ప్రచురించిన

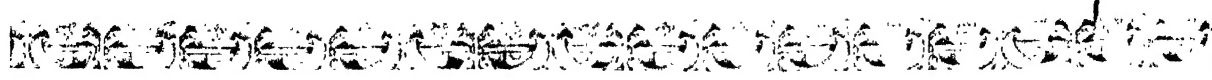
రాజకీయ, సాంస్కృతిక, ఆర్థిక, సాంఘిక, విద్యా

విషయక వ్యాసములును, దేశభక్తుల చిత్రములును గలవు

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము, ముంబై-400006

6-7, తంబుకెట్టి వీధి, బార్డిటౌన్, మద్రాసు

1929-౩౦ సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెల 10-న రేడి

PRINTED AND PUBLISHED BY
K. NAGESWARA RAO, PROPRIETOR, ANDHRA PATRIKA PRESS,
6 & 7, Thambu Chetty Street, George Town, Madras.

ది మైసూరు అగ్రికల్చరల్ డైరిఫారం కంపెనీ లిమిటెడ్

లైఫ్ స్టాకు కాంపెన్ సేషను బ్యూరోతో కలిసియున్నది

స్థాపితము 1924

ప్రధాన కార్యాలయము:— బసవగుడి, బెంగళూరు

వ్యవసాయదారులకు, జంతువులుగలవారికిని ప్రత్యేకసౌకర్యముకలదు. దీని విశేషమైన లక్షణము లేవనగా.

లైఫ్ స్టాకు రిజిస్ట్రేషను వడ్డీ తక్కువ

,, సర్టిఫికేటు హోల్డరులకు సులభమగు ఇన్ స్టాల్ మెంటు పద్ధతిని అప్పలుతీయుటకు హక్కు గలదు.

,, సర్టిఫికేటులు నాణ్యత ఫెయిటబుల్

,, హక్కులు త్వరగ స్థిరపరచబడును

కావలెను:—హిందూదేశమందు ప్రతిచోటను, బర్మా, సిలోనులందును ఆర్గనైజింగు ఇన్ స్పెక్టరులు, సూపర్ వైజరులు, సబ్ ఏజెంట్లు కావలెను.

పద్ధతులు:—జీతముగాని, కమీషనుగాని, లేక రెండునుగాని ఇవ్వబడును.

ఇతర వివరములకు:—మానేజింగు డైరెక్టరుకుగాని, యిక్రింద నుదహరించిన ప్రాంతీయ ఆర్గనైజింగు ఇన్ స్పెక్టర్లుకుగాని వ్రాయవలెను.

అమలాపురం

బరంపురం

కల్లికోట

కోయంబత్తూరు

గౌహతి

కోహట్

ఖుల్నా

కొప్పా

కొట్టాయం

మచిలీపట్నం

మధుర

నంద్యాల

నల్లూరు

నాగాంగు

పుదుచ్చేరి

రాణిపేట

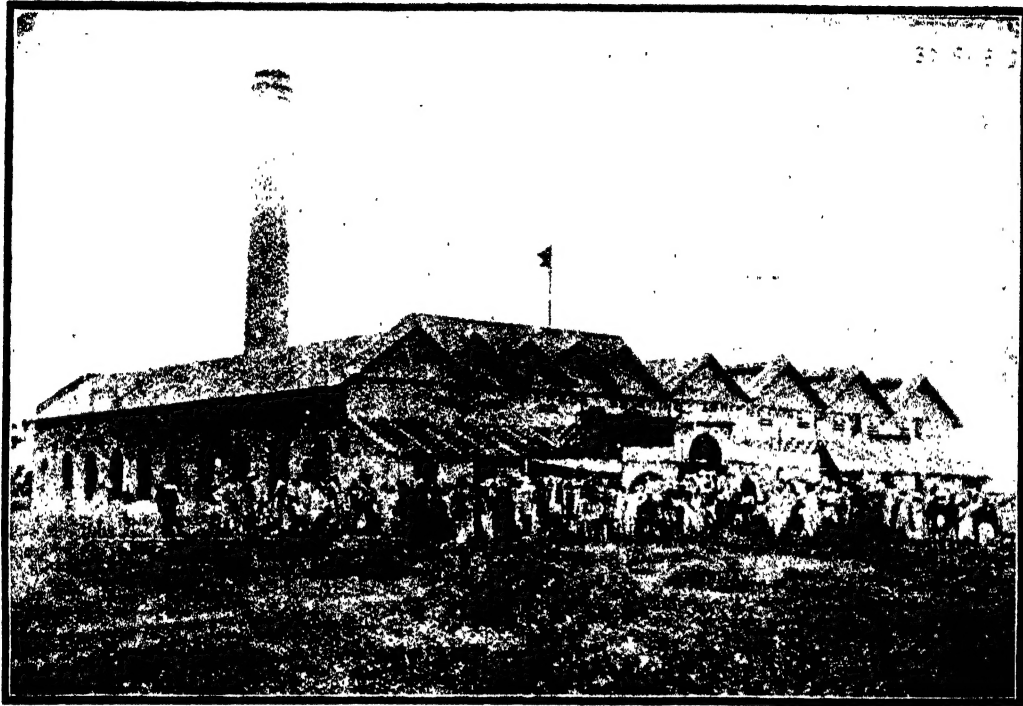
సేలం

తిరుచనాల్లి

విజయనగరం

114

ది బెజవాడ స్పిన్నింగు అండ్ వీవింగ్ మిల్స్ లిమిటెడ్, బెజవాడ.

ధర తక్కువ !

దేశీయము !!

మన్నిక ఎక్కువ!!!

రిజిస్టర్డ్ అఫీసు:—మెయిను కెనాల్ రోడ్డు, బెజవాడ.

మిల్లుకట్టడములు:—కృష్ణా కెనాల్ కు సమీపమున.

నియమించబడిన మూలధనము:—రూ. 20,00,000.

వాటా 1-కి రూ. 20 వోల్టేజీ 1,00,000 వాటాలు.

(31-3-1929) చందా మూలధనము:—రూ. 2,98,140-0-0.

(31-3-1929) వసూలు అయిన మూలధనము:—రూ. 27,25,45-0-0.

ప్రస్తుత కాలస్థితిలో విదేశీ ప్రస్తుతములను కొనుటకంటే స్వదేశీ మిల్లుల బట్టలనే కట్టవలసినదని దేశీయ నాయకుల యొక్క ముఖ్యోద్దేశము అయినది. సర్వసామాన్యనకు అందుబాటులో వుండి అనుదినము వాడుకకనుకూలముగు ప్రస్తుతములన్నియు వాణ్యమైన దేశీయ నూలుతో తయారుకావడు ధోవతులు, షెర్టు, జాకీనీడు, టువాట్లు, పక్కడుప్పట్లు, చాగలవర్తింగులు, పీరెలు మొదలయినవి విరివిగా అన్ని చోట్లను ప్రశస్తికము ఆంధ్రదేశమందంతటను అమ్మక పొగుచున్నవి. ఆంధ్రులందరు యీ మిల్లుబట్టలనే వాడకలందులకు గోరుచున్నాము.

వలయువారికి ఖరీదులపట్టి పంపబడును. విరివిగా పేర్లకొని యీ సంస్థకు వృద్ధి కేయుట, మనదేశీయులకు ముఖ్యముగా ఆంధ్రులకు విధియైయున్నది. వివరములు తెలిసికొనుటకు చిగునామా:—

గూడూరి లక్ష్మణరావు బి. ఏ., మేనేజింగ్ ఏజెంట్ అండ్ డైరెక్టర్, బెజవాడ.

ఆరోగ్యము సరియైన జీవితపద్ధతీవలన వచ్చునుగాని మందు సీసావలన రాదు.

ఆరోగ్యప్రకాశిక (హెల్తు)

ఆరోగ్యకరమగు జీవితపద్ధతీని తెలుపుటకే యేర్పడిన సచిత్రమాసపత్రిక.

సంపాదకులు-హాన రిబులు డాక్టరు యు. రామారావు, డాక్టరు యు. కృష్ణారావు, ఎం. బి. బి. ఎస్.

మిక్కిలి సమర్థులగు వైద్యశ్రేణులు వ్యాధిని ఆరోగ్యమునుగూర్చి కనుగొనిన సత్యములనే ఆరోగ్యప్రకాశిక ప్రతినెలయును మీయిండ్లకువచ్చి మీకు తేట తెలుగుమాటలలో బోధించును. అధికమగు అనుభవమును కలిగి కేలకొనినమందికి యాపకశస్త్రచికిత్సలను చేయుచున్న యొక ఘనవైద్యుడు మీయింటికి వచ్చి మీకును మీకుంటుంటున్నవారకును ముఖ్యసంబంధమైన ఆరోగ్యసమస్యనుగూర్చి మీతో కలసిమెలసి చక్కగా మీకు బోధించుట యంత గొప్పలాభమో ఆలోచించుడు.

పాఠకులకు చేయుచున్న సేవ యిదయే. ఆహారము, పుష్టి, వ్యాధినిరోధము, శిశుపోషణము, బిడ్డల శరీరబీజు, రోగులకు సేవ, గర్భవతిలకు సూచనలు, ఆరోగ్యకరమగు సౌందర్యము, శరీరనిశ్చలము, విశ్రాంతి, అంటువ్యాధులు మున్నగు ముఖ్యమూలగు సనేక ఆరోగ్యవిషయములు ప్రతినెలయును మాసపత్రికలో ప్రకటింపబడుచుండును. ఇట్టి, ఉపాధ్యాయుడు, విద్యార్థి ఆరోగ్యప్రచారకుడు, బిడ్డ మున్నగువారి కందరికిని పనికొనఁజేయు ఆరోగ్యసమాచారమును నియంత్రించుచుండును. కుటుంబములోనివారి కందరికినిగూడ గృహరోగ్యసంరక్షకుడు అనుపేరు ఆరోగ్యప్రకాశికకు సార్థకమగుచున్నది. సాలుకు రు 1 8-0 మాత్రమే న్యాయపరచినచో ఆరోగ్యప్రకాశిక ప్రతినెలయును మీయింటికి వచ్చుచుండును. ఇంగ్లీషు, తెలుగు, అరబిక్, కన్నడము యీ నాలుగుభాషలలోను ప్రకటింపబడుచున్నది.

అద్రుసు:—మెనేజరు ఆరోగ్యప్రకాశిక (హెల్తు)

323, తిరుబెట్టి స్ట్రీటు, బార్జిటవును, మదరాసు.

ఆరోగ్యప్రకాశిక సంపాదకులకు 6 అణాలు ధరగలిగిన శిశుజననమిప్పుడు మొట్టమొదట ఆంగ్లంబునలసిన పథకులు గల గ్రంథము ఇనాముగా సంపాదన.

చిత్రములు.

తెగరపడుడు.

2-వ మార్పు.

50 రహస్య గ్రంథముల సారాంశము

క్రమరహస్యములు, మందిరాంతర రహస్యములు, స్త్రీ పురుషులలోని జాతులు, ఆయా జాతుల వర్తనలు, బంధనలయొక్క అభిప్రాయములు, సంతానవాంఛ లేనివారు సంప్రయోగము చేయవచ్చువా?—గర్భనిరోధనకు గల సులువుమార్గములు, అనుకూలవాంఛత్యమునకు మరియు విషయము లన్నియు నిందు గలవు. ఇంకను కొన్ని క్రొత్త విషయములు చేర్చబడి ఈ రెండవ మార్పు అచ్చువేసినాగము. సుమారు నూటలగు 8 చిత్రపత్రములు 300 పేజీలు గల గ్రంథము వెల 1 రూపాయ మాత్రము. (పోస్టేజీ వేరు) కొద్ది ప్రతులు మాత్రమే యున్నవి. 4861

ఈ గ్రంథము కన్నడభాషలోను అచ్చువేసినాగము. వెల 1 రూపాయ మాత్రము. కన్నడగ్రంథము కొరువారు వివరముగ వ్రాయవలయును.

ఎన్. వి. గోపాల్ అందుకో., 37, తిరుపల్లివీధి, మద్రాసు.

శ్రీ శాంతి ఆశ్రమము పెద్దవృక్షముక్రింద సమా
నేశము లగును; శ్రీ శాంతి ఆశ్రమ గ్రంథాలయమును,
ప్రార్థనాలయమును; నాగరత్నం అయ్యర్ - గిండి ఇంజ
నీరింగ్ కాలేజీ ప్రిన్సిపాల్; సి. సత్యనారాయణ నాయడు
గారు; కె. నరసింహారావు గారు, కె. వైడిశిల్లి గారు;
పొట్నూరు స్వామిబాబుగారు; దొడ్డిపల్లె సర్వేశ్వరరావు
గారు కీ. కే; కళాశాలపఠశాలయము, ఆంధ్ర గీర్వాణ
విద్యాలయము, కొవ్వూరు; విద్యాధిభల భోజన గృహము;
పి. బి. లక్ష్మీనరసమ్మ సత్సంగినిగారు కీ. కే. మాధవయ్య
గారి కుమారిత; ఇ. కేథర్ వుడ్డకవ్య. ౨౬౨-వ్ర

శ్రీ డా. తేజస్వి గారు; శ్రీ యమ్. కె. మును
స్వామి అయ్యరుగారు; ప్రొఫెసరు గోగినేని రంగనాయ
కులు గారు; ప్రొఫెసర్ కె. రామవెనకటె గారు;
రా. సా. డా. టి. యస్. తిరుమూర్తిగారు; శ్రీహిల్స్
బ్రానుగారు; డి. బి. జె. వెంకటనారాయణనాయుడుగారు
లెఫ్టినెంట్ కర్నల్ ఇ. డబ్ల్యు. సి. బ్రాడ్ ఫీల్డుగారు; శ్రీ
రామచంద్రధర్మ గారు; శ్రీ యస్. రాధాకృష్ణ గారికి
కలకత్తాయందు ఏవీ కీ.లు సన్మానము; శ్రీ పి. వెంకట
రమణరావు గారు.

శ్రీ ప్రొఫెసర్ సోమపట్టిగారు; శ్రీ డి. పి.
రాయచౌదరి గారు, ఉపాధ్యక్షులు, మద్రాసు చిత్రకళా
శాల; శ్రీ ప్రొఫెసరు యస్. వి. విశ్వనాథ, యం. సి.;
శ్రీ దేశోద్ధారకసంఘ పరినాలయము, సెనాలి; శ్రీ డా.
కృష్ణ అప్పాద్వైద్యుల లక్ష్మీనారాయణగారు; శ్రీ ప్రొఫెసరు
కే. యస్. ముఖర్జీగారు; శ్రీ కె. సి. మహతా గారు;
శ్రీ దివానీబహదర్ కె. సూర్యనారాయణ మూర్తి
నాయుడుగారు; మినాకీ కాలేజీ ఆంధ్రవిద్యాధిసంఘము;
ఆంధ్రప్రదేశ్ విద్యాలయపుకమ్యునల్టీధర్రా. ౨౬౩-వ్ర

శ్రీ కుమారరాజుగారు, వెంకటగిరి; శ్రీ భాస్కరి
నేతుపతిగారు, రామనాథపురం రాజుగారు; పుదుక్కోట
నూత్న మహారాజుగారు; శ్రీ రాజా సర్ రామవర్మ
గారు జి. సి. ఐ. ఇ; శ్రీ లక్ష్మీనారాయణ హరిశ్చందన
జగద్దేవుగారు, ఒక్కలి రాజుగారు; శ్రీ తిరువాంకూరు
మహారాజుగారు స్వచ్ఛందభటుని వేషమున; శ్రీ పల్లా
కిమిడి రాజుగారు.

శ్రీ చెరుకువాడ వేంకటనరసింహంగారు; శ్రీ రావి
పాటి సత్యనారాయణ చౌదరిగారు; శ్రీ యర్రమిల్లి మం
గయ్యపంతులుగారు; శ్రీ రా.బి. బి. మునిస్వామినాయు
డుగారు యం.యల్.సి; శ్రీ సుంద్రవేంకయ్యగారు యం.

యల్.సి. శ్రీ గానాల రామమూర్తిగారు; శ్రీ జయపురం
మహారాజువారు గోపను ప్రభువుగారి కిచ్చిన విండు,
బెజవాడ. ౨౬౪-వ్ర

మేజర్ కే. జి. పాండలేగారు; శ్రీ యస్. దొర
స్వామి అయ్యర్ గారు; డా. శర్మనందగారు; కర్నల్
మెగాగారు, సి. ఐ. యి., ఐ. యమ్. యస్; శ్రీ కే. చాంస్
గారు; శ్రీ కే. శ్రీనివాసయ్యంగారు; యస్. పి. అన్న
మలె చెట్టిగారు-వారు చేయించిన చిన్న నూతనవాయు
విమానము; శ్రీ కె. గోపాలయ్యంగారు; రావుసాహెబ్
యమ్. వెంకటప్పగారు; శ్రీ కె. యస్. కృష్ణస్వామి
అయ్యంగారు; ఖాన్ బహదూర్ బజులుల్లాసాహెబుగారు;
డా. సి.సి. పిల్లేగారు; రెవ. డబ్ల్యు. యస్. ఉర్కుహార్ట్ గారు.

శ్రీ వీరేశలింగ వర్ధన్, చిట్టవరము; శ్రీ రమేశ
బాలభక్తభజన వందరము, అంగలూరు; శ్రీ వీ దేశి
కాచార్యులుగారు; శ్రీ గౌరమీ వ్యాయామకళాశాల,
రాజమండ్రి; బాలభటసంఘము, ఏలూరు. ౨౬౫-వ్ర

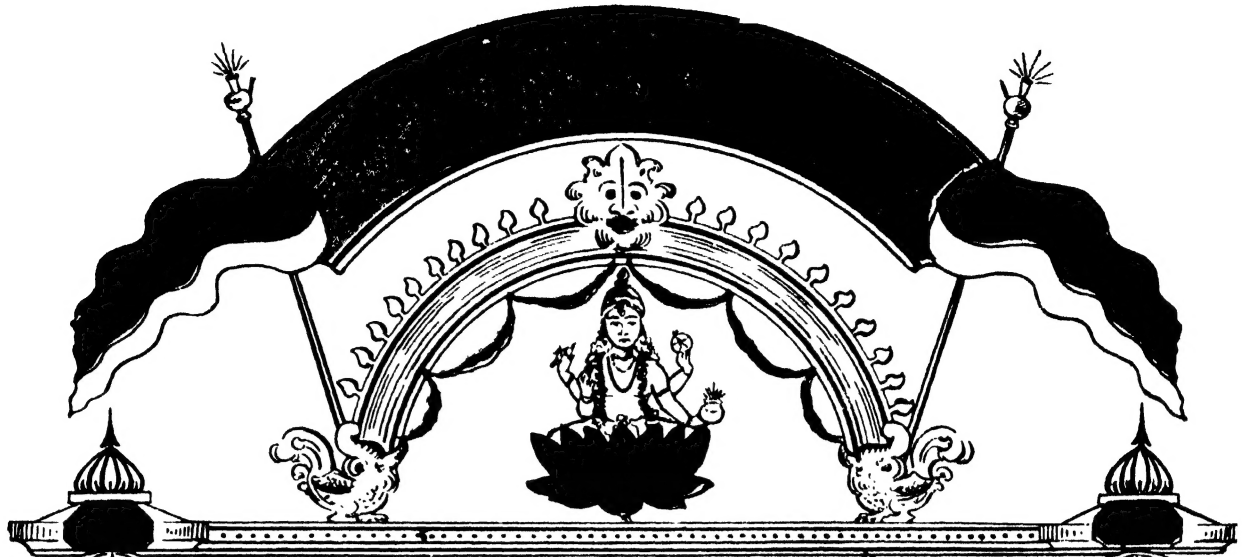
మహామహాపాధ్యాయ శ్రీ శరవస్తు వెంకట
చార్యులు అయ్యవారు గారు.

శ్రీ రామదాసాశ్రమము, భద్రాచలము, ౨౬౬;
శ్రీ కామసముద్రం వెంకటకృష్ణసూచార్యులవారు; శ్రీ
భద్రాద్రి రామాలయము, భద్రాచలము; శ్రీ గొట్టు
పూళ్ల నీతాంమూనజాచార్యులుగారు; శ్రీ పాడిచేటి
నీతాంమూనజాచార్యులు గారు; శ్రీ మహాయోగి
గోవిందస్వామి వారు, (కీ. కే.); శ్రీ ఆర్. ఆర్.
శాస్త్రి గారు. ౨౬౭-వ్ర

శ్రీ రాజా మీరాజునల్లప రాజనేనిటపతి రాజు
బహద్దరువారు ౨౬౮

శ్రీ డా. బలరామకృష్ణయ్యగారు, బౌద్ధవాఙ్మయ
బ్రహ్మ; శ్రీ క్రొత్తపల్లి నరసింహంగారు; ఆంధ్రగీర్వాణ
సాహిత్యసమ్మేళనము, విజయనగరము; శ్రీ ఉప్పలూరుగల
పతిశాస్త్రిగారు; శ్రీ కోగంటి దుర్గామల్లికార్జునరావుగారు

విద్వాన్ మంకాల శ్రీపతిగారు; శ్రీ చల్లా లక్ష్మీ
నారాయణ శాస్త్రిగారు; శ్రీ మంత్రవాది వెంకటరత్న
ముగారు; శ్రీ పురికండా అప్పలస్వామిగారు; శ్రీ గుండ్ల
మెడ వెంకటసుబ్బారావు గారు; శ్రీ దాసరి లక్ష్మణ
స్వామిగారు; శ్రీ మధునాథంతుల సత్యనారాయణమూర్తి
గారు. ౨౬౯-వ్ర

ఆంధ్రదేశపు రాజాస్థానములు

ఆయుర్వేదోషధములకు ఆకరములు

శ్రీ శ్రీ ముక్కోటంపావనాశ్వీనగుణ, వైష్ణవంధు శైలకొల్లి, ఇతరశ్రీ
 లభించినట్లెన్నో, నామాన్యులు చేతులదాటించుకొన్న, నమ్మకమైన గొప్ప
 ఆయుర్వేదోషధములు, శ్రేష్ఠగా ప్రకాశించుచున్న వారి సంస్థానము 'ప్రశస్తి
 ఆయుర్వేదోషధములు' అని పగంపరగా వచ్చుచున్న పేరును స్థానము
 చేరుచున్నాడు. ఇట్టిమందులు ఇతరవొట్ల ఎప్పుడును లభించవు. అనేకులు
 వాటి మెచ్చించుచున్నాడు. చోకధరలకు పొయి లూలకపుండును కొంచెము
 సర్పకమును, శ్రేష్ఠతను జూచితే కొనవలెను. 'నమ్మకమే' మా యాద్యము.
 చోకధరలగుల మామపుంసులకం పై వ్యాయమైన ధరలుగల నమ్మకమైన మందు
 లను కొనుటే మంచిగదా! సమస్తా ఆయుర్వేదోషధములు మావద్ద లభించును. ఏ
 మందు కావలసినను మాకే వ్రాయుడు. కేటలాగు ఉచితము.

**అభుక్త
భస్మము**

**క్షీరబల
తైలము**

ఆర్షరసాయనశాల
ముక్తావలి (కృష్ణా)

డ్యాబ్లో డైమండు (రిజిస్టరు) నగలు

రత్న వ్యాపారస్థులుకూడ

డ్యాబ్లో డైమండులను చూచి

వజ్రములని భ్రమించుచున్నారు.

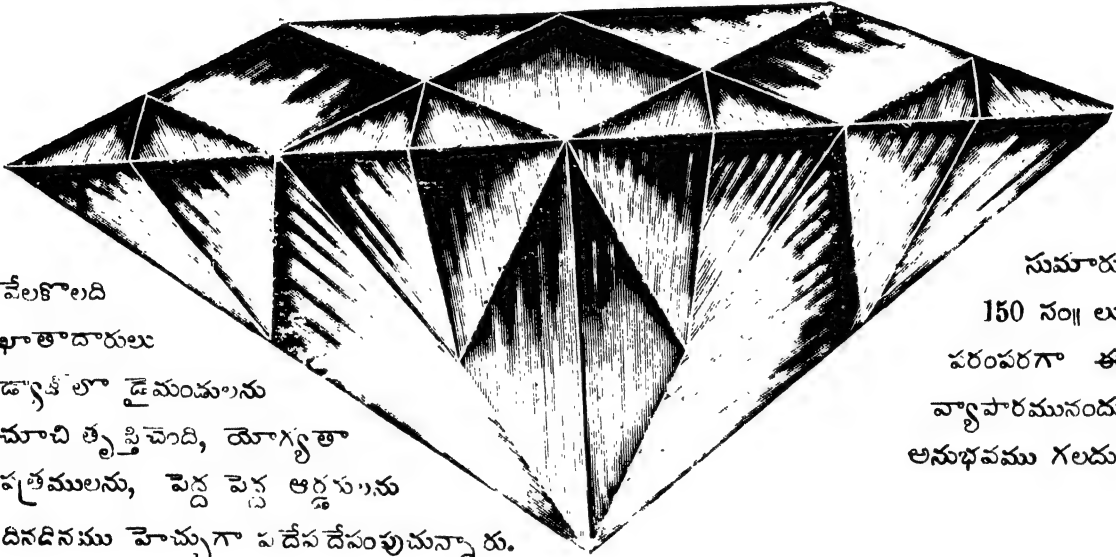

డ్యాబ్లో డైమండ్ల నగలు

సవరంబంగారుతో తయారు చేయబడి

పూచీగా పంపబడును.

గాజురాళ్లు కొని మోసపోకుడు.

వేలకొలది

ఖాతాదారులు

డ్యాబ్లో డైమండులను

చూచి తృప్తిచెంది, యోగ్యతా

పత్రములను, పెద్ద పెద్ద ఆర్థస్థులు

దినదినము మెచ్చుగా పదేపదేపంపుచున్నారు.

సుమారు

150 సం॥ లు

పరంపరగా ఈ

వ్యాపారమునందు

అనుభవము గలదు.

నగలు క్యాటలాగు ఇనాం! ఇనాం!! ఇనాం!!!

డ్యాబ్లో డైమండు ధరలు రూ. 3, 4, 5.

పి. గోపాలస్వామి నాయుడు అండు సన్,

సెంటుథామస్ మౌంట్ బోర్డు (మద్రాసు)

తంలివిలాసము :

“గారంటీ”

P. GOPALASWAMY NAIDU & SON,

P. O. Saint Thomas Mount (MADRAS)

చిత్రముల వివరణము

అనంతనారాయణగారు, యస్. :—^{కీ}. శ్రీ నాగయ్యగారి కుమారులు. వీరు లండనులో జరిగిన ఎ. సి. యస్. పరీక్షయందు కృతార్థులైరి.

అనంతాచారియార్, ఆశీర్:—వాణిజ్య తెలుకా
కాంగ్రెసు సంఘ కార్యవర్తి. ఉత్తర ఆంధ్ర ప్రదేశ్ గవర్నరు థాను చేయబడినది.

అన్న, వస్తు, వైద్య దాన సమాజము-అలాగు: ...
 వాల్మీకిగోష్ఠము సంస్కరముచేయుటకు చాచుము. శ్రీ
 మోషే వారాయా రావుగారిగు గలరు.

అప్పలస్వామిగారు, పురిసింపా:— కీగు విశాఖపట్టణ
మంబలికవితా సమితికి కార్యదర్శి, అధ్యక్షుడు కవిగానూ, గ్రం
థాలు కూడను.

అ.స్వామినాథుడు, పెద్దెం:-----శీరి- ర విషయము.

అస్సోస్వామి నాయుడుగారు, కలిమిరెడ్డి:—కీరి
రాజమహేంద్రవరము. ఆదినెల ౧౫, కౌన్సిల నాయుహు, పుష్కరపూర్వ
పృథ్విక వాటునువారు.

అమృతమృగం గాది:—ఈమె చిన్నదిగము పులిపాలక సంఘసభ్యురాలు. ప్రజాసౌత్వరాజుగా.

ఆంజనేయస్వామి భజనసంఘము, నాగిరెడ్డిపల్లె
కడపి.తాలూకా. — శ్రీమహాభక్తయంత్రీ ఉన్నము ఆర గొ-ల
నాడు బహుప్రముగా జనుబడిను. కానదా పుష్కల సంపాదా
రాధ్యశలు శ్రీ మానిరెడ్డి వెంకటస్వామిరెడ్డిగారు నిండు పాల్టానీరీ.

అదిక్షత్రియ మహాజననధ, బెంగళూరు:— ఇది
అదిక్షత్రియ పత్రికాసంపాదకులను రాజపైద్య కోలా అప్పలనరసింహ
దేవుగారి అధ్యక్షతల కింద బెంగళూరున జరిగినది.

ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాయనుఁడు, కోచ్ఛాను:—

(పరు నా ఉప వాగ్ని కోల్పోవడం)

చి. గ. ఈ ఉత్సవమునకు కాశీ కృష్ణమహారాజులు గారు అధ్యక్షులు. ప్రకృత మీ విద్యాసీతమునకు శ్రీ అమగవాది సామయచాస్ట్ర గారు అధ్యక్షులు. చి. అ. ఆంధ్రగోవిందా విద్యాసీత పతసాలయము.

ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్య సమ్మేళనము, విజయనగరము:—ఈ ఛాతుచ్చిత్రమున తత్వరీతివేషభ్యులు కలరు. ఆంధ్రగీర్వాణసారసలత సరితర రచనము, సంస్కృతాంధ్ర పండిత సరితానలి

గంపము, అమృతాంధ్రగిరివాంకాయవాసుకాని ప్రచురణము మొదలగునవి యీ పరిషత్తువారి మహాగోళముమల.

ఆంధ్రపట్టభద్రులకు సమ్మానము: — చెన్నపట్టణము
పన్నయప్పచోటునందు జరిగిన యీ సమ్మానమునకు గౌ. బేసా రామే
శంకారధ్వజుల సహించిరి. ఇంగ్లీషులునును శ్రీరామేశ్వరగారు,
నొంతి రామయ్యగారు, టి. యస్. రాఘవయ్యగారు, వేమవరపు
రామదాసుగారు, జ్ఞాని వృద్ధస్వామి అయ్యగారు మొదలగు వారు
కలరు.

అంధ్రజనహితకారినంపుమూ, జమ్మేపల్లిపూర్ : .
 ఇది ౧౯౦౫ సం॥ స్థాపించబడినది. ఇది యాటి గూండ్లసోనగుల
 పొట్టిగొట్టె పేటనుంచి నన్నాచీరీ దీనికిచేరి మండ్రంగాలయమును,
 పంచవరమును కలవు. ఇతల విజ్ఞానప్రచురణకాళి నొకదానిని దీనికి
 జతపరచెను. అప్పుడప్పుడు నొప్పనారు ఉపన్యాసము లిచ్చుచుందు
 గా. ఇందలి శిష్యులు దీని దిగ్విజయ వారి హాత్రు సమయమున లీనినది.

ఈశ్వరస్వరూప, నిరమ_ర్తి హృద్భరుచి.యో., యమ్.
 డి.పి.యస్.యమ్.హెచ్.సి:—ఈ గంపాంశ్చిల్లా శ్రీకాకుటమున
 నిలిచియు వైష్ణవ్యాధాన. ఇది శ్రీ వైష్ణవాల యను నొక హో
 నానతి వైష్ణవాలయము స్థాపించి నీహనానలకు వైష్ణవముచేయుచు
 న్నారు. వీరికి భాషాప్రవేశము కలదు. కవిత్వమునం దభిరుచి కలదు
 విద్యనెయంగుడు ప్రవేశము కలదట.

కిమామహేశ్వరతాను చోదరిగారు, కొడలి:—
 పీఠకృష్ణాద్విజయతలకా, జుల్యపురి. వీరిపంపను, పర్య
 సరామహేశ్వర, పీఠకృష్ణాద్విజయతలకా, జుల్యపురి. వీరిపంపను, పర్య

ఉమ్మ-హాల్ గారూ, రెవ., హైస్ట్రీయన్. జి. లిట్.—
 మీరిం కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ ఉపాధ్యక్షులుగా నియమించిరి.

కమలాబాయి కన్యగారు, వి.:—ఈమె దక్షిణదేశ
మండు సంగీత ప్రభుని పెద్దసినిచిన ప్రముఖాలామణి. ఈమె కాశ్మీర
శత్రుని గుర్తుగనుచు స్వీకరించినది.

కమలామీనాక్ష కన్యగారు బి. ఏ. — శాసన సభా
సభ్యులగు సి. గోపాలమీనాక్షగారి కుమార్తె యీమె. బెజవాడయందు
జగిన తెన్నీగు పండుమలందు విజయమునంది గుర్ర పత్రికమును
బడెననది.

కరంతుల్లాగారు, యమ్:—చెన్నపురి పరిశ్రమభాధి
కారియగు ఖాన్ బహదూర్ బజలబాసాహెబ్ గారి కుమారులు వీరు.

వీ రీమస్ట్రీ వి. సి. యస్. ప్యాషయిగి. మహ్మదీయయవకులలో వీరే యిట్టి దానికి ప్రథములు.

కళ్యాణికుట్టి అమ్మగారు:—ఈ కన్య బి. యే. (ఆనర్సు) ప్రభువుతరగతియం దు తీర్థరా లయ్యెను. చరిత్ర, అర్థశాస్త్రములందు తెన్నుల మీరిరాణి కళాశాలయందు విద్యాభ్యాసము చేసినది.

కామేశ్వరరావుగారు, కొచ్చెర్ల కోట:—వీరు చెన్న పురమునందలి ఆంధ్రగీర్వాస సాహితీ సమాజమునకు చెందినవారు.

కేథర్ న్యూకేన్స్, ఇ:—కనడా నేతలు మల్ల రా లు. హైజంట్ (ఎస్టాబ్లిష్మెంట్) యందు బహుమతులందినది. ఆస్ట్రేలియా నందు పండితులు జరిగినవి.

కేశవదేవజ్ఞాని దంపతులు; ఆంధ్ర ఆర్యకో మిషన్, గుంటూరు:—వీరు శ్రద్ధాసంస్థామలవారి ప్రియోఘ్నులు. కార్మి గురుకుల పట్టభద్రులు. గుంటూరు, బెజవాడ, బండిగు ప్రాంతములందు శుద్ధిద్యోమప్రచార మొనర్చి యితర సుతములవారిని కొందరిని హిందూమతమున చేర్చిరి.

కొలాబునర్ జలపాతము:— ఈ జలపాతము జయపుర మునకు ౪ మైళ్లదూరముననున్నది. కొలాబునది ౨౦౦౦ అడుగుల యెత్తుగల సీఁగ్గామినుండి ౨౦౦౦ అడుగుల యెత్తుననున్న ప్రదేశము నకు దుమకుచున్న దృశ్యము. అవిటినుండి జయపురమున కొకమైలు దూరమున నేలమట్టమునకు దింపి యగుట విద్యుచ్ఛక్తిని జనింపజేయు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి.

కోటయ్య చౌదరిగారు, పునుకొల్లు:—వీరు కృష్ణా జిల్లా పెదపాడుపూరియందుల శ్రీసీతారామాలయమునకు చెందినవారు.

కోడిమెల కొండయ్యగారు:—వీరు ఇప్పటి దినములలో అతిథి అభ్యాగతులకు నిరాడంబరముగా పూజలొనర్చుటలోను, “ఈ పని నీవలన గావలె”నని అరించినవారి కోర్కె లీడేర్లుటలోను, దీవ జనులపై బాపటలోను, స్వచ్ఛందమైన దీవనమును ఆరణ్యసంప్రదా గునసరణముగా నడపుటలోను కోడిమెల కొండయ్యగారు ప్రాచీన కాలపు ఆశ్రయాల లెక్కింపదగియున్నారు.

కొండయ్యగారు ఉత్తమతెలుగాలమున సత్ప్రసన్నుతముచే వీరు జచ్చిన కోనేటిరాయుడుగారి కుమార్తె. వీరితల్లి శతశత్రు కోటయ్య గారు సజీవయై పుత్రసేవకొనుచు భగవద్గ్రాహసక్తయై విరాజిల్లు చున్నది. కొండయ్యగారి వయస్సు ౭౦ సంవత్సరములు. వీరి నివాసగ్రా మము ఏలూరు, చిన్నతనమునుండియు పెద్దలుయెడల భక్తి, హితుల యొడ రక్తి, ఆదినమాటతప్పకుండుట, నమ్మినవారికి తలలోని నాల్గు నలెనుండుటచే బహుజనులకు ప్రీతిపాత్రమై నేటికిని ఆరాధనీయుడై యులరుచున్నాడు.

గొప్పజమిందారు డిను నోక ప్రభు నోకసారి ప్రసంగవశమున “కొండయ్యవంటి పరోపకారిని, ధైర్యసాహసములు గలవారిని తలుచుగా జూడ”మని చెప్పెను.

అశేకులకు స్వదేశప్రభుల నివాసమై యొప్పు నూజిటిలో కొండయ్యగారు పాంజనల కొకగర్భస్థ్రమును గట్టించియున్నారు.

జుమదొరలకు కొండయ్యగారియందు మిక్కిలి గౌరవము గలదు. చింతలపూడిలో నోక గర్భస్థ్రమును గట్టించియున్నారు. ఆ యూరు వైజాము రాష్ట్రమునకు ముఖ్యార్థ మనదని దినదివాళివృద్ధి గాంచుచున్నది. ఉత్తరాదిలోని పేటిగ్రామ మనవనిన ప్రజావరములో స్కూలు భవనమును గట్టి తాలూకాబోర్డు వారి కొసంగియున్నారు. ఆనీడున నేలకొలది బాలబాలికలు విద్యావంతులై ప్రజ్ఞామానులగుచున్నారు. రహదారియగు లింగపాళీమందు ఒకస్థ్రమును గట్టి ఆ ప్రతిష్ఠసమయమున స్మశానోత్సవము గావించియున్నారు.

ఎన్నైన నోకస్థ్రము, ఒకతోట, ఒకబావి నేయించి తృప్తి పడుదురుగాని కొండయ్యగారి కీవిషయమున కాంక్ష దీగలేదు. మన్య ముఖమనసిన జంగారెడ్డిగూడెమున నోకస్థ్రమున, అనుపత్రిభవనమును గట్టించి బోర్డువారి కొసంగిరి. కైకలూరు స్కూలునకు వలయు సామగ్రినంతయు మదితముగా నొసంగి విద్యార్థి జనములప్రీతికి పాత్రమై గెలుపిగి.

న్యాపాగమ నూని, యశస్వముగా నింటగూర్చున్నను సుఖ తీవనముగల కొండయ్యగారి నిపు డింట జూచుటయే సకృత్తు.

ఎప్పుడు విన్నను ఎవరికో యొకరి కుపకారము చేయుటకో, ఎనకో అతిథులకు అతిశ్య మొసంగుటకో, ఎక్కడనో స్థ్రము గట్టుటకై కలకలనుటకో, కుటుంబముజమానుల ప్రార్థనముపై ఏ కోర్కె లోనో యెనిగి ఆస్తియొ విలముకాకుండ బామినుండుటకో, మర్యాదపైల మానము కాపాడుటకై పూచీకత్తు నిచ్చుటకో బెల్లి యున్నారనువార్తలే వినబడుచుండును. కొండయ్యగారిని ఏలూరు నివాసులని చెప్పుటగూడ సాహసమే. వృత్తిపన్ను నియ్యదగినంత కాలమైనను ఏలూరులో నుండుటలేదు.

ఏలూరులో తమ తల్లిగారిపేర నోకస్థ్రమును నిర్మించుటకై ప్రయత్నించుచున్నారని తెలియుచున్నది. కొండయ్యగారు కొండనేన గెప్పించి యందఱ కిచ్చుచుండురు గాని నేనకంటె వారితేన పల్కు లెక్కువగుచికరముగా నుండును. మాడజూడగా సకృత్తుగా కొందరు పరోపకారపారీణి లిట్టివా రికాలమునగూడ నుండురని కొండయ్యగారి నుదాహరణగా జూపుటకు భగవంతు డీతని నిర్మించెనాయనిపించును.

శ్రీ కొండయ్యగారికి శ్రీమదనంతకోటిరీలాలాడుడగు భగవంతు గాయరాకోగ్య సకలైశ్వర్యము లొనగూర్చి యితోధిక నిరంతర ప్రహసేనాపరునిగా నొనర్చుగాత !

కోమలం కన్య:—దక్షిణభారతదేశమున నీమెయే మొదటి సినిమా నటకురాలు కావచ్చును. 'మోటారుకారుల పిచ్చి' యను ఫిల్మ్ నందు పాల్గొనుచున్నది.

కృష్ణంరాజు, రామరాజు, నరసింహరాజు యోగీంద్రులు, పొత్తూరి:—వీరు ఆయుర్వేదముగానిధి బిరుదాంకితులు. త్పత్రియులు. వీరిపురుషులైన పడమటి గోదావరిజిల్లా, నగసాపురం తాలూకా, ఏనుగువానిలంకయను గ్రామమున హాళియోగాశ్రమమున నున్నారు. తత్త్వలక్ష్యార్థవాది గ్రంథములను రచించినారు. ప్రకృతితత్త్వపరిశోధకులు

కృష్ణస్వామిగారు, యస్. వై:—వీరు యస్. కె. యజ్ఞనారాయణయ్యగారి కుమారులు. ఎ. సి. యస్ పరీక్షయందు నెగ్గినవారు.

కృష్ణాబాయి, యల్:—చెన్నపురి యువకసంఘకార్యదర్శిని. అలహాబాదునం దొక కళాశాలలో గృహతంత్రోపాధ్యాయినిగా నియమింపబడెను.

క్రిష్ణాబాయి కమలాబాయి సోదరీమణులు, రత్నాల:—నూర్పున్న యామె కృష్ణాబాయి వీ. ఏ., యల్. టి. వీరు రత్నాల అబ్బాయి నాయుడు గారి పుత్రికలు. సంగీతము, చిత్రకళ యందు ప్రవేశము కలవారు. ప్రస్తుతము శాంతినికేతనమున సంసలాల్ బోసుగారివద్ద చిత్రకళా విద్యాభివృద్ధినిగావించుకొనుచున్నారు.

కృష్ణన్ గారు, కే.వి., యమ్.బి.బి. యస్., డా||:—వీరు గిండియందున్న కింగ్ ఇన్స్టిట్యూట్ నకు సంబంధించినవారు. రాక్ ఫెల్లర్ విద్యార్థి. కొన్ని అమెరికా విద్యాలయములందు చదివి డి. బి. పరీక్షయందు ప్రథమస్థానమున నుత్తీర్ణులైరి. వీరు (ఎడింబరో) యమ్. ఆర్. సి. పి. పరీక్షకును పావనమైనారు.

గంగరాజుగారు, కలిదిండి:—వీరి నివాసము పడమటి గోదావరిజిల్లా, తాడేపల్లిగూడెము తాలూకా కేశవరము గ్రామము. కాంగ్రెసుపక్షమునకు చెందినవారు. ఆతలూకాబోర్డుకు అధ్యక్షులు. సంపన్నులు. గ్రామసంస్కరణ ప్రారంభవిద్యార్థులకు ప్రత్యేకము కృషి చేయువారు.

గంగాధరరావు నాయుడుగారు, మాదిరెడ్డికి|| కే:- వీరిది మచిలీపట్టణము. వీరు తహసీల్దారుగా పనిచేసి వీరినను హించినవారు. 'సంగీత గోపీచందు' అను నాటకమును రచించినవారు.

గణపతిశాస్త్రిగారు, ఉప్పలూరు, కాకినాడ:—పూర్వోత్తర మిహంసాశాస్త్రములందును, వ్యాకరణశాస్త్రమునందును చక్కని పాండిత్యముగలవారలు; శ్రాతప్రయోగమునందు దిట్టలు.

వేదాగ్రయనపరులు. విద్యారణ్యభాష్యపహితముగ వేదాగ్రము నుపన్యసింపగల వట్టలు. కృష్ణాజిల్లా గుంతాలూకా హొసలపేరియందు 20-2-29 నేదముందు జరుపబడిన కృష్ణానుంటూరు మండల బ్రాహ్మణ మహాజనసభకు అధ్యక్షులు.

గురుస్వామిగారు, వి. యస్:—వీరు ముధురజిల్లాకు చెందినవారు, గణితశాస్త్రమున నభ్యుదయప్రతిభిగలవారు. విద్యభ్యాస, విద్యమాల, ఘనమూలాది గణితముల వంటివానిపైని సామీగ తత్వరచనలెక్కించి చెప్పగలరు. పాపము, వీరికి మహాచిన్మయలన దృష్టి లోపించినవట్ట.

గురుస్వామి మొదలియారుగారు, యమ్. ఆర్:—చెన్నపురి వైద్యకళాశాలయందు ఓవర్సెయిన్ తత్త్వశాస్త్ర పండితులగు వీరు వైద్యమునందుత్తము పరిశోధనలనుగూర్చి శోలిసికొనుటకు విదేశములకు పంపబడిరి.

గోపాలయ్యంగారు, కె:—వీరు 'హిందూ' పత్రికాధిపతులలో నొకరు. ఈయన యాపత్రిక పంచాంగద్వారీ శోలినివము జరిగెను.

గోపాలస్వామినాయుడుగారు, పి:—వీరు పరంగిమలై యందు మణాలవర్తములు, నగలవర్తములు.

గోవిందకృష్ణయ్య నాయుడుగారు, పి:—వీరు కీ|| శే|| గుంటూరు వేంకట కృష్ణయ్య నాయుడుగారి కుమారులు. వీరిని ప్రభుత్వమువారు వేతనమిచ్చి హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ డెవలప్ మెంటును గుఱించి అనుభవమును కలిగించుటకు గ్రేట్ బ్రిటనుకు పంపించిరి.

గోవిందరావుగారు, వి:—వీరిది సాలసనపల్లి. మరళి ఫస్టు సంచారక నాటక కంపెనీ మేనేజరు, ప్రాప్రయమిరును.

గౌతమి వ్యాయామ కళాశాల, రాజమండ్రి. వీరు పద్మశాలియులు, పరోపకార పరాయణులు, గ్రంథకర్తలు.

చాందీగారు, కే:—వీరు మైసూరు విశ్వవిద్యాలయమున ప్రజేంద్రనాథ శిల్పగారి స్థానమున ఉపాధ్యక్షులుగ నియమితులైరి.

చార్లెటీ సంజీవరావుసతిగారు:—ఈమె విశాఖపట్టణపు జిల్లాబోర్డునకు సభ్యురాలు.

జనార్దనస్వామిగారు, దావల్. వైద్యభూషణ:—వీరు దక్షిణ హైదరాబాదు నివాసులు. పద్మశాలిప్రముఖులు. వీరి కుటుంబము ఆయుర్వేద వైద్యమునకు పేరుకన్నది. వీరుచక్కన్ ఆయుర్వేద ఘోషిని స్థాపించిరి.

జయరామనాయుడుగారు, కోటా, మద్రాసు:—ఆయుర్వేదభూషణి శ్రీయత దాక్షరు ఆపంట లక్ష్మీపతిగారిచే స్థాపిత

బడిన ఆంగ్లాయుర్వేదిక్ ఫార్మసి లిమిటెడ్ బ్రాడ్వే బ్రాంచియందు వీరు వైద్యులుగనున్నారు. పెక్కు అనుభవమును బోధములను స్వంతముగ తయారుచేసి వీరిలకుచిత్రముగాపాడె నొసగుచున్నారు. అధిక గమలు, అధికము వీటియందు ప్రత్యేక పరిశోధనలు సలిపి వైద్యులను బంధమైన వ్యాసములను పత్రికలకు వ్రాయుచున్నారు.

జమదగ్నినాయకర్, కడపేరి:—వాల్వా తాలూకా కాంగ్రెస్ కమిటీకి సంబంధించిన వీరును ఉత్తర ఆంగ్లాటును స్థానికు చేయబడిరి.

జయపురం మహారాజావారు గోమెన్ ప్రభివు గారికిచ్చిన విందు-బెజవాడ :—ఆంధ్రభక్త్య విద్యాలయమునకు ప్రాసాన్సులగు నియమింపబడిన జయపురము రాజావారు గారు గారికి విందిచ్చిన సంస్కరమున తీయబడిన చాయాచిత్రము.

బాన్స్టాగారు, రెవ. ఎ. బి. యమ్. ఏ:—ఈమె విశాఖ పట్టణము నోబిల్ కాలేజీ ప్రెసిపాలగు వీరు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయపు సెనెటునందు సభ్యులైరి.

జానకిబాయమ్మగారు, దిగుమర్తి:—ఈమె విశాఖ పట్టణజిల్లా విద్యాసంఘసభ్యురాలు. గోమె అనుపత్రి సిచ్చియాను పత్రికల నియమిత ప్రేతకురాలు. సంఘసేనాపరాయణ.

బార్జికనన్, ఇ:—చెన్నరాజధానియందు యం. ఏ. పరీక్ష యందు ప్రథమతరగతియందు ప్రథమురాలుగా నుత్తీర్ణయినది. చెన్న పురి క్రిస్టియన్ కాలేజీయందు తత్త్వశాస్త్రవిద్యార్థిని.

జ్యోతిర్మయీ గంగూలీకన్యగారు, యమ్. ఏ:—రెండవ మదరాసు రాష్ట్రీయ అప్పొల్యిత్ నివారణప్రచార మహా సభాసభ్యురాలు.

డెహ్మికెన్ కన్య, బి. యే., బి. యల్:—ఈమె బర్మా హైకోర్టునందు జడ్జిగా నియమింపబడినది.

తిరుమూర్తిగారు, డా॥ టి., రా॥ సా॥ బి. యే. యమ్. బి. సి. యమ్., డి. టి. యమ్. హెచ్.(లండన్):-డాక్టర్. లక్ష్మణస్వామి ముదలియారు గారి స్థానమున మదరాసు మెడికల్ కాలిజియనునకు సభ్యులుగ నెన్నుకొనబడిరి. వీరు విశాఖపట్టణము మెడికల్ కాలేజీయందు Pathology డిపార్టుమెంటు అధికారులు.

తిరువాంకూరు మహారాజావారు, చెన్నపురమున:—రాయపేటయందు తీయబడిన చాయాచిత్రమిందుగలదు. శ్రీ కొల్లెం గోదురాజావారు, జూనియరు మహారాణీవారు, తిరువాంకూరు రాజా వారు మొదలగువారు రిందు కలరు.

తిరువాంకూరు మహారాజావారు:—వీరి చిత్రము నందు బాలభటు సేవమున నున్నారు.

తులసికోట ౨ చిత్రములు.

౧. ఇది తులసికోట-దానిపై కట్టినవిమానము. ఇట్లు అనువర్తనము కార్తీకమాసమున తయారుచేయుచుండుదురు. ఈ తులసికోటమెట్లు పైన పెట్టు రింగులమ్రాగులు తివాచీపరచినట్లుండును.

౨. ఇది ఒక్క తులసికోటను మాత్రమే పెట్టడిగా కనబడుచు చిత్రము. ఇట్లు కార్తీకమాస శుద్ధ ఏకాదశి ముదిలు హస్తమిహతు అను రాత్రుము జయపురము మహారాజావారికోటలో తులసికోటను మ్రాగు లతో నలంకరించుచుండురు.

తేజస్వీన్, డా॥:—చెన్నపురి కాననసభా సభ్యులగును వీరు గ్రామిక కాన్సిల్ కార్యదర్శియైరి.

దగ్ధా మల్లి కార్జునరావుగారు, కోగంటి:—వీరిది గుడివాడ తాలూకా, అంగలూరు గ్రామము. వీరు తెనుగున కనన మల్ల గలరు. వీరి వ్యాసములను తిలుచు పత్రికలలో చూడవచ్చును.

దేవకీకన్య, ఎ. సి:—మేర్రాణి కళాశాలయందు సచివి యామ బి. ఏ. యందు సరిత్రవిద్యార్థినిగ ప్రథమ తరగతియందు ఉత్తీర్ణయ్యెను.

దేశికాచార్యులుగారు, దీవి:—వీరు చెన్నపట్టణము ఆయుర్వేదాశ్రమాధిపతులు. దీర్ఘ కేములైన ఆయుర్వేదరత్న, భిషజ్యుణి దీవి పంకిణి గోపాలాచార్యులుగారి సోదరుడు. వారిచే స్థాపించబడిన వైద్యశాలను మిక్కిలి సామర్థ్యముతో నిర్వహించి, వైద్యశాలకు గొప్పఖ్యాతిని, నన్నన, దెచ్చుచున్నారు. వీడలకు ప్రతిదినము ఉదయ మందు బోధ్యమిచ్చుచుండురు. శాంతి, ఉదాగ స్వభావముగల వారు. అనేక గుప్తదానములు చేయుచుండురు.

నరసింహంగారు, క్రొత్తపల్లి:—వీరు పట్టు గోదా వరిజిల్లా పాలమూరు వాస్తవ్యులు, సరస్వతీ గ్రంథాలయమును స్థాపించినవారు. కొన్ని ఆయుర్వేద గ్రంథములను ప్రచురించినవారు. సహాయనిరాకరణము దధిమానులు.

నరసింహారావు గారు, కె. వి:—వీరు విజయనగరము కళాశాలయందు విద్యార్థులు. హాకీయాటయందు నిపుణులు. పత్రికముల బడసిరి.

నల్లముత్తు అమ్మగారు కన్య, సి. యన్:—లేడీ విల్లింగ్ డన్ కళాశాలయం దధ్యాపకురాలుగ నుండిన యీమె ఉన్నత విద్యకొఱచు ఇంగ్లండున ౬ సంవత్సరము లుండి తిరిగివచ్చి రాజమండ్రి క్రైయినింగ్ కాలేజీ నూపరింపెంఁడెంటుగ నున్నది. ఈమె డా. ముత్తులక్ష్మి అమ్మగారి చెల్లెలు.

నాగేశ్వరరావు గారు, దొంతంపెట్టి:—వీరు దేవాంగకులమునకు జెందినవారు, వీరికి కృష్ణజిల్లా గుడివాడతాలూకా వెంట్రప్రగడ గ్రామము, వీరి కుటుంబమువారు వైద్యమునకు పేరు గన్నవారు. వీరు స్వసంఘసాధారణమునకు యిదేవాంగజ్యోతియనుపత్రికను ప్రారంభించి తామే సంపాదకులుగ నుండి చక్కగా కొంత కాలము జరిపిరి. కాని సంఘము స్థిగ్రము కామిచే కాబోలును నని కొంతకాల మునుండి ఆంకిరించియున్నది. ఇప్పుడు వీరు చెన్నపురమున భారతీ కార్యాలయమున సంపాదకవ్యవహారిలో నొకరుగ నున్నారు. వైద్యమున పరిచయము గలవారగుటచే 'అమృతరత్నాకరము' అను పేరునొక ఔషధాలయమును స్థాపించి తిమ్మలమున యథాశక్తి ప్రజాసేవను చేయుచున్నారు పంపిణీకర్తలమునకు పాటుపడుటారు.

నారాయణదాసుగారు, వనమాల, వైద్యానువైద్య గ్రాంటుజ్ మాకీమ్:—వీరు చిట్టా హైదరాబాదు నివాసులు. ఆయుర్వేదవైద్యమున ప్రఖ్యాతి సంపాదించి పుష్కలాయులు. వైద్యాలయము నొకదానిని స్థాపించినవారు.

నారాయణరావుగారు, ఏ., బి. యే:—ఎగ్జిక్యూటివ్ ఫిల్డర్స్ మేనేజరు. భారతీయ వినీయకలములపరిశ్రమ సంబంధమున ప్రపంచయాత్రికు డెవలపిరి.

నిరంజనశాస్త్రిగారు, వడ్డెపాటి:—శ్రీకృష్ణ గుంటూరు మండలవైద్య విశ్వశాస్త్రావళిమును స్థాపించియు, "ప్రజోధిని" యను పేరిట నా సప్తహికను వెలకొల్పియు వీరు అధునిక విశ్వ కర్మసంఘమునకు నేటి యుత్సాహమునకు మూలకారణమైయున్నాడు. గీర్వాణాంగ్రభావలనుకు పెక్కుగ్రంథములు రచించి మహా పాఠ్యములుగను, కవి శేఖరులుగను, కులార్థిదారములుగను గొండాడ బడుచున్నారు. విశ్వకర్మోద్ధారక సంఘపత్రమున పదమిది గోదావరి జిల్లా పెనుగొండలో జరిగియుండిన 18 వ ఆంధ్రరాష్ట్రీయ విశ్వ శాస్త్రావళి మహాసభ వీరిచే ప్రారంభము చేయబడినది. వీరు ఆధునిక శాస్త్రానుగుణ్యముగ "విశ్వకర్మ"వంశాగమ మును చరిత్ర గ్రంథమును రచించుచున్నారు. వీరు ప్రకృతిము గుంటూరు జిల్లాబోర్డు ఉన్నత పాఠశాలయందు ప్రధానపండితులుగ నున్నారు.

వైనియప్పపిల్లే గారు:—చిరంబగము నివాసులు. వీరు కాంగ్రెసువాదులు; జైలున కంపబడిరి.

పాండలేగారు, మేజర్, కే.జి:—ఆఖిలభారతీయ విజ్ఞానశాస్త్ర మహాసభ (చెన్నపురి) కు వీరు కార్యదర్శిగ నుండిరి.

పాయ్ గారు, పి:—చెన్నపురి తుయకోగ వైద్యాలయ నూపరింఠెండెంటు దా|| యమ్. శేఖరపాయిగారి కుమారులు వీరు. ఐ. సి. యస్, పరిత.యందు కృతార్థులైనారు.

పార్థసారథినాయుడు, కోకా, కీ|| శే||:—వీరు కాకినాడ నివాసులు. ఆదివలను కులమువారు. వీరు సుప్రసిద్ధాంగ వైద్యులని పేరుగాంచిరి.

పిన్నేగారు, డా|| పి. సి:—ఆంధ్రప్రదేశ్ కార్మిక కార్యాలయమున ప్రధానాధికారిగ నిమింపబడిరి. ఈ కార్యాలయము ఇంకి చులో శాశ్వతముగ స్థాపింపబడుటకు నిశ్చయింపబడినది.

పున్నుకోటల నూత్తి మహారాజుగారు:—ఇందలి చిత్రము వీరి పట్టాభిషేకము తరువాతి తీసినది.

పూనాసేనానదనము చెన్న సగరశాఖ:—ఈ శాఖాసాసన సంస్కర్తమున చెన్నపురమున తీయబడిన ఛాయాచిత్ర మిది. ఇందు ముఖ్యులు, అధ్యక్షులు గా|| మత్తా వెంకట సుబ్బారావు గారు, నాగ శక్తి, నేనంగ్ గారు, శ్రీమతి బావకీదాయిభోగ్ గార్లు కలరు.

పెసారోటి, స్రా సనర్:—క. రామ పెసారోటి గారు తిరుపతరియందు శ్రీరామార్క సంస్కృత కళాశాలాధ్యక్షులు. వీరిని నాగపున విశ్వవిద్యాలయము వారు "కేరళమున మిత్రము వేదాంతము" (ముఖ్యముగ శ్రీశంకరాచార్యుల వారితో సంబంధమున్నదంతయు) అను విషయముపై మహావ్యాసము లిచ్చుట కావ్యవించిరి. ఇట్లు నాగపునవారిచే ములగూళ్లచేయులు సమ్మానింపబడుటకు ఇదియే ముద్రలు.

వైద్యశిల్ల గారు, కె:—వీరు విజయనగర కళాశాల హళ్లి ఇన్స్పెక్టరు, హోషయందు పతకముల బహువిరి.

బజులుల్లా నాహెబుగారు, ఖాన్ బహదూర్:—పరిశ్రమ శాఖాధికారిగ నుండిన వీరు ఎక్స్ ప్రెస్ కమిషనరుగను, రెవెన్యూబోర్డుసంఘ సభ్యులుగను నియమింపబడిరి.

బలరామకృష్ణయ్యగారు, దు:—వీరు అంగలూరు వాస్తవ్యులు. ఆంధ్ర తొద్ధవాబ్దులుబ్రహ్మ బీరుడము సడసినవారు, బుద్ధిపురాణ గ్రంథకర్తలు. మానవాదిర్య గ్రంథమండలి సంస్థాపకులు, సంపాదకులు; బహుభాషావిశారదులు. 'మహావ్యక్తివిత' మను గ్రంథమును రచింపచున్నారు. సీసపద్యార్థులకు సాయము చేయుచుందురు.

బ్రాడ్ ఫీల్డ్ గారు, లెఫ్|| కర్నల్|| ఇ. డబ్ల్యు.సి:—చెన్నపురి జనరల్ ఆసుపత్రి నూపరింఠెండెంటుగ నుండిన వీరు చెన్నపురి ప్రభుత్వపుస్తకము జనరలుగ నియమింపబడిరి.

భద్రాచల చిత్రములు:—శ్రీరామదాసాశ్రమము సంఘ శ్రీధరగుడ్డితోపశ్యాసకులు: గొట్టుపూళ్ల సీతారామానుజాచార్యులుగారు, వీరు జిల్లాబోర్డుసభ్యులు, పీఠధరు, పెద్ద అర్చకులును. రామాలయశిల్పోదారకులు, కల్యాణ శ్రీ గ్రంథాలయపోషకులు.

అయుర్యోపన్యాసకులు: అయుర్యోప విద్యార్థ విద్యార్థుల విద్యార్థులను జరిగి పండిత కామసముద్రం వెంకటకృష్ణమాచార్యులుగారు, తాయా రు సన్నిధి నిర్మాతలు.

ఆశ్రమాధిపతి: పాడిచేటి సీతారామానుజాచార్యులుగారు.

శీ|| శీ|| మహాయోగి గోవిందస్వామిలవారు ఆంధ్రదేశమున గల మఠములను నిర్మించి గోళ్ల స్వామి, గొంగళ్ల స్వామి, బోడిస్వామి మున్నగు ౧౧ నామములను పొంది భద్రాద్రిమఠములో ప్రభవ సంవత్సరము పరమపదించిరి.

ఆర్. ఆర్. శాస్త్రిగారు ఆంధ్రభాషావ్యవస్థ మేనేజరు. కల్ప వల్లీ గ్రంథనిలయ ప్రధానాధికారులు.

శ్రీరామదాసాశ్రమమువారిచే నిర్వహింపబడుచున్న శాఖలు:— గ్రంథనిలయశాఖ, గ్రంథమాలాశాఖ, పతనమందిరశాఖ, విశ్వకళాప్ర బోధకశాఖ, విజ్ఞానప్రచారకశాఖ, రాత్రిపాఠశాలశాఖ, పరివచ్చాశాఖ.

భరతన్ కుమరస్వామిగారు, యమ్. ఏ., పి. హెచ్. డి. (ఎడింబరో), డా||—చెన్నపురి శ్రీ సత్యభామాలయం వే దాంతశాస్త్రాధ్యాపకులుగ నుండిన వీరిపును ఉన్నత తత్త్వశాస్త్ర విద్యకై యింగ్లాండు కేగిరి.

భాస్కరనేతుపతిగారు:—వీరు తండ్రి యనంతర మిం పలనే రెండునాడపుర సింహాసన మధిష్ఠించినారు.

భాష్యాచార్యులుగారు, కందాడ:—వీరిది హిందూ పురము. ఆంధ్రభాషాభిమానులు. కారదా గ్రంథపఠనాలయ స్థాపకులు.

మంగయ్య పంతులుగారు, యర్రమిల్లి, బి. యే. బి. యల్.:—బండరులోని ఆంధ్ర ఇన్ స్టిట్యూషన్ కంపెనీకి సెక్రెటరీ. తొలుత వీరేలూరులో న్యాయవాదిగానుండి అసహాయోద్యమ సమయమున నాన్మత్తినీ వీరికిరి. అప్పటినుండి కొంతకాలము పడమటి గోదావరిలోని కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగ నుండి ఆంధ్రదేశమున చాలాచోట్ల ప్రచారము చేయుచుండిరి. ౧౯౨౨ మొదలుకొని యిన్నారెన్ను పనియందున్నారు.

మాధవయ్యగారి కుమారిశ్రీ, యమ్. బి. బి. యన్.:—సుప్రసిద్ధ గ్రం. కర్తలు శీ|| శీ|| మాధవయ్యగారి ఆఖరు కుమారిశ్రీ యామె. శ్రీ శ్రీ బ్రిటన్ నందున్నత విద్యలందుకొలుకు వాడియాస్కాలర్ షిప్ నందినది.

మార్జారి విలియమ్స్ గారి సతి:—గత వత్సరము యమ్. బి. బి. యన్. యం దుత్తీర్ణురాలయిన శ్రీ యామె ఒక్కతేయే.

మీనాక్షి కాలేజి, చిదంబరము, ఆంధ్ర విద్యార్థి సంఘము:—ఇది ౧౯౨౨ సం॥ నవంబరునెలలో స్థాపితమైనది.

ఈ కళాకాలయందు చదువు ఆంధ్ర విద్యార్థుల యభివృద్ధికొలుకు ఏర్పడినది.

మీరయ్యనాయుడుగారు, కోనాడ:—వీరు మాండలే నివాసులు. రంగూను ఆంధ్రజనసంఘమునకు చాలకాలము కార్యదర్శిగ నుండిరి. రంగూనులోని దయానందాంగ్ల వైదికోన్నత పాఠశాలయందు ప్రధానోపాధ్యాయులు.

మునుస్వామి అయ్యర్, యమ్. కె; యమ్. యే., బి. యల్.:—‘బ్రిటిషు ఇండియా’యందు గ్రామముల స్థానిక స్వపరిపాలనము’ అను విషయముపై వీరు వ్రాసిన ఉత్తమవాగ్దశమునకు కలకత్తా భారత వాణిజ్య సంఘమువారు ప్రథమ బహుమానమిచ్చిరి. వీరు మంచి చదువుకొన్నవారు. చాలా ప్రతికలలో వ్యాసములను వ్రాసినవారు.

మునిస్వామినాయుడుగారు, బి; బి. ఏ., బి. యల్., యం. యల్. సి., రా|| బి||—చిత్తూరునుండలములోని వేలంజీరి గ్రామము వీరి నివాసస్థలము. వీరు కమ్మవారు. ప్రజాసాహితీ శిష్యులు. చిత్తూరులో న్యాయవాదిగ నున్నారు. 1923 న చిత్తూరుజిల్లా బోర్డు అధ్యక్షులుగ నియమింపబడిరి. తరువాతను వీరే ఎన్నికొనబడిరి. చిత్తూరునుండలవాసుల కెన్నియో శాకర్మముల కల్పించిరి. నుండల విద్యాసంఘమున కధ్యక్షులుగనుండి యా నుండల విద్యాశాలలను మంచి స్థితికి తెచ్చిరి. చిత్తూరు పురపాలక సంఘమునకును అధ్యక్షులైరి. చెన్నకావనసభకును వీరు మాడుమారు లేన్నుకొనబడిరి. ఇటీవల వీరు కాంగ్రెసులో చేరి ఆత్ ఇండియా కాంగ్రెస్ కమిటీసభ్యులుగ నెన్నుకొనబడిరి. చిత్తూరునుండల కాంగ్రెస్ సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నున్నారు.

ముఖర్జీగారు శ్రీ. యల్.; ప్రొఫెసరు, యమ్. ఏ., డి. యన్ సి.:—కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున శ్రీ గురుప్రసాద్ సింగు గారి కీర వెలసిన పండితపదవి నున్నవారు. వీరు గత భారతీయ విజ్ఞాన శాస్త్ర మహాసభయందు రసాయనశాస్త్రశాఖ కధ్యక్షులు.

మూర్తిగారు, కె. యన్. యల్. యం. యన్. డాక్టరు|| వీరిది రాజమహేంద్రవరము. వీరు హోమియోపిథానము ననుసరించి వైద్యముచేయుదురు.

మూర్తిగారు, హెచ్. డి; రాజవైద్య:—వీరు తొలుత బొంబాయిలో ఎలక్ట్రికల్ ఎంజినీరుగ నుండిరి. అసహాయోద్యమకాలమున ఆ ఉద్యోగమును వదిలి గోదావరిజిల్లాలో అసహాయోద్యమప్రచారమును కావించుచుండిరి. నాగపుర శతాక సత్యాగ్రహము కారణముగ మాడునెలలు కృష్ణజన్మస్థానమున నుండిరి. ఇప్పుడు వీరు భీమవరము గ్రామములో నివాస మేర్పరచుకొని వైద్యము చేయు

చిత్రముల వివరణము

కుక్క సంవత్సరాదిసంచిక

నున్నారు. నిరపాయకరములగు మూలికలతో వీరు సర్వలోగములో మొదటిపన్నునకును రెండవపన్నునకును గల భేదపుమొత్తమును చెల్లించుననిరి. ఇందుకు బాంబాయి ప్రభుత్వమువారి రంగీకరించిరి.

మొదటిపన్నునకును రెండవపన్నునకును గల భేదపుమొత్తమును చెల్లించుననిరి. ఇందుకు బాంబాయి ప్రభుత్వమువారి రంగీకరించిరి.

మెగాగారు, కర్నూల్, సి. వి. యి. వి. యమ్. యన్.:—వీరు చెన్నపురికి కొత్తగా నియమింపబడిన సర్జను జనరలుగారు.

రామబాబుభక్త పుస్తక భాండాగారము, రాజమండ్రి:—ఈ చాణూచిత్రము ఈ భాండాగారముయొక్క పత్రుభాగమున కొత్తగా సమీక్షించున తీయబడినది.

మెహతాగారు, కె. సి. యమ్. యన్.సి. పి.హెచ్. డి.:—వీరు ఆగ్రా కళాశాలయందు పండితులు. భారతీయ విజ్ఞాన శాస్త్ర మహాసభయందు వృక్షశాస్త్రశాఖ కధ్యక్షులు.

రామమూర్తిగారు, కాశీ:—విజయనగరము నినాసులైన వీరు విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘ ఉపాధ్యక్షులు. విశాఖపట్టణ మ్యూనిసిపల్ సంఘసభ్యులు. స్వతులనేని యొనర్చుచున్నారు. రాజోపు తృతీయ విశ్వకర్మ మహాసభావ్యవసంఘమున కధ్యక్షులు.

రంగరామానుజంగారు, యన్. జి., బి. యే. బి. యల్.:—వీరు చెన్నపురి పురపాలకసంఘసభ్యులు. పురపాలన విధానములను నేర్పికొనుటకు పాశ్చాత్యదేశములకేగిరి.

రామమూర్తిగారు, గానూల:—రాజమహేంద్రవర నినాసులు. విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘము యొక్క ప్రధానాధ్యక్షులు స్వతీయవిశ్వశ్రావ్యాలు కుల సేవయొనర్చుచున్నారు. వక్త. అనేక సభలకు అధ్యక్షత వహించి యుండిరి. "సమదర్శిని" సంపాదకులుగ నున్నారు.

రంగస్వామిగారు, వి. యన్., యమ్.ఎ.:—వీరు రా.సి.సి. యి. నారాయణస్వామి అయ్యరుగారి కుమారులు. సాంకేతికవిద్యల సభ్యులమిటకు ప్రభుత్వమువారి వ్యయముపై సాంచేస్తరుకు చెల్లిన 4 గురు విద్యార్థులలో వీరు కరు.

రామవర్మగారు, రాజా, సర్.జి. సి. యన్. వి., జి. సి. వి. ఇ.:—కొచ్చిను భూతిపూర్వ రాజువారు. వీరు చెన్నపురమున జరిగిన వేదాంతమహాసభను ప్రారంభించినవారు.

రాఘవదాసుగారు, వేణుగోపాల కృష్ణమూర్తిశర్మగారు, మానేపల్లి:—వీరిది ఒంగోలు తాలూకా సాంబారుగ్రామము. వీరు సితాపురము. తిండి తిరంగభాగవతారు బిరుదుగడించినవారు. కొడుకు ఉదేశికరాధికారి.

రామానుజులుగారు శ్రీమతి యం. కె.:—గుంటూరు పురపాలక సంఘసభ్యులుగా ప్రభుత్వమువారిచే నియమింపబడిన గూఢు.

రాజరత్నంగారు, కె. ఆర్. :—విశాఖపట్టణమున వీరొక ఆంగ్లవిద్యార్థులు. బాంబాయియందు ఫిల్మ్ పరిశ్రమయందు శిక్షణనొందుచున్నారు.

రామారావు, తుంగల లేక మాస్టర్ శ్రీరామరాయ వర్మగారు :—వీరు రాజమండ్రి వాస్తవ్యులు.

రాజారామమోహనరాయల వర్ధంతి:—చెన్నపురమున పై.యమ్.సి.యే.యందు జరిగిన సభయందు శ్రీ పితాపురము రాజావార్షిక్షుని వహించిరి. రాజువారు, కుమారులు, మొదలగువారి పాటమందుగలరు.

రాయిచౌదరిగారు, జి. పి.:—నీటిప్రసారరాయిగారు; సంయుక్తులు, వీరిపురు చెన్నపురి ప్రభుత్వ చిత్రకళాశాలయందు పాఠ్యభ్యులుగ నున్నారు.

రాధాకృష్ణన్ గారి వీహోలు విందు:—ఈ వేసవి గడిచి ఆకస్మికవిశ్వవిద్యాలయమున 'Comparative Religion and Philosophy' (ఆనుమంగిక సుతి-తత్త్వముల)కు అధ్యాపకులుగా పోసున్న ప్రా. రాధాకృష్ణగారికి కలకత్తాయందలి Post Graduate (బి. ఏ. పైతరగతుల) ఆంగ్లవిద్యారు లేనడుమ నొక వీడుకోలు విందొసగిరి.

రావుగారు, డా॥ కె. ఆర్., యమ్.ఎ.జి.యన్.సి.:—వీరు విజయనగరము మహారాజువారి కళాశాల పరిశోధనాగారమునకు చెందినవారు. లండన్ ఇంపీరియల్ సైన్సుకాలేజీలో సైక్ట్రోస్కోపీ (కిరణప్రతిబింబింపనిశాసనము)యందు పరిశోధనమును జరుపుటకు పోయిరి. ప్రభుత్వమువారు వీరికి నేతనమిచ్చుచున్నారు.

రామచంద్రభట్టుగారు:—బాద్షాహీ సత్యాగ్రహమునందు పట్టుదలతో పాల్గొన్నవారిలో నొక్కరు. అది పరిసమాప్తి నొందుటకై భట్టుగారు ప్రభుత్వమువారు బాద్షాహీ ప్రజలపైచేసిన

శత్రుత్వ వంతులుగారు, గండి:—వీరు పేరూరు గ్రామిణులు. హైకోర్టు న్యాయవాదులు. జనశాలము 1922 సంవత్సరము. జన్మస్థానము తూర్పు గోదావరిజిల్లా అమలాపురం తాలూకా, పేరూరు గ్రామము. అత్యంత ప్రతిభతో ప్రతిపత్తి యందు దుర్బిణ్యులైరి. ఆంగ్లభాష పండిత్యము అద్వితీయము. పంతులుగారు ఆంగ్లభాషయందు మాట్లాడునపుడు అమృతప్రాయ

ముగ నుండును. నిరాడంబరమూర్తి. ఉన్నతాశయపరులు. ఉదార భావోపేతులు. పరోపకారధురీణుడు. రాజమహేంద్రవరము పుర పాలక సంఘసభ్యుడుగ ఒక దశ పనిచేసిరి. జిల్లాబోర్డు తాలూకాబోర్డు సభ్యులుగ ౯ సంవత్సరములు పైగానుండిరి. రాజమహేంద్రవరము చెఱసాల అధికార ప్రేక్షకులుగనుండి ప్రజాహితీవేషమున కడు శ్రద్ధతో కృషిసల్పిరి. కష్టమనక, రాత్రిమనక పగలనక మానవచేపై యావచ్చుకీని ధారవోసిన మహాశయ్యుడు. గోదావరిజిల్లాలో ప్రజాభిప్రాయమునకు ఈపురుషుడే ప్రమాణముగ నుండిరి.

తాలూకాబోర్డు యుపాధ్యక్షుడుగనున్న కాలమున పరిపాలన మున ఎన్నియో యభివృద్ధికరమును మార్పులను గావించి ప్రజల కృతజ్ఞతకు పాత్రులైరి. అడుగుటయే తమవసునటుల ఆసంఖ్యాకులుగ ఎందరికో యువోగముల నిప్పించిన పుణ్యమూర్తి. ౧౦ మొదలు ౯౦ రూపాయలవరకు యుపాధ్యాయ పదవులనుగూడ ఎందరికో నిష్పాక్షికముగ కులకక్షులను పాటింపక యిచ్చిరి. గోదావరిజిల్లాలో ప్రతికుటుంబములోను రాముని పేరు తలచుకొనునటులే లక్ష్యవృత్తపంతులుగారి పేరును తలచుకొని చేయెత్తి మొక్కునివారులేరు.

లక్ష్యవృత్తపంతులుగారి ఇల్లు గుర్తుపత్తెవు. ఇంటి అతిథియైతి ఇంచుకయులేదు. నేటికిగూడ రాత్రిమండుగూడ ఆగంతుకులు వారి ఇంట అతిథ్యమును బొందుచునేయున్నారు. నిరతాన్నప్రదాత. రాజమహేంద్రవరమున యున్నపుడు వీరియింట భుజించిన విద్యార్థుల సంఖ్యను దిలుపుట ఎవరితరము గాదు. పంశిత సత్కారములో మహానుభావుడు. లేదు అను పదము ఆయన వాస్మయముంగు కన్పించదు. ప్రతిదినము వారిఇంట నేడుగూడ ౩౦ మందికి తక్కువగానుండి భుజించుచునే యున్నారు. విద్యార్థులకు అగవ ఆంగ్ల మను భేషమును పాటింపక, విద్యార్థివేతనముల నిచ్చుచున్నారు. ఇదిగాక విద్యార్థులకు భోజనమునుగూడ జెట్టుచున్నారు.

ఒప్పుచేయుటయే వీరి తిప్పు. ఈ విషయమునే వీరిని నురించి దక్షిణ హిందూదేశపు విజ్ఞానసర్వస్వమున “చారిటబిల్ టూ ఎఫ్ టూ” అన్నారు. ఆపద్భాంధవుడు. ఆంధ్రోద్యమమున్న వీరి కత్వంత ప్రతి. ఆంధ్రులందరిని యుద్ధరించుటయే వీరి పవిత్రసంకల్పము. తిలసుమారు ముగ నిండు హైకోర్టు న్యాయమూర్తుల దగ్గరకు రాయబారమును నడిపి జిల్లామునసబుల పనవులను ఆంధ్రులకు ఎక్కువగా నిచ్చునటుల జేసిన పురుషోత్తముడు. చెన్నపురిలో న్యాయవాదులలో అరవసోదరుల గౌరవమును బడసిన వారిలో వీరే ప్రథములనుటలో అతిశయోక్తి ఏమున్న లేదు. లక్ష్యవృత్తపంతులుగారు అధునిక ఆంధ్రావనికి ఆచర్య ప్రాయులని నిస్సందియముగ బలుకనగు. కొంతకాలము రాజమహేంద్రవరములో పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరుపని చేసిరి. [మిత్రుడు]

లక్ష్మణస్వామిగారు, దాసరి:— వీరిది పితాపురము. వీరు నన్నయభటు మొదలుకొని, కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులువర

కుండు కవీశ్వరుల చివిధవిషయవర్ణన పద్యములను ఓపికతో వీర్చి వర్ణన రత్నాకరము అను గ్రంథముగా ప్రకటించివారు. కొన్ని యితర గ్రంథములను కూడ రచియించిరి.

లక్ష్మీనరసమ్మ నత్సంగినిగారు, పి. బి:—ఈమె మాండ్లిక వేంకటేశ్వరరావుగారి సహధర్మిణి. ఈమె మంచియోగా భ్యాసకురాలట. పరోపకార పరాయణ.

లక్ష్మీనారాయణగారు, అప్పాద్వేదుల, డా॥యమ్. ఏ. డి. యస్ సి, యఫ్. ఐ. పి. (లండన్):—వీరు విజయ నగరవాస్తవ్యులు. వీరు భౌతిక ప్రభుత్వసాతవరణ శాస్త్రజ్ఞులుగ నియమింపబడియున్నారు. కార్యస్థానము కొడైకనాలున నున్నది. కడచిన ౧౨ యేండ్లును వీరు విజయనగరమున శాతకాస్త్ర పండితులుగ నుండిరి.

లక్ష్మీనారాయణ హరిశ్చందన జగద్దేవుగారు:— వీరు టెక్నాలి రాజావారు; యమ్. ఆర్. ఏ. యస్. యస్. బి. డి. యమ్. శాస్త్రవివోది, ఉత్తరసాహిత్యగత్త, విద్యావానిస్పతి, పురాతత్వవిశారద. చెన్నపురి రాజధాని ఉత్తర సమ్మేళనసంఘమునకును, చెన్నపురి ఉత్తరసమాజమునకును అధ్యక్షులు.

లూయీథియోబాల్డ్ నతిగారు, డబ్ల్యు. హెచ్:— మైసూరు సంస్థానమున మొదటిసభ్యురాలుగా నియమింపబడియున్నామె.

వరదగోపాలస్వామి ఆ ల య ము, గోప్పదత్తే త్రము:—కొవ్వూరు శౌతమీతీరము నంటి గోప్పదత్తేత్రమున తిపంగావించిన శౌతము వహమునిచే ప్రక్షింపబడిన శ్రీవరదగోపాలస్వామి వారి ప్రాసనాలయము యొక్క చిత్రము.

విజయనగరిము మహారాజావారి సంస్కృత కళాశాల:—పంశితులును ౩వ, ౪వ తరగతుల విద్యార్థులును.

విశ్వనాథ, ప్రొఫెసరు యస్. వి, యం. ఏ:—చెనుక వీరు తిరుచినాపల్లి జాతీయకళాశాలయందు చరిత్ర పండితులుగ నుండిరి. ప్రస్తుతము చెన్నపురి సర్కిల్ నకు పురాతత్వ శాఖా కార్యాలయమును సూపరిం టెం డెంటుగనున్నారు.

వీరభద్రుడుగారు, సరిదే:—వీరు గోదావరిజిల్లా, పెద్దాపురం కాపురస్థులు. వీరు కళాపంతుల కుటుంబములోనివారు. స్వసంఘోద్ధరణమునకై పాటుపడువారు. జిల్లా తాలూకా బోర్డుయందును, పురపాలక సంఘముందును సభ్యులుగ నియమింపబడిరి.

వీరేశలింగవర్ధంతి, చిట్టవరము:—శ్రీవాసుదేవగ్రంథాలయమువారిచే నీవర్ధంతి జరుపబడినది.

వెంకటప్పగారు, రావుసాహెబ్, యమ్:—భాన్ బహూమార్ ఖలీముల్లాగారి బహులు చెన్నపురికి సహాయ పోలీసుకమిషనరుగ నియమింపబడిరి. వీరు బ్రహ్మచారిమణి.

వెంకటరంగయ్య నాయుడు గారు, టి:—మైసూరు నందు వీరొక ఫిల్మును తయారు చేసియున్నారు ప్రస్తుతము కాశీయందు ఫిల్ముపరిశ్రమ చేయుచున్నారు.

వెంకట్రామయ్యగారు, వోరగుడి:—వీరు పల్లి కొండ యందలి ధర్మవివాహ ఉపనయన సంతర్పణ కైంకర్యసభా సంస్థాపకులు అధ్యక్షులును.

వెంకటరత్నంగారు, రేపాక:—వీరిని పాలకొల్లు, వీరు వైశ్యులు. భాషాభివృద్ధిని గలవారు.

వెంకటరత్నముగారు, ముత్తరాజువాడ:—వీరు చిత్రకారులు. ఇపుడు గుంటూరు శారదానికేతనమున చిత్రకళోపాధ్యాయులు. బంధు బాటియకళాశాలయందు విద్యాభ్యాసము చేసిరి.

వెంకటనరసింహంగారు, చిరుకువాడ:—వీరు సుప్రసిద్ధి సహాయనిరంకరణ దీక్షాపరులు, తీర్మానాధిపతులు, త్రైమాసికమున శ్రీకృష్ణజన్మస్థలమున వాసము చేసినవారును. ఇపుడు వీరు ఆంధ్ర ఇన్స్ట్రుమెంట్స్ కంపెనీ తరపున పనిచేయుచున్నారు.

వెంకటరమణమూర్తిగారు, బాకురువండ్ల:—వీరి నివాసము విశాఖపట్టణమున. వీరు గౌడబ్రాహ్మణులు. ప్రసిద్ధిగన్న కుటుంబము వీరిది. మంచిస్రావణులు. వీరు లత్యరూపాయిలు నిలవజేయు భూముల నగ్రహారముగ దానముజేసియున్నారు. ప్రత్యేకముగా కార్యములకై తమ ధనమును ఉచితముగ నిచ్చుచుందురు.

వెంకటరత్నముగారు యద్దనపూడి:—వీరిది పశ్చిమగోదావరిజిల్లా, తాడేపల్లి గూడెము. దేశసేవాపరాయణులు. స్వామిభవమును పురస్కరించుకొని 'పులివేట', 'కోయల సరిత్ర' యను పుస్తకముల వ్రాసిరి. మఱియు 'ఇష్టగోష్ఠి', 'ద్రవ్యశాస్త్రము' అను పుస్తకములగూడ వ్రాసిరి.

వెంకట నారాయణ నాయుడు గారు, జె. ది||బి||:—చెన్నపురి మునిసిపల్ కమిషనరుగ నుండిన వీరు ప్రభుత్వము వారికి న్యాయశాఖా కార్యదర్శులుగ నియమింపబడిరి.

వెంకట సుబ్బారావుగారు, గుండిమెడ:—వీరిది గంజాముజిల్లా, ఛత్రపురము. వీరు కవులు, చిత్రకారులు. 'రాజాప్రతాప్' నాటకము మొదలగు గ్రంథముల రచించినవారు. 'కవిరత్న' బిరుదాంకితులు.

వెంకటస్వామి రెడ్డిగారు, మాచిరెడ్డి:—వీరిని నాగిరెడ్డిపల్లె. అనటి సహకారసంఘాధ్యక్షులు, ఫారెస్టుపంచాయతీ అధ్యక్షులును. శుద్ధఖద్దరుని ప్రధాని, కాంగ్రెసు సంఘాధ్యక్షులు, సేవాపరాయణులు.

వెంకటసూర్యనారాయణరావు నాయుడుగారు, సామినేని విజయనగరం:—వీరు కమిషన్ ఏజంటైనను, వీరికి సామన్త్రిక శాస్త్రమునందుగల ప్రావీణ్యము అమాఘము. బొటన వ్రేలును కొన్ని నిమిషములు పరికించి, భూతి, భరివశ్య, వర్తమానములను వారు స్వయముగానుండి చూచినట్లు తెలుపగలగటం. వీరు వీనికై డబ్బు పుచ్చుకొనరు.

వెంకట హనుమంత రావుగారు, పల్లె. కాకినాడ:—వీరు నాట్యకళాభివృద్ధిని. వీటి నాట్యసంఘములలో నొకటియగు ఆంధ్రసేవాసంఘము (రిజిస్టర్డ్) ను స్థాపించి కార్యదర్శిగను గంగాధ్యక్షులుగను నుండిరి. ఆసంఘమునకు సరస్వతీభవన మను నొకభవనమును కూడ గట్టించిరి. తరువాతి ఆసంఘముతోడి సంబంధము వదలుకొని శ్రీ విజయభారత సభ యను పేరున నిరంకర నాట్యహాటమును స్థాపించి వీరే కార్యదర్శులుగ నున్నారు. వీరు మొదటినుండియు నాటకములందు స్వయముగ పాత్రముల ధరించుచు, ఇతరులను క్రమశిక్షచేత నటకులుగ తయారుచేయుచునున్నారు. విశ్వామిత్రుడి సామ్యేతర పాత్రధారణమునందు వీరు పేరు గన్నవారట. వీరికి గాత్రమార్దవము కొంత కిక్కువట. ఐనను రసాభినయము, పాత్రపోషణము వీరియందు వెలసి యుండునట.

వైదేహి కన్యగారు:—ఈమె పయస్సు 2 యేండ్లట. హిందూస్త్రీలక్ష్యవిలాస సభకు అధ్యక్షురాలును, హరికథలు చెప్పుట కారంభించిన మొదటి నారిమణియగు శ్రీమతి యమ్.లక్ష్మీఅమ్మల్ గారి మనుమరాలిది. ఈమె చక్కగా హరికథాకాలక్షేపము చేయగలదు. ఈబాలిక తన ౫వ యేటనే చెన్నపురి యాంధ్రసభ దసరా ఉత్సవములలో ముద్దులూకునట్లు నాట్యముచేసి మెప్పునుగాంచి రిజిస్ట్రేషన్ చేయ నొకదానిని బహుమతిపడసినది. హరికథాకాలక్షేపమున కీమె యొకబంగారుహారమును, పతకమును బహుమతి నొందెను.

శంకరశాస్త్రిగారు, తాడేపల్లి, ఐ. యమ్. యన్., యమ్. డి:—వీరు శాస్త్రవైద్యమున ఎక్కువ సామర్థ్యమును సంపాదించుటకై యామధ్య ఆస్ట్రియాయందలి వియన్నాకు పోయిరి, వీరు సుప్రసిద్ధాంధ్రులు. నెల్లూరుజిల్లా వైద్యశాఖాధికారిగ నుండిరి.

శారదాబాయికన్య:—గత వత్సరము మహారాష్ట్రలలో పట్టణద్రయిన శ్రీ యామె ఒక్కతయే.

శర్మానందగారు, డా॥:—వీరు ఆంధ్రులు. వీరిది ఇండు పల్లి. గుంటూరునందు వైద్యులు. భూతిభిష్యుడై గ్రహనములను చెప్ప గలవారట.

శివరామన్ గారు, ఎ:—వీరు సహాయ్యురంగారి మను ముల. బొంబాయిలోని డి ఫరీక్ అను నర్తకనాయకు డ్రైనింగు సొండుటకు పంపబడిరి.

శాంభవిబాయిగారు, ఆర్., బి. యే:—ఈమె శ్రీ రఘునాథపుంజా, బి. యే., బి. యల్. గారి సతీమణి. బంటుకులస్థు లలో నీమెయే ప్రథమ పట్టభద్ర. దక్షిణకన్నడ జిల్లాలోని సభ్యు రాలుగా నున్నది.

శివరామయ్యగారు, తేజోమూర్తులు:—వీరిది గంజం జిల్లా, లక్ష్మీనగరము పేట. వీరు ౬ సంవత్సరములుగ శాఖిచ్చదికొలు కైన పెక్కుకార్యములందు నుత్సాహముతోను, శ్రద్ధతోను పనిచేయు చున్నారు.

శివరావుగారిసతి, సి:—తాననభాసభ్యులుగ పి. శివరావు గారిమే భర్త. ఈమె బహుశా ప్రభుత్వబాలికా మాధ్యమిక పాఠశాల యొక్క సలహాసంఘముందుసభ్యురాలుగ నియమింపబడినది.

శేషాద్రిగారు, యస్:—వీరు లండనునందు ఐ. సి. యస్. పరీక్షయందు తమ అగ్రగణ్యుల నుత్తీర్ణులైరి.

శ్రీనివాసగన్ సతి, యల్. డి:—పాలంకోటయందు దీ మె ప్రసవశిశ్నాలోగ్య సంఘ కార్యనిర్వహి, భారత మహిళాసమాజ సహాయకారదర్శిని. ఈమె తమిళదేశప్రతినిధిగ పాట్నా స్త్రీవిద్యా సభకు వెళ్లినది.

శ్రీనివాసభారతి, కె. వి:—ఉత్తర ఆంధ్రమునందు భైరుచేయబడిన కాంగ్రెసువాది.

శ్రీనివాసయ్యగారు, వి:—వీరిది తాటిపర్తి. అనటి ఉన్నతపాఠశాలలో చిత్రలేఖనోపాధ్యాయులు. వీరు మైక్రోటైపిస్టు, అనగా చిత్త్యపుగింజువాడ పద్మములను వ్రాయగలవారు. ఇందుకై వీరు కొన్ని సువర్ణ పతకములను సొందియున్నారు.

శ్రీనివాసయ్యగారు, కె:—వీరు 'హిందూ'పత్రికాధి పతులలో నొకరు.

శ్రీపతిగారు, మంకాల, విద్వాన్:—వీరిది చిత్తూరు జిల్లా. ఆంధ్రబ్రాహ్మణులు. పాఠశాలకు మహాయోగించు కొన్ని పుస్తక ములను వీరు రచించినారు. స్వయంకృషివలన కైక వచ్చినవారు.

శ్రీరామ రాత్రిపాఠశాల, విశాఖపట్టణము:— ఇది అరుంధతీయవా శేంట్ సోమల్ సర్విసులీగువారిచే నడిపింపబడు చున్నది. కార్యదర్శి వి. సూర్యనారాయణమూర్తిగారు.

శ్రీరాములు చౌదరిగారు, యేజెల్ల:—వీరిది కృష్ణా జిల్లా, అంగిలూరు గ్రామము. రైతులకు మిగుల సుపయోగకరమగు 'పశువైద్య చింతామణి' అను పుస్తకము తెలుగున రచించినవారు. మరికొన్ని పుస్తకములనుకూడ రచించియున్నారు.

సంకీర్ణ జంతు చిత్రములు (Composite animal pictures):—సంకీర్ణ జంతు చిత్రములనగా వివిధ జంతువులను ఒక దానితో మరియొకటిచేర్చి చిత్రించి తద్వారా ఒక జంతుస్వరూప మును చిత్రించుట. ఈచిత్రములు లక్ష్మీ నగరమున విశేషముగ తియ్య రగుచుండెడివి. ఇట్టివి లిఖితచిత్రములే కాక శిల్పచిత్రములుగూడనుం డెడివి. ఒకకాలమున నీచిత్రములు ఎక్కువ యాకర్షకములుగ నుండి బాగుగ ప్రసిద్ధిపడినవి. కాని క్రమక్రమముగ ప్రజలకు వీనిపై నభిరుచి తగ్గిపోయినది.*

* ఈవివరణములయందు 1896 సం. జనవరినెలనాటి 'ది జర్నల్ ఆఫ్ ఇండియన్ ఆర్ట్స్ అండు ఇండస్ట్రీ' అనుపత్రికలోని ఒకవ్యాసము నుండి గ్రహింపబడినది అందువ్యాసకర్త "..... కాని నాటిపై (సంకీర్ణ చిత్రములపై) నభిరుచి తగ్గిపోవుచున్నట్లు తెలియుచున్నది" యని వ్రాసినాడు. దీనినిబట్టి 1896 సం. నాటి కీచిత్రముల ప్రసిద్ధి పూ ర్తిగ నాగిపోలేదని తెలియుచున్నది. ఐన ప్రస్తుతమున నవి లక్ష్మీ నగరమున వ్యాప్తిలో నున్నలోలేనో తెలియదు.

ఈసంకీర్ణ జంతుచిత్రములను వినోదప్రదర్శనములకై తియ్యరు చేసెడివారు. ఇవి రెండు విధములు—(1) వివిధజంతువుల వివిధ శరీర భాగములను ఆధారముగ దీసికొని వాని నన్నిటిని గలిపి మరియొక జం తువుగా జిత్రించుట. (2) కొన్ని జంతువులయందు, గొంధరుమానవులయందు సమావేశముచే నొక జంతువును తయారుచేయుట.

ఇందుగల యేనుగుల బొమ్మ యీ రెండవ రకపు చిత్రమున కుదాహరణము.

సంగమేశ్వరకవి గారు, కొమ్మూరి:—రాజామనివా సులు. శతావధాని, అష్టావధాని. "ఆంధ్రవిద్యావాహస్పతి". విశ్వబ్రా హ్మణులు. పూర్వపు "విశ్వకర్మ" సంపాదకులు. ఉపన్యాసకులు. విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘ ప్రధాన ధర్మాధికారి.

సత్యనారాయణగారు, రాయప్రోలు:—వీరిది రాజ మహేంద్రవరము. చింతామణి నాటక సంఘమునందలి నటకులలో నొకరు.

సత్యనారాయణ చౌదరిగారు, రావిపాటి:—

ర్షు గోదావరిమండలమందలి దంగేరు గ్రామముననుండు కమ్మస్థూపముల మీరు. సంపన్నులు. అసహాయోద్యమ ప్రచారమందు ఒక సంవత్సరము కైదు ననుభవించిరి. తాలూకా బోర్డులందు కాంగ్రెసుసభ్యులుగ నుండిరి.

సత్యనారాయణమూర్తిగారు, మధునాథంతుల:—

తూర్పుగోదావరిజిల్లా, పల్లెపాలెం ఓరి నివాసము. మీరు సుప్రసిద్ధ ఆయుర్వేదవైద్యులు. మీ స్వగ్రామమున నొక చిన్న వైద్యాలయమును పెట్టి దీదల కుచితముగ మందుల నివృత్తముచేయుదురు.

నరసవ్రతీ స్వామియ్యవారు, జి. ఎస్. బి. కరమ

హంస:— నెల్లూరుజిల్లా యిరువూరు పేట నివాసులైన మీరు బ్రాహ్మణ కులజులు. బ్రాహ్మణోత్తరులందు స్వకులయాజన మేర్పడు నట్లు బ్రోత్సహముచేయుచు ఆంగ్లరాష్ట్రమునందంతటను ప్రచారము నల్పిచాల ప్రబోధము నొనర్చినారు. శ్రోతస్మార్తములందు గొప్ప విద్వాంసులు. ఆర్యధర్మప్రసర్తకులు. మీ కాంగ్రెజ్ పక్షమందు చాల మంది శిష్యులున్నారు.

నర్సేశ్వరరావు పంతులుగారు, దొడ్డిపట్ల, కీ॥ శే॥

తణుకు:— మీరు సహాయనిరాకరణవాదులు. తాలూకా కాంగ్రెసు సంఘమునకు, జాతీయవిద్యాలయమునకు, కో ఆపరేటివు భారత ఖద్దరు నియమనకు అధ్యక్షులుగ నుండిరి.

సాంబమూర్తిగారు, టుంకా:— మీరి నివాసము గం

జామమండల మందలి లెక్కరి గ్రామము. మీరు ఆర్యవైశ్యులు. స్వ సంఘాభివృద్ధిని జాతీయాభివృద్ధిని తోడ్పడుచుండువారు. కాంగ్రెస్ సభ్యులు. గంజాం మండలమున పశాపలో జరిగిన ఆర్యవైశ్యసభ కధ్యక్షుల వహించినవారు.

సిసీమా అధికారులసంఘము:— సిసీమాకమిటీ అధ్య

క్షులగు డి॥ బి॥ టి. గంగాచారియార్ గారికి రాయ పేటయందు దీపంపు సభ్యులు వింకొనరించిరి.

సుందరవరదన్ గారు, వాలాజా:— కాంగ్రెసు వా

దియగు మీరును కైలుస కేశిరి.

సుబ్బారావుగారు, రాల్లబండి, యమ్. ఏ:— ఆంగ్ల

చారిత్రక పరిశోధక సంఘమునకు కార్యదర్శి. మీరు నాగపురమున జరిగిన ఇండియన్ హిస్టారికల్ రికార్డ్ సర్వేయింగునకు ఆంగ్లవిశ్వవిద్యాలయ ప్రతినిధిగ నియమింపబడిరి.

సూర్యనారాయణమూర్తి నాయుడుగారు, కె॥ దివాక

బహదరు కాకినాడ:— ఆంగ్లజేషియుల పారిశ్రామిక వా

ణిజ్య సౌకర్యములకోఱు చిన్నపురమున ఆంగ్లవాణిజ్య సంఘమును పేర నెలకొనిన యొక క్రొత్త ప్రత్యేక సంఘమునకు వీరధ్యక్షులు.

సోమకట్టిలుగారు, ప్రొ ఛెనర్:— ఆర్నాడ్ సోమర్

ట్టిలుగారు చెన్నపురమున విశ్వవిద్యాలయమునా రేర్వరచిన ఉపన్యాసముల నొసంగినారు.

స్వామినాథ ముదలియారు, గుడియాలం:—

తాలూకా కాంగ్రెస్ కమిటీ అధ్యక్షులు. ఉత్తిరఆర్కాటున కైదు లొనుంపబడిరి.

స్వామిబాబుగారు, పొట్నూరు:— గంజాంజిల్లా నర

సన్న పేట యూనియన్ బోర్డు అధ్యక్షులు. కాంగ్రెసువాది. వైశ్య కులార్థాధికారులు. సంఘసంస్కరణాభిమాని.

హిందీ ఉద్యమము, దక్షిణ ఇండియా:— చెన్న

పురమునకు జమ్మలాల్ బజార్ గారు వచ్చినపుడు జరిగిన ఒక సభి ఛాయాచిత్రమిందు గలదు. శ్రీరామస్వామిగారధ్యక్షులు. రాజగోపాలాచారిగారు మొదలగువారు ఇందు గలరు.

హిందీపాఠశాల, గండిగుంట:— ఈ సంఘవ్యవస్థాపకులు

దండమాడి వెంకట రామబ్రహ్మం చౌదరిగారు. హిందీ ప్రచారకులు, కోడిటి వెంకటకృష్ణయ్యగారు.

హిల్టన్ బ్రౌన్ గారు, వి. సి. యస్:— స్థానికవ్యవ

రిపాలనాశాఖకు మరరాసు ప్రభుత్వ కార్యదర్శిగ నియమింపబడినవారు.

రాజగోపాలరావుగారు, శ్రీకుమల్ల, బి. ఏ. :—

మీరు చెన్నపురి క్రైస్తవ కళాశాలయందు దేశభాషాపర్యవేక్షక పదవి యందున్నారు. మీరు సంస్కృతాంగ్రములయందు మంచిపాండిత్యము గలవారు. భాషా, చారిత్ర పరిశోధకులు 'సౌత్ ఇండియన్ రివ్యూ' ఆనుమాసపత్రిక నొకదానిని కొంతకాలము నడిపినారు. పాశ్చాత్య గంభ నిర్ణయ సభయొక్క ఆంగ్లశాఖకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. అమూల్యములగు మీ పరిశోధనఫలములు తరుచుగా వ్యాసరూపమున ఆంగ్లాం ద్రసాహిత్యకల నలంకరించుచుండును. మీరు గ్రంథకర్తలు కూడను.

సత్యనారాయణగారు, ఆచంట:— మీరు బి. యే.

పరీక్షయందు తీర్ణులై, యమ్.బి. (వైద్య) పరీక్షకు జదువుచు, సహాయ నిరాకరణోద్యమమున ప్రభుత్వవిద్యాలయమును బహిష్కరించిరి. పిదప తదుద్యమమున మిగుల ఆసక్తితో పనిచేసి, తుదకు 'ఖద్దరు' ఉద్యమమున దిగి తద్విషయమై ఎక్కువ పట్టుదలతో పనిసాగించిరి. తన్ని మిత్రమై అరమునేకాక ప్రాణములను గూడ దారవోసినవారు. అకలంక దేశరాధకులు.

రాజమృగాడు, ఆకారపు:—ఈమె ఆకారపు చెన్నయ్యగారి ధర్మపత్ని. ఓరు ఓరుగల్లువాసులు. దానధర్మపరాయణులు. వీరు విభవసం. జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧౫ నాడు లింగైక్యమును చేరినారు. ఈమె సాధ్యమణియని ప్రసిద్ధిని బడసినది. జీవితమంతయును సకలసంపదలతోను సౌభాగ్యముతోను గడిపినది. ఈమె అంగీకృతి సమయమునందు గోదాన సువర్ణ దాన వస్త్రదానాది సకలదానములు విశేషముగను చేయబడినవి. ఆకాలమునందు పండితులు, వేదాధ్యయనపరులు, కవులు ౬యిదేసి యధావిధిగ కర్మకాండము నడిపించిరి. ఈమె జీవితకాలమునందు సకల జనులకును నుపకారమును జేసి ధన్యవాదములను బడసినది. ఆమె తన పుణ్యవశమున శివ సాయుజ్యమును బడయుగాత! ఆకారపు నరసింహంగారు వీరి కుమారులు. ఈ నరసింహంగారు ఇప్పుడు చెన్నపురమున నొక సుప్రసిద్ధ వ్రతులుగా నున్నారు.

వెంకటాచార్యులుగారు, అంగర, ఆయుర్వేదవైద్యులు:—వీరు శ్రీ వైఖానసులు. 40 సంవత్సరముల నుండి వైద్యము వీధల కుదితముగా జేయుచు 1920 సంవత్సరములో రాయవరం గ్రామంలో శ్రీ పట్టాభిరామవైద్యశాల స్థాపించిరి.

సత్యనారాయణగారు, ఉప్పల.:—అనకాపల్లి మ్యూనిసిపల్ కాన్సిలర్. 1928 అక్టోబరు నెలలో నచ్చిన వరదలలో వీరజనులకు బట్టలను అన్నములను విరివిగా దానము చేసినాడు.

శ్రీనివాసయ్యగారు, సి.ఆర్., బి.ఏ., యల్.టి.కీర్తనాచార్య. వీరు తంజావూరుజిల్లా మన్నారుగండి తాలూకాలో ౧౮౯౭ వ సంవత్సరమున జననమొందిరి. సంస్కృత తమిళ భాషలయందును, చరిత్రయందును, సంగీతశాస్త్రముందును మంచిప్రవీణులు. పట్టభద్రులయినది మొదలు నలువదిసంవత్సరములు విద్యాసంబంధి సంస్థలయందు ప్రధానాధ్యాపకులుగనుండి నిరంతర సారస్వత సేవచేయుచున్నారు. వైదిక, మతవేదాంత సారస్వత పౌరాణిక చారిత్రక గ్రంథములను, కథలను, నాటకములను పెక్కిటిని తమిళమున రచించి ప్రకటించినారు. ఆంగ్లమునను కొన్ని మతగ్రంథములను రచించినారు. మతీయు సంగీతశాస్త్రగ్రంథములను రచించినారు. ఇన్ని విషయములను గూర్చి వీరు కావించిన విమర్శనలు పెక్కు ఆంగ్లతమిళపత్రికలయందు వెలువడినవి. సంగీతశాస్త్రాభివృద్ధికొరకు వీరు ఇప్పుడు చాలపరిశ్రమించుచున్నారు. విశ్వకళాపరిషత్తువారు వీరిని సంగీతవిద్యార్థిధాన నిర్ణయ సంఘమున నొక సభ్యునిగా నెన్నుకొనియున్నారు. చెన్నపురి ప్రభుత్వమునాగు సంగీతవిద్యార్థిధానక్రమ నిర్మాణమునకు వీరిని నియమించినారు. వీరు పెక్కు సంగీత సహసభలకు అధ్యక్షులుగ నుండిరి. పెక్కు కళాశాలలలో సంగీతశాస్త్ర అధ్యక్షులుగ నున్నారు.

అమీర్తాంజన అమృతాంజన

పాండిచెరి ప్రదర్శనమునందు మదరాసు అమృతాంజనం డిపోవారు తమ ప్రదర్శనశాల స్థాపించుట కిదియే ప్రథమము. గవర్నరుదండవతులుచూచి మెచ్చుకొనిరి.

డాక్టరు జీ. బి. గారి

సు గం ధ న శ్య ము

అంగములయందెల్ల శిరస్సును, ఇంద్రియములయందెల్ల నయనములును, ప్రాణములను విషయము సర్వజనులకును తెలిసినవిషయమే కదా! ఈ రెండింటియందును కలుగు వ్యాధులు సాధారణముగా ప్రాణ

REGD. TRADE MARK

హాని కలిగించుచున్న అవి వ్యాధిగ్రస్తుని జన్మమును నిష్ప్రయోజకముగాఁ జేసి యా మరణాంతమును బాధించు చుండును. ఇట్టి వ్యాధులకు లోనికి తీసికొను మందు లనేక ముపయోగింపబడుచు నచ్చి వి గాని యవి యా వ్యాధులను నివారింప లేక పోవుటయే గాక రసవిషగంధ కాదులు చేరినవిగా నుండుటచేత తుదకు దేహరోగ్యము సంతను చెడఁజీయునవిగాఁ గూడ నేర్పడినవి. తరు వాత పై పూతలును పట్టును సవనాగరికులచేత మంచి వైద్యములుగా తీర్మా నింపబడి యట్టి మందులు కూడ ననేక మిష్ట దుపయోగింపబడు చున్నవి గాని యవిగూడ సంత ప్రయోజనకరములుగా గ్రహింపబడుట లేదు.

ఈ సందర్భము లన్నియును యోచించి చిరకాలము పరిశ్రమచేసి యాయుర్వేదాంగిలేయ యూనానీవైద్యములం దాగి తేరి లోకోపకారార్థమై తమసర్వస్వమును వినియోగించుచున్న డాక్టరు, జీ. బి. గారి సుగంధ సస్యమును కనిపెట్టిరి. ఇది యిదవరకే లోకమందంతటను వ్యాప్తము

చేయబడి సుప్రసిద్ధమైనది కాబట్టి దీనినిగురించి మేము విశేషించి స్థాపించవలసిన పని లేదు. ఒకసారి యుపయోగించిన యెడల దానియత్క్లిష్టగుణము నదియే స్థాపించగలదు. దీనిచే బాధానివృత్తి గాంచి కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా గొప్పవారును కొలఁదివారును పంపిన యోగ్యతాపత్రము లెక్కకు మిక్కిలిగా నున్నవి. 1923-వ సంవత్సరమున డిశంబరుమాసములో బరోడాయందును, 1928-వ సంవత్సరమున ఫిబ్రవరిమాసములో సూరత్ నందును, జరిగిన భారత పారిశ్రామిక ప్రదర్శనములందు బంగారు పతకము లను బహుమానముగా పొందినది.

ఈ సుగంధసస్యము నుపయోగించుటవల్ల మెదడు, ముక్కు, కన్నులతో సంబంధించిన సమస్త వ్యాధులును సమూలముగా నశించును. పీనసము, బంటితలనొప్పి, నాలులోనిపోట్లు, జలదోషములు, మొదలైన కంఠమునకు పైబడిన 66 వ్యాధులకును ఈ సుగంధ సస్యము పెట్టినది చిక్షము.

సాధారణముగా పొడివేయువార లీ సుగంధ సస్యమును కట్టి రెండు సారులుపయోగించిన యెడల, ఇది సాధారణపు పొడి 10, 15 సారు లుపయోగించినంత ఫలితమును.

బుడ్డి 1-కి ల. 4. వి. పి. ఖర్చు 4. డబ్బా 1-కి రూ. 2-8-0. వి. పి. ఖర్చు 0-8-0.

వినియోగము:—గురుబసవ అండు కంపెని లిమిటెడ్,

హోస్టల్ బాక్సు 510, పార్క్-టౌన్, మద్రాసు.

The Bengal Insurance & Real Property Ltd.

CULCUTTA.

ది బెంగాల్ ఇన్సూరెన్సు అండ్ రియల్ ప్రాపర్టీ కంపెనీ, నెం. 8, డల్హౌసీ స్క్వేర్, కలకత్తా.

ధీల్లీ ఎస్టేట్ సభలో కాంగ్రెసుకు ప్రధాననాయకుడు శ్రీయుత సత్యేంద్రచంద్రమిత్ర, యం. ఏ. బి. యల్., యం. యల్. ఏ. గారును, వారి శిక్షణామర్థములు గల, శ్రీయుత మనోరంజనగిరి, బి. ఏ., (అభ్యుదయ కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు) మొదలుగాగల వారి త్యాగము, న్యాయబుద్ధి, నిర్విఘ్నేతము గలవారితో సంఘాంశబడుచున్నది.

సంపూర్ణముగా భారతీయుల పెట్టుబడిచేత నిర్వహింపబడుచున్న భీమాకంపెనీలో భీమాచేయించుకొని, అకాలమృత్యువు, అపాయము, వార్ధిక్యమునుండి మిస్రియమైన దారా పుత్రాదులకు, జీవితాధారము కలుగ జేయుడు.

ముఖ్యగమనిక:—శాశ్వత అసమర్థత; రెట్టింపుసామ్మె తక్కువ ప్రమియమునకే యిచ్చుట; పూర్తి యగు హామీ కలదు. పాలసీలకు సకాలమునకే, ఎట్టి కష్టము లేకుండనే సామ్మె యివ్వబడును.

చెన్నపురి రాజధానిలో, ముఖ్యపట్టణములలోను, తదితర ప్రదేశములందును, అనుభవము, శక్తి, సామర్థ్యము, పలుకుబడిగలవారు ఏజెన్సీకొఱకు యీ దగుల విలాసమునకు వ్రాయుడు:—

శ్రీయుత, దుర్బ పేంకటాద్రి, మైలాపూరు, చెన్నపురి.

„ టి. జయరాము మొదలియారు, 2, సుందరం పిల్ల వీధి, పరుశువాకం.

„ యన్. సి. షా అండ్ కంపెనీ, 28, బీచ్ మొదటివీధి, చెన్నపురి.

„ కోవలై కృష్ణారావు, కొత్తపేట, బెజవాడ.

„ ద్రోణరాజు చిన్న కామేశ్వర రావు, ఇన్నీసుపేట, రాజమండ్రి.

„ వల్లూరి గోపాలరావు, సూర్యారావుపేట, కాకినాడ.

„ హెచ్. యన్. బోసు, యూనియన్ మోటారువర్క్సు, విశాఖపట్టణము.

ఇ మి తే ష న్ల ను ం డి

జాగ్రత్త

పాల్ అండు సన్స్ వారి

“మోహన్ ప్లాట్” నే కొనుడు

పారిస్ అండు కాన్రెయిట్ రిడ్స్ తో
సమర్పించిన హార్మోనియములలో కెల్లా రాజు అని
ఖ్యాతిగాంచినది.

3 సంవత్సరములు గ్యారంటీ.

సింగిల్ పారిస్ రిడ్స్ రు. 40, 45, 50.

డబుల్ పారిస్ రిడ్స్ రు. 60, 65, 75.

Paul & Sons,

Factory:—

No. 9/1/2 Arpooly lane,

Calcutta.

శ్రీ పట్టాభిరామ వైద్యశాల,

రాయవరము, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

రత్నపురుష లేహ్యము

ఈ లేహ్యము మా పూర్వులచే కనిపట్టబడి చిరకాలానుభవముగా వాడబడుచున్నది. ఇందువలన శుక్లవర్ణముత్యమిచ్చి అధిక వీర్యవృద్ధి కలుగుటయేగాక శుక్లమేహము మొదలగు 20 మేహములు మేహపిటుకలు సర్వవిధ వైద్యములు, కీళ్లనొప్పులు, తిమ్మెరలు మొదలగు రోగములు, శీఘ్రస్థులనము, స్వప్నస్థులనము, కాష్ట నశుము లాగుట మొదలగువాటిని పోగొట్టి మనస్సునకు సంతోషము కలుగజేయును. స్త్రీలుపూడా నేవించిన ఋతువోషమును తగ్గించి సంతానము కలుగజేయును.
డబ్బా రు. 8-4-0.

శగ లేహ్యము

పచ్చన ఎరుపు తెలుపు యెవ్వరించైన శగరోగమునైన 8 దినములలో మంట, పొట్టు తగ్గించును. మరియూ శ్రవించుట, మాత్రము

కొద్దికొద్దిగా పడుట, మూత్రనాళములోని పుండు క్రమేణా కొంత కాలము నేవించుటచే తగ్గును.
డబ్బా రు. 1-8-0.

పట్టలగంధక చూర్ణము

విజాతి సవాయిసై నను మాన్యునది. మచ్చలు, సామాన్యకుష్టులు కీళ్ల నొప్పులు వాతములుకూడా తగ్గించి విశేషగుణము నిచ్చును.

4 తులములు డబ్బా రు. 2-0-0.

పూర్ణచంద్రోదయము

తూయరోగము, మేహము, శుక్లవర్ణమును పోగొట్టి వీర్యవృద్ధి కరీరకాంతి, చక్కని సంసారసౌఖ్యమునకు తగిన కత్తి గలంగజేయును. పసుపురోగములను పోగొట్టి రక్తమును బాగుచేయు వంట బోషధములలో మొదటిది.
తులం 1-8 రు. 14-0-0.

దేవీభాగవతము

పండిత దాసు శ్రీరామకవిచే ఆంధ్రమున వ్రాయబడినది.
12 స్కంధములు, 12000 పద్యములు 800 పుటలు వెల రు. 5
వి. పి. ఖర్చులు 0-12-0 4 ప్రతులకు ఒక ప్రతి ఉచితము

VADE MECUM వేడి మెకం

ఇంగ్లీషుభాష నేర్చుకొనుటకు ఉపయుక్తముగు గ్రంథము వెల రు 0-8-0

పైరెండు గ్రంథములకును అందమైన అచ్చు పనులకు, జెండు, రబ్బరుష్టాంపులు, సిగ్గు,
ఎస్ గే వింగు పనులకు ఈవిహాసమునకు వ్రాయుడు.

122

67

వాణిప్రసాద

శ్రీ వాభ్యాం నమః

శ్రీ శుక్ల సంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగము

శ్లో. శ్రీకల్యాణగుణాహం రిపుహరం దుస్స్వప్నదోషహరం, గంగాస్నాన విశేషపుణ్యఫలదం గోదానతుల్యం నృణామ్;
ఆయుర్వృద్ధిద ముత్తమం శుభకరం సంతాన సంపత్ప్రదం, నానాకర్మసుసాధనం సమచితం పంచాంగ మాకర్ష్యతామ్.

ఆంధ్రపత్రిక

ది స స త్రి క

చందా సం॥కు రు ౨౪-౦-౦

,, ౬ నెలలకు ,, ౧౨-౦-౦

,, ౩ ,, ,, ౬-౪-౦

,, ౧ ,, ,, ౨-౨-౦

వారపత్రిక

చందా సం॥కు రు ౪-౦-౦

సంచిక నహా ,, ౫.౦-౦

ప్రత్యేకము సంచిక ,, ౨-౦-౦

భారతి

స చి త్ర మా స స త్రి క

ప్రాంతభము ౧౯౨౪ సంవత్సరము.

అంతలు చదువవలసిన మంచి

గద్య పద్య వ్యాసము లుండును.

త్రినర్ల చిత్రములు

సాదాచిత్రము లనేకములు గలది.

చందా సం॥కు రు ౬-౦-౦

,, ౬ నెలలకు ,, ౩-౦-౦

విడిపత్రిక ,, ౦-౧౦-౦

ఈ పంచాంగము

శ్రౌతశైవమార్గప్రసంగములు, జోష్యుల వంశాగ్ని పూర్ణ శతాంకులు నగు

బ్రహ్మశ్రీ మల్లయారాధ్యులవారి పుస్త్రుండును, బ్రహ్మశ్రీ కుప్పా వేంకటకృష్ణశాస్త్రి,

యీ. నానేళ్లగత్తాస్త్రిలుగార్లు ప్రయశిష్యుండును నగు

క న క య్య సి ధ్ధాంతి గారు గణించినది

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాశాలయందు ముద్రితమైనది.

సంవత్సర ఫలము

ఈ సంవత్సరమున చైత్రమాసమున కొద్దిగా వర్షమున్ను, వైశాఖశ్రేష్ఠమాసములయందు విక్కిరి యెండలు పడమరగారి యెక్కువగా వీచుటయు స్వల్పవృష్టియు గలుగును. ఆషాఢమాసమునందు యెండలు గాడ్పులు యెక్కువగా నుండుటయు కొంచము తొలకరివానల కారంభమై శ్రావణభాద్రపదమాసములయందు మంచి వర్షములు కురియును. ఆశ్వీజశ్రాద్ధికమాసములయందు వాయు సహితవృష్టిగలుగును—అపరస్పర్శములున్న కందులు మొదలగు యర్రధాన్యములన్న యర్రనిధాములున్న బాగుగా ఫలించును. పశువులు శీత్రప్రదములు బాగుగా నగును. తెల్లధాన్యములన్న బాగుగా ఫలించును. చందనము, అగరు కస్తూరీ మొదలగు వస్తువు లకు ధర లధికముగ నుండును. పశుపాలకుడు బలరాముడవుటచే పశువులు శ్రేయముగ నుండును. ఈ సంవత్సరమున చైత్ర బ ౫ లు మొదలు వైశాఖ బ ౮ లు వరకు గురుమాధ్యమ, చైత్ర శు ౭ లు మొదలు ఈ బ ౩ లు వరకు శుక్రమాధ్యమ, మాగ్గర బ ౧౩ లు మొదలు ఫాల్గుణ బ ౨ లు వరకు శుక్రమాధ్యమ, వైశాఖ శు ౭ బుధవారం వర్మదానదీ పుష్కరప్రవేశము, చైత్ర బ ౩౦ గురువారం అర్ధాధికనూర్వగహాము. మాడుతూముల వర్షమున్ను, తొమ్మిదివీసముల పంటయున్న కలుగును.

స్వస్తి సర్వజనాః సుఖినోభవంతు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

ఈ శుక్ల నామ సంవత్సరము నాటికి

పశువైద్యగత సౌరబ్ధములు
 కల్పాది గతాబ్ధములు
 శాలివాహనశకగతాబ్ధములు
 ప్రభవాది గతాబ్ధములు
 హిందూశకగతాబ్ధములు
 ఘనలీ
 హిజిరి
 అనుమాన్యవి.

၇၄၂,၂၄၂,၂၄၂၀၃၀
 ၂၄၂၀
 ၇၄၂၇
 ၉
 ၇၄၉၄-၇၄၃၀
 ၇၃၃၄-၇၃၃၄
 ၇၃၃၄

అగుచున్నవి.

సకలకల్యాణభాజన మైన ఈ శుక్ల నామ సంవత్సరము నాటికి
సారసిద్ధాంతము ననుసరించి ఆదిపృష్టికర్తయగు బ్రహ్మయొక్క పర
మాయోగ్యమున సకమునకుపైన మొదటిసంతతిగమున, మొదటిమాస
మున, మొదటిపక్షమున, మొదటిదినమున, పగలు, ౧౩ గడియలు,
ర. ౨ విగడియలు గడచినది.

సంవత్సరఫలములు

చార్తద్రమానాబ్దిభిము
 పు. పు. పు. నిఖిలాంకా స్మృతిని వ్యవశై పు. పు.
 రాజాహ్ యుద్ధనిరతా పరపురజయేన్ద్రునా
 సౌరమానాబ్దిభిము

శ్రీ. విభవాద్దేభిరాలోకా స్సుఖిన స్సు ర్విష్ట రిణః,
వీరనో గా వీరభంగా ఈతి ర్వాధియంత అపి.

ఈ ఘటము సంవత్సరారంభమునుండి జరిగినది. ఇది తిరుగుబాటు వరకు
 2 తిరుగుబాటు సంవత్సరారంభమువరకు జరిగినది. చాంద్రమానము వరకు
 నామసంవత్సరగణన మే కలుగును.

శ్లో. ప్రసహంతి జలా స్వస్థం స్రవంతి ప్రచురం పయాః,
వికమాభేదభిలాక్షిక్యా వికమాకాంత భూసుర

ఈ ఫలము సంవత్సరారంభమునుండి భృంశపడి బ. ౧౧ లు
నాగు తరువాతి సంవత్సరం ప్రభువునుకు స్వయం నామ సంవత్సర ఫలము.

శ్రీ. వివిధ రన్నపానాల్ని పాప్తపుష్టాంగచేతనాః
యదోన్నతాభిలాలోకా వ్యపాసే సువసన్విభాః

శ్లో. సదాన్యతాగ్రక్రీవర్తే, నిహ్నిగోరభజీవినామ్,
శస్త్రిన్ శుభ్రయంవృద్ధిః, పుష్పకాసుభజీవినామ్.

రాజు మొదలయిన పనిపాలక వర్గము, తత్ఫలము

శో. ప్రభుతవాయు గుడి మధ్యపై
గదాహత ప్రోద్ధత రాజశోష,
బుద్ధేబనాదే ప్యపరంస సస్యమ్

శేషం హి వృద్ధిరపిలేఖకానామ్.

[ఈ ఫలము విదర్శి పాంచాల సౌరాష్ట్ర దేశముల కధికముగా కలుగును.]

అమృతాంజనము అన్ని నొప్పులకు అమృతము వంటిది

మంత్రి-శని

శ్లో. మందవృష్టిర్మందసస్యం సర్వే పాపరతానరాః,
ప్రజాపితాభవేన్మిత్యం మూర్ఖపుత్రస్య మంత్రితిశి.
[ఈఫలము పాండి కలింగదేశములకు విధేయముగా కలుగును.]

నేనాధిపతి-శుక్రము

శ్లో. సువృష్టి రత్యంత సమృద్ధ సస్యం
సుఖీతుర్ముఖం బహుశం గరిత్రాయా,
సరాః స్త్రీయాః కామరతాః ప్రవృత్తాః
వైశ్యాధిపశ్చే భువి భాగ్యసస్య.
[ఈఫలము ఆన్నిదేశములకు ప్రాప్తించును]

సన్యాధిపతి-కుజము

శ్లో. రక్తకాలి గృహేశాలి మూవిగ్ధకామయః,
రక్తభూమిస్తు ఫలితా శామే సన్యాధిపే సతి.
[ఈఫలము ఘాత్యుర యానదేశములకు యెక్కువగా కలుగును.]

ధాన్యాధిపతి-రవి

శ్లో. మందవృష్టిః ఫలం స్యల్పం మహాద్ధం సుహాభిమయః,
రక్తసన్యానిబాయంతే మాత్యే ధాన్యాధిపే సతి.
[ఈఫలము అన్నిదేశములకు ప్రాప్తించును.]

అర్థాధిపతి-శుక్రము

శ్లో. అర్థాధిపే యదా తుక్రే సర్వగాన్యాని స్ఫుల్కృతా,
శ్వేతేధాన్యం సుఖలితం సుఖీతుం స్వాప్తిభూతిశే.
[ఈఫలము అన్నిదేశములకు ప్రాప్తించును.]

మేఘాధిపతి-శుక్రము

శ్లో. అతి వృష్టి సుఖీతుం సస్యపుష్టి ర్మీరంతగం,
క్షీరప్రదా స్సవాగాః తుక్రే మేఘాధిపే సతి.
[ఈఫలము ఆంధ్రదేశమున ఎక్కువ ప్రాప్తించును.]

రసాధిపతి-గురువు

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వసన్యానాం ఫలితా తుక్రబాహయః,
సదాశోగ్ధం సుఖీతుం తినేయది రసాధిశే.
[ఈఫలము కొంకణ మంగదేశములకు యెక్కువ ప్రాప్తించును.]

నీరసాధిపతి-కుజము

శ్లో. చందనాగరుకస్తూరీ ప్రవాళం రక్తకాపసానం,
అర్హన్మద్యప్రబాయంతే, శామే నీరసనాయశే.
[ఈఫలము మాళవదేశమున ఎక్కువగా ప్రాప్తించును.]

సశునాయకుడు-బలరాముడు

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వదేశానాం తృణసస్య సమృద్ధయః,
మగ్యదేశే సుఖీతుం సామేతు పశునాయశే.

స్థాననందకుడు-గోపాలకృష్ణుడు

శ్లో. కృష్ణేతు పయసో గావః.

పురోహితుడు-కుజుడు

శ్లో. గోరంగ్ని శేష్ప్రబాధాన స్పృహణాం కలహస్తభా,
అస్థివారి వినాశస్యాత్, కుశేపాతే హితేషు.

సరితీకుడు-గురుడు

శ్లో. జలగాన్యాని సర్వాశి, ఫలితా స్పృహణానాం,
గావః కామగుహాశోగ్ధం శతాంకే చేత్పరితే.

గణపతుడు-బుధుడు

శ్లో. అనీతియ్యం రాజానాం ప్రభావాం బహుశేషనా,
స్పృష్టి రస్యైవ సమాముఖే గణకే సోమవంశినే.

గ్రామపాలకుడు-శుక్రము

శ్లో. శ్వేతిధాన్య సమృద్ధిస్యాత్ ఫలితా స్పృహణానాం,
బహుక్షీరప్రదా గావః తుక్రే గ్రామాధిపే సతి.

వైశ్యాధిపతి-శుక్రము

శ్లో. నీతియ్యం స్వదా విప్రాః సర్వే గర్భ సమన్వితాః,
రజః మంత్రి వినాశకైః వైశ్యైః భృగువంశినే.
[ఈ ఫలమేహితా ఫలముల సర్వదేశములకు విధేయము.]

మేఘము-వర్షము

ఈశుక్ల సువిస్మరమున పుష్కరమును మేఘము
మేఘపునరు ఈశోన్యవిగ్ధాగ్రమున పుట్టుచున్నది.

శ్లో. మంత్రివృష్టి ర్మంత్రియం సుహాభిమయః ప్రవర్తనో,
పుష్కరం మేఘ మసాద్య సర్వముల వినాశనం.

వర్షము-మూడుమాసములు. త్యాగకే మధ్యవృష్టిః

ఇందు పుష్కరము సముద్రమునను, ఆరుపాళ్లు పర్వతములయం

దును, వాగుపాళ్లు భూమిపైనను వర్షించును. ఇట్లు ఇంగ్లండు నియ

మించినాడు.

మాముయొక్క పరిమాణము

శ్లో. వర్షితోజన విస్తీర్ణం శతచోజన మున్నతమ్;
అధికస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గాత్యశే.

వర్షధాన్యాదుల స్వభావములు

ఇగ్ధము ౧౭; ధాన్యము ౯; శీతము ౧౭; తృణము ౭; ఉష్ణము ౧౩; మారుతము ౯; ప్రభాత్యుష్ణ ౧౯; ప్రభాత్యయము ౧౭; రాజవి

వ్యర్థము ౧౭; ఉగ్రము ౧౭; పుణ్యము ౧౭; పాపము ౧౭; వ్యాధి

లు ౯; ఆరోగ్యము ౭; ఆచారము ౧౩; గుప్తప్రవర్తనము ౧౭; మరణము ౧౭; జన్మము ౭; దేశోపద్రవము ౧౭; దేశవ్యాధ్యము ౭; చోరభయము ౭; చోరనాశము ౭; అగ్నిభయము ౭; అగ్నిశాంతి ౭;

మృగోపద్రవము ౧౭; మృగనాశనము ౧౫; కీటకభయము ౧౯; కీటకనాశనము ౧౩; మూషకవృద్ధి ౧౫; మూషకనాశనము ౯; సర్పభయము ౧౩; సర్పనాశనము ౧౧; కామము ౨౧; లోభము ౯; మోహము ౯; మదము ౫; మాత్సర్యము ౧౫; కుళుము ౫; దుఃఖము ౯; భోగము ౧౧; విడంబము ౧౦; వ్యధ ౫; ద్వేషము ౧౭; ప్రతిష్ఠ ౧౫; అప్రతిష్ఠ ౨౧; ద్యూతము ౧౩; మత్త ౨౧; నరోత్పత్తి ౧౧; స్త్రీవృద్ధి ౧౭; ధాతువాదము ౫; భయము ౯; శౌర్యము ౧౩; గుప్తనిగ్రహము ౧౩; శిష్టపాలనము ౨౧; సత్త్వము ౭; అసత్త్వము ౯; విశ్వాసము ౧౧; అవిశ్వాసము ౧౩; దయ ౧౫; నిర్దయ ౧౭; న్యాయము ౧౯; అన్యాయము ౧౯; జ్ఞానము ౭; అజ్ఞానము ౭; కాపట్యము ౭; నిష్కాపట్యము ౯; ధార్మికము ౧౭; అధార్మికము ౧౭; గోహయ్యవృద్ధి ౭; సస్యకీటవృద్ధి ౫; సస్యకీటనాశనము ౯; శీలవృద్ధి ౭; నాశము ౭; మక్షికవృద్ధి ౫; నాశము ౧౭; మత్కులవృద్ధి ౫; నాశము ౭; వృక్షీకవృద్ధి ౧౧; నాశము ౧౧; వ్యాఘ్రవృద్ధి ౩; నాశము ౭; సస్యవృద్ధి ౮; నాశము ౧౮; కుకవృద్ధి ౧౭; నాశము ౧౧; పీకవృద్ధి ౧౮; నాశము ౧౮; కుక్కుటవృద్ధి ౮; నాశము ౧౭; పత్రవృద్ధి ౬; నాశము ౭; ధేనువృద్ధి ౩; నాశము ౩; మహిషవృద్ధి ౨; నాశము ౮; మృగవృద్ధి ౩; నాశము ౩; నాగవృద్ధి ౨; నాశము ౫; అశ్వవృద్ధి ౫; నాశము ౩; గజవృద్ధి ౮; నాశము ౩; ఉప్రీవృద్ధి ౩; నాశము ౨; విషవృద్ధి ౨; నాశము ౫; క్షుత్రియవృద్ధి ౩; నాశము ౬; వైశ్యవృద్ధి ౬; నాశము ౩; బాద్రవృద్ధి ౨; నాశము ౮; ప్లేచ్చవృద్ధి ౫; నాశము ౫; సంకరవృద్ధి ౮; నాశము ౨; వృజవృద్ధి ౮; నాశము ౬; వైదూర్యవృద్ధి ౩; నాశము ౮; గోమేధికవృద్ధి ౫; నాశము ౫; పుష్యరాగవృద్ధి ౫; నాశము ౫; మరకతవృద్ధి ౫; నాశము ౭; లీలవృద్ధి ౫; నాశము ౫; ప్రవాళవృద్ధి ౫; నాశము ౫; మాక్షికవృద్ధి ౫; నాశము ౫; కుబ్జవృద్ధి ౮; రజనవృద్ధి ౧౨; తామ్రవృద్ధి ౮; కాంస్యవృద్ధి ౨; లోహవృద్ధి ౮; త్రపువృద్ధి ౨; సీసవృద్ధి ౧౦; రసవృద్ధి ౬; బ్రహ్మవృద్ధి ౮; నాశము ౮; కాలివృద్ధి ౧౧; నాశము ౮; కుశుత్వవృద్ధి ౧౬; నాశము ౧౧; తిలవృద్ధి ౧౨; నాశము ౧౨; మాషవృద్ధి ౧౬; నాశము ౮; ముగ్ధవృద్ధి ౧౦; నాశము ౧౬; స్వప్రకభయం ౫; పరచక్రభయం ౯; పిదుర్మత్ ౧౧; శిలాపాతం ౨; గర్భితం ౩; అండబా ౯; స్వేదబా ౧౭; బరాయుబా ౭; ఉద్ధిబా ౬; స్థాపరా ౧౩; జంగమా ౧౩; తుభ ౧౫; తృప్త ౧౧; నిద్ర ౧౭; అలస్యం ౫; ఉద్యోగం ౧౧; శాంతం ౧౧; క్రోధం ౩; డంభం ౧౧; మిత్రభేదం ౯; రసనిష్పత్తి ౯; ఫలనిష్పత్తి ౯.

రాష్ట్రాధిపతి అధిపాః

రాష్ట్రాధిపాః బుధః, ఉద్యోగాధిప భృగిః, సర్వదేశాధిపశ్యనిః, అగ్రాధిపశ్యనిః, గజాధిపకుజః, పశ్యధిపశ్యుక్రః, దేవాధిపకుజః, నరాధిపశ్యుక్రః, వస్త్రాధిపాగురుః, రత్నాధిపాశ్యుక్రః, నృత్యాధిపారవిః, జంగమాధిపశ్యుక్రః, సర్పాధిపా బుధః, మృగాధిప శ్యుక్రః, స్త్రీరామధిపశ్యుక్రః.

మేషసంక్రాంతికాలము-ఫలము

ఈసంవత్సరము వైశాఖ శుక్ల ౮ చవితి నీరవారము రోహిణి నక్షత్రము నూర్యోదయాది ఘ ౮-౮ విఘడియము నూర్యుడు మేషరాశియందు ప్రవేశించును.

కాలఫలము

శ్లో. నివాచేన్నేషసంక్రాంతి రనర్థ కలహప్రదా,
గ్రంథాంతరేః పూర్వాహ్నకాలే జగతో విపత్తిః.

వారఫలము

శ్లో. శనివారేల్పవృష్టిస్యాత్.
[ఈఫలము ద్రావిడ గొడదేశములకు యెక్కువగా ఫలించును.]

ఆద్రావిడనక్షత్రప్రవేశకాలము-ఫలము

ఈ సంవత్సరము జ్యేష్ఠ శుక్ల ౧౫ పూర్ణిమ శుక్రవారము నాడు మూలనక్షత్రమున శుక్ల నామయోగమున భద్రవాకరణమున నూర్యోదయాది ఘ ౩-౨-౭ విఘడికలకు నూర్యుడు ఆద్రావిడనక్షత్రమున ప్రవేశించును.

తిథిఫలము	“పూర్వే పూర్వ ఫలం విదుః”
వారఫలము	“శుక్రే కాంతికరం ప్రోక్తం”
నక్షత్రఫలము	“మూలే శుభం విజానీయాత్”
యోగఫలము	“శుక్లయోగే నవృష్టికృత్”
కరణఫలము	“విష్ణుం నృప్తివి నాశకృత్”
కాలఫలము	“దివాద్వారీ సప్తనాశకాయ”
గ్రంథాంతరే	“అస్తమా నేర్ధం త్రైచ మహదర్థం [సువృష్టికృత్” అస్తం గతా ద్ద్రావిడ మహాసస్యసంపత్”

భరణ్యాదిమణ్మండలఫలము

భరణ్యాది మణ్మండలములలో చంద్రుడు విషవ మండలమునందు ఉండుటచే నృప్తి నాశనము గలుగును.

జ్యేష్ఠశుద్ధ ప్రతిపద్యుక్త శనివారఫలము

శ్లో. జలశోషం ప్రజానాశం
ఫలభింగో మహిపతే;
మగ్ధ్యసస్యమునర్జం చ
జ్యేష్ఠాదౌరవివందనే.

ఆషాఢశుద్ధసవమీయుక్త స్వాతీనక్షత్రఫలము

శ్లో. ఆషాఢశుక్ల పతేతు నవమీ స్వాతీసంయుతా;
వాయు సస్యత్ర సంచారి భూమా లీజం నవాపయేత్.

ఆషాఢశుద్ధపంచమీయుక్త గురువారఫలము

శ్లో. “గురౌ కుభితు మాహ్నితి”

అహాభక్త్యష్టవకాదశీయుక్త రోహిణీనక్షత్రఫలము

శ్లో. "ఏకాదశ్యాంతు మధ్యమం"

ఈ నాలుగు ఫలములు చాంద్రమానమునకు యిక్కువగా వర్తించును.

గ్రహములచారములు

కుజచారఫలము

ఈసంవత్సరమున కుజునకు వక్రఫలము లేదు. సంవత్సరారంభము నుండి సంవత్సరాంతము వరకు

పునర్వసు ౧ వ పాదము మొదలు శతభిషము ౪ నాలుగవ పాదమువరకు సంచారముచేయును.

శ్రేష్ఠ శు ౧౪ మొదలు క్రాంతి శు ౫ లు వరకు సింహ రాశియందు సంచారము చేయును.

మఖాశ్వి ఉత్తరా సార్వ స్వాస్తీ శ్రీహిమ శోహిణీ;
స్థితి స్తేయతాను శౌమి శ్రే త్తావదేవ ననగ్గ శుభి
యామ్యసార్వవిశాఖాను త్రిపురార్వమి ధూమిజు;
కరోతి మహతీం వృష్టిం వారిప్రాణ్ణా నసంధరా.

శ్లో. సింహేగ తే తీతిసు తే యగిసింహభాగే
శోమం నయే త్ప్రేరయకాల మివాంబురాశిం
భీమేంద్ర నీలనవృశం ఘనమేషు బృంహం
ఖద్యోతకైః కృపణదాన మివాంబురాశిం.

బుధచారఫలము

శ్లో. ఆర్ద్రాది పితృభాంశేష దృశ్యతే యది సంద్రజః;
తదా దుర్భిక్షకలహాః గోగాణాం వృద్ధి భీతికృత్.

గురుచారము

గురువు: ఈ సంవత్సరారంభము నుండి చైత్ర శు ౬ సప్తమి వరకు మేషరాశియందున్న అది మొదలు సంవత్సరాంతము వరకు వృషభ రాశియందుండును.

శ్లో. మేషస్థితే దేవగురౌ మేషవివాళనం సప్తమహాక్ష వృష్టిః
భూపాలకానాం కలహస్తహాపిధనంతిచాన్యేషుభివోజనాంశ్చ.

శ్లో. వృషరాశిగ తేజీవే పశుస్త్రీ శిశునాళనం
మధ్యవృష్టి స్సప్తనాళః నృపాణాం సమరంమహత్.

శుక్రచారము

చైత్ర శు ౭ పడమర అస్తమించును
చైత్ర బ ౩ తూర్పున ఉదయించును.
ఆశ్విని నక్షత్రమునందే ఉదయాస్తమయములు కలుగును.
మార్గశిర బ ౧౩ తూర్పున అస్తమించును
ఫాల్గుణ బ ౨ పడమర ఉదయించును.

మూలానక్షత్రమున అస్తమయము కలుగును.

ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రమున ఉదయించును.

శ్లో. ఉదయాస్తమయేకా లే భృగుశ్రేష్ఠిని సంయుతే;

ప్రజానామాయురారోగ్యం భవేత్సస్య సమృద్ధయః;
శ్రేష్ఠా పంచకర్తేషు దుర్భిక్షం సర్వధూమిషు;
స్వాతీత్రయేభ్యోశ్చాస్తే వోదయే ప్రతివర్షతి.
ధనిషా పంచకర్తేషు భాగ్యవేదయాస్తగే;

నృపాణానాహం ప్రాహుః సస్యస్పృధిః ప్రజాయతే.

• దీనికిఫలము: శ్లో. ఉదయాస్తమయే యతి శుక్లపతీ యదాభ్యుగ;
గజాశ్వరాజపుత్రాణాం శోణితం పిబతే మహీ.
ఉదయాస్తమయే యతి కృష్ణపతీ యవా సిరిః;
గజాశ్వరాజ పుత్రాణాం వృద్ధిం స కరుతే న్వహమ్.

శని చారఫలము

ఈ సంవత్సర ప్రారంభము నుండి శ్రేష్ఠబహుళ వషివరకు మూలానక్షత్రమున సంచరించును. అది మొదలు భాద్రపద బ ౩౦ వరకు వక్రగతిచే శ్రేష్ఠానక్షత్రమునసంచరించును. అది మొదలు మాఘ శుక్ల అష్టమి వరకు మూలానక్షత్రమున సంచరించును. అది మొదలు సంవత్సరాంతము వరకు పూర్వాషాఢ నక్షత్రమున సంచరించును.

సంవత్సర ప్రారంభమునుండి శ్రేష్ఠ బహుళ వషివరకు ధనుస్సు నందున్న అది మొదలు భాద్రపద బ ౩౧ వరకు నక్షత్రజాగతులచే వృశ్చిక రాశి యందున్న అది మొదలు సంవత్సరాంతమువరకు ధనుస్సు యందున్న ఉండును.

శ్లో. మిత్రాఖ్య సంక్రందపాన్యశేషు

సర్కా సదా సూర్యకుటిః కరోతి;

ఈ తే ర్భయం వ్యాధిభయం నరాణాం

కలింగబాహ్లిక జనాభివృద్ధిః.

శ్లో. కాశీ కోసల పాంచాల ఫలహృమ్మాలగోర్కజః.

శ్లో. ఆలిసిక్తే గోగభయం ప్రజానాం

భవే త్ప్రహానాం మృతి రరగ్-పుత్రే;

ఏతీ మహానాం గణస్య నాశో

మహీపతీనా ముపశీనం స్యాత్.

శ్లో. మందస్థితే ధన్వని వృష్టిహిని

స్వాస్తి ద్యౌపతీనాం కలహం మహార్ఘం;

పాంచాలకాశికురుకోసలాంశ్చ

సప్తశ్చ కాశ్మీరకలింగనంగా.

అప్యగోర్కః కోసలాంగ

సంగమాగధపాండ్రహృత్.

గురుశుక్రమాధ్య నిర్నయము

ఈ సంవత్సర చైత్ర బహుళ పంచమి మొదలు చైత్ర బహుళ అష్టమివరకు గురుమాధ్యము.

చైత్ర శుద్ధ సప్తమి మొదలు చైత్ర బహుళ తదియ వరకు శుక్రమాధ్యము.

మార్గశిర బ. త్రయోదశి మొదలు ఫాల్గుణ బ. విదియవరకు శుక్రమాధ్యము.

అమృతాంజనము బెణుకులకు వజ్రాయుధము వంటిది

పుష్కరప్రవేశము

ఈ సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ సప్తమి బుధవారం నర్మదానదీ పుష్కర ప్రవేశము.

మకరసంక్రాంతి కాలము; ఫలము

ఈ సంవత్సరము పుష్య శుద్ధ ౧౪ సోమవారము ఆది నక్షత్రము వింశనామరూగము హరికరణమున సూర్యోస్తమి యానంతరమున ఘ ౧౭-౨౪ విభుషణులకు సూర్యుడు మకరరాశి యందు ప్రవేశించును.

అస్యపుష్యధ్యం నామధేయః, విలూ నా మర్రిష్టస్, చందనో దకస్మానం, ఆరోగ్యం, కంబజే వస్త్ర ధారణం, జ్యోతిరం నాశనం, హరి ద్రాగంధధారణం, స్త్రీ జా మర్రిష్టం, నీలో త్పల పుష్పం, సీంశ్వ నాశనం, విద్రుమాభరణం, స్త్రీ జా మర్రిష్టం, శ్రీపుష్పాశ్రే భక్షణం, త్రిపునాశనం, దుధిరా హారం, పశు నాశనం, తాళఫలభక్షణం, గజ నాశనం, మహిషవా

హానం, మహిషనాశనం, లోమరాధధారణం, యుద్ధం, పద్మస్థిత్రం, మహాసుఖం, తూలధారణం, వ్యాఘ్రారిష్టం, వాయువ్యాధ్యనం, తద్దేశానా మర్రిష్టం, లోలచేష్ట, ప్రజాసిదా, నిరిష్టానాసస్యనిర్ధిష్ట.

పక్షుఫలమ్ - శ్లో. శుక్లపక్షే యదాపుష్కే మకరస్థే నివాసకే ప్రజానాం వ్యాధిపిదాన వృషాణాం సహరంభితే. తిగ్ధఫలమ్ - భయమ్ - వారఫలమ్ - సుఖిత్వమ్ - నక్షత్రఫలమ్ - శుభంభవతి - లగ్నఫలమ్ - యుద్ధం మహారథఫలమ్ - రజకారిష్టం - కాలఫలమ్ - స్థేచ్ఛనాశనమ్.

సూర్యగ్రహణము

ఈసంవత్సర చైత్ర బ ౩౦ సురవారము భరణీనక్షత్రమున, మేషరాశి యందు రాహుగ్రహసూర్యగ్రహణము, వైశాఖినిక్కున స్వర్క, ఆశ్లేయినిక్కున మోక్షము, కృష్ణ వర్ణము, సప్తాంశాధికగ్రాహము ఆశ్లేయి మండలము.

సూర్యోదయాది స్వర్కకాల ఘటికా విఘటికలు

ఘ. వి.	ఘం. ని.
స్వర్కకాలము	౧౧-౩౦
మధ్యకాలము	౧౪-౧౭
మోక్షకాలము	౧౭-౩౭
ఆద్యంతపుష్కరకాలము	౬-౭
	౨-౨౭

ఆయనఫలము

గౌరవ్యయ సే నిప్రధూపాకాహంతి. మాసఫలము శ్లో. పుణ్యరూపాపకీవాంశ్చ హాస్యశిల్పలిలేఖకాః మోదంసే మంబుష్టిస్యాత్ గ్రహణే సతి చైత్రికే. ఆశ్లేయమండలఫలము శ్లో. ఆశ్లేయమండలేగ్రస్థి గ్రహణం చంద్రసూర్యయోః ప్రజానాం జ్వరపిదాన హానిర్మరణమేవచ. నర్తనఫలము శ్లో. చంద్రసూర్యోపరాసేష కృష్ణనర్తనే సంయుతా హారారిష్టం చ హర్షం అతివృష్టినిరంతరం. మేష కృష్ణభక్తగ్నాటక సింహ కన్యా తూలా రాశులయందు జననమొందినవారు శాంతి చేసుకోవలెను. ఆశ్వని భరణి కృత్తిక నక్షత్రములయందు పుట్టినవారు శాంతి చేసుకోవలెను. ప్రకారాంతరమున - మేష - వృషభ - మిథున - కన్యా - గమ - మకరరాశిలయందు జననమొందినవారు శాంతిచేసుకోవలెను. ఈగ్రహణమునకు నిత్యభోజన వార్షిక శ్రాద్ధాదులు శుద్ధమోక్షానంతరం జరుగవలెను. శ్లో. జన్మనస్తాప్తరిష్టాంక దశమసే నిశాచరే, దుష్టారిష్టప్రదో రాహు వ్యన్మర్తే నిధిసేఽసిం; యన్నక్షత్రగతో రాహు గ్గృసితే శశిభాస్కరా, తజ్జాతానాం భిషే త్వీదా యేనరా శ్యాంతినర్జితాః; సూర్యస్య సంక్రమోవాపి గ్రహణం చంద్రసూర్యయోః; యస్య త్రిజన్మనక్షత్రే తస్య హోగోఽగవా మృతిః. [త్రిజన్మనక్షత్రము: జన్మనక్షత్రము, దానికి పూర్వోత్తర నక్షత్రములు రెండును కలిసి త్రిజన్మనక్షత్ర మనబడును. కొందరు జన్మనక్షత్రము, జన్మనక్షత్రమునుండి పడవ నక్షత్రము, పంచమోదవ నక్షత్రము కలిసి త్రిజన్మనక్షత్రమందురు.] శ్లో. "త్రిజన్మకాయోపగతం సరాణాం శుభనమంస్యా ద్విహాం రవీందోః; ద్వంద్వనందేషున మధ్యమం స్యాత్ కేషే వ్యనిష్టం కథితం మనీంద్రైః. [జన్మరాశియనగా జన్మకాలమున చంద్రుడున్న రాశిగాని జన్మలగ్నము కాదని ప్రాజ్ఞులు చెప్పుదురు.]

సౌరమాసము ననుసరించి:

సింహ, పృథ్వీక, ధనుర్వృకరమాసములయందు వెలలు హెచ్చుగ నుండును. వృషభ, మిథున, కటక, కన్య, కుంభమాసములయందు వెలలు ప్రముఖముగా నుండును.

వర్ష యోగములు - తద్భంగములు

చైత్ర శుక మొదలు ఈ బర వరకు మార్పుని అక్కసినట్లు ప్ర
సచార కాలమున గురు, గవి, బా, శ, అతివాది, దహనవాడుల
యందు సంఘించుట చేతను ప్రరోంగాత్కరోమము చేతనన్న వర
భంగము కలిగినను బుద్ధ గురు శుక్ర సహ గము నలన అచ్చ టచ్చుట
కు సాగింపకలగును.

ఈ ౪౩ తిలిన మొదలు వైశాఖ శు ౧ పూర్ణమినరకు మా
 త్యునియొక్క భగవీ సత్వత్ర సంచారకాలము నంగు గురు, గాన, గవి,
 సంగ్రులు జాతివాని, వాని, దహనవాతులయంగు సంనింగులచే వృష్టి
 భంగము గానినను బాధ, సురు, శుక్ర, సమాగమము, సుర్యసమయము,
 కుశలనము, శుక్రోదయము మొదలగు సుయోగములల్ల కొన్ని దేశ
 మల యంగు సునిష్ఠిన్ని, కొన్ని దేశముల యంగు సుధ్యుష్ఠిన్ని
 కలుగును.

వైశాఖమాసము:

చివరకు మళ్ళీ ౧ పాఠ్యమీ లగాయను ఈ ౨ పాఠ్యమీ
వనకు సూర్యుని కృత్రికా నక్షత్ర సంచారకాలమందు, రవ్యాది ౧౪
హయలు ప్రారంభమయియును సంసరించుటచేత సృష్టిభావము,
ఉష్ణ ప్రాబల్యము, సశ్చిమ వాయుప్రాబల్యము, సశ్చిమ వాయు
ప్రారంభము కలిగినను ఖగోళము మంత్రము జలనాడియందు సంచరించు
టచేత ఉష్ణ ఉష్ణము ముహూర్తము కలుగును.

ఈ బంధుమండల కీర్తనకు ౧ వరకు గోకొని యందు
సూర్యుడు ఉన్నకాలమునందు రవ్యాని గ్రహములు సూర నావల
యందు పంపిరిదెబబచే యొడలు మెండుగా నుండి విశేషముగా
పశ్చిమ నాయువు వీచును.

ద్యోతమాసము:

ఈ పు గ మొదలు ఈ పు గ ర వరకు సూర్యుడు మృగశిర
నక్షత్ర సంచారకాలమందు రవ్యాది గ్రహములు అరినాత, వాసి,
హస్తనాడులయందు సంధించుట చేతనున్న రవి బుధ సహాయోగము
చేతనున్న, పురోంగారక దోషముచేతనున్న క్షణికు మాత్రం అవ్యుత్త
నాశి యందు సంధించుటచే జలనాద్రకాల మందు దేశభేదముచే
వరించును.

ఈ పుంగవులు మొదలు ఈ బంగ వరకు మార్పును అభ్యు
నక్తుత్ర సంచార కాలవంగు రవాణాగ్రహములు దుష్ట నాశుల యందు
సంగరించుట చేతనున్న పురోగారక దోషముచేతనున్న వృద్ధి భంగ
ము కలిగినను అంగారక నలవము కలుగుటచే నోభేదముచే స్వల్ప
వృద్ధి కలుగును.

ఆగ్రా యవ్యయాములు

	ఆ.	ప్ర.	ఆ.	ప్ర.
మేను పృథ్వి కుములకు	౫	౧౮	నింజామునకు.	౧౮
నృపభిమలకు	౧౮	౫	నృపభిమలకు	౫
మిథునకు న్యలకు	౨	౧౮	మిథునకు న్యలకు	౧౮
కరుకమునకు	౧౧	౨	నగ్గం ములము తింజా	౬౫

రాజపూజ రాజానమోనములు

	ప్రా. అ.		ప్రా. అ.
మేషము	3 ౧	మృగ	౭ 3
నృషభము	౬ ౧	మృశ్శికిర	౭ 3
మిథునము	౦ ౪	గృహస్థు	౬ 3
కర్కశము	౫ ౪	హంసము	౨ ౬
సింహము	౧ ౭	కుంభము	౫ ౬
కన్య	౪ ౭	మీనము	౧ ౭

సంవత్సరస్థాయిమూల్యము

అప్పని, పువ్వుమి, న్వాతి, అభిషిక్తు,	ఈ నక్షత్రములకు, గోగం
భరణి, ఆశ్లేష, విశాఖ, శ్రవణము	,, ఆచువ్యయము
కృత్తిక, మఖ, అనూరాధ, ధనిష్ఠ	,, అర్థరాత్రిము
రోహిణి, పూర్వఫల్గుని, కేయి, శతభిషం	,, మనస్తాపము
మృగశిర్ష, ఉత్తరఫల్గుని, మూల, పూర్వాభాద్ర	,, రాజప్రాజ్యతి
ఆర్ద్ర, హస్త, పూష, ఉత్తరాభాద్ర	,, యుద్ధము
పునర్వసు, చిత్త, ఉషా, కేవలి	,, భూమికం.

వెలల హాచుత్తగులు

చాం దమానము ననుసరించి:

వైశాఖి, భాద్రపద, కార్తిక, పుష్య, శ్వాతి నూనములనుండు
నెలలు హేదుగ నుండును.

చైత్ర, జ్యేష్ఠ, ఆషాఢ, శ్రావణ, ఆశ్వయుజ, మార్గశిర, మాఘ
మాసములయందు సమముగా నుండును.

అమృతాంజనము చాములకు రామచాణము వంటిది

ఆషాఢమాసము:

జ్యేష్ఠ బ ౧౩ మొదలు ఆషాఢ శు ౧౩ వరకు పునర్వసు నక్షత్రమునందు నూర్యుడు సంవరించు కాలమునందు గురు శుక్రలు కొంతకాలము అతివాత, వాత నాడులయందు సంవరించుట చేతనున్న సింహాంగారక దోషముచేతను విశేషముగ పశ్చిమ వాయువు వీచుచున్నను గురు శుక్ర సంయోగముచే ఖండవృష్టి కలుగును. ఈ శు ౧౩ మొదలు ఈ బ ౧౨ వరకు నూర్యుని పువ్యమీ నక్షత్ర సంచార కాలమునందు గురుశుక్రలు అతివాత దహననాడులయందున్న బుధకుశలు జలామృత నాడుల యందున్న సంవరించుటచేత మధ్య వృష్టి కలుగును.

శ్రావణమాసము:

ఆషాఢ బ ౧౩ మొదలు శ్రావణ శు ౧౧ వరకు నూర్యుని శ్రేణినక్షత్ర సంచారకాలముందు కుజ బుధ శుక్రలు జలామృత నాడులయందు సంవరించుట చేతనున్న అంగారక నిలనయోగము చేతనున్న సువృష్టి దేశభేదముగా గలుగును. శ్రావణ శు ౧౧ మొదలు ఈ బ ౧౧ వరకు నూర్యునియొక్క మహానక్షత్రసంచారకాలమునందు గురుకు వాతనాడియందు ఉన్నను కుజ బుధ శుక్రలు జలామృత నాడులయందు సంవరించుటచే కొంచెము గాలితో హాసిన సంపూర్ణ వృష్టి కలుగును.

భాద్రపదమాసము

శ్రావణ బ ౧౧ మొదలు భాద్రపద శు ౧౦ వరకు నూర్యునియొక్క పూర్వఫల్గునీ నక్షత్ర సంచారకాలమునందు కుజ బుధలు సౌమ్యదహన నాడులయందున్న శుక్రకు మాత్రం అమృత నాడియందున్న సంవరించుట చేతనున్న తదితర గ్రహములు దుష్ట నాడులయందు సంవరించి నప్పటికిని మధ్యవృష్టి కలుగును.

ఈ శు ౧౦ మొదలు ఈ బ ౮ వరకు నూర్యుని యొక్క ఉత్తరఫల్గునీ నక్షత్ర సంచారకాలము నందు కుజాడు దహననాడియందున్న, బుధుడు సౌమ్యదహననాడులయందున్న సంవరించినప్పటికిన్ని తనితర గ్రహములు దుష్టనాడులయందు సంవరించినను శుక్రకు అమృత జలనాడియందు సంవరించుటచే సస్యానుకూలముగా కర్షణము కురియును.

ఆశ్వయుజమాసము

భాద్రపద బ ౮ మొదలు ఆశ్వయుజ శు ౭ పర్యంతము నూర్యునియొక్క హస్తానక్షత్ర సంచారకాలమునందు కుజాడు దహననాతనాడుల యందున్న, బుధుడు సౌమ్యనాడియందున్న శని గురులు వాతాతి వాతనాడులయందు సంవరించుటచే వాయు సహిత ఖండవృష్టి కలుగును.

ఆశ్వయుజశు ౭ మొదలు ఈ బ ౫ వరకు నూర్యుని యొక్క చిత్తానక్షత్ర సంచార కాలము నందు కుజాడు వాతనాడియందున్న బుధుడు సౌమ్యనాడి యందున్న శుక్రకు జల రసనాడుల యందున్న గురుశనిలు వాతాతి వాతనాడులయందు సంవరించుటచేతను బుధ శుక్ర సమాగమచేతను వాయుసహిత వృష్టి కలుగును.

కార్తికమాసము

ఆశ్వయుజ బ ౫ మొదలు కార్తిక శు ౫ వరకు నూర్యుని యొక్క స్వాతీనక్షత్ర సంచారకాలము నందు కుజ, గురు, బుధలు వాతాతి వాతనాడుల యందు సంవరించుట చేతనున్న, శుక్రకు సౌమ్యదహననాడుల యందు సంవరించుట చేతనున్న స్వల్ప వృష్టి కలుగును.

కార్తిక శు ౫ మొదలు ఈ బ ౩ వరకు నూర్యుని విశాఖనక్షత్ర సంచారకాలమునందు గ్రహములు అన్నియు దుష్టనాడులయందు సంవరించుటచే వృష్ట్యభావము కలిగినను అంగారకచలనము బుధ శుక్ర సమాగమ మొదలగు సుయోగములచే దక్షిణదేశము నందు ప్రబల వృష్టిన్ని ఉత్తర దేశమునందు స్వల్ప వృష్టిన్ని కలుగును.

కార్తిక బ ౩ మొదలు మార్గశిర శు ౧ వరకు నూర్యుని యొక్క అనూరాధా నక్షత్ర సంచార కాలమునందు సర్వగ్రహములు దుష్టనాడులయందు సంవరించుటచే దేశభేదముచే వృష్టి కలుగును.

దేశారిష్టయోగములు

చైత్ర శు ౧ పాడ్యమి మొదలు వైశాఖ శు ౭ సప్తమి వరకు గురురాహు సంయోగ రూపదోషము వర్షిరాని మొదలు మార్గశిర శు ౧౨ ల వరకు బుధునికి ముంగు కుజాడు నడచుట, వత్సరాది మొదలు పువ్య శు ౭ వరకు గురు శుక్రలకు ముంగు కుజాడు నడచుట, భాద్రపద శు ౬ శ్రవణి కార్తిక శు ౬ వరకు కుజ కేసువులు కలిసి యుండుట కుజరాహు సమస్తప్రకములు కలిగివున్నవి.

- శ్లో. గురుణాసారిణావాపి రాహుయుక్తో దహాశీది యోగశ్చండాల సంజ్ఞోయం రాజారాష్ట్ర వి నాశనం.
- శ్లో. గురురాహుసమాయుక్తా నరా యాంతి దిగంతరం అప్తిమాలామలాధాత్రీ రక్తంపిబతి మేదినీ.
- శ్లో. బుధస్య పురతోభామే భవే తస్యని నాశనం గురు శుక్రాగ్రా పుత్రాణాం యుద్ధవృష్టిగదాః క్రమాత్.
- శ్లో. కుజకేతు సమాయోగే చోరశోగాగ్ని జం భయం సర్వదేశేషు జంతూనాం కలహంవ్యాధిభోభయం. అంగవంగ కలింగేషు కుజరాహోశ్చ సప్తమే భూపాహవః సస్య హనిః ఓతా భీతిః నృణాంసదా.

పంచాంగశ్రవణఫలము

యశ్రుణోతి సుధు శుక్లపక్షకే వర్ష నాభ సచివాదికం ఫలమ్;
ప్రాప్నుయాద్ధురితము క్తనిగ్రహః ఆయురధిమతులం యశస్సుఖమ్.
కన్యావనీ కాంచన ద్విజానాం గవాం సహస్రం సతతం ద్విశేధ్యః;
దత్వా ఫలం యల్ల భతే మనుష్య స్తత్రస్థలాన్యబ్జఫలాని శ్రుణ్వన్.
రాజా మంత్రి సస్యనాథో రసానా
మితస్సార్థం స్వామినో నీరసానామ్;
అర్హాధీశః కింవ మేఘాధినాథో
దద్యు శ్చేయ శృణ్వతాం తత్ఫలాని.

రామానుజయ శ్రీవైష్ణవ తిరునామములు

చిత్ర	అర్చన	మేమమాసము	వసుగనంబి తిరునామము
	కృత్తిక	"	ఉయ్యక్కొండార్ "
	ఆర్ద్ర	"	యెంబెరుమానార్ "
	పునర్వసు	"	మొదలియండార్ "
	"	"	నక్రవర్తితిరుమళనార్ "
	చిత్త	"	మధురకపుల "
	హస్త	"	శేవప్పెరుమాళ్ "
వైయ్యళి	స్వాతి	మృగశిరమాసము	అళగసింగర్ "
	"	"	పెరియతిరువలనంబి "
	విశాఖ	"	నమ్మాళ్వార్ "
	అనూరాధ	"	పెరియభట్టర్ "
ఆని	స్వాతి	మిథునమాసము	పెరిగంగాళ్వార్ "
	అనూరాధ	"	నాళమునుల "
ఆది	పూర్వఫల్గుని	కటకమాసము	శ్రీ ఆండాళ్ "
	"	"	యదుగిరినాచ్చియార్ "
	ఉత్తరాషా	"	అళవందారు "
	"	"	పుండరీకాక్ష "
ఆనెటి	రోహిణి	సింహమాసము	శ్రీ కణ్ణాక్ "
పెరటాళి	విశాఖ	కన్యామాసము	తిరుమలనంబి "
	శ్రవణము	"	వేదాంత దేశికుల "
	"	"	తిరువేంగడముడియూన్ "
అల్పిళి	కృత్తిక	తులమాసము	కూరకులలోత్తమదాసక్ "
	మూల	"	మనవాళ్ మహామునుల "
	పూర్వాషా	"	నేనముడిలియూళ్వార్ "
	శ్రవణం	"	పొయ్యిపుయ్యూళ్వార్ "
	"	"	పిల్లైలోకాచార్యర్ "
	ధనిష్ఠ	"	పూర్ణతూళ్వార్ "
	శతభిషము	"	పేయూళ్వార్ "
కార్తిక	కృత్తిక	మృగశిరమాసము	తిరుమంగైయూళ్వార్ "
	"	"	నంబిళ్ళగారి "
	రోహిణి	"	తిరుప్పొడియూళ్వార్ "
మార్గశి	జ్యేష్ఠ	గమనమాసము	లొండెరడిప్పొడియూళ్వార్ "
	"	"	పెరియనంబి "
తై	పునర్వసు	మకరమాసము	యంబార్ "
	మఖ	"	తిరుముడిశేయూళ్వార్ "
	హస్త	"	కూరతూళ్వార్ "
మాళి	మృగశిర	కుంభమాసము	తిరుచ్చినంబి "
	పునర్వసు	"	కులశేఖరాళ్వార్ "
	రోహిణి	"	నంబెరుమాళ్ "
పంచుని	పుష్యమి	మీనమాసము	యతిరాజసంపత్తుమారర్ "
	ఉత్తర	"	శ్రీరంగనాచ్చియార్ "
	రేవతి	మేషమాసము	పెరియ పెరుమాళ్ "

శ్రీమాధ్వ పుణ్యదినములు

చైత్ర శు. ౨ వేదవ్యాసతీర్థుల పుణ్యదినము
శు. ౬ కపిలదీపితుల "
౧౩ సత్యవ్రతతీర్థుల "
బ. ౩ వాగీశతీర్థుల "
బ. ౧౩ సత్యవిజయతీర్థుల "
చైత్ర శు. ౩ విద్యాధిరాజతీర్థుల "
జ్యేష్ఠ శు. ౩ సత్యసంధి తీర్థుల "
బ. ౨ సత్యపూర్ణతీర్థుల "
బ. ౩ రఘువర్మతీర్థుల "
ఆషాఢ శు. ౯ సత్యధిరాజతీర్థుల "
బ. ౫ శ్రీజయతీర్థుల "
శ్రావణ శు. ౧ రాఘవేంద్రతీర్థుల "
శు. ౭ సత్యవరతీర్థుల "
భాద్రపద శు. ౧౦ సత్యైష్ఠ్యకామతీర్థుల "
బ. ౩౦ మాధవతీర్థుల "
ఆశ్వయుజ శు. ౭ సత్యపరాయణతీర్థుల "
కార్తిక శు. ౧౦ సత్యవరతీర్థుల "
శు. ౧౧ వేదనిధి తీర్థుల "
బ. ౭ విద్యానిధి తీర్థుల "
బ. ౧౮ పద్మనాభి తీర్థుల "
మార్గశిర శు. ౧౧ సత్యనిధి తీర్థుల "
శు. ౧౨ రఘునాథ తీర్థుల "
పుష్య శు. ౧౨ రఘుత్తమతీర్థుల "
బ. ౬ సత్యకామతీర్థుల "
బ. ౭ నరహరితీర్థుల "
బ. ౧౮ విద్యాధిశతీర్థుల "
బ. ౩౦ పురందరదాసతీర్థుల "
మాఖ శు. ౯ (మధ్వనవమి) ఆనందతీర్థుల "
ఫాల్గుణ శు. ౨ సత్యబోధతీర్థుల "
శు. ౮ వ్యాసరాజస్వాముల "
శు. ౬ సత్యవ్రతతీర్థుల "

ప్రసూతికాంతి నక్షత్రములు

ఉత్తర (పా. ౧)	ఆశ్లేష (పా. ౪)
పుష్యమి (పా. ౨, ౩)	మఖ (పా. ౧)
పూర్వాషాఢ (పా. ౩)	రేవతి (పా. ౪)
చిత్త (పా. ౧, ౨)	అశ్విని (పా. ౧)

జ్యేష్ఠ, మూల ఈ నక్షత్రములయందును, తండ్రి యొక్క జన్మనక్షత్రములయందును శిశువులు పుట్టినచో కాంతిచేయవలెను.

చైత్ర శు. ౫ వైఖానసానాం శ్రీనివాసమఖివేదాంత తిరునామము.

మాఖ శు. ౧౨ వైఖానసానాం శ్రీరామజన్మోత్సవం.

శ్రావణ శు. ౧౫ మంగళవారం వైఖానసానాం విఖానసాచార్య తిరునామము.

ఆషాఢ శు. ౧౮ శనివారం వైఖానసానాం చూట్టకుడుతనాచార్య తిరునామము.

అమృతాంజనమునకు సాటి అమృతాంజనమే

శంకుస్థాపనాది ముహూర్తములకు శుభమైన తిథి వార నక్షత్రములను తెలియజేయు చక్రము

ముహూర్తముల పేరు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
శంకుస్థాపనము	౩-౫-౩-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-హ-రే-అనూ-ఉ-ఫ-పువ్య-శ్రీ-పున-ధ-శ్రీ-అశ్వి-స్వా	వృ-కర్క-కుం-మీ	చతుర్థశుద్ధి
గృహప్రవేశము	౨-౩-౫-౩-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పువ్య-ఉ-ఫ-స్వాతి-అనూ-శ్రీ-ధ-శ్రీ-త	మృ-మ-సింహ-మృ-కుం-మీ-క-ధ-మి	అష్టమ, ద్వాదశశుద్ధి
నివేకము	౨-౩-౫-౩-౧౧	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉ-ఫ-హ-స్వా-అనూ-మూల-ఉ-షా-శ్రీ-త-ఉ-భా	మృ-మి-కర్క-సిం-తు-ధను-కుం-మీ-న	లగ్నశుద్ధి
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౩-౧౧	సో-బు-గు-శు	రో-ఉ-ఫ-హ-స్వాతి-అనూ-ఉ-షా-శ్రీ-న-శ్రీ-ఉ-భా-ధని-మృగ	మృ-మి-క-సిం-తు-ధను-కుం-ధ	లగ్నశుద్ధి-సప్తమమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పర్వవర్జము
పుంసవనము	౨-౩-౫-౩-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృగ-పున-పువ్య-ఉ-ఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల-ఉ-షా-శ్రీ-న-ధ-శ్రీ-త-ఉ-భా-రే	మే-ధ-మి-మీ	నవమశుద్ధి-నూడవ మాసము
సీమంతము	౨-౩-౫-౩-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-మం-గు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పువ్య-ఉ-ఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూ-ఉ-షా-శ్రీ-న-శ్రీ-ఉ-భా-రే	మే-ధ-మీ	౪-౬-౮-మాసములు-నవమశుద్ధి
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౩-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-ఉ-భా-ఉ-షా-స్వా-పున-శ్రీ-ధని-శ్రీ-త-అశ్వి-హస్త-పువ్య-అనూ	మృ-మ-తు-మి-క-ధ-మీ-న-క-టక	అష్టమశుద్ధి
నామకరణము	౨-౩-౫-౩-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా-స్వా-పున-శ్రీ-ధ-శ్రీ-హస్త-పువ్య-అనూ	మృ-తు-మి-క-న్యా-ధను-మీ-న-క-టక	అష్టమశుద్ధి
దోలారోహణము	౨-౩-౫-౩-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	శ్వి-రో-మృ-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా-పున-హ-చి-స్వాతి-వి-అనూ	మృ-మి-కర్క-కన్య-తు-ధను-మీ	౧-౩-౫ మాసములు శుభము-అష్టమశుద్ధి
అన్నప్రాశనము	౨-౩-౫-౩-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పువ్య-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్రీ-ధ-శ్రీ-త-రే	మృ-మి-కర్క-క-తు-ధను-మీ	పురుషులకు-౬-౮-౧౦ మాసములు, స్త్రీలకు ౫-౭-౯-మాసములు, శుభము. సకలశుద్ధి, లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౩-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పున-పువ్య-హ-చి-స్వాతి-అనూ-శ్రీ-ధ-శ్రీ-రే-అర్ధ-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా	మృ-మి-కర్క-క-తు-ధ-మ	౬-౮ మాసములయందు శుభము-అష్టమశుద్ధి
కేశఖండనము	౨-౩-౫-౩-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పున-పువ్య-హ-చి-స్వా-శ్రీ-ధ-శ్రీ-రేవతి	మృ-మి-కర్క-క-తు-ధ-మీ	ఉత్తరా యణం-పూర్వాష్టమము
అక్షరస్వీకారము	౨-౩-౫-౩-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పువ్య-హ-చి-త్త-అనూ-శ్రీ-ధ-శ్రీ-రేవతి	మే-కర్క-తు-మ	ఉత్తరా యణం, ౫-౭ సం. అష్టమశుద్ధి, నూర్పుడు చరస్థిరరాసులయం దుండగా
విద్యారంభము	౨-౩-౫-౩-౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-అర్ధ-పున-పువ్య-అశ్రీ-పూ-ఫ-పూ-షా-పూ-భా-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల	మే-కర్క-తు-మ	అనన్యాయనములను విడిచి పెట్టవలెను. శస్త్రవిద్యాభ్యాసమునకు-ఆది-మంగళ వారములు-శుభము
ఉపనయనము	౨-౩-౫-౩-౧౧	బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పువ్య-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా-హ-చి-స్వా-శ్రీ-ధ-శ్రీ-త	పాపగ్రహములు కేంద్రమందు లేకుండుట-లగ్నము	అష్టమశుద్ధి-లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పూర్వాష్టమము

అమృతాంజనము గాయములకు ఘనమైన మందు

ముహూర్తములు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
వివాహము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-మ-స్వా-హ-అనూ-శ్ర-రే-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా-మూల	మృ-మి-క-ర్దా-క-న్య-తు-ధ-మ-మి-న-మే	పప్తపక్షుధి
కంఠకధారణము	౨-౩-౫-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పువ్య-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా-పా-స్త-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-రే	మృ-మి-క-ర్దా-క-తుల-చ-కుం-౧	పూర్వాహ్నానుండు శుభము
నవవస్త్రధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వి-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా-పా-చి-త్త-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	మృ-మి-క-ర్దా-క-తు-ధ-మి-చ-కుం	తృతీయశుద్ధి
ప్రయాణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	మృ-అశ్వి-పువ్య-పున-హ-అనూ-శ్ర-మూల-ధ-రే	మే-మృ-క-ర్దా-క-తు-ధ-న-మి-న-మ-మ-రం	పంచమశుద్ధి-వారకూల-తి-థి-కూల-నక్షత్రకూలలుకల-దిక్కులు వదలిపెట్టవలెను
కూపారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-పువ్య-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా-పా-అనూ-శ్ర-శత-ధ-రే	క-ర్దా-క-మృ-మి-హ-	తూర్పు-ఈశాన్య-ఉత్తర-దిక్కులయందు ఉత్తమము
బీజావాపమునకు	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-హ-చి-స్వా-పున-పువ్యమి-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా-మూల-ధ-రే	మృ-మి-క-ర్దా-క-న్య-తుల-ధ-మ-మి-న-మ	శుభగ్రహదృష్టిగల లగ్నము శుభమైనది

ఈ ముహూర్తములకు ఏకవింశతి నవదోషములు వదలిపెట్టవలెను. పంచకరహితముగ నుండవలెను. చంద్రతారాబలములుండినవలెను. పావగ్రహములు అనగా రవి, చంద్ర, కుజ, రాహు, కేతు, ష్రీగా, చంద్ర, పాపయుత బుధులు లగ్నమునకు ౩-౬-౧౦ స్థానములయందును, శుభగ్రహము లగు గురు, శుక్ర, బ్రాహ్మచంద్రులు, పాపయుతాడు కాని బుధుడు, లగ్నమునకు ౧-౨-౪-౫-౭-౯-౧౦-౧౧-౧౨ స్థానములయందును ఉండిన శుభము. చంద్రుడు పాపియైనను, శుభుడైనను లగ్నమునం దుండువాడగు.

పంచకమును చెలిసికొను పద్ధతి
శుక్లప్రతిపత్తు మొదలు తిథి సంఖ్యయును, ఆదివారము మొదలు

వారసంఖ్యయును, అశ్విన్వాదిగా నక్షత్రసంఖ్యయును, మేషదిగాలగ్న సంఖ్యయునుగణింపి, తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము పంచకమనబడును. అందు ౧ మిగిలెనేని మృత్యుపంచకము, ౨ మిగిలెనేని అగ్నిపంచకము, ౩ మిగిలెనేని రాజపంచకము, ౪ మిగిలెనేని చోరపంచకము, ౫ మిగిలెనేని దోగపంచకము. శేష సంఖ్యలు నివ్వించకములు (శుభముయినవి). మతాంతరము : తిథిసంఖ్య శుక్లపక్షముగా శుక్లప్రతిపత్తు నుండియు, కృష్ణపక్షములో కృష్ణప్రతిపత్తునుండియు గణించుట గలదు. మార్తాండుగ్రహరీత్యా గతిభలము లగ్నసంఖ్యను కలిపి తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము ముందుచెప్పిన ప్రకారముగా చూచుకొనుట కూడ గలదు. ధ్రువకము కలుపుట కాస్త్రసమ్యక్తము కాదు.

అమృతయోగములు

- అ|| రో-ఉ-త్తర-ఉ-షా-ఉ-భా-పా-స్త-రేవతి-శ్రవ-మూల
- సో|| వృగ-స్వాతి-రేవతి-పున-శ్రవ
- మం|| రోహి-మూల-అశ్వి-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా
- బు|| పూష-పూష-పూభా-కృ-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా
- గు|| అశ్వి-పువ్య-స్వా-మ
- కు|| మూ-హ-రే-అశ్వి-అనూ-స్వా-ఉ-ఫ-ఉ-షా-ఉ-భా
- కే|| మ-స్వా-కృ-రో-శత

మరణయోగములు

- అ|| అనూ-జ్యే-మ-విశా-ధని
- సో|| విశా-కృ-మ-పూభా-ఉ-షా
- మం|| శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూభా
- బు|| ధని-మూల-రే-అశ్వి-హ
- గు|| మ-రో-శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూభా
- కు|| పువ్య-రో-జ్యే-శ-అశ్వి-మ
- కే|| ఉ-ఫ-హ-చి-ఉ-షా-పూభా-ఉ-భా-రే

రాహుకాల గుళికకాలములు

నూగోదయము 6 ఘంటలకు ఆయ్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము		గుళికకాలము	
	మొదలు	వరకు	మొదలు	వరకు
ఆదివారము	4½	6	3	4½
సోమవారము	7½	9	1½	3
మంగళవారము	3	4½	12	1½
బుధవారము	12	1½	10½	12
గురువారము	1½	3	9	10½
శుక్రవారము	10½	12	7½	9
శనివారము	9	10½	6	7½

అమృతాంజనము పార్శ్వపు నొప్పులకు పరమౌషధము

సూర్యునియొక్క ఉదయాస్తమయ కాలములు

[illegible]

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	యోగములు	ఫలము
అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందః	ద్రవ్యలాభము
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	కాలదండః	విఘ్నము
కృ	పున	పూ	స్వా	మా	శ్ర	ఉభా	ధూమ్రాక్షః	హాని
రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	ప్రజాపతిః	కార్యసిద్ధి
మృ	ఆ	హ	ఆ	ఉషా	శ	అశ్వి	సౌమ్యః	ధనవ్యయము
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంతః	విఘ్నము
పున	పూ	స్వా	మా	శ్ర	ఉభా	కృ	ధ్వజః	రాజ్యలాభము
పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సః	లక్ష్మీలాభము
ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	వజ్రః	కలహము
మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	ముద్గరః	మరణము
పూ	స్వా	మా	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	ఫలం	రాజ్యలాభము
ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం	కార్యసిద్ధి
హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	మానసః	శ్రీలాభము
చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మిం	కార్యహాని
స్వా	మా	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం	భోజనలాభము
వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పాతః	ద్రవ్యనాశము
అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	మృశ్యుః	హాని
జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	కాదగం	కార్యహాని
మా	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధిః	కార్యసిద్ధి
పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం	శుభకార్యసిద్ధి
ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతం	ప్రీతినంతోపము
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం	భోజనహాని
శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మా	గదా	అశుభము
ధ	రే	రో	పు	ఉభా	విశా	పూ	మతంగః	స్వర్ణలాభము
శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసః	క్షేత్రము
పూభా	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చరః	దుర్వారాశ్రమహావ
ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మా	శ్ర	సిరః	కార్యసిద్ధి
రే	రో	పు	ఉఫ	విశా	పూ	ధ	వర్షమాసః	అతిశయలాభము

ఆంధ్రపత్రిక — దినపత్రిక చందా సం.మునకు 24-0-0, ఇంగ్లీషుభాషాజ్ఞానములేని ఆంగ్లభాష కమ్యూల్యమైన దినపత్రిక విదేశ స్వదేశములలో జరిగినవార్తలన్నియు ఇంగ్లీషుపత్రికలలోని సారాంశమును పూర్తిగా ఇందు ప్రచురింపబడును

ఈ పత్రికను చదువువారు పాఠచర్చానమును అత్యధికముగ న్యర్థిచేసికొనుచున్నారు.

అమృతాంజనము పక్షవాతములకు పరమహంస క్రియ

గౌరీపంచాంగము కాలము ౧-కి ఘడియలు ౩౪. ఘంట ౧, నిమిషములు ౩౦.

పగటిమహూర్తములు								రాత్రిమహూర్తములు							
వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	ఉద్యో	రోగం	విషం	౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	సుఖం	అమృ	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	విషం	జ్వరం	అమృ	౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం	౩	జ్వరం	ఘనం	కలహం	విషం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో	౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	అమృ	లాభం	శుభం	౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
౬	ఘనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	విషం	సుఖం	లాభం	౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	జ్వరం	ఘనం	రోగం
౭	అమృ	లాభం	విషం	ఘనం	కలహం	ఘనం	ఘనం	౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ఘనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	విషం	ఘనం	లాభం	అమృ	జ్వరం	అమృ	లాభం	౮	రోగం	జ్వరం	ఘనం	లాభం	ఉద్యో	విషం	లాభం

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయందుండునపు డిచ్చెడి గోచారఫలములును తెలియజేయు చక్రము

గ్రహములు	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
గ్రహి	స్థానవలనంభయం	సంపత్తు	మానభంగంభయం	శత్రుశయం	దోషపిడి	రోగం	భయం	లాభం	ఆరోగ్యం	వ్యయం		
చంద్రుడు	సౌజన్యం	వ్యయం	లాభం	రోగం	కార్యనాశంభయం	లాభం	వ్యయం	వ్యాకులం	లాభం	సుఖం	గుఱుం	
శుభుడు	భేదం	వ్యయం	లాభం	శత్రుపిడి	రిపుభయం	ఘనలాభం	కలహం	భయం	వ్యయం	నలనం	లాభం	రోగం
బుధుడు	బంగం	లాభం	వ్యయం	శత్రుభయం	చిత్రించు	భూమణం	వ్యసనం	సంతోషం	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్యయం
గురుడు	గమనం	ఘనలాభం	ఆపత్తు	నాశంభయం	సంపత్తు	క్షేత్రం	ఆరోగ్యం	హాని	ఘనాగమనంహాని	సంతోషం	పిదా	
శుక్రుడు	ఆరోగ్యం	భూగ్యం	సౌఖ్యం	సుఖం	పుత్రలాభం	మానహాని	క్షేత్రం	భయం	ఘనలాభం	హాని	సౌఖ్యం	లాభం
శని	అఫలం	హాని	సంపత్తు	మక్షిరోగం	గాభుత్వ	లక్ష్మి	రాజదండం	దుఃఖం	రోగం	బాధ్యం	లాభం	క్షేత్రం
రాహు	భయం	కలహం	సౌఖ్యం	మానహాని	ఘనవ్యయం	సుఖం	భయం	హృస్యపు	సంతాపం	కలహం	లాభం	హాని
కేతు	భయం	విరోధం	సుఖం	మానహాని	ఘనవ్యయం	సుఖం	భీతి	హాని	కలహం	విరోధం	ఘనాగమనం	హాని

ప్రయాణమునకు					దశానధానములయొక్క జ్యోతి	
తిథిశూల, వారశూల, నక్షత్రశూల, లగ్నశూలలు					౧ చృత్తి, ౨ దృక్పూజ, ౩ త్యక్త్యాప్తి, ౪ స్తుతి, ౫ మనోవ్యాప్తి, ౬ సామరాగమనోఽగ్చన, ౭ గణప్రణామము, ౮ గోక్షుతి, ౯ గణాలీలానందనిమగ్నత, ౧౦ లింగనిమగ్నత.	
దిక్కులు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	పడక్షరీ మంత్రజపమునకు వృత్తులు	
తూర్పు	౧, ౯	శని, సోమ	శ్రేష్ఠ	తుల	శ్రీ. ఆర్థరూపా పరావిద్యా పశ్యంతీ వర్ధరూపిణీ; మగ్ధమా పదరూపాస్యా దైవభిరీ వాక్యరూపిణీ. విశేషార్థప్రకాశిక.	
ఆగ్నేయము	౩, ౧౧	శని, గురు	గనిష్ఠ	మౌనము		
దక్షిణము	౫, ౧౩	గురు	శ్రవణము	మీనము	తా. మంత్రార్థమును తెలిసి జపించుట పరావృత్తియనబడును. పడక్షరీయంత్రమునగు వర్ణములు చూచుచు జపించుట పశ్యంతీవృత్తియనబడును. పదములను అనగా మంత్రమునందు గల మాడుపదములను గుర్తెరిగి జపించుట మగ్ధమావృత్తియనబడును. మంత్రమునంతయు నొకేవాక్యముగా చూచుచు జపించుట వైఖరీవృత్తియనబడును.	
నైరుతి	౭, ౧౨	సోమ, శుక్ర	అశ్విని	కర్కాటకము		
పశ్చిమము	౯, ౧౦	ఆది, శుక్ర	రోహిణి	ధనుస్సు		
వాయవ్యము	౧౧, ౧౨	మంగ, ఆది	పుష్య	సింహము		
ఉత్తరము	౧౩, ౧౪	బుధ, మంగ	మృగశిర	మేషము	తామరకు, తీటకు, గజ్జికి మంచిది. డబ్బీ 1-కి అణాలు 6 మాత్రమే.	
ఈశాన్యము	౧౫, ౧౬	బుధ	పురవీర	మిథునము		

తామరకు, తీటకు, గజ్జికి మంచిది. డబ్బీ 1-కి అణాలు 6 మాత్రమే.

అమృతాంజనము డిప్, బొంబాయి లేక మద్రాసు.

అమృతాంజనము పెక్కువేలు యోగ్యతావృత్తములు పొందినది

శ్రీ ప్రథమరజస్వల అయిన తిథులు-నక్షత్రములు

వాని గుణదోషములు

తిథులు: పాడ్యమియందు మహాపాపినియును, విదియయందు పుత్రవతియును, తదియయందు సౌఖ్యవతియును, చాతియందు వృషతియును, పంచమియందు శుభప్రదురాలును, షష్ఠియందు వికృతసంచారిణియును, సప్తమియందు శుభప్రదురాలును, అష్టమియందు వికృతసంచారిణియును, నవమియందు విశేషకష్టవతియును, దశమియందు పుత్రవతియును, ఏకాదశియందు శుచిర్భూతురాలును, ద్వాదశియందు పరులను దూషించునదియును, త్రయోదశియందు పుత్రవతియును, చతుర్దశియందుకోపినియును, పూర్ణిమామావాస్యలందు దుష్టచారిణియును అగును.

నక్షత్రములు: భరణి, ఆశ్రేష, పుబ్బ, పూష, పూర్వాషాఢ, నక్షత్రముల 1-వ పాదము భర్తృనాశమును, 2-వ పాదము పుత్రనాశమును, 3-వ పాదము ధననాశమును, 4-వ పాదము శుభమును గలిగించును. మరియు కృత్తిక, ఆర్ద్ర, పున, మఖ, జ్యేష్ఠ, యానక్షత్రములయొక్క 1-వ పాదము నంగళమును గలిగించును. రెండవపాదమునైన 2వ సరకు భోజనము పెట్టవలెను. 3, 4 పాదములను, ఆది, మంగళ, శనివారములయందును, దుష్టకాలములయందును, దుష్టతిథులయందును, దుష్టయోగములయందును, రజస్వల అయిన యెడల యథావిధి కాంతి చేయవలెను.

ద్విపాది త్రిపాది నక్షత్రములు

దుష్టతిథ్యాదులయందు మరణము-దోషము-శాంతి

రో, కృత్తిక, మృ, పున, ఉత్తర, చిత్త, విశా, ఉషా, భరణి యీ నక్షత్రములయందు, మృతిపొందినతావును, 3 మాసముల పరకును, 9ని, పూర్వా, ఉభా, రేవ, శత, యీ నక్షత్రములందు మృతి పొందిన తావును 6 మాసములపరకును పాడువేయవలెను. ౧-౬-౧౧-౧౩-౧౪-౨-౬-౧౨ ఈ ౮ తిథులయందును, శుక్ర, శని, ఆది, మంగళవారములయందును, మృతినొందినయెడల కాంతిచేయవలెను.

త్రైయోగ్యములగు తిథి వార నక్షత్రములు

పూష, పుష్య, పున, రేవ, హస్త, శ్రవ, మృగ, 9ని, అశ్వి, చిత్త, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, శతభిషం ఈనక్షత్రములు, సోమ, బుధ, గురు వారములు, విదియ, తదియ, పంచమి, సప్తమి, ఈతిథులు త్రైయోగ్యములను ప్రశస్తములు.

గండపురుషస్థితి

గండపురుషుడు కార్తిక, ఆషాఢ, ఫాల్గున, చైత్రమాసములయందు ఆకాశమునను, మాఘ, భాద్రపద, చైత్ర, ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళమునను, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, మార్గశిర్ష, పుష్యమాసములలో భూమియందును ఉండును. రక్షోదర్శనము ప్రసూతి మొదలగు నవి సంభవించినపుడు గండపురుషుడు భూమియందుండెనేని దోషమధికమగుటచే విశేషకాంతిచేయవలెను. మిగతకాలములో దోషము సామాన్యము.

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆ సో మం బుధ గురు శుక్ర శని
ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ
౨౭-౨౮, ౧౭-౧౮, ౭-౮, ౧౫-౧౬, ౧౧-౧౨, ౭-౮, ౧-౨
౨౩-౨౪, ౨౩-౨౪ ౨౩-౨౪, ౧౭-౧౮, ౩-౪

బల్లి పాటునకు ఫలములు

శిరస్సు-కలహము, ముఖము-బంధుదర్శనము, కనుబొమ్మలనడుమ-రాజానుగ్రహము, మైపెనవి-సనవ్యయము, క్రిందిపెడవి-ధనలాభము, ముక్కు-చివర-రోగము, కుడిచేవి-దీర్ఘాయువు, ఎడమచేవి-వర్తకలాభము, నేత్రము-తైదు, గడ్డము-రాజదండనము, నోరు-భయము, కంఠము-శత్రుహాని, కుడిభుజము-ఆరోగ్యము, ఎడమభుజము-స్త్రీసంగమము, కుడిముంజేయి-కీర్తి, ఎడమ ముంజేయి-రోగము, స్తనయుగ్మము-దోషము, ఉదరము-ధాన్యలాభము, రొమ్ము నాభి-సనలాభము, ప్రకల్మ-సుఖము, పాదము-ప్రయాణము, పీపు-శుభము, గోర్లు-సనవ్యయము, శింగము-దారిద్ర్యము, జాట్టుకొన-మృత్యువు, ఈప్రదేశములయందు లొండ ప్రాకినను ఫల మిట్లే యని తెలియవది.

ప్రసూతివిషయిక తిథ్యాదిగండములు

అమావాస్య ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, పంచమి పుటలయొక్క సంధియందును, దశమి ఏకాదశులయొక్క సంధియందును, పూర్ణిమాప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, రెండుగడియల కాలము తిథిగండ మనబడును. కటకసింహములయొక్క సంధికాలమందును, వృశ్చికధనుస్సులయొక్క సంధికాలమందును, మీనమేషములయొక్క సంధికాలమందును, అరగడియకాలములగ్న గండ మనబడును. రేవతి అశ్వినులయొక్క సంధికాలమందును, ఆశ్రేషా సుఖలయొక్క సంధికాలమందును, జ్యేష్ఠామూలలయొక్క సంధికాలమందును, ఎనిమిది గడియలు నక్షత్రగండ మనబడును. ఈ గండకాలములయందు జనించిన శిశువులకు కాస్తోక్తరీతిగా కాంతి జరుగవలెను. దుష్టనక్షత్రములయందు జనించినయెడలను కాంతి విస్మృక్తముగా చేయవలెను. గండత్రయమందు జనించినశిశువు జీవించుట దుర్లభము.

శ్రీ శిక్షానందతీర్థ చైత్రమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

[illegible]

శ్రీ శుక్ల సంవత్సర శ్రావణమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

[illegible]

శ్రీ శుక్లనంపత్సర భాద్రపదమానతిథివారసత్త్రయోగకరణాదులు

[illegible]

శ్రీ శుక్లసంవత్సర కార్తీకమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాద్యు

[illegible]

శ్రీ శుక్లసంవత్సర పుష్యమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

[illegible]

శ్రీ శుక్లసంవత్సర మాఖమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1920 సం. ఫి. బహుళం

2025-03-03 10:00 AM

[illegible][illegible]

మజచారః	శుకత్ర పూషకము దా-౫	బంగ-ఆ పూషక సుంగార-౫	శుక్రచారః	బహు శత్రుశు ౫౦-౩౪
శుకత్ర ఉషకశు ౩౧-౩౦	శుకము ఉషకము రక-౫	శుకము ఉషకము ౫౫-౧౦	శుకము శ్రీశు ౪౦-౩౩	బంగనో శత్రుశు ౩౦-౬
శుకము ఉషకశు ౫౬-౪౫	శుక-శు ఉషకము ౫౫-౧౦	బంగనో ధనిగము ౧౬-౨౭	శుకనో శ్రీశు ౫౦-౫౦	బంగన పూభాగము ౪౦-౦
శుకనో శ్రీశు ౨౦-౧౦	శుక౩మం ఉషకము ౨౨-౨౫	బంగము ధనిము ౧౪-౩౪	శుకము ధనిశు ౫౭-౩౬	శనిచారః
బృగశు శ్రీశు ౨౭-౬	శుక౫౧ ఉషకము ౫౨-౨౦	బంగశు ధనిము ౧౦-౪౦	శుకంశ ధనిశు ౩౬-౧౪	శుకము పూషకశు ౫౬-౨౫
బలముం శ్రీశు ౫౨-౪	బక౩ శ్రీగము ౨-౭	గురుచారః	శుక౩మం ధనిశు ౧౫-౩	రామశత్రుచారా
బాశ శ్రీశు ౪౭-౩౦	బలముం శ్రీశు ౧౧-౫౪	శుకత్ర గురుశ్రీశు ౫౦-౪౫	శుక౫౧ ధనిశు ౫౩-౩౪	బకనో అశ్వరూ స్యాత్
బంగశు ధనిశు ౧౦-౪౦	బాగు శ్రీశు ౨౧-౫౧	అం	బక౩ శత్రుశు ౩౨-౪౬	క౪౦-౩౦
బుధచారః	బాశ శ్రీశు ౧౦-౨౧	బంగనో శోకము ౩౨-౧౦	బలము శత్రుశు ౧౧-౪౬	

అమృతాంజనం డిపోవారి సుప్రసిద్ధాషధములు

అమృతాంజనము

చక్కని డబ్బితో సహా సీసా 1-కి రూ. 0 10 0

దంతచూర్ణము

డబ్బీ 1కి వెల రూ. 0 2 0; 12కి రూ. 1 4 0

ఈ దంతచూర్ణముతో పండ్లు తోముట వలన చిగుళ్లు గట్టిపడును. చిగుళ్లనుండి రక్తము కాఱకుండును. నోట దుర్గంధము లేక యుండును. పండ్లుముత్యములవలె తెల్లగా నుండును. సర్వసామాన్యముగ వాడుటకు దగియున్నది.

తామర తైలము

డబ్బీ 1కి 0 6 0. 12కి 3 8 0.

తామర ఒకవిధమైన పురుగులవలన చర్మము మీదగాని, వెండ్రుకలలోగాని, లోచనములోగాని, గోళ్లలోగాని పుట్టనచ్చును. పురుగులలోని భేదములబట్టి తామరలోను రెండు మూడు భేదములు గలవు.

గుర్తులు:—దురద, ఉంగరముల వంటి చుట్లు, పొక్కులు, రసి కాలుట, వెండ్రుకలు ఊడిపోవుట మొదలగునవి కొంచెముగా లేచి శరీరమందంతట వ్యాపించి నిద్రపట్టని జియేర్పడును.

మోహినీ తైలము

5 తు|| నూనెగల సీసా 1కి రూ. 0 12 0

స్త్రీపురుషులు వాడుటకు యోగ్యమైనది.

మెదడుకు చలువజేయును, కండ్లకు చలువజేయును, వెండ్రుకలు పెరుగును, వెండ్రుకలు రాలకుండును, వెండ్రుకలు నునుపు దేరును. మనోహరముగా నుండును, సువాసన గలిగి యుండును, తలయందు చుండును పోగొట్టును,

వాసన రమ్యముగా నుండును. ముఖమునకు తేజస్సు నిచ్చును, వెండ్రుకలను చిట్టనియ్యదు. అనేక సీసాలు విక్రయము.

గజ్జికి తైలము

డబ్బీ 1-కి వెల రూ. 0 4 0. వి. పి. 0 9 0

గజ్జి చీడ శరీరమంతట వ్యాపించి ముఖ్యముగ చిన్న పిల్లలకు విశేష బాధను గలిగించుచున్నది. ఈ తైలమును నాలుగుపుటలు రాచిన గజ్జి, చీడ, చీలుము, జిల మొదలగు నవి నశింపను. తప్పక పనిజేయును.

త్రేలుమందు

సీసా 1కి వెల రూ. 0 8 0 వి. పి. 0 13 0

కుట్టినచోట కొంచెము మందు పోసిన, బాధ మాయమగును. మందును గలిగియున్న, తాము బాధపడిక ఇతరులకు పుణ్యము గట్టుకొనవచ్చును. ప్రతియుంట నుండదగినది.

రోమహరి

డబ్బీ 1కి రూ. 0 8 0 వి. పి. తో 0 13 0

ఈ భస్మమును నీటితో కలిపి పట్టించిన రోమములు రెండునిమిషములలో మొదలంట రాలిపోవును. దీనివలన చర్మము నలుపెక్కదు, మంట యుండదు. రోమములు రాలిపోవును.

పగుళ్లకు తైలము

డబ్బీ 1-కి వెల రూ. 0 6 0. వి. పి. 0 11 0

అరికాళ్లు, అఱచేతులు, చర్మము కారకమువలన శీతగాలివలన పగిలి నీరుకారుటయు, జిలపుట్టుటయు సంభవించును. ఈతైలమును రాచిన, పగుళ్లమాని జిల పోయి మంచి చర్మము రాగలదు. పగుళ్ల నొప్పియు నయమగును. స్వేచ్ఛక్రయము.

అమృతాంజనం డిపో, నెం.7, తంబుశెట్టి ఏధి, మద్రాసు.

అమృతాంజనము

అమృత తుల్యమైన

దివ్యాంజనము

అన్ని నొప్పులకు సిద్ధామృతము

ఎల్లెడలను దొరకును

అమృతాంజనము దేశముం దంతటను వ్యాపించి, లక్షల కోరికి నీసాలు అమ్మకమగుచు, జనోపయోగమై, మున్నది సంస్కారములుగా ప్రఖ్యాతిని బడసియున్నది మనస్సంతోషముగదా! దేశమునందు మూలమూలము వెలిసి నవలు అంజనములు, అమృతములు, అంజనేయములు, అమృతోదయములు, అమృతబాహులు, అమృతరంజనములు, అమృత హృదయములు, అమృతచామలు, అమృతబాములు, అమృత అక్షరములు, అమృత రామాంజనములు, అమృత కృష్ణాంజనములు, అమృతహార్యాంజనములు, అమృతప్రభాంజనములు, అమృత రసాంజనములు, అమృతాంజనములు,..... మొదలగు అనేక అమృతశబ్దములచే గాగలవియు, అంజనములన్నియుగా గణింపబడుచున్నవియు, అమృతాంజనముయొక్క నుండును, ప్రసిద్ధిని, బిరుదులను నోవేళ్లతో చూడవచ్చును. అమృతాంజనమునకు సాటియైనదియు అమృతాంజనమేకాని వేరొకటిలేదు. అమృతాంజనము అనేమిట ప్రసిద్ధిని పొంది యిక్కలమున ప్రతియొక్కరూ మనఃపూర్వకముగ, ఉత్తమమైనదిని నిర్ధారణ చేసియున్నారు. ఇది అనేకనొప్పులను నివరించుచున్నది చెప్పటం, నాలుగు మాత్రము చెప్పటం గాదు. ఇదిగో జేషణములను ఉపయోగించి తృప్తికరముగ లేచున్నచో, ఈ అమృతాంజనమును ఒక్కసారి యుపయోగించి చూచుము. అట్లు ఉపయోగించిన, అనుభవములలో నిశ్చయములేరియ గలదు. ఆ సేవహితులము, విండుదేశమునం దంతటను అమృతాంజన మనగా తలనొప్పియు దని ప్రసిద్ధిచెందినది. అమృతాంజనము కొను ప్రతియొక్కరూను, డబ్బీకి ఇరుప్రక్కల నుండు పంచభాష చీటిని గమనించి చూచి కొనిన మోసము కలుగదు.

Insist on obtaining

AMRUTANJAN

The pain balm of the people; costs As. 8
Refuse "as good as" and "imitations."

అమృతాంజనము డిపో,

బొంబాయి,

మదరాసు.

చేయుచున్నది. ప్రతిముఖమునందుగల చీకటికోణములు తారాగణరాహిత్యమును విశదముచేయుచున్నవి. ఆకాశగంగామార్గమునందు కాంతిప్రవాహము ప్రతిక్షణమునందును శుక్లపటలములను, తారలను, భూమకేతువులను సృష్టిలయములను జేయునటు లూహించదగి యున్నది. ఆకాశగంగామార్గము విశ్వములకంతకును ప్రాణాధారముగ వెలుయుచున్నది. ఆకాశగంగామార్గమునందు దూరముగానున్న సత్యత్రములు సూర్యగోళమున కచేకలక్షల రెట్లు పెద్దవిగా నున్నట్లు ఐరిగణించబడుచున్నవి. కొన్ని తారాగణములనుండి కాంతికిరణము భూమండలమునకు ప్రసరించుటకు ౬౦౦,౦౦౦,౦౦౦,౦౦౦,౦౦౦ కాంతి సంవత్సరములు పట్టుచున్నది. సత్యత్రములు స్వయాంత్రాశిముగలిగి పదార్థనిర్మాణమునందు భూగోళమునకు భిన్నముగానున్నవి. తారాగర్భము భాస్వరకాంతిమయమై యోగ్యుచున్నది. తారానిర్మాణమును, తారాసంచారమును, తారావిశ్వమును నిర్ణయించుటకు జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు చేయుచున్న ఐరిశను దినదినాభివృద్ధి పొందుచున్నది. తారాగణఐరిజ్ఞానము ఐరిమితముగానున్నను సూర్యమండల ఐరిజ్ఞానము కొంతవరకు వికాసమును పొందినది.

సూర్యుడు భూమునందును, నిర్మాణమునందును, ఆకాశవ్యాప్తిములైన కోట్లసత్యత్రములలో నొకసత్యత్రముగా నున్నాడు. సూర్యమండలము పెద్దవైన సవగ్రహములతోను, కొన్ని చిన్న గ్రహములు సూర్యమండలముతోను, సత్యత్రములతోను, భూమకేతువులతోను నావృత్తమై వెలుయుచున్నది. సూర్యగోళము భూగోళముకన్నను ౩౩,౩౩,౩౩౩ రెట్లు పెద్దదై ౮,౬౪,౦౦౦ మైళ్లు విష్కంభమును కలిగియున్నది. రవిమండలమునాశ్రయించి బుధుడు, శుక్రుడు, కుజుడు, గురువు, శని, నెప్ట్యూను, యురేనస్, భూమి, మొదలగు గ్రహములు సంచారము చేయుచున్నవి. భూగోళము నాశ్రయించి చంద్రగోళము సంచారము చేయుచున్నది. గ్రహములనిర్మాణము, సంచారము, తత్వము, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించియున్నారు. సకల

గ్రహములందును, జీవజాలములు నివసించుచున్నటులు మహర్షులు నిర్ణయించిన విషయము భారతవిజ్ఞానము విశదీకరించుచున్నది. కుజగోళమునందు నివసించుచున్న ప్రజలతో మాటలాడుటకు గతవత్సరమునందు వాయువార్తల ద్వారా సందేశములు పంపబడినవి. ఆ సందేశముల ఫలము ప్రయోజనకరముగా గనుపడకపోయినను మానవవిజ్ఞానాభ్యుదయమునకు శుభచిహ్నముగ నున్నది. ముక్తులు సూర్యమండలవాసమును గైకొనియెదరని భారతీయవిజ్ఞానము వెలుపుచున్నది. చిరకాల ఐరిశోధనవలన లభ్యమైన సూర్యమండల ఐరిజ్ఞానము ఐరిమితముగా నున్న విషయము సర్వమాన విజ్ఞానము విశదము చేయుచున్నది.

దూరస్థమైన ఖగోళ ఐరిజ్ఞానము దుర్బిహముగ నున్నను నికటస్థమైన భూగోళఐరిజ్ఞానము సమాహితముగ నున్నది. భూగోళద్రువవిష్కంభము ౭౯,౦౦౦ నిరతు విశేషము ౭,౯౨౮ మైళ్లు. వృథివిజలమున భూమండలము కయిదు రెట్లు ఘనత్వమును గలిగియున్నది. భూమి ఊణమునకు ౧౮౪ మైళ్లు ప్రమాణమున భూకక్షయందు సంచారము చేయుచున్నది. భూమి మృగశిరకాలము నందు మందగమనమును, సంక్రాంతికాలమునందు శీఘ్రగమనమును చేయుచున్నది. భూగోళము ౭౩ గంటలు ౫౬ నిమిషముల కాలమునందు అక్షపరివర్తనము చేయుచున్నది. భూగర్భము అగ్నిమయమై లోహాదులను నిర్మించుచున్నది. భూగోళము ౩౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ ఏండ్లకు పూర్వము సృష్టియైనట్లు శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. భూగోళము సూర్యమండలమునకు ౯,౨౦,౦౦,౦౦౦ మైళ్ల దూరముననున్నది. భూగోళవిస్తీర్ణము ౧౯,౦౫,౫౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. అందు ౫,౫౫,౦౦,౦౦౦ చదరపు మైళ్లు భూభాగము; ౧,౪౦,౫౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు జలభాగము. భూవిస్తీర్ణమునందు బ్రిటిషుసామ్రాజ్య విస్తీర్ణము ౧,౪౨,౨౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమందు భరతఖండము ౧,౮౦,౫౩,౩౨ చదరపుమైళ్ల విస్తీర్ణము గలిగియున్నది.

భూమియందు ౧,౮౮,౯౫,౦౦,౦౦౦ జనులు గలరు. వారియందు ౮౫,౦౦,౯౮,౩౦౦ ప్రజలు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునందును, ౩౧,౮౯,౮౨,౮౮౦ ప్రజలు భరతవర్షమునందును నివసించుచున్నారు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యప్రజులలోని రెండువంతులు ప్రజలు భరతఖండమునందు కలరు.

అనంతమైన కాలచక్రమునందును, విశ్వమునందును, మండలములు, గోళములు, ఖండములు, దేశములు, శకములు, వత్సరములు, పరమాణువులవలె జ్ఞానువులకు గనుపడుచున్నవి. విశ్వప్రవృత్తి మానవుల యుత్పత్తియును, మహత్వమును ప్రాజ్ఞులకు స్ఫురింపజేయుచున్నది. అనంతమైన కాలమును విశ్వమును సంభావించుటకు మానవుల కఖండమైన శక్తిగలదు. ఆశక్తిని విశ్వప్రవృత్తియందాత్మోద్ధరణమునకు వినియోగించుట సుఖమునకు, ఆత్మనాశనమునకు వినియోగించుట దుఃఖమునకును గారణంబగుచున్నది. నామరూపవిలసిల్లమైన విశ్వమంతటను అనంతమైన విశ్వగోళాభిలాష దుస్తరమై దుఃఖమునకు మూలమగుచున్నది. మానవులు మమకారాహంకారపరాయణులై సంసారమును దుఃఖమయము చేయుచున్నారు. మానవుడు మమకారాహంకారములను విడిచి విశ్వవ్యాప్తుడైన పరమేశ్వరుని గనుగొని శాంతిసుఖములను బడయుచున్నాడు. ఈపరమార్థమునే సంతృప్తారంభమునందు పురోహితులుచేసెడి పంచాంగశ్రవణము స్ఫురింపజేయుచున్నది. మానవునకు దేశకాలపాత్రబద్ధమైన భౌతికసంకదల యల్పత్వమును, దేశకాలపాత్రాతీతమైన దైవసంకదల మహత్త్వమును పంచాంగశ్రవణము స్ఫురింపజేయుచున్నది.

శుక్ల సంవత్సరమునకు బుధుడు రాజు, గణకుడు. ఫలము: మందవృష్టి, రాజకోపము, ప్రజాపీడనము, దుర్నితి. లిపిలేఖకులకు సౌఖ్యము, అపరసస్యాభివృద్ధి. శని మంత్రి, ఫలము: మందవృష్టి, మితసస్యము, పాపనిరతి, ప్రజాపీడ. శుక్రుడు దైవజ్ఞుడు, గ్రామపాలకుడు, సైన్యాధిపతి, అర్హాధిపతి, మేఘాధిపతి, ఫలాధిపతి. ఫలము: సువృష్టి, సస్యాభివృద్ధి, స్వల్పార్థము, కామపీడ, క్వేతధాన్యాభివృద్ధి, సుభి

క్షము, దేశాలోగ్యము, గోక్షీరసమృద్ధి, సంతానాభివృద్ధి, వృక్షాభివృద్ధి, ప్రజాసౌఖ్యము, నేదపాతపరాయణత. కుజుడు సీంసాధిపతి, పురోహితుడు సస్యాధిపతి. ఫలము: రక్తసస్యాభివృద్ధి, తునరీపణకాభివృద్ధి. చంద్రుడు ఫలాధిపతి, పరీక్షికుడు. ఫలము: రక్తి సువర్ణవస్త్రాభరణాదలవృద్ధి; స్వల్పార్థము, స్థానసౌఖ్యము, ప్రాణస్పృతాదుల క్రయవిక్రయములలో లాభము. గురు రసాధిపతి. ఫలము: సువృష్టి, సస్యఫలాభివృద్ధి, అలోగ్యాభివృద్ధి. రవి ధాన్యాధిపతి. ఫలము: మధ్యమవృష్టి, అనర్థము, భయము, రక్తసస్యాభివృద్ధి. బుధరాముడు పశునాయకుడు. శ్రీకృష్ణుడు స్థానసంరక్షకుడు. ఫలము: సువృష్టి, సుభక్షము, సస్యసమృద్ధి, క్షీరసమృద్ధి. మేఘసంక్రాంతికి ఫలము: అనర్థము, కలహములు. మకరసంక్రాంతికి ఫలము: వ్యాధిపీడ, సంగ్రామములు, దేశారిష్టయోగములు, రాష్ట్రవినాశము, చోరాగ్నిభయము, కలహము, వ్యాధిపీడ, నిర్బంధవిధానవ్యాపనము. కుజారిష్టయోగమునకు ఫలము: ఎంగదేశమునందు నిర్బంధవిధానవ్యాపనము. ఈఫలమును స్వదేశపంచాంగము, జాడ్యేలు పంచాంగము ప్రతిపాదించుచున్నది.

సామాన్యఫలము:—

శ్లో. ప్రభాతనాయు ర్భువ విధ్యుస్సృష్టిర్గదాహతప్రాధత రాజకోపః,
బుధేఽబ్రవాణే పృథగం పన్యం శ్రేష్ఠం హి నిర్ధిష్ఠితేభకానామ్.

శుభాశుభగ్రహములు సమకూర్చెడి ఫలము మిత్రముగ నున్నను, సామాన్యఫలము శుభకరముగ నున్నది. శుక్ల సంవత్సరమునందు బుధునకు ముందు కుజుడు సంచారముచేయుట, గురు రాహు సామాన్యఫలము సంయోగము, గురు శుక్రులకు ముందు కుజుడు సంచరించుట, కుజకేతువులు కలసియుండుట దేశారిష్టయోగములు. సంగ్రామములు, సాంఘికకలహములు, వ్యాధులు, నిర్బంధములు శుక్ల సంవత్సరమునకు ఫలములుగా సిద్ధాంతాలు నిర్ణయించుచున్నారు. ప్రపంచపరిస్థితులును సిద్ధాంతాలఫలనిర్ణయమున కనురూపముగనున్నవి. ప్రపంచపరిస్థితులు పరమవిపాదమును గలిగించుచున్నవి. రాజ్యాంగములు, సాంఘికవ్యవస్థలు, మత

మీమాంసలు, విద్యాసంస్థాపనలు, వ్యాపారపరిశ్రమ విధానములు సంక్షోభమును గలుగజేయుచు ప్రపంచపరిస్థితుల న్నవి. ఐరోపామహాసంగ్రామము గలుగజేసిన మహాదుఃఖము శ్మశానవైరాగ్యముగ పరిణమించినది. విప్లవోద్యమము ప్రతిపాదించిన పదునాలుగు ధర్మసూత్రములు నిరర్థకములైనవి. ప్రపంచరాజ్యములన్నియు సంగ్రామ సన్నాహములను జేయుచున్నవి. ప్రపంచరాజ్యములందు మహారాజ్యముగా నున్న బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము విషమదశ ననుభవించుచున్నది.

బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసంపదలకు మూలము లైన ఐరిశ్రమలు ఊణించుచున్నవి. ముఖ్యముగా లోహఐరిశ్రమ, దూదిఐరిశ్రమ, బాగ్గుపరిశ్రమ, ఊణదశపాలుగుచున్నవి. ౧౯౨౯ సంవత్సరమునందు దిగుమతుల మొత్తము ౧,౨౧,౮౩,౪౧,౧౫,౦ ఎగుమతుల మొత్తము ౭౦,౯౦,౮౧,౨౭౩ నవరనుల విలువను గలిగియున్నవి. ఎగుమతులకంటె దిగుమతుల సధికముగా చేయు గ్రేటుబ్రిటనునందు పన్నులు తల ౧-కి ౧౦౦౪ సంవత్సరమునందు ౭౧ పిల్లింగులనుండి ౧౯౨౭ సంవత్సరమునందు ౨౯౧ పిల్లింగులకు పెరిగినవి. ప్రపంచమునందు గ్రేటుబ్రిటనువలె పన్నులభారము క్రింద క్రుంగుచున్న దేశము మరొకటిలేదు. గ్రేటుబ్రిటనునందు పైన్యవ్యయ మపారముగ పెరిగినది. గ్రేటుబ్రిటను వలెనే ఇతరరాజ్యములును సంగ్రామ సన్నాహములకై అపారమైన ద్రవ్యమును వ్యయము చేయుచున్నవి.

గతసంవత్సరమును చీనాదేశమునందు సంప్రాప్తమైన పరివర్తనము ప్రపంచవ్యాప్తమైన స్వాతంత్ర్యాభిలాషకు నిదర్శనముగ నున్నది. సోయాలుసేను నాటిని బీజములు ఫలించినవి నాకొకను ప్రభుత్వము దిగ్విజయమును బడసినది. చియాంగు కై షేకు విజయయాత్రను సర్వత్ర వ్యాపింపజేసెను. ఫెగుయుహిసాంగు లిచినేనుయో హిమాను మొదలగు దేశభక్తులందరును మతభేదమును స్థలభేదమును విడిచి చీనాస్వాతంత్ర్యస్థాపనము నద్భుతముగ జేసిన విధమును చీనాయుదంతము విశదము చేయుచున్నది. ఐరప్రోత్సాహమున న్వదేశస్వాతంత్ర్యమును చిరకాలము ప్రతిఘటించిన చాంగ్సులినుకు పట్టిన గతి దేశద్రోహులకు గుణపాఠముగ నుండగలదు. పెకింగు జాతీయపక్షనాయకులకు వశమైన విధము ధర్మవిజయమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. చీనానాయకులు దేశాభ్యుదయమునకును శాంతిస్థాపనకును ననుసూపమైన రాజ్యాంగవిధానమును స్థాపించుటకు సత్ప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. స్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకు చీనా ప్రజలనుభవించిన దుఃఖవేదన పరమసంతాపమును గలుగజేయుచున్నది. చీనా స్వాతంత్ర్యసంరంభమునందు గ్రేటుబ్రిటను, జపాను చూపిన ప్రతిఘటనము స్పార్ధాపరత్వ ప్రభావమును విశదముచేసినది. గ్రేటుబ్రిటను పన్నిన మాయోపాయములు నిరర్థకములైనవి. చీనాయందు గ్రేటుబ్రిటనుకు గల ప్రాబల్యము శిథిలమై జపాను అమెరికారాజ్యముల ప్రాబల్యము స్థిరమగుచున్నది. ప్రపంచమునందు బ్రిటిషుప్రతిష్ఠ ఊణించుచున్న విధమును చీనాయుదంతము విశదముచేయుచున్నది. చీనాయనుభవము భారతీయులకు స్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు నకల విధములను నాదర్శముగ నుండగలదు.

ఆఫ్ఘనిస్తానమునందు సంప్రాప్తమగుచున్న సంరంభము బ్రిటిషుప్రతిష్ఠకు భంగకరముగ నున్నది. మేజరు లారెన్సు మొదలగు గుప్తచారులు పన్నెడి తంత్రములు నిరర్థకములైనవి. అమనుల్లాగారికి వారి ఆఫ్ఘనిస్తానము నతికి యూరపురాజ్యము లొసంగిన స్వాగతములు రాజ్యాధికారుల తంత్రప్రభావమును విశదము చేయుచున్నవి. అమనుల్లాగారిని రాజ్యభ్రష్టునిజేయుటకు బన్నిన కుట్రల ఫల మాఫ్ఘను రాజ్య మనుభవించుచున్నది. దరిద్రగ్రస్తమైన దేశమునందు ప్రజలన్నాతురులై శ్రమపడుచున్నారు. కుటుంబములు, కులములు పరస్పరనాశనమును జేసికొనుచున్నవి. హబిబుల్లా బాచాసాకొ గారులు దేశమును రక్తమయము

అఫ్ఘనిస్తానమునందు సంప్రాప్తమగుచున్న సంరంభము బ్రిటిషుప్రతిష్ఠకు భంగకరముగ నున్నది. మేజరు లారెన్సు మొదలగు గుప్తచారులు పన్నెడి తంత్రములు నిరర్థకములైనవి. అమనుల్లాగారికి వారి ఆఫ్ఘనిస్తానము నతికి యూరపురాజ్యము లొసంగిన స్వాగతములు రాజ్యాధికారుల తంత్రప్రభావమును విశదము చేయుచున్నవి. అమనుల్లాగారిని రాజ్యభ్రష్టునిజేయుటకు బన్నిన కుట్రల ఫల మాఫ్ఘను రాజ్య మనుభవించుచున్నది. దరిద్రగ్రస్తమైన దేశమునందు ప్రజలన్నాతురులై శ్రమపడుచున్నారు. కుటుంబములు, కులములు పరస్పరనాశనమును జేసికొనుచున్నవి. హబిబుల్లా బాచాసాకొ గారులు దేశమును రక్తమయము

చేయుచున్నారు. నాదిరుఖానుగా రంతఃకలహములను మాన్పి ఆఫ్ఘనుస్థాన టేమమును గాపాడుటకు సకలప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. అమనుల్లాగారు రుష్యాసరి హద్దులందున్న హీరటునందు నివాసమును జేయుచు సంగ్రామసన్నాహములను జేయుచున్నారు. యూరపు రాజ్యముల ప్రలోభము ప్రాచ్యరాజ్యములం దంతఃకలహములకు దోహదంబు నొసంగుచున్నది. ఒకరాజ్య మొక పక్షమును వేరొకరాజ్య మింకొకపక్షమును లేనదీసి కలహాశనమును ముందుబెట్టి ఆత్మనాశనకరమైన పోరాటమును గల్పించుట యాచారమైనది. ఈ మిత్రభేదమును ఆఫ్ఘనుస్థాన మెన్నియొసారు లనుభవించి మహాదుఃఖము ననుభవించినది. ఈ దుఃఖానుభవమువలన వైసను నాయకులకు జ్ఞానోదయము గలుగలేదు. నాదిరుఖాను చెప్పినట్లులు ప్రజానాయకుల లక్ష్యము దేశక్షేమమునందు లగ్నము గావలయునుగాని స్వప్రయోజనములందు లగ్నము గాజనదు. అమనుల్లాగారి లక్ష్యముతోడనే రాజ్యాధికారమును వహించునున్నట్లులు వారి ప్రవర్తనము విశదము చేయుచున్నది. అమనుల్లాగారు ప్రజాక్షేమమునకై రాజ్యమును వైకొనిరి; ప్రజాక్షేమమునకై రాజ్యమును విడిచినాడిరి; ప్రజాక్షేమమునకై తిరిగి రాజ్యసంపాదనమును జేయుటకు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఆంగ్లేయరాజ్యతంత్రమునకును రుష్యారాజ్యతంత్రమునకును నడుమ చిక్కుకొనియున్న ఆఫ్ఘనుస్థానమునకు భగవంతుడు శాంతిని, స్వాతంత్ర్యమును ప్రసాదించుగాక! పాశ్చాత్యరాజ్యముల నడుమ సోదరరాజ్య మనుభవించుచున్న దుఃఖపరంపరలు ప్రాచ్యరాజ్యములకు ముఖ్యముగ భరతఖండమునకు గుణపాఠమును నేర్పుటకు దగియున్నవి. రుష్యా బ్రిటీషు రాజ్యముల నడుమను నల్లిగిపోకుండా నున్న ఆఫ్ఘను రాజ్యము శాంతిసౌఖ్యముల ననుభవించుటకును ప్రపంచ శాంతిని గాపాడుటకును భగవంతు డనుగ్రహించు గాత! ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు సర్వయూ కారణభూతమైనట్లులు ఆసియామహాసంగ్రామమునకు ఆప్టు స్థానము కారణముకాగల యోగము పట్టకుండుటకు భారతములు యావచ్ఛక్తిని వినియోగింతురు గాత!

రుష్యా పరివర్తనము ప్రపంచప్రవృత్తియందు పరమ విపాదమును గలుగజేయుచున్నది. రుష్యాయందు సోవియట్ ప్రభుత్వమును లెనిన్, ట్రాట్ స్కీ నాయకులు ౧౯౧౭ సంవత్సరమునందు స్థాపించిరి. రుష్యా ౧౯౧౭-౨౧ లోఁలను ౧౭,౬౬,౧౧౮ జిజలు వధింపబడినట్లులు నిర్ణయింపబడినది. ౧౯౨౧-౨౭లోఁలను ౩,౦౦,౦౦౦ జనులు వధిలపాలైనట్లులు నిర్ణయింపబడినది. ౨౭జూలైలోఁలను ౩,౦౦,౦౦౦ జనులు వధింపబడిరి. ఈనధ్యులందు ఉపాధ్యాయులు, వైద్యులు, మతబోధకులు, రైతులు, పనివాండ్లు మొదలగునన్నితర గతుల జనులును కలరు. చేకా అను గూఢ రక్షకభటులు రక్త కేతువులనుబూని దండనభారమునువహించుచున్నారు. ౧౨౦ గూఢచారులతో నారంభమైన చేక అధికారవర్గ మిపుడు ౧,౫౦,౦౦౦ అధికారులను, ప్రతినిధులను గల్గియున్నది. అన్ని దేశములందును సోవియటువర్గము సాంఘిక విధానమును స్థాపించుటకు విశ్వప్రయత్నమును జేయుచున్నది. సోవియటువిధానమును వ్యాపింపజేయుటకు నిర్బంధసైనికవిధానమును రుష్యాదేశ మవలంబించుచున్నది. రుష్యాసైన్యమునందు గతసంవత్సరమునందు ౪,౪౨,౦౦౦ సైనికులు గలరు. ఐరోపామహాసంగ్రామమునకు సంబంధించిన సంగ్రామపరికరములు రుష్యాయందు నిలువయున్నవి. ఈమహాసైన్యము, సంగ్రామపరికరములు మహాసంతోభమును గలుగజేయుటకు పరమావకాశములు గలవు. ఆఫ్ఘనిస్థానమునందు జరుగుచున్న సంగ్రామములు సహజముగా భయమును గలుగజేయుచున్నవి. అమానుల్లాఖానుగారు రుష్యాను ఆశ్రయించి రాజ్యాధికారమును బడయగోరుచున్నారు. హిందూదేశమునందు రుష్యాప్రాపకము నణచివేయుటకై నిర్బంధవిధానము వ్యాపకమును పొందుచున్నది.

ప్రపంచమునందు సంగ్రామసన్నాహములను ఆపుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నపుడు రుష్యామాత్రము సంగ్రామసన్నాహములను వృద్ధిచేయుట భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్నది. రుష్యా రాజ్యమును నిర్బంధిం

చుటకు బ్రిటీషుప్రభుత్వ మవలంబించిన మాయోపాయము లన్నియు నిష్ఫలము లైనవి. చీనా, జపాను, పారసీకము, జర్మనీ, తుర్కీ, మొదలగు దేశములందు సాంఘికధర్మము వ్యాపకము గాంచుచున్నది. నిరంకుశాధికారమును నిర్మూలముచేసిన దుష్టా దేశము నిరంకుశమార్గమున సాంఘికవిపలమును వ్యాపింపజేయుట నిరంకుశప్రాబల్యమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. శుబలాధారమున ధర్మసంస్థాపనము చేయబూనుట యాసురబలారాధనమును ప్రోత్సహించుటయై యున్నది. శుబలమును మానవబలము జయించుచు ధర్మసంస్థాపనమునకు సాధనంబగుచున్నది. రానిణ హిరణ్యకశిపుల బహుబలమును శ్రీరామ ప్రహ్లాదా ధర్మబలము జయించినది. సోవియటుబలములు బహుబలాధారమునను సాంఘిక సిద్ధాంతములను సకలదేశములందును వ్యాపింపజేయబూనుట యసాధ్యముగ నున్నది.

విశ్వప్రవృత్తియందు కలిమిలేములు, సుఖదుఃఖములు, జయోజయములు, లాభాలాభములు సంబద్ధసిద్ధితులుగాని నిత్యములు కావు. సంబద్ధసిద్ధితులందు భావవరివర్తనమువలె విషయవరివర్తనము సాధ్యముగాదు. సోవియటుప్రయోగానుభవములు మర్త్యలోకమును స్వర్గలోకముజేయజాలకపోయినను ప్రపంచమునందంతటను భావవరివర్తనమును గలుగజేయుటకు సాధనము లగుచున్నవి. మానవులకు సర్వావస్థలయందును సమానస్థితి సాధ్యముగాకపోయినను సమానానందము సనుభవించుట సాధ్యమగుచున్నది. సోవియటుధర్మసందర్భము విశ్వరూపసందర్భమువలె భయంకరమై శాంతిని గోరుచున్నది. విశ్వరూప సందర్భనానంతరము విజయునివలె ప్రపంచప్రవృత్తియు శాంతప్రవృత్తిని గోరుచున్నది.

శ్లో.—

అనిష్టపూర్వం హృషీతోఽస్మి దృష్ట్వా భయేన ప్రవృత్తిం మనోమే,
తదేవ మే దర్శయ తే రూపం ప్రసీద దేవేజ జగన్నివాస.

—గీత అ. ౧౧.

దుష్టావరివర్తనము ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించుచున్నను విలయరూపమున చిరకాలము నిలువజాలదు. ఇట్టిదేశమునందు ఘాసిష్టురూపమున, ముస్సోలినీగారు వ్యాపింపజేయుచున్న వరివర్తన మిందులకు ప్రబల నిదర్శనముగ నున్నది.

ఇట్టిదేశమునందు స్వాతంత్ర్య వ్యాపనమునకై, గారిబాట్టి, మాజినీ, మొదలగు దేశభక్తులు చేసిన ప్రయత్నములను ముస్సోలినీగారి ప్రయత్నములు ప్రతిఘటించుచున్నవి. శాసనసభలు, నియోజకగణము, నియోజకాధికారము, సంకుచిత స్వరూపమును దాల్చినవి. ప్రజాస్వాతంత్ర్యము సంకుచితమై నిరంకుశాధికారము వికసించుచున్నది. సంగ్రామసన్నాహము లభివృద్ధిని పొందుచుప్రపంచ శాంతికి భంగము గలుగుచున్నది. దుష్టాయందు మితవాదులకువలె ఇట్టియొక దతివాదులకు దండనభయము గలుగుచున్నది. మూరపురాజ్యము లన్నియును తిరిగి సంగ్రామసన్నాహములను చేయుచున్నవిధము శాంతిస్థాపనమును దుర్లభము జేయుచున్నది.

ప్రపంచమునందు శాంతిస్థాపనమునకు అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు చేయుచున్న ప్రయత్నములు సంస్థాపనీయములైనను, ప్రయోజనకరములు గాకున్నవి.

అమెరికాదేశ మపారమైన సంపదలతో తులతూగు చున్నది. నౌకాదళమును, విమానదళమును, నిర్మించుట కపారమైన వ్యయమును జేయుచున్నది. యుద్ధనిషేధమును ప్రపంచమునకు బోధించుచు సంగ్రామసన్నాహములనుజేయుట శాంతిస్థాపనమునకు సాధనభూతముగాదు.

నానాజాతిసమితి మూరపురాజ్యముల సాభాగ్యమున కేర్పడినను ఈ సంకుచిత ప్రయోజనమును నిరర్థకమైనది. స్వప్రయోజన సంరక్షణార్థము సకలజాతులను సంగ్రామసన్నాహములనుజేయుచు నానాజాతిసమితి ప్రయోజనములను నిరర్థకము జేసినవి. నానాజాతిసమితి పెద్దజాతులసమితి; తెల్లజాతుల సమితి. నల్లజాతులకును చిన్నజాతులకును,

నీసమితి స్వాతంత్ర్య సంరక్షణమునకును శాంతిస్థాపనమునకును నిరుపయోగముగ నున్నది. అయినను అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు నానాజాతీయమితిని స్థాపించి ప్రపంచమునకు మహోపకారమును జేసినవి. ఈ సమితి మూలముననే ఆయుధనియమనప్రయత్నములు కార్యమునందు గాకపోయినను భావమునం దైనను సాధ్యములుగ నున్నవి. గత సంవత్సరమునం దమెరికా యనలంబించిన కెల్లాగు యొడంబడిక దీని ఫలముగ నున్నది.

కెల్లాగు యొడంబడిక యుద్ధమును ప్రతిపేధించుచున్నది. ఈయొడంబడికను ౧౯౨౮ సంవత్సరము ఆగస్టు ౨౭ న తేదీని వివిధరాజ్యముల ప్రతినిధులును సంగీకరించి ప్యారిసునగరమునందు సంతకము చేసెరి. ^{కెల్లాగు యొడంబడిక} దీనియందు మూడుముఖ్యమైన విషయములు గలవు. ౧. అంతర్జాతీయసమన్వయము నిర్ణయించుటకును, జాతీయ గౌరవమును గాపాడుటకును యుద్ధము ప్రతిపేధింపబడుచున్నది. ౨. ఈ యొడంబడిక సంగీకరించిన రాజ్యములకు గలిగెడి కలహములను విశేషములను నిర్ణయించుటయం దవి గాక కారణమువలన గలిగినను, నెట్టివైనను శాంతిమార్గము గాక వేరొకవిధమున నిర్ణయింపగూడదు. ౩. ఈ యొడంబడిక ఆయా రాజ్యముల యవసరముల ననుసరించి ధ్రువసముద్రమును, ఆయా రాజ్యముల యంగీకారప్రకటనయందు నిర్ణీతమైన స్థలమునందు వెంటనే యొడంబడిక ఆచరణమునకు రాగలదు. ౪. ఇతరరాజ్యములును నీయొడంబడిక నిలిచియున్నంతకాలమును దీని నవలంబింపవలయును. ఈ యొడంబడిక సంగీకరించిన రాజ్యములందు భారతసామ్రాజ్యమును జేరియున్నది. వివిధరాజ్యములును సంగీకరించిన నానాజాతీయమితినిర్ణయములను, లొకార్నో యొడంబడికను కెల్లాగు యొడంబడిక కార్యరూపమున బలపరచుచున్నది. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారు లారంభమునందు ప్రతిహేళ సృభావమును వ్యక్తము జేసినను సంతమునం సంగీకరించుట సమంజసముగ నున్నది. ఈ యొడంబడిక గతవ్యాప్తంబైన బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు పరమోప

కారమును జేయుచున్నది. స్వాతంత్ర్యరాజ్యముల స్వత్యములను సంరక్షించుటకును పరాధీనరాజ్యముల పారతంత్ర్యమును సుస్థిరము చేయుటకును నానాజాతీయమితియును, లొకార్నో యొడంబడికయును, కెల్లాగు ఒడంబడికయును సాధనభూతములుగ నున్నవి.

ఇహోపా మహాసంగ్రామమునకు ప్రపంచరాజ్యములు విశేషధనమును వ్యయము చేసినవి. సంగ్రామమునందు లక్షలకొలది మనుజులు నశించిరి. సంగ్రామానంతరమునందాస యుద్ధజ్వర మన్ని రాజ్యములను పీడించుచున్న విధమును సైన్యములకును, విమానములకును, నౌకలకును వివిధ రాజ్యములు చేయుచున్న యపారమైన వ్యయమును, పరమవిపాదమును గలుగజేయుచున్నవి. సంగ్రామ వ్యయభారము తగ్గసంతవరకును ప్రపంచమునకు శాంతియును, తరణ'పాయమును దుస్థరములు. పారతంత్ర్యరాజ్యములు దుఃఖవేదన ననుభవించినను స్వాతంత్ర్యరాజ్యములపైనను సంగ్రామజ్వరము వదలుట ప్రపంచక్షేమమునకు ప్రయోజనకరము. భారతసామ్రాజ్యము నానాజాతీయంను జేరినది. కెల్లాగు ఒడంబడిక సంగీకరించినది; వ్యయభారమునందు సముచితభాగమును భరించుచున్నది. దేశమునందు స్వాతంత్ర్యము వికసించుటకుగాని, సైనికవ్యయము తగ్గుటకుగాని యవకాశములు గనుపడవు. అయినను అమెరికా యనలంబించిన మార్గము ప్రపంచ శాంతికిని సాధాగ్యమునకును సాధనంబుగ నుండగలదు.

గతసంవత్సరమునం దమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు చీనాదేశమునకు స్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు జూపిన సానుభూతి ప్రశంసనీయముగ నున్నది. అమెరికా రాజ్యము చీనాయందు ప్రత్యేక స్వత్యములను వదులుకొని చీనారాజ్యమున కార్థికస్వాతంత్ర్యము నొసంగినది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల ధర్మప్రవర్తనము చీనా స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి సకలవిధముల వినియోగపడినది. జపాను బ్రిటీషురాజ్యము లమెరికాప్రభుత్వపు మార్గము నవలంబించుట యవసరమైనది. అమెరికాప్రతిష్ఠ నీధర్మాచరణము ద్విగుణీకృతము చేసినది.

మద్యపాననిషేధమునకై అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు చేయుచున్న ప్రయత్నములు ప్రపంచకల్యాణమున కమెరికా చేయదలచిన ఘనకార్యములకు నిదర్శనముగనున్నది. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు పరామేతులేక ప్రపంచకల్యాణమునకు స్వీయ బల సంపదలను వినియోగించుట కపారమైన యవకాశములు గలవు. దేశపరిస్థితులు, దేశసంపదలు, వాణిజ్య పరిశ్రమలు, విద్యావ్యాపనము, ప్రజాశయములు ప్రపంచకల్యాణమునకు వినియోగపడుటకు సకలవిధముల దగియున్నవి. ఇతరరాజ్యములు ముఖ్యముగ బ్రిటీషురాజ్యము ఈలబ్ధవకాశములను లోకకల్యాణమునకై వినియోగించుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగు గాక! ఈసందర్భముందు పెర్షియన్ హూవరు గారిని అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములకు రాజ్యాధికారిగా నెన్నుకొనుటయు సముచితముగ నున్నది. పరోపకారపరాయణుడైన హూవరుగారి పరిపాలనమునందు అమెరికాకును, నితరరాజ్యములకును, శాంతిసౌభాగ్యములు సమకూడుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగు గాత!

వర్తమాన విషమపరిస్థితులందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారుల భారము దురాధ్యక్షముగ నున్నది. బ్రిటీషు ప్రజలు ౧౯౧౩-౧౪ సం॥నందు తల యొకటికి పా. ౩-౧౧-౪

చొప్పునను, ౧౯౨౬-౨౭ సం॥ము నందు పా. ౧౪-౧౧-౪ చొప్పునను పన్నులను చెల్లించిరి. గ్రేటుబ్రిటను ఆదాయము

౧౯౨౭-౪ నందు ౪౪,౨౪,౨౪,౦౦౦ సవరనులు, వ్యయము ౪౩,౫౫,౫౫,౦౦౦ సవరనులు. ఈ ఆదాయమునందు ౩౭,౫,౪౧౬,౦౦౦ అప్పవడ్డీలకును ౧౨,౪౦,౦౦,౦౦౦ సవరనులు ఈసైన్యాదులకును వినియోగపడుచున్నవి. మద్యాదాయము ౧౩,౯౨,౦౦,౦౦౦ సవరనులు. మద్యపానమునకై ౧౯౨౭నందు గ్రేటుబ్రిటనునందు ౨౯,౪౪,౦౦,౦౦౦ సవరనులు వ్యయమైనవి. దేశమునందు నిరుద్యోగుల సంఖ్య పెరుగుచున్నది. బాగ్గుపరిశ్రమ, దూదిపరిశ్రమ వికాసము లేకయున్నవి. ధనస్వాములకును, కార్మికులను

సంఘర్షణము ప్రవర్ధమాన మగుచున్నది. పరిశ్రమలు సంరక్షణము లేక కృశించుచున్నవి. వ్యయభారమును తగ్గించుటకు అవకాశములు గనుపడవు. చర్చిలుగారు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములు మాటలరూపమును దాల్చక మాటలరూపముననే యున్నవి.

ఐరోపామహాసంగ్రామమునందు గెలుపొందిన అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములందును ఓడిపోయిన జర్మనీదేశమునందును గల శాంతిసౌఖ్యములు గ్రేటుబ్రిటనునం దపరూపముగనున్నవి. జర్మనీదేశాదాయము ౧౯౨౫వ సంవత్సరమునందు ౩౨,౫౦,౦౦,౦౦౦ సవరనులనుండి ౧౯౨౭ వ సంవత్సరమునందు ౪౫,౦౦,౦౦,౦౦౦ సవరనులకు వృద్ధి అయినది. పరాజితమైన జర్మనుదేశమునందు గల స్థిరాభివృద్ధి గ్రేటుబ్రిటనునందు గోచరము గాకున్నది. గ్రేటుబ్రిటను అనుభవించుచున్న దురవస్థకు ప్రతీకారమును బ్రిటీషురాజ్యాధికారులు పరాధీనరాజ్యములందు బడయుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. పరాధీనరాజ్యములను చిరకాలము క్షేతాధికారబద్ధము చేయుటకు బ్రిటీషురాజ్యతంత్రజ్ఞులు పన్నుచున్న తంత్రము లసహ్యముగ నున్నవి. భరతవర్షము, సింహళము, కెనియా మొదలగు పరాధీనదేశములందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు పన్నుచున్న రాజ్యాంగపాతబంధములును, చీనా మొదలగు స్వాధీనదేశములం దవలంబించుచున్న దుస్తంత్రమును రాజ్యాధికారుల నావహించిన స్వాధీనతత్వమును విశదము చేయుచున్నది.

బ్రిటీషురాజ్యాధికారులను ప్రాతవాసనలు విడువలేదు. సామ్రాజ్య ధురంధరత్వము, భోగాభిలాష, దురభిమానము బ్రిటీషురాజ్యాధికారులను స్వధర్మ పరాజ్ఞులులను జేయుచున్నవి. బ్రిటీషురాజ్యాధికారులకు గ్రేటుబ్రిటను రులకు బ్రిటీషు ప్రయోజనములందు గల లక్ష్యము సామ్రాజ్య ప్రయోజనములందును, మానవధర్మ ప్రయోజనములందును గనుపడదు. సామ్రాజ్యంతర్భాగముల షేమము బ్రిటీషు సామ్రాజ్య షేమమునకును, సామ్రాజ్యంతర్భాగముల

వెండి సామగ్రితో మీగృహముల నలంకరించుడు!

లోహములలో కెల్ల వెండి గౌరవమైనది, స్వచ్ఛమైనది. అతిప్రాచీనమైనది. నిత్యకృత్యములకు అత్యంతోపయోగమైనది.

వెండి ఆభరణములును, వెండిపాత్ర సామగ్రియును, వెండి నాణెమును, సూసనకోటియొక్క నాగరికతాభివృద్ధిని సర్వదా సూచించుచున్నవి.

వెండిసామగ్రిని తయారుచేటందు గల పనివాడితనమును, కళాకౌశలమును, సురాజ్మల్ కంపెనీ వారి వెండిసామగ్రియందు పరిపూర్ణత్వము నొందియున్నవి. ఈలోహమునకు గల శుద్ధభావశ్శయమునుబట్టియు సామగ్రిపై చెక్కబడు పూజాలంకారమును బట్టియు సురాజ్మల్ కంపెనీవారి వెండి సామగ్రినే సర్వత్రా కోరుచున్నాము. నకల సందర్భావసరములకు తగియున్నవి.

మంచి వెండి సామగ్రిని పూజనీయమైన మిచ్చుటకు అత్యంతార్హమైనది. ఉండదగినవస్తువులలో మనోరంజకమైనది.

మీ వెండిసామగ్రి శుద్ధమైన లోహముగలది. ధైర్యమగుదుర్గు ప్రేమమూర్కు వానిపై నుండును. మంచి నేర్పగులైనమా స్వంతపనివాండ్లచే తయారుచేయబడినవి. మాచే తయారుచేయబడు ప్రతితునకయును సౌందర్యరాశిమై క్రొత్తసాంపురు గల్గియుండును.

కానుకలనిచ్చుటకుగాని, గృహోపయోగమునకుగాని, కావలసిన అన్నివర్ణముల సామగ్రియును కోరినరీతిగా మావద్ద లభించగలవు.

కోరినవారికి సామగ్రిలు ధరలను, ఎస్సీ మేటులును తెలియజేయబడును.

సురాజ్మల్ లల్లూభాయి అండు కో,

రత్నాల వర్తకులు, వెండి బంగారు నగల వ్యాపారులు,

బొంబాయి కలకత్తా తిరుచునావల్లి రంగూను మద్రాసు.
359 కల్పదేవికోట్ల, 12 లాల్ బజారు, 135 పెద్దబజారు, 134 మొగలుపేట, 313, ఎస్లెన్ నేడీ,

మా “తెమిన్” సెమీ-స్టాట్ గడియారములు
అందఱు నందును, సరియైన కాలము
తెలుపుటలో అనమాన మైనది

మిక్కిలి నాణ్యమైన
కీ తెన్ లివర్
గడియారములు

“తెమిన్ తెన్”

అచ్చపువెండిలో రు. 40.
18 క్యారట్ గోల్డ్ లో రు. 85.

రమ్యమైన మాదిరిలో, అత్యంతమనోహరమైన వివిధ ఆకారములు మంచినిశితము గలిగి యుండుటచూడ, కాలరమితీలెక్కించు శాస్త్రవైపుజ్ఞమును, కుశాగ్రబుద్ధికి ఆశ్చర్యపరిచిన నచ్చుచున్నది. “తెమిన్” సెమీ-స్టాట్ గడియారములు మణికట్టుమీద సరిగా యియుండును. ఫరించువానికి సౌగంధ్యము, సంతోషమును గలిగించును. డీన్ గడియారములు కేసులో ఒక భాగముగా యిమిడిపోయినవి.

“తెమిన్ చదరం”

అచ్చపువెండిలో రు. 42.
18 క్యారట్ గోల్డ్ లో రు. 95.

“తెమిన్ బెవెల్”

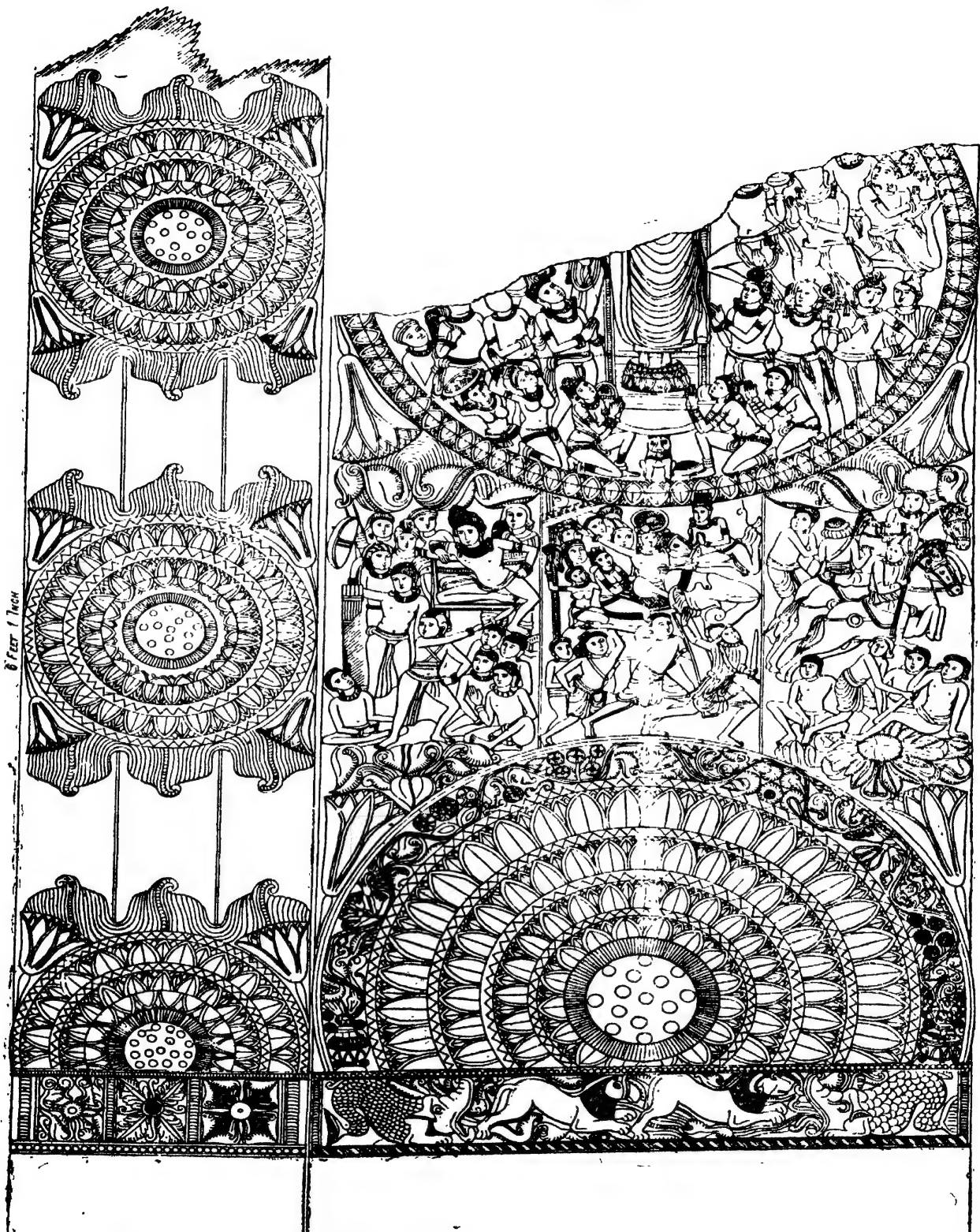
అచ్చపువెండిలో రు. 40.
18 క్యారట్ గోల్డ్ లో రు. 85.

ఆకర్షణీయమును పలువిధములైన సైజులలోను, మాదిరిలలోను
తమారై మా కేటలాగునందు చిత్రించబడినది.
ఉచితముగా పంపబడు మా కేటలాగునకు వ్రాయుడు.

వెస్టు ఎండు వాచ్ కంపెనీ, బొంబాయి అందు కలకత్తా.

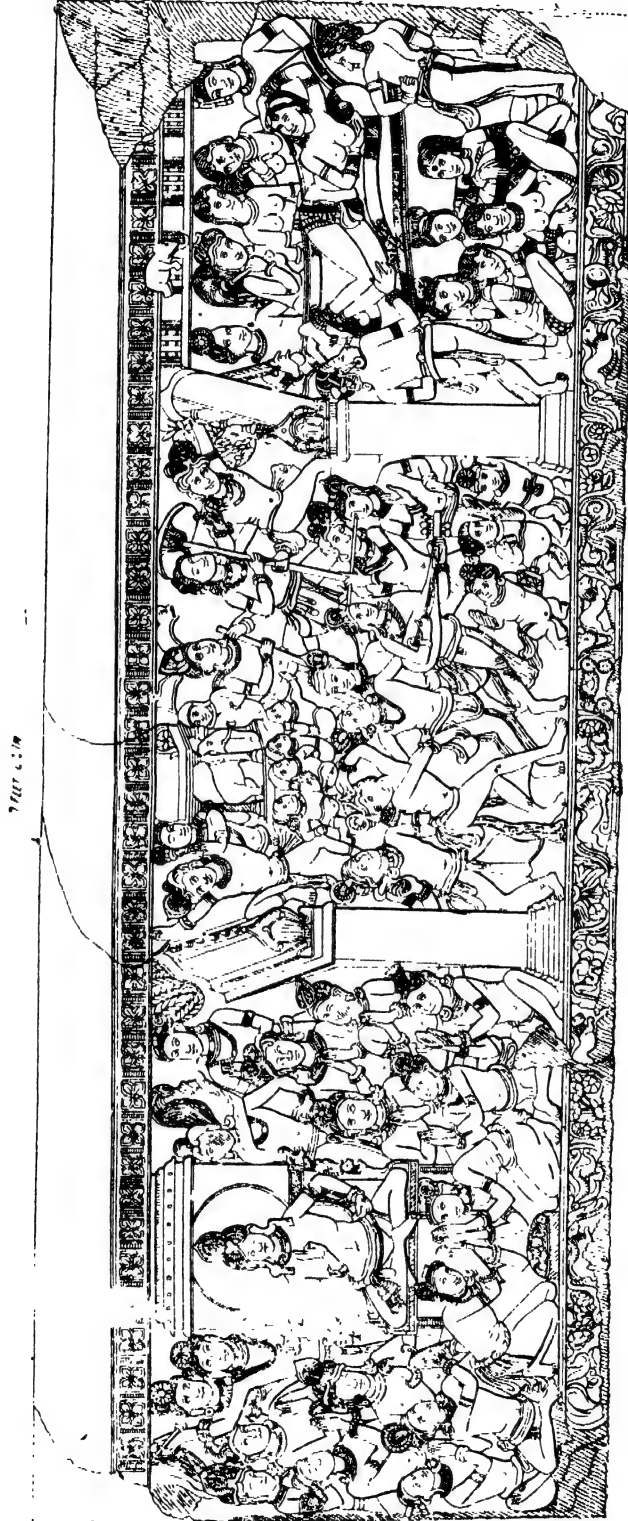
West End Watch Co
BOMBAY AND CALCUTTA

అమరావతి స్తూపచిత్రములు

3 Feet 11.2 Lines.

INDIA MUSEUM.

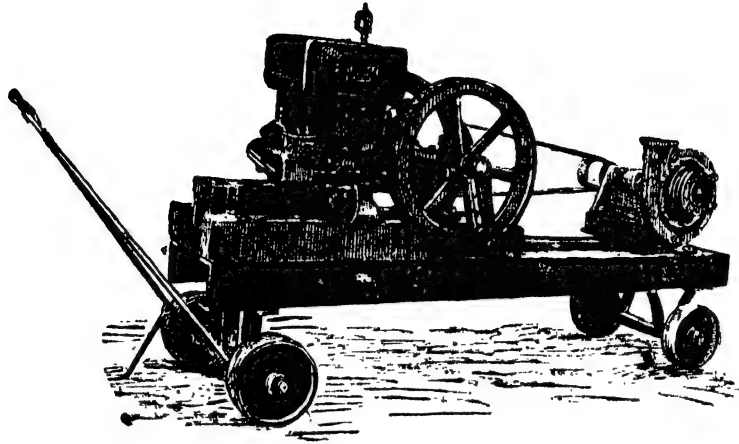

బాట్లీ బాయి ఆండ కంపెనీ

ఇంజనీరులు

4/153, బ్రాడ్వే, మద్రాసు

మిక్సీలి
సులభమైన
ఇంజను

ప్రపంచమం
దంతాటను
250000 బ్రెగానే
ఉపయోగించబడు
చున్నది

‘విట్టి’ పోర్టబుల్ పంపింగు సెట్

‘విట్టి’ డ్రియామోటు గ్రౌక్-4

‘విట్టి’ హార్లు సెట్లు

యెట్టి విధ పనికైనను తగినట్టి ‘విట్టి’ ఆయిల్ ఇంజను గలదు.

సోల్ ఏజెంట్లు :

బాట్లీ బాయి ఆండు కంపెనీ

బొంబాయి
**Forbes St.
Fort, Bombay.**

ఆండు

మదరాసు
4/153 Broadway.

AMRUTANJAN

BEST INDIAN PAIN BALM.

Annas 10 Only.

— (:) —
 ۱۰ انا
 ۱۰ انا
 ۱۰ انا

అమృతాంజనం
 అమృతాంజనం
 అమృతాంజనం

అమృతాంజన అమృతాంజన

Amrutanjan Depot,
 BOMBAY AND MADRAS

కష్టములు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యకష్టములకును సాధన భూతములు. ముప్పదిమూడుకోట్ల ప్రజలు దారిద్ర్య గ్రస్తులై కృశించుచున్నపుడు సామ్రాజ్యక్షేమము స్వప్నతుల్యము. బ్రిటీషురాజనీతిజ్ఞులు పరాధీనరాజ్యములకు పరమోపకారమును చేయుచున్నట్లులు ప్రకటించవచ్చును. లోకము మాయమాటలను నమ్మవచ్చును. సత్యముమాత్రము దాగక విజయమును పొందుట ధ్రువము. ప్రజల దారిద్ర్యము, దుఃఖానుభవము, సంతాపము మాటలవలన నుపశమించదు. బ్రిటీషురాజనీతిజ్ఞులు దురభిమానదురహంకారములు పరాధీనరాజ్యములకువలె బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకును, ప్రపంచమునకును పరమానర్థదాయకములుగ నున్నవి. ఈపరమార్థమును బ్రిటీషుసామ్రాజ్యాధికారులు స్వరలో గ్రహించుట యవసరము. సమయ మతిక్రమించినపుడు పశ్చాత్తాపమువలన ప్రయోజనము గలుగదు.

బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు కన్సర్వేటివు ప్రిజుము వారైనను, లిబరలు ప్రిజుమువారైనను, లేబరు ప్రిజుము వారైనను, పరాధీనరాజ్యములకు సమానాదరణమునే చూపుచుండరు. రాజ్యాధికారులకు స్వార్థపరిశ్రమ నందు గల లక్ష్యము పరిహితార్థమునందు లగ్నము గాకున్నది. కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము స్వార్థపరిశ్రమ నకు ప్రసిద్ధిని బహిసెడి. గతించిన ఆరేండ్లయందను కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము పరాధీనరాజ్యములపట్ల, ముఖ్యముగా భరతఖండముపట్ల, జూపిన తిరస్కారభావము బ్రిటీషుసామ్రాజ్య క్షేమమునకు ప్రతిబంధక మగుచున్న విధమును దేశమునందు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న యసంతృప్తి విశదము చేయుచున్నది.

గ్రేటుబ్రిటనునందు మేనల 30 వ తేదీని క్రొత్త యెన్నికలు జరుగనున్నవి. గత సంవత్సరమునందు నూతనముగా నిర్మింపబడిన శాసనము స్త్రీలకు పురుషులతో సమానముగా నియోజనాధికారమును గలుగజేయుచున్నది. ఈశాసనము 1907, 1908 స్త్రీలకు క్రొత్తగా నియోజనాధికారమును గలుగజేయుచున్నది. నియోజక

వర్గమునందు క్రొత్తగా జేరెడు స్త్రీలవోట్లు నాయకుల ఊహలను తారుమారుచేయుట సహజము. రాగల ఎన్నికలయందే ప్రిజుమువారు విజయము గాంచెడలో ఊహించుట అసాధ్యమైనను, కన్సర్వేటివు ప్రిజుము మాత్రము పూర్వమువలె బలమును కలిగియుండదని యూహింపదగియున్నది. సంయుక్తప్రిజుము రాజ్యాధికారమును వహింప నలసిన యవసరము గలుగవచ్చునని పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. ప్రిజుము పార్టీలను భారతీయులు స్వరాజ్య సంరంభమునందు స్వయంసహాయము మీద నాధారపడుట శ్రేయస్కరము గాని లేబరు ప్రిజుముమీద గాని, నేతృకప్రిజుముమీద గాని యాధారపడుట నిరర్థకమని నిత్యానుభవము తెల్లము చేయుచున్నది.

భారతరాజ్యాంగముపట్ల బ్రిటీషు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న నీతి కళంకమై యున్నపట్టువారిచేతను నిరసించబడుచున్నది. సైమనుసంఘ నిరూపకము, వారి సంచారము, విచారణ, బహిష్కారము వైచును కమిషను బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులకు భరతఖండము మీద గల నిరాదరణ స్వభావమును విశదము చేయుచున్నది. సైమనుకమిషను గతసంవత్సరమునందు రాజ్యాంగపరిస్థితులను విచారించుటకై ప్రధానప్రదేశములందు సంచారిమును జేసినది. బాంబాయి, పునహ్, లాహోరు, లక్నో, కలకత్తా, రంగూను, మద్రాసు, నాగపురం మొదలగు స్థానములందు సైమను కమిషనునకు బహిష్కారోత్సవములు, స్లెబ్బేషన్లు, నిర్గమన ఘోషలు ప్రత్యక్షములైవి. అన్నిస్థానములందును కమిషనుయుక్త గమనాగమనములు గోప్యముగ నుంచబడినవి. రక్షకభటుల సందక్షణ సహాయములు కమిషను గమనాగమనముల కవసరమైనవి. రక్షకభటు లాయుధపాణులై ప్రజానాయకులపట్ల జూపిన దౌర్జన్యనిరసన భావములు భారతీయుల నిస్సహాయస్థితిని వేనోళ్ళి జాటుచున్నవి.

లాహోరునందు దేశభక్తాగ్రేసరుడు లాలాబజ్జ పతిరాయి సాండర్సుగారి దౌర్జన్యమునకు బలియై ప్రాణ

ములను గోల్పోయిన విధము భారత హృదయమునందు పరమసంతాపమును గలుగజేసినది. లక్ష్మీ, మద్రాసు మొదలగు స్థలములందు రక్షకభటు లవలంబించిన దౌర్జన్యవిధానము నింద్యమై పరమాసహ్యముగా నున్నది. సైమనుకమిషను ప్రదర్శనమును దేశమునం దంతటను జేయుటకై లక్షలరూప్యములు నిర్భక్తముగా వ్యయమైనవి. రక్షకభటులు, పైనికులు ఆయుధపాణులై పురములందు సంచారిము చేయుచు ప్రజాహృదయమునందు భయ భ్రాంతిలను గలుగజేసిరి. ప్రజల సామాన్యస్వాతంత్ర్యమైన గమనాగమనములను నిరోధించిరి. దండధారులై రక్షకభటులు ప్రజలను తాడనము చేసిరి. ఇట్టి నందీధా వస్థయందు సైతము ప్రజలు నిర్భయముగా హారతాళములను జరిపిరి. నాయకులు నల్ల జెండాలతో బహిష్కరణోత్సవములను జయప్రదముగ జేసిరి. ఈసందర్భమునందు చెన్న పురియందు జరిగినయుదంత మధికారి లక్ష్మీమానకును, ప్రజాలక్ష్మీమునకును సైమనుకమిషనుపట్ల గల భేదమును, ప్రజాసంకల్పమును విశదముచేయుచున్నది.

సైమనుకమిషను బహిష్కరణోద్యమమునందు దౌర్జన్యమునకు గాని, శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానమునకు గాని అవకాశములు లేవు. కాంగ్రెసు నిర్ణయము సైమనుకమిషను బహిష్కరణ ప్రదర్శనముగాని శాసనోల్లంఘనప్రస్థానప్రదర్శనము గాదు. నిరాయధులగు ప్రజలకు దౌర్జన్యప్రస్థానము దురారాధ్యము. సాయధులగు భటులు గూఢముగాను, బహిరంగముగాను గలుగ జేయగల దౌర్జన్యము చంద్రాకారము దాల్చుగల విధమును లాలాజీ దుర్మరణము విన్యస్తము జేయుచున్నది. చెన్న పురి బహిష్కరణ ప్రదర్శనమునందు పాల్గొనిన నాయకుల ప్రయత్నములు కడటములని సర్ ఉస్మాన్ సాహేబు గారు చెన్న పురి శాసనసభయందు బహులు చెప్పట కేవల మసత్యమైయున్నది. అధికార సింహాసనము భారతీయులకును విచిత్రమైన ప్రవృత్తిని కలుగజేయుచున్నది. అధికారములో భారతీయులు స్వధర్మనిర్వహణమును మరచి పరధర్మనిర్వహణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. అధికార

వర్గము సైమనుకమిషనును కన్నులకు గంతలుకట్టి ప్రదర్శనముచేయించిన విధమును వారి సంచారక్రమము విశదము చేయుచున్నది. అధికారుల కన్నులు, చెవులు సైమనుకమిషనుకు కన్నులు, చెవులు నైనవి. అధికారులు నియమించిన సంఘములు, వ్యక్తులు వారి ఇష్టానుసారముగ విజ్ఞాపనలు, సంస్కరణవిధానములను సైమనుకమిషనునకు సమర్పించిరి. ఈ విన్నపములు, విధానములు స్వార్థపరుల ప్రయోజనమునకు, ప్రత్యేకసంఘముల లాభములకును నుపయోగపడినను, దేశప్రయోజనములకును, స్వరాజ్యమునకును నిరుపయోగములుగా నున్నవి.

సైమనుకమిషను ఈ ఏషిలుమాసమున స్వదేశమునకు మరలిపోయినది. భిన్న రాష్ట్రాధికారులు సంస్కరణవిధానములను సైమనుకమిషనునకు ఆచారాప్రతిముల పరిస్థితుల కనురూపముగ సమర్పించిరి. శాసనసభలు నియమించిన కమిటీలును దీని కనుగుణ్యముగానే రిపోర్టులను పంపినవి. ఈ రిపోర్టులన్నియును ద్వంద్వప్రభుత్వము నేకగ్రీవముగా నిరసించినవి; రాష్ట్రప్రభుత్వములందు స్వాతంత్ర్యస్థాపనావసరమును ప్రతిపాదించుచున్నవి. చెన్న పురి, బొంబాయి, పంజాబురాష్ట్రములందు రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యము సంగీకరించుటకు పరిస్థితు లనుకూలముగా నున్నట్లు వదంతు లేర్పడినవి. ఇతరరాష్ట్రములందు పూర్వపుద్వంద్వప్రభుత్వమే వికాసమును పొందుట కవకాశము లేర్పడు నని వదంతులు ప్రబలినవి. సైమనుకమిషను విధాన మొక రాష్ట్రమునందువలెనే యన్ని రాష్ట్రములందును జరిగినది. మద్రాసురాష్ట్రమునం దావిధానము విపరీతాకృతిని దాల్చినది.

చెన్న రాష్ట్రమునం దితరరాష్ట్రములందు లేని విభేదము లధికముగ గలవు. ఇక్కడ నితరప్రాంతములందు గల హిందూమహమ్మదీయవిభేదములకు దోడుగ బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరభేదములు, నిమ్నజాతులభేదములు, తమిళాంధ్రాదిభేదములు, జస్తి సుక్షమునకు సైమనుకమిషనువిజ్ఞానభాగమునకు దోడ్పడుట కవకాశములు గలిగించినవి. నిమ్నజాతులు సమర్పించిన వినతిపత్రమునందు ప్రత్యేక

లాభములనుగోరిరి. జప్తిసుపక్షమువారితోద్వైటువలనశాసనసభసహకారము నామోదించినది. చెన్నపురి కార్యోచేషనుస్వాగతప్రమును సమర్పించినది. సర్ అన్నామలచెట్టి, ఎ. రామస్వామి మొదల్యారు గారులు వింజను జేసిరి. మహమ్మదీయులు ప్రత్యేక నియోజకవర్గమును, ప్రత్యేక సాంఘికలాభములను గోరుచు విజ్ఞానప్రముల నర్పించిరి. అధికారవర్గ మొక సంస్కరణవిధానమును, శాసనసభోపసంఘ మొక సంస్కరణవిధానమును సమర్పించిరి. స్వాగతప్రములు, వినితప్రములు స్వప్రయోజనముల కేర్పడినవి. నిరంకుశ ప్రభుత్వము నిరంకుశాధికార రక్షణము నాకాంక్షించుచున్నది. జప్తిసుపక్షనివేదికము బ్రాహ్మణేతరనాయకుల ప్రయోజనములను గోరుచున్నది. ఈనివేదిక లన్నియును విభేదములను, ప్రత్యేక లాభములను నృద్ధిచేయుటకు వినియోగపడగలవు గాని జాతీయైక్యమును నృద్ధిచేయుటకు వినియోగపడవు. ప్రభుత్వనివేదికయును, జప్తిసుపక్షనివేదికయును నిరంకుశాధికార సంరక్షణమునకు వినియోగపడగలవుగాని బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును సమర్పించుటకు వినియోగపడవు. ఈ విందులు, నివేదికలు ప్రత్యేకపక్షమునకు సంబంధించినవిగాని భారతజాతికి సంబంధించినవి గావు. ఈ ప్రదర్శనములును అధికారాచ్ఛాదనమున జరిగినవి గాని స్వతంత్రముగ జరిగినవి గావు. చెన్నరాష్ట్రమునం దాడిన నాటకమే అన్ని రాష్ట్రములందును ఆడబడినది. దీనికి భిన్నముగ నైహూనివేదిక జాతీయాశయములను, సంకల్పములను చాటుచున్నది.

గతసంవత్సరము హిందూదేశ రాజ్యాంగసంరంధమునందు ప్రముఖమైన వత్సరముగ నున్నది. బర్మీను హెడ్డుప్రభువు భారతనాయకులను రాజ్యాంగవిధానమును తయారుచేయు డని బెదరించెను. భారత నైహూనివేదిక నాయకులు బర్మీను హెడ్డుప్రభువుగారినివేదిక బెదరింపులను లక్ష్యముచేయకపోయినను దేశస్వాతంత్ర్య సాధాగ్యములకు సాధనభూతమైన నైహూనివేదికను చెన్నపురి కాంగ్రెసు నిర్ణయమున కనురూపముగ గతసంవత్సరమునందు సిద్ధముచేసిరి. బాం

బాయిలో ౧౯౨౮ సం. మే ౧౯ వ తేదీని అఖిలపక్ష మహాసభ గూడినది. ఆసభ నియమించిన సభ్యులు మోతీలాల్ నెహ్రూ, ఆలీఐమాం, తేజబహదూరు సప్రూ, ఎస్.ఎస్. ఆనీ, ప్రధాన్, సుభాష్ చంద్రబోసు, జయకర్, జోషీ, సర్దారు మంగళసింగు, షా ఆబు కురాషీ గారులు గతసంవత్సర మాగష్టుమాసమునకు నైహూనివేదికను తయారుచేసిరి. ఈసంఘమున కధ్యక్షత పండిత మోతీలాలు నైహూనిగారు వహించి అచిరకాలముననే భారత రాజ్యాంగ విధానమును దేశమునకు సమర్పించిరి. ఈ నివేదికను ఆగస్టు ౨౮-౩౧ వరకును లక్ష్యణపురమునందు గూడిన అఖిలపక్షమహాసభ ఆమోదించినది. అఖిలపక్ష మహాసభయందు ౧. జాతీయమహాసభాకార్య నిర్వాహకవర్గము, ౨. మితవాదుల సభ, ౩. అఖిలభారత ముస్లిముసమితి, ౪. హిందూమహాసభ, ౫. కేంద్రఖిలాఫతు సంఘము, ౬. కేంద్రసిక్కుసంఘము, ౭. హోమురాలు సమితి, ౮. క్రైస్తవమహాసభ, ౯. జమీతుల్ ఉలేమా, ౧౦. సంస్థానప్రజలసభ, ౧౧. శాసనసభల కాంగ్రెసు పార్టీ, ౧౨. శాసనసభల జాతీయపక్షము, ౧౩. అయోధ్యా బ్రిటిషు ఇండియాసంఘము, ౧౪. కలకత్తా భారతసంఘము ౧౫. మహారాష్ట్రవాణిజ్యసంఘము, ౧౬. సింధుజాతీయసమితి, ౧౭. డక్కనుసభ, ౧౮. స్వాధీనభారతసంఘము, ౧౯. అజ్మీరు, ఆంధ్ర, బీహారు, బెంగాలు, బర్మా, హిందుస్థానీమధ్యపరిగణాలు, మహారాష్ట్ర మధ్యపరిగణాలు, ఢిల్లీ, కర్ణాటక, కేరళ, పాంచాల, సింధు, సంయుక్తరాష్ట్ర, ఉత్తరరాష్ట్రసంఘములు చేరియున్నవి. ఈ సభల ప్రతినిధులకు మహమ్మదాబాదు మహారాజాగారు స్వాగతము నొసంగిరి. మహాసభకు డాక్టరు అన్నాగారు అధిపత్యమును వహించిరి. సభ యామోదించిన తీర్మానములు భారత స్వాతంత్ర్య సిద్ధికి మూలాధారముగ నుండగలవు. స్వరాజ్యమునకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము. కీలకము తదనుగుణ్యముగా నఖిలపక్షసమావేశము లక్ష్మీయంక్రింది తీర్మానములను చేసితిరి.

(౧) సింధు ప్రత్యేకరాష్ట్రముగా చేయబడవలెను.

(౨) పశ్చిమోత్తర సరిహద్దురాష్ట్రము, బెలుచిస్థానము ఇతర రాష్ట్రములతో బాటు పరిగణింపబడవలెను.

(౩) పాంచాలమునందును, సంగదేశమునందును ప్రాతనిర్మితము జనసంఖ్యనుబట్టి యుండవలెను.

(౪) భారత శాసనసభ్యుల మొత్తముసంఖ్యలో పంచాయితీయ ప్రతినిధుల సంఖ్య గూడెం వంతుకు తగ్గి యుండరాదు.

“సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమే భారతీయుల గమ్యస్థానముగా నుండదగునని వదిలించు రాజకీయ పార్టీల కృషికి ఆటంకములేమియు కలుగజేయకుండ ౧. భారతదేశములో స్థాపింపబడబోవు ప్రభుత్వము బాధ్యతాయుతి ప్రభుత్వమై యుండవలసినదియు, అనగా సంపూర్ణాధికారము గలిగిన ప్రజానియోజిత శాసనసభలకు బాధ్యత వహించిన ప్రభుత్వముగా నుండవలయుననియు, ౨. అధినివేశస్వాతంత్ర్యరాజ్యముల యందలి ప్రభుత్వవిధానమున కి ప్రభుత్వవిధాన మెన్నటికి కొరవడరాదనియు ఈ మహాసభవారు ప్రకటించుచున్నారు.”

“భారతరాజ్యాంగవిధానము సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య దర్శనమై నాధారపడి యుండవలెనని ఈ ప్రకటనలో సంతకములు చేసిన మేము అభీప్రాయపడుచున్నాము. అఖిలపక్ష సమావేశమువారియొద్దనుండు బడిన రాజ్యాంగ విధానము నొప్పుకొనినవారు అధినివేశస్వాతంత్ర్యము నొప్పుకొని తీరవలెనని మాకు తోచుచున్నది. దీనినొప్పుకొనుటకు మేము సంసిద్ధులమై లేము. కావున మేమితిర్మానము నంగీకరించుటగాని ఆమోదించుటగాని నెలనుపడదు. తీర్మానముయొక్క అవతారిక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునకై మా కార్యక్రమమును మేము సాగించుకొనుటకు హక్కునొసంగుచున్నదని యొప్పుకొందుము. కాని తీర్మానముయొక్క రెండవభాగమునందు అధినివేశస్వాతంత్ర్యము నంగీకరించి తీరవలెనని యున్న నియమమును అవతారిక యేవిధముగాను తగ్గించుటలేదు.

మనకు ఈ మహాసభాకార్యక్రమమున కేవిధమైన యాటంకమును కలుగజేయుటకు మేము తలచలేదు కాని యీ సమస్యపై మా నిశ్చితాభిప్రాయమును వెల్లడించి, అధినివేశ ప్రతిపత్తి నంగీకరించి తీరవలెనను ఈ తీర్మాన భాగముతో మాత్రము మా కేసంబంధములేదని ప్రకటింప నిచ్చింపుచున్నాము. ఈ తీర్మానము నకు సంబంధించిన చర్యలొగాని, వోటింగులొగాని మేము పాల్గొనము. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యకార్యక్రమమును, ప్రచారమును కొనసాగించుటకు మాకుచింతమని తోచిన పద్ధతుల నులంబింతుము.”

“భారత సంస్థానముల విషయమై సంఘమువారొసంగిన సలహాలను మహాసభవారు రింగీకరించుచున్నారు.”

“రాష్ట్రపునర్విభజనమును సూర్పియు, రాష్ట్రముల ప్రతిపత్తిని సూర్పియు నివేదికా నిర్మాతలొసంగిన సలహాలను సభవారు విచారించి

ఆమోదింపబడిన రాజ్యాంగవిధానములో సంతృప్తిగముగా వానిని చేర్చుకొనుట కంగీకరించుచున్నారు.

మరియు రాష్ట్రవిభజనమును గురించి యొసంగబడిన సలహాలలో ప్రతిపాదింపబడిన మాత్రముల ననుసరించియు, తమ కవసరమని తోచిన ఉపసంఘముయొక్కగాని, ఉపసంఘములయొక్కగాని సహాయము కైకొనియు, చివర రాజ్యాంగవిధానమునందు 72 క్లాజులోనేర్పబడిన సంఘము ఈక్రింద నిర్వచింపబడిన కార్యములను నిర్వహింపవలెను.

(అ) కర్నాటకమును, ఆంధ్రదేశమును ప్రత్యేక రాష్ట్రములుగా విభజించుటకు అవసరమగు చర్యకైకొనుట.

(ఆ) వివిధరాష్ట్రములలో చెవరయన్న ఓడ్రభాష మాట్లాడు భాగములను ఏకము చేసి, వారు మాతనరాష్ట్రనిర్మాణమున కవసరమగు ప్యయమును భరించుగలిగియున్నగాని, భరించ సంసిద్ధులైయున్నగాని, అల్లైకము చేసిన ప్రాంతముల నన్నిటిని ఒక్కరాష్ట్రముగా జేయుటకు చర్యకైకొనుట.

(ఇ) మధ్య పరగణాలు [హిందూస్థానీ] కేరళ, మరియు ప్రత్యేక రాష్ట్రముగా విభజింపబడ నిచ్చింపు యితర భాషా ప్రయుక్తవిభాగముల సిద్ధిగతులను నివేదించుట.

(ఈ) సంఘమువారు నివేదించు ప్రతిపాదించిన మాత్రముల ననుసరించి ఆసామ్ బెంగాల్ దేశములయొక్కయు, బీహారు ఒరిస్సా యొక్కయు, మధ్య రాష్ట్రములు [హిందూస్థానీ] కేరళ, కర్నాటకములయొక్కయు సరిహద్దులను తిరిగి నిర్ణయించుట.”

“నెహ్రూసంఘమునా రొంసంగ సలహాలో 87 క్లాజును సంఘమువారు మగల నాలోచించి, రాజ్యాంగవిధానమును సురించు విషయమై భారతశాసనసభలో వివిధాభిజనసంఖ్యాక సంఘముల హక్కులను శ్రేయములను రక్షించు విధమున దానిని మార్చులెసినదిగా మహాసభవారు నెహ్రూసంఘమువారిని కోరుచున్నారు.”

“అఖిలపక్షసమావేశమువారిచే నియమింపబడిన సభము యీ క్రిందివిషయములను గూర్చి విచారింపి సభవారికి నివేదికనంపవలెను.

(1) స్వభాషామూలకముగాను, వారికి అలవాటైన లిపిలోను తమ బాలరు పాఠశాలలయందు విద్యాభ్యాసము చేయుటకు అల్పజన సంఖ్యాకసంఘములకు గల హక్కును రక్షించుట.

(2) భారత ప్రజాస్వామ్యభాష పిఠామూలకముగానూ అభాషను ఉర్దూ లిపిలోగాని హిందీలిపిలోగాని వ్రాయుట; ఆంగ్లముగూడ వాడుటకు స్వేచ్ఛనిచ్చుట.

(3) ప్రతిరాష్ట్రమునందును ఆయా రాష్ట్రభాష రాజభాషగా నుండుట. హిందుస్థానీభాషగాని, ఆంగ్లముగాని వాడుటకు స్వేచ్ఛనిచ్చుట.”

“ప్రజాస్వామ్యస్థాపన సమయమున వ్యాకులముగా సంపాదించబడినట్టియు, భుక్తవగుచున్నట్టియు, స్వంత ఆర్థిక గల హక్కులు యిందుమూలకముగా గారంటిచేయబడినవి.”

సార్వజనిక హక్కులలో 17వ క్లాజునకు “నిర్ణయములను గలిగిన దార్శిన్యమును నివారించుటకు” అను హక్కును కనునాత ఈ క్రిందిమాటలను కలుపవలెను.

“కవులుదార్లకు సరసమగు కవులును, సిగ్గును యేర్పరుచుటకు భారత పార్లమెంటువారు తమ నిట్టములను చేయవలెను”.

అఖిలజాతీయమావేశ మామోదించిన తీర్మానములు బాధ్యతాయుత పరిపాలనావసరమును, ఆపరిపాలనమును స్థాపించవలసిన విధమును, స్వతంత్రరాష్ట్రనిర్మాణ విధానమును, భాషాప్రయుక్తమైన రాష్ట్రపునర్నిర్మాణమును ప్రజాస్వామ్యమును నిర్ణయించుచున్నవి. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులను, ప్రత్యేకసాంఘికాభిమానులను పైతీర్మానమును ప్రతిఘటించినను, సాంఘికసంఘాతములనిర్మాణముల నామోదించిరి. నెహ్రూనివేదిక స్వాభిమానకార్యములైన బర్మను, పాఠ్యప్రభుత్వమును, బ్రిటిషురాజ్యాధికారులకును, నిరంకుశాధికారులకును భారతజాతీయ సంయోగ బలసాధనములను విశేషము చేయుచున్నది. నెహ్రూనివేదిక అధినివేశ రాజ్యాంగవాదులకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులకును సంఘర్షణమును కలుగజేసినది. సకల జాతులకును సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము సహజావస్థయై నున్నది. పారతంత్ర్యస్థితియందున్న దేశము కీనహజావస్థ దుర్లభముగ నున్నది. నిరాయుధులైన భారతీయులకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యస్థితి దుర్లభమని సకలజాతీయవారును నంగీకరించుచున్నారు. చెన్నపురికాంగ్రెసు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము భారతజాతీయదర్శ మని నిర్ణయించినది. స్వాతంత్ర్య సిద్ధాంతము విషయమై కాంగ్రెసు జాతీయమునందు భేదాభిప్రాయములు గలుగజేసెను. అఖిలజాతీయ సమావేశమునందు జేరిన ఇతరజాతీయవారును, కాంగ్రెసును కలసి యొకతీర్మానమునే యంగీకరించుటకు వలస రాజ్యములరాజ్యాంగవిధానము నుపసాదించిన తీర్మానమునంగీకరించుట అవసరమైనది.

విశాలమైన భరతఖండమునందు స్వదేశసంస్థానములును, బ్రిటిషు రాష్ట్రములును చేరియున్నవి. బాధ్యతాయుత పరిపాలనము బ్రిటిషురాష్ట్రములందునలెను స్వదేశ సంస్థానములందును స్థాపించుట దేశక్షేమమున కత్యంతావసరముగా నున్నది. బ్రిటిషురాష్ట్రములను ప్రజాధికారమును, సంస్థానములందు నిరంకుశాధికారమును మరూహములు. భరతవర్ష మంతయును స్వతంత్రముగల స్వదేశ సంస్థానమును, బ్రిటిషు రాష్ట్రములను గలిగి బాధ్యతాయుతమైన కేంద్రాధికారముచే బద్ధమై యుండుట దేశక్షేమమునకు సాఫలమైయున్నది. ఆదికాలమునుండియు భరతవర్షమునందు కేంద్రాధికారమునకును, రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యమునకును సంప్రాప్తియైన సంరంభము దేశమును నిర్విర్యము చేసినది. భారతదేశసాభాగ్యమునకు సంయుక్త రాష్ట్ర పరిపాలనము శరణ్యముగ నున్నది. విశాలమైన దేశము, వివిధభాషలు, వివిధమతములు, సంస్కారములు, బ్రిటిషు స్వదేశ విభాగములు సంయుక్త రాష్ట్ర రాజ్యాంగమునందు బలీయమైన కేంద్రాధికారావసరమును విశేషము చేయుచున్నవి. సంయుక్త రాష్ట్ర రాజ్యాంగవిధానమునందు కేంద్రాధికారమును, ప్రాంతాధికారమును వైరుధ్యములేక సంయోగసాహచర్యములను గలిగియుండుటయే రాజ్యాంగములకు ప్రయోజనము. మతమునకును మతమునకును, భాషకును భాషకును, దేశమునకును దేశమునకును, సంస్కారమునకును సంస్కారమునకును, జాతికిని జాతికిని, సంఘమునకును సంఘమునకును సహకారిసాహచర్యములు ప్రయోజనకరములుగాని ప్రతిఘటన సంరంభములు ప్రయోజనకరములు గావు. నెహ్రూనివేదిక రెండువిధములైన రాజ్యాంగవిధానములకును సన్యోగ్య సంబంధమును గల్పించుచున్నది. నివేదికయందలి ఒకటిరెండు పెడ్యూలు లీః షయమును విశేషము చేయుచున్నవి.

హిందూదేశము రావరించిన ప్రధానసమస్య-జాతి భేదములు, కులభేదములు, మతభేదములు మొదలగు సంతర్విభేదములు. అంతర్విభేదములు విదేశ ప్రభుత్వమును పోషిం

చుటకునకలవిధములనుతగియున్నవి. స్వప్రయోజనమునకై సర్వసంహారమును జేయగల మహానుభావులు సర్వకాల సర్వావస్థలందును పుట్టుచుందురు. ఇట్టిమహానుభావులు సర్వ సంహార మాతృనాశనమునకు మూల మగునని గ్రహింప జాలరు. ఆసురబలసంపన్నులైన మహానుభావులు ప్రపంచ స్థితి యంతయునుతమవలసనె జరుగుచున్నదని సంభ్రమించుచు, విశ్వకల్యాణమున కాధారభూతమైన ధర్మమును నతిక్రమించుచు, లోకమును దుఃఖముపాలుచేయుచుందురు.

శ్లో. ఆత్మసన్యాసితః స్తభా ధనమానమదాన్వితః,
యజంతే నామయజ్ఞస్తే ప మేఘనావిధిపూర్వకమ్.

శ్లో. అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధంఽసంక్రతః,
మా మాత్మసరదేహేఽశు ప్రదిష్వహోఽభ్యసూయకాః.

లోకమునందు పారతంత్ర్యమస్వాభావికము, ధర్మ విరుద్ధము; స్వాతంత్ర్యము స్వాభావికము, ధర్మానుకూలము. పారతంత్ర్యజ్ఞులు జాతి మత కుల భేదములను పాటింపక అందరను సమానముగానె దహింప జేయుచున్నవి. స్వయంవికాసమునకు ప్రతిబంధకమైన పారతంత్ర్య మాతృవికాసమునకువలెనే దేశవికాసమునకును ప్రతిబంధక మగుచున్నది. తన కవసరములేని స్వాతంత్ర్యమును దేశమునకు కోరుట అసంభవము. విదేశప్రభుత్వమునకు స్వార్థపరులైన ఆత్మవంచకులు పోషణమునుజేయుటకు దగియుందురు. దేశదాస్యముతో తన దాస్యమును, దేశస్వాతంత్ర్యముతో తన స్వాతంత్ర్యమును, సన్యోన్యాశ్రయములై యున్నవని, స్వార్థపరులు గ్రహింప జాలరు. హిందూమహమ్మదీయ విభేదములు, బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర విభేదములు, ఉన్నత నిమ్నజాతి విభేదములు, పారతంత్ర్యమును పోషించుటకు వినియోగపడుచున్నవి. పారతంత్ర్య స్థితియందు స్వాతంత్ర్య స్థితియందు వలె నాత్మవికాసముగలుగక నాత్మవినాశము గలుగుచున్నది. విదేశీయప్రభుత్వము ప్రత్యేకలాభములను సమకూర్చినను దేశాభ్యుదయమునకు ప్రతిబంధక మగుచున్నది. దేశమునందు, సంఘములు లాభములు కలవుగాని సంఘములందు లాభములందు దేశములేదు. సంఘములను,

జాతులను, మతములను విభజించి పరిపాలించుట బ్రిటిషు రాజ్యసీతి. ఈ విభేదములను సంరక్షించెడి రాజ్యాంగ సంస్కరణములు ప్రత్యేక ప్రయోజనములకు లాభదాయకములైనను, దేశమునకు, ధర్మమునకు లాభదాయకములుగావు. హిందువులు, మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు నిమ్నజాతులు, సిక్కులు, మూరపియనులు, ముదొలగు వారందరును సంకుచితములైన ప్రత్యేకలాభమును గోరుచు, విశాలమైన దేశ ప్రయోజనమునుమరచిపోవుచుందురు. దేశప్రయోజనమును విశాలము చేయుట రాజ్యసీతి గాని సంకుచితముచేయుట రాజ్యసీతి గాదు. సంయుక్తభారత రాజ్యాంగములందు సకల సంఘముల సంయోగమును పోషించుటవలన రాజ్యాంగమునకు బలమును, ప్రత్యేక సంఘములను పోషించుట వలన రాజ్యాంగములకు దుర్బలమును గలుగుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయ విభేదముల నంతరింపజేయుటకై శాసనసభలు, హిందూ మహమ్మదీయసంఘములు, భారత జాతీయమహాసభ, యామోదించిన నిర్ణయములనే నెహ్రూ నివేదికయును నామోదించినది.

౧. సింధురాష్ట్రనిర్మాణము, ౨. షిర్డీమోతీరసరిహద్దురాష్ట్రము, జెల్లాండ్ స్థానము నితరరాష్ట్రముతోపాటు రాజ్యాంగములను బడయవలయును, ౩. పంజాబునందును, వంగదేశమునందును ప్రాతినిధ్యము జనసంఖ్యను బట్టి యుండవలయును, ౪. భారతశాసనసభయందు సభ్యులసంఖ్యలో మూడవవంతు తగ్గకుండా మహమ్మదీయప్రతినిధులసంఖ్య యుండవలయును.

ఈ నిర్ణయములవలన హిందువులు, మహమ్మదీయులు సాంఘికనియోజకవర్గవిధానమును విడచి సామాన్యనియోజకవర్గవిధానము నవలంబించుట కంగీకరించిరి. నెహ్రూసంఘ మినిర్ణయముల యాధారమున నివేదికయందు సంయుక్తనియోజకవర్గమును సిఫార్సుజేసినది. లక్ష్యులపురమునందు కూడిన అళిల పక్షసమావేశ మీ ఏర్పాటులనే యామోదించినది. సింధురాష్ట్రనిర్మాణవిషయము

యమునను, సామ్రాజ్యసభయందు ప్రాతినిధ్యనిర్ణయ విషయమునను హిందువులకు మహమ్మదీయులకు భేదాభిప్రాయము లేర్పడి మహమ్మదీయనాయకులు ప్రతికూలవాతావరణమును గలుగ జేయుటకు బూనుకొనిరి. సుప్రసిద్ధమహమ్మదీయనాయకులైన షేక్ తాలీ మహమ్మదాలీ గార్లు నైహూనివేదికనుప్రతిఘటించుచు హిందూమహమ్మదీయ సంయోగమును శిథిలము చేయుట విషాదకరముగ నున్నది. హిందువులును, మహమ్మదీయులును, ప్రత్యేకసాంఘిక లక్ష్యములను విడిచి భారతదేశలక్ష్యమును గ్రహింపవలసినవరకు దేశస్వాతంత్ర్యము దుర్లభమును, పారతంత్ర్యము స్థిరమును నగుచున్నది. దేశాధిపతులకు మూలమైన ఈ క్లిష్టమస్థితిని నిర్మించుటకు నాయకులు ప్రజలకు మార్గదర్శకు లగుట వివేకము. పారతంత్ర్యమునందు దేశము కృశించి క్షీణించుచున్నపుడు ప్రత్యేకలక్ష్యముల మహమ్మదీయులనగాని, హిందువులనగాని రక్షించజాలవు. దేశసామ్రాజ్య దౌర్భాగ్యములు ప్రత్యేకసంఘముల సౌభాగ్యదౌర్భాగ్యములకు మూలకారణములుగ నున్నవి. ఆసందర్భములను గ్రహించిన హిందూమహమ్మదీయనాయకులు రెండు సంఘములకును లాభమునకు బదులు త్యాగమును బోధించి స్వసంఘక్షేమమును, దేశక్షేమమును రక్షించుట ధర్మము. డాక్టరు అన్నాది, ఆలిషమాను, అబ్దుల్ కలములజాదూ, మహమ్మదాబాదురాజాగారు మొదలగు మహమ్మదీయనాయకులు పూనిన దూరదృష్టి సంస్తవనీయముగ నున్నది పండితమోతీలాలు నైహూగారు సాంఘికవిభేదముల సంతరింపజేయుటకు బూనిన సంకల్పమును భగవంతుడు ఫలము చేయుగాత !

నైహూనివేదిక నిరంకుశవర్గమునకు సమాధానము; అన్ని పక్షములవారును కలిసిచెప్పిన సమాధానము; దేశక్షేమమునకై పాటుపడెడి మహానుభావుల సమాధానము. సైమనుకమిషను నిర్ణయములు విదేశీయుల నిర్ణయములు; స్వప్రయోజనపరాయణుల ప్రార్థనలు. ఈ రెండు నిర్ణయములందును ఏ నిర్ణయము యుక్తమో, సహజమో,

ప్రజాసమ్మతమో, బాధ్యతాయుత పరిపాలన యోగ్యమో కాలము నిర్ణయింపగలదు. భారతీయులందరూనుస్వాధీనరాధనలక్ష్యమును కొంతకాలమైనను మఱచి మాత్రమేదేశాధినలక్ష్యమును బూనుట స్వాధీనునకును, సర్వమునకును ధర్మసాధనము.

ప్రజలను, ప్రభుత్వమును కలవరపరచుచున్న ప్రధానవిషయము రాజ్యాంగసంస్కరణము. మోంటుగ్లఫ్లెట్టసంస్కరణము లారంభమై ఓ దేండ్లు గానవచ్చినవి. నియమానుసారముగ రాజ్యాంగమును పునర్నిర్మించుమును ముందుకో వెనుకకో నడువలసిన యవసరమును ప్రభుత్వమున కేర్పడినది. నిరంకుశాధికార నిరంకుశమునందు నిరర్థకమైన ద్వంద్వప్రభుత్వ విధానముపైతము బ్రిటీషు నిరంకుశత్వమును నిహ్నము చేయుచున్నదను భయము గలిగినది. పారతంత్ర్యపాశమును సుస్థిరము చేయుటకు సైమను కమిషనును, బ్రిటీషురాజ్యాంగ ప్రవీణులు నియమించిరి. బర్మెను హెడుప్రభువు మొదలగు గాఢ్యతంత్రజ్ఞులు పన్నిన తంత్రములు విఫలములైనవి. అన్ని పక్షముల నాయకులును శైలికమిషనుబహిష్కరణమును నిశ్చయించిరి. ఆంగ్లరాజనీతిజ్ఞులు తలచినట్లు వారిభేదోపాయములవలన బహిష్కరణోద్యమము శిథిలముగాక బంపిడినది. బహిష్కరణోద్యమ ప్రాబల్యము ఇర్దియిన ప్రభువు, సైమనువర్గము, నిరంకుశాధికారవర్గము మొదలగువారందరూను అంగీకరించుచున్నారు. అధికారులు సైమనుకమిషను ప్రయోజనమును ప్రకటించుటకు పన్నిన చతుర్విధోపాయములును నిరర్థకములైనవి. ప్రజానాయకులను లాలనజేసిరి, దండించిరి, దురాశలు గల్పించి చీలకొరికిరి. ఈయంపాయములన్నియును నిరుపయోగములైనవి. భారతీయులు యోజింపవలసిన విషయము విదేశీయకమిషను నిర్ణయించిన రాజ్యాంగవిధానము ప్రయోజనకరమో, స్వదేశీయనాయకులు నిర్ణయించిన రాజ్యాంగ విధానము ప్రయోజనకరమో అయియున్నది. స్వయంనిర్ణయ సూత్రమునకును, ఆత్మగౌరవమునకును, దేశావసరములకును ప్రతికూలమైన సైమనుకమిషను నిర్ణయములను

నిరాకరించుటయును, అనుకూలమైన నైహూనివేదిక నామోదించుటయును స్వార్థమునకును, రమార్థమునకును సాధనముగ నున్నది. కలకత్తాయందు గూడిన ర3 వ భారతజాతీయ మహాసభ సైమనుకమిషను బహిష్కరణమును, నైహూనివేదికాన్వీకారమును ఆమోదించి ప్రజాసంకల్పమును లోకమునకు సువ్యక్తము చేసినది.

కలకత్తాయందు గూడిన ర3 వ భారత జాతీయ మహాసభ భారతస్వరాజ్య సంరంభమునందు సకల విధములను గణనీయముగ నున్నది. ఇండిత మోతీలాలు నైహూనిగారిని రెండవసారి యధ్యక్షుల కలకత్తా కాంగ్రెసు నిగ నెన్నుకొనుట వారియందు ప్రజలకు గల విశ్వాసమును విశదముచేయుచున్నది. కలకత్తా ప్రజలు, నాయకులు నైహూనిగారి కొనంగిన యపూర్వమైన స్వాగతము ప్రజాహృదయమున ప్రజ్వలించుచున్న స్వాతంత్ర్యాన్ని సువ్యక్తము చేయుచున్నది. ముప్పది యాదుగ్రురములు గట్టిస రథము, ప్రజల జయఘోషలు, స్వాగతతోరణములు, స్వచ్ఛందపైనిక దళములు, అశ్వభటు మహాత్మనములు ప్రజల స్వరాజ్యానుతాపమునకు ప్రత్యక్ష నిదర్శనములు. మహాత్మర మైన కాంగ్రెసుమండలము, వివిధములైన సభలు, ప్రతినిధులు యుత్సాహము సర్వతోముఖమైన ప్రజాప్రబోధమును విశదము చేసినవి. ఇండిత మోతీలాలుగారి యధ్యక్షోన్మేషము ప్రజాహృదయము నావరించిన స్వరాజ్యాభిలాషను ప్రతిష్ఠించినది.

నైహూనిగారు వారి యున్మేషమునందు, మన మెచట నున్నామా? మన గమ్యస్థాన వేదిక? మన గమ్యస్థానము నెటులు చేరిగలుగుదుమా? అనేది ప్రధానప్రశ్నలకు వారి స్వానుభవమునబట్టి సమాధానములను నిర్ణయించిరి. వివిధరాజ్యాంగరంగములందును భారతీయుల పారతంత్ర్యస్థితి నిత్యానుభవమునందున్న విషయము. దేశరక్షణమున కవసరమైన సైన్యవ్యవహారములు, పోషణమున కవసరములైన వాణిజ్యార్థిక వ్యవహారములు,

స్వాతంత్ర్యమునకు సాధనములైన న్యాయాంగ వ్యవహారములు విదేశీయుల హస్తములందున్నవి. దేశారిష్టములకు మూలములైన పారతంత్ర్య పాశబంధముల నుండియును విముక్తులమగుటకు స్వాతంత్ర్యస్థాపన మత్యంతావసరముగ నున్నది. స్వాతంత్ర్యపాలనమునకు నామకరణమేమి చేసెను బాధ్యతాయుత పరిపాలనము ప్రాణముగ నున్నది. ఆలక్షణస్వరూప స్వభావములను నైహూనిగారు వారి యున్మేషమునందు విమర్శించి నైహూనివేదిక నిర్ణయించిన రాజ్యాంగవిధానమునె సమర్థించిరి. బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనమును అధినివేశముల రాజ్యాంగములందు గలదన. ఆవిధానమునైనను వెంటనే స్థాపించుట యవసరమని నైహూనిగారి తిరనాయకులవలె సభిప్రాయపడుచున్నారు. అధినివేశ రాజ్యాంగవిధానమునకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకును భేదము గలదని నైహూనిగారి నివేదికయును సంగీకరించుచున్నది. శ్రీయుత బులుసు సాంబమూర్తిగారు, శ్రీనివాసయ్యగారు, జవాహరిలాలునైహూని, సుబాసుచంద్రబోసుగారు మొదలగువారు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును గోరుచుండుట విఖ్యాతమైన విషయము. నైహూనిగారు వారి నివేదికయందు వలెనే వారి యున్మేషమునను సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును గమ్యస్థానముగ సంగీకరించుచున్నారు. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యదర్శమును బోధించుటకును స్వాతంత్ర్యోన్మేషమున కవకాశములను నైహూనివేదిక యంగీకరించుచున్నది. కాంగ్రెసు సమావేశమునకు పూర్వము గూడిన కన్వెన్షను సమావేశమును కొన్ని సవరణలతో దీనినంగీకరించినది. కన్వెన్షను నైహూనివేదిక యందలి ప్రధానాంశములనంగీకరించినది. మహమ్మదాలిగారును, జిన్నాగారును కన్వెన్షనుసభయందు జూపిన తిరస్కార స్వభావమును, సౌకతాలిగారు కన్వెన్షనుపట్లను జూపిన నిరాదరణ స్వభావమును ఆలిసోదరుల నావహించిన గాఢమైన సాంఘికాభిమానమును విశదము చేయుచున్నవి. ఇట్టి వివాదస్థితి యందు సర్ ఆలిషమాము, ఆలము, అబులుకలాము ఆబాదు, అన్సారిగారులు మొదలగు మహమ్మదీయనాయ

ఆనందాశ్రమ గ్రంథ రత్నమాల వచురములు

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము పద్యకావ్యము—

కాలికోటైండు గిట్టపేరు గలది.

7 సంపుటముల ప్రతి రూ 14-0-0.

8 సంపుటముల ప్రతి రూ 18-0-0.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభాగవతము పద్యకావ్యము—

కాలికోటైండు గిట్టపేరు గలది.

సంపూర్ణప్రతి (ఒకటేపైండు) 5-8-0.

2 సంపుటముల ప్రతి (మేలు) 7-8-0.

3 సంపుటముల ప్రతి (డిట్) 8-4-0.

భాస్కరరామాయణం—అక్షరప్రతి కాలికోటైండు

గిట్టపేరుగలది రూ 4-0-0.

(శ్రీ) కృష్ణకర్ణామృతము—ఆంధ్ర టీకాతాత్పర్య విశేషముల

తోను, ఆంధ్రపద్యములతోను కాలికోటైండు గిట్టపేరు గలది రూ 1-8-0.

భర్తృహరి సుభాషితము—ఆంధ్ర టీకాతాత్పర్యములతోను,

ఎనుగు లక్ష్యగాకవి, ఎలహుచి బాలసరస్వతి, పుష్పగిరి తిమ్మనల, ఆంధ్ర పద్యములతోను కాలికోటైండు గిట్టపేరుగలది 2 0 0

ముకుందమాలా—పటికా తాత్పర్యము, 40 శ్లోకములు గల్గిన

యాదేశమునందలి ప్రతులందు లేని శ్లోకములు 6 అధికముగ చేర్చి ముద్రించినవారము. 0 4 0

(శ్రీ) రామకర్ణామృతము—ఆనందచంద్రిక అను తాత్పర్యముతో

కాలికోటైండు గిట్టపేరుగలది. 1 8 0

సమస్త సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములు మావద్ద దొరకును.

పూర్తి క్యాటలాగు గోరువారు:—

ఎ. కణ్ణన్ శెట్టి అందు కంపెనీ,

286 చైనాబజారు రోడ్, మద్రాసు.

అని వ్రాయవలెను.

కృష్ణా ఆండ్ కో,

ఇంగ్లీషు స్వదేశీజపులివర్తకులు

243-244 చైనాబజారు రోడ్డు మద్రాసు.

ఇంగ్లీషు స్వదేశీజపులి వ్యాపారమును మేము చాల కాలమునుండి కొనసాగించుచున్నాము. మాకాదారులందరును సంపూర్ణముగా సంస్కృతిని జెందియున్నారు. మాకాతాదారులకు తృప్తినికలిగించుటయే మాముఖ్యోద్దేశము ఒకసారి మాతో బేరముచేసినవారు పదేపదే మావద్ద బేరముచేయుటయే మానవ్యకమునకు ప్రబలనిదర్శనము. ఇదివరలో మాతో లావాదేవి చేయనివారు ఒకసారి చేయ ప్రార్థితులు.

నూతనరకమున సర్జీలు, టీవీలు, ఆల్బాకాలు ప్లానలులు, టస్సులు, కాలిక్ట్ జర్మను చెక్కలు, చీరలు వగైరా గలవు.

దీర్ఘరోగ వైద్యశాల

నెం. 40 నేటపాలెం

మాది మందులమ్మకొని జీవించు మోసపునెద్యం కాదు. చిక్కు మొండికాదులను క్రొత్తచికిత్సలచే హైపుమీద గ్యారంటీ ఇచ్చి మరి కుదిర్చెదము. వ్యాధులు మైద్రాసులో కుదరంతమాత్రమున ఆశలు వదిలవద్దు. ఇప్పటికి తీసుకరండు. మాది కంట్రాప్టు పద్ధతిమీద కట్నం చుండుగుర్తులుపూడ కోరము. ఇన్నట్ల మేము దీర్ఘరోగములు కుదుర్చులేదని రుజువుచేసినవారికి రు. 116 లు ఇనాం. పూర్తివివరములకు వ్రాయుము. వ్యాధిని తెలుపుడు.

6 దీర్ఘరోగులవ్యాధి వివరములును అడ్రసులును తెలిపినవారికి తేలుమందు ఇనాం.

మీకు ఇది సోసరం

కో ఆయిర్ వెంట్రుకలను శాశ్వతముగ మొలపకుండచేయును. వల రు. 2 0 0.

నెం. 11 ధన్వంత్రాలయం,

నాయునిపల్లి, చీరాలవద్ద.

విద్యార్థిగృహము

చెన్నపట్టణమునకు సమీపమున ఆరోగ్యవర్ధతులనుసరించి చికిత్సచేయుటకు చక్కని ఆశ్రమము

సూర్యగండ్రును, చక్కనినీడలును, పచ్చనిబయళ్లును, నిర్మలమైననీరును, ఇసుక నీలయును గల్గి వస ప్రదేశ మెవను నివాసయోగ్యమై ఋష్యశ్రమముబోలు నీలపదేశము మిక్కిలి ఆరోగ్యవంతు మైయున్నదని డాక్టరు ముక్తు మొదలగు ప్రకృతిశాస్త్రవేత్తలు హెచ్చుగా కొనియాడియున్నారు.

డాక్టరు ఆ. లక్ష్మీపతి,

బి.ఏ., ఎం.బి., సి.ఎం. భీష్మగ్రంథి, మేనేజింగ్ డైరెక్టరు,
19, హోరిసుగోడు, మదరాసు అని వ్రాయవలెను.

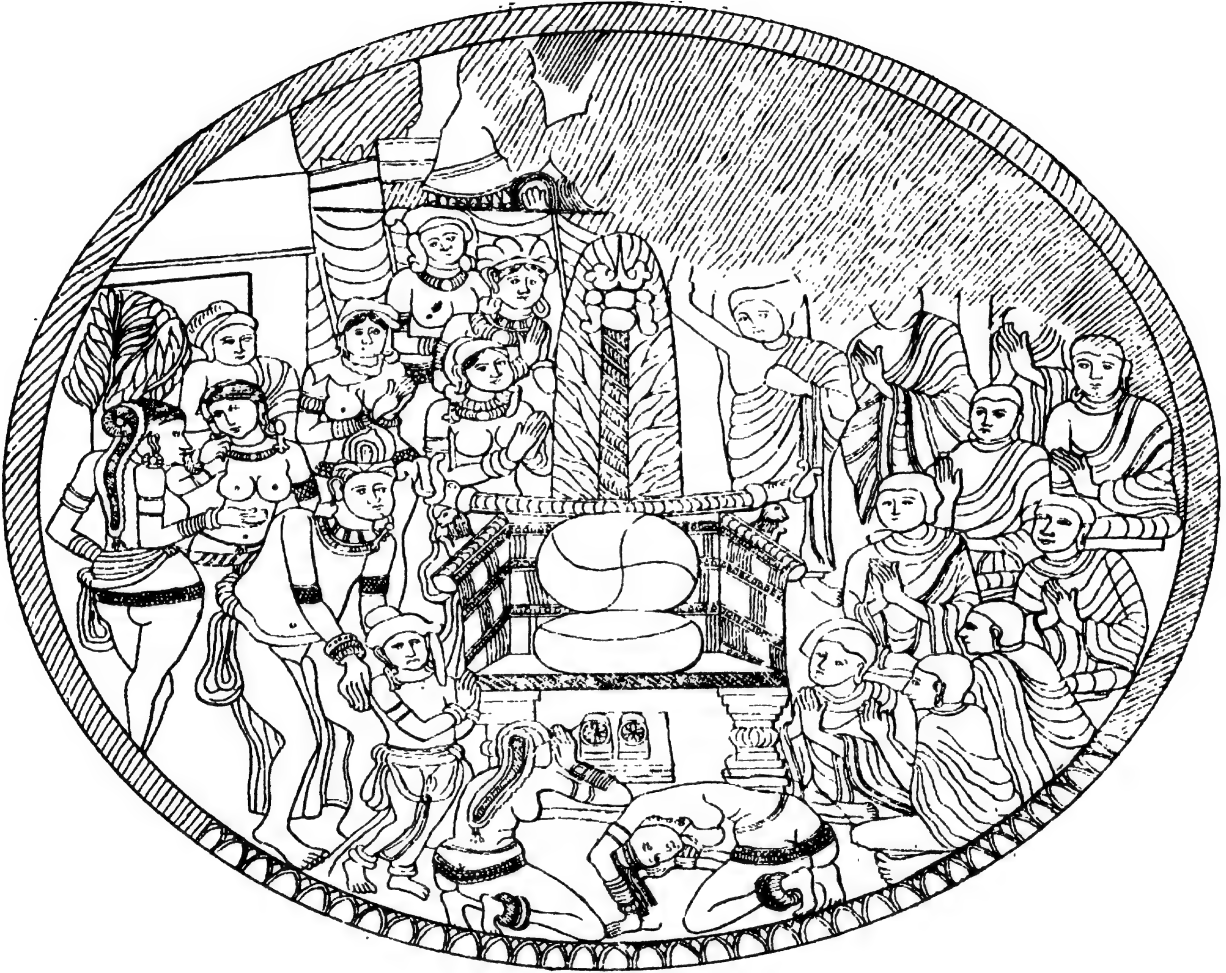
అలంకారముల రాశి

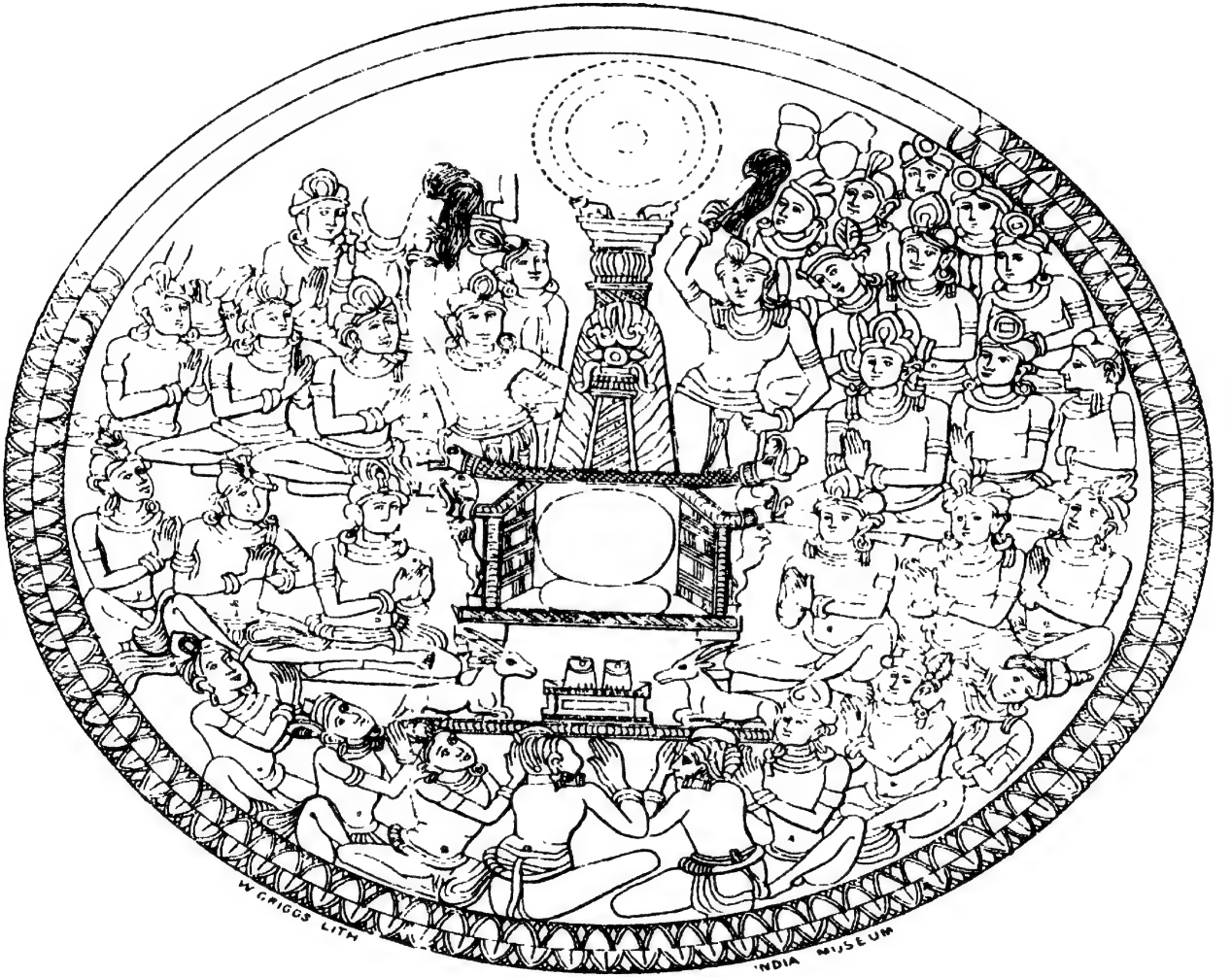
చీరంబేవుల కానందదాయకము. సౌభాగ్యవతులకు శుభప్రదము. అల్లుండ కాశాజనకము. కోడండ్ర కు కోర్కెల భరిణె. పెండ్లి కూతుండ్రకు పట్టుగొమ్మ. పెండ్లి కొడుకులకు పెన్నిధి. స్త్రీపురుషులకు, బాల బాలికలకు, సౌందర్యపోషకము. గృహములకు శోభకరము. మాలక్ష్మీ జ్యాయలరీకంపెని పిన్నలచే, పెద్దలచే, భూస్వాములు, జమీందారులు, లక్షాధికారులు, పెద్దవర్తకులు, గొప్ప యుద్యోగస్థులు మొదలైన వారిచే వాసిగాంచినది, పేరుకీర్తుల బహుసినది. ఒక్కసారి దయచేసిన మీకే తెలియగలదు.

మాలక్ష్మీగృహమున నకలాభరణములు, గృహాలంకారములు దొరుకును. మీకు కావలసిన వస్తు వేరైనను ఆర్జరిచ్చిన వెంటనే తయారుచేయించి పంపుదుము.

నవరసు బంగారునకు, ఛాదివెండికి, మంచీరత్నములకు, చక్కనిపనితనమునకు, సరసమైన ధరలకు గ్యారంటీ.

ప్రాప్తిటరు:—ఎన్నేని లక్ష్మీనారాయణ చౌదరి.

సంతృప్తి కలదా?

వస్తు నాణ్యము లోను

ధర నర నము లోను

సంతృప్తి కలదా?

లేనియెడల

మీపైకము పూర్తిగా

వాపసు చేయగలము

బాపాలాల్ అండు కో.,

వజ్రాలవర్తకులు

నగలవ్యాపారులు

బంగారుపనివాండ్లు

216, చైనాబజారు రోడ్డు మద్రాసు.

ఆంధ్ర యున్నారెన్నుకంవెనీ, లిమిటెడ్, బందరు.

స్థాపితము—1925

డాక్టరు, కోకా అహోబలరావుగారు, మేనేజింగు డైరెక్టరు.

అ పూ ర్వ వి జ య ము.

గత మూడు సంవత్సరముల క్రమాభివృద్ధి.

పునరములు	మొదటిసారి—1926 16 సెంటులలో	రెండవసారి 1927	మూడవసారి 1928
కంపెనీకి నిచ్చిన—			
భీమాదరఖాస్తులసంఖ్య ...	523	466	సుమారు రు. 1000
వాటి మొత్తం ..	రు. 8, 20, 000	రు. 7, 78, 000	,, ,, 16, 00, 000
చారిత్రపాతలసంఖ్య ...	,, 241	373	,, ,, 670
వాటి మొత్తం ...	,, 5, 21, 000	,, 6, 32, 000	,, ,, 11, 00, 000
సాలీనా ప్రమియంతదాయం...	,, 23, 400	,, 44, 800	,, ,, 80, 000
భీమాదారులు ...	,, 4, 761	,, 29, 182	,, ,, 56, 000
గమ్యమెంటుహామీ ...	,, 47, 750	,, 6, 4, 000	,, ,, 1, 25, 000

అ పూ ర్వ సౌ క ర్య ము లు.

1 ప్రమియములు సాలీనా గానాదాగా చెల్లించేవారికి ముఠాకి రూ. 2-8-0 హావన ప్రమియములో మినహాయింపు చేయబడును. Rebate of 2½% allowed if premiums are paid in Yearly instalments-

2 ప్రస్తుత తీర్థములు భీమా చేయబడును. (యితర యితర కంపెనీలలో అరుదు.)

3 శాశ్వత అంగవైకల్యము (Permanent Disability) కల్గినవారు ముందుచుంచి ప్రమియములు చెల్లించిన వక్రర లేను. (Policies become paid up for the full amount of the Assurance on the happening of such disability)

4 తమగులో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరుపుకొనవచ్చును.

5 సమస్తవిధముల మీకు అందుబాటులో నుండును.

ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు తోడ్పాటు.

1 యీ భీమాకంపెనీ నిర్వహణనులో రహితులయొక్క బుర్ర గ్రస్త్రము నివారించుటగాను భూమిభాగ్యాభ్యాంకులు మంచి ఫలితములలో ఏర్పడు చేయవచ్చును.

2 ఆంగ్లేయులకు ఈ గౌరవమైనవృత్తి కల్పించినవారయినందున.

3 కొంచెవరకు నిరుద్యోగసమస్యను తొలగించు సాధనము.

మరియు సర్వవిధముల ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు తోడ్పడును గాన ఆంగ్లం లెల్లరు యందులోనే తమజీవితములను భీమాచేసి యీ సంస్థను ప్రోత్సహించుర గాక!

క్రేసు దినములలో ప్రమియములు దగిన బ్యాంకులలో మా అకౌంటునకు చెల్లించవచ్చును. విజయనగరం; రామచంద్రాపురం; ఆమలాపురం; రామహేంద్రవరం; ఏలూరు; జెజివాడ; గుంటూరు; తెనాలి; కాకినాడ; నెల్లూరు కో-ఆపరేటివు సెంట్రలు బ్యాంకులు, సెంట్రలు బ్యాంకు ఆఫ్ యండియా మద్రాసు, హంబాయి.

మంచిపలుకుబడిగల ఏజంట్లు కావలెను.

వివరములకు కార్యదర్శికి వ్రాయవలెను.

యర్ర మిల్లి మంగయ్య బి. ఎ. బి. ఎల్.

కార్యదర్శి.

కులు చూపినభక్తిశ్రద్ధావివేకములు ప్రశంసనీయుముగ నున్నవి.

కన్వెన్షను సమావేశ మొనెడిన ప్రస్తావనలను భారతజాతీయ మహాసభ యామోదించి భారత జాతీయసంకల్పము లోకమునకు సువ్యక్తము చేసినది. విషయనిర్ధారణసభయందు భిన్నక్షేత్రములును యోచించి యంగీకరించిన తీర్మానమును సుబాసుచంద్ర బోసుగారు మహాసభయందు ప్రతిఘటించుట దేశాభ్యుదయమున కవసరమైన క్రమశిక్షణమునకు భంగమును గలుగజేయుచున్నది. గాంధీమహాత్ముడు రాజ్యాంగరంగమునందు తిరిగి ప్రవేశించుటవలనను కలకత్తా కాంగ్రెసునకును, రాజ్యాంగపరిస్థితులకును మహాబలమును గలుగజేసిన విధమును దేశసరిస్థితులు విశదము చేసినవి. కలకత్తా కాంగ్రెసునందు గాంధీమహాత్ముడు ప్రతిపాదించిన తీర్మానము సధికసంఖ్యాకు లామోదించి నైఘానినివేదికయందును, కాంగ్రెసునందును, గాంధీమహాత్మునియందును భారతీయులకుగల విశ్వాసమును విశదము చేసిరి.

“నైఘానివేదికలోని వివిధపరతులు సరస్వరసంబంధముగలిగి యున్నవి గనక వైతిర్యాసమలలోని యొడంబడికలన్నియు, నైఘానివేదిక ఆమోదింపబడినయెడల సంపూర్ణముగా నామోదింపబడవలెనను సూచించిన వాదనపటియున్నవని ఈ సభవారు ప్రకటించుచున్నారు. మరియు నైఘానివేదికను సంపూర్ణముగా నామోదించవలెననుగాని, దానిలో శేడోఒక భాగమును మాత్రమే ఆమోదించవలెనను అభిలషకు మహాసభలో హాజరయిన అన్ని పక్షములవారము ఒప్పుకొనుచున్నాము.

అన్ని పక్షములవారును సమ్మతించినయెడల యారాజ్యాంగవిధానమునం దేమార్పులైనను చేయవచ్చును.”

“నైఘానివేదికను ఈ మహాసభవారు విచారించి భారతదేశముయొక్క రాజకీయ, సాంఘికసమస్యలను పరిష్కరించుట కిది చక్కని పద్ధతులను నూచించుచున్నదని తలచుచున్నారు. మరియు సంఘమువారు ఏకగ్రీవముగా చేసిన సిఫారసులకు సభవారు నైఘాని సంఘము సభినందించుచున్నారు. మద్రాసు కాంగ్రెసు మహాసభలో నామోదింపబడిన స్వాతంత్ర్య తీర్మానము నీ సభవారంగీకరించుచు, నైఘానివేదిక దేశములోనున్న ముఖ్య పార్టీలన్నియు సంగీకరించగలిగిన గరిష్ఠసామాన్యమును తెల్పుచున్నది గనుక రాజకీయభివృద్ధిని నూచించు చున్నదనియే తలచుచు దాని సంగీకరించుచున్నారు.

రాజకీయపరిస్థితులకు లోబడి, ఆంగ్లపార్లమెంటు సభవారు డిసెంబరు 1919 సంవత్సరము లోగా నీరాజ్యాంగ విధానము నామోదించినచో, ఈ మహాసభవారు ఈ రాజ్యాంగ విధానమును స్థాపించగలరు. ఆతర్వాత లోగా నాంగ్ల పార్లమెంటువారు ఆమోదించినచో, లేక అంతకు పూర్వమే నిరాకరించినచో కాంగ్రెసువారు దౌర్జన్యరహిత సహాయ నిరాకరణము నవలంబించి ఆప్తులు సర్వయుద్ధగల పద్ధతుల ననుసరించి పన్నుల నిరాకరణమునుగాని, మునియే సాత్విక పద్ధతిని గాని అవలంబించి వాణిజ్యసభి కేంద్రములను ప్రబోధించెదరు.

పైవానికి అనుగుణ్యముగా నున్నయెడల, కాంగ్రెసు శేర సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య ప్రచారమును సాగించుట కేంద్రభ్యంతరములును కలుగజేయబడవు.”

“స్వదేశీ సంస్థానములలో ఏకవ్యక్తిపరిపాలనను తొలగించి బాధ్యతాయుత పరిపాలన శేర్వరుప వలెనను తీర్మానము సభవారిచే సంగీకరింపబడెను.”

నైఘానినివేదికను 1929 సంవత్సరముడిసెంబరు లో పుగా బ్రిటీషుపార్లమెంటు ఆమోదించిన క్షేత్రమున నాయకు లీరాజ్యాంగవిధానమును పరిపాలించుటకు బూనుకొనియెదరు; వారు నీసభ నిరాకరించినక్షేత్రమున శాసనోల్లంఘనప్రస్థానము నుచితీరితిన నిర్ణయించి యవలంబించెదరు. ఆనిర్ణయమును దౌర్జన్యరహితములైన శాసన తిరస్కారరూపమును దాల్చగలవు. సత్యాగ్రహ వ్రత సరాయుడు గాంధీమహాత్ముడు కాంగ్రెసు ప్రస్థానమును జేయుట కంగీకరించి భారతీయులకు ధైర్యమును, నిరంకుశ వర్గమునకు భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్న విధమును దేశవ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. భారతీయులు బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును బడయుటకు ధర్మబలము నారాధించుట యవసరమని భారతీయ సంస్కారము బోధించుచున్నది. ఆదవ్యభోధనే గాంధీమహాత్ముడు సత్యాగ్రహరూపమున పునఃప్రతిపాదనమును జేయుచున్న విధమును ప్రాజ్ఞులు గ్రహించగలరు.

పర్తిమాన కాలమునందు ప్రవించు ముత్యమును ధనార్జనమునకును, సధికారసదవులకును జేయుచున్న మహాప్రయత్నములాత్మబలరహితములైన సర్వసంహారమును జేయుచున్నవి. ఆత్మబలమును సాధించుటకై ప్రవంచమునందు నవధర్మా నుష్ఠాన మవసర మగుచున్నది. నవధర్మారాధనము

రాజ్యాంగములందె కాక సకలరాజ్యములందును సారాధ్యముగ నున్నది. సవకర్తారాధనమును భౌతిక విభవముతో గాక ఆత్మవిభవముతో జేయవలసి యున్నది. అహింస, సత్యము, దయా, త్యాగము మొదలగు సాత్వికగుణములు ఆత్మారాధనమునకు సాధనములుగ నున్నవి. సత్విగుణములు సత్యాగ్రహమున కంగములు. సత్యాగ్రహంగములద్వారా గాంధీమహాత్ముని స్వరాజ్యప్రస్థానమును జేయుటకు బానుకొనిన విధమును కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన కార్యవిధానము విశేషము చేయుచున్నది.

స్వరాజ్యప్రస్థానమును జేయుటకు కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన కార్యవిధాన మాయోజనమును సమకూర్చుట కేర్పడినది. ఆత్మయోగమునకు ప్రతికూలములైన మద్యపానము, అలటరానికలము, విదేశీవస్తుప్రధారణము మొదలగు పరధర్మములు నిరాధారము లగునపు డాత్మయోగము సాత్మాత్కారమై విజయము గలుగుచున్నది. స్వరాజ్యప్రస్థానము విజయము గాంచుట కపారమైన స్వరాజ్యప్రేమయు సిద్ధము గావలసియున్నది. కాంగ్రెసుసభ్యులు దేశమునందంతటను మోటునొడుమును, గ్రామసంఘములు, ఫిరకాసంఘములు, తాలూకా సంఘములు, మహిళాసంఘములు, దేశమునందంతటను వెలయవలయును. ఖద్దరుధారులైన స్వరాజ్యసభ్యులు నిర్వీర్య ప్రయత్నము గావలయును.

విశ్వమునందు జీవజాలములు తిమితిమి సంకల్పములను, కామ్యములను సహజము చేసుకొనుటకు విశ్వమంతయును పరమసాధనముగ నున్నది. సంకల్పసిద్ధి నిర్వృత్తి సిద్ధముగ నున్నను విశ్వము ప్రయత్నమై కామ్యములను ప్రసాదించుట కవస్థమైన భక్తి సాధనముగ నున్నది. విశ్వము నెవ రేవిధమున సారాధించురొ వారిని కావిగమైన ఫలము లభించుచున్నది. సాధకుని సంకల్పసామర్థ్యము ఫలసిద్ధికి మూలముగాని అనివృత్తమైన విశ్వము మూలముగాదు. సాధకులసాధనకు దగిన ఫలము గలుగునుగాని సాధకుల కోరికనుబట్టి ఫలము గలుగజాలదు. చిన్ననోములను నోచుచు పెద్దఫలములను గోరుట నిరర్థకము. సాధకులు సాధనల కనురూపమైన యాధికారు లగుచున్నారు. సామాన్యసాధనలకు సామాన్యఫలము, మహా సాధనలకు మహాఫలము సమకూర్చుట ప్రకృతిధర్మము. ప్రహ్లాద

హిరణ్యకశిపులకు, వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులకు, బ్రాహ్మణక్షత్రియులకు, శిష్టదుష్టులకు, పండిత పామరులకు వారి వారి సాధనసంకల్ప కనురూపమైన ఫలము గలుగుచున్నది. భారతీయుని స్వరాజ్యసాక్షులమునకును వారిసాధనలకిను రూపమైన ఫలము గలుగుచున్నది. కాంగ్రెసు, స్వరాజ్య సంపాదనమునకు నిర్ణయించిన సాధనములు సర్వ సామాన్యములుగ గినుచున్నను ప్రజలు కీసాధనముల మహాత్వము గోచరము గాగలదు. భారతస్వరాజ్య సంపాదనమునకును, సిద్ధికిని ఖద్దరు మహాసాధన మని ఖద్దరుమహాత్మ్యము విశేషము చేయుచున్నది. స్వదేశవస్తుప్రీతి, విదేశవస్తు బహిష్కరణమును, దహనమును ఆత్మశుద్ధికిని, ఆత్మావలంబనమునకును సహజసాధనములుగ నున్నవి.

ఆత్మబలములేని సంకల్పము సిద్ధికి మూలసాధనముగాకున్నది. దేహబలమున కాత్మబలమే బీజముగా నున్నది. దేహబలమునకు మూలమైన ఆత్మబలవికాసము సంకల్పములు సఫలమగుటకు సాధనముగ నున్నది. ఆత్మవికాసములేని సంకల్ప మొకచేళిను సఫలమైనను శుభప్రదము గాజాలదు. భారతజాతీయసంకల్పము పరిశుద్ధ మగుటకును, జయప్రద మగుటకును గాంధీమహాత్ముని యుపదేశానుసారముగ కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన నిర్మాణకార్యవిధాన మనుష్ఠాన యోగ్యముగ నున్నది. మద్యపానము కోట్లప్రజలను దుర్బలులను, పశుప్రాయులను జేయుచున్నది. అస్పృశ్యుల కోట్లప్రజలను భారతసంఘబాహ్యులను చేయుచున్నది. విదేశీవస్తుప్రధారణము భారతజాతీయత్వాన్ని నాశించి ఆత్మశిక్షింప నింభనము చేయుచున్నది. భారతజాతీయత్వాన్ని కాత్మస్వరూపము సాత్మాత్కారమగుటకు ప్రతిరణశుద్ధమైన స్వధర్మనిర్వహణము శరణ్యముగ నున్న విధమును గాంధీమహాత్ముని యుపదేశములు స్ఫురింపజేయుచున్నవి. మహాత్ముని పవిత్రజీవితము సకలజనులకును ననుష్ఠాన యోగ్యముగ నున్నది.

స్వధర్మ నిర్వహణమునకు బాహ్యభ్యంతరలక్ష్యమైన ఖద్దరు రాజకీయార్థిక నైతికధర్మములను సకలజనులకును ననుష్ఠాన యోగ్యములుగ చేయుచున్నది. ఖద్దరు స్వరా

జ్యమును, సంపదలను, సోదరత్వమును సమకూర్చుటకు సాధనంబుగ నున్న విధమును గోత్రకాలానుభవము విస్తృతము చేయుచున్నది. దేశక్షేమపరాయణులందఱును సీయుద్యమపోషణమునకు జేసిన త్యాగమే ఆత్మశక్తికి ప్రమాణముగ నున్నది.

భారతజాతీయసంకల్పమును ధృఢపఱచుచు చేయుటకు జాతీయహృదయమును స్థంభింపజేయుచున్న శాసనసభలు నిరర్థకములు. రాష్ట్రీయశాసనసభలు సభ్యులను, ముఖ్యముగా, మంత్రులను, స్వధర్మపరాజ్ఞులును జేయుచున్నవి. అధికారాశాసనము సభ్యులను స్వధర్మపరాజ్ఞులును జేయుచున్నది. ముత్తియ్య మొదలిచుగాగారు, నేహరత్నయ్యగారు మంత్రిపదవుల కాశంజి ప్రతిజ్ఞాధంగమును జేయుటయు, స్వధర్మపరిత్యాగమును జేయుటయు ప్రబుద్ధులు నిదర్శనములుగ నున్నవి. ప్రబుద్ధుల స్వరాజ్యప్రతిమైముఖ శాసనసభలయందు స్వసర్వవివోహణమును జేయుట దుస్థరమైనది. శాసనసభల నిర్మాణము ప్రభుత్వమునకు మహాశక్తిని గలుగజేయుట కనుకూలముగ నున్నది. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు ప్రతిపాదించిన ప్రతిష్ఠంభము దుస్థరమైనది. సహకారమో, సహకార నిరాకరణమో సాధ్యముగాని మధ్యమార్గము సాధ్యముగాదని స్పష్టమైనది. శాసనసభలయందు నాయకుల శక్తిసామర్థ్యములు వాగ్వివాదములతో పరిసమాప్తిని పొందుచున్నవి. కార్యాచరణము దుస్థరముగ నున్నది.

ప్రతిభావంతుడైన విరల్ భాయి టేలుగారి ధర్మ నిర్ణయములు నిరర్థకము లగుచున్నవి. సామ్రాజ్య శాసనసభయందు శాసనసభ నిరాకరించిన ఉద్వేగమును ఒకక్షణములో ఇర్వినుప్రభువు పునరుద్ధారణ జేసెను. సభాధ్యక్షుడు పటేలుగారు దేశక్షేమ శాసనమువిషయమై చేసిన నిర్ణయమును రాజప్రతినిధి ఒకక్షణములో భగ్నముచేసెను. ప్రతిభావంతులగు నాయకుల శక్తి సామర్థ్యములు శాసనసభలయందు వ్యర్థము లగుచున్నవి. శాసనసభలు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారమును గాపాడు

టకు వినియోగపడుచున్న స్వరాజ్యసంపాదనకును, భారతజాతీయవాసమునకును వినియోగపడనని రాజ్యాంగ సంస్కరణములు యనుభవము విశదము చేయుచున్నది. స్వరాజ్యసంపాదనకు ప్రజాశక్తివలన సాధ్యము గాగలదు గాని శాసనసభలవలన సాధ్యము గాజాలదు. ప్రజాశక్తిని వికసింపజేయుటకు విదేశసత్ప్రతిహేమ్యము, స్వదేశ వ్యత్రస్వీకారము పరమసాధనములుగా నున్నవి. ఈసాధనలు కొందఱకుమూత్రమేకాక, సకలజనులకును ననుష్ఠానయోగ్యములుగ నున్నవి.

శుక్లత్తాకాగ్రము 1928 సంవత్సరాంతమునందు ప్రచురితమైన కార్యవిధానమును బూనుటకునిర్ణయించినది. ఆనిర్ణయములు సభ్యులుగొటకు దేశమునందంతటను కాంగ్రెసుసంఘములు బయలుదేరవలయును. ఆసంఘములందు నేతృత్వము భిన్నసత్ప్రధానులుగ సభ్యులు చేరవలయును. ఉపసభ్యులుగా ప్రజాశక్తి విజృంభించునపుడు స్వరాజ్యము సహజముగా స్పృహస్థము గాగలదు. ప్రజానాయకులు వారి శక్తివంతయును నిర్మాణకార్యవిధానమునందు వినియోగించునని యవసరమును శాసనసభల వ్యవహారములు, ప్రవచనములను నిర్మాణవ్యవహారములు సువ్యక్తము చేసినవి. నాయకులు వారి దుర్బరమైన యనుభవాపారంభముపై ననుజ్ఞానము గలిగి ప్రవర్తించుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగా!

ఆంధ్రోద్యమాదర్శములు కాలక్రమమున సఫలము లగుచున్నను, ఆంధ్ర దేశస్థితి పరమవిపాదమును గలుగజేయుచున్నది. గాంధీమహాత్ముడు తెలిపినట్లు బహునాయకత్వము కార్యసిద్ధికి ప్రతిబంధకముగా నున్నది. బహునాయకత్వ మాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణమును నిరర్థకము చేసినది. నాయకుల స్వస్థలాభిమానము, స్వాభిమానము విశ్వవిద్యాలయాదర్శములను భగ్నము చేసినవి. అనంతపురి, రాజమహేంద్రవరము, బెజవాడ, విశాఖ పట్టణము స్వస్థాన యోజనములు నిర్మించి విశ్వవిద్యాలయ ప్రయోజనములను సంకుచితము చేసినవి. రాయలసీమ ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయాధికారమునుండి విడిపోవుటయును,

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమునందు జేరుటయును విషాదమును గలుగజేయుచున్నవి. ఆంధ్రదేశమునకు దూరస్థమైన వాత్సేరునందు సశీతవిశ్వవిద్యాలయమును స్థాపించుటయును విశ్వవిద్యాలయ ప్రయోజనమును సంగతులము జేయుచున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము నీదరవస్థనుండి తొలగించి సకలాంధ్రప్రయోజనములను సార్థకము చేయుటకు విశ్వవిద్యాలయమునందు నాయకులు, ప్రజలు పాటుపడుట పరమధర్మముగ నున్నది. ఆంధ్రశ్రద్ధయునకు ప్రతికూలమైన విశ్వవిద్యాలయము స్వధర్మమునే మూలచ్ఛేదము చేయుచున్నది.

ఆంధ్రోద్యమమునకు ప్రాణమైన ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమును వెనుకపెట్టుటయును ఆంధ్రుల నానహించిన దుర్దశకు నిదర్శనముగ నున్నది. నెహ్రూనివేదిక భాషాప్రయుక్తరాష్ట్ర నిర్మాణమును, ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమును ప్రతిపాదించు చున్నది. మద్రాసుశాసనసభ ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము నామోదించినది. మద్రాసు ప్రభుత్వనివేదికయును, మద్రాసు శాసనసభోపసంఘనివేదికయును ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ విషయమును నిర్లక్ష్యముచేయుట ఆంధ్రుల దురదృష్టమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. ఉపసంఘమున కధ్యక్షతను నహించిన ఆంధ్రప్రముఖులు సర్ పరశురామపాత్రోగారివిషయము పట్లను మూలస నిరాదరణభావము వారిద్వంద్వప్రవృత్తిని విశేషము చేయుచున్నది. మద్రాసు రాష్ట్రమునందు సకలవ్యవహారములందును నాంధ్రవ్యవహారముల కాదరణము లేనివిధమును నిత్యవ్యవహారములు విశేషముచేయుచున్నవి. విద్యావ్యవస్థలందును, జలాధారములందును, స్థానికసంస్థలందును ఆంధ్రుల పురోభివృద్ధికి దగినయవకాశములు వారికి లభించుచున్నవి. అన్నములై విశ్వవిద్యాలయము, మెట్టూరు జలాశయనిర్మాణము, కావేరీవంతెనలు మొదలగు కార్యములకు మద్రాసురాష్ట్రమునందు

గల ప్రతిపత్తి ఆంధ్రదేశవ్యవహారనిర్మాణములకు లభింపకున్నది. ప్రభుత్వమునకును, ప్రజలకును లాభకరమైన నిర్మాణములు ప్రభుత్వాదరణములేక కృతించుచున్నవి.

ఆంధ్రదేశప్రతిపత్తికి దగిన యవకాశములు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణము మూలముననే గలుగగలవు. నాయకులును, ప్రజలును పరస్పరభేదములను విడనాడి ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమునకై యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి కృతార్థులగుట వివేకము. విశాలమైన భరతఖండమునందు బాధ్యతాయుతపరిపాలనమును, సాంఘాతికరాజ్యాంగవిధానమును సాధ్యమగుటకు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభాగములు శరణ్యములు.

శ్రీ ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారి యకాలమరణ మాండ్రలోకమును దుఃఖసముద్రమునందు ముంచినది. గోపాలకృష్ణయ్యగారి సర్వతోముఖమైన ప్రజ్ఞ ఆంధ్రహృదయము నాకర్షించి ప్రత్యభిజ్ఞానమును గలుగజేసినది. శ్రీపానుగల్లురాజుగారి యకాలమరణము మద్రాసు రాష్ట్రమున కపారమైన సప్తమును గలుగజేసినది. రామారాయణంగారు బ్రహ్మణ ప్రతిఘటనమునకు పూనుకొనినను వారిసాహసధైర్యములు, పరిజ్ఞానము, ఆంధ్రత్వాభిమానము ప్రశంసనీయములై ప్రజాగౌరవమునకు పాత్రములైనవి. ఛతరనాయకులును వారిమార్గము నవలంబించుచు నాంధ్రరాష్ట్రమును, సాధించుటకు పాటుపడి కర్తవ్యమును నిర్వహింతురు గాత !

గాంధీమహాత్ముడు వారిసంచారములందు చేసిన హితోపదేశములను ఆంధ్రప్రముఖులును ప్రజలును, మనసము చేసి, కార్యపరతంత్రులై కామితార్థమును బడయుట వివేకము. బుద్ధిబలమునందును, ఉత్సాహమునందును, ఔదార్యమునందును, సంభావనాశక్తియందును ఆంధ్రులకుగల ప్రతిభను గాంధీమహాత్ముడు విజయవాడ, బందరుమహాసభలయందు ప్రశంసించి, వారి కర్తవ్యమును సువ్యక్తముచేసెను. ఆంధ్రులకు సంయోగసామర్థ్యము లేకపోవుటయే వారి వైస్వస్థితికి కారణమని మహాత్ముడు చేసిన యపదేశము నాంధ్రులు గ్రహించి ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు పాటుపడుచు మాతృదేశాశీర్వాదములను బడయుదురు గాక !

సర్వతోముఖమైన యాంధ్రాభ్యుదయమునకు సకలరంగములందును ఆంధ్రవిశాసము గలుగవలసిన యవసరమును దేశపరిస్థితులు విశేషముచేయుచున్నవి. ఆంధ్రదేశము

గాంధీమహాత్మునకు సమర్పించుచున్న స్వాగతములు, కానుకలు, సన్మానములు వారియుత్సాహమును, ఔగా ర్యమును పెల్లడిచేయుచున్నవి. వివిధపక్షములవారును, వి విధసంఘములవారును భేదాభిప్రాయమును విడిచి గాంధీ మహాత్మునకు సమర్పించిన స్వాగతములు భావిభాగ్యోద యమునకు శుభసూచనలుగ నున్నవి. గాంధీమహాత్ముని స్వాగతసందర్భములందువలెనే ఇతర సందర్భములందును దేశక్షేమమునకై ఆంధ్రప్రజానాయకులు భేదభావము లను విసర్జించి మాతృదేశారాధనము జేయుటకు పాటు పడుదురుగాక! వర్తమానవిషాదస్థితియందు ప్రజాసంయోగ సాహచర్యముల యవసరము సర్వత్ర జెలిసిన విష యము. స్వరాజ్య సంపాదనమునకు సాధనభూతములైన సకలంగములందును యథాశక్తిని ఆంధ్రప్రజానాయకులు పాటుపడి స్వధర్మనిర్వహణమును చేయుదురు గాత!

భగవదనుగ్రహమువలనను, ఆంధ్రమహాజనులసహ యపోషణమువలనను శుక్ల సంవత్సరాదిసంచికను ఆంధ్ర లోకమునకు సమర్పించగలిగినందులకు వందనముల సర్పించు చున్నాము. సాధారణనామ సంవత్సరమునందు మొదటి సంవత్సరాదిసంచిక బొంబయినగరమునంద ప్రకటింపబడి నది. శుక్ల సంవత్సరమునం దిరువదన సంవత్సరాదిసంచిక చెన్నపురియందు ప్రకటింపబడినది. గతించిన ఇరువదేండ్ల యందును ఆంధ్ర దేశమునందును, భరతవర్షమునందును, ప్రపంచమునందును పర్యాప్తమైన మహాపరివర్తనమును సంవత్సరాదిసంచికలు విశదముచేయుచున్నవి. రాజ్యాంగ ములందును, సాంఘికవ్యవస్థలందును, సారస్వతమునందు ను, వైతికధర్మ సిద్ధాంతములందును, ఆర్థికపరిస్థితులందును వర్ధిల్లుచున్న పరివర్తనమును ప్రపంచపరిస్థితులు సహస్ర ముఖముల వ్యక్తము చేయుచున్నవి. ఐరోపా మహా సంగ్రామము సమకూర్చిన మహాసంక్షోభము పునర్నిర్మాణమును గోరుచున్నవిధమును ప్రపంచపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. శుక్ల సంవత్సరాది సంచికయందలి వ్యాస ములు, చిత్రపటములు, ఛాయాపటములు, పద్యములు, పాటలు, ప్రపంచావృతమైన భావపరివర్తనమును వ్య క్తము చేయుచున్నవి.

సంవత్సరాదిసంచికయందలి వ్యాసములు రాజ కీయము, సారస్వతము, కథలు, చరిత్ర, చిత్రకళ, సాంఘీ కము, వైద్యము, జ్యోతిషము, వేదాంతము, సంగీతము, ప్రక్షిప్తకము, రసతరంగములు మొదలగు శీర్షికలందు విభ జింపబడి ప్రచురింపబడినవి. ఆ గూర్చి కలలోని వ్యాస ములు దేశావృతమైన ప్రజోదమునకు నివర్తనములైనను గాఢమైన విజ్ఞానమునకు నివర్తనములు గాజాలవు. ప్రజాహృదయమునందు వ్యాస సానిత్యాభిలాషవృద్ధిని పొంది నటులు జిజ్ఞాసాభిలాష వృద్ధిని పొందకుండుట శోచనీయ ము. ప్రజాచిత్తివృద్ధి స్పృహవనయములందు లగ్నముగు చున్నటులు మహద్వ్యవసాయములగు లగ్నముగాకున్నది. సంచికయొక్క ప్రచురించిన వ్యాసములు సంఖ్యయందును, విషయవిభాగమునందును బహుళముగా నున్నను, విషయ గ్రహణమునందు సామాన్యముగ నున్నవి. రాజకీయ విషయములందు కాంగ్రెసుసభాధ్యక్షుని యున్యాసము భావగర్భితమై, స్వాతంత్ర్యవాతావరణభరితమై యుష్ప చున్నది. 'రాజనీతి—రాష్ట్రాంగములు, ప్రజాస్వామిక ప్ర భుత్వము ప్రవర్ధమానం' బగుచున్న ప్రజాస్వామ్యవ్యాస మును విశదము చేయుచున్నది. సంస్కృతివాద్యయ నిర్దేశాలు దాంధ్రకృత్తికర్తల ప్రతిపత్తిని 'ఆంధ్రులు- సంస్కృతవాద్యయము' నిర్దేశించుచున్నది. 'సారస్వత జిజ్ఞాస' కవిసాగుల విశ్వవ్యాపకత్వమును, సత్యసాందర్య మునుజూడగల సావకాశము, సాధుమతిభావములను సమ ర్థించుచున్నది. 'శ్రీనాథుని వైపభాండ్రీకరణము', 'ద్రౌపది రోషము', 'రాజశేఖరచరిత్రము' మొదలగు వ్యాసములు స్త్రీపురుషులందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న విమర్శన సామ ర్థ్యమును విశదముచేయుచున్నవి. 'ఉగాదికానుకలు', 'నిరంజనశాస్త్రీ', 'సుప్తార్కజాతకము', 'శీతలామందిరము' అను కథలు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న సాంఘిక పరివర్తనమును, సంభావనాసామర్థ్యమును విశదము చేయుచున్నవి. సంగీత చిత్రకళలకు సంబంధించిన వ్యాసము లాంధ్రుల మృదుమధురప్రవృత్తిని విశదము చేయుచున్నవి. జ్యోతిషము, వైద్యము, చరిత్రము

మొదలగు భాగముల సలంకరించడి వ్యాసములు విధికళ లందును, శాస్త్రములందును వర్ధమానంబగుచున్నవిజ్ఞాన వ్యాసమునకు నిదర్శనములుగ నున్నవి. 'లోకములు-లో కాంతరములు', 'విశ్వోదరత్వము', 'ముక్తివిచారణ' మొద లగు వ్యాసము లాంధ్రహృదయమునకు సహజమైన దైవ సంబంధను ప్రతిపాదించుచున్నవి. 'అమరావతి స్తూపము' అనువ్యాసము బౌద్ధమతమువలన నైన శిల్పకళాభివృద్ధిని, ఆంధ్రదేశమందను పోసియున్న అమరావతి స్తూపము నందలి శిల్పసౌందర్యమును చక్కగచాటుచు మహాత్మర ంరిశోధనమునకు నిదర్శనముగ నున్నది.

రసతరంగములందు ప్రకటింపబడిన వద్యవ్యాసములు సర్వతోముఖమైన ఆంధ్రరంగ హృదయమును మనోహర ముగ దెలుపుచున్నవి. భక్తిజ్ఞాన ప్రైరాగ్యసంగన్నమైన యాంధ్రహృదయస్వరూపము నవి ప్రత్యక్షము చేయు చున్నవి.

సంచీకయందు ప్రకటింపబడిన వ్యాసముల నన్ని టిని ప్రచురింపబాలనందులకు చింతింపచున్నాము. శ్రమచేసి వ్యాసములను వ్రాసి సంచీక ఉపయోగమును వృద్ధిచేసిన మహాజనుల కనేకసందనముల నర్పించుచున్నాము.

ఆంధ్రదేశమునం దగునదేస్త లోనూ చిత్రకళ యందు గలిగిన యభివృద్ధిని శుక్లసంవత్సరాది సంచీక సూ చించుచున్నది. ముఖపటము కాగితము నాయకుడైన నైహు విజయమును చాటుచున్నది.

త్రివర్ణచిత్రములు దినదిన ప్రవర్ధమానం బగుచున్న చిత్రకళాభివేషమును విశదము చేయుచున్నవి. 'శర త్తు' అను చిత్రపటము నంగ చిత్రకళావైఖరిని తెలుపు చున్నది. దీనిని శ్రీ సురేంద్రనాథకరుగారు చిత్రించిరి. 'శ్రీకృష్ణలీల' ప్రాచీన రాజపుత్రి చిత్రకళావైఖరిని తెలుపు చున్నది. దీనిని కర్నూలుజిల్లా, కోవెలకుట్లతాటూకా, నోసం నివాసులు శ్రీ యం. వెంకట రెడ్డి గారు పంపిరి. ఇందులకు వారికి కృతజ్ఞులము. శ్రీ వెంకట సుబ్బారావుగారి 'నాగరాజు' ఆంధ్రకళానైపుణ్యమును చాటుచున్నది. శ్రీ వరదా వెంకటరత్నముగారి 'గోదావరి నీలాటిరేవు' ఆంధ్రకళా హృదయమును ప్రత్యక్షము

చేయుచున్నది. శ్రీ కవుతా రామమోహన శాస్త్రిగారి 'చిత్రకారుడు' చిత్రకారుని స్వయం చిత్రనిర్మాణనైపుణ్య మును విశదము చేయుచున్నది. 'ఏనుగుల పోరాటము*' అను సంకీర్ణజంతు చిత్రము ప్రాచీన సంకీర్ణ చిత్ర రచనా నైపుణ్యమును చాటుచున్నది. అమరావతి స్తూప చిత్రమూ, అజంతాచిత్రములు ప్రాచీన చిత్ర కళావైభవమును స్ఫురింపజేయు చున్నవి. సంచీక యందుగల 70 పుటల భాగూచిత్రపటములందును సుప్రసిద్ధులైన శ్రీ పురుష పటములును, సుప్రసిద్ధమైన సహా వేశముల పటములును, భావనాఛాయాపటములును ననేక ములు గలవు. ఈ పటములు ప్రత్యేకాకృతిని ముద్రింప బడిన విధమును సంగ కన్యక్తము చేయుచున్నది.

శ్రీ శుక్లసంవత్సరసంచీకయందు విభవసంవత్సరమునందలి విశేషాంశములను, ప్రజలయూతయములను ప్రతిపాదించుటకు నేసిన చిత్రమును ఇందలి వ్యాసములు, వద్యములు, త్రివర్ణపటములు, ఛాయాపటములు, ముఖ పటము మొదలగునవి విశదము చేయుచున్నవి. సంచీకను ప్రచురించుటకు దోహదపడిన మహాజనుల సంగరను పేర్కొనవలయును, వారికి కృతజ్ఞతను గలుపుటయును దుర్లభము. సంచీకకు వ్యాసములు, చిత్రపటములు ప్రధానాంగములుగ నున్నవి. ప్రధానాంగములైన వ్యాస ములకును, చిత్రపటములకును రూపరేఖావిలాసములను సమకూర్చిన ంరిశోధకులు, చిత్రకారులు, ముద్రాంకులు మొదలగువారి సహాయసంపదలు సంచీకకు సుందరమగు రూపరేఖావిలాసములను గల్పించుచున్నవి. వారందరూను నిర్వాహకుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులు. ప్రచురణభారము దినదినాభివృద్ధిని పొందటవలన, లోకములును అభివృద్ధి పొందట సహజము. ప్రచురణభారమువలన ప్రచురణము సకాలమునకు వెలువడక విలంబము జరిగినందులకు ఆంధ్ర మహాజనుల మన్ననలను వేడుచున్నాము. గుణగ్రహణ పారీణులు గుణములను గ్రహించి దోషములను మన్నిం చెదరుగాక! భగవంతుడు శుక్ల సంవత్సరమునందు బుధాధి పత్యముక్రింద సకలజనులకును, సమస్త లోకములకును శాంతి సౌఖ్యములను ప్రసాదించుగాల!

* దీనినికూర్చి చిత్రనిపుణమున నొకంత విపులముగ గలదు.

శ్రీమ ద్వా లీకి రా మా చు ణ ము

ఆంధ్ర వ చ న ము.

ఈ పుస్తకమునందు మిగుల సుందరములైన 115 పటము లున్నవి.

సంపూర్ణ ప్రతి 9 సంపుటములు.

బాలకాండము	అట్టపైందు	1 4 0
అయోధ్యాకాండము 1-వ భా	"	1 4 0
" " 2-వ భా	"	1 4 0
అరణ్యకాండము	"	1 4 0
కిష్కింధాకాండము	"	1 4 0
సుందరకాండము	"	1 8 0
యుద్ధకాండము 1-వ భా	"	1 4 0
" 2-వ భా	"	1 4 0
" 3-వ భా	"	1 4 0

9 భాగములు ఏకకాలమున కొనువారికి రూ. 11 0 0

సంపూర్ణ ప్రతి 3 సంపుటములుగా:

బాల, అయోధ్యాకాండములు 1-వ సంపుటము	
క్యాలికో బైందు గిట్టు పేరు	4 4 0
అరణ్య, కిష్కింధా, సుందరకాండములు 2-వ సంపుటము	
క్యాలికో బైందు, గిట్టు పేరు	4 4 0
యుద్ధకాండము మూడుభాగములు, 3-వ సంపుటము	
క్యాలికో బైందు, గిట్టు పేరు	4 4 0
శ్రీరామకాలనిర్ణయము	0 8 0

ఆర్. వెంకటేశ్వర్ అండుకో.

ఆనందముద్రణా యము,

లోన్ స్ట్రెయ్, మదరాసు.

హైదరాబాద్
సినిమా మల్లులు
నాగార్జున
మంగళజ్యోతి
89, మదరాసు.

హృదయావిచ్ఛేదనమకంటె చావు

మరేదియు లేదు

అర్జున గుండెలు అదురుట, బలహీనముగానుండుట, బాధ మొదలైనవాటిని తొలగించును. హృదయా విచ్ఛేదనము సంధివింపదు. నీసా 1-కి రు. 1.

రాబల స్త్రీలకు ముఖ్యస్నేహితురాలు. ఋతుసంబంధ మైన వోచములనన్నిటిని పూర్తిగా తొలగించును. నీసా 1-కి రు. 1.

సాగర్వృత (బ్రహ్మ) రసాయన మెదడునకు పుష్టిని, జ్ఞాపకశక్తిని గలిగించును. విద్యార్థులకు ప్రియమిత్రము. నీసా 1-కి రు. 1.

సంజీవని తైలము

శారీరికబలమును, శక్తిని, వీర్యవృద్ధిని, గలిగించును. నందఱ కొలది ప్రజలకు ఆరోగ్యమును ప్రసాదించెను. పునర్జీవమును గలిగించును. అమృతిమునెట్టిది నీసా 1-కి రు. 5

1/2 పాను " 3-0
1/2 " " 1-8

Dr. J. ROY, M. A. (Cat)

KAVIRANJAN.
SREE KRISHNA OUSHADHALAYA,
242, Thumbu Chetty Street, G. T. Madras.

భార్య భర్త ల వివాదము

శ్రీమ

మార్కు

భర్త—ఇదిగో. ఏమిటి అన్నం ఇట్లా వుంటున్నది. రుచి పచి లేదే?

భార్య—అది తప్పే.

భర్త—ఎట్లాగూ! (కోపముతో)

భార్య—వెళ్ళవ ఇంకాన తీసికొని వచ్చి రుచికరముగా ఆహారము కాన లెనంటే ఎట్లు నన్నుండ?

భర్త—అయితే ఎక్కడ తీసికొని రమ్మంటావు ఏమిటి?

భార్య—మన యింటి పొరుగు వారు ఎప్పుడున్న “గాంధీమార్కు మిస్కీ-ఇంగువ” కొంటారు. అది చాల బాగా ఉంటుందని, దానికి మించి నది మరేదిలేదని చెప్పినారు.

భర్త—ఇంకా నేనుకూడ గాంధీ

మార్కు మిస్కీ ఇంకావనే తెస్తాలె. పోను రు. 2. పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

మేలైన కస్తూరి; కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరం మొదలగునవిగూడ మావద్ద దొరకును.

Sole Importers:—

Messrs. GOPALJI CHAMPSHI & Co.,

21 Govindappa Naick Street,

(Opp. Soundaya Mahal), Madras.

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రిలు ఆండ్ సన్స్

తంజివిలాసము:— } 292, ఎన్స్లనేడ్ చెన్నపురి. ఈ. { బులిఫోను నెం. 2878.
“వావిళ్ల” మదరాస్.

మొదటి భక్తిరస సంపుటము

శతకసంపుటము

ఇందు 1 వృషాధిప, 2 చెన్నమల్లసీసములు, 3 సర్వేశ్వర, 4 ఒంటిమిట్టరఘువీర, 5 దేవకీనందన, 6 నారాయణ, 7 దాశరథి, 8 సింహాద్రినారసింహ, 9 కృష్ణ, 10 మాతృ, 11 ఉన్నవరాజగోపాల, 12 మానసబోధి, 13 చిత్రబోధి, 14 ఆంధ్రనాయక, 15 ప్రసన్నరాఘవ, 16 రామతారక, 17 రామరాఘవ, 18 రామప్రభు, 19 భద్రాద్రిరామ, 20 మారుతిశతకము గలవు.

వల రూ. 2-0-0

భక్తిరస శతక సంపుటము - ౨

ఇందు 1 నూర్జనారాయణ, 2 రాజలింగ, 3 రఘుమలతిలక, 4 సుమీషానూరమర్దని, 5 ఉద్దండరాయ, 6 గొట్టుముక్తలరాజగోపాల, 7 కృష్ణదేవరాయ, 8 జ్ఞానప్రసాదాంబికా, 9 ముకుంద, 10 శివ, 11 రమానాయక, 12 భక్తచింతామణి, 13 సీతాపతి, 14 సుమీజాననోపార, 15 పారసారథి, 16 రాజశేఖర, 17 రంగేశ్వర, 18 మాధవ, 19 కామేశ్వరీ, 20 విశ్వనాథశతకము గలవు.

వల రూ. 2 0 0

భక్తిరస శతక సంపుటము - 3

ఇందు 1 నారాయణ (పోతనకవి), 2 కాలిదాసేశ్వర, 3 రమణీమనోహర, 4 భద్రాద్రిరామ(వేదాంతము) 5 యాదవగిరింద్ర, 6 నృశింహ, 7 నరసింహ, 8 భద్రాద్రి, 9 నమోనందన, 10 వీరనారాయణ, 11 సదానందయోగి, 12 శివముకుంద, 13 రామరామ, 14 సంపదనన్న, 15 శ్రీకృష్ణ, 16 లక్ష్మీ, 17 రంగారాయ, 18 కాలిదాస, 19 ముకుందరాఘవ, 20 సర్వలోకేశ్వరశతకము గలవు.

వల రూ. 2 0 0

నీతిశతక సంపుటము - ౧

ఇందు 1 నమతి, 2 భాగ్యర, 3 వేంకటేశ, 4 గువ్వలచెన్న, 5 చంద్రశేఖర, 6 వేమనపద్యములు, 7 శరభాంకలింగ, 8 కుమార, 9 కుమారి, 10 కోలక శ్రీమదనగోపాల, 11 నీతి, 12 జగన్నాయక, 13 కుక్కనకేశ్వర, 14 రామలింగేశ, 15 నమశ్శివాయ, 16 బాలసీతి, 17 రామచంద్ర, 18 కృష్ణసీతి, 19 మానసశతకము, 20 రఘురామసబోధయ శతకము గలవు.

ఈ శతకసంపుటములు చక్కనికాళిలో బైండుతో రూ. 2-0-0

Sankaranarayana's Telugu-English Dictionary

శంకరనారాయణగారి తెనుగు-ఇంగ్లీషు నిఘంటువు 5 0

Sankaranarayana's English-Telugu Dictionary

శంకరనారాయణగారి ఇంగ్లీషు-తెనుగు నిఘంటువు, క్రొత్త

పదములు అక్షరములుచేర్చి ముద్రించబడినది 8 0 0

శ్రీతులసీదాసు తామ్రాయణము

ఈ గ్రంథము ఉత్తరహిందూస్థానములో మహావిఖ్యాతిగాంచిన శ్రీతులసీదాసనాటి మహాత్మునిచే హిందీభాషలో భక్తిరసభరితముగ రచింపఁబడినది. అది సమస్తకావ్యములకాకరమై విషయమునుబట్టి సర్వోపనిషత్సృజ మనఃపరియున్నది. ఇట్టి గ్రంథము మన తెనుగుభాషలో మృదుమధురవై తిని మూలగ్రంథములోని భావములేవియును విడనాడక నూతనబడినది. ఆ గ్రంథపుట పాఠక వహితయులహృదయమునకై తులసీదాసువారి మూలగ్రంథములోని చోపాయ, సోరధా, చాంత్ అను మనోహర గీతములు గూడఁ బొందుపరచు బడియున్నవి. ఈ గ్రంథము ప్రతిపదిభక్తిరసాలంకృతియును, సర్వచుట్టూఘాపాత్రమును అయియుండు నమఃకు సందియములేదు.

ప్రతి 1-కి రూ. 7-8-0.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్ర సంగ్రహము

ఆంధ్రులకల్లరకు నవశ్యముగ సహనీయమైన అమూల్య గ్రంథము—వాఙ్మయప్రపంచమును, కనలకుకన్నదఁజేయు నాంధ్రాత్మియము—దేశవిరితము, కవులజీవితములు, తత్వత్కాల కవితాభివృద్ధి, సంక్లిష్టపదసమ్యలు అనేకగ్రంథవిమర్శనములు, నొక్కచోట సమహర్షబడి, యొన రేడికోరిన దానినంతయు స్పష్టముచేయు చింతామణి—ఈ యపూర్వగ్రంథప్రాశస్త్యము నాంధ్రపాఠకులు గ్రహించి, సాహిత్యపట్టభద్రు లగుదురు గాక!—ఇంతకుబూర్వ మిట్టి గ్రంథము పుట్టియుండి లేదనియే నీని మేలిమిఁ జెలుపుచున్నది. ప్రతి 1-కి రూ. 1-8-0.

వజ్జిజనకసంవాదము, పద్యకావ్యము 0 8

వేమనపద్యములు, తాత్పర్యసహితము 8 8

డి.బి. 2729 పద్యములుమాత్రము, చిన్నపైసా కాలికో 1 12

పారివంశము, పద్యకావ్యము 8 0

గ్రామోద్ధృగ్ధుల మామూర్త 2 0 0

ఇండియన్ పిన్ కోడ్ (క్రొత్తకూర్చు) 4 0 0

గ్రామమునసభ మణిగాగ్గ పైవర్తలైట్టు పరిశో 1 8 0

(పన్నెత్తములు, 1, 2 భాగములు 1 8 0

ట్రిబ్యు:—రాజకీయ, మత, సాంఘిక, ఆర్థిక, పారిశ్రామిక విషయములగు వార్తపత్రికగా చందా సంవత్సరమునకు రూ. 2-8.

మీ జీవితమును భీమా యొనర్చి, మీ కుటుంబమునకు ముందు సాధనము

కల్పింపుము

భారత్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్ (లాహోరు)

33 వత్సరములనుండి జగత్ విఖ్యాతి గాంచిన హిందూమయమైన

భీమా కంపెనీ

ఇండియానుండి బ్రాంచిలు ఏర్పాటు అనేకములు కలుపు.

మొత్తం ఆస్తి వివరం రు 95 లక్షలకు పైగానే గలనా.

సాలుఆదాయం రు 27 లక్షలు ,,

హక్కు-దార్లకు చెల్లించినది రు 60 లక్షలు ,,

1928 సం.లో యివ్వబడిన పాలీసీ మొత్తం రు 150 లక్షలు ,,

ప్రీమియములు చాలా తక్కువ. స్త్రీలుకూడ భీమా చేయవచ్చును.

కడపటిసారి యివ్వబడినగోసన్ 1000 కి సం॥నకు రు 20.

ఇవరవివరములకు—

ఎ. కె. ఆయ్యర్

స్వకటరీ,

బ్రాంచి అఫీసు 31 తిరుగు శెట్టిపేని, మద్రాసు.

డి. శాంతియ్య

లేక ఆర్గనైజింగ్ ఇన్ స్పెక్టరు, బి. ఐ

కంపెనీ లిమిటెడ్, సామర్లకోట.

నష్టకము!

మంచి పనితనము!!

సకాలము నకు నగలిచ్చుట!!!

మొదలగునవియు మా వ్యాపారాభివృద్ధికి ముఖ్య కారణములని దృఢముగా తెలుపుచున్నాము. ఇప్పటి వరకు సంస్కృత్యచెందనివారు లేరు. మరియు ఒకసారి మావద్ద బేరముచేసినవారు ముందర దూర దేశములో నుండినను పడేపడే ఆర్దిరులును పంపుచుండుటయే మా సమ్మతమునకు ప్రబల నిదర్శనము.

మరియు సవరము బంగారు, నాక్రపు సీమచెండి, మేలైన సీమకమలములు, కంపులు, పుష్కరింగములు మొదలగువాటికి పూచీ నిచ్చెనము. మా ఖాతాదారులకు పూర్తిగా సంస్కృతిని, ఆనందమును గలిగించుటయే మా ముఖ్యోద్దేశము.

ఒక సంతోషవార్త;— నవీనరకముల చెండిసామానులు అద్భుతముగా ఎల్లెక్కోపవరుచే నూతనమెషినులందు అమితముగా తయారగుచున్నది. తోడుగా కొనువారికి ప్రత్యేక సదుపాయములుగలవు.

సర్వశ్రమశాల:—

226, గోవిందప్పనాయక వీధి, మద్రాసు.

ఉమ్మడి బంగారుశెట్టి అందు సన్ను,

సీమకమలములు, బంగారు, చెండి నగలవర్తకులు, 28, చైనాబజారు రోడ్డు, మద్రాసు.

సంవత్సరాది

బుటను వేంకిటరమణయ్య గారు

విశ్వవిద్యార్థి సర్వములకీర్తిలభించు సుఖబాంధవ్య పన్నెలలయందు
ఒరసి వైచైల భుజి గిరిస్థితి ముఖించు పరిశ్రమందహాసములందు
కాశకుండాత్రి కాశసుమములందు కీర్తిసుహృదహృద క్షణములందు
ఘనవరీమళయుతి ఘనవారములందు కవనీయ సహకరి కణములందు
స్వప్తి మొదలుగ సర్వసంసేద్య నాగుట-శుక్లభావంబులే పాదచూపుచుండ
క్రొత్తి కీశుక్ల యనుచు నాయత్రివడిగ వలగు; క్రొత్తికొత్తిభావ మావంతి లేదు.

ఆది లేనిది వృష్టి; యా యల్లములను-నాచక్రవర్తి దురుగంగవలయు
నిన్నయో శుక్లవృష్టు నిన్న గడువ-శుక్ల నూతన మని యనఁ జోద్యమే కద!

అనభూతపూర్వ ప్రాచీన ననుసరింపఁ భవమందు కణప్రాసను మా
ర్యమృతి క్రొత్తిగఁ బూర్ణ-జనుఁ గాచి-అంత తొలఁద జన వలఁ మావన్.

తొల్లిటి నామకీర్తియొకటి తొల్లిటి నామకీర్తియొకటి
తొల్లిటి నామకీర్తియొకటి తొల్లిటి నామకీర్తియొకటి
తొల్లిటి నామకీర్తియొకటి తొల్లిటి నామకీర్తియొకటి
తొల్లిటి నామకీర్తియొకటి తొల్లిటి నామకీర్తియొకటి

విభివాసంతరమందె శుక్లగతి యొవిశ్వమునఁ జేద; నీ
శుభశుక్లాదులు నాత్మ ప్రాసఁ జొలవకీర్త్యుక్తభావంబు
క్రభవాదాల్ చొలి కేకయునవలె సర్వాస్థి కీర్తిమర్మిశఁగా
శుభశుక్లాదులు నాత్మ ప్రాస కళమున్ జోధింపఁ మిత్తరిన్.

మొదటి నెల గోద? చైత్రమా మొదట ఫాల్గుణవృద్ధి గడవకయే చైత్ర మమ్మి! తలఁచ
నియతిలో నాది నెంచగ నీతరంగి-తొలఁపు మట్టులే శుక్ల నూతనమొ కాదో!

క్రొత్తి యనునది లేదని కొంత తల్పి క్రొత్తి యనునది భావమున్ గుదురుకొల్పి
మాయలో డించి కలుహమ్మవిధాన-నాట లాడించు దేవ! వందనము నీకు.

లాటాజీ నిర్వాణము

పురీపంజ అప్పలస్వామి గారు (కవిత్వాసమితి)

అతఁడొక యాచార్యశాంతి సైన్యాధినేతి
తల్లికొఱక జన్మ బెత్తి తల్లికొఱక
ప్రాణము బలిగా నమగ్న మొనర్చి
యమరందవి గాంచిన మహాత్మాగి యతఁడు.

కన్నుగొనని నిర్వాణకారవశతి
గంతులిడు శ్రుద్రజునునంఘమున కల్లు
హృదయమే కంఠంబు హుక్కిరించు నీలుచు
శౌర్యశాలి పాంచాలకేసరి యతఁడు.

పారతంత్ర్య విశ్వఖిలా బద్ధులై
భారతీయుల హైన్యశీల మహా (?)
చరితము నూర్చుకొనవలయు నల్లి
తొరగా మంట నాచుగొందా నన్యఁ ఁతఁడు.

* * * * *

తల్లివారిని ఛేతి లంక
దేవులకే నొమ్మచ్చి యశమా!
ఆకొనిన పాంచాలకేసరి
తనువు త్యక్తియింపక

దాస్యంకనిమగ్ని లగు మ్రో
దివుల నీవము తొర! యధిక

గాంగ జనములు కాల్కికీందన
సలిగిపోవలెకే.

సొ దనన మా యింటు జొచ్చిన
వారి బొమ్మని నొమ్మటకే మా
యింటిపెద్దల నెత్తిపై లా
నీలు నల్ల నేకే.

లాటి బ్రతుగు మా కనులలో
గూటిజల్లుచు నీలకొండ
లాటి ప్రామాణ్యపుష్కలం
లాటి విలియమ్యుక్

ప్రతిగిరివాసీవిప్లవ
భారతీయారాధనాసా
తాను ఘన మహారాజములు
అడవిమొర లయ్యెక.

స్వేదమున లేని కనదాద్రిద్రభార
నహనమున గ్రుంగిపోయిన భారతీయు
లే దురంతమహాభూరిత్యములు న
దేవుల ప్రరిక్రమ గొంతెత్తి యేడ్వకుండ?

కామినియా నూనె

వేరు వేల కుటుంబములయందు వాడబడుచున్నది

ఎందువల్ల?

కామినియా పెంట్లకలు రాలిపోకుండా కాపాడును.

కామినియా చుండును రాసే కుండా కాపాడును.

కామినియా నూనె మెదడుకు చల్లడము గలిగించును.

కామినియాయందు పెంట్లకలను వృద్ధిజేయు దినుసులు చేరియున్నవి. మెదడుకు చాలాఉపయోగమును గలిగించును.

కామినియానూనె యింపైన సువాసన కలది.

ఈ సుగుణము లన్నిటినిబట్టియే. వేస కువేల కుటుంబములందు దీనినికొరుచున్నారు.

కామినియానూనెను ఉపయోగించువారలు దీనిని పెంట్లకలకు జీవమేయని కొనియాడుచుందురు.

హెచ్చరిక

మీరు మీ వర్తకులను సప్లయిచేయుమని కోరినయెడల ఎక్కువలాభమును పొందుట కుద్యుక్తులై, మట్టపురకము నూనెను యిచ్చుటకు ప్రయత్నించెదరు. ఈ మాయలకు మోసపోకుడు. కామినియా నూనెనే యిచ్చుచి కొరుడు. పెంట్లకలకు సరియైన నూనెనే కోరినయెడల ఎల్లప్పుడు కామినియా ఆయిల్ (రిజిస్టర్డ్) పేరును మరువకుడు.

1 సీసా వెల రు. 1-0-0
3 సీసాలు 2-10-0

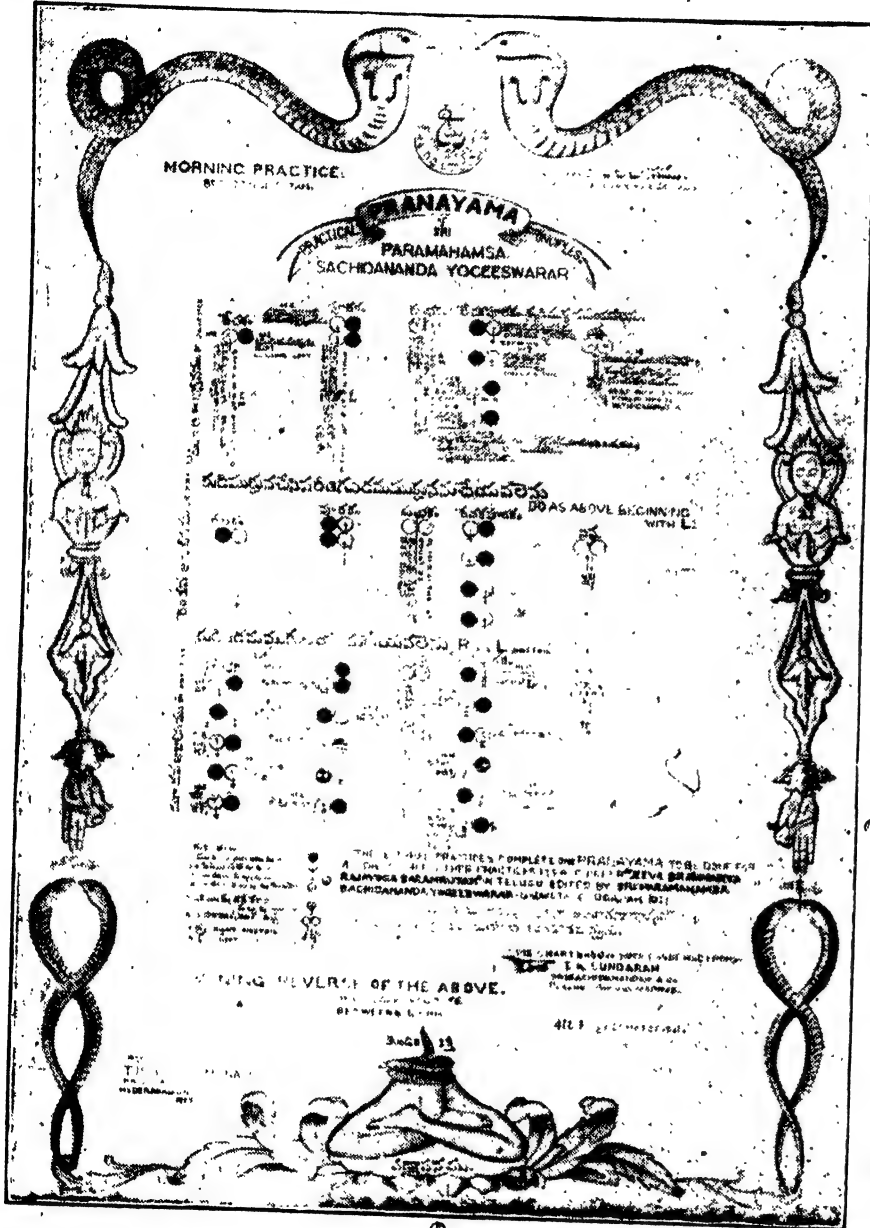
వి. పి. చార్జీలు అగాలు 0-6-0.
" 0-12-0.

వేరొందిన స్టోరులన్నిటియందును కామినియా ఆయిల్ అమ్మబడును.

సోల్ ఏజెంట్లు:—

ది ఆ గ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ,
285, జుమ్మానుశీదు, బొంబాయి—1.

ప్రాణాయామము చేయుపద్ధతిని చూపు పటము

శ్రీపరమహంస సచ్చిదానంద యోగీశ్వరులవారు రచించిన “జీవబ్రహ్మైక్యరాజయోగ సారామృత” గ్రంథములో

చెప్పియుండు ప్రాణాయామమును గురువుయొక్క సహాయము లేకనే తెలుసుకొని అభ్యసించుటకు గాను ఈ పటమువంటి పటము పెద్దసైజు ఆర్ట్స్ పేపరులో ముద్రింపబడినది. ఈ పటము చిన్నదిగా నున్నందున అక్షరములు బాగుగ కనుపించక యున్నది. పెద్ద పటములో అక్షరములు మిక్కిలి బాగుగ కనుపించును.

ప్రాణాయామము నేర్చుకొను వారలకు యీ పటము చాలా పుష్కలముగ కరమైనది. వలయు వారు క్రింది విలాసమునకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

1. “జీవబ్రహ్మైక్యరాజయోగ సారామృతము” రెండవ కూర్పు 1164 పుటలును 48 పటములును గలది.

వెల రు. 4-4-0

2. ప్రాణాయామము చేయుపద్ధతిని చూపుపటము. వెల రు. 1-0-0

టి. కె. సుందరం,

శ్రీసచ్చిదానందర్ కంపెనీ, వెరంబూరు బారక్కు, చెన్నపురి.

షణ్ముగం

నశ్యము.

షణ్ముగనశ్యము దేశమునకు చేసిన జాతీయ సేవ అపారమైనది, పలువిధములుగా గలదు. మీకుకూడ సేవ చేయుటకై షణ్ముగనశ్యమునకు అవకాశము నిచ్చెదరా. గడచిన 4 తరములనుంచి అగ్రస్థాన మలంకరించినది.

గాయపలు తమపనులు మిక్కిలి ఉత్సాహముతోను, రమ్యముగాను నిర్వహించగలరు.

గుమాస్తాలు చుట్టుకు గాను, తిరిగితిము గాను వారి పనుల నెరవేర్చగలరు.

అనేక గంటల కాలము పనిచేయ ఉపాధ్యాయునికి శక్తి నిచ్చును

న్యాయాధిపతికి నిర్మలమైనట్టి రమ్యమైన మనస్సును గలిగించును

షణ్ముగం నశ్యము

ఆర్. కె. వరీమళ నశ్యము

పలములు	ధర			పాస్తుఖర్చు			ప్యాకింగు			మొత్తం				ధర			పాస్తుఖర్చు			ప్యాకింగు			మొత్తం		
	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.		రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.	రు.	అ.	పై.
40	8	8	0	0	8	0	0	2	0	8	18	0	1 బుడి	0	4	0	0	4	0	0	1	0	0	9	0
80	7	0	0	0	8	0	0	4	0	7	7	0	8 బుడు	0	9	0	0	4	0	0	1	0	0	14	0
120	10	8	0	0	8	0	0	4	0	10	15	0	12 బుడు	2	4	0	0	8	0	0	1	0	2	18	0

హెడ్ ఆఫీసు:—షణ్ముగం నశ్యం కంపెనీ, లిమిటెడ్. పాస్తుఖాక్కు నెం. 140, మద్రాసు.

హిందూ లా

రేణుకా పంక్తి పునఃస్థాపన పరిశోధనాగారం,

చీ: వ:; చీ: ఎల్:; మైకోస్మోవర్మి; మైకోస్మో; గ్రోవర్మి:

మొట్టా ప్రగడ రామచంద్రరావు పత్రికాగారం,

చి. వ., చి. చ, బృ. హ., హ. ద్రా. సు., గ్రంథవిస్తారోక్తః.

ಮೊದಲ ಅಮ್ಮ, ದಳಸರ ಕಾಗಳಮ್ಮರು, ಗಟ್ಟಿ ಕಾಲಿಕಾಪ್ಪಮ್ಮ, ಅಟ್ಟವರಾಜ

బరిగోరపు తిమ్మరములు; 480 పేజీలు; వ. రూ. 8; హాఫ్ బైండింగ్; పహ. రూ. 8-8-0.

ఈ తీరున పోరాడుతూ ప్రతి "మొదటి" వ్యవస్థాపక కమిటీ తీర్మానా కేసు.

[illegible][illegible]

కొలదీ ప్రతులు మాత్రము అచ్చుపడియున్నవి. ఈ పెద్దగ్రంథము తిరుగా అచ్చుపడుట దుర్లభము. గనుఁ జెంటనే తెప్పించుకొనువారికి తప్ప యితిరులప దొరకదు

విక్టోరియా డిపో., మైలాపూరు, మద్రాసు

౧

విలాచిత పలువును పెడచెవి బెట్టక,
తలచినంత మము ధన్యుల జేయఁగ,
నలచి నచ్చితి నే! వాత్సల్యముతో
తలఁప నగునె నీ దయ మొంతో, వే
గన్నులు చల్లఁగఁ గై నేయూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెరిగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౨

అమరావతి స్తూపాలయాగవములు
అల నాగార్జును నార్యశిష్యములు
హంప్రీతాంతపు టందచందములు
శ్రీగిరివెలసిన చిత్రసీమలూ
కాకుళమునఁ గల కమనీయతలూ
దవ్యస్థలముల జేయపుమనుపులూ
తక్కినస్థలముల మిక్కుటమై సొం
పెక్కిన రచనల టక్కుటెక్కిములు
క్రొత్తిపోకడల గూరిచికొని, తమ
చిత్తసీమలకు హత్తఁజేసి మా
నన్నలు పెట్టిన పీఠములూ-వే
గన్నులు చల్లఁగఁ గై నేయూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెరిగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౩

సృష్టజాహ్నువిగ వెలసిన గోదా
నరి కృష్ణాదుల వారిపూరములు
చల్లఁగ కమ్మఁగ సంవాసింఁగ
పాద్యాహ్వాదులు పఠించుటకై
ఆద్యా! తెచ్చితి మఱయు మల్ల వే!

ఆశమనోదక మాహరింపుమీ

మధుఃకంఠుల మాన్యతఁ గొనుమీ
జాకము లాకఁగ సరసున రా, వే
గన్నులు చల్లఁగ గై నేయూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెరిగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౪

సన్నని తిన్నని చదునుపు గలవై
ఎన్నరాని సొం పెనయించునవై,
మన్నినలో పే రాగ్రోగినవై,
ఎన్నో తరాల మా పెన్నిధులై నీ
కెన్న సొంపును నెనఁగించెడి మా
సన్నని ఖద్దరు చలువ లినే, వే
గన్నులు చల్లఁగ గై నేయూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెరిగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౫

గుమగుమలాడెడి క్రొత్తిగఁదముల
గమగమమన మై గలయ నలఁదికొని,
చిఱిచేమంతలు చిన్ని మొల్లలును
మల్లెలు మున్నగు మాంచి పుష్పములు
కొల్లలుగా నెఱికుఱులఁ గూర్చికొని
కలమాన్నాదుల కమ్మని కూరల
పలుపాయసముల పప్పుల పండ్లను
చెరిగినివేదన చేపట్టూ, వే
గన్నులు చల్లఁగ గై నేయూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెరిగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౬

హంసతూలికల నందం బాక్రొ
మ్మించు నుయ్యెలల నించెడి ముదమున

నుపచారక్రియ లొప్పుగఁ గొనుచు నొ
కింత గూర్చునుము వింతఁ గొల్పు మా
తీర్థ తరంగాల్ తెచ్చింతును మఱి
జయదేవుని నదజాలము నలసిన
చెలఁగి పాడగల చిన్నియన్న లిదె
'వెన్నెలచలువ' నెలసెడి వీణా
సంగమేశ్వరుని సంగీతంబులు
నాగింపంగల సరసులు, పెళిపెళి
నార్భటితో శాస్త్రాగ్రాల్ నేయఁగ
దండిదండితులు దండ నున్నవా
రెడి వలతో నీ వెఱిఁగింపూ, నే

కన్నులు చల్లఁగ నై నేయా, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెఱిగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

2

వెన్నెముడ్లకు నేత్రావైబడి
చిందులు న్రొక్కెడి చిన్నిగొల్లనో
నీతారాముల సింగారములో
చిల్లనఁగ్రోవుల ప్రేమబంధము
చల్లఁగఁ గూర్చి నల్లనయ్యనో
యమునాకుంజపు యాత్రలఁ జేసెడి
కమలదళాక్షుని కథలో కాదే
మోహినియాపున ముగునచేష్టలను
వెలయించిన మా వెన్ననిఁ గానీ
సత్యభామ సరిసాలను గానీ
సనతుల జగదపు సరణులు గానీ
సారిజాతికథ పట్టులు గానీ
కాముని దహనపు ఘట్టము గానీ
కంటి కిగుండెగఁ కళి లుట్టంగా
చవులు పుట్టఁగాఁ జక్కఁగఁ బాడఁగ
అచ్చపు టందా లభినయింపఁగా
యతాళమ్ముల లయ లొప్పంగా
తధికిణితో మృగి తక్కుచు దారుచు
నేరుపు లొలికెడి తీరుతీయముల
మోడులు సైతము మొలక లెత్తఁగా
ఆడఁగలరు మా యాంధ్రసోదరులు

పాడఁగలరు సూ 'బలి బలి' యనఁగా
చూడఁగ మదిలో సొంపేనీ, నే
కన్నులు చల్లఁగ నై నేయా, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెఱిగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౩

సత్యానికి తన సతి నమ్ము హరిశ్
చంద్రుని కీలుపు చతురత వలతో!
కనకకుండలాల్ ఘనత నొసంగిన
కన్లుని దానపు గరిమనె మాతో!
అద్భుతానికి వై యడవుల నిడుమలు
గుడిచిన కాముని గుణమే వలతో!
వైసమతస్థుల శీలము నెలిపెడి
కళింగుల గుణగణములె నలతో!
బత్తెజూప సుతు మిత్తి కొనంగిన
శివభక్తులదగు చెలువే వలతో!
హరిదాస్యంబు నలరెడి వైష్ణవ
దాసుల కొప్పెడి నేనమె నలతో!
సింగరింగ శ్రీరంగ యని మది
పొంగెడి సింగరి పోడిమి వలతో!
హంగుల గజలు ఖంగుని మోయఁగ
తాల్లి పాక నర్తనలే వలతో!
తిరుమలేశ్వరుని దివ్యకీర్తనల
తిరుపేథులలో మఱిమఱియూడెడి
నేంకటరాయని వింతలె వలతో!
తాతాచార్యుల గీతాల్ వాడుచు
తనిసెడి అద్దంకి తాతను వలతో!
ఎది వలతో? నీ కేది యిష్టమో
మది సుంతేనియు మఱుగులేక మా
కెఱిగించిన నా యితీవృత్తింబే
ఆడగనున్నా రిరుగో నెలలూ
చెప్పినచొప్పున చేయింతూ, నే

కన్నులు చల్లఁగ నై నేయా, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెఱిగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౯

ప్రసగిరీశుని భక్తరామదాస్
చంద్రానలో చందములలో
తాపరుద్రుని పట్టిన తుగుష్కు
శామపా పడెడి పాట్లో లేదే
నల్లి కోటయుద్ధాలనో, తిమ్మా
నాయని దర్శపు నాట్యంబులనో,
సంజనగర రఘునాయకు శౌర్యపు
పుంజంబులనో పుణ్యకథలనో
జ్ఞానిహృదయము జాలువాడెగా
ఉడిమాపగల యత్యులు అరుగో
రాక్షి చెప్పగల ప్రభావులు ఇరుగో
మూదాపు నీ కే దుదగ, నే

కన్నులు చల్లగఁ గై నేనూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చొంగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నగలము మది నెనయించూ.

౧౦

అందపుభజనల చందములో ఆ
హరిదాసుల గుణకందములో ఏ
న్నల కోలాటపు మెలకువలో వి
న్ననువగు వనితల నాట్యములో మేల్
నాటియములుగు చందములో న
ప్రొంగుటీయించే మొవ్వములో భే
చనిసింపంగల యభినయంబులో
హాస్యరచనలో అత్యురే యను
సద్భుతలీలల అనుస్మతులో పై
నయ్యనిపించెడి సరసాలో నీ
కెయ్యది యిష్టమై యెఱింగింపూ, నే

కన్నులు చల్లగఁ గై నేనూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చొంగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నగలము మది నెనయించూ.

౧౧

చిటిపాటిపాటల చిన్నియాటలను
చిత్తము రంజిలఁ జేయఁగఁ దామై

నిను నేవీపగ నే నే ననుచు
చిన్నిబాలికలు చెలఁగెద రదిగో,
అయిదువతసముల నలగుటకై చిటి
పాట్లనోములను పట్టిన బాలులు
గంధాతపాలతోఁ గాంచగ వచ్చిరి
చిలునెమ్మో మును పఱింగించూ, నే
కన్నులు చల్లగఁ గై నేనూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చొంగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నగలము మది నెనయించూ.

౧౨

అమ్మా! నీమది నలరొమ్మకై
పూజాప్రవృత్తి ములూరి వోనగ
నగల ముగిములు చిలునాట్య మొనఁగ
శిశువులు పెంబడి చెలఁగి పూజఁగా
నిను కొల్పెనమది నెమ్మి నింపఁగా
ఇరుగో ఇంతు లింకంత టంగిటను
సంతనములతో నాగి నచ్చిరీ,
చక్కని కోయిల చుక్కలవలె మది
కెక్కఁగపాటల నెనఁగింత్రూ మఱి
పుణ్యచరితముల పొదలింత్రూ నే

కన్నులు చల్లగఁ గై నేనూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చొంగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నగలము మది నెనయించూ.

౧౩

కుచ్చుకక్కును మెచ్చుపూయిలో
మెచ్చగఁ బడెడి పూలతలు, పామ్మణ
దేవరసవ్వల తిగతయముల
భావము కెక్కఁగ పాడెడి పడఁతులు
వతియజ్ఞానంబు లతఁణముగ విష
మేఱునుమది కింపెక్కఁ బాడఁగల
సుదతులు గారీ శోభనముల వై
భోగముఁ గూడుచు పాలఁతులు ధర్మజ
రాజసూయములు రామునికథలూ
సర్పయాగములు చంద్రుని కూర్మలు

త్రిపురహరణములు తేటిగీతములు

కృష్ణనిచల్లులు గోపక్రీడలు

మోక్షపుబాటలు మున్నగుపాటలు

కోటకొలదిగా గూర్చిపాడఁగల

గుణవతు లిదిగో కొలువంగా నిను

చేరియున్న వారే నేనించా-వే-

కన్నులు చల్లఁగఁ జై నేయా-నీ

చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ-మా

కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని

నైన్నగలము మది నెనయించూ.

౧౪

దేవీరీతిగల గురువురాణము

పాటింపఁగల బంధువుహృదయ

ధానిగి హరికథ నీటలు తెల్లఁగ

అజ్ఞాన రహిత అయ్యము తల్లి!

ఘనమనఁగో మనసులు తనియాగి

వేదాద్వైతము విప్పిచెప్పఁగా

బలుసువారి పేర్ గొనింపఁగా

యష్టబారివా రొప్పొకుప్పలు

నవలీలహేతులు ననజాననులూ

నివ్వరినెవల నెనయింతూ-నీ

కెయ్యవి ఇంపుల నెఁగించూ-వే

కన్నులు చల్లఁగఁ జై నేయా-నీ

చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ-మా

కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని

నైన్నగలము మది నెనయించూ.

౧౫

వ్యాసాపరాధులు మాతే సూడగ

రామమూర్తి నిటు రప్పింతూ

లలికళలు మది నిలుచిన నెంతో

లలితంగా నిట లాలింపఁగల

మనునదివారుగు మరువగు కళలను

మెఱయింతుము నీ మెచ్చున కొప్పఁగ

కుఱియింతుము గుణకోటి నమృతముల

మెఱయింతుము మఱి మిసమిన వుట్టఁగ

ముఱియింతుము నిను మోదంబులతో

వరియింతుము నిను వాంఛలు తీరఁగ

తల్లీ! నీపదతామసంబుల

ధరియింతాము మా తల నిక్కముగ

తప్పము తప్పము తప్ప మిఁకా-వే

కన్నులు చల్లఁగఁ జై నేయా-నీ

చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ-మా

కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని

నైన్నగలము మది నెనయించూ.

౧౬

ఆనందించితె! అమ్మా, అయినచో

ఆశీస్సు! నిన్నడిగెనమ్మా

హెచ్చుకుందా లే కెవ్వరు కోరిన

నింపుగ దర్శన మిప్పించూ నీ

సొంపుఁ జూపి మది పొక్కించూ, నీ

మెంపుఁ గల్గఁగా బెఱయించూ, మఱి

మచ్చరిమ్ము! రూ ప్పొయించూ, యీ

యిచ్చకంబులను ఇంకించూ, మా

వత్సలు నిరతము వధిల్లగ, నీ

వాత్సల్యం బిటు పారించూ, నన

ధాన్యవిభవములు మాన్యగుణంబులు

మాత్మప్రేమలు మలయఁగ .దేశ

క్షేమము భాషాక్షేమము లెప్పుడు

తామరతంపై తనరంగా, న

ధర్మంధము మది తనరంగా. వి

జ్ఞానదీపికలు కడలుకొనంగా

తేజరిల్ల మము దీవించూ, వే

కన్నులు చల్లఁగఁ జై నేయా-నీ

చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ, మా

కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని

నైన్నగలము మది నెనయించూ.

౪౩-వ భారతజాతీయమహాసభ, కలకత్తా-అధ్యక్షోపన్యాసము

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూ గారు, అధ్యక్షులు

ఈ భారతజాతీయమహాసభకు నన్ను మీరు మరల రెండవసారి యము అధ్యక్షునిగా నెన్నుకొనినందులకు నేను మీకు విక్రీలి కృతజ్ఞుడనుగా నున్నాను. ఇది అద్వితీయమగు గౌరవ మనుట కెట్టి సంకేయమును లేదు గాని దానికి సంబంధించిన బాధ్యత కూడ విక్రీలి అధికముగనే యుండును గావున యీ పదవిని వహించుటకు

మనలో అత్యంత దౌర్బల్యాలు లగు నాయకులుగూడ జంకుచునేయుందురు. ఈ పదవిని స్వీకరించుటకు నే నెంత సంకేయించి తినో మీకే తెలియును. కాని అపారమగు కరుణతో మీరు రెండవసారిగూడ నాయందు సంపూర్ణ విశ్వాసమును బ్రకటించి నందున మీయానతికి తలయొగ్గి స్వాతంత్ర్య సమరమునందు ప్రవేశించియున్న భారత మహాజాతిన సడఁపుటయను పెనుభారమును వహించుట తప్ప నాకు గత్యంతరము లేక పోయినది. కావున క్షిప్రమనలేక నా విధిని నేను నిర్వర్తించుటకు ప్రయత్నించెదను. మీరు నాపై చూపిన కారుణ్యాతిశయమునుబట్టి మీరు విధించిన యీ ఘన కాఠ్యనిర్వహణమునందు నాకు సర్వవిధముల తోడ్పడెద రనియు నాలోపములను మన్నింతురనియు దైర్యము కలుగుచున్నది.

9 ఏండ్లక్రితము జాతీయమహాసభకు నే నధ్యక్షుత్త వహించుట తటస్థించినది. దారుణభరితములతో కూడిన సైనికశాసనము నేవచ్చావిహారము కొనరించి అప్పుడే విరమించినది. విదేశీయు లగు పాలకులతో గొప్ప సంఘర్షణమునకు మనము సన్నద్ధుల

మగుచుంటిమి. ఆసంఘర్షణ యు అటుపిమ్మట నేడు శీఘ్రముగనే తటస్థించినది. ఆసమరమునందు మనముఖిజయులము కాకపోయినను యుద్ధ గౌరవములన్నియు మన కేలభించినవి. భావిసమరమున విజయమునుగూడ మనకునిశ్చయముగ వాగ్దానముచేయబడినది. మహాకాలీ స్వరూపిణియగు భారతమాత కుణకాలము జాగ్రదవస్థకువచ్చినంతమాత్రముననే బ్రిటిషు

పరిపాలనా మూలాధారములు కంటిములై నవి. మరల వెంటనే దేశము నందు నిరుత్సాహమును, అలసదనమును వ్యాపించినవి. కాని ఆంతరకంఠెను అధికమగు ఉద్బోధన మరల కలుగునట్లు నూనన లివుడు స్పష్టముగ కన్పించుచున్నది. భారతమాత సంపూర్ణముగ జాగ్రదవస్థకు వచ్చి ముందంజవేయ నాగంభించినచో ఎవరు నిరోధింపగలరు? డియరుబడయర్లు

కఠిననిర్మలమైన అసహాయోద్యమము తలయొత్తినది. ఇప్పుడు మరల ఆ నిరంకుశుల పదతినింటి పదతియే గోచరించుచున్నది కావున మరియొక్క గొప్పస్వాతంత్ర్యసమరము నకు మనమరణముఖిబున నిలువనున్నాము.

వెనుకటి సమరమునందు మనలను నడిపించి హితకర మగు ఉపశోకముల నొసంగి నేనాముఖియన నిలువబడిన మన కత్యంత ప్రేమాస్పదులైన మహావీరులు పెక్కింకొందరు మన దుగదృష్టవశమున దివంగతులైరి. కనుక వారి సహాయము మన కిప్పుడు లభింపజాలదు. ఇట్టి విషమసమయమునందు ఒక్కవత్సరములోగా తనపుత్రులలో అత్యధికమగు మాత్స్యధైర్యిని, శత్రుధయంకరమగు కౌర్యమునుగల హాకిం ఆజ్ఞులు ఖాను, లాలా లజపతిరాయగార్లును భారత మాత గోల్పోవుట తటస్థించినవి. ఈ మహాసభకు అధ్యక్షుత్త వహించిన నాయకులలో లాలాజీ హాకింజీగార్లు మాత్రమే గాక సింహప్రభువుగారు కూడ పరమపదించిరి. జాతీయసమరమున విఖ్యాతముగా పోరు పల్విన యోధులలో డివంగతులైనవారిలో ఆంగ్లరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య,

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు

గోపబంధుదాసు, మగనలాలు గాంధీగార్లు ముఖ్యముగా శిరోక్తిన దగ్గి యున్నారు. ఈ మహాసభవారి పక్షమున యీదేశభక్తుల కటుంబముల వారి కందరికిని నేను సగౌరవ మగు సానుభూతి నందితేయుచున్నాను.

ఇకను నేను మనము ప్రస్తుతము చేయదగిన పనులనుగూర్చి నాయభిప్రాయమును చెల్పెదను.

మీ కాకాభంగము కలుగకుండుటకై తొలుదొల్ల నేమీ కొక్క-
విషయము తెలుపగోరుచున్నాను. నే నొకసంగనున్న యాపవ్యాసము
నందు ఆదర్శప్రాయముగ ప్రపంచమును గూర్చిగాక ప్రస్తుత ప్రపంచ
స్థితినిగూర్చిమాత్రమే నేను నుడువబోవుచున్నాను. నేను చెప్పనల-
చినదానిని దాపరికము లేకుండ చెప్పునట్టి స్వభావము కలవాడను.
నాయాపవ్యాసమునందు సామాన్యవిషయములే యుండునుగాని విశే-
షవిషయము లేవియు నుండవని మీరు గ్రహింపవలెను. మహాన్నత
భావకల్పనలను ఆకర్షకములగు పదజాలముతో నేను నుడిచెదనని మీరు
ఆశించితిరేని మీకు తప్పక ఆకాభంగము కలుగును. విశాలాకృతునందు
భావకల్పనను నేను నిరసించువాడను కాను. దేశీయులు మహాన్నత
శయముల ననుసరించి ప్రవర్తించుటకు ప్రయత్నింపగోరుదురేని మహా-
న్నతాశయములను దృక్పథమున నిడుకొనుట ముఖ్యతమమని నమ్ముటచే
నేను మరెవ్వరికిని తీసిపోను. కాని, ప్రస్తుతనిజస్థితిలో కొంచెమైన
సంబంధములేనట్టి కేవలమగు భావరచనకు రాజకీయములందు తావు
లేదు. ఇప్పుడో మఱియొకపుడో నిద్రాభంగము కలుటవలన అపార
మగు ఆకాభంగము కలిగించునట్టి సుఖస్వప్నమునకును, కేవల భావరచ-
నకును ఎట్టి భేదమును లేదు. ఆశయము ఎంత ఉన్నతముగానుండిన నంత
మంచిది. ఎంతటి మహాన్నతాశయమును మన మేర్పరచుకొనినను,
దానిని బడయుటకు మనముజేయు ప్రయత్నముమాత్రము ప్రస్తుతోప-
యోగమునకు అనుగుణముగానే యుండవలెను. ప్రస్తుతావస్థలను
బట్టియే మన కార్యవిధానమును మనము నిర్ణయించుకొనవలెను. మన
యాశయమునకు మనలో కొంచెరు వేరువేరు పేర్లను పెట్టుచుండినను
ఆశయమునుగూర్చి మాత్రము మనలో నెవరికిని భిన్నాభిప్రాయములు
లేవనియే మనము రూఢిగా చెప్పగలము. దానిని బడయుటకు మనకు
గల మార్గ మొక్కటియే అను విషయమునను, ఆ మార్గస్వరూప నిర్ణయ
విషయముననుగూడ నెట్టి భిన్నాభిప్రాయములునుగూడ లేవు. కాని
ఎట్టి ప్రాముఖ్యతలేనివని నేను భావించుచున్న కొన్ని ఆచారవిషయము
లనుగూర్చి మనకు కలిగిన అభిప్రాయభేదమును కొండంటి చేయుట
వలననే యధార్థస్వరూపమును మనము చూడజాలకున్నామనియే నేను
చాల చింతిల్లుచున్నాను. మన ప్రయత్నములు ఫలింపకుండుటకు ఈ
అభిప్రాయభేదములే కారణములై యున్నవి. దేశీయులందఱు ఏకీభవించి
పనిచేయుట కభ్యంతరములుగనున్న మనదేశమునందలి భిన్నపక్షములను
గూడ ఈభిన్నాభిప్రాయములే ముఖ్యకారణములై యున్నవి. ప్రస్తు-
తరాజకీయస్థితియొక్క సయిఖరులలో వేర్వేరుపక్షములవారు కొన్ని
టికి అనవసరమగు ప్రాముఖ్యత నిచ్చుటవలనను, మరొకొన్నిటికి సహజ
ముగాగల ప్రాముఖ్యతను తగ్గించుటవలనను యీ వివాదము ఎన్నియు
కల్గుచున్నవిని నాబుద్ధికి తోచుచున్నది. ఒక పక్షమువాడు మనకుగల
లోపములను విక్రీలీ పెద్దగాజేసి, మనల నిపుడు పీడించుచు మనదేశ
మును కొల్లగొట్టుచున్న విదేశీయుల కటాక్షమును, అనుగ్రహమును

లేకున్నచో మనమేకాగ్రమును నెరవేర్చజాల మని నిరుత్సాహపడు-
చున్నారు. మరియొకపక్షమువారు మనలోపములను, ప్రతిపక్షుల దారు-
ధ్యములనుగూడ లేక్కనేయక దారి తెమ్ము నిర్ణయింపబడిన మహా-
సముద్రమధ్యమున తెరచాపలను పూర్తిగా విప్పి నౌకను నడుపగోరుచు
న్నారు. ప్రస్తుతపరిస్థితులను దాపరికములేకుండ సరిగా మీకు విన్నవించి
అంగులకు చేయబడిన కర్తవ్యముని నాకు తోచినదానిని మీ కెరిగించు-
టకు యధాశక్తిని నేను ప్రయత్నింపదలచియున్నాను. తనదేశము
నివాసయోగ్యముగా నుండునట్లు చేయుటకు శక్తినించినలేక పనిచేయు-
టయును, పనిచేయువారికి తోడ్పడుటయును వివేకముగల మానవులం-
దరిగిని ముఖ్యకర్తవ్యమనియే నేను తలంచెదను. దేశస్థితిలో ఇప్పుడు
కనబడుచున్న ఆవగతములను తొలగించి లాభకరమగు స్థితిని కలిగించు-
టకు జరుగవలసిన పని స్థితిగతులను బట్టి యుండును. ఆ పరిస్థితులు
అన్ని దేశములందును, అన్ని కాలములందును ఒక్కరితిగనే యుండువు.
ఆదర్శప్రాయములగు ముఖ్యవిషయములలో భేద ముండునుగాని ఒక్క-
కదేశములో ఒకవిధమగు ప్రత్యేకస్థితి ఏర్పడుచుండును. అట్టివానివిష-
యమున ఒక సమానగృహముగాని, ఇతరు లాలంబించిన పనితులను
గాని ఆప్రత్యేకదేశీయు లనుకరించుటకు వీలండును. ప్రపంచమునందు
ఒకేకేంద్రమునుండి ప్రారంభించి ఒక్కపద్ధతినే అనుసరించినదేశములు
ఒకటికంటె మెచ్చుగా ఎప్పుటను గనుపింపవు. ఒకదేశమువారే ఒక
సారి అవలంబించిన పద్ధతిని మరియొకసారి మార్చుకొనవలసిన యావస-
రముగూడ గలుగుచుండును. వీలనగా పరిస్థితు లెల్లపుడు మారుచునే
యుండును. కావున పరిస్థితులనుబట్టి పనివిధానముగూడ మార్చుకొ-
నవలసియే యుండును. ఇతిరులు ఒకపద్ధతి ననుసరించి కార్యసాఫల్య-
మును బడయుజాలకపోయినచో మనము దానిని గ్రహించి ఆపదతిని
అవలంబింపకుండుటకు మనకు వీలగునుగాని మరియొకదేశమువారు మరి
యొకపద్ధతి నవలంబించి కార్యసిద్ధిని బడసి రనుకారణమున ఆపద్ధతినే
మనముకూడ అనుసరించినచో వారివలననే మనకుగూడ కార్యసిద్ధిగలు-
గుననుట కెట్లనమ్మకమును లేదు. దీనికి కారణము విదితమగుచునేయు-
న్నది. మనదేశస్థితిలో సమానస్థితిగల ఇంకొక దేశమువారు చేసినతప్ప-
లను మనము చేయకుండ జాగ్రత్తపడవచ్చునుగాని మరియొక దేశమున
ఒకపద్ధతివలన కార్యసిద్ధి కలిగినపుడు అంగులకు ముఖ్యాధారములగు
విషయము లన్నియు మనదేశమున లేకున్నయెడల వాని నన్నిటిని
మనము కల్గించుట అసంభవము. కావున కార్యసిద్ధికై వారసుసరించిన
పద్ధతులనే మనముకూడ బడయుటకు వీలు లేదు. ప్రస్తుతము మనదేశ
మునందున్న పరిస్థితులో మనకు లభించియున్న సామగ్రిలతో సాధ్య-
మైనంత తక్కువయగు న్యయప్రయాసలతో మనము ఫలసిద్ధిని బడయు-
టెట్లు? అనునదియే యధార్థమగు ప్రస్తుత సమస్యయై యున్నది.
ఇతరదేశములనుండి కృత్రిమోపమానములను కొని తెచ్చినచో మన
సమస్యను మరింత విషమమునరించుటయే యగును. మనము చేయ

వలసిన పనియొక్క యధావ్యవస్థాపమును నిర్ణయించుటకు మాడు ప్రశ్నలకు మన ముత్తర మొసంగవలసియున్నాము.

- (1) మన మెచట నున్నాము?
- (2) మన గమ్యస్థానము?
- (3) దానిని మన మెటుల చేరగలుగుము?

ఈ మాడుప్రశ్నలకును పాండిత్య విశేషమునుబట్టి గాక స్వానుభవమునుబట్టియే సర్వశక్తులను వినియోగించియే నేను సమాధాన మొసంగుటకే ప్రయత్నించెదను.

మనము విజయనగరాత్రుల ప్రారంభించిన పిమ్మట మనస్థానము యొక్క ఆనవాళ్లను గుర్తింపజాలక కలవరము జేందునట్టి దుస్థితి కలుగకుండుటకు తొలుదొల్ల మనప్రస్తుతస్థానమును గుర్తించుట కర్హమై యున్నది. ఈవిషయమునకు రెండుభాషములను గలవు. మొదటిది: ప్రభుత్వమునకు మనకు గలసంబంధము. రెండవది దేశీయులలో గల సంబంధము. ప్రభుత్వమునకును మనకును గల సంబంధమునుగూర్చి మన కిప్పుడు వీడైన రాజకీయస్వాతంత్ర్యములుగాని, పౌరస్వాతంత్ర్యములుగాని యుండినచో అవి మనకు తాత్కాలికముగ నొసంగబడి నవి మాత్రమేయనియు మనపై పాలకుల కనుగ్రహ మున్నంతకాలమే మన మవి యనుభవింపగలమనియు మన కందరకును బాగుగా తెలిసియే యున్నది. వానిని వారు చిత్తునసారముగా రద్దుచేయవచ్చును. వారి చేతులలో నిరంకుశాధికారము అపారముగ నున్నది. వారికి బుద్ధివుట్టినదే తిడువుగా ఎట్టికారణమును చెప్పియు చెప్పకయే వీనియ సమునందయినను వారు వానిని రద్దుచేయుట కెట్టి అభ్యంతరమైనను చేయగలరు. ఇదివరకు వారలుల పెక్కువేల జనుల స్వాతంత్ర్యములను రద్దుచేసియే యున్నారు. అనంతమును మీరు వినుచుండిన ఈ వృత్తాంతములను చరిత్రవర్ణనముగ మరల నడువగోరను. చట్టముల యొక్కయు కార్యనిర్వహక పరిపాలక వర్గముల ఉత్తరువులను బట్టియు రాజకీయ ఆధికరణములయందు దొరతనమువా రెటుల తమ బలమును వృద్ధిచేసికొనినదియు మీకు తెలిసియేయున్నది. మన దేశమునందు బ్రిటిషు పరిపాలన ప్రారంభమైనది మొదలు నేటివరకును వారు మనదేశమును విధించిన అసంఖ్యాక మగు కఠినకాసనములను నేను మరల నిచట నేకరువు పెట్టుటలనను మనలను పూర్తిగా వికలాంగులను గావించిన పిమ్మట మరల మనము అంగస్థావమును బడయుటకు వీలులేకుండుటకు వారెటుల ద్వారమును బంధించినది యను నే నిపుడు మీకెరింగించుట వలనను ఎట్టి ప్రయోజనమును కలుగదు. ఆత్మవ్యవస్థాపమును గ్రహించుటకును, స్వీయ అభివృద్ధికిని, జీవితోద్దేశమును సార్థకము నొందించుటకును మన కెట్టి అవకాశమును కలుగకుండజేయుటకు వారు పట్టుదలను వహించియున్నారు. దేశ

బంధు చిత్తరంజన దాసుగారు యీ మాడింటికొరకే తమ జీవిత చరమదశయందు అత్యధిక ధైర్యవైర్యములతో పోరాడియున్నారు. మన దేశముయొక్క అంతరంగ, బహిరంగ విషయములను ఈమ ణ్మాత్రమైన మనము గ్రహించుటకు వీలులేకుండ ప్రభుత్వమువారు గట్టి నిరోధమును గల్గించియున్నారు.

సైమను సంఘము

మనకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము నొసంగదలుచు నైన సాక్షిగా వాగ్దాన మొసంగినందులకు ఫలితముగా యిప్పుడేమి జరుగుచున్నది? అతి దారుణముగ మోసమే దాని ఫలితము. సైమను సంఘము మన దేశమునకుచ్చి మన పట్టణములయందలి రాజమార్గములలో రక్తక్షయములగు తలలను శిథిలములను శల్యములనునదలి మహా నేగముతో పరుగిడుచుండుటయే యీవాగ్దానముయొక్క ఫలితము. నిరంకుశోద్యోగుల నిర్దోషియమును, మనదేశీయుల కేవల ఆసహాయ తమ బాగుగా వెల్లడించుటకు సైమను సంఘమువారి సంచారము తోడ్పడినట్లు మరేదియునుగూడ తోడ్పడియుండలేదు. ఇదివరకు మనము బాగుగా గ్రహించిన ప్రభుత్వముయొక్క కార్యనిర్వహణ సామర్థ్యరాహిత్యము మాత్రమేగాక, అతిదారుణముగ అంటువ్యాధి సర్వాంగములకును వ్యాపించిన లక్షణములుగూడ యీ పరిస్థితులవలన నాకు పొడవైచుచున్నది. వారి అంతరంగిక ఆర్థిక సమస్యయందు డయర్విషము వ్యాపించినట్లు కన్పించుచున్నది. ఆ వ్యాధి లోపల బాగుగా నేనూనియుండెనియు, లాహోరునందును, లక్నోయందును గోచరించిన దౌర్జన్యములు ఆవ్యాధి స్వల్పముగా వైకుమరుటకు మాత్రమే కూచనలనియు నాయభిప్రాయము. కలకత్తా నగరమున ఆంగ్లేయులచే ప్రకటింపబడుచున్న యొక వార్తాపత్రికయొక్క ప్రత్యేక విశ్లేషి బుద్ధిమాంద్యమువలన సైమనుసంఘమువారి నిజమగు చిత్తవృత్తిని యీమణ్మాత్రముగా మనము గ్రహింపగలుగు కవకాశ మేర్పడినది దానిని బట్టి ప్రభుత్వమువారి చిత్తవృత్తిగూడ యిదియే యని నాయభిప్రాయము. ఢిల్లీ నగరమున జరిగిన దౌర్జన్యదృశ్యముల వలన మహాద్రోహమున ఏర్పడిన భావములకు కానుకరునందలి దృశ్యములవలన మహాద్రోహ స్థిరత్వమేర్పడినది. ఇట్టి దౌర్జన్యములు కలుగుట కవకాశములు కలిగించినందులకు సైమను సంఘమువారికి కలిగిన యాగ్రహమును సైమను సభ్యులలో కొందరు వెల్లడించుచునే యున్నారు. సైమను సంఘ సభ్యులలో కొంతమంది యీవారములో నిజమగు తమ యభిప్రాయమును వెల్లడించుచు నివేదికను వ్రాయుట కవకాశ మిచ్చబడినచో, వెనుక ఒక సందర్భములో సారీస్ఫూరి ప్రభువు విధించినట్లు

ఇరువ దేండ్లపాటు కఠిన పరిపాలన జరుగుటయే మా యభిప్రాయము

గారి యెట్టిరాజకీయభిప్రాయాన్ని మే మామోదింపజాలనునదియే వీ రా నివేదికలో వ్రాసియుండునని నేను నమ్ముచున్నాను అని ఆ విలేఖరి వ్రాసెను. కావున, మనము మన దేశమునకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును బడయగోరుదుమేని మన నిజాభిప్రాయమును మరుగుపరచుకొని సంఘముసంఘమువారి పైన మనకెట్టి విశ్వాసమును లేకపోయినను వారియొడల సంపూర్ణవిశ్వాస మున్నట్లు నటించుచు, వారి నాశ్రయించుచు ముఖస్తుతులను చేయుట యొక్కటియే సాధనమని తోచుచున్నది. అటులగాక, మనకు నిజముగా వారి యందు కలిగిన అవిశ్వాసమునే మనము వెల్లడించుచుండు నెడల యా విలేఖరి వ్రాసినట్లు ఇరువదేండ్లపాటు కఠిన పరిపాలనమే కర్తవ్యమని వారు తమ నివేదికలో తప్పక వ్రాయుట తటస్థించును. బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును బహుమానమును వారివలన బడయుటకు వారి యడుగులకు మడుగులాత్తుటకు భారతదేశ మెన్నటికిని అంగీకరింపజాలదు. వారు కఠిన పరిపాలనమునే నూచించేయెడల దానికే సంసిద్ధమగునని మాత్రమే నేను చెప్పవలసియున్నది.

భావికాలమందు జరుగనున్న అతిదారుణములును వీధిదర్శనముల నగు దృశ్యములు నా మనోనేత్రమున కిప్పుడు గోచరించుచున్నవి. అప్పుడు విడలిపోవుచున్న మనుష్యుల అడుగుల చప్పుడుగూడ నా మన శోత్రమునకు వినబడుచున్నది.

అని ప్రవచించుటగూడ శకునపక్షియగు యీ జ్యోతిష్కుడు నూచించెను.

పైనును సంఘమువారు కాన్పూరు వచ్చినపుడు బహిష్కరణ ప్రదర్శనములు, అత్యధికముగా జరుపబడిన కారణమున యితడెట్లు వ్రాయవలసిన యావశ్యకత కల్గినది. ఈ దుస్వప్నమును యీవిలేఖరి యొకవంక నిటుల పత్రికలకు వ్రాసియుండగా కాన్పూరునాయకులు కావించిన ప్రయత్నములు చాల ప్రశంసనీయములనియు ఎట్టి అల్లరులను జరుగకుండ వారు బహిష్కరణమును సాగించినందులకు తానెంతయు కృష్ణాపనియు కాన్పూరు పోలీసు నూపరింపెండెంబు కాన్పూరు నాయకులకు వ్రాసియుండెను. ఆలేఖ పత్రికలో ప్రకటింపబడెనని కూడ నే నమ్మెదను. ఈ విలేఖరి వ్రాసిన దుస్వప్న వార్తలు పత్రికలలో ప్రకటించుచు విలేఖరి పంపికంటె తనపదవి యున్నతెమిని నూచించుటకు గాఢోలు పత్రికాసంపాదకుడు అత్యధికముగ దురాగ్రహమును వెల్లడించుచు కాన్పూరు నాయకులను నిరసించుచు సంపాదకీయవ్యాసమున తన విజ్ఞానాతిశయములను వెల్లడించెను. “బ్రిటిషు దొరతనమువారికి ఆయుధసంపద యెంతవరకు కొరత వడకయుండునో అంతవరకు భారతీయులకు స్వపరిపాలన మొసంగ

బడదని” గూడ సంపాదకుడు వ్రాసెను. ఈవిలేఖరికిగాని, యీసంపాదకునకుగాని లేకమైన ఉచితానుచితపరిష్కానముంపినచో ఉద్యోగములకు సంబంధించిన యీరహస్యమును వారు వెల్లడించుచుండనియే నాయభిప్రాయము. కాని సకాలమున వారు నిజస్థితి నిట్లు తెలియజేసినందులకు మనకృతజ్ఞతను మనము వారికి తెలియజేయుచు మనము సంసిద్ధులముగా నున్నామని తెలియ జేయుచున్నాను. ఇప్పటి పరిస్థితులలో ఫలితము శీఘ్రముగా తేలవలెననిన కఠిన పరిపాలనముకంటె యుత్తమసాధన మిరేదియు నుండదు.

రాజప్రతినిధి ప్రసంగము

పైనును సంఘమును బహిష్కరించుటకు మన దేశీయులెట్లు ప్రదర్శనము గావించుటవలన తమకు చాల అసహ్యము గలుగుచున్నట్లుగా మన ఆంగ్లేయ మిత్రులు నటించుచుండును. వారు కావించుచున్న అవివేకపు సంభాషణలను నేను లేక్కచేసియేయుండెనుగాని యీ విషయమునుగూర్చి యీనగరమునందే యిటీవల రాజప్రతినిధియే బహిరంగముగా ముచ్చటించి యుండుటచే అవిమర్శకు నేను ప్రత్యుత్తర మొసంగుట ముఖ్యావసరమయినది.

బహిష్కరణ ప్రదర్శనముల సందర్భమున అల్లరులు జరుగుట సంతాపకరమే యైనను ప్రజలకు ప్రబలమైన ప్రాతిహేళ్యభావము జనించినపుడు శాంతియుతముగా నిట్టి ప్రదర్శనములను జరుపుటకు వారికి హక్కు కలదను విషయమును ఎవరును ఎన్నడును కేంకించి యుండలేదు. రెండవసారి పైనును సంఘము మనదేశమునకు వచ్చిన పిమ్మట జరిగిన ప్రదర్శనములు అచర్యాదకరములు ఆగ్రహకరములు నని వారనిరి. ఎరినిగూర్చి ఇట్టి ప్రదర్శనములు ప్రజలు చేయుదురో వారి కిది ఆగ్రహకరముగా నుండుట సహజమే. ప్రతి హేళ్యభావముగల ప్రజాసమూహము వినమ్రతతో ప్రవర్తించుట ఎన్నటికిని సంభవింపదు. ఇట్టి ప్రదర్శనములను జరుపు నాయకులు యెంతగా నిరసించుచుండినను క్రియవచ్చినప్పుడు తమ యుపదేశముల వలన ఉద్రేకమును జెందియున్న ప్రజలను అదుపులోనుంచుటకు తరచుగా ఆశక్తులే యగుచుండురు. అదియును “ఇంత అపాయకరమును, యింత వివేక రహితమును, యింత మొరటుతనమును గల పద్ధతిని బుద్ధివ్యాధియుగా అవలంబించువారు వీనివలన ఎట్టి లాభములును కలుగునని పారబాటుగా భావించుచుండినను అత్యధికముగ బాధ్యులకు వీరు గురిగాక తప్పదు” అని రెండు ధర్మపన్నములను రాజప్రతినిధి ఏకరువు పెట్టెను. అంతటితో నూరకుండక “అపఖ్యాతికరములగు నిట్టి చర్యలు మరల జరుగకుండ అవసరమని తోచిన పద్ధతులను అవలంబించుట దొరతనమువారికి ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది” అని యొక బెదిరింపుమాటను గూడ రాజప్రతినిధి నుడివెను.

మొదటివాక్యమును గూర్చి నేను రాజప్రతినిధిగో ఏకీభవించుట కెట్టి అభ్యంతరమును లేదు. రెండవ వాక్యమునందు, “ఇంత ఐతే రహితమును, ఇంత మొరటుతనముగల” అను మాటలకు బదులుగా “ఇంత సహజముగ” అనుమాటలను రాజప్రతినిధి వాడునెడల రెండవ వాక్యమునుగూడ నేను ఆమోదించెదను. రాజప్రతినిధి చేసిన బెదిరింపును గూర్చి అత డిట్లు చెప్పగలడని వాగము రోజులకు పూర్వమే ఆంగ్లేయ వార్తాపత్రిక నూచించియుండెను. కఠిన పరిపాలనము త్వరలోనే ఏర్పడగల దనుటకు ఈ బెదిరింపు సూచకమయి యున్నది. దీనినిగూర్చి నాయభిప్రాయ మిదివరకే తెలియజేసియున్నాను గాన ఇప్పుడు క్రొత్తగా తెలుపవలసిన దేమియు లేదు. మొదటి రెండువాక్యములగూర్చి యీ ప్రదర్శనములలో జరిగిన దౌర్జన్యము లన్నియును పోలీసువారి వలననే ప్రారంభింపబడినవి. ఒకటి రెండుచోట్ల పోలీసువా రొనర్చిన దౌర్జన్యమునకు ప్రజలు ప్రతికారము చేయబోగా నాయకులు వెంటనే వారిందిరి. అను విషయము యభ్యంతరముని బాధ్యతగల నాయకులు చేసిన ప్రకటనలవలన నాకు గట్టి నమ్మకము గల్గినది. ఎట్టి కాళాసంబంధమగు విచారణయైననుగూడ నూనమ్మకమును తొలగింపజాలదు అనియే నేను చెప్పవలసియున్నది. ఎనిటనో యొకచోట యొక మోటారుకారుగో యొక స్త్రీగూడ నుండగా యొక రాయి ఆబండిపై బడిన దుకునినను, వేలకొలది ప్రజలు గల జనసమూహములో ఎచటనో ఎవరో కొందరు సయిమును సంఘసభ్యుల మోటారుకారుకు మిక్కిలి దగ్గరగా నిలువబడి వారి మొగములపై బడునట్లు నల్ల జెండాలను ఊసులాడించి రనుకొనినను, దీనిని గూర్చి పెద్ద రాగ్ధాంతము చేయుట కివి తగిన విషయము లగునా? ఆంగ్ల దేశమునందే ప్రజలు తమ యసమ్మతిని వెల్లడించుట తటస్థించినచో ఇంతకంటె చాల దారుణములగు పనులే జరిగియుండెనని నేను చెప్పగలను. లాహోరు, లక్నో, కాన్పూరు, పట్టణములలో జరిగిన చర్యలనుగూర్చి సత్యాగ్రహము చెందినట్లు నటించుచున్న వారిని నే నైదుప్రశ్న లడుగగోరుచున్నాను.

1. విరోధాఖండమునందే దేశమునందైనను ముఖ్యముగా ఆంగ్ల దేశమునందు-ప్రజలు తమ కపమానకరమని తలచి నిరసించుచున్న యొకవిచారణసంఘమువారు ఇప్పుడు భారతదేశమున సర్ జాను సయిమునుగారును, వారి తోడిసభ్యులును సంచారము చేయగల్గుచున్నట్లు ఇంతి నిరుపద్రవముగను ఇంత హాయిగను సంచారము చేయగలుగురా?

2. భారతీయులకు సయిమును సంఘమువారియందు కలిగినంతటి అసమ్మతి ఆంగ్లదేశమునందలి ప్రజలకు ఏసంఘము యెడలైన కలిగినచో అట్టి సంఘసభ్యులను బహిరంగముగా బహిష్కరించుటకు ఆదేశమునందే దెబలైన ప్రమత్నించుచున్నయెడల అట్లు గౌరవింపగోరువారు, బురు పార్కులో పట్టుజెండాలకు బంగారు బుటెదారి

పనిగల తోరణములను అమర్చి వివిధ విచిత్రవర్ణములుగల విద్యుద్దీపములను వేలకొలది వెలిగించియున్నచో ప్రజలు ఆ దీపకలికల నన్నిటిని పగులగొట్టి ఆ పట్టుజెండాల నన్నింటిని చించివేసి, ఆ తోరణముల నన్నిటిని తెరిపివేయకుండ మిన్నకుందురా?

3. ఆంగ్ల దేశమున ఒక కుటుంబమువారు తమ యింటికప్పుపై నిలువబడి కాంతముగా అయిష్టతను వెల్లడించినందులకు పోలీసువారు ఆ యింటికితలుపులను పగులగొట్టి లోనకొరబడి ఆ యింటికివచ్చిన మిత్రులనుగూడ చానగొట్టి వారి నందరిని ఆ రాత్రియంతయును కారాగృహమున బంధించియున్నచో ఏ ఆంగ్లేయుడైన సహించునా?

4. ప్రభుత్వమునకు ప్రతిహేతులను అభిప్రాయములను కలిగి యున్నందులకు ఒక ఆంగ్లేయుని అతని యింటియందే అత్యల్పకాలమే బంధించియుండినచో అతడు మిన్నకుందునా?

5. మాడు నాలుగు ప్రశ్నలలో తెలుపబడిన దౌర్జన్యములు జరుగుటకు ఆంగ్ల దేశమునందు ప్రభుత్వమువారి రంగీకరించినచో ఆ ప్రభుత్వ మెంతకాలము నిలువగలదు?

అయోధ్యాపట్టణమునందు గొప్పజమిందారుడును జాతీయ వాదియునగు మహమ్మదాబాదు మహారాజాగారి తోటలో దాస్య ప్రస్ఫుత్తిగల మహమ్మదీయులు కొందరు సయిమును సంఘమువారికి విందు చేయుచుండగా మహారాజావారి యింటినుట్టుకు పోలీసువారిని కావలియుంచిన సంగతి మాకు తెలియక పోలేను. సయిమును సంఘమును బహిష్కరింపవలెనని మహారాజాగారు నిర్భయముగా ప్రకటించియున్నారనియు ఆ సంఘమువారిని గౌరవించుటకు చేయబడిన ఏకాగ్ర్యమునందును పాల్గొనుటకు ఆయన అంగీకరింపలేదనియు అందరకును తెలిసియేయున్నది. సయి క్రొత్త ప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహక సంఘమునందు వెనుక హాంమెంబరుగా నుండినట్టియు, దొరతనమువారిచే ఎక్కువ బిరుదములను, గౌరవములను పొందినట్టియు, అయోధ్యాజమిందారులలో అగ్రగణ్యుడైనట్టియు మహారాజాగారు సయిమును సంఘముపట్ల చూపిన ప్రతిహేతుభావము ప్రభుత్వమువారికి రుచించనంతమాత్రమున ఆయన స్వగృహమునందే ఆయనను బందీకృతుని గావించినపుడు ఇక సామాన్య పౌరుల స్వాతంత్ర్యము మాట చెప్పవలసిన దేమున్నది? ముండెన్నడో ఏర్పడగలదని రాజప్రతినిధి యును ఆంగ్లేయవార్తాపత్రికయును నూచించిన కఠినపరిపాలనమునకును దీనికిని భేద మేమైన నున్నదా? ఆకఠిన పరిపాలనము ఇప్పుడే ఏర్పడినది.

జాతీయకక్షులను నిర్మూలించుటకు అదివరకే కృతనిశ్చయమైన ప్రభుత్వ సంబంధముల నూతనములగు ఆయుధమును నిర్మించుటకు ఇట్టి వల లాహోరులో నెనరో యొక పోలీసు ఉద్యోగిని హత్యచేయుట వలన తగిన యవకాశ మిప్పుడే కలిగినది. ఈయద్యోగిని హత్యచేసినందులకు కేము మిక్కిలి చింతిల్లుచున్నామని వేరుగా చెప్పనక్కర

లేదు. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును కోరువారైనను, అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమును కోరువారైనను కాంగ్రెసువారి రెండరును ఎల్లప్పుడును దౌర్జన్యరాహిత్యసద్గతిని మిక్కిలి పట్టుదలతో అనుసరించుచున్నారు అనుట కెట్టి సంశయమును లేదు. ఇది యథాగతులును వారు పెక్కుసార్లు పెక్కునిదర్శనములను చూపించియు యున్నారు. మరల నిరీవల లాహోరు, లక్నో, పాట్నానగరములందు కూడ దౌర్జన్యముపట్ల వారికి గల నిరసనము వీరు బాగుగా వెల్లడించియు యున్నారు. లాహోరు హత్య రాజకీయ సంబంధమునదో కాదో చెప్పట కిప్పు డెట్టి అసకాశమును లేదు. అది రాజకీయమే అని అంగీకరించినను ఇట్టి దౌర్జన్యములకు నిజమయిన బాధ్యత దొరతనమువారి మీదనే యున్నదను విషయమును గమనింపకుండుటకు మేము మాకన్నులకు గంతులు కట్టుకొనఁజాలము. ఇట్టి దౌర్జన్యములు కలుగుటకు కారణమయిన పరిస్థితులు, ప్రభుత్వపద్ధతి పూర్తిగా మారవలెనుగాని ప్రభుత్వమువారు కఠినతాపనములను ప్రయోగించుటలైన లాభముండదు. అట్టి కఠినదర్శనము ప్రతిఘటించుటకు ప్రజలు సర్వశక్తులను వినియోగించెదరు. ప్రభుత్వోద్దేశములను భంగపరచుటకే యిట్టి చర్యలు సాధనములగును అని నిరీతివలన మనము తెలిసికొనగలుగుచున్నాము.

కాని, ఇట్టి చారిత్రకవిషయములు నిరంకుశోద్యోగుల తలకెక్కువు. కఠినతాపనప్రయోగము పంజాబులో ఇదివరకే ప్రారంభమైనది. త్వరలోనే యితరరాష్ట్రములకుగూడ వ్యాపింపగలదు.

పైమను సంఘమునుగురించి యింతసేపు మాట్లాడినందులకు మీరు నన్ను తుమింప గోరెదను. మనము చేయబోవు ముందు పనికిని, యీ సంఘమునకును ముఖ్యసంబంధ ముండుట బట్టియే నేను ఇంతసేపు ముచ్చటించవలసి వచ్చినది. కాని లేనిచో యీ సంగతి నేను ముచ్చటించియు యుండను. ఈ సంఘము మహానర్థకరములు నిశ్చయమేగాని యెట్టి అనర్థకమునందైనను కొంతలాభముండుట సహజము గాన అట్టి లాభము దీనివలనగూడ కలుగక మానదు. మన దేశీయులకు గల శ్రేష్టమగు ధర్మము ముఖ్యముగ మన విద్యార్థుల మనోబలము అత్యధికముగ వాగ్రహకారణము కలిగినపుడుగూడ శాంతము వీడకుండుటకు వారికిగల మనోబలము పోలీసువారు వారిని హ్రాసముగ బడితలతో బాదుచుండ చేతులను రొమ్మల గీలించి శాంతముగ నిలువబడుటకు వారికి గల సహనశక్తి, తపకు దెబ్బలు తగులు చున్నను లెక్కచేయక తమనాయకులను, తనతోడిదేశారాధకులను కాపాడుటలో వారు చూపించిన స్వార్థవిరహితమును స్వార్థము మున్నగునవి యీపైమను సంఘసంచారమువలన బాగుగా విడితిమైనవి. ఈరీతిగా మనదేశీయులు నిరుపనూనమును దౌర్జన్యరాహిత్యభావమును వెల్లడించుట అంతయును పిరికితనమునల్లనే యని నిరంకుశోద్యోగులు భావించెద రని వారుద్దేశించినట్లు కఠిన పరిపాలనమును సాగింపనిండు. అప్పుడు త్వరలోనే

వారు నిజసిద్ధి గ్రహింపగలవారగుదురు. నిరపరాధులును ధీరులును నగు ప్రజలను గోడలకు చేర్చి నిలువబెట్టి రొమ్మలపై బట్టలను తొలగించి తుపాకిగుండ్లను వదిలి కాల్చివేయగల సంతృప్తి వారికి లభింపగలదు.

మన ఆర్థికస్థితి

ఇక మనము మన ఆర్థికస్థితినిగూర్చి యోచింతము. మన దేశమునందు నిరంతరాయముగ జరుగుచున్న ధనాపహరణమును సరిగా గుర్తించుటకును స్ట్రుములవల్లను ఇతరవిధములను అంగ్ల దేశమువారు మన దేశమునందు ఆర్థిక విషయములలో బడసిన ఆత్మధికమును జనపశుకరణశక్తిని సరిగా గ్రహింపవలెననిన బ్రిటిష్ వారు మనదేశమున అడుగుపెట్టినది మొదలు నేటివరకును జరిగిన విషయముల నన్నిటిని సింహావలోకనము చేయవలసి యుండును. ఈ విషయములు నిజమగునా కాదాయని ఎవ్వరును సంశయించుటకు నీలులేనట్టి చారిత్రక విషయములను నేనిప్పుడు తెలుపగోరెదను. తాము మన మేలను గోరునట్టి ధర్మకర్తలమని చెప్పుకొనునట్టి బ్రిటిష్ వారు ప్రపంచమందు అత్యధికమైన జయమునకు కారణమగుచున్న సివిలు మిలిటరీ యుద్ధోగి బృందమును వీర్వీరచుటయే గాక అంగ్ల దేశమునందు తిరుగు చేయబడిన వస్తువులను విక్రయించుటకు మనదేశమున అసకాశమును కలిగించుట యందే ముఖ్యముగా శ్రద్ధబూనియున్నారు.

అనేకములగు ప్రత్యక్ష పరోక్ష విధానములచే నీ యుత్తమాదర్శము సాధింపబడినది. ఈయుపన్యాససందర్భమున అసంఖ్యాకములగు నావిధానముల నన్నిటిని గూర్చి తృప్తికరముగ వివరింపసాధ్యముగాదు. షెక్సా కళాకుశలులపై సలిపిన ప్రసిద్ధములగు హ్రాసదముల కాలము మొదలుకొని, క్రమముగ నవీనములగు కొల్ల గొట్టు విధానముల నవలంబించుచు వచ్చి యుదకు దేశీయవాణిజ్యపరిశ్రమల నెల్ల హతముం దించి కుషీనింపుకొనుచున్న శక్తివంతములగు బ్యాంకులు, వాణిజ్య, పరిశ్రమాది సంఘము లేగ్ననే నేటివరకును నిది యంతయు నొక దీర్ఘముగ కన్గియు యున్నది.

కాని శాసనములద్వారాను, తదితరముగను నీదేశముపై ప్రభుత్వ మార్గిక్స్వాధీనత నేర్పరచుకొనినది అత్యధికముగ కరెన్సీ పద్ధతి ద్వారానే మిక్కిలి సాంకేతికముగ నీ సమస్యయొక్క చరిత్రనుగూర్చి నిన్ను వివరింపబూనుట చాలా వినుగుదలగా నుండును. కాని ప్రస్తుతము భారతీయ వాణిజ్యపరిశ్రమలయందున్న ఖీదకలయున్న, వ్యవసాయదారుని అల్పముగ కొనుగోలు శక్తియున్న; రూప్యమునకు ఒకపిల్లింగ ఆరు పెన్నులకు హెచ్చించిన ప్రభుత్వమువారి చర్యవలననే ఏర్పడినవి. ఇందువలన ఈవరకే అధికముగ పన్నుల భారమున క్రుంగియున్న వ్యవసాయదారులు పైవారిచే తిరుగు జేయబడు నుడిపదార్థముల నుండి నూటికి 12 $\frac{1}{2}$ వంతు లాగుకొనుటయు, భారతదేశమునకు తన సరకుల నంపెడు విదేశీయవర్తకులకు నూటికి 12 $\frac{1}{2}$ వంతున

నాను నొసగుటయు ఏర్పడినది. ప్రభుత్వమువారికి భారత ప్రజాతేజము మేమాత్రమైనను దృష్టిససమం దుండినచో భూమిస్థులు నూటికి 125వంతులు తగ్గించి దిగుమతియగు సరకులపై 125 వంతు సుంకమును విధించియుండెడివారే.

సర్ గాడ్ ఫ్రేగారి అభూతకృపనలు

బ్రిటిషువారి దేశమున కడుగిడుటకు ఖర్చును భారతదేశ పర్యవ్యాపారాభివృద్ధినిగూర్చిన సప్రమాణము లగు వ్రాతలన్నియును శేవలము పుక్కిటిపురాణము లని నేటికిగాను కనుకొనిన ప్రప్రములు. తెంగాలు వాణిజ్యసంఘమునకు కేంద్ర సర్ జార్జి గాడ్ ఫ్రేగారు సంయుక్త వాణిజ్యసంఘ యాజమాన్యమున జరిగిన కడపటి సమావేశమందు వారు గావించిన ప్రసంగములో భారతీయులకు కేంద్ర ప్రతినిధియమును ఆశ్రేపించుచు కల్పిత విషయమును సత్యముగ నుపయోగించుచు బ్రిటిషువారు భారతదేశమును కొల్లగొట్టు విధానమును వారు సమర్థించిరి. "లాంకమైరు భారతదేశమును క్షీణదేశము గొనివచ్చెనని నిందింపబడుచో, ఇంగ్లీషుదేశమునని గ్రామప్రదేశములనుగూడ లాంకమైరు క్షీణదేశము దెచ్చెను" అని వారు వాదించిరి. ఆహా! ఎట్టి యుపమానము? పాశ్చాత్యుల సాత్వ్యములనలననే గుణపుజేసుబడినట్లు గొప్ప యిండియా కంపెనీవారిచే భారతీయ నేతృపనివారలపై విధింపబడిన శిక్షలు అపరాధములకు ఇంగ్లీషు గ్రామప్రదేశములవారు లోనై యుండినయు స్యముముగ నింట్లు నేనుకొనిన వస్త్రములకు బదులు లాంకమైరు గుడ్డలను కొనుటకు ఇంగ్లీషు గ్రామవాసులు నిగ్బంధింపబడినయు విదేశీయ సరకు లన్నియు సుంకము లేకుండగ నేదిగుమతి జేయబడుచుండ లాంకమైరు నేతృపరిశ్రమవారిచే ప్రతి ఎక్కుమునాపన్ను విధింపబడె ననెడి నూతన విషయములను నాపించు చరిత్ర గాడ్ ఫ్రేగారికి తప్ప మిగత ప్రపంచమున కంతమాత్రమును తెలియనట్టి ఇంగ్లండుదేశగరిత్రయొక్కటి సర్ జార్జి గాడ్ ఫ్రేగారి చేతికి యుండవచ్చును.

నావిక వ్యాపారములను గూర్చి వారు గావించిన సూచనలు నేతృపరిశ్రమను గూర్చి నుడివినట్లులే కల్పిత విషయాసక్తిని తెల్లము చేయుచున్నవి. ఈ విషయము యథార్థము తెలిసికొని గోరిన నిగపాయమును, సమయానుకూలమునగు బిల్లునుగూర్చి హాకీగారు ప్రచురించియున్న ఉత్తమ విషయమును మారందరును గాడుప్రేగారును గ్రహింపవలెను. హిందూదేశపు మహాత్తర గృహపరిశ్రమ ఎటులో అటులే భారతదేశ నావిక పరిశ్రమయున్న ఆంగ్లేయుల లాభమునకై బహిరంగముగ అంత మొందింపబడెను. భారతీయ నావిక పరిశ్రమకు ఆంగ్లేయ సర్వభక్షకులచే గావించబడిన అకృత్యమును, తీవ్రవాదకారమును ఇప్పటికే ఆలస్యముయిపోయినను, కొంతవరకయినను ఆపుటకు గాను కాననసభయందు ప్రవేశపెట్టిన బిల్లునుగాంచి, జాతి వివక్షత

గావించుచున్నామని మనల నిందించుచు, ఆ బిల్లును తీర్మానించుటకు కాననసభకు అధికారములేదని సర్వభక్షకబృందము పెనసులాడుచున్నది.

చరిత్రను తలక్రిందులు జేయుటతో తృప్తిజెంపక, నీ యంగ్ల సర్వక సాగ్యశాస్త్రముడు ప్రస్తుతియు దేశమందున్న నైహూ రాజ్యాంగ విధానమును తయారు చేసినవారలు బ్రిటిషువారికి ఓటు హక్కులు లేకుండ చేయప్రయత్నించినను అపనామను మోపిరి. సందేహించుట కేమియు గాదని కమిటీవారు తెలిసికొనిన వెనువెంటనే సర్ గాడ్ ఫ్రే గారు తమ యభిప్రాయంబు గోపన్యాస ప్రదర్శనమును గావించక పూర్వమే కమిటీవారు తమ యనుబంధనివేదికయందు దా సంతకమును తొలగించి యుండినని గాడ్ ఫ్రేగారు తెలిసికొని యుండినవనినది.

నేను పైన పేర్కొనిన విషయములనుబట్టి మనలను శాశ్వత బానిసత్వసంఘ మునుగ జేయుటకు నూతన శృంగులముల నిర్మించు నీవిధానము మన ధౌతిక సంపదల కొల్లగొట్టు సంపదితమును దీర్ఘమునగు పద్యములతోపాటు పూర్వమునుండియు వచ్చుచునే యున్నది. మనము ప్రస్తుతిసితి కరుణించుటకు ప్రభుత్వమువారు చాలభాగము బాధ్యులై యున్నను మనము ఇందులకు బాధ్యులము గానుని మనః పూర్వకముగ చెప్పజాలము. ఏజాతియొక్క శక్తిగాని, బలహీనతగాని ఆజాతి యందలి అంతర్యామలలో గల ఆనుకూల్యతపైనను సన్నిహిత సంబంధముపైనను ఆధారపడి యుండును.

మన విషయములో కొన్ని కతాబ్దములుగ నీయానుకూల్యము సుస్థిరమై యుండలేదు. నవీనపరిస్థితులక్రింద అదివర కేమైన నున్నచో అట్టి సిగ్గి శక్తి యావంతిగూడ పడిలిపోయినది. మన మందరము పెద్ద వియు; చిన్నవియునగు దాదాపు కట్టుబాటు లేని, నానాసంఘము లుగ విభజింపబడినారము. జనసామాన్యమునందు వ్యాపించియున్న అజ్ఞాన, దారిద్ర్యములకు నిస్సంకోచముగ ప్రభుత్వమువారే బాధ్యులై యున్నారు. ఉన్నత తరగతులందు నానాటికి పెరిగిపోవుచున్న అనూయకును చాలావరకు వారే బాధ్యులుకాని, మనతో నన్నివిధముల సమానులగు లక్షలకొలది కొందరు ప్రజలను అస్పృశ్యులుగను, అంత్యజాతిజులుగను వెనుకకు నెట్టినట్టియు, అనేకము లగు సహజ హక్కులను గోల్పోవజేయుటయే గాక, జాతీయసేవ యొనరించుటకును గూడ మన స్త్రీలను అర్హురండ్రుగ గావించిన మనసాంఘిక విధానదౌష్ట్యమునకు మాత్రము ప్రభుత్వమువారిని నిందింపజాలము. మనదేవిప్రకాలమునందే ఇటీవల జరిగిన చరిత్రకు గళంకయుత మగు అగ్రాయమును సమకూర్చిన సాంఘికవిభేదములకు గూడ ప్రభుత్వము వారే సంప్రార్థముగ బాధ్యులు గారు.

“ప్రజాజీవితము - మతము”

అఖిలపక్ష సమావేశపు సంఘమువారు తమ నివేదికయందు భారతదేశములోని సాంఘిక సమస్యను గూర్చి సమగ్రముగ విమర్శించి

యుండిరి. వారు నూచించిన పరిష్కారవిధానము నీ కాంగ్రెసువారు ఆమోదించు రని నమ్ముచున్నాను. సాంఘికవిభేదములను సమయజేసి కొనుటకంటెను మనయెదుట నుండు సమస్య మిగుల ప్రధానమును, విశాలమునైనది. అ దేదన? ప్రస్తుతము అనుసరింపబడుచు, మత మను పేర వ్యవహరింపబడుచున్నట్టిది. మన ప్రజాహితీవిత్తము దుండవల సినచో సేసానము నాక్రమింపవలెను?

మతముయొక్క ఉత్పన్నతాదర్శ మెట్టిదియైనను, నేటి మన నిత్యజీవితముందు మాత్ర మయ్యది మూఢవిశ్వాసము, ఉన్మాదము, అసహనము, ప్రాప్త్యవృత్తి, కుటిలవర్తనము, స్వార్థపరత్వము, వేయేలీ గుంపునిర్మాణమున కావశ్యకము లగు గురుణములకు విరుద్ధము లగు గుణముల ప్రోవుక పరిగణింపబడుచున్న దనుట సత్యమౌరము గాదు. మతముయొక్క ముఖ్యతత్వము ఆ మతమునకు చెందనివారిని ద్వేషించుటగ వారినది. పవిత్రముగ మతముపేరిట తదితర సామాన్య కారణముల కంటెను అధిక మగు అకార్యములు గావింపబడుచున్నవి. హిందూమతముద్వేషములపర్యవసానము, లేక ఒకగుంపుము వేరొకగుంపుము మధ్యను జనించు అల్పములును, హాస్యాస్పదములు నగు విభేదకారణముల నాలొచించి, ఏ మాత్రము జ్ఞానముగలవాడైనను వానికి లోబడె ననిన, ఆశ్చర్యము కెందని అజ్ఞా దుండునా?

సర్వవిద్యులయొక్కయు, అభివృద్ధియొక్కయు ఉద్దేశమును మానవునియందు నై జగుణసమదాయమును పెంపొందించుటయు, తన పొరుగింటివానితో సాత్తుకలిసి యుండుముని బోధించుటయు, సంఘ మంతటియొక్క తేమముపైననే స్వాభివృద్ధిగూడ నాధారపడి యుండు న ని గ్రహింపజేయుటయునై యున్నది. ఆ విధముగనే మానవుని స్వార్థ, వ్యక్తిగత నై జగుణములు నిరోధింపబడి, మానవశక్తి పరస్పరసంఘర్షణము నుండి అశేషజన సౌభాగ్యమునకై సహకారము పంకకు మరల్పబడును. ఒకప్పు డెట్లున్నను ప్రస్తుతమునుసరింపబడు మతము మాత్రము స్వలాభపరాయణత్వమునకు ప్రధాన సాధన మై యున్నది. మనుజునకు, మనుజునకు మధ్య కృత్రిమకుడ్యముల నిర్మించి, నిర్మలమును అశోభ్యమగుటయు నగు జాతీయజీవితాభివృద్ధికి భంగమును కలుగజేయుటకు మతము హేతువుగనున్నది. సాంఘికవిషయములపై ప్రతికూలకక్షుల నిట్లు విజృంభింప జేయుటతో తనివికెందక, మతము రాజకీయార్థములపై దండయాత్ర సలిపి మనజీవితముందలి వివిధదశలకును విర్తించి యున్నది. మతమును రాజకీయములతో జోడించుటవలన రెంటిని యేట చేపూరినది. మతము క్షోదకగు గొనిరాబడినది. రాజకీయములు మాలిన్యపంకమున ముంచబడినవి. మతమును రాజకీయములనుండి సంపూర్ణముగ విడదీయుటయే ఏకైకతరణోపాయము.

అంతమాత్రముతో ముగియదు. అతిశైలేవనితీసుండియు, మన రాజకీయ ప్రయత్నముల నొక యాశ్చర్యకరమగు సంహారక విధానము

వెంటాడుచున్నది. హృదయపూర్వకముగ మనదేశమును పారతంత్ర్య సిద్ధినుండి తప్పించుటకై దేశభక్త్యుత్సాహములతో కార్యమునకు గడంగినవారలయందు తీవ్రములగు విభేదములుండక తప్పుబలేదు. ఈ విభేదములే అభివృద్ధిని వెనుకకు నెట్టి, అనర్థదాయకములగు కక్షల నావ్వనించుచున్నవి. దాదాపు అభివృద్ధికరమగు ప్రయత్నము గావించినపు డెల్లను నాయకులందు జనించిన తీవ్రభేదములు అత్యద్భుత, విద్యుల్లతాగమనముతో అనుయాయులకెల్ల వ్యాపించినవి. అందుచే మన పూర్వానుభవము వలన నీటిని సేర్పుకొని బాగుపడుట యుక్తము. లేనిచో గత 20 సంవత్సరములనుండియు మనలను వెంటాడుచున్న దుర్విధియే మరల మనల ననుసరింపగలదు. సాంఘిక సమత్వ మను ఉద్యమయోగమును (సోషలిజము) అపుడే యీదర్శిని మనయెదుగుల నంటివచ్చుచున్నది; ఇంకను దానిని దరికేరనిచ్చినచో సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును, అధినివేశప్రతిపత్తిని రెంటిని కబళింపగలదు.

“ రెండువిధము లగు ననర్థ హేతువులు ”

నేను పైన సంగ్రహముగ వివరించిన విషయమువలన ప్రస్తుతము మనము దట్టముగ అరణ్యచుర్యమున నిలిచియున్న టుల తెలియగలదు. విదేశీయ పరిపాలనవలన మనపై విధింపబడినట్టియు, మనమే చేజేత కల్పించుకొనినట్టియు రెండువిధము లగు ననర్థములక్రింద ప్రంగిపోవుచున్నారము, విదేశీయుల నెదుర్కొనుటకు ఐకమత్యము లేకుండిన కార్యమును సాధింపజాలము. విదేశీయులు మన సమక్షముండె యుండి, మనపై నెక్కి స్వాధీనముచున్నంతవఱకు ఐకమత్యముతో వారిని నిరోధించుటయు సులభసాధ్యము గాదు.

ఈ యుభయోనర్థక హేతువులు జతజేరి మనదుట్టును వలయముగ నేర్పడియున్నవి. మనము పలయము మధ్యనున్నారము. ఒకదానినుండి విముక్తిబడయగోరి మరొకదానిచే తగుల్కొను చున్నారము. ఈ దుర్గమారణ్యమును దాటి బయటపడుటకు ముందుగ నీవలయమును భేదించుకొని పోవలసియున్నది.

మన మేస్థితి యందున్నామను ప్రశ్నకు నా సమాధాన మిదియే.

మన గమ్యస్థాన మేమి?

నా రెండవప్రశ్న ఏమనగా మన గమ్యస్థాన మెయ్యది? అందులకు సులభమును, నిర్వక్రమునగు నాసమాధాన మేమనగా మీరద్దానికీ ఏమి పేరిడినను స్వయాపమండకాక, స్వభావమందును (నిజమైన) స్వాతంత్ర్యమే. మదరాసు కాంగ్రెసు ఆదర్శము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యముగ ప్రకటించి యుండెను.

లోకమున నున్నత పదవి—జీవశక్తి—కార్యశక్తి—నుహిత్యము—
మర్యాద—శౌరవము—పూజ్యత—ఆధిక్యత—మొదలగునవి లభిం
చునట్టి యపూర్వ రహస్యములను తెలిసి యున్నవారే గోరువడం—

లోకోపకారముకొరకు

స్వామి ప్రేమానందగారు వ్రాసిన **దశీకరణతంత్రము**

అను అత్యద్భుత గ్రంథమును తక్షణమే వెలుకరీసి చదివి లాభము పొందుడు. ఇందు కోరినవిల్లను పెండ్లియాడుట, మనసులేనిపెండ్లి మంగళమగుట, ప్రేమాభివృద్ధి, పెండ్లికిమూడు పెండ్లికూతురి ప్రేమను సంపాదించుట, స్త్రీల వశ్యముచేయుట, స్త్రీసమాజమున శౌరవము పొందుట, వియోగదంతులైకలగుట, భార్యప్రేమను భర్తపొందుట, స్త్రీభర్తను వశీకరించుట, మగని చెడునడకను దిద్దుట, కావలసిన సంతతి కనుట; అధికారివయసు సంపాదించుట, అసాధ్యములై నవ్యాధుల నివర్తించుట, దయ్యములతోలుట, శరాస్యములు తివ్వట, ఉన్మాదము పోగొట్టుట, మానవ వశ్యము, జీవజంతువుల వస్యము, ధనాకర్షణము, జనాకర్షణము, కళాకర్షణము, మోహనము, స్తంభనము, ఉచ్చాటనము, విద్యేషణము, మూరణము, శాంతి మొదలగు ౧౦౦ ప్రయోగములు సులభమైన మూలలతో వడతులతో లిఖించబడినది. స్త్రీపురుషులకు—బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరులకు—హిందూ ముసల్మానులకు—కైస్తవులు సమస్తజాతి మతముల వారలకే గాక, బీదలు, ధనవంతులు, కార్మికులు యజమానులు, మతిమంతులు మతీహీనులు, భక్తికలవారు భక్తిలేనివారు అను విచిత్రణాలేక యెల్లరును తీసిచదివి యనుష్ఠింపవలసిన తంత్రము లిందుకలవు. వెల రు. 3-౦-౦ మాత్రమే.

M. S. Ramulu & Co.,
PUBLISHERS & BOOK-SELLERS,
Rayapuram, Madras.

సహాయమునకు
తగిన గ్రంథము!

ముద్దులమరణము

(గంజకర్తరి ప్రభావతీ కుమారి.

సంసారమును ఆనందమయముగ చేయుటకై యశేషమైన
భార్యభర్తలై లైక్షణమే యీ గ్రంథమును కొని చదవవలెను.

ముగ్ధులు! ముగ్ధులనగ దాని గుచి తెలియనివా రెవరు? దాని యింపైన యశ్వత్థమును గ్రోలనివా రెవరు? ముగ్ధులపుట్టుక ముగ్ధులవలన గలుగు లాభనష్టము, తపాలు-తృప్తి-తెలిహానువ్యారా ముగ్ధులుపంపుట, మొదలగు మర్మము లెన్నియో కలవు. ముగ్ధుల రాసి! ముగ్ధులారా!! ముగ్ధులమూల!!! ముగ్ధులమర్మము!!! యశావనదండతులు సంతసముతో నుఖముల ననుభవించుటకును, తమ జీవితముల స్వర్గతుల్యముగ గడపుటకును, పంయ రహస్యము లిందు కువ్యతివ్యలుగ నున్నవి. శోభనపుగడి రహస్యము, ప్రేమమును పెంచు దారులు, యేకాంతిష్ఠయవతీయువకుల తలంపులు, లజ్జగల స్త్రీపురుషుల సంభాషణములు, ప్రేమవరీక్షలు, ముగ్ధులకుచి గ్రహించు దారులు, వడ కటింట నతీవతులు విజయముపొందు విధములు, శోభనపు గడి సింగా రము, లజ్జతోగల సౌందర్యము మొదలగు సుమారు 100 అపూర్వ రహస్యములు యందు వివరింపబడినవి. సతీక, ధర్మమునకు, పుణ్యము నకు విరుద్ధముగాకుండ వ్రాసిన గ్రంథ మగుటవలన స్త్రీపురుషులు, వయోధికులు సంపదను చదవవలెకొర కేర్పరిచిన

వెల రూపాయి 1-0-0

ఎం. ఎస్. రాములు ఆంధ్ర కంపెనీ,
రాయపురం, మద్రాసు.

A FRIEND IN DANGER.

SWORD STICK! SWORD STICK!!

The blade is made of best steel and is 24", Stick is made of Shisham-wood (Varnished and 1½" spear at end with brass protector) Lion or Elephant shape and Plain Fancy Handle of German-silver. Automatic switch for opening and closing. Entire length is 36". Price Rs. 6-8-0 Rs. 2-0-0 are essential with the order.

THE S. B. SENON & Co.,
(A) Post Box No. 3, Muttra U.P.

శ్రీ పురుష వ్రేమ రహస్యములు

ఇందు శ్రీ పురుష బాతులను, ఏమేబాతిపురుషుల రేమేబాతి శ్రీకి దనునదియును, శ్రీని పురుషుల గొలుల విశేషరమకొనవలసినది యు, ప్రేమ, లజ్జ, అనురాగము, కామము వీటియొక్క భేదములు, తమకు దను భార్య లేక భర్తయని గొట్టు నిశ్చయించుట, శ్రీ పురుషులు తెలుసుకొనవలసిన అనేకరహస్యములు, సతీపతుల సరససల్లాపములు, శుక్లవస్త్రము, కొన్నిసమయములలో శ్రీలు శ్రీకుగల అయిష్టముగల కారణములు, దానిని నిర్దిష్టపురుషులు, ఋతుగర్భము, వీటిని నుండి శ్రీలు తెలుసుకొనవలసిన విషయములు, శ్రీపురుషుల కొండ్రాంపనమును పోగొట్టుచు, నేళ్యలతో కలియుటల గలగు లాభనష్టములు, కామము గమనింపవలసిన విషయములు శ్రీ రోగములు, వాటిని తప్పించుకొను విధములు ఇంక ఎన్నియో మర్మములు - రహస్యములు - విశేషములు ఇందువారును అత్యద్భుతములు. మరియు దీనియందనేక ఆపటోన్ వినోదిచిత్రపటములు సొండుపలుక బడినవి.

ధర 1 రూ. రెండుపుస్తకములు కొనువారికి పోస్టేజీ లేదు.

మా చిరునామా:—

మహారాజా బుక్ డిపో.,

అరుణాచల మొదలి వీధి, మదరాసు.

గుణములకు గ్యారంటీ—శాస్త్రీయమైన

అత్యద్భుత గృహ వైద్యము

డాక్టర్లచేతను, ప్రతిగృహస్థులవలనను యుపయోగించబడిన

ఎ/1 ఎ/2 ఈ అత్యద్భుత ఔషధములు

సర్వాంగములపై పనిచేయును. పిల్లలకు, మాత్రరొగములు, మూత్రకృచ్ఛము, పురాణకాశ, అస్థి ఉచ్ఛేదములు, ప్లేగు, కలరా, మన్యజ్వరములు, కామలరోగము, కీళ్లనొప్పులు, మొదలగువాటిని అద్భుతముగా పదిర్చి, నేహమునకు కాంతిని, సృష్టిని పొచ్చించి, రక్తమును శుద్ధి చేయును.

మరియు చిగ్గరొగములు, పండ్లనొప్పి మొదలగువాటికిపాడగునుమిచ్చును. వీటి నుపయోగించువిధము ఔషధముతో పంపబడును.

2 అప్రవధముల ధర రు 4. పోస్టాగ్గు వేరు.

Dr. R. VENKATARAM, M.D. (Bio)
Psychist & Proprietor.
THE BIO CHEMIC MEDICAL HALL,
Vijayanagaram.

గుణములేదని రుజువుచేయువారికి రు. 1116 లు బహుమానము

అన్ని కుష్ఠలకు అత్యద్భుత నకలుమందులకు ది వ్యాప్యతము మోసపోకుడు

కుష్ఠ కులధ్వంతభాస్కరం

కుష్ఠరోగ బాధలనే రాక్షసులను సంహరించుటకు వుద్భవించిన అవతారము. సమస్తకుష్ఠులను, శ్వేతకుష్ఠ అనగా బొల్లివగైరా చున్నవలను ఆమోఘముగా నిర్మూలించేయునది. నిష్కళంకమైనది. మా వంశాచారముగా ఖ్యాతి గాంచుచున్నది. ఇతర ఔషధములకంటె ఉత్కృష్టమైనది

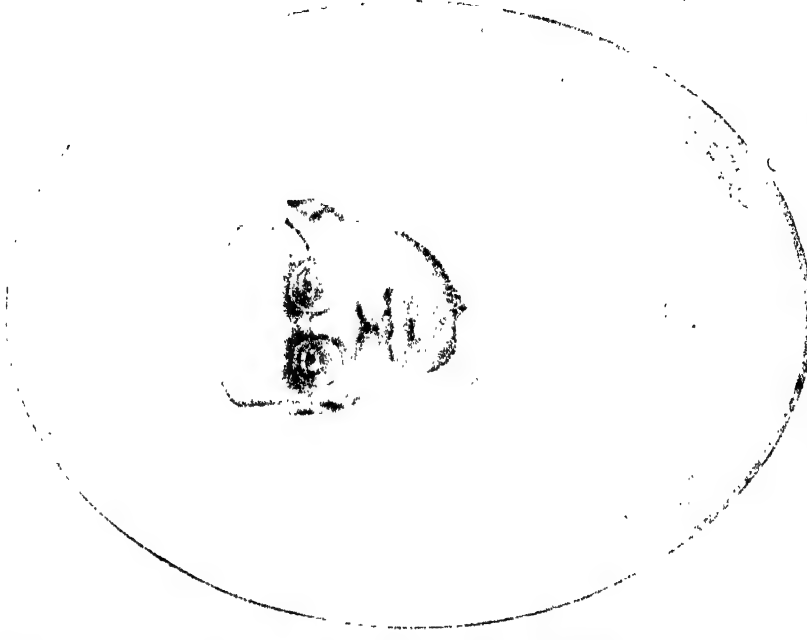
కుష్ఠకులధ్వంతభాస్కరమే వ్యాధినిరూపణ మొదలగు విషయములు తెలియజేయగల కేటలాగులు కోరినవారికి పంపబడును.

టి. వి. రాఘవాచార్యులు, జమిందారు.
శ్రీ రాఘవాయుర్వేదాశ్రమం.
కడలి, రాజోలుతాలూకా, తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

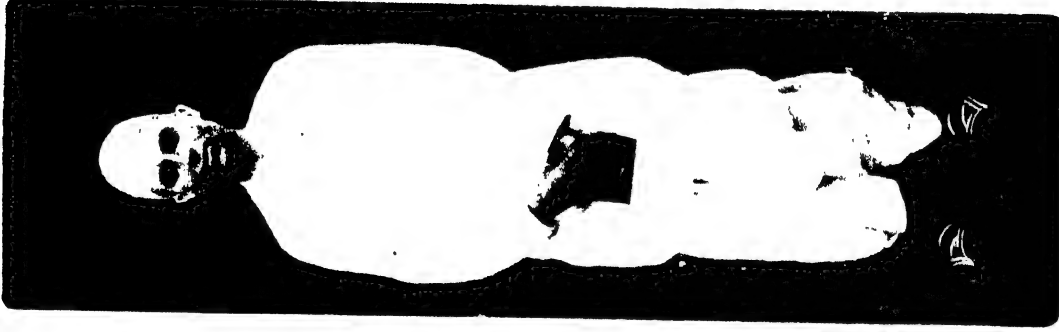

శ్రీ పండిత మోతీలాల్ నెహ్రూ
అగ్స్టు, ౪౩-న భారతి జాతీయపహాసకలకల్పా

ఆంధ్రప్రదేశ్ స్వ. సంస్కరాచారసంఘం

శ్రీ యస్. శ్రీనివాస అయ్యగారు
అధ్యక్షుడు, భారత సాంస్కృతిక సంఘం

శ్రీ ఎ.కె.ఆర్.
జవాహర్ లాల్ నెహ్రూగారు
అధ్యక్షుడు, భారత సాంస్కృతిక సంఘం

శ్రీ మహాత్మా గాంధీగారు
అధ్యక్షుడు, రాష్ట్రస్థాపన పోషక సంఘం

బలహీనులకును, పాలిపోయినవారికిని ప్రొఫెసర్ జేమ్స్ గారి

తప్పక
గుణమిచ్చును !

ఎలక్ట్రో టానిక్ ముత్యములు

తప్పక
గుణమిచ్చును!!

అధిక శ్రమవల్లను, తీసుద్ర సడతివలనను గలిగిన నరముల బలహీనత, ఎదలేమి, వీర్య స్థలనము, మెదడు బలహీనత, మెదడు చికాకు, చెడువునందు గాని, వ్యాపారమునందు గాని, యిష్టత లేకుండుట, నిస్సత్తివ, దేహఃటుత్వము తగ్గచుండుట, నష్టమైపోయిన వీర్యమును శృంభిరచుట మున్నగు వాటికి తప్పక గుణమిచ్చును.

ఉద్యోగీయులకు, నిరుద్యోగీయులకు అధికశ్రమ నొందవారికి, ఫాదరీకు, ఉపాధ్యాయులకు, విద్యార్థులకు, న్యాయవాదాలకు, గుమాస్తాలకు, క్లర్కుకు, వ్యవహారికు, మనశ్శక్తి నుపయోగించు ప్రతి యొక్కరికి అవసరమైన దాఢ్యమును కేకూర్చు యొగదాఢ్యము లిం దిమిడియున్నవి.

వార్ధక్యముచే సంభవించిన దౌర్బల్యమును పోగొట్టుటయు, నరములకు బలహీనతను తగ్గించి దాఢ్యమును గూర్చుటయు, ఈముత్యములయొక్క అమోఘమైన గుణమై పోయుచున్నవి.

వివరీత వీర్యస్థము నాపుటయందును, సున్నితమైన రక్తనాళములకు పుష్టిని కూర్చుటయందును, అన్నివిధముల డీలా అయిపోయిన మానవునకు సూతనముగ దాఢ్యమును ప్రసాదించుటయందును వీటి నుపయోగింపదగును.

ఈ మందును నేవించుటకు ప్రారంభించు మొదటిదినమునందే నరములకు పుష్టి, మానసికవికాసము, నునోధార్యము, దాఢ్యము, సౌఖ్యము ప్రసాదించబడుచున్నటు లెరింగి యీ మహత్తర గోపధముయొక్క అద్భుతగుణములే యని ప్రశంసించగలవు. జఠరాగ్ని దీపించును. వీర్యస్థలనముకట్టుట ఒక్క సమ్మోహనమే అనిపించును. అద్భుతమైన ఆకలి జనించును. పేగులు సరిమైనస్థితిలో నుండగలవు. ముఖమునకు తేజస్సు నిచ్చి, కుండనపుఛాయ వచ్చును. నేత్రములయందు జీవకళ లుట్టిపడుచుండును. దృష్టిలోపముల నణచును. నీనడక, తీరునం దొకపాంకము బయలుదేరును. నీప్రకృతికి వన్నెగలుగును. మెదడు వికసించును. మంచి జ్ఞానశక్తి నొనగనును. కండ్లుపెంచి బలమును ప్రసాదించును.

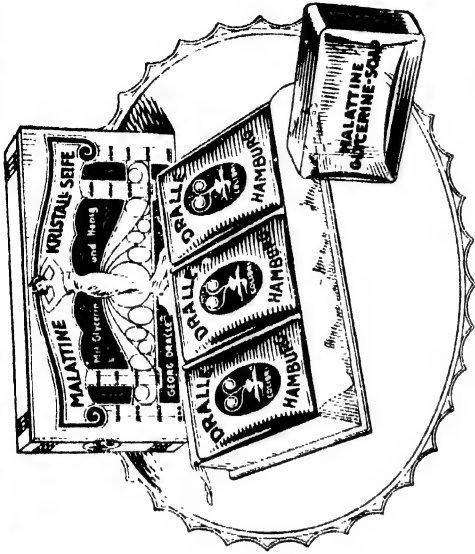
ఉపయోగించు విధానము:— ఉదయమున నొకమాత్రయు, సాయంకాల మొకమాత్రయు స్వల్పముగ నీటిలో భోజనానంతరము నేవించవలెను.

ధర 25 మాత్రలుగల బుడ్డి 1కి రు 1-4-0 0-6-0 | 40 మాత్రలుగల బుడ్డి 1కి రు 2-0-0 0-6-0
బుడ్డి 3కి ,, 3-8-0 0-6-0 | ,, బుడ్డు 3కి ,, 5-8-0 0-6-0

సోల్ ఏజంట్లు:—ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ & కెమికల్ కంపెనీ, డ్రగ్గిస్టులు, కెమిస్టులు

అన్ని సబ్బులు సంతృప్తి గలిగించవు

మీ సబ్బును మేలిమినందు, నాణ్యమునందు, విలువయందు శ్రేష్ఠమైనదియో లేదో పరీక్షింపుడు.

డ్రేల్సు మాలటైన్ గ్లిసరిక్ సబ్బును
పరీక్షింపుడు

అన్ని విషయములందు సర్వోత్కృష్టమైనది.
సంతృప్తిని కలిగించుటకే వర్షడినవి. మీరు తప్పక సంతృప్తి నొందెదరు.

నేడే ఒకసబ్బును కొనుడు.

సోల్ ఏంజలు:—అన్ని పాపులందును దొరకును.

ఏ. వి. ఆర్. ఏ. అడికప్ప చెట్టి

52, బండరుపీఠి,

మద్రాసు.

కార్నిక్ ఏగ్ మిక్చర్

మలేరియా ఇన్ఫ్లుయెంజా, నడుమ నడుమ తగ్గుచు హెచ్చుచుండు మన్యజ్వరములకు 30 నెలలములనుండి పేర్వడసినది. ఇతర మందు లేవియు పనిచేయలేని చోట్ల యిది గుణ మివ్వ గలిగెను.

కార్నిక్ మిక్చర్ శరీరమునందుండు జ్వర దుడుకుతనమును తగ్గించి త్వరలో ఆరోగ్యమును చేకూర్చును.

ఎల్లచోట్లను దొరకును.

నాణ్యము రు 1350 బహుమతి

ఈ రెండును లభించుటకే మి మార్గము?

పై ప్రేమమార్కుగల మాశకుంతలాపట్టుచీరలను గొనుటయే. ఏలన పైవాటిని గొనినవిచాలనేర్పుతో పురిపెట్టబడిన పట్టుతో నేయబడి నాణ్యముగా నుండును.

శాశ్వతముగా మాశకుంతల పట్టువస్త్రములను గొనుచున్నచో ప్రైబహుమతి గూడ మీరు పొందవచ్చును. అన్ని శుభకార్యములయందును మా శకుంతలను ఏల విలువించుకొన కూడదు.

నేడే వివరములకు వ్రాయుడు.

డి.కె.నారాయణస్వామి, మేనేజింగ్ డైరెక్టరు.

శుద్ధపట్టు ధర్మవరం చీరలు తయారుచేయు కంపెనీ లిమిటెడ్,

ధర్మవరం.

KARNIK BROS., No. 4 Bombay.

అఖిలపక్ష సమావేశసంఘము అధినివేశ పరిపాలనను శిఫార్సు గావించెను. నాయభిప్రాయము నిదివరకే పలుమారులు తెలిపియుంటిని. మీ యనుమతితో సాధ్యమయినంత విశేషముగ మరల విన్నవించుకొనియెదను. దానియొక్క-సారాంశమియ్యది. సంపూర్ణ తమ మన సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమున కేను అనుకూలుడనే. కాని నేడు అధినివేశ రాజ్యముల వారసుభవించుచుండిన అధినివేశమున కేమాత్రముగాని కొరతపడచి సంపూర్ణ అధినివేశ ప్రతిపత్తిని ప్రతికూలుడను గాను, కాని దానియొక్క ఆకర్షణయంతయు లోలోపుటకు ముందుమాత్రమే దానిని బడయవలెను. నేడు అనుభవించుచున్న బ్రిటిషుసంబంధమును దృఢపాడుట నాకు సమ్మతమే కాని అధినివేశములతో బ్రిటిషువారి కిపుడుగల సంబంధమునకు ప్రతికూలుడను గాను.

నా నాయభిప్రాయము నింకను విశేషము గావించెను. శృంగుల బద్ధము గానట్టియు, వికారవిరహితము నగునట్టి జాతీయ స్వేచ్ఛయే మానవహృదయముయొక్క సహజకామ్యము. అట్టి స్వేచ్ఛను క్రమింప నట్టియు, దానిని పొందకొరవట్టియు, భారతీయు డొక్కడైనను, స్త్రీగాని, పురుషుడుగాని, ఏపక్షముననుగాని, తెగకుగాని జెందిన వారైనను, ఎందును చెందనివారుగాని ఒక్కడైనను భారతీయుడు గలడని నేను నమ్ముచాలను. స్వేచ్ఛను బడయుటయును, దానిని కాపాడు కొనుటయును సాధ్యమాయను విషయ పురుడెంచి నపుడే అభిప్రాయ భేదములు జనించును. ఈ స్రశ్నకు “ఔను” అని సమాధానము చెప్పుటకు తమయందును, తమ దేశీయులందును విశ్వాసముగలవారుగలరు— అట్టి వారిలో నేనొకడనని వెంటనే చెప్పగలను. కాని కొందరు సమ్మతముతోడను, మరికొందరు సంతకముతోడను ప్రతికూలముగ తల వాడించువారుగూడ గలరు. మొదటివారి (అనగా “ఔను”ని సమాధానమొసంగువారి) యాచర్యము సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము. రెండవ వారిది అధినివేశస్వాతంత్ర్యము. స్వాతంత్ర్యము, అధినివేశరాజ్యాధికారములకుగల సంబంధమునుగూర్చిగాని, సంబంధరాహిత్యమునుగూర్చిగాని నిష్ఫలముగ విచారణ నిచట నేను గావింప నుమర్చుకొనవలెను. సిద్ధాంత పూర్వకముగ నీరంధ్రును ఒక తెగకే చెందినదా లేదాయను విషయము గాని, ఒకదానికొకటి అన్యోన్య ప్రతికూలమా కాదాయను విషయముగాని విచారణీయాంశముగాదు. నాకు ముఖ్యముగ విషయ మేమనగా సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునకు సన్నిహితమగు స్వేచ్ఛ ఆత్మధికముగ అధినివేశరాజ్య పరిపాలననుం దిమిడియున్నది. అందుచే సంపూర్ణ పారతంత్ర్యమునకంటె అత్యధి సర్వదా వాంఛనీయము. ప్రస్తుత సరాధీన స్థితికి బదులు అధినివేశ పరిపాలన మొసంగబడుచో ఆ అధినివేశ పరిపాలననుం దెంత స్వేచ్ఛ ఇమిడియున్నప్పటికిని హీనముగ పారతంత్ర్యమునకు బదులు దానిని స్వీకరింతును. కాని అధినివేశ రాజ్యాధికారమునే నాగమ్యుపాసముగ నేర్పరచుకొనవలెను. ఏవనగా అది ఇతరపక్షమునను రావలెను. ఆ పక్షముపై నాకధికారము లేదు. అట్టి యధికారమును బడయుటకు మార్గము సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునకై

మనఃపూర్వకముగ పనిజేయుటయే. “మనఃపూర్వకముగ” నని ఏల చెప్పుచున్నాననగా కేవల లాడంబరము నన్ను ముందుకు గొంపొజాలదని నే నెరుగుచును. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కనుమాపు పేరయం దున్నపుడే అధికారమునందున్న పక్షము అంతకుంటె తక్కువదానికై చేర మాడును. ఓటిమాటలు, శుష్కలాడంబరములు మనల నాస్థితికి గొంపొజాలవు. సిగ్గుగుక్యసియు, వెనుకముందుజూచుని, త్యాగముమాత్రమే దానిని సాధింపజాలను. ఆపని నిర్వర్తింపబడి, త్యాగము గావింప బడినచో బలయుతమగు పక్షముయొక్క మాట చెల్లును. అని అధినివేశస్వాతంత్ర్యము, సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము యను విషయము అప్పుడు దేశమందుండు పరిస్థితులు నేడు ఇట్లందు దేశ మనుభవించుచున్న స్వాతంత్ర్యమును బహిష్టు సమయమున దేశపు పరిస్థితులకు సమర్థియుండెనా లేక ఆమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు తన స్వాతంత్ర్యమును బడవినపుడు ఆదేశమందలి పరిస్థితుల బోలియుండెనా యనువిషయముపై నాధారపడియుండును. ఈ లోపల ఒకనంక బ్రతుకు చావుల నిగ్గయించు దీగ్గు మగు సంఘర్షణమును, మరొకనంక నిర్మికోధముగు నిర్భంభ విధానమును రుప్ప మనయెదుట మరేమియు నుండదు. అందుచే మనగమ్యుపాస మేదియోనను దానిని జేరదలచిన కంటకభూయస్థముగు ఒకేమార్గమును మన మనుసరింపవలెనని నేలించున్నది. అందుకు మనము సరిసిద్ధులముగామేని సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మెప్పుటికిని స్వప్నదర్శనమై యుండగలదు. అధినివేశ పరిపాలన మాకాశంకుసుమును గాగలదు.

నే నిదివరకు సూచించియున్న రాజప్రతినిధిగారి యుపన్యాస మందలి మరొక భాగమునుగూర్చి ఇటుల కేర్కొనవలసి గుఱున్నది. “సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య లక్ష్యమును బాడుపథముకి భారతదేశమును గొంపొయ్యెడి బూటకపుమిశ్రుల చేతులలో” భారతదేశమును కష్టమునగూర్చి ఆశాభంగకరముగ వారు వర్ణించిరి. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును “బాడుపథముగ” వర్ణించుటలో వీరి ఉపజ్ఞ మాత్రము ఎన్నదగినది. స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకుముం దట్టి బాడు పను వనము దాటి వెళ్లవలయునని జెప్పుటకును యొప్పిదమై యుండును.

కాని ఈ బాడుప మనల నలువంకలను పరివేష్టించియున్నది. అందుచే దానిని దాటి గూవలకు బోయినచోగాని మన మెచ్చటకుగాని చేరజాలము. అది యిటులౌట ఈ యువ్యమును బలపరచు మన మిశ్రు లేమనెదరనగా? బ్రిటిషువారి దయాధర్మముపై నాధార పడియుండు అధినివేశరాజ్యాధికారమునకై ప్రాకులాడుటలబదులు, మార్గ మెంతదీర్ఘమైనను, కష్టమయినను స్వప్రయత్నముపై, స్వయంకృషిపై, నాధారపడెడి నిర్మలము, నిష్కలంకమునగు స్వాతంత్ర్యముల కేల పాటు బడరాదు? అనెదరు. మొట్టమొదట అధినివేశ పరిపాలనమునకై బాడుపయందుబడి కొట్టుకొని, అంతట మీమార్గము నిరోధింపబడిన నట్లు తెలిసికొనినపిమ్మట బదులుదేరిన తావుకుమరలివచ్చి, తిరిగిబాడుపలోనే దుమికి స్వాతంత్ర్యమునకై పోరాడుట కాలమును, శక్తిని, త్యాగమును

వృక్షపువ్వులయని వారు వాదించుదురు. ఇర్విన్ ప్రభువుయొక్క దృష్టితో చూచిన నీవాదమునకు సమాధానము లేదు. వా దృష్టితో చాలాచించిన, స్వాతంత్ర్యమునకై గావించెడి యాశ్రయము అధినివేశరాజ్యమును మార్గ సుధ్యమున దాటెదము. దానిని నిరాకరించునెడల మరుమాటాడక ఎల్లపుడును మీ రాశింపదగిన స్వాతంత్ర్యవర్తమాను సమీపించుటయే. సార్వభౌముని ప్రభుభక్తిపై నాధారపరచిన ఇర్విన్ ప్రభువు వాదన మతిశయోక్తిగ ఉత్తమమైనదే. కాని ప్రభుభక్తి సహించగల భారము మాత్రము అనంతముగాదు.

కాని స్వాతంత్ర్యముని ప్రపంచమును వీడి చూడటం కాదనుట మాత్రము స్పష్టము. ప్రపంచములోనుండుట నిక్కమయినచో అనేక ప్రపంచమును నివసించెడి ఇతరులతో కలిసి తిరుగవలయును. ప్రస్తుత ప్రపంచపరిస్థితులందే స్వాతంత్ర్యదేశముగాని ఇతరదేశములతో రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘికాది సంబంధముల తెంపుకొనుటావశ్యకముగాని, సాధ్యముగాని కాబాలను. కావున బ్రిటిషుసంబంధమును నడలుకొనుటయని మన మనునపుడు సార్వతంత్ర్య మనుభవించు దేశమును స్వతంత్ర దేశముగ జేయుటకు తగినమార్పుల ప్రస్తుత పరిస్థితులందు లభించుటయే గాని సర్వ సంబంధముల నింతటితో తెంపుకొనుటయనిగాదు.

మనము సాధింపగల స్వేచ్ఛనుబట్టి మార్పుయొక్క పరిణతి ఆధారపడియుండును. అది అధినివేశ రాజ్యాధికారమైనచో సార్వతంత్ర్యమునుండి బ్రిటిషు కామనువల్లుయొక్క బాతులస్వాధీన, సమాన సభ్యత్వముతో, స్వతంత్రజాతిగ నుండగలదు. అట్లుగాక అది సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మయ్యెడిపక్షమున ఏంచూడేశము బ్రిటిషు కామనువల్లు నకు చెందియుండునది యుండును. భారతదేశమునకును, శ్రేణు బ్రిటనుకునుగల సంబంధముల స్వభావము సాధిచేతను, పరస్పర విశ్వాస ముచేతను నిర్ణయింపబడును. ఏవిధముగనైనను, వనభవిత్వమున, ప్రపంచ భావార్థమును నిర్మించుటలో మనము తగిన కృషినిజరుపాలెననిన ఇతరదేశములతో కొంత సంబంధ ముండవలెను. బ్రిటిషుదేశముగూడ వానిలో చేరియుండుచున్నది.

గాంధీమహాత్ముడు ఇలాము కాంగ్రెసు సభలో అధ్యక్షోపన్యాసమున ఇట్లు చెప్పిరి. “బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు చెప్పినట్లు చేయఁటలపెట్టి మనఃపూర్వకముగ సమత్వమునకు గొంపోవుటకు మనకు తోడ్పడెడిపక్షమున బ్రిటిషు సంబంధమును సంపూర్ణముగ విడనాడటంకంటె నదియే ఉత్కృష్టమును విజయముని నాయుప్రాయము. అందుచే నేను సామ్రాజ్యాంతర్గతమున స్వరాజ్యమునకై కృషి నలిపెదను. కాని బ్రిటిషువారి స్వయం కృతాపరాధములను అట్టి విడిబాటు అనుసరమగుచో అందుల కొంతమాత్రమును నెనువీయను. విడిబడుటకుగల బాధ్యతను పైవిధముగ బ్రిటిషువారిపైనే జేయబడును.”

ఇంతయు జరిగి నాలుగు సంవత్సరము లైనది. కిలోవున ఎన్నియో వ్యవహారములు జరిగిపోయినవి. సామ్రాజ్యమునందుండి

స్వరాజ్యము ననుభవించవలయునని మనము శక్తివంతనలేక పనిచేసితిమి. కాని సామ్రాజ్యమునందలి స్వతంత్రదేశములతో సమానమగు స్థానమును మనకు లభింపజేయు విషయమున ప్రభుత్వమువారు కొంచె మైనను శ్రద్ధ చూపియుండలేదు. పైపెచ్చు బ్రిటిషువారు మనకు ప్రతిపక్షులుగ మారిపోయిరి. భారతదేశము జొమియను హక్కులుసొందుటకు ఇంకను ఎంతోకాలము గడవవలయునని సామ్రాజ్యమంత్రులు ఎన్నియో పంక్తియములు బహిరంగముగ ప్రకటించియున్నారు. కావున మనవారిలో అనేకులు విసుగుజెంది బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసంబంధమును పూర్తిగ వదలుకొనవలయునని కోరుచున్నారు. వారిపట్ల నాకత్యంత సానుభూతిగలదు. కాని గాంధీమహాత్మునిచాటల అగ్రమేమో మనము గ్రహింపవలసియున్నది. జొమియను హక్కుల నిచ్చుటకు బ్రిటిషువారు సంసిద్ధత చూపకున్న మనశ్శక్తి సామర్థ్యములను, బలాబలములను గణించుకొనక మనము స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించవలయునని మహాత్ముడు చెప్పలేదు. మహాత్ముని ఉపన్యాసమునందలి ఈక్రిందివాక్యములను సభ్యులు శ్రద్ధతో వినవలయుననికోరుచున్నాను.

“ఎల్లపుడు పోరాటము నలుపుచుండు స్వతంత్రరాష్ట్రము లేర్పడవలయునని ప్రపంచమునందలి ఆలోచనాపరు లెవ్వరు కోరుటలేదు. పరస్పరసంబంధము కలిగి స్నేహభావముతో కలిసిమెలిసి వ్యవహారములు జరుపుకొను రాష్ట్రసముదాయము లేర్పడవలయునని రాజకీయవేత్త లభిప్రాయపడుచున్నారు. మన దేశమునకుగూడ ఈ ఉద్యమే చాలును. ప్రపంచమునందలి అన్ని రాష్ట్రములు ఒకటై ఒకటి ఆధారపడియున్నపుడు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును మనము కోరనక్కరలేదు. ఈ పరస్పరసంబంధమును మనముమాడి అంగీకరించుచును. భారతదేశముతో మాకెట్టి సంబంధము నుండినక్కరలేదని బ్రిటిషువారు చెప్పిన చెప్పనిండు.”

సామ్రాజ్యమునందుండి సమానహక్కులు

అనుభవించవలెను

గాంధీమహాత్ముడు పలికిన భావార్థమునకు ఈక్రిందివాక్యములను మీరు శ్రద్ధతో గమనింపవలయునని కోరుచున్నాను—

“స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించుచో స్వాతంత్ర్యము అనుభవించు శక్తి అర్హత మనకు ఏర్పడవలయునని నేను కోరుచున్నాను. సామ్రాజ్యమున భారతీయులకు సమానమగు హక్కులు ఇవ్వవలయునను ఆదర్శమును బ్రిటిషువారు పాటించునంతకాలము నేను బ్రిటిషుసామ్రాజ్య సంబంధమునే కోరుదును. రాజ్యాంగ నిర్మాణవిధానమును నేను తయారుచేయవలసివచ్చిన బ్రిటిషు సామ్రాజ్యసంబంధములేని స్వాతంత్ర్యమును నేను సూచించను.”

బ్రిటిషుపంక్తుల ప్రవర్తనము ఏవిధముగ నన్నను భారతీయులకు ఇతర దేశీయులతోపాటు సామ్రాజ్యమున సమానముగ హక్కులుండవలయు నను ఆదర్శమును ఇప్పుడుకూడ బ్రిటిషువారు ప్రకటించుచున్నారు. కావున అభిలషకులహాసభవారు తయారుచేసిన నిర్మాణము గాంధీయహాత్మ్యురి అభిప్రాయములకును, నూనలకును అనుగుణముగ నున్నదనియే నా అభిప్రాయము.

నిజ మేనునిన, మనము మనశక్తిని మాపినగాని బ్రిటిషువారి వద్దనుండి ఏమియు సొందవలయు. మన శక్తిసంపదను వృద్ధిచేసికొనుటకు నిర్మాణమే ప్రధానము. డొమినియను హక్కులను కోరువారికి ఎట్టి నిర్మాణములు అసంభవము, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము కోరువారికి కూడ ఎట్టి నిర్మాణములు అసంభవము. ఇట్టి పరిస్థితులలో మనలో చెమక నుండవలసినవారు ఎంతవరము రాగలతో అంతవరకు అందరు కలసి పోవుచుండవలయును అప్పుడు కొందరు ముందంజ వేయ భయపడినవారిని అంతరిక్షతో వదిలి మనము మనలక్ష్యము చేరబ్రయత్నింపవచ్చును.

డొమినియను హక్కులు పొందగనే బ్రిటిషు సంబంధము వదలుకొన భారతీయులు ప్రయత్నించెదరా?

భారతీయులకు డొమినియను హక్కులు ఇవ్వబడగనే వారు బ్రిటిషు సంబంధమును త్రెంచుకొన ఆహక్కుల నుపయోగించెదరని భయపడువారికి నే నొకమాట చెప్పుచున్నాను.

ఇర్విన్ ప్రభువుగారు ఇటీవల ఉపన్యసించుచు ఇట్లు చెప్పిరి. “బ్రిటిషు సామ్రాజ్యసంబంధమును సంపూర్ణముగ త్రెంచుకొన సాధనముగ నుపయోగించుకొనుటకు మాత్రమే భారతీయులు డొమినియను హోదా కోరుచున్నారని బ్రిటిషుప్రజలకు అభిప్రాయమేర్పడిన భారతీయులకు డొమినియను హక్కుల నిర్వాచలయు నని కోరు అంగీకారము లకు మొగము చెల్లుదు.”

ఇంతయు కేవలము పిచ్చిభ్రమ. ఈ విధముగ భయపడుటకు అవసరమేలేదు. ఇతర డొమినియనులకున్న హక్కులు భారతదేశమునకు ఇవ్వబడిన బ్రిటిషుసంబంధమును వదలుకొనవలయునని కోరుటకు కారణముండదు. ఇతర డొమినియనులకున్న హక్కులు సంపూర్ణముగ మనకు లేకున్న అది డొమినియను హోదా కాజాలదు. ఇమిటేషను డొమినియనుహక్కులను భారతీయులు అంగీకరింపజాలరు. కావున సంపూర్ణ అధికారములతోను, సంపూర్ణ బాధ్యతలతోను కూడిన డొమినియనుహోదాను బ్రిటిషువారు ఇవ్వవలయును. మహాత్ముడు చెప్పిన విధమున “బ్రిటిషువారి కవలముగల సామ్రాజ్య సంబంధము వదలుకొనవలసిన అవసరము ఏర్పడిన అట్లుచేయుటకు మన మెవ్వరము ముందుకెనుక చూడగూడదు.” డొమినియనుహోదా ఇవ్వబడినను బ్రిటిషువారి విపరీతప్రవర్తనమువల్ల బ్రిటిషు సంబంధము విపరీతము మని తోచవచ్చును, అప్పుడు మన హక్కులను సాపించుకొనుటకు ఇతర

డొమినియనుల వారికున్న అధికారము మనకు ఏర్పడును. “నేను సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కోరుచున్నాను. అయినను డొమినియను హక్కులను ప్రతిహతులుగ లేను” అని నేను గావించినప్రకటనకు అర్థము సుబోధమైనదని నమ్ముచున్నాను. సందిగ్ధసమయములందు సార్వభౌమ్యము ఎవరిచేతియందుండునో చెప్పుటకు వీలులేదు. నేడు బ్రిటిషువారు సార్వభౌమ్యమును, డొమినియను హక్కులను మీ కిచ్చెనుమని బ్రిటిషువారు చెప్పుటకును, అంగీకరించెనుమని భారతీయులు చెప్పుటకును ఇది సమయము. ఈసమయము తప్పిన, బ్రిటిషువారు ఈ అవకాశమును దుర్వినియోగముచేర్చిన శత్రు భారతీయులు సార్వభౌమ్యము సాపించెదరు. బ్రిటిషువారిని సాధించి సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము సొందుసమయము ఆనాడు ఏర్పడును. అప్పుడు డొమినియను హక్కులను అంగీకరించు వారే దేశమునకు దుండెరు.

రాజ్యాంగనిర్మాణవిధానమును తయారుచేయుట తప్పా?

మీకు డొమినియను హక్కుల నిచ్చెనను అని చెప్పవలసినది బ్రిటిషువారి బాధ్యతయనియు, డొమినియను హక్కులు మనకుకావలయుననికోరుట తప్పనియు, అందుచే డొమినియను హక్కులతోకూడిన రాజ్యాంగనిర్మాణవిధానమును తయారుచేయుట సరసముగ లేదనియు కొందరు ఆశ్చర్యించుచున్నారు. ప్రస్తుతము డొమినియను హోదా అభిలషించుచున్న దేశములవారు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకై పోరాటము చేరిపెరిన, ఆంగ్రామహాసంస్కరమున బ్రిటిషువారు రాజీకీవచ్చి డొమినియను హక్కుల నిచ్చిరని ఈ వాదము సమర్థింపబడుచున్నది. భారతదేశమునకు డొమినియను హోదా వచ్చుటకు పూర్వము శుశ్రద్ధయంబగు జరుగవలయుననియే నాకు తోచుచున్నది. బ్రిటిషువారు మనకు రాజీవగతులు అంగీకరింపజాలదు న్యాయమైననో మనమే రాజీవగతులను నూచించుట ఏవిధముగ తప్పకునో తెలియకున్నది. రాజీనామాచూడ ఉభయపక్షములవారికి గౌరవకరమైనవి యగునో, నూచించి వారు అంగీకరించువారు అను విషయత యుండనక్కఱలేదు.

దేశబంధు ఫరీద్ పూరుసం దేశము

స్వాతంత్ర్యయోధులలో చిత్రరాజుదాసుకున్న ఎక్కువత్యాగము, సాహసమువాసిన దేశభక్తుడూ, మరొక రుండెరిని నా అభిప్రాయము. ఈస్వాతంత్ర్యసంగ్రామయోధుడు ఫరీద్ పూరుసం దేశమున సందేశమును మాన్పగకు తెచ్చుచున్నాను. అత్యవిజ్ఞానవికాసాభివృద్ధులను అనుకూలావకాశముల నిచ్చిన భారతీయులు తృప్తిపడెదరని దాసుగారు చెప్పియుండిరి. ప్రభుత్వమువారు తమ వైఖరిని మార్చుకొని ఇట్టి అవకాశమును కలుగజేసిన ప్రభుత్వమువారితో కలసి పనిచేయుటకు దాసుగారు సంసిద్ధత చూపిరి. దాసుగారి రాజీవగతులదాష్ట్యమును నూచించుటలేదు. దేశబలమును సంపూర్ణముగ గ్రహించియే వారిరాజీనామాచించిరి. దాసుగారు చెప్పినమాటలను ఈదిగున నుదా

హరించుచున్నాను:—ప్రభుత్వమువారు ఈరాజీని అంగీకరింపనిచో కడచిన సంవత్సరములనుండి మనము జరుపుచున్న కార్యక్రమము ననుసరించి పనిచేయుదుము. ప్రభుత్వమువారు అన్ని విషయములనును తమ ప్రత్యేకాధికారముల నుపయోగించియే పరిపాలనము కొనసాగింపవలసినట్లు మనము చేయుదుము. అట్టి సమయమువచ్చిన ప్రత్యేకాధికారములతో పరిపాలనము జూపుచున్న ప్రభుత్వమువారికి పన్నులను చెల్లింపగూడదని ప్రజలకు మనము బోధచేయుదుము.” రాజతంత్ర ప్రవీణుడును, రాజతత్వ వేత్తయు, స్వాతంత్ర్యపైనికులలో వన్నెగాంచిన యోధుడును, ఆత్మవిశ్వాసపరుడును అగు మహానాయకుడు పటికిన ఈవాక్యములను మీరు గమనింపవలయునని కోరుచున్నాను. ఒకగొప్ప సంగ్రామము జరుపుటకు పూర్వము రాజీవరతులను నూచించుటవల్ల ఆత్మగౌరవమునకు భంగము కలుగదని వారు నిరూపించిరి. ఇండియా ప్రభుత్వపట్టు ఊపాధ్యక్షమునందు బ్రిటిషువారు తమరాజీనూచనల వివరించి యున్నారు. ఈనూచనలు అసంతృప్తికరముగ నుండుటచే ముందు మన నూచనలను తెలుపుట అవసరము. అఖిలపక్ష సమావేశమువారు చేసిన పని ఇదియే.

ఆదర్శములను సాధించుటకు ప్రజాశక్తి

మన ఆదర్శములను సాధించుటకు అవసరముగ ప్రజాశక్తిని అభివృద్ధిపరచు విషయమై అందరు మాట్లాడుచున్నారు. ఈ నివేదికను విమర్శించుచు గాంధీమహాత్ముడు గావించిన విమర్శనను ఈదిగువ నుదాహరించుచున్నాను:—“ఇంకను తంత్రమెంతయో జరుగవలెను. కాని అన్నిటికంటెను ముఖ్యమైన కార్యము ఆదర్శములను సాధించుటకు ప్రజాశక్తిని వృద్ధిచేయుట యని నా అభిప్రాయము. డొమినియను హక్కులైననుసరే, స్వాతంత్ర్యమైననుసరే జాతీయదర్శములను సాధించవలయుననిన ప్రజాశక్తి వృద్ధిచెందవలెను. దౌర్జన్యరహితశక్తి కావలయునని మీకు బాష్టోలి దారి చూపినది. దౌర్జన్యరహిత్యము కాంగ్రెసుమతము. బాష్టోలి సమరమునకు పూర్వము దౌర్జన్యరహిత్యమును గురించి తలచువారే లేకుండిరి. అన్ని పక్షములవారు ఆమోదింపలేకని నిర్మాణ విధానము నెహ్రూకమిటీవారు సాధించిన విధముననే బాష్టోలి సమరము దౌర్జన్యరహితపద్ధతులపై విశ్వాసమును మరల కలుగజేసినది. ప్రజాశక్తిచే వృద్ధిచెందిన డొమినియను హక్కులే స్వాతంత్ర్యముకన్న ఎక్కువ ఆధికారము నివ్వగలవు. ప్రజాశక్తి లేని సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము పరిహాసార్థముగ నుండును. రోజుపువ్వునకు ఏపేరు పెట్టినను ఆపరిమళము పోవునా? అసలు సరుకున్న, కేరుతో ప్రమేయమేమి? రాజ్యాంగ నిర్మాణ విధానమును తయారుచేయు పనిని రాజతంత్రప్రవీణులకు వదలెదము. మనము ప్రజాశక్తిని వృద్ధిచేయుటకు పూనుకొనెదము.”

నేను నూచించిన రెండవ ప్రశ్నకు నాప్రత్యుత్తర మిదియే!

“స్వాతంత్ర్యము మన లక్ష్యము. దాని రూపము పరిమాణము దేశకాలపరిస్థితులపై ఆధారపడియుండును.”

స్వాతంత్ర్య స్వరూపము ఏవిధమున నుండవలయునో చింతించక స్వాతంత్ర్యము సంపాదించుటకు తగు శక్తిని ప్రజలయందు నృద్ధిజేయ యత్నించుట ప్రధానకర్తవ్యము.

మద్రాసు కాంగ్రెసు తీర్మానము

సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము భారతీయుల ఆదర్శముగ నుండవలయునని ప్రకటించిన మద్రాసు కాంగ్రెసువారే, కాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు అన్ని పక్షముల వారితో సంప్రతించి అందరు ఆమోదింపదగిన భారత రాజ్యాంగనిర్మాణ విధానమును తయారుచేయుదురని ఒకతీర్మానమును ఆమోదించిరి. కాంగ్రెసు మహాసభవారు ఆమోదించిన ఆదర్శమునే అన్ని పక్షములవారు ఆమోదించెదరని తలచుటకు వీలులేదు. ఇతర పక్షములవారితో సంప్రతించి అందరను అనుకూలముగ కార్యక్రమమును తయారు చేయవలయునని కాంగ్రెసువారు తీర్మానించినప్పుడు వివిధపక్షములవారికి భిన్నాదర్శము లుండునని విషయమును మరచియుండుట అసంభవము. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము ఆదర్శములేక సత్వరముగ సాధించవలసిన లక్ష్యమయినచో, ఇతర పక్షములవారితో సంప్రదించవలయునని తీర్మానమునకు అర్థములేదు. తమమెకోరకు మద్రాసు కాంగ్రెసువారి తీర్మానమును గావించలేదు. ఈ సాధకబాధకముల నన్నిటిని కాంగ్రెసువారు ఆలోచించియుండవలెను.

కాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు మద్రాసు కాంగ్రెసు తీర్మానము ననుసరించి అఖిలపక్షసభను సమావేశపరచిరి. అందరు అంగీకరింపదగిన రాజ్యాంగనిర్మాణమును తయారుచేయుటయందు అఖిలపక్ష సభవారు విజయవంతముగ పనిచేసినను విషయము ఎల్లరకు తెలియును. ఇంతకు ముందన్నడు రాజకీయ, సాంఘిక, కార్మిక, మత సంస్థలు ఒక్కటిగ చేరియుండిలేదు. ఇట్టి అనుకూల పరిణామమునకు డాక్టరు అన్నాగారిని అభినందించవలసియున్నది. అఖిలపక్ష సమావేశమువారు ఆమోదించిన తీర్మానములు కాంగ్రెసు మహాసభయందు చర్చకు గేబుడును. మద్రాసు కాంగ్రెసునందు ప్రారంభించిన కార్యమును పూర్తిచేయుట వివాదాద్యత. మీరు మీ బాధ్యతను ఎంతవరకు నిర్వర్తింతురో దానిపై భారతభావిదేశ ఆధారపడియుండును.

అఖిలపక్ష మహాసభ

అన్ని పక్షములవారు అంగీకరింప లేకని కార్యక్రమమును తయారుచేయు అఖిలపక్ష మహాసభవారు పాటుపడిరి. కాంగ్రెసు మహాసభకుడ నిజముగ అఖిలపక్ష మహాసభయని నా అభిప్రాయము. దేశమున కంతయు కేసుకరముగ కార్యక్రమమును నిర్ణయింపుట

కాంగ్రెసువారి బాధ్యత. ఇంతవరకు ఇతరపక్షములవారితో సంప్రదింపక కాంగ్రెసువారు ఈ ధర్మమును కొనసాగించుచుండిరి.

ఇప్పుడు కాంగ్రెసు ఇతరపక్షములకు గౌరవస్థాన మొసగి వాటిని ఆహ్వానించి వాటితో సంప్రతించినది. ఆసహాయాధ్యయ దినములనాడు కోట్లకొలది ప్రజలు కాంగ్రెసు నిర్ణయమును శిరసావహించుచున్నను కాంగ్రెసు మహాసభ నిర్ణయములను ఆక్షేపించు సంస్థ లెన్నియో యుండును. కాంగ్రెసువారు సమావేశపరచిన అఖిలపక్ష మహాసభకు పేరుపొందిన అన్ని సంస్థలు ప్రతినిధులను పంపినవి. అందరు వివిధపక్షములకు సమన్వయము కుదురవలయునను ఉద్దేశముతో వ్యక్తి అభిప్రాయములను కొంతవరకు వెలుకొనినారు. ఇది గొప్పకార్యముని మనము గర్వపడవచ్చును. అఖిలపక్ష సమావేశము వారి తీర్మానములు మీకు సమర్పింపబడును. మీరు అంగీకరించెదరా లేక నిరాకరించెదరా? ఇతరపక్షములవారిని ఆవిరించువలయునని మీరు కోరినట్లయిన, మీకిష్టము లేకున్నను మీరు ఆతీర్మానములను నిరాకరించుటకు వీలులేదు. అన్ని పక్షములవారు ఈతీర్మానములను ఆమోదించుచున్నారు. ఆక్షేపించుచున్న వారెవరు? ప్రత్యేక సాంఘికవాదులు కొందరు ఆక్షేపించుచున్నారు. వీరు ఒకవంక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కోరుచున్నారు. తమకు కొన్నిస్థానములను ప్రత్యేకించవలయు ననియు లేక సాంఘిక నియోజకవర్గములే యుండువలయు ననియు వీరు కోరుచున్నారు. వీరి ఆక్షేపన లంతముఖ్యమైనవి గావని నా అభిప్రాయము.

రాజప్రతినిధి ఉపన్యాసము

రాజప్రతినిధిగారు ఇటీవల నొసగిన ఉపన్యాసమును ఖండించుచు నేనింతవరకు మాట్లాడితిని. కాని వారి ఉపన్యాసమునందలి ఒక భాగమును మాత్రము ప్రశంసించవలసియున్నది. వివిధసంఘముల భిన్నాదర్శనములగురించి మాట్లాడుచు వారిట్లు చెప్పియుండిరి:—

“భారతదేశమునందలి వివిధసంఘములవారికి వివిధజాతుల వారికిని భిన్నాదర్శనము లుండుట సహజము. భిన్నాదర్శనములు నష్టప్రదమైనవి కావు. కాని ఆదర్శములు భిన్నము లైనప్పుడు ఒక సంఘమువారు మరియొక సంఘమువారిని సంపూర్ణముగ రూపుమాపవలయునని గాని లేక తన వ్యక్తిత్వమును కోల్పోవలయునని గాని చెప్పుట తప్పు. ప్రతిసంఘము తనవ్యక్తిత్వమును కాపాడుకొనుచు, తనపాత్రులను కాపాడుకొనుచు ఇతర సంఘములతో సంఘర్షణము లేక వృద్ధిచెందవచ్చును. ఈ భిన్నాదర్శనములను సమన్వయ మొనర్చుట అవసరము.”

రాజప్రతినిధిగారు రెట్టి ఉద్దేశముతో ఈ మాటలు చెప్పినను భావము ఉత్కృష్టమయినది. ఈ విధమున ప్రత్యేక సాంఘికవాదులు తాత్కాలికలాభమును పొందింపక దేశక్షేమమును దృష్టియందుంచుకొని ఈ సమయమున ప్రవర్తించవలెను. అఖిలపక్ష మహాసభవారు ఆమోదించిన తీర్మానములు దేశమునకు లాభకరమైనవా కావా అను

విషయము ఆలోచించి మీరు మీనిర్ణయ మొసగవలెను. అంతే కాని మీవ్యక్తిగతాభిప్రాయములను ప్రమాదముగ పరిగణింపగూడదు.

నైహూ నివేదిక

ఈ నివేదికనూచనలు అన్నివిధముల ఉత్కృష్టమైనవి మేము చెప్పుటలేదు. కొన్ని సందర్భములయందు మేము మా అభిప్రాయములకు న్యతిరేకమగునూచనలను గావించియున్నాము. ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యము అల్పసంఖ్యాకుల కుండగూడదని మా అభిప్రాయమయినను మేము ప్రస్తుతిము పరిషతుల ననుసరించి యిట్టినూచన గావించవలసి వచ్చెను.

కాబట్టి, యీ కాంగ్రెసుసభ బాబుచెప్పవలసిన ప్రశ్న యొక్కటి మాత్రమే గలదు. ఈ సిఫార్సులు, యీ తీర్మానములు, మొత్తముమీద, దేశముయొక్క సామాన్యాభిప్రాయమున కనుకూలముగా నున్నప్పటికిని, వీనిని నిరాకరించుటయే తనకు ధర్మమని యీ కాంగ్రెసు అభిప్రాయపడవలసినంత లోపభూయిష్టముగను, దేశముయొక్క కాశ్వతరత్రేయమునకు ప్రత్యక్ష విరుద్ధముగను, గాన్పించుచున్నవా? అట్లుకానిచో, యీ కాంగ్రెసు వీనిని ఆమోదించియే తీరవలెను.

ఈ సిఫార్సులు రెండు ముఖ్య కీర్తి కలకరింద విభజింపబడవచ్చును. (1) సాధారణమయినవి. (2) సాంఘిక సంబంధమయినవి. ఈ రెంటికిని గల అన్వేష్య సంబంధముబట్టి వీరిలో నొకదానిని మీ రామోదించి, రెండవదానిని నిరాకరింపజాలరు. ప్రతి పార్టీవారును గూడ యావత్తురిపార్డు నామోదించుటకును, అం దేయొక్క భాగము నయినను, తక్కిన భాగము లన్నిటికిని గూడ సంపూర్ణ సహాయ మొసంగకుండ, నామోదించు కుండుటకును, అన్ని పార్టీలవా రంగీకరించుచు గావించిన తీర్మానమును మనము ద్రోషింపజాలము. కొన్ని సంఘములు అధినివేత స్వాతంత్ర్యమునే గోరుచు, తాము ప్రత్యేక పార్టీలుగా సాంఘిక సమాధానములలో పాల్గొనుట మాత్రమేగాక, యెల్లరిచేత నంగీకరింపబడిన రాజ్యాంగవిధానము కాపాడబడుటగాను తమ స్వంతపాత్రులను విడిచిపెట్టుకొని యున్నవి. పెండలకొలది బహిరంగసభలు దేశమంతటను జరుపబడినవి. అందు నానావిధాభిప్రాయములుగలవా రెల్లరును పాల్గొనిరి. ఈ సభ లన్నియుగూడ సిఫార్సులను మొత్త మామోదించియే యున్నవి. అధినివేత రాజ్యాంగ విధానమునుబట్టి సాంఘిక సమస్యపరిష్కారము నామోదించినవారెందరో, సాంఘికసమస్య పరిష్కారమును బట్టి అధినివేతరాజ్యాంగ విధానము నామోదించినవారెందరో చెప్పుటకు సాధ్యపడదు. అందరి యెడలగూడ మనము విశ్వాస ముంచవలెను.

ప్రస్తుత స్థితి నా కెట్లు గోచరించుచున్నదనగా, కాంగ్రెసు చేత పిలువబడిన వివిధ పార్టీలచేతను తయారకాబడి యామోదించబడిన యొకరాజ్యాంగవిధాన మిచ్చట నున్నది. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమే

కాంగ్రెసుయొక్క గమ్యస్థాన మని యీ పార్టీలకు జరియును. తన గమ్యస్థానమును మార్చుకొనలేనని కాంగ్రెసును వీరు గోరుట లేదు. కాని, ఏమి ప్రయత్నములయొక్క ఫలితమును ఉన్న గున్నట్టుగా కాంగ్రెసు యెనుట జెట్టుచున్నారు. తాము అంతవరకు నడుచుటకు, సిద్ధముగా నున్నామనియు, ప్రస్తుత మంతకంటె నధికదూరమునకు బోజాలవలెను, వా రనుచున్నారు. తాముబోవి సిద్ధముగా నున్నంత దూరమునగకు, తాము, కాంగ్రెసు, ఉభయులును గలిసి చేరుకొన గలుగుటకుగాను, తాము కాంగ్రెసునకు సాయపడెన చునుచున్నారు. అందుకు కాంగ్రెసుగూడ తమకు సాయపడవలెనని వారు గోరు చున్నారు. ఈ హద్దు చేరుకొనిన పిమ్మట, ఇంక నెంతవరకు అడుగు పెట్టవలెనోయను విషయ మాలోచించుటకు తమకును కాంగ్రెసున కును సంపూర్ణ స్వేచ్ఛ నొసగుచున్నారు. ఈ సహాయమును, ఈ స్వేచ్ఛను, వీరికి నిరాకరించుటకే కాంగ్రెసు ఉద్దేశించు కొను చున్నదా? వీరవరి నొక్కటిగా గలిపినపిమ్మట మరల వీరిని విడి విడిగా యెవరి మార్గమునకకు వారి సంపివేసి, వారి వారి యస్పష్ట ములకు విడిచిపెట్టుటకును, సంపూర్ణ సౌత్వంత్ర్య, అధినివేశ సౌత్వంత్ర్య ములయొక్క బలాబలములగూర్చి, కాలాంతమువరకు తాను తగవులాడు కొనుచుండుటకును, కాంగ్రెసు బూనుకొనుచున్నదా? అక్లేయగునో, కాంగ్రెసు భారతబాతిని తనగమ్యస్థానమునకకు నడిపించు బాధ్యతను, విడిచిపెట్టుకొనును. ఈ సంధిగానూ, ము కత్యోగశీలక మయి యున్నది సమయోచిత నాయకత్వముకాని, యేవంకకునుగూడ మనలను నడిపింపజాలని వాగ్వివాదము గాదు. భారతబాతి కాంగ్రెసు రెలుపులను గ్రుద్దుచున్నది. మీరు వానిని విశాలముగా తెరచులెను. ప్రతివారును జొరబడుటకు వీలగునంత విశాలముగా తెరచులెను. లేదా మీ రాక్రమించుచున్న ఉన్నతాధికారపవని మీరు పోగొట్టు కొనవలెను. ఈ సహాయమును గైకొనుడని మీకు నేను సలహా నొసగు చున్నాను. మీ రట్లు గావించుచో మీ గమ్యస్థానమునకు మార్గము సరిగా తెరవబడి యున్నదనుకొనుడు.

అన్ని పార్టీలవారును గలిసి యిప్పుడు చేరియున్న స్థానమునుండియే మీరు బయలుదేరుదు. వా రెంత దూరము బోయెదరో అంతవరకు వారితో గలిసి మీరు గూడ ముందుకు నడుపుదు. అచ్చట ఆగిన పిమ్మట మీ శక్తిసామర్థ్యమును పునర్విచారించుకొనుడు. తుట్టతుదకు గమ్యస్థానమును చేరుకొనుటకు ఒక్క పెట్టున మీ యూవ చ్చక్తిని ప్రయోగింపుడు.

మనగమ్యస్థానము నెట్లు చేరుకొనగలము అనుప్రశ్న కిదియే నా ప్రత్యుత్తరము.

మన స్వగృహమును సవరించుకొనుటయే మన మొట్టమొదటి కార్యము. ఇందుకొరకు అన్ని పార్టీలను కాంగ్రెసు స్వజముక్రిందికి చేర్చుడు. వారితో భజములుగలిపి మన సామాన్యమార్గముయొక్క చిట్టచివర స్థానమునరకు నడుచుటకు తెయారగుడు. ఇదియే మనప్రయాణముయొక్క ప్రారంభభాగ మగును. దీనికొరకు యీ క్రింది కార్య క్రమమును నేను సూచించుచున్నాను:—

1. పత్రికలలో ప్రకటించుట, సభలలో నుపన్యసించుట, ప్రతిగ్రామమునందును ఉపన్యాసముల నొసంగుట, మన్నన పదవుల వలన దేశమునందు తీవ్రమగు ప్రచారమును గావించి అఖిలపక్ష ఘోషణలో ఆమోదింపబడిన మత సాంఘిక సమస్యపరిష్కారమును ప్రజలకు బాగుగా తెలియజేయుట.

2. డిల్లీ ఐకమత్యసభలోను, చెన్నపురి కాంగ్రెసుసభలోను ఆమోదింపబడిన ము సాంఘిక సంబంధములను తీర్మానములను గూర్చి ఆసభలలో చేయబడిన సూచనల మాత్రమే గాక యీ కాంగ్రెసు మహాసభవారు యిపుడు చేయుచున్న సూచనలనుగూడ ప్రజలకు తెలియ జేయుటకు సయిలము పైన వివరింపబడినరీతిని ప్రచారము గావించుట.

3. అప్పపత్రికలను, నిప్పు జాతులను ఉద్ధరించుటకు పనిచేయుట.

4. వ్యవసాయ సంబంధమునను, పరిశ్రమలలోను, పనిచేయు కార్మికులలో కట్టుబాటును కలుగ జేయుట.

5. గ్రామములలో కట్టుబాటును కలుగ జేయుట.

6. ఖద్దరునుగూర్చియు, విదేశీస్త్రు బహిష్కారముగూర్చియు ప్రజలకు బాగుగా బోధించుట.

7. జాతీయాభివృద్ధిని నిరోధించుచున్నట్టి, సాంఘిక దురాచార ములను, స్త్రీల యభివృద్ధికి నిరోధకము లయ్యుచున్న ఘోషాపదధి మున్నగు దురాచారములను రూపుమాపుటకు ప్రయత్నించుట.

8. కల్లు, సార, నల్లమందు, మున్నగు నిషాద్రవ్యముల ఉప యోగమును రూపు మాపుటకు తీవ్రమగు ప్రచారము చేయుట.

9. ఎప్పటికప్పుడు విషయములను పత్రికామూలమునను, కరపత్రికములమూలమునను ప్రకటించుచుండుట.

ఈ విధానమునందు సాంఘికవిషయములే అత్యధికముగా నున్నవని స్పష్టమగుచునే యున్నది. దీనిలో, మొదటి విషయము తప్ప తక్కిన వన్నియును, ఇంకను పెక్కువిషయములుగూడ, పెక్కువత్సర ములనండి కాంగ్రెసు వాడులును, దేశీయులునుగూడ చర్చించుచునే యున్నారు. దీర్ఘమగు ఆ పట్టికనుండియే ముఖ్యముయినవానిని కొన్ని టిని నే నిందు పొందుపరచితిని. కాని యిందు నేను క్రొత్తగా చేసిన సూచన యేదియు లేదు. నిర్మాణవిధానమునకు చేరిన యీ కార్య ములను నెరవేర్చుటకు యిప్పటివరకును మనము చేసినపని కేర్పొనబడ దగినదిగా నుండిలేదని నేను నుడువవలసి విద్విన్ముందులకు మీరు మన్నిం

పురుగాక. ఈ విధానములోని విషయములు మామూలు విషయములు గానే కనబడినను, సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునుగోరు గొప్ప పండితులును, అధినేత స్వాతంత్ర్యమును గోరు భక్తులును గూడ, స్వరాజ్య సాధనమును నిరుపద్రవముగా నిర్మించుటకు సాధనభూతములని నమ్మియున్న మూలాధారములు యిదియే అయియున్నవి. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకు మొదటి మజిలీ ప్రయోగమును వారు ప్రారంభింపవలెనపుడు ఆ మజిలీకొరకుటి మహాత్మాగమునకు వారికి గల కత్తి పరిమితి, నిరాడంబరముగ పైకి గన్పించుచున్న యీ విధానమును జయప్రసముగా కొనసాగించుటయే యయియున్నది, అని నేను స్వరాజ్యవాదులకు విన్నవించుచున్నాను. ఈ విధానమును పూర్తిగా కొనసాగించుట యందే ఎన్నటికయిన అధినేత స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకు గల అద్వితీయ మగు నరకాశము కలదని అధినేతస్వాతంత్ర్యమును గోరు వారికి నేను దెలుపుచున్నాను.

ఈ వ్యవహారములను సరియైన దీక్షతో మనము ప్రాసంగింపవలెననిన, దేశ మంబలిటకు మంచి కట్టుబాటును, అంగనిర్మాతమును, చాలా ధనమునుగూడా అనసరముగను. ఇది ఏదో యొక సంఘముగాని వ్యక్తిగాని చేయగల పనిగాను. మన దేశమునకు స్వాతంత్ర్యము కావలెనను కోరికగల అన్ని సంఘములను అంగరు వ్యక్తులను కలసి కొనసాగించిననే గాని యీ పని నెరవేరవచ్చును. అఖిలపక్షకలహమున దేశమునం దన్ని పక్షముల ప్రతినిధులును సాల్గాని యున్నారు. కోట్లవారలు, సంపన్నులు, నిరుపేదలునుగూడ గలరు. కోట్లవారలు అధిక మొత్తము లొసగవలెను. సంపన్నులును తమ న్యాయములు పోను మిగులుదాని నొసగవలెను. దీనిల ఆత్మలముగ నయిన నొసగవలెను. మన దేశమునందలి సంస్థానాధిపతు లంగరును గొప్పరాష్ట్రములు గల వారును, కొద్దిరాష్ట్రములు గలవారును గూడ, స్వదేశముపైని తమకు గల యభిమానమును వెల్లడించుటకును, తాము స్వదేశాభివృద్ధిని గోరుచున్నా మని పలికెను వాక్యములను ప్రసవరచుకొనుటకును, భూరి విరాళము నొసగవలెను. ఈ విధానములో సాంఘికము లగు కార్యములను నెరవేర్చుటలో ప్రభుత్వోద్యోగులు సంయతము పాల్గొనవచ్చును. కాని దొరతనమువారు అటుల అనుమతించెదరా? అంగ దేశమునందును మనదేశమునందును బ్రిటిషు రాజనీతిజ్ఞులు యిదివరకు వెల్లడించి యుండిన సద్భావములయొక్క యాధార్మ్యమును నిరపరమటకు ఇది, యొక గొప్ప పరీక్షయే యగును. దొరతనమువారు చెప్పుచున్న విషయములు సునహార్వకమే యయినచో, ఈ విధానము నందలి సాంఘిక కార్యములను నెరవేర్చుటకు సంస్థానాధిపతులు, వర్తకులు, యంత్రకాలయజమానులు, గొప్పజమీందారులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు నగు వారందరను సర్వవిధముల తోడ్పడవలెనని బహిరంగముగా ప్రకటింపవలెను. బహిరంగముగా నటుల ప్రకటించుచు వెంటనే రహస్యముగా సాంకేతిక లిటిలో యిందులకు విరుద్ధముగా లకోటా

యంత్రములలో ఆజ్ఞలను పంపగూడదు. ఈ సాంఘికనిధికి ధన మొసంగిన వర్తకులకును, పరిశ్రామికులకును బదుల్లనిచ్చుటకు ఇంగ్లీషు బ్యాంకులవారు తీరస్కరింపగూడదు. ఈ మాడుపనులును జరిగినచో మనవిధాన మంతయు సమగ్రముగా నెరవేర్చుటకు కావలసినంతభగనమును అతి శీఘ్రముగా లభించునట్లు నేను చేయగలను.

బ్రిటిషు నిరంకుశోద్యోగుల యొక్కయు, ఆనిరంకుశోద్యోగుల అధికారమును నిలువదీయుటయందే కృషిపలుపుచున్న వారియొక్కయు, నిరంకుశ సద్భావముల పైనే కాంగ్రెసువారు పగు మనము ఆధారపడి యుండునూపను. దేశమునంగన్న వివిధపక్షములలో దేశాభివృద్ధిని గోరుచున్న పక్షములయొక్క సహాయముతోనే నిజమగు పనిని కాంగ్రెసువారు జరుపవలసి యున్నది.

ఈ విధానమునందలి తొమ్మిది యంశములను కాంగ్రెసువారి గృహికో నేను మరల పరీక్షింపగోరెదను.

ఒకటి, రెండు, విషయములకట్టి సమాధానమును అనసరము లేదు. అవి కేలయు మరి సాంఘికసమస్యల ననుసరించినవి గావున వానిగూర్చి యెట్టి యభిప్రాయభేదమును గలుగుట కవకాశమే లేదు. వానినిగూర్చిన పని ముఖ్యారసర మని స్పష్టమగుచున్నది.

అస్పృశ్యతానివారణమును గూర్చి చెప్పబడినది చాల మెండు గనే యున్నదిగాని, జరిగినపని చాల తక్కువగానే యున్నది.

ఈ విషయమున సర్వకేతులను వినియోగించి పనిచేయుట కాంగ్రెసువారి ప్రధానకర్తవ్యమని నా యభిప్రాయము. కాంగ్రెసు వారికి సంబంధించినంతవరకు అస్పృశ్యత పూర్తిగా తొలగిపోవలెను. అస్పృశ్యులతో కలసియుండుటకు అంగీకరింపని యే వ్యక్తివేని కాంగ్రెసు సంఘమునంగను చేర్చుకొనగూడదు. ఈ రెండు విషయములలోను భారత తంతుకారక సంఘమువారు చాలశ్లాసనీయుగనే పనిచేయుచున్నాగు. కాని గ్రామపారిసస్యమును గూర్చియు గ్రామములలో సమాకాగము కలిగించుటను గూర్చియు, కాంగ్రెసువారు ఉపన్యాసము లొసగుచుండువలెను.

గీ విషయము ప్రశ్నోత్తరముగా స్త్రీలకు సంబంధించినది. కావున స్త్రీలు కాంగ్రెసునకు తోడ్పడవలెనని నేను కోరెదను.

ఏవిధాన మైనను బయప్రముగా కొనసాగవలెననిన, జాతీయభివృద్ధిని నిరోధించుచున్న సాంఘిక దురాచారము అడుగంటవలెను. కాని, యీ విషయమున యిప్పటివరకును మన పెట్టిప్రయత్నమును చేసియుండలేదు. ఘోషాపదధి మన్నగు స్త్రీలకుగల నిరోధములను తక్షణమే వనము అంతమొందింపవలెను స్త్రీ పురుషునకు అర్థాంగి లేక ఉత్తమాధిభాగము అను మాట నిజమే యయినచో జాతీయోద్ధరణమునందు శ్రేష్టమగు కార్యమును స్త్రీలు నెరవేర్చుటకు పురుషులు వారికి తోడ్పడవలెను. ఘోషాపదధిని తొలగించుటకు,

కుటుంబశీననమును సంస్కరించుటను చాలగనము కావలెను. ప్రతి వ్యక్తియును శక్తివంశన లేకుండా తనవిధిని నెరవేర్చవలెను.

ఇంకా విషయములను యీ యుపన్యాసమునందు వివరించుట కవకాశము లేదు. కావున భారతజాతీయోపసంఘ సభ్యులను వేరు వేరు ఉపసంఘములుగా విభజింపవలెను. ఒక్కొక్క ఉపసంఘమునకు కార్యనిర్వాహకసభ్యులలోను వీరు అగ్ర్యత్తులుగా నుండవలెను. ఈ పైని వివరింపబడిన తొమ్మిది విషయములలోను ఒక విషయమును గాని హెచ్చు విషయములను గాని నెరవేర్చవలసిన భారతమును ఒక ఉపసంఘమువారు పరిపాలించుచుండవలెను. రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘములు గూడ ఇట్టి ఉపసంఘములను ఏర్పరచవలెను. ఈ రాష్ట్రీయోపసంఘములవలననే నిజముగ పని జరుపబడవలసియుండును. భారత కాంగ్రెసుసంఘమువారిచే నియమింపబడిన ఉపసంఘమువారు ఒకసంగు నట్టి నూతనల ప్రకారము రాష్ట్రీయోపసంఘమువారు పనిచేయుచుండ వలెను. తక్కిన వివరము లన్నిటిని భారత కాంగ్రెసు సంఘమువారు పూర్తి చేయవలెను.

ఇది అన్ని పక్షములవారును కలిసి నిర్వహింపవలసినవిధాన మయి యున్నది. ఈ విధానము కాంగ్రెసుపక్షమువారి దృక్పథమునుండియు, నితరపక్షములవారి దృక్పథమునుండియు అనసర మైనదేయగుటచే దానిని నెరవేర్చుటకు యితరపక్షములవారి రుద్దరును మనఃపూర్వకముగా తోడ్పడరనియే నేను నమ్ముచున్నాను. అన్ని పక్షములవారును నిష్కలంబముతోను అధికదీక్షతోను యీ విధానమును అనుసరించు నెడల స్వపరిపాలనము మనకు కీర్ణముగనే లభింపగలదు. ఏ కారణ మునైన అనుకొనినట్లు పూర్తిగా యీ విధానమును వనము కొనసా గింపజాలనిచో యితర పక్షములవారి సహాయమును నిలుపుకొనగలిగి నను, నిలుపుకొనజాలక పోయినను, కాంగ్రెసువారికి దౌర్జన్యవిరహిత మగు అసహాయోద్యమము ముఖ్యకర్తవ్యమే యయియున్నది ఇంత కంటే శ్రేష్ఠమగు ప్రతిఘటనవిధాన మొకటి యేర్పడిననే తప్ప కాంగ్రెసుకు అసహాయోద్యమమును కొనసాగించుటకు వెనుకంజ నేయగూడదు. ఎట్టి దౌర్జన్యమును మాపకుండా సత్కార్యమును జయప్రసముగా జరుపుట సాధ్యమేయని భాగ్యాలలో సర్దారు వల్ల భాయి పటేలుగారు మనకు చూపించియే యున్నారు. గ్రామ ముగ్ధు ఓరిమితో పనిచేయుటవలన కలుగు గొప్పలాభమును గూడా పటేలుగారు మనకు కనబరచి యున్నారు. సర్దారుగారిని, ఆయనకు సహాయముచేసిన వీరపురుషులను, వీరవనితలను, మీ పక్షమున నేను మనఃపూర్వకముగా అభినందించుచున్నాను.

విదేశములలోనున్న భారతీయులను కనుపరచవలయును. దీక్షి కాఫ్రికాలో శ్రీనివాసరామస్వామిగారు చేసిన గొప్ప పనివలన అవలంబమును మనవారికి కొంత అనుకూల మేర్పడినమాట నిజమే, కాని జరుగవలసిన పని యింకను హెచ్చుగనే యున్నది. కాని కన్యాలో నున్న

భారతీయుల స్థితిమాత్రము నానాటికి దుర్భర మగుచున్నది. అనట భారతీయులు నివసించుటకే ఉపద్రవము కలుగునట్లున్నది. కన్యా దేశమునకు పాశ్చాత్యుల లెవ్వరుగాని పెట్టుటకు పెట్టువత్సరములకు పూర్వమే మనదేశీయుల చిటికి వెల్లి అనటి ఆఫ్రికాదేశీయులతో మైత్రిని సంపాదించగలిగిరి. ఫిజీ, బ్రిటిషు గయానా, దేశములలో గూడ, అచటికి పోయియున్న మనదేశీయులకును, ఆ దేశములలో అనాదిగా నుండువారికిని గూడా, బ్రిటిషువారి ధనాపహరణపద్ధతి వలన చాలనష్టము కలుగుచున్నది. వెనుక సర్ ఫిరోజీషా మెహతా గారు చెప్పినట్లు మొదట మనదేశీయునకు స్వాతంత్ర్యమును చేకూర్చ గలిగిననే గాని వారి కెట్టిగవాయమును చేయజాలము.

ప్రస్తుత స్థితియందు ఏది ప్రధానముని నేను తలచితి నో దానిని మాత్రమే నేను వివరించితిని. అటులుకేయుటలో, యీ విషయస్థితిలో నా దేశముపట్ల దేనిని నా కర్తవ్యముని నేను భావించితి నో దానిని నెరవేర్చుటకే నేను ప్రయత్నించితిని. నా భావములు మీ కందరికిని ముఖ్యముగా యువజనులకును ఆమోదకరములుగా నుండకపోవచ్చును. యువజనులకు ఓరిమి శిక్కువగా నుండుట సహజ మని నే నెరుగుదును. మనకు సహనమును అసహనమును గూడ అవసరమే. స్వవిషయమున అసహనమును, మనలో నేకీభవింపనివారితో సహనమును మనము చూపుచుండవలెను. యువజనుల ఆశయములతోను, వారు నిర్ణయించు కొనిన కార్యవిధానముతోను నా కెట్టి వివాదమును లేదు. సామ్రాజ్య వ్యయమును ధనాపహరణమును పూర్తిగా అంతరింపవలె ననుటలో, నేను వారితో పూర్తిగా నేకీభవించెదను. కాని, దానిని నెరవేర్చుటకు గల సాధనము కష్టతరమును, దీర్ఘతరము నయియున్నది. — అను విషయమును యువజనులే వెల్లడించియుండుటచే దానిని వారు గ్రహించియే యున్నారని స్పష్టమగుచున్నది. వృద్ధులును యువకులును చేయ దగినపనిలో భేద మేమియు లేదు. యువజనులచిత్తవృత్తిలో మాత్రమే భేదము గలదు. యువజనులు తమ చిత్తవృత్తిని మార్చుకొనకగూడరేదు. ఏ మాతృదేశమునకు వారు నేపథ్యగోరుచున్నారో అట్టి మాతృ దేశాభివృద్ధికొరకు యిదివరకు మనదేశమునందున్న పక్షములకంటే, యింకను పక్షములు అధికమగునట్లు మాత్రము వారు చేయకుండురు గాక యనియే నేను వారిని గోరుచున్నాను. పెద్దవారి విషయమున గూడ యీ విధముగనే నేను విన్నవించుచున్నాను. నేను పైని వివరించియున్న రీతిని మహాత్మా గాంధీ, దేశీబంధు దాసుగార్లొసంగిన సదుపదేశమును మరువవలదని మరొకసారి నేను మిమ్ములను గోరు చున్నాను. నా యుపన్యాసము ముగిసినది. నాపట్ల మీరు చాల ఓరిమిని చూపించితిరి. అత్యల్పమగు నా నేవను నేను మీకు వశపగ చితిని. దానివలన మీ కేమైన ప్రయోజన మున్నచో దాని సుపయోగించు కొరెదను. మనలో గల అభిప్రాయ భేదముల నన్నిటిని వదలు కొని మనమందరమును ఏకీభరించి దేశసేవకు గడంగుచో మనకు విజయము చేకూరుట నిశ్చయము.

పిడుగు - వేంకటకృష్ణారావు పంతులు

ప్రింటర్ అండ్
పబ్లిషర్

2/40 పెద్దినాయనివీధి-చెన్నై వురి.

“హిందూరత్నాకర”
ముద్రాతీర్త శాల, ముద్రాసు.

చిలుపాటి వేంకటరామారావుగారి కృతి

విశోధక భాగ్యవల్లి

ఇందు నైదువ్యంబునం గాళిదాసాది మహాకవులతో సమాన
లయన భోజాని హాకులం నిరంతరంబునయు, విరచించుటయు
సహవారల విద్యదాజకుమారులను సుదీర్ఘాదికానికం గాళిదా
సుండు పెట్టి నేయించిన కుతిరివిత్తముగలను. పుట 3 0 0

కాళిదాస చరిత్ర ప్రకరణము

ఇందు; గదాశతకే చరిత్రమహాను గదాశతకంతు సురు
కాపమున గాళిదాస గాయనానిగలిసియుండి మనననీయన
రాజపుత్రిం బెండ్లాకి, కాళిదాసుండునం బ్రసిద్ధిపెంసి పత్నిం
గోలుపాయి ధారాగదరాజునం గాయనమాలయను వేశ్యా
కన్యకం జేగట్టి భోజాని నెయ్యున నెంకిమిం దననతిం
బడెనన చరిత్రము. పుట 1-8-0

ప్రేమదాంధ్రభోజచరిత్రము

ఇందు; “భోజనచరిత్ర నాటకము” అనియు “భోజరాజ
కవిరాజ చరిత్రము” అనియు రెండు భాగములుగల యొక సంపు
టము. భోజరాజచరిత్ర నాటకమునందు సింహులమహారాజు
జరాధరయన భోజనరాజు బహుదరయన భోజనరాజు రాజు
ముంజునికి రాజ్యం బిప్పగించుటయు; భోజాని బిష్ణుప్రతిక
విని ముంజునం భోజనరాజునం నియమించుటయు;
వత్సరాజు భోజనరాజునం శత్రువానిమకుం గోల్పోని నుంజు
నాయురుపురంబు జరిగినవర్తమానం; ప్రాణహత్యకాండంబు చేసి
కొనం గడంగిన లీలావతికన్యకను మారువేషంబు దాల్చిన
కుమారుండు రక్షించుటయు; పుత్రినిగోళికాతిగండ్డ ముం
జుంజు విప్పి సాగంబోలం గపటయు చేసి రాగ సాగిండును
తిప్పించి కుమారు నప్పుడు బ్రతికింబునట్లు తెలిసి భోజానికి లీలా
వతి పాణిగహంబునం ధారాగదరాజు పట్టావేశంబును
భోజరాజ కవిరాజ చరిత్రమునందు:—భోజరాజునకును; కాళి
దాస, భవభూతి, భట్టభాగవంపి, చూపు, మల్లి నాథ, శంకర
శుక, క్రీడా చంద్రప్రభులులను ననేక కవిరాజులను జరిగిన
చరిత్రము నెప్పంబడియుండు. సాదాప్రతి 1-0. కాలికీ 1-8.

చమత్కారక భాగ్యవల్లి

ఇందు, రోహదం డువరాజునాండు, చందారామల
మననమాల, మనననన, విసంతనన, మనలేఖ, గంపన లేఖలను
విద్యదాజ కన్యకత్తింబులను బరీక్షగా భాంబునం బరీక్షించు
మయిన శృంగారచరిత్రము రెండుభాగములు. భా. 1-కి 0-12-0

అచ్చగునున్న గ్రంథములు

గోపికభాగము	1 0
శ్రీరతుస్సహస్రార్థము	0 8
సుమనోబసోదయాము	0 4

చంద్రగ్రంథములు

పు. అ.

చంద్రగ్రంథములు	4 0
బహురాగములు	7 0
అష్టాంగసామము మూలసామము	6 0
,, శాశ్వతసామము	1 8
,, నివాససామము	2 0
,, చంద్రసామము	4 8
,, కల్పసామము	0 12
,, చంద్రసామము	6 0
సుభ్రహ్మ, శాశ్వతసామము ప్రసంగము	2 8
శాశ్వత సంగీత	3 0
చంద్రగ్రంథ నిర్మలముల పద్య శాస్త్రము కాగితం	2 8
చంద్రగ్రంథ సామము మూలసామము 3-0-0, అనువాదము 3-0-0	0 8
అనువాదకత్తికము సాదాప్రతి	0 12
,, మూలప్రతి	1 0
చంద్రగ్రంథము, మూలసామము	0 8
చంద్రగ్రంథము, ప్రతిభాగము మూలసామము	1 4
చంద్రగ్రంథము	2 8
చంద్రగ్రంథము చంద్రగ్రంథము అక్షరములకి చేయియున్నది	1 4
చంద్రగ్రంథ సుభ్రహ్మము	2 8
చంద్రగ్రంథములను శిశువులకుఁబ్రాసము	1 8
చంద్రగ్రంథము	0 4
చంద్రగ్రంథము, చంద్రగ్రంథము	0 4
చంద్రగ్రంథము	0 3

భోజరాజ గ్రంథములు

యంబులకము 0-8-0, చంద్రగ్రంథము	0 6
భోజరాజము సంగీతము అక్షరము	1 8
,, కాలికీ గ్రంథము చేసి మూలసామము చివరిది	2 0

పోకల శేషచలనాయని నేదాంతగ్రంథములు

శ్రీకృష్ణభాగ్య వ్రాసిన పద్యములకు రసాలకము	0 12
శ్రీకృష్ణభాగ్య సంగీతములకు పద్యములకుగ్రంథము	0 8
పద్యములకు సంగీతము సామము అక్షరము	0 8
ప్రభావములకు సంగీతము సంగీతము	0 8
శ్రీకృష్ణభాగ్య సంగీతములకు సంగీతము	0 8
పద్యములకు ఇంద్రబాలపుకము	0 8
సుభ్రహ్మ శాశ్వత అను నేదాంతగ్రంథము	0 8
బహురాగభాగము 0-8-0, బహురాగభాగము	0 8
నిర్వహనపద్యము	0 8
గురుగీతము (ప్ర. తా.)	1 4

చెల స్వల్పము!

పరీక్షించండి!!

గుణ వర్ధికము!!!

శ్రేష్ఠమగు ఈ రెండు ఔషధములను ప్రతిగృహస్థుడును కలిగియుండుట లాభకరము. తాత్కాలికమందు గలుగు వ్యాధుల కన్నిటికిని వైద్యునికడ కరుగ నవసరము లేదు.

ఈ ఔషధము యింకొకటి ఒక వైద్యుడు మిగిలినవారందఱును దున్నటు లుండును. వాత సంబంధమగు వ్యాధుల కన్నిటికిని అమృతకల్పమును, ఉష్ణసంబంధమగు వ్యాధుల కన్నిటికిని సంజీవనకల్పమును అమోఘ మయినవి.

అ మృ త క ల్ప ము

ఇది మిక్కిలి ఘాటుగల ద్రావకము, అనుపాన భేదములచేత అనేక వ్యాధుల కిది సమర్థవంతము వలె పనిచేయును. దీనిని లాపలకు పుచ్చుకోవచ్చును. పైన రాయవచ్చును. వాయువు, క్షయము మొదలగు వాట్లచే కలుగు అన్ని వ్యాధులకు రామబాణము వంటిది. తలనొప్పలు, పొగవ్యాధులు, పక్షి వాయువులు, జలుబు, క్షేత్రము, జ్వరములు, వైద్యవాయువులు, వాంతులు, భేసులు, కలరా, గ్రహణి, క్షేగు, ఋతుశూలలు, సర్వశూలలు, కడుపు నొప్పలు, కడుపుబ్బరములు, అశీర్గములు, పండ్ల నొప్పలు, చెవిపోటు, అంటువ్యాధులు, విషదోషములు, సన్నిపాతములు, చిన్నబిడ్డలగుడు, నలిపుడులు, బెణుకులు, గాయములు, పుండ్లు, తీట, ఇతర చర్మరోగములు, నేలు విషజంతువుల కాటులు మొదలగువాటిని ఖండించును. ప్రతివారము ఒకసేసా వద్దనుంచుకొనిన తాత్కాలిక వ్యాధుల బాధనుండి సులభముగా తప్పించుకొనవచ్చును. ప్రతిగృహముం దుండవలసినది.

½ అవున్సు పెద్దసీసా 1-కి రు. 1-4-0. ¼ అవున్సు చిన్న సీసా 1-కి రు. 0-12-0

సంజీవనకల్పము

ఇది అనేక భస్మ సింహారములు చేర్చి తయారు చేయబడినది. ఉష్ణవాత సంబంధమగు సమస్త వ్యాధులకును శ్రేష్ఠమయినది. ఉష్ణాధిక్యము, ఉష్ణపైత్యము, ఉష్ణవాయువు మొదలగు వాట్లచే కలుగు సమస్త వ్యాధులకు, జ్వరమంద్యము, దాహము, తాపము, కొన్ని విధములగు దగ్గులు, అల్స, కీళ్ల నొప్పలు, నడుమునొప్పలు, కీళ్ల వాపు, అన్ని కేహములు, మాత్రకృచ్ఛము, మాత్రములిగించుట, శరీర కేషిమి, రక్తపైత్యము, రక్తభేదులు, గుండెలలో నొప్పి, మంట, కిగరోగము, స్త్రీల కుసుమవ్యాధులు మొదలగు వ్యాధులకు రామబాణము వంటిది. తాత్కాలికముగా కలుగు అనేక వ్యాధుల కిది అమృతకల్పము వలె పనిచేయును. ప్రతిగృహముం దుండవలసినది. చెల స్వల్పము. ఫల వర్ధికము.

5 తం. పొడరు గల సీసా రు. 1-4-0

2 తం. సీసా రు. 0-10-0.

వి. పి. ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

పెంపనే పై నుదహరించిన రెండు ఔషధముల కొరకు ఈ క్రింది విహసమునకు వ్రాయును.

వి. శి. ఏ. అందు కంపెని, ఆయుర్వేదసమాజం,

పెరిదేసి, నెల్లూరు జిల్లా.

శ్రీ డి. యం. నేనుగల్లా గారు
ఆచార్యసంస్థాపకులు, ౪౩-వ భారత జాతీయమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ వేమనరిపు - మద్రాసు సంఘముగారు
సంబంధించి (ప్ర. వి. వి. సంఘము) మహాసభాపతి

శ్రీ యం. ఆర్. జయకరుగారు
అధ్యక్షులు, సంఘసంస్కరణమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ డి. వి. దేశముగారు
అధ్యక్షులు, ఉభయభారత వైష్ణవమహాసభ-కలకత్తా

ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరాదసంచిక

శ్రీ సర్ పురుషోత్తమదాస్ తాకూర్ దాస్ గారు
అధ్యక్షుడు, భారత వాణిజ్యమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ కే. నటరాజ్ గారు
అధ్యక్షుడు, భారత పత్రికారచయితలసభ, కలకత్తా

శ్రీ డాక్టరు యం. వ. అన్నరిగారు
భారతీయవస్తుప్రదర్శనోత్సవ ప్రారంభకుడు-కలకత్తా

శ్రీ కే. యస్. నారిమగారు
అధ్యక్షులు, భారత యువజనసభ-కలకత్తా

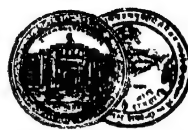
బెజవాడ శ్రీ వేంకటేశ్వరాయుర్వేద
కళాశాలాధ్యక్షులును, అఖిల భారతాయుర్వేద విద్యాపీఠ పరిషత్తుకులును, మద్రాసు

ప్రభుత్వ భారతీయవైద్య పాఠశాలాపరిషత్తుకులును, చతుర్థాంధ్రాయుర్వేదవైద్య సమ్మేళనాధ్యక్షులును అగు

ఆయుర్వేద భూషణ నారి రామశాస్త్రి ఎ కె. ఎ. సి. వారిచే

సిద్ధమకరధ్వజ
నరముల పట్టభద్రము, బుద్ధి
శిక్షిత, చేహదార్శ్యములను పెం
చొందించును.

వనంతకుసుమాకరధ్వజ
ఆయుర్వేదము, ఆయుర్వేద
సమ్మేళనము, ఆయుర్వేద
సమ్మేళనము.

శాస్త్ర ప్రకారము సిద్ధపటపబడిన ఆయుర్వేదావధములు

క్షీరవర్ధని	పునహా, లాహోరు, కొలంబొ, మద్రాసు మున్నగు పట్టణములలో జరిగిన అఖిలభారతాయుర్వేద సదస్య సములలో ఉత్తమ యోగ్యతాపత్రములను బంగారు పతకములను బడసినవి. కేట్లాగుకై వ్రాయుడు.	మేహారి
తల్లిపాలను వృద్ధిచేయును. వెల రు 1-8-0		సమస్తమేహవ్యాధులకు. 40 మాత్రల నీసా వెల రు 2-8-0

యోగ్యతా పత్రకలు

షా.రా.రా.శ్రీ కోలా కేశవరెడ్డిగారు, గురిజాల తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటు, దాచేపల్లి, పల్నాడు తాలూకా నుండి 20-4-25 వ తేదీన యిట్లు వ్రాసిరి:—

అయ్యా, నేను మాయింటిలో కావలసి క్షీరవర్ధనిని 3, 4 పర్యాయములు తెప్పించి వాడితిని. దానిగుణము అద్భుతము, దానిని వాడిన మరుగోడ క్షీరములు వృద్ధి కనుపించును. క్షీరములు తక్కువగల బాలింతల క్షీరవర్ధనిని వాడినచో పాలు లేవనే భయములేక పిల్లలను వృద్ధి పర్చుకోవచ్చును.

మ.రా.రా.శ్రీ విష్ణుభట్ల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు అనంతవరమునుండి 19-11-28 వ తేదీన యిట్లు వ్రాసిరి:—

క్షీరవర్ధని తల్లి యొక్క శరీరమును మాదా ఆరోగ్యముగా చేయుచు పిల్లకు పాలను కలుగచేయుచున్నది దీని గుణము సుపటి పిల్లతల్లలకు సాక్షాత్ ప్రవస్థయౌపులుగా నున్నారని తెలిచుచున్నాను.

మ.రా.రా.శ్రీ మహమ్మదు ఖాదర్ సామరిక్యాయర్ సాహెబు బహదూర్ గారు భీమునిపట్నము నుండి 3-8-25 వ తేదీన యిట్లు వ్రాసిరి:—

క్షీరవర్ధని యిదివరలో మీకంపెనీలో తెప్పించియుంటిని. పగంబుడి యివ్వగానే పిల్లడికి పాలులావుగా యుండుటచేతను తల్లికి మరి యివ్వలేదు. యిదినమువరకు పాలు విస్తారముగా వున్నవి.

ఆయుర్వేద నిలయము, బెజవాడ.

అమృతాంజనము.

అన్ని నొప్పులకు
దివ్యామృతము

అమృతాంజన గేయము బుక్క-పట్టణము రామానుజయ్యగారు

బ్యాగ్ రాగము - ఏకతాళము.

ప. సాటి లెవెఎవని - మేటిమందు

అ. ప. కోటిమందికి - గుణమిచ్చిన

చ ర ణ ము లు

1. అన్ని బాధలు - అణగఁజెప్పిసి

అర తుణమున - అద్భుతముగ

అమృతాంజనము - హాలిఅయిగూర్చున సాటి.

2. మిసిమికాంతలు - మీఁగడవలె

మినమిన మని - మెఱయుచుండును

వేలివాసనల్ - వీచుచుండును.

సాటి.

సాటి.

3. అందమైన - బరణిలోన

అంగుగా గాజు - కుప్పెలోను

అనవరతము - అమరియుండును.

సాటి.

4. భరతఖండము - బ్రహ్మదేశము

పటుతరముగ - వ్యాప్తి నొందుచు

ప్రవిమల మగు - ఖ్యాతి గాంచెను.

సాటి.

5. వాడవాడల - గోడలందును

ప్రతికాదుల - ప్రకటనలను

ప్రచురిత మయి - పరంగుచుండును.

సాటి.

తలనొప్పులు, పార్శ్వపునొప్పులు,
కీళ్లనొప్పులు, కణతనొప్పులు,
మెడనొప్పులు, మాడుపోట్లు,
వాయుపునొప్పులు, వెన్నుపోట్లు,
మూలశంక, ఎమిడికలు,
గాయములు, తేలు-జెట్టికాట్లు,
పక్షివాతము, పడిసెము,

కంఠశైత్యము, ఉబ్బసము,
బెణుకులు, సంధివాతము,
శైత్యము, రొమ్ముశైత్యము,
ఎగరొప్పు, వణకులు,
మున్నగు బాధలుతత్త ణమేమాన్యును.
అమృతాంజనము దీహి.,
బొంబాయి-ముద్రాగు.

తీర్థానములు

౧

మహానాయకుల మరణమునకు సానుభూతి

జాతీయమహాసభాధ్యక్షులును సుప్రసిద్ధభారతనాయకులును అగు శ్రీయుత లాలబజపతిరాయ, హాకిం అబ్దుల్లాఖాన్, సింహ ప్రభువుల మరణమునకై విషాదమును, కైశుటుంబములకు సానుభూతియు తెల్పు తీర్థానము జాతీయమహాసభాధ్యక్షునిచే ప్రతిపాదించబడెను. సభికులందరు భక్తిపురస్కరముగా నిలువబడి తీర్థానము నామోదించిరి.

౨

కాంగ్రెస్ విదేశీయశాఖలు

నూతనముగా లండన్ న్యాయార్థుల సగరములయందు స్థాపించబడిన కాంగ్రెస్ శాఖలను అంగీకరించుచు జమ్మొల్లునెహ్రూగారు తీర్మానము నుపపాదించిరి. గోవా కాంగ్రెస్ సంఘమును కూడ కాంగ్రెస్ వా రొప్పుకొనిరి. ఆయాదేశములలో నింకను కాంగ్రెస్ సంఘము స్థాపించి ప్రచారము చేయులనైన తీర్మానము కోరెను. కోల్కా కాంగ్రెస్ సంఘమువారి దరఖాస్తును విచారించినదిగాని కాంగ్రెస్ సర్కింగ్ కమిటీవారిని తీర్మానము కోరినది.

౩

అస్వతంత్రజాతులతో సంబంధము

సామ్రాజ్య నిరంకుశత్వమునకు లోబడి అనేక విధముల ఇబ్బందుల నొందుచున్న అస్వతంత్రజాతులతో మైత్రి చేసికొనవలెనని మాడవతీర్మానము కోరెను. మరియు ఈ విషయమై వ్యవహారము జరుపుటకు విదేశాంగశాఖ స్థాపించవలెనని కూడ తీర్మానము కోరెను.

౪

యుద్ధ భయము

మద్రాస్ కాంగ్రెస్ మహాసభవారు యుద్ధభయమును గురించి యామోదించిన తీర్మానమును ఈసభవారు మరల నామోదించుచున్నారు. మరియు ప్రస్తుత భారత ప్రభుత్వము భారతీయుల యభిప్రాయమును నూచించనియు, భారతదేశముయొక్క సరిహద్దులను రక్షించుటకై భారతదేశమును తన యధీనముననుంచుటకే యాంగ్లేయరాజనీతి యేర్పడియున్నదనియు ఈ మహాసభవారు తలచుచున్నారు. ఇరుగుపొరుగు రాజ్యములతోగాని, ప్రపంచములో నే యింక రాజ్యములతోగాని భారతీయులకు తగాదా లేదనియు, సామ్రాజ్య

కాంత్యకై ఆంగ్లేయులు భారతీయుల కనిగనానుకముగా ప్రవర్తించుటకు భారతీయు లొప్పుకొనినయు, ఈసభవారు ప్రకటించుచున్నారు.

౫

బ్రిటిష్ వస్తు బహిష్కరణము

విదేశీవస్తువులను, విదేశీవస్తువులను బహిష్కరింపవలె నను తీర్మానము ఇట్టి నత్యధిక సంఖ్యాకులచే నామోదించబడెను.

౬

బాక్సలి స్పర్ధాకు నభినందించుట

బాక్సలి సత్యాగ్రహోద్యమమును కడు సమర్థతతో నడిపి విజయలక్ష్మిని చూగగొనిన ధీరుడు బాక్సలి స్పర్ధాగారి నభినందించు తీర్మానము సభికులచే నుత్సాహ పూర్వకముగా అంగీకరింపబడెను.

౭

ప్రభుత్వగౌరవముల నిరాకరణ

విజాతీయ పరిపాలనమును బలపరచి విదేశీయ ప్రభుత్వమును వారి యవ్యోగీయులను గౌరవించుట కొసంగబడు విందులుమొదలగునానికి పట్టుట జాతీయగౌరవమునకు హానికరమును భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమమును అంగీకరమును అని సభవారిభిప్రాయపడుచున్నారు. కావున ప్రభుత్వోవ్యోగీయుల గౌరవార్థమై యొసంగబడు లీబులు, ఏర్పాదులు, విందులు మున్నగునానికి భారతీయులు ముఖ్యముగా కాంగ్రెస్ సభ్యులెవ్వరును పోరాదు.

౮

ప్రాచ్యజాతుల సమితి

ఆసియా గుంపములోని యితరదేశముల ప్రతినిధులతో సంప్రదింపి అఖిల ఆసియా జాతీయ సమితి సభను ౧౯౩౧ సంవత్సరమున భారతదేశములో జరుపవలసినదని కాంగ్రెస్ సర్కింగ్ కమిటీవారిని ఈ సభవారు కోరుచున్నారు.

౯

చీనా, ఈజిప్టు మొదలగు జాతులకు సందేశము

౧. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును, సంపూర్ణ జాతీయస్వత్వములును గడించి చీనాదేశములో నిరంకుశాధికారమును అంతము చేసినందులకు ఈ భారతజాతీయ మహాసభ చీనాదేశములకు స్నేహపూర్వక మగు సద్భావమును వెల్లడిచేయుచున్నది.

౨. ఈజిప్టు, సిరియా, పాలస్తయిన్, ఇరాక్ దేశములకు ఈ భారతజాతీయ మహాసభ వాత్సల్య పూర్వక సందేశము నంపును భారతదేశ స్వాతంత్ర్య పోరాటమున కాటంకమును పాశ్చాత్య సామ్రాజ్యశృంఖలములనుండి వారును తప్పక విముక్తి యగుదురని కోరుచున్నది.

౩. సామ్రాజ్యవిచ్ఛేదకసంఘముయొక్క సమావేశమును భాగతదేశమున కావ్యవించుచు, ఈ సభవారి పక్షమున సామ్రాజ్య విచ్ఛేదకసంఘసభలో పాల్గొనుట కొక ప్రతినిధి సర్పాటుచేయవలెనని కాంగ్రెస్ పరిష్కరింపకముచేవారిని సభవారు కోరుచున్నారు.

౧౧

రాజీ తీర్మానము

సైన్య నివేదికను ఈ మహాసభవారు విచారించి భారత దేశముయొక్క రాజకీయ, సాంఘిక సమస్యలను పరిష్కరించుట కిది చక్కని పద్ధతులను నూచించుచున్నదని తలచుచున్నారు. మరియు సంఘమువారు ఏకగ్రీవముగా చేసిన సిఫారసులకు సభవారు సైన్య నివేదికను సభింపించుచున్నారు. మద్రాసు కాంగ్రెసు మహాసభలో నామోదించబడిన స్వాతంత్ర్యతీర్మానము నీ సభవారు గంగీకరించుచు, సైన్య నివేదిక దేశములోనున్న ముఖ్యపార్టీలన్నియు నంగీకరింప గలిగిన గరిష్ఠ సామాన్యమును తెల్పుచున్నది గనుక రాజకీయాభివృద్ధిని నూచించు చున్నదనియే తలచుచు దాని నంగీకరించుచున్నారు.

రాజకీయపరిస్థితులకు లోబడి, ఆంగ్ల పార్లమెంటు సభవారు డిసెంబరు 1929 సంవత్సరము లోగా నీరాజ్యంగ విధానము నామోదించినచో, ఈ మహాసభవారు ఈ రాజ్యంగవిధానమును స్థాపించ గలరు. ఆతాఖిలులోగా నాంగ్ల పార్లమెంటువారు ఆమోదించినచో, లేక అంతకు పూర్వమే నిరాకరించినచో కాంగ్రెస్ వారు దౌర్జన్య తపిత సహాయ నిరాకరణము నవలంబించి ఆపహ్ను స్వయంగాగల పద్ధతుల ననుసరించి పక్షుల నిరాకరణమును గాని, మరియు సాత్వికపద్ధతినిగాని అవలంబించవలసినదని దేశీయులను ప్రబోధించెదరు.

పైదానికి అనుగుణ్యముగా నున్నయెడల, కాంగ్రెస్ పేర సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యప్రచారమును సాగించుట కేయభ్యంతరములును కలుగజేయబడవు.

౧౧

సైమన్ సంఘ బహిష్కరణ

సైమన్ సంఘ బహిష్కరణమును మునుపటికంటే తీవ్రముగా కొనసాగింపవలె నను తీర్మాన మిక్రింది విధముగా నున్నది. సైమన్ సంఘమును జయప్రథముగా బహిష్కరించిన భారతీయులను, పోలీసు దౌర్జన్యములను లెక్కజేయక కాంకమును నిగ్రహమును ప్రకటించి

అధికారుల పశుత్వమును అన్యాయమును జయించిన లాహోర్ లోన్న పోరులను ఈ మహాసభవారు గభింపించుచున్నారు.

ఐనను సైమన్ సంఘమును బహిష్కరించుటకు భారతీయులు చేసికొనిన కృతనిశ్చయమునకు విరుద్ధముగా కొందరు భారతీయులు ప్రసరించుచున్నారని సభవారు గమనించుచున్నారు. మరియు కొందరు భారతీయోద్యోగీయులను ఆంగ్లేయోద్యోగీయులను లాహోర్ లోన్న నగరములలో పోలీసు దుండగులలో పాల్గొనిరి. సాధ్యమైనంతవరకు ఈ వ్యవస్థలలో భారతీయులు సాంఘిక సంబంధము లేవియు పెట్టుకొన వుండురు గాక యని మహాసభవారు కోరుచున్నారు.

ఇట్టి వ్యవస్థలకు వింగులు చేయరాదనియు, వారి గౌరవార్థమై చేయబడు విరుక్తవ్యధును వెళ్లరాదనియు సభవారు కోరుచున్నారు.

పాతతాత్ములను ఇతర ప్రదర్శనములను జరిపించి సయిమన్ సంఘము ఇకమీదటి దిక్కించు రాష్ట్రప్రజలు సయిమన్ సంఘ బహిష్కరణమును జయప్రథముగా కొనసాగింపవలెనని యీ సభవారు ఆగ్రూ రాష్ట్రములను ప్రబోధించుచున్నారు.

౧౨

భారతసంస్థానములలో బాధ్యతాయుత పరిపాలనాస్థాపన

స్వదేశసంస్థానములలో ఏకస్వక్తిపరిపాలనను తొలగించి బాధ్యతాయుతపరిపాలన శేర్షరూపంలెనను తీర్మానము సభవారిచే నంగీకరింపబడెను.

౧౩

కాంగ్రెస్ నిర్మాణమున మార్పులు

కాంగ్రెస్ నిర్మాణ ప్రణాళికయందు గానింపవలసిన మార్పుల విషయమై విషయ నిర్ణయసభవారు రామోదించిన తీర్మానము మహాసభవారు గంగీకరించిరి. కాంగ్రెస్ ముగిసిన పిదప ఖిచ్చులు పోగా ఆహ్వాన సంఘము వారినిద్ద మిగిలిన ముర్తిముగో సగభాగము జాతీయోపసంఘమువారి కొనింగులెనని యిందులో నొక సవరణ కోరుచుండెను. ఇది రాబోవు సంవత్సరమునుండి అరులులోనికి వచ్చును. కాంగ్రెసు కార్యక్రమమును నిర్వహించుట కీ ముత్త ముసరి మని జవాబులు గారు నుడివిరి.

౧౪

మరణించిన రాజకీయ నిర్బంధితులు

ఈ సంవత్సరమున కారాగారముల యందు మరణించిన ఐదుగురు రాజకీయ నిర్బంధితుల కుటుంబములకు సంతాపము దెలుపుచు విజయకృష్ణబోసుగారు ప్రతిపాదించిన తీర్మాన మంగీకరింపబడెను.

యందు ప్రవేశపెట్టి 1 వ వర్గముచే నామోదింప జేయుచుటయు ఇత్యాది విధ్యుక్తములు పాలకవర్గమునకు గలవు. దీనిని బట్టియే (Official bills) అనగా మంత్రివర్గీయ చట్టములు శాసనసభలయందు పాలకవర్గానిపతులచేతనే ప్రవేశపెట్టబడును. ఇట్లే 2, 3 వర్గములకును సంబంధము గలదు. న్యాయవర్గపుతీర్పులు విరుద్ధముగాను విశీలముగాను పరిణమించుపక్షములో అససరముమెంబడిని చట్టనిరూపణచేయుట, తుమార్పణ హుకుములను జారీచేయుచుట మొదలైన విధ్యుక్తములు పాలకవర్గమునకు గలవు. మరియు కొన్ని దేశములందు 2, 3 వర్గముల యధిపతి ఒక్కడే యగుటయు సంభవించును.

పాలకవర్గనిర్మాణము

రాష్ట్రపాలనయంతయు నీవర్గమందే యాధారపడి యున్నది. కొన్ని ప్రాచీనరాజ్యములందును కొంతకాలమువరకు అధునికపరాసురాజ్యమందును కూడ శాసనవర్గము లేకయే పాలకవర్గనిర్మాణముతో రాష్ట్రపాలన యధావిధిగా జరుగగల్గినది. కాబట్టి పాలకవర్గము అతిజాగ్రహతతో నిర్మింపబడవలెను. శాసనవర్గము ప్రజాహితమైనప్పుడు పాలకవర్గము కూడ నట్లే యుండవలెను. మరియు రాష్ట్రవిధ్యుక్తములు మొదైనప్పుడు పాలకవర్గము యొక్క బాధ్యతకూడ యెక్కువగును. కొన్ని దేశములందువలె పారిశ్రామికాదులు రాష్ట్రవిధ్యుక్తములు కానప్పటిలో పాలకవర్గపుబాధ్యత తగ్గుచున్నది. ఏది యెట్లున్నను బాహ్యంతరశాంతిస్థాపనకును ప్రథమవర్గకార్యక్రమనిరూపణకును, అంతర్జాతీయదృక్పథమందు, రాష్ట్రప్రతిష్ఠస్థాపనకును, ఇత్యాది పాలకవర్గ సాధారణ విధ్యుక్తములకు తగునట్లు 2 వ వర్గనిర్మాణము గావింపవలెను.

వర్గస్వభావము:

పై కార్యనిర్వహణమునకు బూనుకొను పాలకవర్గమున ముఖ్యముగా చురుకుదనము గల్గియుండవలెను. అనగా కార్యసాధనమున నిమేషములో గావించు శక్తి గల్గియుండవలెను. దండయాత్రలు, అంతఃకలహములు ఇత్యాదుల నివారణమార్గముల నన్వేషించి యాచరణ

లో పెట్టుటకు సంసిద్ధముగా నుండవలెను. ఈ వర్గమునకు కల్గిన బాధ్యతను స్వతంత్రబుద్ధితో నిర్వహించుచు, సంత్యమున శాసనవర్గమున కుత్తరవాదియై యుండవలెను. ఈ వర్గమున కేకత్వము ముఖ్యమైన గుణము. సైద్ధరాష్ట్రములందు పాలకవర్గము భిన్నభిన్నములుగా నిర్మింపబడినను, కార్యాచరణమునం దొక్కవ్యక్తివలె ప్రవర్తించవలెను. ఈ విషయములో నీవర్గము ఒక్కనియందే (రాజు) ఆధారపడినవర్గమే ద్వంద్వవర్గమునకంటెయత్కృష్టమైనది. లేదా ద్వంద్వవర్గము అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముందువలె నొక్కనిపై నాధారపడి సర్వాధికార మాతని కొనంగవలెను. ఎట్టిస్థితిలోను రాజ్యపాలన ఒక్కనియందాధారపడుట దుర్లభమైనందున రెండు ఘట్టాలలోకూడ ఆయా అంతర్భాగాధిపతులు వర్గాధిపతికుత్తరవాదులైయుందురు.

ఈ వర్గస్వభావము సాధారణముగా దీని నిర్మాణపద్ధతి ననుసరించియుండును. ప్రజారాజ్యములందీనర్గము ఎన్నికలపద్ధతి ననుసరించి యుండును. అనగా ప్రజలెన్నుకొనిన శాసనసభా ప్రతినిధుల నుండి యీ వర్గాధిపతులేర్పాటుచేయబడుదురు. పోటీపీఠీల మూలముగా అంతర్భాగాధిపతులేర్పరుపబడుదురు. కొన్ని దేశములందు ప్రజలే యీ వర్గాధిపతి నెన్నుకొందురు.

పాలకవర్గాధిపతి:

ఈతడు కొన్ని రాజ్యములందు ఎన్నికల ప్రకారమున్ను, మరికొన్నిటి యందు వంశపారంపర్య హక్కుప్రకారమున్ను ఏర్పరుపబడును. రెండవ పక్షములో రాజ్యమందు ఫిరత్వమున్ను, ప్రతిష్ఠయున్ను స్వతంత్రతయున్ను, రాజకీయ సాంప్రదాయమున్ను సమకూరును. కాని రాజే రాష్ట్రవర్గాధిపతియైనచో అసమర్థతకును, నిరంకుశత్వమునకును అవకాశము కల్గును. ఎన్నికలవలన వర్గాధిపతి ద్వివిధములుగా నిర్మింపబడును. మొదటిది అమెరికా యందువలె ప్రజలే వర్గాధిపతి నెన్నుకొందురు. రెండవది యింగ్లాండునందువలె ప్రజలెన్నుకొనిన శాసనసభ్యుల నుండి వర్గాధిపతులేర్పరుపబడుదురు.

పాలకవర్గ తరహాములు :

ఇవి 3 విధములు.

1. ప్రతినిధిసభాసంబంధమైన వర్గము. ఉ॥ ఆంగ్ల క్యాబినేటు. ఇది శాసనసభముచే నియమింపబడును. కాబట్టి యీ రెంటి సంబంధమందును అనుకూలతయు, సమకూరుకూలమైన మార్పులకు తగినట్లు ప్రజాహితముగా ప్రసర్తించుటకు తగు వశ్యతయు, కార్యక్రమవిమర్శన కవకాశమును, ప్రతినిధులతో సంబంధము కల్గియుండుటచేత ప్రజల సాధకబాధకములను తెలిసికొనుట కవకాశమును సమకూరును. కాని ఆయావర్గముల యొక్క స్వతంత్రతకు భంగము కలుగనచ్చును. మఱియు శాసనసభలయొక్క తాత్కాలిక మార్పులకు లోనగుట చేత క్రియాశీలములకు కూడ మాటిమాటికి మార్పులు కలుచుండుట సంభవించును.

2. ప్రతినిధి సభాసంబంధములేని వర్గము. ఉ॥ అమెరికా ప్రెసిడెంటు- దీనికిని శాసనసభలకును జోక్యముండదు. ఇందువలన స్వతంత్రత కార్యదీక్ష సమకూరును: కాని ద్వంద్వపరిపాలన సాధకబాధకములను గూర్చి యుభయవర్గములమధ్య చర్చలు జరుగకపోవుటయు సంభవించును.

3. పై రెంటికిని మధ్యస్థమైన వర్గము. ఉ॥ స్విజ్జర్లాండు బుండెన్ రాత్. పై రెంటి మంచిచెడుగులను గల్గియున్నది. శాసనసభ్యులెన్నుకొనబడిగానే వారి నుండి పాలకవర్గసభ్యులేర్పరుపబడి వారు నియమితకాలము

వరకు పనిచేయుదురు గాని ఈ నియమితకాలము దిక్ ప్రతినిధి సభలతో సంబంధములేకయే యుండును.

వర్గాంతర్భాగము:

ఇది పాలకవర్గమున కవయవముల నంటిది. పాలక వర్గాధిపతులు ప్రజాప్రతినిధులనుండి ఎన్నుకొనబడుచు న్నందున వీరు ఆయాకార్యక్రమములలో ప్రవీణులైన యుద్యోగులను సహాయులుగా దీసికొని వీరిని అంతర్భాగధిపతులుగా నేర్పించెదరు. ఇందువలననే సివిలసర్విసు కొలోనియల్ సర్విసు ఇత్యాదులకు పరీక్షలు పెట్టబడినవి. మరియు పోస్టుమాస్టరు జనరలు, రైజిస్ట్రేషను శాఖకు ఇన్ స్పెక్టరుజనరలు, నళనాయకులు, కోశాధిపతులు, ఇత్యాదులు ఆయాశాఖల కుత్తమోద్యోగులుగాను శాఖల సెక్రటరీలుగాను నియమితులగుచున్నారు. వీరలు దినచర్య నడపుటకు నియమితులు కాని వీరు ప్రవీణులగుట చేత మంత్రివర్గపు మాట పొసగకుండు జేయగలుగుదురను భయము కలదు. కాని యీ పద్ధతి ప్రజారాజ్యము లందు తప్పని విధిగా పొడసూపుచున్నది. ఆధునిక ప్రజారాజ్యములందీ బ్యూరాక్రసీ అత్యవసరమైపోయినది. పాలక వర్గ మేకార్యమును బూనుకొన్నను, నిపుణులయొక్క అభిమతమును అంచనాలను తీసికొననిదే పనిచేయుట దుర్లభమగుచున్నది. కార్యాచరణయందలి వివరములను గూర్చి వితర్కించుటకు సమర్థతయు అవకాశమును లేక పోవుటచేతను, రాష్ట్ర విధ్యుక్తములసంఖ్య అధికమైన కొలది శాఖలసంఖ్య అధిక మగుచుండుటచేతను యీ బ్యూరాక్రసీయొక్క ప్రాముఖ్యత యెక్కువగుచున్నది.

ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము

వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారు, బి.ఏ., బి.ఎల్.

పంచములో ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము అన్నియు ఒక్కరపియూలో తప్ప, స్వల్పజనాధిపత్యము లక్రిందనే నడపబడు చున్నవి. రషియాలో మాత్రము, కృషీవలుల కార్మికుల సంఘములనుండియే మెట్టుమెట్టుకు ప్రతినిధు లేర్పడి రాజ్యాంగవిధానమును నడుపుకొనుచున్నారు. పార్లమెంటులోని ఆరువందల ప్రజాప్రతినిధులలో అనేకమంది ధనము వెచ్చించగలిగినవారే ప్రాతినిధ్యమును బడసినవారు. వీరి సందర్భి యే పండ్లెండుగురు బుద్ధిచాతుర్యముగలవారో తమతమ కట్టలక్రిందకు లాగుకొనెదరు. ఇట్టి ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వమైనను ప్రస్తుత సాంఘిక కష్టస్థితులలో మనము నెలకొల్పగలమా యను సమస్య పరిష్కరించుకొనవలసియున్నది. నెహ్రూకమిటీ రిపోర్టు కాగితముమీద బాగుగానే కనుపడును. దీని సందర్భ ఆమోదించితగినదే; కాని దీనిని జయప్రదముగ ఆచరణలో పెట్టుటకు మన మనోవిధిలో యెట్టిమార్పులు కలుగవలెనను ప్రశ్నకు సమాధానమిచ్చుట సుకరము కాదు. కాలక్రమముగ సాంఘిక రాజకీయ సంస్కరణలే కాక అప్పడప్పుడు విస్తవములు కూడ రావలసిన యోగము మన దేశమునకు పట్టనైయున్నది. కాబట్టి యిప్పటినుండియు, వాని నెదుర్కొనుటకు ప్రయత్నించినగాని, యితర నాగరికసంఘములకు మనము వెనుకబడిపోవుము. ఇదిగాక, మనకీర్త్యమున్నను, ఇట్టములేకపోయినను మన సంఘముకూడ యితరసంఘమువలన ముందుకు త్రోయబడక తప్పదు. చుట్టును అగ్నిహోత్రముండగా మధ్యనున్న దారువు అంటుకొనకమానునా? “గతానుగతికోలోకః” యనునట్లు, యాయంత్రయుగములో మనముకూడ చిక్కుబడి ముందుకు నెట్టబడుదుము. కనుక మన

మిప్పుడు కోరు పాశ్చాత్యరాజ్యాంగతంత్రమునకు అడ్డులము కావలెనన్న మనలో నెట్టిసాంఘిక మార్పులు కావలయునో కొంచమాలోచింతము.

మనకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము (Full independence) కావలెనని మనలో ప్రతివానికిని అభిలాషకలదు. కాని దానిని సంపాదించుకొనుటకు శక్తిలేకపోవుటచే ప్రస్తుతము ఆంగ్లేయసామ్రాజ్యములో ఒకభాగముగా నుండి అధినివేశరాజ్యాంగ తంత్రము (Dominion status)ను మనము కోరవలసినవచ్చినది. ఇదిమైనను రెండుమూడు విషయములలో తప్ప తక్కినవానిలో ప్రజలకు తత్తరవాదియగు బాధ్యతాయుత ప్రభాస్వామ్య (Responsible government) మన మేర్పరుచుకొన్న ప్రతినిధులలోనుండి మంత్రులేర్పడుటయు వారియందు మన ప్రతినిధులలో అధికసంఖ్యాకూకు సమ్మతములేదని తీర్మానించినపుడు వారందరు ఒక్కమృదిగా తమ పదవులకు రాజీనామా లిచ్చుటయు సంభవించును. మన ప్రజా ప్రతినిధి సంఘముల ప్రెసిడెంట్లుగా ఆంగ్లేయ దేశపురాజుగారు, గవర్నరులను పంపుచున్నారు. పైకి యీ రాజ్యాంగవిధానము సులభముగా కనుపడినను లోపలికి పోయినకొలది కొన్ని క్లిష్ట సమస్యలు బయలుదేరును. నెహ్రూరిపోర్టు ప్రకారము, మన హిందూమహమ్మదీయ ప్రతినిధులు నియోజకవర్గము వారందరిచే కలసి యెన్నుకొనబడినను, కొన్ని అన్యాయ సంఖ్యగల స్థానములు కొన్ని రాష్ట్రములలో మన మహమ్మదీయసోదరుల కొసంగబడినవి. మరికొన్ని రాష్ట్రములలో బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరసమస్య యిదివర కుండినను యిప్పటికి నియోజకవర్గమునుబట్టి బ్రాహ్మణేతరులే అత్యధికముగ యెన్నుకొనబడెదరు. కనుక యీ సమస్య

సమసిపోయెనని కొంద రెంచెదరు. కాని, బ్రాహ్మణేతరులలోనే వందఁ కొలది ప్రత్యేకకులము లుండుటచేత స్వర్థలకు కారణమగుచున్నది. కనుక మన మెన్నుకొను ప్రతినిధులు వర్ణవిభేదమును, మతభేదములను పాటించక దేశక్షేమమునే మనములం దిడుకొనెదరా యనుసందేహము బాధించుచున్నది. ఏనిని మన మనస్సులనుండి పారద్రోలి యేకజాతీయతను ప్రజాక్షేమమును మాత్రమే పాటించినగాని మనము రాజ్యపరిపాలనను చేయజాలము.

మన హిందూదేశములో పూర్వము ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వములు లేవాయని కొందరు ప్రశ్నింపవచ్చును. లేకేమి? అప్పుడు ప్రతిగ్రామము నిజముగా ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వమే. కాని, దానిని సడపుకార్యనిర్వాహకులు, యిప్పటి నవనాగరిక నోటర్లవంటి వారిచేత నియమింపబడలేదు. సాధారణముగా రాజుగారుగాని, ఆయన యేజెట్లగు గవర్నరులుగాని బాగుగా ఆలోచించి రాష్ట్రపరిపాలనకు తగిన మంత్రివర్గములను, పంచాయతీవర్గములను యేర్పరిచుచుండేవారు. వారివారి విద్యనుబట్టియు, వ్యవహారిక జ్ఞానమునుబట్టియు, నైతికప్రవర్తననుబట్టియు, ఆయా కులములనుండి పెద్దల నేర్పాటుచేసి వీరికి అనేక విధములైన యధికారముల నిచ్చుచుండిరి. ఇప్పుడది యిట్టి పెద్దదేశములో, యీ వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యేచ్ఛగల యీకాలములో సాగునా? నైశ్చూరిపోట్లలో మేజర్లయిన అందరు స్త్రీపురుషులకు నోటాధికార మీయబడినది—దుర్మాన్యలైన ధనికులు విరివిగా లంచములనిచ్చి మనకు ప్రతినిధులు కావచ్చును. ధనికులగు శుంఠ లనేకులు శాసనసభలకు రావచ్చును. మొత్తముమీద ఇంగ్లాండు, అమెరికా మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలోవలెనే విద్యయు బుద్ధియు గల ప్రభుమతరగతి రెండవతరగతుల వారి కంటె అనేకనేలు ఖర్చుపెట్టి మూడు నాల్గవతరగతులలో చేరిన దుర్మాన్యులు, శుంఠలు యెక్కువగ మన శాసనసభలలో చొరబడుదురు. ఇదిగాక, యిట్టివారిలో వర్ణభేద జాడ్యము ప్రబలి తమవారికిని తమకును గొప్ప ఉద్యోగములు సంపాదించుటకు తమ పదవుల నుపయోగించి, తమ

రాష్ట్రమును పరదేశీయుల కమ్మివేసెదరు. మంత్రిస్థానములు మొదలుకొని చిన్నయద్యోగములవరకు తెలివి తేటలనుబట్టి కాక, వర్ణాభిమానము బంధుత్వములనే చూచి ప్రజాపరిపాలనలో యుద్యోగీయుల నియమింతురు.

పాశ్చాత్యదేశములలో యిప్పుడు శాసనసభలలో రెండుమూడుకక్షలకంటె యెక్కువకక్ష లేర్పడుచుండుటచే శాసనసభలు శరుచుగా ఛిద్ర మగుచున్నవి. (Dissolution) మంత్రివర్గము తరుచు మారిపోవుచున్నది. ఇట్టిస్థితిలో మన దేశమందు మతవర్ణవిభేదములు మెండై వివిధకక్షలు పెరిగి, నిర్దిష్టన్యాయ సూత్రములకు (Definite political principles) లోనుగాక, యేవియో ఒకటి రెండుకక్షలు తాత్కాలికముగ కలసి మంత్రివర్గమును బడద్రోయుదురు. ఇట్లు అతిత్వరితముగ మంత్రివర్గము మారుచున్నపుడు, ప్రజోపయోగకరమాలగు కార్యములను చింతించక తమ పదవుల నెట్లు నిలబెట్టుకొనెదమా యను చింతయే మంత్రివర్గమువారి నెల్లపుడు వేధించుచుండును. కాబట్టి యిప్పటి పరిస్థితులలో గవర్న మెంటువారు మన నైశ్చూరి పోర్టు నందలి కోరికలను సఫలపరచినను కార్యవిధానములో ఈ క్రిందిమార్పులుచేయుట మిక్కిలి అగత్యమని నాకు తోచుచున్నది.

1. వర్ణభేద మతభేదములను, రాజకీయపరిపాలనలో, యంతమాత్రము చొప్పించమని ముందుగా ప్రమాణము చేసినవారే అభ్యర్థులుగా (Candidates) నుండవలయును.

2. అయిదు సంవత్సరముల కొకసారి సూతస ప్రజాప్రతినిధిసంఘము కూడినపుడు వారిలోనుండి గవర్నరుగారు మంత్రుల నేర్పాటు చేయవలెను. ఆ యైదు సంవత్సరములలో సదరు మంత్రులను తీసివేయుటకు శాసనసభవారి కధికార ముండకూడదు. ఏమంత్రియైనను సరిగా నడచుకొనుచుండుట లేదని అతనినియోజకవర్గములో మెజారిటీవారు తీర్మానించినయెడల, అతను తనపదవికి రాజీనామాపెట్టి తిరిగియెన్నుకొనబడుటకు ప్రజల కప్పీలు

“బ్రేక్ విల్స్”

కస్తూరి బ. గారముతో చేయబడుచున్నవి
ముసలివాండ్రు యౌవన వంతులుగా జేయును

పలుచబడిన వీర్యమును గట్టి పరచును. ఎక్కువసేపు బలమును కలుగజేసి సంసార సౌఖ్యమునకు అవకాశ మిచ్చును. శరీరమునకు తేజస్సు కలుగజేయును. ఎటువంటి సుఖ సంబంధమైన జాడ్యము లైనను జేరజాలవు. ౧ గంటలో వీని అద్భుత శక్తి కనపరచి ఆనందమును కలుగజేసి స్త్రీ పురుషులను తనివి నొందించును. బైరాగి చిటిక. రసవిష గంధకాదులు కలియలేదు జనసేంద్రియమును దృఢపరచి సరము లకు బల మొసంగును వేలకొలది ఆనందించుచూ వాడుచుండుటయేగాక యెక్కువగా కొనియూడుచున్నారు

20 మాత్రలు గల సీసా రూపాయిలు 2-0-0

60

5-0-0

సతీపతులకు!

వశీకరలేహ్యము

ఉల్లాస మెక్కువచేయును!!

30 తులముల డబ్బా రూ. 3. 70 తులముల డబ్బా రూ. 6.

వీర్యమును గట్టిపరచును. సింహముతో పోరాడగల శక్తినిచ్చును. సంసారసౌఖ్యగమునకు కొంత వ్యవస్థ నిచ్చును. రక్తము శుభ్రపరచును. గొడ్డొండలకు సంతానము కలిగించును. స్త్రీ పురుషులకు ఆనందము కలుగజేయును. బంగారుతో చేయబడెను. గుణము లేదన్నవారికి డబ్బు వాపసు పంపెదము. ఇనాం

ఆర్యవైశ్య ఆశ్రమం. చికాగోల్ సిటీ, గంజాంజిల్లా.

సిలుకువంటి మజిలీనులు

దొరలు ప్రీతిగా వాడెదరు. అన్ని కాలములోను వాడతగినవి. శాంపిలు తాను 12 గజములు 6 పెద్ద కమీజు లగును. తాను 1-కి ధర రూ 7-8-0. ఆరుకమీజులు 15 అంగుళములు మెడకొలత, పనితన మైనవిగలపెట్టెరు 9 0-0, 3 గలది 4-10-0 పట్టు కమీజులు 3 గల పెట్టె మీరు పంపుకొలత ప్రకారము అమర్చినవి. రూ 9-0-0 అక్కరలేనివో ఖరీదు తిరిగి పంపెదము. సూర్యకాంతి పుష్పరాగము 72 పలకలు ప్రతి రాయికి వుండును. 14 పెట్టు 5 రతులు రూ 15-0-0 సీమకమలములతో సమమైనవి జర్మనీనుండి కనిపెట్టబడినవి.

గుప్తా అందుకొ, చికాగోల్ సిటీ, గంజాంజిల్లా.

భయపడకుడు! క్రొత్తగా కనిపెట్టిన జర్మని గనేరియా క్యాపుయెల్సు భయపడకుడు!

భయంకరమైన సెగరోగములను ప్రపంచములో అంతరింపజేయుటకు సిద్ధపరచబడినది. యెంత కాలము నుండి కాపురమున్న రోగమైనను 9 ట్యూబులతో ఆరోగ్యవంతునిగాజేసి యెక్కువ బలము గలిగించి రక్తము శుభ్రపరచును. మూత్రనాళమునుండి వెలువడు ప్రవమును నిలిపివేయును. మంట తగ్గిపోవును స్త్రీలకు గర్భముచెడి తెలుపు విస్తారముగా పడుట, మూత్రసంబంధమగు యితర జాడ్యములుగాని బర్మా గనేరియా, అనుభవించలేని సెగరోగములు మాయమగుచున్నవి. సం దేహించువారారోగ్యవంతులు కాలేరు. విస్తార పొగడ్త లనవసరము. క్యాట్లాగునకు వ్రాయుడు.

30 క్యాపుయెల్సు అమరియుండు పెట్టె 2-8-0 మూడు పెట్టెలు 6 12-0

Agents—

Dr. A. S. MURTY Co, Chicacole City, Ganjam Dt.

టి. బి. మోహతా అండ్ సన్స్

సీమకమలములు, పచ్చలు, కెంపులు మొదలైన

రత్న వ్యాపారస్తులు

453, టంక శాల వీధి,

భోను. కెనగన్.

పార్కు-బాను, మదరాసు.

మిక్కిలి మేలైన

సీమ కమలములు

వి. యం. యస్. షేక్ మహమ్మదు అండు కంపెనీ,

సీమకమలములు, నగలు వ్యాపారులు,

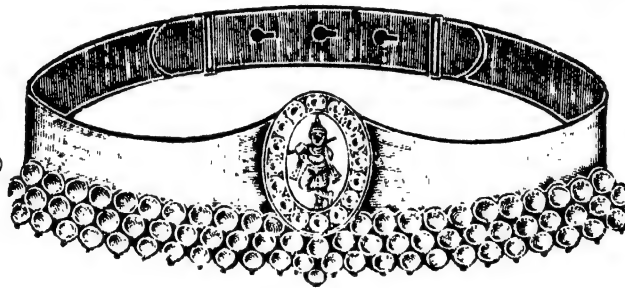
రాజమండ్రి.

K. RAMASAWMY CHETTY & Co., PROP. NARSIMHAM CHETTY,
No. 37, China Bazaar Road, Madras.

సవిన కమలు!

ప్రీతి ప్రయత్నము

మైన దేది?

అత్యద్భుత ఎల

కోప్రవ్యాటరి గిట్టు

ఆభరణములు!

అట్టి ఆభరణములు అందరును ధరించుటకు తగిన ఎలక్ట్రో బ్యాటరీ గిట్టునగలు మానెద్ద సిద్ధముగానున్నవి. ఇదివరకు మాతో
శ్రమ చేసినవారందరను బట్టి జెందుట మార్కెట్ మేగాక పడేపడే ఆర్డరులను పంపుట మానమ్యకమునకు ప్రబల నిదర్శనము ఇదియు
గాక వంశికి మించిన జర్మన్ సిస్టమ్ యందు తయారుచేయబడిన పన్నీరుచెంబులు, తట్టలు, గిన్నెలు మొదలగునది మానెద్ద సిద్ధము
గానున్నవి. వేడే కేలూగకు వ్రాయుడు. కావలసిన నగలను తెప్పించి ఆనందింపుడు.

సుమారు 250 మందిపు గల సన్న గజ్జల వంశీ వడ్డ్యాణం 1 కి రు. 6 0 0

డియో చిన్న వంశీ వడ్డ్యాణం 1 కి రు. 5 0 0

లాపు గజ్జంది పెద్దది 1 కి రు. 5 0 0

డియో చిన్నది 1 కి రు. 4 0 0

ఇత్తడిపైన వెండిగిట్టు ఇచ్చిన చందనగిన్నెలు, తట్టలు తు|| 1 కి అ. 0 1 6

గ్యారంటీ జర్మన్ సిల్వరు తు|| 1 కి అ. 0 2 0

పైన తెలుపబడినవిన్నూ మేగాక ఇంకను అనేక ఇతర సామానులు గలవు. వివరములను ఈదిగున విలాసమునకు వ్రాయవలెను.

(ప్రతి ముఖ్యపట్టణములోను ఏజెంట్లు కావలెను.) ప్రావైటరు:—కె. న ర శిం హం శై ట్టి

శంకరాని గామసామిచెటి అండ్ శంకరి 37 చెన్నాయనగరం మదరాసు

ఆంధ్రపత్రిక - శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

(శ్రీ) జయపురం మహారాజగారు
ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రాధాన్యము

మృతాల కోపావస్థపై యోగారు
 ఓ. శ్రీ. ఆంధ్రరత్న

ఓ. శ్రీ. పంజాబు కేసరి లాలా లజపత్ రాయ్ గారు

మృతాల కోపావస్థపై యోగారు
 ఓ. శ్రీ. ఆంధ్రరత్న

చేసుకొన వచ్చును. తక్కినమంత్రులు రాజీనామా మూయ నక్కరలేదు.

3. ప్రతిభాపాత్రయ్యక్తి రాష్ట్రమునకును నేరు నేరు శాసనసభ లున్న పుడు ప్రతితాలూకాకును కనీసము ఒకసభ్యుడైన నుండవలెను. అప్పుడు వోటర్లందరికును అభ్యర్థులయోగ్యతాయోగ్యతలు వారివారి కార్యవిధానములు, వాగ్దానములు వెల్లడియగుచుండును. వోటర్లందరును సులభముగా తాలూకాపట్టణములో కలుసుకొని సమప్రతినిధుల చర్యలను బాగుగా వినిపించి తగుసలహాలు సేయవచ్చును.

4. పాటీపీటలను బట్టియే అన్ని డిపార్టుమెంటులలోను యువోగ్రీయులు నియమింపబడవలెను.

5. ఆర్థికవిషయములలో యంత్రసహాయమే మిక్కిలి యావసరము. వేదాంతము, నిరాశంబరజీవనముకంటె

మానవసేవ కుషయమునైనా కార్యములకు గడంగవలెను.

ఒకవేళ యీ అభినివేశ రాజ్యాంగతంత్రమునై నను గవర్న మెంటువాని ప్రవేశపెట్టుటకు నిరాకరించిన యెడల మనము సింహద్వారాస్వాతంత్ర్యమునకే పాటుపడ నలెను. మనము స్వనిర్ణయమును, మంత్రోదయమును రాజకీయ విషయములనుండి వేరుచేయుటసహకారము యొక్క భేదములను సంఘములో నుండకూడదునట్లు మనము నడుచుకొనవలెను. దౌర్జన్యరాహిత్యమైన అసహాయోద్యమము ప్రారంభించి స్వాతంత్ర్యము కనకరచి, రాజకీయయుద్ధములో దిగక తప్పదు. ఇదితప్ప మన స్వాతంత్ర్యసంపాదనకు నేరీ మార్గములేదు. నీనినకూడ బానిసలై మన ప్రజ లవిలంబించుకొలనయెడల, మనలోని ధనికు లందరు సాంఘిక రాజకీయవిప్లవములకు సిద్ధముగాక తప్పదు. రిక్తపాత్రముతో కూడిన సమిష్టవాదులవిప్లవము బయలుదేగునని గట్టిగా నమ్మవలెను.

ప థా వ రు లు

నిన్న

నేడు

రేపు

వ్యాసకర్త.

భావకవిత్వ మట్లు బహుభంగిని దోచెడు పూజ్యభావరూ

పావధిచే గళానిధికి హాసముఁగొల్పెడు విఘ్నకార్యదీ
తావశునిన్, గిరాతసుతు, సామజనక్తుని వక్రహస్తనిన్
పావను, నేకదంతుని, తృణప్రియు, మూషకసాది నేమనన్.

తను బ్రార్థించినవారి కీగల పదార్థస్ఫూర్తి లే, చేల యీ
తని గొల్వన్ మఱి కొల్వకుండిన బ్రమాదం పానో యేమో యటం
చును నిష్కాముఁడనై కరంబు లెపుడున్ జోడింతు నావిఘ్న నా
ధునకున్, కేవలస్వర్గాత్మకునకున్, దోషాకరోపాధికిన్.

తగఁ బూజించి యనేకదైవతములకా తాపత్రయీబంధముల్
బిగియక గోరెద “రీయశే” యని జనుల్ వీరందరుక, మోక్ష మొం
దగ నిష్కామత “వద్ద, వద్ద” ని సదా ధ్యానింపఁగాఁ జేయు చే
వగణారాధ్యము నావినాయకపరబ్రహ్మంబు నే నెంచెదక.

దూర్వాంకురములు, మధుగమోదకంబులు-సమములు పొట్ట పోషణకు సనఁగ
కడు నల్పహా మూషకం బాదిగా నేన్దు-వరకు బ్రహ్మస్వరూపంబు అనఁగ
విష మమృతం బాక విధమెపో ద్వంద్వభే-దంబు లన్నియు ససత్యంబు అనఁగ
పామరజనము నిష్కామత సగుణహా బహ్మమునేకొల్చి పరము నొందు
సనఁగఁ బర తత్వబోధక మైన రీతిఁ-బాలుచు తృణమోదకాహ్లాది, మూషసాది
కరిముఖు, విషాహిమేఖిలాభరణు, మాళిధృతసుధాకరసుము, గణపతిఁ దలంతు.

స్వాతంత్ర్యయాత్ర

గుఱ్ఱవృద్ధియ ఆంజనేయులుగారు

కర్ణానందకరంబుగా పటహభాంకారాదినాదంబు లు

తీర్థంబై మహిఁ బ్రాకి మింటి కెగయక దీప్యజ్వయద్దందుభు(?)

ల్పార్ణామోదముతోడ మ్రోగె వినవేమో! లెమ్ము! రా! రమ్ము! దా

స్వాస్థ్యోరాశిని దాటు వేళ యిది మిత్ర! భారతీపుత్రకా!

కన్నులవిప్పి నల్లడలఁ గానవు, నీనరివార లెల్ల వె
స్క నిన్ను డించి, చిత్తబలనొకను దాటెద రల్ల దే! జయో
త్పన్నలతాలవిత్రపరతంత్రమహాంబుధి, నింత మాంద్య మే
తెన్నున గల్గె నీకు? చనుచె మ్మికనైన జయంబు గల్గెడు.

పిల్లల గోడుఁ జూచి; దురపిల్లుచు; జెక్కిటఁ జేయఁజేర్చి; పె
స్వల్లిగ శోకబాష్పములు నేత్రయుగంబునఁ జార, విన్న నో
తల్లికి సంతసం బొసఁగి, దైన్యమల వాపుము; సాటివారిలో
నెల్ల ఘనుండవై నడుపుమీ జయనావిక నేర్పుపంపున.

చంద్రగుప్తాదిరాజన్యపూజితమైన జయపతా కము మింట సంచలింప,
చాణక్యముఖినీతిసాంద్రకల్పితమైన శత్రుచాప గరిమ చూపరులఁ దనువ,
ప్రాచీనమునిరాజునిశోధితంబైన మూలపీఠిక డాలుఁ గీలుకొలువ!
గీతాపదార్థభావాతినిర్మితమైన లలితంపుఁ జుక్కాని తళుకులీన
ఘోరతరదాస్యజలనిధి తారకముగ-వేల కేతెంచె నదిగొ రత్నాలనొక!
జాగునేయక, వేగ నీ జడిమ నుడిగి-పాత్రుడవు గమ్ము! స్వాతంత్ర్యయాత్ర కిపుడు.

నలదోయీ! సఖ! భూమిభృజ్జలచరవ్యాఘాతశంకాభయా
కులతాలేశము, నావికాధిపునిఁ గన్గొంటే జగద్వేలితా
మలసత్యాగహనీతిశాలి, చరకామంత్రాధినాథుడు, నేఁ
డెలమిఁ జేరెడు తత్కృపాగరిమచే స్వేచ్ఛాంతరీపానని.

ఆధివ్యాధులఁ బాసి లేమి కెడఁబాటై, ఊమభూతంబు వి
స్వధిఁ జేరఁగ మీటి మాంద్యగరిమఁ భేదించి, నీచానుదా
స్యాధారంబును జెండి దేవతలయ ట్లాద్యవముఁ జేరి, శ్రీ
నాథుఁగొల్లము వీతకల్మషులమై నొకాసహాయంబున.

గమనవేగమున భంగపరంపరలు డించి చన్నీటితుంపురల్ చదల కెగయ
ఇరుచక్కి నాడు గ్రోవ్విరి లెక్క-ముల నాని పిల్లగాడుపు లుల్ల మొల్లవీవ
పాదపీడన కుబ్బువారు పెన్నీటిపైఁ గనులువిందుగ మత్స్యగణము లలర
లనుకూలయానచిహ్నము లుల్లసీలు దిశాప్తకముతో నభము గౌతుకము నింప
త్రికరణములు సేదఁచేరి తుష్టినిబొందఁ-గా నపూర్వసౌఖ్యగరిమ నొంది,
ప్రకృతిఁ గనుచు“జెక్కు” పై, నిచ్చమెయి-విహారము నొనర్త మిటకు రాఁగదోయి!

గొడవొడిగి గిల్లు సోదరుల పోరులు నిర్మలగావు, దాస్యదు
 ర్భరకలుషుండవై జనని పాదయుగంబుల గొంపరాదు, నీ
 క్షౌరక రివరి లేదె? విజయోదరరైకొను వీలుగల్గు నీ
 తరుణముఁ జూరపుచ్చెదపు, పంజలు నవ్వరె? యిట్టి చేతికుఁ .

కోడకంబుల దాటి కొదమ పుష్పాశిపిండు వినహరించు నదె పుష్పవిశతులందు!
 కాకసంభస్మి మాని లోకమోహనగీతిఁ బైకణాజములవె పాడఁగొడఁగె!
 తరుణాఖిలను పేరి పాటసామును బాసి చిగురాకులవె నిక్కెడఁగెనహెచ్చి!
 హిమరొధ మహగిరించి ముద్గిల్గి ముండై భువనాల్లు చుంఁచి! కాంతిఁ పాడవునూపె.
 సమయ మారసి, గాంధీశ్రేస్తశ్రేష్ఠినిర్మితంబగు సౌక యీనెలవుఁ జేరు
 నేగ నానోహ మునగించి, విపులదాస్య-ననగఁ దరియింపు మిగనైన, భరతపుష్పి!

మీఁద గొలము చాల నీవర కె; పేర్చి గూయఁగానాగె; నో
 కారాజం బడె! సాక్షికంబులగు యోగ్యస్వీయపస్తువజం
 బూర్ణాఢిఁ వెనుపెటఁ జేకొనుచు రమ్మా! జ్ఞానాశ్వా మి
 పారక గ్రోలి సుఖంతుగాని, యట స్వేచ్ఛాఽమూర్ఖవాతాంబువుల్.

అదనునేది, యరిగి రాక్షససేమకు-నాటివారు మున్నె జననిఁ గొలువ,
 చనదు నీకు నిలువ, స్వాంత్రయాత్రకై-పలుగువారు మోయి! భారతీయ!

నిర్వేదము

చుర్లమహాంతి సోదరకపులు

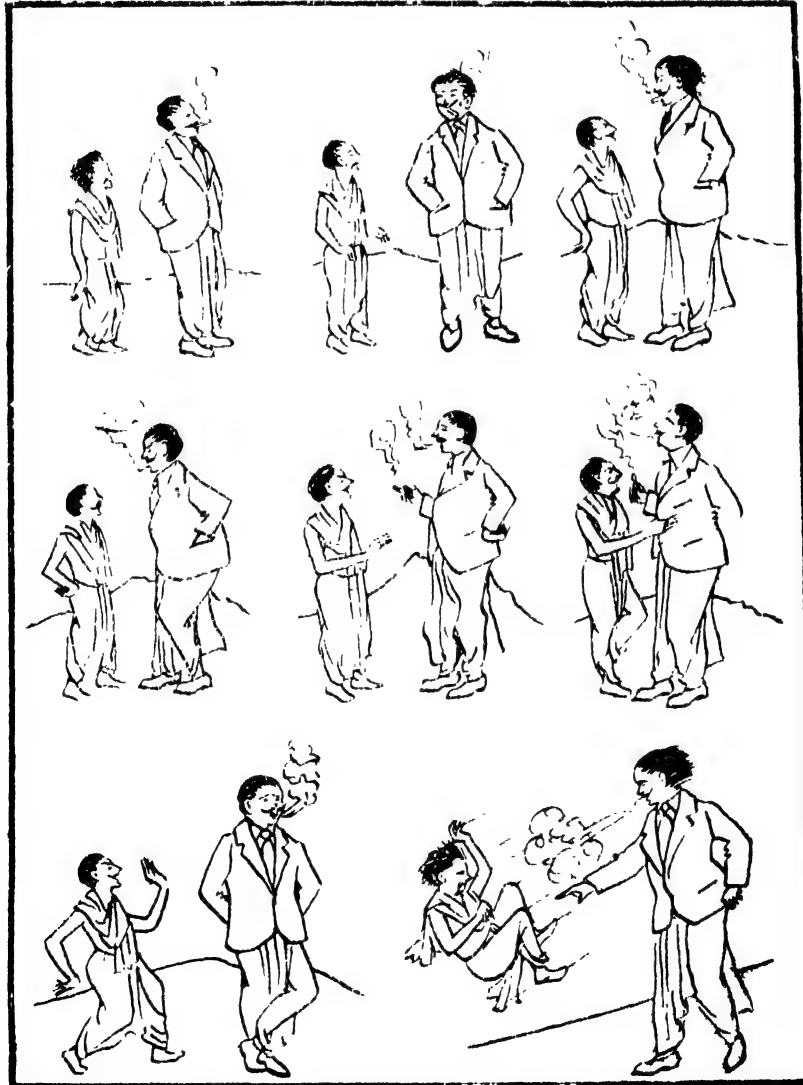
సలకామృతదాయకమైన కృష్ణక్షము వోయె ననెడు విచారముననో!
 కలుషహానిన వియ్యంగితరంగిణి విడచి చన్నట్టి నిర్వేదముననో!
 సురభిప్రసూనసంభరితహా నందనోద్యానముం బాసెడు చైతన్యముననో!
 అర్థిసౌఖ్యనిధాన మగు కామధేనువుం గోలుపోయినయట్టి కోపముననో!
 సకలభోగాశ్రయంబైన స్వర్గరాజ్య-రమ సరాధీన మగుచు విరాజిలుటనో!
 దానవానీకకృతదూఢిత ప్థవ్యాదయులగుచు; మొఱపెట్టుచున్నార లమరవరులు.

సుమసుకుమారాంగు లమరరామామణుల్ బలుబాములం జిక్కువడుదు రనుచు
 సముచితోపాయవిశారదుండగు గురు శాల్యమున మేలు కలగ దనుచుఁ (?)
 గొండరెక్కల గుండపండి సేయగఁజాలు కులిశధారాశక్తి క్రుంగు ననుచు

సంతతిభోగిని స్తంధ్రుండు దేవేంద్రుఁ డిష్టకష్టములపా లగు నటంచు
రామణీయకమగు స్వర్గరాజ్యలక్ష్మీ దనుజులకుఁ జిక్కి శోభను దక్కు ననుచు
నిన్ని యగచాటు బొదవునం చెవ్వఁ డెఱుంగు-గాలముం గర్జముం బ్రతికూఁమన
నెంతటి మహాత్ములకుఁ గూడ నెగ్గు బొదవు.

క్రతుకర్మరచనానియతులైన సోమనూ-లకు భోగ్యులైన సుర్యభూమి
హర్యతివిక్రమధుగ్యుల సంగ్రామ-శూరులు నసియును పరభూమి
నిగ్రహానుగ్రహానుభూతుల సత్కర్మ-పుంగవుల్ మెఱుగెడు పుణ్యభూమి
ముల్లోకముల నేలు ముఖ్యుండు మధుపుండు-పరిపాలన మొనర్చు భాగ్యభూమి
కామధేనుమందాకినీకల్పతరువి-రాశితంబగు స్వర్గసామ్రాజ్యభూమి
సురవిహితమూనశీకరణ మయ్యె ననుచు శోకింపుచున్నార లమరనరులు.

అసమాన సాంగత్యము

౨. సారస్వతము

సువర్ణ యుగము

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

ఆంధ్రవాఙ్మయమునకుఁ బ్రాణభిక్షపెట్టిన చాళుక్య రాజులు భాషాసేవకులకు వందనీయులు. ఆంధ్రభాషలోఁ గవిత్వమువ్రాయుటకుఁ బండితులను బ్రోత్సహించి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును భాషకు వీరణాసంగుట చేతనే నిరవలంబనముగా నున్నను బ్రకృత మాంధ్రసారస్వత మిన్నివిధముల వికాసవంతముగ నలరార నవకాశము లభించినది. చాళుక్యకాలములో బయలుపెడలిన గ్రంథరాజములలో మొదటిది మనమెరింగినంతలో భారతము; చివరది కావ్యాలంకారచూడామణి. మహాదైశ్వర్యముతో విపులసామ్రాజ్య భారముతో నిరవకాశుడయ్యు రాజరాజు నన్నయ్యభట్టారకుని భారత రచనమునకుఁ బ్రేరేపి వాకొన్న అమృతప్రాయ వాక్యములు ప్రాతస్మరణీయములు.

“ఇవి యేనుఁ సతతంబు నాయెదఁ గరం
బిష్టంబులై యుండుఁ బా
యపు భూదేవకులాభితర్పణ మహీ
యఃప్రీతియుఁ భారత
శ్రవణాసక్తియుఁ బార్వతీపతి పదా
బ్జధ్యానపూజామహో
త్సవముఁ సంతత దానశీలతయుశ
శ్వత్సాధు సాంగత్యముఁ ”

చాళుక్యరాజ్యము ఛిన్నభిన్నమై పరాధీనమైన కాలమునఁ జిన్నరాజ్యముతోఁ గాలముగడుపుచుఁ దమ వంశపరంపరాగతమగు భాషాభిమానమును బురస్కరించు

కొని లక్ష్యలక్షణ సమన్వితముగఁ గావ్యాలంకార చూడామణియను దొమ్మిదియుల్లాసముల గ్రంథమును విన్నకోట పెద్దనచే వ్రాయించిన చాళుక్యభరణుడగు విశ్వేశ్వర భూపతి ఈ వంశజుల వాఙ్మయచరిత్రమునకుఁ గడపక వాడు. నన్నయ్యభట్టారకుని కవిత నిస్సర్గమనోహరము. సమకాలికుడగు నారాయణభట్టు ఆంధ్రభాషలోఁ గవియే కాని యాతనిగ్రంథములకు మనము నోచికొనమైతిమి. ఈ యిరువురియనుంగు చెలికాడగు పావులూరిమల్లన ప్రౌఢకవి. కాని యాతఁడు వ్రాసినది గణితశాస్త్రము గావునను, కవితాకళ కంత సంబంధము లేనిది గావునను వాఙ్మయమున నాతనికి స్థిరమగుదావు లభింపకపోయెను. తరువాతికవులలో నెవరికివారు ప్రత్యేకవీరులు. పాలకురికి సోమనాథుడు, తిక్కనసోమయాజి, ఎఱ్ఱాప్రగడ, నన్నచోడుడు, నాచనసోమనాథుడు, భాస్కరాదులు మున్నగుకవు లొకరికొకరు దీసిపోవరు. తారతమ్యచర్చకుఁ గడంగితిమేని యగ్రస్థానము ఇందుఁ దిక్కునసోమయాజిపై. ఇది పదియవ శతాబ్దముండి పదమూడవ శతాబ్దము నంతకుఁ గల వాఙ్మయ చర్చాలేఖము. ప్రకృతమునకు నత్తము.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమున సువర్ణయుగమని చెప్పదగినది సర్వవిధములఁ బదునేనవశతాబ్దమని మావిశ్వాసము. ఆంధ్రులలో నిక్కువమగు పౌరుషము, ఆంధ్రకవులలో మహత్తరమగు నుపజ్ఞ ఆంధ్రవీరులలో నపూర్వమగు నుత్సాహశక్తి, ఈశతాబ్దముననే వెల్లివిరిసెను. ఆనాటి యాంధ్రజాతీయతావికాసములు, ఈనాడు లక్ష్యమునం దుంచుకొనుట భవిష్యదభివృద్ధిసూచకము.

రాజకీయ పరిస్థితులు

పదునేనవశతాబ్దమున ఆంధ్రదేశమున రాజకీయ పరిస్థితులు మిగులదుర్భరముగా నుండెను. ఆంధ్రులపాలిటి పెన్నిధియనడగు ఆంధ్రసామ్రాజ్య మస్తమించెను. ఆంధ్రత్వమునకు సర్వస్వము ధారబోసిన ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తిని యవనులు బంధించి కొనిపోయిరి. చిరకాలోపార్జితముగు నాంధ్రసామ్రాజ్యముతో నాంధ్రులసంపద, ఉత్సాహము కార్యక్షీణ కడబట్టెను. గ్రంథభంజరములు తగులఁబెట్టఁ బడెను. దేవళములు నేలమట్టమయ్యెను. ఇంతయేల? కడుపులో జ్వల గడఁగ సురక్షితముగ నున్న ఆంధ్రులు కాకతీయసామ్రాజ్య విచ్ఛిన్నముతో జేల్లాచెదరైరి. హరిహర రాయాదులు నూతన రాజ్యస్థాపనమునకు విద్యానగరప్రాంతముల కేగిరి.

కాటమరెడ్డి ప్రభుత్వము కృష్ణా గోదావరిమధ్య భాగమున నూతన రాజ్యము స్థాపించిరి. పతనమైనయాంధ్రసామ్రాజ్యమును మనరుద్ధరించి గోదల్లగోత్రుడగు అనపోతనాయకుఁడు జాతీయసత్తాకమును. నిలువబెట్టెను ఈ పరిస్థితులలో నీముగ్గురు రాజ్యనిర్మాతలకును, బాత్తులు కుదురలేదు. పరస్పర ద్వేషములు, సంగ్రామములు. ఈయవకాశములలో యవను, దండయాత్రులు, ఎల్లప్పుడు అశాంతియు. పరిపాలనవిధానమున నెట్లున్నను కవుల కీయుగమునుండియే వికాస మంకురించెను. ఆంధ్ర సామ్రాజ్యమహావృక్షము యవనమారుతముచే మొదలంట విరిగిపడెను. వేళ్లబలముచే మూలమున నీమూడు శాఖలు బయలుపెడలెను. మూడును అభివృద్ధికివచ్చెను. కవికోకిలముల కీశాశ్రాత్రితయము సర్వవిధముల శరణ్యమయ్యెను. ఈముగ్గురు స్వతంత్రరాజుల కుటుంబములలో జనించి భాషాభిమానులగు సమకాలికరాజులు ముగ్గురు గలరు. విద్యానగర రాజ్యమునుండి ప్రౌఢ దేవరాయలును ఓరగల్లు రాజ్యమునుండి సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుని, కొండవీటిరాజ్యమునుండి పెదకోమటి వేమభూపాలుని గైకొని ఈసమకాలిక రాజ్యత్రితయము గావించిన వాఙ్మయనేవ గమనితము. విరాగశీలుడగు బమ్మెరపోతరాజు

దక్క మిగిలిన కవిరాజులందఱు నీయుగమున నీమూడు రాజ్యముల నేలుప్రభువులనో, రాజప్రతినిధులనో, రాజకీయోద్యోగులనో యాశ్రయించి జీవితము గడిపిరి.

పదునేనవ శతాబ్దిలోని కవులు

అమరేశ్వరుఁడు, మడికిసింగన, జక్కన, శ్రీనాథుఁడు, బమ్మెరపోతరాజు, గణపతిదేవుఁడు, వల్లభరాయఁడు, నిశ్శంకకొమ్మన, గౌరనమంత్రి, దగ్గుపల్లిదుగ్గన, పినవీరభద్రుఁడు, నందిమల్లయ్య ఘంటసింగయ్యలు, నాగనాథుఁడు, భైరవుఁడు, నారాయణకవి మొదలగువా రీశతాబ్దిలోని యాంధ్రకవులు. అగుణగిరినాథుఁడు, పెదకోమటివేముఁడు, కుమారస్వామి, వామనభట్టబాణుఁడు, నరసింహకవి, విశ్వనాథకవి, కోలాచల మల్లినాథుఁడు, మామిడిసింగన, సర్వజ్ఞసింగభూపతి, విశ్వేశ్వరుఁడు, ముమ్మడి దేవరాయలు, బొమ్మకటి అప్పలాచార్యులు, మున్నగువారీశతాబ్దములోని సంస్కృతకవులు. వీరల ప్రజ్ఞాప్రతిభాదులను వర్ణించుట కిది తావుగాదుగాన విడువక తప్పదు.

పదునేనవ శతాబ్దమునందుఁ గవులు పలువురు గలరు. విప్లవములలో వాగ్గ్రంథము లెన్నియో నశించుటచే అక్షణగ్రంథములనలన వానినామములుమాత్రమే నివచ్చుచున్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యగృహమును వివిధవస్తు సంపూర్ణమొనరించిన కవులను, ఇందులకుఁ బ్రోత్సహించిన రాజులను మనము మఱువఁజనదు.

కవుల ప్రతిభాదీకములు

ఈశతాబ్దిలోనున్న కవులందఱిలో సమష్టిదృష్టితోఁ జూచితమేని శ్రీనాథకవి గొప్పవాఁడు. సంస్కృతాంధ్రములలో సమానముగఁ గవిత్వజెప్పఁ జాలుదిట్ట. అత్యద్భుత మేధాశాలి. శాస్త్రపరిజ్ఞానమునం దీతఁడు అసాధారణుఁడు. తనకావల నాంధ్రవాఙ్మయము సర్వతోముఖముగాఁ బ్రకాశించుట కీతఁడే కారకుఁడు. దుగ్గనకవి శ్రీనాథునకు బావమరది. కానఁ దాను స్వయముగా నెఱింగినవాఁడు గాన శ్రీనాథు నిట్లు వర్ణించినాఁడు:

సీ. సంస్కృతప్రాకృత శౌరసేసీముఖ్య
భాషాపరిజ్ఞాన పాటవంబు
పన్నగవతిసార్యభామ భాషితముహూ
భాష్యవిద్యాసమభ్యాసబుము
అక్షపాదకణాద సక్తిలోదీరితి

న్యాయకళాశాస్త్ర లాతిశయము
శ్రుతిపురాణాగమ స్మృతిసాంఖ్యసిద్ధాంత
కబళినన్యస్తత్త్వి గౌరవంబు
పూర్వకవిముఖ్య విరచితాపూర్వకావ్య
భావరససుధా చర్వణప్రీతితయను
కందభంజంగ గాఢికాఖండవైస
గ్రహముఖ వివిగ్రహంభము లొసర్చి.

—నాసికేతో పాఖ్యానము.

శ్రీనాథునికవిత కలనముగనున్నను అన్వయసరిత ముంటచే సూభముగా బోధయగును. ఆతనివచనములం దొకవిత్ సొంపుగూడు. నీసంధ్యకల్యణమున నీతిశాస్త్ర మునుడు. మూలానుసరిణముగు నాగ్రగ్రీకరణము నకుఁ ద్రోవదీసినవాఁ డిశాఁడే. ఇందలివీ! వాఙ్మయమునఁ గల యన్ని శాఖలలో నీతిఁ ద్రవ్రతిమానుడే.

ఈ శతౌద్దమునకు ద్వైపద యమాఘముగఁ స్పృష్టిక వచ్చినది. ఆంధ్రభాషలో గౌరవహరిశ్చంద్రచరిత్రమును మించిన ద్వైపదకావ్యము లేదు. ఇందలికరుణరసము, కవి తాఢోరణి, మనోహరభావములు, కల్పనాసౌఖ్యవము అప్రతిమానము. ఈతని నననాభచరిత్రముగూడ నిట్టి యోగ్యతగలదే! ఇదుసేన శతౌద్దిలోని లక్షణగ్రంథము లలో విన్నకోటపెద్దన కావ్యాలంకారచూడామణి, ఖైర పుని కవిగజాంకుశము, గౌరనలక్షణాదీపిక, సర్వజ్ఞనిరసార్ణ వసుధాకరము పేర్కొనఁదగిన గ్రంథములు. రసార్ణవ సుధాకరము సంస్కృతగ్రంథమైనను సూభముగ, సుబో ధముగ నున్నది. సంస్కృతి వచనరచనమున బాణుని తరువాత మరల సంతవాఁడు జనింఁ లేదట. ఆకొంతదీర్ఘ నాడనని సగర్వముగాఁ జెప్పకొన్న వామనభట్టబాణుఁ డీకాలమునఁ గొండవీటనున్నవాఁడు. భావసామ్యము

శ్రీనాథుని గ్రంథములకు, నీతిని గ్రంథమునకుఁ గానవచ్చును. ఈయభయులలో నొకరు ఆస్థానకవి. వేటా కరు విద్యాసకారి. వీరలను బోషించు కోమటిపేమారెడ్డి వ్యాఖ్యాతృ శిరోమణియేగాదు; సర్వజ్ఞచక్రవర్తి. వీరలు మువ్వరు మూర్ఖిత్రియమునకుఁ దీసిపోనివారలు. అమ రేశ్వరునికవిత అమృతస్వంధ. ఈతనివిక్రమసేన మించి అకును లభంపలేదు. ఉపభ్యముగు నుదాహృతకవ్య ములను నీతిఁడు ప్రోఘకవియనియు, మాళవదేశాధీశ్వ గుండగు విక్రమసేనునికథను బ్రబంధముగ వ్రాసియుండు ననియుఁ జెలియుచున్నది. ఆంధ్రకవులలో సనంతామా త్యునికవిలో నొకవీరుతాత్య మిమిడియున్నది. తెటక నుంగుమాటలను గూర్చుటలో నీతఁడు మిగులనేర్యరి. కవితలోఁ గలనపదము గానరాదు. శ్రీనాథునికవిత యొక జటిలముగనుండునో యుత్పాదకవిత్ యంతమృదుల ముగ నుండును. ఈతనిభారాజీయ మాంధ్రభాష కపూర్వమగు సలంకారము. కథలు చిత్రములుగ నీతిదా యకములుగ నుండును. ఇందలి యుపాఖ్యానముల నమ్మే లనము చూపవలయు నని తార్కికమును బోలియుండును. ముఖ్యముగ నుదలి ఆనుమతికథయు, గోవ్యాఘ్రచరిత్రము ఎన్ని మాఱులు చదివినను చనివీతీతదు. దగ్గుబిడ్డగిస, మల్లయసింగియులు, పనసీరభద్రుండు విద్యాసగరసంస్థా నాశ్రయులు. కవిలో నీమువ్వరివి మూఁడుత్రోవలు. మధురవైలిలో సరళధారతో సరసభావములతోఁ గవితఁ జేప్పవాఁడు దగ్గున. ఈతఁడు ప్రబంధయుగమార్గ దర్శ కుండుగ నున్నాఁడు. పనవీరుడో! వాణినారాణియన్న గండరగింపఁడు. కవితలో, ధారలో, కల్పనాశక్తిలో నీతఁడు గడునరి. ఈతని శృంగారశాకుంతలము స్వతంత్రగ్రంథమని చెప్పఁదగినది. సింగయమల్లనలు ప్రబంధ కవితకుఁ ద్రోవదీసినవారు. వరాహపురాణము వీరలు ప్రోఘముగఁ దెనిగించిరి. ప్రబోధ చంద్రోదయనాటక మును మిగులశ్రమజేసి నాటకమును బ్రబంధముగఁ గూర్చు విధమును వీరు చొలుతి ప్రకటిగిరి. గణపతిదేవుండు శివ యోగసారము రచించిన కవిరాజు. ఈయనకవిత సర్వ

అత్తరు లన్నింటిలోకెల్ల రాజస్థానమాక్రమించిన
ఓటో దిల్ బహార్ నే (రిజిస్టర్డ్)

వాడుడు. మట్టపురకముల వాడపడ్డు.

కొన్నిచుక్కలు జేబురుమాలమీద గాని, మీదుస్తులు మీదగాని నల్లిన, అప్పుడే వికసించిన
పరిమళమైన పుష్పములుగల తోటనుండి వచ్చు సువాసనలను పొందుదురు.

పండగలయందును, పర్వములందును, ఓటోదిల్ బహార్ నే వాడుడు.

వివాహాది సమయాములందును వాడదగిన నరమని చెప్పవచ్చును. మీరు న్యాయార్థు డబ్బునకు
పూర్తిగా సంతృప్తి నొందెదరు.

కొనునప్పు డెల్లను

ఓటో దిల్ బహార్
(రిజిస్టర్డ్)

పేరును జ్ఞాపక ముంచుకొనుడు. లేనియెడల
మట్టపురకములనిచ్చి వర్తకులు ఎక్కువ లాభమును
పొందజూతురు.

ఓటో దిల్ బహార్

సుగంధ ద్రవ్యములమ్ము వారిందరి వద్దను
దొరకును.

1/2 బౌన్సు సీసా 1-కి	రు	2 0 0	1/4 బౌన్సు సీసా 1-కి	రు	1 4 0
1 డ్రామ్ సీసా 1-కి	రు	0 12 0	1/2 డ్రామ్ సీసా 1-కి	రు	0 8 0

సమూహ సీసా 1-కి రు. 0-2-0 సువాసనకార్డు పెం 1-కి అణా 1.

ప్రతిదానికి వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకం. రు 0-6-0

పోల్ ఏజెంట్లు:—

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్స్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ

285, జుమ్మామసీద్ మార్కెట్, బొంబాయి 2.

నూతన

చికిత్స

సహాయము

పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా ఏలూరు లో యున్న
ట.వంటి విఖ్యాత సమ్మోహనవిద్యావిపులు లగు

ప్రొ ఫె సరు శే షు రు గారు

మలనూకు శిగ్గనలు వంటియు, పుష్కరంకు బొంగ
నటువంటియు, యెవ్వారివైనను, యెంత దీర్ఘ సంకటమైన
వైనను వారి నవీన—

ఎలెక్ట్రిసిటీ, మెస్సరిజ, మానసిక

చికిత్సాపద్ధతులతో సునాయాసముగ, సత్వర
ముగ, నిశ్చేషముగ నివర్తి చేయగలరు. వ్యాధిపీడితులు

సంప్రతించి సుఖపడుదురు గాక యని హెచ్చరించుచున్నాము.

శిలాజీతురసాయనము

(REGD.)

(శిశువులకు)

జగత్ప్రఖ్యాతమైనది. గోనులకు నిరోధకమును అపూరితముపండిది. మనుజుని దేహమునకు ప్రాణముపండిది. 80 వాతములు
24 ప్రైమరీలు, 20 సేమానోగములు, ఫిరంగి, కొఱుకు, నెలములు మొదలగు సహసంకటములు, బొల్లిమచ్చు, దుద్రుమొడలగు శిశు
గోగములు, సామాన్యకుష్ఠగోగములు, మలబద్ధము, అశీర్ణము, ప్రవరము, ఋతుబద్ధవాతము, ఋతుశూల, పాండరోగము, అండ్
పుద్రి, గుండెనొప్పి, స్నాయుదుర్బలము, బ.హీనము, రక్తక్షీణము మొదలగు కఠినవ్యాధులన్నియు అత్యద్భుతముగ వేదర్పు
దివ్యమగధరాజుని లక్షలకొలది జనులవలన కీర్తిగడించినది. దీనికేదర ప్రఖ్యాతివినివా రొక్కరును యుండరని చెప్పవచ్చును.

20 తులముల డబ్బి రూ. 3. పోస్టేజీ 5 అ.

శుక్రసంజీవినివటి

40 దినములు నేవించిన శుక్రము అమితముగా వృద్ధియగును. జన
శేంద్రియమునకు పేదస్వభావమునకు మంచి బలమును, పటుత్వమును త్వరితముగా
నిచ్చును. ముఖార్చుస్వస్థు, నూతన యవ్వనమును, ఉత్సాహమును. జీర్ణ
శక్తిని, రక్తవృద్ధిని గలిగించునట్టి దివ్యమగధము

40 మాత్రలు గల డబ్బి 1-కి రూ. 2. పోస్టేజీ 5 అ.

ఆయుర్వేదరత్న బి. యస్. రావుబ్రదర్సు,

నెం. 2.

గంజాం ఆయుర్వేద ఫార్మసి, బరంపురం, గంజాంజిల్లా.

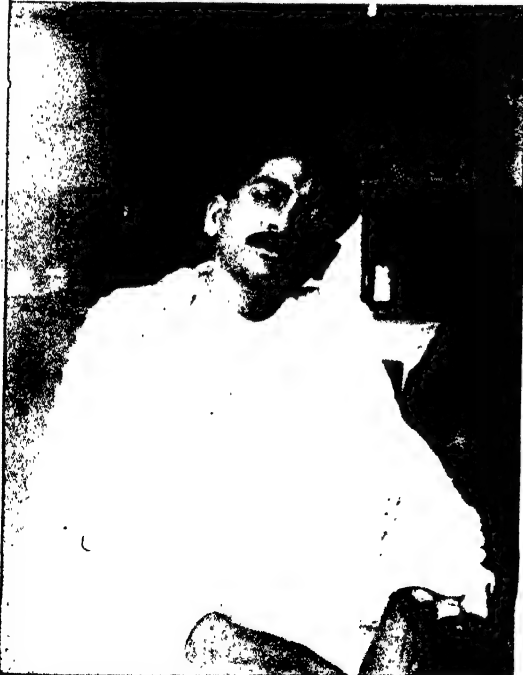
ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల నవవత్సరాదివందిక

శ్రీ ఉప్పల సత్యనారాయణగారు, అనకాపల్లి.

శ్రీ అంగర వెంకటాచార్యులుగారు

శ్రీ దొంతంశెట్టి నాగేశ్వరరావుగారు

శ్రీ వసుగు తమ్మిరాజు గారు

శ్రీ వడ్డపాటి నిరంజనశాస్త్రి గారు

శ్రీ మత్స్యరమహాస్ జి. యస్. బి.
సరస్వతీస్వాములవారు

కీర్తనాచార్య శ్రీ సి. ఆర్. శ్రీనివాసయ్యంగారు

శ్రీ తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు

శ్రీ దంతులూరు శ్రీరామచంద్ర
రాజుగారు

శ్రీయుత కొడిమెల కొండయ్యగారు

శ్రీమతి ఆకారపు రాజమ్మ గారు

శా పి త ము 1893

సీ మ క మ ల ము లు

మిక్కిలి శ్రేష్ఠతరమైనవి

న్యాయమైన ధర

వీకంసి చబిల్దాన్ అందు సన్న

రత్నాలు, బంగారు, వెండినగలు వర్తకులు
112, 113, చైనాబజారులో, మద్రాసు.

సు ప్ర సి ద్ధు డై న దై వ జ్ఞు డు

మహారాజులు, న్యాయాధిపతులు, వక్టీళ్లు మొదలగు గొప్పవారు బంగారుపత్రములను, నేనకునేలు యోగ్యతాపత్రముల నొసగియున్నారు. త్రికాలఫలములు సరిగా చెప్పబడును.

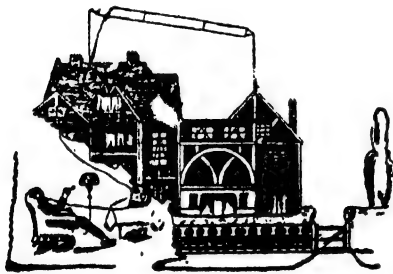
ఒక జాతకము గణించుటకు రూ. 2. జీవితాంతమునకు ఖుద్దన తెలుసుకొనుటకు రూ. 5. కీనినే వ్రాయుటకు రూ. 20. సంవత్సర ఫలములు వ్రాయుటకు రూ. 5. భవిష్యత్తును గురించిన కి శ్శలకు రూ. 1. తరువాత శ్శ 1-కి ల. 8. జాతకము పంపి మీ జనన తేది కాలము, లేక ఉత్తరము వ్రాయు కాలము తెలుపవలెను.

ఇతర వివరములకు వ్రాయుడు లేక ఖుద్దన దయచేయుడు. ఉత్తరములు ఆంగ్లభాషలోనే వ్రాయవలెను.

Pandit Kaliyur M. SREENIVASA CHARIAR, 213 Srinivas, Mint Street, Madras.

బిల్డింగ్ కన్స్ట్రక్షన్ కంపెనీ

వైల్డ్ లెస్ గుడ్లు, తత్సంబంధమైన ఉపకరణముల డిలర్.

నెం. 65, నారాయణ ముదలి వీధి, జాన్ బిల్డింగ్, మద్రాసు.

కట్టడములు కంట్రాక్టు పద్ధతిపై కట్టబడును. ఇందుకు కావలసిన డిజైనులు, ప్లీమ్మెంటులు తయారుచేసి పంపబడును. ఇదిగాక కట్టడమునకు కావలసిన సామానులు, బ్లూస్టోన్ బ్లెస్టర్స్ ఎల్లెక్ట్రిక్ అండు లి ఎస్. ఏ. సామానులు, ఫర్నిచర్, స్టేషనరీ, వేడుకసామానులు మొదలగునవి సరఫరా చేయబడును.

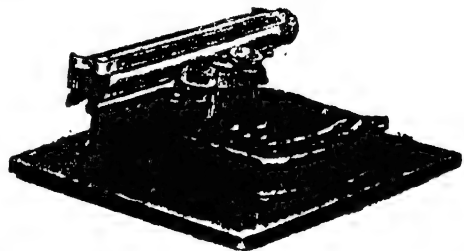
ఎల్లెక్ట్రిక్, యేరియట్ ఇన్స్ట్రక్షన్స్, జనరల్ ఫిట్టింగ్స్, రైటింగ్స్, ఆక్యుమలేటరులు వగైరా పనులుహాడ కంట్రాక్టు పైన చేయబడును.

BUILDING CONSTRUCTION Co.,
65, Narayana Mudali St. G. T. Madras.

THE NEW HANDY PORTABLE "FROLIO" TYPEWRITER

నవీన హాండ్ ష్రైట్ రైటర్

ఫ్రోలియో టైప్ రైటర్

లేలికయైన, మలభమైన, మెషిను, 84 అక్షరములు, త్రిప్పిచేయతగిన రిబ్బను గలది. ధర రూ. 50 మాత్రమే. గట్టిమైనపత్రము, మందమైన ఎనామెలు మెటల్ కవరు గలది.

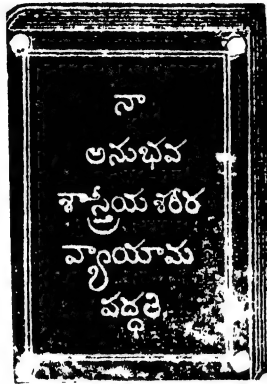
పైపు చేయునపుడు అక్షరము అగుపడుట, మలభముగా కొన్ని గంటలలోనే ఎవరి సహాయము లేక చేర్చుకొనుట, లేలికగా యుండుట, దీర్ఘకాలమువరకు మున్నుట, మిక్కిలి చౌకధర మున్నగు ముఖములు గలది. వివరములకు ఈ దిగువ విలాసమునకు వ్రాయుడు. ప్రతి అర్జరుతోను రూ. 5 లు పంపవలెను.

ఆర్. సింగన్న చెట్టి, స్టేషనరీ అండు ఫాన్సిగుడ్లు డిలర్,
నెం. 284, చైనాబజారులో, మద్రాసు.

ఉచితము.

అందఱకు నుచితముగా బంపబడును

ఈ గ్రంథమునందు శరీరవ్యాధులు విషయములు పూర్తిగా వివరింపబడినవి. ఇందునా యొక్కయు, నాశిష్యులయొక్కయు, పెక్కుసంఖ్యలను నూచించునా యాపటములుగూడ కలవు. దీనిని సమగ్రముగ పఠించితేని నావ్యాధులు పుట్టిమీకు బాగుగా బోధపడ

గలను. ప్రతిభారతీయునకును దీని జదివిన మాత్రమున నూతనోత్సాహమును శరీరవ్యాధులమానక్తియు కలిగి తీరును. తపాలాఖర్చుకు మాత్రము రు. 0-2-0 నెండుజూలు పంపితేని యీ గ్రంథము వెంటనే పంపబడును. దీని, మిగిలినా గ్రంథములను నిస్సంకోచముగ పొందగలిగితిరును. ఈసమయము పొందెట్లుగా వ్రాసి. ఈవిషయము మీదిద్వితీయమునందుగనే తెలుపు వ్రాయుదు. దీనిని జదివి ఆయుం టోగ్యుబలముల ననుభవించురుగాక ప్రొఫెసర్ యం. వి. కృష్ణారావు, ఆఖిల భారతీయ శరీర వ్యాధులమార్గదర్శి, పొట్టు బంపకొనెడి, చెంబూరు సిటీ.

ఉచితము.

త్వరపడుడు!

త్వరపడుడు!

ఆంధ్రగ్రంథమాల 10-వ గ్రంథము వెలువడినది

ఆత్మకథ

(గాంధీమహాత్మునిస్వీయచరిత్రము.)

ప్రథమ సంపుటము

క్రొన్ పైజు, పుటలు ౪౫౦

మేలయిన కాగితము ముచ్చటలు గూర్చు అచ్చు.

అమూల్యమైన ఈగ్రంథమునకు

వెంటనే ఆర్డరులు పెంపుడు.

శతావధాని వేలూరి శివరామ

శాస్త్రిగారు తెనిగించినది

వెల ఒక రూపాయ మాత్రమే.

తపాలాఖర్చులు ప్రత్యేకము.

ఆంధ్రగ్రంథమాల,

నెం. 7, తింబుళటిబీద మద్రాసు,

వనోపధిశబ్దార్థనిఘంటువు.

మూలకలయొక్క 35000 సంస్కృత శబ్దములకు తెలుగు అర్థములుకలవు. క్యాటెగొరైండు వెల రు 2-4-0
“భస్మ ప్రదీపిక” ఇందు సంస్కృత భాషమును వుద్ధిచేసి భస్మములుగ చేయు యీనానీ ఆయుర్వేద విధానములు కలవు. వెలం 1 రు 500 లు కిమ్మిచ్చుచేయు భస్మములు కలవు. క్యాటెగొరైండు వెల రు 2 లు.

మహాభారత విమర్శన

పాండవులు భారతీయులు గాక త్రివిష్టపదేశీయులనియు, కారవరాజ్యాదులు కారనియు, ద్రౌపతి పంచభర్తృకకాదనియు, ద్రాపది వస్త్రాపహరణగాధయనత్యమనియు, శ్రీకృష్ణుడు లోకోత్తర స్వక్తి యనియు ఇంకననేకవిషయములుచేర్చి “మహాభారత విమర్శన” అనుకేరతో నీవిమర్శగ్రంథము పండిత పెండ్లాల వేంకటసుబ్బాస్వామిశాస్త్రి గారిచే వ్రాయబడినది ఇందు భారతకాల భరతఖండపటము ప్రత్యేకము అచ్చొత్తించి చేర్చబడినది. అందఱును చదివి తీరవలెను. 260 పేజీల గొప్పగ్రంథము వెల రు 1-4-0 లు మాత్రమే.

రెడ్డిబదర్లు, రాయవరం తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

మదనకళ

వీర్యవృద్ధికి ఇది చాలనమృతమైన మందు. అనేక కారణములవలన అనేక విషయములలో సంభవించే ఇంద్రియ దౌర్బల్యము, నీపనును పోనాడి ఉత్సాహము చాకచక్యము, పూర్తి

హైన సంసారదుఖము కలిగించుటచేది ప్రఖ్యాతి పొందినది. స్త్రీలకు ఋతుదోషులతగ్గించి సంతానము నిచ్చును, మధురమైన మంచి రసాయనము. వెల డబ్బా రు 3 లు. ఆనంద ఫార్మాసీ, రాయవరము, గోదావరి.

విగ్రములఁ బ్రాథముగా హృదయముగా నుండును. మొన్నటి వఱ కీకవి యత్యంతాధునికుఁ డని విశ్వసింపఁజేసి. చిలు కూరి వీరభద్రరావుగారి యపూర్వశోధనముచేఁ గవి ప్రాచీనతరుణుడనియు శ్రీనాథుని సమకాలికుఁ డనియు వ్యక్తమయ్యెను. మడికిసింగన బహుగ్రంథరచయిత. వల్లభరాయఁ డోరుగంటివైభవ మక్షరరూపమునఁబ్రతిష్ఠించిన దిట్ట. కొమ్మన వీరితైవకవిమణి, భైరవుఁడు లాక్షణిక వసంతము. వీరిగ్రంథములన్నియు నుపజ్ఞావినిశితములు; భావమనోహరములు; కల్పనాభూషితములు. ఇంద్రునికపు లోకకాలమునందంట సుకృతము.

ఈకపునందఱును నొకయెత్తు; బమ్మెరి పోతరా జొకయెత్తు. పోతరాజు గర్భదర్శిఁడుఁడు. బహుకుటుంబ భారవహుఁడు, నిరాధారుఁడు. ఇట్టివిఁక దుర్గములలోఁ దగుల్కొని భాగవతమంటి మహాగ్రంథము నెట్లురచింపఁ గల్గెనో తోచదు. సమకాలిక కపులందఱు, భోగభాగ్య ముఖ్యో దులమాఁగుచుండఁ దాను హృదయపూర్వక ముగా దర్శిద్రముచు బ్రేమించి తనబాహ్యదేహమును అప్రకృష్టములపాలు జేసెను. సమకాలికులు రాజకీయవా గురొలోఁ దగుల్కొనియుండఁ దనకు రాముఁడు దక్కరాజు వేటొకఁడు లేడని చెప్పినవాక్యము అభిమానశీలుఁ డగు కవి నిత్యము పఠింపఁదగినది.

ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల

కిచ్చిపురంబులు వాహనంబులు

సొమ్ములు కొన్ని పుచ్చుకొని

చొక్కె శరీరము వాసి కాలుచే

సమ్మెట్రవేటులం బడక సమ్మతి

శ్రీహరి కిచ్చి చెప్పె నీ

బమ్మెరపోతరా జొకఁడు

భాగవతంబు జగద్ధితంబుగఁ.

మహాకవియగు పోతన భాగవతమున నితరులు చేయిజేసికొనవలసినస్థితి తటస్థింపక గ్రంథమంతయు సుర షీతముగ నున్న ఆంధ్రుల సుకృతమునకు మేరమే లేకుం

డేడిది. ఏమికర్మమొగాని భారతము, రామాయణము, భాగవతము అను నీమూఁడుగ్రంథములు బహుకర్తృత్వ మునకుఁ బాలైనవి. భారతమునకుఁ గుదిరినటులఁ దక్కిన గ్రంథములకుఁ దగినకపులు లభింపకుంట గొప్పకొఱంత. ఏదనేనవశతాబ్దమున అయ్యలూర్యుఁడు, ఫణిభట్టు, నాగ నాథుఁడు, చెన్నమరాజు, వెన్నెలకంటి సూరనార్యుఁడు మున్నగు మహాకపు లింక నెందఱో కలరుగాని, వారిగ్రం థము లిపుడు మాటుమణిగి మున్నవి. ఈయమూర్వగ్రం థరత్నము లెపుడులభించునో ఆంధ్రులపుణ్య మెపుడు ఫలించునో. సంస్కృతకపులఁగూర్చి కొంచెము చెప్పవలసి యున్నది. ఈశతాబ్దమునఁగల సంస్కృతకపులలో డిండి మధట్టు వామనభట్టబాణుఁడు మిగులఁబ్రసిద్ధులు. అం దఱకుంట మిగులఁ బ్రసిద్ధుఁడు కోలచలము మల్లినా థుఁడు. ఈతఁడు మహావిద్వాంసుఁడు. సమస్తవిద్య లీయ నకు ముఖ్యము. మూలగ్రంథములోని భావము వెల్లి డించి రసఁరిణామముల నెఱింగించుటలో నీతనికిఁగల చతురత యేవ్యాఖ్యాతకును లేదు. కాళిదాసునిగ్రంథ రత్నమునకుఁ గువ్యాఖ్యాత లొనరించిన దొనఁగుల నీతఁడు తొలగించుటకే నూతనముగా వ్యాఖ్యలు రచి చినాడంట.

“భారత కాళిదాసస్య కువ్యాఖ్యా విషమూర్ఛితా;

ఏషా సంజీవనీవ్యాఖ్యా తా మ ద్యోజ్ఞీవయ్యతి”

ఈమల్లినాథుఁడు సర్వజ్ఞసింగభూపాలునిచేఁ గన కాభిషేకాది సత్కారముల నొందెనంట. సంస్కృత భాషాప్రపంచమున మల్లినాథునకు నమస్కరింపనిమాన పుండే లేడు. కుమారస్వామి సోమయాజియు వ్యాఖ్యా తలలో నెన్నఁదగినవాఁడు. పెదకోమటి వేమనపాలుని వ్యాఖ్య మనోహరముగా నున్నది. అమరుకమునందలి శృంగారభావము లీతఁడు మనోహరముగాఁ జెప్పినాడు. ఉన్నవ్యాఖ్యలన్నింటిలో నీతనివ్యాఖ్యయే సరసమైనది. కాటయవేమఁడును వ్యాఖ్యాతలలోఁ బ్రసిద్ధుఁడే. ఇంక నీశతాబ్దిలో నెందఱెందఱో వ్యాఖ్యాతలు గలరు.

చాళుక్యులు, కాకతీయులు సమకూర్చిన సామ్రాజ్యములు భిన్నముకాగానే రాజులు పునరుద్ధరించినటులు మతవిశ్లేషములు దండయాత్రలమూలమున గ్రంథసముదాయము సమీపంగనే కవులు పునరుద్ధరించెరి. ఇంద్రుమహాకవు లొకశతాబ్దములోనూడి యాంధ్రసారస్వతమునకు సర్వతోముఖముగఁ గావించిన నేవకతిననే ఆంధ్రవ్యక్తిత్వము నేటిదనుక నిలిచినది. ఆకాలపురాజులో కావ్యకవిత్వావినోదాలు. విద్వాంసులో మహామేధాశాలురు, గ్రంథరచనాకౌశలురు. ఇన్నివిధముల వాఙ్మయమున కువకరించిన యీపుణ్యకాలమును వాఙ్మయచరిత్రములో సువర్ణయుగమని చెప్పవచ్చును. ఈయుగమున

బయలుపెడలినదే నిజమైనకవిత్వ. కవులలో నుదేకము భావనాశక్తి, ఉపజ్ఞ, బొందితి నిజముగా నీ శతాబ్దముననే యున్నది. మనదురదృష్టవశమున నీశతాబ్దమున రచించఁబడిన గ్రంథము లెన్నియో యంతరించినవి. ఎడతెగనిసంగరములలోఁ దొలుత మనదేవళములు, సిదప మనగ్రంథములు బలియయ్యెను. హతశేషములగు గ్రంథము లెందేనియున్నవేమో శోధించి సర్వాంగసూదరమగు నాంధ్రభాషను అరిరించుటకు ఆంధ్రసోదరులారా, మనమొక్కమా అనువర్ణయుగమును స్మరించి ప్రాచీనగ్రంథ సంపాదనమునకు బయలుదేలుదమా!

ఉపన్యాసభోరణి

ఆంధ్రులు-సంస్కృతవాఙ్మయము

అనురవాది హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు, యం. ఏ.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రను గూర్చి సంపూర్ణముగాఁ దెలిసికొనఁ గోరినచో, దానికిని బరవాఙ్మయములయొక్క చరిత్రనుఁ గల సంబంధ మెద్దియో, పునఁ ఆంగ్రులవాఙ్మయాభివృద్ధి కాలవరకుఁ దోడ్పడినో తెలిసికొనుట అగత్యము. ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికి సంబంధించిన యితర వాఙ్మయములలో ముఖ్యమైనవి సంస్కృతి కన్నఁ బాఙ్మయములు. ఇందులో మొదటిదానికిని తెలుగువాఙ్మయమునకును, అత్యంతసన్నిహితసంబంధము— సామ్యస్థ జన్మజనకసంబంధమే అనుచున్నారు—ఉండుటచే, అనేకవిధముల మనవాఙ్మయమునకు మాతృవృక్షాపమముగ నున్న దీ గీర్వాణవాఙ్మయము. అందుచే, ఈగీర్వాణవాఙ్మయరచనయం దంతవరకు, ఆంధ్రులు పాల్గొనినో తెలిసికొనినఁ గాని, ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రను గరించి సమగ్రమయిన జ్ఞానము మనకు లభించినట్లు తెలుచుటకు నీలు లేదు.

వాఙ్మయచరిత్రకారులు గీర్వాణవాఙ్మయమునంతను, ద్విభావిభజించిరి. మొదటిది వైదికవాఙ్మయము. రెండవది లౌకికవాఙ్మయము. ఇందు మొదటిదానిలోఁ దెలుగువార లెంతవరకు కృషి సరిపెనో తొల్ల విచారితము గాక.

వేదవేదాంగము లన్నియుఁ జేరి వైదికవాఙ్మయ ముచున్నది. ఈవైదికవాఙ్మయ మంతయు, ఆర్యులు సింధునదీప్రాంతములను గంగాతీరమందునను వసియించుచున్నప్పుడు రచియింపఁబడిన దని చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. ఇట్టి వాఙ్మయభాగములో ఆంధ్రులు పాల్గొనినది లే దనియే చెప్పవలసియున్నది. అయితే మనవారు ఈ పవిత్రవాఙ్మయమును జగ్గంగఁ జూపించి రక్షించిరి.

“ఆంధ్రదేశమునందలి వేదవిదుల యాచారములు, మతము, వేదస్వరము, దయాసత్యశౌచములు భరతఖండమునం దుండున మరెయొకచోటఁ జూచుట దుర్లభము” అని విద్యాధికు లొకరు మన యాంధ్రావనినిఁ బొగడియున్నారు.

ఇది నిజముగ మనము గర్వింపఁజాలిన విషయము గదా.

ఈరీతిగ, మనబ్రాహ్మణోత్తములు వేదరక్షణము మాత్రమే గాక, వేదాంతమీమాంసాదిశాస్త్రములు, కావ్యనాటకాదులు, తరచి చూచి విశేషస్వతంత్రముగ గానింపకపోయినను, అనేకవాఙ్మయాగ్రంథముల రచించి గీర్వాణభాషను బోపించి కీర్తి నొందిరి.

వేదశ్రయికి భాష్యము రచియించిన విద్యారణ్యస్వామి యాంధ్రుఁడగుచున్నాఁడు. అట్లుగల నేగదా నేటివరకు నీయన యధినిసించిన సీతము, ఆంధ్రలోకమునకుఁ జెందియున్నది. ఆంధ్రమున బసవపురాణము గచించిన పాల్కురికి సోమనాథుఁడు ‘సోమనాథభాష్య’ మనుపేరిటి వాఙ్మయాగ్రంథమును గచించి వేదవాఙ్మయ నేపించినాఁడు.

* ఇంతదేల, సుప్రసిద్ధబౌద్ధాచార్యుఁడగు నాగార్జునుఁ డాంధ్రుఁడు. విచారించినచో వీరివలె వైదికవాఙ్మయసంబంధమైన గ్రంథరచన యొనర్చిన తెలుగువార లనేకులు లేకపోలేదు.

చరిత్రకారులు విభజించిన రీతినిబట్టి సంస్కృతభాషలోని కావ్యనాటకాదులు, తగ్గ-వాఙ్మయకర్తాదిశాస్త్రములును లౌకికవాఙ్మయమును చేరుతోనే స్థనిహరింపఁబడుచున్నవి. కనుక లౌకికవాఙ్మయమందలి, ఆంధ్రు లొనర్చిన కృషిని జూడఁదలచినచో, పైన బేర్కొన్న వివిధ వాఙ్మయభాగములందలి తెలుగువారు రచించిన గ్రంథములఁ బరిశీలించ నలసియున్నది.

గీర్వాణకావ్యనయమంతయు నుత్తరదేశీయులచేతను దాక్షిణాత్యులచేతను రచింపఁబడినది. కాళిదాసు, మాఘుఁడు, భారవి మున్నగు కావ్యకర్త శాస్త్రీయులు భాషుఁడు, విశాఖదత్తుఁడు మున్నగు నాటకకర్తలుగూడ నాంధ్రదేశములే యగుచున్నారు. కాని యింత మాత్రముచే నాంధ్రదేశీయులైన కవులు లేరని తలఁపఁబడదు. * ఉత్తరరామనరీతియు వ్రాసిన భీషణూతి యాంధ్రుండే యని కొందర నుచున్నారు. * ఇట్లే కృష్ణకర్ణామృతము రచించిన లీలాకుమారులు, కృష్ణలీలాతరంగిణి వ్రాసిన నారాయణతీర్థులుగూడ తెలుగువారే యని

* 1 See Buddhistic reports, published by Satishchandra Vidyabhusan of Calcutta.

* ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము page 409.

* ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము Page 409.

గొందరియొకయము. ఈవిషయమున నిదమిత్ర మని నిశ్చయించుట మాత్రము కష్టము.

గీర్వాణసారస్వతముందుఁ బనిజేయ నాగంభించిన మొట్టమొదటి యాంధ్రులలో సుప్రసిద్ధుఁడు విద్యానాథుఁడు. ఈతని నిజనామము "అగస్త్యుఁడు" సంస్కృతమున 14 నాటకము లీతనిచే రచింపఁబడినట్లు దెలియుచున్నది. ఈమహాకవి కావ్యాలంకారసంగ్రహమును సలంకారశాస్త్రగ్రంథమును రచించి ఓరుగంటి పీఠప్రతాపరుద్రున కంకితమిచ్చి ప్రతాపరుద్రయశోభూషణ మని పేరిడినాఁడు. అప్పటి నుండియే యితనికి 'విద్యానాథమహాకవి' యను బిరుద ముట్టినది.

ఈవిద్యానాథుఁడేగాక ఓరుగంటియాంధ్రరాజులకాలములో మరికొందరు కవులు సంస్కృతమున గ్రంథముల రచియించిరి. వైదిక బేర్కొనఁబడ్డ పాల్కురికి సోమనాథుఁడు గూడ నిక్కాలములోని నాఁడే. సంస్కృతమునకు న్యాయ డెక్లొ, ఆంధ్రభాష కీతఁడట వంటివాఁడు. వీరశైవముకల్పకుఁడైన యీకవి, ఆంధ్రముననేకాక, సంస్కృతికన్నడములందుఁ గూడ బెక్కుకావ్యముల రచించెను. ఈతని సంస్కృతకృతులలో ముఖ్యమయినవి, "అన్యనానకోలాహలము" 'బసవసంపద్య' "సోమనాథభావ్యము."

ఈకవివర్యు నాదరించి పోషించిన ప్రథమప్రతాపరుద్రుడేవ మహారాజుగూడ, సంస్కృతభాష నాదరించెను. కవులను ప్రోత్సహింపఁచుటయేగాక తాను స్వయముగా కర్ణాటకాంధ్రసంస్కృతభాషలందుఁ బాండిత్యము కలిగి విద్యాభూషణుఁడను బిరుదు నంది, కొన్ని కావ్యములఁగూడ రచించెను. సంస్కృతమున నీరాజు నీతిసారమును గ్రంథము వ్రాసె నని బద్ధవకవి యను ఆంధ్రకవి యొకఁడు తన గ్రంథములోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సంస్కృతవాద్యయములోఁ దెలుగువారొనర్చిన కృషి యెక్కువగా శాస్త్రరచనయందే గన్పట్టుచున్నది. ముఖ్యముగా వ్యాఖ్యాన రచనయందును, అలంకారగ్రంథరచనయందును మిక్కిలి పేరుగాంచి నా రాంధ్రులు. పంచకావ్యములకును సమగ్రమైన, వ్యాఖ్యానములఁ జేసి యశోధనుఁడైన మల్లి నాథమూరియుఁ ఆంధ్రుఁడే. తెలంగాణ బ్రాహ్మణశాఖకుఁ జెందినవాఁడనియు పెద్దిభట్టును పేరిట చిన్నరన వందుఁ బిలువఁబడియెడి వాఁడనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఒక్కకావ్యములకేగాక 'ఏకావళి' యను సలంకారగ్రంథమునకు గూడ 'తిరళి' యను వ్యాఖ్యానమును వ్రాసినాఁడు. అన్ని శాస్త్రములయందును మూలకమమైన పాండిత్యము గలిగి మహామహోపాధ్యాయుఁడై వెలసినాఁడు. 14 వ శతాబ్ద మియన జీవించియున్న కాలము. నాడు మొదలు నేటివరకు ఈతని వ్యాఖ్యానములే సర్వజనకీర్ణములై యుప్పుచున్నవి.

ఈమల్లి నాథమూరి పుత్రుఁడగు కుమారస్వామియే ప్రతాపరుద్ర యమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసినవాఁడు. రత్నా పరామని దీనికిఁ బేరు.

సంస్కృతాలంకారశాస్త్రమునందు, అదివర కున్న సిద్ధాంతము లన్నియుఁ దలక్రిందు నేసి, తనమతమునే సిద్ధాంతీకరించి చిరయశోభూషితుఁడైనవాఁ డాంధ్రుఁడు. అతఁడే జగన్నాథపండితుఁడు. అని వరకు నొకరీతిగాఁ బరిణామము జెందియున్న అలంకారశాస్త్ర మంతయు నొక్కసారిగా ఖండించి తన రససిద్ధాంతమును నిర్వీనాఁడు. ఒక్కయలంకారశాస్త్రముననే కాదు, అన్ని శాస్త్రములందుఁ గూడ స్వతంత్రించి క్రొత్తతెన్నుల క్రొక్కినాఁడు. భట్టోజిదీక్షిణులు రచించిన మనోరమ యను వ్యాకృతిగ్రంథమునకు 'మనోరమాకుశమగ్ధన' మను ఖండినగ్రంథమును జేసినాఁడు. అప్పయదీక్షులుగారి 'చిత్రమిమాంస' యను అలంకారగ్రంథమునకు "చిత్రమిమాంసాఖండినము"ను జేసినాఁడు.

కేసలశాస్త్రరచనమేకాక అతిమనోహరమైన కావ్యములను గూడఁ జెప్పినాఁడు. ఇతని కవిత్యము మిక్కిలి రసవంతమైనదై విరాజిల్లుచున్నది. భామినీవిలాసమును గ్రంథములో, తాను వ్రేమించిన 'లంఘి' యను సుందరి విషయమై చెప్పుకొన్నాఁడు. 'జగదాధరణి' యను గ్రంథమునందు ధిల్లీ పాదుషాయగు దారాప్రభువును స్తుతించినాఁడు. 'అపఘోషిలాసము' నందు మజహాదరావురులోనున్న 'నవాబ్ ఆసఫ్ ఖాన్', అనునాతఁడు తనకొనర్చిన యుపకృతిని కృతజ్ఞతతోఁ గీర్తించినాఁడు. ఇవిగాక 'కరుణాలహరి' 'గంగాలహరి' 'సుధాలహరి' 'లక్ష్మీలహరి' 'యమునావల్లనపంపు' 'ప్రాణాధరణి' అను నీలొనుగాఁగల చక్కని గ్రంథముల ననేకముల రచించి సంఖ్యఁడై వెలసినాఁడు. ఈతని కీర్తి యాచంద్రతారాగర్జము నిలచిపోయినది. ఈతని జీవితమునుగూర్చి యనేకములు విచిత్రగాథలు గలవు. అవన్నియుఁ దెలిసికొనఁదగినవే యైనను విస్తరభీతిచే వదిలవలసివచ్చె.

ఈజగన్నాథకవి తన రసగంగాధరమునఁ దాను లక్ష్మీకేరు భట్టుల బుత్రుఁడ నని చెప్పుకొన్నాఁడు. విచారించగా, ఇతఁడు వేగి నాటి బ్రాహ్మణుఁ డనియు నింటిపే రుపద్రవ్వవారనియు జన్మస్థలము కొనసీమలోని ముంగింప యను గ్రామ మనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈకవి ధిల్లీ పాదుషా యగుఁ 'మజహాన్' ఆఫ్ఘానమున నుండి యచ్చటనే పండితరాయ లను బిరుదమును గాంచివాఁడు.

ఈవిద్యానాథజగన్నాథులేగాక, అలంకారశాస్త్రాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడిన దెలుగువార లింక ననేకము గలరు. కొందరు స్వతంత్రముగా సలంకారగ్రంథముల రచించియు, కొంఁజు సుప్రసిద్ధాలంకార గ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములు జేసియు వాగ్మయనేన నొనర్చినారు.

అచ్యుతరాయ లనునాతఁడు సాహిత్యసార మను సలంకార గ్రంథమును తద్వ్యాఖ్యానమైన సరసామోదమునుగూడ రచించినాఁడు. ఈయనకే 'అచ్యుతకర్మ' యనియునుఁ పేరు. ఈగ్రంథకర్త కాలివా హనకము 1758 నాటి వాఁడు. అనేకకారణములచే నీయనయును, జగన్నాథుని భామినీవిలాసమునకు ప్రణయప్రతాపవ్యాఖ్యను వ్రాసిన

యమ్యుతరాయణుడు ఒక్కరే యని తేలుచున్నది. అయ్యుతరాయ కృతిమని “భగీరథచంపు” అనునది కలదు. అదియు ఏతత్కవికృతమే.

ఈ రాచార్యుని పుత్రుడగు అనంతరాయుడు గూడ తెలుగు నాటివాడే. ఈతని గ్రంథమునకును గవిసమయకల్లోల మని వ్యవహృతి. ఇందులో నరసింహునియొక్క ‘నంజరాజయశోభూషణము’నుగురించి యువిద్యానాథుని బ్రతాపరుద్రయముఁ గూర్చియు, ధర్మసూరియొక్క సాహిత్యతత్వకరముఁ గూర్చియును, బ్రసక్తికలము గాన, ఆకవులకుఁ దగునాటి వాడనకక తప్పదు. కాఁగా 14వ శతాబ్దివాఁడు. కృష్ణరా నుయశోడిండిను మను గ్రంథమును గూడనీకవియే రచించినాఁడు.

అలంకారశాస్త్రమందు ముఖ్యమైన సాహిత్యరత్నాకరగ్రంథ మును గలిగిన ధర్మసూరి కూడ నాంధ్రుడనియే తేలియుచున్నది. కొన్నిచోట్ల నాతనికి ధర్మసింహుఁ డనియు వ్యవహృతి యగుచు నున్నది.¹ ఈతఁడు కాశీ బ్రాహ్మణులుంబయ్యుకుఁ జెందినవాఁ డని నొంద రనుచున్నారగాని యది సమృద్ధిగనది గాదు. ఇహిల పీఠవ యింటిపేరు వారణాసి నారని గూడ దలియవచ్చుచున్నది. ఈయన ప్రముఖలంకార గ్రంథములేగాక ‘నరకధ్వంస’ మను వ్యామోగమును గూడ రచియించెను.

ఈకవి విద్యానాథునకుఁ దర్వాతివాఁడు. ఇట్లు చెప్పటకుఁ గారణము విద్యానాథునిచేఁ జెప్పఁబడిన కొన్ని విషయముల నీతఁ డాశ్రేపించుటయే. ఈగ్రంథమునకు ‘నాక’ యను వ్యాఖ్యానముఁ జేసిన వేంకటసూరిగూడ నాంధ్రుడే. ఆతనివంశ మిట్లు తెలియుచున్నది. తిండి లక్ష్మీనూరి. తల్లి సూరిమాంబ. తాతబ్రహ్మాంతరవాణి. గురువు వేంకటాచార్యుడు.

విశ్వనాథకవి యను మఱియొక యాంధ్రుఁడు గూడ సంస్కృత మునఁ గొన్ని కృతుల నొనర్చినాఁడు. ఇతనిజన్మస్థలము గోదావరీతీర్థస్థ మును ‘ధారా సురనగరము’, తిండిపేరు తిరుమలదేవుడు. తాతపే రనుఁ డు. 1602 ఏ. డి. నాటివాఁ డీకవి. ఈతఁడు సాహిత్యసూధాసింధు నిను నలంకారగ్రంథమును ‘మృగాంకరేఖ’ యను నాటకమును వ్రాసి పండితలోకమున కర్పించినాఁడు.

తెలుఁగునాట జన్మించిన లక్ష్మీధరదీక్షితులు ‘అలంకారము క్రాంతి’ రససంజరి యను గ్రంథముల రెంటిని వ్రాసెను. 2 ఈకవిజన్మ స్థానము “కృష్ణాతీర్థమైన చెరుహరి”ని చెప్పబడియున్నది నేటిబా పల్లతాలాకాలోని పెదచెరుహరుగ్రామము, యిదియే యగుచున్నది. ఈలక్ష్మీధరకవియే ‘సద్భాషాసంధిక’యను ప్రాకృతవ్యాకృతిని అన ర్థ రాఘవప్రసన్న రాఘవములకు వ్యాఖ్యానములను రచించెను. దక్షిణామూర్తికింకర’ అను బిరుదనామము ఈతని గృహనామముగా మారినది. సర్వాంబికాయజ్ఞేశ్వరు లీతని మాతాపిత లనియుఁ దిమ్మయ

సోమయాజిపితామహుఁ డనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈలక్ష్మీధరసూరి విజయనగరప్రభువైన దిరుమలరాయనిచే బోషింపబడి స్రుతిమంజరి యను గీతిగోవిందవ్యాఖ్య నంకిత మొనర్చెను. ఈకవి యన్న గారును గురువు నైన చెరుహరి కొండుభట్టుని కుమారుఁడు యజ్ఞేశ్వరదీక్షితులు ‘అలంకారరాఘవము’ ‘అలంకార మూర్త్యోదయము’ ‘సాహిత్యరత్నా కరము’ రచించుటయేగాక మమ్యుటురి కావ్యప్రకాశము వ్యాఖ్యా నము గూడ వ్రాసికట్లు తెలియుచున్నది. ‘శృంగారసారాంశి’ కర్త యగు వేంకటనారాయణదీక్షితుని యింటిపేరు గొడవర్తివారు. తిం డ్రిపేరు కామేశ్వరవైదికుఁడు. తల్లిపేరు లక్ష్మీదేవి. ఈతఁ డని మిది భావలలో గవిత్వము చెప్పినట్లు జిప్పఁబడియున్నది.

ఏగలేగాక మఱికొందరు ఆంధ్రులైన యలంకారికులు గలరు. వారినిజనామములు వారిగ్రంథనామములు తిప్ప వారినికూర్చి విశేషము లెవ్వయుఁ దెలియవచ్చుట లేదు. వామనసూత్రవృత్తికి ‘కామ భేను’ వ్యాఖ్యానమును, పృథ్వివార్తికవ్యాఖ్యానమును రచించిన తిప్ప భూపాలుఁడును, ‘నంజరాజయశోభూషణము’ రచించిన నరసిం హకవియు, అలంకారేందు శేఖరము వ్రాసిన వేంకటనరసింహకవియు, రస నిరూపణకారుఁడైన నరహరిసూరియు, నాట్యశాస్త్ర సంబంధమైన గ్రంథమువ్రాసిన (గ్రంథముపేరు తెలియవచ్చుటలేదు.) కాతకర్ణియు వీరలలో ముఖ్యులు.

రెడ్డిప్రభువుల కాలములో నాంధ్రులచే గీర్వాణవాఙ్మయ మెక్కువగాఁ బోషింపఁబడినది. అప్పుడు రచింపఁబడిన నాటిలో ముఖ్యమైన కావ్యములు రసవత్తరములై మనోహరములుగా నున్నవి. వ్యాఖ్యానములు కూలంకషములై సుబోధకములుగా నున్నవి.

రెడ్డిరాజులలో సంస్కృతభాషను బోషించుట కారంభించిన వాఁడు అనవేమారెడ్డిభూపాలుఁడు. ఈతఁడు సంస్కృతాంధ్ర భాష లయందు చక్కని పాండిత్యము గల్గి దానాదిసత్కార్యములచేఁ బండి తుల రావించి, వారల బోషించి గీర్తి గాంచినాఁడు

అనవేమారెడ్డి చనిపోయిన తర్వాత వెంటనే కుమారగిరిరెడ్డి రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఇతఁడు రసీకేంద్రుఁడు, నిత్యశృంగారప్రియుఁ డునేగాక కవియుఁగూడ నై యున్నాఁడు. సంస్కృతిములోని ‘వసం తరాజీయము’ నాట్యశాస్త్రగ్రంథమును రచించిన దీయనయే. దీనినిఁ గూర్చి కుమారస్వామి తన రత్నాపరామృతమునందును, మల్లి నాథుఁడు మాఘవ్యాఖ్యానమునందును, సర్వానందుఁ డమరకోశవ్యాఖ్యానము నందునుఁ బలికియున్నారు. కావున నీగ్రంథము 14 వ శతాబ్దమునకుఁ దరువాతిది కానేరదు.

కుమారగిరిరెడ్డి ప్రభువునకు బావమరదియగు తాతయవేమన సంస్కృతిమున కొన్నికృతు లొనర్చినాఁడు. కాలయవేమన కూరుఁడు

1 History of poetics by S. K. De, Page 299.

2 History of Poetics, by S. K. De-Page 310.

విద్యార్థిప్రేమలు, స్వతః వివాహములు. అట్టివాడు కాలిదాస కృతనాటకత్రయమునకు వ్యాఖ్యానముల రచించుటలో నాశ్చర్యము లేదు. ఈవ్యాఖ్యానములఁ గుఱించినట్టి యొక శ్లోకము ఇట్లుపద్య రింపఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ సోఽయం వేమవిభుః కుమారగిరిణా రాజ్ఞా నియు క్తః కృతీః | నాట్యా నాం త్రితయంకృతం కృత ధనూ శ్రీ కాలిదాసేనయత్ | తస్యో దీగ్ధ గసాశ్రయస్య రసిక శ్యామ ప్రాదేశ్వయం బ్యాఖ్యానం కుమారే కుమారగిరిరాశీయాఖ్య ముప్రై హితమ్ ||

పీటిలో మొదటిదను శాకుంతల వ్యాఖ్యలోని యొకొంది శ్లోక మున నసంతరాశీయముగూర్చి యిట్లు చెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో॥ మునీనాం భగతానాం భోజాదీనాం న భూభుజాం శాస్త్రాణి సమ్యక్ గాలోన్య నాట్యవేదాగ్రవేదీనామ్ | ప్రోక్తం పుస్తకం తేన కుమారగిరిభూభుజా, | నామ్నా న సస్తరాశీయం నాట్యశాస్త్రయందు త్రయమ్ ||

కుమారగిరిశాస్త్ర త కొండపీటిరాజ్ఞా ముగ్ధులైనవాఁడు మనకు చాల ముఖ్యుడు. అతఁడే పెదకోమటివేమ భూభుజుఁడు. ఈకోమటి మిక్కిలి విద్యాగ్రసేకుఁడును విద్వాంసుఁడు ననుట, బ్రహ్మ తికవీశ్వరుల నాసరించి పోషించెను. ఇదిగాక స్వతఃకవీశ్వరుఁడై ప్రాకృతసంస్కృతంబ్రభావలయందు గ్రంథరసం గావించి సర్వ జ్ఞ గ్రంథియనియు 'వీరనారాయణుఁ డనియు బిరుదు లంది శాశ్వతి మైనకీర్తి వెలయించుకొన్నాఁడు. గుఱతఁడొనర్చిన గీర్వాణభాషాసేన మపార మైనది. సంస్కృతశృంగారకావ్యలక్ష్మీపట్టభద్రుఁడైన అమర కునకు విపులమైన చక్కని వ్యాఖ్య రచించినాఁడు. అమరకళికము, మేఘసందేహము, ఋతుసందేశము ఇన్నియు నొకతెగలో జేరినవి. ఉత్తమరసతాత్పర్యములు, అని శేరుగాంచెను. ఇట్టి రసమత్తరశృంగారకావ్యమైన అమరకమునకు శృంగారదీపికయను వ్యాఖ్యను రచించి నాఁడు. ఎన్ని వ్యాఖ్యలున్నను శృంగారదీపిక ప్రచారము మెండు. ప్రాకృతభాషలో రింపఁబడిన శృంగారప్రబంధమైన 'శాలివాహన సప్తశతీ'లోని మారుముఖ్యాగాధలకు వ్యాఖ్యఁ జేసినాఁడు. తన వ్యాఖ్యానారంభమున

శ్లో. హః ప్రాక సప్తశతీం గాథాకోటే వ్యధత్త సంప్రతితు.

సోఽయం వేమవృపాల స్తస్యాపి శతక మాహరత్ సారమ్.

అనియు గద్యయందు 'ఇతి శ్రీ పెదకోమటివేమభూపాలేన కృతా సప్త శతీసారటీకా సమాప్తా' అనియుఁ జెప్పినాఁడు. ఈరాచకవియొక్క మూఁడుకృతి సాహిత్యచింతామణియను నలంకారగ్రంథము. ఈగ్రంథములోని గద్యయందు వీరనారాయణవిరచిత మని యున్నది. ఆవీర నారాయణుఁడు మన కోమటివేమభూపాలుఁడే కావచ్చును. కావ్యప్ర కాశవలెనే సమగ్రమైన గ్రంథమిది. ఇందులో ధ్వని, శబ్దార్థము, ధ్వని

భేదము, గుణీభూతస్యంగ్యము, దోషము, గుణము, అలంకారము అని పస్తాధ్యాయములుగలవు. నృత్తివార్తికములోను రత్నాపణవా ఖ్యలోను తెలపెట్టబడిన సాహిత్యచింతామణి యిదియే. ఈగ్రంథములో కవి తన యితరకృతులఁ గూర్చి యిట్లు శేర్మోన్నాఁడు, 'యథా వ మైవ భాణే, 'యథా మమైవ కావ్యే వీరనారాయణవిరచే' ఈవీరనారాయణునిత్ర మాత్రము నామనభట్టబాణుని వీరనారాయణవిరచితము కాదు. ఏలయున ఈరెండవది గద్య గ్రంథము. ఇందలి నాయకుఁడు వేమభూపాలుఁడు కావున సాహిత్యచింతామణిలోని లక్షణోదాహరణ శ్లోకములు వీరనారాయణ పదకోమటి వేమభూపాలునియొక్క. ప్రత స్తని ప్రస్తావించునవియునుటచే ఈరాశీగ్రంథరసయిత కాదేమో యని శంక గలుగుచున్నది. కాని యట్లుగాను. తననుగుఱించిన యితరుల శ్లోకము లీరాచకం కైకొన్నాఁడు. ప్రతాపరుద్రీయ, రసగంగాధరా దులందలి లక్షణోదాహరణతీతి యట్టివి. విష్ణుదిత్రీయములోని పీఠ కావస్యరస మట్టిద.

"యథా కాదంబరీనాటకే" యని 'పెక్కుచోట్ల శ్లోకము లుచి హరింపఁబడియున్నవి. ఈకంబరీనాటకర్త యగు నరసింహకవి కష్ట కాలములోని వాఁడే యని తెలియుచున్నది. ఈతనియన్న యగు విశ్వ నాథకవియు ఈతఁడును గంగాధరకవిపుత్రులు. అగస్త్యకవి (విద్యా నాథుఁడు) మేనల్లుడును. ఈవిశ్వనాథకవి సాగనికాపహరణ మను నాటకమును రచించెను.

పెదకోమటివేమభూపాలుఁడు "సంగీతచింతామణి" యను గ్రంథమును చేసి తనసంగీతపాండిత్యమును నెలమిచ్చుకొన్నాఁడు. 'వీర నారాయణునిభావము' అనునది సాహిత్యచింతామణి యుదాహృతి కావ్యమునకు నామా సర మేమో? పెదకోమటివేమభూపాలుని కృతు లిట్టి వింక నెన్నియున్నవో?

ఇట్లు తాను స్వయముగా రచించుటయేగాక ఆసానకవీశ్వరు లచేగూడ రచింపించి గీర్వాణభాషాయోమను గై నేసినాఁడు. ఈయా సానకవీశ్వరులలో నామనభట్ట బాణుఁడు సుప్రసిద్ధుఁడు. హర్ష చరితంధి కాదంబరీకర్తయగు బాణుని తిర్వాత గన్యకావ్యములే డనియెడి కొఱత దీర్ఘుటకు వేమభూపాలచరితి వను గద్యకావ్యము రచించెను. ఇంతే కాక రఘునాథాభ్యుదయము, నలాభ్యుదయము అను కావ్యములను పార్వతీపరిాయము, శృంగారభూషణము, అను రూపకద్వయమును, హంససంగేత మను ఖండకావ్యమును, శబ్దరత్నాకరశబ్దచంద్రికానామక నిఘంటుద్వయమును మరికొన్ని గ్రంథములను రచించి చిరకీర్తి గ నె నని చెలియుచున్నది. ఇందు శబ్దచంద్రికలో నారంభమునందు తననుఁ గూర్చి "కోమటియజ్వపుత్రుఁడును పత్సనంశశిఖామణియు నైన వామన భట్టబాణుఁడు" అని చెప్పికొని యున్నాఁడు.

వేమభూపాలుని యాసానమున గల భిషగ్వరులు, దైవజ్ఞశిఖా మణులు గ్రంథముల రచించుటయేగాక యాతని మంత్రిసత్తముఁడును

సామిసింగయగుచు జ్యోతిమతాస్త్రగ్రంథమైన సోమసింధుతమునకు న్యాయకవించినవాడని ఈక్రింది శ్లోకపాదములనల్లఁ దెలియుచున్నది.

“పెదకోడుటిచేమేంద్ర ముత్తితా నేన భీమతా.....

.....
సింగయామాత్యగణేన భివి లోకసితైషితా; క్రియతే సోమసింధౌ నై న్యాయా నూనాగ్రదీపికా”

ఈరాజోత్తముని కాలమున, విద్యారణ్యాధికారిగానున్న మన కవిసార్వభౌముఁడు విద్యారణ్యాదు శ్రీనాథుఁడగు నూడఁ గీర్వాణ బ్రాహ్మనుత్తముని నేవించి తనకృత్యము నెరవేర్చుకొనినాడు. ఈతఁడు తినిగించిన శ్రీనాథుని ముఖమునకుఁ గలవ్యాఖ్యలలో మూడవ ప్రసిద్ధములుగా నున్నవి. ఆమూలము ద్వారానూ రొనర్చినచే యగుచున్నవి. మొదటిది మల్లి నాథుని రచించినది. రెండవ వ్యాఖ్యాత సకవారి నామాంకకృతుఁడు. విద్యారణ్యుల శిష్యుఁడనియు త్రిలింగ దేశియుఁడనియుఁ దాన జెప్పినినియున్నాఁడు. 1 మూడవ వ్యాఖ్యాత శ్రీనాథుఁడు. గవ్యయంగు, “ప్రకాశనం యథాప్రజ్ఞం శ్రీనాథేన విధేయతే” యనియు, “ఇతి శ్రీనాథోపన్యాసైశ్చ శ్రీనాథాచార్య విగదితే నైషప్రకాశతే.....”యనియు నున్నది. దీనినిబట్టి యీశ్రీనాథుఁడు మన కవిసార్వభౌముఁడే నేమో యని సంశయము. అపుగాముల నిర్ణయించుటసాధ్యము.

వీరుగాక శ్రీనాథుని సహకారికులగు కొందఱు సంస్కృతి కవులు దేరుగునాగు గలరు. విశ్వేశ్వరకవించుఁడు, బొమ్మగంటి అప్పయ్యాచార్యుఁడు, నాదెళ్ల గోపన్న ముత్రి ముదలగు వాగంబులు సంస్కృతమునఁ గృతుల నొనర్చిరి. తెలుగు కవులలో నొకడైన రావి పాటి త్రిపురాంతకుఁడు అను షేరుగల శిష్యువాఁడు సంస్కృతమున ‘ప్రేమాభిరామ’ మను రూపకవి శేషమును వ్రాసినట్లు దానినిఁ దెలిగించిన వల్లభరావుకవి చెప్పుచున్నాఁడు. ద్వీపవకవి యగు గౌరవ లక్ష్మణ దీపిక యను సంస్కృతాలంకారగ్రంథమును వ్రాసెను,

పైఁగించినరీతి, కొండవీటి రక్షిభువునేకాక, ఆసేరించి విజయనగరాజ్యులక్షిని బరిపాలించిన తెలుగు రాయలు నూడఁ సంస్కృత వాఙ్మయము నెక్కువగా నాదరించి పోషించిరి. ఆంధ్ర పోషకుఁడగు శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు తెలుగునందేకాక సంస్కృత కన్నడములందు చక్కని గ్రంథముల రచించినట్లు విష్ణుచిత్తయమునందెట్లు చెందిపఁబడియున్నది.

“పలికి తుట్టేఁగి పసులబాతి పెంపెక్క

రసికు లొ నన మదాలససరిత్ర

1. మా. శృంగార శ్రీనాథము పు. 102.

2. కవిజీవితములు (వీరేశలింగకృతియ) Vol 11 7 వ పేజీ.

3. Domicile andhras:—జన్మతః గొడుతే అయినను ఆంధ్రదేశినివాసులు కాబట్టి ముప్పాతిక ఆంధ్రులే.

భావధ్వనివ్యంగ్యవేదధికాగ్రం జ

ప్రీతిని సత్యావధూప్రీతిని

శ్రుతిపురాణోపసంహిత తేర్చి మార్చితి

సకలకథాసారసంగ్రహము

శ్రోత్రుస్థులు విద్యుగ రచించితి మూర్తి

నైపుణ్యావంతామణివృత్తి.

మఱియు రసమంజరీమృగముధురకావ్య

రచన మెప్పించుకొంటిగీర్వాణభావ.....”

ఇట్లు శ్రీకృష్ణదేవరాయలేగాక, ఆదినిల్రాగ్యులు గూడ సంస్కృతభాష నాదరించి పోషించిరి. విద్యానగరరాజ్యలక్షిని నాపించిన ముక్తరాజు గీర్వాణభావ నాదరించి పోషించుట కారంభించెను. తొలుత నీరాజ్యస్థాపనకుఁ గాగుటఁడైన విద్యారణ్యస్వామియే పైన వైదికవాక్యములుబ్బయినఁ దేర్చినబడిన భాష్యకారుఁడగు విద్యారణ్యుఁడు. సన్మక్షంకమందీతనినామము మానివాచార్యుఁడు. ఈయన జన్మస్థలము తుంగభద్రాతీరప్రసంపానగఁగము బక్క భూపాలుని కుల గురువులను భార్యజనగోత్రులయిన తెలుగు బ్రాహ్మణులనియుఁ దెలియనచ్చుచున్నది. 2 ఈమాధవుఁడే వేదభాష్యము రచించి అన్నగారైన నాయణుని పేరు బెట్టెను. మానివాచార్యకృతములైన గ్రంథములెవ్వియన, సరాళరమాధవీయము వ్యాఖ్యానము, కాలమాధవీశంకర విజయము, విద్యారణ్యము (భాష్యము) 108 ఉపనిషద్వ్యాఖ్యానధ్వనిసంగ్రహము, మాధవనివాసము ననునవి. ఇట్లు నాయన మాధవు లాంగ్రు లగుటచేతనే ఆంధ్రలోకము ధన్యమయినది.

ప్రార్థపుప్రభువులలో నొకడైనప్రాథదేవరాయ గీర్వాణ భావ నక్షిపిగాఁబోషించి కీర్తిగాంచెను. ఇమ్మడిదేవరాయలకృతి మని మహానాటకసుధానిధి యను కావ్య మొకటి కలదు. ఇమ్మడిదేవరాయలు, ప్రాథదేవరాయలు, ప్రతాపరాయ లనియు నొకరికే పేరు. ఈతని ఆస్థానముం దున్నవారిలోఁ దిండిమకవిసార్వభౌములు గొప్ప సంస్కృతికవులు. ఈ కవిసార్వభౌములు నలుగురుగా నున్నారు. మొదటివాఁడు అరుంగిరినాథుఁడు యోగానందప్రహసనకారుఁడు. 2. దిండిమకవి పేరు రాజనాథదేవుఁడు. సామ్యభృద్ధయము రచించెను. ఈతనికొడుకు 3. అరుంగిరినాథుఁడు, వీరభద్రవిజయమునుడిమ ము రచించెను. ఈనలుగురిలో నొకరెవ్వరో విభాగరత్నమాల రచించిరి. వీరిచే వ్రాయఁబడిన పంసకావ్యవాఙ్మయ—సాంపర్యలహరీవాఙ్మయ—సత్యభామాపరిణయవాఙ్మయ—సుప్రసిద్ధగ్రంథములు.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల తరువాతి రాజ్యముచేసినవారలలో సదా శివరాయలు ముఖ్యుఁడు. ఇతనికాలములోనే అనఁగా 1564 సంవత్సర

ప్రాంతములో జీవించియున్నాడు మహానుభావుడైన అన్నభట్టు ఈతనితపోమహిమ యంతయని చెప్పుటకు వీలులేనట్టిది. ఆనేతపోమహిమ చలపర్యంతము, వ్యాయానాస్త్ర మభ్యసింపఁగోరువారు ప్రభుభూమను, అన్నభట్టుగారి పేరు తలపనిచే జరుగదు. భారతదేశములో నెన్నటైన ననుసరే మెదట తర్కసంగ్రహము నడువనిచే మరియొక వ్యాయాసంధము ముట్టుకొరు.

అన్నభట్టుగారు తెలంగాణబ్రాహ్మణులనియు, గుంటూరు మండలములోని గరికపాడుఅగ్రహారము ఈయనచే సమపార్జితమనియు, ఆనంశీకులు పలుకుచున్నారు. "తర్కసంగ్రహముఖ్యోద్ధృతింగ్రంథ" అని అన్నభట్టుగారిని స్తుతించియుండుటచేత, తర్కసంగ్రహముకాక ఇంకేమైనగ్రంథములు వ్రాసెనేమో యను ఊహ కలుగుచున్నది. వినారించఁగా, పాణినీయప్రాధ్యమనూత్రపాకమునకు వ్యాఖ్య రచించినట్టుగూడఁ దలచినచున్నాము.

ఇట్లు గీర్వాణవాఙ్మయమునందు, తెలుఁగువాటివారికృషి యెంతయో చూడవచ్చుచున్నది. ఇది యింటిపో ముగియలేదు. పూర్వకాలమునందేకాక, ఆధునికయుగమునందుగూడ, ఆంధ్రులహస్తములనుండి గీర్వాణకృతులు వెలువడుచునేయున్నవి. నాడుమెదలు నేటివరకుగూడ, మనవారు సంస్కృతకావ్యముల రచించుచునేయున్నారు. గతశతాబ్దమునందు, ఎర్రమానకతాబ్దమునందును గ్రంథగదనయున్నది. గతశతాబ్దములో గ్రంథగదనపరిపినవారలలో ములుగుపాపయ్యశాస్త్రిగారను ఆరాధ్యబ్రాహ్మణు లొకరు సుప్రసిద్ధులు. 1 ఈయన సంస్కృతాంధ్రములయందుఁ జెక్కుకృతు లొనర్చియుండెను. అమరావతిలో రాజ్యముచేసిన రాజావాసిరెడ్డి వెంకటాద్రినాయుఁడుగారి ఆస్థానకవి.

2 కోరాడ రామచంద్రకవి సుప్రసిద్ధుడైన సంస్కృతాంధ్రకవి యని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈకవి సంస్కృతభాషయందొనర్చిన కృషి యపారము. కుమారోదయమును చంపూకావ్యము ఘనస్మృత్యనును కాలిదాసకృతి మేఘసందేశోత్తరకథాభాగములను మొదలుగాగల 22 కృతుల సీతాదు సంస్కృతభాషయందొనర్చెను. 9 గ్రంథములు తెలుగులోరచించెను. ఇందువలన నీకవియొక్క శక్తి బయల్పడకమానదు.

కొంతకాలముక్రింద స్వర్గీయుఁడైన జెల్లంకొండ రామరాయకవి సంస్కృతమునఁ జక్కనికావ్యకర్త. అపారమయిన పాండితిపటిమతో, ఈకవిరచించిన గీతాభాష్యము నిరుపమానము. కోనసీమవాసియగు వెంకటాద్రియొ, చర్ల వెంటనూరియొ సంస్కృతమున గ్రంథముల రచించిరిని తెలియుచున్నది. మొదటికర్త రచించినది కాలనిర్ణయచంద్రిక యను జ్యోతిషగ్రంథము. నూరిగారు వెంకటాద్రినూరత్నావళి యను అలంకారగ్రంథమును రచించిరి. 1

మొదటికర్త యను జ్యోతిషగ్రంథము. నూరిగారు వెంకటాద్రినూరత్నావళి యను అలంకారగ్రంథమును రచించిరి. 1

ఇట్లు విచారించినచో, గతశతాబ్దములో, సంస్కృతకృతుల నొనర్చినవారు పెక్కుమంది కలరు. వారలందరినిగూర్చి విపులముగా వచించుటకు బ్రకృత మసాధ్యము.

వర్తమానశతాబ్దిలోఁ బలువురు కవులున్నారు. మొన్ననే స్వర్గీయులైన కిథాంబింగమానుజాచార్యులవారు సంస్కృతాంధ్రములయందు కావ్యగదన పరిపెనని తెలియఁగుచున్నది. వీరుకాక ప్రకృతము సతీవులుగా నున్నవారలలోఁ జెక్కుమంది సంస్కృతకావ్యముల రచించినవారును, రచించుచున్నవారును గలరు.

పూర్వమున ఆంధ్రులు వ్యాకరణశాస్త్రములోఁ గూడ గ్రంథగదన పరిపినని విందుముకాని, అనియంతయుఁ గాఢోనున్నదనియు, అమరప్రతిష్ఠరూపమున నున్నదనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఆలోచన గీర్వులకై, ఇక్కాలమున, మహామహాపాధ్యాయ తాతా సుబ్బారాయ శాస్త్రిగారు "సురప్రవాచము" అను పేర నొక వ్యాకరణవాఙ్మయగ్రంథమును, సమగ్రమయినదానిని రచించి యశోధూషితులయిరి. కుడిభుజము కూలిపోయియున్న తిరుపతివెంకటకవీశ్వరులగూఁది తెలుగులో రచించినన్ని కాకపోయినను, కొన్ని చక్కనికృతుల నొనర్చి గీర్వాణభాషను నేవించియున్నారు. అందు ధాతురత్నాకరము, కాశీసహస్రము ముఖ్యమయినవి. ఇట్లే కాశీకృష్ణకవిగురువరేణ్యాలుగూడ కొన్నికృతుల నొనర్చి పాతకలోకమున కిచ్చించిరి. ఇటీవల వారు రచించిన బాలబోధి వ్యాదిగ్రంథములచే విద్యార్థిలోకము ధన్యమైనది.

ఇట్లు, పరిశీలించ మొదలిడినచో, వర్తమానయుగమున, గీర్వాణభాషయందుఁ గృతయొనర్చిన కవులు మనవారలు పెక్కుమంది లేకపోలేదు. వారల నందరిని గుర్తెరింగి, యిటుఁ బ్రశంసించుట దుష్టరముకాకపోదు. కావున ఈవ్యాసముయొక్క శీర్షిక కతిక్వాప్యవాన్వీషి దోషముల, పట్టుకుండజేయుట, సాతగము గానిపని. నాశక్తికొలఁది పూర్వయుగములోని వారి నందరినిగూర్చి యిటుఁ బ్రస్తావించితిని కాని దీనితో సరిపోయినదను నచ్చుకము నాకే లేదు.

ఇట్టి వ్యాకరణ నాభోజివానికి శక్తిగలవనినపని. పరిశోధనలో నారిలేరిన వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, సోమశేఖరశర్మ మున్నగు ఆనుభవజ్ఞులు పూనుకొనవలసినట్టిది. నాకుఁ గల ఆధికాపక్తియే, నాయీ కూర్చునకుఁ గారణము. ఎర్రమానకాలములోని సంస్కృతకావ్యకర్తలైనతన నిందుఁ జేర్చబడకపోయిరని, వారినిగూర్చి నాయోలుగమయే కారణమని తలచి మన్నింతురుగాక!

1. 'కర్వ్యాచంపు' అనుచంపువును, ఒకనాటకమును, ఒకకావ్యమును వ్రాసినాడు.
2. See Introduction do ఘనస్మృతి.

భక్తవిజయము చదువక మునుపు.

ఆది పాండురంగ భక్తవిజయము

విదు భాగములు

కోయిల్ ధనాల దేవరాజ దాసువారిచే
రచియింపబడినది

రాయల్ హైస్కూల్ మొట్టం 880 పుటలు గలది.
గ్లేసుకాగితములపై ముద్రింపబడి కలికొబైండు
చేయబడి 21 ఆఫ్ టోకాటములు చేర్చబడ్డది.

వెల రూ. 6-0-0] [ప్రొట్టే ప్రత్యేకము.

భక్తవిజయము చదివిన పిమ్మట.

ఈ భక్తవిజయగ్రంథము మహారాష్ట్రకేశంబునఁ దులెరించిన మహామహిమ గల జ్ఞానులగు కవిశ్రీయులచే రచింపబడిన మహా భక్తుల చరిత్రముల నన్నిటిని గైకొని సకల జనులకును సులభముగ బోధపడునట్లు తెనుఁగున వివరింపబడిన వ్రాయబడినది. ఈ భక్తుల చరిత్రములలో నొక్కొక్క భక్తుని చరిత్రమును ఒక్కొక్కవిధమైన విషయమునఁ దెలియఁజేయును. ఇందు సంస్కృతిభాషలోని అత్యుత్తమమైన భగవద్గీత, పాండవగీత, ముకుందమాల, భాగవతము, విష్ణుపురాణము మొదలగు గ్రంథములనుండి మనకే ఉదాహరణము లుదహరింపబడి యున్నవి. ఎట్టివారికిని, విస్మయించుదునువారికిని, యీపుస్తకము మహాపకారి యగును. ఎట్లుగ భక్తియేకదా ప్రాధాన్యము. కావున భక్తిలేనివానికి, వివేకిని, అవివేకిని నీతి, జ్ఞానము, ధర్మాధర్మ వివేచనము, సన్మార్గ దుర్మార్గలక్షణమును బోధించుటంబట్టి యిది సకలమైవారికిని పాఠమాత్రము చేతనే పరమ ప్రయోజనము నొసంగును. ఈపుస్తకమును జనువువారికి మనశ్శాంతికల్పన. ఇట్టి పురుషార్థ సాధనమైన యీ మహా గ్రంథమును జదివినయెడల, పుణ్యపాప వివేచనము విస్మయముగాఁ దెలియఁబడును. కాన, మనోబలము లేనివారుపాఠ సులభముగా సన్మార్గమునందుఁ బ్రవేశించుటకును, దుర్మార్గమునందుఁ బ్రవేశింపకుండుటకును ఇదియొక రాజశాసనమునలెనున్నది. మఱియు, అనేకస్త్రీలు దైవభక్తియు, పరిభక్తియు, ఆచార్యభక్తియు గలవారై యున్నారు. అట్టి ఉత్తమస్త్రీల చరిత్రములును దీనియందు గలవిటచే, స్త్రీలపాఠనీ గ్రంథమును జదివితేని భూలోకమునందు సరస్వతీ సార్వభౌమనంటి శ్రేష్ఠ గుణములు గలవారై, తాము కన్న బిడ్డలు మహామతులుగఁ జేయఁగలవారై, సకల జనులచేతను కొనియాడఁబడువారై, మంచి వివేకము నొందినవారై మెలగుదురు.

ఆదిత్యాగరాజస్వామి కీర్తనలు:— విష్ణు, శివసంబంధ కీర్తనములు 600 ఉన్నవి. మంచి కాలికొబైండు చేయబడియున్నది. స్వాములవారి చరిత్రయున్నవారియొక్క ఫోటో యున్న ఉన్నవి. వెల 8-0-0

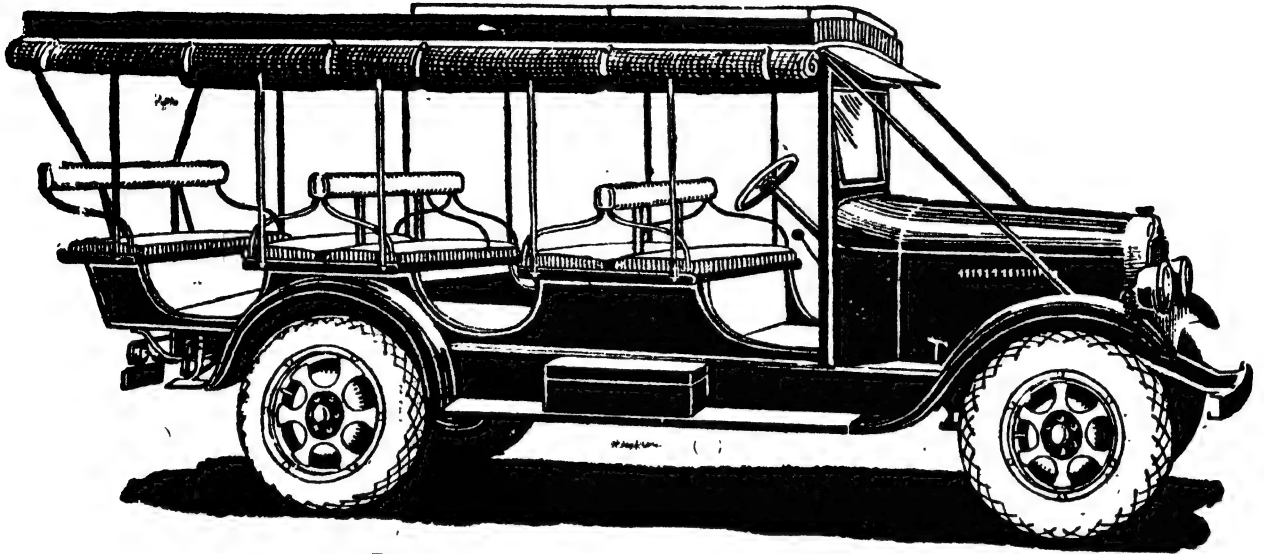
శ్రీ త్యాగరాయహృదయము— 550 పుటలుగల 8 సంపుటములగు మంచి గ్లేసుకాగితముపై ముద్రింపబడి పేలుతైండు చేయబడియున్నది. ఇందలివిషయములు:— మహానీయులగు శ్రీత్యాగరాజ అయ్యగారిచే రచియింపబడిన కీర్తనములలో 225 కీర్తనములను చక్కబరచి వానికి అవతారిక, మూలము, ప్రతిపదార్థము, విశేషార్థము, రాగలక్షణము, స్వర, సాహిత్యములను వ్రాయబడి యున్నవి. 8 సంపుటములు పెట్టు 1-కి ధర రు. 10. సంపుటము 1-కి రు. 4.

ఆది సంగీతసభాంబుధి:— ఇందు సంగీతలక్షణములను, ప్రథమాభ్యాసపద్ధతులను, వాడుకయందున్న అనేక రాగములకు ఆరోపణాదృక్పథములను, తాళగయ్య, దీక్షితులు, శ్యామాశాస్త్రిలు, శునం నీనయ్య, కన్న మడి కృష్ణయ్య, సుబ్రహ్మణ్యయ్య, గోవిందసామయ్య, గర్భపురివాసులు, పుండరవితులు, నారాయణతీర్థులు, తరంగంబాడి పంచనాథయ్య, సదాశివరావు మొదలగు సుమారు 35 పూర్వ ప్రసిద్ధ వాగ్గేయకారక విరచితంబులైన పద్యములు, కీర్తనలు, జాంట్లు మొదలగునవియును, తిక్కాలరుచ్యమైన హిందూస్థానీలు, పార్సీలు, ఇంగ్లీషునోటు, రిల్లానా మొదలగు (Delicious Miscellany) లలిత మిత్రములును, స్వరములతో నున్నవి. ఇందు నీతి, హాస్యనియ పటములును అమర్చబడియున్నవి. మంచి గ్లేసుకాగితములపై ముద్రితమై, పేలుతైండు చేయబడినది. వెల 8-0-0.

ఎమ్. ఆది అండు కంపెని, పుస్తకప్రకాశకులు, అప్పాబిల్డింగ్స్, 11/286 ఎస్.ప్లనేట్, మద్రాసు. 39, చిన్నతంబివీధి, మద్రాసు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాంఘికసంఘం - ప్రకటనలు

PROFITS

డా. డి. డి. ఇ. య. ష. బస్.

స్వంతదారులకు బాగుగా పనియొనర్చుటకు, నవీనమాదిరి బండ్లు చాల ఉప
యోగమైనవి. స్వంతదారులకు డబ్బును చేకూర్చునవిగా నుండవలయును. డాక్టీ బ్రక్కు
ల, బస్సులు యీ విషయములలో చాలవత్సరములనుండి సంతృప్తిని గలిగించుటకు
శ్రాతిగాంచినవి. దక్షిణాఫ్రికాలో డబ్బు సంపాదించుటకు బస్ సర్వీస్ యొనర్చు
టకు తగ్గునైనదియే. బస్ సర్వీస్ నడుపదలచినవారలకు, డాక్టీ కమర్షల్ బస్సుల
విషయములు తెలుపబడును. ఇవియే. డబ్బువిలువకు సరిగా పొందదగినవి.

డాక్టీ బండ్లు వివరములు తెలుపుచు ఒకపద్ధతిని ప్రచురించుచుంటిమి. అందు
ఎక్కువ అభిరుచికలవారలు, వెంటనే వ్రాయవచ్చును.
నేడే మీరు ఎందుకు వ్రాయకూడదు.

Addison & Co.

మద్రాసు, బెంగళూరు, కల్లికోట, తిరుచనాపల్లి.

సారస్వతజిజ్ఞాస

కవికొండల వేంకటరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

భగవంతుడు చరాచరస్వప్తి నిర్మాణమొనర్చి మానవునితో నీనినుండి ఊహానిర్మాణము చేయమన్నాడు. ఒక పెద్దమేళము నాకాశమునందు రంగురంగులతో వాసించుకుని మూటగా, చల్లనిచలువందరిగా నడపింపాగినాడు. అది యెట్లు వచ్చినదో, ఏల వచ్చినదో, ఎప్పుడు వచ్చినదో మానవునకు తెలియదు. కాని వచ్చిస్పృహ మానవుడు దానినిగూర్చి పాడుచున్నాడు. ఓ! ఇంద్రుడా, అనిచెప్పి నేన ముద్దోపించుచున్నాడు. మానవుని కంటఁ బడనంతవఱకు ఆ మేళు మొకానొక ందార్థమూత్రముగ నుండి మానవుని కంటబడునంత నొకానొక యద్భుత దన్యవ్యక్తిగ మారుచున్నది. ఒకానొకఊహ దానినుండి నిర్మాణంబడుచున్నది. ఈ ప్రకారము సమస్తమైన చరాచర సమూహమును మానవుని అనంతమైన ఊహా నిర్మాణముచే దివ్యవ్యక్తి పుంజములుగ మారుచు లోకమునెల్ల ను జీవననంతముగను, సచేతనముగను చూపుచున్నది. మానవునియొక్క యూహానిర్మాణమే తేజపోయిన భగవంతునియొక్క స్వప్తి కేవలము జడమై మూకీభావము నహించవలసియుండును.

తోయము లూఱక ప్రవహించి సముద్రమునఁ గలిసిపోయెడివేకాని మనకు గంగమృతల్లిగను, గోదావరమృతల్లిగను, కృష్ణవేణిగను, అంతర్వాహిని సరస్వతిగను గోచరింకపోయియుండును. శర్వతము లూఱక మిన్ను ముట్టఁ బెఱిగియుండెడినే కాని హిమమంతునిగను మేరువుగను, వింశ్యగను, వెలిసియుండకపోయెడివి. మానవులు సయితము కేవల మాహారనిద్రాదులకు లోనగు జంతుమాత్రులుగ నుండియుండెడివారలేకాని రామునిగ, కృష్ణునిగ, అర్జునిగ, కర్ణునిగ, బలి దధీచి శిబి హరిశ్చంద్రు

లుగ మాతీయుండకపోదురు. జీవనమొక్క అర్థకామము లకు లోనయు నిర్లభకమగును చనవలసియుండెడిదేకాని సచ్చిదానంద స్వరూపమున లీనమగుచు ముక్తిని బడసి యుండకపోయెడిది. వేదోహి? మానవుని యూహానిర్మాణముచే దేవుని స్పృహనిర్మాణమున కొకవిశేషమైన తేజము విశ్రయైనవన్నె, విశ్రయైన విలాసము, విశ్రయైన వికాశము, విశ్రయైన ఆశయము, విశ్రయైన అనకాశము, విశ్రయైన శశ్వత్ప్రభ, విశ్రయైన సరళ స్వభావము కన్పింపఁబడుచున్నవి.

నిజమైన మానవుని ఊహానిర్మాణము భగవంతుని స్వప్తి కుద్దిమై యుద్దేశము చేసూర్పుచు నాశ్చర్యము గొల్పునదేకాని ఎట్లువచ్చిన దేలనచ్చిన దిద్దానిప్రయోజనమేమి యను ప్రశ్నములకు బ్రత్యుత్తరము లిచ్చునట్టి దిగ నుండదు. ఆ ప్రశ్నలను మనము వేసి వరిలింపనెంతయు ఆ యూహయొక్క నిర్లక్ష్యవృత్తిని మనము పాడుచేసినవారల మగుదుము.

టాల్ స్టాయిఅన్నట్ట If we reason about love we destroy love అని. అంటేనేమి? “ప్రేమనుగుఱించి మనము హేళువాదమునెయ్యదుమా ఆప్రేమనే మనము నశింపఁ జేతుము.” అదేప్రకారముగా భగవంతునియొక్క స్వప్తినిగుఱించిగాని, మానవునియొక్క యూహానిర్మాణమునుగుఱించిగాని మనము క్రిందిప్రశ్నింతుమా మనము దానియందలి యందము, నొయ్యారము, నాశ్చర్యము సర్థము నన్నింటిని గోల్పోదుము. ప్రేమనుప్రేమలనే ప్రేమింపుము. స్వప్తిని స్వప్తిగనే వరిశీలించుము. ఊహానిర్మాణము నూహానిర్మాణముగనే యుద్బోధించుకొనుము. అంతియే కాని ప్రేమను సీసికొని దానికాకరమైన ప్రేయసి మంచి

పాటపాడునా, మేలైన యాట యాడునా, చక్కని నవరస సేయనా యని ప్రయోజనములు శ్రేష్ఠలెక్కించుకొనుచు ప్రేమింపముదలిడుదుమా...నిజమైన ప్రియుడట్లునేయఁ జాలఁడు. ఆమెనుగుఱించి యోజింపనే యోచింపడు. ప్రేమతత్వవికాసము తనప్రేమలఁ దొలకాడ తనలో మంద స్థితిస్థిన్నుఁ డగుచుండు. అసంతవ్యక్తిహూహించు.

భగవద్వస్తుప్రేయోక్త విశ్వతోముఖ ప్రసక్తియు, మానవుని యాహ్నిర్యాణముయొక్క పురాణసదుక్తియు నట్టివియ-ప్రశ్న నేయకుడు-ఏల యీ చీపురుపువ్వుక సృజించఁబడినది? దీనియుపయోగ మేమియని ప్రశ్న వేయ కుడు. ప్రశ్న వేయకు డేల యీ తుపాను వచ్చినదని. భయ పడకుడు ప్రళయమునుగుఱించి. ఊహనిర్మాణము లేని మానవుని కీజగుస్వయు, నీభయభ్రాంతులును. ఆశానిరాశాహోలికాందోళనమును—ఊహనిర్మాణమే పరమావధిగ గనుకొను మానవునకుఁ బ్రళయరంగమున నెట రాజు గనిపించు. వియోగమున సంస్కృతియాశ్వాసించు. బాహ్యకలికాతరళాత్ములలో దిబ్బండ్ల రేఖాసముదితంబగు ముక్తి వికసించు. ఆతని శక్తి నిరంతరము నిర్మాణశక్తియే.

ఒకానొక వ్రాయనకాదు ఈ క్రిందిప్రశ్న వైచుకొన్నాడు. ఏమనీ? ఒకానొక దేశముయొక్క నాగరికత దేనివల్లను గొప్పదగుచున్నదని. అతనిజవాబేమని వచ్చినది. Its refinement, its spiritual power and creative flowering in arts and thought. “దానియొక్క సరళిస్వభావమువల్లను, దానియొక్క ఆధ్యాత్మికపుశ్చక్తి వల్లను, కళాశాఖను, ఊహాశాఖను దానికుండు నిర్మాణ సామర్థ్యమువల్లను”

పెరికిల్స్, సోక్రటీస్, డిమాస్థనీస్, సిసిరో వంటి మానవులయొక్క ఐహికశరీరములు నశించినవి. నశించినవి. రోమ్, పోంపే, కృష్ణదేవరాయల విజయనగరము మున్నగు పురవరంబులయొక్క వీధీసాధములు భూగర్భమున లయమొందినవి. లయమొందినవి. ఎచ్చోనశించిన పెచ్చో లయమొందినవి? ఊహనిర్మాణము లేనివాని మానస

మున. ఊహనిర్మాణతలకో అవి నేటికిని చిరంజీవములే. వారు నేటికిని చిరంజీవులే.

ఊహనిర్మాణకు భూతకాలము, వర్తమానకాలము, భావికాలము, మూడునుంగూడ చేతనాభావములనే కొల్పుచుండును. అతనికి మృత్యువనునది వినాశనమనునది లేనేలేదు.

మతియొక విచిత్రము. అనఁడు చేయునదేమి? పదార్థమును భావముగ నుద్దీపింపజేయు. భావమును పదార్థముగఁ బ్రతిష్ఠించు. భావార్థములు రెండును అభేదాస్వరూపంబులై యూనిముందు తాండవించు. సామాన్యఁడు ప్రేమ స్వరూపమును సాక్షాత్కరించుకొనునప్పు డొక చక్కని వాని, పెద్దనయనంబులవాని, ఎగు బాజంబులవాని, బంగరు వన్నెవాని, వాని, వాని అని నిరూపించుకొనుచుండు. కాని ఊహనిర్మాణయో మన్మథుని మన్మథుని భస్మీభూతునిగ జేసి నిరాకారునిగఁ జూపి అతనికళనప్రతిప్రణీయించును జ్ఞాపించఁ జేయు. సామాన్యఁడు, అనఁగా సర్వసామాన్య వేదాంతి, భగవంతునిగుఱించి యోచించునప్పుడు నిరాకారబ్రహ్మం బను. ఊహనిర్మాణయో నిరాకారబ్రహ్మమునే నీలమేఘచ్ఛాయబోలు దేహమువాడు అని సాక్షాత్కరింపఁజేయు.

ఒకపుస్తకమునం దీవరివర్తన మిట్లు వర్ణింపబడిన దనవచ్చును “Real objects are modified in form by the internal visions. They resemble, so that the real objects may seem to be materialisations of the visions. (Poets do this)” “అంతరంగిక సందర్శనంబులవల్ల బాహ్యరూపము లాంతరంగిక సందర్శనంబుల కనురూపంబులగు రూపంబులు దాల్చుచున్నవి. అందుచే నేనుగుచున్నవి? బాహ్యస్వరూపము లాయాంతరంగికసందర్శనంబులయొక్క ప్రత్యక్షగోచరమూర్తులేమో అన్నట్లు అనుకొనుచున్నాము.” (ఇది కవులుసేయుపని) మతియొక దృక్పథము. —పైపుస్తకమునం దే కనవచ్చు— “A picture suggests to us a sentiment or a memory. We feel that the picture is the cause, the occasional cause of the memory or the senti-

ment; something has been stirred in the depths of our personality." "ఒకానొకమూర్తి మన కొకసంస్కృతిలో యూహానో తట్టించు. ఆ మూర్తివిలోకనమే ఆ తాత్కాలికపు సంస్కృతికిగాని ఆ తాత్కాలికపు టూహకుగాని కారణ మనుకొందుము. ఆత్మీయవ్యక్తికుహరమున నెదో సంస్కరించు. మఱియొకచో నిట్లున్నది. "Emotion is the main cause of the majority of spontaneous suggestions. Function of art is to suggest sentiments by giving them expression." "రసము ఇచ్చాసంస్కరణములకు బెక్కింటికి మూలము. కళయొక్క ప్రవృత్తి యేమిటన: ఆ సంస్కరణములను వ్యక్తీకరించుటయ."

ఇట్లు చూడచూడ నాంతరంగికకారణము బాహ్య దృష్టి యగుంగాక లోలిచూడ్కి యగుగాక—కళయొక్క ముఖ్యప్రవృత్తి లోకమున కొకకొన్ని యూహలను సంస్కృతులను సమకూర్చుటయని తేలుచున్నది. ధన లాభముగాని, పదార్థలాభముగాని మనకొడఁగూర్చునదికాదు కళ. తక్కిన మానుషప్రవృత్తులనుండి కళాప్రవృత్తి నిట్లు మనము వేరుపఱుపవచ్చును. మనము వర్తకముచేయుదుమా లాభముపొందవచ్చు, సప్తముపొందవచ్చు. వ్యాజ్యము నడుపుదుమా గెలువవచ్చు, నోడవచ్చు. లాభాలాభములు జయజయములు ఆ ప్రవృత్తితోఁగూడఁ బుట్టుచున్నవి. కాని కళోపాసన చేయువానికి లాభాలాభములతోఁగాని జయజయములతోఁగాని ప్రసక్తియుండదు. ప్రసక్తియుండుటయేకాదు. లాభాలాభములకుఁగాని, జయజయములకుఁగాని అవకాశమేలేదు. అతనియొక్క విలాస మెట్లుండునన—ఒక రుపమించినట్లు 'I have found something wonderful. I want to share it with others' 'నేను వింతనొకదానిని విలోకించినాను. అందు మీరందఱును పాల్గొంట నాకోరిక' అని అనువాడు.

ఇట్టి అమాయకపు, టలోక్యపు టచ్చెరుపాటువలని ప్రయోజనమేమి?—ప్రయోజన మడుగరాదని తోలుదొల్లనే వ్రాసితికాని అడుగకమానరు. ఈ మధ్యను హిం

దూషిత్రికలోఁ గాబోలు చదివినాను (Gould 'గోల్డ్') అను ఆయన్ని అడిగినారట—కవిత్వమువలని ప్రయోజన మేమని. దానికాయనవ్రాసినారు. ప్రేమ, స్నేహభావము ఎట్టివో అట్టివే సంగీతమును, సాహిత్యమూనని. కాని యునయోగ మిట్టిదని చూచించలేకపోయినారు. చివరమాత్రమేమన న్నారన Anything which introduces us to beauty introduces us to truth. It is an old belief but I know of no new one that superseded it." "ఏదయితే మనలకు సౌందర్యముచూపునదియో అదియే మనముందు సత్యమును బ్రతిష్ఠించు. ఈ న్యాయము ప్రాబుద్ధ న్యాయమయ్యు దానిసత్యమిందిన న్యాయము మఱొందు నేటికిని బ్రచించింపఁబడియుండలేదు." ఒకానొకగొప్ప కవి కూడ అదేమాదిరి అర్థమిచ్చు ముక్క అన్నజ్ఞానము. Beauty is truth, truth is beauty. 'సౌందర్యమే సత్యము. సత్యమే సౌందర్యము' అని. కాని అక్కడే చిక్కు.

సత్యమనున దెప్పుడును నిరాడంబరమైనది, విశ్వసమృతమైనది, తిన్నగఁదోచునది కా. సౌందర్యమనున దట్టిదాయని నా సమస్య. సౌందర్యమనునది పరికరములతో కూడినది, స్వార్థముగలది, చుట్టుదారిగలది కా—రంగు, రాగము, రహస్యము, లేనటువంటి సౌందర్యమున్నదా? ఇది నాకందమైనది, ఇది నా కందముగానిది యని యనిపించని సౌందర్యమున్నదా? అనపేక్షితంబుగలభించు సౌందర్యమున్నదా? లేదనుకొందును. కాని సత్యమునుగురించి విచారింపిమా సత్యమునకు వన్నెచిన్నె లుండవు. అది అందఱు నోప్పకొనవలసినదే, అందఱికి స్వతస్సిద్ధము. ఇంతటి శారతమ్యములు గల సత్యసౌందర్యముల కభేదస్వరూపము కల్పించుటలన్న యొకింతసాహస మన జెల్లు. జిజ్ఞాస కవకాశమున్నదనుకొందు. అది సర్వసామాన్య సౌందర్యము కాదని యనుకొనవలసి యుండు.

జ్ఞించిన సుందరవర్ణనమునుండి మనకొను పరికరాదులు తీసివేయ నికను మిగులుననుకొందు నెదో సౌందర్యము, నిరాడంబరమగు సౌందర్యము, విశ్వ సమృతమగు సౌందర్యము, తిన్నగఁదోచు సౌందర్యము. దానిని

గురించి తఱిమిశఱిమిచూతము. అట్లు తఱచుటచే సత్యమైనసౌందర్యము ఎట్టిదో మనకు గోచరించుటయేకాక సుకవిచేయు లోకోపకారముగూడ మన కవగాహనమగు.

ఆ విమర్శనము సేయఁగడంగుముందు లోకమందు నందమయ్య నిరాడంబరమగునవి, స్వార్థపరత్వము గల్గినవయ్య విశ్వతోముఖములైనవి, వ్రీడాభావము గల్గియు యధేచ్ఛ లభించున వెవ్వియైన నున్న వేమో చూతము. అట్టి పున్నయెడల వానిని మనము సత్యసౌందర్యదార్థము లని పలువచచ్చును. నా బుట్టికి, పువ్వులు, చెట్లు, ఆకులు, కొండలు, నదులు, పక్షులు, మున్నగు సృష్టిజాలమెల్ల యట్టిదగనే తోచు. పువ్వులున్నవా యవి రంగు రంగు లతో, నవాసనతో, మెత్తందనముతో నోహించుటవి. కాని వానియందము నిరాడంబరమైన యందము. ఏమందురా అంత పరికరిసౌందర్యమును మట్టినుండి పుట్టుచున్నది. మరి శలాభిముఖులై స్వార్థము నపేక్షించునవయ్య అవి తుమ్మెదలకు మకరందమిచ్చుచున్నవి. ఎక్కడున్న తుమ్మెదలూ వాని నాశ్రయించుచున్నవి. ఎంత ముగ్ధములయ్య మనమువెల్లి నిలుచున్నమీద రాలుచున్నవి. నిజముగాఁ బువ్వులు నిరాడంబర సుందరదార్థములు. ఆకులు, చెట్లు, కొండలు, నదులు నంతియో. కవిత్వము వానివంటి కవిత్వమయిన, అది వో సత్యసౌందర్యము గల కవిత్వము. అంటే వైజస్యస్థి లాగుండవలెనుగాని కవిత్వము మానవుడు తెచ్చిపెట్టుకునే కృత్రిమస్వభావముతోఁ గూడినట్టిదిగా నుండకూడదని తాత్పర్యము. అయితే కవిత్వ మొక్కసృష్టికి సంబంధించినదేనా. మానవునకు సంబంధించినది కూడానా అని యోజింపవలసియున్నది. మానవులను, మానవుల చెయువులను వర్ణించడూ కవి? ఆ వర్ణించేటప్పు డేలాగున నుండవలసియుండునూ కవిత్వము? మానవునియొక్క సత్యసౌందర్య మెటిదీ? అని గమనించవలయు.

ఈ సందర్భమును మనము అర్థము చేసికోవలెనంటే తిరిగి సృష్టినే పరిశోధించి చూడవలెను. ఒకచెట్టు నుఁగాని, యొక తీవనుగాని మనము పరికింతుమా, ఏ యది

బాహ్యప్రపంచము నాకర్షించుచు బాహ్యప్రపంచము నుత్తేజితము గావించు? ఆచెట్టుయొక్క చిగుళ్లు, పువ్వులు, ఫలములు. అంతేగాని ఆచెట్టుపైకెగబీల్చుకొను నీళ్లుకావు. ఆచెట్టుమొదటవేయు మెటకాదు. దాని కాపుకొఱకు పాతిన కంచ కాదు. ఎదోరంగు ఎదోసువాసన ఎదోరుచి గల ఫలములు. బాహ్యప్రపంచమునకు వలసినవివే. అట్టి మానవుని సత్యసౌందర్యమును. అది మానవుడు తనకొఱకై యేవే గణించుకొను రూపాలు లజాలపైసలందుగాని, తన పొట్టనిండించుకొను నాహారపదార్థములందు గాని లేదు. వానితో బాహ్యప్రపంచమునకుఁ బ్రసక్తియేలేదు. ఎంతవఱ కొకానొకమానవుని చర్యలు, చెయ్యులు సత్కృతులు, మహదాశయములు, ఆచెట్ల పువ్వులువలె, ఆచెట్ల ఆకులవలె, ఆచెట్లఫలములవలె లోకము నాకర్షించుచు లోకమునకు దేజస్సు, ఒయ్యారము, శక్త్యశక్త నొడగూర్చునవియో అంతవఱ కమ్మానవుని సత్యసౌందర్యము చాటఁబడుచున్నది. అందుచేతనే సుకవితా నాయకులయొక్క ఆహారనిద్రాదులు వర్ణింపఁబడక వారి స్వార్థ విరహితములగు ప్రేమ, పరిపాలన, శిష్టరీతిగ, దుష్టరీతిగ ఇత్యాదులే వర్ణింపఁబడుచుండు.

అట్లగుచో మఱి కవి సృష్టియందు, మానవునియందు గనవచ్చు సీసత్యసౌందర్యమును ఉన్నదన్నట్టు ప్రతిపాదించునా; లేక వేతే సత్యసౌందర్యము నొకదానిని తెచ్చిపెట్టునా; లేక ఉన్నదానిని అనుకరించునా?

నాకు తోచే దేమిటన అతగా డివేమీ చేయడని. అతఁడు సృష్టినుండి మానవునినుండి తనకుఁదోచిన యర్థము నొకదానిని దీయుచు అది వానియొక్కయో దానియొక్కయో పరమార్థముగా నిరూపించు. తనయొక్క పరమార్థముగాఁ గనఁబఱుపడు. అట్లు కనబడెచెనా అంతసొంపు చెడిపోయిన దన్నమాటయే. అతఁడు దూరదూరముగానే యుండు. అందులోనే కవియొక్క చమత్కారము. మఱియొక చమత్కార మేమిటంటే-నిజమైనకవిత తెలిసికొనేవరకు తెలియనిదిగా నుండునుగాని తెలిసినవెనుక సర్వ సామాన్యమైన విషయముగానే తోచును.

ఈమధ్య చదివిన ఒక సంచికలో ఒక వ్యాసమంతు
మాచితి స్లో: Poetry is the very stuff of life. It
belongs to the wharf, the mart and the tumult of
life. Whenever a true thought shapes itself before
the intellect of or a sincere emotion makes
its irresistible appeal to the heart of man,

there is the possibility of Poetry. 'కవిత చీవలోకము లోనిది. అది అంగడులందు, పడవల రేవులందు, సంసార సాగరమందు కననగు. ఎప్పుడోక సత్యభావము ఒకానొక మానవుని మనస్సునకు దట్టిగాని ఒక నిజమైనరసము హృదయమునుండి ఉబికిగాని పైకి వెలువడునో అక్కడల్లా కవితకు అవకాశమున్నది'

కావున గవితయన నేనోయని, ఛందోనిబద్ధమని, అయికార విశ్లేఖని పరికల్పింతునీ, మడిగట్టుకొన్న దని యూహించ జనదు. అది ప్రతి మానవునియందును గలదు. ప్రతిచోటను గలదు. సత్యసౌందర్యము, జూడగల సావ కాశము, సాధుమతి మనకుండవలెను. అంతే.

செய்து

१. తామరకూలము

హర్షనైషధము - శ్రీనాథుని యాంధ్రీకరణము

శ్రీమతి విక్కిన సుబ్బస రామలక్ష్మీకాంతమ్మ గారు

శ్రీహర్షుడు నైషధకావ్యరచనాప్రారంభమున

శ్లో. నివీయ యస్య క్షీతిరక్షణః కథా

స్థా ద్రియంతే న బుధా స్సుధా మపి;

నల స్సితచ్చత్తితకీర్తిమండల

స్సరాశి రా నీ నృహసాం మహాజ్వలః.

అని వ్రాసెను.

అభిప్రాయము:—

భూపాలకుఁ డగు నే నలమహారాజు కథలను
మిక్కిలి యాస్వాదించి, బుధులు (దేవతలు, పండితులు)
అమృతమునుగూడ నలకథలనువలె (పూర్వమందువలె)
నాదరించుటలేదో, శ్వేతాతపత్రమైన కీర్తిమండలముగల
యా నలమహారాజు మహాత్మ్యములచే వెలుగొందుచుఁ
దేజోరాశియై యొప్పుచున్నాఁడు.

పిమ్మట:—

శ్లో. ర సైః కథాయస్య సుధానధీరిణీ

నల స్స భూజాని రభూ ద్గుణాద్భుతః;

సువర్ణదండైకసితాతపత్రిత

జ్వలత్ప్రతాపావళికీర్తిమండలః.

అభిప్రాయము:—

ఏ నలునికథ రసములచే నమృతమును నిరసించు
చున్నదో యాభూనాథుండగు నలుఁడు తనదుకీర్తిమండ
లమనెడు తెల్లగొడుగునకు, తెలుగొందు తనప్రతాపపంక్తి
యనెడు బంగారు దండము నమర్చి యద్భుత గుణంబుల
నొప్పుచుండెను.

అనంతరము:—

శ్లో. పవిత్ర మత్రా తనుతే జగద్యుగే

స్మృతా రసతాళనయేవ తత్కథా;

కథం న సా మద్గిర మావిలా మపి

స్వసేవినీ మేవ పవిత్రయిష్యతి.

అభిప్రాయము:—

ఈ కలియుగమున స్మరింపఁబడి లోకమును రసతా
ళనము చేసినవలెఁ బవిత్రమైనదిగఁ జేయు నా నలునికథ
కలుచుమైన నైనను, ఎల్లపుడు తననే నేమించు నామాట
నేల పవిత్రము చేయదు? అనఁగాఁ దప్పక పవిత్రము
చేయునని యాశయము. ఇందులకుఁ బ్రమాణము.

శ్లో. కర్కోటకస్య నాగస్య దమయంత్యా నలస్యచ;

ఋతుపర్ణస్య రాజ్షవే కీర్తనం కలినాశనమ్.

అనునదియే.

ఇక శ్రీనాథరచితమగు నాంధ్రశృంగారనైషధ
మును బరికింతము.

పూర్వము సింగసమంత్రి శ్రీనాథకవి జూచి
నాకు నొక్క ప్రబంధంబు పుణ్యశ్లోకపురాతనరాజర్షిచరి
తానుబంధబంధురంబుగా రచియింపుము.

గీ. భట్టహర్షుండు ప్రౌఢవాక్పాటవమున

నెద్ది రచియించె బుధలోకహితము పొంటె

నట్టి నైషధసత్కావ్య మాంధ్రభాష

ననఁకు, యొనరింపు నాపేర నంకితముగ.

చ. పనివడి నారి కేళఫల

పాకమునం జవియైన భట్టహ

ర్షుని కవితానుగుంభములు

సోమరిపోతులు కొండఱయ్య లా

ననికొనియాడనేరరు—

అని సాహిత్యగోష్ఠీవినోదప్రసంగంబునఁ గవిసా
ర్వభాముండగు శ్రీనాథకవితో శ్రీహర్షకవితే రచింపం

బడిన సంస్కృతనైషధము నాంధ్రభాష నొనర్చి, తన కంకిత మిమ్మని నుడివెనట.

అప్పుడు శ్రీనాథుడు శృంగారనైషధమును రచించుచు నిష్పదేవతాస్తుత్యాదుల నొనర్చి, యభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పం బూనిన యిమ్మహాప్రబంధమునకుం గథానాయకుండు :

సీ. తపనీయదండైకధవళాతపత్రితో

ద్దండతేజశీర్తిమండలుండు

నిర్మలనిజకథానిమిషకల్లోలినీ

తూళితాళులజగత్కల్మషుండు

వితతనవద్యయద్యోపనానాజయ

శ్రీవధూటీసమాన్తిష్ఠభూజుండు

నిఖిలవిద్యానటీన్యైరంగస్థలా

యతనాయమానజిహ్వంచలుండు

తే. ప్రస్తుతింపంగఁ దగు సముద్భటకతోర

చటులగుణబుక్రియాఘన స్థనితి ఘోష

చాఁగిరదభవశరాసారశమి

బలసదహిత తేజోదవానలుండు నలుండు

అని ప్రారంభమున వ్రాసెను.

ఈ నీసపద్యమువలన సంస్కృతనైషధములోని మొదటిసర్గయందలి 1,2,3,4,5,7, స్లోకముల యందలి యభిప్రాయములు క్లుప్తముగ వివరింపబడినవి.

1,2,3 స్లోకములలోని యభిప్రాయమును ఈ నీసపద్యమున మొదటి రెండు పాదములలోనే నుడివెను.

వైరెండుపాదములకు సరియైన అర్థము:—

బంగారముయొక్క కామయు, ముఖ్యమైన తెల్లనిగొడుగునుంగఁ జేయఁబడిన పొడుగైన పరాక్రమమును, కీర్తిమండలమును గలవాడును, నిర్మలమైన తనచరిత్రమనెడి దేవనదిచేతఁ గడుగంబడిన సకలలోకములయొక్కయు, పాపములు గలవాడునై నలుండున్నాడు.

అనఁగా మూడు లోకములలో దేవనది ప్రవహించి, వాని నెట్లు వివ్రీకరించుచున్నదో యా ప్రకారమే

నలునిపుణ్యచరిత్రము లోకములయందు వ్యాపించి, వానిని బవిత్రము చేయుచున్నదని భావము.

శ్రీహర్షకవి నైషధప్రారంభమున భూపాలకుండగు నే నలునికథలను బుధులు చవిజూచి సుధ (అమృతము)నుగూడ నావిధముగ నాడరించుటలేదో యనియు, రెండనశ్లోకమునఁగూడ ఏ నలునికథ రసములచే సుధ (అమృతము)ను మీఱుచున్నదో యనియుఁ జెప్పెను. ఇట్టి స్థితిలో కవిసార్వభౌముడగు శ్రీనాథుండు సింగస మూర్తికోర్కెచొప్పున హర్షనైషధము నాంధ్రభాష నొనర్పం బూని మొదటి నీసపద్యముననే రసవిశేషపోషకంబగు హర్షకవిసమృతంబగు సమృతసామ్యమును నలచర్చిత్రమునకుం జెప్పక దేవనదీసామ్యమును జెప్పెను. ఒకనేళ

స్లో. వివ్రీతమత్రా తనుతే జగద్యుగే

స్మృతా రసతూళనయేన తత్కథా—

అను మూడవశ్లోకమందలి రసతూళనావివ్రీతత్వమును వెల్లడించుటకై యమృతసామ్యమును జెప్పక, దేవనదీసామ్యమును నలకథకుఁ జెప్పెనన్నచో నిట్టిసామ్యమును శ్రీహర్షుఁ డొక్కసారియైనను నుడువక పోవుట యే గాక మొదటిరెండు శ్లోకములలోఁగూడ సమృతము నేలఁ బేర్కొనవలెను ?

రసాత్మకమగు మహాకావ్యమునకు సమృతసామ్యమునువీడి, దేవనదీసామ్యమును జెప్పటలో రసవిశేషము పొసంగి యున్నదా ?

లోకమునందుఁ జూడఁ బంచకావ్యములను బఠించి విమృత విద్వదాపదమైన నైషధకావ్యమును జదువుచుండిరి.

సాహిత్యదర్శణమునందు “వాక్యంరసాత్మకం కావ్యం” అని చెప్పఁబడుటచేతను బ్రతాపరుద్రీయమున రసస్వరూపనిరూఢిమునందు “అథ సర్వేషాం ప్రబంధానాం జీవితభూతిస్య రసస్య స్వరూపం నిరూఢ్యతే” అని యుండుటచేతను, కావ్యము రసాత్మకమైనదనియు, ప్రబం

ధములన్నిటికిని రసమే ప్రాణహృత్ చున్న దనియు స్పష్టమగుచున్నది గదా!

“శ్లో. రసతే సాన్విదనార్థత్వా ద్రస్యంత ఇతితే రసాః”-

అనుటచే ననుభవించబడుటనలన రసమునకు బరగుచున్నది.

ఇట్టి రసము పెక్కు తెలుగులై యున్నది.

హర్షాదివిరసభరితముగు తన కథలో రసపోషకము గల బహిత్రత్వాస్వాద్యత్యములు ప్రకాశించునట్లులు నుపమానమును జెప్పబడలించి, సలకథ సర్వరసోత్తమం బగు సుధనుగూడ మీఱుచున్నదని బుధజన సమ్మతంబుగాఁ జెప్పియుండెను.

శ్రీనాథకవి యాంధ్రమున సలకథకు దేవనగీసామ్యమును గల్పించెను. దేవనగీసామ్యము కవిత్వాపాదకమున సమ్యక్తమును మించుచుండినను, నాథకవి సమ్యక్తంబగు రసపోషణమున లోకస్ఫురణము గొల్పై కన్పట్టక మానదు.

శ్రీహర్షుం డినుమాలు సలకథకు సుధోపమానంబు జెప్ప నీకవిసార్వభౌముఁడు దానిని తీసివైచుటలో గడించిన వైపుణ్య మెట్టి?

గంగ విష్ణుపాదమున జనియించినది. పరమేశ్వరుని శిరమున ధరింపబడుచున్నది. మహాతన మొనర్చిన భగీరథుని ప్రయత్నమున దివినుండి భూపాతాళలోకమునకుఁ దేరినది.

శ్రీమద్భాగవతదశమస్కందమున:-

శ్లో. వాసుదేవకథాశ్రవః పురుషాన్ శ్రీం పునాతిహి
వక్తారం పృచ్ఛకం శ్రోతృన్ తత్త్వాదనలిలం యథా.

అని యుండుటచే నారాయణకథాశ్రవము, నారాయణపాదసలిలమువలె జెప్పవానిని, నడుగువానిని, ననువారిని బహిత్రము చేయుచున్నదని నుడువుటం బట్టి, గంగకు కవిత్వత్వాతిశయము కలదనుటలో సందియముండఁజాలదు.

ఐనను అమృతమున కంపిత్రత్వము లేకుండుటయే గాక కంపిత్రత్వమును, విశేషరసాస్వాద్యత్యమును కలవని నిస్సందేహముగఁ జెప్పవచ్చును.

ఎట్లనిన, సురాసురలు మిక్కిలి వాంఛతో క్షీర సముద్రము మథనముచేయుచుండ హాలాహలా విషంబు మున్నగు నిక్కట్టులెన్నియో యుప్పిరిల్లినను, బట్టువిడు సక, వెనుచీయక తమ కభీష్టమగు సమృత్తమును సాధించిరి గదా!

అమృతసాధనార్థమై మందరిగిరిని శ్రీమన్నారాయణుఁడుగూడ కూర్మహామున ధరించెను. సుధ క్షీర సాగరమునకు బాట్టినది. తోబుట్టువులు జూడ కస్తుభము పారిజాతము కంఠధేనువు చంద్రుఁడు లక్ష్మి మున్నగు వారలు.

అమృతము పుట్టినంత నే దేవతలు తనివిజెడురా? లేదులేదు. ఆ అమృతమును శ్రీమహావిష్ణువు లోకకంపిత్ర కరకమలముతో నిచ్చుచుండఁ బంక్తులు కీర్చి కూర్చుండి, దేవతల్లెరు తనివికీరఁ గ్రోలియుండిరి.

నారాయణుని పాదస్పర్శగలట గంగ; నారాయణుని కరస్పర్శగలట సుధ. అమృతపానముచే సురలు జరామరణవర్జితులై త్రిదశత్వ మొందరి.

అమృతఘటమును స్వర్గములో నింద్రులు మిక్కిలి భద్రముగఁ గాపాడుచుండిరి.

పూర్వము కద్రవగూడ గరుడుని సురనుచెచ్చి నొసకిచ్చినఁ దల్లియగు వినతకు దాస్యవిముక్తిని జేసెదనని చెప్పియుండెను.

పై వానిని జూడ సమృత్తమునకుఁ బ్రోత్సహముండుటయే గాక దేవలోకపూజ్యమగు రసవిశేషము గల దనుట నిర్వివాదము.

వేయేల! పురాణోత్తమమగు భాగవత మహిమను వినరించుచు:

శ్లో. నిగమకల్పతరో ర్గళితం ధలం

శుకముఖా దమృతద్రవసంయుతమ్;

ఆయుర్వేదసమాజము వారి ఔషధరత్నము , పరీక్షించదగినవి.

మదనకామేశ్వర లేహ్యం.

వనమూలికలతో చేయబడినది— నీర్వృణ్యుని—బలమును కలిగించు ఔషధములలో యుత్తమము—మేహము—నిక్కాక—శుక్లవర్ణము—అతి సువాసితము—మొదలగువాటిని హరించి వండిబలమును—సంసారసౌఖ్యమునకు శ్రేణి—సంతాప్రాప్తిని కలిగించుటలో అమోఘమయినది—వేల డబ్బీలు విక్రయమును చున్నవి.

2 డబ్బీలు చాలును. 20 తులముల డబ్బీ రు. 1-4-0

పాలసుగంధి లేహ్యం

రక్తశుద్ధికి శ్రేష్ఠమయినది. సనా మేహము, మేహపాడలు, మచ్చలు, యితర చర్మరోగములు, కీళ్ళనొప్పులు, ఎలబద్ధము మొదలగు వ్యాధులను హరించి రక్తమును శుభ్రపరుచుటలో శ్రేష్ఠమయినది. 4 డబ్బీలు చాలును. 20 తులముల డబ్బీ రు. 1-4-0

క్షయార్తిషము

దగ్గులు, క్షయదగ్గులు, ఉబ్బసదగ్గులు మొదలగువాటిని హరించును. డబ్బీ రు. 1-0-0

ఘనసాచంద్రిని

అన్ని విధములగు శగ, అంటురోగములు, స్త్రీల కుసుమవ్యాధులు, మాత్రపురుంట, చురుకు, మొదలగుఅన్ని వ్యాధులనుహరించుటలో చాలా ఉత్తమమయినది.

4 సీసాలు చాలును సీసా 1-కి రు 1-8-0

దీనిని చందిని అత్తరు అనానాముతో పుచ్చుకొనిన తక్షణమే సమస్తబాధలు హరించును.

చందిని అత్తరు సీ 1-కి 1-4-0

కందమూల రసాయనం

మూలవ్యాధి (మొలబాడ్డము) కిది మంచివందు. పలబద్ధకము, ఆసనమందు రక్తచీముగాని పచ్చుట, మొదలగుఆర్య సుస్సంబంధమును వ్యాధులను పోగొట్టును.

రోజాపుష్ప లేహ్యం

మలబద్ధమును హరించి కాలప్రవృత్తిని నిక్కగా కలిగించును. పక్ష్యములేదు సదావాడుచుండవచ్చును 1 డబ్బీరు 0-10-0

మహాఖండా ర్దక లేహ్యం

సమస్తవైద్యములు, వాంతులు శ్రేష్ఠము. ఆకలిలేకుండుట, మొదలగువాటిని హరించి మంచి ఆకలిని, శీర్ణశక్తిని కలిగించును. 15 తు డబ్బీ రు 1-0-0

గంధకరసాయనము

పరిశుద్ధముగా తయారు చేయబడినది. సమస్తరోగములను నిర్మూలము చేయును. తీర్చించిన సవాయిలు, చర్మరోగములు, కుగుపులు, కొరుగుపుండ్లు, తీట, జిల, మేహపాడలు, మచ్చలు, కుంభపులు, మొదలగు అపరిశుద్ధరక్త సంబంధమును వ్యాధులను హరించుటలో ఒక శ్రావ్యుని గణియున్నది.

15 తులముల డబ్బీ రు. 2-0-0

చ్యవర ప్రాసలేహ్యము.

ఇది అమలకసారముతో చేయబడినది. బలమును కలిగించుటలో యుత్తమమయినది. క్షయదగ్గు, ఉబ్బసము, అశీర్ణము, శ్లేష్మము, కఫము, పురాణజ్వరము, మొదలగు వ్యాధులను నిండించుటయే గాక గుండెబలములు నరములకు పటుత్వమును గలిగించుటలో శ్రేష్ఠమయినది.

కాగ్లెరూ ఆయుర మొదలగువాటి ంటే యుత్తమమయినది.

20 తులముల డబ్బీ రు 1-4-0.

అశ్వగంధ రసాయనము

ఇది సమస్తవిధములగు మేహములు, నిక్కాకలు, శుక్లవర్ణము, శగరోగము, రక్తచిగునము, అత్యంతమయిన తాపము, ఆకలివంధము, దుర్బలత్వము, గుండెలోపంట్లు, విశిగ్గు, పొండ్లు, క్షయ, రక్తక్షీణము, సర్వవిధములగు ఉష్ణవైత్య సంబంధమును వ్యాధులు, శీర్ణజ్వరములు మొదలగు వ్యాధులను నిండించి విశిష్ట బలమును, వీర్యవృద్ధిని, ఆకలిని, శ్రేష్ఠత్వము కలిగించును.

2 డబ్బీలు చాలును. 20 తు|| డబ్బీ 1-కి రు 1-4-0.

నోట:—దీనియందు, 1 డబ్బీకి, ఒకతులమునకును పంగార్ధగసిందూరమును గలిపి శేషించినయడల మేహాది సమస్తరోగములను శీఘ్రముగా హరించుటలో ఎక్కువగా పనిచేయును. పంగార్ధగ సిందూరము తులం 1-కి రు 2-8-0.

అన్ని ఔషధముల మాక్యాటలాగు యుచితము

5-0-0 రూ పైబడిన ఆర్డర్లకు 1-0-0 రూ 1-కి 0-2-0 కమిషని చెప్పదము.

పి. శి. వి. అందు కంపెని, ఆయుర్వేదసమాజం, పెరిదేపి, నెల్లూరుజిల్లా.

క త్తి య వా రు ట్రే డింగు కంపెనీ

జగత్ప్రసిద్ధిగల నర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు, అత్తరులు

మీరుకోరిన సువాసనలు మీకు లభించగలవు

మనోహరపరిమళముగల తలనూనెలు

కుసుమార్ హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్):—తలనూనెలలో

కాటిలేది, సంపన్నులు మెచ్చునది. వెల నీసా 1 కి రు. 1-0-0

సెల్టోగోల్డ్ హాయిరాయిలు వెం. 777 (రిజిస్టర్):—

గులాబీపువ్వుల నిజసారభ విందుగలదు. కోబాపూవుల కాసక్తి

గలవారి కామోద మొసగును. వెల నీసా 1 కి రు. 0-14-0

కోకోనట్ హాయిరాయిలు వెం. 777 (రిజిస్టర్):—

టెంకాయనూనె తలనూనె కుపయోగించునది ప్రతివానికిని తెలి

యును. కాని ఎట్లు నిడదుచేసివో నదిప్రకృష్టమో తెలియదు.

ఈ 777 నెం|| దులో (రిజిస్టర్) చేసిన యీ టెంకాయనూనె

కుడిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగా చేయబడి నూత్నగువా

ససాంకరితముగా కేయబడినది. అందుచే అందరిచే మెచ్చ

బొందినది. వెల నీసా 1 కి 0-14-0

పువ్వుమాలతీ హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్):—మాలతీ

పువ్వుగువాసనతో అతిమనోహరమై హృదయరంజకమై యుష్మ

తలనూనె యిది. వెల నీసా 1 కి రు. 0-14-0

సువర్ణమాలా హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్):—ఇది సర్వ

జనాదరణీయమైన సుమహార సువాసన గల తలనూనె. వెల నీసా 1 కి రు. 0-9-0

నర్వజనాదరణీయమైన పువ్వుముల అత్తరులు

అల్లో మధుకర్ వెం. 777:—ఈ అత్తరులందుగల సాగ

నేడే వ్రాయుదు. దొంగమాదిరులను చూచి మోసపోకుడు. వీనికి బదులుగా వేనినై నను అంగీకరించకుడు

సురానా గల ఔషధముల దుకాణము లన్నింటియందును దొరకును. లేదా,

క త్తి య వా రు ట్రే డింగు కంపెనీ బాంబాయి (నెం. 4)

మధురలో ఏజెంట్లు:—కాదర్ సాహెబు అండు సన్సు.

పాకింగు పోస్టల్ ప్రత్యేకము

మాదిరి నీసాలు:—రెండణాలు చీట్లు పంపినవారికి

కోరిన అత్తరులలో ఒకమాదిరినీసా ఉచితముగా పంపబడును.

రెండణాలచీట్లు పంపినవో కోరినతలనూనెలు ఏచెట్టి

నైనను మాదిరినీసాలు ఉచితముగా పంపబడును.

పైన పూలవాసనచే మోహితులై అనేకమంది యీ అత్తరును తమ యభిమానసారథముగా భావించుచున్నారు. ఒకసారి యుపయోగించినవో స్వర్గా నెరించినట్లుగను, క్లబ్. నీసా 1 కి 1-12-0

క్లబ్. కుమార్ (రిజిస్టర్) పరిమళములం దపూర్వచ్చితములు:—అర్ మ కోపిత పూవులవాసన యీ అత్తరునందు కల

దని సారథిప్రేము లందరును అంగీకరించిరి. సారా అర్ఖులతో

చేర్చిన యిత్ర ఆత్మరులను జూచి విసుగుచెందినవారి మనోభిప్ర

మునకు తగిన అత్తరు. నిది సుకుమారమైన నూత్నసారథము

వెనజును. వెల క్లబ్ నీసా రు. 2-0-0

క్లబ్ బాస్కెట్ వెం. 777

క్లబ్ పీసా

క్లబ్ డోక్

క్లబ్ లిటీమజం

క్లబ్ మస్

క్లబ్ నీగోల్

క్లబ్ బకూల్

క్లబ్ కురంగి

వెల క్లబ్ నీసా 1 కి రు. 1-12-0

క్లబ్

క్లబ్

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ శుక్ల సంవత్సరాదిపంచిక

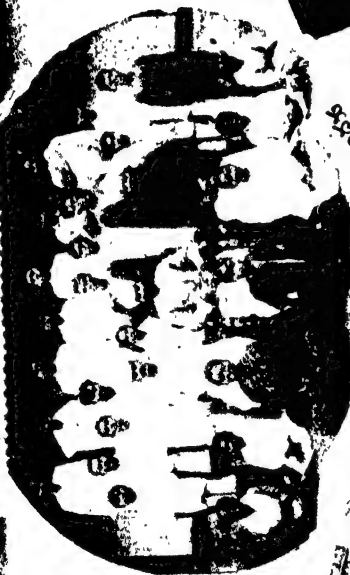
కాకి భట్టపండులలో గలిచినవారు

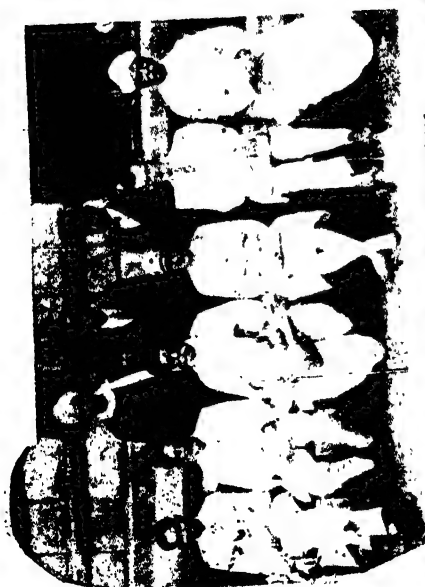
బొమ్మలూ, నాగభట్టపండులూ ఉండి పోయినవారు

శ్రీ యన్. శ్రీనివాసయ్యుని గారి వాక

కర్నూలు-నాగభట్టపండులూ ఉండి పోయినవారు

నాలప భారతీయ వేదాంతమునాథుడు

అంగ్రహస్వామి కుటుంబ విండు. చెన్నై లో

ఆంధ్రవత్రిక శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

ఆంధ్రవిశ్వకా పరివర్త-పట్టప్రవాసన

శ్రీమతి అర్చనారీ స్వాగతము

కె. పి. వి. బాకాప్రసాదగారు, యు. పి. యం.

బంగళాదేశ ప్రతినిధి బహిరంగపరచిన వైదికబృందము

యం. యస్. యం. ఆర్. ఉద్యోగియాలి కే-ననూ చేరము

పిబత భాగవతం రస మాలయం
ముహూ రహో రసికా భవి భావుకాః.

శుభభరితులగు నో రసికులారా! శుకముఖిస్వర్ణమున నమృతద్రవముతో నిండిన వేదమును కల్పప్రాయము నుండి పడిన చక్రవర్తిలనుగు భాగవతమును, లయనాద్యసమీప ననుభవింపుఁ డనుటచే నమృతమహత్వ మిందఁ జక్కగ వివరింపఁబడినది.

శ్లో. శ్రేష్ఠయమకచక్రవర్తి యగు పేంకటాద్వరి కవి
యట్లు చెప్పెను.

శ్లో. అసా వశగుణా మే హరికథా సుధాధారిణి;

కృతి ద్దనుజభిర్గుణగ్రహణాలాపై ర్గృహ్యతే.

అన కృతి గుణభూయిష్ఠ మైనది గాకుండినను, హరికథ యనెడు సుధను ధరించినది గావున హరిగుణసంకీర్తనానామకై నీర్వహింపఁబడు నని నుడివెను. ఇందుఁ జక్కగ హరికథ సుధారూపముగనే చెప్పఁబడినది.

శ్లో. రుచిరకవివాక్యే ష్యసవధి ర్నవానందః కో

చ స్ఫురతి తు రసో సౌ నిరుపమః—

సుకవి వాక్యములందు మితిలేని నూతనానందంబు గల్గించు చెప్పశక్యముగాని రసము గలదను బాణోక్తిచే రసమే కావ్యమునకు ముఖ్యమని తేలుచున్నది.

శ్లో. సుధామయా సేన సుధాం గళంతి

విదగ్ధసంయోజన మంతిరేణ;

కావ్యాని నిర్వాహజమనోహరాణి—

అనుటచే గావ్యములు సుధామయము లైనవని విదిల్చిమగు చుండెను.

పరమేశ్వరావతార మనందగిన ధూర్జటికవివరుడు

శా. నత్కిరాదికవీంద్రులకు దివిపద

న్నప్రాయవాగ్దంభసం

పత్కావ్యప్రతిపదకప్రతిభులం

బన్నిద్రఱుకైవసం

విత్కాసారమరాశిరన్నములఁ ద

ద్వద్వారసాపేక్ష భూ

భృష్మంశీరపుఁ డుంచె సంపదరిఁ దృ

ప్తి బౌందఁగాఁ జేయుచున్.

అని కాశహస్తీమాహాత్మ్యమున నమృత తుల్యమున వాగ్దంభములను నగు కావ్యములను జేయు నాని నుడివియుండెను.

కవి బ్రహ్మ యని పేరెన్నిక గన్నవాఁడును, శ్రీనాథకవికిం బూర్వీకుఁడు నగు తిక్కనయజ్ఞ భారతాంధ్రీకరణమునకు, దొంగకొని విరాటశర్వరచనారంభమున

ఉ. కావున భారతామృతము

గర్జపుటంబులనారఁ గ్రోలి యాం

ధ్రావలి మోదముంబారయు

నట్లుగ సాత్యపతేయసంస్మృతి

శ్రీవిభవాస్పదంబయిన

చిత్తముతోడ మహాకవిత్వ

తొ విధి నొంది పద్యముల

గద్యముల రచియించెన్ గృతుల్.

అను పద్యమున భారతామృతమని చెప్పియుండెను. సహజ పాండిత్య ముండితుండగు బమ్మెర పోతనామాత్య కవివరుఁడు:

మ. సరగోవిందకథాసుధారసమహాపన్నోరుధారావరం

పరలంగాక బుధేంద్రచంద్ర! ఇతరోపాయానురక్తిబ్రవి

స్తరదుద్దాంతదురంతదుస్సహజనుస్సంభావితానేకదు

స్తరగంభీరకఠోరకల్మషకనద్దావానలం బాటునే?

అనుచు భాగవతరచనంబున గోవిందకథను సుధారసమని చెప్పియున్నాఁడు.

ఆంధ్రనైషధమున “మధురాక్షరములైన మామాటలు వినంగ నమృతాంశసులై యోగ్యు లనుపమాంగి” అమృతరసమును గ్రోలిన యా దేవతలే మామాటల రసమును పరికింప నష్టులని శ్రీనాథుఁడే నుడివి యున్నాఁడు. కావున నో విమర్శకాగ్రగణ్యులారా!

శ్రీహర్షకవి తొలుత నినుమాటు సలకథ సుధారస గొఱంగ యనియు నా మదికిం దోచుటచే నిట్లు విన్న
మును మీటుచున్నదని చెప్పిన దానిని శ్రీనాథకవీ వింటిని.
ద్రుఢాద్రాశ్చంగారివై పగరచినారంభమున ఎడుచుట ఇందలి యుక్తాయుక్తములను బుధలోకమే సరిగ్గా
సాడిగాదనియు, మహాకావ్యరచనకు రసపోషణమునఁ దిందునని వినయమున నుడువుచుంటిని.

ఆజంతా చిత్రము

3. హామనాథ (హామనాథము)

ప్రాచీనరోషము, వ్యాసుడు-తిక్కన

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

శ్రీకృష్ణుడు సంధికి బోవునప్పుడు పాండవులెల్లఁ దమ యభిప్రాయములను తెల్పినపుడు ప్రాచీన సామ్రాజ్య సహదేవుల గౌరవాంశములను మెచ్చుకొనుచు భీముని శాంతిని జూచి మిగులంగినియుచుఁ గన్దొయి నశ్రువులు నింపఁ జ్రీకృష్ణభగవానునితో నను మాటలలో ముఖ్యము లివి. “ఏమియు నీయని నగని నోవ్వకొనెద్య సృంజయనహితులై పాండవులు వారిని ద్రౌపదిగారు. సామదానముచే సాధించఁ దగినది వారియొడ లేదు. వారియొడ గృహ సూంహదు. సామదానముచే సాధ్యులుగానివారిని దండించుట శీఘ్రము గాపాడుకొనువారికి ధర్మము. నీవును పాండవులును గలిసి యుద్ధమునెయుట యుక్తము. సర్వక్షత్రయసూహ వహము. లోభాక్రొంతులైన క్షత్రీయులను, దదీకరులను గూడ క్షత్రీయుఁడు హరిమునెయనలే. చంపదగింపానిని జంకకపోవుటచేఁ గల్గుదోషము, చంపదగినివానిని జంకిన దోషమానందే. నా దూఱముగ నీవెఱుంగును. నానినైన నేను భీష్ముడ్రొంగుకొని గోడలను గాజాలను. భీమాంధులు కృష్ణులై సంధిగోరి రేచి వృద్ధుడైన మార్కండిమహారథులైన పుత్రులతో వచ్చి పోరంగలఁడు. నా దేవుడు కొమరులు మహాబలు లభిమన్యుని ముంచుచుకొని పొరపులతోఁ బోరుదురు.

“ఇదామూఁడేగట్లు కోఁము లోనినుకొని నిరీక్షించితి. ఇప్పుడు ధర్మమునే చూచుచున్న భీముని వాక్యముచే హృదయము బ్రద్దలగుచున్నది” ఇట్లని బాప్తున్నకంత మతో నెలుగు దొలుండు వశకుచు క్రిక్కిరిసియున్న వత్సోజయుగమును గన్నీటితోఁదపపుచు ఏడ్చెను. లోని వేడి ద్రవీధివింఁచునోయన వెచ్చని కన్నీరు గారుచుండె.

ఈ ప్రసంగమున ప్రాచీని శ్రీకృష్ణపాండవులకు ధర్మముజెప్పదానిగను, కారవులను జంపుడని స్పష్టముగా

జెప్పయన్న కుపితచిత్తురాలినిగను, కోపాతిశయముచే భర్తలను దృఢీకరించుచున్నదానినిగను, దుర్యోధనుడుశ్యాసనుని రణహతులను జంకకపోతినని మహాతాపముఁ బొందుచున్నదానినిగను వ్యాసుడు చూపెను.

తిక్కన యీ ప్రాచీని జాల మార్చివేసినాఁడు. ఈయన ప్రాచీని రోషమును గడు నిగూఢముగ వెల్లడించుచున్నది. పాండవులను అననట్లు అనుచున్నది. లోకము వారు చినభర్తలను బరిహసింతురేమో అను భయము తనకుఁబలిగినట్లు పల్కుచు యుద్ధప్రోత్సాహమును జేయ నట్లు చేయుచున్నది. “వారివలన గలిగినయవమానము వలన గాకుఁ బిచ్చియెత్తినది, నేను కారులు ప్రేలుచున్నాను. నా మాటలు పాటింక పాండవులయొక్కయు నీయొక్కయు పౌజన్యమునకు భంగములేకుండఁ గార్యమును నిర్ణయించుకొనుడు” అని యుపసంహరించుచున్నది. మాటలో నెంతటిధ్వని యున్నదో చూడుడు. “లోకమున సహనశీలురిని కీర్తిసంపాదించుకొనుటకే నీవును బంధవులును యాత్నించుచున్నాడు కాని నా బన్నములను గూర్చియు, నా దూఱమునుగూర్చియు మీరేమియు గణననెయుటలేదు” అని యెత్తిపొడుచుచున్నది. ఇచ్చట వ్యాసుడు రసభావప్రధానకవిగను తిక్కన బౌచిత్యద్వైప్వీయగు కవిగను గన్పట్టుచున్నారు. కోఁము, భీమునిశాంతిని సంధిప్రయత్నములను జూపుటచేతఁ బెచ్చుపెరిగి ప్రాచీని అన శురాలినిగాఁజేసి గాంభీర్యమును బాటదోలినదని జెప్పుట కామెను లోలఁగలభావమును స్పష్టముగా వెఱుంగగక్కుచున్న యాధీరనుగాఁ జూపినవాఁడు వ్యాసభగవానుడు.

శుద్ధాంతముల నుండు రాజ్ఞికి సహజమైన గాంభీర్యమును బోధదోలక ధీరత్వను గాపాడుచు భావమును నిరుపమానముగాఁ బోషించినవాఁడు తిక్కనమహాకవి.

ద్రోవది బొమ్మను వేయుట మున్నగువానిచేత
నసామాన్యభావనిర్మాణదృష్టి వ్యాససూక్తులలో గగుర్పా
టు గల్గించుచున్నది. రాణికి నముచితమైన భావసూచన
చాతురి తిక్కన నుడికారముల నాహా పుట్టించుచున్నది.

వ్యాసుడు

ఉ. ద్రోవది బంధురంబయిన క్రొమ్మడి గ్రమ్మన విచ్చే
వెండ్రుకల్, దా నొచ్చేతఁబూని యసితచ్ఛవిఁ
బొల్పు మహాభంగమో, నా విలసిల్లి వ్రేలుగ
మనంబునఁ బొంగు విషాదరోషముల్, గావఁగ
లేక బాష్పములు గ్రమ్మగఁ దిగ్గన లేచి యూర్జయు.

వ. గోవిందు ముందటంబెట్టి యిట్లనియె.

క. ఇవి దుస్ససేను శ్రేష్ఠం
దవిలి సగము ద్రెవ్విపోయి దక్కినయవి కొ
రవులకడఁ దీటుమాటల
యవనరమునఁ దలఁపవలయు నచ్యుత, వీనిఁ.

సీ. ఈవెండ్రుకలు వట్టి యీడ్చిన యూచెయి
దొలుతగాఁ బోరిలో దుస్ససేను
తను వింత లింతలు దునియలై చెదరి యూ
పటియున్నఁ గని యుడు కాటుఁగాక
యలుపాలఁ బొనుపడునట్టి చిచ్చే యిది
పెనుగద పట్టన ధనుసేను
బాహుబలంబును బాటించి గాఁగివ
మను నొకవి లెప్పుడును నహించు

తే. కట్టి విక్రమంబు గాల్పనే? యిట్లు బ
న్నములువడిన ధర్మనందనుడు
నేను రాజరాజ పీఠంగుఁ గన్నారఁ
గానఁ బడయ మైతిమేనిఁ గృష్ణ!

ఉ. నెట్లన ఇట్టియల్కు మది నివ్వితి రక్కసితాల్మిఁ జ
చ్చొడిం, గట్టినయట్లు పెద్దయును గాలము దీనికి
నారు తున్నడుం, బాట్టదు దుచ్చనిగ్రహము పూని
జగంబులు గాచినట్టి తోఁబుట్టువు నీవుఁ దేజమునఁ
బొల్పిన భర్తలుఁ గల్గ నచ్యుతా!

తిక్కన

ఉ. అంతలు సేసి పోనడచి యక్కట! సంజయుచేతఁ
జెప్పిపుట్టెంతురే? యిట్టియూట మదిం బ్రియ
మందె యుగిసిరుండు దా, నంతన యూహలేపురకు
వైదు సుయోధనుఁ డిచ్చు నొక్కొ! యీ, కంత
కృపావిహీనమతి నాతఁడు నొంచునె యన్న
దమ్ములన్.

ఈ పద్యమున 'అన్నదమ్ములన్' అనుమాట ద్రా
వది కనిసి అపారముగాఁ దెల్పుచున్నది.

చ. తన మునుపడ్డబన్నములు దమ్మునిపైఁ గల కూర్మి
పేర్చి నీ, జనపతి సైఁగకున్నే? అది నక్కన రాజ్య
ముపాలులేనితీ,టున కొడఁబాటు గల్గిన నెఱుంగమి
పెట్ట! చాలరైరి వీరనరొకొ! నానలేమి యని
యాడరే? లోకమువారు కేశవా!

ఈ పద్యములో 'తమ్మునిపై' అనుమాట కనికొద్ది
నచ్చినది.

శా. వెంపేదం దమ కిట్టి తక్కువలు రూపింంగ నేరా!
విచారినఁ వారిక మేలు సంగి దము వారిం జూ
చినఁ దారు సా,ధింపం జూరొ కాక పోరఁ దగ
మర్దింపం దలంపేని శం,కింపం బట్టొకొ వారు బ్రా
హ్మణులె యేకీడైన సైఁరింపఁగఁ.

ఉ. ఓట యొకింతయేనియు సుయోధను చిత్తమునందు
లేదు నీ, మాటలఁబోవునే దురభిమానమ యెక్కు
డు పూనుఁగాక య,చ్చోటన సంగరంబులగు
చొప్పులు పుట్టిన నైనఁ బొడవుల్, పోటున కిచ్చ
గింతురొకొ! పోదురొ! కానలనుండ నచ్యుతా!

'కానలనుండఁ బోదురొ' అనుమాటలో ఎంత భావ
ధ్వని గలదో చూడుడు.

చ. అరయమిఁజేసి కోడలన కప్పుడు దానిగఁజేసె న
మ్మహా,పురుషుని పాలికిం బతులు వోవఁగ వీరల
తోన యేను జె,చ్చెరఁ జని కోటరంబు దగఁ జేయు
దునో! అటుగాక పాడిమై, వరపుడ మోపిచేయు
దునో! వారికి మాధవ, నిశ్చయింపుమా.

మాదయ్యగారి మల్లన-రాజశేఖరచరిత్రము

బండారు తమ్మయ్యగారు

ఉ. ఆచగణీయమై మృదుపదాంచితమై, లలితార్థభావన
మౌనకమై ప్రసాదరసపూరితమైన స్వతంత్రకల్పనా
పాదతిరాజశేఖరనృపాలసరిత్రము గూర్చినట్టి మా
మాదయ్యగారి మల్లనను మానితభక్తిని సంస్మరించెదన్.

ఆంధ్రభూషాపాదమణిగణములకయి దీక్షునని, యాంధ్రకవి
కల్పభూజమయి, యాంధ్రభోజుడని వినుతిగాంచి, దిగంతవిస్తా
రితీకీర్తిసాంధ్రుఁ డయిన శ్రీకృష్ణదేవరాయమహీమహేంద్రుని
రాజ్యకాల మాంధ్రవాస్థయమునకు స్వర్ణయుగమని కొందరు చెప్పె
దరు. నన్నెచోడుఁడు, పాల్కురికి సోమఁడు మున్నగు నేకొంది
మంది శైవకవులలో రచించిన కృతులుతప్ప గృష్ణదేవరాయలకుఁ బూర్వ
మాంధ్రభాషలో వెలువడిన కావ్యము లన్నియు సాధారణముగా
సంస్కృతిపురాణేతిహాసాదుల కాంధ్రకరణములయి యున్నవి. ఎఱ్ఱా
ప్రెగ్గడ శ్రీనాథుఁడు మున్నగువారి కృతులలోఁ బ్రబంధవాసన
లింగక గుణులుకొన్నను శేవల ప్రబంధరచనమనునది కృష్ణరాయలకా
లమున నాంధ్రభాషాయోమకుఁ గలిగిన భూషావిశేషమై యున్నది.
మనుచరిత్రాదుర్జితప్రబంధరత్నము లీకవిరాజనంద్రుని పోషణ
మున వెలువడి యాంధ్రభాషయొక్క భావ్యభివృద్ధికి సహాయముల,
మార్గదర్శకములు నయినవి. కాని యివిగూడ స్వతంత్రస్థానావిశేష
ములతో విస్తృతములయి నూత్నరూపమును దాల్చిన పారాణికకథా
నకములే కాని వేఱు కావు. స్వకపోలకల్పితములయిన శేవలస్వతంత్ర
కావ్యము లప్పుడు గూడ నంతగాఁ గూర్పబడినట్లు కానరాదు. అంధ్ర
కవితాపితామహుని మనుచరిత్రము, సాహిత్యరసపోషణుడగు రామ
రాజభూషణుని వసుచరిత్రము, ముద్దుబలుకుల ముక్కుతిమ్మచార్యుని
పారిజాతాపహరణము, స్తుతమిత్తయిన యాంధ్రకవి ఘోష్టటి కాళహస్తి
మాహాత్మ్యము, పదగుంభినచాతురీవర్ణి ఘోష్టగు రామకృష్ణుని పాండు
రంగమాహాత్మ్యము, — ఇత్యాదు లన్నియుఁ జారాణికగాధాగ్రణిత
ములే కాని స్వకపోలకల్పితకథావిలసితములు గావు. పరికించి చూడ
మాదయ్యగారి మల్లన రచించిన రాజశేఖర చరిత్ర మొక్కటియే యా
కాలమున రచించబడిన స్వతంత్రగ్రంథముగాఁ గాన్పించెడిని. మల్లనా
ర్యుఁడు కృష్ణరాయల విద్యత్సభ నలంకరించిన కవిదిగ్గజములలో
నొక్కఁడు. కుమారధూర్జటికృతమయిన కృష్ణరాయవిజయములోని
యీక్రిందిపద్యములవలన నీతఁడు పెద్దనాదులతో సమంబుగ రాయల

వలన గౌరవాంజముల నందియుండునని తెలంచుట కావంతయు సంది
య ముండదు.

గీ. అటులు జయలక్ష్మీఁ గైకొని యరుల కరుల
హరుల ధనపంథులను దన పరముచేసి
వలయు శ్రీకృష్ణరాయల విభవగరిమ
కాంచి కన్నులపండువు గాఁగ నపుడు.
గీ. పరససాహిత్యరచనవిస్ఫుగణ మెఱుఁ
సారమధురోక్తి మాదయ్యగారి మల్ల
నార్యుఁ డల యల్ల సాని పెద్దార్యవరుఁడు
ముక్కు తిమ్మన మొవలైన ముఖ్యకవులు.

క. వినిపించి రపుడు వారికిఁ
గనకాంబరభూషణములు ఘనతి నొసఁగి యా
జనవరుఁ డప్పాజిఁ గనుం
గొని యిట్లని పలికె నపుడు కుతుకం బలరన్.

పాంశిత్యకౌండిర్యమున గాని ప్రతిభాతిలేయంబునగాని యీ
తఁడు తన తోడిదిగ్గజముల కంతమాత్రము తగ్గుఁజూపెడివాఁడు కాఁడు.
కాని రసైకపరతింతుఁడై గ్రంథరచనమున నీతఁడు వా రందఱకంటెఁ
బ్రశస్తికప్రతిభాస్వాతంత్ర్యములఁ బ్రకటించియున్నాఁడు. ఈవిషయ
మితిని రాజశేఖరచరిత్రమున, ఆకాలముననే వెలువడిన తిల్యోదర
కవుల ప్రబంధములను సవిమర్శముగ బరికించినఁ దెలియఁ గలదు. శేవ
లకల్పనాకథల విషయములు యప్పటి కవివరుల కొక సరణి నిరసనభా
వమే యుండినట్లు రామరాజభూషణుని యీక్రింది పద్యమును బట్టి
యూహింప దగియున్నది.

ఉ. శేవకల్పనాకథలు కృత్రిమరత్నము లాద్యసత్కథల్
నావిరిఁపుట్టురత్నము లవారితనత్కవికల్పనావిభూ
షావహపూర్వవృత్తములు సానలఁ దీరిన జాతిరత్నముల్
కావున నట్టి మిత్రకథగా నొనరింపుము నేర్పుపెంపునన్.

కాని మన మల్ల నార్యుఁ డిట్టి యభిప్రాయమును ద్రోసిరాజుని కేవలస్వకపోలకల్పితముగానే తన కృతిని వికసించినాఁడు. మఱియు నీతఁడు దీర్ఘ సమాసాదంబగములకు శ్లేషయకాద్యలంకారములకు, గూఢాగ్రభాషములకుఁ బ్రాధాన్య మొసంగక ముద్దులొలుకు జానుతె నుంగుఁ బలుకులను బాలనము జాలుచార్చి, తన గజైకపారతంత్ర్యమును బ్రకటింపఁ, యత్యంతసంగ్రహవైపుణితోఁడఁ దనకావ్యమును మాఁగా శ్వాసములతో రచించి ముగించి యున్నాఁడు. ఈ రాజశేఖరచరిత్ర చుంపలికథఁ దా నెందుండినై కొనినది కవి తెలిపియుండలేదు. అందుచే నిఁ కేవల మతని స్వకపోలకల్పిత మనియే నాతలంపు. గ్రంథమందలి పాత్రముల నామములఁ జూచినను నీయూహయే బలపడుచున్నది. కేవల కల్పనాకథను నిర్మితముగాఁ గైకొనుట, అనవసరవర్ణనములతో గ్రంథమును ఔంతుండుట, పాండిత్యప్రదర్శనమునకై దీర్ఘ సమాసాదు లకు శ్లేషాద్యలంకారములకుఁ బాటుపడక గసోచితములగు లలితంపుఁ దెలుంగుఁ బలుకులకుఁ బ్రాధాన్య మొసంగుట— ఇవియే యీ కవివరుఁడు తనతోడికవులకు విలక్షణముగాఁ జూపిన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమును బ్రక టింపఁజాలును.

కవివృత్తాంతాదికము

మాదయ్యగారి మల్లనయను నాడుకయేగాని యీతని గృహనామ మేదియో సరిగాఁ దెలియవచ్చుటలేదు. “అయ్యంకిపురాగ్రహరవిధనా కర” అని కృతిపతి తన్నుఁగూర్చి పలికినట్లుగా వ్రాసికొనిన విశేషణ మునుబట్టి యీతఁ డియ్యంకి గ్రామమునకుఁ గరణమో శ్రీయముదాలో యొయుండు సునియుఁ గ్రామనామమునుబట్టి యీతని యింటి పేరుగూడ, అయ్యంకివారై యుండవచ్చు ననియుఁ దలంప నవకాశము కల్గుచున్నది. అయ్యంకి కృష్ణామండలములో దివితాలూకాలో నున్నది. ఈతఁడుఁ దైచిబ్రాహ్మణుఁడు; మాదయామాత్యుని పుత్రుడు; అఘోరశివాచార్యుల శిష్యుఁడు; పారిశాతాపహరణకర్త యగు నంది తిమ్మనయ్య; నాతని మేనమామయ్య మలయమానతాభిధానుఁడు నగు ఘంటసింగయ్యఁ (పరాహపురాణకృతికర్తలలో నొకఁడు) గూడఁ దా మీ యఘోరశివాచార్యుల శిష్యులమని, వ్రాసికొనినాడు. కావున నీకవివరులు మువ్వరు గూడ నఘోరశివాచార్యులవద్దఁ బైవడితీ నందినవారని తలంపవచ్చును. “శ్రీమదఘోరశివాచార్యగురుకరుణావిశేషలబ్ధసారస్వత” అని మల్ల నార్యుఁడు గద్యమందు వ్రాసికొనిన విశేషణమును బట్టి యీ శివాచార్యుఁ డీతనికి విద్యాగురువునాడ వైయుంగునేమోయని తలంప ననుచుచున్నది.

కృతిపతి

మల్ల నార్యుఁ డీకృతిని గృష్ణరాయలకు సచివసత్తముండయిన సాగున తిమ్మరుసుయొక్క యల్లుడు మేనల్లుడు నగు నాదిండ్ల య ప్పయామాత్యుని కంకిత మొనరించినాఁడు. కృష్ణరాయలు పూర్వ దిగ్విజయయాత్రలో గుత్తి, ఉడయగిరి, కొండవీడు, కొండపల్లి మొద

లగు దుర్గముల జయించి నానికి విశ్వాసపాత్రు లగు తన యనుచరులను బరిపాలకులుగా నియమించియున్నాఁడు. వారిలో సాగున తిమ్మరుసు మేనల్లుడున నాదిండ్లయప్పయ్యయు, గోపయ్య ముఖ్యముగఁ బరిగణింపఁబడియున్నాడు. వీరిలో అప్పయ్య గుత్తికిని, గోపయ్య కొండవీటికిని దుర్గపరిపాలకులుగా నియమితులయినట్లు తెలియనవచ్చుచున్నదని నామిత్రులు శ్రీమద్గులపల్లి గురుబ్రహ్మశ్రీగృగారు తమ “కొండవీటి సామ్రాజ్యము”లో వ్రాసిన కొండవీటిపండ్లకవిలలో నుపాహృతియు లయిన గోపయ్యమంత్రి శాసనములను గొన్నిటి నుదాహరించిరి. వీనిలో గొండవీటి శ్రీయజ్ఞ పాటికారఘనాయకస్వామి యాలయమునకు శిఖరప్రతిష్ఠాగులు నెలకొల్పించు గోపయ్యమంత్రి శా 1442 (1520 A D) సంవత్సరమున నిఖిలించిన శాసనము ముఖ్యమయినది. ఈశాసన ములో మనకృతిపతియగు నప్పయ్యమంత్రి కీర్తిప్రతాపము లీ క్రిందివిధ మున గీర్తించబడినవి.

శ్లో. జంభద్విట్రాంభికుంభద్వయసవివశిచీచారువత్సోజకుంభ
స్యైక్తవాప్తామలిప్రప్రస్థమరమస్థూతోదకర్పూరపూరా
యత్కిరీతి కాత్రికేందుం పరిహసతి నిజైశ్వర్యసంగీతభీమాన్
సోయం నాదెండ్లయప్పప్రభుమణి రభిలక్షుత్వకీర్తిప్రతాపః.

శ్లో. యధోద్ధ్యోగోటకోటిభక్తఖురదభిసన్మిత్రానూతనూభీ
పాశీహతాశ కేభీకృతధరణిరతే ఖడ్గయుగ్యస్య బాహుః
శిహ్వాలాభీలఘాభ్యమ్భజగపరిస్థాః లత్యుగ్ధే సింహసంఘైః
సోయం నాదెండ్లయప్పప్రభు రణభిధాధార బాహుశత్రుః.

కాని యీతఁ డేదుర్గమునకుఁ బరిపాలకుఁడో యందు స్పష్ట పఱుపఁబడలేదు. కొండవీటిపాలకత్వము మాత్రము గోపయ్యమంత్రి కొసంగఁబడినటులు శాసనమందలి యీ క్రిందిశ్లోకములవలన నున్యైక్తమ గుచున్నది.

శ్లో. శ్రీకృష్ణక్షీతిపాలమాళినచివః శ్రీసాల్యతిమ్మప్రభుః
జామాత్యప్రసరే ధురంధరవరే శ్రీగోపమంత్రిశ్వరే
ప్రాదిత్యాభిలకొండవీటిసగరిసామ్రాజ్యధాతేయతాం
మత్తీభాశ్యపదాతిసైన్యకరితాం పల్యంకికాం చామరీం.

శ్లో. శ్రీకృష్ణరాయనరనాగిరీప్రధానః
శ్రీసాల్యతిమ్మసచివేశ్వరభాగినేయః
నాదెండ్లగోపసచివో నయతత్త్వవేదీ
శ్రీకొండవీటిసగరకధురంధరోభూత్.

కాని మన మల్ల నార్యుఁడు రాజశేఖరచరిత్రాపతాకలో నీగో పయ్యమంత్రిని గుత్తిదుర్గపరిపాలకునిగా పేర్కొనినాఁడు.

ఉ. ప్రాపితరాజ్యవైభవరాకృతపాకవిరోధియైన యా
గోపయ్యమంత్రి ధర్మదనగోఘనసమ్మతి గుత్తిదుర్గల
క్షీపరిపాలనక్రమసమ్మిభుజాబలశాలి యాపరే
భాపరమత్యైలాంధ్రుఁ డయామాకార్యధురంధరుండెలన్.

ఈవ్యత్యాసమునకు గారణము తెలియకున్నది. అప్పయమంత్రి యేద్యుగపాలకుఁడో మల్లనకూడ దిన గ్రంథమున వివరించయుండు లేదు. కాని యాశ్వాసాంతపద్యములలోని “సంభత్సూర్యధూభృద్భిశా నారీమన్మథా” అను విశేషణముచేత నీతఁడు దుదయగిరిద్వర్గతక్షకత్వమున నియున్నట్లయి యుండునేమో యని నేఁడలంచుచున్నాను. ఈయప్పయమంత్రి శా. శ. 1488 (క్రీ. శ. 1516) సంవత్సరమున వినుకొండసీమలో భర్త పూండ్రి యను గ్రామమును స్వనామాంకితముగ రాయనిభాస్కరుఁడను విద్వాంసునకు దానమొసంగినట్లు “కళాసనము” న్నది. (ఈభాస్కరుఁడు మంత్రిమా నాటికాసనములలో నుదాహృతుఁడయిన రాయనిభాస్కరుఁడు కాఁడగును.) ఇందుచే నప్పయమంత్రి యధికారము వినుకొండసీమలోఁగూడఁ జేల్లుచుండినట్లు తెల్లమగుచు న్నది. మల్లనార్కుని యీశ్రీనివసద్వ్యమలన నీతఁడు గోపనయు వేర్వేలు దుగ్గములకుఁ బరిపాలకులుగా నియమింపఁబడినను, అన్యోన్య శ్రీతితో నిరువురు తమ రాజ్యభాగముల నించుమించుగ నేకమగ నే కలిసి పాలించుచుండినట్లు చెప్పవచ్చును.

క. ఆయనగుండమ్మఁడు విను

యాయతమతిఁ గొల్వ నప్పనార్కుఁడు నతఁడ కొ

బాయక యన్యోన్యశ్రీయు

లై యలఁగి రామలక్ష్మణాకృతులగుచున్.

కథానందగ్రహము

ఆసంచికమును పురమును పేమధివ్యుఁడను రాజదండ్రుఁడు పాలికయను కులపాలికామణిసహితుఁడయి పాలించుచుండెను. సకల శ్రీవ్యసంపన్నులయ్యు నాదంపతులు సంతానసంపద లేమికి సంతాపించి భక్తార్తిహరుఁడను రాజశేఖరు నారాధించి తత్ప్రసాదమున రాజశేఖరుఁ డను పుత్రునిఁ బడయుదురు. దినదినప్రవర్ధమానుఁడయి యా రాజమా నుఁడు యువరాజపదంబు నంది రాజులస్థల జయించి తండ్రికి ముదంబు గొలుపుచుండ నొక నాఁడు నరతంత్రుమహామునిశిష్యుఁడు జటిల శాశికుఁడను తాపసుడు హేమధన్యుని పేలోలగమున కేతించి మందరా చలప్రాంతవాసియగు విశంకటుఁడను దానవుఁడు కాళికానగ్రప్రసాదవత్తముగు లోహమయాశ్వమును బడసి గర్వాతిరేకమునఁ గన్నుగానక తన రాణివాసమున కూడిగ మొనర్చుకొని మునికుమారిల నుపహరించుచు బహిరకాశముతాపసుల నలయించు తెఱంగెఱింగించి వానిచే మ్రచ్చిలింపఁబడిన యేడేండ్లు బాలిక తనకొమరిత భానుమతిని విడిపింప నీశ్వరప్రసాదజనితుఁడయిన రాజశేఖరకుమారునిఁ దనవెంటఁ బంపుచుని ప్రార్థించును. కానకకన్న యానుకుమారుని భీకరనిశాకరునిపైఁ బంపుటకు వెనుకాడియు మునీశ్వరనిరోధమున నెట్టకేల కొడంబడి యాన్యవరుండు పలయునైన మిచ్చి కుమారు నాతనికింపంగును. దనుజమాయల మాయించు మాయాభేదిని యను విద్య నామునివరునివలన నుపదేశమంది రాజశేఖరుఁడు తనమాయల సాగనీయక యవక్రవిక్రమక్రమంబు

నెఱపి యాన్నే యాస్త్రమునఁ దనలోహసైంగమును నీటునేయ విశంకటుఁడు భయంపడి రణరంగమునుండి పాటిపోయి కాళికాదేవియలువు సొచ్చును. అంత నామహాదేవి రాకుమారునకుఁ బ్రత్యక్షము నుత్సరయి యాకక్కనుని తుమింపుమనియుఁ దాఁగోరివచ్చును మునికన్యక నొకఁ డొగిని కొనివచ్చి యాతనికి సమర్పించుననియు నెలవిచ్చి కళలభివ్య ప్రదమ్ముగ రత్న మొకం దాతనికిఁ బ్రసాదించి యంతర్నిత యగును. అంతలో నాతనిమోలకుఁ గాళికా కుమారి లొకఁడొగిని వచ్చి తన గృహమునకుఁ గొనిపోయి విశంకటుని బారినండి తా నడిఱక తప్పించి ప్రోదించియుచుండిన భానుమతీకుమారిక నాతని కప్పగించి సకలకాస్త్ర జ్ఞానసంపన్నముగు శుకరాజము నొదాని నాతనికిఁ బసవన మొసంగును. అనంతర మాతఁడాబాలిక నామె తలిదండ్రుల కొసంగి, చాగలు మూలమునఁ దనవిజయమును దండ్రుకి వార్తసంపి బహిరకాశమున కేఁగి యన్పటిమనివరుల దీనలఁ బడసి నిజరాజధానికి నరలుచు మార్గ మధ్యమున నొకసరోవరతీరమున విశ్రమించును. కానీపత్తముగు రత నమ్ము మహిమమ్ములన నొనగూతిన యవ్యచ్ఛాస్త్రముల సంతృప్తుఁ డయి తత్ప్రభావమును బ్రశంసించి యా రాకుమారుఁడు శుకముఖునితో ముచ్చటించుచుండ సింధురాజపుత్రి కాంతిమతి ననంతమయ నగుటచే నెచ్చెలులతో జలకేలి కన్నటి కేతెంచును. అప్పుడు వారిరువుర కన్యోన్యావలోకనముల ననురాగ ముంకురించును. కందర్పుఁ డందు పయి ముందుపని సాగించును. విరహోరుండుఁడు రాజపుత్రుఁడు రాకుమారిసౌందర్యమును వర్ణింప శుకనరుండును “ఆమె సామాన్యమానవస్త్రీ కాదు. తొల్లి పుష్పవతీపురం లేలు నందకుండును గంధర్వనృపతి సుత లతయను బాలికయు, మహేంద్రనగరాధిపాధుండు చిత్రవాహనుఁడను యక్షాధ్యక్షునినయ కనకమంజరియు యమునాతీరమునఁ బుష్పాప నియతేలి యొనర్చుచు నొకక్రొన్ననఁ గూర్చి తగవులాడి పోటుమాటల నొకరి నొకరు తూలనాడికొనిరి. అప్పుడు కనకమంజరి తత్సమీపమున శ్రీహరినిగూర్చి పంచాగ్ని మధ్యమునఁ దపమొనర్చెడి యరుణాపురవాసి యగుణుండును పృథ్వరునిఁ జూపి హేమభావవిలాసవిక్రమంబుల నాగని మనంబును గలంచుటయే బాణతనముని లతాకన్యతోఁ బలికి పన్ని దము వైచును. అందుల కాలత మదాతిరేకమున పల్లెయని యొడంబడి యాతనివ్రెంజి విహరించి తత్తోపాలనుమనకు గుఱియై మర్త్యకాంతియ జన్మింపుచుని యాతనిచే కింపఁబడియెను. వేట్రాకారణమున మైంధవుండు నిందుంశునకుఁ గుమారుఁడయి యావతరించిన కంబుండు యక్షరాజునకుఁ దనయుండునని సింధుండును రాజోర్ధ్వంసుని గర్భమం దాగంధర్వకన్యయే శాపవతిమనఁ గాంతిమతీరూపమున జననమొందినది. ఈమె రూపాలితయ మపురూపము, ఆమెయ తన కనురూపము సతీతిలకము” అని యామె పూర్వవృత్తాంతమును విన్నవించును. అనంతర మా సునితంసము నెఱపిన దోత్యమువలనఁ గాంతిమతీరాజశేఖరుల వివాహమహోత్సవ మతివిధనముతో జరగును. పలయు నీతులను గఱపి లెడిదండ్రులు కాంతిమతిని భర్త

ఉ. పండురుపంటి నెమ్మొగము-చక్కటిం దూలంగఁ బట్టు పెండ్లుకొ
గిందలింకు పాదముల - గీల్కొనఁజేసినయట్టి చిన్నిపైఁ
డందలి గల్లగల్లునన-నాడును నల్ల న చేరవచ్చి నా
ముందట నాడెన్నఁడో-ముదియ ముగుఁగుమారుఁ గాంచుటన్.

(అ 1, ప 63.)

సీ. కడపపాఠశాల బచ్చి-కలి మేసి తముదామె

యావులు చేపి చ-న్నవని పిదుకుఁ
దరికాల మొక్కింత-తప్పనీక మొగుగ్గు
నెల మాఁడువానల-నెలమిఁ గురియు
బెరిగి దట్టంబులై-దీరువోక తనన్చి
సకలసస్యములు గు-న్నకయ పంతుఁ
దలపూవువాడక-తామరతెంపైరె
ప్రజలు కూశేందును-ఁబరిఁగిమిల్గు.

గీ. మనుల తపములు నిర్వృష్టు-ముగ జేలంగ
నెంగుం గలిదోష మావంత చెందనీక
క్రతుఫలంబుల సురల యా-కండ్లు దీర్చి
గృహిణి బాలించె నా పే మధవవృషతి.

(అ 1, ప 57.)

సీ. చిగురొకటే కను లగునేని నింతకు

దగ్గర కోయిలనోరు దగ్గరయ్యె
యలగుదేనియ పేరి యగునేని నిత్రకుఁ

‘గండుగుమ్మెదముక్కు కమలకున్నె
యగవిరులే నిప్పు లగునేని నింతకు’

బూబిల్లు నొచ్చేయి సొక్కకున్నె
 యశదుగాలియో పెట్టె యగునేని నింతకుఁ
 గమలవనంజెల్లెఁ గ్రాఁగకున్నె

గి. భామ యేటికి జిగురుక వాడబాట
ననిత యేటికి దేన్నక విషయబాట
నలది యేటికి నవలక పెంబాట
బాలతి యేటికి సురటిగామలకు బాట.

(ఆ 3, ప 111.)

జిల్లిదిలిపలుకులతో రసము చిప్పిలఁజేయుచుఁ బెద్దపెద్దభావములను జిన్నిచిన్ని పద్యములతో నిమగ్నుటయం దీతఁడు మెగులజాణ.

క. అన్య గరి చిఱుతయేనుఁగు

గున్నలపై నెక్కి నిక్కి కోయగ వచ్చు
మిన్నేటి పసిండితామర

లన్నా మఱి యేమి చెప్ప నందలి కరుణ. (ఆ 1, ప 51.)

గీ. నీలకంఠునిశిరస్సుపై నీళ్లు చల్లి
పత్తి రిసుమంత యొక్క డు పాళావెనుక

(అ 1, ప 50)

ఉ. మచ్చికతోడ బాలులు కు-మారుని నక్క-న జేర్చి వీధికిఁ
వచ్చి సుఖోపలలనము-నక మునిమాపులు ముద్దుసేయఁగా
నిచ్చల నిచ్చలం గని యొకించుక యేనియుఁ బాయ లేనటుల్
ముచ్చలదీక్ష నింక మన-ముం గయికొంచుమె యటభిభాగ్యమూల్.

(ఆ 1, ప 61)

డాక్టరు అస్సారీగారి స్వాగతము-చెన్నై

లజపతిరాయగారి స్వాగతము-చెన్నై

గా. పటేలుగారి స్వాగతము-చెన్నై

ఆంధ్ర-త్రిక శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

వజ్రుఖం చెట్టిగారికి సన్మానము-చెన్నైపురి

కెల్లాగు సంతిపత్రమున సంతకములు చేయుట-ప్యారిస్

గామధేనువు వానింటి గావిపసర

మల్ల సురశాఖి వానింటి మల్లచెట్టు. (ఆ 1, ప 65.)

వేయేల! కాలిదాసాదుల సంగ్రహనైపుణి యీ కవివరునకు
గూడఁ గల దనుట కల్ల కానేరదు.

నానారూపణవైచిత్ర్యము మెఱయఁ బ్రతిపాద్యవస్తువును
చునన్నన కెక్కునట్లు హృదయంగమముగ పర్ణించుటయం దీతఁడు చాల
నేర్పరి. కలిమిలేముల ప్రాభవమును వర్ణించిన పద్యములఁ దిలకింపుఁడు.

నీ. నెమ్మినితిమిగంబు-నేత్రగోళంబుల

పరకగ్రపుటముల-ప్రతి నోరి

వాకట్టుమందు గ-ర్వలతాలవాలంబు

వినఁచుకృత్యంబుల-వేరువిస్తు

కరుణారసంబు తె-క్క-లికాండు మది-నొక్క-

పాత్రకంబులపా-లి పట్టుకొమ్మి

మొగమాటపడుగని-పగ రాజసంబుల

యిక్కున నుగుసే-కెదురునుక్క-

గీ. పసుమనర్తన కునికి లోభంబు బెంక!

బాంధవస్నేహసింహారపాలకంబు

కలశపాగోధిపుత్రి క్రేఁగంటిమామ్మి-

గాని రాజులనేగమి కాదు సువ్వె.

(ఆ 1, ప 21.)

చ. కులనిర్మూలనకారణంబు ప్రతిభా కుట్టాక ముద్వేగో

పలతాదోహద మాజనంజనసుఖప్రత్యూహ మాత్మవ్యధా

జ్వలనజ్వాలిక కామినీనయనవీక్షాపాతసంగోధి ని

త్యలఘుత్వాశ్రయధామి లేమి యని యాహా! యేమి గామిపదే.

(ఆ 2, ప 14)

దీక్ష ములగు సంస్కృతసమాసము లీతనికవనవం దంతగాఁ గాన
రావు. క్వాచిత్రముగ నంశంధుఁ గూర్చఁబడినను నవి స్మగుమధుర
పదఘటితములయి యగ్రాన్వయసులభములయి వీనులకు విందుకొలుపు
చుండును. చూడుఁడు.

ఉ. విందునుబోలె నోవిమతవీరభయంకర ! రాజలోకసం

క్రందన ! నీవు రా నెదురురాఁ జనుదెంచె నిలింపకామినీ

బృందలతాంతకాంతకబరీభరసారభసారసస్మిత

నృందరకందరాసనిధమంధరబంధురగంధవాహమల్.

(ఆ 2, ప 45.)

పాత్రముల రూపవర్ణనాదుల నచ్చునగుద్దిగట్లు చిత్రించు
విన్నాణమునఁగూడ నీతఁడు మిన్నయని యెంచవచ్చును.

నీ. అలికంబుపై రక్తలికంబు తెలిగన్నుఁ

గవయందుఁ గాటుక కర్ణపాళ

ములఁ బడికంపుఁ గుండలములు గళమున

సంఘ్నాసల కంఠసరులు నుబ్బ

ఁనుదోయి వన్నె కున్నలిగంఠ దాపలి

కరమునందు విభూతి కక్షపాల

పాణివద్మంజున మాణిక్యమయవీణ

పదయుగంబునఁ బ్రైఁడిపాడుకలును

గీ. నువరబంధంబు లాతింబు యోగపట్టె

సింగినాదంబు బెత్తంబు చెన్న మెఱయ

నుట్టిపడ్డట్టు యోగిని యోగునవిచ్చి

లీల నారాజశేఖరు మ్రాల నిలిచి

(ఆ 2, ప 94.)

శ్రేష్ఠయమకాద్యలంకారములకయి యారసికకవివతంసుఁ
డంతగాఁ బెనఁగులాదువాఁడు కాఁడు. ఎఱినెడఁ బ్రయుక్తములయి
నను నవిగూడ శ్రేష్ఠానుభవములయి రసవిస్మగతమునకుఁ దోడ్పడునవి
గనే తనరుచుండును. పూర్వమొగ్గులవోలె దామే విను శబ్దశ్రేష్ఠలేగాని
యర్థశ్రేష్ఠ లీతని రసనమున నసలే గానరాకుండును.

క. కని కరముమోడ్చు పగరం

గనికరమునఁ బ్రోచు లేక కలహించె నే

నని లోనఁ జలము పూనిన

ననిలో నిజకోపవహ్ని కాహుతి నేయున్.

(ఆ 1, ప 56.)

క.మిహికా

సారిము నెన నెడు మిహికా

సారిము చరంగ జనిరి సారస్వమునన్.

(ఆ 2, ప 151.)

చ. జటసంఘాతసమీపసంఘటితగజ్యద్యాలుకాలింగసం

స్ఫుటమల్ జన్మపగంపరాఘలతికామూలచ్చిదాపాదనో

ద్భటమల్ ముక్తికధూపచాగ్రపటమల్ భాస్వత్తనూసంభవా

తిలమల్ వానికడన్ వసించు నగు చెంతం జేగ వేచింతిల్.

(ఆ 3, ప 83.)

చ. ప్రచురవివేకసార ! యల బాక నేమని చెప్పునాడ వా

గ్రహలు గావు మే నమరుఁ గల్గవల్లి మత్తల్లి తల్లియై

కవించియంబు సొల్పమరుఁ గాల్గొను తుమ్మెచ్చాయ చాయయై

కునలికుంబు లింపెనఁగుఁ గ్రొవ్విరిబంతుల మేలిబంతులై.

(ఆ 3, ప 74.)

కల్పశాశిల్పమునందుఁగూడ నీకవినరుని ప్రతిభ యనల్పమే.

క. తరువాతపమానమదకేసరిపోతము విటపింపజసాచుజకుంభాం

తరములు గ్రొవ్విరఁ దొరిగఁడుగురుమాక్తికభాతి రాలెగ్రొవ్విరులవిగో.

(ఆ 2, ప 118.)

గీ. సవిధకీర్ణపరాగాన్ని సాక్షిగాఁగ
దమ్మివిందు కరగ్రహణ మొనర్చు
బొలుచు పద్మినికిని నల్ల పూసవండ్
గట్టినాడన నెలదేటిగములు పొదలె.

(ఆ 2, ప 69.)

క. పడఁతులకన్నులఁ గనుఁగొని
యడియాసలఁ బోవుఁ దల్లులని శఫరంబు
నిడుదలొ యటువలె నవి కడు
చెడఁదలొ జడఁతుల కావివేకము గలదే. (ఆ 2, ప 158)

గీ. సవిధతరుబాలపుష్పసృష్టములఁ జూచి
యవిచదవఁగోయి రోసి పై నమిసె ననఁగ
ధగధగాయితనిర్మలతారహార
నల్లికాకాంతిపుంజంబు పెల్లు కాసె. (ఆ 2, ప 180.)

చక్కని లోకోత్తము, బాతీయములుగూడ నంచును సందిగో
చితముగ నుపయుక్తములయి యీతని కవనమునకు వన్నె గూర్చు
చున్నవి.

క. అల్లారుబెల్లమై గలు
గల్లున నందియలు మెరయఁగా వేడుకపె
నెల్లి మనిగించె ధరణీ
వల్లభనందనుడు మాచువారల మాడుకల్. (ఆ 2, ప 5.)

క. కొఱివిం దలఁగోకొనుటకుం దలపెట్టెన్. (ఆ 2, ప 28.)

సీ. పులిసోరికండయైపోయిన మన భాను
మరిఁ గ్రమ్మఱించిన యతఁ డితఁడు.
(ఆ 2, ప 112.)

క. పూచిన తంగెడుగతి వి
ద్యాచతురుం డితని సోమిచమ్మ... (ఆ 3, ప 22.)

క. ...కలరె ధరిత్రీ
నేరిచి బ్రతికినవారలు, నేరక చెడ్డటివారు నీగజానేత్రా.
(ఆ. 3, ప 25.)

ఉ. నూదిపిఱిందిదాగమయి
చొచ్చినచోటులు చొచ్చి... (ఆ 3, ప 26.)

క. మూసినముత్యమైన కడు
వాసియు పన్నెయును గలిగి పరుఁ డొననఁగా
నీ సకలబంధుకోటికి
బూసలలో దారమగుచుఁ బోసఁగ మెలఁగుమీ.
(ఆ 3, ప 198.)

గుర సైతత్వరుండగు నీకవివరుని రచనమందలి గుణముల నిట్లే
న్నియైన నుడువవచ్చును గాని గ్రంథవిస్తరభయంబున నింతటితో విర

మించెద. ఈతని కించుక యర్వాచీనుడయి కవిత్వనిర్వహణమున
నీతనివలెనే ప్రత్యేకప్రతిభాస్వాతంత్ర్యముల నెఱపిన పింగళి నూగ
నార్యకవివర్ణుఁ డీగ్రంథమందలి శుకపాత్రమును జూచియే తన శుచి
ముఖపాత్రమును దీర్చి దిద్ది లెస్సచెలయించినాఁడేమో యని నాయభి
ప్రాయము.

రసాదికము

ఈకావ్యమందలి ప్రధానరసము శృంగారము. స్త్రీలు బాలురు
గూడ నిరాతంకముగఁ జరుఁగఁజేసినంత సరసముగను, నునెత్తముగను, నది
నిర్వహింపఁబడినది. ఆంధ్రప్రబంధములలో శృంగారరస మింత యుచిత
జతతోఁ బరిపూర్ణింపఁబడినది చాల నరుదుగ నున్నది. విశేషకటుని
వలని బాధలను వర్ణించు పట్టునఁ గరుణారసమును, విశేషకటురాజశేఖరుల
యౌదవర్ధనమున వీరగసమును నిజ్జేఁ నలసిన నోట్ల నితరరసములును నాను
పంగికముగఁ గూర్పఁబడినవి.

వ్యాకృతిదోషములు

మల్ల నాద్యుండు లాక్షణికుఁ డయిన కవి. అప్పకవి యీతనికిబృ
మునుండి లక్ష్యముల నుదాహరించినాఁడు. శ్రీవీరేశలింగముగారుగూడ
నీతనిని లాక్షణికునిగాఁ జేర్చినారు. కాని కేవలవ్యాకరణసూత్ర
ములచే సాధింపరానివి, ప్రామాణికకవుల కృతులలోఁగూడ సామాన్య
ముగ నెలకొనినవి యగు స్వల్పదోషము లీతని కవనమునగూడఁ గావ్య
చిత్తముగఁ గానవచ్చుచున్నవి.

షష్ఠిగేత్యసంధులు

వానింటి (వాని + యింటి) మల్లెచెట్టు (ఆ 1, ప 65.)

వానిల్లాలె (వాని + యిల్లాలె) విహరించు (ఆ 2, ప 90.)

క్వార్థకసంధులు

ఎఱిఁగఱిఁగియుండి (ఆ 2, ప 28)

వస్త్రీసమాసమందు నుగాగముమురామి
రత్న మేపార నారాజరత్న మెదుట (ఆ 2, ప 138.)

తెలుఁగు క్రియలమీఁద “కొని” కిమాటుగా “క” కూర్చుట.

ఈడ్చుకపచ్చి (ఆ 2, ప 56.)

గుచ్చుక పాళనేసె (ఆ 2, ప 171.)

రేఖకారమైత్రి యీతనికి సమ్మత మగునో కాదో రూఢిగా
తెప్పజాలము.

ఉ. వీటిడిమాట లేల వినవే యలవాఁడె కళిందకన్యకా

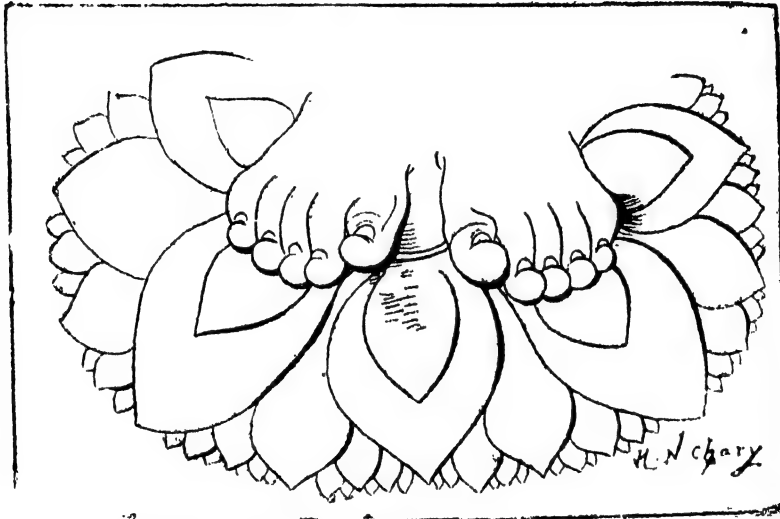
తీరమునక వసింది

(ఆ 3, ప 52.)

అని యొకచోట మాత్రమే యిందు రేఖాకారములకుఁ బ్రాసము గూర్చు బడినది. కాని యీగ్రంథమును బ్రకటించిన శ్రీవీరేశలింగము పంతులు గా రీశబ్దమును "వీరిడి" యని లఘురేపయతముగానే ప్రకటించిరి. అందుచే మల్ల నాద్యుని మతములో నీశబ్ద మొకవేళ సాధురే ఘాన్విత మేమో యని శంకింపఁదగియున్నది.

కవి తాప్రసాదమాధుర్యముల కాకరమయి, సుఖరత్న భాసుర మయిన యీ ప్రబంధరత్నమును శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు 1899 సంవత్సరములోఁ బ్రకటించి యాంధ్రసారస్వతమునకు మహా పకార మొనర్చిరి. అప్పటినుండియు నది మరలఁ బ్రకటితమయినట్లు కానరాదు. ఆంధ్రసోదరులు దీనిని దిగు ప్రాచుర్యమునకుఁ దెచ్చి యిందిలి సుగంధములను గ్రహించి యానందింతురు గాక !

అజంతాచిత్రములు

౪. పాదకమలములు

౫. సంభాషణము

అల్లసాని పెద్దన

జనమంచి శేషాద్రిశర్మ గారు

“నిందతు నందతు వా సన్నమాయు రసమాయు రత్ర కిం శేన, యత్సన్మానసగమనాయైవేదం మమ తు పాథేయమ్” కురవి రామకవి.

మహాశయులారా! సత్యాన్వేషణతత్పరులారా!

మనుచరిత్రమును రచించిన యాంధ్రకవిశాసితామహునిం

గూర్చి నాలుగుమాటలు వ్రాసి యాంధ్రత్రిలింగభాషాసంశిత కవిశేఖరులైన గానక-పెద్దలందరిని, కాని గూఢచోక్తులగుగూర్చి యుండని నాసమంగుగూర్చియు వ్రాయుటకుం దగిన సామర్థ్యము నాకు లేదని యెఱుంగుచును. రాగిరేకులను, పాపాతాత్రములను బాటింది యవియే త్రికాలసంభ్రాంతిప మనియు సనయే మోక్షదాతకు మనియు భావించు నలనాటును నాకు లేదు. ఈమహాకవిని సత్తాకచాటికి మార్చి తాటునూటాచేయవలయునను నూహయు నాకులేదు. ఏమియు లేకున్న నెట్లు వ్రాయుచునన్యాయని యడుగుదురేని కింపంతి ననుసరించియు, దాని కనుగు చృష్టాంతముల ననుసరించియుఁ జక్రచక్రారకు లింతకుముందు వ్రాసినవిషయమునం దంతమాత్రము ప్రమాదమని నా యంతరాత్మకం దోఁచునో యంతమాత్ర మంగీకరించి దానిపాయము నను, గ్రంథమును శిరసావహించియు వ్రాసెదనని విన్నవించును. ప్రధానముగా గ్రంథప్రాశస్త్యములగూర్చియే వ్రాసెదను. హరి యని మెప్పుడో యేయారనో, యేగృహంగణమునకో నెచుచును గునపములు పుచ్చుకొని త్రవ్వబూనినవారు గలరు గాన వారి సత్ప్రతిభయున శేను బాల్గొనను. నాకుఁదోచినవి వ్రాసెదను. అందున సంగతివిషయములున్న వారు సన్మరణియైవాత్సల్యమున మన్నించురుగాక. నోటి కసీతీఱఁ దిట్టకుండురుగాక. ఇదయే శేనును వారిని ప్రార్థించినది. నన్నుఁగూర్చియే పరమపురుషార్థమని వారు తెలిపకున్నం జాలను. కోమలగుఱువాగ్గవారి నాపైఁ బ్రారంభించేసినను శేను వారి గూర్చియును శిరసావహించెదను. బడులుబడులు నెట్లు వ్రాయఁబూనను. ఇది సత్యము. వారు నీమార్గమునే యవలంబించినచో శ్రేయంబని నాయూహ.

అల్లసానివారి కుటుంబము

బల్లారి మండలమున చూపాటి సీమలోనుండు దోరల యను గ్రామ మితిని జన్మస్థలమని శ్రీవీరేశలింగమపంతులుగారు వ్రాసిరి. వారు కవివీరిమను సన్నిహితులని మరల వ్రాసి ముద్రించునిమిత్తము

చెన్న పురికి దయచేసినపుడు శేను గొన్నిప్రశ్నములు వ్రాసి పంపితిని. వానికి బదులిడక వారి కుశలమును వ్రాయుచు నన్నాశీర్వాదించిరి. మరల నీకవిగూర్చి వ్రాసితిని. ఆవిషయము చిర్చించునపుడు మీప్రశ్న మలను దిలకింతుమని వ్రాసిరి. మఱి కొలది దినములకే వారు తినువును స్మరించిరి. కాన వా రీమహాకవిగూర్చి విశేషించి చిర్చింప నలను పడవచ్చును. చూపాటిసీమ యిప్పుడు కందనూలుమండలమునకుఁ జేరినది. నాయోజింగనంతకాలము జెప్పఁగలను. ఏమండలమునకుఁ జేరిన శేమి యా భాగమునఁ దనఁగు మాటలాడువారు తెచ్చును. ఒకటి రెండు కుటుంబములవా గుండు గ్రామము లందుండెచ్చును. దోరల పెద్దన్న గారి జన్మస్థల మనునదియు లోకప్రవాదమునుబట్టి చెప్పినమాటయే గాని శాస్త్రమునుబట్టి చెప్పినది కాదని యొకెదను. కింపంతి లేకయున్న నెట్లు శ్రీపంతులు గారు వ్రాయుచున్నారో అలసానివారి కుటుంబము కూడ నందుండెచ్చును. అనుటుంబమున జన్మించెనో లేనో దని మెఱుంగును. ఇప్పు డేమూర్తనైన నల్లసానివా గుంకినో వారిని బ్రశ్నింతుమేని మామలూర్వఁడే పెద్దన్న గా గంతురు. ఇది లోక స్వభావమేకదా. కావున దానిం జచ్చింపక మిత్రుల కింపదంతిని గల్పెదను.

కడపమండలమున గమలాపురమును నుపమండలము (తాలూకా) గలదు. దానిచేత నొక గ్రామము కలదు. “పెద్దనపాడు” అని దాని కిం జేరు. ఇప్పుడుకూడ నున్నది. దానికి సమీపమునందే పెద్దనచెలువు కలదు. అది యిప్పుడు పశ్చాదులు జలము త్రాగుట కుపయోగించుటకై కట్టింపఁబడిన బాడఁ దెల్పును. దానికింకఁ గేదారములు లేవు. పుణ్యసమార్జనము నిమిత్తమది కట్టింపఁబడి యుండనోవు. “పెద్దనపాడు” అను గ్రామమున జన్మనగారి పేర తాంబూల మెత్తుదురు. వివాహాది శుభకార్యములయం దన్ని జాతులవారును మొదటితాంబూలము పెద్దనగారిదని యెత్తి యెవరికే నిత్తురు. ఆయూర నిపుడు బ్రాహ్మణకుటుంబమే లేదు. దానికి సమీపముననే కోకటిగ్రామ మున్నది. ఆయూర వరిపైరు ఫలింపదు. జొన్న మొదలగు పైరులు పండును. పినాకిని చేత నున్నదిగాని కుండలతో నీరు తెచ్చుకొన్నఁ గాని యానదిజల మాయూరును స్పృశింపదు. నదివలన నాగ్రామమునకుఁ గల సహాయ మంతమాత్రమే. అట్టిగ్రామమును మహాకవి యేల కోగనో తెలియఁజాలను.

వారిగురువులగు శతకోపస్వామి లందుండిరనియు వారికి నీయఁదలచి కోకటమును గోరె ననియుఁ కొందఱు పల్కుదురు గురవులకుఁ గోకటమునకుఁ బ్రక్క నున్న గ్రామములు కేదారసంభృతము లుండఁగా వానిని గోరక జొన్న పండు గ్రామమును గోరెననుట యుక్తియు క్తము కాదు. కాబట్టి యీ పైమాఁడుగులుతులను బట్టి యూహింపఁగాఁ గోకటి ప్రాంతమున నున్న వాఁడనియు, నందును ప్రభువారెంబులము క్రొత్త యూరికిచ్చు వాచారమే లేదు గాని పెద్దఁపాడు గ్రామమున జన్మించినవాఁడనియు నూహించుట పొరపాటు గారు. ఈ క్రింది కారణమునుబట్టియు నీ సిద్ధాంతమును దృఢపఱచవచ్చును.

మనుచరిత్రమునఁ బురవర్ణనమున నీసపద్యపు లైత్తుగీత.

“అనటివెలయాండ్రు రంభాదు లైన నోరయఁ

గా నెఱింగున వారింది కడపఁగఁగరు

నాట్యరేఖాకళాధురంధరనిరూఢి

నచట బట్టిన చిగురుకొమ్మైనఁ జేను.”

యని యున్నది. అందు చిగురుకొమ్మైనఁజేనుదానికి, చిగురు=చిగురుచెట్టుయొక్క కొమ్మైనఁజేనుయైనను, చేను=చెట్టునని. పొరముగల దని భావము. చిగురు చెట్టునకు కడపపాంపలమున, నసంతపుర పండలమునఁ గలదు. దానికిఁ జేపయే యుండదు. చాలకాల ముండినఁ బడిపోవును. అంతయుగాని చేపయే దానికి లేదు. బల్లారిప్రాంతమున నందును బల్లారియందు ప్రతియింట నీచిగురుచెట్లు గలవు. కాని వాని నాయూర సిగరచెట్లందురు. అసంతపురపండలమున విశేషించి యీ చెట్లను వెంటకట్టియల నుపయోగింపదు. ఈ కారణమునుబట్టి యీ ప్రాంతములనున్న వాఁడని యూహింప ననకాశము గలదనవచ్చు. చిగురుకొమ్మయను పదము నీ పేరి ముద్రించునాఁడ చిగురుకొమ్మయని తద్దిరి. చిగురు అనుపదమును విశేషముగా భావించి ద్రుతమునుగల్పించి పిదప ద్రుతకార్యముననేనీ చిగురుకొమ్మ యని చేసినారు. అది మిగుల భారపాటు. 1879 సం॥ భారతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు పిల్లారు “సెట్టి రాఘవయ్యనాయుడుగారిచే ముద్రంబఁబడిన మనుచరిత్రమునందు “చిగురుకొమ్మైన” అనియేకలగు. కాని యర్థమునమాత్రము లేతగొమ్మయనియే వ్రాసిరి. మొత్తముమీద నీయర్థము వ్యాఖ్యానముచేసిన వారు వ్రాయలే దనుట సత్యము. చిగురుచెట్టుయొక్క కొమ్మకుం గూడఁ జేవఁగలదనుట సరసము. ఈ పద్యమునందుఁ బేర్కొన్న విషయముల కీయర్థము సరిపడియుండును.

ఈ పేర్కొన్న కారణములంబట్టి కడపమండలమునఁ బెద్దన పెద్దన పాడనందో, కోకటమునందో యున్నవాఁడనుటకుఁ దైకారణములు కొంతవఱకుఁ జాలియుండును. కాని యిదియేసత్యమనియు ఎచింపఁజాలక యున్నాను. ఇతరస్థలవాసుఁడనుట కింతకంటె నెక్కుడు కారణము లుండిన నీయూహలు నిలువఁజాలవుకదా. ఐనను నాకుం దోచిన వానిని దెప్పితిని. దీనఁ దప్పేమియు లేదు. పెద్దనపాడునందుఁ గల ప్రగమ

తంబూల మాగ్రామవాసుడే కాకున్నఁ బుట్ట దని మాత్రము చెప్పగలను. అల్లసాని పెద్దన్న గారు మఱొక దుండఁగూడకా యన్నఁ గూడ దని యెట్లు చెప్పవచ్చును? అది యంతి యుక్తియు క్తమున ప్రశ్నము కాదనవచ్చును. ఈమహాత్ముఁడు కవితల్ల జాఁడు మాత్రమే కాక గూరుఁడనియు, నక్షణదేశదండయాత్రలయందుఁ బోల్లొనె ననియు నంగొక్క గ్రామము రాయలవాసీయన కొసంగిననియు స్పష్టము గుచున్నది. కావున భారతమున ప్రాణాపాయ్యం బోలి యీ పెద్దన శ్రీకృష్ణ దేవరాయల కాలమున నన్నివిధముల నా ప్రభువారెంపమునకుఁ దోడ్పడుచుండె ననియు, గాబట్టియే “పల్లకితన కేలబట్టియెత్తె” నని చెప్పుకొనె ననియుఁ దక్కుగల కవుల కిట్టిగౌరవ ముండు లేదనియుఁ గన్పడును. కోకటము మాత్రమే కాక యింక ననేకాగ్రహారముల నడిగిన నీమలయండెల్ల రాయ లిచ్చినట్లు చెప్పుకొనుట సుసంగతముగా నున్నయది ఇన్నివిధముల రాజమాదామణి తన్నాదరించుచున్నందుననే “కృష్ణరాయలతో గవి కేగలేక బ్రసికియున్నాఁడ నీవిన్నవంబనగచు” అని చెప్పుకొనియెను. దీనింబట్టి యీమహాపురుషుఁడు మిగుల గృహస్థుఁడనియుఁ గన్పట్టును. ఇంక నీ విషయమును బెంచి వ్రాయక కృతివిషయమును గూర్చి కొలది మాటలు వ్రాసెదను.

కృతివిషయము.

ఈ కృతియందుఁ జెక్కు లోపములు గలవనియు, నిరంకుశముగాఁ గవిత్వము జెప్పననియు, నీతని కాలమున నన్యదేశ్యపనములు విస్తరించి నిందుఁ బోవుననియుఁ గొందఱు ఘోషించు చున్నారు. కాని పాప మాధుసూరుఁడు తెలిసియో తెలియకయో నాలుగుపద్యముల నల్లెను. అంతకుంటె సోగసుగాఁ బద్యముల నల్లిచాసిన బాగుండును. ఆపని చేతగాక యూరక గూఁడైనందున లాభమేమి? అంగ్రకవితాపితామహుఁడన్న పేరు నెవ్వరును మార్చఁజాలరు కదా!

“పణినసూనుకణాద బాపరాయణ మాత్ర ధక్కు విద్వాంసు లుపస్థానింప” అనుచో నీ “పణినసూను” పద మసాధుమని కొందఱు పల్కుదురు. పాణినసూనుఁడు పాణినియని శబ్దకల్ప ద్రుమమునందును, వాచస్పత్యమునందును గలదు. శ్రీనాథుఁడు, పెద్దనగారును “పణినసూనుడనియే” వ్రాయుట యంగపరంపరావ్యాయమా యని యాలోచింపవలయును. మహాకవి నన్నయభట్టారకుఁడు “ధారుణి” యని ప్రయోగించెను. కవిబ్రహ్మయగు తిక్కన సభ్యపరముగా సభికశబ్దమును బ్రయోగించెను. త్రియంబక శబ్దమును గాఢాను ప్రయోగించెను. కాని “ప్రమాదో ధీమతామసి” యన్నవాక్యమే పీఠికఁ బరిహారము. “లక్ష్మణేశ్వరీనాచి” అను మాత్రమునకు విరుదముగా,

“మనసాగ్గుకుకేలిపై ననాశ్వాసితగుణిణి మనసి సర్వ మసహ్యమునా నెలుంగవే”

అను పద్యభాగమును “సర్వ మనహ్యమన న్నెఱుంగవే” అని యేలాకోమార్పబడినది. మజ్జనకుఁ డిందలి పద్యముల నాకు వ్రాసి యిచ్చినేర్పెను. నాకీట్లే నాడుక యైనది.

‘శ్రేణుల్ గట్టి నభోంతరాళమునఁ బర్వం బక్షులు.’

అనుదానికి బదులుగా “నభోంతరాళమునఁ బాతెం బక్షులు” అనియు మార్పబడినది. ఏటికో తెలియరాకున్నది. ఇట్టి చెన్నియొ ముద్రణమునందు మార్పు చేయఁబడినవి. ఇక్కాలమున ముద్రణకాల మున నిచ్చానుసారము పాఠములు మార్పబడుచునే యున్నవి.

‘శేషువలేక పుత్తెంచిన యప్పొండవత్తేష్టునకుఁ బలవంపు గాఁగ.’

అను తాటియాకుల పాఠమును “పుత్తెంచిన యప్పొండవాగ్రజా నకుఁ దలవంపుగాఁగ” అని మార్పబడుట మనము చూచుచున్నాగము కదా. ఇక్కాలమున “నిరంకుశా ముద్రాక్షరశాలాసానపండితాః” అని మార్పబడి యున్నది. ప్రమాణబుద్ధిగలవా రెరుగుగ నున్నారు. కావున నీమహాకవి గ్రంథమునందును బెక్కుమార్పులు చేయఁబడి యుండునని నాభావము. ఇంతమాత్రము పుస్తకమునైన నిల్వినారు. చాలు నన్నభావము నాకుఁ గలదు.

పెద్దనకు సందర్శకుని తక్కువ

‘వినుముక నాఁడు పితృపకాలమునందుఁగ.’

అనుచోఁ గలివి తక్కువగా వ్రాసెనని కొందఱుండురు. దిన మానమును బగునేను భాగములు చేయఁగా నం దెనిమిదిపభాగము కుంప కాల మనంబడు. దినమానము ముప్పదిగికియ లనుకొన్నను నందుఁ బదు నాలుగు గడియలమీఁదఁ బదునాలుగడియలవఱకు నాకాల ముండును. అప్పుడు కఱిగి వచ్చెను. ఇద్దకథాలాపములు, భోజనాదులు ముగించి యాసినుఁడు పోవుతఱి నొక పసరు పూసి పోయెను. ప్రవరుఁడు హిమా లయమునకుం బోయెను. అందుఁ గొన్ని మహాస్థలములను జూచెను. పిదపఁ బ్రవరుడు,

మ. తలమే బ్రహ్మకునైన నీసగమూర్త్యుంబెన్న నే నీయెడం

గలదోద్యంబులు లేవు గన్గొనియెడం గాకేమి నేఁ జేగదఁ

నలిగిబాంధవభానుత ప్రరవికాంతస్యందినీహారకం

దళమాత్రాకరపగంపరత్ పయిపయిక్ మధ్యాహ్నముం దెల్పెడిఁ.

అని భావించెను. ఇది పాసఁగునా! హిమాలయమున దివ్యస్థలము లను జూచుటకే కొలఁదిగడియలు పట్టియుండునా? కావున సందర్శకుని పెద్దనకుఁ దక్కువ యందురు.

ఆర్యావర్తదేశమున నరుణాస్పదమును పట్టాము గలదు. అది వరణా నదియొడ్డున నున్నది. అందుండి హిమాలయమున కరిగెను. పూర్వస్థలము లం గాంచెను. ఖరకిరణసంస్పర్శమున నందలి గండ్డోపలములఁ గప్పి యున్న హిమాని ఐరుసఁగా కరఁగుచుండెను. మధ్యాహ్న కాలమైనది.

ఇంక నింటికిం బోయి కాల్యకృత్యములం దీర్చి పదంపడి రే పరుడెంచెద అని తలపోసెను. కాని హిమానీస్పర్శమునఁ దనపాదలేపము కరఁగి పోయెనని యెఱుంగఁడు.

లే. అనుచుఁ గ్రమ్మఱువేళ నీహారవారి

బెరసి తత్పాదలేపంబు కరఁగిపోయెఁ

గగఁగిపోవుట యెఱుంగఁ డె ధరణీసురుఁడు

కైవక్యతమున కిల నసాధ్యంబు గలదె.

అన్నకథసాగెను. ఇందు సందర్శకుని యెట్లు చెడినదో యెఱుం గఁజాలను. అరుణాస్పదపురముననే మధ్యాహ్న మతిక్రమించెఁగదా. హిమాలయమును జూచిన పిదప మరలువేళఁగూడ మధ్యాహ్న మెట్ల యొనని కాఁబోలు వారి శంక. పాపము! హిమాలయమునందు నుత్త రభాగమున సిద్ధాశ్రమము చెంతఁ బగటికాల మెంతయో రాత్రిపరమాణ మెంతయో యూహించిన నీశంక కలుగదు. రామేశ్వరమునకు వారా ణసికిని దినమానమున నెంతిభేదముగలదో నందుండి హిమాలయ మునకు సంతకంపై మించిన భేదము గలదు. దానియం దెంతయో మారమున చిందుమిందుగాఁ కైలాససానము చెంత దినమాన మెక్కుడుగ నుండును. కాన నెంత తక్కువపక్షముగా నాలోచించినను యాచు ముండును. పాదలేపప్రభావమున తూమాత్రమున హిమాలయము చేరుట యసంగత మన్నచో నపుడు సమాధానము చెప్పవలసిన పద్ధతి వేఱు. తూకాలమున నెంతమీరమైనను గొనిపోవఁగల శక్తి యా లేపన సదాగ్రమున కుండినపు డీకాలమున నసంగతవిషయము లేదు. కాఁబట్టి పెద్దనగారికి సందర్శకుని తక్కువయని చెప్పట సాహసము.

ఈ కవిశిరోమణికి నాంగ్రకవితాపితామహుం డెను బిరుదము మనుచరిత్రము గచించిన తిర్మాత్రిసె యియ్యఁ బడినది. ఐనచో గ్రంథానియందే కవి,

క. హితుఁడవు పతురవిదోనిని

వతులపురాణాగ మేలిహాసకథాగ్ర

స్మృతియుతుడ వాంగ్రకవితా

పితామహుడ వస్వ రీడు వేర్కొన నీకున్.

అని చెప్పుకొనుట పాసఁగునా యనవచ్చును. కృతికర్త తోలు దొలుత గ్రంథమును రచించిపిదపఁ దొలిపద్యముల వ్రాయుట యాచారము. ప్రథమమున దేవతాప్రార్థనము మాత్రము పద్యరూపముననో ధ్యానరూపముననో రచించి గ్రంథము నారంభించుట కపుల యాచారము. అట్లే పెద్దనయు గ్రంథమును రచించి వినిపించి యుండును. దాని ప్రాధిమ్య మెచ్చుకొని రసికజనమాదామణి యగు ప్రభుశేఖరుఁ డాంగ్రకవితా పితామహ బిరుదము నిచ్చియుండును. దానిని దన తొలిపద్యములలోఁ గవిచేర్చియుండును. అంతియకాని యీగ్రంథమున కంటె ముందు కొన్ని గ్రంథముల వ్రాసి యాబిరుదము రాఁగాఁ బిదప నీమహాకావ్యమును రచింపఁ బూనె ననుట కుయుక్తిగాని వేఱుగాదు.

ఇట్లేయినచో నీగ్రంథమున నింతకుముం దిన్నిగ్రంథముల రచించితి నని పేర్కొనియే యుండును. ఇట్లునుటచే నింతకుముం దొక్కపద్యమైన నాకవిసోటినుండి యూహింపడలేదని భావింపరాదు. ఈయన కవిత్యక్తి ప్రభువంద్రునకు బోధపడి యుండకపోదు. కాని యాంధ్రకవిత్వాపితా మహావిరుద మిట్టి యుత్కృష్టగ్రంథరత్నమును గైకొని ప్రతిభలముగా నిచ్చియుండు ననుటయే సరసము:

కృతి.

పెద్దన మార్కండేయపుంజయనఁ గల కథాభాగమును గైకొని తదనుగుణముగా మార్పులను గల్పించి తన చతుశ్శృతిం జూపెను. స్వభావవర్ణనమున నీమహామహున కెక్కుడు పాండితి గలను. దాని కుదాహరణముగా నొక్క పద్యమును వ్రాపెదను.

సీ, తత్సంతానభాగోగధంభాంశుకములోని

యంగదట్టపుఁ గావిరంగులను

శశికాంతచుటిసితి జాజువాఱంగఁ

గాయ లుత్తుంగకుదపాళి న త్తమిలఁ

సరుదాంగుశీఘ్రాతతంత్రీస్వనంబుతో

జలిలిలిపాట ముద్దులు నటింప

నాలాపగతిఁ గోకి- యరమోహ్యుగనుదోయి

రతిపారవశ్యవిధ్రుముఁ దలుపఁ

తే, ప్రాధిఁ బరికించు గీతప్రబంధములకుఁ

గమ్రకరపంకరుహరత్న కటకఝిఝిఝి

గాగ్వనిస్ఫూర్తి తాళమానములు గొలుప

నింపు దళకొత్త వీణ వాయింపునుండి.

ఈ యొక్కపద్యమే భాషప్రకటనమునకు, స్వభావమును గోమలముగఁ దలుపుటకును జాలును. విశేషించివ్రాయనుగాని యిట్టి పద్యరత్న మిక్కవి తరువాతివారి గ్రంథములలో దఱచుగఁ జూడనగునా యని మాత్రము ప్రశ్నించెదను. ప్రవరుఁడు వరూధినిం గాయనపు డామె యేమిచేయుచున్నది? అని యూహించినఁ బ్రవరు నాతన్ని కాంక్షిం చుట విపరీతమా యని లోచెను. ఇందు నాల్గవపాదమును బరికిం పుఁడు. సంగీతవిద్యాప్రాధిమ్య తెల్లమగును. వరూధిని పద్మినీజాతి కాంతావణి యనియు నత్తున్నతభావసమన్వితయనియు, సంగీత విద్యాపారావారపారంగతయనియు నీపద్యము వెల్లడించును. జలిలిలి పాటయనుచోఁ గల భావగాంభీర్యము పరిశీలించఁదగినది. ఈ యొక్క పద్యమును విన్నంతనే రసికశిఖామణియగు శ్రీకృష్ణరాయలు కవిఁ గొఁగిలింపకుండునా. ఏవిషయమునఁ బరికించినను సమయానుగుణము లగు వర్ణన లిందు గలననుట సుహృదయులకు స్పష్టమే. స్వభావవర్ణన మునఁ గవికిం గల ప్రాధిమ్య యీక్రింది యొక్కపద్యమును జదివినంతనే తెల్లమగును.

సీ, పసిఁడితోరముతోడి బాహు వల్లన నెత్తి

సాతకుఁ బొదలపైఁ జాచి సాచి

లింబాధరంబు గంపింప నొయ్యన విపం

చీస్వరంబున జట చెప్పి చెప్పి

దిశల మార్గాన్వేష దీర్ఘలోచనదీప్తి

గణముచేఁ దోరణ కట్టి కట్టి

కమనీయతనుకాంతికనకద్రవంబున

నారామరంగంబు నటికి యలికి

తే, యానితంబవిలంకితాలాపికల.

ఘనకచగ్రంధి నటటి భృంగముల కసిఁ

గీధితులు వడ్డికొనఁగను దేవపూజ

విరులునిదిమెడి కపటభూసురునిఁ గనియె.

(౪ ఆ, ౪౪ ప.)

ఇంగుఁ గపటభూసురత్వ మెట్లు వర్ణింపఁబడినచో పరికించిన దేహమున గగుర్పాటు సాలయకయుండునా. ఇట్టి పద్యములఁ జూపఁ బూనినఁ బుస్తకమంతయు వ్రాసి చూపినట్లుగును. సంవత్సరములలోనగు కావ్యసద్గుణములన్నియు నీగ్రంథమున నమరియున్న వనుట నిస్సందే హము. ఇట్టిమహాత్మునకు నాంధ్రకవిత్వాపితామహావిరుదము లభించుట యొకగొప్ప గాదు. శ్లేషకవిత్వమునం దీమహామహాపునకు, బాండితి తక్కువ యనియు, నెట్లొక్రమించి యీక్రింది యొక పద్యము వ్రాసె ననియుఁ జెప్పుదురు.

సీ, లోలుదొల్లఁ గమలమిత్రునివంక రూపాట

దక్షాధ్వరధ్వంసి తన్నుఁగనుటఁ

బరివేషమిషమునఁ బాళింబుఁదాల్చుటఁ

గప్పుదేహమునందుఁ గానఁబనుటఁ

గాలవశంబునఁగాని తోఁపకయుంబ

సతతనిష్ఠురగదాన్వితఁడె వగుటఁ

బూని పొండుక్షేత్రమునఁబ్రవర్తించుట

బ్రకటానురాగతారకఁడె నగుట

తే, సంతరం బెద్ది యాత్మలో నగసి మాడ

రాజు, నీకును నల ధర్మరాజునకును

బ్రాణిలోకంబు బాధలఁ బఱచునపుడు

ధర్మపవ మొక్కఁ డెక్కు డా ధన్యునందు (౪ ఆ, ౪౭ ప.)

ఈయొక్కపద్యముచేతనే యాయన శ్రమంపడెననియుఁ గావు ననే మరల నాజ్ఞోలికఁ బోవలేదనియుఁ జెప్పుదురు. కాని యాలం కారికులు వ్యంగ్యకావ్య ముత్తమ మనిరి. కావ్యమునకు వ్యంగ్యము ప్రాణ మనిరి. శ్లేషకావ్య మాకోటియందుఁ జేర్చఁబడదయ్యెను. శబ్దచాతుర్యము ప్రధానము కాదని పూర్వులమతము. ఎప్పటికి నదియే సిద్ధాంతము. శ్లో, ఇదము త్తమ మతిశయిని వ్యంగ్య వాచ్యాద్ధ్వని ర్బుధైః కథితః. ౪

కావ్యం బుద్ధైః పైయాకరణైః ప్రధానభూతస్ఫూటరూపవ్యం
గ్యవ్యంజకస్య కీదస్య ధ్వనిః ఇతి వ్యవహారః కృతః. తతస్తస్మతాను
సారిభిః అన్వేగిని స్వగ్ధావితవాచ్యవ్యంగ్య వ్యంజనతుమస్య కీదా
గ్ధయుగళస్య.' — కావ్యప్రకాశము.

శ్లో. వాచ్యాతిశాయి వ్యంగ్యం యదు త్రమం తద్వనిశ్చ సః
వీక్ష్య రానం ఘనశ్యానుం సీతా జాతా నమన్మనీ. ౫

యత్ర కావ్యే వ్యంగ్యం వాచ్యాత్ ఆలంకారికమనేపదార్థస్యాపి
వాచ్యతయా పదార్థా ద్వాక్యార్థాద్వా ఆతిశాయి ప్రకృప్త్యం తదుత్త
మం కావ్యమ్. — కావ్యవివర్ణము. ౧ ఉల్లాసము.

శ్లో. శ్లోకా మూర్తి ర్భాష్యాతో జీవితం వ్యంగ్యవైభవమ్
హరిసిన దలంకారా స్తత్ర స్య రుపమాదయః. ౨

శ్లేషాదయో నుజా స్తత్ర తౌర్యావయ ఇన శ్లితాః
ఆత్మోత్సాహస్సహా స్తత్ర స్వభావా ఇన వీతయః. 3

శోభా మాహర్మ్యం ప్రాప్తా స్మృత్యయో స్మృత్యయో యథా
పదానుగుణ్యవిశ్రాంతిశ్చ్యాగ్ కీద్యేన సమ్మతా. ౪

రసాస్వాదప్రభేగా స్స్వస్థః పాకాః పాకా ఇన శ్లితాః
ప్రఖ్యాతా లోకని దియం సామగ్రీ కావ్యసంపదా. ౫

— ప్రతాపరుద్రీయము.

ఇట్లు సకలాలంకారశాస్త్రకర్తలను వ్యంగ్యకావ్య ముత్తమ
మనియే సిద్ధాంతము చేసిరి. కావున సుమనరిత్రము వ్యంగ్యప్రధానము.
శ్లేష కవిత్వము చేతగాక పెద్దన మానలేదు. ఇందుల కొక వానుడి
కలదు.

పెద్దనగారు స్వగమన కరుగ భట్టమూర్తి యరుచుంచి వారిపుత్రు
నాశ్వాసిండును నికను గొంతకాలము పెద్దన గారుంటి విద్యాబుద్ధులు
తెల్పిన బాగుండునని పత్రికనట. ఆమాటలు విని పెద్దన భార్య లో
పలనుండియే వారుంటి ప్రాధికవిగా జేసియున్న బాగుండెడిది. అది
తిప్పినది. ఐనను జీవికకై శ్లేషకవిత్వమునైన జెప్పుకొని బ్రదుకవచ్చు
నని బదులిడెనట. ఆమాటలు విని సిగ్గుపడి భట్టమూర్తి తనదారి
బోయెనని చెప్పుదురు. ఇచ్చెంగ నిజమో చెప్పజాలనుగాని శ్లేషప్రధా
న కావ్యముత్తమ కావ్యముల గునలో బరిగణింపఁ బడెనని మాత్ర
మూహింప నవకాళ మికథ యిచ్చుచున్నది.

మనువు వేటపంబోవు సంపర్కమున వేటకాండ్ర మాటలుగా
జెప్పిన సీసపద్య సునువనాసము. కవికి గల లోకానుభవ మెంతయో
యది తెల్పజాలు.

సీ. సటలెస్తుకొనియెట్లు కిటిసై నమోహన
పడి యెఱబొదురు నీపాదమాన

కలగుండువడఁజెండు కరిసై నఁ జెవిపట్టి
బలిమిమైఁ దెట్లు నీపాదమాన
నెలనెప్పుకొని రొప్పు పులిసై నఁబీడించి
పడనైతుఁ జొచ్చి నీపాదమాన
తెరదూటి వెఱఁబాటు గురుపోతుపైసై నఁ
బడి యెక్కిపొదురు నీపాదమాన

శ్లో. ఇతరదుర్బలపుగపంతు లేమిలెక్క
కండగరునంపుమాటలు గావుసుమ్ము
చూడు మమ్మనిపంతంబు లాడుకొనుచు
నవ్వయాధినికుతుఁ గొల్చి యరిగిరపుడు. 4 ఆ. 84 ప.

కవితాధారాశుద్ధికై యొకపద్యమువ్రాసి ముగించెదను.

సీ. బంభారిభిగురసంభంభంబీక్షించి
బగనునంజనమహా శైల మనఁగ
సింహాప్రభంజనాస్ఫులనంబునకుల్కి
యరుగునంప ద్రకాలాధ్రునఁగఁ
గతినకంకేకాల కంఠమాలము వాసి
వెస మచ్చు నుజ్జ్వలత్వైశ్చమనఁగఁ
గలువ ధూర్వహఖలో త్కరముపైఁ బాతెంచు
దండనగక్రూరదండనఁగఁ

శ్లో. ఘుర్గురారానసంఘాతేఘాత్యమాన
సప్తపాక్షోధిపాక్షప్రపండనక్ర
తిమితిమింగిలనుగురు న భ్రమునుమగియుఁ
గ్రమ్మకొనివచ్చు నొకయేకలమ్ము గనియె. 6 ఆ. 88 శ్రీప.

ఈమహాకవి యిట్టి యుత్కృష్టమహాప్రబంధమును రచించి యాంధ్ర
లోకమునకు మహాసకార మునర్చెను. కృతజ్ఞులలోఁ గృతజ్ఞుఁడు;
రసికులలో రసికుఁడు. విద్వాంసులలో విద్వాంసుఁడు. భక్తులలో భక్తుఁ
డు. జూరులలో జూరుఁడు; దాతలలో దాతయునగు నీమహాకవి
విఖ్యాతి యాచంద్రాగ్రతాగ్రకముగ వెలయును. ఈమహాపురుషుని
యశఃకాయము. ఆంధ్రలోకముపై సర్వదావెలుపఁగొందుచుండును.
తదారాధనముకవులక్లంఠ బ్రధానము. ఇట్టి కవిచంద్రుఁడు మరలబుట్టు
నాయను నంతదశ యీనాటికిం గల్గినది. మహాత్ములంద్రలోకమున నుద
యించి యుండురు. వాల్మీకి రిట్టి మహాకావ్యముల నొనరించి తెనుగు
బాసను బెంపొందింతురుగాక. నీగసకావ్యములకుఁ జోటియకుండురు
గాక. మహాత్ములు శ్రమించి కాపాడిన భావకుఁ దోచినట్లెల్ల
మార్పులుకలిగించి పాడుచేయక ప్రాకృతగా గతనిర్మలయశస్సును బెం
పొందింతురుగాక. ఇంతకంటె విశేషించి వ్రాయశక్తియు నవకాళము
చాలకయున్న నీ నవ్యాసమును ముగించుచున్నవాఁడను.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రథమపట్టభద్రులు

అన్నపూర్ణాదేవి బాలికాపాఠశాల-వీరూరు

చెన్నైపురి శారదాసమాజ సభ సభ్యులు

8 వ ఆంధ్రరాష్ట్ర శ్రీవిద్యావిమయసంస్కరణసభ-కాకినాడ

శ్రీమంత్రి, జాతీయశాస్త్రవారము-చెన్నైపురి

శ్రీమంత్రి రామానుజాచార్యులు

శ్రీలక్ష్మణ, శ్రీ విశ్వవిద్యాలయమునుగూర్చి కార్యకర్త ఉపన్యాసము

చెన్నైవాడ ఆశోక్కుపద్యనాటకము

ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

శ్రీ పి. వారాహరాయణశాస్త్రిగారు

శ్రీమతి కోమలంకశాస్త్రిగారు

నాటక మలయందు పాల్గొనుచున్న స్త్రీలు

శ్రీ బి. ఆర్. రాజరత్నంగారు

శ్రీ జి. బంగళంగయ్యశాస్త్రిగారు

*భక్తచింతామణి పద్యములు

వడ్డాది సుబ్బరాయుడు గారు

నాప్రాణిసమూహముల్ మనఁగఁ గ్రుండఁ మీఁద విశ్వంపుఁ బె
న్మా నందం బగు, సప్రభవత్రవితర్జి సత్త్రపుష్పానళిఁ
భానుస్వచ్ఛమయూఖసత్ఫలములఁ బ్రస్ఫారదిక్పాఖిలఁ;
ధ్యానితృణ్ నిను మూలకందము ముకుందా, భక్తచింతామణీ !

వింటుఁ జిక్కలగుంపు రేవెలుంగు వేవెలుంగు గనుగొంచు, ని
టింటఁ వేడివెలుంగుఁ గన్గొనుచు, నే నీ వెలులన్నింటికై బై
కంటఁ, వానికి మూలసూ వెలుంగులోకంటఁ నినుం జూతు నం
చుంటఁ; నల్పు మభీష్టసిద్ధిని స్వయంభూ, భక్తచింతామణీ

ప్రాతఃకాలమునందు సాయముతటిం బ్రాచీప్రతీచీనము
దూభృతారుణ్యము నెంచెదం, బగలు రే భూముఖ్యలోకా లసం
ఖ్యాతెంబుల్ నెఱుఁ బ్రోచు యుష్మదనురాగద్యోతకాపాంగద్య
గ్ద్యోతం బం, చరణతపారమణచక్షుః, భక్తచింతామణీ !

సన్నం గంచును మన్న మిన్నుఁ గనుచు నానాచరస్థావరో
త్పన్న త్వస్థిసంహృతుల్ గనుచుఁ దత్తత్కార్యవైచిత్ర్యముల్
గన్నారం గనుఁ గొంచు, సన్నటులు నేఁ గాంచంగ లేకున్నఁ, గం
చున్న ప్లలము వొంగు విశ్వమయ, విష్ణూ, భక్తచింతామణీ !

పిడికింటఁ రతనంబు నుంచుకొని, యావేశింపఁగా నిద్ర, రే
యెడ లీయెల్లప్రపంచముఁ మఱచి, ప్రత్యూషంబునం దెల్వ రాఁ
బడుకింటఁ మణి వాఁ డెటుల్ దడవు ముఁ, భక్తుండు మేల్కొన్న వెం
బడి నిఁ రక్షకు నట్టు లారయును దేవా, భక్తచింతామణీ.

అణువుల్ వాయువు నంటి యాకాశమునం దల్లాడు నెట్లట్లను
క్షణ మేవో యిహలోకవాసన లనేకంబుల్ హృదిం దోచు; ర
క్షణముం గోరి యనన్యభావమున మోక్షశ్రీవిభుఁ నిన్ను ని
ర్గుణ ధ్యానింప విశుద్ధబుద్ధి నిడు నాకుఁ భక్తచింతామణీ !

గతమా కాలము ప్రాణరక్షకము; రాఁగా నున్న కాలంబునం
బ్రతీసూక్ష్మశ్ర మతిక్రమించుదనుకం బ్రాణాంతకంజే, సుని

* గ్రంథమున జేరనివి; క్రొత్తగా రచించినవి.

శ్చిత హాటక్ మృతి మర్త్యమం; దనిశముం జీవింప యుష్మత్పద
స్మృతి గల్గింపు మానుషుణం బమ్మతదాయీ, భక్తచింతామణీ!

ఆపం బెప్పడుఁ బాటుఁ బల్లముసకే; యైన్ సహస్రాంశుచేఁ
బ్రాపించుం గద యూర్ధ్వభాగ మది; దుష్ప్రాపంచికార్థంబులం
దీప్తి వర్ణిలు నాహృదిం దినమునం దీపించు తేజోనిధీ,
నీపాదం బెనయించి నిల్చు మటుఁ దండ్రీ, భక్తచింతామణీ!

పదముల్ నే ననుకోని చారుతర భావంబుల్ ధ్వనింపంగల
ట్లు దయాభూ! నలుభక్తపద్యములుఁ గ్రాలున్ మూలరాలుంబలెన్;
బదకంబుల్ గద యాసుపద్యములు దేవా, నీకుఁ; దత్ ప్రేమ సాం
పాదవన్ వాని క వీవె పో పాదివె న ట్టోభ క్షణింతామణీ!

జ్ఞానంబుతయు స్వామ్యధీన; మది నానారూపమై తోచు; నే
జ్ఞానం బైన, భవత్ప్రసాదముననే సంధిల్లెడుం దేహికిన్;
దీనత్వంబున మోక్షజిల్లి నినుఁ బ్రార్థింతుం; దయం దండ్రీ! యీ
సూనుం జేయు కుశాగ్రబుద్ధిని సుశిష్యుం భక్తచింతామణీ!

నీయందుం దుది వైకృ మొందుటకుఁ దండ్రీ! యందు సత్కర్మముల్
చేయం జీవనయాత్ర సాధనముగాఁ జిత్రంబు సృష్టించి యీ
కాయం బాత్మ కొనంగి; తీశ, కడదాకం జక్క సాగింపు, మే
హేయార్థిం బడకుండ దీనిఁ గరుణాబ్రీ, భక్తచింతామణీ!

పరమాత్మా, శిరసుండ నేమిటికి నల్పం బూజ మోకాల్కిన్?
మొఱలాలించు మహాప్రభుండవు జగత్సృష్టండ వీ వుండఁగాఁ
బహుఁ బ్రార్థింపఁగ నేల యక్కఱుఁ దీర్చు? నిన్ను వేడం జరా
చరమున్ సాయపడుం దమంత భవదాజ్ఞా భక్తచింతామణీ!

ఆసన్నప్రసవం దనూజను, రుజం బ్రాణప్రయాణోత్కటా
యాసాయత్తను నత్త నింటఁ గని, ని న్నార్థిం బ్రభూ, వారి కే
మోసమ్ముం ఘటియిల్ల కుండఁగ శుభంబుం గూర్చు కే వేడుకోఁ
గా, సిగ్గుం దొలంగించి మే లిడితి నేగన్ భక్తచింతామణీ!

కలిగింపం దొలంగింప సౌఖ్యములు దుఃఖంబుల్ నినున్ వేడుదా
సులకున్ నీసుముఖత్వముం గరుణమై సూచింతు, తద్వగృహ
చలనాద్యాంగిక సన్నిమిత్తముల; నోనర్వాత్మ, నీనవకున్
దులయే యన్యుల నేవ? చైతన్యదివిషద్భూ, భక్తచింతామణీ!

గ్రహచారంబునఁ జేసి కష్టసుఖముల్ ప్రాప్తంబు లౌ దేహి కీ
యిహమం దంద్రు; సమస్తలోకముం కీ వీశుండ; వర్కాదిక
గ్రహసంచారము సామిశాసనమునం గా కేమిట? నీయను
గ్రహ ముగ్రాగ్రహ మే శుభాశుభనియోక్తల్ భక్తచింతామణీ!

భావి యే కాదు, జయించి మూడు భవనంబుల్ గూడఁ బాలించు నూ
రవ రేఖ్యుండును, దీనవృత్తి నతుండై ప్రార్థించుప ట్టెన నీ
సవిభంబందున తక్క, నొండువలనన్ స్వామీ, స్వదైన్యంబు పె
ల్చువిప త్తొందనిమాని ధన్యుడని తోచున్ భక్తచింతామణీ!

గాలిం బట్టంగల్ సభంబునఁ గనుల్ గానంగరాకుండ మే
ఘా లెం దుండియొ మూగి, యవ్వి మరలం గాలిం బటాపంచ లౌ
లీలన్, హాయిగ నుండువో నడరి బల్ క్లేశంబు లాకస్మికం,
బొలన్ మాయ మగున్ భవన్మహిమ దేవా, భక్తచింతామణీ!

సూరుం డస్తమితుండు గా, జగతికిఁ నోముం బ్రసాదెతు; నీ
హారాశుం డరుదేనివో, ననుతు తారాళి; సదా యుం తిరుల్
వారింజన్ శిఖి; నిట్ల భర్తులనెగుల్ వాఁంగఁ జూపెతు వా
ధార, మృక్కండు వోమఱొక్కడు; మహాత్మా! భక్తచింతామణీ.

మధువుం ద్రాక్షరసాల మిక్షువు భుజింపం, దోచెడున్ నోరికిఁ
మధురత్వం; బటు మూఢభక్తిస భజింజన్ నిన్ను నాసక్తివో
సధికానంద సుఖానుభూతి పరమాత్మా! ప్రాప్తహౌ నాశ్మికున్;
బుధుఁ డౌ నజ్ఞుడు, లేక ఛేదము లపంబున్ భక్తచింతామణీ!

నరు లే యెన్నదినాల్గులక్షలను నిన్ లక్షించువా; రో మహే
శ్వర, తక్కుంగల లక్ష లెన్నదియు నజ్ఞప్రాణులే; వారు నెం
దఱొ నీవంకకె రారు; వచ్చుసుతులన్ బహ్విబ్బసంఖ్యాకులన్,
గరుణన్ దగ్గఱఁ దీయ నీకు భర మానా? భక్తచింతామణీ!

సృష్టి-మానవుడు

పెనుమర్రి వెంకటరత్నము గారు

౧

సృష్టి తొలినాళ్లలో జగజ్జీవదాత

జంగమస్థావరం బగు జలతుకోటిఁ
దనయెడకుఁ బిల్చి భిన్న జీవనము లిచ్చి
అనుభవింపుడు! హాయిగా నని వచించె!

మానవుఁ డే నేకరిమ్యహర్మ్యములతోడ
పట్టణములు వేసవే ల్లట్టినాడు!
ఆకాశమునంటు సౌధాగ్ర మధిగమించి
“సృష్టి నాబానిసే” యని తుష్టి పొందె!

కామనీయక యావనో ద్ధారిమధువు
త్రావి యున్నాదియై, యమృతంపుకుంభ
మీసడించెను; భూలోకమే దివంబు
దేవతలు తుద్రులంచు నర్తించె తాను!

అర్ధిగర్భాన రత్నాల నాహరించి
భూమిగొచ్చి సువర్ణంబు ప్రోగుపెట్టి
పేదవారి నిట్టూర్పుల పెరిగి బలిసి
నేనె ప్రభవని గర్వించి నిలిచినాడు!

౨

స్థావరములైన భూరివృక్షముల తేల్లు
నవనవ లతాంతవల్లరీభవనములును
సృష్టినగ్న సౌందర్యముల్ చిలుకరించు!

దక్షిణమునందు మలయకందరములోన
పాంశికశ్రుతు లల్లెడు వాయుపుత్రు
జేవో గునగున లాడు!- తారావితాన
మధుట శిబ్దాలులేని కావ్యములు పాడు!

అచట, దుఃఖమ్ము నెఱుంగని యా నిరంత
దీప్తితానందమధురమాధ్వమధూ?

గ్రోలి జమ్మని తుమ్మెదకోడెగాడు
ప్రసవకన్యలు నలవంత పాటపాడు!

౩

దినము లీరితి గడచిపోయినవి! జీవ
కోటి కందని కాలంపు కుహరమందు
సృష్టికర్త, యోగ ముడి చేరఁ బిలిచె
జంగమస్థావరంబైన సర్వసృష్టి.
ఏమి తెల్పివి! మానవా? యేనొసంగి
యున్న జీవనవాటి యెట్లున్నదోయి!
ఏమి ఫలసాయ మిప్పు డర్పింపఁగలవు?—

* * * *

మానవుడు, తీవ్రదుఃఖములోని మలిన
బాష్పపుటములు, నైరాశ్యభారభగ్న
దేహకావ్యము, దప్పికతీరకున్న
తీవ్రతృష్ణ, దేవుని మ్రోలు తెచ్చియుంచె!

౪

తలిరుతీపల కౌగిలింతలకు సాలసి
పాదప్రభుఁ డంజలిబట్టి, తరుణ
దిన్యవాసంతయామవీధీకిసాల
మోహనసుచాశ్రుకళికలు మ్రోలు బెట్టి!

తేటి గ్రోలని కమ్మపూఁదేనె లొలికి
వాడు టెఱుంగని చిగురుమవ్వములు రువ్వి
రమ్యవాసంతమాకందరాజధాని
సృష్టికర్తనే పరవశుఁ జేసె నగుర!

ప్రతిదిగురుదొన్నెలో మధుస్మితము లూగె
ప్రతికుసుమమూర్తిలో హర్ష బాష్ప మొలికె
(?)ప్రతిపదకుహూకుహూపరభృతకుమారి
త్రెంచుకొనియె రసప్రసవంశికలగట్లు!

౫

ఆమహావిశ్వపీఠమునందు నిల్చి
ఆజగన్నేత మానవు నోజ చూచి
ఒక్కనిట్టూర్పు నొక్కయశ్రూదకళిక
వెలికిజూర్చి విషణ్ణుడై కలకవొందె !

ఆమహావిశ్వపీఠమునందు నిల్చి
ఆజగన్నేత మానవు నొజ చూచి
సత్సభావనజ్ఞునిచ్చాచూ లెగయ
నా స్మితమ్ముల తనయూర్తి విస్మరించె !

స్వప్న శారద (మంజరి)

దాష్ట్యం సంవత్సరం శివరాత్రిగారి

పద్మకర్ణిక దిగంబరవేష మూని
యసురుసు రనెడి దివ్యాంగిన యెవరు ?
ఆంధ్రశారదయొక్క బొ-కాదు-బొను
ఇదమిద్ద(?)మని వచింపఁబడి గారాదు.

* * * *

గీర్వాణభారతికిం బుట్టి తొల్ల
వాగనుశాసనువలన బేర్పొంది
బాలవయ్యను ప్రాథవాక్యార్థగరిమ
రాజరాజనరేంద్రు రచ్చ మెప్పుంది
యజ్ఞ వాగ్ధా రామృతానేచనమున
తల్లికన్నను మిన్న తనయ యటన్న
యనిరతలభ్యహా యశము గడించి
శ్రీనాథు ప్రతిభావిశేషసంపత్తి
కనకాభిషేకంబు గావింప మించి
అలితరసోచితాలంకార వగుచు

గాజు చేయూత రహి మీర గాంచి
దిగ్గజేంద్రము లిరుదెనల గొల్వొండ
వెలిగారుపై నెక్కి విహరించినట్టి
ఆంధ్ర శారద ! భవదాకార మిదము ?
బేసించు దలపించి తదయమి టమ్మ,
పోలుచుకొన నేమి వీలు గాకుండె.

* * * *

సకలకళాపూర్ణసౌకుమార్యంబు
నదనమొ యిది కళానిర్జితమయ్యె
జ్ఞానరస్ముల వెనజల్లెడి మాము
సుమనోజ్ఞ భావంబు చూపింపదేల ?

కరుణాకటాక్షపీఠముల బలము
విబుధుల నానందవివశుల జేయు
కనుదమ్ములా మూసికొనిపోయె నయయె
శ్రీ కారవిస్ఫూర్తి జెలువారుచెవులు
మోటుదుద్దుభారమున వ్రేలుచుండె
వలపులుగులుకు కెంగలువ యేమయ్యె ?

సంగీతసాహిత్యసదృశ్యులయయె
బట్టబొంగి నిట్టి పెట్టుదు రమ్మ
అరచాటగాజేసి యానపుట్టించు
అలిగిని బుక్కులు జిలుగుదువ్వొను
నెవ్వఁడు తొలగించె నెఱింగింపునుమ్మ ?

విశ్వకల్యాణంబు వెలయించు కోర్కె
విజ్ఞానమయగీతి వినుపించువేళ
సంకుశోడుగ నువు వెలికించునట్టి
పీఠ కన్పించు విడిచితి వేల ?
నవరిసాలంకారనవకోశమైన
పొత్త మెచ్చట పడిపోయెనే యంబ ?

యక్షమాలయు శుక మృగపడ వేమి ?
సాహిత్యమను మానసాకమ్మునెక్కి-
యఖిలపండితపామరాత్మసామ్రాజ్య
మిచ్చమై విహరించి యేలుచు నచ్చి
దానందమన లీనమైయుండు నీవు
తమ్మిమొగ్గరమాదుఁ దవిలి ప్రబంధ
ములు బారిఁ బడి వినిర్మలతనూవల్లి
మలినభూయిష్ట(?)గా మాటురూపమున
ప్రస్తుతస్థితిని పూర్వంపు టున్నతిని
స్థిగ్ధున చేసన్నచే జెప్పించుడి
నీరసమ్ముగ నట్లు నిలిచితి వేల ?

సరసవాగర్థసంభరితభావములు
జాతీయముగ తేనె జాలువాటంగ
ఘోకుచుండెడి నీవు తెలియనిభాస
నూరి కే ప్రలపించుచుంటి వేమమ్మ
ఆంధ్రశారద ! నాకు నానతి వమ్మ.

తొంగిలితెప్పల దొట్టు బాష్పముల
కడుపు చుమ్మలుచుట్ట కడలేని వనట
కటకటంబడు(?) నిన్నుఁగనుకొద్ది కడుపు
తఱుగుకుపోయెడి-తల్లి! యేమందు
ఆర్థవా తీర్థవా యనె దేల సమ్మ?
దుఃఖభారము కొంత తొలఁగుగ దమ్మ
ఆప్తబంధుల కింత యంత చెల్లినను
అవధానముగ నుంటి నార్తిహేతువును
ఆంధ్రశారద నాకు నానతి వమ్మ.

* * * *

విను మనుంగుకుమార, వినుము నాపాట్లు
సత్పుత్రకులు తొల్లి సహజలాలిత్య
మునకు వన్నెలుపెట్టు భూషణాదులను
గై సేసి నవరసకావ్యఖాద్యముల
బోపించి, భావనాపుష్పకమ్మందు
స్వచ్ఛావిహారంబు నేయించినారు.

నా కుమారకు లిప్పు నాకు మారకులె
ద్వేషాన కా దత్తిప్రేమచే నిజము
ఆపాదమస్తక మంగ మొక్కింత
కనఁబడకుండంగ ననవసరంపు
కర్కశాలంకృతుల్ కడు పేర్చినారు
వైపుఁత మెఱుంగు పో వాసిదొఱంగి
మకిలిచేఁ చెల్లని మై నల్లనయ్యె.

అందచందముమాట లాదైవమెఱుంగు
బరువునఁ దను వెట్లు నంగెనో కనుమ
రాజ్యవైభవముఁ గూర్చగ నెంచి నన్ను
మొఱకుల కిడి యంతిపురములం దుంచి
ఁదృబంధాదుల బంధించినారు.

జలువారు ఁలుకులఁచెలికత్తె చిలుక
వజ్రపంజరమందుఁ బడవైచినారు
పొత్తమందలిస్మృతి మూలతత్త్వంబు
చెఱసాల జపియింప వెఱ కేది చెపుమ.

వీణ వాయింపంగ త్రాణ లేకుంట
శ్రుతులెల్లఁ జెడెను తంత్రులు త్రుప్తప
అమృతంపుతేటల నలరు నోష్టంబు
పేరు లేకుండంగ విరసమైపోయె
నాలుక తడఁబడ సంగిమాటలను
నే ఁల్కు భావంబు నేన యెఱుంగి.

తిరుఁతివేంకటేశ్వరు ప్రసాదమున
నిట్టిరూపం బైన నేర్పడఁగాని
యప్పటిదురవస్థ నయ్యయో తనయ,
తలఁపునచ్చిన నిష్ఠఁ దనువు కంపించు.

* * * *

అకట నీ బన్నము లాలకింపంగ
గుండె నీరైపోవుచుండెనే యంబ
కష్టదుర్దశ లెప్పుఁ గాపురమున్నె
విరియవే చీకట్లు పెన్నెల రాదె
వందురకమ్మ మై వాడిపోయెడిని.

బంధమ్ములం బ్రెంపి పలుపోకడలను
 సైవరవిహారమ్ము సమకూర్చునున్న
 తనయు లాత్మీయస్వాతంత్ర్యమ్ముకొఱకు
 తనువు లర్పింప సిద్ధమ్ముగా నున్న

వా రెంచఱో యున్న వారమ్మ తల్లి
 వారిప్రాపున పూర్వవైభవోన్నతిని
 ఆంధ్రశారద నీవు నలరారఁ గలవు
 ఊరడిల్లుము తల్లి! యూరటఁ గనుము.

కవి: ఆతిథ్యము

అప్పల వీరవెంకటజోగయ్యశాస్త్రి గారు

అలసితివేమో ఘోరవిపినాంతరసీమలఁ బాదచారివై
 కలయఁదిరుంగుటఁ మొగముఁ గంచెను మేనున ఘర్మబిందువుల్ (?)
 పాలించెను, పాదపద్మములఁ, బొక్కులు కానఁగనయ్యెఁ గాన నీ
 వలయకఁ గొమ్ము మా యతిధివై పరిచర్యల సంతసంబునన్ !

ఉ. అల్లదె కొండయేటిదరి, నంచిత చారుమనోజ్ఞమాధవీ
 వల్లరిపాంత మల్లికల పార్శ్వమునన్ సురసాలజాలన
 త్పల్లవకాంతి దిక్కులను బర్విన చెంతను బర్ణశాలలో
 చల్లగ విశ్రమించి మఱి సాగుము పైనమునేయ నింటికిన్ !

ఉ. ఇమ్ముగ రమ్యహర్మ్యముల నిందుశిలామయవేదికావితా
 నమ్ముల భర్మహోలికల, నంచితలీల మెలంగి వాని సా
 ఖ్యమ్ము నెఱింగి తీవు గహనాంతరపర్ణకుటీరమందు వా
 సమ్మునరించి యొక్కత్పటి సమ్మతి దాని సుఖమ్ము గాంచుమీ.

చ. కుడిచితి పడ్రసాన్నములఁ, గూరిమితోడ సువర్ణపాత్రులన్
 గడిగితి చేయి, తల్పములఁ గాయముఁజేర్చితి వింక తేనెఱోఁ
 దడిపిన చాటపఞ్చఁ గొని, దంకిగ చప్పరమందు పండి త
 ల్లడ మడుగంట నెయ్యది ధరాధిప ! బాగొ నచింపు మిచ్చటన్.

*

గీ. మది జనాకీర్ణసామ్రాజ్యపదవి నీయ, నెలమితోఁ దాళత్రసంకులవిశాల
 లలితకవితాదిసామ్రాజ్యకలన మాది, కాన నిజ్జ్వర మిచట సమాన మధిప!

క. కావున నా యాతిథ్యం, బీవును గ్రహియింప వచ్చు నే నర్హుడ నీ
 కీవిధి నొనఁగగ నూరక, భావంబున సంశయింపవలదు నృపాలా !

* * * * *

చ. వనజములెల్ల భీతిగొన భాస్వర తేజముతోడ వైరి భే
దన మొనరించుచున్ దినముఁ దాఁ గడుదప్పుల కేగి యెంతయున్
జననముదాయమున్ విడిచి సంస్థితిఁ జూచుచు డస్సి యొంటిమై
ననములఁ జేరె నీవగిది, భాస్కరుఁ డల్లదె చూడు పార్థివా!

క. కరులకు గన చటులనిశా, కరులకు గహనాచి ఘోరకరులకు మృగసం
హారకు హరులకు నిలయము, నరనర యేవగిది చాత్రి నడచెదు వెళుమా!

ఆత్మ విజ్ఞాన

అనంతసంతక రామలింగస్వామి గారు

సమే నీవపుటాది—మిత్తి తుదయన్ భ్రాంతి నృపంగోకు మా
నవుడ! నీ కొకమాట—జీవము ప్రబంధం, బంధు నాశ్వాస స
న్నివహంపా, నొక జీవపు న్మోదలు కానీ, యంతమేకాని యొం
డవు నాశ్వాసపు టాదియున్ దుదయు నొక సూక్తియే సత్యహా.

చ. వరణభయం బదేల యింక మానవుడ! భవనీయజీవభా
స్వరసరభారతాన నొకఁడవ్వపు టంత మెనంగునంట నీ
వెరిగియు, నింకఁ బర్వము లవెన్నియొ యుంట యెరింగియున్న నీ;
కరియఁగఁ బర్వ మంతమగునంతనె భారత మంగహానాకో?

మ. చిరురాజగ్రనిబద్ధసేవము నిజస్థానంబుగా నుండి తా
నెరికై నేను వ్రాటి కామియము నొం డీడేర్చుకొన్నంతఁ గ్ర
మ్మరఁ దన్నీడముఁ జేరు పుణునలె గర్మప్రాప్తిభాక్త్యర్థ ము
ర్వర జీవాత్మా చరించ పోయెడును నిర్యాణార్థి త్త్వించిదే!

నీవే యుండనికాల మొందు కలదేనిన్ బూర్వ, మాకాలమం
దేవారా! జనియించ నందులకుఁ జింతింపంగ నూహించబో;
నీవే యుండని కాల మొక్కఁ డింకముం దేనాటనో వచ్చునం
చీ వావేదన ముందు దేల? జవజీవీ! సంతతాజ్ఞానివై.

శ. ఈ విధాత్రిని జన్మమొందుటకు మున్నేరితి నారీతిసే
యివిశ్వాదృశతలీల లెల్లఁ దగు నోయీ! జీవి, నీ వీర్లిన
నీ నేహేతువుచేత జా వనినఁ గన్నీ ర్పించి జీర్ణించెదో?
భావింపందగునయ్య! శాంతసుమనఃపద్మాసనస్థుండవై.

ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

శ్రీయతి య. ఉ. జ్యోతికన్యగారు

శ్రీయతి యల్. కృష్ణబాయిగారు

శ్రీయతి యల్. శ్రీనివాసకృష్ణగారు

శ్రీయత్ కమలాబాయి కృష్ణబాయి సోమరీపాణిలు

శ్రీయతి కమలాబాయి కృష్ణగారు

శ్రీయతి నిమిష సరిగారు

శ్రీయతి మల్లారి వియంస్ సరిగారు

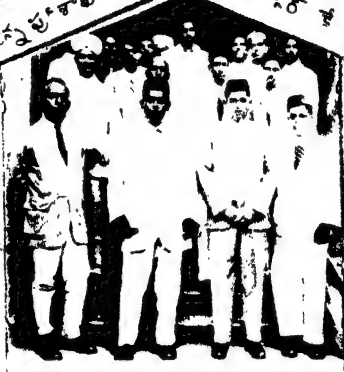
శ్రీయతి పి. సి. జ్యోతికన్యగారు

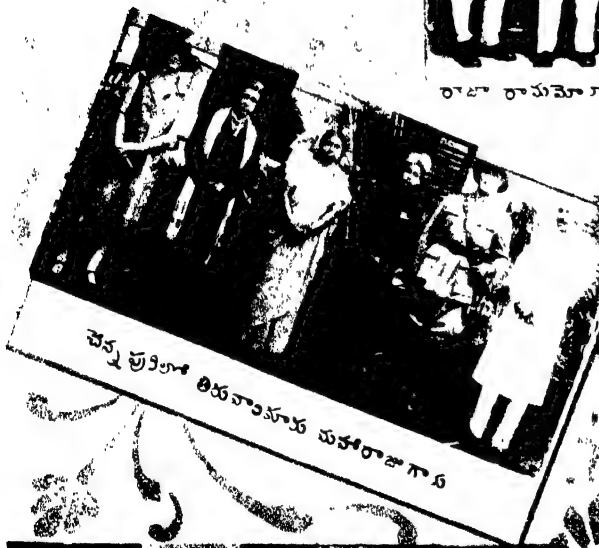
పూవా నేవాదనమ-చెన్న ప్రశాఖ

సర్ కే. వి. రెడ్డి నాయకుల గారితో విందు

రాజా రామమోహనరాయ చర్చంతి

చెన్న ప్రశాఖ తిరువాన్తూరు పురపాలకాధికారి

నీలార ఆత్మోత్తర దానమ జపు నాల్గవర్ష విధింతి

సిరిమాకమిల్ల అధ్యక్షులకు విందు

దక్షిణభారత హిందీ ప్రచారముకొరకయిన సభ-చెన్న ప్రశాఖ

- శా. నీ జాయామణి, తోడునీడలు, నుతుల్, నీ బంధుమిత్రాదులు
రాజద్వేషము లాదిగాఁ గలుఁగు సర్వంబు నివసర్జింప లే
కోజీవీ! యిటు లోట నొందెద వదేమో! యెంత విభ్రాంతియో
పైజన్మంబున లేనివానియెడల వ్యామోహ మింతొప్పునే?
- శా. ఆదిగల్గెడు సర్వ మంతమగు, సత్యంబిది, నీ కాదియే
లేదేని లయమొంద వీవు—మనుజా!—లేకున్న సంతంబు దా
రాదా యెంతటిజాగ్రదాప్తిమనిన—రా రామి పోబోవుచే?
ఆదే యంతము, సంత మాది యను సయ్యార్యోక్తి నూహింపుమా
- మ. సగుణబ్రహ్మ హిరణ్యగర్భ కవిరాట్సద్రూపముల్ సక్రమం
బుగ నీవొంది, యనంతరంబున మహావ్యోమానిలాగ్నంబు భూ
సగ తిర్యక్పరిణామ మొంది తుదిమాన్యం బౌ మనుష్యాకృతి
దగినా వీ, విక సిద్ధి నొందఁగఁ బ్రయత్నం బూనుమో మానవా!
- మ. శశుపత్వేది నికృష్టజన్మముల నీపాపానుసారంబు దు
ర్దశ లీవొందెదవన్నమాట మనుజా! తథ్యంబు గా దింతయు
వశమే మామిడి వేముగానగుట—నిర్భాగ్యుండవై, రోగివై
యశము నీడి కృశించుచుందువు, మనుష్యాకార మీ వొందుచు
- ఉ. ఇంతకు నీకు సంత మది యింతటఁ గల్గదు, కర్మ సద్గురు
ప్రాంతము జేరి యొక్కొకభవంబున నొంజొక మోక్షసాధనో
దంత వినూత్న పాఠమును దద్దయు నేర్చినఁగాని ప్రత్యగా
త్మాంతము సంఘటిల్లదునుమా! యొకజన్మమే మోక్షమిచ్చునే?

కలకలమని నిత్య కళ్యాణమును బచ్చ-తోరణంబనంగఁ దోచుచుండి
పెండ్లియిల్లరీతి వెలయుచునుండును-ఘనతమిర నొక్క కాననంబు.

వల్లవుఁ డల్లనల్ల నల పశ్చిమవారిధి యందుఁదూలుచోఁ
జల్లఁగఁ జూతవృక్షమున శాఖిఫయి పదయుగ్మమానిత

మనోరథము

త్పల్లవజాలము ల్ని శుభస్వరముల్ తనవారు చుండఁగఁ
గొల్లగఁ గోకిలంబు లటఁ గూయుఁ బ్రతిధ్వను లుప్పత్తిగఁ.

కమ్మతావులు ఘమ్ము ఘంఘమ్మరనుచు-జమ్ము వాతపోతమ్ముల సమ్ముదమ్ము
నెమ్మనమ్మునఁ గ్రమ్మ పాదమ్ములెత్తి-నెమ్మియచట నిత్యమ్ము సృత్యమ్ముసేయు.
వరలు సట నొక పచ్చికబయలు, దాని-సముమ బోవుచుండెడు నొకనడకదారి;
సాగసుకన్నియ శిరమందు నెగడునట్టి-సన్నపాటయో యనఁ జెన్నుమిరి.

అం దొకమట్టిచట్టుకడ నందము చందము సందడింప, సౌ
పాండఁగ యశావనంపు బిగి యెప్పుడు చుండఁగ నూయల నృహ
సందము మీర నూఁగు నొకనాటి, పికంబులు కిరళారికల్
ముందట నిచ్చి యెప్పుడుఁ జెల్వలె సేవలఁ జేయుచుండఁగఁ.

చిరునవ్వు మోమునం దం-కురించుచుండఁగ నెప్పుడుఁ గోమలకరముల్
కరముఁ జెనవైచుచు నా-వరవర్ణిని పూవుచీవఁ బట్టుక యూఁగుఁ.

బంగారుతీవపై రంగు లీనుచు దుగుడంబైనమే ల్పవడం బనంగ, (1)
తామరయాకు మధ్య నెసంగియాడుచు ముద్దు లొల్కెడు నీటిబొట్టనంగ
నిమ్నగాజలములఁ నెగడెడు చంద్రబింబంపుఁ జిన్ని ప్రతిబింబం బనంగ(2),
గాలిమధ్యమున తెక్కల నార్చుచు నివహారం బొనర్చెడి విహంగం బనంగ,
వారినిధియందుఁ దేలెడి పడవయనంగ, వాతమునకుఁ జలించు పుష్పంబనంగ,
మిన్నుపై జిగ్మేనియెడు మెఱుంగనంగ, పూవుటుయ్యల నూఁగు నా పూవుఁబోజి.

లోకంబంతయు నిద్రఁజెందునెడ, కల్లోలంబునుఁ దగ్గువో,
రాకాచంద్రుఁడు మింటినంటి కరముల్ రమ్యంబుగా నంపువో
ఆకాంతారమున న్మయూరపికకన్య ల్దన్ను వెన్నాడ స
స్తోకామోదముతోడఁ ద్రిమ్మరిలు నా శుభ్రాంగి నిర్భీతిమై.

పేరు కవితయంద్రు పెండ్లియింకను లేదు, యశావనంబుకూడ నంకురించె;
అడవియందు కాయు నట్టివెన్నెలరీతి-నామె యశావనంబు వ్యర్థమయ్యె;—

మతిమాలినట్లు వేమరు నెటుఁజూడక పాటల నొకమారు పాడుచుండు,
ఉన్మత్తియైనట్లు లొకమారు పాడుచుఁ దూఁగుటుయ్యెలలోన నూఁగుచుండు,
కోపించినట్లు లూఁగుచు దిగి యొకమారు సెలయేట స్నానంబుఁ జేయుచుండు.
భ్రమఁచెదినట్లు స్నానముఁ జేయు చొకమారు వడి నిటు నటు పర్వలిడుచునుండు

పరుగులిడుచు నొక్కవరి యాగుఁ బొవరింటి-లోనఁదూరు నంతలోన మరలు
మరలి యంత నేల నొరగు, నంతటలేచి-తరలు నెచటికొ, కవితాలతాంగి.

ఒకనాఁ డూయలనూఁగుచుం గవిత యెంతోవింతఁ జెల్వొందఁగన్
శుకమున్ గోకిల మాదిగాఁగలుగు పక్షుల్ దగ్గఱంచేరి “యో
సకియా యేటికి నిట్టిజీవన ముఁకన్ జాలింపుమా నీని, ను
త్సుకతం బొందుమ, సర్వసౌఖ్యములు కాంతుఁగూడి యిక్కానలో.

మత్తేభములతోడ మాటలాడుటకాని ఎల్లెవాక్కుల నేమి ఎల్లచేల?
ఉత్పలంబులతోడ నుల్లసిల్లుటకాని మంజులంగూర్చ మానెదేల !
మత్తకోకిలతోడ మసలియాడుటకాని భావగీతంబులఁ బాడవేల?
చంపకంబులతోడ సరసమాడుటకాని ముత్యాలసరములఁ బొందవేల?
నీదుపూర్వనియతి నీపెట్టులన్నియు ఏమమమృ హేము వేడుచుంటి
మమృ మూరకున్న యశావనంబంతయు వ్యర్థమగును లేక వనమునందు.

* * * * *

అచ్చెరువాయె మీర లిట్లు లాడెద రించు నెఱుంగునైతి నో
నెచ్చెలులార ! మిమ్ముల నని న్విడనాడి చనంగఁజాల, మీ
యిచ్చయు, నేను భర్తఁ గొనుటే యయియున్న స్వయంవరమ్మునన్
నచ్చినవాని నొక్కరుని నావతిగాఁ గొని యిందె యుండెదన్.

అని లజ్జాభయ మొప్పచుండఁ జరు సవ్యాస్యంబునం దోఁక గ
న్గొనలన్ దృష్టుల మెల్లఁగాఁ బఱపుచున్ మోమించుకన్ వంచి, చెం
త నె యున్నట్టిలతన్ గిరంబునను వింతన్ జెండుచున్ గన్నె ప
ల్కినయంతన్ జెలుగుదరున్ ముదమునన్ గీర్తించి రయ్యోచనన్.

* * * * *

అపుడు పచ్చికబయలుపై నలరునట్టి-పూలపొదరింటినీడలోఁ బురుషు లిర్వు
రున్నవారలు; ఛాందసుఁ డొక్కరుండు-నొక్కఁడు విలాసవేషుడై యున్నవాఁడు.

అంతం గోకిల శారికాశుకమయూరానీకముల్ చెంగటన్
సంతోషంబున నిల్వఁగన్ మనసులోనన్ భావవీచితతుల్.
వింతన్ లేచుచునుండఁగన్ దమకముల్ లేజెక్కిఁకుల్ రంగుల
త్యంతస్ఫూర్తిగ నీనుచుండ నట కయ్యబైఱ్ఱి వచ్చెన్ దగన్.
వచ్చి యంతలోన బయలుపై వారలఁ-జూచి చూడనట్లు చూచియంత
నేమి యెరుగనట్లు మోము వాంచినయంత-ఛాందసుండులేచి సరగఁ బల్కు.

కాళిదాసుని మూడుకావ్యంబులకు గ్రుక్క ద్విప్రకుండనె యొప్పఁజెప్పఁగలను,
శాకుంతలమును నన్యముతోడఁబీల్చితి లోపంబు లెన్నేని చూపఁగలను
కాదంబరీరసగ్రహణంబుఁజేసితి నది వట్టి పొల్లుగా నయ్యె నాకు
పాఁసీసియంబునుఁ బట్టుక యయ్యది జీర్ణంబు నాలోనఁ జేసికొంటి
సంస్కృతంబువారె చప్పగా నుండఁగా-దెలుగువారిమాటఁ దలఁప నేల?—
భారతంబునందు భాగవతంబునఁ-దప్పలెన్నో లెక్కచెప్పవాడ.

అని యింకేమియొ పండితుఁ-డననూహించుచును నుండినంతటఁ బ్రక్కఁ
దనరెడి విలాసవేషుఁడు-ఘనకంఠముతోడ నిట్లుగాఁ దాఁ బల్కుట.

ఓలలనాలలామ! వినవో యిటువంటి విశేషఛాందసుం(?)
జేలాకొ నిన్నుఁ గోరుట; యహీనధనమ్ముఁ గలటివాఁడ ను
య్యాలల నిన్ను నూఁచెదను, సంచితరీతిగ ముద్దులొల్కుము
త్యాలసరంబుల మివ్వులఁ దావకకంఠమునందుఁ గూర్చెదఁ .
నీవిలాసము, నీదుసంపద నీవిశేష వికాసవిభవము
నాకు నిడి ననుఁ బ్రణయలక్ష్మీనాథుఁ జేయఁగదే!

అని యేమేమియొ తమకం-బున మించుచు నుండునట్టి మోహం బలరం
గను వాఁడు పల్కుచుండఁగ-విననయ్యెం జెంత నొక్క వేణుస్వరమఁ.

మురళీగానమరందబిందులహరీ మోదప్రపూర్ణాస్మయఁజే
ధరణీదేవ కుమారుఁ డొక్కఁడు సముద్యత్ప్రీతి నక్కానలోఁ
గరముఁ వింతగఁ జిత్రము ల్లనుచు నక్కాంతారకన్యా స్వయం
వరదేశంబున కేఁగుదెంచె మదిలో భావంబు లుప్పొంగఁగఁ.

ఎవరయ్యా! తమరంచుఁ గోకిల కడుఁ హేలావిలాసంబుతో
డ వచింపఁ విని యాతఁ డిట్టులను వేడ్కఁ గోకిల; నిన్ను నీ
రవముఁ గూరిచి పద్యములే సతమునుఁ వ్రాయంగ నూహించు నా
కవి నేనేనుము, నన్ను నీ వపుడె యజ్ఞానంబునఁ జూతువా?
కవి యిటు లాడినంతనె వికాసము మీఱఁగఁ జెంతఁజేరి య
క్కవిత స్వహస్తముఁ గవినిఁ గట్టిగఁబట్టి యురమ్మరమ్మనఁ
దవిలిచి యిన్నినాళ్లు కవితాసతి నొంటిగ వీడి యేడకుఁ
గవి చనినాఁడ వీవనుచుఁ గొఁగిలిఁ జేరిచెఁ బ్రేమమీఱఁగఁ.

* * * * *

కాంతారంబున నెపుడుఁ-వింతగ మురళీరవంబు వినవచ్చుచు, నా
శాంతములందుం గలిగెడు-శాంతంబును నిద్రపుచ్చు చక్కఁదోఁచుఁ .

ద్రోహములు పర్వత పంక్తులున్నవి-రమ
ణీయములు లోయలున్న వనేకములు-మ
నోజ్ఞములు వానిలోన మనోజ్ఞమును మ
నోహర మృగ లోయ;దినోదయమున
అచట పొగమంచు లెగసి తారాడుకొనుచు
ఇనమయూఖకాస్పర్శ నశించియును న
శింశకయపూర్వమున చెట్టు చెట్టు నంటి
ఈదుకొనిపోవు నటులు కాన్పించు-ఇరుకె
లంకులను రమ్యముగ శాన్వలములు వెలిసి
పచ్చగా మెచ్చగా కనుపంపువై, అ
నేకములు పూలు తోడిగి, స్పృశ్యమనోజ్ఞ
మై వికాసిల్లు-దూరాన అచటనెచట
గిరిర్షురిణి యొండు నడినడి సురిగి సురిగి
వాగులుగ తోగులుగ చిలువలుగ ఏక
ధారగా శైలసంఘాల దారులంటి
ఒరసి దొరలించి ప్రవహించి హోరుహోరు
మని జలార్ణవగర్భపాతాళమై వి
ఘాతమై విలోలము విగ్రహ మగుచు
అల్లకల్లోలముగ సాగు-అచటనెచట
అధికమధురిమ రామణీయకత కలసి
నవ్వుకొనుచుండు-సృష్టిసౌందర్యమచట
ఆకృతిం దాల్చిన ట్లండు!

అచటికొక్క

ఆకు కదలని మట్టమధ్యాహ్న నేళి
ఒక మహాదుఃఖదూషిత-ఒకవయస్య
దారుణవియోగ వేదనాదళితహృదయ-
ఒకపరిశ్రాంతకాంత నిట్టూర్చికొనుచు
ఎన్నటికి కానరాక నశించిన ఒక
వస్తువున కట్లు వెదకుచువచ్చె! ఆమె
చక్కటద్దాల యరుణిమ చెరిగిపోయె-

ఆమె విడివాటునడిస నిలాలకములు
గాలితాకున మొగముపై కదలియాడె!
అచట ఒకరాతిమీదుగా అల్లుకొనిన
తీవ చేన చేరి అత్తిశాంతి
సమయనిశ్శబ్దమున కరుణముగ స్వీయ
శోకగీతి 'ఇనోనీ' నడికుమారి
పాడెనిల్లు దశాంతదీప్తిప్రదోష
శోణరోచిర్వికాస మేనుకొనువరకు!

“ఈమహాదుఃఖగాధ-నా యీ అగాధ
వేదనారోదనధ్వని వినెడి దెవరు?
నాకుగా జాలిగా నామనఃకాధ
విలయవహ్ని శమింప చింతింపెడి దెవరు?
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్సృవజ్వరిణీరమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యుగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
శాంతమాధ్యాహ్న సమయనిశ్శబ్ద మిపుడు
కొండకోనల నెల్లెడ నిండిపోయె!
ఆరుజంపాలలో కీటకాళి యడగ!
అదిగో తన నీడలో తానె యడగి నీడ
వలెనె ఊసర వెల్లి నిశ్చలత కాంచె!
కలువ పూసెజ్జ చంచరీకమ్ము చేరె!
నేనె మిగిలితి! నాకనుల్నిండ బాష్ప
కణములే హృది ప్రేమమే కలవు నాకు!
ఇది భరింపగరాక నాఎడద పగులు
నేమొ! వినువయ్యె జీవితమే అదేమొ!

“ఈమహాదుఃఖగాధ-నా యీ అగాధ
వేదనారోదనధ్వని వినుము వినుము
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్సృవజ్వరిణీరమణీయమూర్తి!

ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యుగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
వినుము భూదేవి! గిరులార వినుడు వినుడు!
త్రాచుపాము! నొంపులు దరులు వినుడు!
ఒక నగనాధు సనుగు యత్రికను నేను-
ఈ విధముగ నానేదనాచీవితిమ్ము
పాటగాపాడి పాటలోఁబలనె కొంత
శాంతితో శాంతిలో నాహృదంతరమున
వేడివెతలు నొకించుక విస్మరింతు!

“నాకుగా జాలిగా నామహాకథోర
హృదయ బాధ శమింప చింతిలుము వినుము
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్సృజ్జ రిశేరమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యుగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఆయుషః కాలరామణీయకనిధాన
మస్యణోచిస్రవంతలు మలయునేళి
మంచుటికులు దూరగిరుల మాటుపరచె-
అపుడు నాదరి నామనోహరుడు చేర!
నామనోమోహనుండు-ఘృణావిహీను
ఉతినికే నన్ను ధారపోసితిని నేనె!

“ఓశిలామాత! వినుము మృత్యుగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఎచటనో సత్సనను ప్రవాహిల్లు ధురులు!
ఎచటనో దూరమున ఉషశ్రవచరచులు
తుహిననవలందుఁబటలమ్ము తుడిచివైచె!
నాకనులు నేల సప్రయత్నాన వ్రాలె
ఆ మధురమూర్తి నను జేరి నరుగుదేర!
చిరుతపులితోలు తద్దుజశ్రీల చేరి
ప్రేలియుండెను-తతోఁగమలాలకములు
కిణతి లంఘను దేవతాకాంతికురిసి-
అతని మృదుగంఢఫలకమోహనని లెగసి
వాయువీచీసారసాభాగ్యవశత
ఘనమాల లుప్పొంగిన విధముచూపె!
నను సమీపించు హృదయమోహనునికొరకు
నాపెడద కోరె కొగిరింతలుసుఖమ్ము!

“ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యుగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
అతడు చిరునవ్వి తన హయస్పితమనోజ్ఞ
మగు కరాంభోరుహము విప్పి అందు చూపె
స్వచ్ఛసౌవర్ణవర్ణభాస్వత్ఫలమ్ము!
సత్పుణామాధురులు దిగంతాలు నిండె!
దానిగని నాని మృదువచస్తరళిలహరి
ఈదితి మనస్సుతో-ఆత డిట్లు లనియె!
నాప్రణయినీ! ఇనోనీ! సుధాప్రసన్న
మూర్తి! నాఆత్మరాజ్ఞి! సమ్ముగ్ధనేత్ర!
ఈశలము నీని గనుగొను మిచట ఇదిగో
“అఖంజగ దేవసుందరి” కనుచు కలదా!
నీ గమనలక్ష్మితో, భూవిసేలగళి
కాసుపమతోడ అస్పరఃకన్యలైన
ఎవరు సరిసీకు! ఇది నిర్ణయించి రేము
దవి సుహృదులు మోదముద్రతులు సీకు!”

“ఓశిలామాత! వినుము మృత్యుగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
తన ప్రవాళాధరమున ముగ్ధప్రమోద
భరముతో నాపెదపు లంటి మరల సతిడు
కురియదోహగెను మధురవాక్కుఫల నిట్లు-
‘కనుగొనుము నీని నీశలమ్మును! వివాద
కారణమిది-నాకలోకిమునయందు
దేవతామధ్యమున నీనికై వివాద
పడిరి సౌపర్వరాజ్ఞు! వారియందు
ఎవరి కిది తగు నని నిర్ణయించుకొరకు
నన్ను నియమించి రైకకంఠ్యముగ సురలు!
ఆజగన్మోహనీత్రయ మాగమించు
నపుడు నీవు సమీపగుహాంతరమున
దాగికొని నీప్రియుని దేవతాస్వరూప
విధివినిర్ణేత నరసి గర్వింతుకొనుము!”

“ఈమహాదుఃఖగాధ! నా యీలాగాధ
నేదనారోదన ధ్వని వినుము జనని!
అదియు మధ్యాహ్న వేళ! విహాయసమున
త్రోవతప్పెను తెలిమబ్బుతునుక యొకటి!

అంతహరిదంత సంక్రాంత కాంతిసంత
త్రిప్రవాహాలలో స్పష్ట తేలిపోవ-
తమపదన్యాసమున భరాస్థలమునందు
వేసవేలు నూతనపుష్ప వికృతి విరియ-
ఒకసుగంధానిలము రేగి సకలలోక
సముదయామోద సమూర్భము ఘటింప-
వనలతాతోరణ ద్వారభాగ్యుత్తే
స్వాగతమొసంగు ప్రకృతి గీతను వెలార్చ-
వెలిగి రచ్చట దివిజరాజ్ఞలు ప్రసన్న
నగ్న దేహప్రసన్న సౌందర్యనతులు!

“ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యుగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ప్రాంతపాదపశ్చాత్త భాగమందు
వనమయూర కలాప వైభవము వెలుగ
దూరమున మింట జలదమ్ము తొంగిచూచి
మృదువరిమళ మహికాగలువృష్టి కురిసె!
ఆమె హిరా! సమస్తలోకాధిపతి!
స్వర్గసింహాసనం దేకమ్ము శిగ్రి
అవతరించెడు వేళి సోత్సవవిజృంభ
మాణమాణిక్యకాంతిని మాలికలకు
నాకవాసుల నీరాజనములు రేగు!
ఆమె యనె నిట్లు తొలుతి నాప్రాణానికి!
‘నిఖిలభూస్థలి నీపాదనికటమందు
నిలిచి నీకడకంటినన్ను చలించి
నీనిరంకుశ పాలనానియతి కోర్చి
గౌరవము సమ్రథవమ్ము కలితభక్తి
నాకరుణ కారణమ్ముగనీకు చూపు.’

“ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యుగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
మరియు ఆ దేవతారాజ్ఞ మరల మరల
ప్రాభవమ్మును గూర్చియే పలుకదొడగె!
‘అఖిలకార్యాచరణమున కనిసమస్త
జగతి దీనినె వాంఛించు; సర్వకాల
సముచిత ప్రాభవమ్ము విచక్షణతయు
నేనొసంగెద నివియు ఎంతేని నీకు!
నావరమ్మిది-దివిజరాజ్ఞీవరమ్ము!

ఈగిరిప్రాంతమున సంచరింతువైన
రాట్సుమారుడవే యధార్థముగ నీపు!
రాజవే యశాదు నాలనుగ్రహవశాన!
దేవతాంశలు నిన్నింక నానహించు!

“ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యుగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఆమె ఆగెను! నామనోహరుడు వినుచు
ప్రాభవాస్త్రని వాంఛించి స్వర్గస్థల మొ
సంగివేయగ చేసాపు సమయమందె
అదె ‘అధీనా’ సమస్త విద్యాధి నాథ
నిర్ణయవిధాన మంతయు నిలిచి వినుచు
లోచనాంత నటన్ శోణిగోచు లెగయ
పలికెనిట్లు గభీర వాక్కుటవమున:

‘ఆత్మభక్తి, ఆత్మజ్ఞాన, మాతృస్మిగ్ర
హమ్ము నివి మూడే నిరసద్యమైన ప్రాభ
వమ్ము జీవికికూర్చును! ప్రభు యదియు
కోరిక అవాంఛితముగ చేకూరుగాన
నియమబద్ధ జీవితమేపో నిర్మలమ్ము!
నియమజీవికి భయము సంధిల్ల చెప్పును!
ఋజుపథమెల్ల వేళల ఋజుపథమై
యగుట ఋజువర్తి తన భవిష్యత్ఫలమ్ము
నరసికొన డిద్దియే జ్ఞానమనుట తగును!’

“ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యుగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఆమె యనె నిట్లు మరల నీకై విశేష
బహుమతులచూపి ఆశగొల్పును! బహుకృ
తుల నొసంగుటయన లంచములె నిజమ్ము;
దాన నామూర్తి మారదు! కాన నీకు
నాయధార్థ స్వరూపనిర్ణయమె తగును!
అదియు నిట్లయ్యు లాభమేదైన నీకు
కావలయునేని నాలనుగ్రహమె కలదు!
నామహాశక్తి నీరక్తనాళపూర్ణ
మగుచు నీనాడులంజొచ్చి అమరతేజ
మున భయంకర జీవితమును తరించు
వేళ నియమద్రుఢిమ నిచ్చు! స్వేచ్ఛ నిచ్చు!’

అని వచింపగ నామనోహరుడు కొంత
తడవు యొచ్చె! నే ప్రమోదముతోడ
ఆమెకే దాని నిమ్మని అరచినాను
కాని అది వానిచెవిచేరనైన లేదు!

“ఈమహాదూతిగాధ! నాయీ అగాధ
నేదనాలోదన ధ్వని వినెడి దెవరు?
నాకుగా జాలిగా నామనఃప్రగాధ
విలయవహ్ని శమింప చింతిలెడి దెవరు?
“ఓ శిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్సృవజ్జరిణీ రమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యుగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరము కలియుమున్నె-
ఆర్ద్ర) డిగడిరపూర నవ్యకాశ
తలవిధాన తనూరుచు ల్మలసి కొనగ-
విరిసి వెలిగిన నేనవేల్వరుల సరుల
నడుమ మృదుపాదకాంతులు కడలుకొనగ-
అచటి కరుదేరె ప్రేమరాజ్యైకరాజ్య!
దవ్యమోహన దరహాన దీప్తనేత్ర!

“నాకుగా జాలిగా నామహాకఠోర
హృదయబాధ శమింప చింతిలుము వినుము!
ఓ మనఃప్రియమాత! మృత్యుగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరము కలియుమున్నె-
ఆమె నవ్విన చిరునవ్వుటలలలోన
తనభవిష్య ద్విజయరేఖ తాండవింప
నాప్రియునిచెంత చేరి నన్ననిమనోజ్ఞ
కంఠమున ఈనమస్తలోకమున యందు
అమితలావణ్యవతిని ప్రేయసిగనీకు
నేనొసంగెద! ఇదియె వాగ్దానమనియె!
అని హసించినదామె! భయమ్ముచేత
మూసికొంటిని నానేత్రములను నేనె!
కనులువిచ్చి చూచిన యంత కరము చాచి
ప్రియుడు కననయ్యె! క్రోధవిస్ఫోతనేత్ర
రక్తరోచులతో నాకరాజ్ఞ కదలి
నీరదప్రతిసీరలో నిలిచిపోయె!
నేనె మిగిలితి!—నాడుగా నేటివరకు
నేనొకర్తు వియోగతమోనిన

జీవిత విషాదహతుల శుష్కించిపోయి,
నేనొకర్తువియోగ దవానలమున
హృదయమెరియగ ఇట్లు నశించిపోదు.

“ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యుగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరము కలియుమున్నె-
అమితలావణ్యవతిని ప్రేయసిగ నతడు
వలచునా! నేను లావణ్యవతిని కాన!
ఆతడే ఇట్లు పలుమారు లనుట లేద!
నాసురూప ప్రభామనోజ్ఞతలయందు
ననచరమ్ములు ముగ్ధ విభ్రాంతి కాంచి
ఓసరిల్లుట తెలియదు! హాసఖా-క
తోరహృదయుడ! నాప్రేమపారవశ్య
భరమున త్వణియగ్గాత్ర మీఠి నవ్వుదా
కరయుగమ్మున పెనగొన్న తిరుణమందు
నీవుకురిసిన సురుచిరిత్రావణాబ్జ
వర్ష ధారానికాశ చుంబనసహస్ర
మధురిమములింతలోన నేమరచినావె!

“ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యుగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరము కలియుమున్నె
ఎరుగడే నామనోహరు డీపవిత్ర
హరిత శాద్వల భూభాగమందు నిచట
ఈశిలావేది గూర్చుండి ఎన్నిమార్లు
ప్రణయభావల నెన్నెన్ని పలికినాడో?
ఎరుగడే నాకరమ్మంటి ఎన్నిమార్లు
శీతహర్షాశ్రు సిక్తమ్ము చేసినాడో?
ఈమనీయోష్ఠ బాష్పమ్ము లివియునాటి
మోదవాఘూరములు ఎంత భేదమకట!
ఓధరాదేవి! నామనః ఖేద భార
వహనమున నెంతగా నీకు బరువో నేను!
మృత్యుదేవీ! సహస్ర జిహ్వికలతోడ
జీవితవికాసముల గ్రసించెదవు నీవె!
ఈవియోగవిషాదభారావలమగు
నామనః పీడిత నిల్చి నాట్యమాడి
ఓమ్మతీ! ఓమ్మతీ! నీవె ఈమనీయ
జీవదీపిక నార్పివేసెదవు రమ్ము!”

హిందూ దేశమందలి వాయవ్యదిశను గల పోలిమేర పేరు “చిత్రాలు.” దానియెల్లలు: తూర్పునఁ గాశ్మీరము, దక్షిణమునఁ బాంచాలము, పడమట గాంధారము, ఉత్తరమున హిందూకుశపర్వతములు. చిత్రాలునందుఁ జూడఁ దగినచిత్రాలు లేనేలేవు. అది కేవలమును బర్వత ప్రదేశము: ఎటు చూచినను గొండలు బండలు, మెట్టలు గుట్టలు, తిప్పలు తుప్పలు. ఆ కొండల నాశ్రయించుకొని యున్న చిత్రాలులు ముక్కరులై, యధ ప్రాయులై, స్వాతంత్ర్యాభిమానులై యొండొరులతో నదా పోరాడుచు, ఆదమటపుగానున్న సమయములలో దొరతనము వారి సేనల మీఁదను బడుచుందారు. ఒక్క చిత్రాలులే కాదు: వారికి దూర్పుననున్న ఆఫ్ఘిదులును, దక్షిణము ననున్న ధీమలు స్వాతులు, బాజారులు, బూనేరులు యూన

ఖాజయులు, మహామండలును, పశ్చిమమున నున్న యురక్ జయులు జయముక్తులు వజీరులు షీరానులును, దొరతనమువారికిఁ బ్రక్కలో బల్లములే.

ఇది గాక, చిత్రాలును గూర్చి దొరతనము వారికి వేటాక యారాటమనుగలదు. హిందూ దేశములోనికి రాఁగలుగుటకుఁ దగిన కనుమదారులచ్చటి కొండలయందొన్నవి. వీమవరు ప్రాంతమందలి ఖైబరు కనుమ బాబరు చక్రవర్తికిఁ బూర్వమునుండియుఁ జరిత్రలయందు సుప్రసిద్ధము; అది చిత్రాలునకు దక్షిణమున సుమారు నూలు మైళ్ల దూరముననున్నది. చిత్రాలునందే యట్టి కనుమ దారులు కొన్ని కలవు. అందు బాకోఘిలు కనుమ 12, 400 చురుగుఁబెట్టుకంటె హెచ్చులేక శత్రుసేనలు దిగి వచ్చుటకు మంచి యనుకూలమైనది.

ఈ రెండు కారణములనుబట్టి దొరతనము వారి సేనలు చిత్రాలులో నదా నిలువయుండును.

మన కథ యీ నాటిడుకాదు; ఇప్పటికీ జాల వేండ్ల క్రిందటిది. ఆ నాడు చిత్రాలులో చెలుగు పటాలు మొకటియుండెను.

2

అది ఫాల్గుణ బహుళ చతుర్దశి నాటి సాయం కాలము.

చీకటి పడినది. చిత్రాలు గ్రామమునకుఁ జేరున నున్నయొక యింటఁ బడునెనిమిది వేండ్ల బాలిక యొకతె బల్లమీఁదఁ గూరుచుండి, చేతిలొని వ్రాత కాగితము టీసపు వెలుతురునఁ జదువుచుండెను. సంజ కాజాయడ విగనిగలాడుచున్నయా కన్నియ సొగసు మొగమునకుఁ కాగితమందలి వాక్యములు చదువుట వలన మఱి కొంతకళ వచ్చినది. ప్రత్యక్షముగా కనబడు చున్నను, సంజోపదాయకములైన యా వాక్యములు కాగితమందు నిక్కముగాఁ గలవని యామె సమ్మత జూ కుండెను. ఇన్నాళ్లయి తన గూడెలోఁ బెనురాతిబండ వలె నిండుకొనియున్న బెంగ యంతి సుపుప్రగాఁ దొలగి పోవునని యామె యనుకొనలేదు.

3

ఆమె హదల్గున హనుమయ్య చెల్లెలు : పెను తులసమ్మ. అన్ననలఁ దండ్రియుఁ బజ్జాలమందలి యుద్యోగి యగుటఁబట్టి, తులసమ్మకుఁ జైతన్యమునుండియుఁ బటాలపు బ్రనుకే యలవాటు. తండ్రి తడవంతరమున అన్నను కనిపెట్టుకొనియుండి, అన్న భార్యమూడేండ్ల క్రింద గతిచిన్నపటినుండి యతని పిల్లలకుఁ దులసమ్మగతి మైనది. వారి సంరక్షణతోడను, గృహవిర్వహణము తోడను, వెనుకటి మూడేండ్లును నిచ్చితిగాఁ గడిచినవి. తెలివి గల చిన్నది కాఁబట్టి యామె యీ కాలమందు స్వయంకృషి మూఁమునఁదనవిద్యనభివృద్ధి చేసికొని, యాంధ్రమండేకాక యాంగ్లహిందూస్థాన భాషలయం దును జక్కని వ్రాతకూతల శిక్షి సంపాదించుకొనెను.

4

ఇంతలో హఠాత్తుగా ఘోరమైన యీ విఘ్న సంభవించి, యామె జీవనము దుర్భరముగా మారిపోయినది. ఆమె యన్నహనుమయ్య రహస్యవారికిఁ గింశ

కనుమ దారుల రహస్యములను దొంగతనముగాఁ జెలుపు చున్నాడన్న సంశయము కలిగి, యతనిని దొరతనము వారు ఖైదు చేసిరి. పిమ్మట విచారణ జరిగినది. అనుమా నాస్పదములైన కారణము లనేకములు కనబడుటవల్లను, బ్రత్యక్షసాక్షి యొకఁడు బయలుదేలి యా యనుమానము లను బలపరచుటవల్లను, నేరము ఋజువై మరణదండనము విధింపఁబడెను. శిక్ష యమలు జరుగునాటి ముందటిదిన మన హనుమయ్య భాగ్యవశమునఁ జెఱునుండి తప్పించు కొని పాటిపోయి, తత్పరిసరముల నెచ్చటనో తల దాచు కొని, యప్పటప్పట నీతాపతి యను స్నేహితుని ద్వారా చెల్లెలికి జూబులు, వర్తమానములుఁ బంపుచుండెను.

వయసుకాడైన నీతాపతి సందేశహరుఁ డగుట తులసమ్మకు మొదటనుండియు భయపేతునే. ఆమెకు వాని యందప్పము లేదు సరి గదా, సమ్మకమును లేదు. వాడు తన మీఁదఁ గన్ను వేసినాడని యామె యెఱుఁ గును. అట్టి వాడు తమకుఁపకారి యగుట కాని, తమ గుట్టుమట్టులు వానికిఁ దెలియుట కాని, యామెకెంత మాత్రమును సమ్మతము కాదు. అయినను, అన్న యిష్ట మును బట్టి యామె వానియెఱుఁ దగిన యాదరము చూపుచు వచ్చెను. ఆ యాదరణమే యనర్థకారియైనది. అందువలన వాడు మునుపటి కంటఁ జనపు హెచ్చి, వెనుకలేని పండ్లయిలింపులును గొంతునగిలింపులును మొదలు పెట్టినాడు. తుదకుఁ, దులసమ్మ భయపడినట్లు కార్యము వికటించెను.

5

అది యీ నాటి యుదయమున జరిగిన సంగతి బ్రహ్మకపాలము వఱకును వెల్లిన తీర్థవాసులైన తెలుగు వైదిక బ్రాహ్మణులు కొందఱు దారి తప్పి యచ్చటికి వచ్చి నట్లును, వారు హనుమయ్యకుఁ బూర్వఃరిచితులైనట్లును, వారితోఁ గలిసి తానును వైదికవేషముతో దక్షిణహిం దూస్థానమునకు హనుమయ్య పాటిపోవ నిశ్చయించి నట్లును, నీతాపతి తెల్ల వాఱక ముందే కబురు తెచ్చినాడు. పిల్లలను జెల్లెలిని జూచుటకు హనుమయ్య యీ రాత్రి రహస్యముగా వచ్చుటకేర్పాటు. అప్పటికిఁ బిల్లలను నిద్ర

పెట్టవలసినదని హనుమయ్య కబురు పెట్టెను. అది యుగాదికి ముందటిరాత్రి గనుక, పిల్లలు నిమిత్తమై వీమావరు నుండి తాను బహువ్యయప్రసూనములతోఁ జెప్పించిన యూటవస్తువులు కొన్ని, తినుబడి సదార్థములు కొన్ని, యుగాదికానుకలుగా వారికిఁ జెట్టి పోవాయు నని యతని యభిలాషము. అందుకొరకు వారి మంచము ప్రక్క-బల్ల యొకటి వేసి యుంచవలసినదని యతఁడు చెల్లెలితోఁ ముఖ్యముగాఁ జెప్పమన్నాడు. ఉగాదిదేవత యుగాది కానుకలు రాత్రికిఁ బట్టుకొని వచ్చునని యాపిల్లలు నమ్మి కొనియుందురు. అట్టి సమ్మకము వారికి నాలుగు సంవత్సరములు క్రిందటఁ గలకత్తాలో నెవరి పాపులోనో యుగాది దేవత వేషమును జూచినప్పటి నుండియుఁ గలిగినది. అట్టి పెట్ట సమ్మకము గల యాపిల్లలు ముద్దు తీర్చుకుండ వారికి నిరాశ కలిగించుట హనుమయ్యకు మనస్కరించి నది కాదు.

ఈ సంగతులన్నియుఁ గిటికీలో నుండియే విని, తులనమ్మ సరియే యన్నది. తన సందేశము సమాప్తి మైనను, నీతఁడెంతి యచ్చటనుండి కనలకుండఁ గొంతనేపు తొలినాడు; ఎగువకుఁ జూచినాడు; దిగువకుఁ జూచి నాడు; కేకరించినాడు; ఉమిసినాడు. ఏమి చేసినను, వీధి తలుపు మాత్రము బంధు! తెగించి తలుపుతీయుమని వాఁడడిగినాడు. పిల్లలకు నిద్రాభంగమగు నన్నవిషయం చెప్పి, యామె కిటికీతలుపును మూయఁ బోయినది. అందు మీఁద నోరు విడిచి వాడు ధారాళముగానే యామెను దన కోరికను దీర్చుమని యడిగినాడు. ఉపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారమంట యది! అట్లు జరిగింపని నాడు, వారి కొంప తీయుమననియు వాడు బెదరించినాడు. పాపము! అబల యని, యొంటికత్తె యని, యుడకత్తెలోని పోక చెక్కవలెఁ దన చేతఁ జిక్కియున్నదని, యట్టి పాడు కోరిక కోరుటకు సాహించినాడు, క్రూరుడు, నీచుడు, తుచ్ఛుడు, లుచ్చా, పోకిరీ, పుండుకోరు! మానము విషయమైన యవమానము కలిగినప్పుడు, మానవత్వమైన స్త్రీలు తోడి త్రొక్కిన త్రాచులు. అఱకాలి మంట

శిరస్సునకుఁ బెడినది, తులనమ్మకు. ఏది యేమైనను గాని మృని యామె యదరుచున్న ముకుపుటములతో, నిష్పలు కురియుచున్న కన్నులతో, వడకుచున్న యెవలితో, వీరసాధిదేవత వైఖరిని లేచి, కొరడా పెట్టు నంటి కఠిన

వాక్యములతో వాని తలవాచునట్లు చీవాట్లుపెట్టెను. మొగ మెత్తనీయని సిగ్గు, మొగ మెల్లఁ బొడఁ జేసిన కోపము, మనస్సునఁ గ్రమ్ములాడుచుండగా, వాడు పండ్లు పట్టవలఁ గొఱకుమఁ, బగ చాటుచుఁ బోయినాడు.

E

ఇది ప్రాధ్మటి ముచ్చట. సాయంకాలమునఁ గాగి తము వచ్చినది. చీకటిపడిన పిమ్మటఁ బురుషుడొకఁడు గుట్టము నెక్కినచ్చి, యా కాగితము తులనమ్మ చేతిలోఁ జెట్టి, వెంటనే పోయి మీఁద వెల్లిపోయినాడు. వడకు చున్న చేతి వ్రేళ్లతో దాని నామె విప్పినది: తన యన్న పట్టువడ నన్న దుఃఖివార్గ దానియందుండు నని యామె భయము. మొదట దుఃఖిబాష్పములు, వెనుక సంకోప బాష్పములు, కాగితము మీఁది వ్రాత యామెకుఁ దిన్నగాఁ గనబడమికిఁ గారణములు. హనుమయ్య మీఁద సాక్ష్యము చెప్పి, యతని మరణదండనగిడుకు

ముఖ్యకారకుడైన కన్నయ్య వ్రాసిన కాగితమట. దాని యందు హనుమయ్య నిరసరాధి యన్నంవకుఁ దగిన నిదర్శనములు వ్రాసియున్నవి. అట్టివ్రాతకుఁడని హేతువును దత్తప్రకయందేయున్నది. ఆ ముందటి దివసుల గొందఱు సిపాయిలును, దానును గలిసి కన్నయ్య యొక కొండకనుమదారిని వచ్చుచుండఁగా, చుప్పుచాటున నక్కెయిన్న యాశ్రమము వారివైపునఁ దుపాకులు గుఱిపెట్టికాల్చిరి. నక్కెయి వారికెవ్వరికిని దగులక, యొక్క కన్నయ్యకే ప్రాణపాయకరమైన గాయము కలిగినది. ఒరుని ప్రాణముతయఁగోరి యీర్ష్యమూఁమునఁ దాను జెప్పిన యసత్యసాక్ష్యమునకుఁ బ్రత్యేకము భగవంతుఁడొక్కఁడనే కలిగించినాడని పశ్చాత్తాపముచంది, మరణమునకుముందుఁ కన్నయ్య యం కాగితమును వ్రాసెను. ప్రతిక వెనుకప్రక్క: “అమ్మాయి, నిమిషమైనను జాగుచేయక, తల్ తనమే నేనానాయకునియొద్దకువెళ్లి నీ యన్నగారి ప్రాణములు రక్షించుకొమ్ము. అట్లయిననే నాయాత్మకుఁ బరలోకమున శాంతి కలుగును. కన్నయ్య వ్రాలు,” అని యున్నది.

2

“ఒరూరిని దయచేసి వెంటనే బయలుదేరి వలయును,” అని తులనమ్మ లేచెను. ఒరూరి యనఁగా, ఆమె సవారిచేయు గుఱ్ఱము: ఊసనలెబోపుకై కలిపి. అశ్వారోహణవిద్య యా కన్యక బాల్యముననే యభ్యసించినది. నేనలోని హౌందవులయందేకాక యాంగ్లేయులందును, ఆమెతో సరిసమానముగా గుఱ్ఱము పాడుపెట్టించఁగలవారులేరు. తులనమ్మకుఁ దగ్గడినేర్చినది గుఱ్ఱపునవా రొక్కటియేకాదు; అవసరము పడినప్పుడు పుల్లతోఁగాని తుపాకితోఁగాని గుఱ్ఱాన్ని కుండఁ గొట్టఁగొనకై యామెకుఁ గలను. అచ్చటికి నలువది యేబది మైళ్ల దూరములోనున్న మాలాఖండగ్రామ పరిసరమున నాలుగు వేసికొనియున్న శ్వేతముఖ సేనానాయకుని శిబిరమున దానొక్కతే యా రాత్రిపూటపెట్టివచ్చుట కామె బాకుండుటకదియే హేతువు.

జంకు వేలుహేతువునఁ గలిగినది. రాత్రికి రహస్యముగాఁ దన చున్నరాఁ గలుగుటకై, యామె నపు కరులను మిఠు చేసి కల్పించి పంపించివేసెను, ఇంటఁ బిల్లలు మాత్రమేయున్నారు. తోడులేకుండ వారిని విడిచిపెట్టి పోవుట డేమకరమా?.....డేమకరమైనను గాకున్నను గత్యంతరములేదు. ఆమీఁద భగవంతుఁడేయన్నాడు సీతాపతిగాఁడు కుట్ర లేపాటికే వచ్చుచుండును.

ఇట్లు తలచి, యామె గుఱ్ఱపుఁ దబేలాకడకుఁ బరుగునపెట్టి, యెయూరినిపిసి, దానిని దయచేసెను. శిలమేనుకలమునలె నిగినిగలాడుచున్న యా పంచ కల్యాణి మేను నిమురుచు, “ఒరూరి, నా ముద్దుల యెయూరి, మమూరిలాగున నాయారముచూపుచు, నీవీ నాడు కదముత్రొక్కుటకు వీలులేదు. గాలిని మించునీ గమనోగమే కనఁబడునవలయును. అన్నయ్యవచ్చు లోపల మనము తిరిగి రావలయును జమా. తాను మఱిదాఁగియుండవలసిన యవసరముగాని, పాటిపోవ వలసిన యవసరముగాని, లేదన్న సంతోషవార్త యన్నయ్యకు మనము వినిపితము. రమ్మ, మఱి తేవటి యుగాది మనకు సంతోషకరమగును. ఉగాది కానుకగా నీకుఁ బాయసమువండి పెట్టెదను.” అని తులనమ్మ యనఁగా, బోవడినట్లే యిహిహి యని గుఱ్ఱము సకిలించినది.

దానిని బయట నిలిపి, లోనికిఁ బరుగునపెట్టి పిస్తోలు మొలను దోపుకొని, యటుపిమ్మటఁ జప్పుడు చేయని యడుగులతో, ఆమె పిల్లల గదిలోనికివెళ్లెను. ఒక్క మంచముమీఁదనే యెంహారులను గొగ్గలించుకొని పిల్లలిరువురు బరుండియుండిరి. మఱవకుండ మంచము ప్రక్కను దాను బెట్టియుంచిన బల్లనుజూచి, తులనమ్మకుఁ బెదవులమీఁద లేతనవ్వు పొడచూపినది.

“అహ! ఏమిప్రేమ, అన్నయ్యకుఁ బిల్లలమీద! ఉగాది దేవత యుగాది కానుకలు రాత్రికి దెచ్చునని పిల్లలు నిశ్చించుచుందురన్న సంగతి యిప్పటి తన యవస్థ

యందును మఱవలేదు." అని యనుకొనుచు మెల్లగా వంగి, తగ్గియుం దగులనిచుగనుం దనయెట్లుని పెదవులతో గులా విఠేకులకు సరినచ్చువారి నున్నని చెక్కులు ముద్దుపెట్టి కొనిలేచి, "వీరిది గాఢనిద్ర; వెల్లవాలునఱకును లేనను. ఉదయమున వీరి యుగాది యత్యంతసంతోషకరమగును గాక! ఈరాత్రి వీరికివచ్చిన భయములేదు. ప్రహ్లాదుని రక్షించిన శ్రీమన్నారాయణమూర్తీ, మార్కండేయుని రక్షించిన శ్రీపరమేశ్వరా; వీరిని రక్షించు భారముమీటి అని చేతులెత్తి మ్రొక్కి, యామె యలికిడి లేకుండుటయ టికివచ్చి, తలుపు గొండెము పెట్టెను. తాళము నేయ మికి గారణము, తాను లేనినమయమునం దనయన్న యుగాది కానుకలతో వచ్చునేమో!

మఱియుమైనను జాగుచేయక, కట్టుకొన్న చీర చెఱుగని నడుమునకు బిగబట్టి, తులసిమ్మ చివాలుమని గుఱ్ఱముమీదికెక్కి కూర్చుండి, నేనానాయకుని శిబి రమునంక కభిముఖి యయ్యెను. చురుకు పిచ్చిగాని, లగా ములజాడింపుగాని, మడమల తాడింపుగాని యననరము లేకుండు, నోటిమాట, చేతిస్వర్గ, మాత్రమున గుఱ్ఱము

కాళ్లు పాటజూచి దాడుపెట్టినది. రాత్రినేలమీద డెక్కలచప్పుట టకటకమని యెడతెఱచిలేకుండ జీక టిలో వినిపించుచుంపెను. ఆశతోడను, సంతోషముతో డను, దులసమ్మ మనోభావములు గుఱ్ఱపుదాడును మించి

ముందుకు చెడు పెట్టెం జొచ్చినవి. తిరిగి వచ్చియన్నను దాను గలిసికొన్నప్పటి తమనేడుక, వంద్రీ వంద్రీలించు కొన్నప్పటి పిల్లలనేడుక, మఱునాటి యుగాదిండుగనే డుక, యుగాది కానుకలు పట్టుకొని యాడుచు నవ్వెడి పల్లవి తెయి తెయి తకతక పకపక, — టకటక, టకటక, టకటక, — టకటక, తకతక, పకపక, — టకటక, టకటక, టకటక, —

౮

"ఎవరక్కడ? ఆఁగు!" అన్న కేక పిరికిబిల్బిల్లు కొని తటాలున విననయ్యెను. అప్పటికి నాలుగువైట్ల మ్రాత్రమే కడిచినవి. లగాములు వెనుకకు బిగించి, తుల సమ్మ యొకరిని నిలిపి చూడఁగా, దనుపటాలపు సిపా యిలు కొందఱువచ్చి చుట్టుకొనిరి. శత్రువులు గూర్చిన జాగరూకతకొరకు దొరతనమువారు కానలి యుండిన దండు కాఁజోలునని యామె యూహించును.

"సుబేదారు, ఎవరోచూడు" అన్న యాజ్ఞ పీఠ టిలో వినబడినది.

లాంతరు మీఁదికెత్తి చూచిన సుబేదారుపొందిన

యోశ్చర్యమునకు మేరలేదు. మల్లుల చాటునుండి తొంగిచూచుచున్న నిండు జాబ్బియాట్లు, తొలి జవ్వనమున నున్న తులసమ్మ సొగసు ముగము ముడిపడిన కనుబొమలతోడను, జాలిగొలుపు కంటి చూపులతోడను, బిగబట్టిన పెదవుల తోడను, సుబేదారు శోభనాద్ర కన్ను లకు విందు చేసెను. మల్లెతీరగ లాగున సున్నితమై, నన్నదై, తన్నదైన యా కన్నయ మేని దౌర్బల్యమును జూచి

యాదరసూచకస్వరముతో శోభనాద్ర యామెను బలు కరించి యేమిపనిమీఁదఁ బోవుచున్నదో ద్రక్షింపఁగాఁ దాను నేనానాయకునిజూడఁ బోవుచున్నానని యామె కోమలకంఠమునఁ దెలిపి దారి యాయవసినదని కోరి

నది. “వెంకటస్వామిగారూ, నీవెవ్వరైతే చిన్నది దొర

దర్శనము నిమిత్తమై వెళ్లుచున్నది.” అని సుబేదారు గొంతుతో చెప్పినాడు.

“అయినా బోనిమ్మ” అన్న యాజ్ఞ విన్నవడినది.

మర్యాదాపూర్వకముగా దులసమ్మచేసకుం దల సంది, శోభనాద్రీ వెనుకకు మూడడుగులు తగ్గినాడు. అతనికి కన్నులతో నే త్రివిందనముచేసి, యామె గుట్ట మును మరిచి చాచు వదలెను.

౬

సుబేదారుమేజరు వెంకటస్వామి “రండు రండు; అడుగులు మఱికొంత నడిగా బడసిండు. లేనియెడల, బిట్ట దొరకకపోవును.” అని తనవారిని హెచ్చరించెను.

“చిత్తిము” అని పరధ్యానముగా శోభనాద్రీ యన్నాడు. అడుచు బ్రహ్మచారి మనస్సిప్పటికిని జీత టిలో గుట్టుముమీద ఆవృత్తిప్రసం బోవుచున్న లేజవ్వ నిపువ్వనింటి నవ్వలేని మొగముమీదనే నిలిచియున్నది. “ఎవ్వరై, యాజ్ఞుని? ఏమి జనియున్నది, యామెకు నేనానాయకునితో? ఒంటికొత్తమై యంతదవ్వకటికి చీక టిలో వెళ్లవలసిన యగత్య మేమైయుండును? ఎవరి

చిన్నది? ఏజాతి?..... మాతెలగాల చిన్నదై యుం డునా? పెండ్లి కానిదనుట మాత్రము నిశ్చయము,” అన్న పరిచివిధములైన యూహలు మనస్సున గ్రమ్ము కొన్నవి. అడుగు తప్పకుండ గాల్గొమ్మాత్రము తనవారితో సరిగా నడచుచుండెను.

నడివడి వారు తులసమ్మ విడిచి వచ్చిన యింటివైపు నకు నడిచిరి. కారణమేమనగా, దులసమ్మ దులిపి విడిచిన తరువాత నీతాపతి కోపానేశమున హనుమయ్య గుట్టు బయట బెట్టినందున, నేనానాయకుడు సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామిని విలిచి, హనుమయ్యను బట్టుకొనుటకును, బట్టువడిన వెంటనే యతనిమీది మరగశిక్ష యములులో బెట్టుటకును, గట్టి యాజ్ఞ పెట్టి, యతనిని జిన్నదండుతో బంపెను.

ఘోరమైన యీ ఘోషయేమియుఁ జెలియక తులసమ్మ యాశాఘోరితమైన మనస్సుకలిగి, తన యన్న నిర్దోషియని తేలుననియు, మఱి యతని ప్రాణమునకు వచ్చిన భయము లేదనియు నిండు సమ్మోకము పెట్టుకొని, యత్యంతసంతోషముతో నేనానాయకుని శిబిరమునకుఁ బోవుచున్నది, సాము!

ఇంతలో సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామి యాగి, తనదండును నిలిపెను. అది సంతకేతనము.

శోభనాద్రీ నిలువబడియున్న చోటికి మల్లన్న హవల్దారు మెల్లగా జరుగుకొని వెళ్లి యల్పస్వరముతో, “హనుమయ్య రమ్యవారి గూఢచారుడగుట నిజమై యుండునా” అని సందేహము తెలుపుచుఁ బ్రశ్నించెను.

“నిజమే; సందేహములేదు. విచారణలో నేరము ఋజువైనదంట! శిక్షకు ముందొక్క దినమున్నదనగాఁ దప్పుచుకొనఁబట్టి కాని, యశఁడిప్పటికే యమలోకమున నుండవలసినది.”

“ఇప్పుడు మరల నల్ల జరుగవలయునని మన సిపా యిలు కోరుచున్నారు.”

“అదేమి?”

“ఈరాత్రి హనుమయ్య తన స్వల్ప నిమిత్తమై యుగాదికానుకలు పట్టుకొని వెళ్ళినట్లు! అది హనుమయ్య రహస్యము వెల్లడించిన సీతాత్రి చెప్పిన కబురే. సీతాత్రిని దిట్టని వారొక్కరును లేరు. మన పటాలములో.”

“ఆగొడవ మనకేమి? అధికారి యాజ్ఞాపాతవేర్చుట మనవిధి” అని శోభనాద్రివారికి, “ఉన్సన్సన్! ఎవరో వచ్చుచున్నారు,” అనెను.

హనుమయ్య యింటివైపునుండి సువరో చీకటి లోవచ్చి, నలుదిక్కులు బరిశీలించుచు నిలువఁబడినాడు.

“వీరన్నా?” అని తగ్గింపు గొంతుకతో వెంకట స్వామి పిలిచెను,

“చిత్తము,” అని గొంతుక యాణపుతో జవాబు.

“వచ్చినాడా?”

“లేదు. చీకటివడిన కొంతవేళటి నుండియుఁ జూచుచున్నాను; వచ్చినవాడలేదు.”

“ఇంట నెవరైన నున్నారా?”

“స్వల్పలేయున్నారు. ఇతరుల సందఱను నేను రాక ముందే యతనిచెల్లెలు సంభవేసినట్లున్నది. ఆమె గంట క్రింద గుట్టుమునెక్కి దడదడ నెచ్చటికోపోయెను. గుట్టు బట్టబయలైనదని తెలిసి యన్నగారికి హుపారిచ్చుట కేమో?”

“కారు మబ్బరంగు గుట్టుమేకదా, యూమెయెక్కినది?” అని సుబేదారు-మేజరు ప్రశ్నించెను.

“చిత్తము.”

“అట్లయిన, నీయూహ సరికాదు. ఆచిన్నది త్రోవలో మాకెదురుపడినది. ఆమె సేనానాయకుని దర్శించుటకు వెళ్ళుచున్నది; తనయన్నను తమింపుమని ప్రార్థించుటకుఁ గాఁబోలు! ఆయువు చెల్లిన వాని ప్రాణములను బాళమువేసి లాగుచున్న యమునిబ్రాధించి యెంతప్రయో

జనకరమో, యంతే ప్రయోజనకరము. పాపము! ఆమె యిచ్చటలేకుండుట కొంత నయమైనది. ఉన్నయెడల, ఆమెతోఁ గావలసినంత బాధపడవలసి వచ్చియుండును, మనము,” అని వెలుకుచు శోభనాద్రివారికుంజుగి, “హనుమయ్య దాటుకొని పోవుటకు వీలులేకుండు. మనుష్యులను గావలియుంచుమని వెంకటస్వామి” బ్రాజ్ఞాపించెను.

శోభనాద్రి సకాశముతోనే తదాజ్ఞాప్రకారము నడిచినాడు. అదితమైన జాగ్రత్తఁ గూడిన యాచి తలఁపులు, సేనానాయకుని శిబిరమునకు దాటుపెట్టుచున్న యేకాకినియైన సూర్యునిమీఁదనే యుండు నిశ్చయమున్నది. పాపము! బ్రహ్మసహితములైన ప్రార్థనలతోఁ బాపాహృదయుండగు సేనానాయకుని గిరఁగించి, మరణికిఁనుండి రాజ్యద్రోహిని రక్షింపఁ దలఁచినది కాఁబోలు, పట్టిబాగుల కుట్టుట!

పాపుగంట—అరిగంట—ముప్పాపుగంట—గంట గడిచినను హనుమయ్య జాడలేదు. శోభనాద్రిని జూచి సుబేదారు-మేజరు, “ఓయీ, చీకటిలో వీడు మన కన్నులు కప్పిదాటుకొనిపోయినట్లున్నది. సీపు పెళ్లి చూచిరమ్మ. అమమూత్రప్రేస యనుమానము కలిగినను, బిస్తోలు ప్రేల్చుము; పొటనే మేమువచ్చిపడెదము” అని యుత్తిరుపు చేసెను.

“చిత్తము” అని చీకటిలో శోభనాద్రి హనుమయ్య యింటినంకకుఁ బోయినాడు.

౧౦

బక్కగడలోనే దీపపు వెలుగులు; తక్కిన యిల్లం తయు సంధికారమయము. అలికిడి చేయకుండు జుట్టును దిరిగి చూడఁగా, అనుమానకరమైన సంగతి యేడియుఁ గనఁబడలేదు, విసంబడలేదు.

వీధియుపు మెల్లగాఁ జెఱచి శోభనాద్రి లోనఁ బ్రవేశించి, యొక్కసారియూగి విసెను. నీరంధ్రమైన శిశ్యుడు. తలుపు మెల్లగాఁ జేరవైచి యతిఁడు దీపమున్నగడికి దారిఁపినాడు. ప్రేలఁ జేడమున్న తలుపు సందఁలోనుండి ముప్పాతిక తగ్గింపుగన్న దీపపు వెలుగు,

తెల్లని బట్ట పీలికపోలిక బయటికి బడుచుండెను. తలుపు తటాలునఁ ద్రోసి శోభనాద్రి గదిలోనికి వెళ్లినాడు. సిస్టోలు చేతిలో సిగ్గముగా నున్నది.

గది సలువంకలను చూపులు నిగిడించి యతడు చూడఁగా హనుమయ్య యచ్చట లేడు. దృక్కోచర మైన యచ్చటికి శోభనాద్రికి లజ్జా హేతువయ్యెను.

మంచము; మంచముప్రక్క-బల్లి; బల్లిమీద, ఒకయోరవీచము; వీఁడు పువ్వుతురు మొగముమీదఁ బడకుండ మంచముననుమఁ, జేతు లొండొరులపై వేసికొని యున్నప్పుడు, ముంగురులు ముద్దుపొంగముల ముసగుకొనియుండ, నమమైన యుచ్చాస్వసనిశ్వాసములతో నిద్రించుచుండెరి.

ఉగాది కానుకలు బల్లిమీదఁ లేకుండుటనుబట్టి, యుగాది దేవత యింకను దిగలేదనుట నిశ్చయము.

మంచముమీదఁ బరున్నవారు, బాలులతోకడ, బాలికయుకడ, బాలిక నిద్రలోఁ గదలి, కన్నులు పులుముకొనినాగినది. ఆటడుగులు చూచానుఁబాహుఁడైన శోభనాద్రి భయమున గబాలుమని అనుకకు జరిగి దండెమునిండి బట్టలకు వెనుకతట్టున గోడకంటిపెట్టుకొనెను. 'దొంగ! కానుకల—దొంగ!!—ఉగాది—కానుకల—దొంగ!!!—ఉసికో!—ఉసికో!!—ఉసికో!!!' అని యతని గుండె కొట్టుకొనుచున్న స్థితనికి దోచినది. చిగిఁబట్టిన యూసికో బట్టలు నందునుండి తొంగిచూడఁగా, మంచముమీది సంగతులు గోచరించుచుండెను.

ఆబాలిక యంతఃకంఠకును మెలకువ చెంది లేచి కూర్చుండి, బల్లివంకఁ జూచినది. ఉగాది కానుకలు కనఁబడలేదు. ప్రక్కను బరున్న బాలునిమీదఁ జేయివేసి, "అన్నయ్యా, లేలే" అని యామె యూఁపెను.

అన్న చెల్లెలికంటె రెండేండ్లు పెద్ద: సుమారు పదియేండ్లవాడు. నిద్రచేత బరువెక్కిన కన్నులునగము తెరిచి, మరల వెంటనే గట్టిగా మూసికొని యుండెను,

"ఇంకను దెల్లివాఱలేదు; అల్లరిపెట్టక పండవే, అన్న పూర్ణ" యన్నాడు.

ఆలాగున వదలి మూరకుండ వలసినదికాదు, అన్నపూర్ణమ్మశల్లి! "చిన్నవాండ్రకుహాయి, శ్రీరంగ శాయి" యని తులనమ్మ తమ్ము నిద్ర పుచ్చునప్పుడు, "ఆ! అన్నయ్యమీదఁబాటవాశి, నామీదఁబాడవా?" అని వేనత్త మొగముచూచి టకాయించు గట్టిపిల్లి! అన్న జబ్బుట్టకొని గట్టిగాఁ గదుపుచు, "ఓహో! కుంభ కణ్ణని నిద్ర! లే! ఉగాది దేవత యింకను దిగలేదు; రాజేయమో?" అని యతనిచేవిలో నామెయూఁపెను.

"ఏమి?" అని రంగశాయి దఱాలునలేచి కూర్చుండి, యుగాది కానుకలు లేనిబల్లిను జూచుచు గొంచెము యోచించి, "చల్లీ, భయములేదులే", ఉగాదికానుకలు సప్తక ప్రాద్దటిలోపుగా వచ్చును. ఉగాది దేవత గొడవ మనకెందుకు, ఉగాది దేవత గొడవ మనకెందుకు. ఉగాది దేవతయున్నగదా?" అనెను.

"ఉగాది దేవత లేనే లేడా?????"

"లేడని యీ యుదయమే యత్త నాతోఁ జెప్పినది."

"ఎవరు, తులనమ్మత్తియా?"

‘మఱియెవరే, వెట్టిమొగమా? నీమగని తల్లియా, నావెట్లాము తల్లియా?’ అని కిలకిల నవ్వినాడు, రంగ శాయి చెల్లెలికి దీసిపోనవలసినవాడుకాడు.

“ఉగాది దేవత యత్తున్నాయని తులనమ్మత చెప్పినదా? నేను నమ్మను, నమ్మను. నమ్మను.”

“నమ్ము, మాను. అత్తయిట్లు చెప్పటమాత్రము నిశ్చయము. మనము నిద్రపోవుచున్నప్పుడు నాన్నయే నచ్చి యుగాదికానుకలు పెట్టిపోవునట! నాన్నకు మన మీదనున్నప్రేమ యపరిమితమట! ఆమాటచెప్పి యత్త యెందుకో యేడిచినది. నాన్న నచ్చిన తరువాత నే నడుగడలచుకొన్నాను: ‘నాన్నా, నీవే యుగాది దేవతవా, లేక యుగాదిదేవత వేతేయున్నాడా?’ అని. ఉగాది దేవత వేతేలేనియెడల, పెనుకటి యుగాది పండుగులకు మన కోసరమై యుగాది కానుకలు తెచ్చి పెట్టినవాడు నాన్న యన్న మాటయే. ఉగాది దేవత కూరకే మ్రొక్కుచుంటిమి, నాన్నకు మాని.”

ఉగాది దేవతను గూర్చిన యాహూతీతమైన యద్భుతసమస్య విషయమై యన్నపూర్ణ చిన్ని మనస్సునఁ దలపోతలు సాగినట్లు, పూర్ణమానము పూని యా బాలిక కొంతసేపు మొగము బిగించి కూరు చుండెను.....ఉగాది దేవత లేనేలేడా?!! ఈ నాస్తికవాదము సరకమునకే పేతువని యామె నమ్మకము.....ఇంతలో, ఆమె కన్నులు నవ్వుతో తెరిచి జొచ్చినవి. ఆతురముతో ముందుకువంగి, “అన్నయ్యా, పరున్నట్లు నటించి మనము మేలుకొని యుండము; నాన్న యగునోకాడో తెలియవచ్చును.” అని యాబాల యత్తు చెప్పినది.

“అలాగుననే కానిమ్ము,” అని రంగశాయి యాపులించెను.

అన్నపూర్ణ సంతోషముతోఁ జేతులుతట్టుచు, “ఓహో! ఎంత వినోదము! ఉగాది దేవత నాన్నయే యయి, మనము నిద్రపోవుచున్నామని యతడనుకొని

యుగాది కానుకలు పెట్టుచున్నప్పుడు మనము గబాలున, ‘ఉగాది దేవతా,’ యని నాన్నమీదఁబడి సంతోషముతో గంతుచు, నేకలువేయుచు, ఓహోహోహో!” అని నవ్వజొచ్చినది.

“అలాగుననే చేయుదము; మఱరమ్ము. నిద్రలో నున్నామని నాన్న యనుకొనుటకు మనము కన్నులు మూసికొనవలయును. తెరిచియుండిన యెడల, దలుపు సందులోనుండిచూచి నాన్న లోనికిరాడు.” అని బాలుడనెను.

ఇద్దఱును గన్నులు మూసికొనిరి. మూసికొన్న కన్నులకు మూడు నిమిషములలో ముద్రలు పడినవి. అలసియున్న యా చిన్నారి పిల్లల శిరస్సులు, తామర పూవుల జంటవలె, దలగడ మీద నొటగెను. ఉగాది దేవత యూనే మఱచి, వారు నిద్రాదేవతకు దాసులై నారు.

౧౧

పిల్లల సంభాషణ జరుగుచున్నంతసేపును గుంభ కదళ పొందియున్న శోభనాద్రి యూపిరికి రేచకపూరక వ్యాపారములు, పిల్లల యూపిరి ధారాళముగా నడుచు చున్న ధ్వనులు వినవచ్చినంతవఱకును మరలఁ బ్రారంభము కాలేదు. ఆముద్దుబొట్టల మురిపెపుఁ బలుకుల తోడి ప్రసంగ మతనిమనస్సును లెస్సగాఁ గరగించివేసెను. అదివిన్నతరువాత, రాజద్రోహినిగూర్చిన యతని యూహలకు మార్పు కలిగినది: అతఁడు ద్రోహియైన గూఢచారుడనికాని, ఘాతుకమృగమునువలె సాటిమా నవు నాతని వేటాడి చంపుట న్యాయమనికాని, యిప్పుడు శోభనాద్రికి మఱి తోచుచుండుటలేదు. దారిలో దనకు దారసిల్లిన తరుణీమణికి దోచుబట్టువు; కల్లకపటములెఱుఁగని యీపిల్లివాండ్రతండ్రి: ఇట్టివానిని బట్టియిచ్చి ప్రాణములు తీయించుట ధర్మమని యతని బుద్ధికి నోచలేదు సరిగదా, నేరమనియు ననిపించినది.

ఆ! అదేమి? వినఁబడి వినఁబడనిలాగున బయట నేదో చప్పుడైనదికాదా, తలుపు దొంగతనముగాఁద్రోసి

నట్లు?...అదగో, మరల! ఆధ్వనియేమో శోభనాద్రకి మఱి సందేహములేదు. పిన్నియున్న యురుగున్నియు దాటి, పడి ముట్టో లోనికి వచ్చినది. ఘమ్మను పిస్తోలు ధ్వనియో, పొంచియున్న వేటకాంక్ష గొల్లిమను కేకలో, హానిముచమున కానిముచమున విసవచ్చునని యతని నమ్మకము. కత్తిపోటువలె కనికర మతనిగుండెను జీల్చివేసినది.

అదగోమరల, గడపొలుపట దేలికయైన యడుగుల చప్పుడు!.....“ మెల్లగా,” “ మెల్లగా,” గడు “ మెల్లగా,” గడి తలుపు లోనికివిడి, గూ సందానందం దొంగి చూచుచున్న మొగము కనబడెను. అది పురుషుని మొగము; పగము శుష్కించియున్నది. కన్నులు మాత్రము పెద్దపై, కణకణమెఱయుచున్నవి, మంచము మీదఁ బరున్న బాలికకన్నులనంటివి. ఆ ముఖము శోభనాద్రకిఁ దెలియనిదికాదు; అది హనుమయ్యది.

గది నలువంకలను గలయఁజూచి, పరున్న పిల్లలు తప్ప వేఱవ్వరును లేరని తోచినందున హనుమయ్య లోనికిఁ బ్రవేశమై, మునివేళ్లమీద మంచము కడకు నడిచివెళ్లి, పవళించియున్న పసిపిల్లల ముద్దుమొగముల వంకఁ బ్రేమ యుట్టిపడుచూపులు పఱపుచు, గొంత నేపు నిలుచుండెను. అటువెనుకఁ గట్టముతో, బహుకట్ట ముతో, జూపులు మెల్లగా మరలించుకొని, తన ప్రక్కను వ్రేలాడుచున్న షోలుసంచిలోనుండి యొకచిన్న పిస్తోలు, దానిలోఁ బ్రేల్చుటకుఁదగిన కేపులపెట్టెలుకొన్ని, టిన్ను కత్తియొకటి, రెండు టిన్ను గుట్టములు, బూచిలాగునఁ దలవెండ్రుకలు విరియఁగోసికొన్న యెఱ్ఱబుగ్గల దొరసాని బొమ్మ—

తటాలుమని యతఁడాగెను. బెనరులేడివలె గడి నాఁగు మూలకును జూపులు పరగించుచున్న యతని కన్నులు బట్టల దండెముమీదఁబడి, యచ్చటి చప్పుడో, కదిలికయో, నీడయో, యేదో యతని యనుమానమునకుఁ గారణమైనది కాబోలు! గడియనేపు నిశ్చలుడై నిలువఁ

బడి, యతఁడు తటాలునఁ దనకోటు జేబువైపునకుఁ జేయిసాఁచెను.

అట్టి దేదో జరుగునని యెఱుఁగును గనుక, శోభ నాద్ర పిస్తోలుగుఱి చూపించుచు బయలుపడి, “చేతులు మీఁద కెత్తు; లేనియెడల, పిస్తోలు ప్రేల్చివలసివచ్చును,” అనెను.

అయత్నపూర్వకముగా హనుమయ్య చేతులు మీఁదికిలేచినవి; అతఁడు కొయ్యపాటినిలిచెను. ఆచోట హఠాత్తుగా, శోభనాద్రగాని మఱియెవ్వరుగాని యట్లు ప్రత్యక్షమగునని యతఁ డనుకొనియుండలేదు. బిగఁబట్టి యున్న సుబోదారు మొగము, గుఱివెట్టియున్న యతని చేతిలోని పిస్తోలు, హనుమయ్యకు నిరాశ కలిగించినవి. మంచమువంకఁ జూచి యతఁడు నిట్టూర్చెను; ముఖమున వైన్యము క్రమ్ముకొన్నది. మనోధైర్యముకొఱకుఁ గొంత నేపు ప్రయత్నించి, యతఁడు పొంగురువోయిన హీన స్వరముతో, “మీకులోఁబడినాను; మీవెంటవచ్చెదను; పిల్లల నిద్రకు భంగము కలిగింపవలదు” అనెను.

హనుమయ్య జేబులోని పిస్తోలు తీసికొని, భో శో నాద్ర మంచమువంక వ్రేలితోఁజూపుచు, “ముద్దుపెట్ట కొందువా? ” అని చూపులు త్రిప్పుకొనెను.

గొంతుకలోనియుండ నేదో మింగినట్లు గ్రుక్కనేసి, “వలదు; వారికి నిద్రాభంగమగును,” అని హనుమయ్య గద్దదికతోబలికి, పలికినవెంటనే బయటికి దారి తీసినాడు.

వీధిలోలుపును నేరులో... శోభనాద్రి యశని జబ్బమీద... జేయినేసి, చెవులముద్దం బెదవులుపెట్టి “బయటికి వెళ్లిన పిరువారో, బాటపోమ్మ,” అనెను.

సమృకములేని చూపులతో హనుమయ్య శోభనాద్రి ముఖము చూచినాడు. ఆ చూపునందు నిరాశతో గ్రుమ్ములాడుచు గ్రొత్తయూత యొకటి కనబడింది.

“హాస్యముకాదుగదా?” అని యశఁడు జంకుచు బ్రశ్నించెను.

బహువిధభావముల కాటపట్టయిన ముఖముతో శోభనాద్రి కించిత్కిరింపఁగల్గెను, “హాస్యముకాదు; నిశ్చయముగానే చెప్పచున్నాను. ఈ పనికి మరణదండ సమే నాకుదగిన శిక్ష. ఐనను, నేనస్యధాచేయజాలను. నీవు పాటిపోమ్మ. లాభించునని నాకు దోచదుగాని, యది యొక్కటిగే నీకున్నగతి,” అనెను.

తడవబాటు మాటలతో హనుమయ్య, “మిమ్ము భగినతుఁడు రక్షించుఁగాక!” అని కాల్గిమీదంబడగా, శోభనాద్రి యశనిని లేవదీసి ముందుకు ద్రోచెను.

క్రాంతనత్తువచ్చి, హనుమయ్య చిరబిరిసడిచి వీధిలోలుపు తీసినాడు.

౧౨

తీయఁగానే,!!! యెదుట సుబేదారు-మేజరు, గుట్ట పెట్టిన పిస్తోలును దానును, బ్రత్యక్షము. కొండెక్కి యాడుచున్న హనుమయ్య యాళిలు గుబిలుమని కూలబడినవి.

ముందున్న హనుమయ్యను, వెనుకనున్న శోభనాద్రిని జూచి, “బాధపెట్టకుండ బట్టవడినాడా, సుబేదారు?” అని వెంకటస్వామి ప్రశ్నించినాడు.

“చిత్తము,” అని తడుముకొనకుండ శోభనాద్రి పలికి, “పల్లెలులేవకుండ నిశ్శబ్దముగా సీకొనివచ్చుచున్నాను,” అని కలిపెను.

“మంచిది, మఱిరండు,” అని వెంకటస్వామి ముందకు దారి తీసినాడు.

బయటికి వెళ్లిన పిరువారో వెంకటస్వామి యూలమేనుగా, సిపాయిలుచ్చి చుట్టుకొనిరి. అందఱును గలిసి, యచ్చటినుండ యరిమైలుదూరము నడిచి పోయినారు. ఆ స్థలమునకుం బట్టుపట్ల గొంపగాని గుడిసె గానిలేదు. క్రొవ్వనత్తులు రెండువేలగించి, యుంజొంటికి నాలుగడుగుల దూరముగా రెండు పొడుగు బాటమీద నిలిపి, యా రెండింటికిని నడుమ ఖదీని మోకరింపజేసి, కన్నులకు గంకట్టెరి. అతనికెదురుగా గొన్నిగజముల యెడమున సిపాయిలందఱును బారుతీర్చి, తుపాకులు పట్టుకొని నిలువబడినారు.

సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామి యొక క్రక్కకు నిలుచుండి, “హనుమయ్య, అయిదు నిమిషముల వ్యవధి నీకు భగవత్ప్రార్థనమునకై యుచ్చినాను,” అని తేబులోని వాచిని దీసికొనినెను.

౧౩

ఈ చర్య యిచ్చట జరుగుచుండగా, అచ్చట దుంగమ్మ దుఱ్ఱావేశచిత్తముతో వెట్టయెత్తినట్లు గుట్టుమును చాడు పెట్టించుచు రైలైమని వచ్చుచుండెను. సమయమునకు వెళ్లిగలుగుదునా, యన్నప్రాణము రక్షించుకొనఁ గలుగుదునా, యన్నటి యామ మనస్సున బట్టుకొన్న గూందోళనము. వెళ్లిలోపలఘోరము జరిగి పోవునేమో యన్న పెనుబెంగ పడుగులాగున గుండెలో బడి పెడలకుండెను. ఆమె చూపిన కాగితమును జదువఁగానే నేనానాయకుఁడు హనుమయ్య నిర్దోషిత్వము తెలిసికొని, యతని విమోచనమునకై యుత్తరువు కాగితము మీద వడివడి గొలికి, “ఇది వెంటనే పోవలయును. నీతా పతి పట్టియిత్తునని చెప్పఁగా, హనుమయ్యను బట్టుకొనుటకుఁ జిన్నదండు మధ్యాహ్నముననే పంపితిని. పట్టునడఁ

గానే, శిక్ష యమలు జరుగును. ఎవడురా, అక్కడ?" అని కేకవేసెను. ఎగువ ప్రాణములెగువకే యెగిరి పోయి నట్లయి, తులనమ్మ యుత్తరువు కాగితము సేనానాయకుని చేతిలోనుండి తటాకున లాగుకొని, యొకటే యులుకు గుట్టముమీఁదికి! ఆమీఁద, ఒకటే చాడు! టకటకా, టకటకా, టకటకా,—కటకటా, కటకటా, కటకటా,— టకటకా, టకటకా, టకటకా,—

౧౪

ఇచ్చట నిబిడమైననిశ్శబ్దము. ఆనిశ్శబ్దములో సుబేదారు-మేజరు చేతియందలి వాచీటక్కుటక్కులు విస్పష్టముగా వినఁబడుచుండెను. క్రొవ్వవత్తి దీపముల వెలుతురిలో నేలను మోఁకరించియున్న హనుమయ్యయొక్క జేతులలో దుపాకులు పట్టుకొని బారుతీర్చియున్న సిపాయిలును, జిత్రప్రతిమలవలె నుండిరి.

ఇంతలో వాచీ టక్కుటక్కుల నతిక్రమించి దూరమున, మైలుకంటెదూరమున,—గాలి ధ్వనియా యది? గాలివీచుట లేదే?—పిట్టల కలకలమా? పిట్టలు మూడు గంటలకే లేవవే? చిత్తలిక్తికును హెచ్చి, యాధ్వని స్పష్టపడుచున్నది. టకటకా, టకటకా, టకటకా.—అది వెట్టి సరుగున వచ్చుచున్న గుట్టుపుచాడు.

వాచీనంక నిదానముగాఁ జూచుచు సుబేదారు-మేజరు నిట్టూర్చెను. వచ్చుచున్నవారెవరో యతనికి బోధపడినది. “అయ్యో, పాపము! ఈ ఘోరము చూచుట తటస్థించును గాఁబోలు, ఆ బాలికకు! హా! దైవమా, యీ నిమిషములముల్లు కదలదేమి?” అన్నది యతని నిట్టూర్పునకు భావము.

౧౫

టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా, టకటకా,—

౧౬

వెంకటస్వామి యున్నవైపునఁ గాక, రెండవైపున నున్నాఁడు శోభనాద్రి. అందఱుతోఁబాటు, అతనికిని వినఁబడిన, గుట్టుపుడెక్కల ధ్వని. టకటకా, టకటకా— టకటకా యన్న చప్పుడు విని, దడదడా-దడదడా యని యతని గుండె కొట్టుకొనసాగినది. ఆకన్నీయవచ్చి కన్ను

లారఁ దన యన్న చావును జూచునప్పటి యామెదుఃఖము నూహించుకొని, శోభనాద్రికి శరీరము జలదరించెను. తన ప్రాణము లర్పించియైనను, ఆమెకుఁ గలుగవైయున్న ఘోరాపద తప్పించుట కతఁడు సిద్ధము. కాని, యేమిచేయఁ గలఁడు? చేయఁగలిగినది లేక చేతులు వ్రేలవేసికొని, శూరక చూచుచుండవలసినచ్చినది. బారు తీర్చియున్న సిపాయిలవైపునఁ జూడఁగా, వారును దనవలెనే దుఃఖించుచున్నట్లు కనబడినారు. మనస్సులెట్లున్న నేమి? అధికారి యాజ్ఞ.

“నాలుగు నిమిషములైనవి,” అని గొణఁగుకొనుచు, సుబేదారు-మేజరు వాచీని మఱికొంత కంటియొద్దకు లాగుకొని చూడసాగెను.

౧౭

టకటకా, టకటకా, టకటకా,— టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా, టకటకా,—

౧౮

శోభనాద్రి త్రుల్లిపడి, యా చేరువనే యున్న మల్లన్న హవల్దారు వంకకు వంగి, యతని చెవిలో నేదో యూఁకెను. మల్లన్నయొక్క ద్రుష్టిపడి తన క్రొక్కనున్న సిపాయి వంకకు వంగెను. గాలి వీవఁగాఁ బూలమునందలి వరికంకులకువలె, సిపాయిల బారునందలి శిరసులకు నరు సగా వంగుదల కలిగినది; దుఃఖివాయుప్రసరణమునఁగాఁ బోలు! హనుమయ్య కంటికిఁ గట్టియున్న గుడ్డ జరిగిన దేమో, శోభనాద్రి దానిని సరచెను.

ఇంతలో వెంకటస్వామి వ్రేలు వైకెత్తఁగా, సిపాయిలందఱును హనుమయ్య వైపున గుఱిగాఁ దుపాకు లెత్తిరి.

౧౯

టకటకా - టకటకా - టకటకా యని యేఁబడి గజముల సమీపములో గుట్టుము మలుపు తిరిగినది.

౨౦

సుబేదారు-మేజరు వాచీ జేబులోఁ బెట్టుకొని, “ప్రేల్పుడు,” అని యాజ్ఞాపించెను.

థం థం థం థం థం థం థం థం థమ్మని తుపాకులు ప్రేలినవి. పొగ లేచినది. చేతులును గొల్లను గిజ

గజః గొట్టుకొనుచు, హనుమయ్య వెనుకకొఱగి పడి పోయినాడు.

ఆ క్షణమందే చెమటలు కార్చుచు, నురుగులు క్రక్కుచు, వచ్చి పడినది గుట్టము ! తెల్లబాతిన మొగముతో, వెట్టియెత్తిన చూపులతో, జెదరి చీదలయైన తలవెండ్రుకలతో, దులసమ్మ నేలకు గబాలుమని యుటికి, చేతిలోని కాగితమాడించుచు, “ ఇదిగో, మా

యన్న విడుదల యుత్తరువు——” అని తటాలున మాటలుడిగి యాగిపోయెను. నేలను నిశ్చలుడై పడి యున్న తన యన్ననుజూచి, తాను విన్న ధంధమ్మన్న స్వనికీ గారణ మిప్పు డామెకు బోధపడినది.

“హా, దైవమా ! చంపివేసినారు ! మాయన్న య్యను జంపివేసినారు. అతడునిద్దోషి. నేనానాయకుడు విడుదల యుత్తరువుచ్చినాడు,” అని పలికి, “ అన్నయ్య, అన్నయ్యా !! అన్నయ్యా!!!” అని పెద్ద కేకవేసి, యాకస్యక మొదలు నటికినచెట్టువలె వెనుకకు గూలబడిను.

ఆమెచేతినుండి క్రిందబడిన కాగితము తీసి వెంకట స్వామి చదవినాడు. చదువగానే, యతనికి గలిగిన యాందోళనము విస్పష్టము.

“ శోభనాద్రి, ఘోరము, మహాఘోరము జరిగినది. ఈ చిన్నది చెప్పిన మాటసత్యము : హనుమయ్య నిద్దోషి,” అని యతడు దుఃఖస్వరముతో చెలిపెను.

నేలను బడియున్న తులసమ్మనుజూచి, యతనికి గనుకొలంకులనుండి వేడి కన్నీటిబాట్లు దిగబాతినవి.

ఆమె వైపునగాక శోభనాద్రి వైపున జూచిన యెడల, వెంకటస్వామికి మిత్రయొకటి కనబడియుండును. శోభనాద్రి యేదో బాధతో ద్రోక్కట పడుచున్నట్లు కనబడినాడు. అతడు మల్లన్న దిక్కునకుఁ జూపు లొక మాటుత్రిప్పగా, ఆముసలి హవల్దారు ముఖము రెండవ ద్రోక్కకుఁద్రప్పకొని మిన్ను చూడసాగెను.

“లోకములోని నాసర్వస్వము పోయినను, ఈ యన్యాయము జరుగకుండిన యెడల నేను సంతోషించి యుండును. పాపము ! నిరపరాధి యాతడు నిష్కారణము మరణించినాడు. అయినను మనదుఃఖము కేవలమును గతిజల సేతుబంధనము. మరణించినవానిని మరల బ్రదికించుట మనుష్యశక్తికి మించిన కార్యము,” అని సుబేదారు-మేజరు తనవిచారము మరల వెల్లడించెను.

శోభనాద్రి నసుగుచు, గుటకలు మ్రొంగుచు, మాటలు తొట్టుపడుచు, “వెంకటస్వామిగారూ, నేను—హనుమయ్య—మరణించినవాడు—నోపము—సత్యము—తమించి—,” అని యొకదానికొకటి పొందని మాటలాడుచుండగా, సిపాయిలు కిలకిల నవ్విరి.

శోభనాద్రికి దుఃఖము మూలమున వెట్టియెత్తిన దని యూహించి, యతనివంక సుబేదారు-మేజరు జాలితోఁ జూచెను.

“వెంకటస్వామిగారూ, నాకు వెట్టికాదు. మఱి, మఱి దాహతికమెందుకు ? హనుమయ్య చ్చావలేదు,” అని

శోభనాద్రీ తెగించి, తనమనస్సులోని రహస్యము వెడలగ్రక్కించినాడు.

“ఏమీ !!!!” అని వెంకటస్వామి యాశ్చర్యముతో శోభనాద్రీ ముఖమునుండి చూపులుత్రిప్పి సీపాయిని వెంకటాడగా, వారందఱును హసన్ముఖులై యుండిరి.

“సుబేదారు-మేజరుగారూ, తమింపుడు. నేను— ఇందు దోషమంతయు నాది. ఆపిల్లలనుజూచిన తరువాత,— ఈకన్యకను బూచినతరువాత, మనస్సు జాలికి లోపై, కొంచెముమీఁదికి గుఱిచూచి తుపాకులు ప్రేక్షింపలెసినదని నేను మనసిపాయిలకు సూచించినాను. వారు నావలెనే కనికరపడి, గుఱియించుక తప్పించినారు. చచ్చినట్లు పడియుండుమని హనుమయ్య చెవిలో ముందుగానే యూచినాను,” అని శోభనాద్రీ తన కుట్రయుష్వకొనెను.

ఇప్పుడు స్పష్టమే, హనుమయ్య జీవించియున్న సంగతి! గుట్టు బట్టబయ్యలైనది గనుక, నటన మాని యుండిలేచి, చెల్లెలినిలేవఁగీసి, యామెకు సంగతిసందర్భములు తెలియఁ జెప్పచున్నాడు.

తన తాబేదారులు తన్నుఁ జేసినమోసమునకుఁ జెప్పరాని యాశ్చర్యమును గోపమును బుట్టి, సుబేదారు-మేజరు కొంతసేపు నోటిమాటరాక నిలువఁబడిపోయెను. మాటలు నోటినివెడలినచచ్చినట్టినుండి, యొకటే ప్రవాహము. అది గ్రామోఘోషంలోనికెక్కింపఁ దగ్గది. అతఁడు ప్రయోగించిన శబ్దములును, ఉపయోగించిన భాషయు, గ్రంథస్థము చేయుటకు వ్యావహారికభాషావాదులును సమ్మతించరు. అతఁడు వాదినముక్క యొక్కొక్కటియు మంచి జిగితమయినదగుట మాత్రము నిశ్చయము. “ఇంత జీవశక్తి యున్నదా, యాంధ్రభాష?” కని విన్నవారెల్ల నోట్ల నెల్లఁబెట్టిరి. పెళ్లిపెళ్లిమని పిరంగిగుండ్లు ప్రేలుచున్నట్లు వివరబడిన యాక్రమణోన్మాదమునకు సారాంశమేమనఁగా: గుండువేసి కొట్టి వారినందఱును జంపినను బాపము లేదనియు, నేనానాయకునితోఁజెప్పి యట్లు తప్పక చేయిం

చెద ననియు, సిపాయిలుగా నుండుటకు వారు కేవలమును దగని వారనియు, వారు తనపటాలపు సిపాయిలని చెప్పకొనుట తనకు సిగ్గులచేటనియు, భీభీయనియు, భూభూయనియు, అతఁడు వారిని దలలోని పేలు మాడునట్లు గట్టిగాఁ దెబ్బను.

ఇంతిట్టి,—వింత యేమనఁగా,—అతఁడు శోభనాద్రీ చేయిపట్టుకొని యూచి, ముల్లన్న వీఁపుతట్టి, సిపాయిల మొగములుచూచి చిటునువ్వు నవ్వినాడు. ఆజ్ఞోల్లింఘనము తమింపరాని యపరాధమేకాని, యన్యాయ కార్యమొకటి యందు మూలమునఁ దప్పి, విషాదాంతముగాఁ బరిణమింపవలసిన కథ ప్రమోదాంతముగాఁ దేలి నందు కఠిండు తన మహాసంతోషమును వెడలగ్రక్కుట మాన లేకుండెను.

ఈచిత్రనాటకమునకు సూత్రధారుడైన యతని చెప్పకు హనుమయ్యవెల్లె, “శోభనాద్రీగారూ, మీరు నాపాలిటి భగవంతులై ప్రాణరక్షణము చేసినారు. సుబేదారు-మేజరుగారి వాగ్ధోరణి నాకున్నయెడల, నాకృతజ్ఞత యంతయుఁ చెలుపుటకుఁ బ్రయత్నించి యుండు. ఇవిగో, కృతజ్ఞతాపూర్వకసందనములుమాత్రము చేయుచున్నాను. ప్రత్యుత్తరమునకు వీలు నాకుఁ గలిగింపవలసినదని భగవంతుని సదా ప్రార్థించెదను. నేను మీ కాజ్ఞాదాసుడను,” అని చేతులుజోడించెను.

“నేనును మీ కాజ్ఞాదాసురాలను,” అని ముకుళితకరపల్లవయై ముందుకు వచ్చి, తులనమ్మ, తనమీఁద శోభనాద్రీ సానురాగదృష్టులు చిత్తజల్లుగా ముసరుకొను చుండుటకాంచి, లజ్జాపాతవదనయై నిలువఁబడిపోయినది.

శోభనాద్రీయు సిగ్గుపడుచు, “నేను జేసినదే మున్నది? ఈమల్లన్న హవల్దారు, ఈసిపాయిలు, మీ ప్రశంసకుఁ బాత్రులు. ఆమీఁద, సుబేదారు-మేజరుగారు మనల నందఱును రక్షించినారు,” అనెను.

“వారందఱు నాయనేకవందనములు,” అని హనుమయ్య మోడ్చుచేతులతో, “సుబేదారు-మేజరుగారూ,

దయయుంచుడు. శోభనాద్రిగారూ, పోయివత్తునా?” అని సెలవు వేడెను.

“ఉగాదిపండుగ నీకు, నీచెల్లెలికి, నీపిల్లలకు సుఖ కరమగునుగాక!” అని పెద్దవాడు వెంటిటస్వామి దీవించి నాడు.

“తథాస్తు! తథాస్తు! తథాస్తు!” అని మల్లన్న శోభనాద్రిని సిపాయిలందఱు వైకకంఠ్యముగా ననిధి.

“ఉదయమే మీపిల్లలను జూడవచ్చుదను,” అన్నాడు శోభనాద్రి.

20

చెల్లెలితో హనుమయ్య యిల్లు చేరుకొనునప్పటికి బట్టిమని పోలివాటి, యుగాది చూరంభమైనది. చీలు గొట్టాలు తీయుచున్న పిల్లలగదిలోనికి దండ్రీ మెల్లగావెల్లి, మిగిలిన యుగాదికానుకలు బల్లమీదఁ బెట్టుచున్నప్పుడు,—కిలకిల నవ్వులుగ, పడపడ చప్పట్లు, ‘ఉగాది దేవతా,’ యను కేకలు బయలుదేలి, పిల్లలుమరిచము

మీదనుండి దుమికివచ్చి, యతనిమెడ రెండువైపులను బట్టుకొని వ్రేలాడసాగిరి.

“గుఱుకతీయుచు దొంగనిదలో నుంటిమి. దొంగ యుగాదిదేవతా, దొరకిపోయినావు,” అని వారు తండ్రి చుట్టు తెయ్యిమని యాడినారు.

అతఁడు వారిని ముద్దులతో నలిపివేసెను.

21

ఉగాదికానుకలు కొన్ని, యుదయమునఁ గాఢీ పుచ్చుకొన్నప్పుడు పనికివచ్చినవి. ఉబ్బలలోని చిన్నతులు, తీయని ఫలరసములు, నిగనిగలాడుచున్న నీమరేగునొడ్డు, ముద్ద ఖిర్రూరము, ద్రాక్షఫలములు, కిసిమిను పదిడ్లు,—,—,—, పిల్లలు కడుపారఁచినచు, మిగిలిన యుగాదికానుకలు తులసమ్మకుఁ నూపుచుండిరి.

ఆసమయమున వచ్చినారు, శోభనాద్రి, యతని చెల్లెలు రుక్మిణమ్మ. సిగ్గుపడుచు లేచి తులసమ్మ, తన యీడుదైన రుక్మిణమ్మయొద్దకు వెళ్లి, యాదరపూర్వకముగాఁ జేతులు పట్టుకొన్నది. హనుమయ్యకు, శోభనాద్రికి, వందన ప్రతివందనములు జరిగినవి.

అందఱును గూరుచున్నపిమ్మట, శోభనాద్రి పిల్లల చేతులందలి యుగాదికానుకలు చూచి, “హనుమయ్య గారూ, ఉగాది కానుకలన్నియు మీలో మీకే? నా కొక్కటియులేదా?” అనెను.

“బామ్మో యీడుదాటిసవారు కాఁబోలు!” అని హనుమయ్య మందహాసము చేసెను.

“ఈడుమించినవానిఁ జేయకుఁడు నన్ను; మీ పుణ్యముండును! నేనును మీవలెనే యిరువది మైదేండ్ల వాఁడను. బామ్మల యీడుమించిన వాఁడని తప్పించుకొనకుఁడు. ఉగాదికానుకగా మీవల్ల బంగారుబామ్మను గ్రహించుటకు వచ్చినాను. ఏమే రుక్మిణీ, ఊరకున్నావు? పెండ్లికొడుకు పిల్లనడుగుట యాచారము కాదని కదా నిన్నుఁదెచ్చితిని?” అని శోభనాద్రి తనచెల్లెలిని హెచ్చరించెను.

ఆమె తులసమ్మవంకరుఁ దిరిగి, “వదినా, మా యన్నయ్యకు భార్యవుకమ్ము,” అని ముసిముసి నవ్వునది.

“హహవా, భేషుగానే యడిగినావు! వదిన యన్నకు భార్యకాక మజ్జేమగును? అదియింకాక, చుట్ట టికమునకు వచ్చినవారు పెండ్లికూతునే యడుగుదురా? ఇట్లే, నిన్నడుగ వచ్చువారును జరిగింపవలయునని నీకోరిక కాబోలు! ఆమీంద, మీవదిన నడుగుట యనవసరము; ఆజన్మదాసురాలుగా నాకుండుటకు దానింతకుముందే యొప్పుదలపడినది. ఆమె యన్నగారి యంగీకారమే కోర వలసియున్నది,” అని శోభనాద్రి యనెను.

సిగ్గుతో మొగమెత్తి రుక్మిణమ్మ తన వంకజూడంగా, ఆమె ముఖమునకే పెండ్లికళ వచ్చినట్లు హనుమయ్యకు దోచి, క్రొత్తయూత యొకటి యతనికిఁ దటాలునఁ బుట్టినది....అయినను సుబేదారు చెల్లెలు, తాను హవల్దారే! తన చెల్లెలిని శోభనాద్రి కోరుటయే తమకు సుహాగారవము.

“సమే రుక్మిణీ, నీవే పెండ్లికొమార్తెవైనట్లు తల పంచుకొన్నావు? నేనే యడుగవలయును గాబోలు, దొరలపద్ధతిని! కానిమ్ము. హనుమయ్యగారూ, మీచెల్లెలిని నాకిప్పింపరా?” అని శోభనాద్రి యడిగెను.

హను: “ప్రాణదానము చేసిన యుపకారికి—”

“ప్రత్యుపకారము కాదు; నేను గోరుచున్నది. యుగాది కానుక.”

హనుమయ్య జవాబు పలుకులోపల సిపాయి యొకఁడువచ్చి, యతనికిని సుబేదారుకును సలాముపెట్టి, హనుమయ్యచేతికిఁ గాగితమొకటి యిచ్చి, పోయినాడు;

అది చదువుకొని, యానందముద్రితమైన ముఖముతో హనుమయ్య దానిని శోభనాద్రికిచ్చెను. శోభనాద్రి చదువుకొని, “హనుమయ్య సుబేదారుగారూ, బహు సంతోషము. రుక్మిణీ, మీవదినను వినుమనవే యీ యానందవార్త. నేనానాయకుఁడు సంపిస పత్రిక యిది. ఇందిల్లున్నది; ‘అన్యాయము జరిగినదని యెఱిగి, దొర తనమువారు హవల్దారు హనుమయ్యకు నేటినుండి సుబేదారు పదవి దయచేసినారు. నేడు తెలుగుల యుగాది

పండుగ గనుక, ఉగాదికానుకగా దీనిని నేడే పంపుట యైనది,” అన్నయర్థము గల యింగ్లీషు వాక్యములు చదివెను.

తులసమ్మ ముఖముతో రుక్మిణమ్మ ముఖమును వికసించినది.

“హనుమయ్యగారూ, యీ యానందసమయమున నా యుగాదికానుక మాట?” అని శోభనాద్రి.

“తులసీ, రానే,” అని సిగ్గుపడుచున్నచెల్లెలి చేతిని మెల్లగాలాగి శోభనాద్రి చేతిలోఁబెట్టి, “ఈమె నాబహిః ప్రాణము; ఉగాదికానుకగా మీకు సమర్పించుచున్నాను ఈమెను మీకిచ్చుటచేత నేను జెల్లెలు చెంత లేనివాఁడ నగుటయేకాక, నాపిల్లలు మరలఁ దల్లిలేని వారగుదురు. బావగారూ, వారికి మాతృభిక్షపెట్టరా?” అని హనుమయ్య ప్రార్థనాపూర్వకముగాఁ బ్రశ్నించెను.

“మాతృభిక్షయా?”

“అవును; ఉగాదికానుకకు మాఱుగా, ఉగాది కానుక నేనును మీవలనఁ గోరుచున్నాను. మీరు కోరినది బంగారుబొమ్మ; నేను గోరుచున్నదియు బంగారు బొమ్మ. తులసీ, రానే; నాయిల్లు నిలువవలసినదని బావ

గారిని గోరుము,” అని హనుమయ్య తన చెల్లెలిని హెచ్చరించెను.

ఆమె రుక్మిణమ్మ వంకకుడిరిగి, “వదినా, మాయన్నయ్యకు భార్యవుకమ్ము,” అని ముసిముసిస్వలు సవ్వినది.

“వహవ్వా! పాత మొప్పగించుచున్నావా? నవ్వులాటలుమాని, బావగారి పడుగుదూవా, నన్నును దొరల పద్ధతికే దిగుమందువా?” అని హనుమయ్య సవ్వెను.

సిగ్గుపడుచుఁ జేలునవ్వుతోఁ దులనమ్మి శోభనాద్రీ వంకఁజూచినది. శోభనాద్రీ రుక్మిణమ్మ వంకఁజూచినాఁడు. రుక్మిణమ్మ యెటువంకనుజూడక, మొగము దించుకొన్నది. అది యసభిమతసూచకముకాదని మాత్రము స్పష్టము.

“రుక్మిణీ, రావే,” అని సిగ్గుపడుచున్న చెల్లెలిచేతిని మెల్లగాలాగి, హనుమయ్య చేతిలోఁబెట్టి, “ఈమె నా బహిష్కరణము. ఉగాదికానుకగా మీకు సమర్పించుచున్నాను; బావగారూ, పరిగ్రహింపుఁడు,” అని శోభనాద్రీ తంతు నడిపెను.

“ఇంక నీపిల్లలను నీవప్పగించుకొనవమ్మా, వదినా,” అని తులనమ్మ యన్నపూర్ణారంగశాయిలను జెఱియొక చేతితోఁదీసికొనివచ్చి, రుక్మిణమ్మ చేతులకీయఁగా, రుక్మిణమ్మ వారిని ముద్దులాడినది.

వివాహాశ్రయం నడిపింపడు, తనకుఁ చెలిసిన తెలుఁగు వైదికబ్రాహ్మణులు కొందఱు వచ్చియున్నారనియు, అయుగాదినాఁడే శుభకార్యములు రెండును జరిపింతమనియు, హనుమయ్య యనెను; శోభనాద్రీ నమ్మ తించెను.

ఇట్లుండఱకుఁ బరమానందమయినది; ఉగాదికానుకలందఱకు లభించినవి.

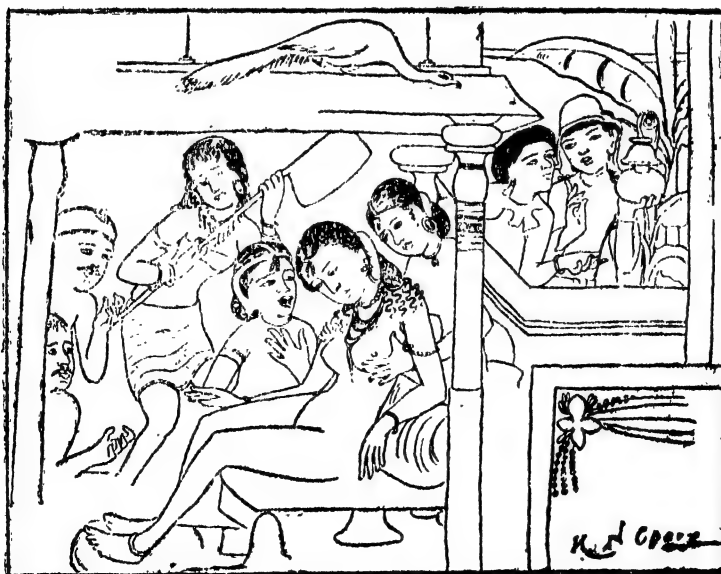
చదువరురారూ, మీరు కోరుకొన్న యుగాది కానుకలు మీకును లభించును గాక!

తే. గీ. క్రొత్త సంవత్సరంబు మీకు, భవదాస్తి జనులకు, సుఖప్రదంబము జరుగుఁగాక!

ఇట్టి సంవత్సరంబు లనేకము లిటు

మీఁద మీకుఁ గలుగఁ బరమేశు కృపను!

అజంతాచిత్రము

నవ
ల. ముద్రాణం

నిరంజనశాస్త్రి

రాయసం వెంకటశివుడుగారు

౧

వంశపార్వ్యంపర్యముగ వచ్చిన మడిమాన్యము లనుభవించి, సాగి లేటి నిగ్గూలకములు ద్రావును, పరంగామశాస్త్రి ఋషివర్తనమునఁ గాలము గడపుచుండెను. ద్వివిముసగిన దానితోఁ దీనినిచేసి దీనములు వడలబాచ్చుట ఆయన ముఖ్యాశయము. అదిని ప్రాని కట్టులుసానుట కాయనకుఁ గిట్టును. పరువెత్తి పాలుద్రావుటకంటె, నిలుచుని నీరుద్రాగుటయే మేలమనొనఁబడును. పగోపకాగకార్యములైనను దానినిఁగ సరిపడదు. ఇతరులకు మేలుచేయుట శ్లాఘనీయామె యైనను, ఈకలికాలమున, పూర్వమునకుఁ జూచిన పాపముడగును. కావున, మనశ్శాంతియే పరమావధిగ నెంచువారు ఆకుచాటు పిందె వలెఁ బడచి నీ ముగ్ధాత్మను బాచ్చుట యుక్తము. సత్కర్మార్థరణములన నొకవిధముగ గచ్చుకొని, యెఱిగోడుకులఁ బడచిలసి వచ్చును. కాబట్టి నలుగురినోళ్లలోఁ బడక దీనములుగడుపును, తాను వచ్చినయట్లే కాల మాసన్నమగునపుడు, సడి దప్పడులేక, ప్రపంచ రంగమునకి నిష్క్రమించుట, సాధుసజ్జనహగ్గమని యాచిని నిశ్చిత భిప్రాయము.

పురుషుడు నిరంజనశాస్త్రిమత మనికాదు.తన నితో గారాబ ముతోఁ జెంది, విద్యాభ్యాసము గొప్పి, పట్టపరీక్షలో విజయమునఁ జేసి, తన శ్రేయోభివృద్ధి కొన్ని సాధనసదుపాయములో సమర్థుడైన పితరునియం దమిత శ్రేణునార గములుగడియును, జనకుని దృక్పథము సరియైనాకానియు, ఆయనభావములు సంకుచితములు, విపరీతములు ననియు, నిరంజనుఁడు తలంచుచుండును. లోకహగ్గము, ఒక్కొక్క చోట కంటకమయమైనను, చాలవలకు ఫలపుష్పయుగములగునెరి పరిన్వృతమగునాగాన, అటు సంసారయాత్ర సలుపుటకు మనముసందియ పడఁగూడదు. ఒకవేళ, ప్రపంచమున సౌఖ్యమునకంటె కష్టమె యొక్కొక నుండినను, ధర్మనిర్వహణముననె కనులించుకొనువారు, క్షుణ్ణికులగు తపద్రుసంతోషములకుఁ జో నొల్లరు. సంసారమండలి బాధలకు బాధ్యులకును ధీతిల్లి మూలములల దాగువారు, శాంతిమాట యలుంచుఁ జూచు సౌఖ్యమైనఁ జవిగోనఁజాలరు. కావున, ధీరులమై మనము ధర్మరంగమున నిలుచునపుడే, అధర్మశత్రువులు పలాయనమై కష్టములు తొలగిపోవును. శాంతిసౌఖ్యధర్మములు, ఏకకాలమున, ఏకకృషి ఫలితముగ, సమపార్జితములగును.

తండ్రికిఁ గోమరునకును బ్రబలమగు నిట్టి యభిప్రాయభేదము లున్నను, అవినాగల యన్యోన్య సౌహార్దమించుకయైన నరికట్టలేదు.

జనకునికిఁ దనయొక్క క పుత్రునియం దుపారప్రేమనత్సలతలును, సుతు నికిఁ బితరునం దధిక భక్త్యనురాగములును కుదిరియుండెను. ఇరువురి దృక్పథము,వేర్వేరుస్థానములం దున్నట్లు తోచినను, నిజమునకువ్యాయ ధర్మముల కళక తిరిగి, ఏకప్రమే యాలక్షించుచుండెను. కావున ప్రభులాలెగాక, పీఠాకరి మేలాకరు కోరుచుండిరి. తనయుఁడు విద్యాపరిల్లార్తెయై, ఉద్యోగమునఁ జేరికాని, స్వగృహమున నయుండి కాని, వంశపురియందులు జగపుకొనుచు, నలుగురిచేతను సజ్జనుడని పించుకొనుచు, ఇలువేల్పుల దీనన లంఘనయునని జనకుఁ డువ్విరులూగు చుండెను. సాధుపురుషుఁడగు జనకుండు, మానసుమాటి, నూతనోద్య మములం దభిరుచిగలిగి, లోకోపకారి యను కీర్తి నెఱుమ గడించువా యని తనయఁ డుత్తలపడచుండెను. ఏకత్వమున నేకత్వము, అనేక త్వమున నేకత్వమును, ఎట్లులోకమునఁ జెనఁగొని, ప్రపంచవాటకము యొక్క శోభకును, కథావరిష్టార్థిని సహాయకారులగుచున్నవి!

౨

విద్యాపరిల్లార్తెయైనతోడనే తండ్రిశ్రాతానాము ననుసరించి నిరంజనుఁడు దొరలసమువారి కొలువున నుద్యోగమునకై ప్రయత్నము చేసెను. కాని, ప్రస్తుతదేశకాలపరిస్థితులు సరిగిరించిన కొలఁదిన, ఆత్మగౌరవ ముపేక్షించునా నట్టియుద్యోగము స్వీకరింపక, దేశస్వా తంస్ర్యము నొడఁగూర్చి కృషియంద దీపితము గడపవలయునని యతడు నిర్ణయింపియుఁ డయ్యెను. కావున తన కుద్యోగమయిననువార్త గలిసిన నాఁడే, అదత్యజించి, నిరంజనశాస్త్రి, సహాయ నిరాకరణోద్యమ మునఁ బ్రవేశించెను. ఆనాఁడు వారిగృహము ప్రబల సంక్షోభమున కాల పట్టయ్యెను. పెంచి ప్రయోజకునిఁ జేసిన తండ్రి కోరికను జెల్లించి, ఉద్యోగ స్వీకారముచేయుట పుత్రునిధర్మమని పితరుని వాదము ప్రస్తుతదేశకాల నైపరీత్యములను బట్టి, తలిదండ్రుల మాట వినుటయొకాక, దేశమాతములను తీర్చుటయు, పుత్రునికిఁ గర్తవ్యమని సుతుని ప్రతివాదము. తామునమ్మిన ధర్మనిధులకు ప్రతికూట నిరువురును సమానముగఁ గట్టువడువారకటచేత, ఇందు ధర్మనిర్ణయము చేయుట మతవిరికిని సాధ్యము గాకుండెను. వెలుపలకు వ్యాపింప లేని యగ్ని లోలోననె రగులు చుండునట్లు, పితామతుల కలఁతలు మేర మీటుటకు వీలుపడక, అంతరంగముననే కుములుచుండెను. తండ్రి కొమరు లొకయింటనే యుండినను, నాటినుండియు నొక రితో నొకరు మాటాడ మానుకొనిరి. ఒకరిలోటుపాటు లొకరు దిద్దఁ గలిగియు నుపేక్షించిరి. ఆరిక రాజకీయా నర్థముల కన్నిటికో దేశము

లోనగునపుడు, వీనికన్నిటికిఁ గుంకటివేరగు విదేశప్రభుత్వమునకు దాస్యము నట్టుటవలన నా శ్మశ్శాసనము పోవునని యోజించి జనకునిఁజూచి తనయుఁడు ననరుచుండెను. జలబుద్ధుడగులకుంటి పృథ్వీ సంపదలకు, నుర్యముల కొఱకును, సుతుడు చిత్తశాంతిని పీడి, స్థిరసౌఖ్యము గోల్పోవుటకు తండ్రి చింతిల్లెను. కావున నాతండ్రి కొమరులు, లోకులకు మంచి యాలోచనలు చెప్పగలవారై నను, తమసునిశితబుద్ధులని లాభము తామె పొందుటకలక, ప్రవాహవేగమునఁ గొట్టుకొనిపోవు కట్టియలనలె నెవరిదారిని వారు ప్రసక్తియచుంజిరి!

3

కాలశక్రము దిద్దిగఁ దిరుగుచుండును. నిన్నటిసంగములు నేఁడు ప్రాతపురాణములు! శేపటివి విశ్వసింపరాని వింతకథలు! ఈహాస్యపరిహాసములకుఁ దానలమగు ప్రాత్రాస్త్రోత్తర మధ్యనే వన జీవితములు కడఁ జేయుచున్నవి. బుద్ధులుండుండి పొగడ్తులకల్గిన నిరంజనశాస్త్రిమీఁద జనకల్లోల కాకకుండిని యభియోగము నచ్చినపుడు, ప్రభుత్వమువారు పసిబాలుగ యుసులుపోసికొను చున్నారని ప్రజలు మొఱకట్టిరి. కాఁపరిలేని గొట్టియలగు హైండ్లవులకు ఆంగ్లేయులు గత్తుకుల్లిగని వెనుక విద్యార్థి దశయంగు వ్యావరణమొనర్చి, తా ప్రభుత్వక్రికై గురువుల మన్నన లంగు నిరంజనుడు, ఆంగ్లేయ పరిపాలనా ప్రభావము భారతీయులు కాఁపరిలేని గొట్టియలగఁ బరిమింపించి ఉపన్యాసము లిచ్చెనని సాక్షులు ఋషివు పడఁగా, గుంజలస్వభావులగు యువకులు చెరసాలమాచించిన శేష సార్థకచుని ప్రజలాశ్చర్యపడిరి. సమర్థుడగు వ్యాయవాదిని నియమించి, పుత్రుని నిర్దోషిత్వము సాపింప జనకుఁ డెంతప్రయత్నించినను, సుమారుఁడుండు సమూతింపక, తనకు విధించిన యపరాధమును తండ్రిని క్షేపింపనీయక, సంతోషమునఁ జెరసాలలోని కట్టెనడచిపోయెను! యువమారుఁ డిట్లనిల చున్నవాఁడుల మంతనములకుఁ జెవియొగ్గి, చిక్కులు తెచ్చుకొనుచుండెనని వ్యసనపరుచుండెడి పరంధామశాస్త్రి, కొమరుఁడు కారాగృహమున కేగుటవలన దుఃఖిపరపడుడయ్యెను. కొంతకాలమునుండి మాటలు లేకపోయినను, ఇరువురు నొకనొకటనే యుండుటవలన వారు ధైర్యము నహించి యుండిరి. ఇపుడు వేర్వేరు ప్రదేశములందుండి, వారొకరి నేమమును గుఱించి యొకరు పరితపించిరి. జనకుఁడు కోటవంటి గృహమున భద్రముగనుంపినను, రాజప్రెస్టములన్నియును ఆయనమీఁద కత్తిరిచ్చినట్లుగ కుమారుడు భ్రమించి పలవిందుచుండెను! సుకుమారముగఁ జెరిగిన సుతునికేఁ గారాగృహవాస మెంతకఠినముగ నున్నదోయని పితరుఁడు వెతనండెను. భిన్నాభిప్రాయులై సంతమాత్రమున నొకరితో నొక నిటీవల మాటలు లేక, ఆజన్మవిరోధులనలె మెలగుట వారు తలపోసిన కొలఁదిని, వారికి వ్యసనపరికరమయ్యెను. వార్ధికిమున జనకుని కష్టముల పాలుచేసితినిని తనయుఁడును, అర్థకు వాగర్థశత్రువునివలె కారాగృ

హము చొచ్చుచుండు నూరక మాచుమండవలసి నచ్చెనని తండ్రియును, దుఃఖాత్రితెండి, ముంగు తనులో భిన్నభావముల కల మియగుండుచుని ముమ్మాటికిని వారు నిశ్చయించుకొనిరి.

౪

నిరంజనశాస్త్రి చెరసాలకుఁబోయిన గొట్టియలకుఁ తండ్రి యాతనిఁజూచుట కుంటి కేగెను. ఈగొట్టియలలు నాలుయగముల నలె పరంధామశాస్త్రికిఁదోచెను. ఆయన, అహర్నిశములు, కారాగృహమున గానిచెందెడి కొమరుని కోమలాకారము మనోదృష్టిని విడిచిమచు, వానినెపుడు ప్రత్యక్షముగఁ గనుల గాంచగలనా యని తపాతపాపముచుండెను. అధికారులసమ్మతి వడసి, పరంధామశాస్త్రి, ఒక నాఁడు చెరసాలయందలి కొమరుని జూడబోయెను. కారాగృహ వాంఛి కఠిన నియమములకుఁ గలంగుచు, అగ్నికుఁ బైకై మోటు గంజిమాగులు కుమిసనేరక, సుకుమార శిక్షకుఁడు కుమారుఁడు తనమొకయేగుఁగ గడపుచుండునని గుప్పెల్లు తండ్రిపాపములముంగు, గర్భక భటులచేఁ గొనిరాఁబడిన నిరంజనుఁడు సాగిలపడినపుడు, ఆతనికన్నులు విభ్రాంతివొందెను. కన్నీటి జటిలనఁ గలిగిన దృష్టిమాండ్లు మడిగిన తోడినే, తండ్రి కొమరులు కుశలప్రశ్నలులకు దిగిరి. జనకుని గూఁగ హమునకుఁ బాల్పడిన తాను కారాగృహవాస నెపమున తిరిగి యాయన యనగ్రహము వడినీతనిగదా యని నిరంజనుడు మోచమున మిన్నుండెను. ఇంక తండ్రి నిరంజనుని జూచినపుడు జనింపిన యానందమును, ఆతనిముఖమునఁ గలిగినమార్పులు పరిశీలించుపుడు సోమిన యాశ్చర్యమును, మేర మీతీయుండెను. ఇరువదియైదేండ్లు దాటియు దాటని నిరంజనుని మోమున దీయాలు నెలలలోను, అరునది నెత్తిరములైనఁ గొనిరాఁ బాలని జ్ఞానవైరాగ్యముల బాడలు గానఁబడెను. దీప్తింతముగు ముఖపంకజముతో నొప్పెడి యాయువకుఁడు, కారాగృహశ్రమమునఁ నపన్ను నెరపుచుండెడి మనిపుత్రకునివలె నుండెను. ఆతని కేముగమున వియమనకు మించిన వింతలగు శాంతి గాంధీర్యములు సాబగొందుచుండెను. తండ్రి తన తేమననూచారములు వినుపింపుమని కోరినపుడు, తనయుఁడు తనబాధలు కష్టములు బయటపెట్టుటకు మాటుగ, అందలి నియమిత జీవితమునఁ దనకులభించిన యమూల్యలాభములు, క్రూరాత్మలనఁబడెడి యందలి యధికారుల సౌజన్యము, దురాత్ములని కేరుపడిన యపరాధుల మనముల మెల్లగఁ గలిగెడి హర్షులు, ఇవియె వర్ణించెను. ఇట్టి శ్రేయోదాయకముగ స్థితి తనకును లభించిన మేలుగదాయని తండ్రి యనుకొనుచుండఁగనే, కాలాతీత మగుటచేతి, నిరంజనుడు లోనికిఁ గొనిపోబడెను. చెఱసాలకవాటము మూసివేయబడెను.

చెరసాల వాకిట బాల్యన్న హీతుఁడుగు నందలి యున్యోగి నొకనిని పరంధామశాస్త్రి కలసికొని, కారాగృహవాసమును గుఱించి తనకుఁ గొంతచెప్ప మనఁగా నతడిట్లు ప్రసంగించెను. —

“మిత్రమా! ఏమని చెప్ప నచ్చును? కారాగృహ వాసుల యక్కట్లు తొలగింప నొరతము వారెన్ని సదుపాయములు చేయుచున్నను, చెరసాల చెరసాలయే! ఇందు కానికు నవ్వటే నుండియు, సజ్జనులైనను స్వాగ్ధ పరులయ్యెదరు! ఇచటి మొరకు మాడు కుడిచినుడిచి నాలుక బరడుగట్టిన సుఖమారులు పాలు పెరుగుల కొలుకు వెంగపెట్టు కొనుచుండుదు. ఆరోగ్యము చెడుచున్న తమకు నేయి మజ్జిగలు, ఫలాహారములు నివ్వించుడిని వైద్యుని వేడుచుండురు. చిన్న పిల్లలవలె జిహ్వచాపల్యమునఁ జలుదండికై చిందులు త్రొక్కుదురు. రాజకీయ కల్లోలములలోఁ బాల్గొని పైదీలైన విద్యాధికు లిరేవల ప్రవేశించి నప్పటినుండియు కారాగృహమున నుంచి మార్పు గలుగుచున్నది. అన్ని విధముల విద్యాధికు లధికులై. వారి నడక, వారి మాటలు, వారి వైభవి, కడుగు చువరాధుల కాచిగ ప్రాయముగ నుండు ననుటకు సందియము లేదు. ఇనున, కొన్ని సమయము లందు, విద్యాధికు లనఁగ నే భటుల, భారముధికు మగుచున్నది. ‘తా జెడినకోతి నెమ్మె చెఱును’ ఉన్నట్టుండి, సామాన్యశైలీల కును, భటులకును, గౌరవము వారి నెదిరింపుడని విద్యాధికులు బోధింప కుండునట్లు, ఉద్యోగులు పరికించుచుండ నలయును. ఈయ నుమానములకు నిర్వహముగ నొకప్పుడు విద్యాధికులు సర్కారు పద్ధతుల నుల్లంఘించుచున్నారు. సామాన్య శైలీలను తమతోఁబాటు సమ్మెలలో నుంప యత్నించుచున్నారు. ప్రభుత్వ పద్ధతులను బయట ప్రతిఘటించు మహాత్ములు, చెరసాలలో నానిని శిరసావహించురా? కావున విద్యాధికుడగు శైలీయనఁగనే, తొమ్ముమీఁద కుంపటికదా యని కారాగృహాధికారులు భయమందు చున్నారు.

పూవుశ్రుడగు నిరంజనశాస్త్రి మాత్రము యోగ్యుడు. శైలీలతోఁగాని, భటులతోఁగాని, తగవులకుఁబోక, చుట్టుపట్టుల కల్లోలములు జరుగకుండఁ గనిపెట్టుచుండును. తనసాగునర్జనముచే నందఱికి నిష్ఠఁగై, అందరిచేసిన బుష్పికుమారుడని గౌరవింపఁ బడుచు న్నాడు!”

కుమారుని వృత్తాంతమువిని ముడచుండి, ఇట్టివాడు పాదమిడిన ప్రదేశము పవిత్రముకాగలదని నమ్మి, పరంధామశాస్త్రి స్వగృహము బ్రవేశించెను.

౫

పాపశాలలో నిరంజనశాస్త్రి, గోవిందశర్మయును సహాధ్యాయులు. జ్ఞానయోరూపములందు సమానులుగనుండి, తక్కిన విద్యార్థులకన్న మిన్నలై, వీరు గురువులచే “జయ విజయులును” బిరుదు నందిరి. విన నిరువురిలోను తారతమ్యము లేకపోలేదు. అంతరాత్మ ప్రబోధనల ననుసరించి నిరంజనుడు పనులు నెరవేర్చుకొను చుండు వాడు. గోవిందుడప్పుడో, సహపాతిని మించవలెననియును, ఆతని దెబ్బకు బోవుకీరి వానిని కడ్డుగట్టవెట్టి, దానిని తనచైత్రునకు మర

లించు కొనవలెననియును, పరిశ్రమచేయువాడు. ‘పూవుపుట్టఁగనే పరిమళించును.’ చిన్నవాడే వీరిద్దరి నుఱములును గ్రహించిన ప్రధానోపాధ్యాయుడు, ఒకటి రెండుమారులు గోవిందుడవేలించి, “ఒరీ! తలక్రిందైనను, గుణసంపత్తిగల నిరంజనుని నీవు మించనేరవు సుమా!” యని చెప్పెను. దీనియగ్ధమును సరిగా గ్రహించి కర్తవ్యమును గమనించుటకు మాటుగ, గోవిందుఁ డెంతసేపును, సహాధ్యాయుని చదువున మించునపాయమె యాగయ్యుచుండెను. తుదకు పట్టపరీక్షలో నిష్టలును కృతార్థుల నొందిరి, కాని, నిరంజనుడు ప్రథముఁడుగను తాను ద్వితీయుఁడుగను జయమందుటకు గోవిందుడు సహింపక, తమ కిద్దఱికి నీగ్యాత్మ్యసమును గల్పించినందుకై పరీక్షకుఁగు మొదలు బ్రహ్మనరకు నందఱిని శపియించెను! సహాధ్యాయుని మించని తనవిజయము కేవల ముపజయమనియె తపన చుంచెను!

విద్యార్థి ఒకపీడినను, చిన్నతనపుఁ గోరికలు గోవిందుని వీడి వచ్చెను! పాఠశాల నడవినపిమ్మటను గూడ గోవిందుడు తనపూర్వ సహపాతి యడుగులబాడి గనిపెట్టుచునే యుండెను. నిరంజనుని యుద్యోగప్రాప్తి వానికిఁ గొంత మనస్తాపము గలిగించెను. సహాధ్యాయుడు సహాయ నిరాకరణ బోధ్యముఁ జేరెనని విని, గోవిందుడు కొంప నెడదేసినను, సంపూర్ణముగ తృప్తి నొందజయ్యెను, అంతి, గోవిందుడును నిరాకరణోద్యమమునఁ బ్రవేశించెననువార్త వినిన స్నేహబృందము, వాడు రాజకీయ రంగమును ధర్మ నిరర్హమునకై వచ్చెనని నమ్మక, ప్రాంతమిత్రుని మడుమలు ద్రోక్క సని పూవె ననియె తలంచిరి! శత్రుత్వమత్సరములతో నిట్లు గోవిందుడు పరోపకారకార్యములకు దిగి లోకుల నాశ్చర్యమున ముంచి నైచెను. ఎట్టి విచిత్ర వికారపు నాటకముల కీ భూలోకము రంగస్థలమగుచుండును! ఒక మహూర్తముననె గోవిందు నిరంజనులు జనుల కరతాళ ధ్వనులతో కారాగృహము ప్రవేశించిరి. ఒక మహూర్తమునందే గూడ లూరు చెరసాల నుండి వెడలి, మెడికల్ కాలేజీ పూలచందలలో స్వగ్రామము ప్రవేశించిరి. క్రీ కృష్ణజన్మస్థాన నివాసమున స్వాగ్ధత్వగ ప్రబుద్ధున మొనరించిన వీరులలో నొకని నెరకుల నెవ్వ రీకాలమునఁ బట్టనేర్తురు!

గోవింద నిరంజనులు సహనరులుగా నుండుటచేత “దేశోద్ధారకద్యయ ” మని పరిగణింపఁ బడుచుండిరి. సంతతి మండహాస కుండర వదనారవిందమున నొప్పెడి గోవిందుడు ధీరత్వఁడని పలు పురిమతము. ప్రశాంతమూర్తియగు నిరంజనుడె యధిక ప్రజ్ఞావంతుఁడని కొందఱు తలంచిరి. స్వాగతసభలలోను, వినతిపత్రస్వీకారసమయములందును, ఉభయులపక్షమున నుపన్యాసమియి గోవిందుడే యుపక్రమించుచుండును. తమ కొంచెపుపని కింతరస్ప యేలయని విసిగినట్టుగ నిరంజనుడు మితభాషియై మెలగుచుండును. ఇట్టి నాటికి, గురువువాక్యము వమ్మై, తనపేరు ముందై, మిత్రునిమించఁ గలిగినని, దిగ్విజయము చేసినట్టుగ గోవిందుడు కులుకుచుండును!

ముఖముమాచి మోసపోవు మనుజులకు, మనసునందలి మర్మమెట్లు బయల్పడగలదు? కావున గోవిందనిరంజనులు సమానప్రతిభులనియును, కాకున్న, ప్రభముడగు గోవిందుడే ప్రభముడనియును, జనులు విశ్వసించిరి!

౬

నిరంజనశాస్త్రి చెరసాలవదిలి యింటఁ బ్రవేశించునదికి, దేశమంతటి పరిస్థితులు కొంత మాటిపోయెను. ఇంతకుఁబూర్వము గాంధీ మహాత్ముడు ఆంధ్రదేశమునఁ బ్రచారము సలిపి, సహాయనిరాకరణమును గుఱించి ప్రజలలో ప్రబోధము గలిగించి, స్వరాజ్యోద్యమ వ్యాపనమునకై కానుకలుగఁ గైకొనిన ధనరాసులు దేశసేవాకార్యముల కొఱుకు సమర్పించి, కారాగృహమునకుఁ బోవునప్పటికి, ఈ మాతతో వ్యయమును గుఱించి జనుల ఁత్యాసము తగ్గి పోయెను. అట్లే ర్యపడల నని మహాత్ముని యనుచురాలు జమల సెంత ప్రార్థనపొందినను, నేనాని లేని పైనిబట్టిన నాగలయెడల ప్రజలకు విశ్వాసముఁజేయించెను. కావున, తమనాయకుడగు వచ్చుసఱకును రాజకీయాంధోళనము సలుపుట నిర్ధకమని గ్రహించి, ఆమహామహుని యభిమానము విడిచిన యితరోద్యమములను గుఱించి చిగుపనాయకులు కృషిచేయఁసాగిరి. కొంతయు చుద్యపాన నిషేధమును గుఱించి పనిచేసిరి. ఖిద్దరు విప్రప్రసారమును గుఱించి సలుపురు పాటుపడిరి. మఱికొందఱు నిప్పు జాతుకర్దరాము మహాత్మునికిఁ బ్రయత్నించునైన సంస్థయని దానిని సాధింపఁబూనిరి. ఈకడపటి కృషియందు నియమాలన వాగలలో నిరంజనశాస్త్రి యొకఁడు.

పంచమజాత్యుద్ధరణము దేశాభ్యున్నతికి ముఖ్యసాధన మనియును, ఈ సేనయందు సయ్యుక్తులగునారు, ఓరిమి, దియ, స్వాగ్ధత్యాగము ముదలగు సుగుణముల నలవఱుచుకొని, సన్నియమముల నూని, ఆత్మపరిపాక మందఁగలరనియు, నిరంజనుడగు నమ్మి, యీ యుద్యమమునఁ బ్రవేశించెను. కారాగృహవాస ముప్పటినుండియు నశనిని గోవిందుడు ఓకి భుజచుద్యోమ. అతఁడెంత మించినాడు కాడేమోయని భయమందిన నిరంజనుని మనస్సన, మిత్రుల పెను విలుపులు మొదలు మరింత సంశయములను జెంచెను. మాటలు చెప్పనచ్చును కాని క్రియ లగపఱచుట కష్టము. గోవిందునికి సచ్చింత సద్భావములే లేకుండినచో, అతఁడూరక చెరసాలలోఁ గష్టపడక తనవిద్యా ప్రజల కనుగుణ్యులగు నేవృత్తి నైన జేకొని, ధనసంపాద్యమునకుఁ దొడంగరా యని నిరంజనుడు తన్నుదాఁ బ్రశ్నించుకొని, గోవిందుని హృదయ తేత్రమును దేశభక్తి బీజములు మొలకెత్తుట సత్యమని సిద్ధాంతము చేసికొనెను.

ఇటు గోవిందుడు ఒడి దుడుములులేని ఖాదీవ్యాపనమును వాని, దేశసేవాతత్పరుడని పేరునంది, తాఁగొంతసేవఁ దేటి, మెల్లగ పూవురుషార్థములఁ చేపట్టఁ దలంచెను. జాతీయ వికాసతకుఁ బట్టుకొమ్మయగు ఖాదీవ్యాపన మందు మిత్రులగు తా మిరువురునుజేరి కృషి

చేయుననుని గోవిందుడు నిరంజను నాహ్వానించెను. నిరంజనుడందుకు సమ్మతింపక, పంచమోద్యమము ముఖ్యమని త్రికరణశుద్ధిగ నమ్మట చేతఁ దానాకార్యమునే జరపుదురు ననియును, మిత్రుడు మాత్రము క్షామనీయమును ఖిద్దరు హ్యపనమున పనిచేయ వచ్చుననియును జెప్పివేసెను. కాని, యేకాగ్ర్యము నందనన నేహితుని వీడి యుండుట గోవిందుని పద్ధతికాదు. కొన్ని మొలకలు స్వతంత్రజీవన మునకుఁ జాలియుండక, ఇతరజాతి వృక్షముల నాత్రయముగఁ జేకొని, వాని సాగముగ్రోలి ఎరింగుచు, తుదకు వానిని తున ముట్టించును. వృక్ష విశేషమును బట్టి గోవిందుఁడు నిట్టి బహువిధము! తా నేదేవిస్వతంత్ర కాగ్ర్యము చేబట్టి, అందు శక్తి యుక్తులు చూపి, పేరు ప్రతిష్ఠలు గాంచవలెనని యాతని యాశయము కాదు. పూర్వసహచరులలోక పాపాలయందును సహపాతిగఁ జేకొని, అతని యొకసమితి నే దిద్ది, యాతని మించిన విద్యాంశుఁ డనిపించుకొనవలెనని గోవిందుని సంకల్పము! సహవాసుడు తన సెన్నెడు, నందును, మించఁ గూడఁనియు, తన చేయిమీఁది, పేరు ముందు ననువ లెననియును, గోవిందుని కోరిక! ఉద్యమముల యొక్కయు, ఉద్దేశముల యొక్కయు, యోగ్యతా యోగ్యులతో గోవిందునికిఁ బ్రసక్తిలేదు. మిత్రుని మించునట్లుగఁ బ్రజల సాగడ్డల నందుటయే వాని ముఖ్యాశయము. కావుననే యతఁడు తన ఖాదీప్రచార మిపుడు గంగను కలిపి, పంచమజాత్యుద్ధరణ మునకు దిగితి నను నెపమున మిత్రునితో మరల బుజముగలిపెను. కుమ

నిరంజనుడు నమ్మి యీ యుద్యమమున ప్రవేశించెను.

మచేతికిచ్చిన పండుగ యనుకొను నిరంజనుడు; తన పూర్వసహపాతి, స్వాగత్యగము నందును స్నేహ సఖ్యతల యందును, అసమానుడగు ప్రాణియని నమ్మి, అట్టి మహానీయుని సహవాసము మహాప్రసాదమని యొంది, ఆతిథిలో గార్యసాధనమునకు దొరకొనెను.

2

నిరంజనుకాస్త్రీ స్థాపించిన “పంచమాశ్రమము” ననదివాటి వృద్ధ గాంచుచుండెను. ప్రతి బాధవారము నతడు పంచమ జనుల యుపయోగాగ్రము చేసెడి ప్రపంగ సంభాషణములు పంచమజనులలో ప్రబల సంభాషణము గావించెను. ఆవగ్ధములహరిపుడు దేహాగోహ పారి శుద్ధిముల విషయమై యమితశ్రద్ధవహించి, ఏమి బాలబాలికల విద్యా భివృద్ధిపట్ల జాగ్రత్త సహించి, ఏమి బాలి యుదరణమునకై యింతి చేయుచున్న బ్రాహ్మణ యువకుని యెడల మిగుల ప్రేమ కృతిజ్ఞతలు గలిగియుండుచి, నీతనికి రాత్రిన ఎడారిలోని సోయతి చిన్నపుగురులను నాన్యవాహించును. నిరంజనుని సత్కార్య ఫలములు తమకునల నాకర్షింపఁగ, పలువుగు విద్యార్థులు లిపుడు వానికి సాయము చేయఁ బరువు నొత్తించిరి. ఇట్లు నిరంజనుడు జయప్రదముగ నడుపు పంచమోద్యమము, వేద్యగు స్వభావములు గల యువకులలో దేశోపకారల కాట పట్టెను!

కారాగృహము ముగ్ధుడై గృహము సాచ్చిన పుత్రుని పరంధామ కాస్త్రీ కంటిని తెప్పనలెడ గాపాడఁజూచెను. అతనికి చిన్నపనుల ఆచారాలను గుఱించి యభిప్రాయభేదములున్నను, నుతని సత్కార్య విముఖునిగఁ జేయఁబూనక, వాడు తప్పవారులు త్రొక్కకుండఁ గని పెట్టుట మాత్రము ననవసరమైతేసికొనెను. నిరంజనునితో గార్యసాధన మునకు దొడంగిన సజ్జనులలో కొందఱు గుప్తులు గలిసియుండుటను పరంధామకాస్త్రీ మిగుల నగచెను. “నేవుని పెండ్లికందఱు పెద్దలే!” పరోపకారకార్యములఁ బ్రవేశించువారు, వేద్యునందనల వెలుగు నారయును, సమానగౌరవ ముపేక్షింతురు. సజ్జనులు సత్కార్యములు సాగించుట సహజమే. కాని, దుర్జనులు మంచికార్యము లేల దొరకొందుకో మాత్రము తెలియకున్నది! సత్పురుషుల పెద్దలొపము, జగతి యంతయు సత్పురుషులయ మనుకొనుచున్నది. తమతోఁగలిసి యాపరోపకారకార్యమునందు సహకారులగు నున్న వారందఱును మహామహులను కొనుట నిరంజనుని పెద్దలొపము. నిరంజనునితో నొకయేడు చెర సాలలోఁ గడిపిన మాత్రమున, గోవిందుడు వానికి మిత్రుడు, పరమ పవిత్రుడు నయ్యెను! ప్రస్తుతి పంచమోద్యమ ప్రసరకు లందఱును పానన మార్దులనియె నిరంజనుని తలంపు! తనయుని కనులు విప్పుటకు తండ్రి యెన్నిప్రయత్నములూ చేసెను. కాని, జనకుని తోడి వాదమున ప్రహుటమగు నుతని నునిశిత బుద్ధివికాసత, పరిస్థితుల సత్యాసత్యముల రయుట కుపయోగింపకుండుట మిగుల వివాదకరము. కన్నతండ్రి తన హితమునెంచియె నూతనమిత్రులగుట్టు బయలుపెట్టుచుండెనని తనయు

డెఱిగియు, ముసలివారలబుద్ధి, క్రొత్తపద్ధతులను, మనుజులలోని క్రొత్త మార్పులను బాగుగ గుఱింపఁ జాలదని యొజించి, తండ్రిమాటలు పాటించకుండును. జనకుని సౌతభోధనము, సత్యమునకుఁ బాలదారము గదా యని తనయుడు తలపోయుచుండును. పరంధామకాస్త్రీ మిగుల దృవ్యపడినపుడు మాత్రము, “నరే! నేను గనులుతెఱచియె సంపరితును లే! నా యనుచరులు దయ్యములు ఘోరములునుగారు! ఐనను కోధించియె నారిని స్నేహింతునులే!” అని నిరంజనుడు తండ్రితో బలికి, తన పనులదశకు గంతిడుచుండును.

3

“ఇంటిదొంగలు ఈశ్వరుడైన పట్టలేదు!” అనునదలంపఱును తనవలె నే దైనముఖముచూచి పనులు నెరవేర్చెదరని నిరంజనుని తలంపు. సత్యము మాత్రమిదికాదు. పంచములు, పంచమవిద్యార్థులు నిరంజనుని జనకుని భావించి పూజించుచుండుటచేత, పలువురికి వానియెడల చూపావమి పాడెను. సాగిలేటి కాలియెట్లైన నున్న కాంచువారలకు, పంచముల విద్యాభివృద్ధి కొంతి యనూ యగిలినెను. పంచమసేవకుడు విద్యగఱచినచో, మాటలు నేర్చిన వేఱకున్నవలె, వినియభియతలు వీడి, సాలము పనులలో పాలువాలునని కాంచువారల భయము! విద్య నలని ప్రభువులభయము వినియభియతయని నిరంజనుఁ డెంతచెప్పినను, కాంచులమనస్సుల కలకఱేటకుండెను. ఇది యిటులుండఁగ, పంచమోద్యమమునకై పాటుపడు యువకులలోఁ గొందఱికి, మిగులకష్టపడి తాము పనులుచేయుచుండఁగా, చేరుప్రతిష్ఠలు నిరంజనుఁ డందుకొను చుండెనని యాద్యగలిగెను. వీరి సంచయముల బలపఱుచుటకు వారి లోనే కొందఱు బద్ధకంఠులైరి. అట్టివారిలో ముఖ్యులు గోవిందు శక్య, గోపాలసింగులు.

గోవిందుశక్య పాశుల కిహితా పరిచయుడు. తన చేరు మందగుటకు యితఁ డేకాగ్రమునవైన నిగుడుని, తక్కిన యుద్దేశము లతోఁ గాను. గుంపును జరపు విషయమున, నిరంజనుని ముందట, తానును స్నేహితులును దివిట్రికింది దీపములైతిమని యతఁడు ఉడుకు చుండెను. ఎట్లు తాను నిరంజనునిస్తాన మాత్రమింతునాయని యతఁడు సదా యొజింపసాగెను. లోకములలో నొకడు చెడినగాని, నేత్రా కడు బాగుపడుడు. ధనిమాడు పేదయైనగాని, చేదధనికుడు గానే రడు. యశస్సున నోలరాడు నాడంతరించినగాని కాచియుండు వారిలకు గీర్తికాంత ప్రసన్నకానేరదు. కాని నేయపాయమునవైన తనకోరిక నెరవేర్చుకొననలెనని గోవిందుడు మాయచుండెను.

ఇక గోపాలసింగును గుఱించి యొకింత చెప్పవలయును. బ్రాహ్మణతెలికొద్యమమునఁ బనిచేసి హాయిగ నొడి నింపు కొనుచుండు వీనిని, స్వరాజోద్యమ సంఘముజేరి విశాలదృష్టి గాంచుడని మిత్రులు కొందఱు తొందరపఱచి యిటుకు ద్రోసినను, సహాయ నిరాకరణమును మడిగారిచే గొట్టుకొని వచ్చినప్పటి నుండియును, వానిదృష్టి మరింత

ప్రాప్త మగుచుండెను! ఎన్నిమాటలు నులిపినను, సింగుకనులు వెండి బంగరులకంటె నేరు దృశ్యములు గానిన లేకుండెను. గాంధీమహాత్ముడు, ఈప్రాంతములకు వచ్చిన తరుణమున, ప్రజలు వేసవేలుగ నచ్చి, ధనరాములు సమర్పించిరి. నగలు నాణెములు కుప్పలుగఁ గురి పెను. ఈసామంతయు దేశసేవాకార్యములకు వినియోగింపుఁ డని సింగునకు స్నేహితులకును మహాత్ముఁ డిచ్చివేసెను. కాని దానిలోఁ బాలభాగము సింగు సంత వ్యయములకు వాడుకొని, వలసినపుడు తీర్చి వేయుదునని చెప్పుటయే కాని, శీఘ్రే నట్లు చేయనేలేదు. స్వదేశోన్యమనున బాల్గాను బ్రాహ్మణేతర నాయకుని నేరము బయలు పెట్టినచో, బాత్తవైపకములు మఱింత యుద్దేశించునని మిత్రులూ గకయుండిరి. కాని, యెల్ల కాలము సహాయనిరాకగ జోష్యమున నిట్టి లాభములు ప్రాప్తించునా? కావున, సింగిపుక్కు చిరుదిండిలేక చిక్కి పోవునున్నాఁడు! గోరుచుట్టు మీఁద, గోకలిపోటను నట్లు, ఇపుడు సింగును పంచమోద్యమములోని కమాంతముగ దంపిరి. నాటికొండీయు సాతనికన్నులు నీచునేలేదు! పోనిండు, బ్రాహ్మణేతర నాయకుడని కీర్తి కిబడ మన నింత సింగున కెరు నీటువేయకండి! కావున తన దుగ నధిపతి గారణమున నిరంజనశాస్త్రి తాళము పట్టినఁగాని, తనపాలు తనకు నక్కరని విశ్వసింపి, గోపాలసింగుసూప నిరంజనుని మోక్షవ్యజమెత్తెను.

కంచ చేతుమేసినట్లు, పంచకావ్యమునఁ బాటుపడెలసిన గోపాలగోవిందులు, దానివివాశమునకై పనిచేయుచుండిరి. పంఘము లలో ప్రబోధముగలిగిండుటకు మాటుగా, తమ గురువుల మీఁదను, స్వాములగు భూస్వాములమీఁదను ధ్వజమెత్తుడని చాటుచాటున వారల కుపసేగించిరి. చాలపోయెరులకోప మతివేగముగఁ బెరుగును. ఏద్యాబోధముగావిందుమిమలో, నిరంజనశాస్త్రి పంచుబాతి దాన్యమును ముఁంతిపృథుపఱచి, వారి పర్యవ్యయను బ్రాహ్మణులకుఁ గాఁపుల కును గట్టి పెట్టు నున్నాడనియును, ఖామందులగుకాఁపులను వారినిఁ ది కునీకొలుపుచున్నాడనియును, ఈమధ్యద్యయము పంచములకుఁ గొండె ములు చెప్పిరి. తమ గురువులగు వీరినోటనే యామాటలు వినవచ్చుట చేన, అమాయకులగు పంచములు కొంచఁ జీవి నమ్మి, తమ్ము నిరంజనుని పగనుండి తప్పింపువని వారి నె కోరిరి.

ఈప్రముఖ లీరువురును తీరికచేసికొని కాఁపుల గ్రామమేగి, పరమాపులలనెఱిఁచి, నిరంజనుడు పంచములను వీరిమీఁదెక్కితినచ్చు నట్లు సిగ్గుముచేయుచున్నాడని రహస్యముగ వారి కెఱిఁగించిరి. పంచములలోని మార్పున కిదివఱకై కనలుచున్న కాఁపుల స్వర్థలు దీనివలన మఱింత రగులుచుచున్నెను. నిరంజనుని మిత్రులె యావార్త తెచ్చుట వలన, కాఁపుల కది మఱింతనచ్చి, సుతిమిందుకమునపై పంచములపని పట్టవలెనని వారు యోచింపసాగిరి.

ఇట్లు గోపాలగోవిందులు, కాఁపులకు నిరంజన పంచములమీదను, పంచములకు కాపులపైని, నిరంజనునిమీదను విశోధాగ్ని నెల కొల్పి, అది గలిగి మంచుసమయమునకు వేచియుండిరి.

౬

ఇది యిటులుండఁగా, సాగితేటికామలి యొడ్డుననున్న కాఁపు పాలెపుప్రజలలో నింకొక విధమగుపంచులముగూడఁ గలిగెను. నిరంజన శాస్త్రి పలుమాఱుచటి కే తండ్రిపంచములకు వాగుచేయులసిన సమపా యములనుగుఱించి కాఁపులతోఁ బ్రసంగించుచుండెను. ఈసంభాష ములు వినిన కాఁపుయువకులలోఁ గొండెకై దేశోద్ధరకార్యములను గుఱించి యుత్సాహముగలిగెను. అట్టివారిలో ముఖ్యుడు లక్ష్మణస్వామి.

లక్ష్మణస్వామి, ఉన్నతాంశ్లేయ విద్య నభ్యసించునన్నను, యోగ్యుడు, కుశాగ్రబాధియునగు యువకుడు. తమ గ్రామమున జనుల యుపయోగార్థముకై పతనమందర మేర్పఱచి, అది బాగుగ జరుపుచుండెను. నిరంజనుడు నడపుచుండు పంచునాశ్రమమునెడ నితని కమితాభి మానము గలిగెను. పంచముల యభివృద్ధినిగుఱించి వారి యజమానులగు కాఁపుల బ్రాహ్మణులకంటె నధికముగ పాటుపడవలసిన బాధ్యత గలదని యతడు తన వారికిఁబోధించుచు, నిరంజనశాస్త్రికిఁ దాను దోడుపడుచుండును. లక్ష్మణునికిని, పంచమోద్యమము నుగురించి పని చేయు నితగ యువకులకును గల తాళతమము త్వరితకాలములోనే తెల్లుచుయ్యెను. క్రితకామత్వమునఁగాన కేవల సోదర భగ్మనిగ్రహణ మునకై నిమ్మ బాత్తుదగణమునకుఁ గడంగవలెనని యాతని యభిప్రాయము. పంచములదగు అదరాసుగ్రహములచూపు నధికులనై మనము నర్థించునంతవఱకును వారిస్థితి చక్కఁబడవనియును, ఒక తల్లిబిడ్డలనై వారితోఁ గలిసిమెలసి యుండునపుడె వారు ముందుకురాగలగనియును, లక్ష్మణుని నిచ్చితాభిప్రాయము. ఇంక నీవిషయమున మాటలతోఁబని లేదని, కార్యాచరణమునకే యాగుడు కడంగెను. తక్కినప్రచారకుల సంతోకక లక్ష్మణుడు తమగ్రామమందలి స్వంతభీషణమును వదలివైచి పంచమాశ్రమమునకై తాను విడిది యేర్పఱచుకొనెను. సూటికి గుడ్డులేక యాదమాంధ్రు లల్లాడచుండునపుడు, భాగ్యవంతులు భోగపరాయణు లగుట పాపమని నమ్మి, లక్ష్మణుఁ డేకమిత్రుడారయై, కఠినాహార నిమాయముఁ బూనియుండెను. పంచముల యింట్లను గోపాలముగఁబోవు చు, వారికష్ట సుఖములారయును; నలసిన సాహాయ్యము చేయుచుండును. కన్యతండ్రినలెఁ దమ్ము నట్లుగనిపెట్టు లక్ష్మణుని యెడల పంచములు కడుంగూరిమిగలిగి, యాతని చేయూతనలన నభివృద్ధిగాంచుచుండిరి.

పంచమోద్యమమునుగుఱించి యిట్లు పాటుపడుచుండుట వలనకే లక్ష్మణుడు నిరంజనునికాంతరంగిక మిత్రుడయ్యెను. సాధు పుంగవుఁ డను లక్ష్మణునివంటి వారుగదా యాయోద్యమమును సాధింపగలరని నిరంజనుడునమ్మి, ఆపర్వపురుషుడగు వానిమీదనే యాశ్రమ నిర్వహణభారము ముఖ్యముగ నుంచెను.

కాని, లక్ష్మణుని ప్రముఖత, ఇదివఱకై నిరంజనుని యున్నతని గంటించిన గోపాలగోవిందులకు మఱింతదుస్సహమయ్యెను. “ముందు నచ్చుచెవులకంటె, వెనుక మొలచు కొమ్ములు నాడియను”నట్లు, ప్రము

మునుండి పరిశ్రమచేయు తమకుఁగాక మున్ను మున్ను చేరిన యీకాఁపు కుట్టునికి ప్రతిష్ఠచెచ్చుటకు వారు సంపూర్ణపక, వానివివాదం గనితో నుండిరి. నూతన ప్రయత్న ప్రేమమగ్గరి నిరంజనుఁడు ప్రాంతయునుగు లగు తమ్మునిదనాదేనిని వారునాపొవుచుండురు. “నరుశిష్య”లని చాటు చాటున నిరంజన లక్ష్మణస్వామిలను వారు పరిహసించుచుండురు. ఎట్లు వీరినొట్టు భంగపఱచి, తాము మిగల ముంగుఁబడెదమా యని వారు సదా యోశించుచుండిరి.

గోపాలగోవిందులు కాఁపుపాలేముపోయి, లక్ష్మణునినిరంజనుల నుటించి యగుల నవపాదములు వెలయించిరి. లక్ష్మణుఁడొక, తాను గొప్పవారియింటఁ బుట్టితి ననుమాట మఱచి, గురువోధనల ననుసరించి పంపములతోఁ గని తిరుగుచుండెననియు, ఒకటి రెండు దినములలో వారిలో గలసిపాన మధ్యమించియున్నాడనియును, మార్గప్రకటించిరి! ఈయిరువురి సాయముచూచుకొని మైమఱచిన పంపములు, కాఁపుల తోడి కయ్యమునకుఁ గాలు ద్రవునున్నారనియు వారు చెప్పివేసిరి! ఇదివఱకు పంచములమీఁదను, నిరంజనుని దేసను పైరమానిన కాఁపుల యాగ్రహమందులను మఱింత ప్రజ్వరిల్లెను. ఇంకఁ దామారకుంకి నచో, పగిసినులు మితిమీరి, లక్ష్మణుఁడొకాక, తక్కిన గురువు లెల్లరును క్రమక్రమముగ పంపములలోఁ గలసిపోయి, తమ జాతిసం కరముగనని ఛేత్తిరి, పంపములు తమకు పక్కనోని బట్టములుగాక మునుపే వారలనుక్కడఁగింపఁ గాఁపులు గడంగియుండిరి.

ఈకలఁతలు జూచు కొంతతెలిసి, పరంధామశాస్త్రీ కొమరు నొకప్రాంతకాలముననే కలఁగిరిని, “నాయనా, సమాచారములేమి?” అని సంభాషింపఁదొడంగెను.

నిరం: “సమాచారములేమిగాని, నాయనా! ఈతెల్లనాలు జామున నా కొకవింత కలవచ్చి, యింకను కనులకుఁ గట్టిన ప్తేయమున్నది. మేఘరహితిమను సంబరమునందు పడుగుపడి, ముద్దులుగట్టు మనమామిడి గున్నమాకి పోయెనండే! పసిల్లివంటి పంపమోద్యమమున కేమికిడు మూఁడునోయని ప్రాణము తిల్లడపడుచున్నదండీ!”

పరం: “తండ్రీ! మమ్మిలేనిపిడుగు, మాయావిలేని మోసము నుండునా! అంతయు మాపులోపమెగాని వేరుకాదు. గుర్తనుని దృష్టికి, సంస్థలు, జీవములు నొక్కటియ సుమీ. నాయనా, నీ వీనాడు ఇల్లు గదలకుము!”

నిరం: “కలకల్లయే! ఇన్నాస్థిపెంచిన శింశును స్వప్నభీతిచే నిపుడెట్లు విడిచాడను! పిడుగైనను చెడుగైనను, విప్లవముల శిండా డుట మన విధికదా! ఆనల, బయ్యపల్లెములు హరికరుణ యను గ్రహింపవలసినవే!”

పరం: “నీమిత్రులు కొందఱు కష్టముల కయ్యములు గలిపిం చుచున్నారు సుమీ!”

నిరం: “సరే, యిది మీమామూలు జోస్యమే! ఏగోపాలగోవిం దులో వారి మొనకాండ్రునికూడ కదా?”

పరం: “జేసు నాయనా! వారిని నమ్మియే నీవు చెడిపోవు చున్నావు—“దుష్టునకు దూరమున నుండవలయును.” ఇప్పుడైనను ఈ సంస్థ వారి శిరమునపై పడవైచి, ఆపదలెప్పి, హరిచరణస్మరణతో వోయిగ నుండఁగూడదా!”

అని కన్నతండ్రి కనులనీరు తెచ్చుకొనెను. నిరంజనుఁడు మం, హాసమున జనకుని భయముఁ గోనాడెఱచి, “నాయనా! ప్రాగ్గు ననే మనకీ వాదనలేల? తగినంత జాగ్రత్తో నుండును. న్యాయగర్భ ములఁగాను నారాయణునినె నమ్మియుండును. ఇంక నేమిభయము? సరేకదా!” అని సమాధానము చెప్పెను.

“సరిగాకేమి, నాయనా!” అని పరంధామశాస్త్రీ గద్దెనప్పని మతోఁ బలికి, కపాలతలమునుండి సెలయేటిధారవలె నొలుకు చొప్పు లలమును తన యుత్తరీయపు కొనతోఁ జొత్తికొనుచు, చురలి వచ్చెను.

౧౦

ఆమధ్యాహ్నము నిరంజనశాస్త్రీ పంపములనూడె మేగునపుడు వింత దృశ్యమొకటి విలోకించెను. నాగిలేటి కావలియుండున మిట్టప్రదే శమున నొకసైన్యము విడిసి, స్కాటుకపి నవలలలోని వర్ణమును వాని జ్ఞాపకం చెప్పెను. దుష్టుగట్టులు మూపులపెట్టుకొని కోపాద్రీపిత్తులైన పోరుకూరి కాఁపుల ముఖములు వానికిఁగానవచ్చెను! వీరిని ధైర్యముతో నెదుర్కొనుటకు, తమ కుటీరములయొగ్గుల పంపములు బూరుదీలించి, కస్తూలు కటారు బాయితిము చేసికొనుచుండిరి! ఉభయల సేయకస్మిక వైర మెట్లు సంభవించెనా యని యచ్చేరవెందుచు నిరంజనుఁడు దూగ మున ఆశ్రమ పురీరమున వెరుగగ నివ్వెఱతో నుండెడి తనయుపా ధ్యాయమిత్రులను గాంచెను. సమీపించిన కొలఁదిని, వానికి వారిముగ ములు స్పష్టముగ గోచరించెను. ఏలనోకాని, గోపాలగోవిందులు, వాగల యనుచరులు నెరుంగనబడుకుంకిరి. మిత్రులను గలసికొని, నిరం జనుఁడు, ఈగడివిడికిఁ గారణమేమని విచారింపఁగ, కొందఱి దుశ్శోధ నలవలసి, కాఁపులకు పంపములకుఁ గలతలుపెరిగి, కసిదీర్చుకొనుట కుభయములు యుద్ధసన్నుతులైన తేలివడి! కలహకారకులు గోపాల గోవిందులని, ఒకరిమొగ మొకరుమాచుకొనుచు, స్నేహితులు నిరంజ నునికిఁ జెప్పలేక చెప్పిరి! వారిబోధనలవలననే, నిరంజనుఁడు అతని మిత్రులను తమపద్యేవులని యిరుప్రక్కలవారును అపొహపడుచున్నారని తెలిపినపుడు, నిరంజనుఁ డాశ్చర్యమున మునిగి, జనకుని హిత వివనములు మొనఁటినుండియుఁ దానేల పెడచెవిని పెట్టితినాయని పరి తపించెను. అతఁడెంత వారలతో నాలోచించి, అందఱు నాపదనుండి తప్పించుకొనుటకై, అచట సమావేశమైన యుభయకక్షలవారికిని నిజము తెలిపి, ఒండొరులకు మిత్రభావము గలిగించుటకుఁ దానుబానుకొనెను. ఇపుడు తమదగ్గఱకువచ్చిన నిరంజనశాస్త్రీతో రెండుప్రక్కలవారును

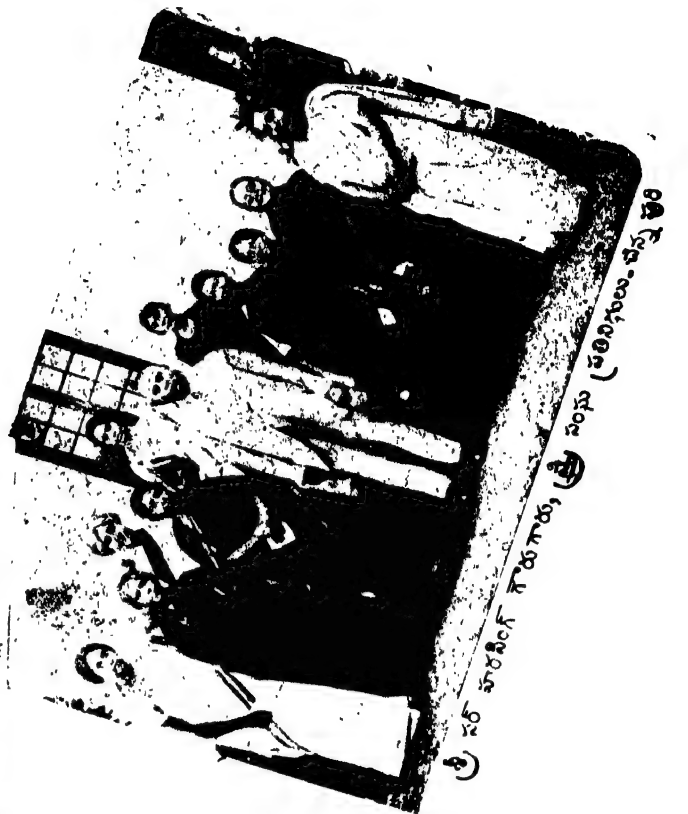
ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరాదినంచిత

చెన్న పురి హిందూ యువతీ శరణాలయ వారి కోల్పోవము

३३

ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

భారతి మహిళామండలి-జెజవాడ

అఖిలభారత మహిళాసభ-పాట్నా

Beautiful Mothers Beautiful Offsprings
A happy delivery made easy by
RADJO

SOLE AGENTS,
MILTON MILLER
Wholesale Chemists & Druggists.
1/27 BROADWAY, MADRAS.

“గర్భిణీశ్రీలకు సర్వసాధిని”
అత్యాశ్చర్యకరమగు చికిత్స
ఆరోగ్యకరమగు తిల్లులు! ఆరోగ్యకరమైన పుత్రులు!!
సుఖప్రసవము గలుగజేయు
“రాడో”
పిల్లిదండ్రుల ప్రయత్నము.
ఈ రోషము తిల్లియొక్క మూలంబాధ్యమును, పొగొట్టక, గర్భకోశములోయుండు శిశువును, ఆశ్చర్యకరముగా యభివృద్ధి చేయును.
“సంసారికులకు యిది చివ్యోపదము”
అన్ని మందఁ మాపులలో గొరకును.
ఏజెంటు:—
మిల్టన్ అండు మిల్లర్
మందూవాపారి 1/27 బ్రాడ్వే, మద్రాసు.

ప్లాండ్ర్ డెంటల్ వర్క్స్

1-27, బ్రాడ్వే, మద్రాసు.

సి. దొరస్వామి మొదలిచూర్,

(దంతవైద్యుడు.)

అమెరికావారిచే కనిపెట్టబడిన
సవినోదముల ననుసరించి దంత
చికిత్స యొనర్చబడును.

వల్కనైజ్డ్ ప్లేటు వర్క్

శ్రేష్ఠమైన వస్తువులు పయోగింపబడును. ప్రతివనికి
ఎక్కువ శ్రద్ధవహించి పెంటనే యొనర్చబడును. వాయిదా
తేదికి తప్పక యివ్వగలవారము. ఒకమారు ఆర్డరిచ్చి
మాడుడు.

డెన్టల్:—సంస్థానాన్ని నివారిణి.

The Standard Dental Works

1-27, BROADWAY, MADRAS.

వై సి డెన్సీ ప్రావిడెంట్

అండు

జనరల్ ఇన్సూరెన్సు

కంపెనీ, లిమిటెడ్.

ప్రధాన కార్యాలయము:—

అమృతభవనము బాలర్డ్ ఎస్టేటు, ఫోర్ట్,

బొంబాయి

బీదలుజీవితము భీమా యొనర్చుటకు నెల 1-8
రు. 1 లేక అణాలు 8. చెల్లించుటకు వీలైన దిదియే.
చురుకుగా పనిచేయగల ఏజెంట్లు కావలెను. కష్టపడి
పనిచేయువారలకు ధారాశ్రమైన పద్ధతులు గలవు.

తక్షణమే ప్రధాన కార్యాలయమునకు వ్రాయుడు.

**PRESIDENCY PROVIDENT & GENERAL
INSURANCE Co., Ltd.**

Head Office —

AMRUT BUILDING,
Ballard Estate, Fort, BOMBAY.

మిన్ సారసము

పకలవిగ్నమైన రోగములకు దివ్యాంశులనుని లోకఖ్యాతి గాంచినది.

లోపలికి, పైపూతలకు చుక్కల పరిమాణముగా ఉప

యోగించిన నిమిషమాత్రములో అద్భుతగుణ మిచ్చును.

మిన్ సారసము

ఒకసీసా యింటినద్దనుంచుకొనిన వైద్యులను వెతుక నవ
సరము గనుపించదు

జలుబు, దగ్గు, అన్నిరకముల జ్వరములు, కడుపు
నొప్పి, దగ్గు, తలనొప్పి, ఉదరమందా లోపములు, గుండె
నొప్పి, పులితేపు, అజీర్ణము, కీళ్ల వాతము, ఉష్ణవిరేచన
ములు మొదలైనవాటికి గుణకారి.

సిపరె నది
వాస్తవే.

ఈ ట్రేడ్ మార్కు
గుర్తు గలది.

ఇతరమందులు పనిచేయనిచోట్ల యిది రాయబా. ములాగు వర్తించును.

ప్రతి కుటుంబమునకు మిగుల ఆవశ్యక మైనది.

ఒకమారు వాడిన నమ్మకము గలుగును.

ధర సీసా 1-కి రూ 2 లు; పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

కేటలాగు ఉచితము.

అడసు:—

మిన్ సారసం కంపెనీ, లిమిటెడ్,
సేలం (దక్షిణ ఇండియా)

మద్రాసు ఏజెంట్లు:

దాదా అందు కో, చైనాబజారు రోడ్డు. అశ్వినీ అందు కో, బ్రాడ్వే.

హానరబుల్ డాక్టరు యు. రామారావుగారి ఫార్మసీ, పంబు శెట్టి వీధి, మద్రాసు.

Minsara Rasam Company, Limited, Salem. (S. I.)

నోరు మెదల్చుటకైన మొదట నిష్టపడకున్నను, ఆశ్రమమున కెదుటి మిట్టప్రదేశమునకువచ్చి కూర్చుండుట కట్టకేలకు సమ్మతించిరి. నిరంజనుడవును వారితో సంభాషించి, కర్తవ్యమును బోధించి, తనప్రసంగము నిట్లు ముగించెను:—

“కావున మిత్రులారా! భారత జనని తనయుల మగు మన మందఱము సోదరులము. అందఱి శ్రేయమే దేశక్షేమము. ఐదువేళ్లును గూడి యుండు నదియె హస్తము. ఏవేలి తోడ్పాటు లేకున్నను, చేయి సరిగా పనిచేయ నేరదు. హిందూమాతకరమున కైదు వర్ణములు నైదు వేళ్లు. పంచమజాతి వెనుకఁ బడి యుండుట వలన, మన సంఘాభివృద్ధికి తీరని కొఱత వాటిల్లి నని. కాల కర్మదోషమునలన, చాతుర్వర్ణములకును పంచమ జాతికిని పాత్రులేకున్నది. కులవైషమ్యములచేఁ గుంటువడిన హేతువుననే హిందూసంఘము నాగరికత యందు ముందడుగువేయఁ జాలకున్నది. మొన్న మొన్నటి వఱకును మూఢులుగ నుండిన విదేశీయులు, ఐకగుత్తమున నిఁవల నిభివృద్ధినిొంది, భారతీయులను వెనుకకుఁ ద్రొక్కివేయు చున్నారు! ఇట్లైనను కనులు తెరిచి, మనము కర్తవ్యముఁ జూచి కొనవలయును.

“సంఘ సమ్మేళనమున కావశ్యకములగు సంస్కరణములు మన మామోదింప వలయును ఒకసారిగ జాతులన్నియు నేకము కావలయు నని కోరిన లాభము లేదు. మనసు గలియని మమతలు వ్యర్థములు. స్వయంకృషిచేతను విద్యావ్యాపనము మూలమునను అగ్రవర్ణముల తోడి స్నేహ సఖ్యముల వలనను, నిష్కలజాతుల యుద్ధరణము కావలయును.

“ఇవ్వధమున పంచమజాతి యభ్యున్నతికై పాటుబడుటకే వచ్చినారముకాని, మీలోపరస్పర వైరములు పెంచుటకుఁ గాదు. అటుగాక, నేను, ఇందున్న నామిత్రులును, కపటులము దేశద్రోహులము నని మీకింక ననుమాన మున్నయెడల, మాదుర్మయములకు నా తలగొట్టి వేయుఁడు!” అని నిరంజనశాస్త్రి, “రెండుపక్షముల నాయకులయొద్ద కొనబోయి, తలయొగ్గి నిలువఁబడెను. “మీరే దుర్మంత్రములను జరుపలేదని మాకిప్పుడు స్పష్టమైనది! మీరు సత్కార్యములే సాగించు చున్నారు!” అని యుభయులును జెప్పివేసిరి.

“అట్లయిన నేను మీయిరువురికిని సఖ్యుడనై కదా! నాకు మీ రుభయులును సోదరసములు. నేటి నుండి మీరందఱును స్నేహ భావమున మెలంగుట ధర్మము. అట్లు మీరు చేయనొల్లరేని, మనలో నైకమత్యము కుదరదని నమ్మి నాయుద్యమమును విరమించుకొని, సంసారమును త్యజించి, యడవుల కిదె వెడలి పోయెదను!” అని ధీరత్వమున నిరంజనశాస్త్రి పలికిన వాక్కులు, “యథార్థము” “యథార్థము!” అని సాత్త్విమిచ్చు చున్నట్టుగ, పరిసర ప్రదేశములందలి స్మృతపంక్తులు మాటు మ్రోఁగను! “పోవలదు” “పోవలదు” అని యందఱును కేక రిడిరి. అంత నిరంజనుని కోరిక చొప్పున

సుభయకక్షల నాయకులును ఆదర పూర్వకముగ నొండొరులను సంభావించిరి. వారలమధ్య నిలచియుండు హేరుధీరుడగు నిరంజనశాస్త్రి కనుకొనల నుండి, కొండ చరియలనుండి ప్రవిచు నెలయేటి నీటివలె నానంద బాష్పములు నేల ప్రవహించెను. దయాశీలుడగు నాశూరునిఁ గాంచి, కంటనీరు పెట్టని జను లచటఁ గానరారు! మిత్రభావము గలిగి, శుభ సంభాషణములతో నంత నెనరియిండ్లకు వారు వెడలి పోయిరి.

౧౧

రణరంగమునఁ బరిపూర్ణవిజయ ముందిన రాజకుమారుని వలె నిరంజనశాస్త్రి నానాఁడు మిత్రు లభినందనముతో ముంచినైచిరి. ఊరేగింపుతోఁ దమ నాయకునిఁ గొనిపోయి మాపి, జనకుని సమ్మాదమునఁ దేల్పనలె నని వారి సంకల్పము. కాని, నిరంజనుడు వారి నివారించి, తమ విజయ మా నాఁ డారంభమయ్యెనే కాని ముగియ లేదనియును, ఎప్పటివలెఁ దాను నదీజలముల వార్చి, రాత్రి కింటి కేతెంచెవ ననియును జెప్పి, వారిని ముందు పంపివేసెను. పరంధామ శాస్త్రికిని తక్కిన వారికిని సంతోషవార్తయ నవేగమే తెలియఁ జేయు సుత్సహాయున వారు తోడ్పడెనై యిండ్లకు వెడలిపోయిరి. రాత్రి వఱకును దననుకాచి యుండునని చెప్పిన లక్ష్మీనాథుని జూచి నిరంజనుడు చిరునవ్వునవ్వి, “లక్ష్మణా! నన్ను గురించి నీవు భయపడ నక్కఱలేదు. పంచమాశ్రమమునకు ముప్పు వాటిల్లకుండ మాత్రము కాచి కొనుము! అన్నిశుభములు చేకూరఁగలవు!” అని వానిని పంచమాశ్రమమున కంపివేసెను. ఆనాటి సంగతు లొక్కటొక్కటియై మనము చేసి కొనుచు, నిరంజనుఁ డంత నదీతటమును సమీపించెను.

అప్పుడు నూర్బాసయయ సమయ మయ్యెను. భాను బింబము జేవులుమాదవలె పశ్చిమ దిశఁ గ్రుంకుచు, భూలోకయాత్ర చాలించి పరలోక మేగెడి జీవుని సామ్యమును నిరంజనుని మనమునకు, దోషించెను. ఒకవేళ తనకా నాఁడె మృత్యువా సన్నమగు నెడల, ఎట్లు లోక ధర్మములు నిర్వహించెనో చూచు కొనట కిదె యద నని తలంచి, ఆయువకుఁడు దనజీవిత విమర్శనముఁ జేసికొనెను. ఇప్పుడా తఁడు గట్టుదిగి, నదిలోని కడుగులు వెట్టుచు, “జీవితమందలి యాశ యంతములేనిదిగదా! ఈనదీప్రవాహము పోయిపోయి, కడకుఁ గడలి నెట్లు కలియునో, నాచై తన్యమును చైతన్యమూర్తినిజేరి కాంతినిొందఁ గలదునుమీ!” యని తలపోయుచు, చెట్టుమొదట నుత్తరీయమువైచి, నీటియొడ్డున సంధ్యావందనము నెఱపి, జనకునిబోధన ననుసరించి మానముద్రమాని, నారాయణస్మరణ చేసికొనుచుండెను.

అంతట నీటిమీఁద వ్రాలిన యొక పెద్దకొమ్మ పెళిపెళిమని యెను. తోడనే కొండంతటను నాయుగము తనశిరమును భిన్న

ఆంధ్రపత్రిక

భిన్నములుగఁ జేయుచున్నట్లుగ నిరంజనునికిఁ దోచెను. సురల సక మాత్మ తీగ మెఱపునలె నాతిని తీనాత్మ మేలుకొని, “ఇదియొ

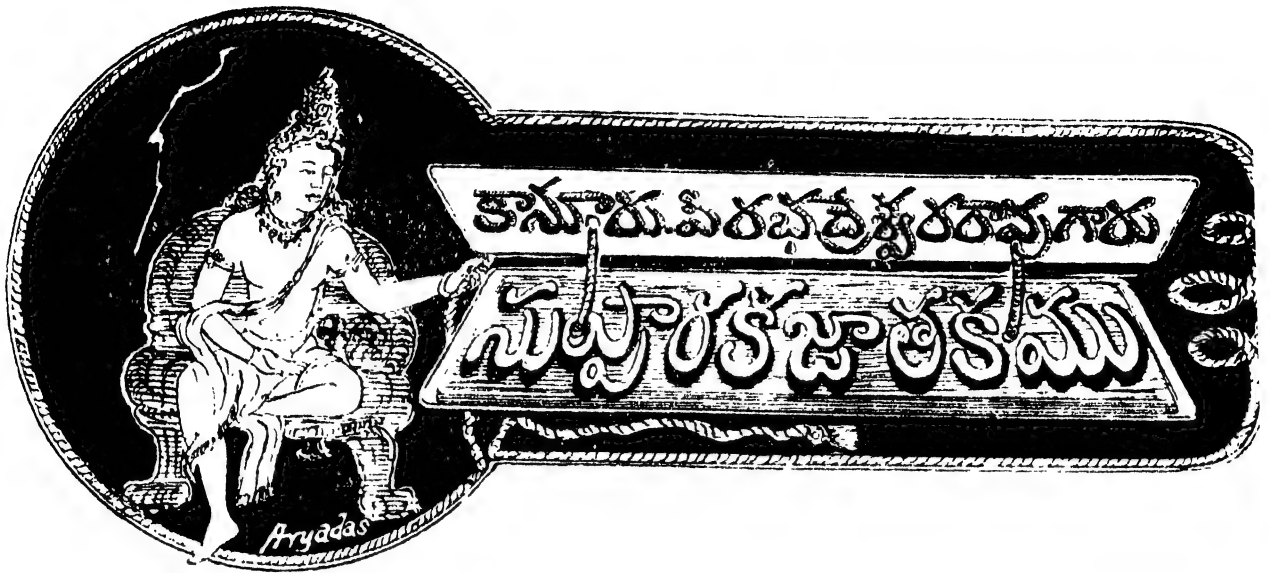
నీటికొమ్మన సంగఘాటించినము నెఱిసి.....హానముననూని
నారాయణార్పణం చేసుకొనుచుండెను.

కాయోలు మఱుగులేని పిన్నగని యచ్చెరువంది, ప్రాణో
త్క్రిమిగా సమయ మగు టెటింగి సమాధినుండి
ధ్యాన నిమగ్న యయ్యెను. చెట్టుకొమ్మనుండి యుటి న
గోపాలగోవిందులు, తమ నాయాప్యూహమును భేదించు
కొని వచ్చిన వీరురిమీఁదఁ గనీతీరిక, అగ్రహావేశమునఁ
గావించిన ప్రహరణములచే వాని క శీబరము నీటిలోని
కొరఁగె నదీదేవతకు ప్రణమిల్లునట్లుగ ముంగుఁగు బడి
పోయెను. మెఱపుమెఱపునఁ గ్రుంగిపోయెను! చిమ్మ
చీకడులు జగతిఁగిరియు నలముకొని, క్రూరాత్మ లిటు
నూపు భూగోళకృత్యములు విప్పిపుచ్చుటకై నూనూనూత్వ
ములు ముగ్గుచున్నవా యనునట్లుగ, నిర్దుష్టాలమును
నటుసహించుచుండెను. అంత నంబుత్తల మధిష్ఠించిన
తాగకరాంబు ముఖదీప్తులు పుడెను. సన్నటికైన నిజము
బయలుపడి, సత్కర్మముల కమోఘవిగు మము గొలుగుట
త్వమున ప్రకటించుటకా యనునట్లు, మినుపమినుపమన
గగననలమున సుందహాసములతో విహరింపఁగాను!

అజంతా చిత్రములు

2. తత్త్వబోధ

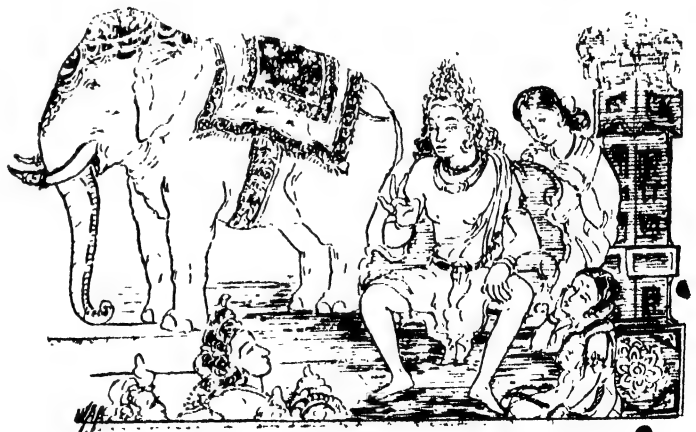
శా. అంధుండై జగతీశతిన్ గొలిచి నీచాత్ముండుటం చెంచి ని
 ర్బలసంబేర్పడ కర్ణధారుడయి పాశావారము బ్రాట చున్
 అగ్రక్రమియ నున్న వర్తకుల కత్యానందమొప్పన్ దయా
 సింధుండై సనరాసుల నొసగి ప్రోచెన్గా చ బుద్ధుం డిలన్.

పూర్వకాలమందు భరువనురాజు భరురాజ్య మేలు చుండెను. ఆరాజ్యమందు భరుకచ్చి పట్టణమును నుత్తమస్థ నౌకాశ్రయము గలదు. ఆపట్టణమున బోధనత్వం దక్షగ నియామకుని పుత్రుండై జన్మించెను. ప్రసాదాదగుణ విరాజితుండై, సునర్ణవర్ణ శరీరుండైనందున నతనికి సుప్తారక కుమారుడని పేరిడిరి. పోషకవర్షప్రాయుడగునాటి కతాడు నౌకాశాస్త్రపారంగతుండై పౌరజనుల యుల్లము లుల్లుస్థిరజేసె. జనకుని మరణానంతర మాత్ర డు నావికజ్యేష్ఠుడై యానపాత్రముల నడపజొచ్చె ను. అనుభవమునకుఁ దోడు, శాస్త్రజ్ఞానమును, బుద్ధికుశలతయు నుండుటచే నాతఁడు సడపునావ కెన్న డెట్టియావదయుఁ దటస్థింపలేదు.

ఒకసారి లవణజలతుపారము లాతనినేత్రము లందబడి యతని నంధుని గావించెను. అప్పటినుండి నౌకాజీవనము వదలి రాజు నాశ్రయించి నాతఁడు మదసుప్తారకు సగ్రహణ్యకునిగ నియమించెను. రాజు నొద్దకువచ్చిన మాతంగ తురంగములను, శుభ్రముక్తా నొక్కింత వంకరకలదు.

హారములను, అమూల్యరత్నమాలక్యములను, సుప్తార కుడు వరిపించి, వెలుగట్టుచుండెడివాడు.

ఒకనాడు నావికలు కొందఱు సడగొంపనుంబోని భద్రగజమును రాజునొద్దకు గొనివచ్చి పట్టపుటేనుఁగుగ స్వీకరింపుమని వేడిరి. రాజు దానిని రత్నపరీక్షకునొద్దకు బనిచె. సుప్తారకుఁ డంత దానిశరీరముఁ జేతిలో మెల్లగ దడవి, “ఇది మన యీనికి దగినదకాదు. నీనినెనుక కాళ్లలో

(1) పట్టణము=రేవు;సముద్రతీరపట్టణము (Sea-coast town)

(2) నియామకుడు=కర్లదారి (Mariner)

ఇదిపుట్టిన వెంటనే దీనితల్లి మోయ శక్తిఁజాలక క్రిందపడవైచిన కతంబున దీని వెనుక కాళ్లలో నట్టివి కిలత్వమేర్పడియె. " నని పలికెను. వర్తకుఁ డ్రశ్నింప నాతడు చెప్పినది సత్యమనిరి. రా జదివిని సంతసించి, సుప్సారకున కెనిమిది కహాపణములు బహుమాన మిచ్చెను.

ఇంకొకనాఁడు, కొందఱొక యు త్తమాశ్వముదెచ్చి రా జభిరొహించుట కెంతయుఁ దగియున్నదని వచించిరి. బోధిసత్వుఁడు దానిశరీరమును తడవి చూచి, "ఇది మన భూపతికిఁ దగినదికాదు. ఏలన ఇది పుట్టిననాఁడే దీనితల్లి చనిపోయెను. తల్లిపాలు లభింపకపోయినందున, దీని యవ

యవస్ఫూర్తిలోఁ గొంతలోపము కలిగె"నని నుడివెను. విచారింపగా నదికూడ సత్యమని తేలెను. రా జదివిని సంతోషహృదయుఁడై, రత్న పరీక్షకుని కెనిమిది నాణెములు బహూకరించెను.

మఱియొకనాఁడు, దివ్యమంగళరథ మాతని కడకుఁ గొనిరాఁబడియె. సుప్సారకుఁడు దానిఁ బరిశీలించి, "భీ! ఈరథము తొట్టచెట్టు కలపతోఁ జేయఁబడెను. రాజున కిది తగునా?" యని చెప్పెను. అదికూడ నిజమయ్యెను. రా జదివిని ప్రమోదాంత రంగుఁడై మఱుల నాతని కెనిమిది నాణెము లిచ్చెను.

(1) ఆకాలమునందలి యొక నాణెము.

"భీ! ఈరథము తొట్టచెట్టు.....రాజున కిది తగునా?"

వేటొకనాఁడు, అనర్థ రత్న కంబళము పరీక్షకు వచ్చెను. మునుపటివలెనే, సుప్సారకుఁడు దానిఁ జేతితో బాగ్రత్తమై పరీక్షించి, "ఇందొకచోట నెలుకకొట్టినది

సుమా! " యని హెచ్చరించెను. అంతట నాకంబళమును శోధింపగా, ఆవిషయము యథార్థమయ్యెను. రాజది విని యాశ్చర్యచకితుఁడయ్యు మఱుల నాయెనిమిది నాణెములనే బహుమానముజేసెను. రత్న పరీక్షకుని మనమునం దపు డనుమాన మొందుదయించె. "ఈరథిణిఁబతి ఇన్ని చిత్ర విచిత్రవిషయములఁజూచి యాశ్చర్యపడియు, మాటిమాటికి లెక్క పెట్టి యెనిమిది కహాపణములే యిచ్చుచున్నాఁడు.

ఇతనియం దెద్దియో లోప ముండకమానదు. చూతము.

క్షత్రియకులోత్పన్నుఁ డెన్నఁడైన నిట్లు చేయునా?

నీచవంశజుడగు నాపతుఁడే! యిట్లు చేయనోవు. కాన నీవఁ డట్టినిచక్రవామునఁ బుట్టియుండవలయు. ఇట్టి రాజును గొలిచిన ప్రయోజనము శూన్యము. సుఖముగా ఇలుచేరి కాలక్షేపముచేసెదను." అని చింకించి, భరికచ్చ పట్టణము మఱచిపోయెను.

అప్పుడు కొందఱు వర్తకు లొకనావను సిద్ధముచేసి ఆయోడను నడవ నమర్చు లెచనాయని విచారింపగా, గ్రుడ్డివాఁడైనను సుప్సారకుఁడే యందులకు సమర్థుడనియు ఉపాయకులకుఁ డగుటవలన నాతనియోడ కెన్నడు మొప్పము రాదనియుఁ దెలిసికొని యాతని సమీపించి, 'నిన్ను మాయోడకు కర్ణధారునిగ నియమించితిమి. మా వేడికోలును మన్నింపవలెను' అని విన్నవించిరి.

"మిత్రులారా! నేనంధుడనుగదా! నావ నెట్లు నడవగలను?" అని సుప్సారకుఁడు వచింప వారతనిని విషువక నిర్బంధించినందున నెట్టకేల కాతఁడెట్లో యొప్ప కొని వారితోబయనము సాగించి మహాసముద్రములు దాటి వెళ్లెను. మొదటి యేడుదినములలో నోడ కెట్టి

యుష్మదవమును రాలేదు. అనంతర మకాలవాతములు జనించె. నాలుగునెల లాయోడ సముద్రపీఠమునం జరించి తుదకు ఖురమాలా సాగరముఁ జేరెను. అందలి జలచర ములు మనుష్యసమానశరీరములతోను, కల్తీవంటి పదను గల నాసికలతోను మునుంగుచు తేలుచుండె. వర్తకులు వానిఁ జూచి ఆసముద్రనామముఁ దెల్పుమని మహాసత్త్వ నడిగిరి.

చికిలికష్టములఁబోలు నాసికలతోడ
రివ్యమానుష్య సమ శరీరములతోడ
మెలంగునున్నవి ముందలి జలచరములు
నాగరపు నామ మేమి తథాగతుండ?

బోధింతుఁడును నౌకాశాస్త్రపారీణుఁ డగుటచే నయ్యది ఖురమాలి యని తెలిసి యిట్లని పలికె:

నీనము గడియించి మించెడు తలఁపుతోడ
పావనంబైన భరుకచ్చ పట్టణంబు
పదలి వార్ధులపాలైరి వణిజ లిచట
వినుడు ఖురమాలి యని నీనిపేరు నిజము.

ఆసముద్రమునందు వజ్రములు మెండుగఁ గలవు. అది యెఱింగిన సుప్సారకుఁడు, 'వజ్రము లిందు గలవని తెలిపితిని, పేరానచే వీ రీయోడను వానిచే నింపి ముంచి వేసెదను. అని తలంచి వారి కాసంగతిఁ దెల్పక లంగరు వేసి, చేపలు పట్టువానివలె వల వైచి వజ్రరాసులను పైకి లాగి, ఓడయం దొకచో వాని భద్రపఱచి, పనికిరానివస్తు సంచయము నావల బారవైచె.

పిదప నానావ ఖురమాల నతిక్రమించి అగ్నిమాల యనుసాగరము దరిసెను. ఆయర్ణవము మిట్టమధ్యాహ్న సూర్యునిపగిది, ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నిమండలమువలెను కన్పట్టెను. అంత నావర్తకులు

పట్టపగటింటి సూర్యుని పగిది మెఱసి
విలయకాలాగ్నిమండలవిధము దోచి

కనులు మిఱుమిట్లు గొలిపి నిర్భాగములు
సాగరపునామమేమి తథాగతుండు?

అని యడిగిరి. బోధిసత్తుడును
ధనము గడియించి మించడు తలఁపుతోడు
పావసంబులు భరుకచ్చపట్టణంబు
వదలి వాఘులపాలెరి వణిజు లికట
అగ్నిమాంబుడు పేరార్యులార!

అని పలికెను. ఆజుధియందు సునర్ణ మధ్యధామగ
నుండు టెటంగి మునుష్యులెనే కాగనము నేకరించి ఓడ
యందాచుచును.

ఆయోడు అగ్నిమాలదాటి, దధిమాంబు సమీ
పించెను. అది క్షీరసముద్రమునోలె స్వచ్ఛమయి, దధి
సముద్రముభాతి ధావశ్యముఁ దాల్చి విరాజిల్లుచుండెను.
అంత నావర్తకులు

క్షీరనాగరస్వచ్ఛమై గేరుచున్న
దధిసముద్రంపున వలనా దాల్చియున్న
పండువెన్నెలతేటలు పఱచుచున్న
సాగరపునామమేమి తథాగతుండు?

అని యడిగిరి. బోధిసత్తుడును
ధనము నార్జించి సుఖము తలఁపుతోడు
పావసంబులు భరుకచ్చపట్టణంబు
వదలి వాఘులపాలెరి వణిజు లికట!
తొలిపెద వినుండు దధిమాల పినిపేరు.

అని పలికెను. ఆసముద్రమునిండు వెండి మెండుగ
నుండు టెటంగి, ఉపాయాంతరమున దానిని సాధించి వెను
కటి వలెనే నేకరించెను. అంతట నాయోడు దధిమాల
దాటి కుశమాల యనురత్నాకరము సమీపించెను.
ఆసముద్రజలములు నీలకాంతులు నీనుచు నీలకుశరాశి
వలెను, సస్యసంపన్నమగు త్రేతముపోల్కిని గన్పట్టెను.
అందు నీలమణులు లెక్కలేనన్ని గలవు. కర్ణధారి వెను
కటివలె వానిని నేకరించి ఓడయం దొకచోదా చెను.

ఓడ కుశమాల దాటి సలమాల యనుసాగరము
ప్రవేశించెను. అది చక్కని సలవనమువలెను, పసిమి గ్ర
క్కెడి వేణువనమువిధమునను గాన్పించెను. అందు వంశ
రాగవైషాద్యములు నిండి యుండెను. బోధిసత్తుడు
మునుష్యులెనే కొన్నిటి నాయోడయందు దాచెను.

ఓడ సలమాలదాటి, అల్లనల్లోలముగనున్న వాలభ
ముఖసముద్రముఁ బ్రవేశించెను. అచ్చట నుత్తంగతరంగము
లన్నిదిక్కుల నుగ్రముగ లేచుచు పడుచున్నందున పాతా
ళిగహ్వరములు బోలు సుడిగుండము లేర్పడుచుండును.
నీలకాశమును చులించు నుత్తంగతరంగములతోడను,
జులిగర్భస్థవైచిత్ర్యములఁ జూపు సారంగముల తోడను,
హృదయపుటవిదారణములై, శ్రవణకుహర నిర్భేదన
ములై మిన్నంటు భూరిభయంకర ధ్వానములతోడను,
నిలగుండువడుచున్న ఆభీరదృశ్యముఁ జూచి సర్వగ్రా
మములు భీతచేతస్కులై గంగుల వంకరి.

చలదుత్తంగతరంగ సంఘములతో సంఘిన్న క్షేణాత్తో
నలమూకారగభీరరంధ్రములతోవ్యాలోలభూతాత్తో
విలసత్ భూరిభయంకరధ్వనులతో భేరివిరావంబుతో
వలభీనామ సముద్రముంగనిరి పంపాచుత్తులై వర్తకుల్.

బోధిసత్తుడు ఓడ వాలభముఖజులిగ యని పేరు పల్చి,
“ఓమిత్రులారా! మున్నెన్నఁ డీసముద్రముఁ బ్రవేశించిన
యోడు తిరిగిపోలేదు. ఇటకు వచ్చిన త్రినావయు నీనుడి
గుండములలో మునిగి నాశన మొందవలసినదే” యని
పల్కెను.

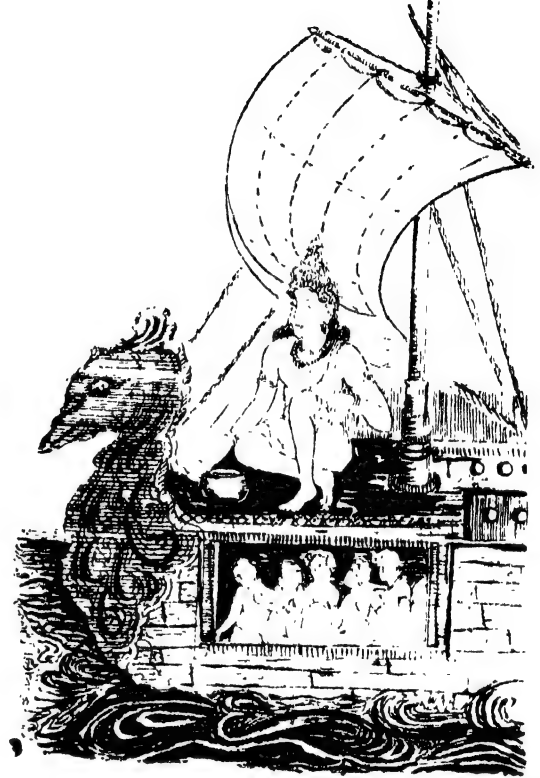
ఆనావలో నేడువందలమంది జను లుండిరి. మృత్యు
భయవిహ్వలులై అంద టొక్కపెట్టున కెవ్వన నార్చిరి.
ఆయఱపు అవీచీనరకమందు తీవ్రవేదన లనుభవించువారి
రోదనము ననుకరించెను. అతికరుణాయుతంబగునాయారా
వంబు విని బోధిసత్తుడు తనలో నిట్లని చింతించెః
“ఇంతటి నేను తప్పనివారు లెవ్వరును వీరి రక్షించ వలంతులు
గారు. మనీయనత్యక్రతిజ్ఞవలన వీరి నిష్పడే రక్షింతును
గాక!” అని వారిదిక్కుమొగంబై, “తాతలారా! నన్ను

గంధోదకస్నానముఁ జేయించి, సూతనవస్త్రము లొసంగి, పుణ్యపాత్రలో నైవేద్య మిడి, ఓడపైభాగమున గూర్చుండఁ బెట్టుడు' అని నుడివెను. వారును వల్లెయని యట్లు చేసిరి. బోధినష్ట్యుఁడంతట నావమీఁద నిలుచుండి, భితౌ పాత్రను రెండు చేతులతో నెత్తిపట్టి యిట్లుని శపథము గావించెను: "పుట్టి బుద్ధి యెఱిగిననాటఁగోలె, ఒక్కప్రాణ నైనను హింస నొనర్పవైతి నేని, అహింసా ధర్మసరా యణుండ నేని, నిత్యసత్యవ్రతుండ నేని, ఈనాని సురక్షితముగా నిల్చుచేరుఁగాక!

"ప్రాణిహింసను నేయనివాడ నేని,
పలికి యెన్నడు హింసనివాడ నేని,
తలఁపునందైన ధర్మములు తప్పినేని,
శీఘ్రమున నావ మాయులు చేరుఁగాక."

తత్ ఊణమే, దూరదేశింబులఁ ద్రోవతప్పి నాయుగు నెలలనుండి చరించుచున్న ఆ యోధు, మంత్రసిద్ధినిబునం బోలె నొకనాటిలో భరుణ చ్యమున కత్యద్భుతముగ నచ్చి చేరెను. పడమటి యెనిమిది¹ యుపభములు భూమి మీఁదఁగూడ నడచి, కర్ణధారుని గృహద్వారము నెదుట వ్రాలెను బోధినష్ట్యుఁడంతతోడివ ర్తకులకుఁ బాను తెచ్చిన వజ్రవైహార్య ప్రవాళాదిమణులను రజతకాంచనాదికములను పంచిపెట్టి, "ఈపసము మీకు చాలును. ఇంక నెన్నఁ

డును సముద్రయాన మొనర్చకు"డని హితము గఱపెను. తరువాత నాతఁడు యావజ్జీవము భూరిదానాది సత్క్రియ లొనర్చి, కీర్తిదీధితులు దిక్కటాహములు నిండ యశః కాయుడై శుక్లనగరమున కేగెను.

"ఈనాని సురక్షితముగా నిల్చు చేరుఁగాక!"

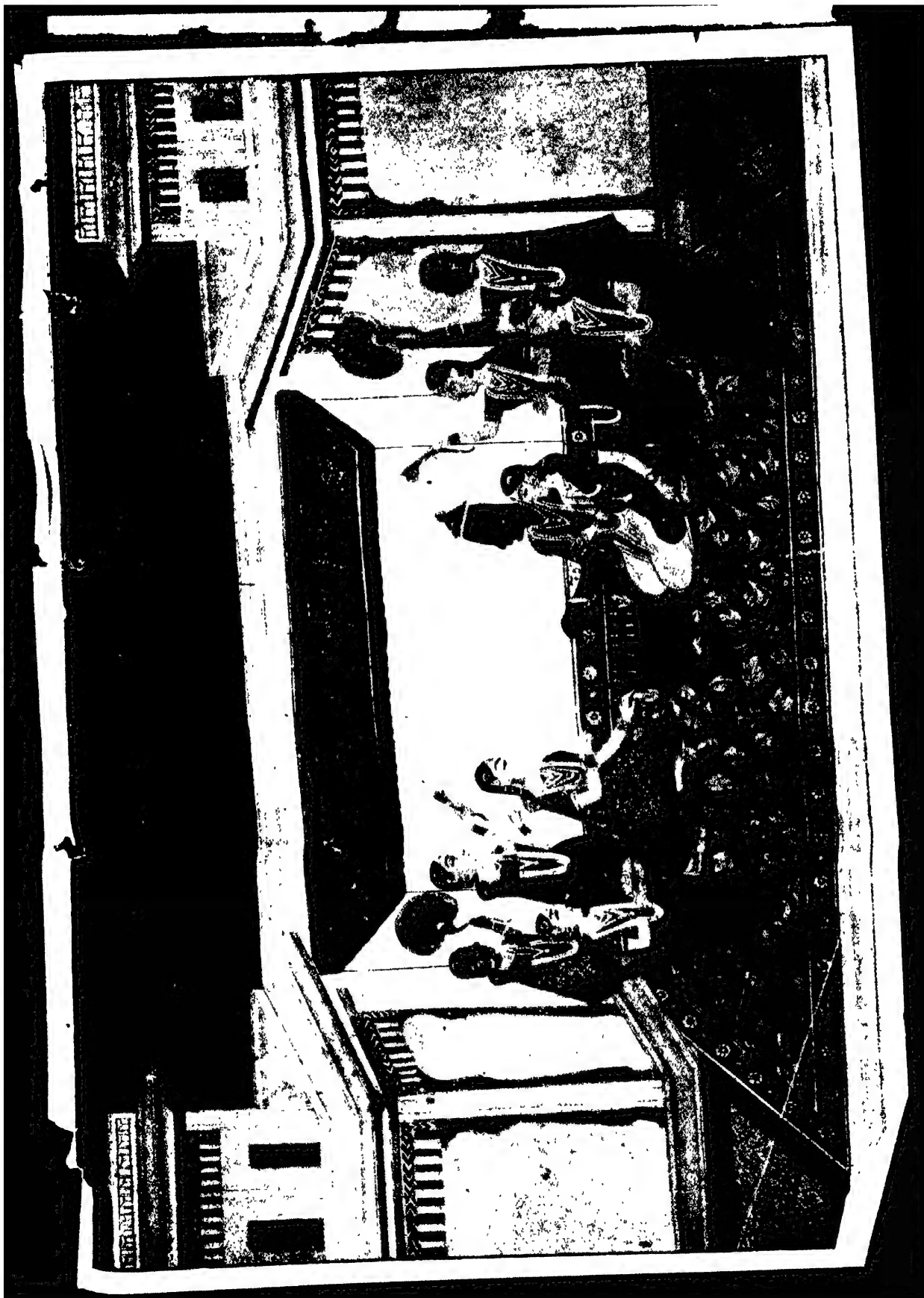
1. ఉపభము=సుమారు 78 గజములు.

2. ఉపభములు=2శ్లో ఫణాంగులు.

అజంతా చిత్రము

అజంతా చిత్రము

ఇప్పటికి పదిసంవత్సరములనుండి

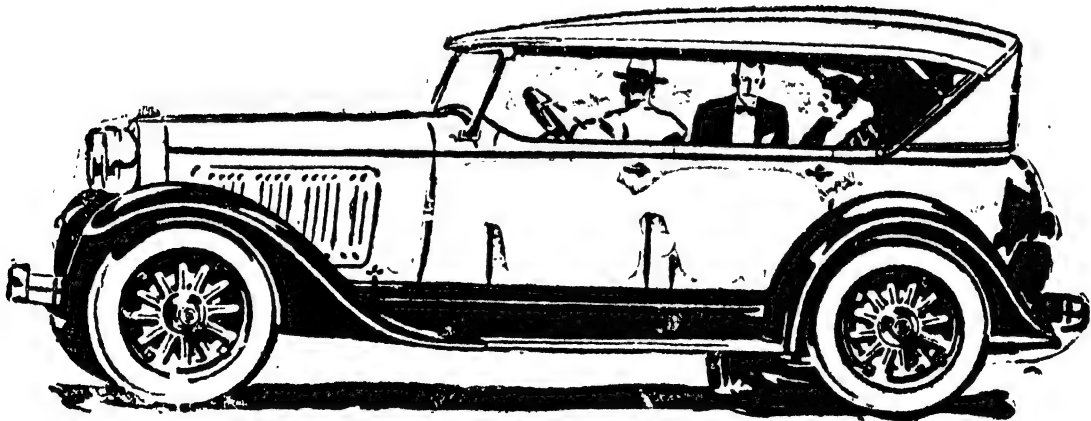
ఇప్పటికి పదిసంవత్సరములనుండి ఈ డాడ్జిబ్రదర్స్ మోటారుకారులను మేము అమ్ముచున్నాము. డాడ్జి మోటారుకారులు గరివారి సంఖ్య యీ దక్షిణ హిందూదేశములో ఒక సంగ్రహమున కంటె యింకొక సంగ్రహము క్రమేణ హెచ్చుచున్నది ఆయా కారులయొక్క యజమానుల కవి తృప్తికరముగా నున్నవి.

ఇందులకు కారణమేమనగా డాడ్జి మోటారుకారుల ప్రాశస్త్యము నమ్మదగినదై యున్నది. వానియొక్క ఖరీదులు బహు సగసముగా నున్నది.

డాడ్జిబ్రదర్స్ వారి పేరుతో ఒక మోటారుకారు తయారైనయెడల ఆపేరునకు కొంత అగ్రము కలుగు నట్లునుండి గుర్తనుమాగ్రములందైనను పెద్ద మూగప్రయాణములను యోచించుట కలదు దీన్ని కేయగలుగ్తున్న డాడ్జి మోటారుకారు తయారుచేయబడిన దని గ్రహించవలెను. ఈ మోటారుకారుయొక్క ప్రాశస్త్య ముక్కటియే ఇదిగరలో దీనికి గల ఖ్యాతి. దీనికి తోడుగా యిప్పుడీ మోటారుకారునకు ఆకారసౌష్ఠవము, ప్రయాణసౌఖ్యము, అప్రతిమాన యంత్రాలనము కలుగజేయబడినవి.

మీ కొక మోటారుకారును కొనవలచినయెడలను, దక్షిణహిందూదేశమున కనుకూలమైనది కొరుకెడలను, మీరు అడిసను కంపెనీవారికి వ్రాసి సంప్రదించుటయే యుత్తము.

Addison's
MADRAS
CALICUT
BANGALORE
TRICHINPOLY

అ డి స ను కం వె ని;

మద్రాసు, కల్కికోట, బెంగుళూరు, తిరుచునాపలి.

PAIN *versus* VITALITY

If you have pain, you lack your full force of vitality. you know that nothing saps your energy so quickly as PAIN. But you can get rid of any pain.

AMRUTANJAN

Pain cannot exist one and the same place with Amrutanjan. Amrutanjan cures and prevents all aches and pains. A curative and preventive pain balm with wonderful healing properties. Amrutanjan Sold every-where at As. 10 per bottle.

AMRUTANJAN DEPOT BOMBAY & MADRAS.

BHARATHI

An illustrated Telugu Monthly Journal Consisting of 180 Pages Solid Literary matter, coloured pictures and other photo prints written by eminent Scholars & Artists.

At present its circulation is above 2500 copies

Subscription Rs **6** per year

OR

Rs. **3** for **6** months payable in advance

Manager,

Bharathi Office,
P. Box. 212, MADRAS.

Bharathi Advertisement Rates.

Ordinary page per month	Rs. 30-0-0
“ $\frac{1}{2}$ “ “	“ 15-0-0
“ $\frac{1}{4}$ “ “	“ 8-0-0

Contract Rate for 6 Months & above

1 page	Rs. 25-0-0
$\frac{1}{2}$ “	“ 13-0-0
$\frac{1}{4}$ “	“ 7-0-0

Special rates for cover and other pages in the midst of reading matter.

For full particulars apply to:—

Manager,

Bharathi Office,
7, Thambu Chetty St., MADRAS.

శ్రీ త లా మం ది ర ము

వేలాల సుబ్బారావుగారు

ప్రచురితం

శ్రీ. శ. 1927వ సంవత్సరం మే నెల ప్రవేశించింది. హిందూ మహమ్మదీయుల కొట్లాటలమూలాన్ని పంజాగుడిలోలో ఎక్కడ జూచినా మహా ఆందోళనగా ఉంది. ఎవళ్ల నోటి వెంట వినబోయినా యాగొడిచే. ఎక్కడయినా నలుగురుగురుకు నుంపుగా కూర్చున్నారంటే వాళ్లు మాట్లాడేవిషయం హిందూ మహమ్మదీయుల కలలనుగురించి తప్పకుండా అయివుంటుంది. గుళ్లలో రైల్వేలో మార్కెట్లో నడిమార్గాల్లో స్నానాలనేవుట్లో మాటారూర్చుకోకచేస్తే ఎక్కడయినో నలుగురు కలండానికి అవకాశం వుంటుందో అక్కడంతా ఈ ప్రసంగం తప్ప మరేవిషయం వినొచ్చేదేకాదు. గాంధీ మహాత్ముని నాణా కోఆపరేషన్ మామూలు పెంటు బొమ్మగా చల్ల బహిష్కరించి, దానికి ఇతిశ్రీకావడం, హిందూ ముసల్మాన్ కలహాన్నికి శ్రీరస్తు కావడం ఒక మహారాంధ్రం లోనే. పై సర్దిక నియమాల ననుసరించి వేటికైనా యావనంలో కలుగుతుంది విభింభాము. ఇది ఆనియమాలకు విరుద్ధమైంది కాబట్టే ముదలు పుట్టేపుట్టడంతోనే ముల్తాన్ సగరాన్నంతా భిన్న మనిసిందింది. అక్కడినంచి మంషూకల్లుతాలతో, మధ్యస్థులకు రంజుమూలం నెలల అవకాశాలతో పంజాబులోని ముఖ్యముఖ్య పట్నాల్లో చెలరేగడం మొనరెట్టింది. క్రమక్రమంగా మహారాష్ట్ర, ఢిల్లీ, రేవాడీ, అహ్మత్ ఖర్, గుజరాంవాలా, కోహాట్, రావల్పిండి మొదలైన సగరాన్లో హిందూ మహమ్మదీయుల కిద్దరూ ఉండి సోఖ్యాలూ సఖ్యాలూ అన్నీ స్వాహా అయిపోయినాయి. కేసలం ముప్పైవైళ్ల ముగ్గులో ఉండడంనెల్ల అన్యతనరం తగులబడినప్పుడు అక్కడ చెలరేగిన అగ్ని బ్యూలనెగ లాహారుమూడా తగిలించి కాని అంతవరకూ ఇక్కడి నారికి దేవతాసాక్షాత్కార భాగ్యం లభించింది కాదు. ఇంతకూ లాహారువాళ్లు వట్టి నిర్భాగ్యులు. ఈలాటిపిరికినవం రాజధాని వాసులకు అవమానకరం గూడాను. దేరు ప్రతిష్ఠా లేని సగరాలన్నీ పేపర్లలో బడి పైకివచ్చి నలుగురినోళ్లలో బహుతావుంటే ఈ మహాపట్నం చచ్చినదానిలాగు పడివుండడం మేమిటి? నిజంగా ఇక్కడి వాళ్లంతా నామరూలే అని కలహానికి కాలు దువ్వతూ ఉండే హిందూ ముసల్మాన్ గుండాలు కొందరు ఉక్కిరిబిక్కిరై ఉన్నాయంటూ ఉండే వాళ్లు. మనుష్యుల మొగాలమీద నివల్మూవ భావ మనేది కనబడేదే కాదు, ఎక్కడ మాయమై పోయిందో. ఏమొగం జూచినా ఏదో

అనుమానం, భయం, ఆవేగం, అసంశుద్ధి, వైస్యం నీటిని నూచిమ్మూ గొడవేది. ఈ కలహాన్ని హోస్టం దేశంలో కాలుబెట్టి జనులందరి మొగాలపై తాగడమనే కలాకాంక్షలతో గూడిన అసంనరసాన్ని నీల్చేకాడా అనిపించేది. ఎటువైపుచూచినా చిన్నబోయిన మొగాలే. అంతకుమునుపు ఏ ప్రకారం ఉన్నప్పటికీ హిందూ మహమ్మదీయుల మధ్య బహుశా ఎక్కడైనా కలిశారంటే ఇద్దరి మొగాలూ వివర్ణాత్మక నల్ల బూరుతూ వుండేవి. వ్యక్తిగతమైన విరోధంగాని, మనస్పర్ధగాని ఏవిధమైనది లేకపోయినప్పటికీ, అంతవరకూ ఒకరి నోకరు ఎరుగక పోయినప్పటికీ ఏం నిల్రమోకాని హిందూ మహమ్మదీయులు ఎదురు పడ్డారంటే ఇద్దరి మొగాల్లో అవిశ్వాసభావం ప్రత్యక్షమూతూ ఉండేది. ఈలాటలోనూ మేనల రెండవతరీకునాని విద్యార్థు లిద్దరు రావీగోడ్డుమీదుగా లాహారువైపు వెస్తున్నారు. సాయంకాలం షుమారు ఆరుగంటలై ఉంటుంది. ఇద్దరి చేతుల్లో సంస్కృత గ్రంథాలున్నాయి. సంగతి సందర్భాలను గుర్తరిగిన వాళ్లకి వీళ్లను చూడడంతోనే విద్యార్థులనిన్నీ, పగలంతా ఏరావీ తీరాన్నో చదువుకొని సాయంకాలానికి ఇండ్లకు తిరిగి వెస్తున్నారనిన్నీ తెలియకపోదు. ఇద్దరి రెండు మూడేళ్ల పాద ఉండవచ్చు. పదిమూళ్ల పంజాబీ ధోవతులను ఒకచివరనుంచి కట్టుకొని రుడోచివరను ముడతబెట్టి తొడుక్కొన్న వర్తమానం ఉత్తరీయంగా వేసుకొన్నారు. ఇంతకున్న వేకే ఉత్తరీ యాల్లవు. తలమీద సోకుగా చుట్టుకొన్న పాగాలున్నాయి. కాళ్లకు నురగానీలు. ఒకచేతిలో పుస్తకాలకట్ట; రెండోచేతిలో చిన్న తునాలా. వీళ్లిద్దరూ చిన్నరానీనంతేన దాటి అక్కడే దగ్గరలో గోడ్డుప్రక్కగా ఉన్న బైరాగీమందిరి ద్వారానికి ఎదురుగా రావడంతోనే గుళ్ల నుంచి మరో విద్యార్థి గవ్వన బయట ఊపిపడ్డాడు. ఇతనిచేపం వైఖ్య అంతా పై వాళ్లలాగే ఉంది. ఇతడు కనపడడంతోనే పై విద్యార్థు లిద్దరు

“వంకీ! నీవు ఇవాళ రైలు వంతెన దగ్గరికి వస్తా నన్నావే! అక్కడి సమాచారం ముందుగానే తెలిసిందా ఏమిటి, రావడం మానే కావు? నీకోసం చాలానేవు ఎదురుచూశాం.”

అని అడిగారు. అప్పుడు వాళ్ల కీసంభావనా జరిగింది:

“రావాలనే, మిగుల్ని దోహా కలుసుకొందామనే మన మందిరాన్నుంచి బయటేరాను! కాని మీయిద్దరి బాదా ఎక్కడా కన్పించిందికాదు. ఇక్కడికి వచ్చేసరికి ఎండు మహాతీవ్ర మనిషినిం. మీరు దొంగకనే లేదు. ఒక్కడిని రండానికి పాటుమాలి ఈగుట్లో చొరబడ్డాను.”

“ఇవ్వార మీ కేం చేపట్టండి?”

“వికల్పం. మీకో?”

“మాకు ఇవ్వార సాహిత్యదర్శనా మైపోయింది. రేపూ, మావికల్పం.”

“మీ దేం వికల్పం?”

“ముక్తావళి. నీదో?”

“కావ్యప్రకాశం”

“బాగా రాశావా?”

“ఏదో రాశాను. అసలు గ్రంథములోని తాత్పర్యం గ్రహించడం ఎల్లా ఉన్నా మా పండితులు గారు ముఖ్య విషయాల మీదికి శాస్త్రాధ్యక్షులన్నీ వల్లన వేయించారు. వాటినే అక్కడ గొప్పేసి చెప్పాను. ఇక ఇందులో తప్పిపోవడం మంటూ ఉండవలసి.”

“ఎంచేత?”

“చేపర్లని దిద్ది మార్పు లిచ్చేవాళ్లకి ఇలా రాయడమే ఇష్టం. స్వయిద్దరి ఉపయోగించి తమ చిత్రానికి ఇచ్చేలాగు రాశివారంతా చేరే అవుతుంటారు.”

“ప్రశ్నలకు జవాబు రాయడానికి తమ గుడ్డిని వినియోగించి రాయాలి గాని భట్టిచేయడం పనికిరా ఉంటుందే!”

“ఈలాగని పైకి చెప్పడం మటుకే. కాని అసలు సహస్యం చేరు.”

“అంటే?”

“మీకింకా బహిరంగారేకాని అంతరంగాలు తెలియని లాగు న్నాయి. తప్పకుండా తెలిసికొని ఉండాలి. చెబుతా వినండి. ఇంగ్లీషు దొరలు ఇక్కడికి రాకపూర్వం మనదేశంలో శాస్త్రాధ్యక్షులను మరో లా ఉండేది: ఆకాలంలో ఒక్కొక్క శాస్త్రాన్ని రెండు మాడేళ్లు బాగా చదువుతూ ఉండేవారు. ఆ పరిశ్రమకూలాన్ని వారికి గ్రంథాల్లోని మర్కాలు కూడా అవగత మవుతూ వుండేవి. కాని ఇప్పటి కాలేజీల పద్ధతి వచ్చిన లగాయతూ ఆప్రాచీన పద్ధతులని మార్పుకో వలసి వచ్చింది.”

“ఎందు నిమిత్తం?”

“రెండుమాడుసంవత్సరాల్లో చదవగలిగే గ్రంథాల్ని పద్నాల్గింటిని ఇప్పుడు ఒక్క సంవత్సరంలోనే పూర్తిచేయ

బాడెను. మరి ఏంచెయ్యాలి? ముఖ్యమైన శాస్త్రాధ్యక్షులన్నింటిని వల్లన వేయించి పాస్ చేయిస్తారు పండితులు. ఆక్రమాన్ని పాసయినవాళ్లే ఇప్పుడు మన పండితులు. వీళ్లు మనం రాసి యిచ్చిన చేపర్లను మానే టప్పనూ వాళ్లు వల్లించి ఉన్న ముక్కలు వచ్చాయా లేదా అని మాస్తారుగాని ఇది ప్రశ్నకు తగ్గ జవాబు అవునాకాదా అనిపూడరు. వానాకష్టాలు పడి, ఆగోగ్యాన్నికూడా చెడగొట్టుకొని, పశువులాగు చనివి, పరీక్షాభవనంలో హాజ్జీని మనం రాసేదాన్నంతా పరిగించి చూచి మార్కు లిస్తూ రమకొన్నావా ఏమిటి ఈచండా మార్కులు? నేలకొల్క విద్యార్థులు వేరేవరుగా రాసే జవాబులన్నింటిని బాగా పరిగించి మార్కు లివ్వాలంటే ఒక్కనాళ్ల చావమా? వీళ్ల కంతతీరిక ఎక్కడ? ఓపిక ఎక్కడ? వేలవచేలు చేపర్లని తిరగయ్యాని నాలుగయిదు వారాల్లో.”

“బాగా మాడ గవీరి నన్ను చేపర్లనే తీసుంటే?”

“ఫీసు తగ్గిపోయా మరీ-అలా గప్పటికీ కాదు. అంచేతే పరీక్షకుడు చేపరు తెరచినాడంటే చేతివేళ్లు మెప్పిస్తూను పనిచేసి కాసి తాన్ని తిరగేస్తుంటాయి. ఆసమయాన్ని పరీక్షకుని స్వావేశాని న్నిప్పుకో ఆయన అంతసంతోషాగ్నం వల్లించిఉన్నపదాలూ, వాక్యాలూ, ఏదైనా ముక్కలూ పడ్డాయా అంటే సరే-తేకపోతే చేపరునిండా క్రాసుమార్కులే.”

“మేమింకా వివరాలు-ఈలాగని.”

“మీది డిగ్రీపరీక్ష కాదుగా-మచ్చేసంవత్సరం అన్నీ తెలుస్తాయి.”

“అయితే డిగ్రీలవల్ల లాభం చేసినా? నీ అభిప్రాయం.”

“ఎందుకు లేనూ? ఉంది.

“ఏవిధాన్ని?”

“ఏదైనా స్కూల్లోనో కాలేజీలోనో నాకరి దొరికితే వాటినే మళ్లీ శిష్యులచేత ఏకగుపు బెట్టింపడానికి పనికొస్తుందా? ఇంకోలాటి నేవానృత్తిని స్వీకరించినప్పటికీ కొన్నాళ్లు అలవాటైన తరువాతి రాయడానికి, చదవడానికి, అధికారియిచ్చే ఆర్డర్లను గ్రహించడానికి, అవసరంబడితే వారికో మనవిచేసికోడానికి తగిన యోగ్యత తప్పకుండా వస్తుంది. ఇంతకంటే మన కీచెప్పబడువుతో పనేముందీ? హాయిగా రెండుపూటలూ కడుపు నల్లబడుతూవుంటే ఎన్నడైనా వీటి పేరైనా ఎజ్జేవాడేనా? దానికోసమే కానూ ఈ అగచాట్లన్నీనీ? ఇక గాల్లో ఎగరాలనే గొప్పగొప్ప ఆకాంక్షలు మన కప్పుమా కలగనే కలగవు. ఆలాటిగొంతెమ్మకోర్కెలను మనస్సుల్లో పెట్టుకోడం నల్ల వాళ్లకి ఆరో మహాపాతకం. సరే పరీక్షలమాట ఉండనీ ఇవి కాకా మానవు, మనం ఇవ్వకా మానం-మీరు నన్ను చూడగానే ‘నీ కక్కడి సమాచారం తెలిసిందా ఏమిటి? అని అడిగారు. సమాచార మేమిటి? రావీదగ్గర ఏదైనా విశేషాలు జరిగాయా?”

“విశేషాలున్నాయని కాదు మాఅభిప్రాయం. లే విని-ఆనందం నీకు తెలిసిరా లేదా అన్నాము. ఇదివరకు పరీక్షలగోలులు పెట్టాము అంటే రైలువంతెన దగ్గరి కట్టమీద ఎక్కడజూచినా ఏదీ కనిపించలేదు. అంతగాకుండా పూర్ణ అమ్మమఠాని నమ్మిక పండ్లనీ, పాతమిఠాయిలనీ విద్యార్థుల కంటగట్టి పూర్ణ పోగుచేసుకొందామని పండ్లవాళ్ళు, మిఠాయిలమ్మేవాళ్ళు పచ్చీవాళ్ళు. వీళ్ళందరితో గలసి ఆస్థలమంతా మనుష్యులతో కలిసిపోయి తూ వుండేది. ఇన్వేస్టిమెంట్ మాటాగే దారితప్పించిన నలుగురునుగు విద్యార్థులు దప్పు ఇంకావూలేదు-కట్టంతా బావురుసుంటూ ఉంది. మాకునూడా ఏలాగో అనుంచి తిరిగి పద్మావతిగొన్నాంగాని ఎండిచేత రావడానికే బద్ధకంచాం. ఇక ఇంతమీదం రానే వచ్చాంగదా అని అక్కడే కూర్చుని కొయితాలు తిరగేసిపచ్చాం. కాని ఇన్వేస్టిమెంట్ పాడైన దన్నుమంటే-నిసంగ ఏమిటి-గట్లో బాగా చదువు పాసాండా? అక్కడేనూ విశేషాలు లేవు గామా?”

“నువ్వో ఏం విశేషాలూ? లాహోరునీలో జరుగుతున్నాయి విశేషాలన్నీ. అందుమూలాన్నే కాదువు రుచీ దగ్గర జనసాక్ష్యం గానడం-ఒకగంటైంది. సయ్యో మ్మోబజారుమంచి అయిదారుమంది గృహిణులు స్నానం చేయడానికిని వచ్చారు. వాళ్ళు బావా తీతో చెప్పతూ ఉంటే విన్నాను- మూడు నాలుగుగుంటలప్పుడు డిస్కం బజారులో సీక్కులకే మసల్కామలకూ గొప్ప పోట్లాటైందిట. నిమిషం లో ఇటువేపు యాభైమంది సీక్కులు, అటువేపు అరవైమంది తురకలు పొగయ్యారు. క్షణంలో అంగళ్లన్నీ మూసేశాయి. ఇంతలోకే ఎవ్వరో టెలిఫోన్ చేశారు. చేతులుచేతులు కలియడం మొదలైందిట. కాని గాలిగైదు నిమిషాల్లోనే పోలీసుకమిషనరు, సూపరంటెంట్, కమిజ్-కమిషనరు, మేజిస్ట్రేటు, పోలీసు జవాన్లు గుర్రాలమీద పరుగువేసికొని వచ్చి చూకలను ఇంతలా అవతలాతోలేశారుట. ఇప్పుడాబాజారులో ఎక్కువమంది పోలీసువాళ్ళని కాపూ ఉంచారన్నీ, ఆసమయానికే అందరూ పారిపోయినప్పటికీ రెండుపహిలవారు ఉద్రేకంతో ఉన్నారనిన్నీ, సమయానికికే హాల్లో ఓమాటు భిదాయినిదాని తయారుగా ఉన్నారనిన్నీ చెప్పారు.”

“ఆపోట్లాట కలగడానికి కారణం మేమిటి?”

“కారణమేమిటి? వీటిని పోట్లాట లనడంనూడా తప్పే. ఇవిన్నీ ఒకవిధమైన తమాషాలు. ఇన్వెస్ట్ పొందని పగగంటలప్పుడు మనం చేసరు ఇచ్చి యూనివర్సిటీహాల్లనుంచి బయటికి రావడంతోలే మాలో కోర్టుమీద మ్యాగియానికి ఎదురుగుండా కోతులవాగు కోతులను ఆడించి మాడడానికి చుట్టూమూసిన వాళ్ళ దగ్గర డబ్బు పోగుకేశాడు మాకూ గామా?” వాడిచేతిలో హేంబైత్తిమంది. ఆబైత్తిం పైగను బట్టి కోతులు తమాషాచేస్తూ వచ్చాయి. వాడాబైత్తిన్నీ కుడిప్రక్కకు ద్రిప్పేటప్పటికి కోతులన్నీ రెండుకాళ్ళ మీద నిలచిపరస్పరం చేతులను

పట్టుకొని మహాశికుగా కులుక్కుంటూ నడివడం ముదలెట్టాయి-బైత్తిన్నీ వాని ఎడమవైపు ద్రిప్పేసరికి పోట్లాటపోట్లాటగా వీర్పడి గుర్ర గుర్రు ముకుంటూ మహా భీకరంగా పోట్లాడడం ముదలెట్టాయి. అప్పటి వాటి ముగాలమీద ఉద్రేకం, ఉద్రేకం, పోట్లాటపోట్లాటా మాస్తే ఇవన్నీ పరస్పరం కరుగుకొని రక్తం, కొని పస్తానేమీ అని భయం కలిగింది. ఇంతలోనే వాడు బైత్తిన్నీ కింద పోట్లాడు. నవ్వున కోతులు పోట్లాడడం మునేసి ముగాలకొని ఆకాళంకేసి మాస్తూ కండ్లను ముమిట బాపించాయి. రెండువైపు బైత్తిన్నీ పైబైత్తిలే అవన్నీ నేల కేసి ముగాలు ద్రిప్పుకోన్నాయి. అంటట వాడాబైత్తిన్నీ పలయా కారంగా వినలేటప్పటికీ అవి రెండుకాళ్ళ మీద నిలచి రెండుచేతులతో చుట్టూ పోట్లాడున్నవాళ్ళందరికీ సలాములుచేశాయి. ఇవిచేసే తమాషాలన్నీ మనకంటికే చాలా ఆనందం కలిగింది. ఆడించేవాడికి బాగా పచ్చులు గొరికాయి. ఆకోతులపోట్లాటను పోట్లాట అంటారా? తమాషా-అలాగే యామనపోట్లాటలు. వీటికారణాలూ వాటికారణాలంటేవే. తక్కిన వీకార్యాలకూ నా కారణాలంటేతీరాల్సిగాని యీ మనవివాదాలు కారణం లేకుండానే అవుతూవుంటాయి. ఒకవేళ నేన్నే నా కల్పించినప్పటికీ అది అందులకు గారణమై ఉండదు. నాకు నోచినంతలో వీటికి అసలు కారణం మేదైనప్పటికీ గోకారణం మాత్రం మనగంట పహిలవారి హాం, దురాగ్రహం. అంతేకాక ఈకలహాల్లో పొంగువులుగాని, పాపామ్మడియలుగాని పెద్దమనుషులైన వాళ్ళవరూ చేయిచేసుకొన్నలాగు కనబడను. అనామకులైన నీచులు, పోకిరీలు, మోసగాళ్ళు, నండాలు తన్నుకొని కల్లాలంటేయడం. జగడమంతా అయినతెండ్లతో గునుతమ జాతివాళ్ళని పక్షపాతం కలుగజేసికొని పెద్ద మనుషులైనవాళ్ళూ రంగంలోకి దగడం, సభలుచేయడం, లేకచ్చర్లు కొట్టడం, డబ్బునిసాలుచేయడం, ఖిచ్చుచేయడం, అన్నీ బులపాటాలూ తీరినతర్వాత మళ్ళీ యథావార్యం శాంతించడం-మానగరపువంతుకూడా అయిందిగా అని సంతోషించడం.”

“ఏమిటో! ఈవెని పోట్లాటలన్నీ నీ-మనయింటికి మనమే నిర్వహించుకోవడం-తెలిసిమాడాను.”

“జరిగినంతకాలం జరగాలి-ఆవడానికి చేసే మనవాళ్ళ ప్రయత్నాలన్నీ వ్యర్థమే అవుతూవున్నాయి. ఇంతకూచేస్తే నా సమయం రావాస్తే.”

ఈలాగు పోట్లాడుకొంటూ నిట్టని పట్టుకొనిఉన్న గోల్ బాగు అనే తోటలో ప్రవేశించారు. క్రమంగా కాశ్మీర ద్వారము, భాటిద్వారము, మోరీద్వారము, హోరీద్వారములు గడచిపోయినాయి. లో హోరీద్వారము దాటికొంచెము మూరం వెళ్ళేసరికి శీతలామందిరంలోనుంచి బాగుంటలదప్పుట్టు వినవచ్చాయి. వీళ్ళుముగ్ధురూ ఒక్కొక్కరిలో పరుగెత్తి మందిరద్వారంలో చేరారు. అమ్మవారి హోరీసమయం. విద్యార్థులప్పుడక్కడ తప్పకుండా ఉండి తీరాలి.

౨

ఉత్తరహిందూస్థానంలో మందరమంటే వేవాలయం. లాహోరులోని శివాలయమందరం అయినాగినది. అక్కడివార్లంతా అదేవిని దర్శనం పిలుస్తారు. ఇప్పుడీ గుడినిగురించి వాలునడక పులా దీని నామ కొని ఉన్న లాహోరుభాగమునుగురించి కొందరి వివరంగా విన్నాను. లేకపోతే మాడో ప్రకరణంలో రాయబోయే సంకలులు తెలియవు. ప్రస్తుతం సిటీలోని పిలవబడే గంజితోంగునాటి పురావసలాహోరు పట్నానికి దక్షిణంగా ఉంది ఈగుడి. ఆకాలంలో దీనిని పేరూలేమంది ఉండేవట. ఒకసన్నాని అంగులలో ఉంటూ ఉండేవాడు. దీనికి తూర్పుప్రక్కని శాల్మీదరవాజా అని, పడమటవైపున లాహోరుర్వాజా అని పట్నంలోకి గోవదానికి రెండుద్వారాలున్నాయి. ఈ లాహోరు దరవాజానుంచి గుడికి పనులుగా తిన్నగా ఒక్కమైలుదూరం పోయినామంటే పురానా అనార్కలీబాబు వస్తుంది. ఇతిహాసప్రసంగమైన అసలు అనార్కలీబాబు ఇదే. పూర్వం ఈమందిరానికి చుట్టూప్రక్కల దూరదూరంగా తోటలు, తోపులు పొలాలు ఉండేవి. వాటి కరువాత అంత అడవులుమామే. గుడికి ఆనుకొని శిశునాలు, గోరీలు ఉండేవి చెప్పకొంటారు. అందుకు తార్కాణంగా యిప్పుడు ఈమందిరం చెనకాలగా ఉన్నతోటలో గుడిచే నిమకలు, పుట్టెవి ప్పలు, బయటపడతావుంటాయి. మన్నంత బూహిలా గుంటుంది. తాని యిప్పుడీమందరంకి బొత్తుగా మారిపోయింది. ఇప్పుడు దీనితో సామాన్యపు రాజవాడలు సరితూగలేవు ఇంతటి ప్రసిద్ధమైన మందరం ఇంతటి ఆదాయముగలదీ లాహోరులో ఇంతో లేదు. ఇప్పుడు దీనికి సంవత్సరానికి నీక రందాయం లక్షమున్నువేలకంటే రెండున్నువగా ఉంటుంది. ఇంగ్లీషువారు పంజాబును లోకరూపుకొని పైల్వేరైలును వేసి పెద్దదుర్గంలాటి టైమర్ గట్టించారు. దాంతో లాహోరుచిత్రోపాటు ఈమందరంవరకుడా తిరిగిపోయింది. దీనికి నాలుగువేపులా ఉన్నతోట లూ, తోపులూ అగణ్యాలూ సుందరపతాల భింసాలంత సుందరమయినాయి. ఉత్తరాన్ని నీటి ఉండేసేంది. దిక్కిన మూలవైపు పులామూడా నాలుగుదుమ్మల మారానికి మించిన పట్టణం పెరిగింది. ఇంకా పెరుగుతూఉంది. పాతికనార్కలీ బాబును ఇప్పుడెవ్వరూ గురిచుకోనే తెలచుకోరు. ఈ మందిరానికి పుల్లంగుమార్గంలో పడమటగా వెలిసిన అనార్కలీబాబుగారి ప్రస్తుతం లాహోరు నగరానికికంతా అలంకారభూతిం. ఈ పురాతన మూల అనార్కలీబాబు కలిసివచ్చేటనుంచి అట్లంగా తూర్పునుంచి పడమటికి గోల్కోడు వ్యాపించి ఉంది. ఇది రావీనదిమారుగా వచ్చి పెరుగుతున్న గ్రాంట్ బ్రిడ్జికోరుమనుంచి దీని పట్నంబుధ్యగుండా ఘోరు గుల్మోమృదప్తైర్లు ప్రయాణంతోస్తూ లాహోరు కొంతోమెండుకు బోయింది. ఈగోడుమూడా చాలా సుందరమైనదే. మనోహరవిస్త్రాలంకార విభూషిత యగు హిందువునపు అనార్కలీ; పాశ్చాత్య వధవు మోల్కోడు. ఈరెండు కలిసివచ్చేట పూర్వపాశ్చాత్యసంకరం, లాహోరులోని ముఖ్యసార్వజనికభవనాలన్నీ

ఈగోడుమీదే వున్నాయి. రావీనదిదగ్గరనుంచి బయట్రామంటే గ్రామంగా పూర్వపు ఆఫీసు బిల్డింగులు, చిన్నంపిలవతెన, న్యూ హాస్పిటల్ భవనాలు, బాగుపాసుసీదు, గురుత్వభవనాలు, ఇస్లామిగానా మోసూ, తోబిల్డింగులు, పెంట్రెత్తైనింగ్ కాలేజిసౌధాలు, గవర్నమెంటుకాలేజీ, కంపనీబుర్సుయూనివర్సిటీభవనాలు, మ్యూజియం, జనరల్పోస్టాఫీసు, హైకోర్టుబిల్డింగులు, లాఠిమ్యగార్డెన్లు, జా, గార్నమెంటుహౌస్, గవర్నర్ బంగళాలు, ఫిఫ్తకాలేజీ బంగళాలూ ఇవన్నీ పది పన్నెండు మైళ్ళమారం నగరా వ్యాపించి ఉన్నాయి. ఇవి గాక వీని మధ్య మధ్య కొప్పయూగోపయూ ఫరమలూ, బాంబీలూ, హిందువుల వద్దక వ్యాపార స్థానాలూ ఉన్నాయి. ఈలాగు పట్టణంమితిమిరి అభిస్థితి పొందడంచేత ఇప్పుడీగుడి లాహోరు యొక్క హృదయస్థానాన్ని ఆక్రమించింది. ఇంతవరకైన పహంతులు గూడా దూరాలలోను గలిగి గుడికి చుట్టూప్రక్కలా ఫర్లాంగుల కొలదీ వ్యాపించి ఉన్న తమ నివేళసథాలాగ్ల దివ్యమైన భవనాలను గట్టించి వదిలారు. అమ్మవారి గచ్చగుడి, దాన్ని ఆనుకొని ఉండే సౌధాలూ గాక దీనికి చెందిన పేడలు మిగిలిన రెండుమూడుఫర్లాంగుల పర్యంతం వ్యాపించి వున్నాయి. సాటుకు వీటివంచి అద్భుతమాలంగా అగస్త డెల్టావేలు వస్తాయి. మందిరానికి ఎదురుగా అనార్కలీ నుంచి రైలు వేమనుకు బొయ్యే హైకోర్టు ఉంది. ఈగోడుమీదుగా సమానాంతరంలో పట్టి దిగువగా గోల్ బాగ్ గోడ్డు ఉంది. ఈ గోల్ బాగ్ సిటీని ఆనుకొని తూర్పు దిశగా పడమటి పార్సాయిల వాక్రమించి వలయాకారంగా ఉంటుంది. ఈ ఆకారాన్నిబట్టి దీనికి గోల్ బాగని పేరువచ్చింది. ఇది పూర్వం సిటీ చుట్టూ ఉండే అగస్త. ఇంగ్లీషువారు ఈకంకున్నా పూడ్చించి తోటకంటే మార్చి మధ్యగుండా కేలం మనుష్యులు నివసదానికి గోడ్డు వేయించారు. ఈగోడ్డు రెండువేపులా ఫర్లాంగు ఫర్లాంగు మందలలో యన్నో కాలితాటలను వేయించి తోటవంతా ప్లాట్లుగా విభాగం చేశారు. ఈ తోటకంటా ఎప్పుడూ గడంవెడల్పు నీళ్లకాల్య పారుతూ ఉంటుంది. ఈకాలవ నీటిని ఒక్కొక్కరోజు ఒక్కొక్క స్థాటులోకి విడుస్తావుంటారు. ఇందువలన ప్లాట్లన్నీ ఎప్పుడు చూసినా వచ్చని గడ్డతో నిండి మహా సుందరంగా ఉంటాయి. అప్పుడప్పుడీగడ్డిని మెషీన్తో కోస్తూ ఉంటారు. ఇవిగాక అనేకరంగుల పూలచెట్లూ, తీగలూ, ఫలవృక్షాలూ ఈతోటయొక్క అందాన్ని రెట్టించు తేస్తూ ఉంటాయి.

సామంతాలచుప్పుడు, ముస్లింగా ఎండాకాలంలో, ఈ గోల్ బాగులోని వచ్చిక బయళ్లన్నీ మనుష్యులతో నిండిపోతాయి. కొన్ని చోట్ల రాజకీయసభలు, కొన్నిచోట్ల సాంఘికసభలు, కొన్ని స్థలాల్లో సాగువుల ఉపవ్యాసాలు, మరికొన్నిచోట్ల ఫకీర్ల సంభాషణాలు. పండితులు పురాణాలు చెబుతూవుంటే, శ్రోతలు వలయాకారంగా కూర్చొని వింటూ వుంటారు మతికొన్ని స్థలాల్లో. మరికొన్ని ప్రదేశాల్లో కట్టలేని సిక్కుపాటకులు హాగోనియం మందు తెచ్చు

కొని నాయనూ క్రావ్యంగా పాడుతూవుంటే వింటూ ఉంటారు అనే కమంది. బలిగుడు అడేవాళ్ల జట్టి లింగోవైపు. చంటి బిడ్డలని మెత్తని గడ్డిమీద ఆకుకోడానికి వంటి పెడితే వాళ్లు బోగిలవడే, మోకాళ్ల మీద నిలచి గడ్డిపోవలసి గుప్పిశివో బట్టికొని లాగుతూవుంటే వాళ్లని ఓరకంట చూస్తూ గుంపులు గుంపులుగ జేరి ముప్పటలాడుతూ వుండే యువకులగు తల్లులు మరికొన్ని ప్రదేశాల్లో ఈలాగు సాయంకాల మైదుగంటలయిన పిదప గోల్ బాగ్ ప్లాట్లన్నీ ఉత్సవాలతో నింపి కలకల్లాడుతూ వుంటాయి. * అమ్మవారి దర్శనానికి లోపలికి వెళ్లాలంటే మొదలు రెండు పెద్దద్యారాలని దాటాలి. ఇందులో మొదటిది ముఖద్వారం. ఈద్వారంమీద నోకమేడదానిమీద గోపురాలు-ముఖద్వారం తరువాత మకోవిశాలమైన ద్వారముంది. ఈ రెండుదరవాల్లో దృఢములైన తిలుపులున్నాయి రాత్రి ఏక గంటలు కావడంతోటే ద్వారాలతలులను మూసివేసి వాటిమధ్య భాగంలో ఉండే కిటికీలాంటి చిన్నతిల్వలని 9 గంటలవరకు తెగచి వుంచుతారు. ఆసమయంలో తీయమండా పహరా వుంటుంది. ద్వారాన్ని దాటి లోపలికి పోవడంతోటే ఎదురుగుండా దేవీమందిరం. ఈదేవీమందిరం సంగమర్మరపు పలకలతో గట్టబడింది గోడల్లో నాలుగైదుమూళ్ల అద్దాల్ని పొదిగి బిగించారు. అదిగాక గోడలమీద భాగంలో అనేకవిధాలనిత్రాలున్నాయి. ఈ దేవీమందిరం సగోదరంలోని కమలంలాగు మహామందిరంగా ఉంటుంది. ఈమందిరానికి నాల్గవేపులా పదిపన్నెండు గజాలమేరఖాళీప్రదేశం. అడుగున నాపబంబలను పరిచారు. మందిరానికి ఎడమవైపు రెండంతస్తుల గదులు చాలా ఉన్నాయి. వాట్లలో గుడియొక్క మహంతులవారూ, ఎప్పుడూ అక్కడే ఉండేసాక్షువులూ వుంటారు ఈగదులను ఆనుకొని పాతకాలలు కొత్తార్లు ఉన్నాయి ఈభోజనశాలలో అతిథులు, అభ్యాగతులు, వైరాగులు, బ్రాహ్మణులు, భిక్షుకులు అంతగలసి నూటికంటే ఎక్కువ మంది రోజూ రెండుపూటలూ భోంచేస్తూ ఉంటారు. ఇందు కయ్యే ఖర్చుతా మందిరాదాయంనుంచే. దేవీమందిరానికి కుడివైపు శివాలయం; దానికి కుడిప్రక్కగా మరికొన్ని భవనాలున్నాయి. వీరిలో ఉత్తరంగా ఉన్నది చాలావిశాలమైన మూడంతస్తులమేడ. నేలమీది గదుల్లో, రెండంతస్తుల్లోని ముందరిభాగపుగదుల్లో విద్యార్థులుంటారు. గదికి ముగ్గురు నలుగురుచొప్పున యాభై అరవై మంది ముఖంగా ఉండడానికి దగిన గదులున్నాయి. వీట్లలో ఎప్పుడూ తియ్యకుండా యాభైమంది విద్యార్థులుంటారు. వీళ్ళిమందిరములోని పాతకాలలో సంస్కృతము జదువుకొని పంజాబు యూనివర్సిటీ పరీక్షలకు తయ్యారవుతూ ఉంటారు. కాని పరీక్షలు జరిగేదివాల్లో మరినెలభై యాభై మంది విద్యార్థులు పంజాబులోని అన్యప్రాంతాలనుండి వస్తారు. ఈ పరీక్షలు పంజాబు యూనివర్సిటీకి సంబంధించినవి. ఓరియంటల్ ఫాకల్టీ పరీక్షలనిగాని, ఓరియంటల్ టైటిల్స్ అనిగాని వీటిపేరు. ఇవి

అరబ్బీ, ఫార్సీ, సంస్కృతము, ఈభాషల్లో జరుగుతాయి. సాధారణంగా అరబ్బీ, ఫార్సీ భాషలపరీక్షలకు మహమ్మదీయులు, సంస్కృతానికి హిందువులూ వస్తూవుంటారు. ప్రతిసంవత్సరం సంస్కృతం నిమిత్తం నాడునందల మంచి విద్యార్థులు నానాప్రాంతాలనుండి వస్తారు. ఈ వచ్చినవాళ్లలో ఎక్కువమంది బైలుప్రొఫెసర్లగ ఉన్న మూడుగురు మందిరంలో దిగుతారు. తక్కినవాళ్లు సీలమందిరంలో. ఈ రెండు కోట్లాదిగేవాళ్లకు ఒక్కసారం పరీక్షలకి ఉచితంగా ఉండడానికి స్థలం, రెండుపూటలూ భోజనం వొరుగుతుంది. ఈ ఏర్పాట్లనుబట్టి శీతలామందిరంలోగూడా కొన్నివాళ్లు చాలామంది దిగారు.

ఇంతటితో ఇప్పుడు వీళ్లసంగతి వచిని మళ్ళీ రాస్తాను. రెండవ యంతస్తులోని గదులకు వెనుకభాగాన్ని విశాలమైన శాలలున్నాయి. వాట్లలో పండితులు విద్యార్థులకు పాఠాలు చెబుతారు. ఈ మేడయొక్క మూడో అంతస్తుమీద ఒక్క కాపురానికి దగిన గృహముంది. అందులో ముఖ్యాధ్యక్షులకు లంటారు. అధ్యాపకులూ, విద్యార్థులూ మకో భోజనశాల ఉంది. దీనిఖర్చుతా మందిరాదాయంనుంచే. శివాలయానికి తూర్పు దిక్కి పార్శ్యాన్ని మరికొన్ని మేడలున్నాయి. వాటిలో అభ్యాగతులైన సాక్షువులూ, దేవీగృహం నిమిత్తం వచ్చి కొన్నాళ్ల పాటు ఉండే గృహాధులూ దిగుతూ ఉంటారు.

ఇక ఈ దేవీగృహానికి ఒక్క హిందువులే కాదు, సమస్తస్థూల వారు వస్తారు. విగ్రహాంధనం వేదవిరుద్ధం; దాన్ని చేయడం మహాపాపం అనిచెప్పే ఆర్యసమాజకుల యువతులు, ఏకేశ్వరోపాసనం మనం చేయదగింది, ఈబొమ్మలపూజలన్నీ అనాగరికులని బోధించే బ్రహ్మసమాజకుల భార్యలు, దేవునిపేర్లు మరొక్కనిపూజించడం దోషమని వాదించే దేవసమాజకుస్త్రీలు, హిందూదేవాలయాల్లోకి బోవడానికి సమ్మతం పని జైనులకాంతిలు, సంఘసంస్కర్తల గర్భవత్తులు తమతమభర్తలు కార్యంతరాలనిమిత్తం ఇల్లు వదిలిపోయిపోతే బిడ్డలని జంకబెట్టుకొనివచ్చి అమ్మవారిని దర్శించి వారితీర్థప్రసాదాలను దీసికొని పోతూ వుంటారు. లేకపోతే యేవేళ్ల అమ్మవారు పోసి గండ్రబింబంలాంటి తమబిడ్డలు కుమార్తెలైపోతారో అని భయం. భయంచేతనే భర్తీ ఎక్కువ. ముసల్మాన్ స్త్రీలుగూడా దేవీని చూరాన్నుంచి దర్శించి పాదతీర్థం ముగాలని కొట్టించుకొనిపోతారు. వీరికి గర్భగుళ్ళోకి పోవడానికి పీలులేదు. గర్భగుడివెలుపల వీరినిమిత్తం ఒక కిటికీ ఏర్పాటు ఉంది. అక్కడికి వచ్చి ముసల్మాన్ యువతులు బిడ్డల నెత్తుకొని నిలుచుంటే పూజారి అమ్మవారి పాదోదకం తీసికొనివచ్చి వాళ్ల ముగాల మీద జల్లివాల్సి చేస్తే ముదువులను పోగుచేసికొని పోతూవుంటాడు. ఈ మందిరానికి పురుషులుగూడా వస్తూనే ఉంటారు. కాని స్త్రీలసంఖ్య అపరిమితము. మార్చి ఏప్రిల్ నెలల్లో గొప్ప ఉత్సవాలు జరుగుతాయి. ఆగోజులలో రావడానికి పోవడానికి సంకుచితం. ఈపుత్సవాలు మొదలైననానివల్ల అనేకవేల రూపాయల ఆదాయం.

* ముఖ్యంగా శీతలామందిరానికి ఎదురుగుండా ఉండే భాగంలో రోజూ తిరుదాల్లాగే వుంటుంది.

బాగంటలూ గంటలమోతలూ చెవిలో బడడంతోటే మన విద్యార్థులు ముగ్గురూ ఒక్కపరుసూ ముఖద్వారం జేరారు. అప్పటికే సగంహాగతి కావచ్చుంది. దాన్ని గనిపెట్టి వీళ్లు మళ్ళీ తూటాలో తమగంబలకాడికి బరు త్తి ప్రస్తుకాల్ని శిటింగ్లోనుంచే హోపటికి గిరాలు పెట్టి వచ్చి హోరతిలో కలుసుకొన్నారు. ఇంకా హోరతి సమాప్తమైంది. నంటనే ఇంకొక అవతలూ ఉన్న విద్యార్థులందరూ అమ్మవారి యెడట పండుపండ్లుగా నిలబడి మొదలు దేవునిరూపస్థాతిల్లో కాలను పఠించారు. అందులో ఒకేస్వరంలో రంగందీసి పఠిస్తావుంటే వినేవాళ్ళకి మహా ఆనందం కలుగుతుంది. ఈస్థాత్రాలను బూర్తిజేసి గర్భగర్భంలోనుంచి బయటికి వచ్చి ఎంతో కోరికలవచ్చిన స్థానాలను గాల్లు పఠించుకొంటూ ప్రదక్షిణలు చేశారు. ఇవి కావడంతోటే దేవకి ప్రణామాలుచేసి శివాలయం ఎవటికివచ్చి పూర్వాలాగే గార్లదీరి నిల్చుని అందరూ వివాయకస్థాత్రాలు, శివస్థాత్రాలు పఠించారు. ఇది ముగియగానే మహాదేవునికి నందనాలుజేసి వీళ్లు మహంతులవారి దగ్గరకు బరుగెత్తిపోయి వారిపాదాలకు నమస్కారంజేసి, అంతకు బూర్వమే యక్కడజేరి మహంతుగారి ప్రక్కని కురిచీలమీద కూర్చున్న అధ్యాపకులకు దండంపెట్టి వారియెడట నేలమీనుపూర్వున్నారు. దర్శనానికివచ్చిన గృహస్థులు మగోప్రక్కను కూర్చున్నారు. ఏదో సంభాషణ అవుతుండేది. మహంతుగారు కూసామనిసి; మంచి ఉదారంగా కలవారు. ఎల్లప్పుడూ ప్రసన్నమనంతో ఉంటారు. వీరి అన్నత్రేత్రంలో రోజూ గోంచేసే గల్లు మాడునెంబలమందికి చిక్కువగారు. చిగ్గర ఉన్నవాళ్లు కొందరు ఇంతిభిన్న ఎందుకని ఏమమ్మా ఉంటారు. కాని వీరు వాళ్లమాటల్ని లక్ష్యమేచెయ్యరు. విద్యార్థులమీద చాలాప్రేమ. కులాసా పుట్టిందంటే నూరు నూటయొక్క గూఢాయలు ఖరీదుచేసే పండ్లుబుట్టలు ఒక్కనిమిషంలో నచ్చిపనితాయి మామ్మా చూస్తావుండగానే విద్యార్థులు తోట్లాటొక్కలూ మిగిల్చేస్తారు. ఒక్కొక్కసమయంలో త్రోరాన్నాలు, మోహనభోగాలూ ఎగడతూ వుంటాయి. కాని వీరిది మహానిగ్గత్యస్వభావం. తమమీది కేదైనా విపత్తు వస్తుందని తెలిసినప్పటికీ వచ్చినతర్వాత తింటాలు పడడమేకాని ముందుగానే తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నంజేసే స్వభావంకాదు. గృహస్థులు వీరితో మాట్లాడుతూ ఉన్నది డిగ్నీబజారు విషయమే. వీళ్లకోసలహా ఇస్తావుంటే మహంతుగారు దానిని పాటించడంలేదు. వీరు నిగ్గత్యంగా నవ్వుతూ “ఇలాంటి విడివర కన్న జరిగాయి—కొత్త గారు. ఇప్పుడంతగా మనతలమీది కేం నచ్చింది?” అన్నారు.

“నిజమే కానిండి—వాటికి నీటి చాలానేదాఉంది. మేంకూడా అన్నీ చూస్తున్నాం కాదు. కాని ఇవ్వాలి సాయంకాలం సైఖిరి మాస్తే ఏదో గొప్పఉపద్రవం అయ్యేలాగే కనిపిస్తోంది. ఏలాగైనా మన ప్రయత్నంలో మనం ఉండడం మంచిది. మనం కలహానికి దిగకపోయినప్పటికీ ఒకవేళ మనమీది కేదైనా వస్తే తప్పించుకోనైనా వద్దా?”

“ఎవరో సిక్కులూ తురకలూ పోట్లాడుతుంటే మనకు వచ్చిన భయమేమిటి? మనకూ తురకలకి ఏమైనా విరోధం ఉందా—మీరన్నలాగు జరుగుతుంది మనకోడానికి? ఎంతమంది తురకాళ్లు వస్తూఉంటానో చూశారా మనదేవకి ముక్కు దానికి?”

“మీరాలాగు సెలవుస్తే మేమేం జెప్పాలి? వీళ్ల మీద మీకింతటి నమ్మకం ఏలా కలిగిందో తెలియడంలేదు. వీళ్లు సిక్కులనీ మనల్ని వేరువేరుగా చూస్తారా? కాఫర్లంతా ఒకటే వీరిదృష్టికి. ఛాప్లెన్లైనా, హోంలీం ఎవళ్లతో ఉన్నా దాన్నంతా ఆలోచించరు—ఎవళ్లు చిక్కిన వాళ్లమీద మాపిస్తారు తమ శౌర్యాన్ని. ఇంతవర కన్నీ పోట్లాటలో అయ్యాయి వాటివిమయమే మన మేం వింటున్నాం? కలహాలు తగ్గిపోయినతర్వాతకూడా ఎవడైనా గ్రహచారంచాలక పెంబరిగా కోరికాడంటే హాశిభగతం పట్టిస్తానన్నారూ.”

“అయితే ఇప్పుడు మీసలహా ఏమిటి? ఏం చెయ్యమంటారు చెప్పండి.”

“చేసే దేమునీ? ముందుగానే వాణాలో రిపోర్టుచేసి భగవత్తు ముప్పైమంది పోలీసువాళ్లను బిలిపించి రేపుపలంతా మందెరంలోపలా బయటా కాపలా పెట్టింకండి. సాయంకాలండాకా ఉంటే వల్లి పోతారు. ఇందులో మనకు వచ్చే నష్టమేమిటి?”

బిగ్గగా నవ్వుతూ—“నాంచిబూర్లగ్గే బయటేరారు—పహావ్వా—ఇలాఉండాలి ఆర్యసంతా నాలన్నర్యమంతే—ఎప్పుడో ఏమో వస్తుందని ముందుగానే వల్లి పీరికాళ్లట్టుకోవాలి! నామాటకూడా కొంచెం వినండి. మనదుగ్గ అనుగ్రహం ఉన్నతెనకూ మన కేం భయం లేదు. నాకు బాగానమ్మకం—మీరుమాత్రం నిశ్చింతగా ఉండండి. మూద్దాం, మనమందరని కేం ముప్పు వస్తుందో.”

గృహస్థులకి మాట్లాడడాని కేవీతోచిందికాదు. మహంతుగారి పట్టుదలవాక్యాలన్న వీళ్లకోమాదిరి సంతోషంగాడా కలిగింది. ఇంతిలో విద్యార్థుల భోజనానికి గంట విసాచ్చింది. ఒక్కతూటలో వాళ్ల సలాన్ని ఖాళీచేసి తిన్న గా భోజనశాలలో చేరారు. తరువాత గృహస్థులూడా మహంతుగారికి దణ్ణాలుపెట్టి వారిసెలవు దీసికొని ఎవర్ని దోసని వాళ్లు వెళ్లారు.

క్రమక్రమంగా తొమ్మిది వది పదికొండు గంటలైంది. నగన మంతా క్రైస్తవుల ఆదివారపు నర్సు-పాపు క్రింద కూర్చుంటూ ఉంది. అనార్కలీ బాబారులో, పీటికేగ్లలో మితాయి దుకానాలు, తమల పాకు బీదాల దుకానాలు మాత్రం తరచి వున్నాయి. కాని వాటిదగ్గర అంత అలజడి ఏమీ లేదు. ఆప్పుడప్పుడు రసికశిఖామణుల రెవ్వరో వచ్చి మితాయాలనీ, బీదాలనీ, కొనుక్కొని పోతావున్నారు. అత్యంత ప్రకాశమానము లైన ఎర్రెక్రిక దీపకాంతులు ఉపరిభాగాన్ని ప్రసరిస్తూ వున్నందు సలస మానేవాళ్ళకి నగరాధిదేవతయొక్క శిరోభాగమున బాజ్యల్యమానముగ వెలంగు తేదియచ్చాయామండలమా అని

పిస్తా ఉంది. ఇద్దరిద్దరు లేక ముగ్గురూ కలసి పోలీసువాళ్లు స్టూపేని నిర్వహిస్తారు. ఉన్నాడు. వీళ్ల మకిచేతుల్లో పొడుగుపాటి చృఢమైన లాకీ కర్రలు, ఎడమ భుజాలమీదు కంబళ్లు ఉన్నాయి.

శీతలామందిరమంతా విద్యుద్దీపాలతో వెలిగిపోతూ ఉంది. మహాంతుగారి నిశ్చింతస్వభావము అందరికీ తెలిసిందే. సమస్తమూ పరిత్యాగముచేసిన వీరివంటి వారికి ఈ అనిత్యసంసారపు గొడవతో పనేమంది? వేళ్ల కింతవల్ల కడుపులో బకినే చాలు. ఇక లోకమంతా అటు ఇటునా వీరి కేమీ చింతపుండదు. పవకొండు గంటలకు కొంచెం పూర్వమే వీరు శయనమందిర మార్కమించారు. ఇప్పుడు నిద్రాదేవి ఉపహాసావాల్లో వీరికి దేహస్పృశే లేదు. ముఖద్వారాల ప్రిగ్గర వున్న పహంపాళ్లు డియట్ హాగ్రీకేమలాంతర్లని వెనుక బెట్టుకొని మనిసిపాట్లు పడుతూ హరించున్నాయి. వీళ్లకు నిద్ర ఎక్కువ అవుతూ ఉన్నట్లు గన్పిస్తుంది. వీళ్లు నేలమీద కూర్చున్నారు. తలలు మెల్లగా నంగుతూ నంగుతూనచ్చిటకున నేలమీద తగిలేటప్పటికి సస్యన మల్లీ కర్ణుడగచి తలలు పై కెత్తుతూ వున్నారు. తక్కిన సాకర్లుగూడా పగలంతా పనిపాటులు చేసి వున్నవాళ్లు కానడం చేతి సక్కులమీద నాలం గానే అప్రయత్నంగా తెలియకుండానే మైకంకమ్మింది. కళ్లు మూతలు బడిపోయినాయి. కాని పరీక్షనిచ్చాల్సిన మూర్తిం ఇంకా మేలుకొనే ఉన్నారు. తెల్లవారిలో మాడో చేపరు. ఆంధునిమిత్తం వచ్చేనిద్రను నాల కష్టమీద అడమకొంటూ పుస్తకాలను తిరగేస్తూ ఉన్నారు. పన్నెండైంది. బంటిగంటకూడా కానచ్చింది. సట్టుమంతా గొట్టిగా చూసు చుడికి పోయింది. నాల్గు వేపులా నిశ్శబ్దరాజ్యం. ఆకాంత నితాంత నిద్రవచ్చిన సమయంలో ఉన్నట్లులుండి పాపాక్షగా మోగో స్త్రీమీద గుర్ర ముకటి నాయువేగంవో పగుగె త్రినూగు ధ్వనివచ్చింది. మేలుకొని ఉన్నవిద్యార్థులు అరరాత్రివేర ఆగా పరిగె త్రివే మేలుకొని ఆలోచిస్తూ ఉండగానే మరిరంప గుర్రాలు రంయ్యులుని పరిగెత్తాయి. వంటనే లేచి వీళ్లు పాదశాలలో ఉన్న కిటికల దిగ్గరకు పరుగెత్తికొని పోయి చూసేసరికి రిజిస్ట్రేషనరీను సోదరతో నింకి వున్న రంపయూని మోటారు బస్సులు గాండ్రిస్తూ పరుగెత్తాయి. కొంచెం మైగా ఉన్న గోల్తాగోల్తామీదుగా పదిపేను ఇరవై మంది పోలీసువాళ్లు అమితవేగంగా పరిగెత్తారు. వీళ్లంతా చూస్తూ చూస్తూ ఉండగానే శాశ్వీదర్బాబా గుండా సిటీలో ప్రవేశించి అంతర్గత మైనారు. ఏకారణంచేత ఎక్కడికి వెళ్లాగో తెలియదు. అప్పుడు బయటికి పోవడానికా వీలులేదు. ద్వారాలన్నీ తాళాలతో వున్నాయి. కాని సిటీలో ఎక్కడనో చాగా గండరగోళ్లమై వుంటుందని ఊహించుకొని గనుల్లోకి తిరిగి వచ్చి పక్కలమీద కరీరాలను చాలాచురు. కండ్లుమానుక పోయాయి. ఈపరీక్షలకనివీళ్ల కన్నాళ్ల సుంహో కంటినిండా నిద్రే లేదు. పాపం వొడ్డెరుగని నిద్ర వచ్చింది ఈక్షణంలో. తర్వాత ఏం జరిగిందో వీరికి తెలియదు. కాని సమస్త బ్రహ్మాండాన్నీ నిద్ర ఆవేశించి పప్పుటికీ మేలుకొని ఉండేది ఒక్క

కాలమే. ఈకాలపుగుమని గతినివ్యాసం మహావిచిత్రమైంది. దీనికి విశ్లేషించేది లేనేలేదు. ఈ పురుషుని కృష్ణమా ముందుమా పేకాని వెనుకమాపు లేదు. లతలకొలది పుట్టినా గిట్టినా సరే; భూకంపాలున్నవించి స్థలం జలంగా, జలం స్థలంగా మారిపోయినా సరే; జ్వాలా ముఖి పర్వతాలు పగిలి చుట్టూ ఉండే గ్రామాలూ నగరాలూ నామా నోష్టమై పోయినా సరే; మహాభయంకరసంగ్రామాలై రాజ్యాలకు రాజ్యాలు తల్లకొంగులై పోయినాసరే; యీ మహాపురుషుని ఆముగు ముందు పడుతూనే ఉంటుంది కాని ఆగదు. త్యోగల్పలమైన మనకు ఉద్వేగం, ఆశంకం, విమోహం, మనోవ్యధా కలిగించి బుద్ధినికూడా చలించజేసే భయానకఘటనాలన్నీ ఈకాలవిశ్వరూపుని పాదాల కింద గడ్డిపరకల్లాగు ఉరుపేరు లేకుండా నలిగి పోతూ వుంటాయి. అట్టి యీమహాకాలుని ముందు ఆరాత్రి లాహోరు బబాదుల్లో జరిగిన సంగతు లో లేక్కా? రాత్రి గతించిన వాల్లో లేక్కంది. మేనల మాడోతారీఖు ప్రవేశించింది. సగరమంతా యథాపూర్వం నానా విప్రధానాలతో నిండిపోయింది. మైసరచి నిద్రించిన విద్యార్థులు గూడా లేచి తొందరతొందరగా నిత్యకృత్యాలూ, స్నానాలూ జేసి కొని యూనివర్సిటీ హాలుకు బోవడానికి తయారై నారు. హాలుకు సాయ్యేమలను వీరంసరికి ఖిట్టేలన్నీ నొరకింది. ఖిట్టేలన్నీ అంటే పంప దారకలిగిన తియ్యని చిక్కనిముజ్జిగ. ఈదేశంలో సరికాలమందు అపరిమితమైన సరిఅయినప్పటికీ ఎండకాలంలో ప్రచండమైన వేడిమికూడా నెట్టల్లిజ్జాపకంచేయిస్తూ వుంటుంది. అందుచేత ముఖ్యంగా పంజాబీలూ, సింధీలూ వీలైనన్నిసార్లు సర్దాయాలు, ఖిట్టేలన్నీలు, మీసీలన్నీలు, మర్మత్తుల ఎగబోస్తూ వుంటారు. ఎన్నిసార్లు తాగినా వద్దనిపించదు. దాహానికి ఏగివలాగు సోట్టవకూడా ఎందుకియ్యలేదా అని వేపుడిమీద సహించ కోపం వస్తుంది. మిష్టద్రవాల్ని కుతికల బంటిగా ఎక్కించి నప్పటికీ దాహం తీరదు. నాలిక లాక్కోపోతూ ఉంటుంది. ఇంకా తాగాల్సిన అనిపిస్తుంది. వీటన్నిటిలో ఖిట్టేలన్నీ ముఖ్యమైంది. దీన్ని తాగి ఏవనిస్తానా వెల్లితే ఆపని తప్పకుండా నెరవేరుతుందని అక్కడి వాళ్ల అభిప్రాయం. ఆకారణాన్ని పరీక్షలకు గాని, ప్రయాణాలకు గాని, మరి రోమభికార్యాలకుగాని వెళ్లేమందు చిక్కని మజ్జిగలో పంపదార కలిపి తాగిస్తారు. మహాంతుగారి అనగ్రహంవల్ల విద్యార్థులకంద రి: పుష్కలంగా నొరకింది లన్నీ. తాగి శేష్యుకొంటూ బయల్దేరారు పరీక్షాభినానికి పోవడానికి. దారిలో వీళ్లకు అనారగ్గల తగులుతుంది. ఆబబాదులో ప్రవేశించేటప్పటికి అక్కడ ఉన్న వాళ్లందరూ గుంపులు గుంపులుగా కూడి మాట్లాడు కొంటున్నారు. అందరిమొగాలూ విపరీతంగా మారిపోయి ఉన్నాయి. విచారిస్తే రాత్రి సిటీలోని డిబ్బీబబాదులో వెంసు ఖాసీలు జరిగా యనిన్నీ, అందుచేత తురకలు హడతాలు చేస్తారనిన్నీ తెలిసింది. కాని పరీక్షకు వెళ్లాలనే తొందర మీద ఆవిషయాన్ని గురించి ఎక్కువగా మాట్లాడడానికి వీలేక వీళ్లు తిన్నగా యూనివర్సిటీకి బరిగెత్తి వాళ్లో చేరుకొన్నారు. ప్రశ్నపత్రాలు

చేతి కంటాయి. రాయడం మొనర్చుటకు కాని మనసుకి స్థిమితం కుం
రింద గారు. ధ్యానం పరిపరివిధాల పోయింది. బహుశా విన్నదాని
మీద అభిలాష యొక్క వైరి. మనసును బిగబట్టుకొని రాష్ట్రా
వుండేవాళ్లు; కాని తెలియకుండా నష్టనష్ట పడుతున్నది వీధిలోకి. ఈ ప్ర
కారం తిక్మకలతోతూ రాశారు. మూడుగంటలూ నిమిషంలాగు ఎగిరి
పోయాయి. పదిగంట లయ్యేసరికి పేదర్లను ఇచ్చి బయటికి పంపేట
ప్పటికి మాతోగోడ్డంతా పోలీసుల ముఠాగా గాన్పించింది. సోల్దేగ్లా,
సిపాయీలూ గుర్రాలమీద పయనం చేస్తున్నారు. అనార్కలిలోకి
పంపేటప్పటికి అక్కలా ఇదేదృశ్యం కన్పించింది. మాపులన్నీ వేసా
న్నాయి. సాధారణంగా ఏడుగంటలు తొట్టకపూర్వం ఎవరూ దుకా
నాలను తెరవనే తెరవరు. కాబట్టి పొద్దున వెళ్లేటప్పుడు హడతాలు
అవుతుంటే కాని, కాదనికాని నిశ్చయించుకోవడానికి వీలైంది కాదు.
కాని, ఇప్పుడో, పది గాటింది. ఈపాటికి మాపులన్నీ తెరిచి వుండాలి
సింది. ఆలాగు చేవు. తురకల మాపులన్నీ మూసివున్నాయి. తెరిస్తే
తమవాటి నెక్కడ లూచేస్తానో అని హిందువులు కూడా దుకానా
ల్ని కట్టిపెట్టారు. అనార్కలి ఈ దివరమంచి ఆదినరవరకూ ఏదేనిమిది
దుకానాలు మాత్రం తెరిచి వున్నాయి. ఇప్పుడు సంగతులన్నీ బాగా
తెలిశాయి. గతించినరాత్రి పన్నెండు గాటిని తర్వాత డిల్లీబజారు
లో ఇద్దరు తురకాళ్లని సిక్కులెవరో నరికేశారట. అందుచేత మహా
మృదీయులంతా మండిపడి పోతున్నారు.

ఈ గోష్ఠాన్ని ఇంకోతమానా జరుగుతూ నచ్చింది.

ఏ ప్రయత్నం కాగతాలచేత ఖాసీలు బరిగినా వాటిని ము
సంబంధమైన మరతాలుగానే భావించి నచ్చినవాళ్లని ధర్మవీరులని
ప్రకటనల చేస్తూ వుండేవాళ్లు. ఈలాగు పూర్వోపాధిగా తేనివాళ్లందరికో
శహీదు లయ్యారు. శహీదులంటే ధర్మకొరకు ప్రాణం విడిచినవాళ్లు.
అంచేత ఇప్పుడు ఈ నచ్చినవాళ్లందరూ శహీదులనిన్నీ, వాళ్లని పట్న
మంతా ఊరేగించి దళనం చేయ్యా లనిన్నీ పట్టుబట్టారు తురకలు. అది
పరలో హిందువులు, ముఖ్యంగా ఆర్యసమాజంవాళ్లు ఈలాటి ధర్మ
వీరులను కొందరిని ఊరేగించి దహనం చేశారు, కాని ఆసమయంలో
విశేషలేమీ జరిగాయి కావు. ఆలాగే యివ్వకమాడ అవుతుంద
కానోలు. అందుకనే ఈ అడావిడిఅంతా అనుకొని విద్యార్థులు తమ
తమ నివాసాలకు తేరుకొన్నారు. మధ్యాహ్నం భోజనం లయ్యాయి.
భోజనాలు కావడంతోటే మర్నాటి పరీక్షకు గావలసిన గ్రంథాలను
జంకపెట్టుకొని ఏరావీతీరానికో, ఏతోటల్లోకో ఏయితరపందిరాలకో
పోతూవుండేవారు. అక్కడ ఏకాంతంగా ఉండే ప్రదేశాల్లో
కుర్చీని ఎండి చల్లబడేదాకా నిదురుకొని తరువాత కుర్చీలకు
తేరుకోడం అలవాటు. కానీ పట్నమంతా హడతాలని అడావిడిగా
ఉన్నందువల్లా, తురకల ఊరేగింపు సమయాన్ని ఏంగందరగోళాలు జరుగు
తాయో అనీ కొందరు బయటికి పోవడం మానేశారు. మరికొందరు
ఊరేగింపు మాడాలనే అభిలాషతో వెలుపలికి పోలేదు. ఏలాగైతే

నేం ఒకర్ని జూచి ఒకరు అంబరూ బయటి కెళ్లడం మాని
ఆమందిరంలోనే యిటూఅటూ సర్దుకొన్నారు. గర్భగుడిమట్టా ఉన్న
వసారాలో కొంతమంది, అక్కడికి వెనుకభాగంలో ఉన్నతోట్లో
కొందరూ చేరి నిదురుకోడం మొదలెట్టారు. ముఖ్యాధ్యాపకులు మా
డో అంతస్తుమీద కూర్చోని కొందరు విద్యార్థులను మర్నాటి పరీక్షకు
తయ్యారుచేస్తూ ఉన్నారు. రెండవ మేష్టరు పాఠశాల్లోనే కూర్చో
న్నారు. ఆయన విద్యార్థులే విషయాన్ని అడిగితే వాళ్లకు సమా
ధానం చెబుతున్నారు. అంతలా వహాళంకంగా ఉంది. రెండు గంట
లైంది. తురకల ఊరేగింపు వస్తుంటే తెలిసింది మందిరంవాళ్ల కందరినీ.
నంటనే ఇంతలా అనతిలా కూర్చోని నిదురుకోవడానికి పోయిన విద్యార్థ
ులూ, మందిరంలోని వాకర్లూ, డివీడర్లనం నిమిత్తం బయటినుంచి
నచ్చిన వాళ్లూ అంగరూ ఊరేగింపు మాడడాని కెగబడ్డారు. మాడో
అంతస్తుమీద నిల్చున్నవాళ్లకు శాల్వీ లాహరీదర్పణల పర్యంతం
గోల్ బాగ్ లో గాని హైకోర్టుమీదగాని ఏం జరిగినా బాగా కనబడు
తుంది. అందుచేత ఎక్కువమంది అక్కడే పోగయ్యారు. పాఠశాల్లోని
టిలీల నిగ్గర సంగతులే. ముఖద్వారం ఒకరక్క చేసిఉంది. రెండో
రెక్కను గూడా సగంవరకూ మూసి వుంది ముప్పైవలలై మంది తేనె
గోగ్లాగ మాగి నిల్చున్నారు. ఇదేప్రకారం ఆగోడ్డుకు రెండవపులా
ఉన్న మేడలన్నీ మానేవాళ్లతో నిండిపోయాయి. ఇంతలో శాల్వీ
దర్పణ గాటి బయటికి వచ్చిన ఊరేగింపులోనుంచి "లాఇలాహీ
ఇల్లాహ" అనే రచ్చకేకలు వినవచ్చాయి. అందరికంటే ముందు
ఎర్రతలగుడ్డల దర్శనమైంది. వీరి నెంటే రెండుమూడువేలవంది తురక
లూ, తరువాతి శేవాలూ, వీటికిరువార మల్లీ ఇరవైవేలమందిమహమ్మ
దీయులు. ఇందులో ఈశ్వారికి ముందూవెంకా ఉన్న మూడు వాలుగు
వేలవంది తురకలూ ఒక్కధర్మిగా "లాఇలాహీ ఇల్లాహ" అని
అరుస్తున్నారు. సుధ్యమధ్యమాడ పోలీసునాళ్లున్నారు. అందరూ
సురకలే. క్రమక్రమంగా శేవాలు మందిరంఎడటికి వచ్చాయి. ఇప్పుడు
మందిరాని కివతలా అనతిలా శాల్వీలాహరీల సుధ్యభాగమంతా
సుహమ్మదీయాలే. అసలే వీళ్ల కేకలు ఆకాశాన్నంటుతూఉన్నాయి.
అప్పుడు లాఇలాహీ తప్ప చేకోశబ్దం వినరాలేదు. మందిరముఖద్వారం
లో ఉన్నవాళ్లంతా తిమ్మయై నోళ్లు తెరుచుకొని చూస్తు
న్నారు.

మందిరం ఎడటికి రావడంతోటే వీళ్ల కేకలు పదిర టైక్కు
నియ్యాయి. కేకలు ఎక్కువ కావడంతోటా అరిచేవాళ్లకు ఆవేశం
పెరిగింది. ముగాని ఎర్రబారాయి. మాస్తామాస్తా ఉండగానే
మెగులు తిక్మకున్నంత న్యవధానంలో ఈఆవేశమెక్కిన తురకల
గుంసాకటి ముఖద్వారానికి పదిగజాలముదగా రోడ్డుమీద ఉన్న
సోదాలిమ్మిడ్ దుకానంమీద పడింది. నంటనే ముఖద్వారంలో
పోగఉన్న హిందువులందరూ ఒక్కపెట్టున లోనికి విరుచుకొని
పడ్డారు. మహంతుగారు ఉన్నది ఈగుంపులోనే. కిళ్లంతా రెండో

ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరాదినందిక

చెన్నపురి బ్రహ్మసమాజ స్త్రీకాళా భాద్రోన్మసమావేశము

పద్మపాన నిషేధప్రచారమున కైన స్త్రీ సమావేశము-చెన్నపురి

శ్రీ మోరోపంతు జోషీగారికి 'మదరాసులీసు' వారి విందు

ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

చెన్నైలో క్రైస్తవ యువతీసంఘపు విశోదరదర్శనమున పాల్గొన్నవారు

సేవాసదన సంఘసభ్యులు-చెన్నైలో

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయము

శీతలానుందిరము

గ్రంథాలయం నామోచు సంఖ్య: 1667
22.2.90
హైదరాబాదు.

శుక్ల సంవత్సరాదినంది

తక్కును మూసి అతిప్రయాసమీద గొల్లెం తగిలించారు. ఇంకా గొల్లెం తగిలించడం పూర్తిగానేలేదు. సోదారిమ్మేదో సీసాలు పెడగండ్లలాగు ద్వారమీద పడడం మొదలెట్టాయి. ఒకమాదిరి తలుపులే అయితే గుండులో ఎగిరిపోయేవి కాని లోహంలాటివి కాబట్టి బయటివారిలో పులకూ, సీసాలప్రహారాలకూ తాళుకొన్నాయి. ఇంతలో సీసాలబడి వాన మందరమీద అన్ని ప్రక్కలా కురియడం మొదలైంది. నాలుగైదు నిమిషాల్లో లిమ్మేడ్ షాపుఖాళీ. తరువాత చేతి కందిన వానిల్లె మంది రంమీద రువ్వడం మొదలెట్టారు తురకలు. బయట ఊరేగింపు నిలిచిపోయింది. లాబలాహీకేకలు మరింత మిమ్ము మట్టుతున్నాయి. ఇప్పుడు కేవలం ముఖద్వారంమీదే కాదు ఆక్రమణం. ఇటుఅటునుండే మందరానికి సంబంధించిన మేడలమీదకూడా మొదలైంది. ఇంక కొన్ని నిమిషాల్లో ఏమాతముందో తెలియదు. లోపలివాళ్లకు ఏంచెయ్యాలో పాలు పోకుండా ఉంది. మహంతులవారు మందరమంతటా పరిగెత్తడం మొదలెట్టారు. సాపం వారి మొగ మిప్పుడు ఉత్కంఠాపూర్ణమైంది. వీరికే కాదు, లోపల ఉన్నవాళ్ల మొగాలన్నీ భయోద్రేకంతో నిండిపోయాయి. మహా ఆందోళనగా నాలుగుమూలల పరుగెత్తుతున్నారు. క్రింది అంతస్తులో నేలమీద ఉన్నవాళ్లందరూ కింకర్తవ్యమాధులై కంగారు పడుతున్నారు. ఇంతలో హఠాత్తుగా మూడో అంతస్తుమీదనుంచీ, పానశాలకిటికీల్లోనుంచీ బయట ఆక్రమణం చేస్తున్న తురకతంఠాలమీద ఇటికీ రాళ్ల వాన కురియడం ఆరంభించింది. ఈవిషయమంతా ఏమి చేయడానికి పాలుపోక కొట్టుకొంటూ ఉన్న విద్యార్థులు లోనగువారికి తురకలే సగప్రసర్యులై మహాపకారం జేశారు. ప్రాణాలను రక్షించుకోడానికి వేరోమార్గం గానక లోపలివాళ్లందరూ బయటితురకల మాడ్గం అవలంబించడానికి నిశ్చయించుకొన్నారనుకొంటాను. లోపల నుంచీకూడా బయటివాళ్ల మీద రాళ్ల వాన ఆరంభించింది. వాటిని దీసి కొని తురకలు నుల్లీ మందరంవాళ్ల మీద రువ్వడం మొదలెట్టారు. కాని ఎత్తుగా ఉండినవల్ల వైవాళ్లకు తగిలేవికావు. మీదనుంచి వచ్చే ఇటుకలప్రహారాలమాత్రం క్రిందనుంపులో పడడం మూలాన్ని ఎవరికో ఒకరికి తగులుతూవచ్చాయి. ఈపని ఆరంభమైన రెండుమూడు నిమిషాల్లో మందరంముందరిభాగమంతా ఖాళీఅయిపోయింది. వెలుపలినుండి కురిసే యిటుకలవర్షం ప్రారంభించింది. తురకలమాకలు ఆక్రమణం మాని మందరంలోనుంచి వచ్చే ఇటుకలను తప్పించుకోడానికి దూరంగా పోయి నిలుచోని పండ్లుకొరకడం మొదలెట్టారు. ఇంతలో పోలీసుసిబ్బంది పోగైంది. సబ్ ఇన్ స్పెక్టర్లందరూ గుర్రాలమీదికి మందరంముందు చేరి తలుపులు తెరవమన్నారు. పోలీసువాళ్లు వచ్చారనే దౌర్భాగ్యంతో లోపలివాళ్లు తలుపులు తెరచారు. ఇంతవరకూ ఏలాగో ప్రాణాలని రక్షించుకొన్నాము; ఇక మనరక్షకులు వచ్చారు. మనలని తప్పకుండా రక్షిస్తారు. అని సంతోషపడ్డారు గుల్లోవాళ్లందరూ. కాని తలుపులు తెరవగానే వీరణుకొన్న దానికి భిన్నంగా జరిగింది. పోలీసువాళ్లు లోపల ప్రవేశించి ఊరేగింపుమీద రాళ్లువేశారనే నేరం మోపి అక్కడ ఉన్న

వాళ్లందరినీ అరెస్టుచేయడం ప్రారంభించారు. పాపం మందరంవాళ్లు ఒకచావునుంచి తప్పించుకొంటే మరోచావు వచ్చింది. గుడి తురకలచే తుట్టో పడడం తప్పిపోయి పోలీసుచేతుల్లో బడింది. నలుగురైదుగురు దప్ప తక్కినవాళ్లంతా పడకుంటే మొక్కేవాళ్లే. అయినాళ్ల నోట్లో పడడానికి తీరానిదమైన చెగకుముక్కు నీమందరంవాళ్లు ఎగరగొట్టేవారు కదా అని వీళ్లకు కాఫర్లమీద కోపం రావడం స్వభావానికి విరుద్ధంగాదు. కాని ఈ ఉక్కురోషాన్ని లోలోపల మింగుకోవలసిందేకాని బయటికి వెల్లడిచేయడం ఏలాగా? ఏప్రకారమైతే నేమి, వీళ్లు నోట్లలేని విద్యార్థులమీద చేయివేయకొనీ, గదులు చెదకాలనేవనంతో తెలుపులను బద్దలుకొట్టి, కిటికీలను పొడువేసే, వీరువాలను నాళనంజేసే, తమకొని దీర్చుకొన్నారు. మూలమూలలా వెదకి అయినవాళ్లనీ కానివాళ్లనీ కంటికి గనబడనాళ్లందరినీ పట్టుకొనివచ్చి ఒకచోట గర్భగృహికి ప్రక్కగానే కూచోబెట్టారు. ఈరక్షకవర్తనువారి అంతర్యామిత్యము, సర్వజ్ఞత్వము నెంతని పొగడాలి! ఏంజరుగుతుందో చూద్దామని అక్కడి కెవరైనా వస్తే యీసర్వజ్ఞులు వాళ్లనుగూడా గుల్లోవాళ్ల కిందగట్టి పట్టుకొన్నారు. తమప్రాణాలనిమిత్తం ప్రయత్నించిన యీమహాపరాధులమట్టూ ఈఅంతర్యామీలపహారా. నిజం విచారింపగలిగేవాళ్లుంటే ఆసమయాన్ని ఈరక్షకభటులున్నూ, వీరి అనుయాయులున్నూ గావించిన దుర్లభాలూ, దుండగాలూ గుల్లోవాళ్లు చేసినదానికంటే వందరెట్లెక్కువని గ్రహించియుంటారు-కాని విచారించే దవరే! వీళ్లు చేయడం మొదలిడింది న్యాయంకాదని ఎందరో వాదించారు. అందువల్ల లాభం లేక పోగా వేడుకొన్నారు. కాని వీళ్లకు వినాలనివుంటేగా! ఎవ రెంత బలినాటుకొన్నా ససేమిరా. ఆఖరికి ఈపట్టుకొన్నవాళ్లందరినీ అనార్కలీ జైల్లో ప్రవేశపెట్టాలనుకొన్నారు. పాపం, వీళ్లలో అధ్యాపకులూ, మందరం విద్యార్థులూ, పరిశీలకు వచ్చినవాళ్లూ, చేపిర్దనానికి వచ్చినగృహస్థులూ, హఠాత్తుగా వచ్చి చిక్కుబడ్డవాళ్లూ నూటముప్పై మందికంటే ఎక్కువగా ఉన్నారు. తురకలకు బయలుచెప్పడం వీళ్లు చేసింది అపరాధమే అయినయెడల అట్టిఅపరాధులు వీరిలో కేవలం కొద్దిమందే; నిరపరాధులే యెక్కువ. కాని అందరినీ ఒకేభైతంతో తోలారు. మహంతులవారిని మాత్రం మంచీదీర్ఘాలోచనజేసి వదిలారనుకొంటాను. వీరినిగూడా పట్టుకెళ్లలే తరువాత జరిగే తంతు అంతా ఏలాగు జరగాలి?

మూడు ఏడుగంటలయింది. గీపాలన్నీ వెలుగుతున్నాయి. మామూలుగా ఈనేలపప్పుడు అనార్కలీని చూస్తే నిజంగా అనార్కలీని (దానిమృతక) చూసినలాగే ఆనందం కలుగుతుంటుంది. పగలు పనిపాటలకు వెళ్లినవాళ్లంతా ఈసమయాన్నే పొగవుతారు, కామసిని సామాన్లను కొనుక్కొడానికి. మేములుకూడా, తమవాళ్ల లిమిటెడ్ షాపుల్లోకి వెళ్లితే వస్తువుల కక్కువఖరీదు ఇవ్వవలసివస్తుందనీ, నల్ల వాళ్ల షాపుల్లో వాళ్లుచెప్పేధరలకుగాక సగానికి దింపి యావస్తువును కొన్నప్పటికీ అక్కడకంటే చొగ్గా ఉంటుందనీ, అనార్కలీకే దర్శన

మిస్తావుంటారు. అదీగాక, నల్ల వాళ్ల పావులలో దొరికే సలాంబిస్కట్టూ, దివయసత్కారాలచాపాతీలు దొరసాన్ని పి వాళ్ల వాళ్ల పావులలో దొర కవు. అందువల్ల బహారంతో టూక్సీలూ, మోటార్లు వైక్సీలూ, జబ్బూలు లోనగువానితో నింజివుంటుంది. జనసమృద్ధము మూలాన్ని వీళ్లలో రావడంపోవడంకూడా కష్టంగా ఉంటుంది. ఎల్లెక్ట్రిక్ గాను నీపాలు వీధినంతా పగటికింద మార్చేస్తాయి-అట్టి యీసునిగ మైనవీగ మేనెల మూడవతారీఖు సాయంకాల మేడుగంటలవేళ శోకార్తయగు యువతీ ముఖంలాగు కళావిహీన మైపోయింది. నీతెలామందిగాన్ని పోలీసువాళ్ల క్రమించుకోగానే అక్కడనుంచి మరల ముంగుతుసాగిన శహీదుల యూరేగింపు ఈ వీధిగుండానే పోయింది. అంగుకు తగిన చిహ్నాలు బాహారంతలా అగపడుతూ వున్నాయి. ఒక్కపాపైనా తెరచిలేదు. రోడ్డుమీద పోలీసువాళ్లతప్ప ఇంకెవరూ లేరు. కొన్ని పావులమంగు తుత్తుమరుగా పగిలిపోవున్న విమెన్ డోసాడం నీసాలకుప్పలూ, మరి కొన్నింటిమందు తలక్రిందుగా గ్రోయబడి చెల్లాచెరుగు బడివున్న పగి లిన జాచ్చెక్క పెట్టెలూ, లూపెనక్కాహోట్లూ వీటినిన్నింటిని జూప్త ఎంతలో ఎంత సుందరమైనవీగికి ఎట్టిపాటు పెట్టించని గుఱుం సాంగి వచ్చింది. ఈసందర్భంలో గోప్పగోప్పపావుల కమీషన్లం రాలేదు. వాళ్ల ముందుగానే మేలుకొని తగినయేర్పట్లు చేసుకోన్నారు. ఎటు వచ్చి పాడైనవి లిమ్మెడ్ సోదాపావులూ, తిరులపావులీగలదుకా నాలూ, కాఫీహోట్లూ, హోట్లూ. ఈసమయంలో మగోతిమాపా జరిగింది. అసలు తప్పచేసినవాళ్లు కాటికి బుడచేబితే పారిపోక నిలు చున్న నిరపరాధులనే పట్టుకోవలసివచ్చేది పోలీసువాళ్లకి. సంగజరిగే సమయంలో రెండుపక్కలవాళ్లు కుక్కలూపిల్లలూగు తిమ్మకొనేవాళ్లు. ఇంతలో పోలీసువాళ్లు వెళ్తున్నారని తెలియడంతోటే బయటివాళ్లు పటాపంసలయ్యేవాళ్లు. కుక్కదాట్లు, వాళ్ల నాకర్నూ నిలచిపోయేవాళ్లు. లూటిచెయ్యడాని కొచ్చిన బయటివాళ్లంతే పరిగెత్తుతారుగాని అసలు పావులవాళ్లు ఏలాకూ పరిగెత్తేదీ? ఘానిపావులో దంగా జగుగుతూ ఉందని గుర్తుపెట్టుకొని వచ్చే పోలీసువాళ్లు పావుల సమాపించి అప్పు డక్కడ పారిపోక నిలుచున్నవాళ్లే పోట్లాడుకొంటూ తో ముడిటికి రాగానే మానేతారని వాళ్లనే అరక్తుచేశేవాళ్లు. పారిపోయేవాళ్లు వీళ్లకంటికి అగపడరా అంటే అగపడతారు. వాళ్లెవరైందికూడా తెలుసూ. కాని పరిగెత్తినవాళ్లని పట్టుకోడం ఏలాగా? వాళ్ల వెంటబడి సందుగొందులన్నీ తిరగమంటూ ఏమిటి? మునాయాసంగా పట్టుకో డానికి కావలసినంతమంది ఎవరట నిలబడివుంటే? పోట్లాట అయిన రెండు మూడుకోజలతర్వాత అనార్కల్ లీజ్ లోట్ పోయిమాస్తే నూటికితొందై మంది పావులవాళ్లు, హోటలువాళ్లు, వాళ్ల నాకర్నూ, వీళ్ల కనిపించారు. కిత్తలామందిరంవాళ్లు పట్టుబడింది ఈలాగే. బయటివాళ్లు బయట పరి గెత్తితే లోపలివాళ్లు లోపల పట్టుబడ్డారు. వీళ్లందరినీ ఘుమారు ఎని మిదిగంటలకు అనార్కల్ లీజ్ లో ప్రవేశంజేయించి, ఒకగంటవరకూ బయటపసారాలో కూర్చుండబెట్టి, తరువాత వీళ్లు తమగదులను ఖాళీ

చేసి యిచ్చి ఆతిథిసత్కారపుట్యాన్ని మటుకు కాజేతారు. ఆరాత్రి అక్కడున్నవాళ్లందరూ మందరంవాళ్లే. ఒకరూ ఇద్దరూ అయితే కష్ట మనిపించేదేమో. నలుగురితోనావు పెండ్లితో సమానం. ఇంత మందిలో కష్టమేమిటి? ఆవేళ కాఫలాన్నే మందరమని భావించుకోన్నా గు. కాని మందరంలోలాగు ఘోజనం దొరికింది కాదు. ఏదాల్గల్గవు మర్నాటి పరీక్షించితి పట్టుకొంది. పాపం, వీళ్లకు సంవత్సరం పాడైం దన్నమాటే. ఏమేలేనేం-పన్నం గంటలవరకూ గప్పాలుకొట్టుకొంటూ కాలం గడిపి తరువాతి అందరూ నిద్రాదేవికి నువ్వయ్యారు.

మర్నాడు తెల్లవారేసరికి లాహోరు సిలిగతులు బొత్తుగా మారిపోయినాయి. కడచినరాత్రి జరిగిన వీధిత్సకరములైన దౌర్జన్యాలను గూర్చి విస్తారంగా వ్రాయడం అననసరం. తరువాత ప్రకటితమైన "ప్రతాప" అనే లాహోరులోని ఉర్దూదైనికపత్రిక నీతలా మందిరానికి ఎదుగుగుండా శాస్త్రీ లాహోరీ దర్వాజాలమధ్య ఉన్న గోల్ బాగ్ గోల్. ఆనాటిరాత్రి స్త్రీ బరుకసుమగా మారినని వ్రాసింది. దీన్ని బట్టి ఆదర్శన్యాల పరిమాణాన్ని కొంచెం పోయించుకోవచ్చు. జైల్లోకి వెళ్లిన వాళ్లే నిగ్గుయంగా కాలాన్ని వెళ్లుచున్నారు. మందరం లో మిగిలిన ఇద్దరు ముగ్గురూ ప్రాణాల్ని అరచేసుకో జెట్టుకొని గడిపారు రాత్రి అంతో. ఎప్పుడూ నూగు నూబయ్యై మండికి తిక్కున కాకుండా ఉండే ప్రదేశంలో, నాలుగువైపులూ మహాగంధగోళంగా ఉన్న సమయంలో ఇద్దరు ముగ్గురు బిక్కుబిక్కుమంటూ ఉండాలంటే వాళ్లకి అనుభవించినవాళ్లకే గాని ఇంకోళ్లకు తగియదు. తిరుపు లన్నింటినీ బిగించి, ప్రాణాల్ని భీకరంకు కప్పించి కూర్చున్నారని, నిద్రకు తిలాంజలి ఇచ్చి, రాత్రంతా మందరాని గురుగుండా తిమ్మలు దినేవాళ్ల ఆక్రందన రోదనాలు చెవులు మూసుకోన్నా వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి. ఇళ్లని దపలి బయటికి రనివాళ్లే అవృష్టమంతులు. విధిలేక రావలసి వచ్చిందా, తన్నులు దన్నారన్నమాటే. తన్ను లేమి? షేడీలని చెదావుదబ్బలతో వీపంతా బద్దలై నెత్తుగు కారుతూఉంటే తల ది మ్రొక్కి క్రిందపడిపోయేవాళ్లు అంతి ఆకేం బడ్డవాళ్ళని మరినాలుగు తిమ్మలుతన్నీ విపులీకుండా బరిగెత్తేవాళ్లు గుండాలు. ఈతన్నేవాళ్లూ, తన్నులు దినేవాళ్లూ, గొందుపులా తురకలాఅంటే అది సర్వేశ్వరుడికే తెలి యాలి. కాని మర్నాడు తెల్లవారంగానే రాత్రి మావాళ్లని హిందువులు చాంగోట్టారని తురకలూ, వీళ్లే మావాళ్లని చావన్నారని హిందువులూ మొదలుజెట్టుకొంటారు. ఆకాశరాత్రి ఇలాటి ఘటనాల్లోటే నెల వువుచ్చుతుంది. తెల్లవారింది. చేతులతిమ్మిరి పోయేలాగు కావలసినంత పని దొరికిందిగదా అని చాలాసంతోషించారు పోలీసువాళ్లు. నాలు గోతారీఖునాడు లాహోరు నాలుగుమూలలా విజృంభించింది హిందూ మహమ్మదీయుల తాండవ సందంభం. పొద్దున్నే లేవగానే నందల కొలది పోలీసువాళ్లు బాల్లగట్టి వెళ్లారు, రాత్రంతా మహాబాగ్రతతో నగరకరణము చేసిన రత్నకథలును విడిపించడానికి. కేవలం కాపలా నిమిత్తం కొద్దిమంది మాత్రమే జైల్లో నిలచిపోయ్యారు. మందరం

నుంచి వచ్చిన విద్యార్థులు తెల్లవారంగానే లేచి ఎలాగో ఒకలాగు అవసర కృత్యాలను దీర్చుకొని-ముఖ్యంగా పరీక్షకు బోధనైన వాళ్లు- ఎవళ్లయినా వచ్చి విడిపించుకొని పోతారా దేనిమా అని వాళ్లకు గుడా ఎదురుమాస్తూ కూర్చున్నారు. కాని వీళ్లకోర్కే లేమీ ఫలించాయి కావు. పది గంటలు కొట్టారు. పాపం, కొందరి కళ్ల నంట నీళ్లు కారడం మొదలెట్టాయి. జైల్లోకి రావలసివచ్చిందే అని వీళ్లకు లేకమాత్రమైనా దుఃఖము లేదు. సంచత్వరం పోయినా నానాకష్టాలూపడి నిద్రాపో రాలకుడా త్యజించుకొని చేసిన ప్రయత్నముతో ఒక్కగడియలో బూడిదలో గలిసిపోయిందని వా అని పట్టరా' దుఃఖము వచ్చింది. కాని ఎవరేంచెయ్యగలరూ? గుండ్రాంట్టి హామీమీలందరూ ప్రపంచావే గానికి తట్టకోలేక కొట్టుకొని పోతూవుంటే ఈ-గొట్టి విద్యార్థులేం తెక్కా? వీరి పరీక్షలేం తెక్కా? అక్కడ పరీక్షాభవనంలో హాజరైన విద్యార్థులందరూ సమ్మెకట్టి డెస్కులకు ఎదురుగా లేచి నిలుచొని, పట్నంలో నిన్ను జరిగిన ఉపద్రవించు తమతోడివాళ్లు చూచుచు పోలీసులచేత బట్టుబడి రాతకపోవడంనలన పరీక్షను ముగిసినానికి మార్చుని అధికార్లతో ఎదిరించి మార్లాడి కేపగను రాయడం మానేశారు. కాని పాతాళ్లుగా సంభవించినందువలన అప్పు డేలాటి ప్రయత్నం చెయ్యడానికి అధికార్లకు వీళ్లక పోయింది. ఒకవేపు రా యుడంమాని విద్యార్థులందరూ నిలుచున్నారు. అక్కడ ఉన్నవాళ్లకు ఏంచెయ్యడానికి తోచినంతా ఉంది. పరీక్షకు ఆలస్య మైపోతూ ఉంది. ఇంతలో చుట్టూను ఇచ్చారేమో, రిజిస్ట్రారుగారు ప్రత్యక్ష మయ్యారు. ఎదురుగాన అప్పటికే తెక్కిన కేంద్రాల్లో కేపగ్గు బయటపడిపోతాయి కాబట్టి ఆనాటికి మాత్రం తానేమీ చేయజాల ననిస్తే, తెక్కిన రెండుకోడల పరీక్షనూ పది హానోతార్కికు పగూ వార్చుతో ననిస్తే వాళ్లని శాంతింకేసి మానోశాస్త్రులు రాయడానికి. ఆలాగే జరిగింది. కాని లాభం లేకపోయింది. రెండునెలల తర్వాత పరీక్ష సరితామలు బయటపడ్డప్పుడు పట్టుబడ్డవాళ్లలో చాలావంద తెప్పిపోయింది యీనాలుగో కేపగ్గనే. వీరందరికీ రాత్రి శివరా త్రిగానే కడివిపోయినందున మర్నాడు తెల్లవారి ది ముసలుకొని కడుపులో ఎలకలు పరిగెత్తిడం మొదలెట్టాయి. పదిగంటలయ్యేటప్ప టికి పోలీసుసార్జంట్లు ఇద్దరు ముగ్గురు జవాన్లతో వచ్చి సేవగపప్పు పంచిపెట్టడం మొదలిడితే వాటినే వీళ్లు అమృతోపమానంగా గ్రహించి ఉదరపూజను ఆంభించారు. రాత్రి మేలుకొన్నంతవరకూ, తెల్లవారి న తర్వాత పోలీసువాళ్లు బయటికి వెళ్లవరకంతం వాళ్లి మందిరముంచి ని నిష్ఠుర వాక్యాలతో ఎత్తిపోడుస్తూనే వచ్చారు. కాని వాటికి వీళ్లు జవాబియ్యక పోవడమే కాక ఆయన ప్రహారాలవల్ల వీళ్లకు కోపోద్రేకాలు గూడా కలిగాయికావు. ఇంతలో హద్దంటు కనిపెట్టే వున్నాడు. వీళ్లమటలూ వ్యవహారాలూ చూచి వీళ్లుపట్టి అమాయకు లనుకొన్నాడు. కాని మందిరం మీద ఆక్రమణం జరిగేటప్పుడు వీళ్లు ఇట్టికొరల్లతో తురకల తలలు ఎగరకొట్టడం జ్ఞాపకానికి రాగా ఇరిని

కట్టా తోచకపోయ్యేది. చిట్టచివరికు వీళ్లను అమాయకులనే నిశ్చయ పరచుకొన్నాడు. సేవగలను పంచి పట్టుబట్టుకు వీళ్లు మహానందంతో ఎగబడి తీసికొని తిరుదాన్ని చూచి యాయన లనభావాన్ని బయట పెట్టాడు: ఎంతమందినో క్షోడిలను బట్టుకొని వచ్చాంగాని ఇంతసంతో మంగా సేవగలను గ్రహించిన వాళ్లని యింతవరకూ ఎక్కడా చూడ లేదు- అని మెచ్చుకొన్నాడు.

వీళ్లందరూ అనార్కలీ జైల్లో ఉన్నారని మహాంతుగారికిగాని, లాహూరు నివాసులకుగాని ఆనాటి మధ్యాహ్నమువరకు తెలిసింది కాదు. నాలుగోతార్కికు ఉదయం వీళ్లు పట్టుబడ్డ సమాచారం పట్నం అంటూ తెలిసిపోయింది. అప్పు డాల్లోవాళ్లనే కనుద అనేక స్థానాల్లో ఉన్నజైళ్లకు పోయి విచారింపడం మొదలెడితే గండుబ్బూములు దాటిన తర్వాత తెలిసింది, మందిరం వాళ్లంతా అనార్కలీ జైల్లో ఉన్నారని. మహాంతు సంపిన మనిషి వచ్చి భగీర్థ ప్రయత్నాలు చేస్తే మాడుగంటలవేళ్లకు లోపలి కెల్లి తిరువాళ్లని జూడవచ్చుననిస్తే, వాళ్లకు కాబలిన తినుబండారాలు దీక్షుకొన్ని ఇవ్వచ్చు నని ఉత్తరువు దొరికింది. ఆయన లోపలి కెల్లి వాళ్లందరినీ చూసి ఓదార్చి భోజనాల యేర్పాట్లు చేయడానికి మల్లి పందిరానికి వెళ్లాడు. ఏకాగ్ర శీతేనీ, సాయంకాలమయ్యేసరికి అంద రికి భోజనాలు దొరికాయి. ముఖ్యాగ్రాహకు లక్కడ ఉన్నంతకాలం ఉపనానం చేయ్యాలనుకొన్నారు కాని చాలా మంది చేప్పిన మీద గండ్లోనాటినుంచి పాలు పుచ్చుకున్నారు.

వీళ్లకు మొదటినాడు కొంచెం కష్టం కలిగింది కాని తర్వాత భంగంలేదు అక్కడ హామీనిపించింది కొంతమందికి. గానికి కారణ మేమంటే, నాలుగోతేదీ ఉదయంనాంచి జైలుకు రిక్రూట్లబాచీలు రావడం మొదలెట్టి ఆగోతార్కికు సాయంకాలంవరకూ సస్తానేపచ్చాయి. ఈరెండుకోడలలోనే వీరిసంఖ్య మూడుంబలైంది. ఈవచ్చినఉమ్మేదు వాళ్లంతా ప్రైవేట్ కరెగండ్లలో గర్భించినలాటివాళ్లే. వీళ్లుపట్టుబడ్డవిధానాలు హడా అవ్వే. నందలకోలడ జైల్లో ఉన్నప్పటికీ పట్నంలో ఆత్మ చారాలు తగ్గాయికావు. బయటజరే ఉపద్రవాల్నీ, జైల్లో ఉన్నవాళ్ల వ్యవహారాల్నీ పరకాయించి మాస్తే తోడేళ్లని విస్ఫులవిడిగా వదలిపెట్టి గ్రామనీ, మేకల్నీ పోగుచేస్తున్నారా అనిపించేది. ఈతోడేళ్లనే బంధిస్తే ఒక్కరొకలాలోనే ఉపద్రవాలన్నీ అరిగిపోయ్యేవి. కాని ఏం చెయ్యాలి? పోలీసులకు వత్తమందికాదు. అదీకాక, ఒక్కరొకలాలోనే తిమానా అంత అయిపోతే ఇక తర్వాత మజా ఏముందీ? ఈసమా చారాలన్నీ లాహూరులో అందరికీ చాగా అవగతం కావడంతోనే జైల్లోవాళ్లందరూ ధర్మవీరులయ్యారు. చెంటనే సిటిలోని హామీకా రొకడు జైల్లోవాళ్లకందిరికీ రెండుపూటలూ భోజనం పంపడానికి నడు ముకట్టాడు. ఇరన్నీ చూచి మరి ఇద్దరునేట్లు ముందుకొచ్చారు. మంది రాన్నుంచి భోజనంరావడం ఇదివరకే మొదలైంది. పొద్దున్నే పాలు.

పదకొండుగంటలకు భోజనం. రెండు మూడు గంటలప్పుడు ఫలహారాలు. రాత్రి మళ్ళీ భోజనం. ఇప్పుడు వీళ్లుండేది జైలా, అక్షగారిల్లా? లాహోరు వాసులూతుళ్ళను జేసుకోవడం ఏర్పడ్డ కొత్తకపు అల్లుడు వీళ్ళి వును. ఈవివరీతజామాత్యగణంలో ఆగర్భ శ్రీమంతులు మొదలుకొని పని పాటలు చేసుకొనేవారే పర్యంత మున్నారు. భాగ్యవంతుల అకలి మంద గించింది. వీళ్ళకు స్వకీయులమీద మనసుపోయి అన్నం సయించేది కాదు. కాని యీసంసారపు జంజాలాలన్నీ లేనివారే అకలి ద్వీగుణం త్రిగుణమైంది. వైవాళ్ళవంతుమూడా ఈరెండోవాళ్ళే చెల్లిమైవచ్చారు. దొరికినన్ని సార్లు నడ్డనకుండా ఆరగించారు. మొదలు మొదలు కొంచెం కఠినంగా ఉన్నప్పటికీ వూళ్ళోవారంతా క్షణపక్షం అలంబించింది మొదలుకొని పోలీసువారూ కూడా చల్లబడ్డారు. ఏలాగైనా మాట నెగ్గించుకోవాలని పోలీసులు చాలా ప్రయత్నించేశారు. పట్టుకొని వచ్చిన వాళ్ళలో కొందరిని అదిరించి బెదిరించి నేరాన్ని బిప్పించి తమ సత్తుం చేసుకోవాలని చాలా ప్రయత్నంబడ్డారు. కాని కార్యం లేక పోయింది. ఇక బాబ్తుగా తూట్లీంభావం తాలిస్తే సరువునక్కేడేలాగని వీళ్ళ కేసుమటుకు దాఖలుచేశారు పట్టుకొచ్చినవాళ్ళందరిమీదా. పోలీసువాళ్ళీవిధాన్ని తింటూలుపడుతూ ఉన్నా జైల్లోవాళ్ళ పనిచూత్రం పెరుగుమిగడలతో గడవిపోతూవచ్చింది. మరి రెండు రోజులు దాటిన తర్వాత వీళ్ళ మీదఉన్న ముసల్మాన్ పహరాంకు బదిలీఅయి ఆస్థానాన్ని హిందూస్థి పోలీసు లాక్రమించారు. ఇందువల్ల నూతనజామాతలను మరికొన్ని అవసరసౌకర్యాలు దొరికాయి. ఇప్పుడు కేసలం స్థలంగాని స్థలంలో ఉన్నామనే చింతకొని వీళ్ళ కేసుగమైన బాధలూ లేవు. యూనివర్సిటీహాల్లో ఒరిగినసంగతులు తెలియగానే విద్యార్థులు చాలా సంతోషించారు. తప్పకుండా ముత్తం మార్కులు సంపాదించి పాసాతా మనుకొన్నారు అప్పటికి, కాని పరిణామం వైసరాసిన లాగే తేలింది తరువాతి. పినప రెండు రోజుల్లో పోలీసు వేటగాళ్ళలో కూడా కొన్ని మార్పులు జరిగాయి. అంతిమకూ గొర్రెలూ మేకలూ మాత్రమే వస్తూఉండేవి దొడ్డికి; వేటగాళ్ళలో మార్పులు జరిగింది తర్వాతి తోడేళ్ళమూడా రంపడం మొదలెట్టాయి. ఇవన్నీ ఇలా ఉండగా, మార్చిలో ధోరవారు లాహోరు నొకనెల పర్యంతమూ తమ ఆధీనం లో ఉంచుకోడానికి మక్కువగా ఉందని వారి యభిలాషను వెల్లడించారు. ఈవార్త చెవిని బడేసరికి హిందూ మహమ్మదీయ గుండాల

నడుములు విరిగిపోయాయి. కుంగిపోయి భూమిమీదబడి రోదనంచేయ సాగారు వీళ్ళు. అంతపర్యంతం అనుభవించిన ఆనందమే తమప్రార్థన లో ఉంచుకొన్నారు. కృతయుగం పోయి కలికాలంవచ్చిందని భావించారు. పార్థు నూకి ఎనిమిద గంటలు గావడంతోటే సగ్ మార్చిలో ధోరవారు మెషీన్ గాక్ మోటర్ల మీద బహురూపులై విహరించడం మొదలిడే సరికి, పాపం, తోడేళ్ళకు ప్రాప్తించినదుర్గతి ఏమని చెప్పాలి? ముగాలై నా పైకి చూపించడానికి వీలేకపోయింది. ఈమార్పులన్నింటి మాటాన్ని లాహోరు మళ్ళీ కొంచెం శాంతి మఖానికి కరగడం ఆరంభించగానే పట్టుబట్ట వాళ్ళని జామీన్లమీద వదిలడం మొదలెట్టారు సర్కారువాళ్ళు. ఏదో పోలీసువాళ్ళు అరెస్టుచేసి కేసుచేశారుగదా, కొంచెమైనా తంతు జరపకుండా వదిలిపెడితే గౌరవంగా ఉండవలసి, ఫలాని ఫలాని వాడు నచ్చి పోలీసుకచేరీలో దర్శక మిస్టరుని ఆజ్ఞాపిస్తూ వదిలారు వీళ్ళని సర్కారువారు.

మహంతుగారు ఇందు రోసం మొదటినుంచే కనిపెట్టుకొని ఉన్నారు కాబట్టి ఈసమాచారం తెలియగానే చిహ్ననవచ్చి పన్నెండు వేలరూపాయల జామీను ఇచ్చి తమవాళ్ళనందరినీ విడిపించుకొని నచ్చారు.

ఇక వీరికి ద్రవ్యాని కేం తక్కువ, మందరందక్కింతిర్వాతే? ఇద్దరు ప్రాకోస్త్రవశేర్లని తగిలించేటప్పటికి ఛార్జ్ ఫిన్స్ మై దూదిపింజల్లాను ఎగిరి పోయింది కేసాగీసూ. అసలు ఇక్కడ కేసేమిటో? ఇదీ ఒక తమాషే గామా? అన్న ప్రశ్నలుబంతులాట. ఈసమయాన్ని పైగంబరు భక్తులొక డు గుళ్ళీనించి రాళ్ళు వేసినవారేని గుర్తిస్తానని బయటదేరాడు. అంత ఈకేసుకు సంబంధించిన వాళ్ళయితేనేం, సంబంధించని వాళ్ళయితేనేం, మూడువందలమంది కట్టగట్టుకొని వెళ్లారు విశింట్టికేవ్ నిమిత్తం. ఎరుసలు దీరి ఈమూడువందలమందీ నిలుచుంటే ఆగురించే పెద్ద మనిషి వచ్చి ఏరిందంతా కేసుకు సంబంధించని వాళ్ళనే. కేసు వెంటనే కొట్టేశారు. మహంతులవారికి అపరిమితానంద మైంది. ఇప్పుడు వారి దిగ్గరికి ఏవైనా వెళ్లారంటే దుగ్గాదేవే తురకల ఆక్రమణాన్ని తప్పించిందనీ, కేసులో గెల్పించిందనీ నవ్వుతూ నెలవిస్తూఉంటారు: సందేహ ముండరు. కాని ఆనాడు విద్యార్థులమూలాన్ని శీతలామందిరం నిలిచిందని లాహోరు వారంతా అంటారు.

౧

మందమలయూనింగులు ముయుచును-నిన్నమాట నాశాంతిమయ గగన
తటినియందును శశికళా తరణి నెక్కి-చెలిమికాండ్రతో గానంబు సేసికొనుచు
బోయియున్నది నీవు కావోయి సఖుడ! -అదిగో! నిన్నటిరాత్రి మేఘశ్వ మెక్కి-
తారకాగణోద్యాన రథ్యలను స్వారి-చేయుచున్నది నీవు కావోయి సఖుడ!

మొన్న పున్నమనిసయందు బొడుపుంగొంక-శిఖరమున గూరుచుండి రసికతపెలయ
బచ్చిమాశాంగనామణిపైని మల్లె-చెండు వినరిన గీపకా! చెలిమికాడ!
పాటజూచితిని గనుచూపుమేర నుండి-ఈమహాకాంతి యెచ్చటి దెవరు లేరె!

౨

ఆకసంబున జుండ్రుడ, యస్తమించె-దారకాబృందమా, వారిదముల డాగె
నీమహాకాంతి యెచ్చటి? దెంతమధుర - మెంత హృదయంగమంబయి యింపు నింపు
దావకీనతనూవల్లి కావలిన-పూరమా? కాక త్వత్కృపా క్షీరసింధు
ధవళభంగములా? లేక తావకమగు - సరసరమణీయ మందహాసంబా? దేవ!

౩

శాద్వలమునకు సాయాహ్న సమయమందు - నేగుదెంతువు నీ వని యెప్పటివలె
బోయి కూర్చుండితిని బ్రాద్దుపోవుదాక - నీవు రాలేద కారణం బేమొ? నఖుడ!

వేగుబోకల వాహ్యళి కేగునపుడు - నాదుగదివద్ద కరుదెంచి నన్ను బిలుతు
వనుచు నీకయి వేచియుంటిని జరంబు - నీవు చాలేద కారణం బేమొ? సఖుడ!

వచ్చి భోజన వేళకు బ్రక్క - గూరు-చుండి ముచ్చటలాడుచు నుందు వనుచు
గాచుకొనియుంటి నే నొంటిగంటదాక - నీవు చాలేద కారణంబేమొ? సఖుడ!

౪

శాంతిపాలిత మానందకాంతి దీప్త - మయిన మామకహృదయ సౌధాంతిరమున
రేయు బలును సంధ్యల బ్రీతిగదార - సఖుడ! నీతో వసించ నిష్టంబు గలదు.

త్వద్విమానంబు నాదు సౌధంబువైకి - బట్టుమోయి! సమర్పింతు స్వాగతంబు
సచలితానందమయహృదయంబుతోడ - బాష్పజలపూర్ణ నేత్ర కుంభములతోడ.

౫

నీ అయస్కాంతమా! నుఃస్థోత్కరంబు - మనోసముచ్చయమునైన గణనగొనవు
నాయయాఖండమందు ననశ్వరమగు-ప్రేమ నీ కెట్లు గలిగె వర్ణించజాల.

ఓయి! వైశిక వాంశిక గాయకాళి - చూపి తమతమ సంగీత నైపుణంబు
నిన్ను నానందపఱచుచు నున్న నేల - నాదుకూనరాగము విను నాదరంబు?

ఓ మహారాజ! రజతసముజ్జ్వలములు - గాంచనములగు పాత్రముల్ కలిగియున్న
నాదు మట్టిగలంతియమీదమాత్ర - మేల యవ్యాజకృప గల్గె? యెఱుంగజాల.

౬

లలలు కాలసర్పము పడగలవిభాతి - బైకి నాల్కలు క్రోయుచు వచ్చుచుండె;
యమునిసైనికసంవోహ మనఁ దిమింగి-లాది జంతువుల్ తట్టుముట్టాడుచుండె;

గుటిలమృత్యుదేవత కంఠ కుహరము లన - నెనఁగు నావర్తమాలు వివరించి యుండె
జవ్వనను బలివేయు కసాయి యొకఁడు - వాడిక త్తితో బైనుండి వచ్చుచుండె

ఓయి యమృతశకుంతమా! యొక్కమారు - వెలయు నపరంజిరెక్కలు విప్పి వచ్చి
వైని వ్రాలి నీకాళులలోన నన్ను - గ్రుచ్చుకొనిపోయి కాపాడఁ గోరినాడ.

౭

నిన్ను ముద్దాడుచున్నట్ల నిశ్చయించి - నాకుమారుని ముఖచుంబనంబు సేతు;
నిన్ను గౌగిలిగొనునట్ల నిశ్చయించి - నాప్రియాలింగనంబు నొనర్తు దేవ!

౮

నాయికానాయకప్రతినాయకులయు - దొడరి చేటికిరాతవిదూషకులయు
భూమికల నీ వొకండవ పూని పూర్ణ-నాటకము జేత మాడుచున్నావు దేవ!

౯

వేయికన్నులతోఁ గనిపెట్టుచుంటి - నెపుడు తప్పించుకొనుచు బోయెదవో నాడు
వజ్రపు గోటనుండియు బయలి కనుచు? - నెఱుంగ నేత్రోవ వెలికి బోయితివో? దేవ!

౧౦

గుడి కట్టించి యమూర్తిమంతుడగు నీకుఁ మూర్తిఁ గల్పించి యే
ర్పడ నోదేవ! పసిండిదవ్వలువలు బైఁ గప్పి పూదండలఁ
మెడలో వైచి సహస్రనామములతో నిన్నుం బ్రశంసించుచుం
గడుబత్తిం గునుమంబులఁ దళములఁ గావించెదఁ బూజలఁ.

౧౧

కడుఁబొగమూరి నల్లఁబడి కాంతి యడంగిన గాజుగొట్టముఁ
గడిగియు నీటితో విమలకాంతియుతంబుగఁ జేసియున్న స
ప్పిడ మసిబాటి నల్లఁబడిపోవుచు దివ్యవెలుంగుఁ దగ్గఁ జే
సెడు; నిది స్నేహదోషమున చేసియె? యెట్లొకఁ గాంతు వస్తువు?

౧౨

ప్రాహ్లా సాయాహ్లా వేళలఁ బ్రత్యహంబు - నేస్తులం జూడఁబోయెడు నీదుదారి
మధ్యనున్నది యోషభూ! మధ్యహంబు-కాన దయసేయఁగా దస్య గాదు నీకు.

౧౩

తరుల చిగురాకు కదలికం దాలఁ గాంచి - వాని చల్లని నీడఁ బూఁబానుపుపయి
శాంతముగ నీవు పండ నిశ్శబ్దముగను - నాకుఁ దెలుపుచునున్న పందమున బ్రమసి
గట్టులను బుట్టులను దాటి కాల్వ లీఁది - పోయి కని యాత్రమునఁ దెల్లఁబోయినాడ.

౧౪

నీమహాసాధపుఁ ద్వారభూమికడకు - వచ్చి గొంతెత్తి పిలిచితిఁ బలుతడవలు
'ఓ' యనెడుమాట వినఁబడ దొక్కటియును - ఉంటివో లేదా తెలియరా దింట నీవు.

౧౭౫

౧౫

నడిచే యయ్యెఁ బ్రగాఢనిద్రఁగొనియున్నా నింటివారెల్లరి
స్వేద శాంతించెను నృక్షమర్మరరవంబుల్ గుల్లికారావముల్
తడవుం జేయక రమ్మ! మిత్రమణి! మత్స్యేనంబుపైఁ జేరి హే
చ్చెడు మోదమ్మున సల్పు కొంద మషకక్షీణంబుగా మంత్రమున్.

౧౬

వినియు నాజీవితగ్రంథమును బుధేంద్ర! - దోషముల్ నవరించి తద్గణలవంబు
తెంపొనర్చి రసస్ఫూర్తి వెలయఁజేయు - మౌనీశ మొనర్చు నీకు నత్యాదరమున.

౧౭

ఆకాశం బది వంది శీర్షము సమస్యం జేయు; భూదేవి యా
శాకాండంపుఁ గరంబు లెత్తి మనవి జల్పున్; గిరిశేణి దం
డాకారంబుగ్రవాళి మ్రొక్కెడు; సమస్తాభిల్ భవత్సాగ్రహ
శ్లోకానుంబు జగత్సృభూ! తిగఁ బఠించుఁ బ్రోచ్చకంఠంబులన్.

౧౮

పూవులుం బండులుంగొ తీమొగమి - జాట్ల కొన్న పూజవిక వేల్పుట్టుకొండ
బఱచియుంటిని రత్నకంబళి మొకండు; - విశ్రమింపుము విచ్చేసి నేగి దేవ!

అల తిరంగిణిలోకం నుచ్చాళు లూఁగు - రాజహంసలు శతశత్రు రాజియుఁ గల
మానరోసరమం దొకమంటంబు - గట్టితిమి యగ్నిష్ఠింపు మక్కడను దేవ!

౧౯

సెలయేఱులార మీసంలితనలీలంబు - భక్తియుక్తంబుగాఁ బాద్య మిండు!
లతలార! మీ మృదుళములైన పుష్పమం-జరల సర్గ్యంబు లొసంగుడమ్మ!
తగులార! మీదివ్యతరఫలబృంద మాహార మర్చిపుఁ డాప్యాయసముగ!
పితగంబులార! మీ స్వాదువాక్కులతోడ - క్షేమవార్తలను బ్రశ్నింపుడయ్య!
ఆజగత్సృభూ డీదినం బతిథియగుచు - నాకుటీరంబునకు వచ్చు నను దరింప
హర్షసమ్మాధచిత్తుండ నై తెల్లియక - ఆతినికి నవచారంబు నేతునేమి?

౨౦

ఎచ్చుటచ్చటనో దేవ! యెఱుంగకుండ - దాచియున్నావు నా పదార్థముల నెల్లఁ
బెద్దకాలంబునుండియు వెదకివెదకి - విసుఁగు పుట్టెను గాని కాన్పింప దొకటి,

౧౭౬

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ శుక్ల సంతకరాధినందిక

శ్రీమ. రా. శుక్లదాస, నేలగొప్పాల్కర్మమూర్తిగారు

శ్రీ బాకురుపండా వేంకటరమణమూర్తిగారు

శ్రీ పరుమారు సుందరవరదులుగారు

డా|| యస్. శశివాచాస్పత్యులుగారు

డా|| పి. యస్. మూర్తిగారు

శ్రీ వి. గోవిందరావుగారు

వీరగుడి వెంకట్రాపయ్యగారు

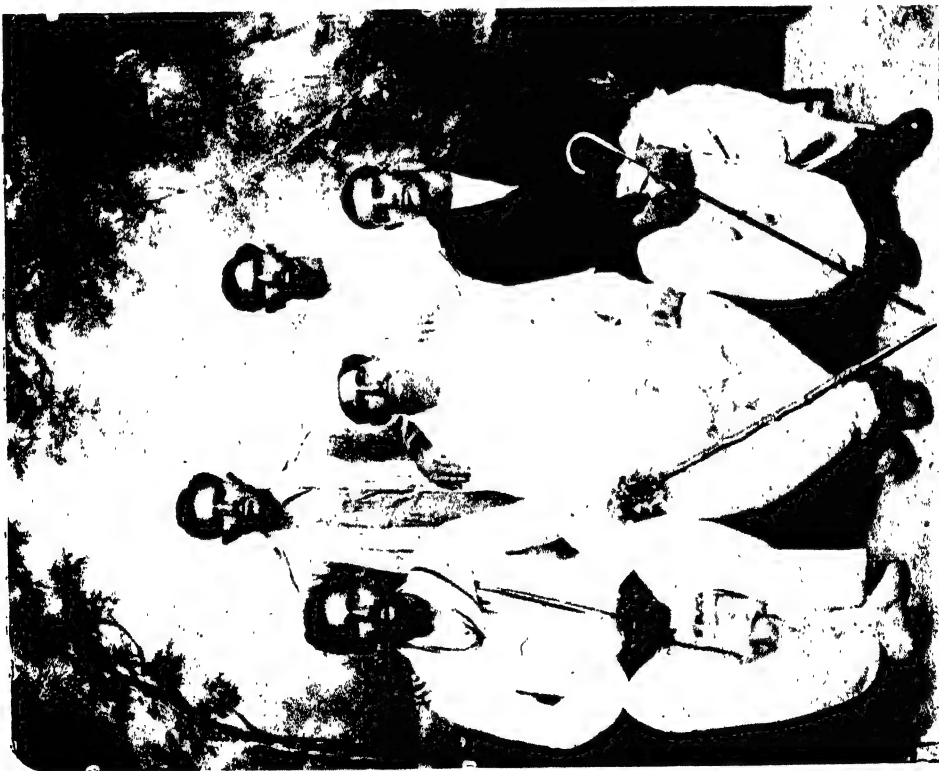
శ్రీ పి. రెం. వెంకట్రాయులుగారు

శ్రీ వనమాల నారాయణరావుగారు

శ్రీ దాబ్ జనార్దనరావుగారు

శ్రీ రామనేష దాస్ ద్వయము, నిజాంరాష్ట్రము

౨౦

నాదునీపంబు తైలశూన్యమని కాని - కాబునిమాణ మింతని కాని తెలియ;
దాని నిర్వాణకాళంబు దగ్గతీరిచి-నట్టు లున్నది మినుమిన్ను లాడుచుండెఁ:
నావిధుల నొక్కండేని నొనర్చలేదు - ప్రభువుకేమని ప్రత్యక్షిరంబు విత్తు?

౨౧

నిదుర మేల్కొంచి మున్నున్న నెలవు దప్పి-కలుషభూయిష్టము భయానకము జగుప్పి
తంబు నగు నొక్కయంధకూహంబునందా-బడి యునిసింగంటి;సశ్యమో,స్వస్న మొక్కో!

౨౨

గగనవైల్పంబు, శశికళంకంబు, వార్ధి - అవణభౌవంబు, హాలాహంబు చేద,
మాదు హృదయమాలిన్యంబు మాయ దెట్లు? - మాపుదివ్యోషధి నొసంగుమామహాత్య!

౨౩

ఏతీర్థంబుల గ్రుంకులాడితిన్! ము న్నేవేల్పు బూజించి నం
ప్రీతుం జేసి వరంబులం గొనితిన్! నేదంబులన్ నాల్గిటిన్
నేతూరుల్ పరియించినాన్! నరయోని జన్మముం బొందఁగన్
భూతవ్రాతమునన్ శుభేంద్రియగణంబుం బొంది శోభిల్లఁగన్.

ఉత్తరకాలమం దిటులె యుల్లెమజన్మముం బొందఁజేయనే
నత్తన, మెట్టిహీనమగు జన్మము కల్గునో యింక నాకు నం
చుత్తలపాటుతో హృదయ మూటటఁ గాంచక కూరుచుండి వె
జ్జెత్తినిరీతి నేడ్పు జను లెల్లరు నర్థము గాక చూడఁగన్.

౨౪

అతటంబులైన నాజీ-వితగతదఃఖప్రవాహ వితతుల తత్త
గ్గతు లెన్నని వినిపింతును? - నితాంతమును విసువు పుట్ట నీకును దేవా!

మ ట్టి చెట్లు

ప్రొత్తపల్లి సూర్యరావు గారు

సీసనాలిక

జయ వృక్షమూర్ధస్య జయ వట విజయీభవ
మహోన్నతి విశాల నర్ణసీమ !

సుగుణాఢ్య నికానాఢ బోధ్య పశా నే మని
నతియిందఁ దగునో నామతికి వోఁడ

ప్రేస నొక్కింత నాయందలితలుపులు

వెలిపుచ్చదను విను వీను లొగ్గి

నిన్ను గాంచినఁ దపోనియతులమొక్కిఁ గా

స్మితువు మినుచూక్కి సస్మియుట

జహలు దాల్చుట నెడఁ జడి పేతు నోన్పుట

ప్రాస్పదియుండుట మహిని బాద

మూనియు నూనకయుండుట నిఖిలలో

బక్షులు గూండ్లకి ననతి చేసి

కొనియున్న మిన్నకయునికిని; బురుజోత్తి

మునిభంగి గాంచెన నిను నొకత్రాశి

బహుశ్రీర్నిముల బహుపాదమ్ములను బహుకోటరాక్షసులు గల్గి కుశలఖతల
సంవ్యాప్త నొప్పిన సకలజంతుశ్రేణి దరులతాగుల్పాది దాల్చు జూచి;
యాదిమూలము గాన కంతంబు లేదు నీ కని విష్ణురూపుగా ననుకొనియెద
తునిసిపోలికి నీవు మోసితి సర్వతీర్థసమృద్ధి మూలతీర్థగఁడై
పరమేశ్వరుండు నీదు ప్రకటమూలంబున నసియించి జ్ఞానసంఘ్నలుగను
పశానుల జదివించి మంతు కెక్కించుట బోధిద్రుమం బను పూత నామ
మును నీన తాల్మగఁ జను రావి కెట్లబ్బె బోధమూర్తి యగు నా బుద్ధదేవుఁ
డును నీదుమూలంబున నె కదా పేర్గాంచె రావి యెట్లో వృక్షరాజ మయ్యె
సత్యవటసమాఖ్యయె చాలు నీ గౌరవంబున కెందఱు పాంథు లెపుడు
నీనీడ బ్రదికెదరో నేను శ్వేతగావలయునా; గోడకావలిని గూడి
యుండు గోవులు నీదు నుత్తిమచ్ఛాయను భాండీరవటము నా భావమందఁ
బొడకట్టుచున్నది; భూమిపై దారాసంఘంబు వ్రాలకయుండఁ ద్వచ్చిరోగ్ర
మున మహాబిరిముగా నొనరించి బోటాగ్గువడువునఁ బెరిగెడు పొడవుగాను
దిక్కులు సంకోచదృష్టి జేరకయుండఁ దలము గాంతువు దిగ్వితానములకు
భూతసంతతికి నీవే తావుగా నుండు పర్ణశాలపు వనవాసులకును
సుమనోభిరామ తాచును లతాలలితాంగు లెపుడు బైఁ బ్రాచీనగా భృంగగీతి
కలు శుకశారి కావలినదాలాపము ల్వెలయ శృంగారంబు లలవరింతు

వెజ్జకైవడి బహువిధవైద్యసామగ్రి నీ వానంగెడ చూడ యిగురు పాలు
 ఁట్ట వే ర్నండ్లును బ్రతమ్ము లిట్టి యుత్తముడవు నుం కారతత్పరుడవు
 ఉత్తిరంబున గయ నున్నావు దక్షిణమధురలో నున్నావు మత్తయు దూర్పు
 నను ¹దత్తురాజేగునను బడమర బ్రహ్మపురిమున కిన్సూపూడిలోన
 నున్నాడ వింతటి యుద్ధతుండవు నీవు నీపాప యద్భుతము మన్యు
 జీమతలను బోలు చిన్న బిజమునుండి వెలితి వెల్లువ వెరిగి వెరిగి
 యింతవాడవు నేటి కంతవాడవు గాంగ మొమ్మెగా వచ్చి మేటి నైతి
 పెక్కడం బడవైన పెక్కడం బెఱుకొందువు గాన సత్యముడవు నిజము
 వంపు లెచ్చట నుండు వాపు లెచ్చట నుండు వెం దుండుం ద్రావ దా నందు పోరు
 సమనయోగి విచారి మందురు “నిట్టతాడు శాఖాశీనుం దవిలి క”²గ
 లించికొందువు వివేచి ³ సతగో సహ యంతింబు గనుదాక సహరిహరము
 నిక్కంపుల గామిసమి గాంగ నెంతు నీ స్మిరీతి చర్యలనెల్లఁ జూచి
 చేప నీలో లేరు క్షేపాగుణము కాసరాను సమేను వ్యర్థ మను జగము.
 నీ నాశ్రయించిన నిశలభూతంబుల గాపాడెదవు కోతిగాండ్రు జెతు
 మొక్కమోరక నీడ మొలిచిన నేమన నేటికో నీలిడ్డ నింతదాని
 బాహునియపు దాని పాడ నీకుం గిట్టదా వామిడిక్రింద సోమరూపు లేరె
 పిదిగిట్టిప్పుడు మున్ను చేసిన దుష్కృతంబులను గారాకులపోల్కి చుట్టి
 నిష్కళింకాకృతి నెగడెద నేటేట ననిచి చిగిర్చి విన్నాణముగను
 నీ న్నంతఁ గాంచిన నే నెంతుం దక్షక విషదగ్ధ మైసంత విప్రసదన
 నుంత్రిభావత మరల బాంబరివోపునట్టి యానాటి నీ యందమ్మ
 నీ యాకుకంట నెన్నియైరెట్లు పెద్దగాకులు లేవ పెదక దేకు ముదలై
 చట్టము, నీయందు స్నిగ్ధత గలదా నీ సుగుణంబులట్ల యాహ్వానబట్టి
 పెదకే యక్కతమున విష్ణుదేవుడు నీదు మృదలవర్ణంబున మిసిమిదేవు
 కలతివారాన్నిధి గనువలి తిండి వాన్యునకంట మిక్కిలి భోగలీల
 నుండు; సుగూకు నొప్పు విస్తరి పెండివలైరమును మించి స్వచ్ఛముగను
 నుండిన బిత్తిశిశి నుజ్జగించుట కాశి కేగివచ్చినవార లెల్ల విడుట
 నీదు మైజెప్పిన సర్వభావమృలనుబట్టి యెంగిలి చనదు చేయ
 నని కాని బొచ్చని యారసి కా దనుకొందను, సృగ్రోధకుజమ, సేవ్య
 మునకు నీ విచ్చెద వసువుగఁ గాడి, బండికి నొల్పు గమ్ము తోటికిని లిద్ది
 తోటిని మంచపుగోటిని బట్టెఁ గొడుగుఁగామను వీధిగుమ్మమునకు
 బురదకమ్మని పిప్రపుంగపుంకు నీవు కృపకంబువు గాంగఁ గానబడెద
 నేతాళముల కుడమాతవు బ్రహ్మచారు కనభయన దాతల నొకడవు

1. విశాఖపట్టణము జిల్లాలో. 2. ఏనాము సమీపమున. 3. అనుపత్తి ప్రపంచము. దాపున-ఇక్కడఁ జెద్దపట్టణము పేరుపడినవి గలవు. గుప్పలపూడి పట్టి, బ్రహ్మపురి ముట్ల దాని చెప్పుకొందురు; చూడఁబోగురు. 4. ఎరుటిపుటలోని శామ్మను దానునది. 5. పాట్ల చెట్టుకింద పట్టి మొక్క దొరక పనియు, దొరకిన నదియే గొప్పవైద్యములో సుపయోగించుననియుఁ జెప్పుదురు.

నిన్నుఁ జూచిన మహాసీయులకును నీదు నీడ సద్గోష్ఠిని నెఱప మనసు
పుట్టు; నీచాయను బోధింతు బాలురకును బడియొజ్జలు కుటశిరోమ
ణీ! నిన్నుఁ గాంచిన నానంద మగు సర్వజీవులకును బాడఁ, జేరి యాడ,
వేడ దేవుని, గుంపు గూడ నేపనికిని సజ్జనులను గాంచి నలుఁక బాడము
నజ్జనకును నొక్కయప్పుడు గాకున్న నొక్కయపుడు మంచియూహ; త్యాద్య
శులును సన్మార్గదర్శులు చెట్లు పుట్టలు శిలలు మృగంబులుఁ జిత్తశుద్ధి
కారణంబులు గావె కలికాలమున మతభేదమానసులకు విశ్వదృష్టి
నొదవును నేదాంత మొక్కప్ప డీశ్వరు నుతియింపఁ దన యపకృతులఁ దెగడి
కొనఁగ జగము గురువు కొందఱ కారీతి - నిన్ను గురువుగాఁగఁ గొన్న నెఱుంగ
వచ్చు దైవమహిమ వ్యవహారీతులు - నరనరంజనంబుఁ జలుపవచ్చు.

భిక్షుందేహి

గుండిమెడి వేంకటసుబ్బారావు గారు

ధనికులార! నిర్భాగ్యసత్కవుల మేము
వచ్చితిమి బిచ్చ మడుగ మీద్వారములకు!
ఇచ్చి సెల వీయుండయ్య! లేదేని త్రిభువ
నావనుం డైన జగదీశుఁ డాగ్రహించు!
వలదు మాకు కుటుంబఁగిపోషణార్థ మ
క్షయము లౌ ధనధాన్యసంచయములు
వలదు మా కిచ్చానివాసంబునకు నూత్న
మణిమయాభోగ రాణ్యందరములు
వలదు మాకు శరీరపరితీణము నిమి
త్తం బమూల్యములు రిత్నాంబరములు
వలదు మాకు వినుత్సాహకళల నాపాదంప
పాలుపారు సౌవర్ణభూషణములు
వలదు మా కిట్టి దుర్భిక్ష వలదు, వలదు;
తగవు మా కివి, పడవు మాతత్వములకు;
కవుల మేము, దారిద్ర్యలోకంబునందు
సౌఖ్యమును బొందెడు విచిత్రజాతి మాది!
సదమలానంద సవసుధాసారనిధుల
గర్భములఁ దాల్చు నీలమేఘముల మేము!
మీ కృపాదృష్టి యను గాలి సోఁక నేని
కుతీయుదుము ధాత్రివై సుధాకుంఠవృష్టి!

ఆత్మసుఖముఁ గోరి యర్థింప మేనేళ
లోకసుఖమె సుకవి లోక సుఖము
మా కొనర్చుమేలు లోకం బనుభవించు
వలయు బిచ్చ మిచ్చి పంపరయ్య!
సుకవీంద్ర సహవాస సుఖముఁ బొందనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిరాజ సన్మాన గణుతిఁ గాంచనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిచంద్రచంద్రికా కలన మబ్బనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిరత్నోద్యోగకాంత కల్గనివాని
ధన మేల వాని యార్జన మదేల?
ఆదరామృత విందు భిక్షార్థు లగుచు
పంచఁ జేరి సత్కవులు ప్రార్థించుచున్న
కంటఁ జూడని పాపిస్తభూతుకాత్ము
ధన మదేల? యార్జన మేల? తను వదేల?
సత్కవుల దుఃఖపెట్టంగఁ జనదు మీకు
వారి వేడినిట్టూరుపుల్ భవదనంత
వంశనాశంకరోద్భూత ప్రళయ దహన
దారుణజ్వాల లగుఁ జూడ ధనికులార!!

* బుక్క-రాయని విద్యానగరము—నాటి యన్యదేశ పరిస్థితులు

సీరిపి ఆంజనేయులుగారు,

1. బుక్క-రాయడు రాజ్యాధిపతి డగుట.

హరిహరుని చెనుక నాతనితమ్ముడగు బుక్క-రాయడు క్రీ. శ. ౧౩౫౦ న సంవత్సరమున విద్యానగర సింహాసనము నధిష్టించెను.

సామ్రాజ్యలక్ష్మిం అధిగమ్య తస్మాత్
శ్రీబుక్క-రాజో విజయోర్జితశ్రీ;
యో భూతభావిక్షితిపాలజాలం
అత్యక్రమితో విక్రమైభవాభ్యామ్.

సర్వాభిర్యుధులతో తైరా వసుమతీనిమ్మంటికోత్తంటికా
నిశ్శేషభవదీతిభిర్ అమితోద్యోగవిత్కోశ్చైతా;
జాతస్థితజనోత్సవో జనపద స్సంపన్నపుష్పా స్సదా
యస్మిన్ బుక్క-మహీపతే సమభవత్ విశ్వంభరానిత్యతే.

* * * *

యత్తుంగభద్రదాంచిత పాదసీతం
భద్రదానం భాసుర హేమమహతం;
క్షోణీజనానాం పరిగత్తాద్యం
తస్మిన్ విరుపాక్ష ఇవాప్యభిషక్తే.

—నిష్క్రీణియా కర్ణాటికా, సంపు. వి. సం. ౨౫౬, పుట ౫౨౦.

నాటి విద్యానగర ప్రభువునుగూర్చి కుమారభూష్టటి చక్క-
గ నభివర్ణించెను. అందుండి గెండు పద్యములు—

సీ. శ్రీరమారమః విహార హరిగృహంబు

బహుశోభనాన్విత ప్రత్యహంబు
సతత పారజనాచరిత విస్తృతమహంబు
సుర్వారచతురంగ ధూర్వహంబు
శ్రమహరత్సుమ గంధ సహిత గంధమాంబు
దీపితారాతి గర్వాపహంబు
నాయకా నాయకోన్నత రహాకలహంబు
సర్వవస్తువ్రాత సంగ్రహంబు
మహిని గహిమిలు నౌగ పంపానదీతి
గంగసంఘ ఘుమంఘుమా గన విధూతీ
జాహ్ను వీనిమ్మగా సుధా సాగరంబు
విజయనగరంబు సుజనసంవిత్కరంబు.

సీ. మధురసాధిక సుధా మధురసారోలస

నృధురపావల్లరీ మహిమతోడ
సురిసాలతుల్య భాసురసాలపనమగ్ధ్య
సురసాలజంబీరతిరులతోడ
బున్నాగ హితిమాన పున్నాగసంనర
త్పున్నాగకైతవ స్ఫురణతోడ
బాలికారనుజీయ పాలికాపన మధు
పాలికాసార సంపదలతోడ

* సీ నీవ్యాసమున బుక్క-రాయని విద్యానగరమును గూర్చిమాత్రమే వర్ణింపబూసక, రాయని సామ్రాజ్యమును, బరిపాలనాధికములను గుఱించి సంక్షేపముగఁ దెల్పుచు, నాటియన్యదేశపరిస్థితుల గొంతవఱకు నూచించినాడను. వాని నొండొంటితోఁ బోల్చిచూచుట పాశులధర్మములు యున్నది పరునాల్గవ శతాబ్దమునఁబడి ప్రపంచనిర్మిత ముక్క-మాలు విలోకించి, నాటి విద్యానగర సామ్రాజ్యపరిస్థితుల నెంకను గాఢముగఁ బరికించునో, నాకాలపు ప్రపంచనిర్మితమున విద్యానగరమున కట్టిసాన మియఁ దగియుండునో యది చరిత్ర గ్రాహకులకు సుబోధము కాఁగలదు. ప్రాథమికరాయనియు, కృష్ణదేవరాయనియు, రామరాజయొక్కయు పరిపాలనమున విద్యానగర సామ్రాజ్య మత్యుచ్ఛదశలో నుండినది; గాన నప్పటి రాజ్యాంగవిషయముల నన్యదేశపరిస్థితులతోఁ బోల్చిచూచిన, మిగుల స్వార్థస్యముగ నుండనోవు. ఈవ్యాసరచనమున 1. Bellary District Gazetteers, 2. The Never to be Forgotten Empire, 3. Humpi Ruins, 4. An Advanced History of Great Britain, Book III by T. F. Tout, 5. History of Europe 6. పీఠశలంగము పంతులుగారి యాంధ్రకవుల చరిత్రము, 7. మహమ్మదీయమహాయుగము-అనుగ్రంథము లేడును సాధనములుగ నుండి నాకుఁ దోడ్పడినవి; కనుక సీగ్రంథక గ్రంథయై నేను గడుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

సీ. ఆ.

మల్లికా నిలికా గిరి మల్లికామ
తల్లికలతోడ దాళకొంతలకడలి
కా సమశంకుములతోడ పునఃమీటు
నార ! విద్యానగర మహాద్వారములు.

ఈ విద్యానగరపట్టణము నిర్మించుటలో నారిపాగుడే ప్రధానము చేసినది నున్నను, దానిని పరికల్పించుచున్న, సామాజ్యమును విస్తరింపజేసి రాష్ట్రభాగముల నొనర్చుటలోను రాక్కరా యడ్యధికప్రయాస చేసినదియున్నందున, నీతియు కిరీటగారి యనువంతు టికి విద్యానగరసామాజ్య మత్యంత బలవత్తునెట్టి సంగమముగెను.

2. మంత్రములు

రాక్కరా యనికడ నేలము రాక్కరా ధగల సమర్థులైన మాధవాచార్యుడు, మాధవమంత్రి, బస్సరాజు, ముప్ప, బసవమండనాధుడు, అనంతసాగరుడు ముదలగు మంత్రులు పలువురుండిరి.

౧. మాధవమంత్రి—విద్యానగరస్వామియని ప్రసిద్ధిపొందిన మాధవాచార్యుడును నీమాధవమంత్రియు రాక్కరేయనని యేకము ధ్రువ: కాని మాధవాచార్యుడు నేలు; మాధవమంత్రి నేలు. ఇరువురకును చంద్రులు నేలు. నారికాయలను, గోత్రములను వ్రేయు. మాధవమంత్రి గు. విద్యానగర యే దేవతను మాధవాచార్యునిగుంటులుగాక గండుపతిగతిలోనినాడై కన్పట్టును. మాధవమంత్రి సారస్వతి తైవబ్రాహ్మణుడని తెలిసినను, ఈతడు క్రియాశక్తిసంపన్నుని శిష్యుడైయు, ఇతడు నారికాయని మూడవ తమ్ముడగు మారధిరావతి యొద్దపర్యాయము మంత్రిగ నుండుననా. ఈమహాత్మ్యుడగు మంత్రి కుటుంబమును (మంత్రిగతి) రాక్కరానికే జేసికొని, పగులపెట్టినందుల ముల రాష్ట్రమును నాగరఖండమును రాజప్రతినిధిలో బరిపాలించెను. ౧౩౮౪ వ సంవత్సరప్రాంతమున నీతగుడు గోవానగరమును (మహమ్మదీయులకు) విశేషముచూపెను. కేవలము రాక్కరాగ వ్యవహారములందే కాక యాతడ రాష్ట్రాత్మిక విషయములయందును నిపుణుడు; కావుననే యుపనిషద్గ్రంథాలనకుకలుడయి నేనుండి తుడవ బలపెట్టెను. ఈయశోవంతునకు భువనైకవీరుడనిగా, నాప నిమన్యగ్రప్రసర కాచార్యుడనిగా బిరుదులు లున్నట్లు నిగ్రాహియా కర్ణాటికా (న. ౮, సంఖ్య ౪౬౫) తీర్థహక్కిశాసనము నుడువుచున్నది. ఈతని ప్రవామానుసారము, మాధవవిదానము నేటికిని మనదృక్పథమున బడచుచున్నది.

౨. అనంతసాగరుడు — ఈతడును శేరిందిన ప్రధాని. పెనుగొండకు బలాధ్యక్షుడు దుర్గమును నిర్మించినవాడు. రాక్కరా యని యాతని కుమారుడగు భాస్కరా యడ్యుడే ప్రధానిపేరననే యనంత సాగరి మను తిలకమును ద్రవ్వించెను.

౩. బస్సరాజు—మంత్రిలలో నత్యంతపతిభక్తిగలిగి స్వామికార్యనిరతుడను, భగవదారాధనకెత్తెడివాడు నయి కీర్తియంతయుగ

దేశసేవ యునరించినపుడు గీబస్సరాజు. ఈమహాభాగుడు బుక్కరా యనముద్రము, కీర్తిసముద్రము, మాలవ్యచేటువు, నాగవ్యచేటువు, బస్సప్పచేటువు మొదలగు తిలకములను నిర్మించి, చాడప్పకాలువను ద్రవ్యించెను. ఇట్టి సామాజ్యములవలనను, 'బస్సన్న', 'కంపన్న' యను నామములతో నారామములు నేయించి వాని నభివృద్ధిపొందించుటచేతను నీతియు మిగుల బ్రసిద్ధిపొందెను. ఈయశోధనుడు మల్లికార్జున స్వామిప్రతిష్ఠ చేయించి, గండుపతిసాగరుని కాలమున ౧౩౮౨ లో, దినగిర్విపత్నితోడ తుంగభద్రానదీతటమున స్వర్ణాశోహణ మొనరించి నట్లు తెలియచున్నది.

౪. తదితరులు—సారదృష్టిగలిగి స్వగర్వములను బాలబాటన నుతో నిర్వహించుచు, వాసికక్కిన మంత్రులలో ముద్దప్ప రాక్కరాడు. అందఱలోను బ్రముఖుడు మాధవాచార్యుడు. రాయల రాజ్యము సారస్వతి విజ్ఞాన విషయములందును, బరిపాలన వ్యవహారములయందును ముఖ్యముగ నీమాధవవిద్యానగరాని యభిప్రాయమే నిర్ణయపొందుచుండెను.

3. సారస్వతిము

రాక్కరా యని పరిపాలనమున సంస్కృతాంధ్ర భాషలకు పండితని సమానముగ నాగరా మండిపన ఈమహాప్రభుడు సాయన నాధవులను బ్రోత్సహించి, స్వీయసామాంకితముగ వారిచే వేదములకు భాష్యములు వ్రాయించెను. ఇవి సాయనవేదభాష్యములను పేరున భారతిలోకమున మిగుల విఖ్యాతిగ గాంచినవి. మాధవమంత్రియు నీధూజానియొకగణములననే పెక్కుకృతులు గచించుట.

రాక్కరా యనికాలమున సుప్రసిద్ధాంధ్రవియను సామంతులలోను విద్యానగరముననుండి యనేకాంధ్ర ప్రబంధములను విరచించెను. పెంచుగలంన్న దానశాసనములన నీకవి యాపస్తంబ స్మృతుడనియు, భారద్వాజ గోత్రుడనియు, యశాశ్రామియై డనియు, సకలాగమపేక్షయనియు, అష్టాదశపురాణాభిజ్ఞాతార్థవేది యనియు, భి నకవిత్వనిర్మాణధారేయుడనియు తెలియచున్నది.

"పంపాయాం భాస్కరశ్రీశ్రే విరూపాక్షస్య పన్నిధా,
ఆపస్తంబాఖ్యమాత్రాయ భారద్వాజాన్యవాయనే. ౧౯
యానాజాం వరేణ్యాయ సకలాగమవేదినే,
అష్టాదశపురాణానా మభిజ్ఞాతార్థవేదినే. ౨౦
"ప్రభావకవిత్వ శ్రీవాణీ విజితసంపదే,
సోమాయ నానాంభోగే సోమ యామితేజసే". ౨౧

ఈతడు నియోగిబ్రాహ్మణుడగు నాచనకుమారుడు. సోమ నాగుని వాసనానము 'కల్లూరి మండలమునందలి యేదో యొక గ్రామముగ దోచుచున్న' దని శ్రీశీలేశలింగము పంతులు వ్రాసెను; కాని రాక్కరా యనివలన నాచన సోమడు పొందిన యగ్రహారము

లసంతపురమండలమునందలి గుత్తి పెనుగొండ భాగములను సంబంధించిన వసుటచే, నీకవి నెల్లూరి మండలమునకుఁ జేరినవాఁడనుటకంటె నసంతపురమండలవాస్తవ్యుఁడుగ నుండునని యూహించుట కక్కుదు వీలున్నది. బుక్కరాయఁడు గుత్తిప్రాంతమునం గల 'పెండుకల దిన్న' యను గ్రామమునకు 'బుక్కరాయపురము' అని పేరుపెట్టి, దాని నీకవికిని, మఱియొకగురు బ్రాహ్మణులకును నొసంగినట్లు పైదాన శాసనము నుడువుచున్నది.

"గుత్తి దుర్గాభిధే రాజ్యే కోనూంఖ్య మహీతలే,
పెన్నమాగాణిఖ్యాతే సర్వసస్యోపశోభితే. ౨౧

కోనూరు నాగమల్లాఖ్య దిన్నాభ్యా మపి పశ్చిమం,
గ్రామాత్తమా ద్వేభు వంహాగో స్రాచ్యాద్దిశి సమన్వితం.

ఉగ్రచింతల నామ్నశ్చి గ్రామా ద్వేభి సస్థితం,
వంగలూగోడు తాభాభ్యా ముత్తరాశా మపాత్రతం. ౨౨

పినానినీతలే పెండుకలదిన్నాభ్యాయం పురా,
బుక్కరాయపురాఖ్యాతి ప్రతిసామ్నాన శోభితం. ౨౩

నిధినిశేప సంయుక్తం జలపాహాసంయుతం,
అక్షిణ్యాగామి సహితం సివసాగ్యసమన్వితం. ౨౪

అష్టభోగ మిదం సస్యసామ్య మాదంబ్రతానకం,
సహారణ్య పయోధాంతలాగ్యం దత్తినా న్మహా. ౨౫

శ్రీమన్నానన సోమాఖ్య మహాకవిగోఽప్యు,
రాజాన మాశేషం ప్రస చిరశీవీ భవత్స్థితి." ౨౬

సోమన కవితాపటిమ తరుకొత్త న ప్రైరహరివంశము ప్రాచీనై లిని రచించెను. నసంతపురాసాది ప్రబంధ చరిత్రకలను సయితో గొకవిసోముఁడు వెలయుచినట్లు తెలియుచున్నది. 'సర్వభూషణ' యను చిరున విరాధనర్థమున గలదు. ఉత్తరహరివంశమునండి తెలిసి

మ. తన్నూరిగద్దరికిన్ గంగెంబున తిత్తనన్యంబు ప్రన్యంబునం
దునుకొందం బరిబంబుపై విసరుమన్ దుర్వారుడై వైపయన్
మునుగంటాటు శరాసిముద్దగదా ముఖ్యాయుగత్రేచీచే
గినియకజేసిన వేసవి రావి దివి గ్రీశించు చందంబునన్.

కా. నేలన్ గొందలు మింటు గొందలు గజానీకంబు గోలము
జ్వాలంబు బురుశింప సంచికమదోత్సాహంబు చేహంబులన్
బాలన్ గ్రాల నిశాత హేతిలతికా సోదామినీదామభి
మాలంకారము వీరమన్ దెలుప నుద్యద్విక్రమ క్రీడతోన్.

4. మతము

బుక్కరాయఁడు పై నీకవిధాంతములయొడఁ గల విశ్వాస తత్పరుఁడైనను మతాంతరులను సమదృష్టి వారసెను. తాను శైవుఁ

డయ్యుండ నెరొప్పుమున వైష్ణవులయు, శైవులయు మతన్యాప్తి ధారాళముగ ననకాశి ముసలైనను, తన్నాశ్రయించిన మహమ్మదీయుల నెడఁటను బరమాదరభావమునఁ జేరఁదీయెను; వారిని స్నేహభావమునఁ గాంచుచుండెను. క్రీ. శ. ౧౩౬౮ లో శైవులకును, వైష్ణవులకును గల్గిన హతవివాదసందర్భమున నీ ప్రభుఁడు మునాయకుల నెల్లర నాహ్వానించి, వారి చక్కట్లు దిద్ది, తనగొతోడ దేశమువలన వారిని శాంతిఁబరుమగ నొనర్చి, సామ్రాజ్యమున శాస్త్రులను బాతిష్ఠ్యంబు కడ మీయక నిర్దిష్ఠపరిపాలనని శాసించెను. ఈ పాశువున వైష్ణవ మతాచరించుటకు మాత్రమే కాక మతాంతరుల సుఖిగ సుఖినినమునకును విద్యానగర వాఘారమై వెలసెను.

5. భౌమినీ సుల్తానుని ప్రతిఘటనము

ఒకవంక విద్యానగరసామ్రాజ్య మభివృద్ధి నొందుచుండి, జేతొకనంక భామినీరాజు వీరభ్యుదయి దానియున్నతి నెడఁగఁగొట్టుటకు ప్రబలతగ్రహములను గావించుచు, విష్ణుగంగకటాములఁ గల్పించుకొని, తిలుచు విద్యానగరముపై దండెత్తుచుండెరి. భామినీ సుల్తానుల యావిర్భవముచేగ్ని నూరినలావది సంశ్లిగములకాల మేకనగణిని శోగయుచుండెనది.

6. యుద్ధములు*

బుక్కరాయఁడు భామినీ సుల్తానులతో శంకువర్జ్యములు పోగలపినవిచ్చినది. ఇందు మునిటి వారాలము ౧౩౬౬ లో హహమ్మరుమతోను, రెండవది ౧౩౭౫ లో ముబాహదుమతోను, సంభవించెను. భామినీరాజులు విద్యానగరముతో జగడముపెట్టుకొనిన గూరెండుతెడవలును బొందినప్రయోజనము కానువీసమేనీ గలుగ దయ్యెను. వారు విస్తారమగు వైస్యముఁ గోలుపోయి విశేష వ్యయ ప్రయాసములకుఁగూడ లోనైరి. రెండవవాఁడగు ముబాహదుమ రెండు వారులను దివ తనుననఁ గనినపరిభ్రమే బొందెను. బుక్కరాయఁ డీరెండుసంఘటనలలో మిగుల గాసింజెందెనని ఘరస్తా తెన్నుచు న్నాఁడు; కాని యట్లు బాధనొందఁదగిన ప్రహేయమే బుక్కరాయ నీకొ గలుగ లేదు. రాయఁ డసాధాగణపురుషుఁడు, నప్రతిమ వీరా శ్రేష్ఠుఁడు నను మహాయోధుఁడు.

7. రాయని విక్రమస్ఫూర్తి

ఈ విషయమున శాసనము లేమి చెప్పుచున్నవో తోలుతఁ జాతము. ఎవిగ్రాఫియా కర్ణాటికా (౨౫౬ వ సంపు. జి. డి. ౪౬ వ సంఖ్యగల) తామ్రశాసనము బుక్కరాయని విక్రమమునుగూర్చి యిట్లు తెల్పుచున్నది:

"బుక్కరాయో భవ శ్రీమాన్-భుజార్జిత పరాక్రమః,
మేదిసీవ ప్రబాదేన స్వపుత్రా ఇవ రక్షితః. ౧౩

* ఈయుద్ధములగూర్చియు, నితరవిషయములను గుఱించియు విపులవరగాములు 'విద్యానగర చరిత్రము'నఁ గాంచవలెను.

రాజరాజభుజంగో యః పరరాజ భయంకరః,

హింసారాజ సురత్రాణ ఇన్యేతై రుపశోభితః." ౧౪

హింసారాజ శిరోమణియనియు, తీవ్రశాసకుడనియు, శత్రు రాజపాంతకుడనియు, నసత్యవాదులపట్ల యమసద్గుతుడగు నాయకుడనియు, బ్రాహ్మణులపక్షిణ మహాసముద్రాధీశుడనియు, బ్రాహ్మణ శాసనము లీప్రతాపాధ్యునిగూర్చి నుడువుచున్నవి; మరియు నీతఁ డప్రతిబద్ధుడు ధైర్యసాహసోదార్యునియనియు, సంగ్రామగంగముఠోహధిపముఁడై యతుంతి బాహువిక్రమము నెఱపు వీరాధిశుడనియు, నాహుతోజ్ఞు గాలాంతకునితోఁ బిజృంభించుచుఁ బరిపంథియొధుల నెదుర్కొనినపు డాతని తీవ్రప్రతాపాన్నిఁగి దురుష్కములైన పదనాజ్ఞులు వాని నెత్తులగుండుననియు, విరోధిరాజులు ముఖాంతోకన మాత్రముననే డడఁగిపోవుచుండిననియుఁ దెల్పు నాధారము లెన్నియో కలవు. అంగోక్కటి—

"భంగాశలింగా మితశార్యవృద్ధైర్గంగా విభిన్నాం విఘ్నార్థనేత్రాః; ఆంధ్రేశ్వ రంధ్రాణి విశేతి యస్య, బాహూగ్రఖడ్గైవ విశిగ్ధమాణాః.

తురుష్కశుక్లవర్ణాః పాండ్యధూపాః పలాయితాః,

స్వభుజాగ్నిశిర్ష్యా తిస్త్వి రాజ్యం ప్రశాసతి."

ఇట్టి వీరవతింపమునకు ఘరస్తా గడించిన భామిసైన్యాలు చరిత్రమున గూర్చుకనుననచోటఁ దావు లేకపోవుట విపరీతివిషయము గాకఁడునా? ఈవీరుఁ డగ్రజునియేలుబడి సమయముననే తురుష్కులను డటిమి, తుంగభద్రదానడికి దక్షిణముననున్న రాష్ట్రముంతయును, దూర్పున నోడ్రశలింగ దేశములను జయించెను. ఈశ్వరాగ్రేసరుఁడాంధ్రకాంభోజ కొంకణిఘ్నార్థగ తురుష్కరాజులకు పోటుబల్లెమయి యుండెను. ఇతఁడు బల్లలరాజులకును, నోరు గంటి ప్రభువులకును, దక్షిణ సామంతవృత్తులకును నండయై, వారియున్నతని బోషింప నన్నివిధములఁ బ్రయత్నింపఁజొచ్చెను. దక్షిణదేశమునందలి రాజులందఱును గల్పకమువలెఁ దమకు గత్యకముగ నుండెడి యావిశ్యానగర పాలకుని పురోభివృద్ధియే నిరంతరము నభిలషించుచుండిరి.

8. రాజ్యవ్యాప్తి

ఘరస్తా రాయని సత్త్వహీనునిగఁ జెలింపినను, రాయఁడు తన రాజ్యమును నలుఁదలకు న్యాపింపఁజేసెననియు, నాతనికాలమున విద్యానగరరాజ్యము భామిసీరాష్ట్రమునకంటె సర్వవిధముల సుత్రాష్ట్రదేశయం దుండెననియు నాశఁ డంగీకరించుచున్నాఁడు; వెండియు నొరిస్సా కొలంబో మలబారురాష్ట్రములయు, సింహళము మొదలగు ద్వీపములయు నృపు లీప్రభున కనర్థ ములైన కానుక లేఁజేటఁ బంపుచుండి రనికూడ నాతఁడు వ్యక్తపఱుచుచున్నాఁడు. సమకాలికులగు ప్రభువులందఱును బుక్కరాయఁ డెల్లవిధముల నద్వితీయుఁడై విలసిల్లెనని చరిత్రములు రూఢిగఁ దెల్పుచున్నవి.

9. నాటి భారతదేశభాగములు

బుక్కరాయని రాజ్యాంగ స్వవహారములనుగుఱించి వర్ణించుటకుముందు నాటియన్యదేశపరిస్థితుల నిట సంగ్రహముగ నివేదించెదము. ఆనాఁడులో భారతదేశమున దక్షిణము నందు భామిసీ విద్యానగర రాజ్యములును, నుత్తరహిందూస్థానమున మేవాడ శిల్లీరాజ్యములును బలన త్తిగదేశలో నుండినవి. కృష్ణానదికి దక్షిణమునఁగల రాష్ట్రభాగము లన్నియు, భుజబలరాయఁడును బుక్కరాయని బాహుబోపకారణమున నన్యరాజులనలని యొత్తికొనిగూర్చి కలనైనఁ దలఁపక నిర్విచారముగ నుండి, సుఖశీనముచేయుచుండెను.

౧. భామిసీరాజ్యము—వింధ్యకుడినవ హాసక్ గంగూ భామిసీ యను శురుష్కవర్ణ దాగునివలనసాపింపఁబడిన భామిసీరాజ్యముబుక్కను నందలి సింధువులకును, హింసారాజ్యములకును బ్రక్కలోని బల్లెమయి యుండినది. బుక్కరాయఁడు రాజ్యరూఢుఁ డగుటకు మూడేండ్లకు ముందు ౧౩౪౬ న నీరాజ్యము నెలకొనిన దగుటవలనఁ గ్రొత్తయుడు ముఖా భామిసీవర్ణుల హాసక్ నన్యరాజ్యములోని యన్యజాతి జనులకును, బరిసరమండల ప్రజలకును బహుశః వేదనాకరమై దుస్సహముగ నుండెను. ఆనాఁడు తన రాష్ట్రమునందలి మతాంతరులఁ గడగంటఁ జూచుచు నాప్రజ జెట్టియల్పాపరాధముఁ గావించినను వారిని గ్రూఢశిక్షలకు గుఱిచేయుచుండిరి. బుక్కరాయని సమకాలీనుఁడు మహమ్మదును తనపాలనమునఁ జెల్లుబడిన నుండిన వెండినాజెములు కరగించిన హేతువును, నసంఖ్యాకులగు సింధువులను గెలిపింపనల పాలుగావించెను. తనరాజ్యపుఁ బూర్తిమేరలలోనందు నోరుగల్లు, ఓడ్రము మొదలగు రాష్ట్రములపైఁ బడి, జనులను నధించి, వారిసంపదలెల్లఁ గొల్లఁగొని వెళ్లుచుండునాఁడు. ఇట్టి గూతనిదాడి పైఁపఁజాలక యోరుగంటిరాజు నాల్గొట్టిరూపాయల వెలగల రత్నోపచితకనకాసముఁ జేయించి యిచ్చెనట. ఇట్టి కారణములచే నాప్రాంతవ సులు శాంతియుననది లేక, యెప్పు డేమి దాపురమునో యని నిగులు చెందియుండిరి.

౨. మేవాడరాష్ట్రము—రాజపుత్రస్థానమున మేవాడరాష్ట్ర పాలకుఁడు హమీరుఁడు బుక్కరాయని సమకాలీనుఁడు. హిందూ దేశభాగములలో నీమేవాడరాజ్యము చాలఁ బురాతనమైనదియు, నద్వి తీయమైనదియు. నాటి సంతానములలోఁగల్గి శిరోధూమణముగ వెలసిన చిత్తోడ్గడము దీనిప్రధాన నగరము. ౧౩౦౩ వ సంవత్సరమున నల్లాయుద్దీను చిత్తోడ్గడమును ముట్టించి మేవాడరాజ్యమును హరించినవిధానము చరిత్రప్రపంచమునఁ జాలఁ బ్రాముఖ్యమైనవిషయము. ఆసం దర్భమున రాజవత్తులు, కన్యలు మొదలగు సాధ్యమత్తులెల్లరు మాన రక్షకార్థమై వీరిహోత్రునకుఁ దృణముల లీలఁ దమప్రాణముల నర్పించిరి. రాజ్యసంరక్షణమునకై వేలకొలది రాజపుత్ర వీరయోధులు శాత్రువసమరాంగణమున ప్రతాపదవానలాభిలకరాళకీలఁ గాగిలించు కొని కరగిపోయిన విషయము మఱవఁగానిది. ఆ సమయముననే

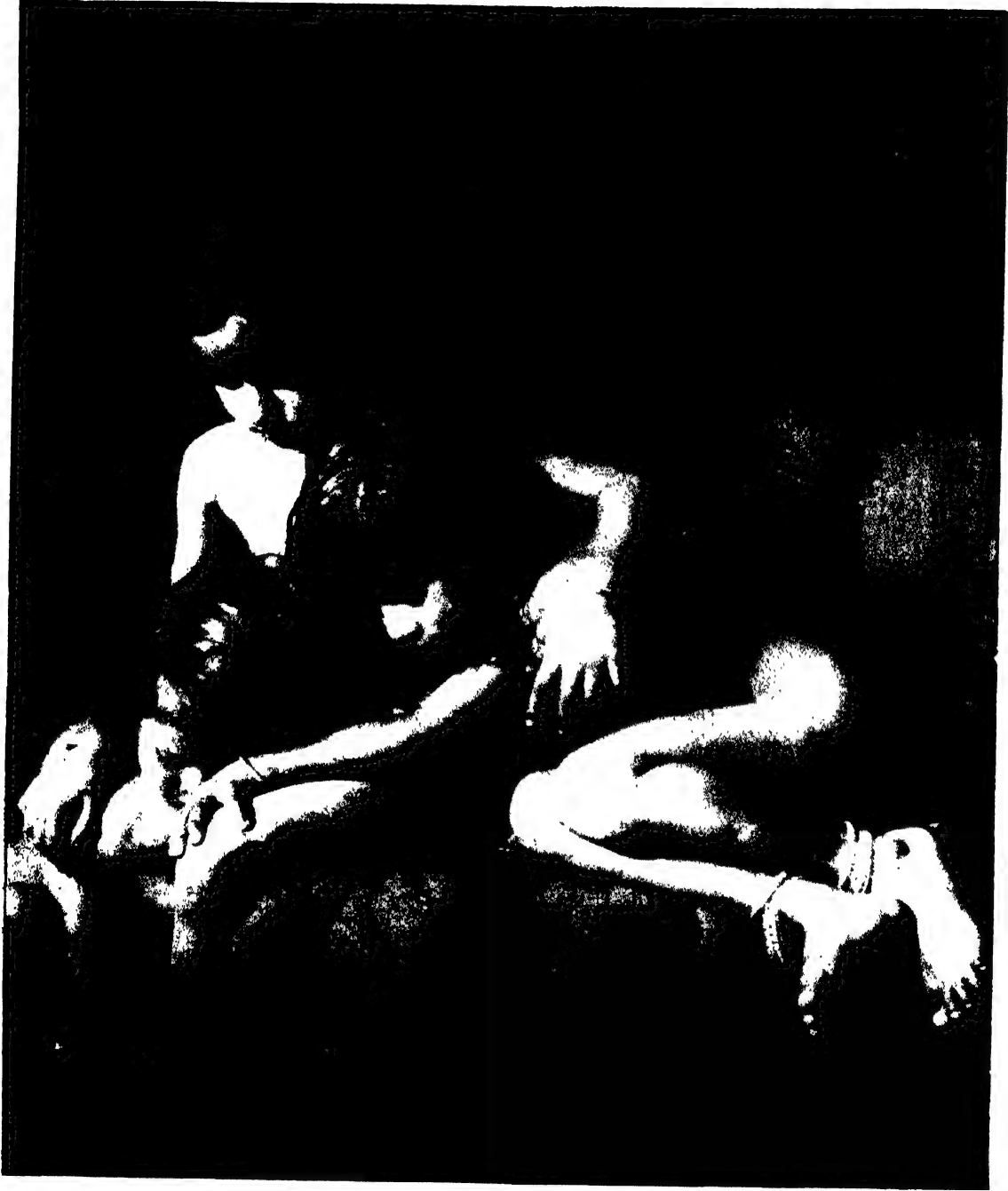
ఆంధ్రప్రదేశ్ - ముక్త సంపత్తిరాదసంఘిక

తీయని తలంపులు

చా. గూర్జితకారడు: శ్రీయత యమ్. క. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

ఆధునిక - శుక్ల సంవత్సరాదినాచిక

విచారార్పణ విరామము

చాణూద్రితకారుడు : శ్రీయుత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

మేవాడ సామ్రాజ్యధివాగుఁ డగు లక్ష్మణసింహుఁడు, నాతని పదు నొకండుగురు పుత్రులు వీరస్వర్ణ మలంకరింపఁబోయినది. ఈ లక్ష్మణ సింహుని ప్రభువునుతుని కుమారుఁడే పైనఁజేర్చిన నామిరుఁడు, యుద్ధావసానమున నీ హమిరుఁడు జీవించియున్నను సామ్రాజ్యము తురుష్కుల యధీనమగుటచే, దాను కేల్వాడలో సజ్జాతవాస మొన గ్నవలసినచేసెను. అయిన నా వీరుఁ డెత్తార్థము నొంపక పనాటు లగు భిల్లల వైరువేలమందిని గూర్చుకొని, తురుష్కుల పరగణాలపైఁ బడి పట్టణములఁ గొల్లగొనుచు, వాని నొక్కొక్కటిగ నాక్రమింపఁ దివిరెను. ఇవిధమున నాతఁడు రాజ్యసంపాదనమునకై బహుభంగులఁ బ్రయత్నించుచు మహమ్మదీయులకుఁ బ్రబలప్రతిస్పర్ధియైనను, నాల్గివరి నిధియగు హాలవదీవునితో వైత్రినల్పి, యాంబికుహరినిఁ బరిగ్రహించి తిన్నగ నాగుర్థము సయితము పైకొనెను. ఇది తెలిసి యప్పటికిఁగిత్వ గుఁడగు మహమ్మదుఖిల్జీ హమిరునిపైకి రంగ, చిత్తోడ్పాదాగుఁడు బూందీ, గ్వాలియరు, జయపురము, మోగపురము మున్నగు సంసానా దీపులను దనవంకకు మరల్చుకొని, వారితోఁ దాటునఁ దురుష్కులపై నన్య ము నోడించి, ఘోర్పరాజును బట్టి మూఁడుమాసములకాలము చెఱలో నుంచెను. హమిరుప్రభుమాండుఁ డిట్లు మాసిపోయిన సిసాదీయా నంశాల పీఠిత్తోడ్పల్నలను రాజపుత్రిసానమున మరల నెలకొల్పు న్నట్ల సత్వన పరిశ్రమ మింతింత కాదు. ఇందుకొక కారణము తనజీవిత కాలమునఁ జాలభాగము వినియోగింపవలసినది విధిగ సందర్శించెను. ఆతఁ డనవత్యము సమరవిహార మొనర్చుచు ఢిల్లీసాంప్రదములవలకుఁ దన రాజ్యమును వ్యాపింపఁజేసెను! మేవాడరాష్ట్ర మిమ్మెయి నిరంతరము కలహాగ్ధనమున ముగ్గుచునుటచే, నశాంతిశీనమున కష్టనష్టము లకడు తిగగములనడుచు నటు నిట్లు లుట్టగాఁతలొగనలపిన పరిస్థితి నాటి రాజపుత్ర ప్రభాతతిక్కిఁ పవ్వని సరిగఁ బ్రాప్తించి గుంతును; గాన నానాఁడు మేవాడ రాజ్యసౌఖ్యము సన్నగిలియుండ ననఁదగును.

3. ఢిల్లీ సామ్రాజ్యము—బుక్కరాయని సమయమున నుత్తర హిందూనాథము 'ఫిరోజు తుఘలకు' అనునాతని పరిపాలనమున నుండెను. అతాదునా తన పినతండ్రయగు మహమ్మదు తుఘలకు నిర్మించిన కళీరశాసనముల నెల్లఁ దొలగించి ప్రభా హితమున కత్యవసరములగు కైంకర్యముల నెన్నింటినో కావించి దొడ్డరాజుని జేగొంది నన, నాతని మతివిద్యేవము మాత్రము హిందువులకు గుస్సహమయ్యె ను. హిందువుల మత్తగ్రంథములనా, వారి వేదసదనములను, విగ్రహములను ఫిరోజు పా డొనఁజేర్చుటయే కాక, యాతఁ డొక్కొక్కహిందువునకును జాటుపన్ను విధించెను. దానిఁ జెల్లింపక యేండ్లతోఁ ప్రాణములను గోల్పోయిరి. కాని పాదుషా పన్ను గ్రహించుటను మాత్రము మానఁ ఁదయ్యెను. నాస్తికమత మవలంబించుట లంచమును గ్రహించుటనువలె సపరాధము క్రిందఁ బరిగణించి, యట్టి మతావలంబులకు శిక్ష విధించు చుంటినని ఫిరోజు స్వీయదరిత్రమున వ్రాసికొనెను. ఇట్టి నిరంకుశాధి కారపూర్వకమున మతివిద్యేవము దావపన్నువలె దహింపఁజొచ్చు

టచే, మతాభిమాన నిరతు లగు హిందువు లనేకు లభిజనము వీడి, శాంతికరణీవనమునకై విద్యానగరమునకుఁ దరలు చుండిరి.

10. యూరపు

౧. సాగసన్ సామ్రాజ్యభాగము:—పగు నాల్గు శతాబ్దమున యూరపు శింషమునం దత్సర్వస్థితిలో నుండిన రాష్ట్రములలో 'సా గసన్' మహాసామ్రాజ్య భాగమును స్పెయిన్ ముఖ్యమైన దనవచ్చును. ఒకటన శతాబ్దమున నిది (స్పెయిన్) పోర్చుగల్ రాష్ట్రముతోఁ జేరి 'విరియన్ భాగము' (Iberian Plc) అను వీర గోమకసామ్రాజ్యమున నంతర్గతమయి యుండి, నాల్గువందల సంవత్సరముల కాలము సామాన్యాభివృద్ధి నందుటయు, దగునాతి విసీగాతుల (Visigoths) వశమయి యాతడు శతాబ్దములలో సుత్యైష్ట్యస్థితి నెంబుటయు యూరపు గిరిత్రపాలకుల గొల్లగొను విస్తప్తమె. అంతకు రెండుశతాబ్దము లకుఁ బూర్వమే పంసు (France) దేశము నాక్రమించి, గోమక సామ్రాజ్యమునుండి దానిని విడిదీసికొనిన ఫ్రాంకులు స్పెయిన్ రాష్ట్రమును విసీగాతులనుండి లాగ యెక్కించుటచే నెల్లకణాలములు ప్రబల నెనుటయుఁ గ్రొత్త కారు. ఏడవశతాబ్దారంభములో గోమక సామ్రాజ్య ప్రభుఁడగు 'జస్టినియన్' విసీగాతుల బారినుండి స్పెయిన్ దేశము నూడఁదీయఁ బ్రయత్నించుటయు, నాతఁడు మరణింపఁ గనే విసీగాతుల మరలఁ జిలరెఁగుటయు ముప్రసిద్ధాంశము. ఏడవ శతాబ్దంతము నరకు నిట్లు స్పెయిన్ విషయ పరిస్థితులకుఁ దానల మయి యూండినను, ఐదభివృద్ధికి మాత్రము హాపము గలంకలేదని యూరపు గిరిత్రపాలన మనకుఁ గ్రామ్య మగుచున్నది. నిమిషమన శతాబ్దారంభము(౭౦౦)లో నరల్పిలు మహమ్మదీయ హతమును వ్యాపింపఁ జేయుచు, నానియూ పశ్చిమరాష్ట్రములనే కాక యాఫ్రికా యుత్తర భాగమునంతయును లోబఱచుకొని, యానల బ్రబ్రాల్రుసంధిని దాటి, స్పెయిను తొచ్చి, దానిని వైభవ మొనర్చుకొనిరి. అరబ్బీ లిట్లు సాధించిన రాష్ట్రముల మొత్తమే పైనఁ జేర్చిన సారసన్ మహా సామ్రాజ్యము. ఇది మహమ్మదీయఖిఫాల పాలనమున ౧౮౯౨ వరకు రమారమి ౮ వందల యేండ్లకాలము క్రమోన్నతి నందినది. పవన శతాబ్దానంతరము కలహములు పైకొని గూంబోజీనముల పయింబయిని హెచ్చిల్లుటచే, నన్యదేశముల రాపిడి నుండి తొలగి తనన్యక్తిత్వమును, బ్రతిభను నిగ్రహముల కొక శామ్రాజ్యము స్వ సంరక్షణార్థము వైస్య సన్నాహ వ్యాపారమున చుగ్గు చునుటవలన నాగరకతాభివృద్ధిఁగాని, కళాభివృద్ధిఁగాని చేయఁదగినంతకిచ్చి యది చేయఁజాలక పోయెను. అయినను నాటి సామ్రాజ్యపాలకులు యూరపు నాగరకతికు బీదార్పణ మునర్పణ గలిగిన మాత్రము చేప్పక తప్పదు.

౨. ఆంగ్ల దేశము—నాగరకతయం నేమి, యెత్వర్యమున నేమి, నేడు ప్రపంచమున నసాధారణ వైభవమున విలసిల్లెడి యాంగ్లభూమి

కూడ బుక్క-రాయని కాలమున నుత్పన్నమగునట్లు నుండె ననుటకు గాదు. ఆదినములలో (౧౩౭౨ నుండి ౧౩౭౭ వరకు) నాంగ్ల భూమిని బాలించుచుండిన రాజు మూడవ యెడ్వర్డు. నాంగ్ల సామ్రాజ్యమున మొకవైపునను, దారిద్ర్యచేత వేటకాక నొక బ్రజలపై స్వచ్ఛాభి కాశము పల్లవ గడింగినది. అంగులకుం కోడుగఁ బ్రభుఁడు స్పెయిన్ నేతముపై దండయాత్ర సాగించు గలించి, ప్రజలపై గ్రాస్త్ర పన్నును విధించెను. వానిని జెల్లింప లేక యొక భాగము వారు తిరుగఁ బడిరి. 'బ్లాక్ డెత్' (Black Death) అను రోగము దేశమును దుడిచిపెట్టఁజొచ్చెను. ఆంగ్ల దేశమున మూడవ వంతుజను లావ్యాధి బలియైరి. ఇదిగాక ౧౩౬౨-౬౯ సంవత్సరముల నడుమ మహామారి (Plague) నలు సనేకుల మ్రగిరి. శివసంస్కార కర్మ సభలు కొవార్యుండే కఠినయ్యెను. చివారు లభింపకపోయిరి. కులీనాచ్యును, పల్లవుల వల లవారయినఁ జరిగినది. ప్రభుత్వము నాగు భగ జిప్పటివలె నుంపఁజూచియు విభలప్రయత్నములచేసి పలు కులు సరిగాఁ బనిచేయుటచేసి యు మానులను, యు మానుల వయితో చూడరని నేనకులను నిగ్రహించుచుండిరి. పనివారికి భృత్యులయఁ జాలనిస్థితికి యజమానులు వచ్చిరి. పంతుభాగముల పాత్రులు తగ్గింపఁ బడిరి. వారు యెగులఁ జేయుచున్నవలెనని కొందఱును, స్త్రీగముల ననుభవించుచున్నవని మఱొకొందఱును బట్టి పట్టాగ్రుచుండిరి. ఇట్లే యిది భాగముగ జూచినను నింగ్లండు కేవలము సారసీసమై యరాజకర్షిత్యలో నున్నాడు చుండెను.

11. బుక్క-రాయని విద్యానగర రాజ్యాంగ పరిస్థితి

బుక్క-రాయఁడు దక్షిణ దేశము నందలి కలహాలను రాజుల నెల్లరిం గలంగింపి సామంత ప్రభువుల గ్రహ పద్ధతిలో ద్రోపును. ఈతఁడు తనసోదరులను, మేనల్లుండను, బుత్తులను, సమీప బంధువులను మాన్పించి ప్రధానోద్యోగములకు వినియోగించు చుండెను. రాజ్యపరిపాలనమున కొక సుస్థిర స్వయాప పేర్కొనెనని యాప్రభుని కాలముననే. ప్రజాపాలనమును, స్వస్వస్థ స్వసహాయములను మిగుల సమగ్రముతో నిర్వహించుటగఁ జేసికొని, యావిషయమునఁ బ్రపంచమునకే యాదిత్య ప్రాయుండైన నాయకుఁ డీతఁడు. ఈతని గౌరవమున సామ్రాజ్యమునం సంతులు బావులు, చెఱువులు, కొప్ప గొప్ప కాలులు, సంతెలు నసంఖ్యాకములుగ విస్తరిల్లెను. ఎందు జూచి నను వ్యూహ గూఢి నిర్మికిఁ దగిన సౌకర్యములను విరివిగఁ గల్పించి, కృషిని సర్వనిగముల నిర్మి నొందించి కాంభులకల్ల నోముపంట యైన మహారా శీతఁడు. ఉత్తరహిందూస్తానమునఁ జెక్కు తటాకములను, కాలువలను వెలియించి, హిందూస్తానమున నన్నిటి స్వసాయమును

జెంపొందించుటలో శిల్పిత్వగుండగు ఫిరోజుషులకువకు విద్యానగర రాంధ్ర రాజ్యముల యందలి తటాకములు, కాలువలు, వానివలని యుపయోగములనే మాన్దనిర్వహించుచున్నాడు. తత్సాధ్యము శిల్పి ప్రాంతమునఁ గాలుల నిర్మాణపద్ధతియే లేకుండినది. అంగులముల మున స్వసాయమునకుఁ గల్గినప్రయోజన సున్నిటివారు కొత్తగ నెఱుంగకుండిరి. విద్యానగర సామ్రాజ్యమునఁ బంటువేలకు భూస్వ భూము ననుసరించి 'తరము' లేర్పఱుపఁ బడినది. రైతులు శ్రమ లేకమేని లేక పన్నుల నొందెనుండిరి. సామ్రాజ్యమునఁ బ్రజాసంఖ్య సన్ననిగ వలసెను. జనులందఱు నిత్యకల్యాణము బుద్ధితోరణమునై తొలగింపరగా నుల్లసిల్లుచుండి గనియు, వారు సక్రమ న్యాయపరి పాలనమునకు లోనై యేవేను చలించువాడక యానందకర శీవనమున సంస్కృతులై మెలగుచుండి గనియు, న్యూనికీ, శరస్తా మున్నగు చరిత్రకారుల వ్రాతలు తెల్పుచున్నవి. రాజుదేగు, వాతని సన్నిహిత బంధువులలో నొక్కొక్కరి చేరునను సర్వసాధారణముగ సంతిలును నసంఖ్యాకములగు కుంటలు, గ్రామములు, స్థలములు మోచ్చెను. రాజుని యేలుబడినాం దాతని రాష్ట్రమున పైగాక విస్తృత కాక యాధ్యాత్మిక విద్యకు గూడఁ జెక్కుబాంధులు నలకొనెను. విద్యా సగరము గానాతీతములగు గ్రామముల కిక్కయై, హిందూదేశమునఁ గంద్రు సర్వకానిమై, పండిత్యమున నన్ని రాజ్యములతోడను మిక్కులమున సంబంధము గల్గించుకొని, మహారాజాభివృద్ధిని బొందెను. మఱియు నది సమస్త వస్తువులకు సానమై, సర్వ సంపదలకు సమనమై, తోడిరాష్ట్రములలో నెల్ల సన్నివిధముల సేగబంధులై చెడనారదు, భారతదేశమున ముఖ్యముగ మహమ్మదీయ సూత్రముల పట్టిని సమాకరించెను.

12. బుక్క-రాయని చరిత్రము

క్రీ. శ. ౧౩౭౬ లో విద్యానగరము పునరుద్ధరింపఁబడిన సమయమున బుక్క-రాయఁడు కావగ దేశలో నుండి, సేనానాయక త్వము వహించి, కేరళానిధియై, సామ్రాజ్య సంసాప నానంతరము నలునది సంవత్సరములకుఁ ద్రవిననే వీరవరుల కుచితముగు సుత్రావృత్త శీవనముల బొందెను. స్వగ్రంథుఁ డగునప్పటి కీవృత్తులుండు కడుస్పృహఁడు. ఈదీర్ఘ కాలములో నీతఁ డొకదండనాథుఁడుగ నుండి, తొల్లి చిన్నరాష్ట్రముగ నుండిన విద్యానగరము నేరేఱుల నిర్మి నొందించి, కోటనకొట్ట ద్రవ్య మాదాయము వచ్చు మహా సామ్రాజ్యముగ మార్చి వైచెను. ఈ ప్రభువుండ్రుఁ డిట్లు తన సామ్రాజ్యమును మహాతీర్థావృత్త దేశము చేచ్చి, క్రీ. శ. ౧౩౭౭ వ యేట ఫిబ్రవరి నెల చివరనో, మార్చి నెల మొదటనో యస్తంకతుఁ డయ్యెను.

కరగి రాయ పగిలి తుదకు గోపురములవలె ఒకదానివెంట మరొకటిగా ఒకదానిపక్క మరొకటి పైకిలేచుచు, అన్నియు గోపురప్రాకారములవలె పైకి కొండలవలె కేలుచు, తమమాడుముఖములందు రెండు మొగములమాత్రము కన్పరచుచు సృష్టివివాహమునకు పచ్చికముద్దలు భగవంతుని పూజించుటపై బ్రాహ్మణులు చేసిపెట్టిరి యనునట్లున్నది. సృష్టికూడ ముత్యాలహారములు ఇవ్వమే! కాని, ఇంకను అనాగరకసితీయం గుండుబులనకాబోలు లంబాడీస్త్రీమెడయందున్న పూసల గుంపులు నడుసలనా ఈదీప్తమునం దీప్రక్క వనగోపురములనంటి నెత్తినంతి రాలు ముత్యములసమదామముతో ఏర్పడిన మహానదులు చికిబకిగా పంకగటింకరగా అన్ని భాగములనుండి వచ్చి త్వరత్వరగా “సృష్టి”యొక్క యానందబాష్పఫలితమున సముద్రమునందు తేర పరుగిడుచున్నవి. ఎంతెనలు అనేకములు సముద్రతీరమువద్ద కన్పడుచున్నవి. అప్పట్నుటల సీమరేనుపండ్లు, చెర్రీ పండ్లతోటలు తమ గురులైన నెత్తులద్వారా దగ్గరనున్న గొర్రెలగుంపుల దొమ్రుంగబోవు తోడేలల నల కన్పట్టుచున్నవి. అన్నిటినిగూర్చి అన్నిటిపైన నీలుచిక్కినవోట్ల నెల్ల రాయయనభేదముగాని, పట్టణమనభేదముగాని యెరుంగక, పచ్చని మృదువగు బాబుర మొగవు సుఖవర్ధిగ్గుతో పచ్చికపెగునచు, కోప మనునది యెరుంగదా యనునట్లు, భేదముయొక్క యంతరమా యని పించునట్లు బాలసూర్యకిరణములను నాభరణములతో తెల్లగా, నల్లగా, పచ్చగా, తియ్యగా, కమ్మగా నవ్వెగు ప్రకాశించుచున్నది.

మేఘములు పర్యవసరములపై నాడుచున్నవి. తమ మోహ పరవశితచే ఇతిరులున్నారే యను భయము వాని, ఆబోసి నెత్తులు కల్గి దిపములతో నున్న మాంసము లేక, నెత్తురు లేక, కళారహితమై రాత్రిని వెక్కిరించుచున్న ఆకొండశిఖరములకంటె అత్యధికముగ శృంగారవంతమై యొందారయితమై “రారమృని” పిల్చుచు, ఊరత్తు కందరములకంటె మీ బాబోసోటివా రండుమగువారాయని హాయిలు చేయుచున్న పృథ్విములను, పచ్చికలను, తివాసీలను, శృంగారాధి దేవతల “కలంచునే సరులమాయతే ధీరచిత్తంబులకొ” అన్న పెద్దనను జ్ఞప్తికిం దెచ్చునట్లు “కాశివిడ్డ కాకిముద్దనునట్లు” “నా కన్నులతో నాప్రియురాలి గాంచిన నీకుమోహుగునా” యనునట్లు ద్రోసిపుచ్చి ఆదిక్కుమాలిన కొండనెత్తులతో చెల్లాట లాడుచు జలకమాడుచు కుస్తీలబట్టుచు ఒకరినొకరు దాచుకొనుచు ఒకరితో నొకరు దాగుడు మాత్ర లాడుచు మోహతత్వప్రభలయం దానందము పొందుచుండుట ఎల్ల భాగములందు గన్పడుచున్నది. “ప్రేమ మంచు రంగుభేదములు, బాధిభేదము లుండజాలవు.” (“Love knows no colour, no bar of nationality”) యనునట్లు తెల్లగ స్వచ్ఛందమైన ముత్యములవలె నున్న యీమేఘములు అసహ్యముగ కన్పడు నీశిఖరముల ప్రేమించు టుత్పర్యుత్తముగ నున్నను, సృష్టిచైత్ర్యములం దిదోక భాగముమాత్రమేకదా.

రైళ్లు అటునిటు పరుగెత్తుచున్నవి. మాబోటును వెక్కిరించు చున్నవా యనునట్లు అతివేగముగ బోవుచు మాటిమాటికి కూతల నిడుచున్నవి. అనేక “కొను”లు భాగభాగమునందు కన్పట్టుచున్నవి. ప్రతి గోపురము చుట్టు నిండు కలవు. గోపురపై భాగములం దిండున్నవి. పట్టణములు, గ్రామములు మాత్రమే గుంపులుగుంపులుగా నున్నవని తలంపరాదు. ప్రతిసాలమునందు దాని రైతు తనయిల్లు కట్టుకొని నివసించుచు సాగుచేసుకొనుచున్నాడు. అందునలన దేశమునం దెల్లెడల ఇండు కన్పడును గుంపులుగుంపులుగా నుండుట పత్తనములందే. ఇటులు ఎల్లెడల ఇండుండుటయే వానిపైనున్న యెగ్గరి పెంతులు వాని కిటికీలయద్దముల తళతళలు ఇంటియట్లు నున్న చిన్నిచిన్ని పండ్లచెట్లు అన్నియు కలిసి దేశమును అద్భుతముగ కన్పరచును.

మోటారులు పరుగెత్తుచున్నవి. పైనుండి క్రిందికి వచ్చి పగుల కొలదిగోడ్లు నడులవలె కన్పడుచున్నవి. ఇండ్లనుండి వెలికివచ్చు పొగలు దేశమునం దెల్లెడల చిన్నిచిన్ని ఎత్తులున్నవా యనిపించుచున్నవి. ప్రజలుకాని, పశువులుకాని కానరాదు! అకస్మాత్తుగా రాత్రికాలము నందు తినరూపును క్రొత్తవిధముగా మార్చినందులకయ “సృష్టి” కోప ముండి (“Sleeping Sickness”) “నిద్రకోగము” ద్వారా సంపెనా యని బోచుచున్నది. “స్వేన్లు”నందు ప్రేమచిహ్నకర్తృల దాతృత్వముద్వారా యేర్పడిన జగద్విఖ్యాతియగు “కళ” చైత్ర్యముల మహాచిత్రకారులు చూపేట్లుచు ప్రాసిన పటముల జాగ్రత్తగ రెండు మారులు వెళ్లి చూచియుంటి. ప్రపంచమునం దెల్లెడల తెలిసిన స్థారెన్ను, మిలనో, లాలానియా, పట్టణములందలి పటముల, గోముల హాసగరపటముల పరీక్షించితి. ఇంగ్లండునం దనేక పిక్చరుగారిం జూచితి. సినిమాలయండు సృష్టిబొమ్మల నానందించితి. కాని, మాబోటుయొక్క అడుగు డయామిటరు కల్గిన పోర్టుహోలునుండి చూచినప్పుడు కన్పడు యీదృశ్యమువంటిది ఏపటమునం దిప్పటికి గాంచియొగంగను. ఇక “డెక్కు” పైనుండి చూచునప్పుడు కన్పడు శృంగార దేవతస్వరూపము, సృష్టియొక్క చిద్విలాసము, భగవంతుని యద్భుతమును అసమానచిత్రకారులుమాత్రమే, ప్రపంచచారిత్రమునందు కొలదిమారులే చూపగలరు.

వేల్పుదేశమునందున్న పర్యతములు వీనివలె నుండవు. అచ్చట గొప్పగొప్పచెట్లుండును. త్వరితముగ ప్రవహించునడు లచ్చట గలవు. పచ్చిక యంత సమృద్ధిగ నుండదు. మేఘము లింత ప్రేమపూర్వకముగ శిఖరములతో పెనుగులాడవు. స్పిట్టరులందుదేశము నందలి పర్యతములు వీనికంటె ఎల్లయినవి. మంచుతో నిండి, తెల్లగ కైలాసపర్యతములవలె నుండు నెలయేరులు గంభీరముగ, గుభగభిధ్వానములతో ప్రవహించుచుండెను. తుంపురులు, అధికముగ లేచుచుండును. ఆపర్యతములు, వీనివలెక్రమముగ లేచుటకునురు, తటాలన, పైనుండి దిగబారును. పర్యతములుగా జూచిన, స్పిట్టరులందుపర్యతము రెక్కువ శృంగారమైనవి. ఇక మనపడమటికనుమరు, బొంబాయికి చేరుటకు ముందు, ఆత్మద్భుతముగ కన్పట్టును. అనెలయేరుల నింకను మరుద్రాళు

కున్నాను. ఆచలనిగాలి, అమేఘములవిలువ, అనెమ్మదిగ, మొగము వాల్చినట్లున్న, నూర్పుని చల్లవానినిగా జేయుచున్నట్లున్న వాయు ప్రవాహము, అభ్రహాపము. కాని, ఆపర్వతములుకూడ తటాలన క్రిందకు దిగజారుచు. ఈ 'సిసిలీ' యందున్నట్లు పట్టణములు, పర్వతములు, నదులు, రోడ్లు, సముద్రము, వైలమార్గములు, వృక్షములు, పచ్చిక, మేఘములు, శిఖరములు, అన్నియు నొక్కదృశ్యమునందు, గాగడివాని తెరవలె, అద్దకపువాని మాయవస్త్రమువలె, సృష్టిని సృజింపకల్గిన చిత్రకారుని మహాపటమువలె, నూర్పునికిరణములచే సృజింపబడిన అత్యున్నతవాటకమువలె, దేవతలచే శృంగారింపబడిన స్వస్తిదేవతయాసనమువలె హృద్యమై, శోభాయమానమై, విచిత్రమై నైజమై, మరి లేకోమయమైయుండుట కానము.

ఈ 'సిసిలీ' ని గడచితిమి. గంటనేపు ప్రజాగము చేసితిమి. అంత కెన్నిదీవులవరుసలు మమ్మెక్కువైననుచుండెను. మోగముననున్న యా కెన్ని ద్వీపములు ఒకదానినొకటి తాకుచున్నట్లు కన్పడుచుండెను. దగ్గరకువోయినకొలది, వానిమధ్య ప్రభుత్వము, 10, 20, 40 మైళ్ల వెడల్పునున్నట్లు కానవచ్చెను. బాల్కమున, కొలప్పకొండకు వల్లగా, దూరముననుండి, వాడెళ్లనుండి చూచుచున్నప్పుడు, కొండపై ప్రజలు గొర్రెలవలెను, కొండ మైలుమార్గములో నున్నట్లు నుండెను. ఈసమయము ప్రాతఃకాలము. "స్టాంబులి" యను ద్వీపము కన్పడెను. నెత్తిపైశిఖరమాయననట్లు సగం కానవచ్చెను. దగ్గరకు జేరుచుంటిమి. కొండ రట్టిద్వీపముపై ప్రజల తలచైవ, నిసంపసాహసించురా యన వచ్చిరి. వారికి నేను, అచ్చటరెండు బస్తీలున్నవిని తెల్ప ఆశ్చర్య ముండెరి. దగ్గరకుచేరితిమి. ఒక బస్తీ కానవచ్చెను. నెత్తిపై అగ్ని, సాగ, దుమ్ము లేగుచుండెను. ఇత్యుని యగ్నిపర్వతము, భీకరమైనది. ద్వీపమంతయు నొకదీపములాగు సముద్రమునందు కానబడుచున్నది. కిరసాయిబుద్ధుల వెరింగిన వారికి ఈ ద్వీపము త్వరగా దీపములా గున్నట్లు నోచును. ఇందు కొంతభాగ మంతయు, అగ్నిపర్వతమునుండి వెలికివచ్చుచున్న Lava అను అగ్నిప్రవాహముచే కప్పబడియున్నది. ఇప్పుడందు అగ్ని కానరాదు. నునియైన పర్వతాలచే బయలుదేరిన అగ్నిప్రవాహము చల్లారి న పిమ్మట ఆనుసితాత్రము కన్పడు. అయ్యది ఈ భాగమునందంతట నిండియున్నది. ఇరుప్రక్కల రెండు కొండభాగములు లావాభాగము నొకకు దిగజారుచున్నవి. తక్కిన పర్వతభాగములందు వ్యవసాయము, వ్యాపారము సాగుచున్నవనియు, ప్రజలు గృహముల నిర్మించుకొని, సుఖ మనుభవించుచును నమృతముతో నున్నారనియు తెల్లము. ఆ భాగమున, "సిసిలీ" యందున్నట్లే, ద్రాక్షారామములు, పండ్లతోటలు, పచ్చికబయళ్లు శృంగారదేవత కళిషేకము నొనర్చుచున్నవి. ఈలావా నొకకు దిగజారు భాగముల కిరుప్రక్కల రెండు బస్తీలు కలవు. వేల కొలది యిండ్లు; వేలకొలదిప్రజలున్నారు.

ఈ ద్వీపమునకు మైలుమార్గములో ఒక చిన్ని ద్వీపము కలదు. దూరముననుండి చూచిన, ఒకయోడయొక్క తెరవలె నుండును. దగ్గర నుండి, ఒకనందివలె కన్పడును. దానిపై నొక బ్రభుత్వతాకము కలదు. నున స్టాంబులి ద్వీపముదగ్గరలో నున్న యితర ద్వీపములు చూడనగు. నూర్పుడు, తూర్పునందున్న యొక ద్వీపముయొక్క నెత్తిపై, గొప్పయాభరణముగ నున్నాడా యనిపించును. క్రిందటి పర్యాయము ఆద్వీపముయొక్క నెత్తినుండి మేఘములద్వారా యన్ని వైపుల కప్పబడి, "స్టాంబులి" వైపున లేరువబడియున్న నూర్పుడు, హృదయానందకరముగా గుడ్డుచుండెను. వాటకకాలయందు, నట కునిపై వైకుంఠిత్రిప్పిన విద్యుద్దీపకిరణమువలన కల్గ లేజమువలె ఇటులు మేఘములబారిననుండి తప్పించుకొని, స్టాంబులిద్వీపమునందున్న పచ్చిక బయళ్లపై మోహమున త్వరత్వరగావచ్చి ప్రాలుకున్న నూర్పుకిరణముల చెల్లుల బుండెను. మిక్కిలి మృదుగుని వండినగును, బయళ్లపై చల్లిరాయచునట్లుకనిపేషము, అప్పుడే బయటికివచ్చిన చిన్నిబ్లాయని మరొకనిమిషము భావములు తట్టుచుండెను. స్వనుండి యెటకో వైటును చల్లగా త్రిప్పుచుండిరి. కిరణములు, పక్షిమార్గసాక్షిముగ, చల్లగ, అన్నిపచ్చికబయళ్ల ముద్దనుకొని ఒకరినుండి మరొకరివద్దకు కదలుచుండెను. మాకన్నులు వానిచెల్లుల గమనింప తిరుగుచుండెను. క్రమముగా, క్రొత్తక్రొత్తబయళ్లు నూత్న కాంఠిలనుకొందుచు, తెల్లని నవ్వునో, కేలికపూసయముతో, నవ్వుచున్న కన్నులతో, రాలుచున్న యానందభాషములాయన మందుకలెనులతో, నేత్రానందకరముగ, నవమోహనముగ కన్పట్టుచుండెను. ఇంతలో, వెనుక విడబడుచున్న ప్రియురాలండ్రు, ప్రియులు దూరమైనకొలది తమసుఖమును, మోహ మనుమాయద్వారా యేర్పడిన లేజమును, చల్లచల్లగా బాయుచు దుఃఖ భాజనమైన జీవితము నెదుర్కొన, తమసుఖమును నుడువుల వీడ్కొల్పుచు, తమ శృంగారసంపదను, వీడలేక వీరుచు, శీఘరసాక్షులగు చుండెను. మాకన్నులు, కిరణములు వాని క్షయించుండ్రు, వారి గుసగుసల, ముద్దుముద్దుల జూచుచుండెనే కాని, అప్రయత్నిముగ, వీడ్కొల్పబడిన యీదుగవృష్టుల జూడ నుత్సాహించుట లేదు. ప్రయత్నపూర్వకముగ నే వానిజూడ, అచ్చట ఉండచునునది లేదాయెను. అంతకు ముందే, ఏల నేను వానినంత యధికముగ ప్రేమించుతి నో నాకు తెలియదాయెను. అట్టి సామాన్యదృశ్యముల నేల కొనియాడితి నో తోచదు. పైగా నిమిషముక్రింద నద్భుతిముగ నున్నచి తెల్పి మైనురుని జేసి, హృదయమును సుఖపరచిన కన్నులే ఈనిమిషమందు విచారపు ప్రపంచము నేల జూపెట్టుచున్నవో దురూహ్యము. భర్త పరదేశ నాకు డైనప్పుడు, స్త్రీలు తమశృంగారము దానిపెట్టు కొందురని తలంతుమా? భర్త, భార్య యిద్దరు కలిసినప్పుడు కల్ల నిండులేజము ఒకరినొకరు బాసినప్పుడు తగిపోవునందుమా? ఇద్దరు కలిసిన పిమ్మట ప్రశ్నకభావము, ప్రకటన, ప్రభావము కల్గునగాన, ఎవరికి వారు, వెనుకటిమాదిరిగా గూడ నుండరుగాన, తత్వము మారుగాన, విడబాసి

నప్పుడు, ప్రభుమను నున్నట్లు గూడ నుండి గండుమా? ఆపచ్చిక బయలే యొరూరములతో, నృత్యగానములతో సాంపు ఇంపులతో సుఖమందిన పెండ్లి కూతురు లాగు కిరణప్రభావములచే కన్నడును. అంతియే కాదు. చూచువాని కన్నులుకూడ శృంగారము పృజించు చున్నవి. వాని హృదయము కూడ, శోభను పృథివీయే చున్నది. హృదయము, కన్నులు, కిరణములు, పచ్చిక, ఆపర్వతప్రదేశము అన్నియు చేరి ఆయగ్భూతమూర్తిని, ఆసుప్రదర్శనమును, కలుగజేసినవి. నేను కవినికాను. లేనిచో, నాయుత్సాహము, నాసూక్ష్మము, నా దృష్టి మగు సంప్రార్థియగు ఆత్మగర్వమును ఆత్మసంతృప్తి ఎన్ని యమోఘములగు పద్యములద్వారా, వెలువడెడిదో చెప్పవలవి కాదు. అటుల నే, వివిధప్రజలకు వివిధవిధములుగా ఈదృశ్యమే తోచి యుండును. నాకు తట్టిన సామ్యములు ఇతరులకు ఆరుచికరముగాను, అసభ్యముగాను నుండి యుండును. ఆకసముపై ముల్లు నాకు క్రొత్తవలె నుండిన మరొకనికి గుర్రమునలె నుండును. మే మిద్దరము తగవులాడిన ఫలిత మేమి? సరేకాని, నెత్తిపై కుంపటి పెట్టుకొని, శీలించునా గున్నారా? ఇట్లు త్రాచుపాము పెట్టుకొని, పక్కలను బల్లెము పెట్టుకొని భార్యవద్ద ఆప్రేమాత్మనీ హితుని పెట్టి వీరైన శాంభుతో సంతృప్తితో భయగహితముగ నుండగలరా? ఈరెండు బలీలయందున్న ప్రజలకు నెత్తిపై నున్న యీ యగ్నిపర్వతము, ప్రక్కన మెట్లొలలగా నున్న లావా యగ్నిప్రవాహము ఎంతభయంకరమైనదో చెప్పకయే చెప్పుదున్నది. ప్రతిదినము, ప్రతివాడు, నెత్తియెత్తి చూచిన అగ్నిసౌగ కాన నగు. ఎప్పుడేమివచ్చి ప్రేనబడునో? ఎప్పుడు అగ్నిప్రవాహము బయలుదేరునో? కాని, వారు నిరసించుచునే యున్నారు. “అంతాగామ మయం” అను భగవద్భక్తియందు నమ్మక ముంచుచున్నారా?

ఈద్వీపములన్నియు, ఒకప్పుడు కలిసియుండెడివి. ఎందులకు, ఎప్పుడు విడిచిపెట్టి పోయినదో జ్యోత్యాలలో యను శాస్త్రము గానిన వారికే తోచును.

ఆ ప్రక్కన ఉన్న ఆజండాగల చిన్నపర్వత మెన్ని శతాబ్దముల క్రితము విడిచినదో ఇంక పెన్ని శతాబ్దము లిట్లేయుండునో! చుట్టును అపారమైన సముద్రము. ఎంతటి నిప్పువైన యార్చుగల నీరు మధ్య నీయగ్నిపర్వతము ఎల్లప్పుడు నిప్పును గ్రక్కచుండుట, ఆశ్చర్యకరమైన విషయముగదా! మైలో, రెండుమైలో లోతున సముద్ర ముండు. దానిక్రింద భూమి కలదు. ఈద్వీప మాభూమితో సంబంధించి యున్నది. కాన ఈ నిప్పు ఆభూమిలో నుండి, ఎన్నట నుండియో బయలుదేరుచున్నది. భూమిలోపల మంచుచున్న ద్రవపదార్థమైన లావాయనుప్రవాహము కలదు. అయ్యది మూర్ఖుడు, చంద్రుడు, భూమి అతర గ్రహముల చుట్టుగల పరస్పర ఆకర్షణశక్తుల ననుసరించి అప్పుడప్పుడు, ఒక్కొక్కచోట క్రొత్తమార్గముల నలంబించుచుండును. అందువలననే కొన్ని పర్వతములు మాయమగుట; క్రొత్తపర్వతములు లేచుచుండుట; ఇరువంతు లేనిచోట నగ్నిపర్వతములు ఏర్పడుట కలుగను ఒకప్పుడు, నిండు సంబంధశీలు లున్నచోట సముద్రములడెడివట. ఇంగ్లండు, ఫ్రెన్చు యంత్రపుండుముతో కలిసి యుండెడివట అటులనే ఈద్వీపము లన్నియు కలిసి యుండి, సిసిలే ద్వీపముతో నేమై ఇటలీదేశముతో కలయిక నొంది యుండెనోపు. పైగా ఒకప్పుడు సహారాయదారి యంతయు సముద్రమయమై యుండెడివట. ముట్ట సముద్రము ననుకకు విచ్చేటట, అప్పుడానీరంతయు చుట్టి పోయెనో? ఈదేశము నిటుల పగులగొట్టెనా? జూయా లకీశాస్త్రముపై చూడెలుగున ఏపుడైకము లేకుండుట విచారకరమైన విషయము.

సిసిలే మారమగుచున్నది. ఇట్టి నుండి యందముగ లేదు. అటులనే యిక నీవ్యాసము గూడ పెద్దదిగకొలది రుచి తిగునను భావమున ముగించు వలెగలిగి.

నూర్ హాను

ప్రతివాడి భయంకరం పార్థసారథిగారు

ప పంచపరిత్రయంగు, నూర్ హాను తన అనన్యసామాన్య నుణగడాధిక్యముచే నొక యుద్ధాగ్రస్థానము నాక్రమించి, తన నామమును శిరస్థాయిగా నొనరించుకొనియున్నది. ప్రపంచమందు రాజ్యపరిపాలనాధారంగల లగు క్రైస్తవత్వముచే నాలనగును. ఆస్పద్యవంశాఖ్యులందును, నూర్ హాను, అసామాన్యమై, యుద్ధాగ్రస్థమై, సర్వతోముఖమై వెలయు తన చాతుర్యవిశేషముచే నెల్ల సామ్రాజ్యము నాక్రమించుచున్నది. ఎలిజబెత్ రాజు విధిపమాన రాజ్యతంత్రప్రావీణ్యముచేతను, మెరిక్ కాన్ఫెడరేషన్ ముఖ్యునిగా శిలముచేతను, విటోరియా మహారాజు శాంతిసాపన సామర్థ్యముచేతను, నె నోపాదేశముం దన్నియు వియున్నగు గాడి గుర్తించి, వాల్ వీరీ, ఝాన్సీ లక్ష్మీసాయి మొదలగు రాజ్యములు కేవల స్త్రీసామాన్యధికమే కాక పురుషాతీతమైన యుద్ధకళలముచేతను, గజయా బేగము, రుద్రాంబ, తారాబాయి, ఆదిగానల రాజ్యములు రాజ్యపరిపాలనాధారంగ్రహముచేయు హిందూదేశమందు నొచ్చి పోయినట్లున్నది. శీరేకాక, అహిషియా, ఇజబెల్, కేత్లెను లంటి మహారాణుల సరిత్రలు నిగ్రహస్థలీయము లైనవి. కాని, రామహారాణుల నెల్ల మించి యుద్ధాగ్రస్థానమును నూర్ హాను నాక్రమించి యున్నది. అంగులకుంగల కారణము నారలెల్ల లేనయ్యెడక విషయముననే ప్రావీణ్యమునొంది ప్రఖ్యాతిశ్లెనియుండు, నూర్ హాను కారంగ్రహము సర్వతోముఖమై, యందు గల నిందులేదను సందేశమున పడమిడక, నిఖిలవిద్యాపారంగతురాలై, సకలరాజ్యతంత్ర మగ్రముల నెఱింగి, సర్వజనానురంజకముగ రాజ్య మేలియుండుటయే. కాని నూర్ హాను నామమే యెఱుగనివారనేకులు ప్రపంచమందు యెఱు కాక, విశేషించి భరతఖండమందే యట్టి వా రుండుట యెంతయు శోచనీయము.

జహంగీరు పాదుషా తీవ్రమందెల్ల నూర్ హానుతో నాతని వివాహమే కలుగకు ప్రముఖ మగు విషయము. పరునైదు వత్సరములు నిర్వక్రప్రజ్ఞతో సకలరాజవ్యమాదామణియై ముఘలుసామ్రాజ్యమునందెల్ల నూర్ హాను ప్రాముఖ్యమును బ్రఖ్యాతిని విహించెను. కాని యామె జన్మపరిత్ర యంతయు ఎన్నియో వింత విషయములతోడను విపరీతకథలతోడను నిండియున్నది. జోగారి " హిందూ స్థానపరిత్ర " యను పుస్తకమునందును, నిత రాంక్లెయ సరిత్రలు

కొన్నిటియందును, విశేషించి బాలీయవాన్యాయములందును, నీర్లింద విరింపబడు కథ నూర్ హాను బాల్యమును గూర్చి చెప్పబడియున్నది.

బాల్యము

తార్లారి శిశువుం దున్నదిమంశాశుడును, విద్యాభివృద్ధును, గొంగు నీయును నగు ఖాన్ ఖాను యన్ బేగమనొక సమాపదశయిండున్న యొక సరిత్రను బెల్లవాడి శీమితము గడుపుకొనుచు, గాలనశిమున దుర్భగ దారిద్ర్యదేవతకు గుఱియై కుడుగు గూడులేక శీమితాధారమును గల్పించుకొను నాశతో హిందూదేశమునకు సంహమాలగు తన ప్రేమను నొక బక్క గుట్టుముపై నెక్కించి, ప్రక్కను దా నెడమచు బయలు వెడలెను. ఇట్లు సుకుపమై నెడమదుండి కొలకాలములోనే యాతని కడ నున్న కుల్యవసము వ్యయమై పోయెను. అందుచే ఘయాన్ బేగు నిష్టమై కడునీధిత్వమును గొలుపు మహారాజ్యముల బ్రవేశించు సంహరకును, ధైర్యుకన్నుతచే శీవితము గడుపు కొనెను. హిందూదేశమును, తార్లారిదేశమును విడదీయు నిశ్చలనిత్యశాంతిధూతములగు హిమాలయప్రాంతముల గనుటకు దండిలేక, మూడుదినము లుపనాస ముతోనే పయన మునర్చి, వాలననాటి ప్రయాగమున మార్గశ్రాంతయై యున్న నీలిలో ఘయాన్ బేగు సతి సర్వశుభలక్షణానన్విత యగు నొక శిశువును గనెను అంత దమపోషణమున కేవల లభించుచునను వర్ధమనోరథముతో గొన్ని యామము లట బాంధులకై యెగురుచుచి మూర్ఖప్రమయసమయము సమాపించుచుండుటచే వా గచ్చుట విడువలసిన వా యైరి. ఎటు మాచినను హృదయవిదారకములగు నన్యమృగేంద్రముల భీకరగర్జనము లూడలు కంపింప జేయుచుండెను. ఆచిన్ని బిడ్డను దమతో గొనిపో శక్తిలేక, యొకతరుచ్చాయ నాబిడ్డను పడలి, యాకలములతో గప్పి విధిలేక, నడున గాల్పాడక, ఆ దంపతు లాసలము నెట్లెట్లో పాసి చనిరి. అట్లా బిడ్డను దిగనాడి, చూపుమేర మార్గము దాటి పోయినంతనే దుఃఖాధిక్యముచే మూర్ఛితయగు తన ప్రియురాలింగాంచి మనసు నిలువక ఘయాన్ బేగు తిరుగ నాబిడ్డను విడిచిపడలమున కేగుసరి యాబిడ్డను నెల్ల త్రాచొకటి చుట్టుకొని యుండెను. కొంతమారమునుండియే ధ్వనిచేయ సర్వ మాబాలికను విడిచిపోయెను. తోడనే బిడ్డ నెత్తుకొని ఘయాన్ బేగు తనభార్యతో నెల్ల గోహారు చేరెను. అన్నట చిరపరిచితుడగు నొకమిత్రుని సహాయముచే నక్కరు నాస్థానమున నొక యుద్ధోగమును సంపాదించి,

క్రమక్రమముగా సభివృద్ధిజొందెను. మైహ్రున్నీసా యని నామకరణ మొనర్చబడిన యాముద్గులబ్ది పెరిగి పెద్దదయి యంతఃపురస్థైర్యము నెల్ల దలదన్న సౌందర్య ముట్టిపడె, గాన, నృత్య, సాహిత్య, చిత్రలేఖ నాదీకళలయం దనుపమానపాండిత్యము నాస్థించి కడుంగడు పన్నె కక్కునను, యువరాజును సలీము (బహంగీరు)ను నాచినవాటనుండియు నాతనిపై సమరాగ మునియింప నాతని ఇత మొనర్చి యత్నించుచు నొకనాడు రాజసభలో నృత్యమునందు దిన యనూనపాండిత్యమును వెల్లడించెను రాజసమారులు సమ్మోహితుడాయెను. ఈ విషయము నెఱిగి సకల భారతభూమి నేతెడి ఏకవర్తి తనయు డొక సామాన్యురాలిని వివాహమాడుట కిచ్చుగింపక, యక్కరు పాగుమ యామెను ఆలీఖానీయను మరాఠ్ ఘనునకు వివాహము జేయించెను! సలీము మరాఠ్ ఘనుని యుముట్టింప నెన్నియేని విశ్వప్రయత్నము లొనరించెను. మరాఠ్ ఘనునికి సింహాశాద్ధిపాలన పన్యాయుగములతో ద్వంద్వయుద్ధము గల్గించెను. కాని మరాఠ్ ఘని నిట్టి మహాపద్రవములనుండి నిత్యవిజయముచే రక్షింపబడఁచు పచ్చెను. బద్వీసున నున్న మరాఠ్ ఘనుని గృహములోచ్చి యాతని గడఁపెట్టుడని సలీము రహస్యము గ జరిపిన నలు నది ముం ది ఘాతకులు ను మరాఠ్ ఘనుని హస్తముల మడిసిరి. తుదకు వెంకటేశమునకు రాజప్రతినిధియు, సలీము పెంపుడు పిల్లకునాగుననిన కుటుంబుట్టిన వలలో జిక్కి, యంత్యసమయమున దనతో పాటు తనవర్తి యనువులగుడంగిపోయెను. మైహ్రున్నీసా రాజభటులచే నంతఃపురమునకు జేర్చబడి, మరణకాలమున మరాఠ్ ఘను, మైహ్రున్నీసా సలీమును వివాహమాడుట కనుమతి నొసంగెననియు, నందుచే సలీమును వివాహమాడెననియు ననేకాసత్యముల జేప్పినట, కాని సలీము తనసోదరుని మరణముచే మిక్కిలి భిన్నుడై, యామెను గిన్నెత్తిరెను. జూడనని నిర్ణయించుకొని, తనతల్లికి సపర్యలజేయ నామెను నియోగించెను. ఎట్టకేలకు నతిదమతృక్కిరియగు మైహ్రున్నీసా నానెహాపాయములకు లొంగి, నాలుగుసంవత్సరములు గడవితెరువాతి, నామెకు పాదాక్రాంతి డాయెను. ఈక్రమముగడు నత్యాచారముగ నున్నను జనిత్రాత్మికమైన సత్యమును జూచుటలేదు.

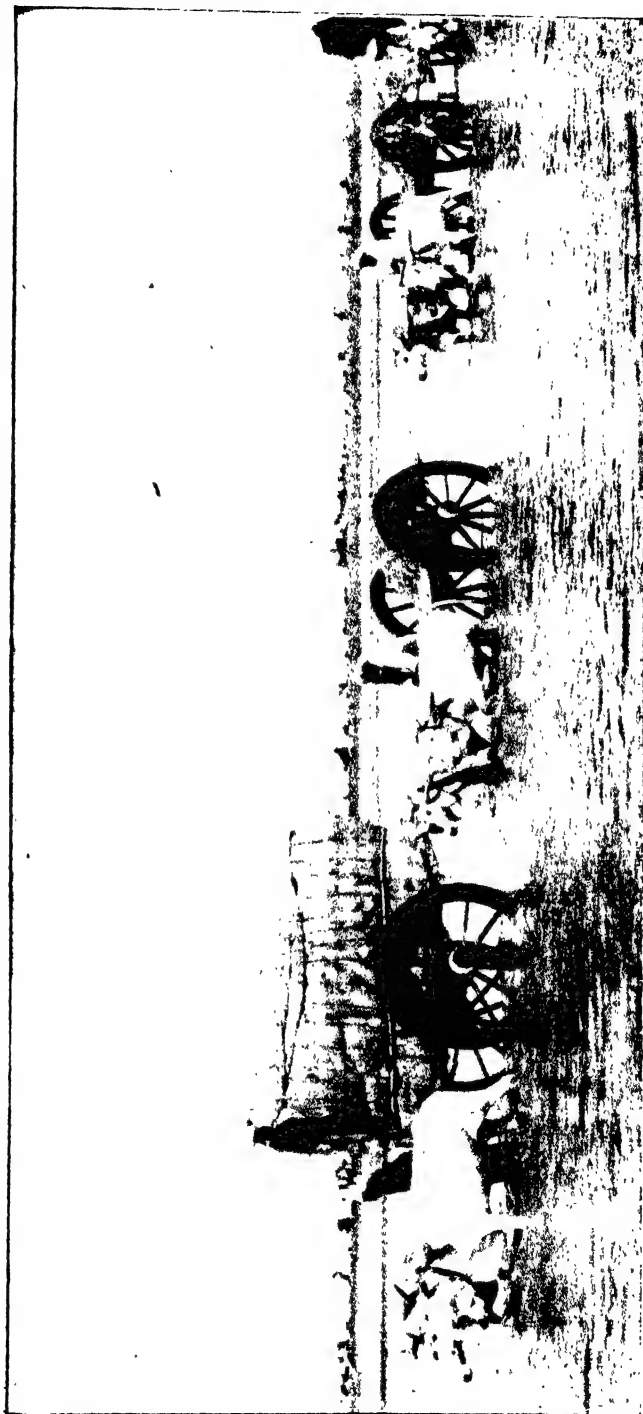
ఇట్టి వింతవిషయముల కడమాయక, నిజసిగిని జక్కగా బరిశోధనజేసిని గురిత్రకారు లీవిధమున రచింపుచున్నారు:—పర్షియాదేశ మందు ఖోరాసానను పరగజాను బరిపాలించుచుండిన బెగ్లారుబేగీయను కులీనుకడ ఖాజామూమ్మిన్ మరీ ఘనతడు ప్రధానమంత్రిగా నుండి, కులీను మరణాంతరమాతని కుమారుడును ఖాజా ఖానుని కడ గూడ నాయుద్యోగమునందే యుండినను. ఆకులీను మరణాంతరము నాతామెనుచే యా బెగ్లారు పరగ జాయొక్క విజయగానియ మింపబడెను. అటుపిమ్మట 1577వ సం॥మున నాతడు మరణించెను. అతడు మరణించిన నాట నుండియు నాతనివంశము కష్టముల పాలాయెను. అనిపికుమారుడు మిర్జాఘయాసుడను మహమ్మదు (ఘయాసుజేగు)తనదేశముందు జీవనోపాధిలేక, హిందూదేశమునకు వెడల నిశ్చ

యించి, మహమ్మదుమరీఫు, అబుల్ హాసన్ అను ఇరువురు కుమారులతోడను, గర్భవతియగు తనయల్లాలితోడను, మాలిక్ నూదను నొకవర్తకు నితోపాటు బయలువెడలెను. పర్షియాదేశమునుండి హిందూదేశము నకుగల మార్గము కడుంగడు కంటకమై యుండినను, ఇలువెడలిన కొలది దినములలోనే ఘయాస్ బేగు అశ్వములన్నియు మార్గోయాసమున మడసి పోయి, రెండుమాత్రము మిగిలెను. ఖాండహారు చేరుసరికి ఆతనిభార్య ప్రసవించి యొకకుమారికను గాంచెను. ఘయాస్ బేగునకు ఆలవిడ్డలకు నలయు నావశ్యకముల సహితము సమూహ్య క్తి లేకుండినను. వాగి నీనసితి గాంచి మాలిక్ మామూ డెంతయు గరుణించి, వారికి నలసినదంతయు నిచ్చి గౌరవించెను. అందుమాలమున వారిరువురకును మంచి స్నేహ మేర్పడెను. హిందూదేశము శరీనంతనే మాలిక్ మామూన్ తన మిత్రుని అక్కగు ఆసానమునకు దీసుకొనిపోగా, నక్కరు వానిని దిన కొలువులోనికి నీవీకొనెను. ఘయాసుద్దీను విద్యాధికుడు; పండితుడు; వినయపంపతి గలవాడు. మహమ్మద్ సర్వశోధములకన్నడు నెడవిచ్చెడి వాడు కాడ; అతనిహృదయము వినిర్మలము, దయామయము నైనది. కార్యదీక్ష, కార్యాంగరక్షాపుణ్యము, వీనికి గడుంగడు సధికము. అతనికింగల యోధ్యుదీక్ష, ప్రత్యేకించి యెన్నడగిన విషయములు. అట్టి సద్గుణసంపన్నుల కాలవాల మగుటచే గ్రమక్రమముగా బెద్దపెద్ద యుద్యోగముల జేయుచు, 300 యశ్వపుష్కమునకు మనసబాదగుడై, తుదకు కాబూలనకు దినానాయెను.

వివాహము

ఇంతలో ఖాండహారులో బుట్టిన మైహ్రున్నీసా పదునేడవయేటనే సకలకళాప్రవీణయై, సౌందర్యరాశియై, యంతఃపురకాంతలందెల్ల నాసగించెను. పదునేడవయేట ఆలీఖానీ ఇష్టము యను పాగి నీకునకు వివాహ మొనరింపబడెను.

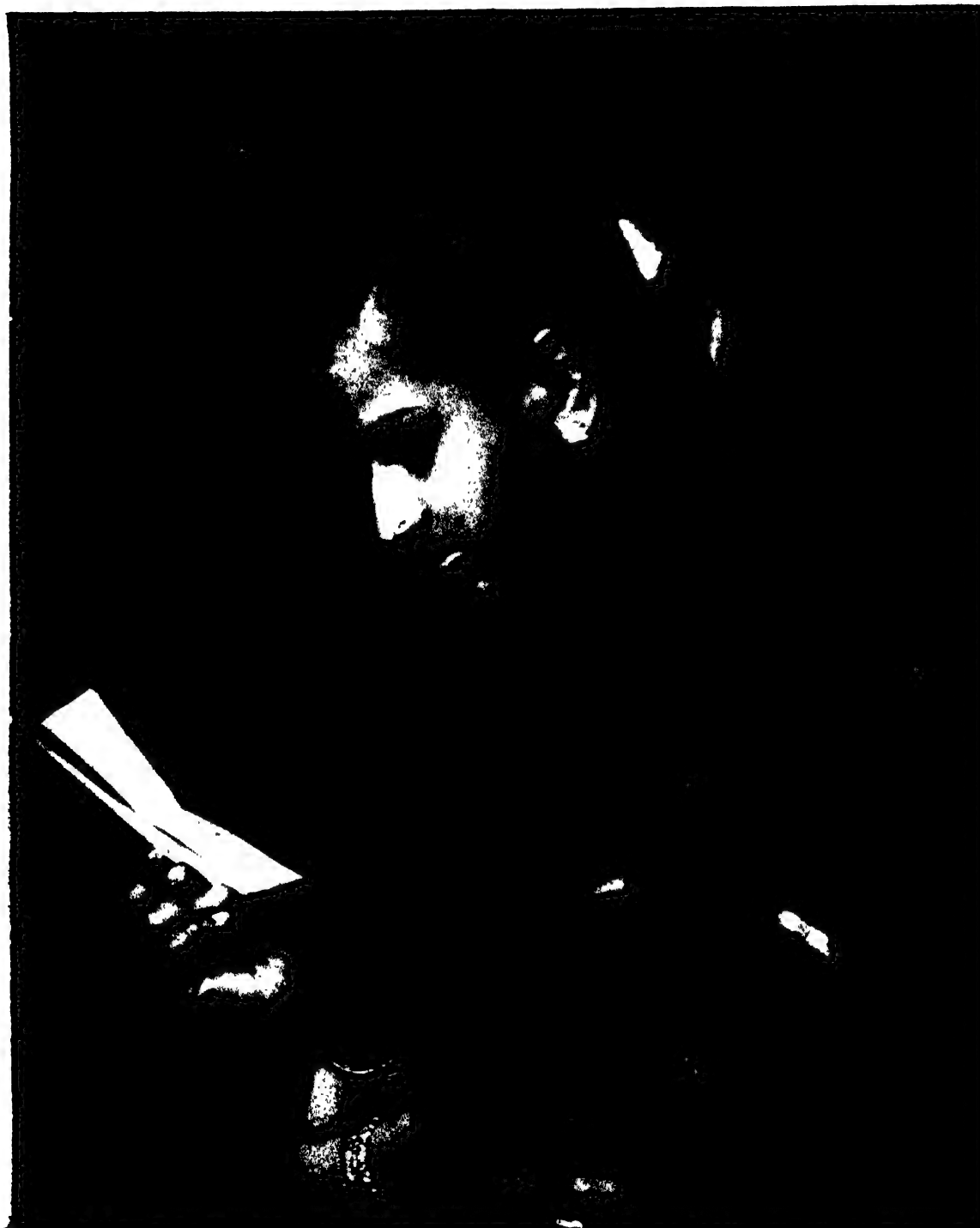
ఆలీఖానీ పర్షియా రాజును రెండవ షా ఇస్మాయిల్ కడనంగరికి కుదుగ నుండి, తనసక్రవర్తి యిప్పివేయబడినపు డాదేశమును విడువలసిన వా డాయెను. ఇట్లు బయలుదేరి ఖాండహారుద్వారా ముల్తాను జేరి, అబ్దుల్ రహీముఖానుని సైన్యమునబ్రవేశించి థాథా యాక్రమణసమయమున నదివ్రతీయపరాక్రమమును, సాహసమును వెల్లడించెను. అతని వైర్య ధైర్యములకు మెచ్చి అక్కరు ఆలీఖానీ నొక మనసబుదారునిగా నొనర్చెను. కీక్రుకాలములోనే యాతడు మైహ్రున్నీసాను వివాహ మాడెను. 1599వ సం॥మున సలీము ఆధిపత్యమున మీనారుపై దాడి వెడలుచున్న సైన్యముం దొక ముఖ్యోద్యోగిగా నియమింపబడెను. ఆలీఖానీ, యుకానొకసందర్భమున నిరాయుధుడై యుండియు, నొక వ్యాఘ్రమునజంపగా నాతని కత్తిసామర్థ్యముల కచ్చెరువంది యువరాజాతనికి మరాఠ్ ఘన్ (వ్యాఘ్రపాంత) అను బిరుదము నిచ్చి సన్మానించెను. అటుపిమ్మట సలీము తనతండ్రిపై తిరుగుబాటు గావించినపుడు, ప్రథమమున సలీము ననుసరించియు, మరాఠ్ ఘను అక్కరునంకకు దిరిగి

వెన్నదాటలు

ఛాహుతిరీకారము: శ్రీమత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యగారు, చెన్నపురి.

ఆంధ్రకవిత - శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

వలపుకమ్మ

చాగూచిత్రకారుడు: శ్రీయుత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

తంతువలసము : “కాయసిద్ధి”

ఆలిఫ్ నెం. 3767.

కాయసిద్ధిమకరధ్వజ (రిజిస్టర్డ్)

పూర్వకాలమును ఋషీశ్వరులు కాయసిద్ధిమాలికను సేవించి తమ కీరములకు యేలాటి వ్యాధిని రానీయక, మంచి ఆరోగ్యమును, పుష్టిని కలిగియుండిరి. సుదూర ఋషీశ్వరులచే ప్రసాదింపబడిన మాలిక అష్టబ్రహ్మ ప్రకరణ్యజచేర్చి తెలుగు చేయబడినది. నరముల బలహీనత; ఇంద్రియనష్టము, జ్ఞాపకశక్తి తగ్గుట, మైకము, ఆకలి వంసగించుట, గుండెపడ, ప్రారంభస్థలలో నున్న కుష్టు, నపుంసకత్వము, సెగరోగము, మేహవ్యాధులు మొదలగువాటి కిది సిద్ధాంతము. విద్యార్థులు, వ్యాయాసములు వాడవలసిగలదు. పసివారిని పుష్టింపులుగాను, ముసలివారిని యౌవనవంశులుగాను చేయును. 20 గోలలకు సరిపోవు 40 మాత్రలుగల బుడ్డి 1-కి ధర రూ. 10. ఔషధమును సేవించువిధము మొదలగునవి బుడ్డితో పంపబడును.

మహా సెగరోగనివారిణి

ఇది పూర్వవ్యాధులచే బాధపడువారికి నిజముగా భగవంతుని సర్వప్రసాదము. ఇదియొక సాధువుచే తెలుపబడిన సిద్ధాంతము. సెగసంకలము, సనాయిసాకుల, జీర్ణము, సాకుల, గ్రామము, నపుంసకత్వము, ఇంద్రియస్థలనము, కొలుకు, నరముల బలహీనత, మైకము, ఆకలి వంసగించుట, మలబద్ధము, మెలకులు, చుచ్చులు, నీళ్లు, క్యాస్కెట్టు, వాతరోగము ఇవిగాక మితిలేని సంకరమైన స్త్రీ సాంగత్యము, వ్యాధిగ్రస్తులను స్త్రీ సాంగత్యము మొదలగు పలువిధ మేహవ్యాధులు ఈ అమాల్మనైన ఔషధమును సేవించుటచే పూర్తిగాను, శాశ్వతముగాను కురుదును. దీనిని ఉపయోగించుటచే ఖ్యాతిచెందిన వైద్యులచే కురుగదని చేయి విడిచిపెట్టబడిన కఠినవ్యాధులకుడా కుదిరినవి. దీని కంత గోప్యశక్తి గలదు. మాత్రనాశమునందుగల ప్రాణములను కుదిర్చి, సరకములకు మంచి బలము నిచ్చును, మలయు మేహ సంబంధవ్యాధులకు మూలకారణమును ఖండించి యథా ప్రకారము సంసారసౌఖ్యము ననుభవించుటకు బలము నిచ్చును. మామేహసెగరోగనివారిణికి సమానమైన ఔషధములు మిక్కిలి అరుదుగా గలవు. పూర్తిగా గుణము గలుగుటకు కావలసిన ఔషధము ధర రూ. 15-0-0

(అనేక యోగ్యతాపత్రము లియ్యబడియున్నవి.)

స్త్రీలకు గల వంధ్యత్వము కుదుర్చబడును. వివరములకు 0-4-0 తపాలాబళ్ళలో వ్రాయుడు.

మహా కాయామృతము (రిజిస్టర్డ్) సీసా 13

రూ. 3-0-0

తెలుపుసావము వివిధరంగులుగ స్రవించుట దీనికి సంబంధించిన నితర వ్యాధులకు రామబాణమువంటివి

గర్భాశయరోగనివారిణి

బుళ్ళుసావనోవము, బుళ్ళుసావ మెచ్చుతక్కువ లగుట మొదలగువాటికి అమోఘముగా పనిచేయును.

సీసా 1-కి రూ. 5 మాత్రమే.

మీనాడిని ఉచితముగ పరీక్షించికొనుడు. మీ వ్యాధిని చక్కగా కనుగొని తరువాత చికిత్స ప్రారంభించుడు. అతిమాత్రము, పక్షాంతము, తిమిరువాయువు, పిచ్చి, సెగరోగము, మేహవ్యాధులు, మట్టకు సంబంధించిన వ్యాధులు, స్త్రీలకుగల వంధ్యత్వము, (సంతానము లేకుండుట) మొదలగువాటికి గుణము కలుగు నని పూచీ నివ్వబడును. వ్రాసిన క్యాటలాగు ఇనాముగా పంపబడును.

పండిత ఇ. శ్రీనివాసాచారి, వైద్యులు అండ్ మేనేజింగు డైరెక్టరు.

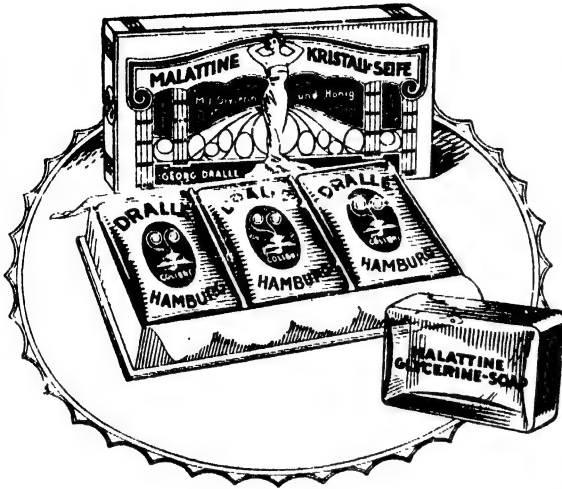
ధారాళమైన పద్ధతులపై పనిచేయుటకు అన్ని చోట్లలోను ఏజంట్లు కావలెను.

నాడీ పరిశోధనమందు సుప్రసిద్ధులైనట్టియు, ప్రధాన వైద్యుడు, డైరెక్టరు యైన భిషగ్ రత్న పండిత డాక్టరు ఇ. ఎస్. గోపన్ గారిచే ఔషధములు తయారుచేయబడుచున్నది.

ది టమిల్ నాడు ఆయుర్వేదిక్ ఫార్మసీ, లిమిటెడ్.

44 గోవిందప్పనాయకవీధి, మద్రాసు—పోస్టుబాక్సు నెం. 278.

అన్ని సబ్బులు సంతృప్తి గలిగించవు

మీరు సబ్బును మేలిమినందు, నాణ్యమునందు, విలువ
యందు శ్రేష్ఠమైనదియో లేదో పరీక్షింపుడు.

డ్రేల్సు మూలమై గ్లిసెరిన్ సబ్బును
పరీక్షింపుడు

అన్ని విషయములందు సర్వోత్కృష్టమైనది.
సంతృప్తిని కలిగించుటకే ఏర్పడినది. మీరు తప్పక
సంతృప్తి నొందెదరు.

నేడే ఒకసబ్బును కొనుడు.

సోల్ ఏజంట్లు:—అన్ని పాపులరును దొరకును.

వి. వి. ఆర్. వి. అడికప్ప చెట్టి

52, బందరువీధి,

మద్రాసు.

ది గ్రేట్ ఈస్టర్న్ లైఫ్ అసూరెన్సు కంపెనీ, లిమిటెడ్.

(ప్రైయిట్స్ సెటిల్ మెంటులో ఇన్ కార్పొరేటు చేయబడినది.)

(ఇంగ్లాండులో రిజిస్టరు చేయబడినది.)

ఇది ఆదర్శప్రాయముగ పాలసీ—పాలసీని రద్దుచేయకూడదు.

శాశ్వతముగా పనికిరాకుండు చేయగూడదు అను నిబంధనలు సహజముగనే యున్నవి.

టినియల్ బోనసులు!

పూచీగల బోనసు పద్ధతులు!!

లభించిన ధనము భారతదేశమునందే వడ్డీ కియ్యబడును.

ధారాశ్రమైన పద్ధతులపై పనిచేయు ఏజంట్లు కావలెను.

యితర వివరములకు ఈదిగువ కొలానములకు వ్రాయవలెను:—

బ్రాంచి మేనేజరు: ఎం. వి. మర్చెంటు,

50-52, చర్చిగేట్ వీధి, ఫోర్టు, బొంబాయి.

ఆర్. వెంకటాచారి, చీఫ్-ఏజెంట్లు,
రిటర్డెడ్ హౌస్, వేపేరి, మద్రాసు.

ఏ. స్వామినాథ ఆయ్యర్,
ఏజెన్సీ మేనేజరు, సడరన్ డిస్ట్రిక్టు బ్రాంచి,
మాయవరం, తంజావూరు జిల్లా.

మెసర్స్ బంగేర అండు కో.,
మిషన్ వీధి, మంగళూరు.

రుక్మాంగదాచార్య,
హోమ్స్ కేట, ప్రొద్దుటూరు
కె. సుందరరాజన్ అయ్యంగార్,
"గోతావిలాస" రంగనాయకలపేట, నెల్లూరు.

పోయెను. కాని సలీము పాదుషా యొనంతనే, తనమిత్రు డొనరించిన మోసమును మనసున నుంచుకొనక, వంగదేశమున నున్న బర్మావన జాగీరు నిచ్చి, వంగదేశమున బెద్ద యుద్ధోగ్యునిగా నొనరించెను.

కొంతకాలమునకు వంగదేశము రాజద్రోహములకును, తిరుగుబాటులకును మూలస్థానమాయెను. మరాఠ్లనుకూడ వాటిలో పాల్గొనుచుండునేమోయని యనుమానించి, వానిని మందలింప జహంగీరు మరాఠ్లనుని ఢిల్లీకి రమ్మని వార్తనంపెను. అత డాయాజ్ఞ నుల్లంఘించి రాజదర్బనము జేయఁదాయెను. అందుచే వంగదేశపు రాజప్రతినిధియగు కుతుబుద్దీనుఖానునకు మరాఠ్లనుని ఢిల్లీకి బంపవలసినదనియు, నత డప్పటికిని రాజాజ్ఞ మన్నింపఁడేని, యాతని బంధించి పంపవలసినదనియు 'ఫర్మానా' రాగా, కుతుబుద్దీనుఖాను బర్మావనకు బయలుదేరెను. కుతుబుద్దీను తనతో వచ్చి మాటాడువని తెలియజేయ, మరాఠ్ల నిరువురు బంటులుమాత్రము వెంటరా నాతనికడ కేగెను. అతడు కుతుబుద్దీనును సమీపింపఁగనే రాజునైసికులు మరాఠ్లనుని మట్టుకొనిచిరి. వెంటనే మరాఠ్లనున కావేశము జనించి యొరనుండి కత్తి నూడఁబెరికి కుతుబుద్దీనునిపైబడి యాతని తీతిగాత్రుని గావించెను. ప్రాణోపద్రవకరమగు దెబ్బతనియు, కుతుబుద్దీను ఆద్రోహిపై లంఘించెను. ఇంతలో సంభాషాను మొదలగు నైనను మరాఠ్లనుని చుట్టుముట్టి ముక్కలు ముక్కలుగా ఖండించివైచిరి. కుతుబుద్దీను పండ్లెంచు గంటలుమాత్రము శీవించి ప్రాణములు గోల్పోయెను. కుతుబుద్దీను మరణము జహంగీరు నతనిచేదపనుద్రుఁడను మంచి నైచెను. తనప్రియపుత్రుని గను, నయూచయుడగు సోదరునిగను, నమ్మినమిత్రునిగను బరిగణించు కుతుబుద్దీను మరణమునకు గారకుడగు మరాఠ్లనుని హత్యకై పరితపించుటకు జహంగీరంతటి దయామయునకు గూడ మనసు పొడమినది కాదు.

మరాఠ్లనుని భార్యయగు మెహ్రూన్నీసా, కుమారతయగు లాదీలాబేగము రాజాంతఃపురమునకు దోడ్కొని పోబడిరి. మెహ్రూన్నీసారాజమాతయగు సుల్తానా సలీమాబేగమునొద్ద పరిచారికగ నియమింపబడెను. 611వ సం॥ములో నొకనా డున్నట్లుండి, జహంగీరామెను జూచుట సంభవించెను. ఇంతవరకు నామె నాత డెన్నిడును జూచి యుండలేదు; ఆమెను గోరియుండలేదు. కాని యా ప్రభువువీక్షణముననే సమ్మోహితుడై, యామె పరివ్రాణ్ణాంగీకారముతో నామెను వివాహమాడెను. ఇది జహంగీరు మెహ్రూన్నీసాలనుగూర్చిన నిజచరిత్ర.

కొన్నికథ లక్కరుశీపితకాలముండి జహంగీరు మెహ్రూన్నీసాను ప్రేమించినట్లును, అక్కగు, యువరాజుక సామాన్యకాంతిను వివాహమాడుట కిచ్చిరింపక, ఆలీఖానీకిచ్చి వివాహమొనర్చినట్లును, అందునూలమున విఫలమనీరథుడగు రాజకుమారుడు తా సింహాసన ముభిషించి నంతనే, మరాఠ్లనుని జంపించి మెహ్రూన్నీసాను వివాహమాడ యత్నింప, నాయతిన తన భర్తను జంపించిన ఆదుర్మార్గుని ముఖమైన నాలుగు పత్నీయులు చూడఁదాయెననియు, తుంకు బాదుషా ప్రయత్నములకు

లాంగి యతనిని బరిణయమాడెననియు చూపుచున్నవి. అనేకులగు నైరోపీయ చరిత్రకారు లీయువంతియు నాధారముగొని తమ చరిత్రల నిట్టిసంగతులతో నింపియున్నారు. జహంగీరు తన స్వీయచరిత్రమం దీవిషయమును గూర్చి యేమియు వ్రాయుచుండుటయం దాస్పృశ్యమేమియు లేదు. కాని జహంగీరే మరాఠ్లనుని జంపించియుండేనో, మరాఠ్లనుని విషయమై లేకేమైన నుడివియుండేవియు కాదు. అట్లు కాక, జహంగీరు మరాఠ్లనుని శీవించిషయ మనేకపర్యాయములు వ్రాసియున్నాడు.

మహాజహానుని యాస్థానమున నుండి యాకాలపు దేశచరిత్రలను వ్రాసిన మోతముగుఖాన్, ఖాంగర్ హుస్సేను, నూర్జహానునకు విగోధులయ్యు, నూర్జహాను విషయమై యిట్టి యవినీతికరము లగు సంశయమునుడివియుండలేదు. నీరేకాక మహాజహాను రాజ్యచుంగున్న అబ్దుల్ హమీద్ లాహోరీయను చరిత్రకారుఁడొకడు నూర్జహాను చరిత్ర వ్రాసియు, నామెకాని, జహంగీరుకాని, మరాఠ్లనుని మరణమునకు మూలకారకులని నిర్వచించి యుండలేదు.

కాని విలిండ్సనాదులు కొంపలు "ఆ యాస్థానములో రాజసన్యాసముల నంది, రాజపోషణము వడయుచు, నారాజకులమునకే కళంకము నాపాదించుట చేరును నివ్వవచ్చు. అందుచే సమకాలికులగు మహమ్మదీయ చరిత్రకారు లెల్లరు నూర్జహాను జహంగీరుల సత్త్విమును గప్పిపుచ్చి" రని వాదించవచ్చును. కాని, విలిండ్సనాస్థితిలకుగూడ నీపక్షికబాది యుండవలసిన యగత్యము లేదు కను. మీరు మిక్కిలి, యావదేశీయ చరిత్రకారు లెల్లరు నే పద్ధతునిషి విషయమైనను నిందావాక్యముల వినుటయే తిడపుగా, సత్యాసత్యవిమర్శన కడమీయక, వాటిని తమచరిత్రలయందు తోసువుచుండెడివారు. జహంగీరునకును, నాతని సహిత్యిల్లికిని నిషిద్ధమగు రహస్యసంబంధములు కలననియు నూర్జహానునకును నామె సహితకుమారుడగు మహాజహానునకు నట్టి సంబంధములు కలననియు, నూడ స్వప్నముగా జాటుటకు సిద్ధపడినట్టి చరిత్రకారులూడ జహంగీరు నూర్జహాను నిమిత్తమై మరాఠ్లనుని జంపించెనని యొందును జెప్పియుండలేదు.

హాకిన్న మరాఠ్లనుని మరణానంతరము ముఘలుస్థానమున జేరి, మనపబుదారుడై, యెల్లగుతో గలసిమలసియుండి, జహంగీరు నూర్జహానుల వివాహమైన కొంతకాలమునకు ఆగ్రా విడిచి వడలెను. హాకిన్ననకు తుర్కీభాషయందు బరియము మెంగుక నుండుటచే జరిత్రాంతముల నేకగింపుట యితనికి సులభసాధ్యమాయెను. నూర్జహాను మహాన్నతదశయం దుండి యెల్లరస్తుతికి బాత్రయైయున్న సమయమున, సర్ థామస్ నో, ఎడ్వర్డు హెర్బెర్టును నిరువు రైరోపీయనులు ముఘలు ఆస్థానమున అనేకవత్సరము లుండిరి. బిలియంఫిండ్ అను మరియొక సూక్ష్మబుద్ధిశాలి యాకాలముననే హిందూదేశమును దర్శించెను. పీట్రోడెల్లావేలియను మరియొకఁడు తనసంచారమునంతయు గెన

లము పశ్చిమతీరమందే గడవినను, ఢిల్లీ చక్రవర్తియగు జహంగీరు పాదు
షానుగూర్చి విశేషముగ వినియుండుటచే తాను విన్నపంబులెల్ల దను
చరిత్రయందు నింపెను. మెహ్రూన్నీసా సహచారియగు మెహ్రూనుని
జహంగీరే నింపించెనను. విషయము నిజమగునో వీరియందొక్కొక్కనైన
నాసంగతిని నడుగొందులగు దానిపకపోవుట యంతయు జోష్య
ముగ నున్నది. ఒక్కొక్కనైన నావిషయ వివాదాత్మమైన మూలమునాడ
జేయలేదు. నిజముగ నట్టి యకార్యమే జరిగియుండినచో దేశమెల్లడ
నీవిషయము ప్రాకియుండెడిది. లోకుల నోర్లు మూయ నెవరికక్కము?
అట్టితరి నిట్టివింతవిషయముల నెఱుంగుటయే పరిమావధి. నెందుకొని,
దేశసంచారము సలిపిన, విదేశయాత్రికు లెట్టివిషయమును జర్పింపకుం
డుట సంభవించును?

ఇవికాక జహంగీరురాజ్యముందు “ఈస్టు ఇండియా కంపెనీ” నాడు
తనదేశమున కంపినలేఖలు వేగకునేలు గలవు. ఆ లేఖలయందు కేవలము
తన పుత్రక సంబంధములగు విషయములు మాత్రమే కాక, రాజకీయవిష
యములనుగూడ చదియవగచుచుండిరి. ఆ లేఖలందు ఖుస్రూముని
మును, ఖుర్రము కిరుగుబాటును, మహబత్తుని నిర్భయము నర్జింప
బడియున్నది. కాని యొక లేఖయందు నను జహంగీరు మెహ్రూన్నీసా
యందలి మోహవేశమున మరాఠ్సునుని నింపించియుండెనని వ్రాయబడి
యుండలేదు. “సర్ థామస్ హార్వెల్” జహంగీరుని రాజ్యపాలనము
గడపజిననములలో కొంచుదేశమున కేగెను. అప్పుడు (జహంగీరు
మరణానంతరము) పీటర్ మండే యను వారియుక యాత్రికు డెగుం
చెను. వీరిరువురును, నూర్జహాను జహంగీరుల విషయమై యనేకగాధ
లను జెప్పిరి కాని, వారి వివాహవిషయకముగ, కొందరాంగ్లచరిత్రకా
రు లాపాదించెడి యపనింప మోపియుండలేదు. ఒకతరము గడిచిన
తరువాత బెర్లియడను మరియొకడు ఢిల్లీ కేగి యచ్చట రాజసభయంద
లెల్ల స్నేహమును సంపాదించెను. ఇతడు మహాజహాన్, బహానూర్,
గోషనూర్ మొదలగు మరికొందరి విషయముల చెప్ప నలవికొని నిం
దావాక్యములను పలికించి యున్నాడు. ఇతడును, జహంగీరు నూర్జహా
నుల విషయమై వ్రాసినను మరాఠ్సునుని మరణవిషయకముగ నింద నెఱు
కొననేలేదు. ఇట్లు సమకాలికుల సాక్ష్యము లేకమాత్రమైన లేనికార
ణముచే జహంగీరుని యపవాదము నిరాధారమని త్రోసివేయ దగి
యున్నది.

ఇంతేకాక, యొకగు కొన్ని స్పష్టము లగు చరిత్రాంశములకును,
మానవసహజధర్మములకును, భిన్నముగ నున్నట్లు గోపట్టును. ప్రభు
మున, నక్కరు, సలీముమెహ్రూన్నీసాల వివాహమున కధ్యంతర పెట్టు
టకు దగుకారణమేదో యూహింప వీలుగాకున్నది. మెహ్రూన్నీసా
వాసికెక్కిన పారసీకవంశమున జనించిన సర్వసభలక్షణసమన్విత యగు
కన్యారత్నము. ఆపెతండ్రి ఢిల్లీ పాదుషా యుద్ధోగ్ధియులందెల్ల నున్న
తీస్థానము నాక్రమించి యుండెను. హీనవంశరాజులను ననుమా

నమా—లేదు. సౌందర్యవతి కాదను సంశయమా—నిందువున్నము
కందుని ఢిక్కరింగు నాపె యసమానవైభవము నుంకల, దానికవకా
శమే లేదు. విద్యావతి కాదుగదా—పండితులు గవిత్వము జెప్పి
యెల్లర మెప్పుంపజాలిన మామె నట్లు విద్యావతి కాదందుము? కదా
విహీన యందుమా—నకల కలప్రవీణులగు నామె కవియ సాటి?
ఇక, ముఖము క్రవగ్గులు సమానహోదా కలవారినే కాని యితరుల
వివాహవాదగను నియమమా—లేదు. ఏకపత్నీవ్రతమా—యంతకు
మున్నే మున్న. అట్టితరి నక్కరు తన తనయుడగు సలీము మెహ్రూన్నీ
సాను వివాహవాడుట కేల యధ్యంతరపరుపవలయు? అక్కరున కీసం
బంధమున కధ్యంతర మొనర్చదగు నవకాశమే లేదు. ఒకవేర నక్కరు
తన తనయుడు మెహ్రూన్నీసాను వివాహవాడుట కిచ్చగింపక ఘయ
మున్నే నాతని తనయును మరాఠ్సునున కిచ్చునట్లు బలవంతపరచె నను
వాక్యమును నమ్ముటకు వీలులేదు. ఏలయు—జహంగీరు నూర్జహానుల
కట్టి యన్యోన్యానురాగము కలదినిగా, వారికి వివాహము జరుగనీ
యక తానే మెహ్రూన్నీసానును మరాఠ్సునునును వివాహము చేయిం
చియుండెననియు, నూర్జహానుపై సలీమునకుగల ప్రణయమపారమనియు
నక్కరు తలచియే యుండినచో 1599 వ సం॥మున (అనగా మెహ్రూ
న్నీసా వివాహానంతరము) మరాఠ్సునుని సలీమున కంగరక్షకుడుగ నేల
నియమించుట సంభవించును? ఒకవేర యట్లు నియమించినచో, సలీము
మరాఠ్సును నెట్లు గొగవింది ప్రేమించుట యెట్లు తటస్థించును? తాన
లచినకన్యకను పెండ్లాడినవాని నింపి లాటించుట యసంభవము. జహం
గీరు, అక్కగు మరణానంతరము, ఢిల్లీ నింపొసన మధిష్ఠించినంతనే ఆత్మ
శ్రాంతి కొకబాగీరు నిచ్చి, పలువిధముల గౌరవించెను. నిజముగ మెహ్రూ
న్నీసా నెట్లయిన వివాహవాడ యుత్తించినవాడైనచో జహంగీరు మరా
ఠ్సునునితో నింత యుక్తి విహీనముగ మెలగియుండునా? అన్నిటి
కంటె ముగ్ధిమగువిషయము మరియొకటి కలదు. నూర్జహానునెట్టి అభి
మానవతి, తనభర్తను పంపించిన దుర్మార్గుని వివాహవాడటకును,
నాతనితల్లికి సవగ్యలొనర్చుటకును నోర్చి పౌరుషహీనులైన కాదు.
జహంగీరును వివాహవాడిన పిమ్మట, వారి యన్యోన్యానురాగముల
బ్రతికరిత్రకారుడును వేనోళ్ల బొగడియున్నాడు. ఆత్మశౌరవముగల
యొకయువతి, యందును మెహ్రూన్నీసా, భర్తృహంతకు నట్లు
ప్రేమించుటయు, గౌరవించుటయు నచింతనీయము. ఈ విషయముల
నెల్ల జర్పించిమాడ జహంగీరు మెహ్రూన్నీసా యెడ గల మోహవేశ
మున మరాఠ్సునుని జంపించెనను కొంద రాంగ్లయ చరిత్రకారుల యభి
ప్రాయము కేవల మసత్యమని స్పష్టమగుచున్నది.

అనేకులు, మెహ్రూన్నీసాను దనకుదచ్చియచ్చటకే జహంగీరు
కుతూబుద్ధినును, నియోగించెనను స్వకపోలకల్పితములగు ఊహలకు
లోపై యున్నారు. కాని యాయూహల కే విధముగ నాధారమును
గన్వింపదు. ఇంకమున్నే నంగదేశమునకు రాజప్రతినిధిగ నున్న
రాజామాన్సింగును, సలీమును కలహించియుండిరి. అక్క రెట్లో వారలకు

సంధి కుదిర్చెను. కాని అక్కర మరణించిన శీఘ్రకాలములోనే జహంగీరు మానసింగు నుద్దోగపరచితుండి తప్పించుట సిగ్గు. 'నేనా, లేపోయిన విషయమునా త్ర మనుమానము. ఖుర్రా తిరుగుబాటుగా వివేచనచేతకే, జహంగీరు మానసింగు నుద్దోగమునుండి తీసివేచెను. ఆయుగోగమునకు జక్రవర్తి కనుమారుడను, విధేయుడు నగువా డెందో నియమింపబడు ననుట నిర్వివాదాంశము. అట్లే క్రైస్తవికి గడుంగు ననుమారు డగు కుతుబుద్దీను వంగదేశపు రాజప్రతినిధిగ నియమింప బడెను. అంతయేకాని, కేసలము నూర్జహాను నపహరించి నుద్దోగముతో జహంగీ రాతని, నియమించియుండలేదు.

ఇక పరికొందరు మరాఘ్నుని రాజ్యక్రి ననుమానించుట, క్రైస్తవత్తికి బాడికాదనియు, సహేతుకముగ లేదనియు, నేల మన్యాయముగ దోచుచున్నదినియు జెప్పెదరు. కాని, యిందుగూడ నాశ్చర్యకరమగు విషయ మెద్దియులేదు. ఏలయు నీసమయమున వంగదేశము రాజకీయాంధోళనమునకును, నల్లదులకును, కరుగుబాటులకును, మూలస్థానమైయుండెను. ఇంతకుమున్నే ఉస్మానొక తిరుగుబాటు గావించెను. ఎటుకాచిన నల్లదులు ప్రబలియుండెను. అల్లగు లంబుబాఢ్యములతో నలుదిశల వ్యాపింప గొడంగెను. అట్టితిరి జక్రవర్తి కడు సాగరూకతతోడను, మొలకుతోడను, సంపరింపనలసియుండెను. ఈ సంవత్సరమునొకమారు తిరుగుబాటు గావించిన యొకపారసీకయుడును మరాఘ్ను మరల తిరుగుబాటు గావించుచేమో యును ననుమానము మానవు డగు ప్రతివానికిని జనింపకమానదు. అందుచే నట్టి యల్లదులేవియు రాకుండజేయుటకై మరాఘ్నుని పరియొకనోటుకు మార్పు నుద్దోగముతో ఢిల్లీకి నాతనిని క్రైస్తవికి పిలిపించుట మార్పున వింతి యేమియు లేదు. ఇక విషాదకరములగు మరాఘ్ను, కుతుబుద్దీను మొలగునారి మరణములు, మరాఘ్నుని పెండ్లితనములనను, కుతుబుద్దీనుని యుక్తి విహీనతచేతను సంభవించెనుకాని, జహంగీరుక్రేరణ మిందు లేకమాత్రమైన లేదు.

ధీర్త మరణింపగనే భార్య సహజముగ నవపుట్టినింటినారికడి కేసుగుదా! అధర్మము ననువరించియే, మెహ్రూన్నీసా తనసోదరుడును, సండ్రియు నుద్దోగముజేయుచున్న ఢిల్లీనగరమునకు గొంపోబడెను. ఢిల్లీ ప్రవేశించిన తరువాత రాజసూత పరిచారికగ నుండుటయందును, హతాత్తుగ జక్రవర్తి కంటబడుటయందును, దురను పరిణయమాడుట యందును నాశ్చర్యజనకమగు విషయ మెద్దియు లేదు.

జహంగీరుని మరణానంతరము నెండు తరములు గడిచిన వెనుక శృంగారముగ కథయొందు జహంగీరు మెహ్రూన్నీసాల వివాహమునుగూర్చి కల్పింపబడెను మహమ్మద్ సాదీక్ తబద్దీ, ఖాఫీఖాన్, ఖజ్రాఖాన్, మొదలగు పరికొందరు చరిత్రకారు లీకడను బ్రాముఖ్యమునకు దెచ్చిరి. సలీము మెహ్రూన్నీసాలు బాల్యమున గలది యాడు కొనెడివారనియు, వయసుచచ్చినవిమ్మట నొకనాడు సలీము మోహచేశమున మెహ్రూన్నీసాకుదన బ్రాహ్మణుల బంధించెననియు, నామె యెట్లో విడిపించుకొని యంతఃపురకాంతల కీయుదంతము నెరుగజెప్పె

ననియు, ఇట్టి రీపంగతి విని తనకుమారు డామెను నలచుట కిచ్చగింపక యామెను మరాఘ్నున కిచ్చి వివాహముజేయించెననియు, గొంతకాలము నకు (జహంగీరు క్రైస్తవియైన సిమ్మట) డాను బాల్యమునుండియు ప్రేమించెడి మెహ్రూన్నీసాను దనకు కచ్చియప్పగించుటకై నుకుబుద్దీనుని నియోగించెననియు, మరాఘ్నున కీగహస్యము తెలిసి తన జాగీరునకు వెడలిపోయె ననియు, నటుసమ్మట రాజభటులనును మరాఘ్నునకును జరిగిన ద్వంద్వయుద్ధమందు జేవములతో బయటపడి యంత్యకాలమున దన భార్యనుగూడ దుడముట్టింప నామెగృహమున కేగ ననియు, నంత నాతని యత్తగారు గుమ్మమున కడ్డముగ నిలచి, మెహ్రూన్నీసా లోన నాత్మహత్య నొనరించుకొనెనని చెప్పి యాతని మోసగించెననియు, నందులకు దృష్టిజేంది యాతడు మరణించె ననియు వ్రాసియుండిరి. ఈగాఢ వెంటనే కార్చిచ్చునగా దేశముంతట నలము కొనెను. 17వ శతాబ్దపు ప్రముఖత్వమున నెరుగ నెరుంగని యాయసత్వగా, శతాబ్దమున బ్రతియొత్రికుని చరిత్రయందు నెక్కాను. పారసీక చరిత్రకారులు కొంద రి యుగంతమున కనేకవన్నెచిన్నల గూర్చి యా సంవత్సరముగ నుచూరుచేసియున్నారు. రసపుత్రకవులు నిజచరిత్రను జాటు ప్రయత్నించినట్లు గన్పించును. కాని ఇట్టిదేశపు యాత్రికుడగు మేనుస్త్రి యాగాధ కింకను గొన్ని యూహాపోహల గల్పించి కడు రసవంతముగ నొనర్చెను.

18వ శతాబ్దమున నిజచరిత్ర నెవరును దెలిసికొనకుండునంతటి వైపుగ్యముతో, మొదలుగాగల యాత్రికు లావిషయమును మహా గణనంతముగ నొక నాటకకృషితై తయారుచేసిరి.

19వ శతాబ్దమున ఎలిఫిన్స్టును, ఖాఫీఖాన్ వ్రాతల నాధారముగ గొని, నేతదేశముల నీయసత్వగాధను జూటియున్నారు. ఈచరిత్ర కాగూ యుగంతమును గట్టిపెట్టి, సమకాలికుల వ్రాతల నాధారముగ గొని గర్వింపితిమేని జహంగీరు నూర్జహానుల నిజస్వస్థగరిత్రలు బయల్పడ గలవు.

నూర్జహాను స్వభావశీలములు

ఆమె రెండు వివాహ మకసరికి ముప్పదనాలుగేండ్ల ప్రాయము గడిచినను, నూర్జహాల్ (అంతఃపురజ్యోతి) నేక నూర్జహాల్ (భువనైక జ్యోతి) యను నామములచే బ్రసిద్ధిపడసిన మెహ్రూన్నీసా, తన సహజ సౌందర్యము నిమమంతేనియు గోల్పోలేదు. సౌందర్యవిషయమున నామెకు లోలేదెము గాన్పించదు. పారసీకదేశపు సహజసౌందర్య విలాసమున కొకవింతసోయగము, కాంతి, చిదానందస్వరూపము, అత్యద్భుతాద్భుతగుళితచేరి యామె నొకయత్సారవ్యక్తిగా నొనరించెను. అనేకచిత్రకారు లామెరూపమును జిత్రించి తరతరములుగా నామె స్వరూపవిభవవిలాసాదుల నానందింప నవకాళ మొసంగియున్నారు. "పల్లవసదృశ మగు శరీరసౌకుమార్యము, కోలముఖము, వికాలనయనములు, ముద్దులొలుకు చిన్ని పెదవులు, వికాలఫాలభాగము నామెసౌందర్యమునకు వన్నె దెచ్చె"నని కొందరు చరిత్రకారులు వర్ణించియున్నారు ఆమెకీర మాకోగ్యవిషయమున గడుంగడు ప్రశంసనీయ మెనది,

అత్యాశోహామంగును, మృగగూఢినిోదములంగును అనుపమానపాండిత్యముగల మానినీమణి. సుకృతప్రియైతుగని యస్త్రపాండిత్యవతుర.

అతిమాతృశ్శూర్ధి, నూతనవిద్యుగావ్యవహారానా, శీఘ్రగ్రహాకాశలము, సర్వతోముఖవిజ్ఞానము నామెకు బాల్యమునాండియు నలనడెను. ఈ సూర్యవిజ్ఞానమునకును, కాశలమునకును, విద్య తోడ్పడి యామె నపమానరాలినిగా నొనర్చెను. పాస్తీ భావయం దామెకు గల పాండిత్యమునుపమానము. అతిసాగసగ, కడుపుగులముగ, బద్దియముల నిల్లుబుయం దపాగశక్తిగల కనియిత్రి, నూర్జహాను. ఆమృదుమధుగములగు పద్దియముల విని, జుంజుంగీరు పారుషా మాత్రమే కాక, సంసానకవులెల్ల గచ్చెరుగుదునందెడి వారని చరిత్రకారులములమున చలియుచున్నది. స్త్రీజనులకు నెలయు సద్గుణములెల్ల నామె యం దిల్లు గల్గుకొని యుండె నన్న నో నగళయోక్తి కానేరదు. 1618 వ సం. మన ముల్లానాసలీనాజీగము మరణించినపుడు పారుషాహి జగముపద విని నూర్జహానిని, సామ్రాజ్యమునందలి స్త్రీలయందల్ల సగ్రగణ్యురాలై, ధర్మనిరము గల స్త్రీసంస్థలకు నేతయై, నూతనాలంకారవిధులను స్ఫురియించి, సుటుంబనగా జనాన్యమున మార్గదర్శియై ప్రఖ్యాతి వడసెను. సుప్రసిద్ధింకారామలయం గొక నూతనమార్గము ద్రొక్కి సంపదించులెల్లరి కౌమర్యప్రాయముగ బాగాయి. ఇప్పటికిని, మహమ్మదీయులు తొంగు, పివాహసముమన నూర్జహాని (నూర్జహానిచే గని పెట్టబడిన దుస్తులగము నే) నాడుచున్నారు. ఇవికాక, యామె యుపయోగించెడి గుర్రుమీ, పంపనోలియా, బాదహా, కిసారి, ఫార్సీనిం దనీలు నేటికిని ప్రఖ్యాతి గాంచియున్నవి. ఆమె నూతనవిధములగు నాభరణములు, నూతనవిధములగు గృహాలంకారములు, నూతనవిధములగు సుత్తనములను స్ఫురియించెను. ఆమె మరణించిన మూడు నూరు సంవత్సరముల తరువాత హిందూదేశమును దిర్ఘించిన ఖాఫీఖా నామె స్ఫురియించిన నూతనస్త్రీలంకారాదుల దేశమంతయు ననుకరించె నని వ్రాసియున్నాడు.

ఆమె చిరనన మెంత విలాసయుక్తమో, యంత సయామయమైనది. “కన్యశీవులకు, దిక్కుచూచినవారికి నామె కల్పతరువునంటి” దని మహమ్మదీ హానీ వ్రాసియున్నాడు. ఇతరుల బీజించుట యనునది యామె యొన్నది. నెఱుగదు. నిరంతరమును దురదృష్టశీవుల సుద్ధిరించుటకై సెనయావన్నకైని వినియోగించెడిది. తిల్లిదండ్రులు లేని పిల్ల లేనదైన దనకంటబడితేని, వారిని బెంచి, పెద్దజేసి, వివాహ మొనర్చెడిది. ఆమె రాజ్యమునరించిన పనులారు సంవత్సరములయందును బంశత సంఖ్యాకాలగు కన్యల వివాహమును గల్పములు, కానుకలతో సహా జరిపించెను. సాహస్యదాసముల లెక్కించి చెప్పుటకు నానవమాత్రునకు సహజముగ సాధ్యముకాదు.

ఆమె స్వభావలక్షణములందు నిన్నిటను, నత్యధిక మగు బుద్ధి నూత్నత యామె జీవితమునంతయు బాటుచున్నది. అత్యధికవిలాసవతి. అత్యధికకరుణావాయి. జహంగీరు పారుషా నత్యధికముగ ప్రేమించెను. అతడు మరణించినపు డత్యధికముగ విలపించెను. మిక్రమై

యుండినంతకాలమును ఖుర్రమును యువరాజు గొరివిసానమునకు బాత్రునిగ జేసెను. శత్రు నైవంతనే ధూళికన్న బోకుగ నొనరించెను. అధికారమునం దున్నంతకాలము నేకస్థిత్రాధిపత్యముగ సర్వము నేలేను. అధికారము తొలగినంతనే సన్నాత్యసీలై సర్వము దృఢించెను.

నూర్జహా నత్యాశాపరురాలనుబయగు విశేషముగాని నైపరీత్యముగాని లేదు. సర్వతంత్రస్వతంత్రత నాల్పించి యత్యధికచాకచక్యముతో నభిలవిషయముల దానె నడిపుచు, సర్వాధికారమును దనహస్తములందే యిమిడించుకొని యత్నించిన యసమానకార్యాచరణధూరిణ యామె. అధికారవాంఛను దగిన కార్యాచరణకాశల మామెకు నన్నె డెచ్చెను. ప్రతివిషయము నామె స్వయముగ, సాహసముగ, సవిమర్శగ జర్పించెడిది. అతిసులభముగ రాజకీయనూత్రములనెల్ల గ్రహించెడిది. ఆమె విగోధులమాడ, నెట్టి దుర్మహ్యవిషయమైనను, నూర్జహానుకడ డెల్వినచో వెంటనే విస్తృత మొనరింపబాలిన శక్తిమతి యని సాగడియున్నాడు. బుద్ధిమాతృత్వముదగిన మన స్థైర్యము, గాంభీర్యము నామె కొక నూతనశక్తి నొడనూర్చెను. ఆమె యేకాగ్ర్యముజేయదలచినను దనశక్తిసామర్థ్యముల నెల్ల వినియోగించి కష్టపడెడిది. ఎట్టి యాపత్సమయములం దైనను మనశ్చాంచల్య మెరుంగని బాణ. అంపరమునకు దిగినయూహల బన్నుటయం దనపమానసమయస్ఫూర్తిగల చతుర. కలరచుండి పరువులే త్తి గజముపై నదీ సగ్రముననుండి, యొకకేల డాని పూని యరితరపరంపరల నడ్డనించుచు, రెండవ హస్తమున ఖడ్గమును బూని, నిర్భీతిగ రణరంగమధ్యమున నిలిచిన యసమాన కార్యవతి నూర్జహాను. ఒక పైనికునిచే భర్తృసమేతముగ బట్టుబడి, సర్వస్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయివపు డామె చూపిన సాహసము, కార్యసాధనానైపుణ్యము సర్వనాతీతము. జన్మకః యేర్పడిన సహజగాంభీర్యమును సూచించుబోయన స్త్రీల నొక మూలబంధించి నైచిన ముఘలుల పర్దాపద్ధతి నతిక్రమించి, సింహాసనముపై నిడుకొలుపున గూఢుండి, యెల్లవిషయముల స్వయముగ విచారించుచు, రాజ్యపాలన మొనరించిన యసమానప్రవీణ. కడుదైర్యవతియై, దయామయియై, విలాసవతియై, దానశీలయై, ప్రేమానునయియై, యధికారవాంఛితయై, హృద్వికసనకారియై, యుల్లాసవతియై, సంతతానందజనకయై, సహజసౌందర్యవతియై, యమోఘగాంభీర్యవతియై, జహంగీరు చక్రవర్తి నామె యెల్లవిధముల మెప్పించెను.

జహంగీరు నూర్జహానును వివాహమాడునదికి, నలుబదిమాడు వత్సరముల ప్రాయమున నుండి, విశ్రాంతికై యెదురుచూచుచుండెను. అట్టిసమయమున, దన్నతిగాఢముగ నెలచి, తనచే నత్యధికముగ ప్రేమింపబడి, తన మానసము బూరిగ గుర్రెరింగి, తన పరిపాలనవిధానమునే యనుసరింప నిశ్చయించుకొని, తన్ను సర్వవిధముల దృఢీకరించి సన్నాత్యసీలనిగ జేసి, తన్ను రాజ్యభారమునుండి తప్పింప శక్తిసామర్థ్యములు గల నూర్జహానుకు సర్వస్వాతంత్ర్యమును జహంగీరిచ్చె ననుటలో నాశ్చర్యమేమియును లేదు. కాలము గడచినకొలదిని, జహంగీరునకు విశ్రాంతి వాంఛ యధికముకాగా, నూర్జహాను కధికారగారవము, శక్తి దిగ్విగో

కృతమాయెను. దినదినము నామె కనుభవము వృద్ధియాయెను. మానవుల
విధికారవాంఛకన్న విన్నయగున దెద్దియు గాన్పించెను. అట్టితెరి వర్స
రాజ్యాధిపత్యమును నూర్జహాను తనయరచేత నిరికించికొనె ననుటయం దా
శ్చర్య మేమియు లేదు.

జహంగీరురాజ్యమున నూర్జహానుస్థానము

నూర్జహాను రాణి యైనంతనే, యామె బంధుగు లెల్ల రున్నత
పదవుల నియోగింపబడిరి. ఆమెతల్లియగు అస్సత్ బేగమున కంతః
పురమున మితిలేని యధికారమును గౌరవమును లభించెను. ఆమెతండ్రి
మిర్జాఘయాన్ బేగు ఢిల్లీ సామ్రాజ్యమున నంతటను గొప్ప యుద్ధోగి
యాయెను. కాని, వీరిరువురు జీవించియుండినంతకాలమును, దిమకొమారి
తకు నలయు నలవల నొసవకు గ్రోధ, మది, మాత్సర్యములవలన గలుగు
నుద్రేకములనెల్ల దమకీర్తినంతయు వినియోగించి, యణచుచు, నామె
సద్గుణములకు మరింత వన్నె దెచ్చిరి. ఆమె సోదరు లిరువురును కూడా
నున్నతపదవులను బొందిరి. వారిరువురి జండును అసఫ్ ఖా నధిక గౌరవము
బొందెను. అసఫ్ ఖానుని కొమారియగు అబ్దునవాసు బేగమును, నూర్జ
హాను, జహంగీరు కుమారులయందెల్ల నుత్తముడు, నిపుణుడు నైన
ఖుర్రమున (మహబజహు) కిచ్చి వివాహమునరించెను. ఈ అబ్దునవాసు
బేగమే, ఖుర్రము పాదుషా యైనతరువాత మంత్రాజయహాలను నామె
ముతో బ్రఖ్యాతి నడిపిన వారిశ్రోత్రము. వివాహకాలమునకు
ఖుర్ర మిరువదివత్సరముల ప్రాయమున నుండెను. అప్పటికే రాజ్యతంత్ర
ప్రవీణుడై జహంగీరు నక్రవర్తి కుమారులయందెల్ల శక్తిసామర్థ్యములు
గలవాడని ఖుర్రము మన్నన పడసెను. జహంగీరు మరణించిన తరువాత
నింహాసన మధిష్ఠించుట కాండే తగ్గియుండెను.

చక్రవర్తికి బట్టపురాణి యైనంతనే, రాజ్యపాలనాభారముం
తయు నూర్జహాను స్వతంత్రముగ, స్వయముగను వహించెను. ఆకాల
మున దానే స్వయముగ సింహాసన ముగిష్ఠించి, న్యాయసభల నలంకరించి,
రాయబారులతో స్వయముగ మాటాడి, యుద్ధసంధివిషయముల దానే
నిర్ణయింపకొని రాజ్యపాలన జరిపెను. నాణెములపై గూడ నామె
నానుమే కాన్పించుతోచ్చెను. వర్సరాజ్యాధిపత్యమును దనసాస్త్రముల
నిమిచ్చి, యతినిపుణులగు, దనతల్లి పెండ్రుల సహాయమున, నెల్లకల్లాల
ములు గలగనుండ బాలించెను. తాను రాజ్యభారము వహించిన 1611 వ
సం॥ము మొదలు 1622 వ సం॥ము వరకు శాంతియుతముగ గడిచిపో
యెను. కాని 1622 వ సం॥ముతో బరిధితులు మారజొచ్చెను. నూర్జ
హాను బంధుగు లెల్ల రున్నతస్థితులకు వచ్చుట, చక్రవర్తి కామెపైగల
విశేషాదరము, నన్నిటిని మించిన యామెయధికారమును గాంచి సహిం
పజాలక సామంతులు గొందరు మాత్సర్యపూరితులై యామెకుధికార
మణిగింప యత్నించిరి. అట్లు తిరుగుబాటుగావించి యత్నించువారి
యందు మహబత్తును ప్రముఖుడాయెను.

మహబత్తును జన్మచే రాజపుత్రు డయ్యు నున్నతోడ్కోగవాం
ఛచే మహమ్మదీయు డాయెను. కాని వైర్యవైర్యముల తనలేనివాడై

రసపుత్రమహమ్మదీయుల కిరువురకు నావర్కప్రాయుడై యుండెను.
అనేకమాన్లు మహబత్తును, జహంగీరును, నూర్జహాను కంతటి యధికార
మియవలదని యనేకవిధముల ముంపుించెను. కాని జహంగీ రాణిని
వాక్యముల నన్నిటిని బెడచెవినిబెట్టెను అందుచే మహబత్తును విముగు
జెంది ఖుస్రాతో గలసి యాతనికి బట్టముగట్ట నిశ్చినుడాయెను. ఇందు
మూలమున మహబత్తును నూర్జహానులకు పైర మధికనాయెను.

ఇంతలో రాజ్యపరిస్థితు లన్నియు మారెను. పర్షియాచక్రవర్తి
ఖాంసహారు నాక్రమింప యత్నించుచుండెను. ప్రాక్ష్పస్థితిలముఁడు
సోద్యుగీసువారి దుర్మయము లధికమాయెను. మక్కాకు బోయేకియాత్రి
కుల నడ్డగించి వారిధనములనెల్ల గొల్లగొట్ట మొదలెడిరి. ఒక సమయ
మున జక్రవర్తి నావలనుగూడ నడ్డగించి సుమారు నూచులక్షలు
విలువగల యాస్తీని స్వాధీన మొనర్చుకొనిరి. అందున, నూర్జహా నాంగ్
యవావికాధిపతియగు డొన్లను సహాయమును బడసి ఫోర్చుగీసువారి
నోడించెను. ఆనాటినుండియు ఫోర్చుగీసువారి బలము క్షీణింప, ఆంగ్ల
యులు వృద్ధిగాజొచ్చిరి. ఆంగ్లేయులు మారత్ మొదలగు పట్టణముల
నర్తకశాలను గోటలను నిర్మించుకొని తమబలము నభివృద్ధిపరచుకొని
మొదలెడిరి. ఆంగ్లేయులకు సదుపాయములు గలగడేసి వారి నభి
వృద్ధికి దెచ్చిన దివసామ్రాజ్యమునకే మోసము కలుగుట తప్పదని నూర్జ
హాను గ్రహించి 1616 వ సం॥మున ఫోర్చుగీసువారితో సంధి గావించు
కొనెను. ఈసమయముననే వెంగదేశమున ఉస్మాను లను నాస్థులు
తిరుగుబాటు గావించి యల్లకల్లాలములకు మూలకారకులైరి. అందుచే
వారి నణచుటకై నూర్జహానుతోడరుమా లను రసపుత్ర నాయకునిబంప నత
డాయాందోళనము నొగచ్రొక్కెను. కాని చెనుచెలవనే ఆప్తనుప్రము
ఖులకు గొందర కున్నతోడ్కోగముల నొసంగి గౌరవించుటచే నూర్జహాను
నెడ వారికి భక్తివినయము లధికముగా గుడిరెను. ఇట్లున్నతల సాధువుల
నొనరించి తనయనుచరులగు నొనరించుకొనుటయందు నూర్జహాను చూపిన
రాజ్యతంత్రప్రావీణ్య మనుపమానము.

అప్పటినుండియు నూర్జహాను నిరిత్రతుంతయు మహబత్తును
తోడను, ఖుర్రముతోడను పైరములతో నిండియుండెను. 1616వ సం॥
మున దక్షిణదేశమున అహమ్మదునగరు బీజపూరుల జయించుటకై
నూర్జహాను ఖుర్రమును బంపెను. ఖుర్రము దక్షిణాపగము బ్రవేశించి
నంతనే జయలక్ష్మి యాతనిని విరించెను. తనకు పూర్వ ముపబడిన యు
ద్ధోగీయుల నెల్ల నోడించిన మా లికాంబగు నడగడ వడకించి సంధి
కుదుర్చుకొనెను. బీజపూరును నూర్జహాను హృదయమున ఫీలిగలిగించి, తనకు
లాభకరముగ వరసలనో సంధిగావించుకొనెను. దక్షిణదేశముందు
మహబజహును నధికారము, పలుకుబడియు నంతకంత కధికము గా
జొచ్చెను. ఈవిషయము నెరిగినంతనే నూర్జహా ననూయాపూరితురా
లాయెను. ఖుర్రమున కధికార మధికమైనచో నైష్యముల గూర్చుకొని
జహంగీరు నోడించి యాతని జీవితకాలముందే సింహాసన మాక్రమించి
యితరసోదరులనెల్ల నేలమట్ట మొనరించునేమో యను భయ ముమె

నావరించెను. జహంగీరు కడపటి కుమారుడగు మహరియరునకు, మార్గ హను, తనకు మరాష్ట్రనునిలవ గలిగిన కొమారిత నిచ్చి వివాహము గావించి యుండుటచే నాతనికి పట్టుబట్ట నిర్ణయించుకొనెను. అన్నిటి కంటె నధికమున తనయధికార మే తగ్గిపోవు నేమో యను భీతి యామెను నీడింపజొచ్చెను. ఈసమయమున మున్నే యామె తలిదండ్రులునుర జించిరి. అందుమాలమున నామె మహబత్తునునితో సంగిగానించుకొని, యాతనిని దన మామోపాయములచే దవంకకు ద్రిప్పికొని ఖుర్రమున కధికారాధికృత కలుగకుండ నిశ్చయమును లొనరింప మొదలిడెను.

ఇట్టిసమయమున నన్నట్లులుండి జహంగీరు కోరికను డాయెను. జహంగీరు మరణించిన, ఖుర్రము రాజ్యమునకువచ్చిన, ననగతి యేమగు నో యనుభీతి యామెను గీల్చి పిప్పిచేయ మొదలిడెను. ఎటులైనను ఖుర్రమును సింహాసన మధిష్ఠింపకుండజేసి, తనయల్లుడగు మహరియరు నకు బట్టుముగట్ట నిర్ణయించుకొనెను. జహంగీరు కోరికపేరితడుగ నున్న వార్త వినినంతనే ఖుర్రము ఖుర్రాను జంపించివై చెను. ఖుర్రానురాయ నాధారముగనొని మార్గహను, జహంగీరు మనస్సున ఖుర్రముపై సహృదయబట్టించి ఖుర్రమునతని కాధారధూతమును పక్షాదేశమును విడిచి ఖాందహారనకు రాజప్రతినిధిగ బోవునట్లు నియమించెను. కాని ఖాంద హారనకు బోవుటకు ముందు ఖుర్రము నాలుగువరులు కొరెను. మొదటిది సర్వసీవాధిపత్యమును పినకేయసంగుట. రెండవది, పంజాబు దేశమంతయు దన కిచ్చివేయట. మూడవది, తనకుటుంబరక్షణ నిమి త్తమై రణ సుధృతము నాతని స్వాధీన మొనర్చుట. నాలుగవది, పట్టా కాలాంతిమారకు దన్ను దక్షిణదేశమున యుండనిచ్చుట. ఈమంది కోరికయం దాతని యభిప్రాయ మేమన, పక్షాదేశమును పంజాబంతో నక్షిణమున దన యధికారము సరిముగ సాపించుకొనుటయే. ఈవిషయ మునంతయు నెరింగినంతనే చక్రవర్తి కుమారుని ప్రవర్తనకు విముగ జింది తత్క్షణమే బయలుదేర నిర్ణయించుకొనెను. పరిపూర్ణ లిట్టుండ, ఖుర్రము మార్గహనుల పరిచారముల కలహించి న్యుద్వేగమున మునర్చు కొనిరి. ఇది యాధారముగ నొనరించుకొని ఖుర్రము దుర్బుద్ధియుతో నున్న ట్లునమానించి చక్రవర్తిచే ఖుర్రముస్వాధీనమందు తగిలిననున్న పరగజాలనిన్నిటిని స్వాధీనమొనర్చుటననదిగా నాజ్ఞాపత్ర మిరించెను. అందుచే ఖుర్రము తన ప్రవర్తనకు బరితెంచుచున్నట్లుల నెరించుచు తనమామపత్ర మొందు తన తండ్రి కంపెను. కాని మార్గహ నాయుర్ము రము చచ్చిన వార్తాహరుని జహంగీరు కడప బోకుండజేసి తనస్థితిని గూర్చి విచారింపగొడంగెను.

ఆమెకు రోమీగీడగ సహాయమొనర్చిన తలిదండ్రులు పని పోయిరి. తనసోదరు డగు అనభాను నవ్వపగియాండక యటునిక జలింపజొచ్చెను. ఇక కేయన కేయన గన్పించలేదు. కాని మార్గహ నంతటితో విడిచు భీరువు కాదు. వెంటనే మహబత్తునకు వార్తనంపి, యాతని నత్యధికలిడఁములు, గౌరవములు మొదలగు వానితో సన్మానించి, తనవశ మొనర్చుకొనెను. మహబత్తును కోరికప్రకారము, అనభా నాస్థానమునండి పంపికేయబడెను. ఇక కార్యము మించిన దని యెరిగి ఖుర్రము తిరుగుబాటు గావించెను.

ఖుర్రమునకు దక్షిణదేశమంతలి ప్రభువులెల్లరు సాయమొనర్చిరి. అతడు, దైన్యసమేతుడై 1623వ సం॥ మన అగ్రానగరమును జొచ్చెను. మార్గహను సర్వసైన్యాధిపత్యమును మహబత్తునని హస్తము నందుంచెను. బిలిత్ పూరనుబోట నిరుదైన్యములుగలసికొని ఖుర్ర యొద్ద మొనరించుకొనిరి. అందు ఖుర్ర మోడింపబడుటయేగాక, యాతని దక్షిణహస్తమును విక్రమాదిత్యుడు హతుడాయెను. తన సైనికులు మాడి నాతని విడువకొడిగిరి. ప్రాణరక్షణార్థమై ఆశ్చర్యులకొటకు ఖుర్రము పలాయనుడాయెను. మార్గమధ్యమున తిరుగ మార్గహను దైన్యములచే రెండుమా స్థాడింపబడెను. చేయునదిలేక, ఖుర్రము ఆహమ్మగునగరమున మాలికాంబరు శరణమొచ్చెను. అంతటితో మహబత్తును వానిని కన్నంటుటమాని, సంగదేశమును జయింపమొదలిడెను. బల్లవును నాక్రమించి, ద్రోహులనెల్ల రాజుహాటునెద్ద నోడించి క్రమముగా నాగపేశము, బిరిస్సాదేశము నాక్రమించుకొనెను. అలహాబాదు, జామ్నూరులగూడ స్వాధీనపరచుకొనెను. మరల ఖుర్రము నంకదిరిగి యాతనినోడించెను. అటుపిమ్మట మాలికాంబరు నొంగింప మహబత్తును దీజప్రాగు సూత్రానుబోగూడి విశ్వప్రయత్నము లొనరించుచుండెను. ఈసమయమున ఖుర్రము శరీరమందు రుగ్మత ప్రవేశించెను. అందుచే, ఖుర్రము, మరణమునకు సిద్ధముగనున్న తనతండ్రి కొక తనూ పరాపత్ర మంపెను. చక్రవర్తి శత్రువువైచుండి లేవబాటకుండుటచే నాపత్రము మార్గహను హస్తముల బడెను. మహబత్తునని యధికారమునా నాజ్ఞాని న్నిచ్చ గాంచుట మార్గహనున కిష్టములేకుండెను. అందుచే నామె ఖుర్రము తనూపరా నంగీకరించి, యాతనిని సనపక్షమున జేర్చుకొనెను.

మహబత్తునకు, ఖుర్రము రాజ్యమునకు వచ్చుట యిష్టము లేదు; ఎట్లైనను పార్శ్వజను, సింహాసన మెక్కించి, తన యధికారమును నిర్మంకుళముగ నాటుకొన మహబత్తును యత్నించుచుండెను. మార్గహను, తనయల్లుడగు మహరియరునకు బట్టుముగట్ట నిశ్చయించెను. మహరియరు రాజ్యమునకు వచ్చెనా, మహబత్తునకు లేకమాత్రమైన నధికారముండుట కనకాళము లేదు. అందుచే మార్గహనుపై మహబత్తు నున కనుయ యధికమానెను. ఒండొరుల మనములు కలియనపు డెంత స్వల్పవిషయమైనను వైగము, నుద్రేకముచెచ్చుట సహజమేకదా! ఈసమయముననే మహబత్తునని యల్లుడొక తప్పిదమొనరించి, తనూ పరా వేషుటకై యాసానమున కేగ నవట యత డంహనపరచుపబడెనట. ఈ యంహనమును సహించలేక మహబత్తును తిరుగుబాటు గావించి దైన్యముల గూర్చుకొని యుద్ధసన్నధుడాయెను. శరీర మస్వస్థతగ నుండుటచే, పంజాబుదేశమున నాగోగ్యముగ నుండునని యెంచి, చక్రవర్తి యనిట నినించుచుండెను. మహబత్తును వెంటనే పంజాబునకు దైన్య సమేతుడై వెదిలి చక్రవర్తిని మట్టడించెను. సామ్రాజ్య, తనపరిచార మతోబాటు నదినిదాటి యావలిగట్టునకు బోవుమండ్రిగా. నీచలిచై త్తన దాటుటకు సిద్ధముగనున్న చక్రవర్తిని మహబత్తును చుట్టుముట్టి పట్టుకొనెను. మార్గహనుపత్ర మావలిగట్టునకు జేరిపోయెను. చక్రవర్తి మహబత్తునుచే కంధితుడైనవార్తవినినంతనే, యామె మహబత్తుననితో

ఘోరరణము పలికి, యెట్టకేలకు పరాశితురా లాయెను. బలవంతముగ యుద్ధము దోడించి మహాబల్లాను నామెట్టు శక్తి లేదాయెను. ఇకమిగిలిన దామెకు జన్మతః సిద్ధించిన యుక్తి. తనంత రాస, భర్తను విడిచి శివంప బాల సనియు భర్తతోగూడ దానును బంధీకృతులై యుండెనుననియు, మహాబల్లాను పాస్తముల జీక్ష్మను. విరోధి శివీముజొచ్చినంతనే మహాబల్లానుని సైన్యముల గనపుత్రులును, మహాబల్లాదీయులను వైరము గల్పించి, మహాబల్లాదీయ సైనికు లందఱును దననంకకు ద్రవ్వించి, మహాబల్లానును బంధించుట కొక తంత్రమును బన్నెను. ఈ రహస్యము నంతయు నెరింగి మహాబల్లాను ప్రాణాపశ్చిష్టుడై పలాయన మాయెను. ఇంతకుమున్నె పార్వెజు మరణించెను. అందుచే నూర్జహాను నోడించి మహారియరును రాజ్యమునకు రానీయకుండు జేయుటకై ఖుర్రము గొప్పప్రయత్న మొనరింపజూసెను. అప్పుడు నూర్జహాను మరల మహాబల్లానుని బిలువపపి యుక్తో యాతని మోసగించి, గూతడు ఖుర్రము నోడించుటకును సర్వసైన్యాధిపత్యము నాతనికిచ్చుటకును మరల సేర్పరచుకొని సంధి కుదుర్చుకొనెను. అట్లే మహాబల్లాను సైన్యసమేతుడై ఖుర్రము నోడించుటకై వెడలుచుండ, 1627 వ సం॥ మున అక్టోబరు 28 వ తేదీని జహంగీరు మరణించినట్లు సాగ్రహిధ్యమున నాతనికి దలియుచ్చెను. ఇంతలో ముసటినుండియు ననకు విరోధయు, ఖుర్రము శక్తిగరుకునును అసభాఖానుని గలసికొని, యుంహీరును సఖ్య పడి, ఖుర్రమును, మహాజహాన్ బిరుదుతో సింహాసన మెక్కించిరి. ఈవిషయము నంతయు దాఱుల మూలమున నెఱింగి, నూర్జహాను, తన యధికార మిక సాగరని గ్రహించి, సర్వసంగపరిత్యాగ మొనర్చి, రాజ్యకాంక్ష లేక, యంతఃపురమున శేవోయోగముల సన్న్యాసినినై, భర్తృనామస్మరణముతో దనజీవితమును గడపుచు 1646 వ సం॥ మున గాలభగ్యము నొండెను.

జహంగీరు, సింహాసన మధిష్ఠింపకమున్నే, సురభ్యాసములకు లోనై, తిన్నెతిగారాబముతో జెంచిన తనతండ్రి మనస్సును బాల నొప్పించెను. తాను రాజ్యాధిపత్యము నుపొందిన రెండుసంవత్సరముల లోనే ప్రజలు కొంత లాతని పరిపాలనవిధానమున కసంతృప్తి నొంది ఖుర్రాను రాజుగ నొనరించుటకై యల్లరులుచేయ మొదటిపెరి. సింహాసన మధిష్ఠించునప్పటికే, “తెలిదగల త్రాసుబో”తను బిరుదుముచే బ్రఖ్యాతిపడసిన జహంగీరే స్వయముగ దన జీవితాంతమువరకు రాజ్యపాలన మొనర్చియుండినచో ముఘలుల వంశవర్తిత్ర యెట్లు పరిగమించి యుండెడిదో, దురూహ్యము. ఆట్టి విపత్తున బడకుండు, రాజ్యక్షయము లేకుండు, దేశమందు శాంతిని నెలకొల్పి ప్రజల రక్షించుట కవతరించిన దేవతవోలె నూర్జహాను పకలరాజ్యభారము దనపై వైచుకొని జనానుగంజకముగ బాలించెను. ఎట్టిప్రతిభాశాలి కామన్న పకలభారత భూమి నేలు చక్రవర్తి నొకనిని దన పాదాకాంతునిగ జేసుకొని, రాజ్యభారమంతయు దనకు విడచునట్లుచేసి, దేశమును మహావిపత్తునుండి తప్పించెనో చదువరులే యూహించురుగాక! ఇక నట్టి శక్తిమతి రాజ్య

మంగుగూడ నెండులకు! దిరుగుబాట్లు, వల్లరులు గలిగె నని ప్రశ్నింప నెచ్చును. జహంగీరు మరణసమయమున గలిగిన యల్లకల్లోలములు, నూర్జహానేకాక, మరి యే యితరులక్రాంతి (యంత్ర ప్రఖ్యాతుడైనను) యధికారమున నున్నమహాదేవ సంభిదంక తిప్పును. కాని గూతుల్ల కల్లోలములయల్ల సామ్యమునంతయును గహంగీరే శక్తిసామగ్ధ్యము లనో నొందిన ప్రఖ్యాతి నూర్జహాను నన్నిటను విడిచెను. నూర్జహానే రాజ్యభారము నహింపకున్నచో ముఘలులంశోరీత్ర యెట్లు మారి యుండెడిదో కదా! ఎన్నియుద్ధములు జరిగినను, నెన్ని తిరుగుబాట్లు సంభించినను, బ్రజల కేమాత్రిము నవ్వము రానీయకుండు రాజ్యపాలన మొనర్చుటయందు నూర్జహాను చూపిన ప్రజావిశేష మత్సరికత్వాభు నీయనట. ఏది యెట్లున్నను జహంగీరే స్వయముగ రాజ్యభారము నహింపినచో రాజ్యము ధీశం చేడి దినుమాట మాత్రము రూఢి.

కాని యంతమాత్రిమున నూర్జహానే ఏక స్త్రీరూపము దాల్చిన పురుషునిగనో, మానవరూపము దాల్చిన రక్కసిగనో తలచుట కనకాశముగదు. నూర్జహానుగూడ నితిరులనెనే యొక సామాన్యస్త్రీ. స్త్రీ సహజముగ ప్రేమ యామెకుగాటినిల్లె. దురాగ్రహములు రెండు నీమెకు పాస్తములు. ఈమె నిర్భంగ్యుల పాలిటి కల్పితగువు. గణనీతివిశారద. అస్త్రప్రాంతిత్వగతున. సకలవిద్యాప్రసూ. రాజ్యతంత్రజ్ఞానకుశల. కాని, యిట్టి యల్లగుభిలసగ్ధులు కాలనాలమున నూర్జహానుగూడ స్త్రీసహజమున సధికారసాంధ్య, యత్యాక, యమాయ మొదలగు హిసగులులకు బానిసయు యుండెను. అంతమాత్రిమున నామె జీవితము నా నీరుగుములు, హీనముగ నొనరింపజాలవు. సర్వకాలము నామె యొనర్చిన సత్కార్యము తిరగలోటుబాట్లును గప్పిపుచ్చును. ఆమె సన్ధారాశిమం దామె లోటుబాట్లు ప్రశ్నోకించి యన్నదగి సంతటివికావు.

నూర్జహాను జీవితము నంతయు సావధానముగ బరిశీలింపగా స్త్రీలుగూడ రాజ్యపాలనకు సలయు సామగ్ధ్యము గలనారనియు, గొన్ని సమయములందు బాగుపాలకు మంచిన కార్యములగూడ నొనరింపగల గనియు స్పష్టమగుచున్నది. ఒకవంక సంతతిమూరునివలన గలుగు బాధల సవరించుకొనుచు, మరియొకవంక సామంతుల తిరుగుబాటుల వడగించుచు, భర్తమనస్స నొవ్వికుండు, రాజ్యవిశాళనము లేకుండు, యుక్తియుక్తముగ బ్రజలకు గవ్వములు రానీకుండు రాజ్యమేలి యెల్లర మెప్పు వడసిన ప్రతిభాశాలి, నూర్జహాను. ఆయత్త్యనుభూసాహసము, మనఃస్థైర్యము, కార్యనిరణై పూర్వము, కార్యగీత, నూత్నబుద్ధి, రాజ్య పాలనచాతుర్యము, సకలకళాప్రావీణ్యము, ఆ గాఢప్రణయము, నమోఘమున పతిభక్తి, దీనజనరక్షణ, పరమకార్యబుద్ధి, యాదిగా గల సర్వకుభలక్షణములు నూర్జహానునెడి ఒక్కనామమున నిరంతరమును గన్వించుచుండును గదా!

తూము లక్ష్మీనరసింహ దాసు

మిన్నికింటి గురునాథశర్మ గారు

శ్రీరామరామ యసుమ న, నారత మత్యంత పానన సిగభక్తి
ప్రేరణ బలమవుణ్ణును, దారుని ముమునరసింహదాసు నిదలఁకు.

విష్ణుభోగాసక్తుల సాహసర్యాదికముచే బ్రాహ్మణులకును భగవ
ద్భక్తి సన్నగిల్లుచున్నది. పేతువాదములు మెండగుచున్నవి.
ప్రత్యక్షప్రమాణమే మఖ్య మగుచున్నది. “ఆత్మని స్సర్వభూతాని”
యన్నట్లు కిందిజ్ఞాఁడును తా నమృత మహిమాతిశయముల నమానుష
కార్యముల సంఘటించి వెక్కిరించుచున్నాఁడు. “మరాఠే స్త్రోత్రీ
యశపఁథా” యన్నట్లు విపరీతమైనను నపీనచూర్ణముం ద్రొక్కుటయే
యశస్కరమై నా స్థిత ప్రబలుచున్నది. ఆనుమానముల దోడను
చున్నారు. కావున దగ్ధతాంతరములు విభింభించుచున్నవి. పూర్వ
మువలె నేడు భారతమాత భగవద్భక్తుల గడపునిండ గనఁ బాల
కున్నది. అట్లయినను, ఏదేవుని నేమించిననేమి? ఏ మంత్రము నుపా
సించిన నేమి? ఏ యోగములందించిననేమి? వేరునయోగి, రామదాసు,
తుంగుర్ర బుద్ధియ్య, తూము లక్ష్మీనృసింహదాసు, త్యాగరాజు,
బ్రహ్మముగారు, సిద్ధప్ప, నాసరుగారు, పరశురాముల నగసింహదాసు,
వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు మొదలగు భక్తనర్ముల నేటికిని బూ
జింపఁబడుచున్నారు. నిన్న మొన్న మాత్రము కన్నలు తెఱచి వేరున్న
యోగినిగూర్చి పరికిలించుచున్నారు. త్యాగరాజు నడిపుచున్నారు.
కాని మిగిలిన భక్తవర్ణుల చరిత్రముల సమగ్రముగఁ బరిశోధించుచు
న్నట్లు కన్పింపదు. “భక్తవిజయము” నామరస గ్రంథముమాత్రము
మహారాష్ట్రభాషాగ్రంథమాలక మగుటంజేసి ఆంధ్రదేశభక్తుల చరిత్ర
ములందుఁ జేరఁదయ్యి. ఆంధ్రభక్తుల చరిత్రమును గవించుటకు ‘ఆంధ్ర
వాల్మీకి’ శ్రీయుతి వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు పూనుకొనెద మని
యొకవారు నెలవిచ్చియుండిరి. ఎనలేనిగిన భక్తులనుగూర్చి వారు
ప్రకటించుట సమంజసమని నేనొక న్యాయమును వ్రాయఁబూనితిని.

భక్తిలత కాలవాలమును సంగీతసాహిత్యముల కునికిపట్టును
ప్రసిద్ధిమును బహుత్రమును నగు “తూము” వంశమున లక్ష్మీనృసింహదాసు
గారు క్రీస్తుశకము 1790 ప్రాంతమున సప్తయాఖ్యునకును వెంకటాచ
కును నవతరించిరి. వీరు గొలకొండ వ్యాపారులు. ఆపస్తంబనూత్రులు.

యజ్ఞాశ్వాభ్యాసములు, వసిష్ఠశక్తి పరాశరాఖ్యత్రయాశ్చర్యములు, పరా
శరగోత్రభవులు.

లక్ష్మీనృసింహదాసుగారి తాతగారు వేంకటకృష్ణయ్యగారు.
వీరు గుంటూరునుండలము నండిలి సొన్నూరు గ్రామమున నివసించుచు
భావనారాయణస్వామిని నేవించుచుండిరి. వీరి కష్టయాఖ్యుండు
జనించి బుద్ధిబలముతోఁగూడఁ దేహబలమును పఠించి రాజగోరము
నొందుచు వేంకటాచలము బెండ్లూరియే కారణముననో సొన్నూరును
విడిచి గుంటూరు సప్తయాచేరి స్వగృహమును నిర్మించికొని కాపుర
ముండెను. హరిభక్తిపరాయణులగు నా పూర్వగంపతులకు మన లక్ష్మీ
నృసింహదాసు, కృష్ణదాసు నా నోస్సు పుత్రతృప్త్యయ్యయను,
రుక్మాబాయి నాబుగు మగ్ధకూతురు జనిండిరి. రుక్మాబాయిని
నర్మూలం వు వంశమున కిచ్చి పరిాయ మొనర్చిరి.

ఆ లక్ష్మీనరసింహదాసు, కృష్ణదాసు నుచితసంస్కారము లంది
యాంధ్రగీర్వాణవిద్యల నభ్యసించి రామభక్తులై యుండిరి.

పిదప సంబ్రాహ్మణంశజాత, సద్గుణములే యగు “లక్ష్మీబాయమ్మ”
ను లక్ష్మీనరసింహదాసు, నీతమ్మయను బాలికను గృష్ణదాసు పరిరమ
మైరి. భగవద్భక్తశాఖయే యగు వని యీ లక్ష్మీనరసింహదాసు నమి
సంతానము లేకపోయెను. సాధారణముగా భగవంతుడు తన దాసుల
కారముల నొసంగకుండు నేలనో?

ఈ భక్తుడు పరమపదముఁ జేరినవెనుక లక్ష్మీబాయమ్మగారు
మరిణదిగొడఁకును రామదాసనామని శించి వైదేహి యను కన్య నిచ్చి
వివాహము చేసెను. వారలును నిస్సంతానులైరి. వైదేహమ్మయు భర్త
మరణానంతరము తూము లక్ష్మీయరామ నామని బెంచుకొనియె. అతని
కొడుకు. గూఁడు భద్రాద్రి నేటికిం గలరు.

మన లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు బాల్యమునుండియు రామభక్తులై
నడచుచున్నను నడుగడుగునకు రామరామ యనియు, మాటలాడుచు
న్నను మాటమాటకు రామరామ యనియు మదిలో ననుకొనుచుండు
వాడు. పువ్వు పుట్టుటతోడనే పరిమళించును.

తన కిర్విదేండ్లు వచ్చినపిదపఁ దండ్రీ స్వర్గస్థుఁడగుడుఁ గలుం.
భార మధికమైకలంపఁ బొన్నూరులోఁ బేమగారు వేతనమున దినముల

ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాదిసంచిక, డిసెంబరు

శ్రీ రాయప్రోలు సత్యనారాయణగారు

శ్రీ తుంగల రామారావుగారు

శ్రీ నాగులకొండ వెంకటాచలంగారు

శ్రీ రేపాక వెంకటరత్నంగారు

శ్రీ కందాడ భీష్మచార్యులగారు

శ్రీ పెండెం అప్పలస్వామిగారు

శ్రీ ముత్తైకన్యగారు

శ్రీ కమలామినమకన్యగారు

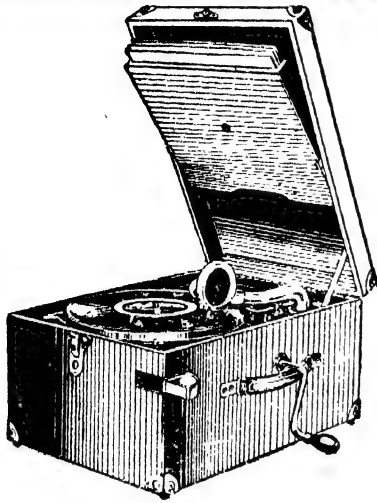

క్యాప్టెన్ హరిన్ సతిగారు

భారతిమహిళాసమాజము, అబలాజన పతనమందీరము-గుంటూరు

ఆర్. యస్. క్రిష్ణస్వామి అయ్యగారిపతి బాలయ్యగారికి వీడ్కోలువిందు

గ్రామఫోను మిషనులు, రికార్డులు, ఫిడీలు, బైసిక్లెట్లు, అందుకు సంబంధించిన పరికరములు, మోటారు టైరులు, మొదలగునవి అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నవి.

ఒకసారి మావద్దకు వచ్చిన అన్నియు విశదమగును.

HUTCHINS & Co.,

AUTHORISED AGENTS

TO THE GRAMOPHONE Co. Ltd., CALCUTTA.

185 Broadway, Madras. 42 & 43 Vepery High Road, Madras.

ధర సరసము!

సమృద్ధి మైన సరుకు !!

అన్ని రకముల పిప్పరమెంట్లు

స్వదేశాభిమానులారా! స్వదేశీ పరిశ్రమమునకు ప్రోత్సహమునగి, ఉత్సాహమును గలిగింపుడు!!

హిందూదేశమునగి, హైందవ పార్శిశ్రామికులచే, చేతితో తాకబడక తయారుచేయబడినవి.

వివరములకు ఈ దిగువ విలాసమునకు వ్రాయవలెను. ఉపన్యాస వేదికలపైనుండి ఉపన్యాసములు నొసగినంత మాత్రమే ఫలితములేదు.

ప్రతియొక్కరూ కార్యమూలముగా సహాయపడిన గాని, స్వదేశీఉద్యమము నిజముగా వృద్ధి చెందజాలదు.

ది ఈస్టరన్ కన్ఫెక్షనరీ మార్ట్

తంత్రి విలాసము: "వేరూరి"

16, ఆదియప్పనాయకపేటి, జి. టి. మద్రాసు.

అయుర్వేదాచార్య ఎస్. మాధవమేనన్ గారి

మ ల బా ర్ ఆ యు ర్వే ది క్ స్టో ర్సు

తండ్రిలాసము "HEALTHHOME" 107 బ్రాడ్వే, మదరాస్.

అ శో క == వా జీ క ర == క్షీ ర బ ల

స్త్రీల ఆర్తవరోగములకు
వజ్రాయుధము

భాతుపుష్టికి
ది న్యోష ధ ము

పక్షవధము మన్నగు
వాతరోగములకు
కుఠారము

ద్విత్వకాలానుబంధముగ అన్ని విధములయిన వ్యాధులకును
లోక ప్రసిద్ధిగాంచిన కేరళ దేశీయచికిత్సలు.

వినిరములకు ప్రాయము.

క్యాటరంగు ఉచితము.

కా వ లె ను

మద్రాసు రాజధానిలో ప్రతిజిల్లా తాలూకా
అన్నిటియందును, పనిచేయుటకు జిల్లా ఏజెంట్లు,
సబ్ ఏజెంట్లు కావలెను. అనుభవజ్ఞులు, హయ్యర్,
ప్రీ ఇంజనీర్స్, సంగతులు, బాగుగా తెలిసినవారలు
ఇటుకుబడికలవారై యుండవలెను. జీతం నెల 1-కి
రు 40/- నుంచి లేక మంచికమీషన్ యివ్వబడును.
నెలకు గ్యారంటీగా యింతవ్యాపారమునకు తక్కు
వకాకుండా చేయవలెను.

ఇతర వివరములకు:—చావలి శేషయ్య
గారు అగ్గనైజింగ్ సూపరెంటెండెంటు, కన్నా, విజ
యనగరం.

చేకు కనకరత్నంగారు ఇన్స్ పెక్టరు. గుంటూరు,
వీనస్ అస్యూరెన్సు బ్యాంకు, లిమిటెడ్,
మదరాస్.

By taking a "VENUS" Policy
in Higher Insurance

OR

By being enrolled
as a Member in our Free
Insurance Scheme.

గడువుచుండినను రామభజనము, నతిభక్త్యాగతులనేమి యాంగ్రకవితా
రాధనము మాత్ర మేమరకుండెను. అట్లులేనిది నముల జరుగలేదు.
దాస్యము స్వాతంత్ర్యము నడంచునుగదా. రామనేవ కువ్యోగధర్మ
మంతరాయ మగును. దృఢబుంబోలే దాని విసర్జించి సమర్థుడగు
గురువునొద్దఁ దారకమంత్రమును గైకొని తనయింట రామమందిరమును
నిర్మించి సీతారామాదివిగ్రహముల నిల్పి నిత్యము భజించుచు, నిరంత
రము గద్యపద్యదులచే జాగ్రదును నెన్నియేని శతకంబుల కేయంబుల
రచించి ప్రసిద్ధుడై యుండెను.

౨

అన్న దానంబు పునర్జన్మ హేతువని వాదించు లోభులకును, నా
చరణశాస్త్రులై “అహం బ్రహ్మస్మి” యని వాదించు దాంభికులకును,
కుపభగాములై పుణ్యపాపంబు లాత్మ కంట వను పండితమున్యులకును
తెప్పఁబాలముగాని ముక్తికి భక్తియు భక్తికి దీర్ఘనేపయుఁ గారణములు
గాకపోవు. తా మెందుఁ గొఱగాక భక్తులం జూచి యోగుల మాత్రము
సాగడియు యోగులంజూచి జ్ఞానులనేకొండొందుఁ దదితరుల ముష్టిం
చువారు తీర్థయాత్రాపరుల కేలిసేయుదు గోటు? కివశంకరులు తీర్థ
యాత్రలఁ గృతార్థులు గాలేదా? నేడు ధూమశకటాదులవలన నుదు
రమ్మునైతము దాపరుమన్నది కాని పూర్వము కాశికేగుట కాటికేగుట
సమానములు. రైళ్లలోఁ గూరుమండి యనాగూసముగా గూత్రుల
నేవించిని ఫల మొకవేళ నంతి లేకుండునేమో కాని కాలినడకతో వివిధ
శ్రమలకోర్చి కష్టములంబుల ననుభవించి యనేక గ్రామప్రజల యన్య
భాషాపల్లపరూపభాషాజానుల నాలకించుచు జేయు గూత్ర
ధూతదియను లోకజ్ఞానమును సామ్రాజ్యమును భక్తిని బెంపొందింపఁ
జేయకపోదు. ఫలము గల్గకపోదు. అట్లుగుటవలన నే కాండోలు యాత్రసల్పి
వచ్చినవారిని స్వహాగులు మేళతాళంబుల నెమర్చుని మహావైభవంబున
నింటికి గొంపొయెదరు.

నీ. పొడిదగ్గ కంఠంబు బొరిపుచ్చకయమున్న
తల ప్రకంపంబు బొందకయమున్న
బొములు కన్నులమీఁదఁ బొదివి వ్రాలకయమున్న
సొగ నేత్రముల కడ్డు చొరకయమున్న
శ్రుతిపుటంబుల కేక్తి మురిగిపోవకయమున్న
వర్షు లాననమునఁ బర్వకయమున్న
హృదయంబులో జాగ పడను దప్పకయమున్న
గాత్రంబు శిథిలంబుగాకయమున్న
పండ్లు వేర్వేసి కదలు చూపకయమున్న
కాకి కడకంటిపై చూపు రాకయమున్న
కాలుసే యాడు తఱియంద కదలవలయుఁ
దీర్ఘనేపథు డేహ మనిరముగాన. (కాశి)

అని తలపొసి మనదాసుగారు శ్రీ. శ. 1818-19 కి సరియగు
బహుధాన్య సంవత్సర కార్తికమున శ్రీరంగమున కేగి రంగనింగడు

నుప్పొంగుచు నేవించి “శ్రీరంగకాయ తారహారము” అను ముఖ్యము గల
సీపపద్యముల నిర్వహించిరిని సమర్పించి తిరిగి యింటనే వెను. వీరే
దేవు నెప్పుడు దర్శించినను బాధ్యములతోఁ గాగవక ముగిసిరాలేదు.

కాశీ. యాత్ర శ్రీ. శ. 1820-21

తన మాతృమిత్ర యగు వేంకటాచార్య, పరంగియగు లక్ష్మీ
బాయమ్మకు సోపరుడగు కృష్ణదాసును నుచితవాక్యముల సహధాన
పఠించి విక్రమ పం|| చైత్ర శు ౧ శనివారము రేవతినక్షత్రమున గుం
టూరునుండి కలిపయా ప్రమ్మిళులతోఁ గపిల యమరాంతి కేగి కృష్ణ
స్నానమునఁ బరిత్రుడై భిక్షులనిగూడి దుర్గమారాధ్యమార్గముల ననర్గళ
భక్తిపరమంబు నడచుచుఁ గ్రగుముగా భద్రాద్రి కేగి శ్రీరామచంద్ర
మూర్తిని దర్శించి

నీ. అర్ధి కిచ్చినధనం బభుడే ముందే దిలె
పదిల మోహో రామ! బహుపరాకు
అపకార మొనరించు నతని మఱిచేసెలె
పదిల మోహో రామ! బహుపరాకు
మఱచుట నీ కిని మఱి సహజంబులె
పల మోహో రామ బహుపరాకు
మహి నున్న నీగతి (?) మఱిచేస నేమోహో
పదిల మోహో రామ బహుపరాకు
పచ్చబాతు! రమాగళ! బహుపరాకు
భక్తనరసింహపోషక! బహుపరాకు
భక్తజ్ఞాన! పరిసిత బహుపరాకు
భక్తమందాని గఘనీర్ బహుపరాకు.

ఇట్టి యనేకపద్యంబులఁ బరాకుదెలిసి మంబులఁ బయనంబు నెనక్రమం
బున నశ్వారంపుపేట, కొప్పువూరు, రాజమహేంద్రవరము, నానలఁబితా
పురముం జేరి కుంతినాథపుర బూజించి సింహాద్రి కేగి పరాహన్యసింహ
స్వామికి ప్రముక్తి హస్తపురముఁ జేరి దుఃఖిత్యయని భావించి జగన్నా
థముఁ దొరసి మార్గంబు నొడిచి పూజింపఁగల్గితీర్గంబులఁ గ్రుంకి జగన్నాథుని
బిల్వమహిమకృల వినుచు నాతనికి ననుసంగించి

పంగి. పరాకు శ్రీరహంగ నాస్య పద్మహస్తాంధనా
పరా కనంతపద్మహంబు పాగల్గుచిత్తోదరా
పరాకు భక్తస్వామి నాస భక్తిదివ్యప్రదహో
పరాకు దేహిసాకీరత్వి భాసితంబ్రేమకంఠా.

అని పొగడి యందు పంధరాశ్రమంబు వసించి యటుగదిలి బహుకష్ట
ప్రయాణంబుల బాజిపురంజేగి యన్నదని బైత్తికక్రియల నిర్వర్తించి
మార్గశ్రమమున నలసి కాశీధర్మసభాగ్య మున్న దోలేదో యని చింతించి
రేయి యగుడు నిద్రంప స్వప్నంబయ్యెనట.

నీ. బ్రహ్మరులకునైన బహియ సాధ్యముకాని
యప్రతిహత కేక్తివైన నీవు
దురితాత్ముడంచు నేడ ద్రోయఁగాఁ జూడక
యతీడుఁ డీకడ డం చాత్మనాటిగి

జాతిజనించి కాబోలు నాపైని నీ
నిర్లక్ష్యము నెగడజేసి
స్వప్నగోచరుడవై భవమెల్ల తీర్చి తీ
మేలు నా కరయ వేవేలుగాడ

స్వాంతమున నాదుపట్ల నొక్కింతకరుణ
నీకుఁ గల్గిన యెడలఁ ద్రిలోకములను
నాకు సముఁ దుండఁగలఁడే యనాధ రక్ష
దళరథకుమార రామ భద్రాద్రిధామ!

గీ. వెలుపకు మటుంచు నన్నిట్లు నమ్మఁజూచి
దయ దలిర్పంగఁ దెల్పడి చాత లెనరు?
తల్లి దండ్రులు గురువులు పై నమివా
దళరథకుమార రామ భద్రాద్రిధామ!

అహ! స్మసింహదాసా! ఎంతగమ్యుడవోయి! శ్రీరామచంద్ర
మూర్తి హస్తస్వర్గభాగ్యము నందితిని. పూర్వపు భక్తుల స్వప్నంబు
లట్టిన నారి విశ్వాసంబు నట్టిక. నేకమవావిలికొలను ముహూర్తానుగాదు,
నప్పాదామగాదు మొలలనవానికి స్వప్నసాక్షాత్కారాదీకము గలదు.
అయినను నట్టివానిని నమ్మక పరిహసించు ముహూర్తము లేకపోతేను,
ఎవరికి లోటు? కావుననే చామగాదు

గీ. భేదజంబని కొంచలు పెద్దలెల్ల
నన్ని నిందింతురా తప్పు నాదికాదు
చామఁ డనుపేరుఁ బెట్టించి ధరణియందుఁ
దిప్పి రక్షించు దీవకా దేవదన.
అనియు నంత నిలువక,

గీ. మించి జనములెల్ల మెచ్చుకొలుకు వ
ర్తింపఁజాల లయకు సొంపునిార
నెసఁగి పాడసేర నిల నప్రదరాజక
తనువు దీనిఁ బ్రోచు చాత దీవ.

క. హరి నీ యడుగుండముల
నరసి మదిం గంటి నింక ననిర్వము కే
వెలుపను జామి.....

అని నమస్కరించి పొగడి పొనచారియై క్రమముగా నుదగయ కేగి
ఫల్గుణీనది దర్శించి స్నానసంధ్యాదులను ప్రత్యక్షవిధులను నిర్వర్తించి
యందండుగల పుణ్యతీర్థముల మెట్టును రామనామస్మరణము సలుపు
చుం జని చని దూరంబునం గాళిం గని

నీ. రజతాద్రి యింటికి రాబోలునేముకొ
కాదు కాశీసాధకాంతిగాని

... ..
... ..

అని పర్ణించుచు సంతోషాతిశయమున నృత్యము నేయుచు,

గీ. పాంచభౌతిక దేహంబుఁ బాసి జీవుఁ
డరుగునప్పుడు సమ్యక్స్థాంతరమునఁ

దొరకబ్రహ్మచంద్రులు దయ నొసంగు
హరుని కాంక్షలను కాశీ నరయఁగంటి.

అని యుగ్మంగి వరియంబని హృదయపీఠ విశ్వేశ్వరుని నిజ భావకును
మంబులఁ బూజించి జాహ్నువీ విమలతోయాచిగాహనంబునఁ బవిత్ర
దేహుడై యవ్వలిపరి నొక ధూసురాహ్వనమున నతనియింట వసింది
భక్తితత్పర్యుభి శేషంబుల నిత్యము విశ్వనాథుని సేవించుచు వీందు
మాధవు భావించుచు భవానిని దర్శించుచు దండపాణిని విమర్శించుచు
దుంకి గొల్పుచు భైరవుని బిచ్చుచు గ్రమక్రమముగా నర్వదినాలుగు
ఘట్టముల నధిక శ్రద్ధఁబరిశీలించి పవిత్రుడై కృతార్థుడవై తినిపూర్ణించి
పితృకన్యజాదులొనరించి విడువలేక విడువలేక యగస్త్యునిబోలె గాశీ
విడిచి పశ్చిమముగాఁ జని ప్రయాగము గాంచి తనయందుంబోలె గంగా
యను నానరస్వతుల నంగుం దర్శించి త్రివేణీసంగమంబున స్నానాది
కృత్యంబు లొనరించి తక్కుంగల వి శేషము లారసి జన్మము సకల
మృత్యునని భావించి క్షిప్ర మూర్త్యుల డస్సినవాఁ డగుటచే నలు
వైకఁ జుట్టే వెనుకకు వఱలి తన మోచిన మహిమల మనంబునం దిలం
చుచుఁ గొన్నిదినంబులకు గుంటూరున కేలుదంచి తన తల్లియగు వేంక
మాఁబ పాదపద్మములనాలి తాఁదచ్చిన గంగాజలంబుల నామె నభి
షేకించి యంత్రాప్రసంగముల నుగ్గడించుచు బంధువులతోఁ గూడఁ
గొన్నిదినంబులు గుంటూరున గడపెను.

అంత శ్రీరామకల్యాణ నిరీక్షణ శాతావాలాయ త్ర చిత్తుండై
తమ్ముడగు కృష్ణదాసుం దోడ్కొని బంధువుల వీడ్కొ నికనువేత్తు
తోఁ గనిలి నృపమంత్రి నై త్రువదనమికి భద్రాద్రిని జేరి గౌతమీ పూత
జలంబుల స్నాతుండై శ్రీరామునకు హృదయవిచ్చి సీతాదేవికిఁ గాన్కొ
లిచ్చి హనుమకు మ్రొక్కులిచ్చి స్వామినన్నిధి నీలివి యంబలిబంధుండై

నీ. గయయంగు నిప్పాపి కనులకు భవంబ్రమే
నీక్షింపఁజేసిన దీనకావె?

గంగాదీక్షాత్ర లీ కలుషాత్మవేతఁ జే
యించి రక్షించిన దీనకావె?

కలయంగు నర్థకాకారివై వీనికి
గృహి నెసకొల్పిన దీనకావె?

మఱల నిప్పాపి నీ చరణసన్నిధిఁ జేర్చి
యింపుఁగావించిన దీనకావె?

ఇంక దక్షిణదిగ్భాత్ర లెటుల వీని
వలనఁ జేయింపఁగా మదిఁ దలచినావో?

భారమెల్లను నీది దివ్యప్రభావ
దళరథకుమార భద్రాద్రిధామ రామ.

ఈరీతి నా భగవంతునిబొగడి యతిని యంఘ్రముల హృదయంబున
సాపించుకొని మఱల గుంటూరు చేరె.

అంతఁ దనుసద్ధిరమనియు సత్కార్యాచరణము నేమరరావనియు
నిజజననికిం గల్గెత్రమునకం బోధించి తమస్థితికి ప్రార్థనఁబొల్పి నిర్ధ

మండయ్య రామనితై భారంబువైచి రామేశ్వరాదినివృత్తేత్రంబుల
వీక్షించు తమకంబున స్మృతవత్సరాహుళకు ౨ (ప్ర. శ. 18౨1-౨2) దినం
బున గుంటూరునండి నిర్ణమించి సామూహికతేరి శ్రీభావనారాయణ
స్వామిని గీర్తించి బాపట్లకేగి యందలి స్వామిని పొగడి యుంబుచు
నిట్లు తా విడిసిన ప్రతిష్ఠలముల నుండు స్వామలను దర్శించి మ్రొక్కుచు
ననుదినప్రయాణముల నెల్లూరికేగి పెన్నలోఁ గ్రుంకులిడి యందలి
దివ్యాలయంబుఁ జూచి యచ్చెరువొంది రంగనాథుని నేనించి గూతెనిం
బొగడి తిరువల్లి క్కేఁగి దాసి పార్వసారథి నర్పించి చెన్నపురిమండికల్లి
యొననెడె వర్షంబులఁ దడియుచు గడగడ వడలను నెండకుఁ గంచుచు
తుండ్రస్థలకు సోలుచుఁ గాలినడకలకు బడలుచు నొడలు కృశింపఁ
బయనములు నేయుచుఁ జిదంబరముఁ గరమ మురియుచు నరసి యుండిలి
పుష్కరదీపిరమునఁగల నానావిధకృతులఁ బులకనీపఁగఁ బరికించి
గగనలింగముం గని ప్రణమిల్లి బిల్వచరణులం బూకించి శిశువారి కరిగి
శంకరున కెఱిగి గౌరీమయూరంబుం గాంచి పంచుటయు వీక్షించి కావే
రిం దర్శించి కాశ్యపు ముంచి మగ్ధాద్భుతంబున మహేశ్వరు నర్పించి
కుంభకోణమున ద్వాదశతీర్థంబులం బొడిగని కుంభేకు శంఖో పార
హర! యని యర్పించి మఱియుం గల దేవతలను నేనించి పంచసాధ
మున భిక్షుని భక్తితోఁ బాఠించి యం దాకాలమున నున్న పహాధ ప్రం
దగు శ్రీత్యాగరాయలవారి మహిమముల విని యచ్చెరువడి వారిం
దిలకించి వారి సంగీతశ్రవణమునఁ దనవృత్తంబు

నీ. కేవలనందిసంకీర్తనాశి వింటి
భావసిద్ధియు కున్దభక్తి గంటి
భక్తులు శిష్యులు బలిసి కొలవఁగఁ గంటి
వాక్యానురీతభంజుఁ గంటి
వివరసత్సంపద్యవేకముత కనుఁగొంటి
శ్రీరామపదభక్తి చెల్వఁగఁ గంటి
సజన కందగరాని యనుభవంబును గంటిఁ
సన్మయత్వం బాత్మిక దవరఁ గంటి

నరసి కనుఁగొంటిఁ ద్యాగరాయార్జునందు
నీ లసద్గుణపుంజ విం కెన్నియైన
దివ్యమహిమాలికయములు దేజరిలుటఁ
గంటి హర్షాభి నోలాడుమంటి మదిని.

గీ. రామపదభక్తి కీ త్యాగరాయనరుని
సమము గానేర రెన్వ రీప్యోతలమునఁ
త్రేమ నా ఘను డొకసారి పిల్చిచేసేని
రాముఁ డోహో యటంచు మార్చుకునంట.

గీ. అట్టిఘనుని యాజ్ఞ నంది యబొచ్చుట వాసి
కడరయంబుతోడఁ గదలిసాగి
పరగరాజుల నవపాషాణమహిమంబు
నాలకించి ముందు కరిగియరిగి.

కరధిని నవగ్రహశిలలకు జక్రతీర్థము నేత్వారంభస్థలము వీక్షించి
యాను తైరవాదితీర్థముల నర్చకృత్యము లాచరించి కాశ్యతస్మాఖ్య

ప్రహము సవత్సరమునకు రామేశ్వరము సమత్సృకృత సన్వీక్షించి మహా
న్నరంబై విచిత్రశిల్పవిభ్రాజితంబై కైలాసంబు విలాసంబు డంబు
విడిచిందించు దేవాలయంబు హర్షంబునొడలఁ దిలకించి పులకేతాంగుండై
విద్యాదిపూజాద్రవ్యంబుల గానలింగేశ్వరు నర్పించి “కాశికాపురి
నుండి గంగఁ దర్చితిని. ఈశ! దీనిని గ్రహియింపఁగలయ్యో” అని తిష్ఠ
లంబుల నచుకదనుకాగుల నభిషేకిం.

గీ. అన్య మెఱుంగక దే! యుపార్జితములు
దైవ్యమున నీవనంబులఁ దలచి నుజన
మన్య మా పగమార్గసంపగ లభించి
ధన్యమతి నైతి నీదగు దర్శనమున.

కం. అంగమలో సగ మంగన
కుం గడమనగంబు భక్తకోటి కొసఁగి తె
బ్బంగి నినుఁ గానవచ్చు భు
జంగవయభిధూప గోప సంగవిమా సు.

మొదలగు పద్యంబులం బొగడి హనుమదాదుల కెఱిగి మఱియు
నందలి యివ్వదినాలుగు తీర్థంబులఁ గృతస్నానంబై గంగమాదవవర్ష
తంబుఁ గురుముట్ట నధిరోహించి సింధుబంధను శ్రీపాదంబుల స్మరించి
పిదప సేతుమాధవు పదలబులు మూర్ఛంబునోక మ్రొక్కి యభయసాగర
సంగవంబున నుచితవిధులు నిర్వర్తించి యందు దినత్రయం బుండి పిదప
సేకాంతిరాముల నేవించి యందుఁ జింతలపాటి లక్ష్మీనారాయణాఖ్య
భూసరగ్రామిణి వేడుకోలు మెయి రాసుకక వినించి మఱు సేతు
మాధవు దర్శించి.

నీ. తగఁ బ్రాసాదాపురి మాధవుడు నీతేనుంబు
నడిగినానని తెల్పు మనియెఁ గ్రితి
బాహ్మవి నీ పాదజలజంబులకు మ్రొక్కి
యమున నీదాన నే ననుచుఁ బలిక
ఛరసరస్వతి నిన్ను బహుగతుల వినుతించె
నన్ను ప్రార్థనమామి యనుచుఁ బలిక
కాశీశ్వరుడు నిన్ను ఘనముగా వినుతించె
దక్కుసురలో నీవె దక్కటనిరి

తైరవుడు దుండి మేము నీ బంట్ల మనిరి
విసఁగదే యుత్తరక్షీతి వివరము లివి
తెలిపినాడ నిఁ స్థితిఁ దెలివిమీర
సేనుమాధవ వివరయ్య చిత్తమలర.

ఉ. కోరికదీర నీ సురగా కోమల యుగ్మము నాశ్రయించుటక
గోరికదీరె గంగ నిటఁ గూరిమి లింగని కొప్పగించుటక
గోరికదీరె సేతువునఁ గొంకక స్నానము లాచరించుటక
ఊరికిఁబోయినట్లు దయయుంచుము నీమది సేతుమాధవా.

అని నమస్కరించి కోటితీర్థంబుఁ గరంబు ముదంబునఁ గ్రహించి పయ
నంబై దర్భకయనముఁ జేరి శ్రీరామనటం దండాపతిత్వంబై శ్రీ
రంగముఁ జేరి,

నీ. ప్రాకారప ప్రకప్రకరంబు గనుగొంటి
నదియె వైకుంఠమం నలరుమంటి
శ్రాద్ధిక గోవుగత్రయమును బొడగంటి
నర్మింబున నేడు దవరగంటి
బల్లివసున మూడు ప్రజ్వరిల్లుట గంటి
నత్తరంబున నాటు నుంటి గంటి
నిరుపదియొక్క గోవుగముల నిటు గంటి
నానుధ్య స్వర్ణాయంబు గంటి
.....
నందు గోట్టగ్గనవ్యప్రభాళి యనగ
వలుగుమండెడి శ్రీగంగవిభుని గంటి.

నీ. ధగధగదీప్తుల దరుకాగ్గరుచి మించు
గుణగీర్తియు పుల గ్రాలు గంటి
సన్నతీర్థభాస్వరప్రభావరతు
నక్కల్లలం నల బరగ గంటి
విద్యుత్స్పానప్రభావగ్గను లీనెడు
మేళుల సంగమన మెరయ గంటి
స్వర్గనిస్త్రోత్సయి సహజహవిసీల
కాంతు బాన్ధాచించి క్రాల గంటి
సంప్రసాదగ్గనుల మించు శంఖగ్ర
మఖరదవాన్మయుధోత్కరములు కగముల
దవరగా గంటి నిటు నలగ సునితరాంసు
సంగసూరుని శ్రీగంగకాయ గంటి.

ఈమెదలను ననేకపద్యంబుల నాతనిని బొగడి జంబుకేశ్వర
మేగి యంబులింగంబున కభివాదనంబులు పొనర్చి కంచని గాంచి పుగవై
భవము నభిసర్జించి,

ఈ. ఆతని నొన్నయాటి నగు డన్నమునై కొను మాప్కి జేదకు
రూకలు ప్రాప్తమానంబున కోరిక నొప్ప నట్టులు
ద్రోకపు నెండు మాడ ను జరించెనువానికి నీడ లభ్యమా
నాకరించి గరింప్రవరగొంపుల గంటి సుహాభిలాషివై.

గం. దివులగిని దాయబో, నవ్యాకలివార లడ్డమై నిలుపగనే
నివ్వెఱపడియుండగ నీ, బిహ్వ నొక వైష్ణవుండుచేర్చెకొలోనక

ఆవల నృసింహదాసు నరదరాజస్వామిని దర్శించి హర్షాతిశయ
మున బలకలు నల్లులు నొలకగా బరనకుండై పుడమిపై బడి యం
త లేచి మస్తకమాన హస్తములుమోడ్చి హస్తీవరదు నిష్టులభక్తి బ్రస్తు
తించి తదితరఫలముల దింకించి మఱువాడు తిరుపతి కేగ నొకనింత
జరిగెను.

అట్లు మన తూము లక్ష్మీనరసింహదాసు తిరుపతికి వేరి వేరి
శ్వరుని మదిని దిరముకొలిపి ధ్యానింపుమండ నొకవైష్ణవుం డరుచించి
“నీ తాతండ్రుల మెక్కుబడులనెల్ల దీర్చగలిగిననే కొండ న

క్కుము లేవన్న నెక్కము” అని పలికి యల్ల వల్లనం జని యిడెడు
శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామియే యని తలంచి దాసు పరికించునంతలో నదృ
శ్శుండయ్యెను. అంత దాసు నివ్వెఱపడి బొరా! వేంకటేశ్వరా!

గీ. తాతనాటిబుణము నలంచి తెక్కలుతీసి
ప్రీతి మాని దిరుదు భాగ్గతి మాని
కతినవృత్తి దాల్చి కనిలింపల గంటి
విటుల బల్గ నీక యొప్పెగాక.

గీ. కాసుపై నాసంజేసి యాకరణి భక్త
గణములను బాధవెట్టుట గుణముకారు
తగదవ చు బల్గ నీ సరి డైవ మేడికి
యొక్కరుడ వౌట నీ కిటు లొప్పె నార.

గీ. వాసు కోర్చి విత్తపటల మాన్గించియు,
బాసుమా కొసగు ఫల మేమి?
కడుపునైవ దినపు కానివ్వ వేరికి
నీనిజమలయందు లింక మీలకి

గీ. నీ హాసంక నిరి మాను నిల్పు కెట్లు
మాగునద్యంబు నీయ కాగ? వేం!
యడ్డమే నీరుచేతికి నేరసనాత్ర
మిచ్చి తియ్యును గొనరా, యిచ్చుమున్న?

గీ. కొండపైకి సచ్చి కోర్కె లేమియునై న
గోరువాడ నందు గొంతుదిరి
భీతికెదిలినావో? పీరిదిన బలుకవు
తెలిసె నీగునట్టు తెల్లముగను.

గీ. వేంకటాద్రినిలయ వేగిరపడబోకు
బుంజముదీర్తు నీకు నెల్లి నేలు
నింతవాడవౌట యోజిగిన భద్రాద్రి
విడిచి యేల వత్తు ప్రీతి నిలుక?

గీ. తినువు నీసామ్ముగా మున్నె ధారవోసి
యున్న నాయెడ నరయర లుంచుననె?
మించిచెడ్డలు నీవ నే నెంచునె?
ప్రొచికో మ్మంబువుల బడప్రొచికోమ్ము.

కం. నెలవిచ్చిన బనినియెద
నిలమన్నను సముఖుండు నిలిచెద మదిలో
గలవార్త దెలుపకుండిన
దలచు తెలుల వైష్ణవోక్తి దగ నీధిగాక.

గీ. తొంగిచూచియు నలమేలుమంగతాయ
తాపు రానోడె నీ గట్టితనము నెంచి
కాసు తనయునికన్నను ఘనమటంచు
వింశ నది యిటు నిజముగా వెలసె నేడు,

గీ. బొర గోవిందరాజైన ననుజతోడ
వీడు మనవాడు చూచి కాపాడు మనడు
బొర యిటువంటి మేళ మీ యవని నొప్పె
మఱియొదట నుండ దిక్క వేయిమాట శల?

ఇ. టైన్నోవిధముల నిష్ఠురోత్తులు నలికి యార్తిమెయి నిద్రించుచుండ.

గీ. రజతాద్రికాంతి నిరాకరించెడి మేని
నందంబుగల్గు నశ్వంబు నెక్కి
మల్లెలాలంగిపై ములుబట్టి బిగించి
వల్లెవాటుగ ఖండువా నచర్చి
మఱియు మకుటంబు మస్తకంబునఁ దాల్చి
దండిసాములు మెయినిండఁ దొడిగి
ఎడమచేతను కళ్ళె మిరవొందఁగాఁ బట్టి
తక్కినచేత చెత్తంబుఁ దాల్చి
కులుకునడకలు దుముకులు కొసరు కొసరు
మాపులును గల్గి జనములు నొడ్చుచుండ
దాపు కేతెంచి నరసింహదాసు! యిందు
రమ్మనఁగ నేను నతనిఁ జేరంగనేసి.

నమస్కరించి నిలువంబడి యద్భుత మందుమండ మందహాసమునెర
ముఖారవిందుండఁ గూఁ లేంతఁజేడు.

గీ. నీవు మావాడఁ పనికిదా నిజముదలిసి
నాడు విధి దాఁట నేటికె గాదుగానఁ
బర్వతం బెక్కవలదని పల్కినాడఁ
గూడదను పనిఁ జేయంగఁ గోరనేల!

పంచామరము—

నగంబుఁ జూచు కోర్కె నీమనంబునందుఁ గల్గినన్
... .. రమ్మ
... ..

క. అని తైలమునకు ననుదో, డొనిచనిచుంపంగఁ గంటి గోర్ఖంబున్
ఘనపాపనాశనంబుగ, గనగంగాధార మున్నగా సర్వంబున్.

మఱియు మురి పంపు పంపుమెయి,

గీ. నీలఘనాఘననిరుపచరహంబు
నందుఁ బీతాంబరం బమరువాని
నరిదరశాస్త్రగదాదిసాధనములు
హస్తచతుష్కమం దమరువాని
రవికోటిదీప్తి నిరాకరించెడు కాంతి
గల కిరీటము తలఁ గల్గువానిఁ
గన్తూరివాసనతో గ్రమ్మెడు మెయినిండ
సాములం దాల్చిన సాగనుకాని
నతుమున శ్రీమహాల్క్య పరగువాని
హటకపు రత్నకాల్ప జీరాడువాని

వేంకటాద్రిందనిలయు శ్రీవేంకటేశుఁ
గాంచి నేవించి యిట్లు వచించినాఁడు.

* * *

అని యెన్నియో రీతులం బొగి నీ పాతీయుం గల విచిత్రంబులం జూచి,
గీ. అవ్వనటియఁ జూచి యాశ్చర్యమిందును
నాజువడిసి యన్యుహాసం దిగి
మఱియుఁ గల్గునోట్ల మహిమ మెల్లను గాంచి
మేలుకొంటి నంతఁ జాలవేడఁ

ఇట్లు మేల్కొని యిది సత్యమా? అసత్యమా? యని తలంచు
చుండ ప్రూతర్థులగా సుసారథ మేలేర నిష యేమని యశ్వపిం
చునో నాశయ్యపై శ్రీవేంకటేశ్వరుని పాదవిష్ణుము సురభిరతోలేశ
ముండం గాంచి దాసు విస్మయించు లేచి తోడివారలకుం జూపి యాహరి
పాదలేఖపులఁ చలపై ధరించును నాప్రాసించియుఁ గన్నుల నద్వితాని
యు భగవత్ప్రసాద గల్గెనదాయని పార్వత్యుండఁ జృప్తుండఁ నిమిలితనే
త్రుండఁ స్వప్నగోగనపురుషుని భావబలంబునం బరికించి యానందాతి
శయంబున నృత్యంబుచేసె.

అంతటఁ గనులువిచ్చి తోడివారి సౌగంధ్యలక్ష్మలజ్జించుచు నవ్వేల్చు
ని వింతచెయ్యుల సంతరంగలునఁ జింతించుచు నటనుండి కదలి యల
మేలుంబును నేవించి గోవిందరాజుల కానందంబున నమస్కరించి

గీ. శ్రీపాదలేఖపు “చిన్నంపరా” యందుఁ

బల్కు ప్రస్థనపరిభాష వింటి
స్వామిప్రసాదసంప్రాప్తంగాఁ గోరిన
చల చాలహేచ్ఛను విధముఁ గంటిఁ
గడి కాఫలపు మన్ను కా సివ్యకుండంగఁ
జిక్కఁబో దనువార్తఁ జేరి వింటి
వింతవెంటెలుగల చెలలేని పటములఁ
గన్నులపండువుగాఁగఁ గంటి

భక్తి యెంతయున్నఁ బైకంబు లేదని
సర్వసాక్షియైన స్వామికెఱుక
గాన నతిఁడ నన్నుఁ గని ప్రాచు వేల్చని
యాపురంబుదాటి యవలి కరిగి.

కాళహస్తి దాసి యా స్వామిని బ్రార్థించి తొంటిమార్గమున
ముఱలఁ బొన్నూరువచ్చి యావల గుంటూరు ప్రవేశించి వేడ్కతోఁ
దల్లి కెఱిగి, మ్రొక్కినయనుజాని దీవించి భార్య సపర్యల సంగీకరించి
జననితైలచ్చిన కోటితీర్థంబున నామె నభిషేకించి మాధవస్మృతిగా
సమారాధనాదికము నిర్వర్తించి ఫలము రామార్చనమని యాత్రాదితే
వంబులఁ దనకన్యకుఁబంబుల నందఱకుం దెల్పుచునుండ, “పోయినదీవిప
లేవన్నఁ బుణ్యతీర్థమహిమ వినుటయు నభిలష్యమానరం” బని తీర్థ
మాహాత్మ్యములఁ దెల్పుచునుండ, ఈ యాత్ర వృత్తవత్సర ఫాల్గుణ
శుద్ధపాడ్యమికి సమాప్తమయ్యెను.

అంత శ్రీరామనవమికి మఱు భద్రాద్రికేగి వచ్చెను.

ఇట్లే నృసింహదాసు నిరంతరప్రయాణములచే నాలోగ్యముచేడి పోవగా గొన్ని దినములు వ్యాధిబాధ ననుభవించుచు “స్వామి! ఒకచోఁ బడియుండి నిరంతరము నిన్ను స్మరించుటకా యిట్లు కడలేని దశను గల్గించి”తని రాముని స్మరింపుచుఁ గొంతకాలంబానకుం జేరుకొని శ్రీ. క. 1828-27 వ్యయనప్రకృత పువ్య కు ౨ వాఁడు బయలుదేరి యుత్తరంబుగాఁ జనించి యయోధ్యకేగి యా యా పుణ్యస్థలముల సభక్తికముగ నారాధించి సరయువున గ్రుంకులిడి పితృతర్హణ మొన ర్చెను. వంశమును బవిత్రమొనర్చుటకుఁ జాలఁదా యొకఁడు? అట్ల యోధ్యఁ గొన్ని నాళ్లుంకి హరిద్వారమున కరిగి యటనుంకి బదరికా వనంబునకేగి నారాయణుం దర్శించి మొక్కులిడి యా త్రేతమహిమ ముల వర్ణించి మఱి కల్పఁడల బహుకప్తప్రయాణముల సర్వజిచ్చా వల కు ౧౧ నాటికి గుంటూరు చేరిన.

మఱు భద్రాద్రి కేగి వచ్చెను.

3

ఇట్లెన్నిగాత్రలు చేసినను ననివి సనక యా భక్తాశ్రేయగుండు గరుడోత్సవంబు నిర్వించు నాసమయి విరోధవత్సరవైశాఖమునఁ గొం దలుభక్తులతోఁ గడలి కంచి కేగి స్వామిని నేవించి మఱి చెన్నపురికి రాగ వైదికబ్రాహ్మణుండును, మురికినాడను శాఖకుం జెందినవాఁ డును, ధనాధ్యుండు భక్తుడునగు నానెండ్ల వరదరామదాసు వీరి నా హ్వానించి యుచితసేవలఁ ద్విపుల జేసి తాళకవంత్రిరాజ మపదేశ మొంది తనయింట మానవ్రతయంబుంకొని నిరతింబు రామకృపించుచుఁ బిదప నాలుగువేలరూప్యములతో నగసింహదాసుగారి పాదపూజచేసి స్వామి! మీ రింకొకమారు వేంచేసి నాకు భద్రాద్రిరాముని దర్శనభా గ్యము లభింపఁజేయవలయునని ప్రార్థించి, పిట్టలపఁగా నగసిం హదాసుగా రాతని భక్తిశ్రద్ధల కలరి యిదియంతయు నా శ్రీరాముని కారుణ్యంతియమని తలంచి గుంటూరున కేతెంచి మూడుతరంబుల నుండి పెరుగుచున్న ఋణము నా నాలుగువేల రూపిక లాసంగి నిశ్చే వముగాఁ దీర్చి ఋణవిమోచన సంతోషమునర్చి మఱు చెన్నపురి కేగి వరదరామదాసుం దోడ్కొని వికృతివత్సరవైశాఖసమన బయలు దేరి శ్రీరామనవమి కుభయులు భద్రాద్రిని సమత్సుకత సందర్శించి ఇచ్చట నిచ్చలు నుండువారిది గదా భాగ్యమని తత్రత్యలం గొనియాడి శ్రీరాముల నేవించి తిరిగి గుంటూరు వచ్చిరి.

అంత వరదరామదాసుగారు నగసింహదాసుగారిని సకళత్ర ముగఁ జెన్నపురికిం గొంపోయి యచట నాలుమాసము బుండి వైరాగ్య సంపత్తిచేఁ జెన్నపురి నుండ నిచ్చగింపక తన యావస్థకు విరతిని తీక టాశ్వాదులపైఁ బూర్చి కడలి వికృతవత్సరకార్తికమున భద్రాద్రి కరిగి కాలపురముండి నిరతము రాము నేవించుచు నృసింహదంపతుల సం భావించుచు నా వరదరామదాసు దంపతులు సంతోషమునఁ గాలముఁ బుచ్చుచుండిరి.

౪

భద్రాద్రి శ్రీరాములకుఁ గైంగళ్యమునేయువారు ధనాశా పీడి తాత్కులై శ్రీరాములవారి ధనము హరించుచుఁ దత్రత్రాలోచిత సేవల సలుపక యేరిని శీరికిఁగొనక సంసరించుటం జూచి నృసింహ దాసు శ్రీరామచంద్రా! నీకు నేనలు సక్రమముగా జరుగుటలేదు. నే నెట్లు సహింపఁగలను? అని విచారించి నిద్రింపఁగా నారేయి స్వప్నం బున నొకవైష్ణవుం డిరుచెంచి “నృసింహ! వగవేల? చందూలాలను దర్శింపం బొమ్ము, అన్నియుం జక్కనగు”నని పలికి చనియె. అంత దాసు మేల్కొంచి వరదరామదాసుతో స్వప్నవృత్తాంతముఁ జెప్పి శ్రీరామాజ్ఞగా భావించి సభక్తి నమస్కరించి హైదరాబాదునకుఁ బయనమై ననియె. భక్తుల భావంబులు భగవంతుని కెఱుక. భగవంతుని భావంబులు భక్తుల కెఱుక.

ఆ కాలమున నిజాం రాజ్యమునకు నాసరద్దోలా వవాలుగా నుం డెను. హైదరాబాద్ రాజధాని. అతనికి మహారాష్ట్రబ్రాహ్మణుం డును, ధర్మాస్మృతుండును, నండకాసనుండును, నభ్యుదయిండును, సన్మార్ గప్రసన్నుండును, సమగుండునగు చందూలాల్ ప్రధానామాత్యుం డుగా నుండెను. పుణ్యాస్మృతిండు నావంత్రి కొక నాటిరయి కలలో రాముండుకన్పడి “ఓసీ! నృసింహదాసు నీచెంత కేగుచెంచు, అతని యభి వ్యము నెఱవేర్చుము.” అని పలికి యవ్యుత్సంధు కాఁగ వేలుకాంచి యవ్యుత్సంపత్తి తనజన్మము సఫలమయ్యె నని తలంచి శ్రీరామచంద్రుని ధ్యానించి “ఏష్ఠకు నృసింహదా సరుచెంచునో? శ్రీరామున కాదాసు మీద నంత్రేక్షేఁ ముంచి కా మహాత్ముఁ డెంత తపస్సు చేసెనో? బోరా! నృసింహదాసు కారణమున నేనును గృతార్థుఁడనైతి. ఆ దా సు నిరంబులు నెన్నడును చూడ గలుగనో?” అని తలంచి నినంబులు పుచ్చుచుండి శ్రీ లక్ష్మీనృసింహదాసు కతివయదినంబులకు హైదరా బాదున కేగి చందూలాలు మందిరంబున కానంబంబునం దరియం జని కులభిపాయంబున లోనికరిగి రాజాధిరాజ సలా మెంచుమొక్కి.... నగసింహదాససన్నామండు” నని చెప్పినంత

“ దిగ్గన గద్దెను దిగి దాయవచ్చి
దిగ్గఁ గొంగిటఁజేర్చి వపఁ జందులూలు
శ్రీరామచంద్రు సత్కృపఁ గాంచినట్టి
భూరిసత్రాపసపుంగపు నిన్నుఁ
గంటిఁ గన్పండువుగా నేడు జేపి!
బంటునై నీకు నే పనినేయువఁడ
నమ్మి నా యిలు పావన మొనరింప
రమ్మించు నంతాపురంబులోపలకుఁ
గొని చని పదములకును జాగి మొక్కి.
ఘనతరకరణ న స్థగఁదే యంచుఁ
గలలోన రాముండు కరుణ నేతెంచి
తెలిపిన సద్వార్తఁ దిరియఁగాఁబల్కు

శ్రీరాము నవ్యాజ్యం రాజిలుటకు
భూరిహర్షావేశమునఁ దన్ను మఱచి
అనందబాష్పంబు లధికమై కాగ
మేల్లెఱ బులకలు మెండుగాఁ బార
గద్దకంబుడై కడు నోట మాట
లుద్దమింపక చేడ్చు లుడిగి యొక్కడకు
నల్లనఁ దలిపొంది.....
నీరజోద్భవుడైన నెఱిఁ గాంచరాని
శ్రీరామచంద్రు నీక్షింపఁగల్గితినే!
ఘనతర సత్రపః కలితుని నిన్నుఁ
గను మాత్రఁబాపముతో గడవేరు నన్ను.”

అని యుచితాలాపంబులఁ గొంతప్రాద్దు గడపి సుమాటలు ప్రార్థింపఁ
గా వానికిఁ దారకమంత్ర ముపదేశించి యొక నాడు తొనిచ్చిన
కార్యంబుం దెలిపి రామకైంకర్యము సక్రమముగా జరుపుటకుఁ దదధి
కారిము నా కింపన,

“నీకొక్కఁడేవళంబేల...”

భద్రాద్రి పాల్వంచ పరగణాల్లె
భద్రంబుగా నీవు పాలింపఁదగుదు
వా యర్వికల్ల నీ వధికారమాని
చేయుము న్యాయ సంసిద్ధి బాలనము
రాజితమైవట్టి రాజాచిరుదము
నేఁ జెల్వగా నిత నీ కొసంగితిని
చెలఁగి నికా రాజానృసింహదా! సంచుఁ
విలుతు రింతటినుండి.....”

అని దాసుగారు నిరాకరించుచున్న న “ఒక్క కాసంబట్టి లిఖించి

మనమార నా మహామహున కొసంగి.....
మఱియు నొంటెలు కెండు మజ్జేభయుగము
తురగవతువ్వు మెంతోభక్తి నొసఁగె
సరిశేష్టరాయాలు సరిగంచు నేల్వ.....”

లు నరసింహదాసున కొసంగి మహావైభవంబున సాగనంపె.

అంత నద్దాసవర్యుండు ఖరసంవత్సర ఆషాఢ బ ౧౪ నాటికి
భద్రాద్రికి జేరి సర్వము రామార్చణము నేసి నాటినుండి భద్రాద్రి
తాలూకా కధికారియై మంత్రిదర్శన మగుటయు నీయధికారము లభిం
చుటయు నంతయు రామచంద్రా! నీ కృపాతీతముననే యని తన
లోఁదలంచి నమస్కరించి యమ్మహావైభవంబున దగుల్కానక“లోక
సంగ్రహారంబు కర్మాచరణంబు చేయుగతి మనంబునఁ గామమోహి
తులుగాక యశ్రిమై యుక్తకర్మంబు లాచరించి ప్రకృతిసంబంధమును
బాసి భవ్యనిష్ఠఁ దవలియుం”డెడి యుత్తముల భంగిఁ బ్రసరించుచు
శ్రీరామకైంకర్యములు సక్రమముగాఁ బ్రతినిత్యము నెఱవేరుచుండున
ట్లాపించె. అప్పటి భద్రాద్రి వైభవంబు పెద్దింప నలవిగావండె.

దేవాలయాధికార మిమ్ముఁ జందూలాలు భద్రాద్రితాలూకాక యధి
కార మిచ్చె. రామకైంకర్యము నిమిత్త మవ్యోమము స్వీకరింపవలసిన
నాడయ్యె. లేకున్న భక్తు డగు వింగి కి గాంతైత్వగ్య మేల?

“రామున కుదయాది రాజిలఁదగిన

శ్రీసుద్విగ్గుల కొప్పు చెల్వంపుఁగ్గుసులు
గద్యపద్యాదులు కడు హృద్యములఁగ
విద్యాసప్రాధి నెలయుఁ గావించి
శ్రీరాము సత్పదాంచిత పూజలందుఁ
గోరికలాగ నెక్కినఁగ సాపించె
బాగుచుండెల్ల రిప్పటికి నాకృతులు
వేతుక నా రఘువీరు నన్నిధి.”

ఇట్లుండ నా కాలంబున ట్టుంబు సంభవించె. నందన కఱవు
నేటికిం బ్రసిద్ధంబు కనా? అప్పు డేదాసుగా రొనర్చిన నీ యపారము,
భద్రాద్రియం నీతఁడన్న సత్రము నెలకొల్పించే బ్రతిగ్రామ ప్రజలు
నొటికి యేతేర

“ఎందఱు నచ్చిన శేషుల యందు

నందనుకొనరించె నన్న దానంబు
శిశువులకును బాలు చేరి యిప్పించె
బతుసమితికి మేతఁబాటించి మాచ్చె
వారమునకు నొక్కపరి తల గడుగు
లారంగ శ్రీబాలకారి కనుచ్చె
నాలమాదిగల కేమరక యన్నంబుఁ
బాలు బాలనఁగ లెప్పగ సమకూర్చె
ముమ్మార్లు భోజనంబులు చేయువారు
ముమ్మార్లు తిను విధంబున నమరించె
పాత్రలు చాలక బుంగచ్చుగుండ్లు
కైత్రంబుగాఁ గట్టి చేర్చె బక్యములు
అనాడు కట్టించినట్టి కుండంబు
లీనాటికిని నిల్చి యొసఁగు భద్రాద్రి”

ఇట్లు విజయవత్సరశ్రావణమునకు జనులబోషించె. అంత వర్ష
ము గురిపె, జనము మురిపె, ముఖము గురిపె.

✽

ఎట్టవారికిం బూర్వకర్మానురూపఫలం బనుభవ్యంబు. నాగండ్ల
వరదరామదాసు గారికి త్తయకోగము సంభవించె. నానాటికిం గృహం
చుచుండె. “కాయంబు బుచ్చుప్రాయంబయియు, నైశ్వర్యంబు నశ్వ
రం బయియు, బావు కాయమ్మన తాపయియు

“నినుఁ జెన్నపురినుండి నే భద్రగిరికి

ఘను రామునేవలకై తెచ్చినట్లు
నైమంతమునకు నొప్పుగ నిన్నుఁ గొంచు
పోయెదనయియు, నిది రామాజ్ఞ ”

జనమనుమనకు నమస్కారము సేసి నూతనముగా భార్యను పొందున నుండ
వరదరామదాసు భార్యయు దల్లియు మేమును మీ వెంట నరుదెంతు
మన వల్లయుని తనభార్య లక్ష్మీబాయిమ్మ నాకును నెలవిందు; మీము
బానిస భర నిలవేరనన గొంతపట్టు విచారింది నీకు భగవదాజ్ఞ లేదు;
భూమియుం దుండు మని చెప్పి మఱియుం గొందఱుభక్తులు మమ్ము
మీతోఁ గొంపాండు శ్రీరామునితో సాకేత పారు లరుఁగెదనట్లు
మీతో నరుదెంతుమన మీమీ యిచ్చచొప్పునఁ జేయుఁడు; విధిని
మాత్రము దాట నేరీతరముగా దని పల్కె. ఆహా! మనభక్తాగ్రేసరుని
యం దంత విశ్వాసమో యానాటిప్రజకు!

దాసు తనయింటఁగల స్వర్గరజితమయ్యాది సర్వవస్తువులకు జాబి
తాలు వ్రాయించి రామాలయమున జేర్పించి వెలసిన వస్తువుల నలసిన
వారి కొసంగి

“ ఏమియులేకుండ నితఁ చూచిడిది
యామీద రాజకీయప్రసంగములు
దేశపాండ్యాలకుఁ జెలియబోధించి
వాసిగా సచ్చిరామ్యును కాననముల
పైని శ్రీరాము సర్వస్వరత్న
మానితభరణముల మఱి యెన్నఁదగిన
స్థిరదాస్యముల పేర్లు చెర్చి చెక్కించి
సరగఁ గోవెలయందు స్థాపనచేసె ”.

మఱియు వరదరామదాసు నాలుకెలల పుత్తుని దాసి చేతులం దుంచి
సాకుమని చెప్పి తనయొద్దనున్న తమ్మునికుమారు రామఖ్యుని దీవించి
మహాప్రస్థాన మహాస్థానమున నుండునంత వరదరామదాసు విగతా
కుండయ్యె.

అంత జనులందఱు విస్మయస్వాంతులై చూచుచుండఁగ వారిపై
మనంబును దిరముకొలిపి వరదరామదాసు కేదంబును వెంటఁదీసికొని,
కాళ్లకు గజ్జలుగట్టి చేతఁ దాంబురఁ బట్టి కంఠంబు లెత్తి భక్తులతోఁ
గలిసి పాడుచు నృత్యంబునీయునుఁ గడలి

తాంభోజి రాగము

“పోయెదమగ్నూ! వైకుంఠమునకు పోవుచున్నాము || పా||
శ్రీమహాపతిని దిలచి భక్తకేణులకు దండములు పెట్టి || పా||
మోదముతో గోదావరి-నాధారము చేసికొని
సాధుజనులవెంబడి మేము-సరగున శ్రీరాములజూడ || పా||
కూరిమి రాముఁ డిచ్చిన-భూరిసంపద్యౌతమెల్ల
కొరికలారఁ గ్రమ్మర శ్రీరాముని సన్నిధిఁజేర్చి || పా||
కొరి యీకరీరముల-కొరి కర్పణమునేయఁ
శ్రీరామభక్తులను-నారసింహదాసుఁడనా నేనును || పా||

ఆదితాళము

అడుగో కొండపాడి-అడుగో భద్రాదరేశుం|| డడుగో||

అలిసముదయముల-నదలించెను బో
తకుకు ముంగురుల-చెక్కులు గలవాఁ|| డడుగో||
చందురు రుచి కడు-మందముచే నడి
గొందు గలుగు మో-మందము గలవాఁ|| డడుగో||
తీరుగ కమ్మరి-తిలకము మెఱయఁగఁ
లాల భూయగపు-సైగలు గలవాఁ|| డడుగో||
వెన్నెల నీనెడు-సన్నపు నగవులఁ
జెన్నలరెడు నా-పన్నరక్షకుం|| డడుగో||
కంబుకంతమున-ఘనరుచి గల ర
త్నంబు మెఱయు శ్రీదశరథరాముం|| డడుగో||

... ..
... ..
... ..

వాగ్గి భద్రగి-గీడు డనుచు భువి
గ్రాసిలు నరసింహ-దాసునేలువా|| డడుగో||

అని పెక్కు తేజంగల బాధుకొనుచు (క్రీ-శ-1883-94) విజయ
సంవత్సర భాద్రపద కృష్ణ నక్షత్ర సాయుధానరమున రవి పశ్చిమాదిఁ జేరు
తఱి గోదావరీనిదింతరి పడమరై నెక్కి భక్తులంతతో భజనసలపుచు
నితరజను లీ యద్భుతియుం జూడఁ గొన్ని పడవలపై నెక్కివచ్చుచుఁ బరి
పరివిధములఁ దలంచుచుండ గోదావరీవారి సముత్సాహంబునం గొంగి
తిరంగపాస్తంబులం బిల్చుచుండ “జయ రమారమణ గోవిందా వారి” అను
రావంబు భూనభోతరంబులు నిండుచుండు, వేలకొలంది జనంబులు
నదియొడ్డున బరివేష్టించి ప్రతీక్షించుచుండ, నదీమధ్య కరీగి ముందు వరద
రామదాసు కళేబరము గంగలోఁగలిసి రామరామరామరామా యంచు
నా గోదావరీతరంగంబులఁ గాఁగిలించుకొని నృసింహదా సానదియం
దదృశ్యుడయ్యె. మిగిలిన పద్మనేడుగురు భక్తులు గ.ళేలున నాగోదా
వరిలో దుమికిరి. అంతలో

“...వంతగా నొక దివ్యవిమల శేజంబు,
ఘనతరదివ్యప్రకాశంబు మించి
జనములు నూడంగఁ జన వియ్యదలిని.”

జనులందఱు నృసింహదాసు శేజంబని తలంచి యద్భుత మందిరి.
సజ్జనులతోఁ గలిసిమెలసి తిరుగువారు పవిత్రులగుటకు సందియమేమి?
అట్టిపవిత్రుల కిట్టిదివ్యసంపత్తన మబ్బుటకేమి? భక్తులందు గ్రామంబున
నునికి గల్గుటయుఁ బూర్వస్కృతపరిపాకముననే.

అంత నృసింహదాసు భార్యలక్ష్మీబాయిమ్మగారు తరుఖండా
ధారమునఁ దేలియాడుచుండ నామెయు, సిచ్చయాఖ్యుండను భక్తుండం
ద్రక్షులచే రక్షింపఁబడిరి. మిగిలినవారి కేవంబుల వెడకి వెలుపలికిం దీసిరి.
కాని యెంతవెడకినను వరదరామ నృసింహదాసుల కరీరముల మాత్రము
కన్నింపవయ్యె. సరయానదిలోఁ గలిపి యా ప్రభుందముతో

శ్రీ ౨. గోపాలకృష్ణమూర్తి

గాధు

శ్రీ సామంతుని

మొకట సూర్యవారాయరావు

నాయకులు

శ్రీ కొం. జయరామమూర్తి

శ్రీ శేషవేదకల్పాని దంపతులు

శ్రీ గరిమిడి గంగారాజుగారి

శ్రీ పిల్లె మొకట తామరయ్యగారి

శ్రీ కొత్తూరు జిమ్మయ్య శిష్యులారావు చౌదరిగారి

శ్రీ కొనడ మిరయ్యగారి

ముందు మునిగి వైకుంఠమున కేగినట్లు సృసింహదా సేననియు, రాముఁ డీతని నెల్ల వేళల నెడబాయక మాచుచుండుననియు, ఎల్లప్పు నర్థంబు స్వప్నంబున బోధించుచుండుననియు, నిట్టివారి మహిమము లే భగవదాస్థిత యెల్ల డించుననియు, దొర్లిటిగోపన్నయే యత్కించి త్కర్మశేషము ననుభవింప నిట్లు పునరుద్ధవించె నేమో యనియు నిట్టి భక్తజనమువలన గదా గ్రాంతలము నిలిచియున్నదనియు, నేటికిని జను లనుకొనుచుండిరి.

పిదప లక్ష్మీబాయమ్మగారు ముప్పదేండ్లు జీవించిరి. ఈ వార్త చందులూ లాలకించి యైదుగ్రామము లామె కొనంగి గురుగృహి ప్రకటించెను.

వ్యాస విస్తర భయగ్రస్తుఁడనై సంక్షేపముగా వ్రాసితిని:

ఈ వ్యాసము ముగించుచు నింక రెండుమాటలు వ్రాయవలెనని బాలకు.

కలఁడుగదా యీ లక్ష్మీనృసింహ దాసుగారికి తమ్ముడు కృష్ణదాసు సంగీతశాస్త్ర ప్రవీణుండు. అతని కుమారుండు రామాభి ధానుండు సద్గుణుండు కలండు.

ఆ రామార్జునకు జానకమ్మ యను మా చిననాయనమ్మ నిచ్చి పెండ్లిచేసిరి. ఆ జానకీరాముల కేడుగు పుత్రులు జనించినను నొక్క సీతారామయ్య పంతులు మాత్రమే సజీవులైయుండిరి. వారి కమ్మగారన్నంతలో గూడ నపరంజితేకుల వారగింపఁ జేసెడివెట్లు. కావుననే బంగారుసంటి కిరీరచ్చాయయు మేల్మీ గొనంగులం గలిగి చక్క చనాల కిక్కయైరి. అట్టి సీతారామయ్యపంతులుగారు సంస్కృతాంధ్రములనే గాక హయాభాష యందును బ్రావీణ్యము సంపాదించి “తాలూకా హెడ్ అక్కాం టెంట్లు” పదవి ననుభవించి శ్రీరామభక్తుఁడై భక్తకల్పవ్రుమాద్యశేకగ్రంథముల రచించి తనివిసనక తమ వెంక తిఃకుండగు “తూము లక్ష్మీనృసింహదాసు చరిత్రము” నాబాలగోపాలము పఠించుటకు ముఖ్యముగా స్త్రీలు పాటవలెఁ బాడుకొనుటకుఁ దగినట్లు ద్విపదకావ్యముగా రచించిరి. నా యీ వ్యాసమున కా మాబాబుగారి గ్రంథమే యాధారము. వారును వారి తండ్రిగారివలనఁ బితామహపవిత్రకథల విన్నవా రగుటచే నిం దతిశయోక్తులుగాని కల్పనలుగాని చేరలేదు. మఱియు శ్రీ లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు స్వయముగా రచించిన పద్యముల నిం దుదాహరించుటచే నాసందియమున కవకాశము లేనేలేదు. ద్విపదను మాత్రము మాబాబుగారి గ్రంథమునండి కైకొంటిని. వారికవితాశైలి అనర్గళధారాప్రవాహము వెల్లింప నేనెంతవాడను? చదువరులారా, మీదే యాధారము. వినుఁడు

“ఆ కాలమందుఁ బ్రయాణమున నేయు
శౌకర్యము లెట నెసంగకయుండె
ఘామకేకటము లెందుఁ దనర్చవపుడు
భీమకానన పరివృత మీధరిత్ర
క్రూరభల్లూకకాయలవరాహ

వారసంచార గుర్వార సెనములు
చోరసంఘములు నిల్చు విపత్సములు
ఘోరదీపాగ్ని వెల్లు ధరాధరములు
కంబుకనర్ప సంకటదుఃఖలములు
నుంట కిగ్వాసఁగని యూర్జు పుగములు
జల మెందులేని దుష్టప్రదేశములు
నిలువనీడ యొసంగని జనప్రజములు
పలుకులుతేలియని భాషాంతరులును
వల కేడయేని లభింపని యూర్జు
కలిగి యక్కాలదీర్ఘ ప్రణామములు
సలుపు టత్యంతదుష్టరసయియుండె.
నట్టిగుహాలంబున దీమహాత్ముఁ
డెట్టికష్టములైన నెంతక సృతిని
భరతఖండమున నేపాకాశి సన్న్య
తగఁగూర్చులన్నియుఁ దివిలి కావించె.”

ఇట్టివానిం గిన్న నుంటారు గదా ధన్య.

“చిన్నతనమునుండి శ్రీవిష్ణుభక్తి
హృన్విలయంబునం దనగించె నితఁడు
ఉన్యమింపక పాలనోగ్యోగి ముడిగి
వేద్య ముంచెంచె శ్రీవిభుపాదసేవ
కడునీడ యయ్యును గడుపుకట్కర్తిఁ
బడి యన్యులనుచేడఁ బాల్పడకుండె
పూర్ణాగ్రాత్రలక్ష్మణ బోయె గాల్పడల
గణ్యుఁ డీతఁడు భక్తగణములం దెల్ల
చందులూత్ స్వప్నంబునం దన్యుతుండు
సంధించి పల్కెనే సంగ నాగతిని
ఘనతరరాజ్యాధికారి మీలీలఁ
దనరునే త్రుటి నెట్టిదాసులకైన
“తన మహేశ్వర్య మంతయు రాఘవునకె
ఘనభక్తి సర్వణ గావించెఁ గాని
యను వొప్ప నొక గవ్వయైన నిజాత్త
జనులకు నిచ్చెనే సంగియై యితఁడు
భక్తి యీపురుషరూపంబు ధరించి
మృత్యుంబుఁజేసె సర్వస్తనంబులను
నలువదేం డీతఁ డెంతయు గాఢభక్తిఁ
బలుకట్టుముల కోర్చి వసుధపై మనియె
అనఘుఁ డియ్యితని కుభాఖ్య స్మరించు
జనులు నిర్గతపాపసంగులై యుండు.”

రసతరంగములు

ముత్యాలు

౧

చివుడు మేసిన కోయిలే చిన్ని చిన్ని
గీతములఁ జేయ మధురసంగీతరచన
ఫలరసాలను ద్రావు నీ చిలుకకొదమ
పాడదేమమ్మ, పెదవుల పవడ మదర ?

౨

ఈ ప్రశాంతనిశావేళ నెచటి దచటఁ
బ్రకృతి గంభీరగళమె నిద్రను మునుంగ
విసినవీధిని దిరుగాడు వెట్టితేటి!
ఎగయు కంఠాన శ్రుతిఁ గూర్చు వెననికొఱకు?

౩

సుధల పెడఁజల్లు నీ తెలిచుక్క వెలుఁగె
యనుభవింపని మోహనూన్యంపు తెడఁద
యా జగత్సమ-ట శశీ! యేల గోరి
యొలుకఁబోతువు పండువెన్నెలల తళుకు?

౪

ఎనసినంతన నులివెచ్చఁదనము లేని
వెలితి కొఁగిలి-క్రొవ్వాడి వలపు చెమ్మ
లిగిరిపోయిన హృదయ-మిం కేల నాకు?
వట్టి గుసగుసలో మందపవన ! యిట్టి
(?) మార్గశిర నిశాపర్యంక మధ్యమందు!

౫

మోహవనవాటి నెన్నెన్ని పూలు లేవు?
వెదకి తెచ్చితి నచటి చాంపేయసుమము
కోరికలు దీర మనసార నారగింపఁ
దేన లేదని యలిగి గద్దింతు నెవని ?

౬

గడగడ వడంకు నా కనికరపు తెడఁదఁ
గూర్చు కన్నీటిముత్యాల క్రోవ లెల్ల

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు (కవితాసమితి)

నిగిరిపో వేడియూర్పులు గులుకొల్పి
చిన్నవోయితిఁ గడగంటఁ జెమ్మ లేక !

౭

కమ్మని రసమ్మఁ జిలుకు రాగమ్మ మేసి
కోనకడ కేఁగె మధుమాస కోకిలమ్మ !
రంగవల్లుల నిడి భవత్స్వాంగణమున
ముదురుటాకుల తోరణములు రచించి
వేచియున్నావె మునునలి పెండ్లి కొడుక ?

౮

కడల వెలుఁగొందు తళుకున్నిడల నలరు
నాణిముత్యాలు కడలిగర్భాన డాచి-
యేల గురియింతు వి ల్లడనెడఁ గదల్చి,
యడఁగిపోయెడు మంచు ముత్యముల జల్లు?

౯

జాలు జాలుగ విరియు నీ పూలవేళ
నెగుడుదిగుడులఁ జిన్నవోయినది బీడు !
నందనోద్యాన కుసుమసంతతులు మానె-
పులకరింపంగఁ దంకేటిపొదలు లేవె?

౧౦

ఫలరస మ్మయి తేనియ పలుచఁబారె-
కండ యై రేకు రేకునఁ గలసిపోయె-
వలపు చలి యయి లోలోన నిలిచి పోయె-
నలరుపై నేలఁ గనులు మోహమ్ము విడవు?

౧౧

జాలిచేఁ దూలి తొలిరహస్యముగ నెన్ని
వేడియూర్పులు నీయెద విడిచినానా
వడవడ వడంకు కొఁగిలిపట్టు పీడి
మఱచితే నన్ను గరువలీ, కరుణ చూలి?

౧౨

చిక్కిపోయిన నా తెలిచెక్కు లంటి
దొరలు కన్నీటిధార ముద్దుల హరించి
యవల నీవల గుసగుస లాడి యాడి-
దందడించెడు నిట్టి నిదాఘనేళ
మఱచితే నన్ను గరువల్ల, కరుణమాలి?

౧౩

మురిపెముల జల్లు నీ తొలిప్రాప్తంలోన
బూరికొన నాడు మరకతమ్మును దెమల్చి
కోసికొని డాచికొంటి నక్కున గదించి-
ఇంతలోనన జాముప్రా దైక్కిపోయె!
నవసిపోయిన యెంటితృణమ్మె మిగిలె!

౧౪

నలు తీవియ సాగించు పడమటికొన
విడిన సంధ్యాస్రసూనమే వడలిపోయె!
అదరు తారకాతుహినకగాలి నిట్లు
దాటి యెటు వోవు నీరేయి తేటికదుపు?

౧౫

పెదవి దడుపని యీ శేనపెర గదల్చి
యీగపోటున దూటువోయినది మేను-
తపము గైకొని మధుపగీతమున మునిగి
తేటి నై నేను కన్నులు తెఱచువేళ
పూవు లన్నియు వసివాడిపోవునేమో!

౧౬

వెగటుందసమున గెమ్మొవి విలుచు జివురు
చిలునగవులోన నెగతాళిసేయు బూలు

క్రించుదసమున లత తల వంచికొనును
నిలుపుపాటున దరులు కన్నీరు రాల్చు
నదరు బెదరుల నను నేన యరసికొందు!

౧౭

చివురుదొన్నెల బూరేకు చిప్పలందు
వన్నియలు గూర్చి తేప్రాద్ధ చిన్నిరేక
కుంచియాలు కట్టికొనెడు నీ కొమరుఁ జూచి
కోకిలము రెక్క జిత్రించుకొందు వంచు
సంతసించితి! నిది యేటి జాణతనము!
ప్రకృతిలో గల క్రొందళ్ళు వన్నె లెల్ల
గలిపి యీ యాకు చిలుకకే పులిమినావు!

౧౮

చిక్కువడి తారహారముల్ సెదర దెసల
కారు చీకట్ల కుచ్చెళ్ళు గంతు లిడంగ
సందెమోమున మసక బూసి సందడించు
నీ యమావాస్యరాత్రి యిం దెవనికొఱకు?

౧౯

నవరసవిహీన నేనుదండగబునుండి
చిల్లుచున్నావు గానరసమ్ము నీవు!
తరుణమధురసపూర్ణేక్షుదండ మంది
పాడలే నేను తందనపదము నైన!

౨౦

సోగమే నేల? నీ వన్నెసోగసు లేల?
తఱకు లేలను? గ్రోవ్యాడి వలపు లేల?
వెట్టిదానవు సుమ్ము చాంపేయ సుమమ?
తేనె గల పూల నెఱుంగదే తేటికొదమ?

సత్య మాడంబరములేక సంచరించు
కతమునన్ దాని నెల్లరుం గానలేరు;
కోరి యత్నించుచో నీదు గుమ్మముననె
దానిఁ గనుఁగొందు వీవు సత్యక్షముగను.

కొండకోదూళితోఁ జల్లి గుడుచుచుండు
బాలబాలికల స్థూడి లీల నాడు
ధరణిపుల కిరీటమ్ములఁ దన్నుచుండు
సంయమింఁగులతోఁ గూడి స్వస్తిఁజెప్ప.

అద్ది బీజస్వరూప మయ్యది మొరింగి
యెవ్వఁ డద్దానిఁ గొని తన హృదయశీమ
యందు నాటునో యశని సర్వాంగములు వి
రాగ రేఖావిలాసపాత్రులై లగును.

బలవిహీనముగాఁ గనుపట్టుఁగాక
యెముక వ్రజాయుధంబయి యెనఁగునటుల
సమయమున కనువగు జవసత్వములను
సత్యమే నీకు జేకూర్చు సంతతంబు.

సూర్యకాంతము రవి దిక్కుఁజూచునటుల
సెంతదగమైన వాన కోయిల యిలఁబడు
నీర మానక వానకై నిలుచునటుల
నాత్మ సత్యంబు నాశించు ననవరతము.

పిడుగు దనమీదఁ బడిననుఁ బువమిలోన
నొక్కయడుఁగైన నిడదుగా యుర్విధరము;
చేతనాచేతనంబులు స్వీయపథము
లను ననుసరింప మనుజుఁడా! లాతిపథము

మానుమా! నీవు నాత్మాచ్ఛమార్గమందు
సంచరించుము, దాన మోక్షంబు గలుగు.
ఆత్మకు విభిన్న హా పరమాత్మ లేదు;
సత్య మాత్మస్వరూపము; సత్యభిన్న

దైవతము శూన్యమగు; నసత్యప్రవృత్తి
లగుదు రిల శూన్యవాదు, లీ వట్టివారి
సంగతిని మన నాత్మపంచకుండ వగుదు.
పరమపాపాత్ములైనను మరణముఖము

జొచ్చుతరి సత్యమాడుచు జచ్చుచుంట
నరయ నాత్మస్వరము సత్య మంట నిజము;
మనుజుఁడా! వద్దు నీ కనుమానమిందు.
నీస్వభావసంగీతము నీవుపాడు

మంతియేఁగాని నీ వసత్యానులాప
గీతములు పాడఁబోకు; నీ గీతములను
మెచ్చుకొనుకాల మిలలోన వచ్చుదనుక
కోకిలంబులు హానముగూరి యుండు.

కాకి కలకాలమొకరీతిఁ గావుకావ
టంచుఁ గూయుచునే యుండునటుల నెపుడు
నీవు సత్యస్వరూపము కావటంచు
సత మసత్యప్రకృతి భువి జాటుచుండు.

అల వివేకవసంతకాలావసరము
నందు నీ పరమరహస్య మరయనగును
ఘనతరులు—శ్రుతిసమ్మతఖ్యాతి నీవు
సత్యగానము జేయుము సంతతంబు.

౧

నిను గాంచిన జనని తేవణియు
నిను బ్రోచిన జనకుడు వసుదేవుడు
నిను బెంచిన యా గోపీదేవియు
నిను గాంచిన యా నందగోపకుడు
నేమిటి జేసినాకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౨

నీవు జనించిన మధురానగరము
నీవు పెరింగిన రేపల్లెయు మరి
నీ వభివృద్ధిని గాంచిన బృందయు
నీవేలిన యా ద్వారావతియును
నేమిటి జేసినాకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౩

చిన్నతనంబుననుండియు నిన్నతి
సన్నతికెక్కిన ప్రేమంబున గని
మన్ననకెక్కిన నీ ప్రేమాంబుధి
గొన్నది గోపక సోదరీమణియు
నేమిటి జేసినాకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౪

నిన్ను నెదిర్చిన రజకాన్వయమణి
నిన్నర్చించిన మాలాకారుడు
నిన్ను నుతించిన సుమలావికలును
నిను ప్రేమించిన దాసీమణియును
నేమిటి జేసినాకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౫

నీతో బోరిన చాణూగుండును
నాతుక పూతన నభినదళాక్షియు
నీతో బోరిన కంసక్షితిఃతి
నీకృప గాంచిన సకలజనంబులు
నేమిటి జేసినాకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౬

నీవు జనించిన భారతవర్షము
భావుకభాగ్యసమన్వితమై కడు
గోవుల గాచెడు గోపాలుడవై
భావిలో భారతదయత్వము జాటగ
నేమిటి జేసినాకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౭

నీ పూదిన పిల్లనగ్రోవియు
నీవు జరించిన నిఖిలస్థంబులు
నీవు ప్రేమచే గాంచిన గోవులు
నీవు జనించిన గోకులాష్టమియు
నేమిటి జేసినాకో పున్నము లెన్ని భవంబులనో.

౮

భావ్యంబై బహుజనులకు నిలలో
నేవ్యంబై సంస్కరణీయంబై
నేడును నాడును వేలావలయిత
హిందూజనుల హృదంతరమయన
వెలిగెడి నష్టమియే భూమిని జెలగెడి నీదినమూ.

ఆ వసంతదినాంతసంధ్యావసాన

సాంద్రరాగారుణచ్ఛవి(?) ప్రోతసలిల
నిర్మలప్రేమక్రీడితానిలకుమార
హాసపరిహాసముల కోడి మోసపోతి.

* * * *

నావలెనె యామె గృశియించె ; సతపునీత
కుటిలకుంతలములు చిక్కుగూడుకట్టె
శల్యపంజరహుట్టుల సన్నగిల్లి
మిలమిలని జారు మణిపాయ సలిల మలసి.

* * * *

ఆపుకోలేని భావసల్లాపములను
'అపుడు—అపు' డంచు నాతోడ జపము నల్పు,
నాపయింబ్రేమ పదముల నంటవచ్చు
విఫలవాంఛాత్రపాభరవివశయగుచు.

* * * *

కనులనీహోంక లోలోన కనలిపోయి
గీర్ణహృదయపటంబును దేలువైచి
సహజలావణ్యరూపవిషాదకలిత
కుముదివదనంబుతో వ్రాలి క్రుంగిపోవు.

* * * *

దినము నవ్వేళ కచ్చట జనుచునుండి
నా శిథిలవీణ నామెకు బాడనిచ్చి
నాదుప్రియురాలు-మణిపాయ-నాదతరగ (?)
ఢోలికల నోలలాడుచు సోలిపోదు.

* * * *

అనిశీధుల మణిపాయ నేను కలసి
గాఢపరిరంభణంబునఁ గలలఁ గనుచు
ప్రేమరాజ్యవిహారముల్ వెడలుచుండి
యాలో నిద్దర మేల్కొందు మకట! విధిని.

* * * *

మా సుఖము చూడలేనట్టి మాయ యింద్ర
సవతిపోరుగఁదోచె మా జక్కవలకు
సీర్వలేనట్టి సవతి నా యువిన నిట్ట
పట్టుకొనిపోయి సంధ్రాన పాటవైచె.

* * * *

ఇప్పటికిగూడ నచ్చటి కేగినపుడు
నాహృదయరాజ్యలక్ష్మినినాదసాధు
పూతసంగీత మొక్కింత పోల్చుకొనుచు
కనుల సక్రలు రాల్చక కదలలేను.

వేడుకోలు

దివ్యమై నిత్యమగుచును దేజరిలెడు

నీయసంతత క్తి మదీయనేత్రయుగళి
మునకు సాక్షాత్కరించు మనవరతము
భవ్యభవదీయసుస్వరూపంపుభాయ
మద్భృదయమున కనుభూతమయి నెగడుత
మధురమగు నీనునామము మామకీన
గానము, శ్రుతి, గురుమంత్రము నయి నిలుత
తావకీనధ్యానంబె మద్ధర్మమును సు

వెలువోలు సీతారామయ్యచౌదరిగారు

కర్మమును బుగుపార్థమై క్రాలుగాత
యుష్మగీయవిజ్ఞాననుత్యోతికలన
మద్భృదిని దీప్తి ప్రసరించి మనుత సతము
నమలమైయొప్పు మీ ప్రణయంబు భాకు
నాత్మధారం బ్రాణాధారమయి వెలయుత
నాథ! మీదు సౌందర్యమున కనుగుణము
గను మదీయజీవనము సౌఖ్యములఁ గాంచి
సత్యశాంతిశివంబుల సరళశుద్ధ
సుస్వరూపంబగుచు వెల్లుచుండుగాత.

మఱది! లక్ష్మణ! నిన్ను నే మఱవఁగలనే?

గున్నెపల్లి అక్షయలింగము

(గీతములు)

సిరుల నెడఁబాసి 'పితృసమోక్ష్యేష' యనెడి
పెద్దల మృదూక్తిఁ దలుఁదాల్చి ప్రేమమీఱ
ఘోర వనవాసమునను బాఙ్గొంటి వారి!
మఱది! నీదు సౌభ్రాతర్ము మఱవఁగలనె?
సర్వవిధముల సంగరక్షకునిబోలె
దండకారణ్యభూముల నిండుభక్తి
గొలిచి సగరసౌఖ్యోన్నతిఁ గూర్చినావు!
మఱది! నీదు సేవాసక్తి మఱవఁగలనె?

శ్రమదలంపక నాఁడు సీసంతరించు
నాటవికవస్తువైభవ మ్మలర నపుర!
పర్ణశాలసైతము దివ్యభవన మయ్యె
మఱది! నీకౌశలపుఁబెంపు మఱవఁగలనె?

రమణగొల్పెడి పూవుఁగీరములఁ జొచ్చి
ఐరిమళము నివ్వటిలిన క్రొవ్విరులఁదెచ్చి
ప్రియమువాటిల్ల నాకు నర్పించినావు
మఱది! నీయాదరపుఁగల్గి మఱవఁగలనె?

అరసి తెచ్చిన వస్యశలాలియందు
నీయనేర్చితి నాకెంతో యిష్టమనుచు
దోరపండుల నెంచి తోడ్పాటి నయారె!
మఱది! నీయింగితజ్ఞత మఱవఁగలనె?

అకట! నిను బేలనై తూలనాడునపుడు
నాడు కఠినోక్తులకు నెంత నవసినావా?
యించుకేనియు గినుక వహింపవైతి
మఱది! నీశాంతభావమ్ము మఱవఁగలనె?

కడఁకఁ జేదోడువాదోడుగా మెలంగి
గహనమునఁ బట్టణమ్మున గారవమున
సీఘ్రతార్థమ్ములనుగూర్చి యెసఁగినావు
మఱది! నీ సద్గుణోన్నతి మఱవఁగలనె?

నెమ్మిమై మఱుదులు వధూనికలఁ గాంచి
గారమితురుగాత నీకరణి నెపుడు
నవని నీవృత్త మాదర్శమగునుగాత!
మఱది! లక్ష్మణ! నిన్ను నే మఱవఁగలనె?

పాండువంశ ప్రతిష్ఠ

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

(నా యాంధ్రభవిష్యత్సర్వము లోనిది)

జనమేజయభూవరసం - దనులం దెవ్వఁడు పాండునందనకులవ
ర్ధనుడయ్యె? సర్పయాగం-బున కవ్వల నెవ్వఁ డేమి వొనరించె జెపుమా!

అనఁగఁ సూతసుతుండు వారి పరమాహ్లాదంబు నీక్షించి యి
ట్లను నాకవ్వడి పౌత్రజండు కనె గాశ్యాదేవియందుఁ యశో
ధనుఁడై యన్వయవర్ధనుండయిన చంద్రాపీఠుఁడుఁ బ్రహ్లాది
ద్యను బూర్ణుండయి యాత్మవేత్తయగు సూర్యాపీఠుఁ డన్పుత్రులఁ.

కలిగిరి చంద్రాపీఠున - కలఘులు సూర్యురు కుమారు లన్వయకరులై
పెరిసిన వారలఁ దొలివాఁ - డిల నేలెను సత్యకర్ణుఁ డిభపురపతియై.

వారాణసపురపతి యా - శూరాగ్రణి యఖిలరాజ్య సుఖముల గనియుఁ
బేరొంది యాగవిధులఁ - జేరెను సతిఁగూడి తపముచేయఁగ వనముఁ.

అనరనాధసూనుడు మహాహవీరుడు శ్వేతకర్ణభూ
జాని యదూద్యహుండగు సుచారుని పుత్రుని మానినీమణి
మానిని బెండ్లియై మనుజమానితుడై భవి నేలియేలి సం
తానములేమి నేలుబడి దగ్ధయు రోత జనించినంతట.

ధరణిరాజ్యంబు మంత్రులపరముచేసి - యెల్లభోగంబులను మది కెడముచేసి
నీడవలె దోడవచ్చు మానినియు దాను - భక్తిమార్గంబునం దపోవనము చొచ్చె.

వనగతుడైన యాతఁ డతిభక్తి మహేశనపర్య, లామె య
జ్ఞపతిపాదపద్మపరిచర్యలు జేయుచు నుండునంత య
య్యనుపమశీల మానినికి నయ్యెను గర్భము దైవయుక్తి సం
తన నవమానముల్ గడచె దత్తమయంబున శ్వేతకర్ణుడు.

మానసమతివైరాగ్యము - పూనంగ నిజవంశపూర్వపురుషులత్రోవ
మానితమైన మహా ప్ర - స్థానము చేయంగఁ దొంచి చయ్యనఁ గదలె.

తనగతి చూడ కట్లు మమతారహితాత్మత నేగుచున్న భ
ర్తను బెడఁబాయనోపక భరంబగు గర్భముతోన యాతని
వెనుకొని మానినీనతి వని గిరికుంజమునందు గాంచి పు
త్రుని విసనాడి పాంశులతో జను ద్రోవది కైనడిం జనె.

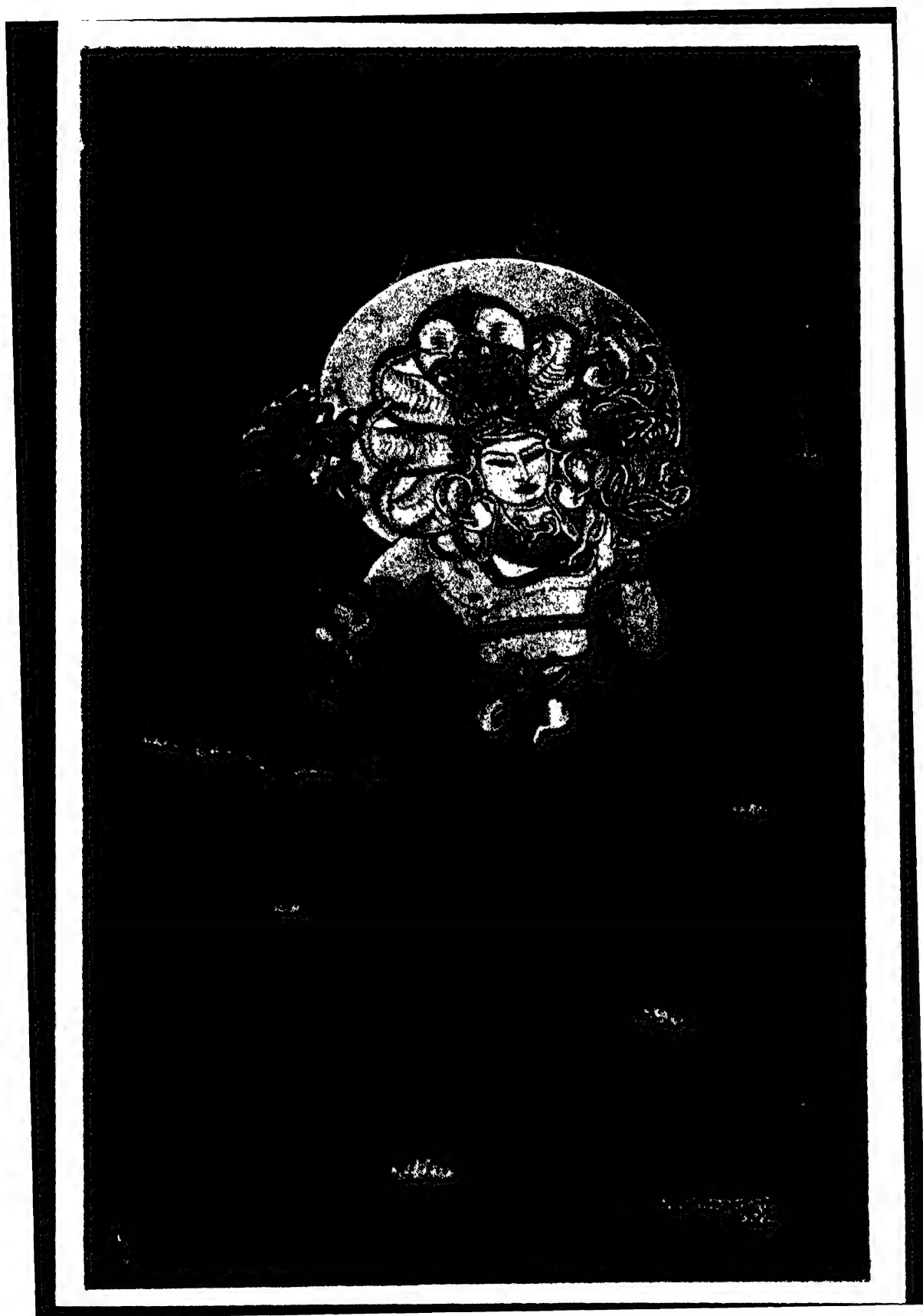
ఐతిభక్తిపేర్చి నపత్యమోహంబును విడనాడి తనతల్లి వెడలినంత
నెండతాకునఁ గంది యేడ్చు నక్కసుగందు గతి కచేతనములుఁ గరఁగెననంగ
సంబుదంబులు నీడ నతనిపై బఱపెడిసమయమం దాదారి జనుచున్న
శాంతచిత్తులు శ్రవిష్టాపుత్రులగు పిష్పలాదుండు కౌశికుఁ డనెడివారు

కూర్మి నబ్బాలుఁ గొనిపోయి కొండకాల్వ - బండపై నిడి కడుగుచు నుండ వాని
ప్రక్క లారాతిరాపిడి బొక్కి యల్ల - నల్లివాటిక్రమంబుగ నల్లివాటె.
అప్పు డజపార్శ్వముల యట్టు లతనిప్రక్క - లెనంగ నజపార్శ్వండును నామ మిడి యతనిని
వారు గొనిపోయి వేమకవనిత కిచ్చి - రామయును బెంచె నాత్మజప్రేమ సంత.

వేమకిపుత్రుడై పెరిగి పెద్దయి యాతఁడు, కానఁ దన్ను ము
న్నోమినవారు మంత్రులుగ నున్నతపూరుకులకమాగత
శ్రీమహితాత్ముడై గుణగరిష్ఠత భూతల మేలఁ దన్మహా
ధామునివంశ మాతనిప్రధానావంశము నిండె నెల్లెడ.

పాండువంశప్రతిష్ఠ యిట్లుండఁ గాక - పౌరవాన్వయనిష్ఠ నుపన్యసించి
పద్యమొకటి యయాతి చెప్పండె తొల్లి - దానిఁ జదివెద వినుడు మేధావులార !

శ్లో. అచంద్రార్కగ్రహ భూమి. ర్భవేదపి న సంశయః
అపౌరవా న తు మహి-భవిష్యతి కదాచన.

భారతీయ చిత్రకళ

శ్రీ మంత్రవాది వెంకటరత్నం గారు

శ్లో॥ కలానాం ప్రసంగం ధర్మకామార్థమోక్షదమ్ | మాంగల్యం ప్రసూయంతే తత్ గృహే యత్ర ప్రతిష్ఠితమ్ ||—(మార్కండేయః)

౧

మంగళప్రదమైనది, జాతీయపురుషార్థముల నొసంగునది చిత్రకళ. దేశాభ్యుదయకళ్యాణమునకు పన్నుతోరణము, పండిత పామర హృదయానందదాయకము, జాతీయాన్నత్యమందలి జీవశక్తుల రసప్రపంచమున కంకితమిచ్చునది చిత్రకళయే.

భూభాగమునం దిజాతియు కన్ను గరువని కాలమందు నేటి నాగరికనీమలన్నియు గాఢాంధకారమున నిద్రించుతరి భారతాంబ విశ్వకిరీటమైన హిమగిరి నెక్కి తన యశంశాన్నత్య జగన్నోహన నృత్తి మున స్వర్ణదేవతయై ప్రకాశించినది. ఆధ్యాత్మికరసావేశమున కళాగర్భమై విలసిల్లినది.

చిత్రవిశ్లేషానికి ఆధ్యాత్మికరసపోషణ మిచ్చిన ప్రాచీనీయుని యాచిత్య మెంతయు జ్ఞానునీయును. నారాయణముని తపశ్శక్తి దేవతల భయభ్రాంతుల జేసెను అప్పగోంగల హావభావరీతి ములకు తపోబలము చలన రహితమాయెను. లక్ష్మితల్లి వెడలజూచు దేవి కన్య లచ్చెరువొంద నారాయణముని తన యూరువునందు నవరూప లావ్యరాశియగు నొక నారీమూర్తిని చిత్రించి జీవముబోసెను. దీరువు నందు నిట్టి యుర్వి కంకితయైన యా లావ్యునితి యూర్వశి. వేదప్రభావమున పురూరపు డామెను పరిణయమాడెను. సుప్రసిద్ధ భారత కురుకుల మీదంపకుల కుచ్చరించెనని ఋగ్వేదముం దొకఋక్కు దెల్పుచున్నది.

ప్రభువు చిత్రమాత్రకర్తయగు నారాయణముని విశ్వకర్మ కుపదేశించెను.

కం. ఆ విశ్వకర్మ నిర్మిత. దేవమహానుకు నిఖిలదివ్యాభరణ

శ్రీనిరచన పరితోషిత. దేవుడు శిల్పప్రజాపతియు నై నెగడెన్.

—(ఆం. మ. భారతి, ఆది. 3 ఆ.)

విశ్వకర్మ తానేర్చిన చిత్రమాత్రములచే నరపశుపక్ష్యాది పక్షల జీవమయ అనంతవిశ్వకోళమును చిత్రించి చిత్రకళకు ప్రియజనకుడాయెను.

* * * *

1. E. B. HAVELL

ప్రపంచమునం నేకకళాసాంప్రదాయము లాయుదేశముల న్విక్రీత్యముల బయల్పరచినవి. పూర్వపాశ్చాత్యకళలందు పూర్వకళా సాంప్రదాయములే ప్రాచీనములని తెలియవచ్చును. ఇందలి సత్యమును దూరముజేయ “విక్టోరియా” మొదలగు పాశ్చాత్యపండితులు ప్రయత్నించిరి గాని వారివాదములు హేతురహితము లగుటంజేసి వీరి పోయినవి.

పాశ్చాత్యనీమలం దత్యంతప్రాచీనసీమ విగుప్త (Egypt). విగుప్తకళాసాంప్రదాయములు క్రీ॥ పూ॥ ౫,౦౦౦ సం॥ నాటివి, ఇరేనియా మొదలగు దేశీయకళలు క్రీ॥ పూ॥ ౩,౦౦౦ సం॥ నాటివి యుండవచ్చును. అటుపై పారసీకకళలు తలలెత్తెను. క్రీ॥ శతాబ్దము నుండి యవన (Greek) గోమక (Roman) కళ లభివృద్ధిగాంచినట్లు ఇతిహాసములు గాటచున్నవి. ఇట్టిచో సృష్టాననుండి మిక్కిలి యున్నతదశను పొందిన భారతీయకళలకు యవనకళ లాదర్శమైనవను పాశ్చాత్యవాద మెంత విచిత్రముగ నున్నదో దెలియవచ్చును. “స్మిత్తు” గారు యవన కళలు హిందూదేశమునందు అలెగ్జాండరు దండయాత్రవలన జొప్పింప బడుటంజేసి హైందవకళల కాదర్శము లైనవని వ్రాసిరి. హిందూ యవనదేశములకు అదినుండి రాకపోకలు గలవు. శ్రీ మహాభారతము నందు యవనులగాఢ లనేకము లున్నవి. క్రీ॥ పూ॥ ఆరవ శతాబ్దముందు పెథాగోరస్ వంటి యవనపండితులనేకులు హిందూదేశముందు జ్ఞానగుధ సేకరించుచుండిరి. క్రీ॥ పూర్వమునం దేనాడో వాదమతము పాశ్చాత్య దేశములలో ప్రవేశించినది. అట్టిచో స్మిత్తుగారు అలెగ్జాండరు దండయాత్రవలననే హిందూయవనదేశములకు పరస్పరము రాకపోకలు కలుగుట, హిందూకళలు యవనకళల నాదర్శము జేసికొనుట తటస్థించెనని వ్రాయుట ఎట్టిదో తెలియదు.

1 'But the Greeks no more created Indian sculpture and painting than they created Indian philosophy and religion. Their aesthetic ideals were essentially different from those of India and they never at any time imposed them upon Indian art, which in its distinctive and essential character is entirely the product of Indian thought and Indian artistic genius.'

హిందూకళలు ప్రపంచమునందు తదితరకళలకు దోహదపిన వని ననవచ్చును. భారతీయకళలు మిక్కిలి ప్రాచీనము లగుటయే ఇందు లకు ప్రబలతరకారణము. వేదములందు చిత్రకళా ప్రశంస లున్నవి. వేదము లేనాటివి? క్రీ. పూ. ౧౦,౦౦౦ సం॥ నాటివని బాలగంగాధరతిలక్ వ్రాసెను. ఇంతకంటెను ప్రాచీనములు గావచ్చును.

క్రీ. శకారంభమునకే హిందూకళ పూర్వదేశముందు యన, బ్రాహ్మ, సింహళ, శ్యామ, త్రివిష్టప, చీనా, జపాను, మధ్యఆసియా దేశములకే కాక మిక్కిలి దూరదేశములకును పాశ్చాత్యదేశములకును వ్యాపించినది. 1 క్రీ. పూ. ౬౭ సం॥న చీనారాజున “మింగ్”యను నతడు హిందూదేశమునుండి “కాశ్యపుడుంగు” యను జాధాసన్యాసిని మత్రిప్రచారమునకు బిలిపించుకొనెను. జాధాసన్యాసి హిందూ జాధా కళా సాంప్రదాయముల మతముతోపాటుగ చీనాలో ప్రచారము జేసెను. చీనానుండి కళలు జపాను కేరెనని తెలియుచున్నది.

2 “At the beginning of the Christian era and for centuries previously when the classic art of Europe had already passed its zenith India was drawing in towards a great flood of artistic culture from western Asia.....Out of those eclectic influences joined with the old indigenous traditions Indian religious thought quickly formulated a new synthesis of art which in its turn became the source from which other great currents followed.....In those early centuries of the Christian era, and from this Indian source came the inspiration of the great schools of Chinese painting which from seventh to the thirteenth century stood first in the whole world.....From the sea ports of her eastern and western coast India sent streams of colonists, missionaries and craftsmen all over southern Asia, Ceylon, Siam and far distant Kambodia, through China and Korea. Indian Art entered Japan about the middle of 6th century. About 603 A. D. Indian Colonists from Gojarat brought Indian Art into Java, and at Borabudur in eighth and ninth centuries Indian art achieved its greatest triumphs.”

* * * *

౨

“Arts for India are not to please but to manifest.”

ప్రపంచమునందలి కళలన్నియు రెండు విధములుగ నున్నవి. వాస్తవికకళలు (Realistic Arts), మానసికకళలు (Idealistic Arts):

1. Indian Painting, by Percy Brown.

స్థూలప్రపంచమునందలి ప్రకృతి యనుకరణములు వాస్తవికకళలు. సూక్ష్మప్రపంచమున, మానసికోపాసనమున జ్ఞానచక్షువునకు గోచరించు నవి మానసికకళలు.

ప్రపంచమంతయు భగవంతుని మాయాబింబము. ప్రకృతి సహస్రములైన లేజములతో ప్రకాశించుటచే మానవుడు మాయను దెలియజాలకున్నాడు. ప్రకృతి యతని దనలో లయంపజేసికొనుచున్నది.

లెక్కలేని లేజములతో ప్రకాశించు ప్రకృతియొక్క యంతరింగ అగోచర లేజమును బహిర్గతముజేసి, మాయను తొలగించి భగవంతుని ప్రత్యక్షపరచుటక కళ లేర్పడియున్నవిగాని, చంచలములైన ఘోరికానందముకొరకు మాత్రము గాదు. అవ్యక్తమై, లయబద్ధముగు రసభావనిరూపణమే కళ యనబడవలయును. కళలు ప్రకృతి యను కరణములు గాజాలవు. భగవన్నిరూపణమే కళల ముఖ్యవిధ. ప్రపంచమునకు కళలు దేనిమాతలని ప్రాచ్యదేశీయుల నమ్మకము.

పాశ్చాత్యదేశములందు కళలు విహిక సుఖములకే యుపకరించుచున్నవి. ప్రకృతినిరూపణమే వారికళల గమ్యస్థానమగుచున్నది. కాని కళల యాదర్శ మది కానేరదు.

“Art seems to reach its highest to go deepest which all that is small and common is excluded.”

—E. B. HAVELL.

ప్రకృతిప్రాధాన్యము లగుటచే పాశ్చాత్యకళలు స్థూలప్రపంచమునకే చెందుచున్నవి. వారి మతమునకు కళలకు సంబంధము లేదు. కాని ప్రాచ్యదేశములందు కళలు మతాంతర్గతములు. మత నిర్మాణకళల పని.

* * * *

ఆదియం దాద్యులు ప్రకృతి యారాధకులై, సృష్టిలోని వివిధ స్వరూపములకు దివ్యత్వ మిచ్చి పూజించెడివారు. క్రమముగ ప్రకృతికి పరమ దీక్షితుడని గ్రహించి, ఈశ్వరారాధకులైరి.

పురుష—ప్రకృతుల సంయోగస్వరూపమే ఈశ్వరస్వరూపము. అందుచే హిందూమతమునకు, కళలకు, సారస్వతమునకు పురుష—ప్రకృతులు రెండును ఆదర్శమై పోయినవి. ప్రపంచరంగస్థలనిర్మాణమునకు ప్రకృతిని—శీవతాదర్శమును మోక్షమునకు పురుషుని, ప్రయోగించుచుండిరి. పురుషుడు ప్రధానాంగము. ప్రకృతి యుపాంగము.

“Nature is to art, as body is to soul.”

—OKAKURA KURZO.

ఆత్మకు శరీరసంబంధ మెట్లొ కళకు ప్రకృతి సంబంధ మట్లు. ప్రకృతి యనుకరణ కళ కానేరదు. ప్రకృతివి నా పురుషునికి ప్రాధాన్యము లేదు. రెండును గలియుటచే (సమన్వయము జేయుటచే) కళ రెండుకాక అనంతవిశ్వభాండ ముద్భవిల్లుచున్నది.

2 Indian Sculpture and Painting, by E. B. Havell.

"True art can be compared to a lily which springs from the ground, is in touch with nature, and yet is quite high above it. So art must be in touch with nature and where that is gone art degenerates. Yet it must be above nature."

—SWAMI VIVEKANANDA.

భారతీయకళ యంతయు మానసికకళ(Idealistic Art) యనుటకు విలులేదు. రాజపుత్ర - మొగలాయి కళాసాంప్రదాయములు వాస్తవకళయందు ఉత్కృష్టతను జూటుచున్నవి. మనుష్యచిత్రరచన (Portraits) గూ కళలందు జక్కగ నిరూపింపబడినది. పాశ్చాత్య సాంప్రదాయములు హిందూకళతో మిళితము లగుటచేగాని, పాశ్చాత్య కళానుకరణమునగాని యానూతనసాంప్రదాయము లేర్పడినవి. పాశ్చాత్యకళయన - మొదలగు కళ లీకాలమునకు పూర్వమునుండి హిందూ దేశమున ప్రచారమునకు దున్నవి. ప్రాచీన హిందూ చిత్రకాస్త్రమునకు పై సాంప్రదాయములు భిన్నము లైనవి. కాలమే మారినందున కళలు సహితము మారియుండును.

పాశ్చాత్యచిత్రకారులలో సహితము ప్రాచ్యకళాసిద్ధాంతముల ననుకరించినవారు లేకపోలేదు. పాశ్చాత్య-ప్రాచ్యకళల తిరుగుబాటుకు కాగకులైయు-విల్లియంమారిస్ - ఎడ్వర్డుబరేజ్ జోన్సు మొదలగు చిత్రకారులు మానసిక నిరూపణమే కళల ముఖ్యోద్దేశమును సిద్ధాంతమును స్పష్టపరచిరి. వీరినిగూఢభావరసమును పలువురు నిందించినపుడు బరేజ్ జోన్సు వాస్తవకళనుగూర్చి ఇట్లువ్రాసెను;

"Realism? Direct transcript form of nature. I suppose by this time the 'photographic' artist can give us all the colours as correctly as the shapes. People will begin to find that the realism they talk about is not art at all but science; interesting no doubt as a scientific achievement but nothing more.

The object of art must be either to please or to exalt. I cannot see any other reason for it at all. One is a pretty one and the other a noble one."

* * * *

3

శ్లో. రూపభేదప్రమాణాని భావలబ్ధియోజనమ్,
సాదృశం వర్ణికాభంగ మితి చిత్రం వడంగకం.

ప్రాచీన భారతీయ చిత్రరచనకు మూలములైన నూత్నము లారు.

౧. రూపభేదము (The knowledge of appearance).

౨. ప్రమాణము (Correct perception, measure and structure). ౩. భావము (Action of feelings on forms and

poses). ౪. లావణ్యయోజనము (Infusion of grace, artistic representation). ౫. సాదృశ్యము (Similitude or likeness in nature). ౬. వర్ణికాభంగము (Artistic manner of using colours). పై లక్షణములం దేయొక లక్షణము నిరూపించినను చిత్రరచన వికృతరూపమును చాల్చును. "అకాస్త్రీయమగ్ని చిత్రరసం రచించు శిల్పి కాముః క్షీణ" మని శుక్రకుడు నిర్ణయించువాడు. ఎట్లున్నను అట్టి చిత్రములు ప్రసంగమునకు నిష్ప్రయోజనములు. చిత్రలక్షణములన్నియు భావసూత్రముపై నాధారపడి భావనిరూప లక్షణమును ప్రధానము చేయుచుండును. భారతీయకళలందు భావమే ప్రధానముగదా.

౧. రూపభేదము

చిత్రరచనముందలి ప్రభుమూత్రము రూపభేదము; రూపముల యొక్క తారతమ్యమును దలిసికొనుట. భారతీయచిత్ర శిల్పరచనయందు మూర్తు లైదురకములని తెలిసిరి.

౧. బాలమూర్తి (౫ తలములపై). ౨. కుమారమూర్తి. (౬ తలములు) ౩. నరమూర్తి (౧౦ తలములు). ౪. క్రూరమూర్తి (౧౨ తలములు) ౫. ఆసురమూర్తి (౧౬ తలములు.) తలము అనగా, 'తల' యొక్క నిలువుకొలతయని తెలియనగును. ఇట్టి కొలతలు కృతయుగ మందుండెను. కలియుగమునాటికి నరమూర్తి ౫౬ తలములపై, ఎంత ఖ్రీతగినా దలిసికొనవచ్చును.

నరమూర్తిని మరల నాలుగు విధములుగ విభజించి ఒక్కొక్క రకమును బహుజాగ్రత్తగ నిర్మించి భేదము నిరూపించిరి.

అటులే నారీమూర్తియొక్క కొలతనుగూడ నిరూపించిరి. "నామిలస్పృతిదేవి" యని శుక్రకుడు వ్రాసెను. అనగా నారీమూర్తి తొమ్మిది తలములు; పురుషమూర్తికంటె ఒకతలము తక్కువ పై. నారీమూర్తియందు నాల్గరకములు గలవు. ౧. పద్మిని, ౨. శంఖిని, ౩. చిత్రిని, ౪. హస్తిని. ఈ విధముగ విభజించి వీరి పరిమాణముల నిరూపించి రూపముల యందలి భేదమును నక్కగ నిరూపించిరి.

౨. ప్రమాణము

ప్రమాణమును గూర్చి శుక్రనీతిసారమున ప్రతిలక్షణ మందును, భృగుసంహితయందును చక్కగ నిరూపింపబడి యున్నది. మూర్తియొక్క తలములు హెచ్చుకొలది అనయముల వృద్ధిగూడ నుండును గద. ప్రమాణమునందు చిత్రశిల్పకళలకు భేదముండును. నరమూర్తి ప్రమాణమును శుక్రకుడు నిర్మించియున్నాడు. శుక్రనీతి సారము జూడనగును.

౩. భావము

ప్రాచ్యకళలు భావనిరూపణము కు గాన భావలక్షణము మిక్కిలి ప్రధానమైనది. భావమునగా రసము. రసములు తొమ్మిది.

రసాత్మకమైనది కళ. భావము చందువిధములుగ గోచరింపబడను: బహిరంగ స్వరూపమునందు, అంతరంగమునందును.

బహిరంగభావనిరూపణమునకు అవయవముల యందలి పంపులు, హస్త-శీతలినీ వ్యాసములు ప్రధానములు. శరీరమునందు గల్గు వంపులు నాల్గవరకుములు. ౧. సవభంగము. మూర్తి నిలువుగ నిట్రముగ నిలిచి యున్నపుడు గల్గును. ౨. అభంగము. అనగా తలయొద్దనుండి పాదము లవరకు నిగ్గయించుటకు వీలుగాని సంపు గల్గియుండును. ౩. త్రిభంగము శరీరమునందలి మూడుపంపులవలన గల్గును. ఉత్తమబాతి శ్రీలందును, ఉత్తమబాతి పురుషులందును త్రిభంగము సహజముగ నుండును. కృష్ణుని వర్ణించుతేరి “త్రిభంగిగ నిల్చు” “మువ్వంకలం బోవగా” యని వ్రాయుదురు. ఇందలి భావమే త్రిభంగమై యున్నది. ౪. ఆతిభంగము: లేక్క లేనిపంపులు శరీరమునందు గల్గుటచే అతిభంగ మేర్పడును. యువధీగు లందును, శివుని విశ్వనాట్యమందును మన మీలక్షణము జూడగలము.

తడుపరి హస్తశీతల విన్యాసములతో బహిరంగస్వరూపము నందలి భావమును నిరూపించనగును.

అంతరంగభావమును వర్ణములద్వారా గోచరింప జేయుదురు. వర్ణకాభంగమును జూడనగును.

౪. లావణ్యయోజనము

చిత్రరసమునకు లావణ్యమిచ్చునాడు చిత్రకారుడు. చిత్రకారు డే దేశమునకు, ఏబాటికి సంబంధించిన నాదేశముయొక్క, యాబాతి యొక్క లావణ్యము లాతడు చిత్రించును. దానినే చిత్రకారుని (Technic) వ్యక్తిత్వ ముందురు. చిత్రకారుడు సేనతాచిత్రరసాల రచించునపుడు నయరావనలగ చిత్రించవలయునని శాస్త్రము. శరీరము నందు నరములగాని, కండరములగాని, ఎముకల గాని బహిర్గతములు కాకుండు శరీరము జలిష్టముగను, సున్నగను, సున్నితిముగను ఉన్నట్లు చిత్రించవలయునని సిద్ధాంతము. శ్రీకృష్ణ, గణేశ మొదలగు బాలకుమార మూర్తుల కీసిద్ధాంతములు వర్తించవు. ఆ చిత్రములకు ప్రత్యేకలక్షణము లివ్వబడియున్నవి.

ఎంత లక్షణయుక్తముగ చిత్రించినను బొమ్మ ఆందముగ లేకున్న నిష్ప్రయోజనము. చిత్రరసమందలి భావ మెంత ప్రధానము యంతకు టెను ప్రధానమైనది లావణ్యము లావణ్యము విశా ప్రపంచమే సూత్రము.

౫. సాదృశ్యము

కావ్యములందలి యుపమానములను గైకొని యావిధముగ చిత్రించుట సాదృశ్యలక్షణ మనబడును. కావ్యాంతర్గత శిల్ప విదియై, కవులు ఉపమాంకారమును సాధారణముగ ప్రకృతిరూపమున మార్చుకొని వస్తువులతోడనే సమన్వయించిరి. మినములు, పక్షులు, పువ్వులు, గ్రుడ్లు మొదలగునానితో పోల్చిరి. మినాపక్షి, కంబుకంఠ

పద్మాక్షి మొదలగుమాట లందలి యుపమానములప్రకారము చిత్రించుటే సాదృశ్యలక్షణము.

మనుష్యునితలను కోడిగుడ్డుగను, నాసికను చిలుకముక్కుగను, పువ్వునుగ, పెదవుల తుమ్మిపూవుగ మం కెనపూవుగ, జఘనములు హస్తములు అరటికంబములుగ, ఎక్కుము పృథుభీతల, సింహపక్షిముగ, పాదములు, అగ్రచేతులు కమలములుగ కవులు వర్ణింతురు. ఈ వాత్సల్యముగొని చిత్రములకు ప్రకృతిరమణీయతనిచ్చుటకే సాదృశ్యలక్షణ మేర్పడియున్నది.

౬. వర్ణకాభంగము

వర్ణకాభంగ మనగా వర్ణరచనము. వర్ణములు మూడు: ఎరుపు, నీలము, పసుపు. ఈ మూడు ప్రకృతివర్ణములనుండి సప్తవర్ణములు గల్గును: ఉదా, నీలి, నీలము, ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చ, నారింజపండు రంగు, ఎరుపు. ఈవర్ణముల మిశ్రమమున లేక్కలేనిన్ని రంగులు వచ్చును.

వాస్తవకళయందు వర్ణములు బాహ్యలావణ్యముననే చిత్రించును. మానసిక భావనిరూపముకు భారతీయులు వర్ణముల నుపయోగించురు.

సాత్విక, రాజస, తామసములు భగవంతుని ప్రకృతిగుణములు. సాత్వికమును రెండవరకములుగ నిరూపించిరి. శుద్ధసత్త్వము: శుద్ధసత్త్వమునకు తెలుపు వర్ణము (ఉదా) శివుడు తెల్పు, కైలాసము తెల్పు. నంది తెల్పు సరస్వతి తెల్పు ఆమె పసనములు తెలుపు. పద్మము తెలుపు. హంస తెలుపు. ఇట్లు తెలుపువర్ణము శుద్ధసత్త్వమునకు చిహ్నము కీసిరి.

సాత్విక రాజస తామసములు మూడు గల్గిన మూర్తులను నీలవర్ణముతో చిత్రించిరి. శ్రీవిష్ణు, మహాకాళి, రామ, కృష్ణ, మొదలగు మూర్తులన్నియు నీలవర్ణమున నిర్మించిరి. రాజసచిహ్నము ఎరుపు. తామసమునకు నలుపు నుపయోగించిరి. నలుపు వృచ్చిన్నము గన.

సూర్యమండలము తెల్పు అనగా శుద్ధసాత్వికమూర్తి యనిగదా. సూర్యదేవతయగు గాయత్రిని “మహావిద్రుచమేమ నీలధవళిచ్చాయై” యని వర్ణించిరి. సూర్యకాంతియందు సప్తవర్ణములు గలవు. అనగా సప్తగుణ ప్రధానమైనది సాత్వికము, అందును శుద్ధసాత్వికము.

పరిపక్వహృదయమును, అతీత మూర్తిని, నిరూపించుటకు ఆకు పచ్చివర్ణము నుపయోగించిరి. ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చ వర్ణములు (మహా మృదీయులకు) రాజసచిహ్నములు. నారింజపండువర్ణము (కామయ రంగు) అగ్నిచిహ్నము. శ్రీరామతీర్థస్వామిని జననీయులు, హిందూ సన్యాసి కామయవస్త్రధారణమునుగూర్చి యడిగినపుడు, హిందూ సన్యాసి శారీరసౌఖ్యముల నగ్ని కర్పించినా డను సుద్దేశ్యముతో అగ్ని వర్ణకామయమును ధరించు ననెను. భావము ననుసరించి వర్ణముల నుపయోగించు లక్షణము ప్రాచ్యుల దైయున్నది. దట్టముగ కండ్లు మెరసి పోవునట్లు రంగుల పూయట పాశ్చాత్యలక్షణము. వెలుగునీడలు వర్ణపు దట్టములలో నారి కళలు ప్రఖ్యాతములైనవి. పలుకని వర్ణముతో భావ

పోషణమును జేయుచు, ప్రకృతిని సహితము పోషించుకొనుచు ప్రా
చ్యుతంబుల పెంపొందినది. అజంతా గుహలయములయందలి వర్ణములు
మిక్కిలి ప్రకాశవంతములు కావండుటచేతనే యందలి భావములు
బహుసున్నితముగ గోచరించుచున్నవి. భావమును బహిర్గతము జేయు
నది రంగులపసగాను. బహుసున్నితమైన సామాన్యరేఖల వలననే భావ
ము సక్కగ నిరూపింపవగును. అజంతా చిత్రములందు సామాన్యరేఖలే
ప్రధానములుగ నున్నవి.

* * * *

భాగతీయుల కళలన్నియు కాలగర్భమున దాగిపోయినవి.
కొన్ని పరరాజ్యములకు గొనిపోబడినవి. అప్పునట్టి శిథిలములై యు
నున్నతముగ గాన్పించు శిల్పములు, చిత్రములు భాగతీయ పూర్వ
స్మృత్యై కళాసాంప్రదాయములకు నిసర్గవము లగుచున్నవి. ప్రాచీన
గీర్వాణగ్రంథములు శాస్త్రనిగూఢమున కాచర్యము లగుచున్నవి.

శ్రీ|| పూ|| ౨|| వి శతాబ్దమునాటి శివనాగ సంకల్ప కుమార
చారిత్రపుయొక్క కొన్ని విగ్రహములు; శ్రీ|| పూ|| పంచవశతాబ్ద
మందలి శోగియరాగుహల యందలి చిత్రములు; మధుగ, సాగనా,
గయ, కాశి, భార్గవ, సాంచి, తిక్కెల, నలంద, అమరావతి, గుంటి
నల్లి, భట్టిప్రోలు, ఘంటసాల, జగ్గయ్యపేట, చినగంటాము మొదలగు

ప్రదేశములందలి శాస్త్ర మూఢ, ఆరాచిహారములయందలి శిల్పములు;
అజంతా, ఎల్లోరా, కాక్తి, ఎలిఫంటా గుహలయములందలి చిత్రశిల్ప
ములు; దక్షిణాంధ్రాదేశమునందలి దేవాలయ గోపురాలనుప్రాకా
రములందలి వివిధశిల్పములు మరి యనేకప్రాచీన పరిహాసక శిథిలము
లన్నియు పూర్వహించు శిల్ప చిత్రకర్తల కాచర్యములు. భారతము
నందలి మహాసభాభావము ప్రాచీనభావస్మృతిమునకు చిహ్నము.
ఈ సాకస్య చరిత్ర “చిత్రలేఖ” దేహాచిత్రము భాగతీయచిత్రగణనకు
సాక్ష్యము. ఈ త్తిరరామాయణమునందలి ప్రథమాంకమునందలి, కాకుం
తలమందలి వస్త్రాంకమునందలి చిత్రకళాప్రశంసలు పూర్వరాజుల
చిత్రకళా ప్రవీణులు మన్నినలను నిరూపించుచున్నవి.

శివుని విశ్వనాట్యసూక్తి (నటరాజు) నాలదా ప్రాచీనభగతి
చిత్ర శిల్పకాస్త్రముల యుక్తివృద్ధిని గణప్రపంచమున కంకిత
మిచ్చుటకు?

హైందవకళకు మోగినప్పుని ప్రతిమయే గూడగ్యము. కమలా
సనాసీనుడై, ప్రకాంతనిర్మలానంద ముంబలి తన్మయత్వమున నిమి
త తేజస్వై ప్రపంచమునకు మోగమగు యోగము నానందించునట్లు
సృజించిన ప్రాచ్యశిల్పయోగ్గ యనమాన కళా కాళిల్యము యుగయు
గాంతములకై నను ప్రపంచమున కాచర్యమై యుండినది యున్నది.

క డ సా రి

ప్రతివాదిభయంకిరం రంగాచార్యులు గారు

ఇది యుక్తమూర్తు కా దడుగు; టీవయెగుంగుదు పెన్నియెన్ని నా

మది పెగిలించు చీకటిని లమాంతముగా దగ్గమింగివైచి యూ

కదలగరాని దారులు యగాధసుదూరత లీడియూది నీ

పదముల జేరి‘పాడు’మని బాష్పము లెన్నిటి వ్యర్థపుచ్చితివా.

నీ నయనప్రభల్ కురియు నీరవస్యత్యము లునియాని తం

డ్రీ! నిశితాశ నీరసిలి నిర్భయమైనది నామనస్సు; కా

నీ, నిరతప్రయాణదయనీయఃపరిశ్రమ మద్ది నేడు నీ

గానపు గొగిలించులకుగా కడసారిగ వచ్చి వేడెడువా.

మరి నాయాశయు వేడబోవ దిక్; యుష్మద్దాసమాధుర్యముల్

ఘరిహీనంబులు నాకు నింక; నిదియే పాడంగ నా వేళనవా

ఘరిహీస్యం బానరించెదేని, విను, మన్నె రాశ్యసంఘాతవి

స్ఫురితారుణ్యము బాష్పజాలము జగంబుల్ ముంచివైచువా ప్రభూ.

అజంతా చిత్రకళ

కె. నరసింహాచారిగారు

ఒక దేశము యొక్క చిత్రకళ యాదేశము యొక్క జీవకళవంటిది. చీనయుతుడుగు శరీరి యెట్లు తేజోవంతుడుగను, ప్రతిభావంతుడుగను విరాజిల్లుచుండునో యట్లు యొక దేశము తన చిత్రకళయొక్క ప్రాశస్త్యమునల్ల ప్రకాశించు చుండును. చిత్రకళ దేశముయొక్క జ్ఞానదీపికను ప్రతిబింబజేయు నద్దము.

భారతమాత ప్రస్తుతమున తన వైస్రద్ధికమగు చిత్రకళచే నలుంక్కుతికాక పరదేశానత కేవల కృత్రిమ రత్నప్రతిపాదిత ప్రతిభాయితమై యున్నను, పూర్వము జాతిరత్నమునంటి తన వైజ్ఞకళాలంకారములచే భూషితమై యున్నది. అట్టి జాతిరత్నోపమ మగు మన దేశచిత్రకళ యనేక ప్రదేశములలో స్థాపితమై యున్నది. అజంతా ఎల్లోరా, నాసిక్, గాలధార, అమరావతి సాంచి మొదలు గునవి యందు సుప్రసిద్ధములు.

అనేకతత్వాన్ని ప్రవర్థమాన మగుచు నచ్చిన చిత్రకళాదేవి యొక్క వివిధగతు లొక్కచోటనే ప్రదర్శింపబడి యుండుటవలన అజంతా తక్కిన యన్నింటికన్న ప్రసిద్ధ ప్రదేశమని కొనియాడ బడుచున్నది.

పాశ్చాత్య చిత్రకళ కేవల మైహికము. కల్పనా చమత్కృతికిని, ఆముష్మిక చింతకును, అవకాశ మొసగ జాలదు. విహికస్వభావము ననుసరించిన యుండవలసి నది కాన దానికి శృంఖలలు మొందు. స్వేచ్ఛ చాలదు. భావప్రపంచమున స్థానములేదు. భౌతిక ప్రపంచమునను పరిమితవ్యాప్తియే దీనికి, భారత చిత్రకళన్ననో మైహిక స్వభావానుగుణముగ నుండవలెనను నిర్బంధము లేదు. స్వేచ్ఛ యపారము. శిల్పులును, చిత్రకారులును కళారంగమున విచ్ఛలవిడి నందరించగలరు. చిత్రకళా ప్రపంచమున వారు పెట్టినది చిత్.

చమత్కృతి మాత్రమే కాక చారిత్రిక విషయము గూడ వారిచే ప్రదర్శింపబడి యుండెను. అందవలన వారి చిత్రకళ ప్రస్తుత చరిత్రకారులకు గూడ నాదర్శవై యొప్పుచున్నది.

అజంతా చిత్రరంగమును మూడు భాగములుగా విభజింప వచ్చును. 1. చారిత్రిక ప్రకరణము. ఇందు మూలమున నాయా కాలపు చరిత్రమును, ఆచారనాగరిక లును వెల్లడికొనవచ్చును. 2. భక్తి ప్రకరణము. 3. కల్పనా ప్రకరణము. ఈ మూడు ప్రకరణములందును నవరసములు ద్యోతకములుగ చూడును. ప్రతిచిత్రమును, ఔచిత్య విరోధము లేక నకిలాంకార సమన్వితంబై యొప్పుచుండును.

పాశ్చాత్య చిత్రములందు, ఏదే నొక్కవిషయము ప్రధానముగ గణించి, దానికిమాత్రము ప్రాముఖ్యము నొసగి (Bringing the main character alone into the forefront and throwing the rest into the background and indistinctness) తక్కిన భాగముల నుదాసీనభావమున జూచుట యాచారము. భారత చిత్రమున నట్టి లోపముండదు. నాటకరంగమున బ్రతిపాత్రమును, తత్తదుచితస్థానమాక్రమించి నాటకమునకంతయు రక్తగొల్పునట్లు భారతచిత్రకళారంగమున గల ప్రతివిగ్రహమును చక్కగా చిత్రింపబడి చిత్రమునకు సౌందర్య మొసగుదు చుండును. (Every detail is shown with interest and earnestness and every character is portrayed with all its importance. (ప్రభవ సం. సంచిక, పుట 176 చూడుడు.)

చిత్రసౌందర్యమునకు అందలి పాత్రలను చక్కగా చిత్రించుటమాత్రమే కాక యితరశృంగార మావశ్యకము.

ప్రతిచిత్రమునకును చుట్టు నేదో యొకయలంకార చిత్రమును చిత్రించుటయందు భారతీయు లద్వితీయులు. వారి యలంకార చిత్రములు (Conventional designs) వారి కల్పనా చమత్కృతిని వేవిధముల జాటుచున్నవి. (ప్రథమ సం. సంచిక, పుట 177.)

ఈసంచికయందు చేర్చిన చిత్రముల వివరము.

మొదటిచిత్రము: రాజసూత్రము

ప్రథమ గుహాలయమున వెనుకటి గోడపైనున్నది. ఇదియొక చరిత్రవిషయిక చిత్రము. ఇరువురు రాకొమరులు మంతనమున నున్నవారు. అందొకడు నాగరాజు వెనుక భాగమున నొకతార్తారోద్యోగి యున్నాడు. ఇరువురు రాకొమరులును తమ పరిమితి పరివారసమేతముగ నొక మంటపమున నాసీనులైయున్నారు. కొందరు కన్యలు పల్లెరముల నుపహారముల గొని నిలిచి యున్నారు.

రెండవచిత్రము: హంసవేషమున బాతకము

ద్వితీయ గుహాలయము నందున్నది. పార్వతాది రాజగు బ్రహ్మదత్తుని యాజ్ఞానుసారముగ గొండ్లములోయలు మానస సరోవరము నందలి బాగారులను బట్టుకొన యత్నించు చున్నారు. ఈ చిత్రముస్వభావానుగుణముగ నున్నది. బోయాయొకడు మొలబంటి కీట నిలిచి హంసల నాకర్షించు చున్నాడు.

మూడవచిత్రము: మరణాంధ్రము

పదునారవ గుహాలయమున నున్నది. ఒక రాకొమరిత మరణవేదన పడుటయు పరిచారిక లామెకు సక లోపచారములఁ జేయుటయు చక్కగాఁ జిత్రించబడి యున్నది. ప్రతి పరిచారిక ముఖమునను దూఱము ద్యోతకమగుచున్నది. విషయానుగుణ్యముగ పాత్రపోషణము చేయుట అజంతా చిత్రకారుల కతి సులభము. కుశీప్రక్క నిద్దరు సేవకులు పానపాత్రములగొని రాకొమరిత స్థితిని గురించి చింతిల్లుచున్నారు.

నాలుగవచిత్రము: సంభాషణ

ప్రథమ గుహాలయమున నున్నది. ఇరువురు పరిచారకులు తమలో తామేదియో సంభాషించు కొనుచు

న్నారు. వారు కూర్చుండిన రీతియు, వారి ముఖమునందలి భావసూచనయు తచ్చిత్రకారులను బ్రశంసాపాత్రులచేయక మానవు.

అయిదవచిత్రము: వనవిహారము

పదునేడవ గుహాలయమున నున్నది. ఇరువురు స్త్రీలు వనవిహార మునరించు చున్నావి. ఆధరణ విహీనలై యుండుటంబట్టి స్త్రీలు సామాన్యులని కాని, సన్నాత సినులని కాని తోచును. వనమున దుస్సాగములగుసింహాది మృగములును, అలి సాధువులగు హరిణములు, వానరములు, నెమల్లును కనబడుచున్నవి. నానా విధములగు వృక్షములు శలభాదిశిములై యున్నవి.

ఆఱవచిత్రము: తామరకొలను

తామరలు తరంగములపై ఊగు లంచుట కడు రమణీయముగ నున్నది. తామరలనడుమ కలువలునిలిచి తామరల స్పృశములకుతాళముగా మేళవించుకీర్తి తలచూపుచున్నవి. తామర లిటునటు ప్రాలియుండుట తరంగ చలనమును సూచించు చున్నది.

ఏడవచిత్రము: పాద కమలములు

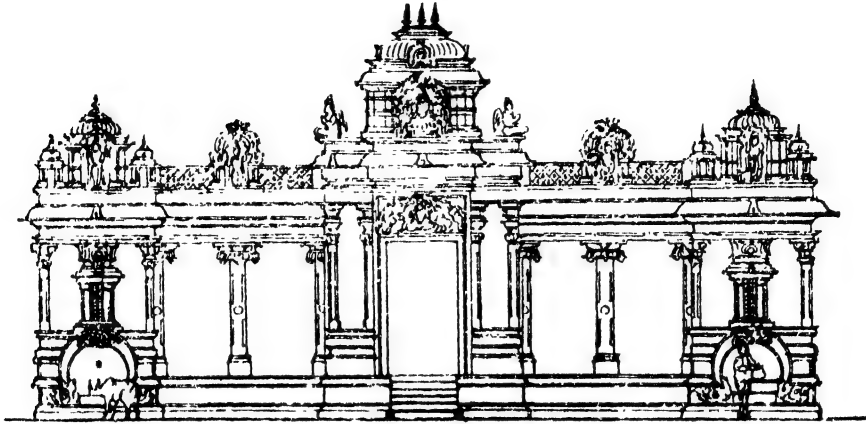
ఈ చిత్రమున కవులు వర్ణించు పాద కమలములలోని పాద, కమలముల అభేదరూపము ప్రతిపాదితమైనది. నేలై కొనలవంపులు పుష్పదళములతో సారూప్యము బొందినట్లుండుట చిత్రమునకు పౌందర్యము నొడ గూర్చుచున్నది.

ఎనిమిదవ చిత్రము: తిత్తబోధ-విశ్వంతర జాతకము

పదునేడవ గుహాలయములో నున్నది. విశ్వంతురుడను రాకొమరుడు మితిమీరి దానతత్పరుడై తన పట్టపుటేనుగును సహితము కొందరు భిక్షువేషధారుల కిచ్చెను. ప్రజుందూకు కినిసి విశ్వంతరుడు ప్రజాపాల నార్హుడుకాడని, తపోనిష్ఠ నుండదగినవాడని, అతనిని వనములకంపుమని రాజగు సంజయుని కోరిరి. రాజుంత తన ప్రధానమంత్రిని విశ్వంతరుని పాలిపింక బుద్ధిగరపుటకు యత్నింపగా విశ్వంతరుడు ప్రధానమంత్రికి దానము కన్న తన కేదియు గొప్పకాదనియు, తన ప్రాణము సహితము యాచకుని కీయ సంసిద్ధుడననియు దాన మహిమను బోధించు చున్నాడు.

శ్రీ సత్యజ్ఞాన మందిరము

శ్రీ ఉత్తరాది మఠము, 13, సింగరాచారి వీధి, తిరువల్లి కేసి, మదరాసు.

ఈ ఉత్తరాది మఠ భవనము శ్రీ మధ్వాచార్యులవారేర్పరిచి ఉత్తరాది మఠమునకధిపతులగు స్వాములవారి ఆధీనమునందున్నది. ఈ భవనమున శ్రీమదాంజనేయస్వామివారి దేవళ మున్నది. ఇపుడు సీతాధిపతులుగా నున్న శ్రీ సత్యజ్ఞాన తీర్థ భగవత్పాదాచార్యుల వారికి ఆధిపత్య మిచ్చినవారును రాజమహేంద్రవరమున భౌతిక శరీరమును త్యజించిన వారునునగు శ్రీ సత్యజ్ఞాన తీర్థ భగవత్పాదాచార్యుల వారి బృందావనము గూడ నీభవనమునందున్నది. ఇదియే ప్రతి దినమును, పూజార్చనంకం గాను ధూపదీప వైవేద్యాదులును పురాణ శ్రవణము, పారికథా కాలక్షేపములు పారినామ సంకీర్తనము, శ్రీరామ నవమి మున్నగు బాతీయోత్సవములు, మధ్య నవమి మున్నగు పుణ్యదిన నోత్సవములు, గొప్పపండుల నలన ఉపనిషత్పాఠ ప్రవచనములు మున్నగునవియు జరుగుచుండును. ఈ భవన మిపుడు శీర్షస్థితికి వచ్చియున్నది. శ్రీసత్యజ్ఞాన తీర్థుల జ్ఞానభిష వైరాగ్యాది మహిమాలితములు మధ్యమతస్థుల కందరికిని తిరుపతి మహామేళాగారికిని గూడ తెలిసియే యున్నవి. మధ్యమతస్థులగు స్త్రీలును, పురుషులును ఇతరులను గూడ వందలకొలదిగా మతమునకు వచ్చి శ్రీ స్వాములవారి బృందావనము కడ నేవకీసియు, పురాణానుభవనియు కృతార్థు లగుచుండురు. ఈ భవనమును, దేవాలయమును మరల పెంచికట్టుటకును ఉపన్యాస మందిరమును గ్రంథాలయము నేర్పరుచుటకును నిశ్చయంపబడి పని ప్రారంభింపబడినది. మందిరమునకు చెనుక భాగమున పానకాల పూర్తియైనది. ఉడిపిలో శ్రీ మధ్వాచార్యులవారు ప్రతిష్ఠించిన శ్రీ బాలకృష్ణుని నేనజేయుటకు శ్రీ మధ్వాచార్యులవారిచే నేర్పరుపబడిన అష్ట మహములలో నొకటి యగు శ్రీ పుత్రిక మహాధిపతు లీమధ్య చెన్నపురికి వచ్చినపుడు ఈ పానకాలకు మధ్య ప్రత్యాహవాచనమును జరిపిరి. ఆనాడు అచటనే శ్రీవారిభిక్ష నిమిత్తము మహా వైవేదియ సిద్ధపరచబడినది. ఇపుడు మారు భాగమున పని ప్రారంభింపబడెను. పునాదు

లు పూర్తియైనవి. శ్రీ ఉత్తరాది మఠాధిపత్యము నిపుడు వహించి యున్న శ్రీ సత్యజ్ఞాన తీర్థ భగవత్పాదాచార్యులవారు ఈ భవన నిర్మాణము నిమిత్తము చాల దీక్షబూని అత్యధికముగ ధన సహాయము చేయుచున్నారు. ఈ నిధికి యిప్పటికి 1168-5-8 చేరినవి. ఇందులో శ్రీ సత్యజ్ఞానతీర్థ భగవత్పాదాచార్యస్వాములవారును, చెన్నపురి లోని వారి ఏకంటమును మూడు 800 రూపాయలు యిచ్చియున్నారు. కీ. శ్రీ. కామరూ రామచంద్రరావు. డి. ఏ., బి. యల్. (ప్రీక్షాపక్షలు) గారి భార్య మాతృ శ్రీ కృమరి బానకీబాయమ్మగారు 2000 రూపాయల నొసంగిరి. దిక్కిన మొత్తమును పలువు రొసంగియున్నారు. ఆంగ్ల దేశమునందలి ధార్మికులందరును ముఖ్యముగా మధ్యమతస్థులందరును శక్తివంతుల లేకుండ యీనిధికి ధన సహాయము చేసి వారిగురువుల అనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురగాక! ధనమును పంపగోరు యిదిగున రెండు చిరునామాలలో దేనికైనను పంప ప్రార్థింతులు. నిర్మింపబడుచున్న ఈ భవనముయొక్క పటమిందున్నది.

బాంకి:—1. ఎన్. ఎం. ఎన్. జె. (శ్రీమన్మధ్వా సిద్ధాంతోన్నాహినీ)నిగ లిమిటెడు, కారు ప్రీటు, ట్రిప్లి కేసు, మదరాసు.

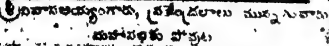
ట్రస్టీ:—2. డాక్టరు, పి. కే. కృష్ణారావుగారు, ఎల్. ఎస్. ఎస్. కల్యాణిహాసు, మైలాపురు, మదరాసు.

ఇట్లు విన్నవించు విధేయులు,
టి. వి. నరసింగరావు, ఎం.ఎ., ఎల్.టి., ప్రెసిడెన్సీకాలేజి, మదరాసు.

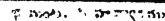
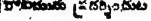
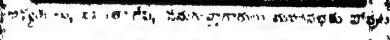
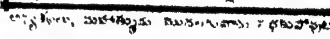
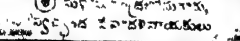
ఆద్రెసు:—సత్యనందరామాచారి, కంట్రాక్టరు, కాచిగట్టు మేకరు, గవర్నమెంటు ఆక్షనరు, ట్రిప్లి కేసు.

కార్యదర్శులు,

కతివ అభిలభారత వాణియ మహాస్థ-కలకతా

॥ वा. वि. ॥ १. १. ॥ वा. वि. ॥ १. १. ॥ वा. वि. ॥ १. १. ॥

శ్రీ వామనాచల క్షేత్రమునందు రామమూర్తి ప్రతిమ

తెలుగు బ్రాహ్మణుల తెగలు

విద్వాన్ గరిమెళ్ల సోమన్నగారు, యం.ఏ., యల్.టి.

తెలుగు బ్రాహ్మణులలోని తెగలు వాసములను బట్టియు, వృత్తులనుబట్టియు, వైదికమతశాఖలను బట్టియును గలిగినవి. తెలంగాణులు తొలుత అచ్చతెలుగునాటివారు. వేగినాటివారు వేగి దేశములోనివారు. కాసలనాటివారు కోసలదేశమునుండి వచ్చిరని ప్రతీతి కలదు. కాని ఇది సహేతుకమని తోచదు. వెలనాటి వారు వెలిగనుండు దేశమువారనియు, లేక తెల్లదేశము వారనియుఁ జెప్పబడును. వీరు వైదర్భులన్న వాడుక కలదు. వేగినాడు ఏలూరిప్రాంతము. ముఱికినాటివారి పుట్టి వైజాం దేశమువారని చెప్పట కలదు. ముల్క అనగా ఉరుదుభాషలో దేశము అని అర్థము. ద్రావిడులు ద్రవిడదేశమునుండి వచ్చినవారు. కరణకమ్మలు కర్ణాటక దేశవాసులు.

నియోగులు వేపార్లును వృత్తులనుబట్టి యాపేళ్లను బడసిరి. వైష్ణవులు, మాధ్వలు, స్మార్తులు అను భేదములు మతానుసారములు.

ఋగ్యజురాది వేదశాఖల వలన ఋగ్యజురాది శాఖాధ్యాయులు ఏర్పడుదురు.

ఇట్లు బహువిధముల విభాగమును జేందియున్న తెలుగు బ్రాహ్మణులు తమశాఖలలోనే పెండ్లిండ్లు చేసి కొందురు కాని శాఖాంతరవివాహము కావింపరు. వీరిలో శిష్టులు శాఖాంతరులతోఁ గలిసి భోజనము చేయరు.

హవ్యకవ్యములలోను, ఆహారాచారములలోను భేదములేవియు లేకున్నను ఈ వేర్వేరుతెగలవారు ఒకరితో నొకరు వివాహాది సంబంధములను గల్గించుకొనరు. ఇది గొప్ప వైపరీత్యము.

ఇంటఁ దెనుఁగు మాటాడువారు తెనుఁగువారని మనము సంకేతము పెట్టుకొనవచ్చును. ద్రావిడులును మాధ్వలలోఁ గొందఱును తమస్వభాషలను మఱచి అంతకన్న మిన్నయగు ఆంధ్రమునే యవలంబించిరి కావున వీరును ఆంధ్రులే యగుదురు. రోడ్డులు రైళ్లు మున్నగు సౌకర్యములు లేకుండిన పూర్వకాలములలో నూఱుమైళ్ల దూరమున నుండినవారు వైదేశికులుగనే యెన్నఁబడుచుండిరన్న వింత కాదు. ముందటికాలములలో దూరదేశస్థుల కుంగోత్రములు సాధారణముగ సంశయాస్పదము లగుటచే నేనాటివారు ఆనాటనే సంబంధములను గలుపుకొనుచుండిరి. ఈ నిర్ణయమును ఏలేశ్వరోపాధ్యాయుఁడు స్థిరపఱిచె నందురు. ఈ విభాగములు అకస్మాత్తుగ పుట్టి యుండవు. వృత్తిగతభేదములును గూడ ఇటులనే క్రమోత్పత్తిని పొందియుండును. మతమూలకమగు భేదములు-రామానుజీయ మాధ్వాదులలోనివి- విస్తరించియున్నవి. వీరిలో పెక్కువిభాగము లున్నవి.

భిన్న శాఖలలో సమానగోత్రు లుండురు. అగాధమగు గోత్రవిషయము మన ప్రసంగమునకు తోడ్పడదు.

ఈ శాఖాభేదములు పెక్కువందల యేండ్లనుండి పాటింపఁబడుచు వచ్చుచున్నందున ఒక్కొక్క శాఖవారికి కొన్నికొన్ని విశిష్టలక్షణములు ఏర్పడినవి. కులక్రమాగతముగ నీలక్షణములు చూపట్టుచుండెడివి. నానాదేశములవారితో సాంగత్యమును, సులభప్రయాణములును, సంకులసహవాసమును గల యీదిసములలో నిట్టిలక్షణములు చాలవఱకు రూపుమాసినను వానికి అంతము కలుగలేదు. ఇవి పూర్తిగ నశించి ఆంధ్రబ్రాహ్మణులందఱు నొక్కజాతిత్వమును బొందుటకు ఇంకను కొన్నివం

దల యేర్పడు పట్టును. సహవాసమేగాక సహబంధవ్యము కూడ ప్రబలిసకొలది పరస్పర పరిహాస నిందా మాత్సర్యములకు కారణముగొని శాఖయవైలత్యములు అడుగంటి శాకాహార వైదికధర్మానుసరణాంధ్రభాషా న్యవహారాదులగు ముఖ్యసాధనములు ఐక్యమును కలుగజేయును. అనవసరమగు శాఖాభేదమును నశింపజేయుట వివేకముగదా.

ఇప్పటివఱకును జరిగి వచ్చిన ప్రత్యేక శాఖాయాత్రాణములు ఆవిర్భావములను పరికించిన వినోదము కలుగును.

శైలగాయని గుణాతిరేకమును, వేదినాటివారి వికటసన్యాసమును, కానలనాటివారి వీసపు వ్యవహారమును, ముంకినాటివారి ముగ్ధత్వమును, ద్రావిడుల ధార్మ్యమును, నియోగి గూఢత్వమును, వెలనాటివారి వెట్టియును, పరిహాస ప్రసంగములకు వచ్చుచుండును. ఇవి నానాటికి దగ్గిపోవుచున్నను వీనినొక శాఖ సమ్మేళ

నము కాకున్నది. ఒకశాఖవారు మఱియొక శాఖతో సంబంధముచేయుచో క్రిందిసంతతివారు ఇట్టిపరిహారములకు దిగరు.

ఐక్యముకావలసిన యీదిసములలో నిట్టి నామమాత్ర భేదములచే సంఘము చీలిపోవుట సునర్థమేతువు.

బ్రాహ్మణులలో వలెనే కాపులలోను గూడ వందలకొలది విభాగములు ఏర్పడియున్నవి. ఆహారాచారములు సమానమగునప్పడు వివాహాదిసంబంధములుండుట న్యాయము. ఊరియొక్కలోను, కోమట్లలోను ఇట్టి విభాగములు తిక్కునగ నున్నవి. వీరిసంఖ్య స్వల్పము, కావున వీరిలో ఐక్యము కలుగుట సులభము.

విద్యాసంపత్తిగల బ్రాహ్మణులును, ఇతరవర్ణములవారిను, అనవసరములును నామమాత్రములును అగు భేదమును మాని కలిసిమెలిసి జాతీయైక్యతకు తోడ్పడుట యుష్టును. వీరినిజూచి జనసామాన్యము నడుచును.

అమృతాంజనము
అన్ని నొప్పులకును
అమృతమువంటిది

చక్కని డబ్బీతో సహా
సీసా 1-కి అ. 10 మాత్రమే.

అమృతాంజనం డిపో,

మద్రాసు — బొంబాయి.

విశ్వసాధరత్వము

శ్రీతత్త్వానందస్వామి

శ్లో. సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చా త్మని, ఈక్షన్ యోగయంత్యా సర్వత్ర సమన్వయః.

యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వంగ మయి పశ్యతి, తస్మాత్ సాం న ప్రాశ్నామి స క మే న ప్రాశ్నశ్శి.

తాత్పర్యము

[సర్వభూతములందును సమచరించునవాడు నిరంతరబ్రహ్మనిష్ఠ. తో గూడినవాడై సమస్తభూతములందు తనను, తనయందు సమస్తభూతములను చూచుచుండును.

ఎవని: సమస్తభూతములందు నన్ను (బ్రహ్మను) జూచుచున్నాడో, నా యందు (బ్రహ్మమునందు) సర్వభూతములను జూచుచున్నాడో యట్టి వానికి నేను కనబడకుంటను, నాకతడు కనబడకుంటడు. (భగవాన్ శ్రీకృష్ణునినము)]

ఈరెండు శ్లోకములను నగుని జీవనపరమానధిని విశేషముచేయుచున్నవి. పాశ్చాత్యుల పరిణామసిద్ధాంతము అనగా ప్రకృతికాస్త్ర సాహాయ్యమున దేవుల సిద్ధాంతము, జీవయొక్క పరమానధి యనందు నిగూఢమైయున్న స్వశక్తులను బూర్ణముగ బ్రకటింపట యని తెలుపుచున్నది. పాశ్చాత్యులు చేతనములందే సంకల్పశక్తియు ప్రయత్నశీలమును గలదని నమ్ముదురు. అచేతనములందు బరిణామము స్వతస్సిద్ధము కాదు. కావున ప్రాచ్యములేని పదాగరాశి యంతయు శీవుల యుపయోగాగ్రామ సృష్టియయ్యే ననియు, ఈ పదాగరాశిని శీవులు తమ యుద్ధమువచ్చినరీతిని నుపయోగించుకొని క్రమేణా ఉన్నతదశలను బొందవలయు ననియు వారు నుడువుదురు. ఈ పరిణామక్రమమున, నచేతనములు శీవుల శరీరములందు బ్రవేశించి, వానితో సారూప్యమును బొంది సజీవము లగుట జూచుచున్నాముగదా! ఇటుల కాలము గడువగా నెన్నడో సర్వమును చైతన్యముయ మైపోవలసి వచ్చును. ప్రస్తుతము జీవకోటిలో నగ్రస్థానము వహించియున్న మానవునిగూర్చి పర్యాయించితము. చేతనను లచేతనములను దుఃఖితై స్వాధీనము జేసికొని నిరాఘాటముగా వినియోగించుకొనుచు స్వస్థుడని సాధించుకొనినటులనే, శీవులలో నుత్తము లగములను నిర్ణించి తమ యుపయోగాగ్రామ వినియోగించుకొనుటయు ప్రకృతిలో గానంబక చున్నది. చిన్నిచేపలను పెద్దచేపలు, చిన్నిపురుగులను బతులు, తుండ్రజంతువులను పృగములు చంపి, తిని వర్ధిల్లుచున్నవి. ఈ ధర్మమే మానవకోటిలోను బ్రకటిత మగుచున్నది. బలహీనులను బలవంతులు, ధనహీనులను ధనంతులు, అధికారహీనుల నధికారవంతులు, బుద్ధిహీనులను బుద్ధిమంతులు

నులు సేపించి స్వీకృతాభివృద్ధిని జూచుకొనుచున్నారు. బలము, ధనము, అధికారము, బుద్ధి యనువానిలో నుత్తమోత్తమము శ్రేష్ఠతగమందురు. దుఃఖితాత్మ్యములు పరిణామస్థితియందు తొలగిపోవునని పాశ్చాత్యులంగీకరింపదు. వరుని ప్రావీణ్యము, తన శక్తియుక్తుల నత్యంతమును ప్రయోగించి, చేతనై నంతి యుద్ధాని సాధించుటలోనే ప్రకటితము కావలయును: అట్టి బలప్రయోగ మనసరములేని సామాన్యవస్థ యుండవచ్చును, అప్పుడు దుఃఖితాత్మ్యా శాంతిగుణములను మంగళములుగ వినియోగమునకు రావచ్చును అందురు.

ఒక పాశ్చాత్యతత్త్వవేత్త సరస్వతయమును బరిశోధించినవాడై దుఃఖితాత్మ్యములు గలిగి వర్ధింపుచు, తుండ్రశీవుల హింసించరాదని తెలిచెను. మాంసాహారమును విసర్జించెను. తోడివాళ్లు వీనిని హేళన చేయసాగిరి. చాలకాల మెదుర్చుకొనినాడు. ఒకసమయమున నీతని సముద్రప్రయాణము చేయుచుండెను. సముద్రమునగల విచిత్రముల బరిశీలించసాగెను. చిన్నచిన్న పురుగులను చిరుచేపలను, చిరుచేపలను పెద్దచేపలను, వీనిని తిమింగిలములను దినుట గనిపెట్టినాడు. వాని కంతట నొక క్రొత్త స్ఫురణ కలిగినది. తుండ్రశీవులు తమతర శీవుల కాహారములు ప్రకృతిధర్మము. కావున ప్రకృతిం గల శీవులలో నత్యుత్కృష్టపరిణామమును బొందిన నెరుడు తక్కినవానినెల్ల భక్షింపవచ్చును, అని నిర్ధారించినాడు. వెంటనే మత్స్యములను కూర వండించుకొని తన వారంజించెనట.

భౌతికకాస్త్రనిర్మితమును పరిణామసిద్ధాంతము ననుసరించి యంతఃకల సత్యమే. నరునకు నిర్మిత జీవకోటి నెల్ల, యింతేల, జగమున జూపట్టు సర్వమును స్వాధీనపెట్టికై వినియోగించుకొను సధికారము గలదు. దీనిని భాగతితత్త్వవిరులును వాగ్దేహిని యుండిరి. కాని నరుని పరిణామకాస్త్ర ప్రపంచమున జూపట్టువాని నెల్ల నిర్ణించుటతోడను, భూతకోటి యెసగగల శూన్యతము ననుభవించుటతోడను ముగియుట లేదని మన ఋషిసత్త్వములు కనిపెట్టిరి. పశువునకు దిండియు, నరు కలిమియు బ్రకాశముం గూర్చు ననిరి. పశువు తాను తిన్నదాని సౌఖ్యమునే యనుభవించజాలును గాని, యజమాని తనకై కూర్చి, చేర్చి పెట్టియున్నదానిని జూచిగాని, స్మరించిగాని శూన్యతమును సాందజాలను. కొన్ని

మృగములు తమ సంతానమును సయితము నావలకు నెట్టివేసి యవి తిను వానిని బలాత్కారముగ లాగికొని తినును. ఇది కేవల మృగస్వభావము. మానవులందును నిట్టివారు కలరుగాని, యెంత నికృష్టనరునం డయినను, నొకానొకప్పుడైన నితరుల గూనందమును బంచుకొను స్వభావము ప్రకాశమునకు వచ్చుచునే యుండును. రాక తప్పదు. ఇది నరుని విశేష లక్షణము. భువిలో నెల్లెడల నన్ని బాతులందును మానుష్యస్వభావము కేవలస్వార్థపరితను దాటియె యుంట గోచరించును. అడవిమనుష్యులందు సయితము స్వకుటుంబమును, స్వసంఘమును నభిమానముతో జూచుట, వారికొకట స్వార్థత్యాగము జూపుట సహజముగ గోచరించును. నాగరికుల సంగతి కేవలయునా? సామాన్యుల యభిమానము సజా తీయులవలెనే వ్యాపించును. ఉత్తముల యభిమానము నుసంఘము వంతటిని నిమగ్నకొనును. ఉత్తమోత్తములు సర్వభూతిదయమును, చరాచరచేతనాచేతనభేదమును గూడ నధగమించి సర్వత్ర ప్రేమను బ్రసరింపజేతురు. బ్రహ్మచేత్త లట్టివారు. వీరు నరసంఘమునకు తల మానికము వంటి వారు. వీరియందు స్త్రీపురుషపక్షపాతముగాని, స్వజన పరజనస్యత్యాసములుగాని చూపట్టవు. సమస్తభూతకొటిని దమును వలెనే జూచుకొందురు. ఇంకెల, సమస్తభూతజాలమునందును నదైవ తపరబ్రహ్మమును సాక్షాత్కారము జేసికొందురు. ఇదియే పరమగమ్యము. అన్నిట దనను, దనయం దన్నిటిని సాక్షాత్కారము చేసికొనుట యిదియే.

అటునంటి మహాముఖుల పవిత్రబోధల ననువదించునప్పుడును, కొన్నియెడల, సంకుచితస్పృహయులగు విద్వాంసులు స్త్రీపురుషభేదములను గోరంతలను గొండంతలుగ జేసి గ్రంథముల వ్రాసియుండిరి. ఇంకను వ్రాయుచుండిరి. అటుల జేయుటకు సత్త్వమునుండి దృష్టి చలించుటయే హేతువు. కొందఱు స్త్రీలకు ప్రత్యేకాత్మయే లేదు, భర్తల గతియే స్త్రీలకు ప్రాప్యమనియు, బెండ్లి కాక మరణించినవారు కడుపావులు గాన రౌరవాదినరకములే వారికి నివాసములగు ననియు వ్రాసిరి. అధ్యాత్మతత్వమును జక్కగ గ్రహించి, పాటించనివారి భావము లివి. నరు నకు కైవల్యము పరమప్రాప్యమనియు, నది స్త్రీపురుషులకు సమముగ సాగ్యమనియు తత్వకోవిదుల స్థిరాభిప్రాయ మైయున్నది. అవయవ భేదములబట్టియు, కొలదివిశిష్టగుణములబట్టియు ప్రాకృతజీవనమున గింది దృఢములు గాన్పించినను, ఆధ్యాత్మికజీవనమున సరిసమాను లనుట తగ్గదు. విద్యులకల్ల సరస్వతి యధిపానదేవత యని బోధించిన ఋషి సత్త్వములు స్త్రీలయెడ నలసభావమును జూపగలరా? త్రిమూర్తులను దమితమోక్షులను స్త్రీదేవతల రూపము నందించి వారిద్వారను న లోక పాలనము గావించురని బోధించిన మానిషరులు స్త్రీలను హేయముగ జూడగలరా? స్త్రీలను మహాసభలలో మగ్యవర్తలనుగ నంగీకరించి మహాతత్వచర్చలను జరిపిన బుధవర్ణియులు స్త్రీలను తూడ్చింభావము తోడ వైన దలంపగలరా? అందుచేతగదా సమస్తదేవతల నాహ్వానించి

పూజించునప్పుడు మున్నందు వారి భార్యలను బేర్కొనుచుండురు. వాణిహారణ్యగర్భాభ్యాం నమః, ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః అందు రుగదా! మనయిండ్లలో నెత్తములు, నోములు, నెత్త్య నైమిత్తికకర్మలను నడుపునప్పుడు ముందుగ బుజ్యాంగనలను గాదా బూజింతుము? నిజ మును గమనించుచో స్త్రీలయెడ నొకింత గౌరవాధిక్యమునే మన పెద్దలు విధించిరి. ఇతరదేశములందు నిటులే యున్నది. అది సాంఘికాచార, రాజకీయసంస్థలందు బ్రకటిత మగుచున్నది.

కాని యాధునిక నాగరికమున, పశుబలమునకు నైతికాధ్యాత్మికబలములు జోహానార్ప కాలమున, మన స్త్రీలకు నిన్నుదకే ప్రాప్తిందివదనుట నిజము. ఇది సనాతనధర్మము కాదు. పూర్వపు గ్రంథములందును స్త్రీబాతి నగు నధోగతికి దెచ్చుటలో బ్రధానకారణముగ వర్ణింపబడియున్నదేల యని శంకింతురు. కేవలలింగభేదమును పాటించి వివరణములు చేయునలసిన సందర్భములందు తిప్ప, సర్వత్ర పురుషునే నరబాతి కంతకును బ్రతినిధిగ బేర్కొనుట సామాన్యధర్మము. ప్రపంచమున నెల్లెడలను నీట్లే జరిగినది. కావున ధర్మగ్రామమొక్క ములను పురుషాగ్రములం దెల్లెడల స్త్రీకిని పురుషునితో సమానాధికార ముగలదనుట సజ్జము. మగవారిలోనే నారివారి శరీరావయవధార్మ్యమునుబట్టియు, బుద్ధికుశలతనుబట్టియు, నైతికాధ్యాత్మికప్రభావమును బట్టియు కర్మభేదమును విధించునటుల, కొన్ని విశిష్టలక్షణభేదములను బట్టి స్త్రీపురుషులు నిర్వహింపవలయు కార్యములందు భేదము లుండుట న్యాయము, ననివార్యము నగును. కాని చతుర్విధపురుషావర్థములందును నేపాటిభేదమును లేదు. అయినను వైరాగ్యప్రకరణములందు బెక్కుగ్రంథములలో స్త్రీనింద స్ఫుటముగ గోచరించుట కలదు. వైన వివరించినటుల సంఘనీతుల బ్రస్తావించుపట్ల మానవబాతికి బ్రతినిధిగ మగవానిని బేర్కొనుట సహజము గాన, నరుని పతనమునకు స్త్రీ హేతు వైనట్లు వర్ణించుచో నట్లు చేసియుండిరి స్త్రీని బ్రతినిధిగ గొని వ్రాసినయెడల బురుషుని సయిత మటులనే వర్ణించియుండురు. అనివార్యమగు స్థలములందుదప్ప సాంఘికరాజకీయశాసనములందెల్ల నరుడన్న వారియనియు నర్థముచేసికొనక తీరదు. తన తోడి మానవుని స్వాస్థ్యమును భంగపఱుపగూడ దనిన, స్త్రీస్వాస్థ్యమును భంగపఱుప రాదను నియమ మగదు లేదనవచ్చునా? అటులనే మోహనివారకముగా త్వచ్ఛక్తిః శ్రోత్రాదులను హేయములుగ వర్ణించుపట్టుల స్త్రీని బేర్కొనినంతమత్రాన, వివేకము కొఱవడిన కొందఱు స్త్రీల ననాదరముగ జూచుటయు, ఘోరశత్రువులని వచించుటయు నక్రమము. స్త్రీల చక్షుఃశ్రోత్రాదులు మోహజనకము లగుచో, నట్టికన్నులు, చెవులు గల పురుషులు స్త్రీలమోహమునకు గారకు లగుట లేదా? స్త్రీలశరీరములు మాత్రము రక్తము, మాంసము, నెముకలు, నీము, మలనాళములతో గూడియున్నవనిన పురుషుల తమపులు నటుల లేవా? వజ్రములు, బంగారు, ముగంధద్రవ్యములతో నిర్మితములై, యట్టి ద్రవ్యములతోడ

ప్రవర్ధనము గాంచు పురుషశరీరములు గలవా? పశుభాషముతో విద్రించి విషయలోలురగునో, స్త్రీలు పురుషుల కంతటియపకారులో, పురుషులును స్త్రీలకంతటియపకారులే యగుదురు. పురుషార్థసాధనమున నుపకరింతురేని పరస్పరము గురుప్రాయులగుచు, మగనా రంత మాన్యులలో యాడువారు నంత పూజనీయులే. అన్యముగ దలచుట దురహంకార మనదగును.

అనివార్యములగు భేదములు, నరులందు స్త్రీపురుషవివేక్షిత లేకయే కానంబడుచున్నవి. వానిని బాటించియే సంఘనిర్మాణమున న్నష్టవృద్ధి యేర్పడుచిరి. ఆశ్రమవ్యవస్థ ఒకేనరుడు తన దీవితమున వేర్వేరి వధులం దెట్లు వర్తింపనలయునో తెలుపును. ఇది యెల్ల జనులకును సమానమే. అయినను వ్యక్తియొక్క గుణభేదములనుబట్టి కొన్ని మార్పులుండ వచ్చును. సమస్తసంఘవ్యవస్థయందు వర్ణమునుగూర్చి విచారించెను. పశువులందు స్వాధిపరత్వమును, పరస్పరస్పర్ధయు, హింసయు సహజ ములైయుండ, నరులందు పరస్పరసహకారము, మైత్రి, కరుణ : మన్నన లక్షణములు సహజములుగ నుండును. కొంచటియందీ మంచప్రకాశము గలవిగ నుండును; మఱికొంచటియందీ ఘట్టులముగ బ్రకాశించుచుండ వచ్చును. దీనిని ప్రవర్ధనము గావించుకొని దైవత్వమును సంపాదించుట మానవధర్మము. తమతమ గుణగణముల కనుసరిగాములగు ధర్మ సాధనల శేర్వణచుకొని, పరస్పరస్పర్ధలు లేక, పరస్పరసహకారముగలిగి జీవనము గడపుటకే వర్ణవ్యవస్థను ఋషిసరులు నియమించిరి. సమస్త శరణీయమును, వ్యక్తిమాత్రమును నొకవానికొకటి ప్రతిబంధకముగా కుండ చేయరుటకు వర్ణవ్యవస్థ మిగుల నుపకరించును. ప్రతివాడును దన పూర్వుల వృత్తి ననుసరించి జీవనముచేయుట ప్రధానమూత్రము. సామాన్యముగా దండ్రవృత్తి కొమారునకు సులభముగ నెలచుడును. జీవనము నకై విశేషశ్రమ లేకుండను నానందముతోడను పనిచేయువానికి బుద్ధి వికాసము నొందును. పరమార్థాచింతనమున కవకాశము మెండుగ లభించును. అతితృప్తి పీడింపడు. ఎవని సహజగుణముల ననుసరించి వాడు వృత్తిజేయుచో, నుత్సాహము పెంపొందును. పను లభికాశలముతో నెఱవేరి యానందము నొసగును. తాను చేయు పనులను శ్రేష్ఠముగ నొనర్చుటచే గల్గునానందమే సత్యమైనది. ధనార్జనముచే గలుగు నానందము కృత్రిమమైనది, అతి చంచలమైనది. ఈనాడు సర్వజీవన వ్యవహారములును డబ్బుతో సంబంధపడుటచేతను, ధనసంపన్నత ననుసరించి గౌరవపరిమితు లేర్పడుటచేతను మానవజీవితము కృత్రిమమై చెడినదని విజ్ఞాతెల్లరు గమనించుచున్నారు. పూర్వకాలమున నెందఁడో విద్యావిధులు పేదరికమును గౌరవభావముగ నెంచి తమ బుద్ధివిశేషము నాధ్యాత్మికతత్వాన్వేషణమున వినియోగించియుండిరి. ఎందఁడో శిల్పులు తమచిత్రచలనచే రారాజులను మెప్పించి, నగరములను, బుద్ధిశ్రేణులను దివ్యముగ నలంకరించి, కాసునైన గూడతెట్ట నెంచెరి. తుల్యవీరు లెందఁడో ధర్మరక్షణార్థమై ప్రాణముల నర్పించి

కీర్తి పహించిరేగాని ధనరాసులపై దమ గణ్యతను నిలుపజూడలేదు. వైశ్యులు సహా తాము సంపదలను సమహర్చినను వానిని దానధర్మము లకును, చేతతేమియునకును వినియోగించిరేగాని వ్యక్తిభోగములకై ఊడ జెట్టినవారు కారు. ఆనాటి శూద్రులును దమకు హౌస్యము గలిగినని యొప్పుడును శోకింపక, శతాభ్యుదయమునకై యిది బలొప్పుకుల నర్పణముచేసిరి. ఈనాడైనను ధనము, అధికారము, కృత్రిమచిరుదములు మారముగ నుంచి, నరుని యోగ్యునితలే గౌరవమునకు ముఖ్యాధారములుగ నంగీకరించితిమా, తక్షణమే దేశకాంతియు, లోకకాంతియు చేయరుటేగాక ప్రతివరుడును సత్యంబసంకుప్తితో డనలో నిగూఢమై యున్న విశిష్టప్రతిభను బ్రకటించి సత్యమును నానందమును బడయ గలడు. అప్పుడు వృన్దులన్నింటికని సమానగౌరవమే యుండును. చాక చక్కప్రదర్శనమును, పరోపకారపాఠశాలయు, ఉన్నతభాషప్రకటనమును మాత్రము గౌరవమునకు లక్ష్యములు కాగలవు. అప్పుడు ప్రతివాడును తనచండ్రవృత్తినే యులంబించుట తన ప్రతిభావిశేషమును బ్రకటించు మార్గముని తెలిసి యభ్యున్నతిని సాధింపగలడు. సమస్తీని దేశమంతయు తేజోవంధుములగు సంఘములతో చెన్నాటగలను. వ్యక్తి సమస్తీని డనలో నిమగ్నుకొని నట్లుగును.

ఒకరి నొకరు గౌరవించుట యనగా నొకరు చేసిన కార్యము యొక్క శ్రేష్ఠతను గమనించి, యందుచేత మనస్సున సాక్షిమన భక్త్యానందముల చెలువరించుటేగాని, యొకరు తన నీచత్వము నంగీకరించుటయు, వేటొకరు తన యాదర్శత్యమును జూపి యితరుల నిరసించుటయు నని భావము కాదు. శ్రీ వివేకానందస్వాములవారు నెలవిచ్చినటుల పీఠులను నిర్మలముగ నూడ్చునదిను సింహాసనాధిష్ఠితుడై ధర్మపాలనమున సేమరు ప్రభువుకంటెను సంఘబోధకుడై విద్యాప్రచారము చేయ నసమర్థుడగు నుపదేష్టకంటెను శ్రేష్ఠతరుడనియు, హెచ్చు గౌరవనీయుడనియు గ్రహింపలయును. మఱియు వీరందఱును దమ తమ విధుల ఒక్కగ నెరవేర్చినచో సమానముగ గౌరవార్హు లగుదురు. ఒకరు వేటొకరికంటె నధికుడనని యెదుటివానిని హీనునిగ జూడ నొల్లదు. ఎవరిధర్మము వారిది. వారివారి ధర్మమును ఒక్కగ నిర్వహించువారు సర్వపూజ్యులు. ఇట్టి సందర్భమున నెవడును తన వంశానుగత వృత్తిని నిరసించి యన్యవృత్తిని బూను నవసర ముండదు. సకృతుగా దన తండ్రవృత్తి కనర్దుడగువాడు గావచ్చును. అతడు తన కనుభూలమును వృత్తిని బూని గౌరవభంగము లేకయే జీవింపవచ్చును. సామాన్యముగా నెవడును వృత్తిని మార్చుకొన నెంచడు. దేహకష్టసుఖముల బాటించి వృత్తిని మార్చుకొను నుత్సాహము సహజముకాదు. ధనము, అధికారము, కృత్రిమగౌరవము మున్నగునవి దుష్ప్రేరణకు మూలములగుచో మాత్రమే, యట్టి స్పర్ధలు సంఘటిలును. సంపద లేవి యున్నను నవి సమస్తీసంఘమున కుపకరించుననిగ నుండవలెను; వ్యక్తి వాని కధిపతిగ నుండరాదు. అప్పుడు ఒకవద్రంగి కమ్మరి గావలయు ననిగాని, కమ్మరి

బడి పంతులు కావలయు ననిగాని, బడి పంతులు వర్తకము చేయువలయు ననికాని, వర్తకుడు రాజకీయోద్యోగి కావలయు ననిగాని, రాజకీయోద్యోగి వ్యవసాయకుడు గానెంచుట గాని, వ్యవసాయకుడు సంగీతసాహిత్యముల గడించవలయు ననిగాని సూజపరిస్థితులలో నేర్పడవు, ఇట్టివార్తలవలన వెదకుదు లాభ ముండు నని తలపరు. ఒక్కపట్టుంబములోని సోదరులు పరస్పరప్రేమ, ధర్మశీలము నున్న యెడ, కష్టసుఖములమిమతో స్పర్థలకు దగి యొకరినొకరు నింపించుకొనుట జూడదు. సోలములలో కాయకష్టముచేయు సోదరుని నింటి కడ హార్పుంటి పెట్టినను చేయు మనిన నొడంబడదు, ఎందులన? అంతికి దాను చేయు పనిలో హాయి గలదు. మీనతి లేనిపట్ల, పెట్టినను చేయు పనికై హార్పు జేడ నుత్సాహింపడు. కామపుష్పిగల్గి నిరాడంబరుడగు వానికి మాలాగుకాదుగాని విహారములు సుల్పముల సుఖముగా నుండును. బలహీనుడై శివయశ క్తతను గప్పపుచ్చుటకు మోటుయలలో దిగుగాడు నతిడు గుట్టు వెలువడుచో చలించుకొనక తీరదు. ప్రతివారును చేయు పని తమకును, సంఘమునకును బ్రయోజనకరముగ నున్నదా లేదా? ధర్మవిరుద్ధముగ లేదా? ఆత్మవిస్మరణకు దోడ్పడుచున్నదా? అను విచార్యకుమాత్రమే నిలువనిలసియుండును. కృత్రిమపు తాగత్యములుండునగును. కేరులచేత వృక్షులందు గొరవాగొరవములను బ్రవేశింపట్టుట యవివేకము.

చిన్నకడ యొకటి కలదు. ఒక యూరిలో జనసంఖ్య హెచ్చెడినది. చోటు చాలులేదు. చుట్టుపట్టులను తగిసియువకాశములు లేవు. ఒకబుడిచుంతుడు దూరముగా జోయి యొకలంకలో నూతనముగా నొక యధినివేశమును నెలకొలుప నుద్దేశించి తనయూహను గ్రామము లోని వారికి దెలిపెను. వీనికి హాక మేధావి నచ్చి, “నేను మీ యధినివేశమున బరిపాలకుడను నుండి, యంతటి పనిపాటుల విమర్శింపును, మీ త్రేమలాభముల నరయుచుండు”నని చెప్పెను. అందు కాయన “నాతో పిచ్చుబా రండిటును వ్యాయముగ సమష్టిత్రేమమున పాటుపడెడి వారుగ నుండులెను. ప్రాల్మాలికలు, మోసములు చేయువారలను నేను దీసికొనిపోను. కావున నీవంటి యుద్యోగి యనసరములే”ననెను. ఇంకొకడు వచ్చి, “నేను బలశాలిని, వైర్యముగలవాడను. ఎటువంటి సాగి రుబోతునైనను నడింపగలను. కనుసన్న చేత నే నెల్లరను విధేయులను జేజును. మిమ్ములెరిగింపుచుండు”ననెను. వీనినిగూడ సంగీకరించక, “యధి నివేశములో మేము పరస్పరము కొట్లాటలు జరుపుకొనము; అట్టి దురవస్థ మూడినప్పుడు నిన్ను కోరుకొందు”మని జవాబు చెప్పినాడు. మూడవవాడు వచ్చి, “నేను మీరు పండించు పంటను దగులీని గక్షించి మీకు నలయుదానికి మించినపంటను దూరప్రదేశములకు గొనిపోవుచు, మీకు వలయువాని నచ్చటినుండి తెచ్చిపెట్టుచు నుపచారముచేతును” అనెను. అందు కాయన “మేము పండించు సర్వమును నీయధినము చేతుము. దాని రక్షణకు నీవు బాధ్యుడవై యుండవల

యును. అదంతయు నీ దను భ్రాంతిని బొందవగదు. మాతోపాటు నీవును యుద్ధముగా ననుభవింపుము. ఇందు కొడంబడిన నీవు రావచ్చు” ననెను. నాలుగవవాడు వచ్చెను. “నేను బలముగలవాడనే కాని బుధిపాలు నిమును నాకు భగవంతు డొసగలేదు. ఎవ రేపని చెప్పినను శక్తివింపన లేక చేసెదను. మీతోపాటు సర్వవిధముల నాదరించిన నెత్తు”ననెను. “సోదరా! నీవే కాదు. ఇట్టివార కేటలు కావలెను. అధినివేశాభివృద్ధి మీనంటివారిపై నాధారపడియుండును. నీకు గౌరవమునకు నూ యధినివేశమున నేపాటికొఱతయు నుండును. గమ్యుర”మృనెను. ఇంకొకడు వచ్చెను. “నేను మీకు నలగము సమస్తోపకరణములను నిర్మించెదను. మీ మీ కర్మలందు సగుపాయముల నెల్పుచుండును. నూతనవిషయముల గనిపట్టుచుండును. కాని నామాట కప్పున నాతో సహకారము సలుపువారు కొందఱు కావలసియుండు”గనెను. అందుకాయన “సోదరా! మేముండుమును నీకు సహకారము చేతుము. నీవు లేనిది మేమేమి చేయగలము? కాని నాన్నడును మాపై నహంకారమును జూపవలదు. మాకు తోడునీడ్చి నాతోపాటు సుఖముల బడయుము. గ”మృనెను. ఇంకొకడు వచ్చెను. “నేను వైద్యుడను. మీకు రోగములు వచ్చుంప్పును కాపాడెను. నేను దావున నుండిన మీ కనేకవిధముల వైద్యము కలుగును. అధినివేశమునకు ప్రాణాంతియై యుండు”ననెను. అందు కాయన “నాయనా! సోమరులకు నీ యుపయోగ మెంతయు గలను. మాతో మిత్రుమిరి తినువారు, పని పాటులు మాని వ్యర్థముగ నీవించువారు, రోగముల కాప్పదులగు వారు నుండురు. కావున నిన్ను రోడ్దొని పోనాల”ననెను. ఇట్లు కొందఱు నూతనసంఘముగ నేర్పడి యొకయధినివేశమును స్థాపించి చిగకాలముననే మహోన్మేషకు యచ్చిరి. స్వాధిపరతియు, పరస్పర విగ్రహమును, సోమరితనమును లేక యాచర్యప్రాయులుగ నుండిరి.

పూర్వముపులవేర నిట్టి పరస్పరసహకారధర్మముపై నవర్ణవృత్తి వర్ణ నిర్మింపబడినది. గుణకర్మలను బట్టి కార్యములందు భేదములున్నను గౌరవభాజనములందు వ్యత్యాసములు లేవు. శక్తియుక్తులు హెచ్చుగ నున్నకొలదిని హెచ్చుబాధ్యత పఱిచించి శ్రేష్ఠతరనేప యొనర్చుటే దీనికి నూత్రము. ఇట్టిబాధ్యత గుర్తింపబడినచో తృప్తాపిశాచమున కపకాశముండును. తృప్త లేక యపకృతులు సాగవు. అపకృతులు లేనిచో క్రోధమున కపకాశముండును. సర్వమును ప్రేమము యమై విరాజిలును. క్రీస్తు తర్వాత నెవ రధిపతులుగ నుండవలయునని వానిశిష్యులలో వివాదగలిగిపప్పుడు, “మీలో నెవ డందఱికం బెరుదను తన మేలును జూచుకొని, సమష్టిసంహతు హెచ్చునను చేయగలడో వాడు మీలో నధిపతి యగుగాక” యని బోధించినాడు. ఇట్లొక్కొక్క జనశ్రేణియు ఒక్కబడెనేని, కొన్ని జనశ్రేణులు రాష్ట్రములుగను, రాష్ట్రములు సామ్రాజ్యములుగను, సామ్రాజ్యములు విశ్వమునపట్టుంబును గనునేర్పడి పరిపూర్ణానందముతో బ్రకాశించును. పాశ్చాత్యదేశము

విశ్వసోదరత్వము

చెల్లెడల నిప్పుడె వర్ణవర్ణసానిరూపణకై కృషి చేయబడుచున్నది. కాని వారు నైతికబాధ్యతపై గాక సంపద నాణ్ణించు కోరికలమీద నిర్మాణమును సాగింప నెంచుటచే కృత్యవ్యర్థులగుటలేదు. వారి సమక రించి భారతీయులు కొండలు సంఘనిర్మూలనమునకు గడంనుచున్నారు. ప్రేమ వాధారముగ జేసికొని, త్యాగముతో వర్తించి చెల్లెడల నీపేరు లేయున్నను మానినను, వర్ణనియమములు ప్రతి జనసమాజమునందును నెలకొని, యత్యంతశుభదాయకములు కాగలవు. విశ్వసోదరభావ మే దీనికి మూలనూత్రము. సమానసంపదలను, సాధికారములను గావు

ప్రతివాడును భాగ్యభోగ్యముల కాపించి, యున్నతపవని గోరుచున్నాడేగాని, యున్నతపవని నధిష్టించిన కొలదిని పెంచుచూ ధ్యతను విహించి నేపచేయుదు ననునాడు కానరాదు. ఈ స్వధర్మమును శక్తికొలది నెఱవేర్చునా యనుచింతను విడిచి, నాకింతకు నే పెంచు లాభము పుచ్చు సుపాయము లేగాయని ప్రతివాడును తెలపోయుచు న్నాడు. అనగా తనలో విశ్వయంత్రయు నిమగ్నకొనలయునని అత్యోగయేగాని, విశ్వయంత్రంలో దాను నిండియుండ గోరుట లేదు. వ్యష్టివృత్తిలో సమష్టివృత్తిని లభింపజేయు యత్నము ఉరుగుచున్నది గాని, వ్యష్టిని సమష్టిలో నీసముచేయు సాధనము జూపట్టుట లేదు. సమష్టి సంఘచిత్తము చేయబడుచున్నది గాని, వ్యష్టివికాసము నెంచుట లేదు. నే నెంత నూడెట్టుకొని, దాని నితరులకు కొరకటండి కేయగ లనా యను తలంపేగాని నాలని నెంచి తెందలు పొగుపడిరి? యను విచారం లేదు. పరదేశములనంతి సంపదలను గొనిరా వీలులేని భాగతి దేశమువంటి దేశములో ధనాస్యులు, సాధికారధూర్వహులు పెరుగు చుండి రనగా వేసవేలుమంది యింకను దారిద్ర్యములో నడిగడ్డొక్కబ డుచు, స్వాస్థ్యహీను లగుచుండిరిని యధము. ఈవైఖరి సర్వధర్మమున కంతయు వేరుపురుగు నంటిది. విశ్వసోదరభావమును సంకురదశయందే దిగమింగును.

శుక్ల సంవత్సరాదిసంచిక

ఒకసంఘమున నెంతమంది త్యాగులు, కరుణాతురు సుండిన న చంద్ర ప్రకాశించును. ధనకాంక్షలు, పరపీడకులు నెంపెంచుచుగా నుండిన సంతకృశించును. గుణములు, కగ్మలే ప్రధానములు గాగల సంఘనిర్మాణము జైవీయము, తన్వ్యతిరిక్తమైన సంఘము కేవల మాను గము. “చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మభాగళః” అనుటలో భగవంతుని పక్షపాతముగాని, నిష్కరుణగాని లేదు. ప్రతివానికిని ఆత్మవికాసమున కత్యంతానుకూలనియమమును సుసూక్ష్మితి నని చెప్పి యున్నాడు. ఆయన స్వధర్మవ్యవహారమునే సంఘపు పునాదగా చేసి, లాభలాభములు విచార్యములు గానని బోధించి యట్టి యహోహను గొలగించి యున్నాడు. “కృత్యే వాధికారస్తే మాధలేషుకదాచన”. ఎన్నడును ఫలాపేక్ష వలదని నొక్కి చెప్పి యున్నాడు. సర్వసృష్టితో డను నైకమై, పరిపూర్ణపరమాత్మయందు క్షయము గాననలయు సగప డ్దముడు ఫలమునూర్చి యేమి గణితము వేయగలను? ప్రయత్నము పరుగమును, తీవ్రమును, నిర్దుష్టమును వైయుండవలయును. విశ్వసో దరభావసాధనయే యిది.

“ఓం సర్వైశ్చైత్ర సుఖిన స్సంత సర్వే సంఘ నిరాపయాః,
సర్వే భద్రాణి పశ్యంతు మా కస్యిత్ దుఃఖ మాప్నుయాత్”.

తా. చెల్లెడల సుఖ మూర్చు గాక. అందఱు వాగోగ్యముగ నుండు గాక. అందఱు సుఖముల గాంతుగాక. దుఃఖ మెంతమాత్రమును పొం దకుండుగాక.

సోదరసోదరత్వములారా! అనుక్షణము దీనిని సంస్మరింపుచు మీ బీబిముల ధవ్యముల గావించుకొందుగాక! వర్ణవర్ణసమైక్య పూర్ణసత్త్వము ననుభవించుగాక. విశ్వసోదరభావము సర్వత్ర ప్రకాశించుగాక.

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి.

భారతి సచిత్రమాసపత్రిక

సంవత్సర చందా రు. 6 0
అర్ధసంవత్సర చందా 3 0
విడిపత్రిక 0 10
విడిపత్రికల నుచితముగ బంపుటకు
వీలు లేదు. మాదిరిపత్రికలు వలయువారు
తపాలు బిల్లులు పంపవలెను.

‘భారతి’ కార్యాలయము, నెం. 7, తంబు శెట్టిపేథి, మదరాసు.

ప్రకటనలు

ఒక నెలకు సాధారణపుట 1-కి రు.25 0
సాధారణపుట ½-కి 13 0
సాధారణపుట ¼-కి 7 0
ఆరు నెలలకు 1-కి 20 0
నెలకు ½-కి 10 0
నెలకు ¼-కి 6 0
వ్యాసముల మధ్యపుట 1-కి 30 0

అరె! భవన్మనోహర సహస్రనిశాతకర ప్రహర దు
స్థరపరితాపమంది పెలుచే మదకుంజర మంబుజాపు నె
త్తెఱుగున మీఱనేకరఁ దదీయ మనోరమ్మవై చెలంగునిఁ
జెఱుపఁదలంచిరా; కమలినీ! వెనఁ దత్కర మంద నేర్చితే!.

కమలధవుండు నీ నడతఁ గన్గొని యేమిలంచు నొక్కొ! నీ
రమణుఁ డెఱుంగమిఁ గజకరగ్రహణ ప్రభవానురాగ సం
ప్రభమునఁ జొక్కి నిక్కెదవు పద్మిని! నీదు ప్రవర్తనంబు లో
కమునకు వెల్లడించి కులగౌరవముల్ నశియింపఁ జేయుచుఁ.

ఎంతటిదానవే కమలినీ! యిటులఁ బరపూరుషాళికిఁ
స్వాంతమొనంగ వేశ్యగతి బాపురె! నీదప్రభావమేని గో
రంత యెరుంగవయ్యె! కమలాలయ కీవు గృహంబ వద్దియ్య
సుంతయటుండ; నంబురుహసూతికిఁ దల్లివికాదె చెప్పమా!.

ధృతిఁబోనాడి సరోజినీ! పడుపువృత్తిబూన; వేడ్క మధు
వ్రతమన్ వేడుకకాడు, దావకసుఖాపానం బపేక్షించి; నీ
రతిగోరఁ మొగమోడి ప్రాణపతినిఁ రంజింపకీవే! యథః
పతనంబెంచియు జారు రేయిబవలుఁ బాటింపకఁ గూడవే!

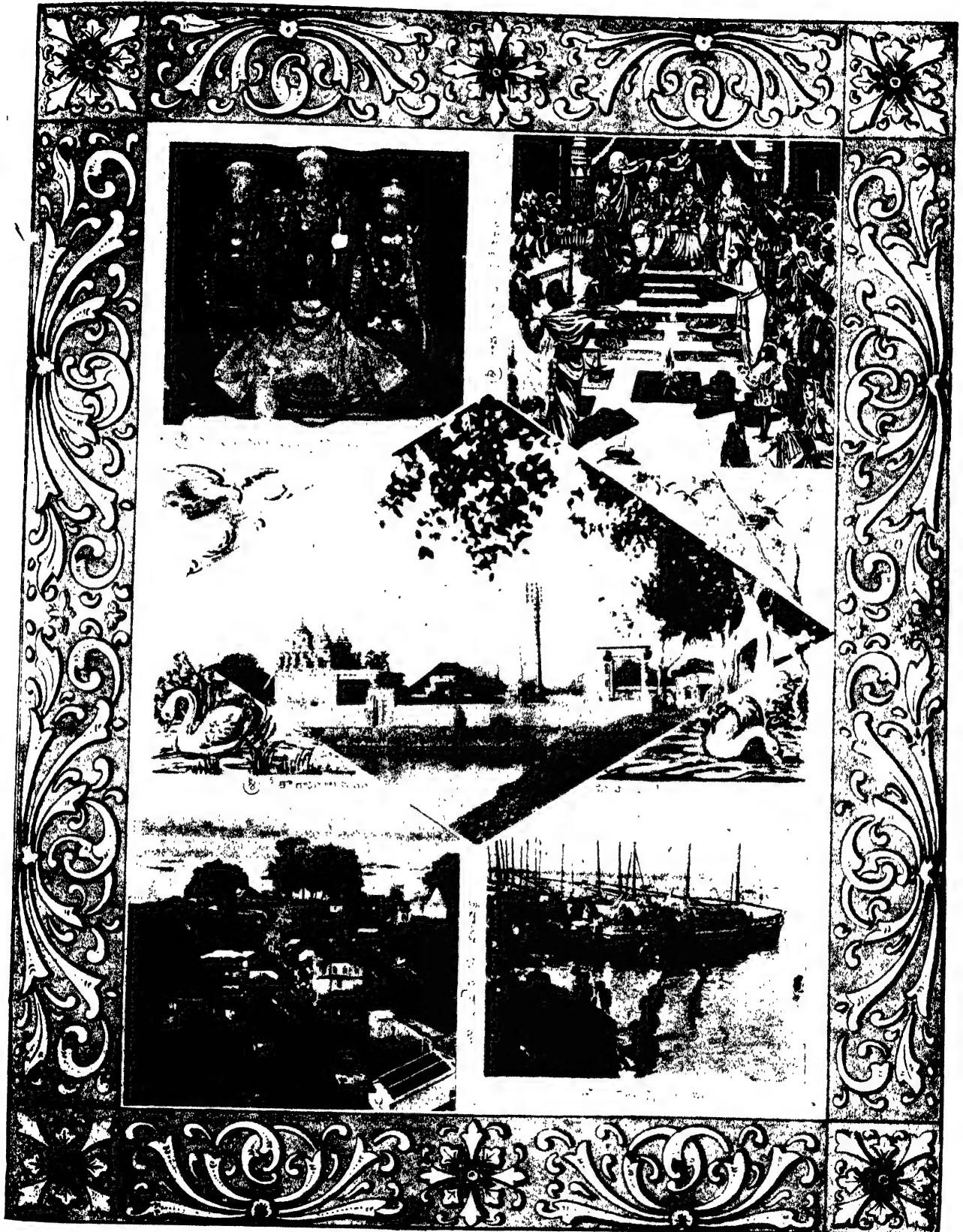
“ధవుఁ డరుదెంచె”నంచు విని తత్తరమందుచుఁ గృత్రిమంపు లే
నవు విరజిల్లుచుఁ, దగు వినమ్రతఁ జూపుచు నూర్పులూర్పుచుఁ
ధవుని గమించు జారిణి విధంబున; నీ మగఁ డేగుదెంచఁగా
నవుచు, వియోగపుంబాగల న్ననిగుడించెదు తేంట్ల బద్మినీ!.

² ఎంతటిదాన వైతివె భలీ! నళినీలలితాంగి పద్మినీ
కాంతుని మోసగించితివి కాపురముండెడి లచ్చికండ్లకుఁ
గంతలు గట్టనేర్పితివి కంజభవుం డిది కానఁడిందుకే
“యింతుల నమ్మరా”దని వచించెడి పెద్దలపల్కు కల్గయే.

“గూరునకుఁ బంగనామమిడఁ గోరిన చందురు డిట్లు మ³ ద్వసు
స్ఫురణను వృద్ధిఁ బొంది ననుఁ జూచె నగౌరవవృత్తి” నంచు న
ల్కరవి, సుధాంశుపాతము దలంపఁగఁ బద్మిని! చంద్రుఁ డట్ల భా
స్కరునకుఁ గోరె; “ ధాత్రి నొకకాంతకు నిర్వరు బోరు కై వడికె.”

ఉపసంహారము అలుక వహింపకమ్మ! నిను నారడిబెట్టితి నంచుఁ బద్మినీ!
కల దొక విన్నపంబు విను కౌరవముఖ్యుడు దండ్రె సెప్ప ప
ల్కుల వినకున్న, వాని విని లోకము నీతి గ్రహించెగాదె! య
టులఁ దలపంగ నీ కివి కఠోరములెనను నీతులే గదా!.

1 అధఃపతనము=అస్తమానము, అనగా నూర్కుడొస్తమించిన వెంటనే పద్మము ముకుళించుకొనును. అట్టితరతరద్రవ
పానము త్రతచే నందు తుమ్మెదలు బంధింపఁబడి యుండునట్లు. 2 ఈపద్మము మదీయ కల్యాణరాధామాధవనాటక
మునుండి సంగ్రహింపఁ బడినదని మనవి. 3 వసు శబ్దము, ధనమందును, కిరణమందును వర్తించునని యూహింపఁదగు.

హిందీ విశ్వరాష్ట్రము కార్మికాభివృద్ధి సంఘం, కామారెడ్డి

శ్రీరామ రాత్రి పాఠశాల, విరాటపట్టణము

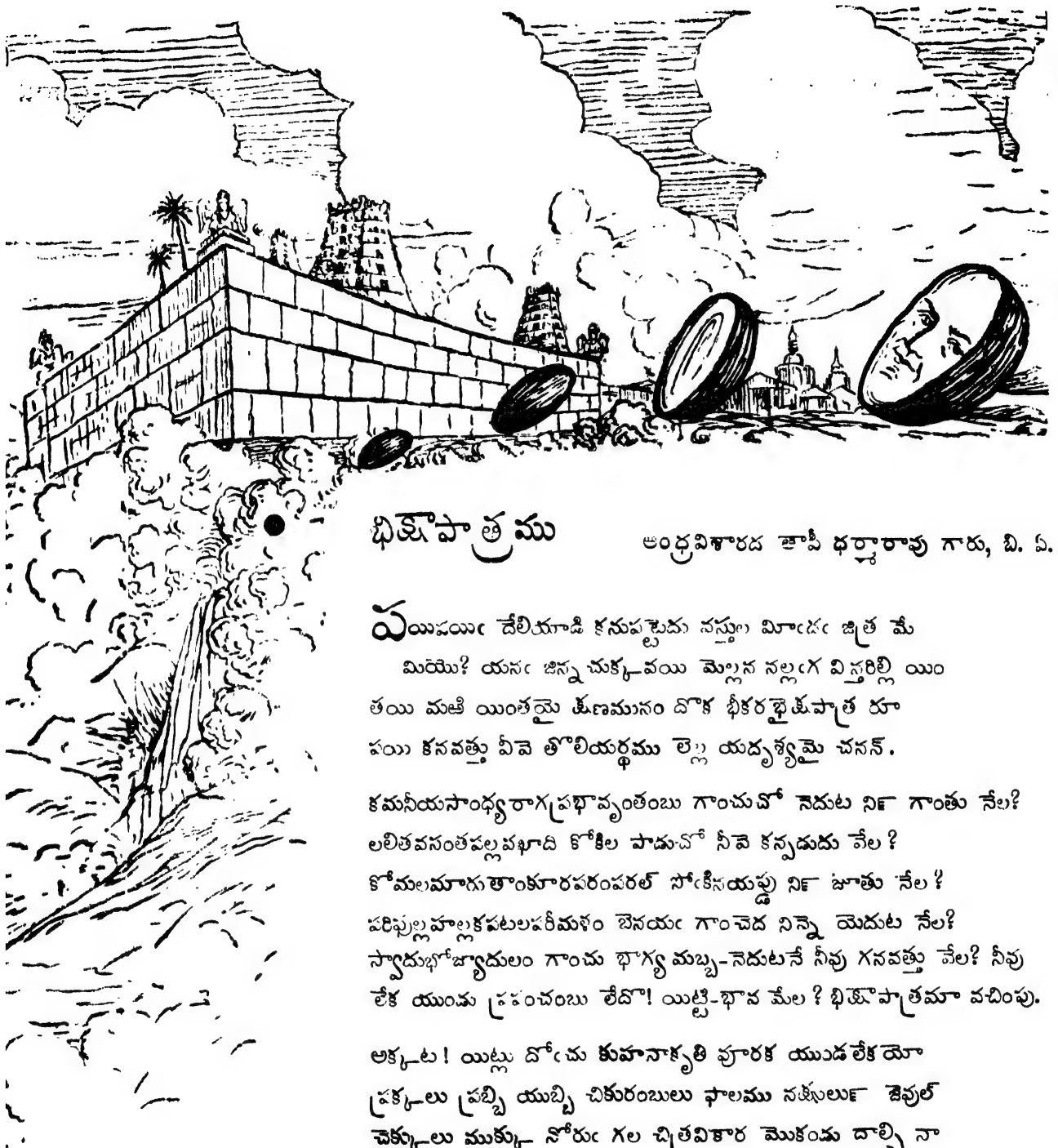
పదిమందిలో పచ్చపచ్చగా నుండక కొండలుబడియుండు కొనున తీట
 “కడుబీదనని మొట్టలిడిన వీడక నెత్తి బుచ్చెన గొను” నన్నమచ్చ మాయ
 “గొటిగించి చెప్పతో గొట్టించి నామమ్ము దిద్దించు” నను నప్రతిష్ఠ వోవ
 “లోక మచ్చెరువంద లోభియై వడ్డికాసులు గూర్చు” నన్నట్టి కొల తొలుగ
 తిరుపతి నగంబునందు గాపురము మాని - ప్రీతి నేటికి నిను శరీరివటోయి!
 శ్రీయువతి వెంటగొని? రామరాయచిత్రి - శరణ! జగదీశ! వేంకటేశ్వర నమోస్తు.

పరపతిచెడి తిరుపతివిడి - నరపతియగు రామవిభుని నగరమునకు గా
 పురమును మార్చితివో; శ్రీవర! సర్వవ్యాపకతను వాటించుటయో?
 ధరణి బీటలువోవ బెరియు బీరెండలు నిండారు పండువెన్నెలలు గాఁగ
 పల్వలంబులజిక్కు పంకిలజలములు కమనీయగంగోదకములు గాఁగ
 బడెబడె నుడిసి వీచెడు వడగాడ్పులు మెల్లని చలునఘమ్మెరలు గాఁగ
 దురుసుగ్రామిణుల త్రోవోపు త్రొక్కిడి సురికోటి నొరసెడి కరణిగాఁగ
 భవవినాశక! భవోదాపానపద్మ - భక్తి తాత్పర్యమున బారవశ్యమెనసి
 తనిపితిమి, తండ్రి! నీమహోత్సవమునందు - వేంకటేశ! అనంతరవిప్రకాశ!.

మలినపదాంశంకలితమ్ములై పాడుకడలెల్ల విఘ్నేమార్గమ్ములయ్యె
 కర్కశపాపాణకంటకావృతములై నిమ్ములు నాట్యరంగమ్ములయ్యె
 సూకరఘుర్గురవ్యాకీర్ణ కశ్మలస్థలములు సంగీతశాలలయ్యె
 పూతిగంధంబుల బాలుచు బీదల కుటీరమ్ములై, యంతఃపురమ్ములయ్యె
 చెన్న పురమయ్యె దైవముదిన్నెపల్లె - విమలమతి, నీకు మా రామవిభుడు జరుపు
 తేరుతిరునాళ్ల, సంబ్రంపు దినముందు - విగతభవపాశ! జగదీశ! వేంకటేశ!.

నిను దివ్యరథమున నిండుభక్తిని నిల్పి తానంత జోదకత్వము వహించు
 నిన్ను బల్యంకిక నీటగా నెక్కించి తానంత వాహకత్వము వహించు
 నిన్ను భూషణముల నెఱి నలంకృతుఁజేసి తానంత సత్కవిత్వము వహించు
 నిను నిండుకొల్వున నినుపార నెలకొల్పి తానంత గాయకత్వము వహించు
 నీకు భక్తుండు, మఱియును మాకు సఖుండు - రామరాజ్ఞోళి, తన్నప్పరత్నమునకు
 చిరసుఖైశ్వర్యములు దయ నేయుమయ్య - విశ్వవిశ్వేశ! మా తండ్రి వేంకటేశ!.

* శ్రీగద్వాల ప్రభువులకు వియ్యంకులును, మహాేశ్వర్య విరాజితులును, దేవ బ్రాహ్మణ భక్తితత్పరులును, కవిపాపా బద్ధకంకణులును, స్వయము కవులును, రసికాకాంక్షులును, నగు మ-రా-రా-శ్రీ ఆర్. రామచెడ్డిగారు బల్లారిజిల్లా, దైవముదిన్నె యను గ్రామమున జరిగించు శ్రీలక్ష్మీ వేంకటేశ్వర కల్యాణోత్సవము సందర్భమున వాగువుగా నవ్వడపప్పుడు రచించిన పద్యములు.

భిక్షాపాత్రము

అంధవికారడ తాపీ ధర్మారావు గారు, బి. ఏ.

పయిపయిఁ దేలియాడి కనుపట్టెదను నస్తుల మీఁదఁ జిత్ర మే
మియ్యె? యనఁ జిన్న చుక్కవయి మెల్లన నల్లఁగ విస్తరిల్లి యిం
తయి మఱి యింతయై ఊణమునం దొక భీకరభైతపాత్ర రూ
పయి కనవత్తు వీవె తొలియర్థము లెల్ల యదృశ్యమై చనన్.

కమనీయసాంధ్యరాగప్రభావృంతంబు గాంచుచో నెదుట నిఁ గాంతు నేల?
లలితవనంతపల్లవఖాది కోకిల పాడుచో నీవె కన్పడుదు వేల?
కోమలమాగుతాంకూరపరంపరల్ సోకినయిల్లు నిఁ జూతు నేల?
పరిపుల్లహల్లకపటలపరీమళం బెనయఁ గాంచెద నిన్నె యెదుట నేల?
స్వాదుభోజ్యాదులం గాంచు భాగ్యమబ్బ-నెదుటనే నీవు గనవత్తు వేల? నీవు
లేక యుండు ప్రపంచంబు లేదో! యిట్టి-భావ మేల? భిక్షాపాత్రమా వచింపు.

అక్కట! యిట్లు దోచు కుహనాకృతి పూరక యుడలేకయో
ప్రక్కలు ప్రబ్బి యుబ్బి చికురంబులు ఫాలము నక్షుల్కు జెవుల్
చెక్కులు ముక్కు నోరుఁ గల చిత్రవికార మొకండు దాల్చి నా
దిక్కునఁ జూడ్కి నిల్చి వెనుదీయక నవ్వుచు వెక్కిరించుటల్!

వ్రాసి కట్టలు గట్టి వైచిన గ్రంథాళి పెల్లనొ మఱి జూపి మెల్లనగుదు
పూహల నిర్మించు నుత్తమపత్రిక లిట్టివా? యని చూపి మిట్టి నగుదు
వాంఛముద్రణదోష మడఁగింపఁ దలపెట్టు పరికరంబులఁ జూపి మురిసి నగుదు
వనతికాలము క్రింద నపహృత మగు విత్త మత్తకుండఁగఁ జూపి మెత్త నగుదు

సజ్జనాత్తసంపాషణ సక్రమవ్య-యాధరీకృత కష్టసమార్జితాల్ప
నేతనముఁ జూపి యొడలెల్ల విఱుగ నగుదు-వేల భీక్షుకపాత్రమా కేలిసేయ?

సనుఁ గని వెక్కిరించు యతనంబున ఫాలము గడ్డ మేడకో
చనెఁ గనుదోయి మూతవడె సన్నగిలెఁ బెనుజెక్కు లొయ్యనొ
య్యన కడుబోసిమై వికటహాసము నూనెను నోరు క్రూరపు
దను పదె మిమ్ముమిమ్మునఁ గనంబడు చిత్రము నీదుచూపునన్!

మాయానిస్తుల వక్రభావ వికస న్మందస్మితాభీల మా
నా యాస్యం బిది యేమి యొక్కత్రుటి బ్రహ్మాండంబు లన్నింటినిఁ
మాయింఁజ జను కాలగవ్వర మనఁ వైశాల్యముఁ బొంది నా
చాయఁ వచ్చునుఁమ్రింగుదానిఁబలె? భిక్షుపాత్రమా చెప్పమా!

అటు చనుదెంచి నన్నును మదార్జినిఁ గూడ నొకేక్షణంబునఁ
గుటుకున మ్రింగి మేలు సమకూర్చెద వంచుఁ దలంచుచుండ నా
పటుతరదుర్భగత్వపు ప్రభావముచేతనొ యేమొ నీవునుఁ
దటుకున నిల్చి చూపెదవు తర్జని భర్జన భీకరాకృతిన్.

రమ్మందువు చేరఁగఁ గై-కొమ్మందువు నిన్ను “భిక్షుకు జను మదె పా
త్ర”మ్మందువు పరయత్నము-వమ్మందువు పొందు వైభవ మ్మందు విలన్.

శిక్షాబుద్ధులు లేరె యెయ్యెడను వాసింగాంచు సత్పాత్రతా
రక్షాదీక్షులు లేరె సత్కవిదర్శితక్షేత్రనిర్మలనా
దక్షుల్ లేరె వదాన్యకేళిరపవిత్రంబైన యాంధ్రావనిఁ
భిక్షుపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

అక్షిద్వంద్వ పటుత్వ మంతయును మాయం గాన, సంగంబుల
దక్షత్వంబు నశింపలే, దతుల మేదశ్శక్తి వైదుష్య న
క్షీయతాపేక్ష తొలంగ, దాంధ్రజననీ ప్రేమాస్థయుం డింద, దో
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

అక్షయ్యంబుగ నుబ్బి తొట్టికొను నూహపీచికల్ గల్గి పుం
క్షేత్రుస్యంబి సుధారసామలగుణాహీనార్థపూర్తాఽబ్ర
త్యక్షోదారమహాశయంబయి కవిస్యం బుండ క్షీరాభియై
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

అక్షిణవ్యథఁ గుందు బందుగులకై యర్థించుటే న్యాయ హా
పతం బందు రదేల? దాతకు నిజాత్తవాత కష్టానకుల్
చక్షుర్గోచరమై మెలంగమిఁ గదా! సారస్వతం బట్టిదే ?
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

నిక్షేపం బన భావ ముండఁ గృతి దాని సూర్యఁగా నెంచుచో
ద్రాక్షాపాకమృదూక్తు లుండ రససామ్రాజ్యంబు దెలుండఁగా
లక్షింపఁజమ నిన్ను లేనిని కరాలగ్నంబుగా నున్నచో,
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

అక్షుద్రశ్రమ నాంధ్రవాఙ్మయచిరోదంచల్ ప్రభోజ్జీవనా
పేక్షా యత్నమునేసి పొందియుఁ గలా విస్తార సౌముఖ్యముఁ
గుఱిం జూపెడు కస్టునిబలెనె నేనుం బోయి యాచింతునే?
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

ఈక్షామాత్రన భవ్యభావహృదయాభీష్టంబు లక్షింపఁగా
దక్షుల్ దానకలావిశారదులు సత్యప్రాభవోదారు లాం
ధ్రక్షాత్రోచితబుద్ధిఁ గొంద టిల నుండ న్నన్ను తాడింతువే?
భిక్షాపాత్రమ యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపెదో!.

పక్షిశ్రేణులఁ గీటకావలి మృగవ్రాతంబునుం జూపులఁ
రక్షింపంగ వలంతియై సుగుణధైర్యంబుల్ పరీక్షించు ని
ష్పక్షాత్ముండు దయామయుండు ననుఁ గావఁ గల్గ ని న్నెంతునే?
భిక్షాపాత్రమ యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపెదో!.

౭. వైద్యము

ప్రకృతిచికిత్సా సిద్ధాంతము

భిషగ్వర, దంతలూరు శ్రీరామచంద్రరాజు గారు

ఈ ప్రకృతిచికిత్సావిధానము ఈ లుత జర్మనీ దేశము డగు డాక్టరు లూయీ కూనే మహాశయునిచే గనుగొనబడి జర్మను భాషయందు దీతనిచే గ్రంథరూపమున బ్రకటింపబడి అతని జీవితకాలముననే యేబదిమాఱులు ప్రకటింపబడి నేటికి వివిధభాషలయందు తర్జుమా గావింపబడి యున్నది. దీనిని బట్టియే యీ ప్రకృతిచికిత్స లోకమున కొంతటి యుత్సాహము కల్గించినదో తెల్లము కాగలదు.

ఈ చికిత్సావిధానమున నితరచికిత్సాయందు వలె రోగనిరూపణము గాని, యావధిసేవనము గాని లేకయే రోగనివారణోపాయము దెలుపబడినది.

రోగములు స్థానభేదముచేగాని, రూపభేదముచే గాని, వివిధనామములు గల్గియున్నను, ఆ రోగము లన్నిటికి దోష మొక్కటియే యనియు, నాదోష మెంత ప్రాబల్యముగ నుండిన రోగ మంత యధికముగ నుండుననియు, నా దోషమును మొదలంట రూపుమాపుట వలన రోగము నశించుననియు, నీచికిత్సాసిద్ధాంతము.

రోగహేతుకమగు దోషము కలుగుటకు ప్రకృతి విరుద్ధములగు నాహారవిహారములే కారణము. ప్రకృతి విరుద్ధములగు నాహారవిహారముల మూలమున, శరీరమందలి యవయవములు (అమలక్ష్వాద్యాశయములు) తమతమ పనుల (మలమూత్ర స్వేదాది బహిష్కరణము) నిర్వహింపజాలకపోవుటచే నా చెడుపదార్థము శరీరమందు క్రమక్రమముగా ఘనీభవించి రోగముల గల్గించుచుండును.

దీనినిబట్టి విచారింప సమస్తరోగములకు కారణము శరీరమున ప్రకృతివిరుద్ధపదార్థము చేరుటయే యనియు, అట్టి పదార్థమే దోషమనియు, తెలియుచున్నది. సర్వరోగ

ములకు గా రణ మొకటియే యనియు, రోగకారణ మొకటియే యగుటా కేసి చికిత్సకూడ నొకటిగానే యుండునలయుననియు, నీమహాత్ము సభిప్రాయము.

అట్టి చికిత్సయే ప్రకృతి చికిత్స. ఈ చికిత్సయందు గటి బాష్పాతప జననంద్రియ స్నానములే దివ్యౌషధములుగను, నుద్రేక జనితములగు లవణాడిప్యంజనమిళితములుకాని స్వాభావికపదార్థ సేవనమే ఔషధముగను జెప్పబడినవి. ఇట్టి ప్రకృతిచికిత్స నొందుటవలన రోగికారణమగు దోషపదార్థము శరీరమునుండి కరగి, బహిర్గతమై, రోగముల మొదలంట నశింపజేయును. అందు బాష్పాతప స్నానములవలన రోగిపదార్థము చెమటరూపమున రోమ కూషములనుండి బహిర్గత మగుచుండును. కటి లింగ స్నానములవలన రోగపదార్థము పొత్తికడుపున జేరి మల మాత్రముల నాశములగుండ బహిర్గత మగుచుండును. మరియు నీచికిత్సవలన రోగపదార్థముయొక్క హెచ్చుతగ్గులనుబట్టి కొందఱకు స్వల్పకాలమునను గొందఱకు దీర్ఘ కాలమునను రోగశాంతి యగును.

చతుర్విధస్నానములయొక్క విధతులు

౧. బాష్పస్నానము.

జేగిసాలో సగమువరకు నీళ్లుపోసి, మూతనేసి, ఆవిరి వచ్చువరకు కాచి, ఆవిరి వచ్చిన వెంటనే రోగి వస్త్రవిసర్జనము గావించుకొని, మంచముపై గాని పేము కుర్చీపైగాని కూర్చుండి, కండ్లకు వేడి తగులకుండునటుల తడివస్త్రముతో కండ్లను గట్టుకొని, ఆవిరి బయటకు పోకుండునటులు ముదుకవస్త్రమును గప్పకొని, యా యా విశ్పాతము కుర్చీకింద నుంచి రోగియొక్క సహనశక్తి ననుసరించి పాత్రపై గప్పియుంచిన మూతను కొంచె కొంచె

ముగా తొలగించుచు రోగము ననుసరించి పదిహేను లగా యతు ముప్పది నిమిషములవరకు ఆవిరిపట్టుట.

షరా—నీటియొక్క వేడి తగ్గి ఆవిరి కొలదికాలము ననే తగ్గును కనుక రెండవ పాత్రము పొయిమిద నుంచి ఆవిరి వచ్చునట్లు సిద్ధముగా నుంచుట, లేక కుర్చీకింద నున్న పాత్రను “ప్లా” మీద నుంచుట.

2. ఆతపస్నానము

సూర్యరశ్మియందు వెల్లకిల బరుండి శిరస్సు, ముఖము, పొత్తికడుపు, వీనికి రశ్మి సోకకుండునట్లుల పచ్చని యాకులచే గాని తడి గుడ్డతోగాని కప్పియుంచి, పలుచనివస్త్రముచే శరీరమంతయు గప్పకొని, బాగుగ చెమటపట్టువరకు ముప్పది లగాయితు అరువది నిమిషములవరకు నుండుట.

3. కటిస్నానము

తొట్టియందు నీళ్లను పోసి, కటిప్రదేశము మునుగు నటుల కొంచెము వెనుకకు వ్రాలి కూర్చుండి, పొత్తికడుపును (ఇరుప్రక్కల నుండు గజ్జయెముకల వరకు) ఒక వైపునుండి మఱియొకవైపునకు ముడుకబట్టతో ఆగక వయస్సురోగము ననుసరించి అయిదునుండి ముప్పది నిమిషములవరకు త్వరత్వరగా రుద్దుచుండుట.

౪. లింగస్నానము

తొట్టిలో నొక కోళ్ల బల్ల నునిచి, బల్లపైని నాలు గంగుళములవరకు నీరుండునట్లుల పోసి, రోగి వస్త్రవిసర్జనము గావించుకొని, యాబల్లపై గూర్చుండి లింగముయొక్క

పోకకు, నీరు తగులకుండునట్లుల ఎడమచేతి వ్రేళ్లతో లింగాగ్రచర్మమును ముందుకు లాగి పోకను గప్పి పట్టుకొని నీట మునుగున ట్లుంచి, ఆచర్మమును రోగము, బలము, వయస్సు ననుసరించి పది లగాయతు అరువది నిమిషముల వరకు కుడిచేతితో మెత్తని ముడుకబట్టచే మృదువుగా రుద్దుచుండుట.

ఆహారము

సులభముగ జీర్ణము గాదగిన పదార్థముల నెంత వరకు జీర్ణశక్తి కలిగియున్నదో అంతవరకు దినుట. రస వంతములగు పండ్లు, పచనముచేయబడిన కాయ, ఆకు, దుంపకూరలు, ధాన్యోష్ణములు (గుమ్మపాలు) మొదలగు పదార్థములను దినుచుండుట. గ్రుడ్లు, చేపలు, సాబాయము, మసాలాలు, మొదలగు సక్రమివిరుద్ధపదార్థముల బహిష్కరించుట.

సంభోగము

ప్రధానముగ జీవనశక్తిని నశింపజేయునది యగుటచే సంభోగక్రియను మొదలంట మానవలసి యుండును. అటుల సాధ్యము కానిచో, బలము ననుసరించి అధమము పదిహేనుదినముల కొకసారి కూడవచ్చును.

ఈచికిత్స నొందు కాలమున శరీరాంతర్గతమైయుండిన దోషము బహిర్గతమగుచు తాత్కాలికబాధలు గలిగిన గలుగవచ్చును. అట్టి సమయమున భయపడి చికిత్స నిలుపక చేయుచుండిన ఆబాధ లన్నియు స్వల్పకాలము ననే శాంతించి రోగమును మొదలంట రూపుమాపును.

వాత పితృకథముల తత్వము

భిషగ్రత్న మధువాపంతుల నత్యనా రాయణయూర్తిగారు

ఈ నా చెప్పబోవు విషయము ప్రాచీనగ్రంథములయందు ప్రస్తావించబడినదియే గాని, నా స్వకపోలకల్పితము గాదు. కాని, ఈ పూర్వకాస్త్రములయందొకచోట విస్తరించి చెప్పబడలేదు.

ఈ విషయము వైద్యులకే యూహింపరానిది. ఇతరులమాట యేల? అయినను వాత పితృ శ్లేష్మములను మూడుమూటలు మాత్రము ప్రజ్ఞుడఱుకును తెలిసిన విషయమే.

ఆయుర్వేదవైద్యు లొకరోగిని పరీక్షించునపుడు వాత పితృ శ్లేష్మములలో నొకటిగాని రెండుగాని మూడుగాని తిన్నగా లేవని చెప్పుచుండునని మన మెఱింగియే యున్నాము.

కాని, అక్కటా! ఈ మూడుదోషముల మర్మమును నక్కగా విప్పిచెప్పగల పండితు డొక్కఁడును లభింపదు. కావున నక్షరాస్యులు కాని పామరులుడక్క నాగరికులగు జను లెవ్వరును నీ విషయమును నమ్ముటలేదు. కాన పామరులకును, విశేషించి పండితులకును, వీని యందు విశ్వాసము గలుగజేయుటకై ప్రయత్నము చేయువలసి యున్నది.

వైద్యులు వాత పితృ శ్లేష్మములు మూడును దోషములని వ్యవహరింతురు. ధాతువులను మాపించునవి; యన పాడుచేయునవి, కాన దోషము లని వ్యవహరింపబడును. అని దోషశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి.

వాత పితృ కథములు దేహధారణమునకు హేతువులని చెప్పుదురు గదా? అవి దేహమును పాడుచేయుట యెట్లు అని ప్రశ్నింతురేమో వినుండు.

రోగమును బుట్టింప హేతువులగు సూక్ష్మములుగాని, హూలములుగాని బాహ్యములగు భూతవిశేషములు కొన్ని కరీరమునందు ప్రవేశించి వాత పితృ శ్లేష్మములలో నొకదానినిగాని రెండినిగాని మూటినిగాని చేరిచి వైషమ్యమును గలిగింపును. తరువాత నట్లు వికృతిబొందిన దోషములు కరీరమునందలి సప్తధాతువులను, పాడుచేయును. కాన నవి మూడును దోషములని జెప్పబడును. ఎట్లన— మన కరీరమునందలి ధాతువులలో నొకటియగు యెముక విరిగినదై మన కరీరమునకు కల్యపై బాధించును. అట్లే, దేహధారణకారణములే వివిధములగు వికారములను బొంది కల్యములనలె దేహమును బాడుచేయు గడఁగింపు. కావుననే స్వస్థుడుగా నున్నపుడు దేహధారణమును జేయునదిగాక ధాతువులనియు, వైషమ్యమును బొందినపుడు కరీరమును బాడుజేయునదిగాన దోషములనియు, వాత పితృ శ్లేష్మములు మూడును జేర్చొనబడుచున్నవి.

అట్లయ్యును నవికృతావస్థయందు గూడ దోషములనియే కాలక్రమమున వ్యవహరింపబడి తఱచుగా దోషములను నామముతోనే ప్రసిద్ధములైనవి.

కొన్నిచోట్ల నొకానొకప్పుడు ధాతువులనియు జెప్పబడును. వాత పితృ శ్లేష్మములయొక్క స్వరూప మెట్టిది? కరీరమునందవి యెచ్చొట నుండును? ఇది ఏయే కార్యముల జేయును? అని విచారించవలసి యున్నది.

జగమునందు సర్వత్ర వీచుచున్నట్టివియు, ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాస రూపమున ప్రతిక్షణమునను మనకు బరిచిత మైనట్టిదియునగు, ఏ నాయువు గలదో యట్టిదే వాతమనియు, ననునాదులయందు గన్పట్టు పచ్చని ద్రవపదార్థ మేది కలదో యదియే పితృమనియు, శ్లేష్మము ప్రకోపించినప్పుడు మన నాసికనుండి వెలువడునట్టిదియే కఫమనియు పామరుజనులవలె పండితులుగూడ నభిప్రాయపడుచున్నారు.

వాతపితృశ్లేష్మముల రూపము లట్టివియే యైనచో నాడీపరీక్ష చేయునపుడు (మణిబంధమునంగు వ్రేల్లించి చూచినపుడు) వాత పితృ శ్లేష్మముల గలివిశేషమెట్లు తెలియును? అట్టి యాకారముగల వాత పితృ శ్లేష్మములకు నిట్టివాడులయందు బ్రవేశ మెట్లు గలుగును? అను ప్రశ్నము గలుగును. దానికి సమాధానము సయంక్తికముగను ననుభవసిద్ధముగను జెప్పగల విద్వాంసులు విరళముగ నున్నారు. కాస్త్రాజ్ఞా లెవ్వరను వాత పితృ శ్లేష్మముల స్వరూపము వెనుక జెప్పిన విధముగా నుండునని యొకప్పుడును జెప్పరు.

బాగుగా బహిరించి చూడగా వాతపితృశ్లేష్మములు మూడు దోషములను మూడు కరీరకత్తులుగా తెలియబుచ్చుచున్నవి. రక్తము గూడ నాల్గదోషముగా పరిగణింపబడుచున్నది. కావుననే యచ్చట రక్తముగూడ వికృతినిబొంది, వాతపితృశ్లేష్మములు వికారమును బొంది వ్యాధులను గలిగించునట్లుగా స్వతంత్రించి వాతరక్తాదులగు రోగములను గలిగించునని వైద్యగ్రంథములయందు పఠించుచున్నాము. కావుననే తరుచుగా రక్తమునకు ధాతుత్వమును, కదాచిత్కముగా దోషత్వమును కాస్త్రమునందు వ్యవహారము గలదు.

ఇప్పుడు కత్తాత్మకములగు వాతపితృశ్లేష్మములను మూడు దోషములమన కరీరమున కేమి యుపయోగము గలదు? అనుప్రశ్నకు సమాధానము జెప్పవలసి యున్నది.

రసరక్తాదులగు సప్తధాతువులచేతను కరీరము నిర్మింపబడిన దని మన మందఱును నిశ్చయించుచున్నాము. అపాయమును జేయు బాహ్య పదార్థములచేతగాని మఱి యితిర హేతువులచేతగాని సప్తధాతు

మనుచుండు శరీరమునకు విషమత్తులు గలిగినచో నీవాతపిత్తశ్లేష్మములను మూడుదోషములను శరీరమును పోషించుటకును కాపాడుటకును భగవంతునిచే నేర్పాటుచేయబడినవి. రసరక్తాది సప్తధాతువులకు ననుకూలముగానిదియు, అత్యంతము విరోధమైనట్టిదియు నగు ద్రవ్య మేదని దేహమునం దెట్లో ప్రవేశించినచో నపుడే వాతపిత్తకఫములలో నొకటిగాని రెంటిగాని మూడున కలిసికాని శక్తులగు నాద్రవ్యమును బయటికి ద్రోసివేయుట ప్రతిపదమందును బ్రయత్నించును. ఇట్లేదేహదేహమునందు బ్రవేశించి దోషమగుచున్న బాహ్యపదార్థములు బహిష్కరించునని యైనచో, దోషములని వ్యవహరింపబడు వాతపిత్తశ్లేష్మములను శక్తులు మూడును వానిని బయటికి ద్రోసివేసి రసరక్తాది సప్తధాతువులను తెచ్చగా బరిపాలించును. అట్లుగాక దోషములే దుర్బలమైనచో దేహమునందు జొచ్చి శక్తులైన బాహ్యపదార్థములే నీర్యంతములై తిమ్మను ద్రోసివేయజూచు వాతపిత్తశ్లేష్మములతో జోరాడి వాని కన్యోన్యవైషమ్యము గలిగించి విషమములగు నాదోషములతోగూడ గ్రహముగా సప్తధాతువులను పాడుచేయును.

ఈగారంభమునకు దేహపులగు బాహ్యద్రవ్యములు శరీరమున ప్రవేశించి, మొట్టమొదటను సర్విదా రక్షించుటకు సిద్ధములైయున్న శక్తిత్రయోగములగు దోషములకు వైషమ్యమును గలిగించుటకేసి, సర్వరోగములు పుట్టుటకు మందు వాతపిత్తశ్లేష్మములే వైషమ్యమును బొందునని నేలినదిగావున, ప్రతిరోగమునందును ముందుగా వాతపిత్తశ్లేష్మముల స్థితిగతులే పరిశీలంపబడవలయునని శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నయవి.

శరీరము సంపదాతువులచేతను నిర్మింపబడిన దిను విషయము సర్వశాస్త్రములకు సమ్మతివైనదయ్యె; ఈ దేహమునందు పృథివ్యాది భాగము లేవి యేవి? వానివాని పను లెట్టివి? యను ప్రశ్నములకు సమాధానము చెప్పినచో, వాతపిత్తకఫముల మాటియొక్క తత్త్వము చాలనరకు చెప్పినట్లే యగును.

శరీరమునందలి సప్తధాతువులను చాలనరకు పృథివీభూతియు యొక్క యంశముచేతనే నిర్మింపబడినది. ఏయనగా, ఆకారముగల సకలపదార్థములను పృథివీభాగములుగానే శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుదురు గదా? రసరక్తాదులగు రెండు మూడు ధాతువులు జలాంశముచే చేయబడినవి చెప్ప గొందఱు సాహసించుచును గాని నూత్నసృష్టిలో బరిశీలించి చూచినచో, నాకారము గలుగుట, గంధము గలుగుట మొదలగు లక్షణములచేతను, మరికొన్ని యితరనూత్నాంశములచేతను రసరక్తాదులగూడ ద్రవద్రవ్యములనై బయటికి కనుపట్టుచున్నను పృథివీనికారము లని పక్షపాతములేని పండితులకు తెప్పకతప్పదు.

అట్లయినచో నధికములగు పృథివీ భాగములచే జేయబడిన సప్తధాతువులను మిగిలిన నాలుగుధాతువులకును నాధారము లగు నందురా? యని మీ రడుగవచ్చినచో, ఔను; ఘనములు, మందములు

నగు పృథివీభాగములచే నావిర్భవించిన సప్తధాతువులకును దమతమ పనులను జేసికొనుటకును, తమకు నాపదలనుండి తప్పించుకొనుటకును స్వాతంత్ర్యము లేమింజేసి, వానిని బరిపాలించుటకును వానిపనులను నిర్వహించుటకును జలాంశముచే కఫమును, లేజో భాగముచే పిత్తమును, వాయుభాగముచే వాతమును పుట్టింపబడినవి. కావుననే జలసంబంధములగు గుణములు శ్లేష్మమునకును, లేజస్సంబంధములగు గుణములు పిత్తమునకును, వాయుసంబంధములగు గుణములు వాతమునకును వైద్య శాస్త్రమునందు జెప్పబడినవి. ఇందులకై పరకమునందలి వాతకలాకలిగూర్చాయమును జూడవచ్చును. ఇక వైద్యవిద్యకు అకాశము యొక్క యంశముచే నేది నిర్మింపబడినదో తెలుపవలయున్నది.

అతిసూక్ష్మమును, హావ్యాకారమును నగు నాకాశముయొక్క యంశముచే నూత్నమునకంటె నూత్నమైనదగు మనస్సును నిర్మియము నిర్మింపబడినదని తలంతుము. పృథివీవికారములగు సప్తధాతువులయొక్క పరిపాలనమకొరకు వాతపిత్తకఫములనై నాకాశవికారముగు మనస్సునకు సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సు అను మూడు నూత్న భావము లుపయించినవి. సప్తధాతుమయంబగు దేహమునకు, మనస్సునకు నైర్దిష్ఠసంబంధము గలనో వాతపిత్తకఫములకు, సత్త్వరజస్తమోగుణములకు నైర్దిష్ఠసంబంధము గలదని మనము తెలియచున్నాము. ఈకారముచేతనే మనుష్యుల ప్రకృతులను జెప్పునప్పుడు వాతప్రకృతి తమోగుణభూయిష్ఠుడనియు, పిత్తప్రకృతి రజోగుణభూయిష్ఠుడనియు, శ్లేష్మప్రకృతి సత్త్వగుణభూయిష్ఠుడనియు వివరింపబడియున్నది. ఇందులకై సుశ్రుతశారీరమనందలి నాల్గవ యధ్యాయమును జూడవచ్చును.

శరీరమందలి నాడిమండలముద్వారా మనస్సునకును దెలియని వివిధములగు క్షేరణభేదములచే సకలకార్యములను జేయబడుచున్నవి. ఆపనులన్నియు వాతమను పేరుగల యొకానొక శక్తిచే చేయబడుచున్నవిని యూహింతుము. నాడులయందు చైతన్యప్రభావముచే శీఘ్రముగా పరుగెత్తు నొకానొక విషయమే వాతమని పిలువబడుకొని విశేషమని యూహింపబడుచున్నది. అయావిషయములను దలచునంతలో నతిశీఘ్రముగా నాడులగుండా బరుగెత్తుటం జేసియు, వెంటనే కార్యము లనివేగముగా జేయబడుటం జేసియు నీశక్తి వాతమనియు, వాయునినను జెప్పబడుచున్నది. సప్తధాతువులకు గంధము, గలియని రెండ్రములు గలవు. గంధమును నర్థముచే నాయావిషయములను పరిశీలించుటయు, గతి యనునర్థముచే నవయవముల నాయా యుచిత కార్యములయందు బ్రవర్తింప చేకరింపబడునను రెండువిషయములను సంగతిము లయ్యెను. ఒకానొక శరీరప్రదేశమునందు ఏదియో తాకిన చోడనే వాయునను పేరుగల శక్తి బుద్ధియొక్క మూలస్థానమునకు నావిషయములను గొనిపోయి, అవిషయమున కనుగుణమైన పని జేయుటకై మరల బుద్ధియొక్క మూలస్థానమునుండి సందేశములను

ఆంధ్రప్రదేశ్ శుక్ల సంవత్సరాదిని

శ్రీ వామదేవ స్వరూపం, రామరూపం, కర్ణావతారం, తోడ్పాటు, పక్కతీర స్తంభ పరిసరములలో
జోల తూర్పు భాగము, ఏనుగువాగులో, ధర్మపురియ్య

అల్లసాని రాజు కుమారులందరూ, తిరువనంతకూరు

గొట్టె శివలింగం, వామదేవ పరిసరము

గానితెచ్చి యాయా యనయనములకు నిచ్చును. అనియే వాతనామ ముగల శక్తి.

మనము తిను పదార్థములను జీర్ణముచేయుటకై ప్రేగులనగు జాతరాన్ని యను పేరుగల యొకానొక వేడిమి యావిర్భవించును. అది యను, రక్తముగుండా సర్వానయనములను వ్యాపించియున్న శరీర సంబంధముగు సుతీయొక వేడిమియును, రెండును, గలసి పిత్తమని వ్యవహరింప బడుచున్నవి. శరీరసంబంధమును వేడిమినే యింగ్లీషులో 'ఎని మెత్ హీట్' అని చెప్పుదురు. పిత్తవోమమని పిలువబడు నీశక్తి సప్త ధాతువులయందును, శరీరమున కావశ్యకములగు సదార్థములయందును ఆయా భాగములను పక్వముజేసి ధాతువులను వానికి వానికి దగిన పక్వా శియములందుచి శరీరమును గాపాడుచున్నది.

మనశరీరమునం దీకేములగు ప్రోత్సస్థులయందు బ్రవహించుచు పొందునట్లయి 'లెస్కీ'యను పేరుతో వ్యవహరింపబడు ప్రవప్రవ్యమే కఫమని నిశ్చయించుచున్నాము. వీలయన, నైద్యకమునందు కఫము నకు చెప్పబడిన తెలుపు మొదలైన నుగములు దీనికి గలవు. కావునను, శరీర సంతతుమునకయి ధాతువులయొక్కయు, బాహ్యంతరావయవముల యొక్కయు, పనులను నిర్వర్తించుటకై యొక్క శక్తి యుండవలయు టను దీనికి కఫత్వము జెప్పకతప్పదు. ఆలస్కీ శరీరమునందు జూచ్చిన ప్రతికూలపదార్థములను బలాత్కరముగా నవలకు ప్రోసివేయుటకయి ప్రయత్నించును. లేక తాను వానిని లోపలనే యుంచి హరింపజేయును; లస్కీ యను కఫమున కట్టిగుఱము గలదు కావుననే శ్లిష్ణపదార్థము నందును, ఇతరములగు విషవ్యాధులయందును ఆయా రోగములకు

కారణమునైన విషక్రిమిసంబంధములగు పదార్థములను బట్టి తీసికొనినన్ని గజ్జలు మొదలగు వానియందు చేచిన శ్లేష్మగ్రంథులయందు చేర్చి, వానితో గూర్చి పోగొడి వెపలద్రోయ వచ్చును.

ఇక శరీరసంబంధములగు పనులు చేయుటలో దోషత్రయమునకు మగిల మోచ్చుత్సాహము దలిపి యావ్యాసమును ముగించును. దోషత్రయ మునందును వాతమునకు ప్రబలత్వము గలదిని గూర్చుత్వేదప్రద్యుల కల్ల గతును దలిసినవిషయమే. పిత్తకఫములుగూడ స్వయముగా శరీరకర్మములను నిర్వహించిని జేయుచున్నమాట నిజమే. అయినను సప్తధాతువు లనునట్టి కఫసృష్టములనుగూడ నియోగించునది వాతమే యని శాస్త్రములచేయు, స్రవ్యత్వప్రమామచేతను గూడ మేము తెలియుచున్నాము. బుద్ధిని, నింద్రులములకును వాతమే నియోక్తయని చెప్పగా నిక కఫపిత్తములను నియోగించునది వాతమని వేర చెప్పవలయునా? వాత మొక్కటియే గూర్వశ్యకములగు పనులయందును కఫపిత్తములను నర్హ్యు యాశయములగుండా నిజపుచున్నది. కఫపిత్తములకువలె సప్త ధాతువులకును వాగూపనులయందు సాహాయ్యము జేయుచున్నది. కావుననే కఫపిత్తములను, సప్తధాతువులను, సకలశరీరమును గూడ దనయధీనము జేసికొని స్వాతంత్ర్యముతో స్వయముగా బరిపాలించుచున్నది. కావుననే

శ్లో. పిత్తం పంగు కఫః పంగుః, పంగవో మలధాతవః;
వాయునా యత్ర నీయం శే, త్రిత గచ్ఛంతి మేఘవత్.

అని పఠింపబడినది.

ఆంధ్రదినపత్రిక

ఆంధ్రదినపత్రిక	పొరుగురివారికి	చెన్నపట్నంవారికి
సంవత్సరమునకు	౨౪-౦-౦	౨౦-౦-౦
ఆరుమాసములకు	౧౨-౦-౦	౧౦-౦-౦
మూడుమాసములకు	౬-౪-౦	౫-౪-౦
మాసమునకు	౨-౨-౦	౧-౧౨-౦

వారపత్రిక

వారపత్రికకు సంవత్సరచందా

౪-౦-౦

వారపత్రిక సంవత్సరమునకు తక్కువ కాలమునకు పంపబడిదు.

సంవత్సరాది సంచిక

దినపత్రిక చందాదారులకు	౧-౦-౦	వారపత్రిక చందాదారులకు	౧-౪-౦
చందాదారులు కానివారికి	౨-౦-౦	పాతసంచికలు సంచిక	౧-౦-౦
సంచికల సంపుటకు తపాలఖర్చులు ప్రతి	౧		౦-౪-౦

సూక్ష్మ సూక్ష్మ వైద్యము

పొన్నాడ వెంటిటరావుగారు, బి. ఏ., హెచ్. యం. బి.

మానవుని భగవంతుడు ఎండుకొరకైన సృజించినాడో చెప్పటం చాల కష్టము. అయితే ఒక సంగతి మాత్రము స్పష్టముగా గనబడుచున్నది. ప్రతి జీవమును, అంగులలో మనుష్యుడు ఎక్కువగాను, నిర్విచారము గాను, సౌఖ్యము గాను జీవింపజేసినది కోరుచుండును. కాన సుఖజీవనమే పరమాపథి గాని కష్టజీవనము అనాంధ్రనీయమని యెల్లగును ఎరుగుదురు.

సౌఖ్య జీవనమున కాధారములలో ముఖ్యమైనది ఆరోగ్యము. ఆరోగ్యము లేనిదే సౌఖ్య మెప్పుడును ఉండదు. ఆరోగ్యము ప్రతి మనుజునికీని జన్మహక్కుయై యున్నది. ఈ ప్రపంచములో యెవ్వడు, తాను రోగిననియు బాధపడుచున్నాననియు దుఃఖించుచుండునో, నాడు ఆశక్తుడనియు, అప్రాజ్ఞుడనియు, అట్టివానిని తమిగ్గన వీలులేదనియు అధునిక ఆమెరికను ప్రకృతిశాస్త్రవేత్త యయిన బెర్నార్డు మాక్ఫాడనుగారు (Bernarr Macfadden) చెప్పుచున్నారు.

మానవుడు ప్రకృతిహితయొక్క పుత్రుడై యుండి, భగవత్ప్రసారమైన ప్రకృతిలో నుండి జనించినాడు. చుదకు ప్రకృతిలోనే కలసి అంతరించుచున్నాడు. అయితే ప్రకృతిజీవనము చేయుటకు బగులుగా అవివేకియై వికృతి జీవనము చేయుచున్నాడు. స్వాభావికజీవనము చేయునంత కాలము మానవునికి ఏవిధమైన రోగమును కలుగదు. ఏ బాధయును, రోగమును కలుగకుండు జీవనము చేయుటయే ప్రాజ్ఞుని లక్షణము. Prevention is always better than cure.

కాని నాగరికతా పితామహ నిగంతుక ప్రభుత్వములో ప్రకృతి జీవనమును, రోగనిరోధమును అసాధ్యమయిపోయినవి. కృత్రిమజీవనము, కృత్రిమాభ్యాసములు, కృత్రిమపద్ధతులు, కృత్రిమాహారము, అన్నియు అస్వాభావికములై పోయి, ఆరోగ్యము పోయి, అనారోగ్యమే సరిపాటయిపోయినది. ఈ అస్వాభావికజీవనము దినదినమును అనేకరకముల వ్యాధులను జనింపజేయుచున్నది. మానవ ప్రపంచములో నూటికి తొంబదికన్న యెక్కువగా అనారోగ్యవంతులై యున్నారు. రోగము లెక్కువైన కొలది వైద్యు లెక్కువగుచున్నారు. అయినను రోగములు మరింత హెచ్చుచుండుటయే గాని తగ్గుచుండుట లేదు. భావికాలములో సాధారణ మనుష్యులకు జీవనమే గడుచుట కష్టమైయుండి, సంసార సముద్రములో చారా పుత్రాదులతో ఈదలేక మునుగుచు లేలుచు కొట్టుకొనుచుండగా, ఆరోగ్య విషయమును గురించి యోచించుటకు సామాజికము లేదు. బీదసాదలకు వైద్య

మెట్లు దొగకును? వైద్యుడు భవవంతులతో గాని, బీదవాండ్రతో మాటాడువా? వైద్యుల కివ్వవలసిన ఖర్చును, మందుల విలువయును భరించుట కష్టము గాన అనేకులు తమ వ్యాధుల ననుభవించుచు మౌనకు వ్నారు. హోమియోపతి వైద్య స్థాపనా చార్యుడైన హోనిమనుగారు తమ “ఆర్థవను” లో వివరించినట్లు, రోగములను త్వరితముగను, శాశ్వతముగను కుదుర్చుటయే గాక, బీదసాదలకు సహితము అందుబాటులో నుండునదే సరియైన వైద్యము. ఇప్పుడు ప్రభుత్వమువారు ఆదరించుచున్న “బ్లూప్రతి” వైద్యమునకు పై లక్షణము లేవియు లేనందున హోనిమనుగారు తమజీవిత మంతయు ధారనోసి “హోమియోపతి” వైద్య శాస్త్రమును నిర్మించినారు. అయితే హోమియోపతి వైద్యము అన్ని విధముల మిక్కిలి యుత్కృష్టమైన వైద్యమే అయినను, శాస్త్రము మిక్కిలి విశాలమై యుండుట చేతను, విస్తారము కృషిచేసి, అనేక గ్రంథములు వ్రాసినగాని అంపలి మూలమును గ్రహించుట కష్టము. అంగుకు ప్రత్యేక శిక్షణము సందించ గాని హోమియోపతి వైద్యము సులభము కాదు.

హోమియోపతి వైద్యము కన్న అనేక రేట్లు మిక్కిలి సులభ గ్రాహ్యముగా నుండునట్లును, బీదసాదలకు చౌకగా నుండునట్లు, వైద్యుని సహాయ వాసనము లేకుండు ప్రతి పురుషుడును, స్త్రీయు సహితము గ్రహించగలిగి తమ వ్యాధులను తమ నివారించుకొన గలుగుటకు వీలుగా నుండు వైద్య శాస్త్రమును జర్మనీలోనీ ఓల్కెను బర్గునాస్త్రవ్యలు, సూక్ష్మరుగారు నిర్మించినారు.

సూక్ష్మరుగారి వైద్య శాస్త్రములోని మూలము, పద్ధతులు, సాంప్రదాయములు, రోగ నిదానము, వైద్య విధానము, అన్నియు సులభ గ్రాహ్యములు. వీరి శాస్త్రములోని వస్తుసముదాయ మంతయు పండ్రెండులక్షలములలోనే యిమిడి యున్నది. ప్రపంచములోని మానవ జీవితము నావరించుచున్న రోగము లన్నియు నీద్యాదళిలలగు ప్రయోగము వల్లనే కుదురుచునని సూక్ష్మరుగారి శాస్త్రము. నా యొక్కయు, నా మిత్రుల యొక్కయు అనుభవమును బట్టి గూడ, సాధారణముగా కుదురుటకు సామాజికమున్న వ్యాధులన్నియు ఈ ద్యాదళిలలగుములవల్ల కుదురుచున్నవి. మిక్కిలి భవవంతులు గాని సాధారణ సంసారులు, వైద్యుల ఖర్చులు భరించలేని సామాన్య గృహస్థులు సు సూక్ష్మరు వైద్య మవలంబించుటవలన వ్యయ ప్రయాసల నుండి తప్పించుకొన గలరు. ప్రతి మనుష్యుడును తనకు తాను వైద్యము చేసుకొని రోగ నివారణ చేసుకొన గల్గును.

నూష్టరుగారి వైద్యము జీవరసాయన శాస్త్రము (Biochemistry) తో కూడియున్నది. నూష్టరుకు పూర్వము అనేకలు రోగ కారణములును, రోగ తత్వమును విమర్శించుచు, అనేక సాంప్రదాయముల నేర్పరచినారు. అందులో "విజ్ఞాన" గారి జీవాణువునకు సంబంధించిన రోగలక్షణ శాస్త్రము (Cellular pathology) నూష్టరుగారి మనస్సు నాకర్షించినది. ఈ జీవాణువు సాంప్రదాయమును దాక్టరు మోల్బాస్టుగారు తమ "జీవచక్రము" (Cycle of Life) అను గ్రంథములో వివరించి యున్నారు. నూష్టరుగారు ప్రసిద్ధి గాంచిన వైద్యుడై యుండుట చేతను, రోగ వివాచన విధానములలో పరిశోధనలు చేయుచుండుట చేతను, దాక్టరు విరోచ్చిగారి యొక్కయు, మోల్బాస్టుగారి యొక్కయు సాంప్రదాయములను స్వీకరించి పరిశోధించి, తమ నూతన శాస్త్ర విషయమును నిర్మించినారు.

తమ పరిశోధనా ఫలితముగా, జీవాణువే మానవ శరీరమునకు మూలాధారమని నిశ్చయించినారు. నూష్టరుగారి సిద్ధాంతముల ప్రకారము శరీరములో నిండియు పదార్థమును (organic matter), అవయవముల సంబంధము లేని నిర్జీవ పదార్థము (Inorganic matter), జలము మొదలగు పదార్థములు కలిసియుండు ననియు, నిర్జీవ పదార్థములైన సున్నము, పొటాషియము, సోడియము, లోహము, మగ్నీషియముల యొక్క లవణములు శరీరములోని ప్రతి కోశము యొక్కయు జీవాణువులలో ఒక నిర్మితమైన పరిణామములో ఉండుననియు పరిశోధించబడినది. ఈ నిర్జీవ పదార్థములు, అనిగా, పై లవణములు లేనిరెండల, ఇంద్రియ పదార్థము (organic matter) నిరుపయోగమై పోవును. ఈ కోశ లవణములు ఇంద్రియ పదార్థముతో కలసి, శరీరము అవరోధాత్మకములు పని చేయుచుండుట వలన అతనికి పోయి, క్షీణించి నశించుచున్న అవయవములను, శక్తులను, రక్తమును, కండరములను తిరిగి పునరుద్ధరింప జేయుచు, ఎప్పటి కప్పుడు శరీరమును యథాస్థితి లోనికి వెంటనే తప్పించుచును. శరీరములోని క్షీణత ధాతువు (Albumen), చక్కెర, చమురు పదార్థము, జలము, తొంతవము (Fibrine) మొదలైన పదార్థములతో గల జీవాణుల లవణములు ప్రతి నిమిషమున అగిరిపోవుచున్న కోశములను బలపరచుచు శరీరమును శిథిలము కాకుండ కాపాడు చుండును. కనుక ఈ కోశలవణములు లేక జీవాణులవణములు నిర్మితమైన పరిణామములలో నుండునంత కాలము మాత్రమే దేహోరోగ్యము సరి అయిన స్థితిలో నుండునని నూష్టరుగారు గ్రహించినారు. ఈ కోశలవణములు సరియయిన పరిణామములలో లేనప్పుడు, ఇంద్రియ పదార్థము నిరుపయోగమై, వృథాగా స్తంభించి నిలిచిపోవును. అవయవములు వాటి పనిని చేయలేక ఊరకుండును. వివిధములయిన రోగము లుద్భవించును. నూష్టరు సిద్ధాంతము ప్రకారము రోగమునకు కారణము జీవాణులవణము లోపించుటయే.

నూష్టరుగారు తమ పరిశోధనలవలన మానవ శరీరములో ఇంద్రియ పదార్థములైన క్షీణతధాతువు, తొంతవము, శ్లష్మము, చక్కెర, చమురు పదార్థము, జలమును గాక, ప్రతి కోశముందును, ప్రతి జీవాణువునందును సున్నము, పొటాషియము, సోడియము, లోహము, మగ్నీషియం అనువాటి యొక్క లవణములు అన్నియు పండెందు

లవణములు కలవనియు, ఈ లవణములలో నేది లోపించినను తత్సంబంధమైన వ్యాధి జనించు ననియు సిద్ధాంతము చేసినారు.

ఈ లవణములు: 1 ఫ్లోరంఫోస్ఫారికం, 2 కాలీయ్యూరియేటిక, 3 కాలీ సల్ఫూరికం, 4 కాలీ ఫోస్ఫారికం, 5 కాల్క్రియా పోస్ఫారికం, 6 కాల్క్రియా సల్ఫూరికం, 7 కాల్క్రియా ఫ్లోరికా, 8 నేట్రం పోస్ఫారికం, 9 నేట్రం మ్యూరియేటికం, 10 నేట్రం సల్ఫూరికం, 11 మగ్నీషియా పోస్ఫారికం, 12 సిలిసియా అనునవి.

ఈ శాస్త్రము శరీరములో అంతర్భాగములు, అందలి వస్తువముదాయములు, వాటి హాడికల వివరములను తెలియజేయునది గాన జీవరసాయనశాస్త్రము (Biochemistry or chemistry of life) అని పిలువబడును. పైన ఉదహరించిన ద్వంద్వ లవణములును జీవరసాయనశాస్త్రములో నూష్టరుగారు విమర్శించి స్థాపించినారు గాన పీటెని నూష్టరుగారి కోశలవణములు లేక జీవాణులవణములు (Schlessler's Tissue or cell salts) లేక (Biochemic Salts) లేక ద్వంద్వ కోశ లవణములు అను పేర్లతో పిలుచుచున్నారు.

నూష్టరుగారు తమ నూతన వైద్య విధానము వలన రోగ ప్రపంచమున కొంతేనియు మేలు చేసినారు. ఈ వైద్యము బీదలకు వర ప్రసాదము. నూష్టరు లవణములు అన్నియు ఒకే మోస్తరుగా నుండును. అల్పపరిమితి యశువు ఇంగ్లీషు నాంతులకన్న అనేక రెట్లు, అనగా చిగిర కల్లుయినను దివ్యమున చెప్పబడుచును. మరియు అంతకన్న ఎక్కువ బాగుగా పని చేయును. బ్రెష్ల ప్రయోగములో పారబాట్లు కలిగినను ఏమియు వికటించదు. మోతారు ఎంత యెక్కువ యయినను ప్రమాదించదు. ప్రపంచములో నింతకన్న నెక్కువ మురక్షితి మైసెట్టియు, తిమ్మప ప్రమాదకరమైసెట్టియు మందులు లేవు.

హోమోపతి వైద్యశాస్త్రమునకును, జీవరసాయన వైద్యశాస్త్రమునకును మూలములోనే భేదమున్నది. హోమోపతిగారు తమ శాస్త్రమును సారూప్యసాంప్రదాయము (Law of Similars) మీదను, నూష్టరుగారు తమ శాస్త్రమును శరీరములో పెంచిన కోశలవణములను సర్దుబాటుచేయుట వలన రోగవిముక్తి చేయగల్గుట (Supplying the Pathological deficiencies) యను సాంప్రదాయము మీదను నిర్మించినారు.

రోగనిదానమునకు ఏమియు యంత్రములు గాని, పనిముట్లు గాని మరి యేభేదజములుగాని అవసరములేదు. రోగమును, రోగిని పరీక్షించి రోగకారణమేమి? రోగియందు ద్వంద్వలవణములలో యేల వాము లోపించుటవలన యావ్యాధి కలిగినది? అనునంగతి జాగ్రత్తగా యోచించి, లోపించిన లవణములను సరిగా గుర్తించుటయే రోగనిదానమైయున్నది. చికిత్సావిధానము కూడ మిక్కిలి సులభమైనది. రోగనిదానముచేసి, రోగిని పరీక్షించి, లోపించిన లవణములను సర్దుబాటు చేయుటయే ఈ శాస్త్రములోని చికిత్సావిధానము. ప్రతిరోగమును ఏ కోశలవణ లోపమునల్ల కలిగినదో గ్రహించవలెను.

రోగియొక్క శరీరములో లోహభాస్వరియ లోపించిన దనుకొనుదు! అది మనము గ్రహించుటెట్లు? రోగియొక్క శరీరములోని రక్తము పలుచబడినట్లును, రోగి రక్తహీనముగా కనబడినపుడును, జ్వరముచే బాధపడుచున్నపుడును, రోగికి లోహము ప్రయోగించినచేయున్నదని గ్రహించవలెను. ఇట్లే ఎముకలసంబంధమైన రోగములు కలిగినప్పుడు మున్నము లేక కాల్షియము లభ్యమగుట గ్రహించవలెను. ఇట్లే మజ్జాతంతువుల కోశములలో (nerve-cells) జబ్బుగానున్నయెడల మగ్నీషియాఫోస్ఫారికం వాడవలెను. మరియు కండరకోశములు (muscle-cells) లో కాల్షియం, ఫెర్రం లభ్యములు, కాలీయము, ఉన్నదియు, త్రికార్బోనేటులు (carbo-nate-cells) ఆముత్త్యచకోశములు (mucous-cells) లోను, ఇవిగ్రహించవలసిన పదార్థములలోను సేతుంయూరు ఉన్నదనియు తెలియజేసెను. ఇట్లే యేమేలవగాను ఏయేకోశములలోను, అవయవములలోను, కండరములలోను ఉన్నదియును, ఏ అవయవములో, శరీరములోని యేభాగముందు, ఏపదార్థముందు ఏలవగాములు సహజస్థితిలో నుండునదియు తెలిగినచో దానినిబట్టియు, రోగిసానమునుబట్టియు, రోగిబాధలను, లక్షణములనుబట్టియు ద్వాదశలవగాములలోను లోపించినట్టిదానిని సులభముగ గుర్తించగలము.

రోగియందున్న లవణలోపమును గ్రహించిన పిమ్మట మిగిలిన చికిత్సాపద్ధతులు సులభమే. హోమియోపతి వైద్యములోనలానే, ఈ లవణములునుండి స్వల్పమోతాదులలోనే యివ్వవలెను. సూక్ష్మముగాను సాధారణముగా భజనములు 6 X వాడు చుండవలెను. ఫెర్రంఫాస్, కార్బోరీయా, ఫోస్ఫారికా మూత్రము 12 X లో ఉపయోగించుచుండిరి.

పథ్యపానములు మొదలగు విషయములన్నియు అన్నివైద్యములందు నొకేరితిగా నుండును. సాధ్యమైనంతవరకు ప్రకృతిమార్గములవలంబించి సాత్వికాహార నియమములు పాటించిన మేలు కలుగును. ఈద్వాదశలవగాముల సంగతి నీక్రింద కొంచెము సూచించెదను.

1. కార్బోరీయా ఫోస్ఫారికా—ఎముకలు, దంతములు, చర్మము, దేహములోనుండి సాగుచుండెను మృదువైన తాంత్రికములలో నుండును. ఈ లవణము లోపించినప్పుడు దంతరోగములు, చర్మరోగములు, కడుములుకట్టుట, గింజిబిళ్లలు, తిమ్మలు వాచుట, కంటిలోపువ్వు, పంటియగుళ్లు ఉబ్బుట, మూలకంక, స్త్రీమర్మావయవము సానముత్యపుట, మొదలగు అనేకరోగములు కలుగును.

2. కార్బోరీయా ఫోస్ఫారికా—ఇది అన్ని జీవాణువులలోను, ముఖ్యముగా ఎముకల (bone-cells) లోను నుండుటవలన దీనిలో పమున, త్మణుణుణును మార్చుచేందు జీవాణువులను బాగుచేయుటయు, క్రొత్తజీవాణువులు తయారు చేయుటయు ఉండదు. రక్తవిహీనము, అశీర్ణము, ఎముకలు బలపడకపోవుట, చిన్నబిడ్డల రికెట్సు వ్యాధి, తిమ్మిరిరోగము, ఈడ్పులు మొదలగు వ్యాధులలో ఈలవణము అవసరముగా పనిచేయును. ఇది కొప్ప బలవర్ధకావధము (Tonic).

3. కార్బోరీయా ఫోస్ఫారికా—ఈలవణలోపమున ప్రణామము, కురుపులు మొదలగు చర్మవ్యాధులును, శరీరమందలి పసుపురంగుల విసర్జనములును, కర్ణరోగములును, రాచపుండు మొదలగు రోగములును గలుగును.

4. ఫెర్రం ఫోస్ఫారికా—ఇది దేహమందలి యీరనిరక్తము లోను, యేర రక్తకణములలోను ఉండును. ఇది లోపించిన యెడల జ్వరము, ఉష్ణము, నావులు, రక్తహీనము, దగ్గు, అశీర్ణము, మేహవాతము, రక్తస్రావములు, రొంపలు, అతిసారము, చెవిపోటు, మూలకంక, తలనొప్పి, గుండెదడ, నరములనలుపు, బెణుకులు, గాయములు, దంతముల యిగురు ఉబ్బులు, ఊపిరిగిత్తుల రోగములు మొదలగు రోగములు కలుగును. ఇది సాధారణముగా అన్నివ్యాధులలోను ప్రథమావస్థయందు పనిచేయును. దీనినే “రెడీమేకరు” గారు సర్వరోగనివారిణి (universal remedy) అని యున్నారు.

5. కాలీయము—ఇది దేహములో అన్ని జీవాణువులలోను ఉన్నది. దేహమందలి తాంత్రికపదార్థముతో గూడి పనిచేయును. ఇది తెల్లని దేహవిసర్జనము లున్నప్పుడు ఎక్కువగా పనిచేయును. ఫెర్రంఫాస్ ఉపయోగించిన పిమ్మట రోగములో ద్వితీయావస్థయందు సాధారణముగా ఉపయోగించును. కర్ణరోగములలోను, కర్ణస్రావములలోను, చెవులు ఘటియలుపడుట, చెవిలో హోరుమనుస్థిని, దగ్గులు, గొంతుక బొంగురుపోవుట, కాలీయము మందముగా పనిచేయుట మొదలగు వ్యాధులలో పనిచేయును.

6. కాలీఫోస్ఫారికం—ఇది నాడులలోను, మొడులలోను, నరములలోని ద్రవములందును, రక్తమందలి తెల్లజీవకణముల (white corpuscles)లోను యుండును. ఇది లోపించినప్పుడు కలుగు మనోవ్యాధులు, హిస్టీరియా, అనిద్ర, పిచ్చి, పక్షవాతము, టైఫసు విషజ్వరము, శరీరమందలి రక్తము విషపూరితమగుట మొదలగు వ్యాధులలో నిది పనిచేయును. ద్వాదశలవగాములలో నిది చాలాకొప్పది. అన్నిమానసిక రోగములలోను పనిచేయును. మార్మ, విచారము, జ్ఞాపకశక్తి పోవుట, సంధివాతము, పురుషేంద్రియ నీరసము, టైఫాయిడ్లు, మకూచికము, ఉబ్బసము, ప్రణామ, చెముడ, అతిగూత్రము, కలరా, అతిసారము, రక్తస్రావము, శరీరవిషపూరితవ్యాధులు మొదలగు అన్ని రోగములలోను ఇది చాలా తేరుపొందిన ముందు. ఇది మెదడును బలపరచును.

7. కాలీఫోస్ఫారికం—ఇదియు అన్ని కోశములందు నుండును. ఇదిలోపించినప్పుడు నీరసము, మంచముగా బరువుగా నుండుట, తలనొప్పి, అవయవములలో నొప్పులు, తలతిష్ణును కలుగును. గడులలోను, ఇంటిలోను ఉన్నంతకాలము బాధగానుండును. రొంప, పొంగు, శ్వేతధాతురోగములు, ఉబ్బు, ఉబ్బసము, కర్ణరోగము, కోరింతదగ్గు, సవాయి, త్మయ, కుసుమ, అశీర్ణము, అతిసారము మొదలగు రోగములలో నిది పనిచేయును.

8. మగ్నీషియా ఫోస్ఫారికా—ఇది కండరములు, మెదడు, రక్తజీవాణువులు, వెన్నెముక, నరములు, ఎముకలు, దంతములలో నున్నది. ఇది లోపించుటతోడనే ఈడ్పులు, పక్షవాతములు కలుగును. రోగి వేడిమివలన, ఎక్కువగా అదిమివాడనొందునట్లు పట్టుకొనుటవలన ఉపశాంతి బొందును. సగములవాడ, దంతములపూవు, మూర్ఛకాల, విరేచన, కాలచేపులు కొట్టుకొనుట, ఎక్కిళ్లు మొదలగు వ్యాధులలో నిది చక్కగా పనిచేయును.

9. నేట్రంయూరు—ఇది సముద్రలవణము. ఈలవణము జలము నాకర్షించును. ఇది లోపించుటవలన జీవాణువులలోని కాకర్షించబడి వలసిన జలము ఆకర్షించబడక, నిలిచిపోవుటవలన ఉబ్బు, నెంజు మొదలగు వ్యాధులు కలుగును. రోగులు త్వరలో అలసిపోవుట, చేతులు కాళ్లును చీవర మిక్కిలి చల్లగానుండుట, ఉప్పు ఎక్కువగా తినవలెనని యుండుటయు ఈలవణము లోపించిన దని గుర్తించుటకు సూచనలు. ఆహారము పుష్టిని కలుగజేయలేకపోవుట, కృశించుచుండుట, కళ్లంట నీరుకారుట, రొంప, నోట నీరుడుగు, గుండెలో నొంపు, చలిజ్వరము మొదలగు వ్యాధులకు నేట్రంయూరు దివ్యమగును. స్త్రీలవ్యాధులు తీయ, రొంప, దగ్గు, తొట్టకుసుగు, అతిసారము, విరోచనబద్ధము, మేహవాతిమణి నిది ఉపయోగించవలెను.

10. నేట్రంఫోసు—ఇది కండరములు, రక్తము, నరములు, మెదడు, జీవాణువుల మధ్యనుండు ప్రసములలోను ఉండును. ఈలవణము దేహములో తగ్గినయెడల, శరీరములో పుల్లని ఆక్లపదార్థము (Acid substance) బయలుదేరును. పుల్లనిక్రేస్త్యలు, వాంతులు, పసిబిడ్డల విరేచనములు, ఆక్లము, మేహవాతిము, బంగారముంటి రంగుగల విసర్జనములు, వాలుక పుగ్గానుండుట, అగ్గిము కలుగును. కడుపులో ఆంబము, అక్లము, వికారము, నులిపురుగులు, గుండెమంట, శీతజ్వరము, స్త్రీలచేబిడ్డు, ఇత్యాదిరోగములలో నిది చెప్పినవండు.

11. నేట్రంసల్ఫు—ఇది శరీరములోనున్న పనికిరాక స్తంభించిన అనవసరపదార్థమును, యెక్కువనీటిని బయటకు పొగక్రొలుబకుము. ఇది లోపించినప్పుడు వాలుక పచ్చగాను, ఆకుపచ్చగాను, ఉండును, విసర్జనములు నూచినదేరంగు కలిగియుండును. నోరు చేదుగానుండుట, చేదుగానుండు పసరువాంతులు, పైత్యజ్వరము, పైత్యము, కాశేయము నొప్పిగా నుండుట, కామెర్లు, అతిమాత్రము, అతిసారము, చలిజ్వరము, తలతిప్పు మొదలగు వ్యాధులలో నేట్రంసల్ఫు ప్రయోగించవలెను. వర్షకాలములోను, తేమగా నున్నప్పుడు ఎక్కువ ఉద్రేకముగానుండు రోగములకు నేట్రంసల్ఫు మంచిమందని కనుగొనబడినది.

12. సిరీసియా—ఇది చర్మము, తలవెంట్రుకలు, గోళ్లు మొదలగునానిలో నుండును. ఈలవణము లోపించినప్పుడు, చీమపట్టుటయు,

సదా చీమకారుచుండెను మార్గములు దేహమున బయలుదేరుటయు జరుగును. గోళ్లు పిప్పిగా నుండుటయు, పెళుసుగా నుండుటయు, తల వెంట్రుకలు ఊకిపోవుటయు, చేతులు గుర్వాపన చెందుటయు, పాదములు, ఇంకలను చ్చేవాడనొందుటయు, శీలవాదులపు భరించలేకుండుటయు గుర్తించినప్పుడు సిరీసియా లోపించినదని గ్రహించవలెను. ఇది రొంపపుండు, పురుపులు, మేహవాతిము, చీమకారుచు, అంతకును కుద్రుని సగుపులు, పాదములచేరుట, కను రెప్పలమీద పుండ్లు, గోరుచుట్టు, తలనొప్పి, కాలబరుపులు, ఇత్యాదిరోగములలో విశేషముగా పనిచేయునని సూక్ష్మగుగారి అభిప్రాయము.

ఈవ్యాధిలవణములను గురించి వ్రాయవలసిన అంశములు ఇంకను అనేకముగా యున్నవి. అన్నియు విపులముగా వ్రాయుటకు ఒకగ్రంథము ప్రత్యేకముగా వ్రాయవలెను. ఈవ్యాధిములో సావకాశము లేదు.

ఇంకను విశేషముగా వీటినిగూర్చి తెలిసికొనగోరువారు సూక్ష్మగుగారి Abridged Therapy, Carey's Biochemistry, Chapman's biochemistry, Vondergoltz Tissue Salts, Anshutz గారి guide to Tissue Remedies అను గ్రంథములు చదివిన యెడల, సూక్ష్మగుగారి శాస్త్రసూత్రమును గ్రహించగలుగుదురు.

సూక్ష్మగు వైద్యమునుగురించి యెన్నోయు ప్రశంస చేయవలసివేయున్నది. సూక్ష్మగు తనశాస్త్రమువలన ప్రపంచమునకు మహోపకారము చేసినవాడైనాడు. సూక్ష్మగుపుష్కరములు స్త్రీలసహితము స్వేచ్ఛగా నాడుచున్నాడు. వైద్యమంతయు సంప్రదించినవలయులలో నిమిగ్నము. వైద్యమున కొధారమైన సూత్రముగా, స్వల్పకృషితో బోధపడగలవు. చీమకారునహితము కొనగలడు. సూక్ష్మగుచుండులు అల్లాపతి మొదలగు నితరవైద్యములవలె క్రొత్తరోగములను తెచ్చిపెట్టవు. వ్యాధిలవణములను దేహముయొక్క స్వాభావికస్థితిలో దేహములో కలిసియుండుటచే, శరీరమున కవ్యవధార్థము గాక స్వాభావిక పదార్థమే అయిఉండుటవల్ల ప్రకృతినాత్రిములనుగూడ ననుసరించియున్నది.

అన్నివిధములను శ్రేష్ఠమైన ఈవైద్యవిధానమును ప్రతిసామాన్యగృహమునకు అవలంబించి, యెవరిగృహమునకు వాతే వైద్యులై యుండి భేషజములతో రోగులను మోసపుచ్చు డాక్టరుల డాధునంది తప్పించుకొనగల రనియు, అందుకొరకై ఈశాస్త్రమును అభిరుచి కలిగించుటకును ఉద్దేశించి ఈవ్యాసము రచించితిని. ఈవైద్యవిధానమును నేను నామిత్రులగు మరికొందరును కొన్ని పరిశోధనలు చేయుచున్నాము. మరియొకతరుణమున విపులముగా మా పరిశోధన ఫలితములను ఆంధ్రప్రపంచమునకు తెలియజేయగలమని నమ్ముచున్నాను.

హోమియోపతి

డాక్టరు లంకి రామా రావుగార, హెచ్. యం. బి.

ప్రపంచము యొక్క సృష్టిబాల మంత్రటిలోను ఉత్కృష్టమైనది మానవజన్మము. సగ్వలీలాపాయుడగు భగవానుడు ఏహహదాశయముతో ఈమానవుని సృష్టించినాడో, అట్టి మహదాశయము నితడు నెరవేర్చినప్పుడే యితని జన్మము సార్థకమునను. ఇట్టి ఆశయమును నెరవేర్చుటకు ప్రతిమానవుడును అతిపరిశ్రమముగాను, నిర్మలముగాను, యుక్తాయుక్త వివత్కూ జ్ఞానము గలవాడుగాను, చృఢశరీరుడుగాను నుండాలెను. ప్రకృతికి న్యతిరేకమైనట్టియు, అస్వాభివృత్తమైనట్టియు నడువకలనే ఉత్కృష్టకార్యములు చేయతిగిన యీమానవునికి అల్పమైన పనులుకన్నను హీనముగా ననుచు శరీరదాగ్ధ్యమునుగూడ గోల్పోవుచున్నాడు. ఎట్టికాగ్ధ్యము చేయుటకునైనను మానవుడు ముఖ్యముగ ఆగోగ్యునియై నుండవలెను. అమాల్మమైనట్టివారికి ఆగోగ్యమును చెడిగొట్టకొనిన మనుషుడు గా ప్రపంచమున ఏమి చేయగలడు? ప్రకృతి పరిస్థితులలో సామాన్యముగా ప్రతివారను విషయాలలోనూ, యింద్రులములను స్వాధీనపరచుకొనలేక అనేకగుస్థిగులు బోననుచున్నారు. మిక్కిలి శీతలదేశవాసులగు పాశ్చాత్యులు అలంబించు పనులను ఉష్ణదేశవాసులగు మనము అభ్యసించిన ఎట్లు సరిపడును? అందుచే మనము అనేకరోగములకు పాల్పడుచు బలహీనుల నుచున్నాము. మన పూర్వులలో, యిట్లుగాఁ గెక్కిని నియమములతో నడుచుకొని, స్పృహశరీరులయి, చిరంజీవులుగా వర్ణింపరి. ఏకారణముచే నైనను ఆగోగ్యము చేసినప్పుడు మనము అలంబించు విధాన మెది? ఎయ్యది ప్రకృతితోష్ఠమైనట్టిదియు, నిరపాయకమైనదియు, స్వేదనతో ఆగోగ్యమును కలుగజేయునదియు నగు వైద్యవిధానము? ఇదియే ప్రథమమున ప్రతిమానుడును ఆలోచించవలసిన ముఖ్యవిషయము. ఇట్టి ఆలోచన ఏది గాను చేయకయే సమీపముగా నుండు ఏఅల్పజ్ఞానియగు వైద్యునితో కలుగు పంపించుట, అతడు రోగమును సరియగు నిరూపణ జేయకయే వారి పూర్వులు ఇటుల వాడిరను ప్రణాళిక ననుసరించి అత డేదెంతోమందు నిచ్చుట; దానిచలన నివారణ కాక రోగము మరింత బలపడినప్పుడు ఏడాక్టరుగారిలో అర్థంబుగా తెప్పించుట, ఆయన వెంటనే అస్వాభావికముగ నూదులతో రక్తములోనికి విషపదార్థమును ఎక్కించుట, ఇటుల రివాజుగా జరుగుచున్నదిగాని ప్రభుముననే బానుగదూచించి ప్రకృతికి న్యతిరేకము కానట్టియు, శాస్త్రసమ్మతమైనట్టియు వైద్యవిధానమును అవలంబించుట లేదు.

ప్రపంచములో సర్వమానవకోటికి సరిపడునదియు, ప్రకృతికి సంబంధించినదియు, చక్కని శాస్త్రసంబంధమైన మూలనూత్రములచే కనిపెట్టబడినదియు, నిరపాయకమైనదియు నగు వైద్యవిధాన మెదియన బర్మనీదేశీయుడును, గొప్ప తత్వ, రసాయనవేత్తయు, గొప్ప అగ్లాపతీ డాక్టరు నగు శ్రీ శామ్యూయల్ ఫ్రెడిరిక్ హానిమను అను మహనీయునిచే సుమారు 150 సంల క్రిందట కనిపెట్టబడిన హోమోపతి అను వైద్యవిధానము. ఇది కనిపెట్టబడినవాటినుండియు పాశ్చాత్యదేశములలోను, మనదేశముందు బెంగాలు మొలగు ఉత్తరసింధూసానముందును నేటివరకు దినదినాభివృద్ధి గాంచుచునే యున్నది. ఈశాస్త్రమును కనిపెట్టకపూర్వము వైద్యవిధానములు ఎటు లండెనో మనము తెలుసుకొనవలసియున్నది. అగ్లాపతీ విధానమునందు అప్పటిరోజులలో ఒక్కొక్క రోగమునకు 30 లేక 40 మూలీకలను కలిపి యిచ్చుచుండెడివారు ఇది అయినను డాక్టరు స్వస్థులైంది యిచ్చుటకు సిలులేదు. ఈయన ప్రీప్రిప్రను వ్రాసిన తరువాత దానిని ఒకరసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు సరిచూచెడివాడు. పిచ్చివాండ్రను రోగులని తలంపక అతిక్రూరముగా బాధించుచుండెడివారు. శరీరమునను ఎక్కినవైనను వాపులుగాని, గ్రాములుగాని బయలుదేరినప్పుడు వాటికి జలగలను ఎక్కించి రక్తమును తీసివేయుచుండెడివారు. జ్వరముగాని, రక్తపుపోటు (Blood Pressure) గాని వచ్చినప్పుడు కొంతరక్తమును తీసివేయుచుండెడివారు. ఇటువంటి ఘోరకృత్యములను హానిమనుగారు సహించలేక వైద్యశాస్త్రముచుక్క లోపమునుగురించి విమర్శన ప్రారంభించివారు. కొంతకాలము విమర్శించిన పిదప పిచ్చి అనునని ఒకరోగ మనియు, దానిని ఔషధములచే నివారణచేయవచ్చు ననియు చెప్పి, అటుల కొన్నిటిని నివారణచేసి రోగమునకు చూపించివారు. వాటినుండియు పిచ్చివాండ్రను బాధించక రోగులని భావించి వైద్యముచేయుచు, ప్రతి రోగమునకును చాల మూలీకలను కలుపుట మానివేసి వాలుగైదు మూలీకలనే కలుపుచు, రక్తపుపోటు అధికముగా నున్నప్పుడు రక్తమును తీసివేయుట మాని ఔషధములచేతనే దానిని నివారణచేయుచున్నారు. వైద్యవిధానమునందు గొప్పమార్పులు ఇతడు చేయుటచే మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి గడించివాడు. కాని ఇతడు కనిపెట్టిన మాతనవిధానమగు హోమోపతీ మందులు వాడుటకు లైసెన్సు ఇచ్చివారుకారు. అందుకొర కితడు అనేకకష్టముల కోర్చి తుదకు ప్యారిసునరగమున

తన బోధకులు తాను వాడుకచేయుటకు లై సెన్సు పొంది, అనేక అసాధ్యములైన రోగములను కుదిర్చి ఈశాస్త్రముయొక్క గొప్పతనమును లోకమునకు వెల్లడిచేసివాడు. ఈసమయములోనే యీశాస్త్రమునకు ప్రమాణమగు ఆర్గనాన్ అను పవిత్రగ్రంథమును వ్రాసివాడు. ఈతనికి పూర్వమందు రోగమును నిరూపించుటయే కష్టముగా నుండేది. రోగోత్పత్తికి కారణము అనేకులు అనేకవిధములుగా చెప్పుచుండెడివారు. కొందరు శరీరాంతర్యాగములందు అన్యధాగమ్యమేర్పడిన మనినీ, కొందరు శరీరమందు లవాములు లోపించుటచే కలుగుచున్నవనినీ, కొందరు రక్తములోను, మేదస్సులోను కలుగు మార్పులచే కలుగుచున్నవనినీ, కొందరు విషక్రిములచే కలుగుచున్నవనినీ, కొందరు వాత, పితృ శ్లేష్మోద్దేకముచే కలుగుచున్నవనినీ నేటికిని చెప్పుచున్నారు. అందుచే వారివారి యభిప్రాయానుసారముగా వారి బుద్ధి కుశలతకొలది ఒక్కొక్క శ్రోత్యవిధానమును కనిపెట్టి లోకమునకు వెల్లడిచేసివారు. కాని యేశాస్త్రమును ఈ హోమోపతిశాస్త్రమునలె ఆతనిద్వయ్య మయినదియు, నిరపాయకర మైనదియు ప్రకృతికి సంబంధించినదియు నగు మూలసూత్రముపై నిర్మింపబడి యుండలేదు. ఆకారణముచేతనే ఒక్కొక్క బుద్ధియుండును బహులు నేరసప్య డెల్లను ఏవియో కొన్ని మార్పులు చేయుచు నూతనవిధానము కల్పించుచున్నారు. అటునలేగాక యీహోమోపతి శైద్యవిధానము ప్రభుమునుండియు తెగిన శాస్త్రసమృద్ధిమగు పద్ధతులపైన నిర్మింపబడినది. కాన నేటివరకు ఏ విధమైన మార్పులు లేకయే ఇననినాభినిధిగాంచుచున్నది. ఈశాస్త్రమును నుండి "లా" ఏది యన, ఆరోగ్యసంతుష్ట మనపుడు ఏమూలికను దానిసహజస్వరూపమున ఎక్కువ మోతాదులో తీసికొనిన ఏయేలక్షణములను పుట్టించునో అట్టి లక్షణములకు ఆయులికనె అణుస్వరూపమున నిచ్చిన నివారణచేయును.

దీనినే సారూప్యమందురు. అనగా లా ఆఫ్ సిమిలర్స్, ఇందుకు వ్యతిరేకముగా ఆగ్లోపతి విధానమునందు వాడెవరు. ఎటులన, విరేచన బడమునకు భేదిమందులున్న, నిద్రలేమికి మత్తుమందులన్న, అత్యుష్ణముగా నున్నప్పుడు అతిశయోపచారములున్న చేయుచుందురు. అవి ప్రథమావస్థలో (Primary action) లో కొంత పనిచేసినను ద్వితీయావస్థ (Secondary action) లో రోగమును, మఱితరుముచేయుచున్నవి. ప్రభుమున కలిగిన సుగుణమునకే సంతరించుచుటిమిగాని తరువాత నేమి జరుగుచున్నదియు యోచించుటలేదు. ఈహోమోపతివిధానమునందు అన్ని బోధకులను ఆరోగ్యవంతులగు మానవులు వాడి వాటియొక్క నిజతత్వమును వస్తుగుణదీపికగా వ్రాసివారు. ఇటు లేవైద్యవిధానమునందును మూలికలు రుజువుచేయబడలేదు. ఆగ్లోపతివిధానములో ఈ బోధకులన్నియు కుక్కలు, పిల్లలు, కుందేళ్లు మొనలగు జంతువులమీద వాడినవియు, రోగములకు వాడి వాటి అనుభవము కనిపెట్టినవియు గాని ఇటు లారోగ్యవంతులగు మానవులు ఋజువుచేయలేదు. రోగము వచ్చినప్పుడు శరీరము

వైభాగమునకు కనుపించులక్షణములు కొన్నియును, మానసికలక్షణములు కొన్నియును ఉండును. నోరులేని జంతువులమీద మూలికలను ప్రయోగించిన వాటి బాగులు గాని, వాటియొక్క మానసికలక్షణములు గాని మన మెటుల గ్రహించుకొనుము? ఆకారముచేతనే యీఆగ్లోపతికి లా లేదు. హోమోపతిలో నీవు ఎటుల రోగమును కుదుర్చుగలవని ప్రశ్న జనించినపుడు ఇది లో రుజువుచేసిన మూలికలయొక్క లక్షణములు గలవనిచి, ఆరోగ్యముయొక్క లక్షణములకు సరిపట్టిన మూలికను ప్రయోగించిన ఆరోగ్యమును తిప్పక నివారణచేయును అని స్పష్టముగా చెప్పగలము. కాని ఆగ్లోపతిలోనగి దానికి విరుద్ధముగా నుండు లక్షణములుగల వందును ప్రయోగించిన నేటుల కుదుర్చును? అటులనిన ఆవిధానములో రోగములేమియు కుదురుటలేదా అని ప్రశ్న జనింపవిచ్చును. సాధారణముగా ఈ విషయదార్థప్రయోగముచే రోగములు తాత్కాలికముగా ఉపశాంతి చేయబడుచున్నవిగాని కుదురుటలేదు. ఒకవేళ ఏదైనను కుదిరినయెడల ఆయులికలో కొన్నియైనను సారూప్యలక్షణము లుండనిలెనుగాని ప్రశ్నకై వైదూప్యలక్షణములనలనగాదు. హోమోపతి వైద్యవిధానమునుగురించి కొంత తెలిసికొనవలె నన్నప్పుడు శ్రీహోనిమనుగాను వ్రాసిన పవిత్రగ్రంథమగు ఆర్గనాన్లో వ్రాసిన కొన్ని మూలసూత్రములపై నను శోలుకుకొన్నిగాని మనము వారి అనుసరణము గానేరము. ఆయన ప్రభుమునకు మొదటి సూత్రములో వైద్యునియొక్క ముఖ్యమగు ధర్మమేమి యనునది వ్రాసివారు వైద్యునియొక్క ప్రధానధర్మము రోగులను ఆరోగ్యవంతులుగ జేయుటయే. దీనిని రోగమును కుదుర్చుట యందుగు. కాని ప్రస్తుతము మన డాక్టరు సోదరులు చేయుచున్నట్లు మావైద్యవిధానమే గొప్పదనియు, మేమే పండితులమనియు చెప్పుచు రోగములకు పద్ధిపెద్ద పేర్లనుపెట్టి రోగులను గాబరాచేసి డెబ్బలాగుట వైద్యుని ధర్మము గాదు. మరియు అటు వంటిధర్మము తెలిసిన వైద్యునియొక్క వ్యాధినివారణ ఎటు లుండవలెననిన, అతివేగముగాను, సాత్వికముగాను, నిరపాయకరముగాను, శాశ్వతముగాను నుండవలెను గాని శరీరోపరిభాగమందు కాన్పించు లక్షణములను ఏదైన విషయదార్థ సంపర్కము కల్గిన ద్రావకములచేతను, ఆయింటు మెంట్లచేతను, కత్తిచేతను రూపుమాపుచేయుట వ్యాధినివారణ యనబడును.

దానిని లోపలికి త్రోసివేయుట యందురు. అనగా రోగములు తాత్కాలికముగ అణచిపెట్టబడుచున్నవి. తరువాత వైద్యునియొక్క ధర్మములలో ఇంకనొకటి యేమనగా, ప్రతిరోగములోను కుదుర్చునలసినది ఏది? అనగా రోగనిదానమున్న, ప్రతిమూలికయొక్క తత్వమున్న, అనగా ఏయేరోగలక్షణములకు ఏయే బోధము పనిచేయునో దానిని తెలిసికొని ఆరోగ్యమునకు సరిపడు బోధమును వెతుకుటయు, దానిని ఎంతమోతాదులోను, ఎంతకాలములోను వాడవలసినదియు తెలుసుకొని వైద్యముచేయునప్పుడే అతడు శాస్త్రసమృద్ధిముగా చేయుచున్నాడని యోచించవలెను. ఇదివరలో రోగోత్పత్తికి

కారణము అనేకులు అనేకవిధములుగా చెప్పిరిని వ్రాసియున్నారు కాని శ్రీహనుమగారు సోగ వనగా శారీరకముగాను, మానసికముగాను కలుగు మార్పు యని నుడివినారు. అనగా ఆరోగ్యవంతుడుగా నున్నప్పుడుండు పరిస్థితులను, బాహ్యగానున్నప్పుడుండు పరిస్థితులను సోగి స్వయముగా గ్రహించును. తన స్వేచ్ఛనుబట్టి, ప్రకృతిని బట్టి కనిబడు లక్షణములను పరికించును. ఈ అన్ని లక్షణములనుకొని పలుదాయమే సోగవని చెప్పినారు. మరియు శరీరాంతర్యాగమందు కలిగిన మార్పులను సునిండుటకయి చైతన్యశక్తి (Vital-force) చేయుప్రయత్నమే బాహ్యమునకు సోగ విహ్వములుగా కాన్పించును. అట్టి విహ్వము లన్నియు కలియుటయే సోగ వనబడుచున్నది. ఇప్పుడు చైతన్యశక్తి యన నేమి, దానిపని యేమి యనగా, శరీరాంతర్యాగముల నన్నిటిని (Material Body) ఒకవిధమైన ఆధ్యాత్మికశక్తి పరిపాలించుచుండును. అట్లు పరిపాలించుటచేతనే అన్ని అవయవములు క్రమశిక్షాబోధనండి పరిచునుపనిని నెరవేర్చుచున్నవి. అటువంటి ఆధ్యాత్మికశక్తి లేకపోయిన నీ శరీరావయవము లన్నియు నిష్క్రమమున నములు, గతుక వానికే పరస్పరసంబంధము కలదు. ఆకారణము చేతనే సోగము వివిధస్థితుల ప్రభువుమన మార్పుచెందునది యా ఆధ్యాత్మికశక్తియే. సోగగూర్చున్న మైన యా చైతన్యశక్తి యాహులశరీరమును ఎటుల పాలించగలదు? అందుచేతనే యాహులశరీరములో నున్న కొన్ని అవయవములనుబట్టి జబ్బుపడినవాటియొక్క విధ్వంసకర్మములను నెరవేర్చలేక యున్నది. అప్పుడే శరీరము సోగగూర్చున్న మైన విచెప్పబడుచున్నది. కనుక సోగవనిన శరీరాంతర్యాగములయందు కలిగిన మార్పులను ఆధ్యాత్మికశక్తి బాహ్యరూపమున పొందుచు చిహ్నము లేకాని యితరవస్తువులు తలంచునట్లు ఈశరీరమునకుగాని, శీతాత్మకుగాని సంబంధములేక లోపల నేనిగో దానియున్నదిని చెప్పుట అసంభవమై యున్నది. సోగనివారణముందు మనము ముఖ్యముగ మునింపవలసినది యా ఆధ్యాత్మికశక్తిని మార్పుచేయుట బోధనములను ప్రయోగించుట. అనగా సోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో అట్టిలక్షణములుగల మూలికనే ప్రయోగించినగాని యాచైతన్యశక్తిని మార్పుచేసి సోగనివారణ చేయుదు. సోగలక్షణములకు వ్యతిరేకలక్షణములుగల మూలికను ప్రయోగించిన సోగమును నివారణచేయలేకపోవుటయే గాక తాత్కాలికముగా అణచిపెట్టుచు ఇంకను కొన్ని క్రొత్తలక్షణములు పుట్టించుచున్నది. హోమోపతిలో మనము మూలికలచే కల్పించుచున్న సోగలక్షణములు అసలుసోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో సమముగా అటులే యుండవలెనుగాని వాటిన్న కొంచెము బలవత్తరముగా నుండవలెను. రెండు సమానవస్తువులు ఒకచోట నుండుటకు వీలులేకపోవుట చేత, బలవంతుడు బలహీనుడని లాగివేయునట్లు ఈకల్పిత సోగము అసలుసోగమును లాగివేయును. కాని మనము కల్పించిన సోగము క్రమేణ దానంతన యదియే బలహీనమై ప్రకృతిచే త్రోసివేయబడుచున్నది. కనుక మనము ఏసోగమునైనను కుదర్చునలెనన్న

ప్పుడు సోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో అట్టి లక్షణములుగల మూలికనే ప్రయోగించవలెను. అందుకు వ్యతిరేకముగా వాడిన సోగనివారణ కాకపోవుటయేగాక సోగము మరింతబలపడి దీర్ఘవ్యాధిగా మారును. అన్నివైద్యవిధానములలోను చాలకష్టసాధ్యమైనది దీర్ఘసోగములను నివారణచేయుటయే. ఏలయునీ వీటియున్నట్టి గ్రహించుటయే కష్టసాధ్యము. ఇరువ్యాధులలోనలే వీటికి సోగవిహ్వములన్నియు బయటికి కనబడువు. చిరకాలమునుచే అసన్నియు అణచిపెట్టబడును. ఏవీయో కొన్నిలక్షణములు వాత్రమే కనుపించుచుండును వీటినివారణయందు మనము ముఖ్యముగ గమనింపవలసినవి ఏనన, వీటియొక్క ఉత్పత్తిక్రమమున్ను, సోగము ప్రారంభించిన వాటనందేయు ఏవిధముగా నడచినదియు, ఏయేమందులు వాడినదియు, సోగయొక్క మానసికలక్షణములున్ను, సోగముకొని పుట్టిన్ని, సాంసారిక వ్యవహారములన్ను, ఆహారవిహారములను మునుగునన్నియు సోగవల్లను, అతని బంధువులవల్లను, స్నేహితులవల్లను మనము ప్రాధికారముతోను వేరగునను. శ్రీ హనుమగారు ఈ దీర్ఘసోగముల ఉత్పత్తికి ప్రధాన కారణభూములు మూడు వివరించినవి గలవని చెప్పినారు. అవి ౧. సోరా, ౨. సిఫిలిస్, ౩. హోమో. ఈ మూలటిలో ఏయిదను ఒకయైన లేకుండ ఏవ్యాధిగాని దీర్ఘసోగముగా మారుజేగు. ఈగొప్పరహస్యమును ఇంకను తప్ప ఇతరులెవరును ఇంతవరకు గ్రహించలేదు. హనుమగారు వీటిని వర్ణించుచు సోరానుగురించి చెప్పుటలో చేయితిలగగా మహాపెనుభూమిని పర్చించినారు. సోరా అనగా సమ ప్రసర్మవ్యాధులకు కారణభూమైనది. సిఫిలిసు అనగా సవాయిలెను, హోమో అనగా పెగవలెను ఉండునుగాని అవియు ఇవియు ఒకటి గానేరవు. వాటిలక్షణములు, వీటిలక్షణములు చాలవగకు సమముగా నుండును. ఈ త్రిమూర్తులు మానసికశరీరమును ఆవహించి అనేక దీర్ఘసోగములకు పాల్పించేయుచున్నవి. హనుమగారు ఈ గహస్యమును కనిపెట్టియుండుటచేనే యా వైద్యవిధానమునందు అనేకదీర్ఘసోగములు కుదర్చబడుచున్నవి. ఈ విధానములో సోగమునకు మూల కారణ మేదయో గ్రహించి వానిని నిర్మూలించుటకు చైద్యము చేయుదురుగాని పైకి కాన్పించు ఏవీయో కొన్ని బాహ్యవిహ్వములను రూపుమాపుచేసి సోగము నివారణయైనదిని చెప్పురు. ఈ వైద్యవిధానములో అన్ని మందులున్ను అన్ని సగరూపములలో నాడుదురుగాన నిరపాయకరములు. ప్రతి బోషకమున్ను ఎంత తక్కువమోతాదులో వాడిన అంతవక్కువపని చేయును. బోషకము మోతాదు ఎంత తగ్గిన అంత పరిశుద్ధముగా నుండును. అణుస్వరూపములోనికి వచ్చునప్పుడు మూలికయొక్క నిజమైన రస్యము ఏదో నిలిచియుండి, దానియొక్క విషమపరిస్థితి అంతయు పోవును. ఈవిధానమునే ఆయుర్వేదమందు కుద్ధిచేయుట యందురు. అణువులయందు మహాచ్ఛక్తియున్నదని మన పూర్వులున్ను, ప్రకృత రసాయనశాస్త్రజ్ఞులే తలుమ్ము చెప్పుచునే యున్నారగుదా! అదియునుగాక మనశరీరాత్మికి కారణభూత

ఆంధ్రప్రదేశ్ శుక్ల సంవత్సరాదినందిక

పెరినా మోన్సీ అండ్
(బహుమతిగా పొందిన శిశువులు)
మరగివల్లి

అంజనా బేనర్జీ బేనర్జీ

మొదలరాసు
అర్చన వారము
శిశు వదర్శనము

(శిశువులకు ప్రసాదించబడిన ముఖ్యమంత్రి వారి పాత్ర)

శిశువంశ

భవంశ్వి

మైనది ఒకజీవాణువు (Cell). దానిని దుర్బిణియంత్రముతో గాని చూడలేము. ఆజీవాణువే రెండుగాను, నాలుగుగాను ఇట్లు అనేకవేలు లక్షలుగా ఒకనిమిషములో అగుచున్నది. ఇట్టి కొన్ని జీవాణువుల సముదాయమే ఒకకోశము (Tissue). ఇటుల కొన్నికోశములు కలియుటయే ఒక అవయవము (Organ) అగుచున్నది. ఇటుల వివిధములైన అవయవముల సంఘటనమే శరీరము. కనుక జీవాణువే శరీరోత్పత్తికి మూలకారణము. జబ్బుచేసినప్పుడుకూడ ప్రథమమున చెడునది యీ జీవాణువే. ఇది యెటుల ఉత్పత్తియగునో అట్లే లయమగుచుండును గాన మనము రోగనివారణయందు ఉపయోగించు బౌష్ధము ఆజీవాణువును ప్రథమమున పరిశుద్ధము చేయవలయునదిగా ఉండవలెను గాన మనము ఉపయోగించు మందుకూడ అతిసుక్ష్మముగా నుండిననేకాని జీవాణువులను బాగుచేయవలెను. ఎక్కువమోతాదు ఇచ్చిన ఈ జీవాణువులన్నియు ఈ బౌష్ధము తీవ్రతచే ఆణవిపెట్టబడును గాని బాగుపడలేవు. కనుక ఏ బౌష్ధమైనను అతిచిన్న మోతాదులు వాడినప్పుడే యెక్కువ గుణము చేయును.

కాన నో ఆంధ్రసోదరులారా! ఏవైద్యవిధానమున రోగములు నిశ్చేషముగాను, స్వరగాను, సౌమ్యముగాను కుదుర్చబడుచున్నవో, యేవైద్యవిధానము అన్నివిధానములకంటెను శాస్త్రయుక్తమగు నిబంధనలపై నడపబడుచున్నవో, యేవైద్యవిధానము నిరపాయకరమగు నదియో, ఇతర దుర్గుణములు పుట్టిననదియునో యేవైద్యవిధానము కడుబీదలనుకూడ లభ్యమగునంతటి చౌకయైనవో, యేవైద్యవిధానము ఆరువి పుట్టించక మిక్కిలి తియ్యనిమందు గలవో చక్కగ యోచించి దానిని అమలించిన మీశరీరాలోగ్యము కాపాడుకొనగలందులకు వేడుచున్నాను.*

* ఈ వైద్యవిధానమును మిగుల వ్యాప్తము చేయు నుద్దేశ్యమునో మేము ఈ గ్రామమున ఒకకాలేజీ స్థాపించి ఉచిత విద్యను నేర్పుచున్నాము. ఇంగ్లీషు రానివారికొరకై మేము ఆంధ్రమున “సారూప్యపథశాస్త్ర”మును నొక తెలుగు గ్రంథమును వ్రాసినాము. కాన ఆంధ్రసోదరులందరు మాఉద్యమమునకు తోడ్పడి మమ్ము ప్రోత్సహించగలందులకు కోరుచున్నాము.

ఆంధ్రగ్రంథమాల

నెం. 6, 7 తంబు శెట్టిపిళ్ళి, చెన్నపురి.

ఈ గ్రంథమాలయందు విజ్ఞానాభ్యుదయమునకు సాధనములై వివిధ విషయములకు సంబంధించిన గ్రంథములు రెండుమాసముల కొకటివంతున బ్రచురింపబడును. వెలువడిన గ్రంథములు:—

1. శతకమంజరి (భక్తిసంపుటము): వృషాధిప, సర్వేశ్వర, దేవకీనందన, ఒంటిమిట్టరఘువీర, నారాయణ, కాళహస్తీశ్వర, దాశరథి, రంగ శాయి, రామతారక, రామచంద్ర శతకములు పది యిందు గలవు. ఒక్కొక్క శతకమునకు పీఠికయు, పాఠభేదములును గలవు.

(ఈ శతకములు విడిగను దొరకును.) ౧-౮-౦

2. బసవపురాణము (ద్వీపద): పాల్కురికి సోమనాథుడు. అనేక తాళపత్రమాతృకలను బరిశీలించి కూర్చిన మూలము. పాఠభేదములు సూచింపబడినవి. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వ్రాసిన విపులమగు పీఠిక గలదు. ౨-౮-౦

3. గాంధీమహాత్మని జెల్లాము కాంగ్రెసు అధ్యక్షోపన్యాసము ౦-౪-౦

4. కమలాక్షి (చిన్న విచిత్రకథ): శ్రీ రాయసం వేంకటశివుడుగారు, యమ్.ప., యల్.టి. ౦-౮-౦

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు, వ్యవస్థాపకుడు.

కాలామృత గ్రంథకర్త

కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

ప్రకృతిము ప్రచారములో నున్న జ్యోతిషగ్రంథములలో వాంగ్ర దేశీయందు వాస్తుముహూర్త భాగములవిషయమై కాలామృతము విశేషము వాడుకలోనున్న దనుటకు సందయములేదు. ఇతర జ్యోతిష గ్రంథములలోఁ గొన్నిటికంటె నిది సారశ్యముగా నుటనో, లేక సారశ్యముగా నున్నకొన్నిటికంటెఁ కొంతవఱకు విశేషాంశములను సాకల్యముగాఁ దెల్పుచేతనో జ్యోతిశ్శాస్త్రవాసన గల ప్రతివారికిని అత్యుపాధ్యాయ మిదిగానే గన్నదయినది. కొందఱు జ్యోతిషపండితు లుత్తరోత్తరగోత్రాంతర్యంబు మహూర్త మార్తాండుము, చింతామణి మున్నగు ప్రాథమికగ్రంథములం జూచి దీని నొక చిన్నచూపు చూచుచుండుట గలదు. మీఁదుమిక్కిలి తమకు దీనియందుఁ గల యనాదర భావముతోడనో, యాధార్థ్యమే తెలియుటచేతనో కాలామృతము వ్రాసినది కంసాలియని స్వంగ్యముగా నగ్రసూచన యగునట్లు కాలామృత కర్తాకుఁడు అని హేళనగూడఁ జేయుట గలదు; కాని యట్టివారి భావ ములోఁబించి చూచినచో సత్యమునకు దూర మయ్యెడు.

నిజమున కాలగ్రంథకర్త యెన్నెనదియు నింతవఱకుఁ దెలిసినది గూడఁ గావనవచ్చును. గ్రంథకర్తృత్వవిషయమై మన జ్యోతిషపండితులుగూడ నంతగాఁ బ్రయత్నించినట్లును నగపడినట్లు తోచును. ఈ యష్టాంశకర్తృత్వము వ్యాఖ్యాతికాలము నాటికే యున్నటున్నది. వ్యాఖ్యానారంభములో 'అథ తత్రభవాన్ స్వచిక్తిరీతస్య గ్రంథస్య...' అని కవి నామము చేర్చకయే వివరించుటంబట్టి వ్యాఖ్యానమునాటికిని నీగ్రంథము వ్రాసిన కవి యెవరైనదియు వ్యాఖ్యాతకే తెలియలేదనుట స్పష్టము. గ్రంథాదినిగాని, యంతిమునఁగాని యెచ్చటనేని కవి తన ప్రస్తావ మెత్తినవాఁడు గాఁడు. అచ్చుజేయ నారంభించినదాదిగ నింత వఱకు నచ్చుపడ్డ గ్రంథములలో గ్రంథకర్తృనామము వేసినట్లు గాన్పింపదు. మొదట నచ్చుజేయ నారంభించినవారికి దొరికిన వ్రాత ప్రతిలో లేకుండెనో యేమో! గతానుగతికత్వముగా నింతవఱకును నది యట్లే నిలిచిపోయినది. జ్ఞానువుల కాలగ్రంథకర్త యెవరాయన జ్ఞానయట్లే యుండిపోయినది. కొంతమంది శాస్త్రవాసనాశూన్యులయ్యుండెడితప్పునులయిన జ్యోతిషికబ్రువు లాలగ్రంథము వ్రాసినది

'శ్రీమచ్చింతల పాటివంశజుడే
శ్రీరాంకునా... శ్రీమద్వేంకట...'

అను వ్యాఖ్యాత వ్రాసికొనిన శ్లోకములంబట్టి అచ్చింతలపాటి వేంకటాద్వరీయే యని చెప్పఁగా విందుము. కొందఱు మహాశయులు

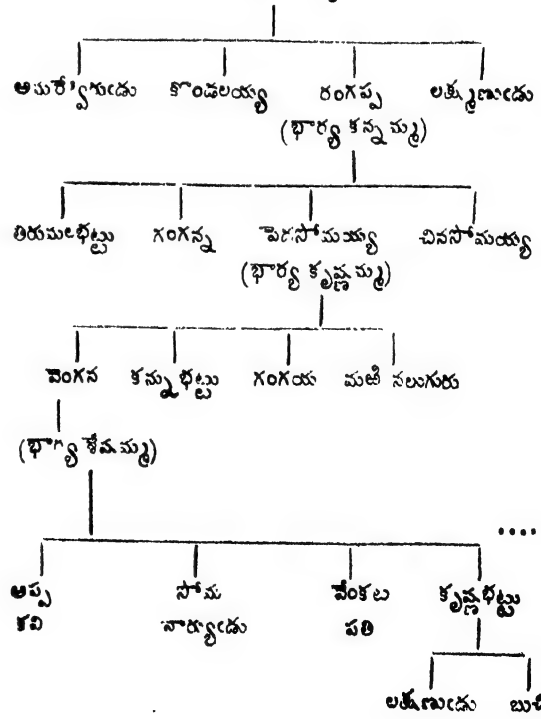
కవితాలాలిత్యమునుబట్టి కాబోలు, కాలిదాసు వ్రాసెనని చెప్పఁ గాను విందుము. కాని-అంత చిటికెల పందిలియే.

ఇదియే జ్ఞాపకపడి నేనును గొంత విమర్శనబుడితోఁజూచుచు రాఁగా రాఁగా, అప్పకవీయములోఁ జనురాశ్వాసమునఁ గ్రంథాదిగఁ ప్రశంసలో "అధ్యవేషంబున మగఁబంబు ననుమతీదేవతాకంబుగాన శివప్రదంబని ... కాలామృతమునందు 'శ్రీమద్వేంకటనాయక' మృని మదియావ్యయప్రభవుం డగు తిరుమల భట్టారకుండును" అని యప్పకవి యుదాహరించి యున్నవాఁడు. దీనింబట్టి కాలామృత గ్రంథకర్త యప్పకవిశంకరులలోనివాఁడని తెలియుచున్నది. ఇక్కవి చంద్రుఁ డాంగ్రచుంఁడల మండినాయమానుఁ డనుటలన మాత్ర ముమికిఁ గొండ్రిక్కగౌరవము నిలుచుఁ జేట్టినవాఁడని సంతసింప వలసి యున్నది.

తిరుమల భట్టారకుండు అప్పకవికి దాతసోదరుఁ డైట్టు లప్పకవి వ్రాసికొన్న కర్తృత్వాంశావతారములనఁ దెలియుచున్నది.

అప్పకవి వ శత్రుత్వము

కాకునూరి తమ్మన

అప్పకవి తాతముతైతలనాటినుండియు ఆంధ్రములోఁ బరం పరగా విద్యుత్పండితులయి యుండునా రని యప్పకవీయములోని పీఠిక వలన విశేష మయ్యెను. అది పండిత కుటుంబము; రాజాస్థానము లయందు వాదోపవాదములలో గెల్చి యగ్రహారాది విరుదములను సంపాదించిన విద్యుచ్ఛారులు గల వంశము.

మన తిరుమల భట్టారకునకు స్వితీయసోదరుడును, అప్పకవికిఁ దాతయు నగు పెదసోమయ

నీ, కొట్టించె నెవ్వఁడు గురువాపి వప్రద

క్షీణభాగమున రొంపిచెల్లలోనఁ

జెట్టించె నెవ్వఁడు పృథుతరామంబు

గుడిపాటికడ వినికొండతోవ.....

అని యప్పకవి చెప్పినట్లు రొంపిచెల్లలోఁ జెందూయి త్రవ్వించినట్లును, గుడిపాటిలో వినుకొండకుఁ బోవుమార్గమందు చెప్పినవము వేయించినట్లును జెలియించున్నది. రొంపిచెల్ల నరసారావు పేట తాలూకాలో నున్నది. గుడిపాడును ఆప్రాంతములనే యుండాలెను. గుడిపూడి యని సత్తెనపల్లి తాలూకాలోఁ గలదు. గుడిపాడునది యేదో! రొంపిచెల్ల కు సమీపములో నుండియుండ నగు. కావున పెద

సోమయ యీప్రాంత వాసిగా నుండవలయును, దీనిం బట్టి తిరుమల భట్టును నీప్రాంతముల వాఁడే యగును. కనుక నీతని జన్మస్థానము నర సారావు పేట ఖండము.

తిరుమలభట్టారకుఁడు అప్పకవికిఁ దాత సోదరుఁ డగుటవలనను అప్పకవి క్రీ. శ. 1654 సం. రముల ప్రాంతమునాఁ డగుటవలనను, క్రీ. శ. 1780 సం. రప్రాంతమున నుండవచ్చును. అనఁగా నిప్పటికి రమారమి నాల్గువందలయేండ్ల క్రిందటివాఁ డగుట స్పష్టము.

అప్పకవి చెప్పినప్రకారము కాలామృతము కాకునూరి తిరుమల భట్టారక ప్రణీతము అని నిశ్చయించుటకు సంశయము లేదు. కావున నితముం దిచ్చువేయు భాషాధారకమహాశయులు, జ్యోతిశ్శాస్త్రప యోనిధి మథించి కాలామృతము నుద్ధరించి పండిత పాఠులలోకము నకుఁ బంచిపెట్టిన పురుషోత్తమఁ డగు నవ్వలిత్రజస్వాని నాహధేయ మును ఆంగ్లలోకమునకుఁ బరిచితముం జేయుటయొక్క, మనవారి భాషావాప్రపంచములో నింతపాతకున గల విషమాశ్రయములను దూరీకరింతురుగాత మని కోరుచు నిప్పటికి నా తెలిసినవిషయ మాంగ్లలోక మునకుఁ నెలియపడచు కొన్నాడే.

ఆంధ్రగ్రంథమాల

5. నీతినిధి : ఇది యొక యుత్కృష్టనీతిగ్రంథము. ఇది తొలుదొల్లవే రెండు లేండ్లకు ముం దొక భారతీయుడను నొక పండితునిచే తిలకభాష యందు రచియింపబడి పదపడి యనేకభాషల బరివర్తితమై వ్యాప్తిని గన్నది. అనువాదకులు: శ్రీవేణూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ౧-౪-౦
6. త్యాగరాజస్వామిచరిత్రము (పద్యకావ్యము): శ్రీ పసుమర్తి కృష్ణ మూర్తిశాస్త్రి కృతము. శ్రీరామభక్తాగ్రణియు, గాయకపితా మహుడు నగు శ్రీ త్యాగరాజుగారి చరిత్ర మిందు సరసముగ వర్ణింపబడినది. సందర్భానుసారముగ త్యాగరాజుగారు రచియించిన కృతులును నిందుఁ జేర్పబడినవి ౦-౧౦-౦
7. ధమ్మపదము (వచనము): బౌద్ధమత ధర్మప్రబోధకగ్రంథ మగు 'త్రిపిట కము' నందలిది. బౌద్ధమతధర్మతత్త్వము లిందు జక్కగా ప్రతిపా దింపబడినవి. అనువాదకులు: శ్రీ కిళాంబి రంగాచార్యులుగారు, యమ్.వ., యల్.టి. ౦-౧౦-౦
8. భీష్ముడు (అయిదంకముల నాటకము): నార్వేదేశపు కవిశిఖామణి యగు ఇబోసను గారి బ్రెండు అను నాటకమున కనువాదము. అనువాద కులు: శ్రీ పొణకా పిచ్చిరెడ్డిగారు, బి.యే. (ఆనర్సు) ౧-౦-౦
9. జీర్ణవిజయనగరచరిత్రము : శ్రీ కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. యే. శ్రీ కృష్ణదేవరాయ సామ్రాజ్యలక్ష్మీపీఠ మగు విద్యానగరము (హంపిశిథిలముల)యొక్క ప్రాచీనచరిత్రము, ప్రకృతజీర్ణస్థియు నిందు నర్ణితము లైనవి. ౧-౪-౦

ఆంధ్రపత్రికాకార్యాలయము, నెం. 6, 7 తంబుకెట్టి వీధి, మద్రాసు.

శృంగార హాస్య కరుణ రస ప్రసారకము

మనఃపరిణామనిరూపకము

వీరరస
ప్రధానము

వాల్మీకి
నాటకము

నవరస
ప్రవాహము

భక్తి వైరాగ్య శాంతి ప్రబోధకము

రాజకీయ సాంఘిక నైవాహిక సాంసారిక వేదాంత సారస్వతా ద్ద్యోహికాముష్టిక
వివిధ ధర్మ తత్త్వి విచార ప్రచురము.

అపూర్వసంఘసంస్కరణ వసంతసే నాది కావ్యకర్త యగు

కాళ్లకూరి గోపాలరావు గారు రచించినది

శ్రీమద్దేశోద్ధారక

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు గారు

అనుగ్రహపూర్వకముగ అంకిత మందినది.

గ్రీరాతవనితను నరించి చోరుడై లోకకంటకుఁ డైన ప్రాచేతసుఁడు రాజగుటకుఁ బ్రయ
త్నించుచుండ, నసిష్ఠవిశ్వామిత్రులు సంభాషణాభిమంశ్రణంబుల నతనిని సంస్కరింతురు.
ప్రాచేతసుఁడు తత్ప్రభావమువలనను గృహచ్ఛిద్రాదులనలనను విరక్తుఁ డై, పశ్చాత్తత్తుఁడై,
తారకమంత్రి జపంబునఁ దరించి, వాల్మీకి యన మరల బ్రహ్మర్షియై, భక్తిప్రతిపాపనాచార్యుఁడై,
జీవకారుణ్యమూర్తియై, కవియై, తుదకు సరస్వతీప్రసాదమునను నారదాదేశమునను శ్రీమ
ద్రామాయణకర్త యగును. ఈ కథ యిం దే డంకములలో సతిరమ్యముగ నభివర్ణింపఁబడినది.

సంస్కృతాంగ్లనాటకవిధానములందలి ప్రధానసంప్రదాయములు పాటించఁబడినవి.

వెల రు. 1-0-1

The Only Psychological
DRAMA
In Telugu Literature

పోస్టేజి వేతే

ప్రకాశకులు: విశల్యా డిపో, 4, ఆచారప్ప నందు, జార్జిటవును, మదరాసు

ముక్తి విచారణ

కొట్టెలపూడి యజ్ఞేశ్వరగారి నరసన్న గారు

శ్లో. *సందేహం తద్వర్గఘనసంఖ్య దోర్భూర్తి మన్మథః, రాశోద్భూత హృతేనగ్గ యోగో నయుతివర్గశ్చ.

శ్లో. శ్రీరామాంఘ్రిసంజ వందనరతం వాణీకటాక్షగత శ్రుత్యంతార్థరహస్య భావితధియం శోనందరామాహ్వానమ్;
గీర్వాణాంధ్రకవిత్వకల్పిత బహుగ్రంథవ్రజం పండితం, శ్రీమల్గొ-పైలపూడి వంశ్య మనఘం నందే స్మరీయంగుగం.

సర్వలోక రక్షకుడగు సర్వేశ్వరుడు మనకు దయచేసిన వేదము లందును, తదనుసరణములగు స్మృతి పురాణోపాసాదులందు ను ప్రవృత్తియు, నివృత్తియు అను రెండుమార్గములు గలవు.

ప్రవృత్తిమార్గమునందు ప్రవర్తించువారు ప్రకృతబద్ధులై సంసార సాగరమునబడి భ్రమించుచుండుట.

నివృత్తిమార్గమునందు సంపదించువారు నిర్విషయములై సంసార మునుండి విముక్తులగుచు మోక్షమును పొందుదురు.

ప్రవృత్తికి ప్రకృతికాస్థానిలును, నివృత్తికి వేదాంతకాస్థాని దులును ప్రధానములై యున్నవి.

అందు చతుర్విధ పురుషార్థములలో ధర్మార్థకామములను ప్రతి పాదించునవి ప్రకృతికాస్థానిలు, మోక్షమును ప్రతిపాదించునవి వేదాంతకాస్థానిలు.

పురుషార్థ చతుష్టయములో నాలుగవదగు మోక్షమే పరమ పురుషార్థము.

తదితరములగు శ్రీ పురుషార్థములను అనిత్యము లగుటవలన ఉత్తమ పురుషార్థములు కావని.

శ్రు. తద్వర్గఘ్న కర్మచిత్తో లోకక్షీయతే ఏకమేనాముత్ర పుణ్యచిత్తో లోకక్షీయతే

*ఇష్ట సంఖ్యలు 6,9.

రాశిఘాతం $6 \times 9 = 54$.

రాశి వర్గం $6^2 = 6 \times 6 = 36$.

9 $9 = 9 \times 9 = 81$.

వర్గయోగం $6^2 + 9^2 = 117$.

ఇతి $6 + 9 = 15$.

ఇతివర్గం $15^2 = 15 \times 15 = 225$.

అను శ్రుతి వ్యక్తపరుచుచున్నది.

శ్రు. నన పున రావర్తశే

అను శ్రుతివలన చతుర్విధ పురుషార్థములలో మోక్షము ఉత్తమ పురుషార్థమునని సుస్పష్టము. అందువలననే శ్రీ వేదవ్యాసులవారు బ్రహ్మసూత్రములలో

నూ అథాతో బ్రహ్మజ్ఞానా.

అను సూత్రమును ముందుగ విశదపరచిరి; కాన అందును గూర్చి విచారించెదము.

మోక్షమనగ సంసారబంధమునుండి విముక్తిని పొందుట. ఇది సర్వమత సంతతిపన్నము. మోక్షవిషయములలో వివిధములగు మతములు గలవు. అందు వేదకాస్త్రీతిహాస పురాణాదులను ప్రమాణముగ పరిగ్రహించి ప్రవర్తించుచున్న భారతీయులు దైవతాదైవత విశిష్ట దైవతములను మూడుమతిములును ప్రస్తానత్రయమనకు సమన్వయించి యున్నందున శ్రేష్ఠతరములుగ గ్రహించి అందు అదైవతులు కించి జ్ఞాత్య సర్వజ్ఞ త్యాదిలక్షణములుగల శివేశ్వరులకు “తత్త్వమస్మాది” మహావాక్యములచే అభేదత్వమును ప్రతిపాదించుచు,

శ్రు. ఏకమేవా ద్విత్వీయం బ్రహ్మ.

అను శ్లోకాదులనుబట్టి బ్రహ్మచైతన్యముకన్న సత్త్వమైనదేది యు లేననియు, బ్రహ్మజ్ఞానమువలన ఆత్మమసంధానము చేయుచు

ఇతిగర్గమునకును, వర్గయోగమునకును

అంతరాయము $15^2 - (6^2 + 9^2) \left. \begin{matrix} 2 \\ 2 \\ 2 \end{matrix} \right\} 2:5 - 117 = 108$.

రాశిఘాతముచేత అంతరాయమును

హరించగా $108/54 = 2$.

లబ్ధం $= 2$.

తద్వర్గం $= 2^2 = 2 \times 2 = 4$.

తద్వ సం $2^3 = 2 \times 2 \times 2 = 8$.

తద్వర్గఘనసంఖ్యదోర్భూర్తి మన్మథః వందేఽహం.

నాలుగువాహువులు, అష్టమూర్తులు గల దేవుని-

స్వస్వరూపానందమును సొందుటయే ముక్తియనియు నుడిచెదరు. ఇట్టి మోక్షము బ్రహ్మజ్ఞానమువలన సిద్ధించుననియు, ఇతరమార్గములవలన సిద్ధించదనియు

శ్రు. తమేవం విధిత్వాతి మృత్యు మేతి
నాన్యః పంథా విద్యతే యనాయ
బ్రహ్మవి దాపాన్తితి పరం.

అను శ్రుతులు ప్రతిపాదించుచున్నవి. కాన ముముక్షువు బ్రహ్మమును దెలిసికొనవలెను.

శ్లో. ఆధ్యారోపాపవాదాభ్యాం జ్ఞాతీన్య సత్త్వ నిర్ణయః.

శ్రు. న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యగే నై కేన అమృతత్వ మానసుమా.

అను శ్రుత్యగుల వలన బ్రహ్మము ఆధ్యారోపాపవాదముల నలననే గాని తిదితరములచే దెలియబడదు గాన నవి యనశ్శ్యము దెలిసికొనవలసి యున్నది.

ఆధ్యారోపమన రజ్జువునందు సర్పమువలె, శుక్తియందు రజతమువలె, స్థాణువునందు పురుషునివలె నిష్కృపంబమయిన ఆత్మనస్తువునందు ప్రపంచము నాగోపించుట. ఇది వస్త్రజ్ఞానము వలన సంభవించునది. ఈ యజ్ఞానమే అవిద్యా, అవ్యక్తము, గుణసామ్యము, మూలప్రకృతి, మాయా అని వ్యవహరింపబడుచున్నది.

మూలప్రకృతియన సత్త్వగజ్జమోగుణములయొక్క సామాన్య వస్థ. ఇందు సృష్టికి పూర్వము అనంతకొటిశీవులూ స్వస్వకర్మవాసనలతో జంతుపిండమునందలి మనర్థ రేణువులవలె లీనులయియుండిరి. ఈ మూలప్రకృతి సృష్టికాలమునందు పరిపక్వ జీవకర్మశక్తిమువలన మాయా, అవిద్యా, తామసీ అను మూడువిధము లయినది.

అందు మాయ శుద్ధమయిన సత్త్వగుణము ప్రధానముగ గలది. అందు సృష్టికి పూర్వము విద్యమానమగు బ్రహ్మ చైతన్యము ప్రతిబింబించినదై ఈశ్వర సంజ్ఞచే నొప్పుచున్నది ఈ యాశ్వరగునినే ఆ వ్యాకృతుడనియు, అంతర్యామియనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఈ యనయే జగత్సృష్టి.

పరిపూర్ణ బ్రహ్మచైతన్యరూపముచే తామసియం దవచ్చిన్నమైన ఈ యాశ్వరుడే స్వోపాధి ప్రాధాన్యముచే జగత్తునకు ఉపాదానకారణమును, స్వప్రాధాన్యముచే నిమిత్తకారణమును ఆయెను. జగత్తునకు ఉపాదానకారణమును, నిమిత్తకారణము నగు మాయాప్రతిబింబిత బ్రహ్మచైతన్యమునకే ఈశ్వరుడని వ్యవహారము.

ముందు చెప్పిన అవిద్య రజోగుణము ప్రధానముగ గలది. అందు ప్రతిబింబించిన చైతన్యమే జీవసంజ్ఞతో నొప్పుచున్నది. ఈయవిద్య అనేకప్రకారము లగుట వలన తత్ప్రతిబింబిత చైతన్యములగు శీవులు సంఖ్యాతీతులయిరి. ఇది ప్రతిబింబపక్షము.

అవిచ్ఛిన్న సత్త్వమునందు మాయావిద్యావచ్చిన్న చైతన్యమునకే వ్యుత్క్రమముగ జీవేశ్వరు లనుసంజ్ఞ. అనగ, మాయావచ్చిన్న చైతన్యము ఈశ్వరుడు, అవిద్యావచ్చిన్న చైతన్యము జీవుడు.

శ్లో. అనాద్యనిర్వాప్య మసీహ కారణం,

మాయాప్రధానంతు పరం శరీరం.

జీవేశ్వరులకు వ్యుత్క్రమముగ మాయావిద్యలు కారణ శరీరములయి యున్నవి. అందు వ్యుత్పిరూపము అవిద్య, సమస్తరూపము మూలప్రకృతి. జీవేశ్వరులకు ఈశరీరమునం దునికియే సుషుప్తస్థితి. ఈశరీరమే ఆనందమయ కోశము.

ఈశ్వరుని యొక్క యాత్మగుణవిశేషమువలన ప్రమోగుణ ప్రధానమయిన మూలప్రకృతి విశేషశక్తియు, ఆవరణశక్తియు అను రెండు విధము లయినది.

శ్లో. రూపేన్యే నిశ్చితే పూర్వం మాయాయాః కులంబన,

విశేషానగతే తత్ర ప్రగమం కల్పయే జ్ఞగత్,

లింగాద్యా బ్రహ్మపర్యంతం స్థూల సూక్ష్మైది భేదతః.

అనురీతిని విశేష శక్తి స్థూల సూక్ష్మైది భేదమునలన లింగశరీరము మొదలు బ్రహ్మపర్యంతముగల ప్రపంచమును కల్పించినది. ఎటులనిన: ఈవిశేషశక్తి ముందుగ సూక్ష్మకాళముయినది. ఆయాకాళము వలన నాయువును, అందువలన అగ్నియు, అగ్నివలన ఉదకమును, ఉదకమువలన వృక్షియు ఉత్పన్నములయినవి. ఇవియే సూక్ష్మభూతములు. వీనినె అపంచీకృతము లనియు, పంచతన్మాత్రలనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఈసూక్ష్మకాళాది పంచభూతములయొక్క సత్త్వగుణాంశములవలన శ్రోత్రత్వచక్షుత్వవోష్ణావాయు లనేడు జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును సత్త్వగుణసమస్తీచలన అంతఃకరణమున ఉత్పన్నములయినవి. అందు అహంకారము మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము అనునాలుగు విధములు. అందు బుద్ధియం దహంకారమును, మనస్సునందు చిత్తమును అంతర్భావములై యున్నవి.

ఆకాళాది సత్త్వగుణ సమస్తీచలన ఇంద్రియాధిష్ఠాన దేవతలును, రజోగుణాంశమువలన వాక్పదపాణిపాయూపస్థ లనుకర్మేంద్రియ పంచకమును, రజోగుణ సమస్తీచలన ప్రాణమును ఉత్పన్నములయినవి. అందు ప్రాణము ప్రాణాపానవా్యా నోదానసహానములను ఆయిదు విధములు.

శ్లో. సూక్ష్మం మనోబుద్ధి దశేంద్రియై ర్యతం,

ప్రాణై రపంచీకృతభూతసంభవం;

భోక్తం సుఖాదేరపి సాధనం భవే

స్ఫరీర మన్య ద్విదు రాత్మనో బుధాః.

అనురీతిని జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును, కర్మేంద్రియ పంచకమును, ప్రాణపంచకమును, మనోబుద్ధులును కలిసి సూక్ష్మశరీర మనబడు.

చున్నది. దీనినే లింగేశ్వర మనియేదరు. ఇదియే భోగమలకు సాధనము. జీవేశ్వరులకు ఈశ్వరమునం దునికి స్వప్నానందము. ఈశ్వరమునందే విజ్ఞానము, ప్రాణము, మనోమయ లోకములు గలవు.

తమిళనాడు ప్రధానములగు నూత్నైకాశాది ఘాతములయొక్క స్వార్థాంశమును నాలుగు విధములగు విభజించి అండ్రియోస్కా భాగమును తన యధిభాగమున విడిచి యితర ఘాతాధిభాగములను వేరువేరుగ కలుపుట పంచీకరణము. అనగ ప్రతిధూతమునకు తనసం గోరులో ఇతర ఘాతములలోని ప్రతిధూతముయొక్క మిగత సంగో రులో నాలగవి భాగము కలియునది పంచీకరణ మనబడును. ఇటుల చేయబడిన ధూతమున పంచీకృతము అనబడును. వీనినే మహాధూత ము అనియొదరు.

శ్లో. రసాదిపంచీకృతస్థూతసంభవం,
భోగాలయం దుఃఖసుఖాదైకర్మణాం;
కరీర మాహుద్ధరితాదికర్మజం,
మాయామయం స్థూల ముపాధ మాత్మనః.

అనరీతిని ఈ మహా ధూతిమలబాసనే బ్రహ్మాంధ సృష్టి క్రమోప
న్యాసమునందు వివిరించిన ప్రకారము బ్రహ్మాంధమును తదంతర్గతాకా
శమునందు ఘా, గ్రహ, నక్షత్ర, తారాది గోళములను, ఈగోళము
లందలి జంతుజాంతుజన్మదజ్మోద్భిజ్జములను సమర్థిగ్రహాలకీరములు,
అన్నాది భోగ్యసమృతులను సృజింపబడినవి. జీవేశ్వరులకు ఈమూల
కీరమునం దునికి జాగ్రపథ్య. ఇదియే అన్నముయోగము. ఈమూల
కారణకీరములలో నొకొక్కకీరము సమష్టియనియు, వ్యష్టియనియు
రెండు విధములు. అందు కారణసమష్టిపాధికుడు ఈశ్వరుడు; వ్యష్టి
పాధికుడు జీవుడు. అందు కారణ సమష్టిచే ఈశ్వరుడు, కారణవ్యష్టిచే
ప్రాజ్ఞుడును, సూక్ష్మసమష్టిచే హిరణ్యగర్భుడును, సూక్ష్మవ్యష్టిచే
తైజసుడును, మూలసమష్టిచే వైశ్వానరుడును, మూలవ్యష్టిచే విశ్వరుడు
అని జీవేశ్వరులకు అపొంతరభేదములు కలవు. అంగ, ఈశ్వరునకు కార
ణసూక్ష్మమూలసమష్టులవలన ఈశ్వర, హిరణ్యగర్భ, వైశ్వానరు లనుసం
జ్ఞలును, జీవునకు కారణ సూక్ష్మ మూల వ్యష్టులవలన ప్రాజ్ఞ,
తైజస, విశ్వ లనుసంజ్ఞలును కలిగినవి. ఈయీశ్వరుడే సత్త్విజస్తమో
గుణము లను ఉపాధులచే బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రరూపములనొంది సృష్టి
స్థితి సంహారములను చేయుచుండెను. బ్రహ్మకు విరాట్పురుషనియం
దును, విష్ణువునకు హిరణ్యగర్భునియందును, రుద్రునకు ఈశ్వరునియం
దును అంతిరర్థవము. ఇట్లుల సరాచరాత్మకమయిన ప్రపంచము విశేష
శక్తి వలన ఉత్పన్నమయినది.

ఈ ప్రపంచోత్పత్తిని కూర్చి భాస్కరులవారు

శ్లో. యస్మాత్ క్షుద్ధ ప్రకృతిపురుషాభ్యామహానస్య గర్భః,
హంకారోఽఘాత్ భక్తిభిజ్జలార్వ్యస్తత స్సంహతేత్స,

బ్రహ్మాండం యజ్ఞశరగచుహీపృష్ఠనిష్ఠాద్విరించే,
 ర్విశ్వం శశ్వ జయతి పరమం బ్రహ్మతృప్తిత్య మాద్యం.

సిద్ధాంత శిరోమణియం దిట్టల నచించిరి. ఈక్రమము బ్రహ్మాండ సృష్టిక్రమోపన్యాసమునందు వివరించితిని. ఇది నిష్ప్రపంచమగుబ్రహ్మమునందు కల్పించుట అధ్యారోపము. ఇది విశేషకార్యము. ఇందునలన మనకు మాయాప్రతిబింబితచైతన్యము ఈశ్వరునియు, అవిద్యా ప్రతిబింబితచైతన్యము జీవులనియు, మాయాకల్పితము ప్రపంచమనియు, నిర్వికల్పమగు బ్రహ్మమునందు ప్రపంచకల్పనము అధ్యారోపమనియు దెలియబడుచున్నది.

శ్లో. అపరం త్యజిం జ్ఞానరూప మావృన్ధి తిష్ఠతి.

అనురీతిని 'రెండవగు ఆవరణ'కి అత్యున్నతముగా ఈశ్వరుని విడిచి తది
తరములయిన తీవులకును, పంపిణీకములకును, అత్యున్నతము కన
బడుతుండ అంధకారమునలె ఆనందించినది.

అవరణశక్తి కార్యములు అసత్యావరణమనియు, అభావావరణ మనియు రెండు విధములు. వస్తువు లేదను వ్యవహారకారణము అసత్యా వరణము; వస్తువు ప్రకాశించలేదను వ్యవహారకారణము అభావావరణము. ఇవియే మోక్షము నిర్దిష్టకార్యపులువను, సంసారస్పృశ్యమునకును మూలకారణములయి యున్నవి.

శ్లో. అనాత్మని శరీరాదా వాత్మబుద్ధిస్తు యా భజేత్,
సైవ మాయా తియే వాసా సంసారః పరివ ర్జితే.

తాను కానటువంటి శరీరాదులయందు తానను బుద్ధియే మాయ.
అందువలననే సంసారము ప్రవర్తించుచున్నది.

39. సమాప్త హులధూతానాం పంచతస్మాత్పంచకం,
అహంకారశ్చ బద్ధిశ్చ ఇంద్రియాణి తథా నశే,
చిదాభాసో మనోవైప్ర మూలప్రకృతిరేవ,
ఏత సైత్ర మిత జ్ఞేయం సమాధి త్పర్యాయశ్చే.

పృథివీస్త్రేతో నాయ్యాకాశములనెడు భూతపంచకమును, కబ్బ
స్పర్శరూపరసగంధములనెడు పంచతన్మాత్రమును, బుద్ధ్యహంకారము
లును, తిష్ఠచ్ఛక్తిశ్రోత్రశిష్కోఽహూణంబులను జ్ఞానేంద్రియ పంచక
మును, వాక్పాణిపాదాయూపస్థలను కర్మేంద్రియ పంచకమును,
మనశ్చిద్రాభాసములప్రకృతులను కలసి క్షేత్ర మనబడును. దీనినే
దేహ మనియెదరు.

శ్లో. దేహ ఏవహి సంసారవృక్షమూలం దృఢం స్మృతం,
తన్నూలం పుత్రదారాదిబంధభేదే న్యథాత్మనః.

దేహమే సంసారవృక్షమునకు మూలము. ఇదియే ఆత్మకు పుత్రదా
రాది సంబంధమగు దుఃఖమునకు కారణమయియున్నది. ఇందువలన
జీవునకు తాను పరమాత్మస్వరూపియను జ్ఞానము పోయి, దేవోత్పత్తిగ్రమ
కలిగి, అందువలన పుత్రదారాది సంబంధమగు దుఃఖములు కలుగుచున్న

విని తెలియబడుచున్నది. ఇది అవరణశక్తికార్యము. ఈ యసత్వభావ నావరణములు రెండును నశించినగాని మోక్షము సిద్ధించదు. ఇవి తత్వ జ్ఞానమువలనగాని నశించవు.

తత్వజ్ఞానము పరోక్షము, అపరోక్షము అను రెండువిధములు.

శ్లో. మూలప్రకృతి రవికృతి ర్మహదాద్యాః ప్రకృతివికృతయః సస్తి,
మోడశకశ్చ వికాశోన ప్రకృతి ర్న వికృతిః పురుషః.

సత్త్వజస్రమైగుణానాం సామ్యావస్థా మూలప్రకృతిః | మహా దహంకారపంచతన్మాత్రాఖ్యానాం ప్రకృతి వికృతీనాం సప్రానాం మధ్యే బద్ధవసాయహేతు ర్మహత్త్వం | అభిమానహేతు రహంకా రః | శిబ్దస్వరూప రసగంధాత్మకాని పంచతన్మాత్రాణి పృథివ్యాది పంచమహాభూతానా మేకాదశేంద్రియాణాం లక్షణాని ప్రసిద్ధాని | న ప్రకృతి ర్న వికృతిః పురుష స్త్విదాత్మకః |

పురుషుడు చిత్స్వరూపిగాని ప్రకృతియు, తద్వికృత్యాదులగు మహదాదులును కావు.

శ్లో. ఏతై ర్విలక్షణో జీవో పరమాత్మా నిరాయుః.

జీవుడు ప్రకృత్యాదులకు విలక్షణుడును, పరమాత్మయు అయి యుండెను.

శ్లో. ఆనందో బ్రహ్మతి వ్యజ్ఞానాత్.

ఆనందమే బ్రహ్మము. అనగ బ్రహ్మము సచ్చిదానందస్వరూపి.

ఈప్రకారము శ్రుత్యాదులచే ప్రతిపాదితములును, సద్గురూప దేశములును అగు వేదాంతవాక్యములను వినుటవలన కలిగినజ్ఞానము పరోక్ష జ్ఞానము.

శ్లో. తస్య జీవస్య విజ్ఞానే సాధనాన్యపి మే శ్రుణు,
జీవశ్చ పరమాత్మాచ పర్యాయే నాత్మభేదభీః,
మానాభావ స్తదా దంభహింసాది పరివర్తనం,
పరాక్షిపాదిసహనం సర్వ త్రావక్రతా తదా,
మనోవాక్కాయసద్వక్త్ర్య సద్గురోః పరిసేవనం,
బాహ్యోర్ధ్వంతర సంకుడి సీరతా సత్త్రియూదిషు,
మనోవాక్కాయదండశ్చ విమయేషు నిరీహతా,
నిరహంకారతా జన్మ జరాద్యాలోచనం తథా,
అరక్తిస్నేహశూన్యత్వం పుత్రదారధనాదిషు,
ఇష్టానిష్టాగమే నిత్యం చిత్తస్య సమభావతా,
మయి సర్వాత్మకే రామే హ్యనన్యవిమయా మతిః,
జనసంబాధరహిత మద్ధదేశనిషేవణం,
ప్రాకృతై ర్జనసంవాసే హ్యరతి స్సర్వదా భవేత్,
అత్యజ్ఞానే సదోద్యోగః వేదాంతాస్థానలోచనం,
ఉక్తై రేతై ర్భవేత్ జ్ఞానం విపరీతై ర్విపర్యయః.

ఇట్టిజ్ఞానసాధనములగు గుణములుగల పురుషునికి పరోక్షజ్ఞానము వస్తువు లేదను వ్యవహారకారణముగ అసత్యావరణమును నశింపజేయును.

ఇట్టిగుణములు లేనియెడల పురాణ ప్రమాతి శ్మశాన వైరాగ్యములవలన టిది యగును.

శ్లో. బుద్ధిప్రాణో మనోదేహోహంకృతిభ్యో విలక్షణః,

చిదాత్మాహం నిత్యశుద్ధో బుద్ధ ఏవేతి నిశ్చయం,

యేన జ్ఞానేన సంవైతి తన్ జ్ఞానం నిశ్చితంచ మే.

తాను బుద్ధ్యాదులకు విలక్షణుడును, చిత్స్వరూపుడును, నిత్య శుద్ధుడును అను నిశ్చయము దేనివలన కలుగునో ఆజ్ఞానము నిజమైన జ్ఞాన మనబడును.

ఇట్టిపరోక్షజ్ఞానమే శ్రేణి మనబడుచున్నది. ఇందువలన

శ్రు. సత్త్వం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ.

సత్త్వమైవదియు, జ్ఞానమయమును, ఖనారమువలె పరిమితి లేనిదియు నగు బ్రహ్మము నిశ్చయముగ నున్నదను దృఢవిశ్వాసము కలుగును.

శ్రేణిము వలన సంకేయమును, మననముచే అసంభావనయును, నిది ధ్యానచే విపరీతభావనయును నివర్తించి దేహాత్మజ్ఞానమువలె బ్రహ్మమే ఆత్మయని కలిగిన జ్ఞానము అపరోక్ష జ్ఞానము.

శ్లో. విజ్ఞానంచ తథై వైతి తస్మాద్ దనుభవే ద్యథా.

శ్రేణిజ్ఞానమువలన అనుభవమునకు వచ్చిన ఈ యపరోక్షజ్ఞానమే విజ్ఞాన మనబడుచున్నది.

శ్లో. ఆత్మా సర్వత్ర పూర్తః స్యాచ్చిదానందాత్మకోఽన్యయః,

బుద్ధ్యాన్యపాధ రహితః పరిణామాది నిర్దితః,

స్వప్రకాశేన దేహాదీన్ భాసయ న్ననపాపుతః,

ఏకఏ వాద్విలీయశ్చ సత్యజ్ఞానాది లక్షణః,

అసంగ స్స్వప్రభు ర్ద్రిష్టా విజ్ఞానే నావగమ్యతే.

విజ్ఞానమువలన పరమాత్మ సర్వపరిపూర్ణుడును, సచ్చిదానంద స్వరూపియు, బుద్ధ్యాన్యపాధులును, నాశమును, పరిణామాదులును లేనివాడును, సత్యజ్ఞానాది లక్షణుడును, సంగము లేనివాడును, తన కన్న వేరు లేనివాడును, తనకు తానే ప్రభువును, ద్రష్టయును అయి, తన ప్రకాశముచే దేహులను ప్రకాశింపజేయుచు తానొక్కడే ప్రకాశించుచుండె నని తెలియబడుచుండును. ఇందువలన వస్తువు ప్రకాశించలేదను వ్యవహారకారణముగ అభానావరణము నశించును.

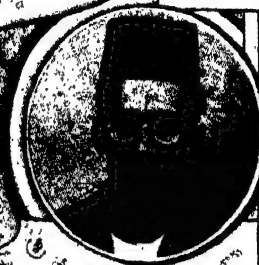
ఈప్రకారము పరోక్షజ్ఞానము వలన బ్రహ్మము లేదను వ్యవహారకారణముగ అసత్యావరణమును, అపరోక్షజ్ఞానము వలన బ్రహ్మము ప్రకాశించలేదను వ్యవహారకారణముగ అభానావరణమును నశించి, అసర్థనివృత్తియు, ఆనందావాప్తియు అగుచున్నవి. ఇందువలన,

శ్లో. అజ్ఞాన మావృతిస్తద్వ ద్విక్షేపశ్చ పరోక్షభీః,

అపరోక్షమతి శ్శోకమాత్మ స్తృప్తి ర్నిరంకుశా.

అను సప్రావృణు సిద్ధించుచున్నవని తెలియబడెను.

ఈయనపల్లలో మొదటి మూడును బంధమునకును, మిగత నాలుగును మోక్షమునకును కారణములై యున్నవి.

శ్లో. శ్రూయశ్చే దృశ్యశ్చే యద్యత్ స్మర్యతేచా నస్తే స్మదా,
అపదేనహి తత్సర్వం యథా స్వప్నమనోరథః.

ఏది చూడబడుచున్నదో, వినబడుచున్నదో, స్మరించబడుచున్నదో యాసరుప్తము స్వప్నమనోరథములవంటిది గాని సత్యమైనది కాదు.

ఇట్టిమిథ్యాస్వరూపములైన ప్రపంచము ఆకాశమువలె నిర్మలమైన బ్రహ్మచైతన్యమునందు కల్పించుట అధ్యాకోపము.

శ్లో. నూయయా కల్పితం విశ్వం పరమాత్మని కేవలే,

రజ్జౌ భుజంగవ ద్భ్రాంత్యా విచారే నాస్తి కించన.

అనుకీర్తిని కారణము వినా కార్యము లేదను బోధవలన శుక్తి యందు రజతమునలె, రజ్జులనందు సర్పమునలె, సాణువునందు పురు షునివలె బ్రహ్మమునందు ప్రపంచము లేదనునిష్కణము అపవాదము.

శ్లో. అధ్యాకోపాపవాదాభ్యాం జ్ఞాతవ్యై ప్రత్యనిర్ణయః.

అధ్యాకోపాపవాదములచే తత్వ మిట్టివని తెలిసికొని, యాతత్వ విచారణలన బ్రహ్మముకన్న వ్యతిరేకమేదియు లేదనియు, ఆ బ్రహ్మము నేనే యనియు తెలియుట బ్రహ్మజ్ఞాన మనబడును. ఇట్టి జ్ఞానము కలవాడే బ్రహ్మమును దెలిసినవాడు.

శ్రు. బ్రహ్మని దాహ్నీతి పరం.

అనుశ్రుతి బ్రహ్మజ్ఞాన సంపన్నుడు మోక్షమును పొందుచునియు,

శ్రు. బ్రహ్మని ద్భ్రూహ్మై వ

అనుశ్రుతి బ్రహ్మజ్ఞాని బ్రహ్మమేయనియు, అనగ బ్రహ్మస్వ రూపి యనియు వ్యక్తపరుచుచున్నది.

ఇట్టి బ్రహ్మజ్ఞాని నే శీవమ్మనుడనియెదరు.

శ్లో. ఆధార్యకాస్తోత్రపదేకా దైక్యజ్ఞానం యథా ధవేత్,

ఆత్మకో క్షిపరయో ర్ములావిద్యా తథైవహి,

లీయతే కార్యకరణై స్సహైవ పరమాత్మని.

అనుకీర్తిని బ్రహ్మజ్ఞానికి సద్గురూపదేశములగు తత్వమస్వాది వాక్య విచారణచే మాయావిద్యోపాధుల నలన జీవేశ్వరులకు గలకంచజ్ఞత్వ సర్వజ్ఞత్వాది లక్షణములు లోలగి బ్రహ్మైక్యత్వాను సంధానమువలన

శ్రు. సోహం బ్రహ్మస్మి.

అను శ్రుతుక్త ప్రకారము బ్రహ్మైక్యజ్ఞానము కలుగునటుల జీవాత్మ పదమూర్తలకు గల మూలావిద్య కార్యకరణములతో పరమాత్మములన్నియు ముగును.

దీనినే ఆత్మసంకీర్తిక ప్రశయమనియు, తురీయు మనియు నందురు. ఈ ప్రశయమును గూర్చి భాస్కరులవారు

శ్లో. దీనేదీనే య నిర్మియో హి హైలై

ద్వైరందినం తం ప్రశయం ఐహతి,

బ్రాహ్మం లయం బ్రహ్మని నాంతకాతే

హతాని యచ్చృ హ్యశ్రమం వ్రజంతి.

బ్రహ్మైక్యమే య ద్విశ్వం ప్రయాంతి

సర్వాత్మాతః ప్రాక్ష్యంతికం కృషింధ్రా,

లీనా న్యతః కర్మపుటాంతరత్యా

త్వైక్యక్రియంపే ప్రకృతే ర్వికారాత్.

జ్ఞానాన్ని దగ్ధానిల పుణ్య పాపా

మిన స్వనూగాయ హతా పతేత్,

యచ్ఛోనో యాం త్వనిప్రతి మస్తా

చాత్మసంకీర్త శ్చేతి లయశ్శుభ్రా.

అని సిద్ధాంత శిరోమణియందు చెప్పిరి.

ఈవిధము కాలస్వరూపాపన్యాసమున నుదాహరించితిని.

ఇందు జ్ఞానము కార్యకరణములతో మూలావిద్యను నశింపజేసి కటుక లేణువువలె తాను నశించును. ఇదిగో నిర్వికల్పసమాధి ఇందు జ్ఞానము, జ్ఞేయము, జ్ఞాత అను భేదములు లేక, ఆనందముయై యొక్క-బ్రహ్మమే స్వస్వరూపములగు సచ్చిదానందములతో చెలుంగుచుండును. కాననే బ్రహ్మచైతన్యమునకు

శ్లో. అచింత్యాన్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే,

సమప్రజగదాధారమార్తయే బ్రహ్మజే నమః.

నిర్గుణాయేతి. నిర్గుణా గుణా స్సత్వరజస్తమోరూపా య

స్మాత్ తస్యై గుణాతీతాయేత్వతః.

అని సూర్యసిద్ధాంత ముందు నిగూఢ్యమును,

శ్రు. ఏకమే వాద్విశ్రీయం బ్రహ్మ.

అను శ్రుతియందు అద్వితీయమైన ఏకత్వమును,

శ్రు. ఆనందో బ్రహ్మైతి న్యజానాత్.

అను శ్రుతియందు ఆనందమయత్వమును ప్రతిపాదించుట యున్నది.

ఈమూలములను అనుభవమువలననేగాని వేరుగ తెలియునది కాదు.

దీనినే నైజమఖానుభూతి యనియెదరు.

శ్లో. సానస్థా ముక్తి ర్నిశ్చుక్తా మ్యుపచారోయ మాత్మని.

ఈయాపనే ముక్తియని యందురు. ఇందు సంసారబంధమునకు

కారణముగ అజ్ఞానము తనకు నాశకారియగు జ్ఞానముతో విముక్తియగు

టవలన నీయనిషమ ముక్తాపథ యని వ్యవహరించిరి. దీనినే విదేహముక్తి

యనియెదరు. ఇటుల అద్వైతములు నుజీవదరని విశేషకరించుచున్నాడనునది.

పాతంజల యోగసూత్రములు

గొట్టుముక్కిల కృష్ణమాచార్యులు గారు

గ్రంథకర్త విషయము

గ్రంథప్రాశస్త్యము

పతంజలీ: క్రీస్తుశకమునకు 2800 సంవత్సరముల పూర్వము కాశ్మీర దేశమున నొకఁఁడు తపస్సు జేయుచుండ నాతని యంజలి యందు పడినకారణమున పతంజలి యను పేరొందిననియు, నితఁడే పాణిని వ్యాకరణమునకు మహాభాష్యమును రచించెననియు వార్తక వైకారదియందుఁ గానంబడు. గోనగ్గదేశోత్పన్నుఁడగుటచేసి గోనగ్గి యుండనియు నామాంతరము గలదు.

2. అభిధాన చింతామణియందు, ఇలాన్యతవర్ణమున అంగిరు వకు సతి యను భార్యయందు పతంజలి యుద్భవించి సుమేరు నట కోటరస్థయగు లోలుప యను యువతిని వరించిన యితఁడే మహాభాష్యమును, యోగసూత్రములును రచించెనని చెప్పఁబడినది.

3. పతంజలి వ్యాకరణ మహాభాష్యము క్రీస్తుపూర్వము 144, 142 సం. రముల మధ్యకాలమున రచితమని రామకృష్ణగోపాల భండార్కరు నుడువుచున్నారనియు, క్రీస్తునకు 25 సం. రముల కీఘల పతంజలి పుట్టినాడని లిఖయింపఁబడినది చెప్పినాడనియు, క్రీస్తు పూర్వము 200 సంవత్సరముల కాలల నుద్భవించి మహాభాష్య యోగ శాస్త్రముల రచించెననియు జూన్ డోనక పండితుడు వాదించుచున్నాడు.

4. పతంజలి పాణిన్యంజలియందు కలియఁపైవించితోతాబ్దంబున సర్వరూపంబున పతనమయి, కాయసిద్ధి ప్రాప్తికై వైద్యశాస్త్రమును, వాక్కుద్ధిరూపమున బ్రహ్మోపాసనాసాఫల్యము నొందుటకు వ్యాకరణ మహాభాష్యమును, మనకుద్ధిచేఁ గైవల్యసిద్ధి నొందుటకు యోగ శాస్త్రమును లోకోపకారార్థము రచించెనని భోజరాజయొక్క అభిప్రాయమైయున్నది. ఇదియ జనసామాన్యముగా సమంజసమని తోచును.

సూత్రవృత్తివివరణము

ఈపాతంజలయోగసూత్రములకు శ్రీచేదవ్యాసమహాసింద్రులును, వాచస్పతి మిశ్రులును, ఇంకను గొందఁలును భాష్యవ్యాఖ్యాన టీకా వ్రాసి రచించి యుండినను, అందులోని శ్రీభాగదేవవృత్తిమాత్రము సుబోధముగను, అనుభవవేద్యముగను, కష్టమైనది ప్రతిబింబముగను నుండియున్నది.

మానవప్రపంచమున సంపాదిత వివేకులు భవతరణోపాయంబున నై యుత్పింతురు. అట్టివారికి సాధనములుగా మహాత్ములచే రచింపఁబడిన వేదాంతగ్రంథముల యందు సుగమంబగు నభ్యాసప్రణాళిక లేమిచే మనోవాక్యాదుల పారిశుద్ధ్యము గలుగుటలేదు. యోగశాస్త్రము మానవసామాన్యప్రజ్ఞాతీతసకలసౌమ్యవప్రదాయక మగుచు, నాంతరంగికతత్వనిర్దేశకంబై, గర్భ్యర చిరస్థాస్థు వస్తునిర్ణతృత్వము వహించి, సుసుఖోపాయాభ్యాసంబులు గలిగి, ప్రాణిరాశికర్మంత నిర్మలవిదానందంబు నొసంగునది యున్నది. స్వల్పసంఖ్యాకనూ త్రపుంజముచే నిరతితయజ్ఞానసంబగుట గడు క్లాపనీయము.

విషయము

శరీరమందు అత్యజ్ఞానముఁ గలుగఁజేయు భ్రాంతిని దోలఁగించుటకుఁగాను పూర్వపాపముక్రమరూపరిపాకముచేఁ గలుగుజాత్యాదులొక్క గములు సంతోషమునకును, పాపకర్మపరిపాకముచేఁ గలుగు జాత్యాదులొక్క గములు దుఃఖమునకును కారణములయి యున్నవనియు, సుఖ దుఃఖాదులను గలుగఁజేయు కర్మము కాయక వాచిక మానసిక భేదములచే నదా జరుగు చుండుట వలన అనేక జన్మములు గలుగు చుండుననియు, ఈకర్మము జన్మ జన్మముల యందు వృద్ధి యగుచుండు నను విషయము “తే హ్లాదపరితాప ఫలాః పుణ్యాపుణ్య హేతు త్వోత్” అను పా. 2-14 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది. వివేకసంతులకు సుఖభోగమందలి గుణవృత్తి దుఃఖరూపమేగాన క్షేకాదిస్వరూప జ్ఞానము గల వివేక భోగసాధన పదార్థమును విషమిశ్రితామృతమును వలెఁ జూచుననియు, నిట్టి దుఃఖము పరిణామ తాపసంస్కార భేదములచే ముత్రణగుల ప్రకటికృతమయి, స్వానుభూత పదార్థావసానంబున పునఃసంపాదనేచ్ఛా దుఃఖమును, స్వవేద్యమానవస్తు విరోధావసానేచ్ఛా దుఃఖమును, ఈస్థితపదార్థమిశ్ర-అనిష్ట పదార్థ స్థితిదుఃఖమును గలుగఁ జేయుచున్నది గానదుఃఖ రూప భోగనిష్కృతియే వివేక తానకృత మనువిషయము.

“పరిణామతాప సంస్కారదుఃఖై ర్ద్యువృత్తి విరోధాన్న దుఃఖ మేవ సర్వం వివేకిన” అను పా. 2-15 సూత్రముచేఁ దెలుపఁబడినది.

ఈపాతంజలయోగసూత్రమునకు కారణము సాక్షిరూపులగు విస్వాత్ర పురుషులు, వ్యాదేవతామూర్తయర దుదాసీనుడయి యున్నది, భోగమోక్షములు ప్రయోజనమును, ప్రకాశ ప్రవృత్తి స్థితి మౌనము

ను, నూలభూత పృథివ్యాదులును, సూక్ష్మభూత గంధతత్వాత్రాదులును, త్రోత్రాదిజ్ఞానేంద్రియములును, వాగాది కర్మేంద్రియములును, బుద్ధ్యాది అంతఃకరణములును కార్యరూపముగాఁగలది యగు దృశ్య పదార్థమునందు పురుషునిచేత సత్కీ ప్రవేశించుట యనునది బుద్ధ్యాత్మ సంయోగమునకును, దుఃఖమునకును గారణమై యున్నదనుటను “దృష్ట్యైశ్చయోః సంయోగో హేయపేతుః”; “ప్రకాశ క్రియాశీతిలం భూతేంద్రియాత్మకం భోగాపనార్థం దృశ్యం” అను పా. 2-17, పా. 2-18 సూత్ర ద్వయము ప్రకటించుచున్నది. ప్రస్తుత మనుభవింపఁబడుచుండు దుఃఖము త్యజించుట కసాధ్యమైనదియు, అనుభూత పూర్వ మవిచారణీయమనియు, భావిదుఃఖ మవశ్య విసర్జనీయమనియు “హేయం దుఃఖ మనాగతం” అను పా. 2-18 సూత్రముచే నుడువఁబడినది.

సంసార సుఖస్వరూపమంతయు చిత్తభ్రాంత్యుత్పాదిత మగుటచే ఏరిన్నిరోధమే ముఖ్యానంత్యకమని తెలుపుచు నందులకుపాయంబు యోగమేయను నిగ్గయము “యోగ శ్చిత్తవృత్తినిరోధః” అను పా. 1-2 సూత్రమున ప్రకటింపఁబడినది.

ఇట్టియోగము సిద్ధించుటకుపాయంబు లనేకములు వక్కాణించుచు సుఖదుఃఖ మోహరూపమైన ప్రపంచానుభవమును గలుగఁజేయు వృత్తులను ఆవృత్తులకు కారణమైన చిత్తమందు లయింపఁజేయుటయే చిత్తవృత్తి నిరోధ మనఁబడుచున్నది. చిత్తముయొక్క స్వత్వీయనాథ ఆయా యింద్రియములలోనుండి వెలువల ప్రసరించుటయు, ఇట్లు ప్రసరింపఁజేయుక హాయినియెఱల వృత్తులు అంతర్ముఖములయి తమకు కాగులగు చిత్తమునందు శక్తిరూపముగా నుండును. విషయములోనుండు మోహదులను కనుగొనుటవలన పుట్టెడివైరాగ్యము విషయములలోఁ దగులఁజేయుక విముఖత నొందించును. అభ్యాసమునలన చిత్తము సిగ్ధముగా నుండును; కాన చిత్తవృత్తినిరోధము అభ్యాసవైరాగ్యములచేఁ గలుగునని “అభ్యాసవైరాగ్యాభ్యాం తన్నిరోధః” అను సూత్రము వక్కాణించుచున్నది.

అభ్యాసము నిరంతరము ఆవరముతో బహుకాల మాచరించుట యనియు, దీనిచే దృఢస్థితి గలుగుననియు “సతు దీర్ఘ కాలవైరంతర్య సత్కార సేవితో దృఢభూమిః” యను సూత్రముచే ననుబదింపఁబడినది. వైరాగ్యము ప్రకృంపన వనితాది భోగవిషయముల నీలోకమందును, పరలోకంబున శ్రుతిదోషిత రంభాదిభోగ విషయములను అభిలషింప నుండుట యని “దృష్టాన శ్రవిక విషయ విత్పప్లస్య వాకార సంజ్ఞా వైరాగ్యం” అను సూత్రముచేఁ బ్రకటింపఁబడినది.

అభ్యాస వైరాగ్యములు సిద్ధించుటతోపాటు బ్రాహ్మణత్వాది జాతులు, కాశీరామేశ్వరాదిదేశములు, ఏకానశ్యాది కాలము, తాపాది సమయములు మొదలగు నెట్టి సందర్భములలోఁ గాని హింసించఁ గూడదు, అబద్ధ మాడఁగూడదు, పరద్రవ్య మపహరింపఁ గూడదు,

వృథానిరంపఁ గూడదు, భోగసాధన వస్తువుల గ్రహింపఁ గూడదను విషయము బోధించు యమాదులవలన మనునది “ఏతే జాతిదేశకాల సమయాన వచ్చిన్నా స్యాన్యభౌమా మహావ్రతం” అను పా. 2-31 సూత్రముచే ననుబదింపఁబడినది.

అహింసాది యమాంగసాధనచేఁ గలుగులాభము లేమయినఁ గలవా యను విషయములో సంజేహానిష్పత్తికై అగ్నిష్టామాది కర్మములు చేయకపోయినను సత్వము పలుకువానికి ఆయా కర్మఫలములు లభించునని “సత్వప్రతిష్ఠాయాం క్రియాఫలాశ్రయత్వం” అను పా. 2-38 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది.

అహింసాభ్యాసము చేయువాని సమాపమున స్వాభావిక నిరోధజంతువులుగూడ వైరము విడిచి ప్రసరించునని “అహింసా ప్రతిష్ఠాయాం తత్తన్నిరోధే వైరత్యాగః” అను పా. 2-35 సూత్రముచే ననుబదింపఁబడినది.

పరులద్రవ్యము నపహరింపకుండుట వర్ధింపించిన దృఢచిత్తునకు తాను ఆశలేనివాఁడైనను అప్రయత్నముగనే సకలస్థలములయందలి రత్నములును అతనికి లభించునని “అస్తేయప్రతిష్ఠాయాం సర్వరత్నోపసానం” అను పా. 2-37 సూత్రముచే వివరింపఁబడినది.

ఇంద్రియమును నిగ్రహించు నభ్యాసస్థైర్యము గలవానికి శేతోలాభము, బలము, మేదస్సుధి, ఆత్మజ్ఞానము గలుగునని “బ్రహ్మచర్యప్రతిష్ఠాయాం వీర్యలాభః” అను పా. 2-38 సూత్రముచే నిరూపింపఁబడినది.

భోగసాధనవస్తువుల నితరులనుండి గ్రహింపనివానికి పూర్వ జన్మజ్ఞానము గలుగునని “అపరిగ్రహస్థైర్య జన్మ కథంతా సంబోధః” యను పా. 2-39 సూత్రముచేఁ జెప్పఁబడినది.

పరిశుద్ధత వర్ధింపించువానికి స్వదేహోత్పత్తి కారణములైన మాతాపితృదేహ జన్మ శుక్ల శోణితరూపముల పర్యాలోచనవలన తన దేహమునందు జాగుప్యును, పరులను స్పృశించుట కేమల మసహ్యమునియును తోచును; బుద్ధి జాగరూకతయు, పాపసంసర్గ విముక్తియుఁ గలుగునని “కౌచా త్స్వస్థ జాగుప్సా పరైరసం సర్గః” యను పా. 2-40 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది.

త్వప్తినలన నిగతికేయానందప్రాప్తియు, సకలదుఃఖ నివృత్తియుఁ గలుగునని “సంతోషా దనుత్తమః సుఖలాభః” యను పా. 2-42 సూత్రముచే నిగ్గయింపఁబడినది.

కృత్యచింతాద్రావణాదులవలన చిత్తము పరిశుద్ధి నొందుటయు, నేచ్ఛానుసారముగా తనదేహమును అనుమహద్రూపములుగాఁ జేసుకొనఁగల శక్తియు, ఇంద్రియాగ్రనూలసూక్ష్మవస్తుదర్శనశక్తియుఁ గలుగునని “కాయేంద్రియాసిద్ధి రశుద్ధిర్యతా త్తపస్య” యను పా. 2-48 సూత్రముచే వక్కాణింపఁబడినది.

తన కభిరుతయగు దేవతామంత్రిమును జపించుటచే దేవతాసాక్షాత్కారమును, ఈశ్వరోపాసనా బలముచే చిత్తవైగ్యమును, అందుచే దుష్కంకల్పరాహిత్యమును గలుగునని "స్వాధ్యాయా దిష్టదేవతా సంప్రయోగః" యను పా. 2-44 సూత్రముచే ప్రకటితము.

ఈశ్వరునందు అధికమైన భక్తి నుంచుటచే చిత్తమున కేయితర సంకల్పములును లేక నిర్మలమైయుండు సంప్రజ్ఞాత సమాధిస్థితి గలుగునని "సమాధిస్థితి రీత్యేరప్రణిధానాత్" అను పా. 2-45 సూత్రముచే నుడువబడినది.

బహిరింద్రియ వ్యాపార నివృత్తివైగ్యములకును, శిరోస్థాది ద్వంద్వబాధానివృత్తిని ఆసనస్థితి యానశ్శక్తియని "తతో ద్వంద్వో నభిభూతిః" యను పా. 2-48 సూత్రముచే దృఢపరుపబడినది.

అంతరింద్రియ నివృత్తి నివృత్తికని, చిత్తమునందలి ప్రకాశాన్యత మానివ్వనాశనమునకును ప్రాణాణామయ శక్తియని "తతో క్షియతే ప్రకాశావరణమ్" అను పా. 2-౬౭ సూత్రముచే ప్రవృత్తముయినది.

ఇంద్రియ వికరణమును, చిత్తచాంచల్యనిరతియు, ధ్యానమందు చిత్తవైగ్యమును ప్రాణాణామయముచే గలుగునని "తతః పరమావశ్యే లేంద్రియాణాం" అను పా. 2-65 సూత్రముచే విశేషీకరింపబడినది.

స్వాధ్యయోపాసనమందుగాని, నాభిక్రమందుగాని, నుతీయేయితర వస్తువునందుగాని చిత్తమును నిలననులేక నిలుపజేసనియు, అటుల నిలుపుటయే ధారణాయనియు "దేశభిన్న శ్చిత్తస్య ధారణా" యను పా. 3-1 సూత్రముచే బలుకబడినది.

ఎవ్వరైన ధారణచేయఁబడుచున్నచో యాథలకునకు ధ్యానేతిర వస్తువును రాని నుకొనుటయే ధ్యాన మనఁబడునని "తత్ర వశ్యే యైకతావతా ధ్యానమ్" అను పా. 3-2 సూత్రముచే ధ్యానలక్షణము బోధింపబడినది.

తాను ధ్యానించుచున్నాననియు, ధ్యానింపఁబడు వస్తువు గలదనియు జ్ఞానము లేక మరచుటయే సమాధి యనఁబడునని "తదే వాఖ్యమాత్ర నిర్వాసం స్వరూపకూన్యమివ సమాధిః" యను పా. 3-3 సూత్రముచే నిలుపఁబడినది.

ధారణయు, ధ్యానమును, సమాధియు నేకత్ర గూడియుండుట సంయమ్యమనఁబడునని "త్రయ మేకత్ర సంయమః" యను పా. 3-4 సూత్రముచే బలుకబడినది.

ఇట్టి సంయమములన మానవునకుఁ గలుగులాభ మేమి యను సందేహమునకు సమాధానముగా సర్వశక్తులును సంయమముచే సిద్ధించును అను విషయమును బ్రకటింపుచు, సంకల్పాతములను సంయమముచే జయించిన అణిమాది అష్టసిద్ధులను, రూపలాసత్వాది దేహ సంపదయు, దేహదార్ధ్యాదులు స్థిరమై యుండుటయును గలుగునని "తతోణిమాది ప్రాచుర్యాః కాయసంపదర్థానభిమాతకృ" అను పా. 3-48 సూత్రముచే తెప్పఁబడినది.

ఇట్టి అణిమాదిసిద్ధులుగాని, యే యితర బాహ్యప్రపంచవస్తుప్రాప్తికీర్తిగాని ఇచ్ఛానుసారము ప్రాప్తించి ఉపయోగింపఁబడునే కాని పరమేశ్వర ప్రాప్తి హేతుకును నీసంయమప్రాబల్యముచే చిత్తము వేటు, చిద్రూపపురుషుఁడు వేటు ననుభావము గలిగి, చిత్తమునందలి యాత్మభావము నివృత్తియగునని "విశేషదర్శన ఆత్మభావనానివృత్తి" యను పా. 4-21 సూత్రముచే నిర్ణయింపబడినది.

ఇట్టి వివేకవంతునకు బహిర్ముఖకాలమందుఁ గలుగు వాసనల వలన అభిమానములు గలుగుచుండునుగాన నా వాసనలను క్షేత్రములను పాలనే త్యజించువానికి పుణ్యపాపసంబంధములేని నిరతికేయానందరూపమైన ధర్మమేళుమను సమాధియొక్క మహోర్జయ సదా చక్షురించుచున్నది; నిగవధికి పరమానందసమాధి గలుగుచున్నది యని. "ప్రసంఖ్యానే ప్యకుసీపస్య సర్వదా వివేకఖ్యాతే ధర్మమేళు స్సమాధిః" యను పా. 4-28 సూత్రముచే నిరూపింపబడినది.

ఈవిధంబున క్రమాభ్యాసముచేయు మానవుఁడు అనంతరము "క్షేతకర్మవిపాకాశయై రపరామృష్ట పురుషవిశేష ఈశ్వరః" యను పా. 1-24 సూత్రముచే నిర్ణయింపబడిన పరమపురుషుని సాన్నిధ్యమును క్షేతరహితముగాఁ జేరఁగలిగి సమస్త శుభంబుల నొందఁగలుగును.

ఇతర గ్రంథములలో యోగవిషయము లుపదేశింపఁబడియున్న ను సారవజనీన ప్రబోధకంబగు నీసూత్రగ్రంథము యోగగ్రంథరాజమనుట కంతయు సాహసించఁదగును.

పుష్పకోమలీ!

నాదెళ్ల వెంకట్రావు గారు

త్రోందరతోడ నే నొకడఁ ద్రోవను బోవుచునుండ నిర్మలా
నందదసారథం బొకటి నాసిక ఘుమ్మనఁ జట్టుముట్టఁగా
ముందట కేగలే కిచట ముగ్ధుడనై మొగమెత్తి కంటి నా
కందని కొమ్మలందుఁ జెలువందు నిను న్నవపుష్పకోమలీ!

సుందరమూర్తి వైన నినుఁ జూచినయంత నె మాననం బెదో
గందరగోళ మొంది సరిగా నవగాహన గాని భావముల్
సందడిఁ జేయుచుండ వివశంబయి చొక్కెను పూర్వజన్మసం
బంధము నేదొ జ్ఞప్తిఁ గను భాతి విచారమున న్మునుంగుచున్.

కమ్మనివాసనల్ దెసలు గ్రమ్మఁగఁ జిమ్మెడు నెమ్మొగంబు, బల్
కొమ్మలమధ్య నుండుటను కొంచెమె కన్పడుచుండు, మందహా
స మొసరించియుంటివి ననందుగ నందులనుండి, యంతఁ జి
త్రమ్మగఁ దావకీనసవిధమ్మున నిల్చితిఁ బుష్పకోమలీ!

ఆహా! యేమివిచిత్రమో తెలియరా దానందసందోహముల్
దేహం బుగ లిరక్తనాళముల నుద్వృత్తివేగంబుతో
నూహితేతవిహారముల్ సలిపె, నత్యుల్లాసకల్లోలమో
మోహంబో, నక లేదైయింబుల వెనక్ మూర్ఛిల్లఁగఁ జేసెడిన్

కనుగవ నీసుహృదమునుగాంచుట హర్షముఁ జెందఁగాఁ, దగున్
వినుతవరీమళం బనుభవించుట నాసిక చొక్కుఁగాక, తా
మనితరలభ్యసాఖ్యమును నందఁగ నేటికొ యిందైయింబులె
ల్లను? భవదీయసన్నిధి విహసకళామహిమం బనల్పమే!

ఏవిధి ని స్తగ్రహణ మే నొనరింతునో యన్న తీవ్రవాం
ఛావిల మయ్యె డెంద మకటా! ననుఁ జేరఁగ నిష్ట ముండియున్
నీవును ముందు వెన్నల కనేకవిధంబుల నూఁగులాడుచు
న్నా వని తోచె నందియము నాదెస మానుము పుష్పకోమలీ.

ఎత్తఱినై న నించుకయు నే నడఁబాయక ని న్నజించుచున్
మెత్తనిశయ్యఁ గూర్చెదను, మిక్కిలిప్రేమను గారించుచున్
నెత్తిని బెట్టికొందు నవనిం జరియింపఁగనీక, యుష్మదా
యత్తము లొను ప్రాణపవనావళి నా కింక బుష్పకోమలీ!

అంగీకారముఁ దెల్పినావు హృదయం బానందము బాంద, సా
రంగారావరసామృతాధికతరత్రావ్యప్రకారక్రియా
సంగీతచ్ఛలయుక్తిచేత నీక నీసామీప్యసాంగత్య మె
భృంగిం జేకులు నన్నచిత బలమై బాధించె నెట్లో కదే.

ఏనె భవత్సమక్షమున కేగెద నన్న మహీరుహోన్నతా
నూనవిశాలసౌధమున నుంటివి గాదె లతావిలాసిని
మానిత మధ్యదేశమున మానుగ నే నెటు వచ్చువాడ నీ
వే ననుఁ జేరరాదొకొ ఘలింపఁగ గోర్కెలు పుష్పకోమలీ!

వల దెటులో (?) కనెద వంశపుంగీరితి మాయఁగా మహా
బలుఁడని యేగెదో, భ్రమరబంధుర బాలకుఁ డంచుఁ గూడెదో
తలఁపఁగ నెవ్వ రింతటి యధఃపతనంబును గోరిరే యటం
చలనత వెన్న లాగునొ కటా, నినుఁ గన్న లతాశుభాంగియే.

మధుప నదాగతి ప్రముఖమండలి మెండుగఁ జుట్టు ముట్టి నీ
మధుర వయోవిలాసముల మాయముఁజేయఁగ నొప్పికొంట, మా
నధనుడ నైన నే శిరమునం దిడి ప్రోవఁగనుంట, రెంట నె
వ్విధ మది మేలొ చూడుమని వేడుమ! కూడుమ నన్ను వేగమే.

ఎంతి వేడిన న్విస కొకించుక పట్టును వీడకుండఁగా
తాఁగతనంబుతోడ నవురా! నినుఁ గన్న లతాపురంద్రి చే
తోగతి మార్పువా రెవరుఁ దోచరు నామది కేమి నేయుదున్
వేగ మెఱుంగఁజెప్పఁగదవే దయతోడుతఁ బుష్పకోమలీ!

ఇత్తటి నేయపాయము స్ఫురింపక దుఃఖభరావిలవ్యథా
యత్తమనంబుతోడ భవ దాలయసాలమూచుట్టు చుట్టు ను
న్మత్తునటుల్ భ్రమించితిని మాటికిఁ గాటపుఁగోర్కె లీగతి
రిత్రవడంగఁ జేయునె విరించి యొకించుక జాలి మాలుచున్ !

ఎంతగఁ బాఱఁజూచిన నొకించుక కార్యము లేదు కాపునన్
జింతిలఁబోను, దేహములు చెంతకుఁ జేరని ప్రేమయే కడున్
సంతన మిచ్చు నందురు ప్రశాంతపవిత్రతరంబు నొట, జ
న్మాంత ముదప్రదం బగుచు హాయిని గూర్చె ధ్యానమాత్రచే.

దూరసమాగతంబయిన ధూపమునేరనె రమ్యవాసనా
హార మొనంగు నా యగరుపత్తివలెం బ్రియవస్తువుల్ ప్రియుల్

దూరగు లైనవేళలనె తోరపు మోదము నిచ్చుచుండువా
రారయ నట్లు వారి మధురస్మృతి డెందముఁ బాయకుండుటన్.

కావునఁ బోయివచ్చెద సుఖం బవుఁ గావుత నీకు నిత్యము
న్నో విరికన్న! నీదు మృదులోజ్వలసుందరరూపంపదల్
నీ విలసత్పరీమళము నీ దరహాన వికాసలక్ష్మీ నా
భావము నెల్ల కాలమును బాయక మోద మొసంగుఁగావుతఁ.

మల్లమదేవి

శ్రీ పంకట కాళిదాస కవులు

జయముక్ సత్వము లేని మాధరత దేశమెల్ల నొక్కుమూడిన్
సవరింపంగల తావకీన శుభవర్చస్సుల్ మదిన్ నిల్చి యా
త్రవతీ! నీ యనిరూప్యభావనలఁ దోరమైన గీతాలఁ గా
వ్యవిపంచిఁ బలికించుచుండెదరు సుమ్మా భారతీయుల్ నదా!

ఓ వర్చస్విని! నీ నహోదరు సుషుప్త్యస్మిలితస్వాంతమున్
లేవం దీప్తి; వాఙ్మలోనికిఁ గడున్ నిర్మిదుండై యేగఁగా;—
ఏవో నాఁటి మహత్త్వముల్ మరల మా యీ యాత్మలఁ జ్ఞప్తి నీ
మా విద్యుత్ప్రతిభన్ సతంబు వెలిగింఁజేయుచుండున్ సుమీ.

మఱువుఁ దెరన్ మఱుంగువడి మా హృదయమ్ముల నేటిదాఁకఁ జి
త్తరువువలెన్ భవద్విమలతావిభవమ్ములు మాసిపోయె, నా
తెర విడఁ నేడు; మా కనుమతింపుము పావన తావకీన దృ
క్సరసిజ నిర్గతాచ్చ మధుసారము లీడయి యాత్రశాలినీ!

నీవలె భారతీయజననీ గళలంబిత పాశబంధముల్
తీవలపోలికన్ నడలఁ దీయఁగఁజాలెడి సోదరీమణుల్
కావలెనంచు దేశము విలాపమొనర్చుచునుండఁ గాని యా
హా! విధి! యామె కంటితడినైనను నొత్తెడివాడు కల్గితే.

నీ వానాఁడు విశుద్ధహస్నిశ్శిఖలన్ దేహంబు నర్పింప నీ
పావిత్ర్యమ్ములు మింటి పై కెగసి శోభల్ నింపునయ్యత్రమై
యీవేళన్ భరతావనీహృదయ చిహ్నిభూత హైన్యాంధ వీ
ధీ విద్యుల్లలికాగతిన్ మెరయుఁ గాంతిన్ యాత్రలేజస్విన్.

దేశహితక కార్యముల నీకు వహించినవాడ ననుచు, మీ

దేశము మీయశంబును మదిం దలపోయుఁ జూకితె యంచు నా

వేశముఁ గొల్చి జానపదవిత్తము నెంతయు లొగి దాని మాం

సాశనవృత్తి స్వార్థమునకై దిగమింగెద వే సోదరా ?

ఉ. “ఎవ్వఁడు నన్ను మెచ్చు నిఁక నేన ననుం గొనియూడకున్న” నం

చెవ్వఁడొ ముచ్చు పల్కినటు లిస్సిరో! జంకక లోకులెల్ల రుక్

నవ్వ శతావధాని కవినాథ విశారద రంగసింహ యం

చివ్విధి నీకు నీవ లిఖియింకకు నద్విగుదాళి సోదరా!

చ. “నలుగురుఁ జెప్పకొంద్రుగద న” న్నను నీచవుఁ గోర్కితోడ నీ

తెలివిని నీదుపాండితి మదిం దుపోయక నిచ్చుశంకమూ

ర్తులనయిఁ గాలు దువ్వి కడుఁ దుచ్చువునాఁతలు వ్రాసినంత నే

పలువ యటంద్రు గాని నినుఁ బ్రజ్ఞలు మెత్తురటయ్య సోదరా !

ఉ. రచ్చలలోన మీసములు రంగు దొలంగఁగఁ దిప్పి త్రిప్పి యిల్

సొచ్చినవెన్న యాచకుని జూచి రయంబున మూల డాఁగి పై

పెచ్చు “గృహస్థులే” డనుచుఁ బ్రేయసితోఁ బలికించి జాతికిఁ

మచ్చను దెచ్చిపెట్టి యథమస్రభముండవు గాకు సోదరా.

ఉ. ఎవ్వనితోడఁ గూడి పరియించితివో, విహరించితిో సతం

బెవ్వనితోడఁ గూడి భుజియించితివో చెలికాని వాని నీ

వెవ్వఁడో వేపురంబు? కుల మెయ్యదో? పే రెదో? యంచుఁ గూసె దీ

క్రొవ్విసచేష్టలక విడిచి కొమ్మధికారిఁదంబు సోదరా.

ఉ. కమ్మని భోజనంబుఁ దినఁగక మన సొప్పదు నీకు మేలి వ

స్త్రుమ్ములఁ గట్ట గట్టదు నదాన్యతఁ జూపె యశమ్మునంద లే

శమ్మును గోర్కి లే దిఁక నిజమ్మును పొంకును మాని కూర్చు నీ

సొమ్మది యేల? చిత్తమున నుంత విచార మొనర్చు సోదరా.

ఉ. వంగి నమస్కరించి ధనవంతుల చెంతకుఁ జేరి వారిఁ బల్

భంగుల వేడి నిక్కము లభిదముల్ బదిఁజేలు నెప్పి య

స్వం గొనిపోయి పిమ్మట్ల నపూర్వపుటెత్తు నెత్తి దాతలకు

భంగముఁ జేదలంతు విడి పాడియటం చెటు దోచె సోదరా?

సంగీతము: స్వరావళి

వింజమూరి వరాహ సరసింహాచార్యులు గారు

(సంగీతవిజ్ఞాన)

క్రిందటి వ్యాసమున (మా. - ౨౦. ప. విభవ సంశ్లేషరాది సంచిక) భారతీయులు హెల్మిహోల్ట్సు, జెఫరీనా మున్నగు పాశ్చాత్య శాస్త్రవేత్తల కెయ్యెడలను తీసిపోవరనియు, ధ్వనిగూర్చియు, స్వరావళి గూర్చియు వారు పరిశోధనలవలన కనుగొనిన పెక్కు అంశములు మాడ మనవా రెరిగియుండుననియు నెంచి యుంటిమి. సప్తస్వరములు కనుగొను క్రమముమాడ తెలుపబడెను. ఈవిధమగు స్వరములు ప్రస్తుతము మనశంకరాధరణము (Diatonic major scale) *

స రి గ మ ప ధ ని (స)
 4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు 4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు

ఈవిధమగు స్వరానికి తుల్యమగుచున్నది కావున శుద్ధస్వరావళి యిదియే యని కొందఱు తెంచున్నారు. కొందఱు వింజ మాయా మాళవిగాళయంచని స్వరావళియే శుద్ధమగుచున్నారు. ఇది సరికాదు. శార్దూల దేవుడు, రామామాత్యుడు, సోమనాథుడు, వేంకటాద్రి, అహోబిలుడు మున్నగు వాగ్గేయులవలనను ననుసరించి శుద్ధస్వరావళి

స రి గ మ ప ధ ని (స)
 3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు 4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు

చొప్పున ఉన్నది. ఇది కొంచె మించు మించు ఖరహరప్రియ మేళమునకు తుల్యమగుచున్నది. ఈసంగతులన్నియు విభులముగను, క్రమముగను ఇటీవల నేను వ్రాసి ప్రచురించిన "22 శ్రుతులు - సర్వావళి" అను గ్రంథమున జెప్పియుంటిని. శ్రుతులగూర్చిన పెక్కు అంశములు, అవి సమములా? అనుదానికి సమాధానములు మున్నగుచక్కలు అట చూడ నగును. కావున నీవిన్న వ్యాసమున నవి చెప్పబడవు.

బహుప్రాచీన కాలము నుండియు, ననగా భరతుని కాలము క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దమునుండియు, శుద్ధస్వరావళియందలి సప్తస్వరములు మాత్రమే కాక మరికొన్ని 'వికృతములు' అను కేర మన సంగీతమున వాడబడుచుండినట్లు విదితము. భరతుడు వీనిని "స్వరసాధారణ" మని వదించినాడు. కాని తన గ్రామరాగముల కాస్తవములగు జాతు

లందును, మూగ్యవలందును వీనిని విరివిగ నుపయోగించినట్లు కాన్పించును. అంతర కాకలి సాధారణముల నల్పముగ నైన నుపయోగించుటకు నియమములు కలవు అవి ఆశోహారమున దే యుపయోగింపవలయుననియు, నప్పటికిని వానిని మధ్యమ, పంచమ, మధ్యపంచమజాతులందు మాత్ర మట్లు చేయవచ్చుననియు నతడు చెప్పెను. అనంతరము శార్దూలదేవుడును వీనిని పేర్కొనెను కాని పన్నెండు వికృతులు కూడ పేర్కొని తనమతమును వేరుగ నిలబెట్టుచుండెను. కావున వికృతిస్వరములు భరతుని కాలమునుండియు చూడమానైన వందుము. అంతకు ముందుగల గాంధర్వవిద్యగూర్చి విభులమగు సంగతులు మనకు తెలియుటలేదు. కావున భరతుని కాలము మాత్రము పేర్కొంటిమి.

ఈ వికృత స్వరముల సంఖ్య గూర్చినవాదము నేటికిని ప్రబలముగ నేయున్నది. కొందఱు టిట్టివి యేగుస్వరములు మాత్రము కలవనియు, కొందఱు తొమ్మిది యనియు, మరికొందఱు ఐదే స్వప్రము అనియు నిట్లు పలువురు పలువిధముల జెప్పుచున్నారు. ఇందుకు పూర్వపు వాదవాద్యములను కొంత తారకు లనక తప్పదు. శార్దూలదేవుడు 12 వికృతులను : బిందుచుండ, క్రీ. వ. 1549 సం. రము ననున్న రామామాత్యుడు, దానెయ్యారుడు మున్నగువారు ఏడు వికృతులను మాత్రము గ్రహించి చెప్పిరి. క్రీ. వ. 1609 సం. రమునాటి సోమనాథుడు వైసారిలర ఏడువికృతులను పేర్కొనెను మరియు గుండ్లమలను కూడ "ప్రాచీన వికృతిము"లని చెప్పెను.

ఇందుచే నితనికి 10 వికృతము లాయెను. అనంతర ముండిన వేంకటాద్రి, తులశీంద్రుడు మున్నగువారు అయిదు వికృతులే చెప్పిరి. వీని సంఖ్యమాత్ర విట్లు భిన్నమతములుగ నుండుటయే కాక శ్రుతులయందు వీనిసాధనములును భిన్న ములగ నే యున్నవని తెలియవలయు.

ప్రకృతిమున వేంకటాద్రి సంప్రదాయ మని చెప్పుకొనుచు కర్నాటకగానమున నైదువికృతములనే మనవారు వాడుచున్నారు. అందుచే వీరికి 12 స్వరము లగుచున్నవి. ఇవి కలుగు విధము, వీని స్వందనల విలువలు, అంతరములు మున్నగునవి క్రిందటి సంచికయందలి వ్యాసమున దర్శిరివి. కాని యీవిధమగు స్వరముల విలువలు గను

* యూరోపీయుల ఘనస్వరాది (Diatonic scale) దైవతమందు తప్ప మన శంకరాధరణముగల సమముగ నున్నది. మన దైవతము

27 16 అంతరము కలది. వారిదైవతము 5 3 అంతరము కలదై కొంచెము కోమలముగ నున్నది.

నిందిన వేంకటమణిమతమునకు భిన్నముగ నే యున్నవి. వేంకటమణి చెప్పే పంచశ్రుతి ఋషభధ్వజై నకము లిప్పటి 12 స్వరములందు కాన బడవు. సోమనార్యుడు చెప్పే చతుశ్రుతి ఋషభధ్వజై నకములే పై వానియందు విడితము. కాని నవీనులు చెప్పనట్లు చతుశ్రుతి ఋషభ శుద్ధగాంధారములు, చతుశ్రుతిపై వతి శుద్ధనిషాదములు ఒక్కస్థానమున నుండువు. వేంకటమణి చెప్పినట్లు పంచశ్రుతి ఋషభశుద్ధగాంధారములు, పంచశ్రుతిపై వతి శుద్ధనిషాదములు ఒక్కస్థానమున నున్నవి. * వేంకటమణి యొక్క సరాళిమధ్యమ స్థానమున నవీనప్రతిమధ్యమము లేదు. ఇది సోమనార్యుడు చెప్పే ప్రతిమధ్యమస్థానముననే కలదు. ఇందుచే నిప్పటి పద్ధతి పూర్వపుపద్ధతి నతిక్రమించియు యున్న దన వలయు.

ప్రకృతి వికృతి స్వరములు వేంకటమణి చెప్పినట్లు 12 మాత్రము నవీనులు చెప్పుచున్నారు. ఇందుకు దృష్టాంతముగ వీరాయందు ఒక్కొక్కటి 12 సారికలనే వాడుచున్నారు. కాని యీపద్ధతి మన సంగీతమునకు తగియుండకపోవుటయే కాక చాలియుండుట లేదు. ఈ 12 సారికలపద్ధతి ఎప్పుడు వచ్చినదియు దలియుటలేదుకాని నవీనమైనదే యన వలయును.

శాస్త్రజ్ఞులేవుని కాలమున వీరాయందు సారికల సమర్థుపద్ధతి కాక ద్వావింశతి శ్రుతులకు నిరుపనిరెండు తంత్రులు మేళగించుటే చెప్పబడియుండెను. సోమనార్యుడు మాత్ర మిషాదధిని విపులముగ జెప్పినాడు. ఇతడు చెప్పవిధమున ప్రతిశ్రుతి ఒక్కొక్కసారిక యందు గలుగుటచే 22 శ్రుతులకు 22 సారికల నేర్పరచి యొందియుండెనందుము. ఎట్లులేనను ఈవిధకాలమునందలి వీరాలు ఇప్పటివానివలె 12 స్వరములనే కాక తక్కినవానినికూడ పలికించుచుండేవిని గ్రహించునగును. అనగా 22 శ్రుతులు ఏర్పాటుగ జెప్పబడుచుండెనందుము. కాశన నవీనసారికా పద్ధతి కొంత నూతనమైన దనవలయును. ఇందుకు కారణ మూహ్యము.

అయినను నవీనవీరాలందలి 12 సారికలవలన కావలసిన పెక్కుస్వరములను గమకములచే మనవారు స్ఫురింపజేయుచునే యున్నారు. అట్లు కానిది మనరాగకళ పూర్తి కానేరదు. ఏయేరాగమున నేయేస్వరము కలుగుచున్నదియు విద్యార్థులు గ్రహింపలేమి, విద్యార్థులవలె వీరు రాగకళను తీసికొనిరా లేక పోవుచున్నారు. వీరు 12 స్వరముల వలననే యట్లు రాగకళను పోషింపవచ్చునని విరుద్ధాభిప్రాయముతో మోపబోవుచున్నారు. ప్రథమతరగతి విద్యార్థులకు సప్తప్రకృతి స్వరములు గ్రాహ్య మగుచుండ కొంత ప్రజ్ఞావంతులకు వికృతిస్వరములు చేరి 12 స్వరములు నావశ్యము లగుచున్నవి. విద్యార్థులకు ద్వావింశతి శ్రుతులు ఆవశ్యకములు. పాశ్చాత్యులగానపద్ధతి రాగపద్ధతి (Melody type) కాదుకావున వారు 12 స్వరములతో సంతృప్తులగు

చున్నారు. కాని భారతీయసంగీతమున పెక్కుస్వరము లావశ్యకములే. ఉత్తరదేశీగాయకులు ఎన్. వి. బాత్లండే, విష్ణుదిగంబరు, మహమ్మదుఖ్లీము మున్నగువారు కూడ విస్తారమగు (12 స్వరముల కెక్కువగు) స్వరాపలితో గూడిన తమతమపద్ధతులను వెలయించుచున్నారు. కావున మనగానమునకు ద్వావింశతి శ్రుతులు ఆధారము లగుచున్నవిని యొనవలసియున్నది.

శ్రీనరేంద్రియమునకు గ్రాహ్యములై రంజకములగు నాదములు పై జెప్పవచ్చున ఇరుగదిరెండు కలవని పూర్వమునండియు భరతాదులు వదించుచుండిరి. తక్కినగాయకు లెల్లరు ఈపద్ధతి ననుసరించుచుండిరి. కాని నవీనులు వింతగ జెప్పనట్లు : 4 శ్రుతులు కలవనియు, 44 కలవనియు వారు చెప్పియుండలేదు. స్థాయియందు 24 శ్రుతులుగ్రహించుమనుట సమశ్రుతిపద్ధతి (Equal temperamental sysetm) ననుసరించుట. ఇదిమనభారతీయసంగీతపద్ధతి కాదు. రాగపద్ధతి (Melody type) లేలియని పాశ్చాత్యులచేనిర్మింపబడిన హోమ్మీనియమునందలి పద్ధతి కావున నట్లు లెంచవలనుపడదు. ద్వావింశతి శ్రుతిపద్ధతియొక్క యుత్కృష్టతను పాశ్చాత్యులు ఆర్. హెచ్. ఎమ్. బోసాంకోవ్ మున్నగువారు కూడ "తక్కువశ్రుతులు కలిగిన స్థాయి లన్నిటిలో ద్వావింశతి శ్రుతిపద్ధతియే నవ్యమగునది; తక్కిన పద్ధతులందలి పంచమగాంధారములకన్న దీనియందలివే మకరము లగుచున్నవి. (The system of 22 possesses then, remarkable properties; it has both fifths and thirds considerably better than other cyclical systems having so low a number of notes.)" అని మెచ్చుకొనియున్నారు. ఇదియే మనకు తగియున్నది.

ఈ శ్రుతుల విలువలు, అంతరములు స-ప లేక స-మ పద్ధతి ననుసరించు సంవాదిత్వము (Quintal harmony) వలన నిర్మింపబచ్చును లేక కనుగొనవచ్చు నని కొంద టిప్పుడు తలంచుచున్నారు. ఇది సరికాదు. మన 22 శ్రుతులు ఒక్క స-ప లేక స-మ పద్ధతుల వలననే నిర్మింపబడక, యీరెండుపద్ధతులను, మరి స-గ పద్ధతియు గూడ చేరిన సంవాదానువాద పద్ధతి (Tertian harmony) వలన కలుగుచున్న వనవలయు. కొన్ని యెడల Septimal harmony పద్ధతి ననుసరించినవియు గలవు. ఈపద్ధతులవలన మనశ్రుతుల నిట్లు గ్రహించుము:—

షడ్జవంచమ పద్ధతి

స 1	ప $\frac{3}{2}$
ప $\frac{3}{2}$	చ-రి $\frac{9}{4}$ ఒకస్థాయి తగ్గిన,
చ-రి $\frac{9}{8}$	చ-ధ $\frac{27}{16}$
చ-ధ $\frac{27}{16}$	మృదు ను $\frac{81}{32}$ ఒకస్థాయి తగ్గిన,

* ఈసంగతులు నేను రచించిన "22 శ్రుతులు - స్వరాపలి" పుస్తకము నందలి వివరిశ్రుతులవర్ణకమున గ్రహించునది.

పక్షగాంధార పద్ధతి

స	అంతర X 5		
	4		
అం-X 5	కా-ని 15		
4	8		
కా-ని 15	ప్రతిపద్యము 45		
8	32		
ప్ర-మ 45	ద్వి-రి 135	దీనిలో	పైకోవా 81 తీసి
32	128		80
			[వేసి,
ఏకశ్రుతి రి 25	ఏకశ్రుతి ధ 25		
24	16		
ఏకశ్రుతి ధ 25	శుక్ర గ 75	ఇట్లు సాంకేతి విలువలు	
16	32		
			గములు కావు.

ఇట్లు త్రిశ్రుతియువభిద్ధ సతములు, మధ్యమము, ఈశ్వరాభివలనలు పైపద్ధతులందు కాన్పించుటలేదు. వీని నిట్లు చెప్పవచ్చును: (i) త్రిశ్రుతిద్ధ సతము శుద్ధమధ్యమమునకు అంతర గాంధారము, లేక అంతరగాంధారమునకు శుద్ధమధ్యమము అనునున్నది. కావున దీని విలువ $5/4 \times 4/3 = 5/3$ అగును. (ii) త్రిశ్రుతియువభిద్ధ సతమునకు బంధమవ్యత్యాసమున నున్నది. కావున దీనివిలువ $5/3 \times 2/3 = 10/9$ అగును. (iii) మధ్యమము ఏకశ్రుతియువభిద్ధమునకు శుద్ధమధ్యమ వ్యత్యాసమున నున్నది. ఏకశ్రుతియువభిద్ధము విలువ $25/24 \times 2$ నెంచిన, దీనివిలువ $25/12 \times 4/3 = 25/9$ అగును. దీనివిలువ వివాదాస్పదముగ నున్నది. నాపుస్తకమున దీనివిలువ కాన్గిదేవాది ప్రాచ్యపురాణముల మతముననుసరించి చెప్పబడెను.

కాని యోమధ్యమమునకు సంబంధించిన ఋషభము ప్రకృతపు కర్ణాటక గానముందు కొంచెము కోమలముగ నేయున్నది. కావున నేను ఇటీవల ఈయేకశ్రుతి ఋషభపు విలువ $25/24$ నుండి $81/80$ గ మార్చుటకు సన్నుతించితిని. ఇట్లు మార్చుటకు నాశ్రుతి నితేయందు పరిశీలించి దృఢపటమకొంటిని. ఫిడేలువార్యమున మహాపునత తక్కిన నామిత్రులు శ్రీయత ద్వారం వేంకటస్వామి నాయుడు గారు, మరి శ్రీహన్ శ్రీనివాసయ్యంగారు మున్నగువారి సలహాపూరిత సాంధి యట్లు చేయ సమర్థులైనారు. కాని యిటీవల "హిందూ" పత్రికకు వ్రాయుచు శ్రీయత సి. కుబ్రూర్జయ్యగారు, బి.వి. గారు వైమార్చుట అంగీకరించలేదు. $1/81/80$ ఋషభము అంతరగాంధారముతో సరళ ప్రమాణమున గానయోగ్యము (Musical) గా ఉండవలసి యాయన చెప్పినది సరికాదు. ఏకశ్రుతియువభిద్ధము తోడిరాగమునందు నలె సాధారణ గాంధారముతో జేరివచ్చును. కాని అంతర X. తో నట్లు రాదు. ద్విత్రుతి ఋషభము $16/15$ విలువగలది మాయమాళవగౌళ

యందులై అంతరగాంధారముతో జేరివచ్చును. కాని $25/24$ విలువ గల ఏకశ్రుతియువభిద్ధము తోడిరాగప్రయోగము లందు సరళప్రమాణమున లేనందున గానయోగ్యముగ నుండుటలేదు. దీనిని పూర్వీకులు ఎంచుకొనినను, వహినగానమున $81/80$ విలువగల ఏకశ్రుతియువభిద్ధమే ప్రామాణ్యముగ నున్నది. పాశ్చాత్యజాత్యుత్తరేత్ర "హెల్మిన్హోల్ట్స్" $81/80$ విలువను గ్రహించి యుక్త గ్రీకులంతయున గలవని చెప్పెను. ఉత్తర దేశమునను $25/24$ విలువగల ఋషభమును వాడుటలేదు. కొంచెము తీవ్రమున $21/20$ విలువగల ఏకశ్రుతియువభిద్ధమే వారు సవరించి వాడుచున్నారని కావున ఏకశ్రుతియువభిద్ధ తివముల విలువలు $81/80$, $81/20$ గ నుంచినను, ఇవియే కర్ణాటక గానమున లక్ష్యములు.

ఇక $27/20$ విలువగల మధ్యమము మనగానమున సంతగా కానము కావున దీనిని మనసాని (Ganul) నుండి తీసివేసి శుక్రమున, సున్నపుమున $7/4$ విలువతోనున్న దేవగాంధారిద్ధ సతము నుంచిన నిమిషమునని నామిత్రులు. కాని సహజ సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారు $27/20$ మధ్యమము బేగడరాగమున స్వక్రమములచే నట్లు తీసివేయ వీలు లేదనిరి. ఈమధ్యమము బేగడరాగమునందును అంతరగా కానము, బేగడరాగమున మధ్యమము దీర్ఘముగ బట్టునప్పుడు, అదిగా "ధపనా, సువధాగి, పనా" ఇట్లు పంచములతో జేరిన ప్రయోగములందు 'మ' భీర్లుముగా మచ్చినప్పుడే $27/20$ మ. కలుగుచున్నది. తక్కిన బేగడరాగప్రయోగములందు "పమరీ, గుగమరీ, గరిగమపమ" మొదలగు పలుములందును 'పె' 'మ' కనుపించక $4/3$ విలువగల ఋషభ 'మ' యే ప్రధానమునున్నది. అందుచే $27/20$ మ. మనగానమున సంతగా నానశ్యకము కాదు. ఇది కలుగు పైస్థలము లందు దీనిని గమకములచే స్ఫురింప జేయవచ్చును. కావున దీనిని తీసివేసి $7/4$ విలువగల సున్నపుమున పై పితమును జేర్చుకొనవలసియున్నది. కర్ణాటక గానమున మనము పైవిధమున గ్రహించు కున్నపు మగునవి యిరువదిరెండు మాత్రము కాక యిరువది నాలుగు శ్రుతులు కలవనియు, ధైరవిరాగమున గల ద్విత్రుతిద్ధ పితమును $128/81$ విలువతో నున్నదానిని, సావేరి రాగమునందుని ద్విత్రుతి ఋషభము $256/243$ విలువగలదానిని మాడ జేర్చుకొనవలసి యున్నదనియు జెప్ప శ్రీఅయ్యరుగారి వాక్యములు పశనీయములు కావు. ఈ సంగతులను "హిందూ" పత్రికలో ఖండించుకొంటిని. $128/81$ విలువగల ద్విత్రుతికద్ధ పితము ఈరాగమున నల్పముగ నున్నది. ధైరవిరాగప్రయోగము లందు "ధపధ, ధస, మపధమప" ఇట్లు పంచములతో జేరినస్థలములందు మాత్రము $128/81$ ధ. కలుగును. తక్కిన యన్నిచోట్లను (1) ధనిస, ధరి, మనిధస, నిధని, సనిధపమ; (2) ధసమధపా, నినిధధ. ధపా-మొదలగు ప్రయోగములందును ధ. విలువ యాగోహతావరోహణము

1. నవంబరు దిశంబరు నెలలందు బుధవారమున బ్రచురింపబడు హిందూపత్రికలు చూచునది.
2. 'కృష్ణమంట్లు'గారి పుస్తకము చూచునది.

లందు మారుచు, నాగోహారుందు కొన్నిచోట్ల 27/16 విలువగల చతుశ్చతుతికమును, తక్కిన ప్రయోగములందు 8/5 విలువగల ద్విశ్చతుతికమును గ్రహించుచున్నది. కావున భైరవిరాగమున సుస్వరక్రమగు సుధై చైతము 8/5 ద్విశ్చతుతికమే. పైజెప్పిన స్వల్పస్థలమందలి 128/81 ధైవతియు గమకములచే స్ఫురింప జేయబడుచును. ఈ ప్రత్యేక స్వరము ఆశ్చర్యము కాదు. కాని యీస్వల్పస్థైక్యము లగుచున్నప్పుడు సరసచేసిన యెడల ఒక్కొక్కటి ధ. సావేరి రి. మాత్రము కాక, పెక్కులు రి, గ, మ, ధ, నిలవను? కల్పించుచున్నది. ఈసంఖ్యానీకములగు స్వరములు స్థాయియందు క్లిష్టము లగుటయే కాక, యసహ్యములుగ గూడ నుండును. 12 స్వరము లే న్నట్లును చెప్పుచున్నది. ఇన్ని స్వరభేదము లెఱుగని పాశ్చాత్యులను ప్రముఖ గ్రంథముల గలసాయిని కరము పార్షింపరని వేరు చెప్పనక్కరలేదు. స్వరభేదములతో నున్నవానికెల్ల, అనగా 25/21, 256/243, 31/30, 31/20, 81/80 విలువలతోనున్న ఏకశ్రుతి ఋషభములను, ఇట్లు 25/16, 128/81, 31/20, 63/40, 243/160 విలువలుగల ఏకశ్రుతి ధైవతియులను గ్రహించుచున్నది మనసం గీతము సుకరముకాదు. మన కనుగొని వానినిమాత్రము సంవాది మేధులగు పద్ధతులనుండి గ్రహించి చెప్పవలయునే కాని సదరుపద్ధతులందలి వాని కెల్ల నట్లు చెప్పట భావ్యము కాదు. సుస్వరక్రమము, ముఖ్యములు నగువానిని మాత్రము ఎంచిన మిగిలినది గమకములచే స్ఫురింపజేయ బడును. మరియు దిక్కునసాడవులు కల వాస్తవములలో, ముఖ్యముగా ఫణిలనందు, పై యనేక స్వరములు పూర్వ స్థానములు స్థూలములు కావు. కొన్నికొన్ని మితితయనంతటి అల్పహారముననే యున్నవి. ఇట్లు ముఖ్యముగా 1:8/81 ధ. యు, 8/5 లేక 128/80 ధ. యు దుర్లభావమున నుంటున్న ఫణిలంతరియందలి వీనిస్థానములు కరము చేరిక నున్నవి.

ఇక 256/243 విలువగల సావేరి ఋషభముగూడ పైసంగతుల వలె ఖండింపబడుచున్నది. ఇది 12/15 కు తుల్యమే. కావున ఈ ఋషభధైవతియు మనస్థాయియం దావశ్యకములు కావు.

స్వరముల విలువలు పైవిధమున సంతరములతో జెప్పటగూర్చి క్రిందటిసంచికలో గొంత చెప్పియుంటిని. తీగయందు ముగ్గు (Nodes) కలిగినప్పుడెల్ల సదరుతీగయొక్క కంపించు భాగములను పోల్చుటే యీ యంతరములు. అంతరములకు (Ratios) తీగసాడవులు విషమ ప్రమాణమున (Inverse ratio) నుండును. అనగా రెండు మేరులకు

మధ్యగల తీగవిగింపును (Tention) మార్చక దానిని భాగభాగము లందు తాకి మళ్లను కలుగజేయునప్పుడు నుండు స్వరముల తీగ సాడవులను విషమప్రమాణమున జెప్పబడిన యంతరములే పైన చెప్ప బడిన విలువలు. కావున తీగయందు ఆ కూర్పురములు కలుగునట్లేక ములు పై భిన్నముల (Fractions) లనమున తెల్పును. కొన్ని ముఖ్యములగు స్వరముల విలువలు ఈవిధమున గమనించునది:—

- (1) వడ్డము విలువ:—; అనగా తీగయందు గలదుమందినప్పుడు కలుగును.
- (2) అంతరగాంధారము:—5/4 కావున 4/5 భాగము తీగ కదలునప్పుడును, 1/5 భాగమున మెట్టినప్పుడును కలుగును.
- (3) సుధమధ్యమము:—4/3 కావున 3/4 భాగము తీగ కదలునప్పుడును, 1/4 భాగమున తాకినప్పుడును కలుగును.
- (4) సంభము:—3/2 కావున 2/3 భాగము తీగ కదలునప్పుడును, 1/3 భాగమున తాకినప్పుడును కలుగును.
- (5) సతుస్యరి ఋషభము:—పంచమమునకు పంచమా మగును కావున పైస్థాయియందలి కలిగి, $8/2 \times 8/2 = 9/4$ విలువతో నుండును. మధ్యస్థాయియందు దీనివిలువ $9/4 \div 2 = 9/8$ అగును.
- (6) సతుస్యరి ధైవతియు:—పెద్దతంతరియందు 1-రి ఎట్టి సంబంధము గలిగియున్నదో యట్లే పంచమతంతరియందు సతుస్యరి ధ. యున్నది. కావున దీనివిలువ $8/2 \times 9/8 = 27/16$ అగును.
- (7) కాకలి నిషాదము:—చుగ్గరమునకు అంతరగాంధార మెట్టి సంబంధము కలిగియున్నదో యట్లే వడ్డము నకు ఈ నిషాదమును; కావుననే దీని విలువ $5/4 \div 4/8 \times 2 = 15/8$ అగును.
- (8) హెచ్చువడ్డము:—2 కావున $1/2$ భాగమున తీగ కదలునప్పుడు, లేక $1/2$ భాగమున తాకినప్పుడు కలుగును. తక్కినవానిని ఇట్లు గ్రహింపవలెను.

మహామహోపాధ్యాయ

శ్రీ పరవస్తు వేజ్కటరంగాచార్యులు అయ్యవారలుగారు

ఇ. వి. వి. రాఘవాచార్యగారు

క్రిందటి శతాబ్దమున భారతవర్షమున గీర్వాణ భాషాప్రాధాన్యత సర్వత్రా యని జగత్తెన్నోన నందిన శ్రీ పరవస్తు వేంకటరంగాచార్య అయ్యవారలుగారు క్రీ. శ. 1822 వ (చిత్రభాను) సంవత్సరమున నవతరించిరి. “సర్వ శబ్దసంబోధిని” యను సంస్కృతాంధ్ర నిఘంటువును నిర్మించిన శ్రీనివాసాచార్యులవారు వీరి జనకులు. రంగాచార్యులవా రప్రతిమత్తిభాషానురూప. అసాధారణ ధారణా ధురంధరులు. వీరు తమ 8 వ యేటనే కవితా కన్యకం జేపట్టి “కుంభకర్ణాజయ” మను గీర్వాణ కావ్య పుత్రికం బడసిరి. వీరు బొబ్బిలిసంస్థానమున మూడువందల పృచ్ఛకులతోఁ బరశ్శతావధానము నొనరించిరట. వీరు పట్టాభిషేకములలోను గూలంకపవై నుషీ భూషితులు. వీ రాంధ్రగీర్వాణముల బహుగ్రంథప్రణేతలు. వీరి పాండిత్య రత్నపటలికి నికమాయమాణ మగు “అఘుశబ్దార్థసర్వ” మను సర్వతోముఖనిఘంటువు (Encyclopaedic Lexicon) ప్రకృతము స్రుచురప్రచారములో నున్న (రాజా రాధా కాంతదేవ నిర్మిత) “శబ్దకల్పద్రుమము”కంటెను, (తారా నాథ తర్కవాచస్పతి ప్రణీతమగు) “వాచస్పత్యము” కం

టెను సత్కృత్యముగా నున్నది. గీర్వాణ విద్వల్లో! దౌర్భాగ్యముచే నీకోశ మకారాకారాది పదములు గల రెండుసంపుటములవరకుమాత్రము (వాచస్పత్య నిఘంటువు టూ ప్రమాణమున 656 పుటలు) ముద్రింపబడెను. అవియు నాంధ్రభాషలో ముద్రితములు. అసంతోషిష్టప్రశ్న స్వకులకల్పమహోదహులు గు నాచార్యులవారిని మైసూరు, పీఠికాపురిము, తుని, బొబ్బిలి, మందన, ఉల్లాము ముదలగు స్వదేశసంస్థానాధీశు లెంతయో బహుకరించిరి. క్రీ. శ. 1887 వ వత్సరమున జరిగిన విక్టోరియా జూబిలీ సందర్భమున “మహామహోపాధ్యాయ” బిరుదము నందిన భారతవర్ష పండితప్రకాండ చతుష్టయములో నాచార్యులవా రొకరు. ఆంధ్రదేశమున “మహామహోపాధ్యాయ” బిరుదము నొందిన వారిలో వీరు ప్రథములు. వీరు మహావక్తలు. ససారభమగు సువర్ణ సుమమువలె, గూలంకపవైదుష్యమునకు, సర్వతోముఖ పాండిత్యమునకుఁ దోడు వీరియందు నిష్కళంక చారిత్రముగూడ నలవడియున్నది. వీరు క్రీ. శ. 1900 సం. నఁ బరమపదించిరి.

రసతరంగములు ౭

చిగురాకుమీద ఝంఝానిలము*

యస్. సూర్యప్రకాశరావు గారు

ఓక్కనాఁడు ప్రథంజనుండుగ్రవేగ

చలిత నిఖిల భూభాగ సంచారుఁ డగుచు
రేఁగి, దుర్గమంబగు హిమాద్రివిసనతరు
మధ్యమస్థలి నాకాశమండలంబు
నొరయు నుత్తుంగ పిప్పల మొండు గాంచి,
యాకుజ్ఞంపములనడుమ నలరి యచట
నెండకన్నును వాసక న్నెఱుంగ నట్టి
చిన్ని చివురాకు నిద్దంపు చెన్ను చూచి
చటులనినదాభ్రవిభ్రమార్భటిని బలికె:

“ఎఱుంగువో నన్నుఁ జివురాకు! యెఱుంగనేమొ!
అలఘుజనమున బ్రహ్మాండ మొక్రమించి
యుదధు లేడింటి నుట్టుకొనె లూఁచియుఁచి
బహుళసీరంద్రనివిడాభ్రాటలఁ గలఁచి
నకలకుజనుల నుగ్గు సూచంబు నేసి
యవనిఁ బేరెక్కినట్టి మహాబలుండ
నేను; నేను గానని యణువైన లేదా;
నాకుఁ జొరరాని చీమ కన్నంబు లేదు—
పదిలమై యుంటి నాకంటఁ బడక యెట్లొ;
ఐన నేమాయె? నేటి కేఁడాదిలోనఁ
బ్రబల ఝంఝా సముద్ధూత పితఁ జేసి
నిన్నుఁ గొనిపోదు నాపేరు నిక్కమేని.”

అని సమీరణుఁడు వలుక నాక్షణంబు
చిన్ని చివురాకు ధృతి దప్పి, విన్నబోయి,
గడగడ వడంకి, సోలి, యాక్రందనంబు
నేయఁ దత్తరం బంద లేఁజివురాకొమ్మ
జాసి యోదార్చి యొడలి వడంకుఁ దీర్చి

యనున యోచితనర్మోక్తు లాడి యిరుగు
పొరుగు ముదునలికొమ్మల కెఱుంగఁ దెల్పి
గుజగుజలువోయి యందఱుఁ గూడికొనుచుఁ
గులముపెద్దయుఁ దమ కెల్లఁ గూర్చు ప్రాపు
మహితజీవనాంత సన్మార్గవర్తి
పిప్పలప్రభుని కెఱుంగఁ జెప్ప నతఁడు—

అతివిశాలాననంబున సధివసించి
ధళిధళని మెఱయుఁ బ్రవాళముల ధరించి
నవ్యకలకంఠ మధురగానంబు నెలఁగ
నలుగడలఁ జేరి చిగురుకొమ్మలు మరాళ
లలితగతుల నర్తనము నల్పు బరిపూర్ణ
సంపద లనుభవించుచు సంతనమునఁ
గొలుపులో నుండి, యించుక తలఁ గదల్చి
చిన్ని చిగురాకుఁ జూచి పచించె నిట్లు:
“అమ్మ! చివురాకుపట్టి!! ధైర్యంబు చిక్కఁ
బట్టు; భయము నీ కేల? యభయ మొసంగ
రూఢికెక్కిన పిప్పలు మ్రోల నిలిచి;
అనిలుఁ డొక్కఁడు గాను దవాసలుండుఁ
గూడఁ దోడునీడ యగుచుఁ గూడనిమ్ము
చీరికిం గొనక నిను రక్షించువాడ.
నిలుకడ యొకింత లేని వెంగలి యొకండు
లాపు మీటి నామూలబలంబుఁ గనక
యలఁతి మైసట్టి యీ చిన్నిదళము మీఁద
దాడివెడలంగఁ దనమదిఁ దలఁచినాఁడా!
అనుపమంబైన మామకోదగ్ర బల న
మగ్రబాహుశాఖా విజృంభణము గనఁడా!”

* ఇది అంగ వాఙ్మయమునఁ గల అలిగరి (allegory) ననుకరించు వ్యంగ్యకథాంతర్గత మగు చిన్న పద్యకావ్యము. అంతర్భూతమైన కథ పాఠకులచే నూహింపఁబడును. ఇట్టిది సాధారణముగా నీతి, మత, వేదాంతాది కఠిన విషయములు మలభగ్రాహ్యము లగునట్లు రోధించుటకు వ్రాయఁబడును.

అనుచు నైసర్గ గంభీర ఘటితి నుడివి
కరుణ దైవార జిపురాకుఁ గాంచి మఱియు,
“నీవు దలఁచినఁ గాక కొంపోవ నెవరి
కైనఁ దరము కానట్టి మహావరంబు
నొసఁగి నాడ; భయంబు దక్కి సుఖము మెయి
మను”మటంచుఁ గన మనికి కనిపెఁ బ్రీతి.

పిదప మవ్వంపుఁగొమ్ము నొదిగి యరిగి
నెమ్మిఁ దనయిక్కఁ దలిరాకు నెమ్మనంబు
న నలవంత దక్కి టినదినప్రవర్ధ
మాన యయి పంచబాణుని బాణ మనఁగ
నలకుఁగొమ్ము మధ్యఁ దా నలరె మిగుల.

అంత హిమవంత (?) విసినంత మంతఁ గలయఁ
బాటఁ జలి నిరాఘాటసంచారి యగుచు;
అతని పరివారమును బోలి యవనిజములు
నిలిచి బహువర్ణసంకీర్ణదళము లగుచు.

పల్లనంతాన మెల్ల సువర్ణసంగ
తింబు గాఁగ నీక్షించి చిత్తింబులో న
సూయ పొడసూపఁ జిగురాకు వోయి విష్ణు
లప్రభుని గాంచి దీనానులాప యగుచుఁ
బలికె— “తిండి! నాదగు దురవస్థ వినుము:
పల్లములకెల్ల భూరి సునర్ణభాగ్య
మొసఁగి యిసుమంతయైన నా కొనఁగ కకట
దైవ మెంతటి పతిపాతంబు నేసె!
కులములోలఁ దల యత్తికొనఁగలేని
యిట్టి హీనరూపంబుతోఁ బృథివి బ్రవకఁ
జాల నే”నంచుఁ గన్నీరు జారవిడుచు
చిన్ని చివురాకు నక్కునఁ జేర్చి పట్టి
వగపు వాయంగఁ బిప్పలబ్రభుఁడు వల్కు—

“అమ్మ! తలిరాకుకూన!! ధైర్యంబు నూన
వమ్మ!! యీపాటిదానికై యడర నేల?
పత్రనివహంబు తమతమ వర్ణగతులఁ
బడసె నిజకర్మ పరిపాక ఫలము కతన;

దైనకృత మందుఁ బక్షపాతంబు గలదె?
పృథ్విలోఁ బుట్టి యిసుమంత వినుపకుండ
నియతకార్యంబు నెఱవేర్చి నెమ్మనంబు
న నొకచింత విడిచి మహానందమున ము
నిగి నింగి కెగిరిపోవ నేడో రేపా
పయసమయ్యెడు నీతోడివారల్లె;
కాన నీవును నీకు నీకాన నేది
విధి విధించెనో యటలేని విధి నదియ న
నియని యనిశంబు సన్మార్గనియతి నెఱవ
(!) దాన వాంఛితఫలంబు దాన వొడము”.

అనుచుఁ జివురాకు తా నెన్నఁ దట్టివర్ణ
నీయవరసువర్ణావాప్తి నెగడుదాన
నో యటంచు నువ్విభులూరుచున్నతనువు
కరము తూఁగాడ మెల్లన నిరవ్రుఁ జేరె.

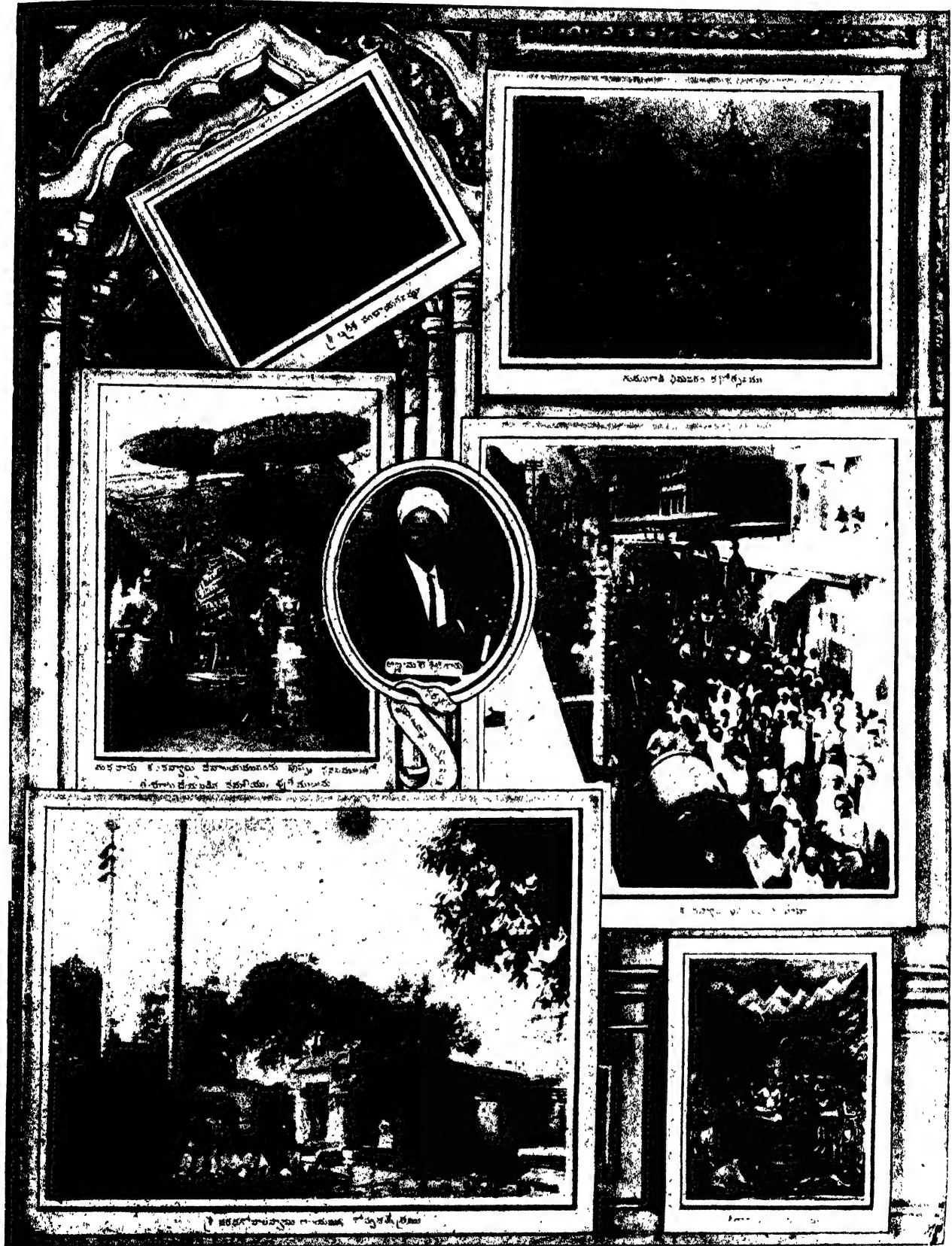
అది మొదలు గాఁగ నా చిగురాకు హృదయ
వాటిలో వర్ణనాతీత వరసువర్ణ
పల్లి వర్ణసౌభాగ్య దుర్వార వాంఛ
యొందుదక్క ఇతరవాంఛ యుండు సొరడు.

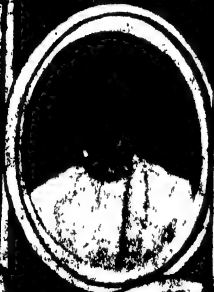
తెన్నయత్వము నొందిన తెలియటాకు
సునతఃకృష్ణార్థి గరిమకతన ననఁగ ని
జాంగభాగంబులంచు సత్యలఘువృత్తి
సారసానర్థవర్ణప్రసార మెసఁగె.

బాలభానుఁడు పూర్వాద్రు బ్రాచునేళ
నపరభానుఁడో నాఁ బిప్పలాగ్రమక్కు;
రాత్రి యరుదేర రెండవరాజుఁ బోలి
చీకటిని వెల్లు బంగారు చిన్ని యాకు.

అట్లు దినరాజు రేరాజు ననఁగఁ దనరి
యెందు వెదకిన నొకమచ్చయేని లేక
తనపథంబున కడ్డేమి తగులనట్టి
యున్నతపదంబు నంటి తా నుంచువేళ—

పవనుఁ జేతించి యద్దాని పసిమిఁ గాంచి
“నాడు సూచిన చివురాకు నేడు కాదు;

మెఱయుచున్నది మబ్బులో మెఱపుమాడ్కి;
మాటలాడింపఁ దెలియదో మనసువిధము”
అని తలంచి మెల్లనఁ జిన్నియాకుఁ గదిసి,
“ఏను వచ్చెడునంతలో నెంతదాన
వైతి! విలసన బింత నీయందె కాని
యీకువలయంబునఁ బూడమ దెందఁగని
ఉన్ననంగతి యొకదాని నున్నయట్ల
తెలుపఁ దలఁచితి నీమేలు దలఁచి సుమ్ము!
ప్రాయ మింతయుఁ గల్గి నీ ప్రాయలైన
వారిఁ గూడి వర్తించుట పాడిగాని
యడవిలో నుంట జాతిమర్యాద గాదు.

కానలో నున్న పర్లసంతాన మెల్ల
చనుట కానవె నిజనివాసంబు వీడి?
వార లిష్టమ తమనిజాకార మడఁచి
పరుల కెవ్వరికిని గంటఁబడకయుండి
మెలఁగెదరు వసుధ విభూతి మిగుల మెఱసి.

వారి నందఱఁ జూడంగ వాంఛ యున్న
నాకుఁ గల మహచ్చక్తిచే నీకుఁ జూప

నోపువాడ; నాతోడ వా రున్నయెడకు
వత్తువే”యన నదియును వల్లె యనియె.

అపుడు ఝుంఝునిలుండు బ్రహ్మాండభౌండ
కర్పరము నిండి యుద్ధండ ఘనఘనాఘ
సరవము దళలఁ బిక్కటిల్లి రథసగతి
నేగెఁ జివురాకుపై దుర్నిరీక్ష్యుఁ డగుచు.
తాఁకినంతనె యల్లాడి తనపదంబు
దూలఁ జివురాకు నేలఁ గైవ్రాలఁ దొడఁగె;
పుడమిఁ బడునంతలో నడు మొడిసిపట్టి
మింటిచెన నోయె నుగ్రసమీరణుండు.

పోయి దాక్షిణ్య మను దారిఁ బోక, పఱచి
పఱచి యొకచోటఁ జివురాకుఁ బఱవైచి,
“ఇదియె! మీవార లెల్ల వహించు తావు
కొలఁదికాలంబులో వారిఁ గొనికొనెడు”.

అంచుఁ దనమూర్తి యుపసంహరించి యించు
కంత దాక్షిణ్యము వహించి యనిలుఁ డేగ
నిజపదము ద్రెల్లి చివురాకు నిద్రవోపు
చిన్నవిత్తుల వెచ్చని సెజ్జ యయ్యె.

సఖుడా!

జంధ్యాల శివశాస్త్రి గారు

పరులయున్నతి వీనులఁబడినయంతఁ
బటువివజ్వర మొడలెల్లఁ బట్టి పీల్చు,
ఒరుల కార్యవిఘాతమ్ము నొడవఁజేయఁ
గోరి తనముక్కు బల్కిమైఁ గోసికొనెను,
తనదు త్సుద్రసుఖభాసమునకు నొకరి
విమలబహుమూల్యలోకద్వయమును జెఱచు,
జనుల రక్తబిందువు సుధాంజనము నోలెఁ
గనుల కానందబాష్పమ్ము గలుగఁజేయు,
ఒకరిమేలుకు వేటాక రోర్వలేని

దీనులను సానుభూతి సుంతేని లేని
హేయ హింసా మహాదేవియే కడంగి
సర్వ మేకాధిపత్యమ్ము సలుపుచుండు
నీమహాపాపజగతి నిదేమి చిత్ర
మతిఁచిత్ర మపార్థివం జైన దివ్య
వస్తు విని యెట్లు వచ్చె నపారదర్శి
వేక గాఢాధతమన దుర్వింశితమున
నెట్లు స్వర్గీయ మీ జ్యోతి యేగుడెంచె?
సర్వవృత్తికకోటిదంశనభవన్య

హాసలజ్వాలలందు హిమాంబుమిళిత
సరసచందసరసవృష్టి గురిసె నెట్లు?
క్షీతి నవకావ్యమిహలోఁ, గృధ్రరా డ
శుద్ధ మారయ మారయ శోషయాది
పటురటత్కార బధిర దిగ్విజయమందు
నెటు జనించె విఁచికాహృద్యగీతి?
సఖుఁడ! యే మందు వియ్యది సఖ్య మనియ?

దివ్యమహిమాభిరామమై తెరలు దీని
కిల నుపాదానకారణ మెద్ద చెపుమ?
ధరఁ బరాధైకఫలగుణాత్మతఁ జెలంగు
సమ్మహాభూతసామగ్రి యరయ దీని
కాదికారణ మనిన న్యాయ్యంబు గాదె?

సకుఁడ! ధన్యుఁడ నేటిదనుకను నీవు
మాదృశుఁడవైన పార్థివమానవుండ
వనుచుఁ దలపోయు నాధ్రాంతి యంతరించె
చారిత్రమైఁ నీసుకుమారమూర్తి
విశ్వసాందర్యసారమై మెలయు నాకు.

శివకరము నీదు నామసంస్కృతి మనీయ
హృదయనధిమున ధ్రువతారరీతి మెరయు
భయము లే దింక సీప్రేమ వజ్రకవచ
మటులు గాపాడ నురికెడ నగ్గినేని

సఖుఁడ! భువి నెందుఁ గనుఁగొన్న స్వార్థసిద్ధిఁ
బడయుటకె నెయ్యు లగుట గన్పట్టుచుండు
క్షుద్రతృణమందు నెయ్య మెక్కుడు వహించు
నీపరార్థత్వ మేమని నే నుతింతు
సఖుఁడ! నే నవ్వ నవ్వుదు సంతసమున,
నామొగ మొకింత వాడిన నపశిరీష
కోమల కపోలములను మ్రుగ్గులను బెడుదు
వేడి కన్నీటిబొట్టులు వెట్టిసఖుఁడ!
ఏల నీ కింతమమకార మీతృణమున?
ఒకటఁ గా దన్నిటను గర మూనియుండు
మంత్రణమున మంత్రివై మఱి శరీర
యంత్రణం బాఁప ధన్వంత రగుచు నెపుడు
లేమిడిం గొంగుపసిడివై బఁములందు
సౌఖ్యసంధాత వగుచును సతము నాదు
జీవితచ్ఛిద్రముల మాటు చేప్త నందు
బహులరూపుఁడ వాడు వీశ్వరునిఁ బోలి
ఈశ్వరుని ప్రతినిధి ననియేని లేక
ఈశ్వరాంశమ నని ని న్యచింపరాదె?
ప్రేమరూఢకుఁ డీశుఁడు ప్రేమనిధివి
నీవు లోహమ్ము స్పర్శమణిని స్పృశించి
హేమ మగురీతి నేను సీప్రేమజలధి
నొక తరంగమై క్రీడల నొండఁ గలన!

జోలపాటు

కాట్రపులపల్లి రామమూర్తిగారు.

జ్ఞో జో మహాశయ! జో దయాహృదయ!
జోజో యశోమయ! జో యాంధ్రతనయ!

జోజో.

ఆంధ్రదేశీయుండ నని పొంగినావు
ఆంధ్రమాతకు పూజ లర్పించినావు
ఆంధ్రదేశాన్నత్య మాశించినావు
ఆంధ్రోద్యమముఁ జాటి అలసియున్నావు

జోజో.

సంఘసంస్కరణంబు సాగింప నెంచి
చక్కగా నేఁటెట నభలు గావించి
వాదోపవాదాలు బాగుగా నలిపి
ధైర్యంబు చాలక తప్పకొన్నావు

జోజో.

జాతీయవిద్యాప్రచారంబు కొఱకు
నడుము బిగించి సన్నద్ధుండ వయ్య

ధనము చేకూరెడు దారి లేకుంటఁ
గునికిపాట్లు పడుచుఁ గూర్చొనినావు

జోజో.

పర దేశవస్తువుల్ పనికిరా వనుచు
నిజ దేశవస్తువుల్ నిర్మించఁ దలఁచి
ధనమునకై యెన్నో తంటాలు చెంది
ఖద్దరుమాత్రము కట్టుచున్నావు

జోజో.

ఆంధ్రుల విశ్వవిద్యాలయంబునకు
శ్రమఁ జెంది చివరకు సాధించినావు
దానితావున కెన్నో తగవు లాడుచును
కాలంబు నూరకె గడపుచున్నావు

జోజో.

తెలుఁగు తెలుం గంచు దేవులాడెదవు
తెలుఁగుబిడ్డడ నంచుఁ గుఱుకుచుండెదవు

తెలుఁగు మాటాడుచోఁ దెల్లఁబోయెదవు
తెలుఁగువేసము చేయు తీరే యెఱుంగవు

జోజో

ఆంధ్రమహాసభ లమరింగఁ గూర్చి
ఆంధ్రరాష్ట్రముకోస మట్లు వ్రాసి
చొరల కంపించి సంశోషముఁ జెంది
పరువుపై నెచ్చఁగాఁ బండుకొన్నావు

జోజో

ధనము పుట్టుంటిలోఁ దగినంత లేకు
ధనము లేకున్న నే పనియుఁ గాఁబోదు
కలలోన నెవరైనఁ గాన్పించి నీకు
పరము లిచ్చెదరేమో! పండుకొమ్మింక

జోజో

జోజో మహాశయ! జో దయాహృదయ!
జోజో యశోమయ! జో ఆంధ్రతనయ!

జోజో

మల్లిక

పద్మావతి, పి. పి. పోటిలింగం దేవరుగారి

చిలుకజెక్క హొరంగు పుట్టము
లలితలతికాంగమున జాఱఁగ
కలిత పీత పలాశకంచక
కలిత వైతివి మల్లికా!

ననలు దొడిగిన నీదు వన్నియ
కనుల కింకగు కమ్మవిల్లుని
మొనలు నూరిన వెండిముల్కుల
దొనల గనివలె మల్లికా!

నెవ్వగల నకి వేయిసోగుల
నవ్విసట్టలు పూచి తావుల
త్రవ్వ నింపితి వెల్ల తావులఁ
బువ్వఁ దేనియ మల్లికా!

కమ్మతెమ్మెర కొంటు కుట్టుడు
తమ్మెదల ముడివిప్పుగమిశో
దొమ్మిగా నీ సౌరభస్వము
చిమ్మిపోయెనె మల్లికా!

అందముగఁ గై నీసి వేసఁగి
సందెవేళ మృహాగసంగతి
నంద యేల కృశించిపోయెదు
మందమత్తివె మల్లికా!

నలువ వే నెత్తావి కరువలి
గలువ వే పూఁదేనె సోనల
నిలువ వే నీరూపు వెలుంగున
పాలుపు మీఱఁగ మల్లికా!

గౌతమమును గూర్చి లోకముఁ గొంచు
వృక్షదైత్యు హరించి నవత్సవి గగన
తలమునను నిల్చి కన్నులుగలఫలంబు
ప్రాణు కుఁ గూర్చె నిద్రఁ డపారకరుణ.
అల్పలాభంబుఁ గోరిన సధికఫలముఁ
గోరినను మాకు మేలును గూర్చి మమ్ము
సప్తఃపచేడి వైరల నాశమునకు
వజ్రమును దాల్చు నిద్ర! కాపాడు మమ్ము.
మాకుఁగల కోర్కెలం దీర్చి ముచివానఁ
గురియు నోయిద్ర! నిగిని గుంపులుగఁ జ
రించు మేఘాన్వేయ భేదించి వర్ష
ముఁ గురియుము; కోర్కెల (ః) రిత్తపుచ్చ వీపు.
కర్మఫలమును సమకూర్చు గర్తలయున
దేవతావళి కైన సంహృత్తవజ్ర
ధారి యెసట్టి యింద్రుని దగినయట్లు
ప్రస్తుతంబు నశక్యకహా పని యగుఁ జూపి
మానవుల కెల్ల దద్యాగ్యమహిమ కెల్ల
నెవఁడు పరిపాలకుఁ డట్టియింద్రుఁ డొకఁడే
నేతి సుమి పంచమనిపాదిజాతులకును—
మోఁగు మనుజులలో వారి మేలుఁ గోరి
మమ్ముఁ గాపాడుటకుఁ గారణమ్ము మాకుఁ
దగిన వైరుల నెదుర నాదరుపు సమద

శాస్త్రవాచిఁ దలపడ సాధనంబు
అజిఁ బరివీరులను వారి యశ్యమును
అడ్డుకొనఁ జాలు బలశీలులైన భటుల
సంతరింపఁగఁజాలిన సాధనంబు
శత్రుభయహరమైన విస్తారధనము
విజయసాధన మింద్ర! సంప్రీతి నిమ్ము.
ఇంద్ర! భవదీయరక్షణ నెనఁగు మేము
దృఢతమంబగు భవదీయదివ్యవజ్ర
(ః)సాయమున స్పృశెన్మయ శాస్త్రపురుషు
ధిక్కరించుచునుండురు ముక్కు మీఁతీ.
దేహబలమహిమంబున దివ్యసుగుణ
భూషితం డౌట నింద్రుఁ డశేషుడైన
మానవాతీతమహిముఁ డా మాన్య సుగుణ
గణము దేహబలము వృద్ధిఁ గాంచుఁ గాత.
రణములందున జయలాభమును సుతులను
గోరి రెవ్వారు వారల కోర్కె లన్ని
సఫలమొనరించు భీశక్తి సంఘటించుఁ
గామిత మొనఁగు నింద్రుండు కరుణఁ బూని.
పశ్యంతభరితవృక్షంబు(ః) భాతి నింద్రు
కామ్యదాయకసత్యవాక్యములు గడు ప
వితములు యజమాని కెవ్వోనను శుభ
కరములై యుండు నమితవహా సిరు లొనఁగు.

* ఇంద్రుఁడు వేదయుగమున పూర్వజ్యోతిషముననుసరించి నెఱవేరిన కరుణాత్మకమున నాయులను లోకంబునందును తన మహి
మనకు వర్ణనకాగ్రహణ ప్రజల కృతజ్ఞతకు బ్రాతః కరించువాఁడు. భగవంతుని వేత్తరులీలలను వేత్తరువిధంబుల మనోహరవర్ణనలు సాందించి
వేదకాలపురుషులు గాఢముగా రచించిరి. అన్ని గాఢలలోను గడు మనోహరమగునది స్మృతాసురవధగాథ. సృష్ట్య డను మేముండు విశ్వకల్పా
మును గుర్తింపక స్వేచ్ఛికాజరించుచుండే తీసుకోటికీసాఖ్యమొసగుటకైగాను ఇంద్రుఁ డాయన రుని నిర్బంధించినాధించి అసరహంబునాడు.
ఆతని విజయకీర్తన మే యాతనియొడఁ గృతజ్ఞత మాపుట. వీరుగల ప్రతిపక్షుల నిదగంభీరగర్జనలను గుండె లవియఁజేయుచుఁ దళితళ్లలాడు వాడి
యంచుల వజ్రాయుధమునాత్రితాది మహాబలకాలుల ఖండించిన యింద్రుఁడు పౌరాణిక లుగమున నుక్కుగల ప్రతిక్క సునకు మొక్కులిడుచుఁ
జిల్లర రాక్షసులపైఁ జేయివిసురు సామాన యోధుఁ డైనాడు. తిపావి శేషంబులకు సంతసిల్లి ఋషులకు దివ్యపదవులచ్చు వేదకాలపుడి వము తప
సుల నిమియముఁ జేరుచుండే ప్రధానకర్తృముగాగల అపసరసల కథ నాధుఁ డైనాడు. ఇంతయేల? వేదయుగ మన విశ్వకల్పాగ్రంథాయకుండు,
సర్వశక్తియూర్తికుండు నగు నింద్రుండు పౌరాణికయుగమున నధఃపతన ముంది భోగపరాయణుండును, శిశుకేళులకు నాహంసరపాలుండు నగు
నమరాతీపరిపాలకుం డైనాడు. ప్రభవసంపన్నరామధమాభారతిలోఁ బౌరాణికకాలపు దేశేంద్రునిగూర్చి ప్రతాప రామకీలహ్య అనువారు
వ్రాసిన పద్యన్యాసమును జదివిన వేదకాలమునాటియింద్రుడు క్రమముగా నెట్టి యధఃపతన ముండునో తెలియఁగలదు. ప్రస్తుత మాంధ్రభాషలోఁ
పౌరాణికగాథలఁగూర్చిన విమర్శనములనను. పశ్చిమదేశీయులు మిగుల శ్రీవత్సోపట్టివిమర్శనమునకుఁ జాలకాలము క్రిందనే ప్రాసుకొనిరి. క్రమక్రమ
ముగా వారు మనగ్రంథములనుగూడ పాశ్చాత్యవిమర్శనాపద్ధతుల విమర్శించుచు మిగుల సాహసపువ్రాతలు వ్రాసియున్నారు. ఆంధ్రులొక
వంటి యొకరిద్దరు బుద్ధిమంతులు భారతీయులకు గాథాచార్య మాపాదించిరి. అవాదిమండియు భారతివర్ణము గాఢలకుఁ బుట్టినిల్లు. వేదములందును,
బురాణములందునుగల గాఢ లఠంతములు. వేదకాలమునాటికీ న్యాప్రములో నున్న గాఢలను వేదములందు మహద్దులు నూఁదించిరి. గ ధారణనము
నకు భావనాశక్తియే ముఖ్యము. ఈశక్తి విదేశీయులకం పై భారతీయుల కత్యధికము. మనవారిలో గాథానిర్వచనము, తద్విమర్శనము సమర్థతతోఁ
బూనుకొనఁగల పండితులు పెక్కు రుండియు నింతవఱకును ఆంధ్రభాషయందట్టి గ్రంథములు రచింపకుండుట విచిత్రకరము. ఇక్కడ నను సమర్థు
లగు విద్వాంసు లాంధ్రభాషకుగల కొంత దీర్ఘరు గాక.

లోకములు-లోకాంతరములు-లోకాంతర యాత్ర

వ్యాసకర్త-ముక్తినూతులపాటి గోపాలకృష్ణశాస్త్రి గారు

శ్రీ పరమేశ్వరునిచే సృజింపబడిన లోకములలో, మన ము పసిండు భూలోకములైన, మణికోన్ని లోకములు గలననియు, నాలోకవాసులకును, మనకును బరస్పరము సంబంధము గలదనియు శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణములవలనఁ దెలియఁబడుచున్న విషయమే. శ్లో॥ దేవాభావాయతా ౭ నేన లేదేవా భావయస్తువాః పరస్పరం భావ యస్తశ్రేయః పర మవాప్స్యే॥ “మీరు దేవతల నాంధింపుడు; ఆదేవతలు మిమ్ముల ననుగ్రహింతురు. పరస్పరము వారాధించుకొనుట వలన సుత్రమగు శ్రేయస్సును బడయుదురుగాఁ” యని శ్రీభగవద్గీత ౩ అధ్యాయ. ౧౧ శ్లోకమునఁ జెప్పఁబడినది. గాఁబడియుండు భూలోకస్వగంబులనందఱు, లండన్, పారిస్, న్యూయార్క్ మొదలగు మహాపట్టణములనుఁ జూడఁ గుతూహలులై, వానికిఁ బోవు మార్గములను, సుఖపాయములను దెలుపు భూగోళశాస్త్రములను, మాగ్నెటిక్ ఫోర్స్ గ్రంథములను నశ్వేషింతురుగాని, తా మవశ్యము పోయి తీరవలసిన వైషవ్యతత్వములకు మార్గ మెట్లు, అచ్చటి విశేషము లెవ్వ? సరుపాయము లెట్లెందు గని యెవరు నాలోచింపరని శ్రీ నీలకంఠదీక్షితులు స్వరచిత వైరాగ్యతీతకమునందు శ్లో॥ వంగాః కథమంగాః కథ మిత్యనుయ్యత్రై వృధా దేవాః॥ కీదృక్కృతాంతపుర మితి యోగీన జిజ్ఞాసనే లోకః॥ (సంగదేశ మెట్లుండును? అంగదేశ మెట్లుండును? అని వ్యర్థముగా దేశ, దేశవిషయములనుఁ దెలిసికొన ప్రయత్నింతురే, కాని తా నవిశ్యము పోయి తీరవలసిన కుమపురి యెట్టిదని మాత్ర మెవ్వడును విచారించఁ)డని యీశ్వరకముచే వక్కాణించెను. భూలోకమునందలి ద్వీపాంతర దేశాంతర విషయములుఁ చూచినవారు చెప్పగఁ దెలియుచుండును; కాని, లోకాంతర విషయములనుఁ దెలిసికొనుటకు సాధన మెట్లని ప్రశ్నించినచో, తపస్సంపన్నులగు మహర్షులు దివ్యదృష్టిచే నతీంద్రియములగు లోకాంతరవిషయములనుఁ దెలిసికొని వ్రాసిన శాస్త్రములును, దర్శనములును, ప్రమాణము లగుచున్నవి. శ్లో॥ “శాస్త్రసృష్టిర్గోంస్య క్యం తృతీయం చాత్మనిశ్చయః॥” అను శ్లోకమునుబట్టి, శాస్త్రమునఁ జెప్పబడిన విషయమునకును, సద్గురూప జీవమునకును, ఆత్మానుభవమునకును, సరిపడేనేని దృఢమైన ప్రమాణ మగును. శాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడినది నమ్మకతీర దను నిర్బంధమునఁ జెందక, యాత్మానుభవముచే సరిజేసికొని

నిశ్చయించుకొనవలయును. సద్గురువు పరబ్రహ్మస్వరూపి యను దృఢ విశ్వాసము కలవానికి యంతఃకరమధిక లిగి వేదశాస్త్రార్థవిషయములు స్ఫురించును—కాబట్టి, అతీంద్రియజ్ఞానముగల తపస్సంపన్నులగు మహర్షుల వాక్యములందు, వేదమునందును ప్రామాణ్యబుద్ధి యుండవలెను.

శ్లో॥ అజ్ఞా శ్చాక్రిష్టధాన శ్చ సంశయాత్మా వివశ్యతి.

అజ్ఞానియు, పెద్దలవాక్యముందు శ్రద్ధ లేనివాఁడును, వారు చెప్పినది యథాగ్ర మగునో కాదోయని సంశయముఁ గలవాఁడును చెడి పోవుచు రని భగవద్గీతయందుఁ జెప్పఁబడినది. లోకానుగ్రహతీర్పరులు, నిరపేక్షులు నగు మహర్షుల వాక్యములందు నమ్మక మేల యుండకపోవలయు?

శ్లో॥ ప్రత్యక్షే జానుమిత్యా వాయు మ్నాపాయా ని బుద్ధ్యతే వీతిం విద్ధిన్తి వేదేన తస్మా ద్వైవస్యవేదతా.

ఏవిషయము, ప్రత్యక్షప్రమాణముచేఁ గాని, అనుమానప్రమాణముచేఁ గాని తెలియఁబడక, వేదముచేతనే తెలియఁబడుచున్నదో, అందువలన వేదమునకు వేదత్వము కలుగుచున్నది. కాబట్టి, అతీంద్రియములగు, లోకాంతరవిషయములఁ దెలిసికొనునపుడు వేదమును, ఆర్ష శాస్త్రములను, తదర్థములను బోధించుపురాణములను ప్రమాణము లగుచున్నవి. శ్లో॥ “పితృదేవతసుష్మాదాం వేదశ్చతుస్సనాతినం ఆకళ్యం చాప్రమే యంచ వేదశాస్త్రమితి సిద్ధిః॥” పితృదేవతసుష్మలకు వేదము దివ్యచతుస్సనియు, దానంతేసి, వేదశాస్త్రప్రమాణము ప్రమేయ మనియు, మనుస్మృతియందుఁ జెప్పఁబడినది. అల్పసత్త్వము, అల్పమేగస్సులు నగు వారు, కాశ్యశాస్త్రపతనంబును, బహుశ్రుతులతోడి నిరంతరసాంగత్యంబును, దేశాలనంబును గావించక, మామూర్జంబులవలె నుండి, తమకు గోచరములగు విషయములు కలవనియు, నతీంద్రియములగు లోకాంతరవిషయములు శాస్త్రసిద్ధిములయినను లేవనియు, బుద్ధిమంతులచే గల్గితములనియు, నసంభవములనియుఁ జెప్ప సాహసించురు. వారికిఁ బ్రత్యక్షప్రమాణమేకాని, యాప్తవాక్యముగు శబ్దము ప్రమాణము కాఁజాలదు. రజస్తమోమాషితాంతఃకరణు లగువారు, దురభిమానముచేఁ దమకుఁ దెలియని విషయము లేదనియుఁ దమకు గోచర

ములుకాని విషయములు కల్పితములు, సంభవములనని చెప్పుదురు, కాని, కాస్త్రమందుఁ జెప్పబడిన యోగాభ్యాసము చేసి స్వామధిపముచే జూచుట కాని, యోగాభ్యాసము చేసిన మహనీయులు చెప్పిన విషయములందు నమ్మకము కాని కలుగుటలేదు. అట్లుండుట, కర్ణాగతదోషముకాని, విషయగతదోషము కాఁబాలదు. దానాంధ్రముగు ఘోరము భాస్కరప్రకాశము లేనిని నంతమాత్రమున లేకపోవునా? సత్యపదార్థము నెప్పటికిని సర్వములుగ నే యుండును. ఇప్పటి యిరువదొక శతాబ్ది యందు మన కెల్లఱకు ననుభవములైన యాశ్చర్య విషయములకు తంత్రీవిరహితవిద్యుద్వాహయము, (Wireless Telegram) వాయు విమానములు (Aeroplanes) జలాంతర్గములు, విద్యుచ్ఛక్తిచే జరుపఁ బడు ముద్రణాలయములు, యంత్రములు, కర్మాగారములు, వ్యవసాయము, పాకములు, లోనగునద్భుతకార్యములు; గ్రాంఘాను, టెలిగ్రాఫును, సినిమా, లోనగు నద్భుతానామగు యంత్రములును; యెక్కువ లోనగు వైద్యోపకరణములును, ఇంక ననేకములకు ప్రకృతి శాస్త్రీయోపకరణ జుతములకు కర్మలను గుఱించి, చరిత్రకారులు గ్రంథములు వ్రాసియుండుదురు. కొన్ని కతాల్లకుఁ బిమ్మట నీ దేశ కాల పరిస్థితులను, ప్రభుత్వమును, యంత్రీకాధిపత్యాద్రయము, మాన్యు శెండును. అప్పటి అల్పసద్భుతము, అల్పమేధస్సునగు దుర్బలులకు నీ సాధన సామగ్రి లేక, ఇగురువది శతాబ్దియ విషయములు నిమ్మల నగివని కాక వింతలుగఁ దోచుచున్నవి. తంత్రీవిరహితవిద్యుద్వాహయ సంభవముయు, వాయువిమానములు బూటకములయొందు, జలాంతర్గములు శీతవిషాకల్పములనియు, విద్యుచ్ఛక్తిచే జరుపఁబడు కర్మలు విపరీతకల్పనలనియు, గ్రాంఘాను, టెలిగ్రాఫు మొదలగునవి బుద్ధిబంతు లాహోపాహాలచే గల్పించి వ్రాసినవియు, భూమికిఁ బలుములు లేమిచే, 2, 3 లోకాలలోఁ గాని పక్షిర్ణకములకు రంకపాకలు, గగనకుసుమా యమానములనియు, నీవిమన్వియు నూహలచే గల్పించి చరిత్రకారులు వ్రాసినటుల చెప్పించుదురు. వారి కా వాటికి ననుభవములో లేకపోయి నంతమాత్రముచేతనే, మన కెల్లఱకు ననుభవనిద్యములకు విషయములు, చరిత్రాన్నిక మగుటంజేసి, బూటకములగునా? దేశము, కాలము, పరిస్థితులు మారినను, చరిత్రమువలననే పూర్వకాలపుస్థితులు తెలియఁబడుచుండును. అందువలననే దేశచరిత్రములను, ప్రాచీనశిలాతామ్రకాసనములను గక్షించుచున్నందున, ప్రాచీనస్థితులను గనుగొన నవకాశము కలుగుచున్నది. అటులే ఇప్పటి మనకు బూర్వులవలె, సత్యము, తపస్సంపత్తి, యోగబలము, మనోనిగ్రహము లేక, వారు దివ్యదృష్టిచేఁ దెలిసిన లోకాంతరవిషయములు, దేవతలకు పితృదేవతలకు మనకుఁ గలిగిన సంబంధములు, మహర్షులు స్వర్గమునుండి భూలోకమునకు వచ్చుట, భూలోకవాసులు సూక్ష్మశరీరముచే స్వర్గాదులనుఁ గాంచుట, కామ శరీరములఁ జొందుట, మణిమంత్రోపధిస్థులచే నదుభుతకార్యము లొనరించుట, కాపానుగ్రహాశక్తులలోనగు విషయములు మనకు విపరీతములు గను, కల్పితములుగను దోచును. అప్పటివారి కవి యనుభవనిద్యములు

గ, సహజములుగ నున్నవి. మనకు విపరీతములుగఁ దోచినను, మన కీ క్తిలోపమును చెల్లడించునుగాని యవిమాత్రము సత్యమునకు దూరస్థములు కాఁబాలవు. వేదములలోను, పురాణములలోను గొన్ని యాశ్చర్య వాదములుగ నుండును. వానిని ప్రాకరణికార్థమునుబట్టి ప్రక్షాళనముచే సమన్వయించుకొని సత్యముగు తత్త్వమును కనుగొనవలయును కాని, మిథ్యాభూతము లని నునువ సాహసించఁ జనదు. పరిశుద్ధాంతికరణముగల వానికే దేవతానురూపసాక్షిములన, వేదములలోను, పురాణములలోను నుండు సత్యాధము స్ఫురించును.

శ్లో॥ ఆన్దం ధగ్గోపదేశం వేదశాస్త్రోఽనిధానా
యస్తర్కేణానందతే సధర్మం వేద సేతరక,

బుష్టిప్రాక్రమగు ధగ్గోపదేశము, వేదశాస్త్రములకు విరోధముకాని, యనఁగా సమృత్తమగు, తర్కముచే విచారింపఁబడనది ధర్మమనఁబడు, అటులకానిది ధర్మ మనఁబడదు

శ్లో॥ దుస్తంగిత్సువిరమ్యతాం శ్రుతిశిత స్తర్కోఽనుసంభయతాం॥ అను నాగ్గోష్ఠికిఁబట్టి, పితర్కము చేయఁ గూడవనియు నేవవిహితమగు తర్కము ననుసరించి విచారింపనలె ననియుఁ దెలియఁబడుచున్నది.

“అభీత్య గౌతమిం విద్యాం సార్గాలీయోని మావిశేత్”, అను న్యాయమునుబట్టి, గౌతమతర్కశాస్త్రమును జదివి, భగవత్ప్రతిష్ఠముఁ దెలియఁజేయు, వేదాంతశాస్త్రమున కుపయోగింపక, కుతర్కముచే విపరీతవాదము నేయువాడు జంబూకజన్మము నొందు ననియుఁ గలదు. కాబట్టి మీదఁ జెప్పబోవు విషయములను, వేదశాస్త్రములకు సమృత్తిమైన తర్కశాస్త్రప్రమాణముచే సమన్వయించుకొని తత్త్వమరణమగును. లోకముల, లోకాంతరముల భూగోళ, భగోళ, ఖగోళ పక్షానములన సర్వజ్ఞుఁడు, సర్వశక్తుఁడు, సర్వేశ్వరుండు నగు, భవనస్థిమయు, సత్త్వంబునుఁ దెలియును. దానందేసి నిత్యేయసావాకలుగును.

శ్లో॥ భూర్భువ స్వర్మహితైవ జనశ్చ తప ఏవన
సత్యలోకశ్చ సత్తైతే లోకాస్తు పరికీర్తితాః.

భూలోకము, భువలోకము, స్వర్గలోకము, మహాలోకము, జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము నని యేడులోకములు. అందు మన ముండు భూలోకము మధ్యమలోకము. తక్కిన యాఱును పుష్కలలోకములు. ఇవిగాక, అతల, వితల, సుతల, తలాతల, మహోతల, రసోతల, పాతాళము లను అఘోలోకములు 7 ఁదు, మొత్తము 14 లోకములు. ఈ పత్యర్థ భువనములను, స్వర్గ, సుర్వ, పాతాళములుగఁ జేసి త్రైలోక్య ముండురు.

శ్లో॥ రవిచంద్రమసో ర్యావన్మయూభై రవిభాస్వనే
సనముద్రసరిచ్చైలా తావతీ పృథివీ స్మృతా.

—విష్ణుపురాణ ౨ అంశ ౩ అధ్యాయము

సూర్యనంద్రుల కిరణములచే బ్రకాశింపబడుచు, నదీ పర్వతాద్య సమద్రములతోఁ గూడినది భూలోక మనబడును. ఈ భూమి పగలభూతిమలకు నాధారమై యోవ ధులచే బోషించుచున్నందున దానియని పిలువబడుచున్నది. పాదములచే నడవఁదగినదంతయు భూమి యనబడు. ఈ భూలోకము, మహాభూమి ననియు, భూగోళమనియు నిరుతేజంగులు. ఇందు పహాభూమి భూగోళమునకు నధోభాగమున, ఘమాదు ౫ కోట్ల యోజనముల మారమున, బ్రకాశించుచున్నదినియు, బంచాశతోక్తి యోజనముల కర్ణాయామముకలదియై, దానిచుట్టు నుండు నండభిత్తినీ జేరుకొని యున్నదనియు, సర్వతోన్మిత్రముగాక తాఁజేటిపివునలై మధ్యభాగము మిట్టుగా నుండుననియు, సూర్యనంద్రులు నిరంతరము ప్రకాశించుచున్నను, విశేషమార మైనను ఆతపశ్చేత్తము లుండవనియు, కాలనిర్ణయము లేదనియు, కర్మభూమి కాదనియు స్కాంసపురాణాంతర్గతలితోపాఖ్యానములకుఁ జెప్పఁ బడినది.

ఈభూపండలము జంబూ, ప్లక్ష, కుశే, క్రౌంచ, కాక, కాల్యణి, పుష్కరములను నేను ద్వీపములను, లహ, ఇక్షు, కురా, సర్పి, దధి, ఊగ, కుదజలములను నేను సమద్రములనుఁ గలిగియున్నది. వైఁ శిప్పఁబడిన, సప్తద్వీపములు, సప్తసముద్రములచే నావృతములై యున్నందున, ద్వీపము లనఁబడుచున్నవి.

శ్లో॥ జంబూద్వీప స్సమస్తానా మేతేషాం మధ్యస్థితః
తస్మాసిమేరురైశ్రేయ మధ్యే కనకపర్వతః
చతురాశీతి సాహస్రే యోజనైర్వ్యవస్థితః
ప్రవిష్ట షోడశాగస్తా ద్వాత్రింశామృద్ధి విస్తృతః.

—విష్ణు- ౨ ౨౨- ౨౦౪

నదీనదపర్వతారణ్యసాగరపురినరములచే నొప్పు నీ జంబూ ద్వీప మెల్ల ద్వీపములకు మధ్యమందుఁగలదు. దానికి మధ్యమందు మేరు పర్వతము, మిక్కిలి యెత్తును, పొడవును, వైశాల్యమును గలిగి యెల్ల లోకములకు నాధారమై దేవతలకు నాలయమై ప్రకాశించుచుండును. ఈ జంబూద్వీపమునందు, హరివర్ష, కింపురువవర్ష, భారతివర్ష, మర్య కవర్ష, హిరణ్మయవర్ష; కురువర్ష, ఇలావృతవర్ష, భద్రాశ్వవర్ష, కేతు నూలవర్ష ములను నవవర్షములు గలవు. అందు ఇలావృత వర్షముచేఁ జాట్టఁబడి, దానికి మధ్యభాగమందుండిన మహామేరువునకు ఉత్తరదిగ్భాగమందు నీలపర్వతము ననుసరించి హిరణ్మయవర్షమును, దానికుత్తరమున శ్వేతిపర్వతము ననుసరించి హిరణ్మయవర్షమును, దానికుత్తరమున శ్పిరిపర్వతము ననుసరించి కురువర్షమును, ఇట్లు ఉత్తరదిగ్భాగమున మూడువర్షములును; దక్షిణదిగ్భాగమున నివళపర్వతము ననుసరించి హరివర్షమును, దానికి దక్షిణమున హేమకూటపర్వతము ననుసరించి కింపురువవర్షమును, దానికి దక్షిణమున హిమవత్పర్వతము ననుసరించి భారతవర్షమును ఇట్లు దక్షిణదిగ్భాగమున మూడువర్షములును; తూ

ర్పుదిగ్భాగమున గంధమాదనపర్వతము ననుసరించి భద్రాశ్వవర్షమును, పశ్చిమదిగ్భాగమున మాల్వనత్పర్వతము ననుసరించి కేతునూలవర్షమును, మధ్యభాగమున ఇలావృతవర్షము మొత్తము నవవర్షములు మేరువు చుట్టును గలవు. తూర్పున నున్న గంఢమాదనపర్వతమును, పశ్చిమమున నున్న మాల్వనత్పర్వతమును, ఈ రెండను, ఉత్తరమున నున్న నీలపర్వతమును, దక్షిణమున నున్న నివళపర్వతములముఖము వ్యాపించి అడ్డముగ నుండును. ఇవిగాక దేవమేరువునకు, ప్రాగాదిసముద్ధికిలందు, మందరము, గంధమాదనము, విపులము, సుపార్వ్యము నను నాలుగు పర్వతములు, మా లమునం దాధారపర్వతములుగను, వైత్రరణ్యము, విశ్వతోభద్రము, వైభ్రాజము, నందము లను దేవోద్భావములును, అరుణోదము, మహాభద్రము, సింహాదము, మానసము లను, మహానరస్సులును, దేవతల పవ్వగశ్రుతిలోఁగూడి విహరింుట కనుకూలములై, భోగ్యములై, రమణీయములై యొప్పుచున్నవి, శ్రీ విష్ణుపురాణముందును, భాగవతమునందునుఁ జెప్పఁబడియుండెను. ఇవిగాక మేరువుచుట్టును కేసరపర్వతము లనేకములు గలవు. ఈ కేసరపర్వతదరులయందు, నిత్య ఫలప్రుష్ఠిమలై మిఁల రమణీయములగు శ్రీనినము, కింకుకవనము, నళివనము, పనసానము, శేమచిత్రము, భూతననము, బ్రహ్మపార్శ్వము, సునాభకము మునలగు దివ్యవనములయందు సిద్ధ, చారణ, గంధర్వ, విద్యాధగ, కిన్నర, కింపురుషులగు ఉపదేవగణములును, ఇంద్రాదీదేవగణములును, సురములందరి బృందముతోఁ గూడి విహరించుచుండురు. ఇవి దేవతాఘములు- శౌచస్వర్గము లనఁబడు.

శ్లో॥ శౌచాప్యేతే స్మృతా స్సన్న్యాధర్మితా మాలయ ముశే
వై శేష పాపకర్తా తో యాంతి జన్మకీర్తయి.

—విష్ణు- ౨ ౨- ౨౦౫

ఇవి భూలోకసంబంధముగ స్వర్గభూములు- దేవలోకమునుండి మృతులగు పుణ్యపురుషులకును, భూలోకమునందు ధర్మకార్యముల నొనరించు ధార్మికులకును, నివాసార్హములు- పాపకార్యములొనరించువా రీ ప్రదేశములను నూలుజన్మములై తిన్ననుఁ బొందఁజాల రని వై శ్లోకమునకుఁ దాత్పర్యము. ఈ కనకానలముగ మేరువు, సమస్తలోకములకు నాధారమయినందున, ఆయాలోకసంబంధ పాంచభౌతికాణువులచే నీప్షియున్నందున నాయా లోకానుగ్రహముగఁ బ్రకాశించుచుండును. ఇందు యోగభూమి కొంతయు, భోగభూమి కొంతయుఁ గలదు. స్వర్గలోకమునందు కేసలము సుఖ మనుభవించుదగుఁ గాని తప స్సానరించుటకుఁ దార్థవ్యలోకములకుఁ బోదగినట్టి కర్మలఁ గావించుటకు ననుకూలములేదు. కాబట్టియే, హిమాలయమందును, బిందుసరస్సునందును, పుణ్యప్రదేశములయందును తీవ్రమగు తపస్సును, సత్కర్మలను నాచరించి, రాజర్షులును, బ్రహ్మర్షులును, ఇంద్రాదులును, ఉత్తరులోకములకు బోవఁగలిగిరిని పురాణములవలనఁ జెలియించున్నది. దేవతలకును, తపస్సు నొనరించినట్టియు ధర్మకార్యముల నొనరించినట్టియు

పుణ్యపురుషులకును, సమాగమసాంకేతికస్థానములు మేరుహిమాల యాప్రాంతముల నుండు భౌమస్వర్గప్రదేశములని తెలియఁబడుచున్నది. ఇంద్రాదిదేవతలు, భూమిని స్పర్శించి యొక్కవకాల ముండఁగూడనందు నను, మర్త్యులు స్వర్గలోకమున కీదేహముచేఁ బోవఁబాలనందునను, వారి కుర్వభూమిలందు స్వర్గాంతము, వీరికి భౌమాంతము నున్నందునను, భౌమస్వర్గము లుభయలకు గమ్యప్రదేశములును, సంచారార్థములును, అగుచున్నవి. ఈ మేరుపురహస్యమును, తత్త్వమునుఁ దిలిసి కొనుటయే విజ్ఞానవిశేషము. సుప్రసిద్ధపురాణములగు, విష్ణుపురాణ మందును, స్కాంద భాగవత మార్కండేయ మత్స్య పురాణములందును, ఇతిహాసరత్నమై పంచమవేదమనంబరగు మహాభారతమందును, నూర్యసిద్ధాంత బ్రహ్మసిద్ధాంత ఆర్యభట సిద్ధాంతముల యందునుఁ జక్కగ వర్ణింపఁబడినది. సర్వలోకములకు నాధార మగుటచే మేరువుని సాంకేతికము కల్పింపఁబడినది కాని, పురాణములలో వర్ణింపఁబడినంత వైశాల్యము,నిత్యుద్భ్రష్టమగు కనకపర్వతముండుట యసంభవమనియు నిది యతిశయోక్తియనియుఁ గొందఱు నుడిబెడరు. అట్లుండినచో భూగోళశాస్త్రజ్ఞులు కనుఁగొనఁజాలరా? వారి శాస్త్రములందు మేరుసంబంధ పరిభాషయే కన్పించదనియుఁ జెప్పెను. పురాణములందు నన్యుకము లేకపోయినను, ప్రకృతిశాస్త్రములగు నూర్యసిద్ధాంతము, సిద్ధాంత శిరోమణి లోనగు జ్యోతిస్సిద్ధాంతశాస్త్రములు గ్రహములు యాదయాస్తయములను, గ్రహణాదులనుఁ దెలుపుటవలన సమ్మితీరణియను గదా?

శ్లో॥ ఇహ హి మేరుగిరిః కిల మధ్యగః
కనకరత్నమయ స్త్రీదళాలయః.

శ్లో॥ సదత్తుకాగచనమయం శిఖరత్రయం
మేరా మురారికపురారిపురాణి తేషు
తేషు సుధ కృతసుఖజ్వలసాంతకానాం
రక్షింబుపానిలశిశపురాణి చాప్తా.

—ఇతి సిద్ధాంత శిరోమణి-గోళాధ్యాయే భువనోళిః—

దేవతలకు నిలయము, స్వర్గరత్నమయము నగు మేరుపర్వతము భూగోళమునకు మధ్యభాగమునఁ గలదనియు, ఆమేరువునందు, కనక మణిసుయములగు మూడు శిఖరములు గలవనియు నందు త్రిమూర్తుల పురంబులును, దానిక్రింద నవ్విదిక్పాలకుల పురంబులును గలవనియు, శ్రీ భాస్కరాచార్యులు, సిద్ధాంతశిరోమణి గ్రంథమునందు గోళాధ్యాయంబునఁ జెప్పిరి.

శ్లో॥ మేరు బాణంబునదమయో గిరి ర్భూగోళమధ్యగః
వినిర్గత శోన్పిభయత్ర తవగ్రీవ సురాసురాః.

భూగోళమధ్యమునందు, కనకమయమగు మేరుపర్వతము గలదనియు, నుభయపార్శ్వములందు వ్యాపించి యున్నదనియు, దానిశిఖ

రమందు దేవాసురులు నివసించుచున్నారనియు రోమకసిద్ధాంతమునఁ గలదు. ఇట్లు సైద్ధాంతికు లందఱును మేరువున్నట్లు ధ్రువపటిచి, దిశ్చిర్ణయము కావించిరి.

శ్లో॥ సమంతా దండమధ్యాస్తు తుల్యభాగేషు తోయధేః

ద్వీపేషు దిక్షు పూర్వా ద్యావగరోః దేవనిర్మితాః.

భూవృత్తపాదే పూర్వస్యాం యవకోటిస్త్ర విశ్రుతా
భద్రాశ్వినై నగరీ స్వర్గప్రాకారతోరణా
యామ్యానాం భారతేనై లంకా తద్వ నృహాపురీ
పశ్చిమే కేతుమాలాఖ్యే రోమకాఖ్యాప్రకీర్తితా
ఉదకసిద్ధపురీ నామ కురుక్షే ప్రతిష్ఠితా
తస్యాం సిద్ధా మహాత్మానో నిససంతి గత్యధాః
భూవృత్తపాదనిరాస్తా శ్చాన్యోన్యం ప్రతిష్ఠితాః.

—నూర్యసిద్ధాంతే- గోళాధ్యాయే.

భూమండలమునకు మధ్యభాగమునందు మేరువు కలదు. అచ్చట నుండి ప్రాణాదిజన్మిర్ణయము కావించవలయు. భూవృత్తపాదమగు మేరువునకు తూర్పుదిశనుండు భద్రాశ్వినై నమన యవకోటిపట్టాంబును, దక్షిణముననుండు భరతన్న మన లంకాపట్టాంబును, పశ్చిమముననుండు కేతుమాలాఖ్య మన రోమకపురియు, ఉత్తరముననుండు కురుక్షేత్రమన సిద్ధులకు నివాసమగు సిద్ధపురియు, నిది, దేవనిర్మితములై, స్వర్గప్రాకారగోపురాన్వితములై యాదయాస్తయములఁ దెలుపుచుండు వనియు నూర్యసిద్ధాంతమునఁ జెప్పఁబడినది. జంబూద్వీపమునకు, తూర్పున భద్రాశ్వినై నమన, దక్షిణమున భారతన్న మును, పశ్చిమమున కేతుమాలాఖ్య మన, ఉత్తరమున, కురుక్షేత్రమును పరిహస్తలై యున్నవి. జంబూద్వీపమునకు మధ్యభాగమునందు మేరువు కలదు. ఈ మేరువు చుట్టును నూర్యుడు ప్రదక్షిణము నేయుచు న్నట్టు.

శ్లో॥ సోమపుర్వాం విభావర్యాం మధ్యాహ్నా చాగ్ధయా యదా
మహేంద్రస్యామరావత్యాం తదా తిష్ఠతి భాస్కరః
మధ్యాహ్నా త్వమరావత్యాం యదాభవతి భాస్కరః
తదా సంయమనే యామ్యే తత్రోద్ధృంస్తు ప్రదృశ్యతే
మేరుం ప్రదక్షిణం కుర్వన్ భాశ్యేన సభితా సదా
ధ్రువాధారస్తథో తిష్ఠన్ వాలఖిల్యాదిభిః కుతః.

ఇంద్రపురి యగు సమరావతి యందు నూర్యురయ మగుచుం డెనేని కుచేరపురియగు విభావరియందు మధ్యాహ్నా మగుచుండును. అమరావతి యందు మధ్యాహ్నా మయ్యోనేని, సంయమనీపురమందు ఉదయమగుచుండును. ఇట్లు నూర్యుడు, ధ్రువాధారము గలవాఁడై, యాదయించుచు, మేరువును జాటి వచ్చుచు, వాలఖిల్యాది మహర్షుల చే క్తులింపఁబడుచుఁ బ్రకాశించుచున్నాడని, శ్రీ నృసింహాచార్యులు

சு. சுவாமிநாதன்

சு. சுவாமிநாதன்

சு. சுவாமிநாதன்

சு. சுவாமிநாதன்

சு. சுவாமிநாதன்

சு. சுவாமிநாதன்

పునఃకోశమందు గలదు. ఇట్టి బహువిధాధారముల బట్టి మేరువు కలదని నిశ్చయంబుచుచున్నది.

ఈ భూమియందు దృశ్యాంశము కొంతయూ, నదృశ్యాంశము కొంతయుఁ గలదు. దృశ్యాంశమును భూమి సామాన్యజనులకుఁ గన్పించును. అదృశ్యాంశమును భూమియందు, సిద్ధాశ్రమములు, యోగాశ్రమములు నుండి, యందు తపస్సంపత్తుల, యోగసిద్ధులు నగు మహర్షులుందురు. అట్టివారు సామాన్య జనులకుఁ గన్పించుక, యోగాభ్యాసంబున, తపస్సంపత్తియగుల పుణ్యపురుషులకు మాత్రముఁ గన్పించురని యిదివఱలో జెప్పఁబడెను. సామాన్యముగ హిమాలయమున సంసిరింప నపుడు, సామాన్యమానవదృష్టులకుఁ గన్పించు పదార్థములు కొన్నియే. మహాత్ముల యనుగ్రహము పొందిన యోగసిద్ధ పుణ్యపురుషులకుఁ గన్పించు పదార్థము లనేకములు. సామాన్య దృష్టి కలవారికి సంహితకరణ పుష్టియు, దివ్యజ్ఞానమును లేనందున, సమీపమున నున్న మహర్షులు గాని, మణులు గాని, ఓషధులు గాని కన్పింపవు. అంతఃకరణశుద్ధిలేక, యోగబలము లేక, కన్పించనంత మాత్రముననే లేవని కాని, మిథ్యయని కాని, కల్పితములని కాని చెప్ప సాహసింపఁ గూడదు.

శ్లో. సర్వాణ్యపరిమేయాశీ త దేహం నూప మైశ్వరం
తత్రతత్ర హి దృశ్యేనే హతనః పాంచభౌతికః
లేహం మనుష్యాస్తర్కేణ ప్రమాణాని ప్రసూతే
అచింత్యాః ఖలు యేభావా న తం స్తర్కేణ యోజయేత్
ప్రకృతిభ్యః పరం యత్తు త దచింత్యస్య లక్షణమ్.

అచ్చటచ్చట, పాంచభౌతికములగు ధాతువర్గము కన్పించుచుండును. అమేయములగు నా విస్తువులకు మనుష్యాలు తిరగ్మనుచేఁ బరిమాణముఁ జెప్పుచుందురు. ఏయే పదార్థము లాలోచించుటకును సాధ్యములు కావో, వానికి నూనాచేత పరిమాణములుఁ గల్గింపఁగూడదు. అచింత్య మనగా, ప్రకృత్యతీతమైయున్నది. ప్రకృత్యతీతమైయున్నది, ప్రాకృతిక సాధనములచే సాధింప నలవికాదు. కాఁబట్టి, మానవుల కొకేంద్రియముల కతీతమై విచారమందు, దివ్యదృష్టిగల మహర్షుల వాక్యములు ప్రమాణము లగుచున్నవి, మహాభారతమందుఁ గలదు.

కాఁబట్టి, అదృశ్య ప్రదేశమున జేనభూమియందు మేరువు కలదనియు, నది ధార్మికులగు పుణ్యపురుషులకు దృశ్యము, గమ్యము నగుచున్నదనియు స్పష్టపడుచున్నది. ఇంకను మేరువుగూర్చినవిషయము మత్స్యశిలోకాంతరహస్త్య మనుగ్రంథమున విశేషముగఁజూడఁదగును.

జంబూద్వీపము, నవ వర్షములతోఁ గూడిన దని యిదివఱలోఁ జెప్పఁబడెను. ఆ నవ వర్షములలో భారత వర్షము శ్రేష్ఠమని ప్రశంసింపఁబడుచున్నది.

“అత్రాపి జంబూద్వీపే, భారత మేనవర్షం కర్మక్షేత్ర మన్యాని, అష్టవర్షాణి స్వర్ణిణాం పుణ్యశేషభోగస్థానాని భౌమస్వర్గపదాని వ్యవధిలేంతి.” — భాగవతే-౫ స్కంధే-౧౭ ఆధ్యాయః

శ్లో॥ వర్షేతు భారతే బ్రహ్మత్రికర్ణస్య ఫలం భవేత్
దుష్కాలే కామధునేషు రూపిషు స్వస్యగవన్వితా
తస్మిన్ శుభాశుభం కర్మ యథోక్తఫలం నృణాం
అన్యాని యాని వర్షాణి భూమిస్వర్పాణి తాని వై
భారతే వినితం కర్మ యుగధ్యావాదలక్షణం
ఫలం జనయతే సవ్య స్వికర్మ సరకాణ్యై
తత్ర సిద్ధా నరా బ్రహ్మ తపసారాధనేన
ప్రయాంతి పరమలోక పవనగ్గంధ మారిష
సర్వేషామపి వర్షాణాం భారతం ప్రారం ద్విజ
సిద్ధ్యంతి మానవా బ్రాహ్మణ్యేనాదిభిరాయతాః
ప్రామౌ భాగవతా స్సర్వే భారతే ద్విజసత్త్వం
నానారూపాణి తీర్థాని ఫలవాని నృణామపి

—పాద్మే-భూమిఖండే-భూగోళవర్ణనం.

నవ వర్షములలో భారత వర్ష మొక్కటియే, కర్మభూమి, ఇచ్చట గావించిన శుభాశుభ కర్మల కనుగుణ్యముగు ఫలము లభించును. తక్కిన అష్టవర్షములును పుణ్యాత్ములు తాము జేసికొనిన పుణ్యకర్మ శేషఫలము ననుభవించుదగిన భోగస్థానములు కాఁబట్టి భూలోక స్వర్గములని వ్యవహరింపఁ బడుచున్నవి. అవి భోగభూములు కాని కర్మభూములు కావు మనము పరవ్రతార్థ్యులైన వివరములుఁ గావించఁబోవు నపుడు, కట్టుకొని పోయిన భోజనపదార్థములనలె నచ్చట ననుభవించి, మరల కర్మభూమియందు జన్మింతురు. ఈ భారత వర్ష భూమియందు ఏకైక ననుష్ఠింపఁబడిన కర్మ కామధేవులలె సమస్త ఫలము లిచ్చును. స్వర్గమునకుఁ జోవఁదలఁచిన, తదనుగుణ్యముగు పుణ్యకర్మ నిచ్చటనే చేయవలయును. చంద్రలోకము, సూర్యలోకము, పితృలోకము మొదలగు నేభోకమునకుఁ జోవఁదలఁచినను, ఇచ్చటనే కర్మ గావించవలయు; వేరేల, కైవల్యముఁ బొందఁదలఁచినవాఁడును, నిష్కామకర్మయూ, తపస్సును, భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యంబులను నిడటనే పొందవలయును. భోగలోకములందు కర్మ గావించఁ వలనుపడదు గనుక, మోక్షగామియైన వాఁడు, భారత వర్ష మందు జనింపవలయును. ఇచ్చట కృతజ్ఞతాద్వాపరకలియంగంబులును, కాలభేదంబులును, వర్ణభేదంబులును గలవు. ఇతరవర్షములందు యుగనియమమును, కాలభేదమును లేదు. ఆయా యుగమునఁ దాయుప్రమాణమును, సత్త్వమునుఁ జెప్పుచు కలియుగమునందు.

శ్లో॥ ద్వేసహస్రే ద్వాపరకలితమేకం కలౌ స్మృతం
తత్రాపి చ స్థితి ర్నాస్తి కలౌ బ్రాహ్మణస్త్రయ
గర్భస్థాశ్చ మ్రియంతేవ తథా జాతౌ మ్రియంతిచ
లభ్యాశ్చాస్మృతికా శ్చైవ త్రోధనా దుష్కృతేరతః
కలౌఖలు భవిష్యంతి భారతే తాపస ప్రభాః.

మాటు సంవత్సరము లాయఃప్రమాణమైనను, అంతకాలము బ్రదుకుట లేదు. గర్భమం దుండగనే మృతిఁజెందువారు కొందఱును,

జనించిన వెంటనే మృత్యులవారు కొందఱు నుందురు. లుబ్ధులు, అసత్యవాదులు, క్రోధినులు, దుష్కర్మాచరణము దాసవృత్తులు, అలసులు, నందకులు గా నుందురు. అట్లున్నను, సత్సంగత్యము చేతను, సత్కర్మాచరణముచేతను భగవద్భక్తులై యుత్తమలోకముఁ జెందెదరు. అట్టి సౌకర్య విభారతవర్ష నుందుఁ గలదు.

శ్లో॥ ఉత్తరం య త్సముద్రస్య హిమాద్రేచైచ దక్షిణం
వర్షం తద్భాగతం నామ భారతీ యత్ర సంతతిః
నవయోజనసాహస్రం విస్తానోఽస్య మహామునే
కర్మభూమి రియం స్వర్గ మపవర్గంఽగచ్ఛతాం
అత స్సంప్రాప్యతే స్వర్గో హ్యతో ముక్తిం ప్రయాంతిచ
తిర్యక్త్వం నరకం చాపి యాం త్యక్తః పునఃషా మునే
ఇతి స్వర్గశ్చ మోక్షశ్చ సద్భక్త్యాంతుశ్చ గమ్యతే
న ఖ ల్యన్యత్ర మద్యానాం కర్మభూమా విధియతే
విష్ణుపురాణే, అంశే-3 ఆధ్యాయః.

సముద్రమునకు ఉత్తరమునను, మహాహిమాలయమునకు దక్షిణమునను, భారత వర్ష మున్నట్లును, అయ్యది నవసహస్రయోజన విస్తీర్ణము గలదియు, అప్పటి నుండియే పుణ్య కర్మానుష్ఠాన పరులకు స్వర్గమును, నిష్కామకర్మానుష్ఠానముచే మోక్షమును, పాపకర్మచే నరకంబును, తిర్యక్స్థమునుఁ గలుగుదుండు ననియు, నన్నింటికి మార్గముల నిచ్చు కర్మభూమి యిదియే యనియు, నితర వర్షములందు కర్మాచరణమునకు వీలుగాక, భోగానుభవమే యనియు శ్రీ విష్ణు పురాణముండుఁ జెప్పఁబడినది. దేవతల కయినను, బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తి లేక, మోక్షము లభింపదు. అట్టి బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తికి, భూలోకములో కర్మభూమియగు, భారత వర్ష మునకు వచ్చి తీరవలయును. ఇట్టి శ్రేష్ఠమయి నట్టి భారతవర్ష మునందు నవిభంజములు గలవు.

శ్లో. భారతస్యేత మ్న స్వస్య నభేదం నిశామయ
ఇంద్రద్వీప కశేరుశ్చ తామ్రపర్ణః గభస్తమాన్
నాగద్వీపస్తథా సౌమ్యా గాంధర్వస్తస్యః వారుణః
ఆయంతు నవమస్తేషాం ద్వీపస్సాగరసంవృతః

ఇంద్రద్వీపము, కశేరు, తామ్రపర్ణము; గభస్తమాన్, నాగద్వీపము, సౌమ్యము, గాంధర్వము, వారుణము, ఆయము నని లొమ్మిది ఖండములుగ (ద్వీపములుగ) విభజింపఁబడిన యీ భారత వర్ష మునందు, సగరపుత్రులచే త్రవ్వఁబడిన సాగరముచే చుట్టఁబడిన భరత ఖండము మన కెల్లఱకు నివాసమగుచున్నది.

“జంబూద్వీపస్య రాజ మ్న పద్వీపానష్టా నిహైక ఉపదిశంతి సగరాత్మకై రశ్వశ్వేవణ ఇహం మహీం పరితో ఖనద్భి రుపకన్తి తాన్” తిద్వీధా, స్వర్ణప్రస్థ క్షుద్ర కుక్కు ఆవరణో రమణో మందేహారాః పాంచజన్య స్సింహాలో లంకేశ్చ॥

—శ్రీ భాగవతే-౫ స్కంధే-౧౮ ఆధ్యాయః.

జంబూద్వీపము నందు, స్వర్ణప్రస్థము, సుంద్రకుక్కుము, ఆవరణము, రమణకము, మందేహారము, పాంచజన్యము, సింహాళము, లంక, అనునట్టి యెనిమిది యుపద్వీపములు గలవు. సగరపుత్రులు శ్వశ్వశ్వేవణకాలముందు భూమిని త్రవ్వించునపుడు ఈ యుపద్వీపములు కలిగినవని, శ్రీ భాగవతమునందుఁ గలదు. భారతవర్షమును, నవిభంజములుగ విభజించి విష్ణుపురాణమును, జంబూద్వీపమునందెనిమిది యుపద్వీపములు కలిగినట్లు శ్రీ భాగవతమును జెప్పుచున్నవి.

శ్లో. ఏతత్తు భారతం వర్షం నతుస్సంస్థానసంస్థితం
దక్షిణే పరతో హ్యస్య పూర్వోన మహోదధిః
హిమవా నుత్తరేణాస్య కార్మకస్య యథా గుణః
త దేతద్భారతం వర్షం సర్వవీజం ద్విజోత్తమ
దేవానామపి విప్రశ్చ సైవ వేద మనోరథః
అపి మానుష మాప్స్యామో దేవత్వాత్పృథ్వియ్యతాః క్షితా
మనుష్యాః కురుతే యత్తు త న్నకక్యం సురాసురైః
స్వకర్మనిగడగ్రస్తై స్స్వకర్మక్షపణోత్సుకైః

న కించి త్క్రియతే కర్మ సుఖలేశోఽనిబృంహితైః

—శ్రీ మార్కండేయపురాణే-భారత ఖండా వర్ణనే.

ఈ భారత వర్షము, దక్షిణమునను, తూర్పునను మహోదధియు, ఉత్తరమున హిమాలయమును సరిహద్దు గలిగి, ఈ హిమాలయము, ధనుస్సుయొక్క వారివలె నుండును. దేవత్వమునండి జారి, భూలోకమునఁ బడివలసినచో, భారతవర్ష మునందు, మనుష్యజన్మ సొందవలెనని, దేవతలకును కోరిక కలదు. ఏలన, మనుష్యులీ పుణ్యభూమియందు, బంధ మోక్షమునకైయే సత్కర్మలు గావించుటో, పుణ్యకర్మఫలభూతిమగు బంగారు సంకల్పచే గట్టఁబడి, సుఖలేశమునకుఁ బాల్పడిన దేవాసురులట్టి సత్కర్మము దేవలోకమున సలుపఁజాలరు. పుణ్యకర్మమువలన సుఖము కలుగును. ఆసుఖానుభవము, సువర్ణకృంఖలమువలె దేవతలకు బంధించి స్వాతంత్ర్యము లేక చేయును. పాపకర్మ ఫలమగు దుఃఖము, ఇనుప సంకల్పవలె, నరకస్థలను బంధించును. బంధ మోచనము లేని పుడు, సువర్ణ కృంఖలములకును, అయశ్కృంఖలములకునుఁ గల భేదమేమి? పుణ్యమువలన స్వర్గ సుఖమును, పాపమువలన నరకదుఃఖమును గలుగును. ఈ రెండు కర్మలు విడిచినపుడే మోక్షము లభించును; కాబట్టియే,

శ్లో॥ బుద్ధియశ్చోజహోతీహ ఉభే సుకృత దుష్కృతే॥ సమ్యక్జ్ఞాన నిష్ఠుఁడైన వాఁడే సుకృత దుష్కృతముల విడనాడి మోక్షమునఁ జెందఁగలడని, శ్రీ భగవద్గీతాశాస్త్రమునఁ గలదు. ఈ భారత వర్ష శ్రేష్ఠత్యము, ప్రభావము, అనేక పురాణములయందు వర్ణింపఁబడినది.

శ్లో. అభ్యుత్తరేః కైలాసం మైనాకం పర్యతంప్రతి
హిరణ్యకృగి మ్ముమహా దివ్యో మనోమయో గిరిః

తస్యపార్శ్వ మహద్దేవ్యం శుభం కాంచనవాలకం
రమ్యం బింససరోవాయ యత్ర రాజాభిగర్హః
దృష్ట్వా భాగీరథీం గంగా మువాస బహుభాస్వమాః
త్రేతేష్ట్యాశ్చ గతిస్సిద్ధిం సహస్రాక్షో మహాయశాః
ప్రప్తా భూతపతి ర్యత్ర సర్వలోకాణా సనాతనః
ఉవాచ్యతే తిగ్మతేజా యత్ర భూతై స్సమంతతః
సరనారాయణౌ బ్రహ్మ మనుః స్థాణాశ్చ పంచమః
—మహాభారతే-భీష్మపర్వతే.

కైలాసమున కుత్తరపుదిక్కున, మణిమయమున హిరణ్య శృంగ
మున గొప్పపర్వతముకలదు. దానికి పార్శ్వమునందు బంగారు ఇసు
కగలి, దివ్యమై రమణీయమున బిందుసరస్సు కలదు. ఈ బిందుసరో
వరమునందు, భగీరథుడు గంగానదిని గని బహుతస్సరములు పుం
చెను. ఇచ్చటనే బహుయజ్ఞముల నొనరించి సహస్రాక్షుడు సిద్ధిని
పొందెను. ప్రజాపతియగు బ్రహ్మదేవుడు తపస్సొనరించి సర్వలోక
ములను సృజించిన దివిలనే, వేయేల సరనారాయణాది సహస్రములను, ము
పును, తపస్సు గాంచునట్టి దివ్యప్రదేశ మిదియే-అచ్చటి వాహిని
(గంగా) దృశ్యముగనూ, అదృశ్యముగను నుండును. కాబట్టి సర్వలోక
ములలో నుత్తమమున భూలోకమునందు జంబూద్వీపమే, యెల్ల
రచే బ్రతంసింపబడును ననేకీత మగుచున్నది. శ్రేష్ఠులగు నీజంబూ
ద్వీపమునందత్తుత్తమమున భారతవర్ష మనందు, మహేంద్రము, మల
యము, సహ్యాము, వింధ్యము, శుక్తిమంతము, ఋక్షము, పారియాత్ర
ము నను, సప్తకులపర్వతములు గలవు. ఇవిగాక యనేకపర్వతములు
ని నాశ్రయించియుండు. నర్మదా నదీసాదినదులు వింధ్యపర్వతము
నందీయు, తాపీవయోన్యనిర్వింధ్యాదులు ఋక్షపర్వతమునందీయు,
గోదావరి, భీమరథి, కృష్ణవేణి మొదలగునవి సహ్యాపర్వతమునందీయు,
కృతమాల, తామ్రపర్వత లోనగునవి మలయపర్వతమునందీయు, త్రిసా
మా ఋషికుల్యాప్రభృతులు మహేంద్రనగమునందీయు, వేదస్మృతి
ముఖాదులు పారియాత్రమునందీయు, ఋషికుల్య, కుమారి మొద
లగునవి ఋక్షపర్వతమునందీయుఁ బుట్టి, యనేకోపనదులతోఁ గలిసి
ప్రవహించుచుండును. అనేక దివ్యపురములు, జనపదములు గలవు. వీని
విస్తరము, మహాభారత భీష్మపర్వాంతర్గత జంబూద్వీపవర్ణనమందుఁ
బాఁడదగును.

జంబూది సప్తద్వీపములు, సప్తసముద్రములచే నావరింపబడి
నట్లు ఇదియులలోఁ జెప్పఁబడియె-కడపటి పుష్కరద్వీపము, స్వాదూ
దకసముద్రముచేఁ జుట్టబడినది. అనలిభూమి, హిరణ్మయమునది.
దాని నావించినది. లోకాలోకపర్యవృత్తము. ఈలోకాలోకపర్యవృత్తము,
అంతరిక్షమునఱకు వ్యాపించి మిగుల యెక్కుగ నున్నందున లోపలిభాగ
ము, సూర్యరశ్మిచేఁ గనించుచున్నందున లోకమనియు, వెలుపలిభా
గమున సూర్యరశ్మి ప్రసరింపనందున, అలోకమనియుఁ జెప్పబడును.

దానంజేనీ లోకాలోకపర్యవృత్త మనఁబడును. సూర్యసంధికిరగాములచేఁ
బ్రకాశితమగుచు, సప్తద్వీపసముద్రపర్యంతాగ్రణ్య నదీనదులుతోఁ గూడి
లోకాలోకపర్యవృత్తమునఱకు వ్యాపించినది భూలోక మనఁబడును.
ఇయ్యది ఆనవావాయువుచే నిండియున్నది.

భీష్మర్షోకము

శ్లో. భూమిసూర్యంతగం యచ్చ సిద్ధాదిమునిసేవితం
భువ్లోకస్తు సోఽపృథ్వోఽన్వీతీయో మునిసప్తమ.
—విష్ణుపురాణే-౨ ఆంశే. ౭ అధ్యాయః

భూమండల సూర్యమండలములకు మధ్య నున్నట్టియు, సిద్ధివిద్యా
ధర గంధర్వ దేవయోనులచే నేవింపఁబడునట్టిదియు భువ్లోక మనఁ
బడు.

జంబూద్వా స్వామిందకాంతా సప్తపయోధయః
తతఃపరా హిరణ్మయా భూమిః
తతో లోకాలోకపర్యవృత్తః ఏషభువ్లోకః
అస్యోపరి అంతరిక్షలోకః ఛేనరాజాంరమ్య ప్రమాథ్యం స్వర్గలోకః
—శ్రీభాగవతే-౫ స్కంధే ౧౩.

శ్లో. పాదగమ్యం హి యత్క్రించి న్నన్యస్త్వప్తి గరణీశరే
త మ్భువ్లోక ఇతి భూత్యంత కాకద్వీపాదికాననం
భూవ్లోకాన్తు భువ్లోక స్సూర్యార్ధం రుదీతిత
అదిత్యా దాద్రుణం రాజణ స్వర్గలోక క్ష్యుచే నాద్ధే.
—శ్రీశ్రీ-పర్వఖండే-లోకసర్గం,

పాదసంచరణార్హ మగు ప్రదేశమంతయు భూలోక మునోఁ జేరి
నది. భూలోకమునకుఁబైన సూర్యమండలమునఱకు నుండునది భువ
న్లోకమని కాని, అంతరిక్షలోకమనిగాని చెప్పఁబడును. “అంతరిక్ష”
మనఁగా నదిని గ్రహములు, నక్షత్రములు నుండునవి యర్థము. సూర్యమం
డలము మొనలు, ద్రుణమండలపర్వంత ముండునది ద్యులోకమనికాని,
స్వర్గలోకమనికాని చెప్పఁబడును. భూలోక, భువ్లోక, స్వర్గలోకము
లకు త్రిలోకి యనిపేరు. ఇవి స్థూలసూక్ష్మ పాంచభౌతికాణు నిర్మిత
ములు- భూలోకము కేవలసూల పాంచభౌతికాణు నిర్మితము. భువ్లో
కములో ననేకభూమికలు కలవు.

శ్లో. త్రయాణామపి లోకానాం దేః తానాం ద్విజోత్తమ
చకాగ శక్రం రాజానం దైత్యానాం దితితార్యజం
ఏవం విభజ్య రాజ్యాని పురావ్రోక్తాని యానివ
లోకాంశ్చ విదధే దివ్యాక్ దదా వధ పృథక్ పృథక్
కస్యచిత్ సూర్యసంచింకాకాక కస్యచి ద్వహ్నినిర్భూకా
కస్యచి ద్ధిష్ణువిద్యోతాక కస్యచి చంద్రనిర్భూకా

నానావర్ణా కామయూ ననేకతయోజనాః
స తాః సుకృతినాం లోకాః పాపనాయక సంస్థితాః.
—ఇతి పురాణే-లోకవర్ణన.

సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మ ముగ్ధోకములను, దేవతలను ఇంద్రుని రాజుగను, దైత్యుల కసురేంద్రుని రాజుగను గావించి, వారి కాయా రాజ్యముల నొసంగెను. ఇవిగాక, సూర్యవ్రతాశీముతో సమమైనట్టియు, ఆగ్నివలెఁ బ్రకాశించునట్టియు, నక్షత్రమువలె వెలుగుచున్నట్టియు, సంప్రకాంతివలె నిర్మలమైనట్టియు గొన్ని కామలోకములను సృష్టించి పుణ్య కర్మలను వాస్తవములుగ నొనరించి, వానికిఁ దన మానవపుత్రుల నధికారులుగఁ గావించెను. పైఁ జెప్పబడిన, కామయూలోకములు, భువనలోకమునందు జేరినవి. “కామయోఽయంపురుషః” అనునట్లు జీవుఁడై తతీ నీ భూలోకమున నున్నపుడు నలుదిశలోకల గోరుచుండును. మృతిజేందిన పిమ్మట నాయా కామయూలోక దగిలెట్టి ఫలముల నాయా కామలోకముల యందు సూక్ష్మతరీమై యనుభవించుచుండు. వీనిని దివ్యజ్ఞాన సమాజమువారు (Astral worlds) అని చెప్పుదురు. ఈ కామయూలోకము అంతరిక్షమున, అనగా భువనలోకమునందు, సూక్ష్మ ఆప్త ప్రభావ పాంశభౌతికాణు నిర్మితములు. సోమలోకము, పితృలోకము, యమలోకము, నమగ్రహమండలములు (లోకములు) ఇన్నియు, భువనలోకమునందు గలవు. ఇందు కామదేవతలు, భూతగణములు, మృతులు శాంతికాలము నివసించుదురు.

విద్యార్థులు, అప్సరలు, యక్షిణులు, రక్షసులు, గంధర్వులు, కిన్నరులు, పితృదులు, సుహృదులు, పింగులు, భూములు, వీరు, ఉపదేవగణములు (దేవతానులు) అని చెప్పబడుదురు. వీరి వాసస్థానములు మహాభారత భీష్మ పర్వమునందీ క్రింది విధమున,

శ్లో. గమ్యంతి వై హి నివతి హేమకూటే తు సుహృతాః
సర్ప నాగాశ్చ నిమగ్ధే గోకర్ణేన తపాధనా
దేవాసురాణాం సర్వేషాం శ్వేతపౌత్ర ఉచ్యతే
గంధర్వా నిమగ్ధే నిత్యం నీలే బ్రహ్మర్ష యస్తథా
శృంగవాంస్తు మహారాజ దేవానాం ప్రతి సంచరః
ఇ శ్వేతాని మహారాజ సప్తవర్షాణి భూగతః

హిమ వెంతమునందు రక్షసులు, హేమకూటమునందు సుహృదులు, నిమగ్ధమునందు నాగులు, గోకర్ణమునందు తపాధనులు, శ్వేత పర్వతమునందు దేవాసురులు, నిమగ్ధమునందు గంధర్వులు, నీలమునందు బ్రహ్మర్షులు, శృంగవంతమునందు దేవతలు నివసించుచుండుదురు. ఈ షడ్పర్వతములు, మేరువు చుట్టు నున్నందున, మేరు ప్రాంతములందు పై దేవతానులు సంచరించుదురు. వీరు భేదరులయినందున, అంతరిక్ష లోకములందు సంచరించుదురు.

శ్లో. భూగ్లోకః పారి వోలోకః అంతరిక్షంభువ స్స్మృతః
భావ్యో లోకో దివి హ్యేత చ్చేషా దూర్భ్యం యధాక్రమమ్
గంధర్వాప్సరస తైచైవ సుహృతా స్సహరాక్షతైః
భూగ్లోకవాసిన స్సర్వే అంతరిక్షచరాః శ్రుణు
మరుత స్సప్తభి స్సన్తై రుద్రాస్త తైవ చాశ్వినా
అదిత్యా వసవ స్సర్వే తద్దైవమ్ గవాంగనాః
—ఇతి దేవీపురాణే.

ఈ కనబడుచున్న పృథివీమయ మయినది భూగ్లోక మనియు, నక్షత్రగ్రహమండలములు గల అంతరిక్షము భువనలోక మనియు, నటుమీఁదిది (ద్యులోకము) స్వర్గలోక మనియు, నీమూటికిఁ ద్రిలోకి యని స్యువహార మనియు నిదివిజ్ఞానోఁ జెప్పబడెను. గంధర్వులు, సుహృదులు, రాక్షసులు, అప్సరసలు, భూగ్లోక వాసులు, సప్తసంగ్రహములతోఁ గూడిన మరుత్తులు, రుద్రులు, అదిత్యులు, వసువులు, అశ్వినీ దేవతలు, దేవతాస్త్రీలు, అంతరిక్షలోక వాసులు, అటుపైన నింద్రులు, ద్యులోక వాసులు. పిమ్మిదేవ లుండునది భువనలోకము గనుక, భూగ్లోకమునకు భువనలోకమునకు కేవల సన్ని సాత సంబంధము కలదు. మృతులై భువనలోకమునందు నరక బాధ లనుభవించు వారికి, భువనలోక వాసులు సాహాయ్య మునరింతురు. అనగా మాగ్ధర్యకు లయ్యెదరు. ఈ భువనలోకము నందు, భూతశక్తి పితృగణములు, వారి వారి నియమిత ప్రదేశములందే సంచరించును. పైకిఁ బోవ కత్తి చాలదు.

శ్లో॥ అంతరిక్షచరా యేన భూతః పేతపితానకాః
నర్జముత్వా రుద్రగణాంస్తే తత్రైవ చరంతి హి
నోర్ధ్వం విక్రమశీ కక్తి వ్రేషం సన్కృతపాపృణాం
అతః ఊర్ధ్వం హివిక్రేంద్ర రాక్షసా యే కృతైనః
తేతు సూర్యానః సర్వే విహగం తూర్ధ్వన్వృత్తైః
—ఇతిపాశ్చ-స్వర్గఖండే.

రుద్రగణములుతప్ప, భూతశక్తిపేతపితానకములు, అంతరిక్షము నందుఁ దమకు నికమితప్రదేశములందు సంచరించును. పాపాత్ములగు వీరికి నూర్ధ్వమనందు శక్తి చాలదు. వీరికి వైన రాక్షసులు సంచరించుదురు. వారయినను సూర్యలోకమునకుఁ గ్రిందిప్రదేశములందేకాని, యూర్ధ్వమునకుఁ బోవఁజాలరు. దీనింబట్టి భూతశక్తిపితానకరాక్షస గణములు, సూర్యలోకమునకుఁ భౌగమనందే సంచరింప శక్తి గలవైనట్లు తెలియుచున్నది. భూలోకమున కతి సన్నిహితముగఁ జేరిలోకము, దానికిఁ బైన పితృచలోకము, దానిపైన భూతలోకము, అటు విమృశ రక్షోలోకము, దానిమీద సుహృదలోకము, దానికి తర్వాత గంధర్వ లోకము, పిమ్మట విద్యాధరలోకము, నుండినట్లున, శివశర్మను దేవ దూతలు కైలాసమునకుఁ గొనిపోవునపు డీయూర్ధ్వలోకములఁ గూర్చి శివశర్మకు తెప్పినట్లును, కాశీఖండమునందుఁ గలదు. ఊర్ధ్వలోకము

లకుఁ బుణ్యాత్ములగు జీవులనుఁ గొనిపోవునపుడు, జేజోవాని ను
హ్మంశములుగల మాత్మకీరీతములద్వారా గమనశక్తి ననుగ్రహించుదు.

స్వర్గలోకము

శ్లో॥ ఆదిత్యా దాగ్రుహం రాజా స్వర్గోక ఇతి కథశ్శ్రేణి ఇతి
పాద్యే॥ ఆదిత్యమండలముపైన గ్రుహమండలపర్యంతము స్వర్గలోకమని
చెప్పబడును. దీనినే ద్యులోకమందురు. మాత్మకీరీతము 'స్వర్గోక'
సంబంధమైన శరీరము' సంకల్పములకు స్థానము. జీవుడు కామలోక
ము వదిలి స్వర్గలోకముఁ బ్రవేశించినపుడు, Astral body
నుండి Lower mental body లోఁ బ్రవేశించుట యని దివ్యజ్ఞాన
సమాజమువారు చెప్పుదురు. ఇందు రూపసేవతలు (ప్రత్యధిపతిలు)
ఉత్తమదేవతల యజ్ఞ సమసరించి, మాత్మకీరీతమున, హువిధములను
పరోపకార కార్యముల నొనరించుచుందురు. స్వర్గలోకములోనుండు,
హిమాలయము, గంగ, యమున, సరస్వతి, సప్తసాగరములు, మహా
రణ్యములు, పంచభూతములు, మాత్మమగు జేజోమయ దివ్యశరీరము
లతో స్వర్గలోకమున ఇంద్రునిసభయందు, వరుణాదికమున వరుణుని
సభయందు నున్నట్లు భారతములోని సభ పర్వమందు లోకసభా
పర్వముఁ గావించుతెలి నాదమహాముని సర్వవిజ్ఞానంతో జెప్పెను.
భూలోకములోని మహాత్మరి విభూతి పదార్థముల కన్నింటికి సభిమాన
సేవతలు స్వర్గలోకమునందు దివ్యశరీరములతో నుండునట్లు తెలియఁ
బడుచున్నది.

శ్రీనరసింహపురాణ భువనలోకము కంఠ యధ్యాయమునందు,
స్వర్గ స్థానము, తద్భేదములఁ గూర్చి యీ క్రింది విధముగ నిర్ణయం
బడినది.

శ్లో. స్వర్గస్థానం మహాపుష్కరం ప్రాచ్యమానం నిబోధి పా
భారతే కృతపుణ్యానాం జేవానామపి చాలయం
మగ్ధే పృథివ్యా మండింద్రో భాస్వా స్మేరు హిరణ్మయః
యోజనానాం సహస్రాణి నతురశీతిమచ్ఛిరః
ప్రవిష్ట స్తోమశాసనా ధర్మశ్శాంత్యం ధరణీధరః
తాపత్రమాణా పృథివీ పర్యవస్య సమంతతః
తస్య శృంగత్రయంసూర్ధ్వ స్వర్గోయత్ర ప్రతిష్ఠితః
నానాద్రుమలతాశీర్ణం నానాపుష్పపూజితం
మగ్ధమం పశ్చిమం పూర్వం మేకోశ్యంగాణి త్రీణివై
మగ్ధమం స్పాటికంశృంగం వై దూర్వకరకామయమ్
ఇంద్రనీలమయం పూర్వం మాణిక్యం పశ్చిమం పృథుం
యోజనానాం సహస్రాణి నియుతాని చతుర్దశే
ఉచ్ఛ్రితం మగ్ధమం శృంగం స్వమ యత్ర త్రివిష్టమః
అప్రభాంతరితం శృంగం మూర్ధ్ని ఛత్రాకృతిసితిమ్
పూర్వ ముత్తరశ్యంగాణా మంతరం మగ్ధమస్యచ

త్రివిష్టపా నాకపుష్ప హ్యశ్వరౌ స్సంతి నిర్వృతాః
అనందోఽప్రమోదశ్చ స్వర్గశృంగేతు మగ్ధమే
శ్వేతశ్చ పాష్టికశ్చైవ ఉపశోభనమాన్మహా
అన్తః స్వర్గరాజాస్తా స్వర్గశృంగేతు పశ్చిమే
నిర్మలా నిరహంకార సౌభాగ్య స్సంతినిగ్మలాః
స్వర్గశ్చైవ ద్విజశ్చేష పూర్వశృంగే సమాప్తితాః
ఏకవింశా నిస్వర్గైవ నివిష్టా మేరుమూర్ధని.

భారతవర్ష మునందు బాహ్యకర్మ లాసరించిన వారికి, దేవత
లకు నిలయ మయినట్టి, మేరుపర్వతము, భూమగ్ధ్యభాగమం దుండి,
యూర్ధ్వాగో భాగముల చాలమీదము వ్యాపించి బంగారుకాంతిగలిగి
ప్రకాశించుచుండును. అనేకయోజనములు ఎత్తైన మేరు శిరస్సు
నందు, పూర్వశృంగము, మధ్యశృంగము, పశ్చిమశృంగమునని మూడు
(శిఖరములు) గలవు. అందు తూర్పుశిఖరము, ఇంద్రనీలకాంతియు;
మగ్ధశిఖరము వైమూర్యమణి కాంతియు, పశ్చిమశిఖరము మాణిక్య
కాంతియుఁ గలిగి మిక్కిలి వైకాల్యమహో, పుష్పఫలలతాదులచే నొప్పి
మిగల రమణీయముగ నుండును. మిక్కిలి యెత్తైన మగ్ధశృంగము
నందు త్రివిష్టపమను కేరుగల స్వర్గముండును. నిత్యప్రకాశ మగుటవలన
జే కాంతిచేతను దిరస్ఫురింపఁబడి, శిరస్సునందు ఛత్రాకారము
వలె నుండును. నాకపుష్పమునందు, అశ్వకము, నిర్వృతలను కేరుగల
భాగము నుండును. మగ్ధమను శిఖరమునందు అనంత ప్రమోదములు
గలవు. పశ్చిమ శిఖరమునందు శ్వేతము, పాష్టికము, ఉపశోభన
మాన్మగులు, అహోమయ, స్వర్గరాజమునను నాటములుగల భాగము లుం
డును. తూర్పుశిఖరమునందు, నిర్మమము, నిరహంకారము, సౌభాగ్యము,
ఆతి నిర్మలము లోనగు భాగములు కలవు. ఈప్రకారము మేరుశిరస్సు
నందు ఇరువదియొక్క భేదములు గలస్వర్గములు గలవు. భారతవర్ష మునం
దయేపుష్కరకర్మ లాసరించిన జేయే స్వర్గభాగముల నొందునది యీ
క్రింది వివరములవలనఁ దెలియును.

జలప్రవేశముఁ గావించినవారికి, అనందినామక స్వర్గమును, అ
గ్నిప్రవేశము నొనర్చినవారికి ప్రమోదమును, భృగుప్రపాతము వలన
సౌఖ్యమును, యుద్ధమునందు జనుకంఠ వేయనివారికి నిర్మలమును
(వీరస్వర్గము), సర్వము సన్నత్యసించినవారికి త్రివిష్టపమును, క్రతుయాజికి
నాకపుష్పమును, నిత్యాగ్నిహోత్రుకి నిర్వృతియు, తటాకహంపనిర్మా
తలకు పాష్టికమును, సువర్ణదాతకు సౌభాగ్యమును, శతకాలముం దల్ల ప్రా
ణులకు అగ్నిని బ్రజ్జ్వలంపఁజేసి యొసంగినవారికి ఆశ్వరసమును,
హిరణ్యగోప్రదానమువలన నిరహంకారమును, భూదానముచే శాంతి
కమును, రావ్య (వెండి) దానములచే నిర్మలమును, అశ్వదానమువలన
పుణ్యాహమును, కన్యాదానము వలన మంగళమును, వస్త్రదానము
వలన శ్వేతమును, కపిలగోదానముచే పగమార్థనామకస్వర్గమును,
గోనహితవృషభదానముచే మన్మథ స్వర్గమును, నూళిమాసమున నది

లో స్నానము చేసి తిలలు, ఛత్రమును, పాదరక్షలును దానముచేసిన వారికి ఈ పశోభనము, దేవాలయప్రతిష్ఠాపనఁ జేసి తీర్థయాత్రాపరఁ జైనవానికి స్వర్గరాజ్యమును, ఏకాన్తభోజనము, నక్తభోజము, తిరా త్రోపవాసము మొదలయిన వ్రతములు గావించినవారికి శుభసామకస్వర్గమును, మేధావియై విద్యాదానము చేసినవానికి నిగపాంశారమును, సర్వభూతహితుఁడై, జీర్ణోద్దియఁడైన బ్రహ్మచారికి నిర్మల స్వర్గమును గలుగును. అంతిముగాక, ఎవరెవరేయే భానముచేసేయే దానము నొసంగెదఁగో దానికిఁదగిన స్వర్గమును బొందవారు. కామ్యకర్మలచేఁ బ్రవృత్తియై పుష్కల స్వర్గాని లోక సుఖములును, నిష్కామకర్మముపానము చే నిష్కామియై పుష్కల మోక్షమును లభించును.

విరులము, విపులము సుద్రమునని పై వైన కొన్ని స్వర్గమార్గములు కలవు. ప్రభువుమన కుమారస్వామి, ద్వితీయమన మాతృదేవతలు, తృతీయమన సిద్ధులు, గంధర్వులు, చతుర్థమన విద్యాధగులు, పంచమమన వాగరాజు, షడ్మమందు వైనశేయుఁడు, సప్తమమన దివ్యాపితిరులు, అష్టమమన ధర్మదేవత, నవమమందు కృష్ణప్రభావతి, దశమమనందు ఆదిత్యుఁడు. వీగ లీన గ్రుముల కధిష్ఠాన దేవతలుగా నుండురు. కావున, స్వర్గము నధిరోహించువారు ఈ దేవతల యనుగ్రహముఁ బొందియే పోవలయును. (Pass port) స్థానముల వంటివి. స్వర్గలోకమునందు సర్వర్థు ఘోరప్రవృత్తి దివ్యోద్ధానములు, దివ్యపార్శ్వప్రాసాదములు, మణిరత్నములు దివ్యభూషణాంబరములు, దివ్యకుండలు నుండురని భావించి, కర్మము గావించి మృతిఁ జెందినవారికి తదిచ్చాను సారముగ ఫలము గలుగును. ప్రతివిత్తకుండును తన చిత్తసృష్టికర్మితర మణియము, ఆనందదాయకము నయినది స్వర్గమని తలచుచుండును. కొందఱు మనఃశ్రీతికరమయినది స్వర్గమనియు, తదివివేరమయినది నరకమనియు, నంతకన్న వేఱు లేదనియుఁ జెప్పెనరు.

శ్లో. మనఃశ్రీతికర స్వర్గస్థానం ప్రద్యుసర్కయః,
నరక స్వర్గ సంక్షేపై పాప ఫలశ్యే ద్విత్వోత్తమ.
విస్త్రేయ మేవ దుఃఖాయ సుఖాయోద్వేగనాయ చ,
కోపాయయత ప్రసాద్యస్తు వస్తాత్మికం కుతః.
తదేవ శ్రీతియే ధూత్యా పుష్కలఃఖాయ జాయతే,
తదేవ కోపాయయతః ప్రసాదాయ చ జాయతే.
తస్మాద్దుఃఖాత్మికం నాస్తి నచ కించిత్సుఖాత్మికం,
మనసః పరిణామోఽయం సుఖ దుఃఖాది లక్షణమ్.

—విష్ణుపురాణే, ౨ ఆంశే, ౬ ఆధ్యాయే.

మనస్సనకుఁ శ్రీతికరమయినది స్వర్గము; దుఃఖకరమయినది నరకము. పుణ్య పాపములకే స్వర్గనరకములని సాంకేతికములు. ఒక వస్తువే కాలక్రమమున సుఖమును, దుఃఖమును గల్గించుచున్నది. అదియే యుక్త్యా కోపములకుఁ గారణ మగుచున్నది. వస్తువునందు సుఖముగాని, దుఃఖముగాని లేదు. మనః పరిణామముచే సుఖదుఃఖాది

ద్వంద్వములు గలుగు చున్నవి. ఇందు తత్త్వమును బరిశీలించినచోఁ బూర్వోక్తవిషయమునకు సమన్వయ మగును. దుఃఖవృత్తలతోఁగూడిన మనోమయమగు నూత్మకేరీరము నరక మనుభవించుచుండును. సుఖవృత్తులతోఁగూడిన నూత్మ కేరీరము స్వర్గసుఖ మనుభవించును అట్టి మనోవృత్తులు గలవారికే యాలోక సుఖములు గోచర మగు ననుటకు సందియము లేదు. దీనివలన నాయాలోకములు గలనని సిద్ధాంతీకరించుట నలన బాధక మేమియు లేదు. జీవుఁడు తన మోహస్సంకల్పములచే నేదేని సృజించుకొనుచుండునని భావము. ఈ స్వర్గములు భోగములు, దివ్యములు, బైలములునని ముత్యైఙగులు. భౌములు లనఁగ భూలోక స్వర్గములు; దివ్యము లనఁగ ద్యులోక స్వర్గములు; బైలము లనఁగ పాతాళస్వర్గములు. అని చెప్పుట కలదు.

ఈద్యులోకము. నూత్మ అగ్ని తత్త్వ వాయుతత్త్వములచే నిర్మితము. ఖద్యులోకవాసులు ప్రాయశఃకః జేజోమయకేరీరులుగ నుండురు.

మహర్లోకము

శ్లో. త్రైలోక్య మేత త్ప్రాతీకం పైత్రేయ పరిపూర్ణే,
జన స్రస స్రథా సత్య మితి చాకృత్యకం త్రయమ్.
కృతాకృతయో ద్విశ్యే చ హర్లోక ఇతి స్మృతిః,
శూన్యో భవతి కల్పాంతే యోఽశ్యంతం న విచక్ష్యతి.

గూర్భుని స్వర్గలోకములు మూఁడును త్రైలోక్యమని చెప్పఁబడును.

ఈ త్రైలోక్యము, కృతక మనఁబడు. కృతకమనఁగ ప్రతికల్పమునందుఁ జేయఁబడును. జనలోకము, తిషాలోకము, సత్యలోకము, ఈమూఁడును అకృతకము లనఁబడు. అకృతకము లనఁగ ప్రతికల్పము చేయఁబడనినని యగ్రము. కృతక త్రయమునకు, అకృతక త్రయమునకు మగ్య నాండునది మహర్లోక మనఁబడు. ఈ మహర్లోకము జనులు లేక శూన్యమయ్యును బూర్తిగ నశింపదు. కల్పాంతప్రళయమందు త్రైలోక్యము దహింపఁబడినపుడు మహర్లోకనివాసులు తాపార్ధులై జనలోకమునఁ బ్రవేశింతురు. ఈ మహర్లోకము, నూత్మ అగ్ని వాయుతత్త్వములచే నిర్మితము. ఇచ్చట కల్పవాసులు నివసింతురు. నిష్కామపురాణమునం దీక్రింది విధమునఁ జెప్పఁబడినది—

శ్లో. చతుర్ముఖ దిన స్వాంతే జగ చైత చ్చరానరం,
తదా హి దహ్యతే సర్వం త్రైలోక్యం గూర్భువాదికం.
జనం ప్రయాంతి తాపార్ధా సుహర్లోకనివాసినః,
చతుర్థే శు మహర్లోకే తిష్ఠంతే కల్పవాసినః.

ఈ విషయమే పూర్వముపపాదించఁబడినది. భూర్భువస్వర్గలోకములు మూఁడును దృక్లోకములు. జనతపస్సత్యలోకములు

మాడును అదృశ్యలోకములు. ఈదృశ్యదృశ్యలోకములమధ్య నున్నది మహాలోకము. లోకాలోకపర్యతము సంధిస్థానముగ నున్నది. ఈ మహాలోకము ("Higher mental plane") శుద్ధమనోమయ శరీరమునకు సంబంధించినదియు, ఇచ్చట కామక్రోధ రాగద్వేషసూయేర్పాది అశుద్ధకామసంకల్పము లుండినవియు, పరిశుద్ధమయిన విజ్ఞానమయశోకమునందు మహద్గురయన్త్రహమ కలుగుచుండు ననియు దివిజ్ఞానసామాజికులు నుడువుదురు. ఇచ్చట ఉత్తమ దేవతలు (అర్చాపదేవతలు) తపస్సశ్యలోకములలో నుండువారి యజ్ఞానుసారము, క్రిందిలోకములలో నుండువారికి మే లానరించుచుండుదురు.

జనలోకము

శ్లో. తుణాగ్ధేవ విమానం తిజ్జనలోకం నినాయతాః,
నివసం త్యజుల యత్ర మానసా బ్రహ్మణ స్సుతాః.
సనందనాద్యా యోగీంద్రా స్సర్వే తే హ్యూర్ధ్వరేతసా,
అశ్యోకు యోగినో యే జై హ్యుల్లస్మృహ్మచారిణాః.
సర్వస్వంస్వనిర్విత్తా స్తే సనం త్యజ్జత నిర్మలాః.
ఇతి స్కాందే - కాశీఖండే.

ఈజనలోకము మహాలోకమునకు వై నున్న లోకము. ఇచ్చట నూర్ధ్వరేతస్కులు, బ్రహ్మగూనసత్పుత్రులనకు సనందనాది యోగీశ్వరులు నుండురు. (సనక, సనందన, సనత్కుమార, సనత్కుజాతీయులు సనందనాదులు) ఇంకను, స్వయందాతీతులు, అష్టలచ్చిహృత్ సర్వనాథులు గలవారు, సర్వగూతహిత రక్షులు, తపస్సంపన్నులు నగు ఋషీశ్వరులు నుండురు. ఈ లోకము నూత్నైకాకాశవాయు తత్త్వములచే నిర్మితము. జననామక ఋషులుండినగున జనలోక మనబడు. జన తప స్సత్యలోకములు మాడును ఉత్తమలోకములు; "Spiritual plane" లకు సంబంధించినవి.

తపోలోకము.

శ్లో. అస్యోపరి తపోలోక స్తేజోమయ ఉదాహృతః,
చైరా బా యత్ర తే దేవా ససే ముర్ధ్వపూజితాః.
వాసుదేవే మనో యేహం వాసుదేవే ల్లిప్తితక్రియాః,
తపసా తోవ్య గోవింద మభిలాషవిచ్ఛి తాః.
తం తపోలోక మాసాద్య వసంతి విజతేంద్రియాః,
శిశోంధ వృత్తయో యే వై దంతోలాఖలికాశ్చ యే.

* * * * *

ఇ త్యే తైర్నియమై ర్యోకు క్లిష్టతానై స్తపోధవాః,
బ్రహ్మాయామ స్తపోలోకే తే వసం త్యజుతోధమాః.

ఇతి పద్మపురాణమ్.

జనలోకముపైన తేజోమయపుర తపోలోకము కలదు. పరమాత్మకును వాసుదేవునియం దెల్ల కర్మలు సమర్పించి, తద్గతమన

స్కూలై, నిఖిలాభిలాషులను విసర్జించి, జితేంద్రియు లయిన చైరాబా లను దేవతలు నిఖిల సుతలచే బూజితులగుచు నివట వసించుదురు. పండి రావిన యాకులను భిక్షించువాడు, గ్రీష్మకాలమునందు పంచాగ్ని మధ్యమంతును, హేమంత కాలమందు జలమంచును నుండి తపబాస రించువారును, చౌటనవ్రేలిని ధూమిపై టూసి నూగ్యనిర జూచుచు నూర్ధ్వహస్తై తీనెరుగు తప స్సానరించువారును, మాసోపవాస పక్షోపవాస ఆయనోపవాసముల గావించువారును, స్థాణువువలె నున్నందున మృగములు రాచుకొనుటవలె నానందించువారును, శరీరాభిమానము లేనివారును, నిరహంకారులును, పక్షులు జటాటరీకు హారముల బ్రవేశించినను, నెరములచే గట్టబడిన యధిపంజర మందునీ యవి ప్రవేశించినను నిశ్చలులై తపస్సానరించు వారును, చీరెల్లరు తపోలోకమున వసించురు కల్పప్రళయాదులవలన నిర్భయులై, నతుర్ముఖబ్రహ్మతో దుల్యముగ నాయుష్మంతులై, బ్రహ్మతో సహ పునరావృత్తిరహితముగ కైవల్యమును జెందుదురు. ఇచ్చట మహద్గురు, బ్రహ్మర్షులు లోకకౌతలరము మనులద్వారా తిరుణేజ శ్శక్తిని బంపుచుండురు. ఇదియు నుత్తమలోకములలో జేరినందున "Spiritual planes"లో బరిగణింపఁ బడుచున్నది. తీవుని యా నందమయశోకమునకు సంబంధించిన దీలోకము; నూత్నైకాకాశవాయు తత్త్వములచే నిర్మితము.

సత్యలోకము

శ్లో. సత్యస్తు సప్తమో లోకో హ్యుత్తరగ్భవసివాం,
బ్రహ్మలోక స్సనాథ్యాతో హ్యుప్రతిఘాతలక్షణః.
మద్గుణేన తపోలోకా ద్విశ్వలోకో విరాజతే,
అపునర్భూతకా యత్ర బ్రహ్మలోకోహి స సత్త్వితః.

తపోలోకమునకుఁ దైన పునరావృత్తి రహితులకు నివాసమయినది సత్యలోకము. దీనినే బ్రహ్మలోక మనియుఁ తెప్పుదురు. ఇచ్చట బ్రహ్మర్షులు, దేవులు, ఉత్తమదేవతలు నుండురు. సామాన్య తీవు లీ లోకమును దర్శింప వలనుపడదని మహాభారత సభాపర్వాంతగ్గత బ్రహ్మలోక సభావర్ణన సంవర్కమున వారదమహాముని ధర్మరాజుతోఁ జెప్పెను. ఇది మిగుల తేజోమయముగను, దేవతలకు సయితము ప్రవేశింప గుష్ఠహముగను నుండునని తెలియఁబడుచున్నది. అష్టదిక్పాలకులు, ఇంద్రుఁడు నప్యశేషుకు ఈ హిరణ్యగర్భుని సందర్శింపఁబోవుదురు. ఈ సత్యలోకమునందే బ్రహ్మభుక్తి విూద కత్యాభేదముచే వైకుంఠపురము, మహాకైలాసపురమును గలవు. సత్యలోకమునకుఁదైన బ్రహ్మాండకటాహము. ఇది బ్రహ్మాండమునకు సరిహద్దు. ఇది నూత్నైకాకాశ తత్త్వముచే నిర్మితము. 'Spiritual plane' లో జేరినది.

ఆనందమయశోకమునకు సంబంధము కారణశరీరము.

భూర్భువస్వలోకములు మాడును స్థూలత్రిలోక.

జనతపస్సత్య లోకములు మూడును నూత్నత్రిలోకి.

స్థూలత్రిలోకిని, సూక్ష్మత్రిలోకిని ఒక దానితో నొకటిని గలిపి యుంచునది మహాలోకము. ఇది స్థూలత్రిలోకివలె నంతః కాలము ను నూత్నత్రిలోకివలె నంతః సూక్ష్మమునుగాక, లోకాలోక పర్య తమువలె నచకోరాత్రములకు సంధివలె నుండునని దివ్యజ్ఞానసమాజము నారు చెప్పుదురు.

ధూమ్రాది ఊర్ధ్వలోకములను "లోకము"లనియు, అధోలోకములను "తలము"లనియుఁ జెప్పు సలప్రదాయము కలదు. ధూమ్రాది ఊర్ధ్వ లోకములు 7 ను, అతలాది అధోలోకములు 7 ను, మొత్తము 14 (చతుర్దశి) భువనములను, నీనిలో నుండు సూర్యనంద్రాంగారకములకు గురుకుక్రశివ్యాది అనాంశగ లోకములును అన్నియుఁ గలిపి బ్రహ్మాం డ మనఁబడును. ఇట్టి బ్రహ్మాండును లనేక సుఖాస్రములు. పరమేశ్వరుని గోమరంధ్రము లను గనాక్షములందు పరిగ్రహించు పరమాణువులు వోలె నుండునని తెల్పు ఈక్రిందిశ్లోకముచే బ్రహ్మాదేవుడు శ్రీకృష్ణ పరమాత్మను స్తుతించెను:

శ్లో. క్వాహం తిమో మహా దహం ఖదిరాగ్ని నారూప్య
సంవేష్టితాండులు సప్రవితీస్తికాయః,
కేవ్ల పృథ్విగా విగణితాండుపరాణునర్యా
వాతాధ్వగోప వివరస్యత తే మహిత్యం.

—శ్రీభాగవతే, ౧౦ స్కంధే, ౧౪ అధ్యాయే.

ప్రకృతి మహా దహంకార ఆకాశ వా య్యగ్ని జల పృథివీ తత్త్వ ములచేఁ జాట్టబడిన బ్రహ్మాండులును దేహంగుళములు పరిమితిగల శరీరము ధరించిన నే నెక్కడ? ఇట్టి యనంత లోటి బ్రహ్మాండులు నీ గోమవివరములను గనాక్షములందు పరిగ్రహించు నూత్నశ్రేణువులు వలె నుండు నీ యనిర్వచనీయస్వరూప మెక్కడ! ఓ పరమేశ్వరా! దురభిమానముఁ జెందితి మన్నింపు మని ప్రార్థించెను దీనింబట్టి చూడ నఖండ పరమేశ్వర తత్త్వమందు మనమెల్లరము పరమాణుప్రాయముల మగ నుండినారము. పరమేశ్వరస్వరూప మవాత్మానన గోచరమని తెలియుచున్నది. అట్టి చతుర్ముఖ బ్రహ్మయే, ఆలాగు స్తుతించినపుడు సామాన్యమానవుల సంగతి నిశ్చయిచెప్పవలయు? అల్పరాజ్యమదాంధ కార దురభిమానమును నెదిలి, పరిశుద్ధమునమ్మిందై, సర్వభూతిహితర తుండై, పరమేశ్వరు నారాధింపవలనని వృథాపఱచున్నది.

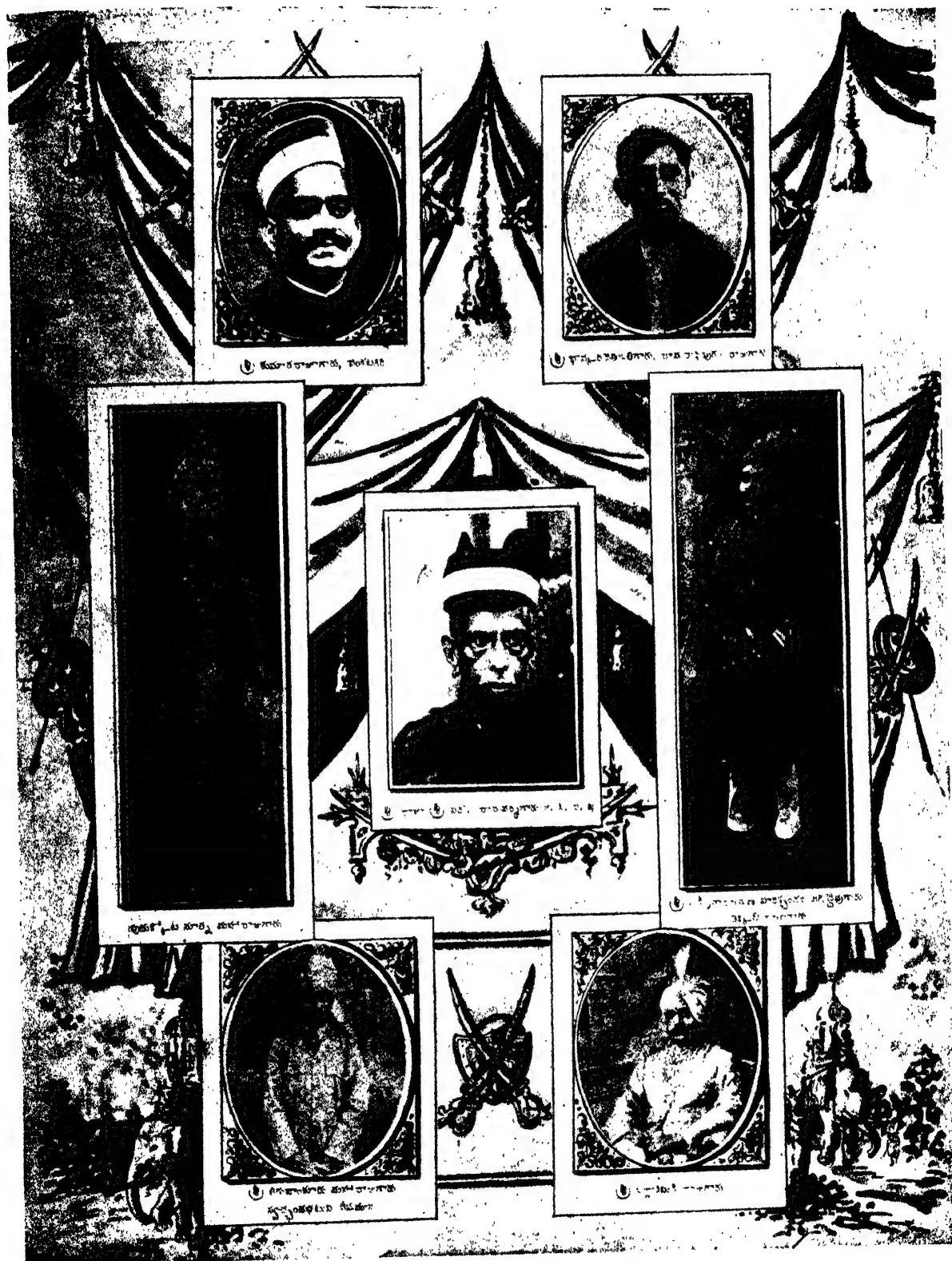
పరలోకయాత్ర

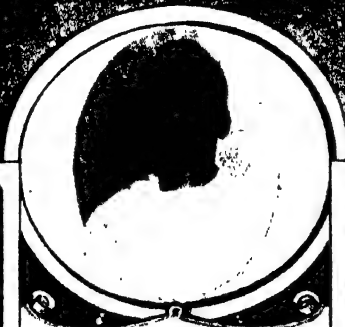
ఇట్లు బ్రహ్మాండును, అందలి లోకములును వివరింపఁబడినవి. జీవుడు ప్రవృత్తిమార్గముండై సంసార నక్రమునందు పరిభ్రమించుచుండును. జీవుడు మృతిఁ జెందిన పిమ్మట నేస్థితినిఁ బొందు నను రిషయము విచారింపఁదగినది.

“తస్మా న్మరణం హి స్థూలే త త్పరిత్యజ్య జీవస్య శరీరాభిగమన రూపకార్యకరణమేవ! అత ఏవ వృతేనతి యమాలయంగన్యతి ఇత్యాది ప్రవచనం | యమోహి నివృత్తిః | తదాలయ స్సూక్ష్మదేహః | నివర్తనం హి ప్రవర్తన మైన భవతి | యదిదం ప్రవర్తనం స్థూలదేహస్థితి రూపం | తతో నివృత్య అన్యత్ర గన్యతీతి విశ్లేషం | సోయం య మాలయోహి స్సూక్ష్మదేహః | తస్మిన్ జీవస్య స్థితిః | స్థిత్యా కామ లోకాదికే నివసతి శీవ ఇతి విశ్లేషం॥”

మరణ మనఁగా శీవుడు తన కుపాధియగు స్థూలశరీరము జీర్ణిం పఁగ దానిని విడిచి మఱియొక శరీరమును బొందుట. యమాలయము నకుఁ బోవునని చెప్పుదురు. “యమ” అనఁగ నివృత్తి; “అలయము” అనఁగ సూక్ష్మదేహము. స్థూలదేహమును విడిచి, సూక్ష్మ దేహమును బొందుట నిద్రావస్థనంటిని. నివృత్తి; ప్రవృత్తికొఱకే; ప్రవృత్తి నివృత్తి కొఱకే (పుట్టుట గిట్టుటకొఱకే; గిట్టుట పుట్టుట కొఱకే) యనిభావము. శీవుడు సూక్ష్మదేహమును గా.ది, కామలోకాదులయందు తాను స్థూలలోకముం దొసరించిన కర్మల కనుగుణములగు ఫలముల ననుభవించుచుండు. దుష్టకర్మల నొసరించిన యెడల భువన్లోక మునందు దుఃఖాను భవముల ద్వారా కామయ శరీరముల విడిచి, సుకన్లోకమునకుఁ బోయి, పుణ్యకర్మల కనుగుణములగు సుఖములను మనోమయశరీరము ద్వారా అనుభవించి, పుణ్యకర్మఫలముల సుఖానుభవము ముగియఁగ నే మరల ధూమ్రలోకమునకు వచ్చి, స్థూలశరీరమును బొందును. ఇదియే జనన మని చెప్పుదుము.

“క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి” యని భగవద్గీతా ప్రమాణమును గలదు. కాఁబట్టి జననమరణముల నొందుచు భూర్భువస్స్వలోకము లను సంసారనక్రమందు పరిభ్రమించుచుండును. ఈవిషయమును గుఱించి ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు పంచాగ్నివిద్య యని యొకటి కలదు. ద్యు సోమ పఞ్చనన్య పురుష యోగీశ్చురు- ఇవి పంచాగ్నులు. వీనిద్వారా కర్మదేవతలు జీవుల భూలోకమునందు జనింపఁజేయుదురు. పుణ్య పాప కర్మానుభవ మాయాలోకములందు కాఁగనే కర్మ శేషముచే (శుద్ధమనోమయశరీరము) మహాస్థోకమునుండి ద్యులోకము (స్వర్గలోకము)నకుఁ దెత్తురు. అచ్చటనుండి సోమలోకమునకు (భువన్లోకము), అచ్చటనుండి పఞ్చనన్యలోకమునకు (ఇర్ష బిందువులలోనికి), ఇర్ష బిందువులద్వారా ఫలించిన వ్రీహియవాదుల నావోరముగ స్వీకరించిన పురుషుని దేహమున రేతోరూపముగను, అచ్చటనుండి స్త్రీగర్భములోనిని జీవునిఁ బ్రవేశింపెట్టుదురు. స్త్రీగర్భముందుండు పిండములో జీవుడు 7 వ మాసమున కళతోఁ బ్రవేశించుననియు, నప్పుడు పూర్వజన్మజ్ఞానము కలుగుననియు, గర్భస్థనరకదుస్థితిని సహింపఁజాలక, “ఇతను దుష్కర్మలు గావించిన నరకవాసమును బొందను; సద్భక్తి కలిగి నిన్నారాధించి కడలేరద”నని భగవంతుని స్తుతించినట్లు శ్రీభాగవత తృతీయస్కంధమునఁ గలదు. నివృత్తి ప్రవృత్తి మార్గము

శ్రీ రావినేని విద్వత్సారాధ్యక్షులు చౌదరిగారు.

శ్రీ ఎన్.కె.రావు శ్రీకాకుళం పాఠశాల

శ్రీ యల్లంపల్లి మంగయ్య పరిమలగారు

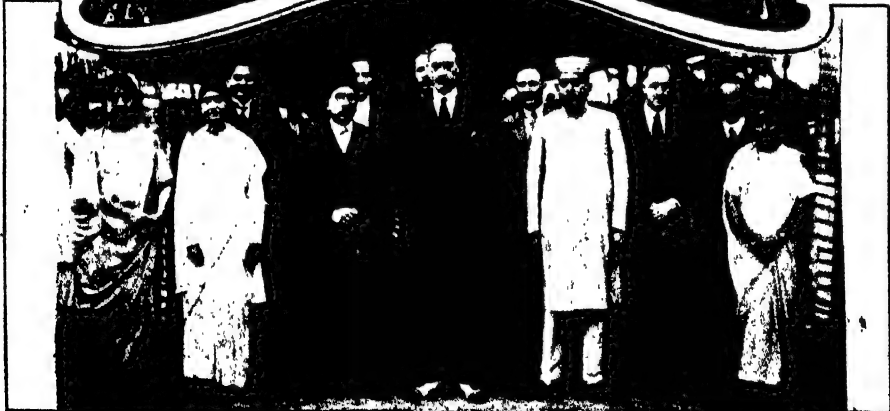
శ్రీ మల్లాది వెంకటగారు, డా. యల్. పి.

శ్రీ రా. బి. పి. మునిపాపయ్యగారు, డా. యల్. పి.

శ్రీ గానని రామయ్యగారు

శ్రీ జయప్రకాశం మహారాజుగారు గోపసు ప్రభుత్వగారికిచ్చిన విందు, జైలవాడ.

లకు వేదాంతములయందు అర్చిరాది మార్గమునియు, ధూమాదిమార్గమునియుఁ జెప్పుదురు. దీనినే దేవయానమునియు, పితృయానమునియు నుడిచెదరు. జ్ఞానలకు అనావృత్తిరూపమున అర్చిరాదిమార్గమును, కర్మయోగులకు అవృత్తిరూపమున ధూమాదిమార్గమును.

శ్లో. అగ్నిజ్యోతి రహా శుక్లః మణ్డాసా ఉత్తరాయణం,

తత్ర ప్రచూతా గంధంతి బ్రహ్మబ్రహ్మ వివోజనాః.

—భగవద్గీతా, అ. ౮, శ్లో. ౨౪.

బ్రహ్మవిదులకు జ్ఞానము స్థూలభౌతిక దేహమును విడిచి, ఆతివాహిక దేవతల సాహాయ్యము చే అగ్ని, జ్యోతి, అహస్సు, శుక్లపక్షము, మణ్డాసమగు నుత్తిరాయణము—ఈమార్గముద్వారా బ్రహ్మలోకమును బొందుచున్నారు. అగ్ని దగ్ధమయినంతట అహస్సు, అహస్సు నుండి శుక్లపక్షము, అహస్సుండి ఉత్తిరాయణము, సంవత్సరము, ఆదిత్యుడగు, చంద్రుడగు, విశ్వక్ష, ఈయభిమానదేవతలు (ఆతివాహికులు), అట నుండి వెరుగు ఇంద్ర ప్రజాపతులు ద్వారా అనావృత్తిరూపమున బ్రహ్మపదవిని నొందించుచున్నారు.

శ్లో. ధూమో రాత్రి బ్రహ్మ కృష్ణః మణ్డాసా నక్షితాయనం,

తత్ర చాంద్రుచనం జ్యోతి శోభగీ ప్రాప్య నివర్తతే.

—గీతా, అ. ౮, శ్లో. ౨౫.

కర్మశ్రేణులకు యోగులు స్థూలశరీరమును విడిచి ధూమాభిమానదేవత, రాత్రి, కృష్ణపక్షము, దక్షిణాయనము, వీనిద్వారా సోమలోకము (పితృలోకమును) పొంది, మరలచచ్చి ధూమినీయ జన్మించుచున్నాడు. ఇది పితృయానము. ధూమాదిమార్గము అగ్ని దగ్ధమయినంతట ధూమము, ధూమమునుండి రాత్రి, అట నుండి కృష్ణపక్షము, దక్షిణాయనము, సంవత్సరము, పితృలోకము, ఆకాశము, చంద్రుడు—ఈయభిమానదేవతలు (ఆతివాహికులు) ద్వారా చాంద్రుచనజ్యోతిశును బొంది, అట నుండి అవృత్తిరూపమున జన్మము నొందుచున్నారు. అనగా ధూలోకమునకు వచ్చుచున్నాడని భావము. దేశాంతరములకు, ద్వీపాంతరములకుఁ బోవు మహాపురుషులను ఆయా సరిహద్దు ప్రదేశములయందుండు అధికార జనులు Pass-port మొదలయిన వానినిజూచి గౌరవపురస్కరముగ స్థానాంతరమునకుఁ దీసికొనిపోయినట్లుల కాలాభిమానదేవతలు, లోకాభిమానదేవతలు వృక్షులకు జీవులకు వారివారికర్మముగ నుగ్రములలోకములను బొందించుచున్నారు. ఈసందర్భమున నింక ననేకవిషయములు గలవు. చుక్కెత్త “దేవయాత్రా రహస్య”మును గ్రంథమున గనఁదగు. పూర్వోక్తమున బ్రహ్మాండమంతయు పిండాండమున గల్పించి యోగులు సకలమును జూచుచుందురు.

శ్లో. పాతాళం వాభ్యధో భాగే భోగీంద్ర ఫణమండలం,

వేష్టిత స్సగ్వతో నంత స్సంబిధ్ర జీవసాక్షకః.

ధూలోకో వాభిదేశస్తు భువలోకస్తు కుక్షీతః,

హృదయం స్వర్ణలోకస్తు మూర్ఖాద్విగ్రహతారకాః.

మూర్త్య స్సోమ స్సనక్షత్రో బుధ శ్శుక్రః కుజోంగిరాః,

మందిస్తు సప్తమా వేదయో ధ్రువోంత స్వర్ణలోకతః.

హృదయే కల్పయే ద్యోగీ తస్మిన్ సర్వసుఖం లభేత్,

హృదయేన మహద్లోకో జనలోకస్తు కంతతః.

ఇహలోకో ధ్రువో ర్మక్ష్యే మూర్ఖీ సర్వోః ప్రతిష్ఠితం,

ఏనం బ్రహ్మాండనిలయం తస్మిన్ దేశే ప్రతిష్ఠితం.

—ఉత్తరగీత, ౨ - అధ్యాయము.

వాభ్యధో భాగమునందు పాతాళం మండలము, అర్చిరాది స్వాధిమాన గ్రహమందు అనంతము ఫణమండలమును నాటి జీవుని సంసార చక్రమునందు భ్రమింపఁ జేయుచుండు. ఇది కుండలినీ స్థానము. వాభిస్తానమునందు ధూలోకము, కుక్షీయందు భువలోకము, హృదయమునందు స్వర్ణలోకము, మూర్ఖని గ్రహనక్షత్రమండలము లందుండు. ధ్రువలోకాంతము వఱకు ఇట్లు సగ్వమును హృదయమునందు గల్పించుకొని భావించుచు సుఖమును బొందుదు. హృదయమునకు మీద మహద్లోకము, కంఠమునందు జనలోకము, ప్రభుమధ్యమునందు ప్రహ్లాదలోకము, మూర్ధస్థానమందు (సహస్రారమందు) సత్యలోకమును— ఇట్లు బ్రహ్మాండమును దేహమునందుఁ బ్రతిష్ఠించి భావించుచుండు యోగీశ్వరులకు బ్రహ్మపదవి కలుగును.

పిండాండములో ధూలోకస్థానమున వాభిస్తానముక్రిందనుండు మూలాధారచక్రము మొదలు సహస్రారమువఱకును మేరుస్థానమున వీణా దండము నాశ్రయించియున్నది. మేరు శిఖరమునందు సత్యలోకమున్నట్లుల వీణాదండముపై సహస్రారములో సత్యలోకమును, నిఖిలదేవతలును, హోద్యులును గలరు. బ్రహ్మాండములో నుండు ద్వీప సముద్ర నిర్ణ పర్వతారణ్యవనదీపుష్పత్రైత్రములును, మూర్ఖనక్షత్రాది మండలములును, లోకములును, లోకాధిపతులును, వీనికల్లన ధిష్ఠానమును పరబ్రహ్మంబును మాతృరూపంబున పిండాండములో నున్నవారలు. ఆహారవిహార నియమములచేతను, మోగాభ్యాసముచేతను నాశీవగ్రమును శుద్ధిచేసి, దివ్యదృష్టి కలవారలై, యోగీశ్వరులు గంగాయమునాది పుణ్యతీర్థముల స్నాన మాచరించుచు, మహద్గుల సందర్శించుచు, లోకాంతరములకుఁ బోవుచు వచ్చుచు నుండురు. ద్రవ్యకంతయుఁ బిండాండమునందును గలదు, కాఁబట్టి లోకములను, లోకాంతరములను, అందరి మహనీయులను, వీనికంతయు నధిష్ఠానమును పరబ్రహ్మంబును నెరిగివారిని, సర్వగ్రాత హితరతుడగుచు సంసారబంధమునుండి విముక్తుడై, నిరతికేళాఖండానందస్వరూపి యగు పరమేశ్వరునిఁ బొందుటయే పరమ పురుషార్థము. అట్టిమముతువులకు శ్రీపరమేశ్వరుండు భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యంబుల ననుగ్రహించి తనయందుఁ జేర్చుకొనుఁగాత మని ప్రార్థించుచున్నాడ.

వాసనల పరస్పర ప్రభావము

పారనంది జగన్నాథస్వామిగారు

[గతింజీవ మూడు సంవత్సరాది సంచికలోను మూడువాసనల స్వభావమును గురించి వ్రాసియున్నాను. వాటిమధ్య ఉండే సంబంధము గురించి ఈమారు వ్రాయదలచుకొన్నాను.]

వాసనలకు అన్యోన్యము సంబంధమున్నట్లు గతవాసనములోను సూచించి యున్నది. ఈసంబంధము మైత్రి రూపముగాగాని పోరాటమురూపముగాగాని ఉండగలదు. వాటి ప్రాథమికస్థితిలో వాటికి మైత్రికంటే విరోధము ఎక్కువగా ఉంటుంది. మనోనిర్మాణము అప్పటికింకా పరిసరములతో కావలసినంత అనుభవము పొందియుండ నందున, ఈవాసనలు ప్రత్యేకముగానే ప్రవర్తిస్తుండుట అధికముగా ఉండును; కాబట్టి వీటిలో వీటికి కావలసినంత అన్యోన్యము కుదరదు. ప్రత్యేకముగా ప్రవర్తించేటప్పుడు వాటికి స్వభావమైన విరోధము వ్యక్తమవుతూ ఉండును. వ్యక్తిత్వము అణచవలెనని సంఘత్వమూ సంఘత్వ విరోధమును తొలగించుకొనవలెనని వ్యక్తిత్వమూ విజృంభించుట వాటి స్వభావము. కాని అనుభవము ఎక్కువవుతున్నకొలసే వీటిప్రయోజనమూ వ్యాపారమూ ఇంత విరివిగా ఉండవు. కాబట్టి వాటివాటి శక్తులూ నిర్మాణములూ అనేకవిధములుగా అల్లుకొని ఉత్కృష్ట నిర్మాణములు సిద్ధమవుతవి. ఈ నిర్మాణములు మిశ్రనిర్మాణములు; అనగా మూడు వాసనలయొక్క అల్పనిర్మాణములు. ఒకదానితో ఒకటి అల్లుకొనడముచేత తయారైనవి. మూడువాసనలూ ఒకేవిధముగా వ్యక్తికి ముఖ్యమగుటచేతనూ, వీటివీటి అల్పనిర్మాణములకు అన్యోన్య సంబంధములు అవసరమగుట చేతనూ, ఒకేదానితో ప్రపంచ వ్యాపారము సిద్ధించకపోవడముచేతనూ, ఈ మిశ్రమ నిర్మాణములు అవశ్యకములు. మిశ్రమములు కావడము చేతనే చాలును, అందుకుతోడు నైజముగా వాటి అంగ

ములైన అల్పనిర్మాణములు విరోధము కలవి కూడా అయినప్పడు మైత్రికంటే విరోధము ఎక్కువేమో అని నిరూపించుటలో అతిశయోక్తి ఏమీ లేదు.

ఈవిరోధము లేకుండా ఉండేవాడు సుఖవంతుడు. ఎవనిలో ఈ మిశ్రనిర్మాణములు తక్కువగా ఉంటుందో, లేదా ఎవనిలో వీటికిగల విరోధము ఆ మిశ్రమములో హరించిపోయి మైత్రి ఎక్కువగా కలుగుతుందో, వానికి ఎక్కువసుఖము కలుగుతుంది. ఈ మైత్రిపట్టే మనస్సు యొక్క ఆరోగ్యము, స్థైర్యదౌర్భాగ్యములు ఉంటవి.

ముఖ్యముగా మైత్రి కుదుర్చుకొనవలసినవి వ్యక్తిత్వసంఘత్వవాసనలు. కొందరిలో వాటికి స్వభావమైన ప్రాథమికవిరోధము మాసిపోక నిలిచియుంటుంది. అట్టి వారు సంఘములో ఆలాగు నిలిచియుండవలసి చాలా అరుదు; వారు సంఘభాష్యులు, నీతివిరోధులు, రాజద్రోహులు అని పేరుపొంది సంఘసంక్షోభమునకు కారణభూతులుగా పిలవబడతారు. కొందరివిషయములో మాత్రము వ్యక్తిత్వము ఎక్కువైనా సంఘము ఓర్చుకొంటుంది. ఎందులోనైనా ఉత్కృష్టస్థానమును ఆక్రమించువాడు సంఘముయొక్క గౌరవమునకు పాత్రుడై తన వ్యక్తిత్వమును సంఘముపై ఆవరింపజేస్తాడు. సంఘములో చాలామంది ఏదైనా ఒక చిన్న అవినీతిని చేస్తూఉంటే, ఆఅవినీతికొరకు అందరితోను విరోధ మెందుకని కాబోలు సంఘము దానిని ఉపేక్షిస్తుంది; అట్టివి మరీ సంఘనాశకరములు కాకుండా ఉంటే చాలును. ఇట్టివ్యక్తులు ఈ సం

ఘవ్యక్తి సంబంధసోపానములో ఒకకొనను ఉంటే, రెండోచివరను ఉండే రకము ఒకటి ఉంది. సంఘానికి పూర్తిగా లొంగిపోయినవారు ఆ రకము. అట్టివారు సంఘాని కెంతో ఉపకారమువలె కనబడ్డారు, వారిలో ఏమాత్రము స్వతంత్రత లేనందున వారి నడతలతా మీటబొమ్మ అటవలె ఉంటుంది ఆత్మలేని శరీరముగల మనిషి అవుతాడు.

ఈ రెండు కొనలమధ్య అనేకసోపానములు ఉన్నవి. వీరి అందరిలోను ఒక్క సామ్యమున్నది; అందరూకూడా వ్యక్తిత్వ సంఘత్వములకు గల విరోధమును సమరసచేసుకొని మైత్రిని కల్పించుకోవాలని ప్రయత్నాలు చేస్తూ ఉంటారు. ఈమైత్రికి ముఖ్యసహకారి రెండువాసనల నిర్మాణములకుగల విరోధమువల్ల కలిగేనొక్క. సంఘమందున్న ఇతరవ్యక్తుల సంస్కరణము కలగగానే స్వార్థవాసనలు మారతవి; సంఘము అనే సానలో ఈవ్యక్తిత్వము తయారు పొందతుంది. ఈమైత్రిబాహ్యముగా మాత్రమే ఉంటే మనశ్శాంతి పూర్తిగా ఉండదు. బాహ్యముగా సాంఘికాచారములకు అవలంబన చూపిస్తూ, మనస్సులోను, రహస్యముగాను తన వ్యక్తిత్వవాసన శాంతికి ఉపచరించేటట్లు ప్రవర్తించుట సాధ్యమైనా, మనశ్శాంతి మాత్రము చక్కగా కుదరక ఆరోగ్యస్థైర్యములు సరిగ్గా ఉండవు. మరొక రకము ఉన్నది; వ్యక్తియొక్క సామర్థ్యముసంతా ఉచితములైన సాంఘికవ్యాపారములక్రింద నుపయోగించేవారు కొందరున్నారు. వారు ధన్యులు.

ఇక వ్యక్తిత్వవాసనకున్నూ, లైంగిక వాసనకున్నూ గల సంబంధము చూదాము. లైంగికవాసనయొక్క కోరికలు చక్కగా తృప్తిచెందేటప్పుడు, ఆవాసన వ్యక్తిత్వవాసనతో అత్తుకొంటుంది. లైంగికవాసనకు గురియైన ప్రియురాలి యెడల కనబరిచే ప్రేమా, ఆప్రేమకు ఫలమైన సంతానముయెడల కనబరిచే వాత్సల్యము చాలా ఎక్కువగా ఉదారమైన భావములు. వీటికి గురిగా ఆ స్వార్థములైన ప్రియురాలును సంతానమును మాత్రమే

కాకుండా, మానవసామాన్యమును కూడా గురిగా కల్పించుకోగలిగినవానిలో ఈవ్యక్తిత్వలైంగికవాసనల బలమునకు సాంఘికత్వము కూడా మేలివి అయినట్లు అవుతుంది. కాని ఇట్టి సమ్మేళనము సుబద్ధమైన పని కాదు. చాలా చోట్ల వ్యక్తిత్వ లైంగికవాసనలకు విరోధము పుట్టుతూ ఉంటుంది.

పూర్తిగా స్వార్థమైన స్వీయసౌఖ్యమునకున్నూ, కొంతపరార్థమైన భార్యబిడ్డల యెడల జూపవలసిన శ్రద్ధాసక్తులకున్నూ పోషణముగా ఉన్న రావణీలో నలిగిపోయే వ్యక్తులున్నారు. ఇది పురుషులలో ఎక్కువ; స్త్రీలలో మరొకరీతిని కనబడుతుంది ఈపోరాటము. పూర్వకాలములో స్త్రీ అనగా లైంగిక ప్రవృత్తికొరకు నిర్మితమైన విస్తునని సామాన్యాభిప్రాయమై ఉండేది. ఇప్పటికికూడా ఆ అభిప్రాయమే ప్రపంచమంతట ఏవేవో కొద్దిమార్పులతో ఆవరించి యున్నది. కాని క్రమముగా స్వాతంత్ర్యచ్చ బలమవుతూ ఉండడముచేత కొంత, విద్యాప్రసారముచేత కొంత, ఆత్మసంబంధమైన వ్యక్తికరణముచేత కొంత, ఈమార్పు బలమవుతూ, స్త్రీకూడా ఒకవ్యక్తి అనినీ, స్త్రీలోకూడా వ్యక్తిత్వవాసన బలముగా ఉంటున్నదనినీ స్పష్టమవుతూ ఉన్నది. ఈవ్యక్తిత్వ స్వాతంత్ర్యవాంఛకున్నూ, భర్తయొక్క ఆమోదమునకున్నూ సమరస కుదరడము సులువైన పనికాదు. ఈరెండిటికి మైత్రి కల్పించుకోగలిగిన సాధ్యమణులు ఉన్నా, వారి మనోనిర్మాణములో కూడా చక్కనిసామరస్యము కుదిరినదా అనే సందేహము తీరకపోవచ్చును. ఈరెండిటికి మైత్రి అమర్చవలసిన అవసరము ఇప్పుడు ఎక్కువగా ఉన్నదని సాంఘికతత్వజ్ఞులు అంగీకరిస్తున్నారు; అందుకు తగినట్లు సంఘములో ఏర్పాటు లుండవలెనని వారి వాదన. ఈసమస్య ఎట్లు పరిష్కారము కాగలదో ఇప్పుడు మనము నిర్ణయించి చెప్పలేము.

మిగిలిన రెండింటికి అనగా లైంగికవాసనకున్నూ, సాంఘికవాసనకున్నూ గల సంబంధమును చూదాము.

విచ్చలవిడి లైంగికసంబంధాలను సంఘము అంగీకరించదు. సంఘము ఆమోదించే మార్గాన్నే వ్యక్తియొక్క లైంగికవాంఛలు తీరితే వ్యక్తికి చాలా సుఖముగా ఉంటుంది. అప్పుడు రెండువాసనల శక్తులు మిళితమై ఒకే వస్తువుకొరకే వినియోగ మవుటచేత, సౌఖ్యము నిడుగా ఉంటుంది. ఆలాగు వ్యక్తి ఇబ్బమూ, సంఘముయొక్క ఆమోదమూ ఒకేమార్గాన్ని పోకపోతే, రెండింటికి విరోధము గలిగి కామసింహంత అశాంతి కలుగుతుంది. వ్యక్తి గాని సంఘముయొక్క ఆమోదానికి లొంగినట్లయితే, పైకి శాంతివలె కనబడ్డ నిజమైన శాంతి దార్ధ్యములు కుదరవు. లైంగికనిర్మాణమునకు వాస్తవమైన సంతృప్తి లేనందున, ఆ లైంగికశక్తి అనేకవిధాల, అనేకమార్గాల ప్రవర్తిస్తుంది. సాంఘికనీతికిన్నీ, వ్యక్తి ప్రవర్తనకున్నూ మోఢము పుట్టి సంఘముయొక్క కట్టుబాటులకు విఘాతము సంభవించడమో, వ్యక్తి సంఘబాహ్యుడై వికలుడు కావడమో వట్టిస్తుంది. అంతేకాకుండా వ్యక్తియొక్క మనోనిర్మాణములో చాలా చాలా విఘాతములు లేచి మనస్సు యొక్క ఆరోగ్యానికి విఘాతము తెచ్చి పెట్టును. కాని అనేకులు వ్యక్తులు ఒకేవిధమైన మెడ్డుబాటు చేస్తే, అందరిలోనూ మోఢము పుట్టి పెట్టుకోక సంఘము కొంచెము నర్దుకొంటూ ఉంటుంది. చిన్నచిన్న మెడ్డుబాటులను

ఉపేక్షిస్తూ, సంఘము తన అధికారమును నిలుపుకోవలె నని ప్రయత్నిస్తుంది. సంఘమును కొంతవరకైనా అనుసరించేటట్లు కనబడే అవినీతిగులను సంఘము బహిష్కరించదు.

మీద సూచించినట్లు అన్యోన్యసంఘర్షణనల్ల వ్యక్తియొక్క శీలము తయారవుతుంది. మూడు వాసనల నిరోధము అనే సానలో వ్యక్తియొక్క ఆత్మ అనే మణి నలుగురులు చెక్కబడినది కాగలదు. ఈసాన పట్టడము అనగా, వాసనలకు సమరస కుదర్చడము అనగా కొంచెము ఎక్కువ తక్కువగా ఒకటే. ఈసానన్నీ లీనమైతన్యములో అబద్ధపూర్వకముగా జరిగేవి. అయితే వ్యక్తికి ఏమిన్న బాధ్యతలేదన్నమాట గదా అని అడిగితే ఇదమిథి మనే జబాబు చెప్ప శక్యముకాదు. అతరి దర్శనము ద్వారా ఎంతెవరికు ఈ వాసనలను వశపరచుకోవచ్చును? అనేవిషయమై ఇంకా విమర్శనలు జరుగు తూవున్నవి. ఇది విపులముగా మరొకమారు ప్రత్యేకముగా చర్చించవలసిన విషయము. వాసనల స్వభావమును మార్చుటకుగాని అణచివేయుటకు గాని ఆత్మకు శక్తి చాలకపోయినా, వాటి ప్రస్ఫుత్తులను సరళముగా ఉంచుకొనుటకు కొంతవరకు వీలు ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. కాబట్టి వాటిసంగతి తెలుసుకొనుట ఆనశ్యకము.

బసవపురాణము వెలరు. ౨-౮-౦

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు, పండ్రెండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమత ప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవ మతాధారకు డగు బసవేశ్వరునియు; తత్పూర్వులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయలగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్న భిన్న రాష్ట్రములకు జేరిన పెక్కు తాళపత్రమాతృకలతో, సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచియించిన అమూల్యమగు పీఠిక (129 పు.) యిందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేషముల లెక్కగు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్పికూర్చినారు. ఆధునిక కవికుమారుల కిది యత్యంతోపకారకము. విలాసము:— ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుకెట్టిపిఠి, మద్రాసు.

పాడిపశువుల మేత

యజ్ఞ శ్రీరాములు వాడరి గారు

మృదేశములో అవాదినంకియు ప్రతిమనునందును తన పశు

లకు తగిన ఆహార మిచ్చి పోషించుటయు, పూరించుటయు కలదు. పశుపోషణ మేకాలమునుండి ధర్మసంరక్షణగా నెన్నబడుచున్నది. మనదేశప్రజలకు అవాదినంకి పశువులను ఔంఘ విధానము బోధపడియుండినను క్రమక్రమముగ నూహ్యశాస్త్రములలో మిశ్రమై గుని ఊడించుచున్నది. ధనికులు, వివేకులు మున్నగువారు ఆంగ్లేయ విద్యుల నభ్యసించి తమకున్న ధూమలను, పశువులను బోగొట్టి యుద్యోగాల కాశపనుచున్నారు. తిదికరకృత్యములన్నియు ఎక్కడ జ్ఞానములేని ప్రజలకు విడిచిపెట్టబడుచున్నవి. ఆంగ్లేయ నేతృపాయము, పశుసంరక్షణ ఊడించుటకు ప్రారంభమైనది. మనదేశమందు పశువులవిషయమై తిసుకొన్నతత్తువునుకొనుటలేదు. పుట్టినవి పుట్టుచున్నవి. పెచ్చినవి పెచ్చుచున్నవి. గోగములు కుసుగుటకు రైతులకు తగిన చికిత్సలు తెలియకుండు. పాడిపశువులవిషయమై విడితర పశువులకంటె నెక్కువ శ్రద్ధ తీసికొనవలయును. పశువులలోగొమ్మగా నుండి రెగినపని చేయుటకుగాని, పోలిచ్చుటకుగాని వాని కనుకూలములగు నాహారముల నీయవలయును. వ్యవసాయదారులగాని, గోరక్షకులుగాని యీవిషయమై తన శ్రద్ధ వహించునయెడల, నిర్దిష్టవిషయములలో నెంత శ్రద్ధ తీసికొనినను, నెంత శ్రమయు చేసినను లాభములేదు. ఈపశువులను ఔంఘవారు వానికి దగిన యాహారము, నీరు, నీడ మున్నగునవి కనుకలయును. పాడిపశువుల మిగుల సున్నితములైన జంతువులు గాన వానికి తగినపోషణ చేసేవనో లెస్సగా పోలియ్యగలవు. పాడిపశువులగుల ప్రత్యేకవలుకు తాను నికమించిన వేళల యందు తగిన మేత, నీరు పెట్టుచుండవలయును. లేనిచో పాలు తగ్గి క్రమముగా నెంకిపోవుట తలపించుచుండును. పాడిపశువులు నొక్కటే విధముగ నాహారము తినజాలవు. వానికి మేతవేయు గాడి తొట్టును, కుడితి, నీరు పోయు గాటుతొట్టును కల్యవరహితముగా నుండి ప్రతిదినము శుభ్రము చేయుచుండవలయును. మేతలోగాని, చిట్టు, తివుకు మొదలగు పదార్థములలోగాని యేమాత్రము దుర్వాసన గొట్టినను పాడిపశువులు విడిచిపెట్టును. ఇంతియేకాకుండా అవి తమ మేతలో సారబాటున కేడ పడిననుకూడ విడిచిపెట్టును. కాబట్టి వానికి పెట్టు ఆహారము క్రుళ్లనిది, చెడనిది, సారవంతమైనదిగా నుండవలయును. చెడు ఆహారముపెట్టిన మొదటికే మోసమువచ్చి నష్టము కలిగించును. పాడిపశువులు పకలంతయు పాలములలోనుండి రాత్రి

వేళలందు ఇండ్లను చేరును. అప్పుడు వానికి దగిన మేత పెట్టవలయును. పశువులు నోరులేని జంతువులుగాన వానికష్టములు మనకు జెప్పజాలవు. కాబట్టి రైతే తగినవాగ్రద్ధ తీసికొనవలయును మనుకల వరేనే పశువులకును ఆహార విషయములలో నియమితకాలము తప్పినచో అవి అశ్రీర్తి మున్నగు గోగముల పాలగుటయు కలగు.

పశువులకు పెట్టు ఆహారము వానియొక్క కళిబగతారామ్యములు బట్టి పెట్టుచుండవలయును. పాలు పిచుకునవును చిట్టుగాని, తివుకుగాని, జనుపకట్టుగాని దాణాగా పెట్టినచో పశువులకు బలము కలుగును. పశువుల నెక్కువగా క్రొవ్వపట్టునట్లుగా మేపరాదు. అట్లు మేపినచో సరిగా పోలియ్యక త్వరలో పెట్టిపోవును. ప్రతి దినము పశువులకు పాలు తీసివారునాతి కొంచె పోటునీటు తిప్పి పిమ్మట చిట్టు, కుడితి మున్నగునవి పెట్టవలయును. పశువులన్నగర కాని లగినంత నీరు తొట్టులో పోసికొనించినచో వాని కవసరము వచ్చినపుడెల్ల త్రోగుచుండవలయును. కుడితి మున్నగునవి సాయంత్రము పశువులు పాలములనుండి రాగానే పెట్టక ఒకగంటనే పోగి పెట్టుట మంచిది. ఉలవలు, గోధుమలు, పెనగలు, ప్రత్తినిజలు, పువుడు, చిట్టు, పచ్చిగడ్డి, తెలికపిండి మున్నగునవి పాడిపశువులకు ముఖ్యహారములు. ఇంకను వేరు పెనగపిండి, కొబ్బరిపిండి, అమడపుపిండి, బియ్యపుగిడుగు, అపరధాన్యములనీట్లు, కొమ్మజెనుడు మొదలగునవికూడ కొంచె టుపయోగించుచున్నారు. పై పదార్థములలో ఉలవలు, గోధుమలు పాల నధికముగ జేయును. పుష్టి కలిగించును. దూరంచేయును. కొందరు ఉలవలు, గోధుమలు, యవలు సమభాగములుగా తేల్చి నీటిలో నానచెట్టి రుద్ది పెట్టుదురు. ఇందువలన పశువులకు అతిదలగుచేయును. పాడిపశువులు మిగుల కృశించుచున్నయెడల పెనగలు నానబోసి రుద్ది కుడితిలో కలిపి పెట్టుటవలన బలమేర్పడును. క్రక్కువమేత తిన పశువులకు అపరధాన్యముల పోట్లు నెక్కువగా నిచ్చుట మంచిది. అపరధాన్యములు పచ్చివి మాత్రము పెట్టరాదు. పువుకు తినిన పశువు వన్న నెక్కువ కలుగజేయును. శీర్షశక్తి వృద్ధియగును. మరతవుకు నెక్కువగా మేపినచో నేత్రకోగములు సంభవించును. తెలికపిండి రుద్ది తీయగా నుండును. పశువులకు బలము గలిగించును. నెత్తురు పట్టి పాల నెక్కువచేయును. ఎముకలకు పుష్టికలిగించును. పుచ్చి పురుగులు పడిన పిండి నుపయోగించరాదు. పాతికిండి పశువులకు పెట్టరాదు. ప్రత్తినిజలు పాలపశువుల ఆహారముగ వాడబడుచున్నవి. ఈ గింజలపై కొంచెము ప్రత్తి

యంతియుండును. ఈ ప్రతియు, గింజలపైసాట్టును జీర్ణముగావు. ప్రతిగింజలయందు తగినంత చమురున్న సేగాని వీనిని పశువులకు బెట్టి నపుడు జీర్ణముగావు. ప్రతి పండు జిల్లాలలో ఈగింజలు నపుకగ దొర కును. ఎక్కువకాలము నిలువయున్న గింజలు పశ్చాహారమునకు బనికి రావు. ఈగింజలనుంచి అంత ఎక్కువగా సమరు దీయుటలేదు. ఐగో పాదేశములో ప్రతిగింజలపై సాట్టును దొంగిలించి పింకిని సిద్ధముచేయు చున్నారు. ఇది ప్రకృత్యను పశ్చాహారముగ వాడబడుచున్నది. ప్రతి నూనె కొంచెము పశువులకు కలిగియుండును. పాడిపశువులకు ఈగింజలు పెట్టినచో వెన్నను కలుగజేయును. అయినను దినమునకు అర్ధసేరుకంటె ఎక్కువగా పెట్టితిమేని అతికాకచేసి కడపునొప్పి, ఆడిరి మున్నగు వ్యాధులు సంభవించును. ప్రతిగింజలు బాగుగా నలుగొట్టి మిక్కిలి మెత్తబడనట్లు వానపాసి పెట్టవలయును. ప్రతి చెట్టుయొక్క ఆకులు, పువ్వులు మొదలగునవిగూడ పశువులు తినిన విశేషముగ పాలిస్తును. బొంబాయిలో కొబ్బరిపిండి విశేషముగ తయారుచేయబడుచున్నది. వంబారునుండి కొబ్బరికాయలు బొంబాయికి గొనిరాబడుచున్నవి. అన్నిట వానిని చిప్పలుగ గోసి యెండ జెట్టి చమురు దీయుదు. చమురు తీయగా మిరిసపిప్పి పశువుల కాహారముగా వాడబడుచున్నది. ఈ పిప్పి పాడిపశువులకు పెట్టినచో పాలెక్కువ ఇచ్చి వెన్నను కలుగజేయును. కేరళదేశములో చమురు విశేషముగ నుండును. ఈచమురు తీయబడిన పింకియుండు నత్రజిన పదార్థమెక్కువగ గలను. ఈపిండిని పశువులకు పెట్టి పలమాత్రముల బాగ్రతచేసి పాలములలో వేయుచున్నారు. ఈపిండిని పాడిపశువుల కెక్కుడుగా బెట్టిన కారణములు సంభవించును. పిండు లన్నిటిలో ఆమదపుపిండి ముఖ్యమైనది. పశువులకు కొద్దిగ బెట్టవలయును. లేని యెడల విరేచనములు కలుగును. ఇంకను ఎక్కువగా తినియెడల హానికూడ తీసివేయును. కనుక దీనిని పశువులకు పెట్టుకుండుటయే మంచిదని నాయభిప్రాయము. కొన్ని దేశములలో ఆకాలపిండి ఎద్దులకు, గిత్తలకు పెట్టుదురు. ఇంకను పచ్చిముల్లంగి, చెరకు మున్నగునవి కూడ పెట్టవచ్చును.

పశువులకు పచ్చిగడ్డి యనిన ప్రాణము. ఈగడ్డి తినిన పశువులపాలు తియ్యగా నుండును. పాలు రంగుగలిగి వెన్నయొక్క వగును. కృష్ణా, గోదావరి నల్లలలో దిరుచుగా నగు గడ్డిజాతులలో గరిక, గునుకు, చెంగలి, తుంగ, ఊబ, కామరు, ఆమడ, కాండ్ర, తిలింత, ఊరిక, చిప్ప, ఊనడము, వీనుగమోకాలు, జనిపె, దర్క, ఆవురు, రెల్ల, 7లగడ్డి, యివి, ముఖ్యములు. ఇవిగాక గడ్డికుటుంబములో కేరని గల్లేరు, ఎలకదీడి, అమృతకాడ, పాలకాడ, పాచిల మొదలగు ననేకజాతుల మొక్కలుగూడ బీళ్లలో గాననగును. పైగడ్డి జాతులలో గరిక, గునుకు, మొలన, చెంగలి మొదలగునవి మిగుల బలమైన జాతులును, పశువులు బాగుగా దినునవియు నై యున్నవి.

ఊరిక, చిప్ప, తుంగ, ఊనడము మున్నగునవి మేత కంతగా బ్రోస్తములు గావు. రెల్ల, ఆవురు మొదలగునవి మిగుల మోటుజాతు లగుటచే మేత కనుకూలములు గావు తక్కినవి మధ్యములు. సామాన్యముగ మొలన, గరిక మొదలగు మంచిజాతులు సారవంతములై, కొంచెము జీగురుగ నుండు సేలలో బయలుదేరును. ఊరిక, చిప్ప మొదలగు నవి ఇసుక, గరప సేలలో బయలుదేరును. నవటి సేలలో ఉప్పిగల్లేరు కాడ మొదలగునవి మాత్రమే పెరుగును. కావున పశువులబీటిక్రింద వసుల సేల ముండునచో యందలి పచ్చిక యందు మేయపశువులకు బలమును, ఆరోగ్యమును ఇచ్చును. కానినంచినేలలు విలువగల వగుటచే పశువులబీటిక్రింద నుండు నైదులు స్వసాయమున బెట్టి పనికిరాని పొలములకు బీళ్లక్రింద నుపయోగించుదురు. కొందరు అంతమాత్రమును చేయక సేలనంతటిని నేవ్యము చేతురు. మెట్టతాయాకాలలో ఎట్టసేలలు విశేషముగా బీడుభూములుగా వదలబడుచున్నవి; గాని యిందు వగ్గము మరియొకప్పుడెక్కడ గాని యటుపిమ్మట ద్వితరలో పగును ఆవిపావుటచే గడ్డి యంతగా బట్టును. బీళ్లలో పెరుగు గడ్డి జాతులు సున్నము నెక్కువగ దీసికొనును. కావున సామాన్యముగ బంకగానుండు నల్ల సేలలో అప్పుపెప్పుడు సున్నము జల్లుట మంచిది. గరికగడ్డికి సున్నము మరింత యిష్టము. బీటిమేర పశువులకు మిగుల నారోగ్యకము. నునము తదితరముల మేత సంపదైనను బీటిమేరకొరకే పశువు తెరుచుమాచుచుండును. బీళ్లలో ననేకజాతుల గడ్డిగింజలుండుటచే పశువులకు గావలసిన వివిధవిస్త్రపులన్నియు నందుండును. ఇంకను ఈభూములలో నుమ్మచెట్లుకూడ నుండుటయు కలను. ఈ చెట్లకాయలను ఎద్దులకు, పాడిపశువులకు పెట్టినచో మిగుల బలము కలుగును. గినిగడ్డి యకు నొకజాతి గలను. ఈగడ్డి విత్తనములను మేము స్వయముగా తెప్పించి వేసితిమి. ఇది పశువులు తినుటచే ఆరంభములో విరేచనము లగును తరువాత క్రమముగా పశువు ఆలవాటుపడినకొలది బలము కలుగును. గరిగడ్డి కడుపునింపులయే తప్ప అందుపశువునకు సత్తువ గలిగించు పదార్థ ముండుగా లేదు. మరుగునీటిలో పెరుగు గడ్డి అంత ప్రకృతమైనది గాదు. అది మిగుల నిస్సారమై పిప్పినై నుండును. ఆట్రగడము, వంకసన్నాలు, మొలకొలుకులు, కుసుమ మొదలగు ధాన్యముల గడ్డి మిగుల రుచిగా నుండి కొంచె ముప్పగా నుండుటచేత పశువున కారోగ్యముగ నుండును. పశువులకుపెట్టు ఆహారములలో ఉప్పు, గంధకము లినింత తెచ్చి పొడిచేసి కలిపి పెట్టిన వ్యాధులంతక రాజాలవు.

కావు సమయములలో పశువులను మేపుటకు సులభమును నొక ఆహారము కలదు. దీనినే బొమ్మతెము డందురు. దీనిని తెచ్చి ముళ్లను పరిశుభ్రముగ తీసివేసి పశువులకు బెట్టుదురు. ముళ్లను, మారును మొదలంట తీసివేయకుండ పెట్టుచో పశువు కరీరములో నుండు శ్రేణులలో గ్రుచ్చుకొని విరేచనములు మున్నగు వ్యాధులు సంభవించగలవు. ఆము

శ్లోలో విషముకూడ నుండును. కాబట్టి ముట్ల లేకుండ తెట్టినచో పకువున కెట్టి ప్రమాదము కలుగదు. ఇవి పకువులకు మిక్కిలి చోకయైన మాహారము. అనావృష్టియగు సమయములలో పకువుల కెట్టియాపగ రాకుండ దీనివలన పోషింపవచ్చును.

కొన్నిచోట్ల పాడిపకువులను పెంటగొరకు పాయికానాలకు, తదితరచోట్లకు విచ్చలవిడిగా విడిచి పెట్టుదురు. పంతులసలెనే యివి కూడ పెంటరినుట కలవాటుపడుచున్నవి. పెంటాడులన పాలగొలు

బాగుండుననియు, వాసన చెడవనియు కొందరికి నమ్మకము గలదు. ఈపద్ధతి చాల పొగబాటు. పకువుల యారోగ్యముచెడి పలువిధములగు సంకటముల పొల్పును. కొన్ని జంతువులకు సరియైన మేత పెట్టక యజమానులు సోయరిపోకులుగా తిరుగుచుండుటచేత అవి సహించలేక రోవుస్తువునొగకిన అదియే తిని నీచస్థితికి వచ్చి అశోకరోగముల పాలగుచున్నవి. కాబట్టి పకువులుగల ప్రతిరైతు తననయాహార మిచ్చి వానికి సౌఖ్యము కలుగజేయుదుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

భారతీయ జిల్లా ము

చెన్నపురి బొంబాయి కంపెనీవారు తయారుచేసినది

భాషా ప్రయుక్త విశ్వవిద్యాలయములు

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు గారు

మ. తన దేశంబు, స్వభాష, వైజమత మా
తమ ప్రాకృతాలచారములే
తన దేశాత్మగ నెత్తెఱంగున నదా
దానట్లు ప్రేమించి త
ప్రసతావాప్తికి సాధనంబు లగు న
త్యార్యంబులకే యేగ
ననువా బుద్ధి నొసంగుమీ ప్రజకు దే
వా భక్తచింతామణి.
—భక్తచింతామణి, న్నడాది సుబ్బారాయణుడు.

1921న జనాభా లెక్కల ప్రకారము మన హిందూ
దేశములో నీ క్రిందఁ జూపఁబడిన విధమున వివిధ భాషల
మాట్లాడు జనసంఖ్య కలదు:—

హిందీ	96,715,000
వంగభాష	49,294,000
ఆంధ్రము	23,601,000
మహారాష్ట్రము	18,798,000
అరవము	18,000,000
పంజాబీ	16,234,000
రాజస్థానీ	12,681,000
కన్నడము	10,374,000
ఓడ్రము	10,143,000
ఘూర్జరము	9,552,000
బర్మా	8,423,000
మళయాళము	7,498,000
కశ్మీరు పంజాబీ	5,652,000
కేవారీ	3,503,000
సింధి	3,372,000
భీలి	1,856,000

అస్సామీ	1,727,000
కహారీ	1,634,000
కాశ్మీరము	1,269,000
కురుక్	866,000
తులు	592,000

... ..

వైని వివరింపఁబడిన భాషలలో హిందీ, వంగ,
ఆంధ్ర, మహారాష్ట్ర, ద్రావిడ, పంజాబీ, రాజస్థానీ, కన్నడ,
ఓడ్ర, ఘూర్జర, మళయాళ, బర్మా భాషలు మాట్లాడు
వాగు భరత ఖండములోని జనసంఖ్యలో సగముకంటె
నెక్కువ కలరు.

వారిలో నెవ్వరిని మాతృభాషా మూలకముగ
విద్యలను నేర్పెడి విశ్వవిద్యాలయములేదు. హిందీమాట్లాడు
వారికి వారణాసీ విశ్వవిద్యాలయ మున్నను, అం దింకను
పూర్తిగ హిందీ భాషకు ప్రాముఖ్యము నీయలేదు. వంగ
దేశీయులకు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ మున్నను Sadler
Commission report ప్రకారము మాతృభాషా మూలక
ముగ విద్య నందు నేర్పటలేదు. మూడవది మన ఆంధ్ర
భాష. మన ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ మున్నను, విశ్వవిద్యా
లయపుచట్టమునందు దేశభాషావిద్యాభ్యసనము విశ్వవిద్యా
లయప్రధానోద్దేశ్యముని వివరింపఁబడినను, తద్విషయ మింక
ను వాదప్రతివాదములతోఁ గాలయాపనము గావించఁబడి,
వెనుకఁబడుచున్నది.

భరతఖండములో సధికసంఖ్యాకులచే మాట్లాడఁ
బడు భాషలలో మూడవది మన ఆంధ్రభాష. అట్టి
మన ఆంధ్రులకు ప్రత్యేక రాష్ట్రములేదుసరికదా, మీఁదు
మిక్కిలి దూరతనమువారిచ్చినవిశ్వవిద్యాలయమును గూడ

శ్రీ సరస్వతి వరద, రత్నపరమ

శ్రీ సరస్వతి వరద, రత్నపరమ, కృష్ణమూర్తి

శ్రీ సరస్వతి వరద, రత్నపరమ

శ్రీ సరస్వతి వరద, రత్నపరమ, కృష్ణమూర్తి

శ్రీ సరస్వతి వరద, రత్నపరమ, కృష్ణమూర్తి

మనము వృద్ధిని గావింపలేకున్నారము. కేంద్ర సమస్య యొకను పరిష్కారము గావింపబడలేదు. ఆంధ్రులలో బహునాయకత్వపాపముచే నిట్టి యిక్కట్లులు మనజాతీయ వికాసమునకు భంగము కలిగించుచున్నవి. సెనేటువారు అనంతపురము కేంద్రముగ తీర్మానించిరి. శాసనసభోప సంఘమువారు అనంతపురమును సూచించిరి. కర్నూలు ఆంధ్రసభవారు అనంతపురమునే కేంద్రముగ తీర్మానించిరి. అట్టియెడ, ఇంకను మనశాసనసభా సభ్యులు కేంద్రమునకై పెనంగులాడుట వారి బుద్ధిమాంద్యమును సూచించుచున్నది. ఇంకనైనను మన ప్రతినిధులు జ్ఞాన వంతులై కౌహమును మాని, ఏది యో యీ కి దారికి వత్తురుగాక.

మాతృస్వస్థమును మఱచి పాలిట బెస్సెల మూలకముగ పెంపొందిన బిడ్డవలె, మనము మాతృభాషను మఱచి పోయి, ఆస్యభాషాభ్యసనముచే స్వజాత్యభిమానమును గోల్పోవుచున్నాము. మాతృభాషమూలకముగ విద్యను గఱపుటచే దేశాభిమానము బాలురకు 'సెన్నితో' బెట్టి నట్లుండును. అట్టి యభిమానము గ్రామమునుండియు సభి వృద్ధియైనచో గాని యశావనమునందది నిలుకడగానుండును.

మనమిప్పు డాంగ్లభాషను బచనాగారి మొదలు శయ్యాగృహమువఱకును నడుచు ఓనచర్యలలో యథేచ్ఛగ మాట్లాడుకొనుచున్నాము. మన మాతా పితలు, పితామహ మాతామహుడలు ఆంధ్రులు అను మాట మఱచిపోయినాము. మనము ఆంధ్రులు కా, ఆంగ్లలమో

అను విషయము జ్ఞప్తికివచ్చుట లేదు. ఇట్లు కొన్ని వత్సరములు గడచినచో నిక మనము పూర్తిగ ఆంగ్లభాషా వ్యామోహవేశులమై ఆంధ్రభాషను మఱచిపోదుమేమో యను శంకయును, భయమును గలుచున్నది.

స్వరాజ్య సంపాదనకు మాతృభాషాభ్యసనము ప్రథమ సోపానము. అట్టి మాతృభాషాభ్యసనము మాతృ భాషా ప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలయములచేగానిసంపూర్ణముగ లభింపదు. అట్టి భాషాప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలయములు భరత ఖండమును భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములుగ విభజించినఁ గాని లభింపు. నైఘోరి పోర్టు భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రములుగ భరతఖండమును విభజింపవలెనని సూచించినది. అందు ముఖ్యముగ, ఆంధ్ర, కర్ణాట, టిఫ్రరాష్ట్ర నిర్మాణములు పేర్కొనబడెను.

ఆంధ్ర దేశీయులు, స్వరాజ్యాందోళనమునందు నిమగ్నులై, సాంకేతికవిషయమైన ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణాందోళనము గావించుటలేదు. రాష్ట్రములేని విశ్వవిద్యాలయము అనిరి లేని యగ్రము, ఆస్మలేని శరీరము. కావున ఆంధ్రులు కృతనిశ్చయలై ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ కేంద్రమునుగూర్చి యోచనముగఁ దీర్మానించుకొని, తదుపరి రాష్ట్రనిర్మాణ మానశ్యకమని గుర్తెరింగి తద్విషయమైపట్టుదలతోఁగార్య మొనర్పవలెను. ఆంధ్రప్రముఖులు సైమను కమిషను నెడ విముఖులైనను, రాష్ట్రనిర్మాణమును గూర్చియైనను వారియెడట సాక్ష్యమిచ్చి తత్సంపాదనోత్సాహవ్యగులై కార్యదక్షు లయ్యెదరుగాక.

బర్తా అంధ కార్మికులు-వారిపరిస్థితులు

ఆ. నారాయణరావుగారు

బర్తా దేశానికి మొట్టమొదట మన అంగ్రులు దండెత్తివచ్చి కొంత కాలము దేశాన్ని పాలించి క్రమంగా దేశస్థులలో కలిసిపోయి నట్లున్ను, ప్రస్తుతము "తెలంగాణ"లని పిలువబడే వారే ఆపట్టి తిరిగి దేశస్థులయినట్లున్ను చెప్పుతారు. అది వెనుకటిగాగ, ఇక నీమధ్యనో, తెలుగుదేశములు బర్మాకు వలసరావటము ప్రారంభించి నలభై, యేభై యేండ్లు కావస్తోంది. గంజాం, విశాఖపట్నం, గోదావరి, కృష్ణ, నెల్లూరు జిల్లాలనుండి వచ్చేతూర్పు జనులు, రెడ్లు, కాపులు, తెట్టిబలి జనులు, ఆదిమాంగ్రులు మొదలయినవారు రంగూను, సిరియస్, బెన్సీన్, మోర్కో, ఇనబాంగు మొదలయినవోట్ల లక్షయేలై వేలకు పైగా నున్నారు. ఏప్రజముక్కగాని, ఏసంఘంయొక్కగాని ప్రాముఖ్యము న్ను, పలుకుబడిని, అంటలి సభ్యుల విద్యాభ్యర్థం, భాగ్యం, ఉద్యోగం, ప్రజాసౌకర్యం నీటినింబట్టి నిర్ణయమగుతూ వుంటుంది. బర్మా లోని తెలుగువారికి-వేయింటికి యే హక్కులో తప్పిచే-కార్మికస్థితికి సంబంధించిన ఆభ్యర్థం తప్పిచే వేరే యేమిలేదు. ఈకార్మికస్థితిలో సహ యోగిని ఆపని ఆనే భేసంలేక, నీచానీచాలను మాడక, అన్ని రకాల పనులను చేస్తూవుంటారు. పాయిఖానాపని చేసేది తెలుగు వారు. రోడ్లమీది పేడను యేలేది, చెత్తను తుడిచేది, తెలుగువారు. మురుగునీరులను శుభ్రంచేసేది, పెంటకుప్పలను తగులబెట్టేది, తెలుగు వారు. రయిల్వేవర్గ, స్ట్రీటువర్గ, మాటలను మోసేది తెలుగువారు. పాయిఖానాబండ్లను తోలేది, సరకుల బండ్లనులాగేది, రిక్షాలను యీ జేర్చేది, గోచీలు పెట్టుకొని బారులుతీర్చి రోడ్లమీద పడుకొనేది, ప్రత్యేకంగా తెలుగువారే. ఇటువంటి పరిస్థితులలో చిక్కుకొని, ఒకకట్టి, నాయకుడు, ఒక మంచిచెడ్డ, ఒకయిల్లుగాకిలి, ఒకపండు గపర్వం, ఒకదేవాలయం వుత్సవం లేక దేశంనుండి యేచాపమట్ట, యే మానినప్రాసగుడ్డ, యేకుండబొచ్చాలలో దిగుతున్నారో వాటితోనే పోయే మహాజనులను లోకులు చులకనగా చూస్తూ, బాతిమిదనే ఒకవిధమయిన అసహ్యన్ని, అనూయను కలిగివున్నారంటే ఆశ్చర్యం యేమీ లేదు. పోనీహాలిపని చేసుకొని బ్రతుకుదామన్నా బర్మాలో యొక్కానకు పోయినా మేస్త్రీలేని పనిలేదు. ఇండ్లకు మేస్త్రీ, లంజ లకుమేస్త్రీ, లంచాలకు మేస్త్రీ, పనిపాటలకు మేస్త్రీ, కదిలితే మేస్త్రీ, మెదిలితే మేస్త్రీ. ఇట్లా మేస్త్రీలమధ్య యిరుక్కొని, దిగుకుకొని, తన్నుకొంటున్నార మనకార్మికులు.

ఇక్కడి కార్మికినిర్మాణము యవత్తు మేస్త్రీమీదనే ఆధార పడివుంది. మేస్త్రీ అంటే కూలికాంట్రాక్టరు. కార్మికజనబాంధవు డగు నీ. యస్. ఆంధ్రూసుగారు బర్మాకు వచ్చినపుడు మేస్త్రీపద్ధతిని గురించి మీఅభిప్రాయం యేమని అడిగితే వారిట్లా చెప్పారు:-

"కాంట్రాక్టు కూలిపద్ధతి చాలా అనర్ధాలను కలిగివుంది. ఈపద్ధతి యందు శరీరకష్టం చేసేవానికి స్వల్పఆదాయమున్ను, ఏపని చేయని మధ్యస్థి వి శేషలాభం పొందటమున్ను సంభవిస్తోంది. ఇతరపద్ధతు లలోకన్నా దీనిలో లంచపంచాలకున్నా చాలా పీలుంది. వాషింగు టన్లో జరిగిన అంతర్జాతీయ కార్మికమహాసభయందు కాంట్రాక్టు సబ్ కాంట్రాక్టు కూలిపనిని ఖండిస్తూ యజమానే కూలియ్యటం శ్రేయ స్కరమని తీర్మానించారు. మేస్త్రీ పద్ధతిని తీసివేసి యజమానే కూలి యిచ్చే యేర్పాటు చేయటం అవసరం"

నాగరికప్రదేశాలలో కాంట్రాక్టు కూలిపద్ధతి అంతరించినప్పటి కిన్నీ బర్మాయందుంకా అది గుడిబండులై మెడకు తగులుకొనే వుంది. ఈకాంట్రాక్టుపద్ధతిలో కార్మికుని తేమనానికి సంబంధించినబాధ్యత యజ మానిపైనుండి కూలిమేస్త్రీపై పడటంచేత కార్మికులకు గావలసిన ఇంటి వసతులు, వైద్యసహాయం, ఆరోగ్యరక్షణం, పనిచేయవలసినకాలం, హాలినిర్ణయం, బెబ్బలు తగిలినవారికిన్నీ, ప్రాణం పోయినవారికిన్నీ సహాయం, యిటువంటి వుపయోగకరమైనపనులు వుపేక్షింపబడు తున్నవి. యజమానికి సంబంధం తప్పిపోతోంది. ఇక మేస్త్రీకి స్వలా భంవిప్పితే కార్మికుని తేమపైన అభిలాష లేదు. ఈ వ్యవహారం యిట్లా వుండగా యితరయిబ్బందులుమాడా కొన్ని కలుగుతున్నవి. పని లో చేరేటప్పుడు రుసుములు చెల్లించాలి. చేరితర్వాత కోతలు, పడ్డు ల, భత్యకర్పలు, మామూళ్లు పీక్కుతింటవి. ఇట్లా కార్మికు డొక వైపున కార్మికునితో సంబంధంలేని యజమానివల్లను, ఇంకోవైపున సానుభూతిలేని మధ్యవర్తివల్లను కృశిస్తూ అనేకకష్టాల పాలవు తున్నాడు.

కాంట్రాక్టు కూలిపనులలో వియ్యపుమరలపని, ఓడలయోగములి దిగుమతిపని, రి. వి. యస్. యా. బ్యాగేజీపని, బొట్టుబట్టుపని- బీటినివయ్యపై బిల్లిడిలో వచ్చిన అగ్రహాలు మిక్కిలి అధ్వాన్నంగా వున్నవి. బర్మాప్రభుత్వంవారి కార్మికవ్యవహార పరిశోధనాధికారి

జి. జి. వెన్నికొన్, వి. సి. యస్. గారు క్రిందటి సంవత్సరంలో ప్రకటించిన రిపోర్టును మాస్తే (76 కేజీనుండి 80 కేజీవరకు) ధాన్యపుమగలలోని అక్రమం బోధపడుతుంది. ధాన్యపుమగల పని సామాన్యంగా (1) ధాన్యాన్ని తట్టలతో మోయటం, (2) బియ్యాన్ని బస్తాలలోపట్టి, తూచి, కట్టటం, (3) బస్తాలను కమానుచేయటం, (4) గోదాంనుంచి బస్తాలను పడవలోనో, రాయిలువేగనులోనో వేయటం—యీవిధంగా వుంటుంది. ఈపనులన్నిటికీ జవాబుదారీగా ఒక పెద్దమేస్త్రీయొక్క, ఆయాకాఖల పనులకు చిన్న మేస్త్రీలను వుంటారు. మిల్లుయజమాని దగ్గర మోయ్యరేటును పుచ్చుకొని కూలీలకు తక్కువరేటును యివ్వటం వల్ల, మరలో జరిగేపనికంతకున్న వారంవారం చేసేవిల్లుమీద నూటికి రు 15ల చొప్పున యజమానిదగ్గర పుచ్చుకొనే కమిషన్ వల్ల యేర్పడే లాభం కాకుండా ఆయాకాఖల గ్యాంగు మేస్త్రీల బిల్లులలో, అనగా గంపకూలీదగ్గర నూటికి రూ 6 లు మొదలు రు 12 లున్న, పట్టుకుట్టు వారిదగ్గర రు 10 లు మొదలు రు 15 లున్న, బస్తా మోసేవారిదగ్గర రు 10 లు మొదలు రు 80 లున్న, మిల్లులో పనిచేసే యానట్టుకూలీల దగ్గర ఒకవారం బిల్లున్న తీసుకొనే దురభ్యాసం స్థాపించుకొనివుంది. పెద్దమేస్త్రీ యీవిధమయిన తగ్గింపులతో బిల్లును గ్యాంగు మేస్త్రీలకు యిస్తే అక్రమమని వీరితగ్గింపులు నీగు మొదలుపెట్టుతారు. కట్టుపనికి యిచ్చేరేటులో నూటికి అయిదురూపాయల కమిషన్; పెద్దమేస్త్రీ నూటికి రు 0-9-6 చొప్పున యిస్తే రు 0-8-0 మాత్రం యివ్వటం; 84 నురు మాత్రం పనిచేస్తే 40 మంది మీద ఆసామ్మకు పంచి పనిచేయని అగ్గరవాటాలను తీసుకొనటం—యీవిధమైన లాభాలు కట్టుపట్టు చేమేస్త్రీకి వున్నవి. ఇదేవిధంగా బస్తా చేమేస్త్రీయొక్క పెద్దమేస్త్రీ యిచ్చేరేటులో నూటికి అయిదురూపాయల కమిషన్, 84 నురు పనిచేస్తే 89 నురు మీద ఆసామ్మకు పంచి ఆయిద్దరి వాటాలను తీసుకొనటం కలదు. ఇదిగాక యీచిన్న మేస్త్రీలు తమ చేతిక్రింద పనిచేసేవారిదగ్గర ఒకవారం, లేదా రెండువారాల బిల్లును పుచ్చుకొంటారని వాసుక. మొత్తం పట్టు, తూకం, కట్టులకున్న, మోతకున్న సంబంధించిన పనికై మిల్లుయజమాని రు 591-4-9 లు యిచ్చినట్లయితే ఆసామ్మ యీవిధంగా పంపిణీఅగునని వెన్నికొన్ గారి రిపోర్టులో వ్రాసివున్నాడు:

పెద్దమేస్త్రీ	రు 175-4-9
కట్టుచేమేస్త్రీ	,, 50-0-0
బస్తాచేమేస్త్రీ	,, 28-14-0
కట్టుకూలీలు	,, 153-0-0
బస్తాకూలీలు	,, 189-2-0

మొత్తం రు 591-4-9

క్రిందలో యెగుమతిదిగుమతి పనులను చేయించేమేస్త్రీపద్ధతి యందలి అనర్థాలను తక్కువలేదు. రంగూను మొదటి యెడ్డివనలో

మేజిస్ట్రేటుగారి కోర్టులో 1926 ఫం||లో విచారణఅయిన 309 నెంబరు క్రిమినల్ కేసులో ఒకవిచిత్రమైన నిర్ణయేణ దాఖలయినది. దానిలో యీప్రకారంగా వ్రాయబడి వుంది:—

“ఇప్పటివరకు నేను చేయుచున్న వి.వి.యస్.యస్. కంపెనీలో వాడలలో కూలీలుసప్లయ వివ.యములో వాసంబుగిని వాతో మిమ్మలను జూచుంటుగా చేర్చుకొని మనము యిద్దరము కలిసి పనికాల్గను సప్లయచేసి యీక్రిందిను వుదాహరించిన లాభములను ఖర్చులుపోను మనమిరువురము సమానముగా ప్రతిపది పేనుదినముల బిల్లునకు పంచుకుంటూ, పని సప్లయచేయుటకు యీఖరారువాదా మీకు వ్రాసి యిస్తినీ. (1) ప్రతిబస్తావాడకున్న కంపెనీ అగ్గరప్రకారము గాంకి 1 కి 17 జనము అయివుడిగా మనము మామూలు 15 జనము పంపిస్తూ మిగత యిద్దరము మన మా యిం చి సవరు మనమాముగగా వచ్చిన లాభమున్ను, (2) పెంకువాడకు కంపెనీ అగ్గరప్రకారము 20 జనము అయివుడిగా మనము 17 మందిని పంపుచుంటిమి—సవరు ప్రతి గాంసందున మిగిలిన ముగ్గురు పయికమున్ను, (3) ప్రతిప్రేమగు కున్న వాంచినవినాగకు 8 జనము అయివుడిగా మనము నలుగురు పంపించుచుంటిమి—అందుల మిగతా నలుగురు పయికమున్ను, (4) ప్రతిగాంకి మేస్త్రీకిన్ని కంపెనీవారు రు 1-13-0లు యిస్తూ వుండిగా మనము ఒకరూపాయ యెనిమిది అణాలు యిచ్చుచుంటిమి—అందున ప్రతిమేస్త్రీకి మిగిలిన అయిదు అణాలుగాక ప్రతి బిల్లునకు భత్యఖర్చునకు ఒక రూపాయయ్యున్ను, (5) ప్రతిబిల్లునకు వాంచినవారలు జనము 1 కి యిచ్చుచున్న తొమ్మిదిఅణాలన్ను, (6) ప్రతిఫం|| గాంకి మేస్త్రీకున్న, వాంచినవారలన్ను యిచ్చుచున్న రెండుపర్లులన్ను—మనమిరువురము సమానముగా పంచుకొగల వారమని వ్రాసియిస్తినీ. ఈవిధంలో నేనూ మీరూ వున్నంతకాలము మిమ్మ నేనుగాని, నన్ను మీరుగాని పనినుండి తప్పించినయెడల పది వేలరూపాయలు యిచ్చుకొగలవారమని మనమిరువురము తీరుమానించుకొనిపడుచున్నది. (7) ఇప్పటివరకు వాకు యిచ్చటలన్న ఆరువేల రూపాయలు రూపము బాపతుకున్న మనకు వచ్చినలాభమునుండి యెనిమిది అణాలు అప్పుతీర్చి మిగత యెనిమిదిఅణాలు సమానముగా వుంచుకొగలవారము. మరకు: ప్రతిసంవత్సరమున్న డిసెంబరు ది 25వ తేదీని వున్నోగడ్డులకు యిచ్చుచున్న మామాట్ల మనము యిరువురు యిద్దము పయిని యిచ్చటకు నిగ్గయించుకొనిపడుచున్నది.”

ఇప్పటికి పడేడ్లక్రిందట డెక్కుప్పాస్ సంజర్ల కష్టాలను విచారించేదానికై బర్మాప్రభుత్వంవారు వొకకమిటీని యేర్పరచారు. ఆ విచారణసంవత్సరంలో వి.వి.యస్.యస్. కంపెనీ మేనేజరు వెల్లుగారికి బ్యాగేజీకూలీలు వొకఅర్జీని పంపుకొనిరి. అందులో బ్యాగేజీకూలీల కాంట్రాక్టురు మూడేండ్లనుండి యేమి కూలీయివ్వలేదనిన్ని, దీనికి బదులుగా ప్యాస్ సంజర్ల దగ్గర సామ్మ వనూలుచేసుకొమ్మన్నాడనిన్ని, పనిలో చేరేటప్పుడు 8 రూపాయలున్ను, ఆరునవార నెలకు 2 రూపాయలు

లున్న యివ్వనలసి వున్నదనిన, 7 లేక 8 రూపాయలు పెట్టి తమ దుస్తులను తామే కొనుక్కొంటున్నామనిన, తమకంట్రాక్టు చేయి న్నూవుండిన గ్రాహకులు అందుకొయ్యక, వార్డుట్రస్టుయొక్క పనులను కూలియేమి యివ్వకుండానే చేయిస్తూ వుండినాడనిన, పొరించి వున్నారు. (డెక్లరేషన్ జరుగ కమిటీరిపోర్టు 39, 40 పేజీలను చూడండి.) తరువాతను, క్రిందటిసంవత్సరం జరిగిన పోర్టుట్రస్టు వువ్వోగ ఘటన మానవత్వపుకేసు అప్పీలు తీర్పులో న్యాయమూర్తులను దారుణము కారకార్లు యీ ప్రకారంగా వ్రాసివున్నారు:—

“చిగురుతు దాఖలయొగ్గి బిట్టులోని జనుపదస్థుల విషయమై సరసింహారావు యిట్లా చెప్పుకొన్నాడు:—‘గ్యాంగుమాలిదగ్గర తీసుకొనే కమ్యుషన్, గ్యాంగు మేస్త్రీలదగ్గర వుచ్చుకొనే ప్రవేశరుసును, కూలిలను పెట్టినదే పెట్టినట్టుగా బిట్టచేసి పోర్టుట్రస్టువారి దగ్గరను వుచ్చుకొనే సొమ్ము మరీఫత్తులెక్క తాలూకు ఆదాగా ఉన్నవి. ప్రతికూలిదగ్గర (బ్యాగేజీ) నెలకు 9 రూపాయలున్ను. మాలీగ్యాంగు దగ్గర 25 రూపాయలున్ను వుచ్చుకొంటూ వుంటిమి.’ దీనిపై చిగురుతు దాఖల యొగ్గిబిట్టు అక్రమంగా చేసినమూర్తీకున్న, లంసపం చాలఖర్చులకున్న సంబంధించిన ఖాతాబుక్కుగా కనుపూతుంది... ..చిగురుతుల యొగ్గిబిట్టులలో వున్నదంతా శుద్ధ అబద్ధమనినీ, ఆపద్ధలన్ని యిట్టవచ్చినట్టుగా వ్రాయబడినవనినీ కే. సి. వెంకట రెడ్డి సాక్ష్యపు సారాంశం. అయితే యాకథను నమ్మేవానికి యేమా త్రమున్న వీలులేదు.”

మేస్త్రీపద్ధతిలో జరుగుతూవుండిన అక్రమాలనుగురించి యింత కన్నా ప్రబలమైన సాక్ష్యం దొరకటం కష్టం. ఇంతకుట్లు బయట పడ్డా ఆయా యజమానులుగాని, ప్రభుత్వంవారుగాని, యింతవరకు యావిషయంలో యేవిధమయిన చర్యను తీసుకొన్నట్టు కనుపడదు.

ఇక సాంఘికపరిస్థితులను చూస్తే యెంతఅధ్వాన్నంగా వుండాలో అంత అధ్వాన్నంగా వున్నది. మనదేశస్థులలో చాలామంది సంసారాలను దేశంలో వదిలిపెట్టి బంటరిగా రావటంచేత స్త్రీపురుషుల సంఖ్యలో విశేషవ్యత్యాసం వున్నది. 1921 సం. పు జనాభాలెక్క ప్రకారం బర్మానుండలి తెలుగువారిలో 1,25,418 మంది పురుషులును, 27,095 మంది స్త్రీలును కలరు. జిల్లాలనుబట్టి చూస్తే యీ విధంగా వున్నారు:—

జిల్లా	పురుషులు	స్త్రీలు
గంటాం	21,907	1,866
విశాఖపట్నం	16,589	2,576
గోదావరి	21,118	4,175

ఈపై అంకెలనుబట్టి గంటాంవారిలో పదహార్దురు పురుషులకు ఒక్కస్త్రీయూన్ను, విశాఖపట్నంవారిలో ఆయదుగురుకు ఒకరున్ను,

గోదావరివారికి ఏడుగురుకు ఒక్కరున్ను అని తేలుతోంది స్త్రీపురుషుల లోపల్యత్యాసం యింత అధికంగా వుండుటపట్ల స్త్రీకి వోకవిధమయిన గింకి యేగ్గడి చిట్టలాబలు, మానీసు, రంజితనం, లంజలొట్టు, సుఖ వ్యాధులు మొదలయిన అనర్థాలను న్యూధి యేగ్గడుతోంది. ఇక్కడకు వచ్చేవారిలో చాలామందికి దేశంలో వోకసంసారం వుండటంచేత యిక్కడ యేగ్గరచుకొనే సంబంధం తాత్కాలికమయిందిగా వుంటున్నదిగాని స్థిరమయిందిగా లేదు. సంపాదన కుక్కురిగాను, ఇండ్లబాడు గలు అధికంగాను వుండటంచేత 8, 9, సంవత్సరసినవోట 30,40,50 మందిని పున గాలి, ముసురులేని చీకటి కోణాలల్లో గోనెసంచుల తెరలు కట్టుకొని కాంక్షేపం చేస్తున్నారు. తెరలోపల స్త్రీపురుషులుంటే తనచిట్టు పంయివా రంటారు. ఇటువంటిస్థితిలో స్త్రీయొక్క పరువు యెట్లా నిలుస్తుంది? ఈసంబంధాలకు కలికే సంతానంలో మగపిల్లలను చేర్చోవిధంగా తండ్రికుంటలో కలుపుకొంటూ ఆడపిల్లలను వదిలిపెట్టటంచేత సంకరజాతివారు అగుతున్నారు. ఈయనపిల్లలలో చాలామంది గదుపుసంస్కృతుల వచ్చియున్నవారు కావటంచేత తెగినసంబంధాలు దొరకటం చాలాకష్టమగు ఉన్నది. గంగూను పెండ్లింట్లనుగురించి యిక్కడి ఆడపిల్లల వుద్దేశాలు యేవిధంగా వుంటున్నవో తెలిపేదానికై వానిలో ఒకరు వ్రాసిన వుత్తరంలోని యీక్రిందిభాగాన్నియే తీ వ్రాస్తున్నాను:—

“ఈవూరిలో చాలామంది దేశంలో వివాహాలు చేసుకొని అక్కడ తమభార్యలను వదిలి పొంటరిగా వచ్చినవారుగా వుంటున్నారు. ఇక్కడ వీరివేషాలు గీమలు, నీట్లు గోట్టు, ఒడుపులు వోర్యూరాలు, మరుగులు దండకడీనాలు, యెర్రతలపాగా కిర్రుచెప్పులు వీనిని మాము సలిముండలు చూచి వీరంతా యేమా సంపాదనపరులని భ్రమపడి మమ్మలను వీరికి అంటగట్టి మగొంతులు కొస్తున్నారు. ఈవివాహాలు చేసుకొన్నవారిలో చాలామంది కొద్దిపాటి సంపాదన గలవారు. ఇటువంటివారికి దేశంలో వోకసంసారం, ఇక్కడ గంగూనులో యింకోసంసారం, ఇట్లా రెండుసంసారాలు పెట్టుకొని యింత ఖరీదుగల బస్తీలో యీకేది యెట్లా? కడుపునిండా అన్నం, కట్టుకోనేదానికి బట్ట, పశుకొనేదానికి సరియైనవోటు, వీల్చేదానికి శుభ్రమయిన గాలిలేక మొగంవాచి, పరాయివార్ల దేవులనున్న, యెగతాళులనున్న వోర్పుకొని మేము పడుతూ వుండేకష్టాలు లోకుల కెట్లా తెలుస్తవి? మమ్మలను మాత్రులే వ్యభిచారిణులుగాచేసి మావల్ల జీవిస్తూన్నారంటే నమ్మనగినమాట కాదు. ఎవరై నావుంటే వుండనూవచ్చు. అయితే, తమభార్యలను పోషింప లేక రాత్రులందు లాదాగాడిల్లో యొక్కించుకొని వీధులవంట తిక్చేమగవార్ల సంగతి యేమంటారు? ఇది పురుషులకు తెగిన పారుషజీవనం కాదు. ఇట్లా మిణికోవారికే మేము వోకపిల్ల తెల్లఅయితినా పనికిరావటంలేదు. ఎప్పటికప్పుడు వీరికి క్రొత్త పిల్లలు కాలావి. ఎక్కడనుండి వస్తారు? ఎందరిని యిట్లా వీరు యెడిచిస్తారు?”

భాసి, వ్రతంచెడ్డా గుఖమైవా దక్కినే కొంతమేరే. కాని, అప్పు కనుపడదు. బర్మాలో తెలుగువారు వర్తంమీద నెలకు 20 రూపాయలు సంపాదిస్తే కొప్ప. ఇట్లా నెలకు 20 రూపాయల సంపాదన గలవారి విషయములో జె. జె. బెన్నినన్. ఐ. సి. యస్. గారు ప్రకటించిన జీవనన్యాయమునుబట్టి నెలకు అన్నానికి రు 7-3-11లు, చిల్లలకు రు 0-15-11లు, యింటి అద్దకు రు 0-15-4లు, కట్టెలు దీవా కి రు 0-12-7లు, యింటి సామగ్రికి రు 0-4-5లు, చిల్లరఖర్చులకు రు 3-4-9లు; మొత్తాన రు 14-2-11లు పోను మిగతే మొత్తంతో దేశములోని సంసారంగడువారి. ఇది వొంటరిమనిషి ఖర్చుగాని ఆడుమనిషిలో కాపురంచేసేవానిఖర్చు కాదు ఈమిగతేదానితోనే దేశములో పెండ్లిళ్లు పేరంటాలు, పండుగలుపర్వాలు, గురువుసంస్కార, గోగరనొప్పి,

క్రాధం తీర్గం, యిల్లు వాకిలి-యిన్ని జరగాలి. ఎల్లాగో జేవునికే తెలియాలి. దేశంలో చాచుకుంటా బర్మాకు వచ్చి ప్రాణాలు నిలువచెట్టు కొంటున్నారేమోగాని మానీలు కుజేరు లగుతున్నారంటే అది అసాధ్యమైనపని. ఆత్మగౌరవం అంటే మేమో తెలియక, ఆత్మగౌరవములేక గొడ్డెల లాగున కారునవుకనూలికి వచ్చిపడే యీ “కలా” ప్రవాహంవల్ల యజమానికిన్ని, మేస్త్రీకిన్ని శిష్ట మరెవరికిన్ని బాధంటేను. ఒకడు పోలే పదిమంది ముస్తావూరు. బర్మాలోని పరిస్థితులు మనదేశములు ఖండిస్తూవున్న యే యితరదేశాలలోని వాటికిన్ని తీసిపోవటంలేదు. ఈ అనర్థాలన్నిటికిన్ని మేస్త్రీపద్ధతే ప్రబలమైన కారణంగా వుంది. బహువర్ధకరమైన యావధతి నిర్మాతలమైతేగాని కార్మికులెక్కి బాగుపడజాలరు. దీనికి మీరు తోడ్పడుదురా ?

ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము

(The Telugu Encyclopaedia)

ఇందు చరిత్రలు, ప్రకృతిశాస్త్రములు, జీవితములు, నీతి, మత, సాంఘిక, వైద్య, రాజకీయాది విషయములు, భూగోళము, న్యాయము, శిల్పము, జ్యోతిషము మొదలగు నమస్తవిషయములు చర్చింపబడును.

ప్రస్తుతము మేలు (నగము తోలు) బైండు చేసినవి మూడు సంపుటములు సిద్ధముగ నున్నవి.

ఒక్కొక్క సంపుటము వెల రూ. 8-8-0. పుస్తకములను వి. పి. గా వంపగోరువారు

ఒక్కొక్క సంపుటమునకు అడ్వాన్సుగా రెండు రూపాయలు పంపవలెను.

ఒకటవ సంపుటమున-‘అ’ మొదలు ‘అటక్ పట్టణము’ వఱకు, రెండవ సంపుటమున-‘అటకమా’ మొదలు ‘అబుల్ ఘాజీ బహదర్’ వఱకు, మూడవ సంపుటమున - ‘అబుల్ ఫజల్’ మొదలు ‘అహిమణి’ వఱకును—గల పదము లున్నవి.

తరువాతి భాగములు ముందు ప్రకటింపబడును. అంచెకూలి కొనువారే భరింపవలెను.

ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వ కార్యాలయము, 7, తంజుళెట్టిపేటి, మద్రాసు.

స్త్రీలు రాజకీయమున పాల్గొనువిధము

అయ్యచేపర బాలాత్రిపుర నుండరమ్మ గారు

౧

ప్రస్తుత రాజకీయోద్యమము

నేటికి నూరు సంవత్సరములు క్రిందట ఆ 1825 సం. సెప్టెంబరు 4 వ తేదీని బాంబాయి నగర రాజమందు పార సీకకులమున భారతీయుల కందరకును తండ్రి (దాదా)య్య, అన్న (భాయి)య్యనై వారలకు ముక్తిమార్గము చూప వలసిన మహామహుడు దాదాభాయి నౌరోజీగారు ద యించిరి.

దాదాభాయి నౌరోజీగారి జీవితమున కంశకును మకుటప్రాయముగ నెన్నదగినది దేశీయ మహాజనసభ (కాంగ్రెసు)స్థానము. వీరును, భారత దేశమున సానుభూతి గల వెడ్జర్ బరన్, హ్యూము అను ఇరువురంగ్లేయులును కలిసి మొట్టమొదట 1885 సం.లో కాంగ్రెసు మహాసం స్థను స్థాపించిరి.

శ్రీదాదాభాయి నౌరోజీ కాంగ్రెసుకు మూడు పర్యాయములు అధ్యక్షులుగ నెన్నకొనబడిరి. తుది పర్యాయము 1906 సం.లో కాళీపుట్టక్షేత్ర సమావేశ మందు “భారత దేశమునకు స్వరాజ్యమే గమ్యస్థాన” మని భారతపితామహుడగు నౌరోజీగారు తమయధ్యక్షిపీఠము నుండి సింహనాద మొనర్చిరి. ఆ స్వరాజ్యనివాదమే నేడు భారతభూమియందంతటను మార్మోగుచున్నది. అప్పటి నుండియు భారత దేశమందు నూతనశక్త మారంభ మయ్యె ను. భారత పితామహుడు భీష్మునివలె తనబిడ్డలకు ధర్మము లుపదేశించుచు 1917 సం.లో తన 92 వ యేట పరమపదించెను.

ఆయన శిష్యుడగు సర్ ఫిరోజీషా మేహతా, ఆతనిశిష్యులుగు జస్టిసు రానడీ, గోపాలకృష్ణ గోఖలేల పని ఈయన బ్రతికియుండగానే సాంతమయ్యెను. ఇంకొక వంక బొంగంగాధరతిలకు, అరవింద ఘోష, బిపిన్ చంద్ర పాలు మొదలగు జాతీయవాదులు పనిచేయు చుండిరి.

గాంధీ మహాత్ముడు భారత దేశములో తనపని 1914 సం.లో ప్రారంభించి తాను కైరా, ఛాంపరాను లలో నిడపిన సత్యాగ్రహములు చూడగల్గెను; భారత స్వరాజ్యప్రయత్నమున ఆంధోళనాయుగములు రెండును చూడగల్గెను. తాను ప్రారంభించినపని ఇట్లు విజృంభించి న్నిద్దిజేందుటయును, దానిని చూడగల్గుటయు ఇట్టి పుణ్యాత్ములకు తక్కు తదితరులకు దుర్లభము కదా! కావున, సోదర సోదరీమణులూరా! త్యాగమునకు జంకవద్దు. మీ సర్వమును దేశమత పాదసద్భముల కడ సమర్పించుడు. అప్పుడుగాని మీకు దివ్యపురుషుడు సాక్షాత్కారమై మోక్షపాయన మొసంగడు. స్వాతంత్ర్యమే స్వర్గలోకము. “సర్వం పరవశం దుఃఖం, సర్వం ఆత్మవశం సుఖం”— ప్రతిప్రాణికిని ఇట్టిస్వాతంత్ర్య ముండుట యీశ్వరేచ్ఛయై యున్నది. అందుచే ఇది ప్రతివానికి జన్మహక్కు అయి డున్నది.

“స్వరాజ్యము నాజన్మహా”క్కుని తిలక్ మహా శయుడు సూత్రప్రాయముగ నిర్వచించియున్నాడు. దీనిని హరించుటకు ఎవరికిని వలనుపడదు. ప్రతి పురుషుడును, ప్రతిస్త్రీయును “నే నీవర్తమాన సంగ్రామమున హిందూ దేశము నవలంబించితివా?” యను ప్రశ్నను ముఖ్యముగా వేసికొనవలయును. నిశ్చలముగు సాహసవర్తనము మన దేశమున కిప్పుడవసరముకావున కాంగ్రెసులోని ప్రతి

జెలిగేటునుగూడ కాంగ్రెసు వాలంటీరుగా చేరవలసి యున్నది. ప్రతి కాంగ్రెసుసమితి మొదలును కాంగ్రెసు వాలంటీరు కావలసినదే. దేశమంతయు కాంగ్రెసు ప్రచారమునకై వదలిరావలసినదే. ఈవర్తమాన సమరము ముగియువరకును మన సాధారణ దినచర్యల నన్నిటిని గట్టి పెట్టుదము. భారత దేశపురుషులారా! భారతవనితలారా! కర్తవ్యమును బూనుడు! కర్మక్షేత్రమున దిగుడు! ఈయవ కాళము గతించిపోక పూర్వమే కార్యశూరులు గండు!

2

ఖద్దరుధారణము—రాట్నము

ఈస్తుతిపాఠాకంపెనీ మన భారతవర్షమునకు రాకపూర్వము ప్రశాంతములగు పల్లెటూళ్లలో కుటీరములలో, సర్వశోభనములతో కలకలాడుచుండు పరమ పావన గృహాంగణములలో, పుణ్యసతీమణుల వృందల హస్తములలో సర్వలోకమంగళప్రదము లగుచున్న చిత్త కళలు, పరిశ్రమలు ఎట్లు క్రొక్కమమున నాశన మయ్యెనో దృష్టాంతపూర్వకముగ తెలుపు శ్రీరమేశచంద్రదత్తు గారు మొదలుగు గ్రంథకర్తలు వ్రాసిన గ్రంథములను చూడుడు. పరిశ్రమలలోని కెల్ల సతి ముఖ్యమగు చేతి పరిశ్రమను ముందరగ పెంపొందించుటకు నేమ మహాత్ముడు పూనికొనియున్నాడు. దానికొరకే యెల్లగును రాట్నమును చేపట్టుడని యుపదేశించుచున్నాడు. గృహపరిశ్రమల పునరుద్ధరించుటకు ఈ రాట్నమంత్రమే కీలకము. రాట్నము రాట్నమనగ ఒక్కకొయ్యచక్రమే గాదు. వర్తమాన కాలమందు లోకమంతటను ప్రబలి నీతిదూరము లగు ధనాన్వితాధిపతులను, అభిరుచులను, వేదాంతమోగుణ పూరితమును, దుష్టకలిరూపధారిణియు నగు నవనాగరిక తా వ్యామోహమునే మరల్చి, సత్యమును, నిరాశంబరమును, నీతియుతంబును నగు జీవితకథమును లోకంబునకు ప్రసాదించు మహద్భుత శక్తి యీ రాట్నమందు గలదు. అట్టిదవ్యదృష్టితోడనే మహాత్ముడు లోకమునకు

రాట్నమును ప్రసాదించుచున్నాడు. రాట్నము స్త్రీల పాతివ్రత్యమును తప్పక కాపాడును. ఏలనగ:—

ఇప్పుడు మన దేశములో వేలకొలది స్త్రీలు కట్టు కొనుటకు సరిమైన గుడ్డలైనను లేక పట్టికు రోడ్లమీద రాళ్లు పగులగొట్టుట మొదలుగా గల కూలిషను చేసు కొని బ్రతుకుచున్నారు. వీరి శీలసంరక్షణమునకు తరుచుగ భంగము కలుగు పరిస్థితు లనేకములు సంభవించుచున్నవి. కాని యీ రాట్నమనవల్ల వీరందరికిని మానసంరక్షణము జరుగగలదు. సోదరీమణులారా! మన దేశములో అనాది నుండియు రాట్నమే రెండవవృత్తిగ నుండెడిది. అత్యద్భుత మగు రవసెల్లాల నేసి నిరుపమానమగు కళాకాళమును జూపి ప్రపంచమునంతను మోహింపజేసిన యీ రాట్నపు వృత్తి మాయచై పోయినది. ఇది నశింపగనే మనకు బానిసత్వము, దారిద్ర్యదశ సంప్రాప్తి మునవి. తిరిగి యిప్పు డిట్టి పురాతనకళను పునరుద్ధరింపబూనుట మీధర్మము.

కొందరు స్త్రీలు ఖద్దరువస్త్రములు మోటుందురు. శల్లులారా! భారత దేశపు బానిసత్వము మోటు ఖద్దరు కంతు మోటునునది. భారత దేశపు దారిద్ర్యము కటిక మోటు ఖద్దరుకంటె నూరురెట్లక్కువ మోటైనదని గ్రహించుడు. భారతవనితలారా! ఖద్దరువలన గూడ స్వరాజ్యమును సంపాదించుటకు మనము లజ్జా, లోభ, భయ, భ్రంతు లను శృంఖలమును ద్రెంచవలసియు న్నాము. ఆత్మకళంకములను బోయవలయును. లజ్జయన అనసుంజనమగు సిగ్గు, స్వదేశీయమైన ముతకగుడ్డను ధరించుటకు జంకజేయునట్టి సిగ్గు పోవలయును.

3

దేశభక్తి-పాతివ్రత్యము-నీతి

ప్రతి దేశమందును వివిధమతస్థులవారందురు. కాని దేశపు యా దేశములు సర్వ మతస్థులకును ఒకేవిధముగ నన్వయించును. సంఘమునందు, దేశమునందు స్త్రీపురుషు లిరువురు నుందురు. పురుషులకెట్టివిధులుండునో స్త్రీలకు

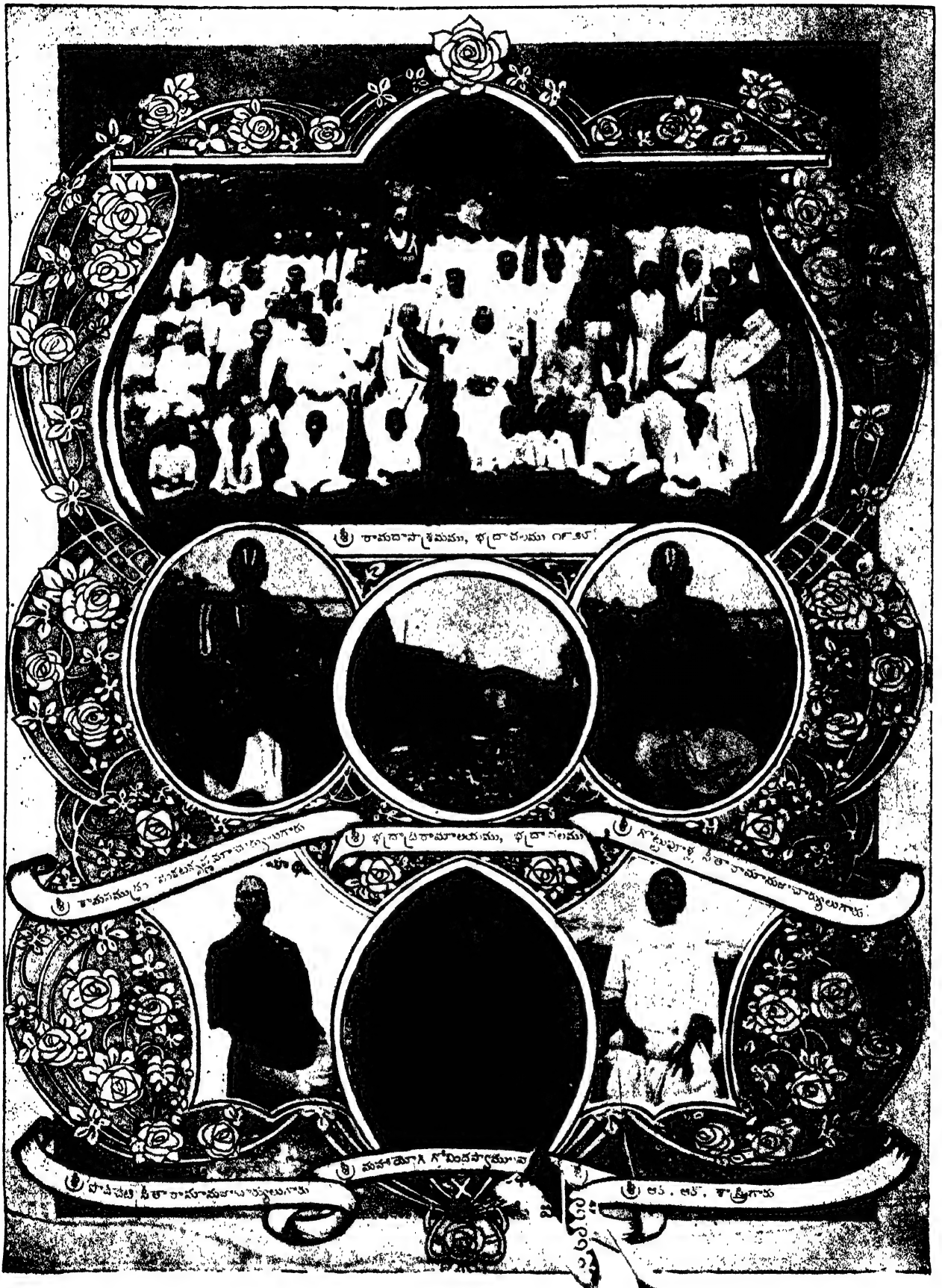
గూడ నట్టివిధులే యుండును. స్త్రీలు తప్పించుకొన జాలరు. భారతస్త్రీలు రానురాను సుకుమారులై, సోమరులై, దేశ హితమునందు పాల్గొనక మూలబడి యుండుట చాల దుఃఖికరమగు సంశయము. నూర్జహాను, చంస్పీబి, జాన్సీ రాణి లక్ష్మీబాయి, రెబున్నిసు, అహల్యాబాయి, పార్వతి మున్నగువారు పూర్వము భారతదేశమున నుండిరాయని నేటిచరిత్రపాఠకులు శంకింతురు! కాని నేడుగూడ వీరమాతలు, దేశసేవాతత్పరులుగు నారీమణులు మనలో నున్నందులకు ఈశ్వరునికి మ్రొక్కుచున్నాను.

గాంధీమహాత్ముని సతీ, దాసుసతీ, నైహూసతీ, సరోజినీదేవి, అనసూయాబాయి, సరళాదేవి, బేగం మహమ్మదాలి, బేగం అన్నారి, బేగం క్వాజా, బేగం హజరతు మోహాని, పున్నవ లక్ష్మీబాయమ్మ, దుర్భాసిసుబ్బమ్మల వంటి దేశసేవకురాండ్రు కొందరు గారు. ఈ నారీమణులలో బలువురు రాజ్యకార్యదరంధరత్వమునందును, కొందరు పాతివ్రత్యమునందును, కొందరు విద్యావినయాది సద్గుణములయందును, కొందలు దానధర్మాదానయందును బ్రసిద్ధిని గాంచిరి. పురుషులు విశేష విద్య నేర్చినచో స్త్రీలును అసామాన్యబుద్ధిచాతుర్యములను జూపి పురుషుల కనేకవిషయములలో సాయముచేసి యర్థాంగులన్న నామమును సార్థకజ్ఞుతురని నొక్కి వక్కాణించుటకు సందేహము లేదు. ఈశ్వరానుగ్రహమువలన జగత్తునం దెప్పుడెప్పు డెచ్చటెచ్చట స్త్రీలకు రాజ్యాధికారము దొరకెనో యప్పుడప్పు డెచ్చటెచ్చట స్త్రీలు పురుషులకంటె నధికధైర్యముతోను, అధిక నీతితోను, అధిక న్యాయముతోను రాజ్యము జేసిరని చరిత్రముల నానదేటపడుచున్నది.

పురుషులవలె ధైర్యము నవలంబించి భీతిం జెందక, సర్వకార్యములను నిర్వహించునటుల స్త్రీలకు విద్య నేర్పవలయును. భర్త ధనహీనుడనియు, విద్యాహీనుడనియు భార్య యాతనిని విడిచినట్టి యదాపారణము లీదేశమునందు వెయ్యికుటుంబములలో నొకటి దొరకునో లేదో

సంశయింపవలసి యున్నది. స్త్రీలకు బక్షపాతరహితులై పురుషులు విశేషవిద్య నేర్చినచో స్త్రీలును అసామాన్యబుద్ధిచాతుర్యములను జూపి పురుషుల కనేక రాజ్యాంగ విషయములలో సాయముచేసి యర్థాంగులన్న నామమును సార్థకజ్ఞుతురని నొక్కివక్కాణించుటకు సందేహము లేదు. పూర్వమాండ్రదేశమునందు పూజనీయ లగు వీరజత్నులు, వీరమాతలు, వీరభగినులు అనేక లుండుట వలననే యాంధ్రదేశములోని బ్రాహ్మణులలో గూడ తాత్రితేజ మశ్వంతప్రబలమయి యుండెనని వీరమాత చానమృతకథ చెప్పుచున్నది. పతిభక్తియే స్త్రీలకు భూషణము. అదియే యుత్తమవ్రతమును, ఉభయలోకములందును కొనియాడబడినదియును అయియున్నది. కావున పెనిమిటియందగు భయము, భక్తి, విషయము, అనురాగము కలిగి నపమకొనవలయును. పాతివ్రత్యము బాడుచేసి కొని పాపాత్మురం లొకవేళ సత్కీర్త్యములను జేసినను అవి దుష్కీర్త్యములైకింద మాటితుదకు దుఃఖమును గలిగించును గాని లేశమయినను సుఖమును గలిగింపవు. పతివ్రతలయొక్క ప్రభావముచేతనే భూతలమంతయు సంతరమున నిలిచియున్న దనియు, పతివ్రతల విషయమున బ్రహ్మదేవతలు భయాడుచుండురనియు పెద్దలు చెప్పుదురు. పాతివ్రత్యరక్షణ మొక్కటే పక్షతులకు పరిమోక్షప్రప్తవ్రాత మని ధర్మశాస్త్రములు విధించుచున్నవి. సోదరీభ్రాతృములారా! పూర్వకాలమున దేశము లన్నిటిలోను మిన్నగా నెన్నబడిన మన భారతమాత ప్రస్తుత కాలమున నన్ని దేశములకన్న హీనదశయందున్నదన్న సంగతి లోకవిఖ్యాతమైయున్నది. అందలి రాష్ట్రములలో మన యాంధ్రరాష్ట్రము కడు హీనదశ ననుభవించుచున్నది. తక్కిన రాష్ట్రములలో రాష్ట్రోద్యమములను కనిపెట్టి మన యాంధ్రదేశమునందలి అన్ని మండలముల వారును స్వాభ్యుదయమునకయి ప్రయత్నించుచున్నారు. దేశాభ్యుదయము స్త్రీలపై నాధారపడి యున్నది. స్త్రీలకు విధాయకకృత్య మెద్ది? మన సోదరీమణు లందరకును మనమే మార్గదర్శకులము గావలయును. ఆ భారము

శ్రీ రామదాసాశ్రమము, భద్రాచలము ౧౯౩౮

శ్రీ కామధేని సామంతరాజుగారు

శ్రీ భద్రాద్రిరామాలయము, భద్రాచలము

శ్రీ గోకులరాజుగారు, నీలారామరాజుగారు

శ్రీ పాపిరెడ్డి నీలారామరాజుగారు

శ్రీ మహాదేవి గోవిందరాజుగారు

శ్రీ ఆర్. ఆర్. కామరాజు

సంతయు వహించి పనిచేయుటకు స్త్రీ సమాజముల స్థాపించుకొని సమాజములకు దినదినాభివృద్ధి గలిగించ వలెను. ఏకాలమందును, ఏదేశమునందును తమ స్త్రీలను మంచిదశకు తీసికొనిరా తాము బాగుపడిన పురుషులు లేరు. తాము బాగుపడవలచిన పక్షమున ముందుగా తమస్త్రీలను బాగుచేయ వలయును. స్త్రీల బాగే పురుషుల బాగు; స్త్రీలయోగే పురుషుల యోగు. మూఢురాండ్రయిన యిప్పటి స్త్రీలను తొంటి యుత్తమదశకు మరల దీసికొనివచ్చుటకై ప్రయత్నింప వలెను. కాబట్టి పురుషులు తమస్త్రీలను మూఢదశయందుంచియే దేశమున కేమో మహోపకారమును చేయుదు

మన్న దురభిప్రాయము విడిచి వారితోడ్పాటును బొంది యే సత్కార్యములను జేయజూడవలయును. స్త్రీల సహాయ మున్నపుడే పురుషులకు విజయము గలిగి లోక మునకు సత్యమైన యుపకారము కలుగును. భారతవనిత లారా! భావిసంతతి మీమీద నాధారపడి యున్నది. మీమీ మతిసాంఘికసాంప్రదాయమును మఱవవలదు. మీరు కయ్యమునకై కాలుద్రవ్వవలదు. కాని సమయ ము వచ్చినపుడు వెనుదీయవలదు. స్వాతంత్ర్య ధ్వజమును ప్రతిష్ఠించి పోషించుచుండవలెను. శాంతి సమరమున పాల్గొని స్వరాజ్యమును సంపాదించుడు.

డబ్బీ 1-కి 1-6-0 తామర తైలము

డజ్జ 3-8-0

రాజారాణి గుర్తుగల తామరతైలము పూతి నాశకము లగు చాల మంది మందులతో తయారుచేయబడి ప్రఖ్యాతి గాంచినది. పెక్కుయేండ్లనుండి యున్న తామర, తీట, ఏనుగుగజ్జి, శోభ, పొడలు మొదలగువానిని రెండేపూతలతో నిర్మూలముచేసి చర్మమును శుభ్ర పరచును. దీనిని చర్మముపై రాచిన మంట యుండదు. చర్మము నలు పెక్కదు. పుండుపడదు.

మోహిని తైలము

స్త్రీ పురుషులు వాడుటకు యోగ్యమైనది

మెదడునకు, కంటికి చలువయిచ్చి సౌందర్యమును పెంపొందించు కురులను బెంచును. సువాసన గలిగించి మనోహరముగా నుండును. సుఖనిద్ర, విశ్రాంతి నిచ్చును.

వెల సీసా 1-కి 0-12-0 లు మాత్రమే

డబ్బీ 0-2-0 దంత చూర్ణము డజను 1-4-0

పంటిపోటును బాపి, నోటి దుర్గంధమును బోగొట్టి, పండ్లు తోముటకు బాగుండును. చిగుళ్లనుండి రక్తము కారకుండును. పండ్లు ముత్యములవలె తెల్లగా నుండును.

బాంబాయి అమృతాంజనం డిపో మద్రాసు

అమృతాంజనము

అనగా నేమి?

తల నొప్పలు, పార్శ్వపు నొప్పలు, కీళ్లనొప్పలు, కణతనొప్పలు, మెడనొప్పలు, మాడుపోట్లు, వాయువుపోట్లు, వెన్నుపోట్లు, మూలశంక, ఎమిడికలు, గాయములు మొదలగునవి బాగుచేయును.

శ్రీరాజా మీర్జా నల్లపరాజ వేంకటపతిరాజు బహద్దరు వారు

పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు

శ్రీ రాజా మీర్జా నల్లపరాజ వేంకటపతిరాజు బహద్దరువారు

వీరు ధనంజయసగోత్రికులు. మార్కండేయ పురాణోత్తరభాగమునఁ జెప్పఁబడిన యాంధ్రక్షత్రియ వంశజులలో ధనంజయసగోత్రికులొకరు. ఆదిని కృష్ణానదీ ప్రాంతముల నేరి, “కోటవంశపువా”రను ప్రఖ్యాతి నొంది, కాకతీయులకు లోబడి త్రిలింగరాజ్యోపప్లవమున “నల్లనివా”రను నైష్ఠవగురువులచేఁ గాపాడఁబడుటచే “నల్లపరాజు” వారను నింటికేరు కలిగినటుల నై తిహ్యము గలరు. ఈ నల్లపరాజువారిలో “రంగరాజు”గారను నొకరు పెద్దాపుర సంస్థాపకులతోపాటు గోదావరీమండలమునకువచ్చి, వారిచే “తుని, కొత్తూరు” ముఖసాలను పొందిరి. ఆయన పౌత్రులగు “రామభద్రరాజు”గారుగోలకొండ కుతు బుళాహియొక్క ఖజానాను (క్రికాకుళమునుండి గోలకొండ పోవుదానిని) తునికి సమీపమున “పిల్లిగడ్డ” యను చోటున నాటవికులు దోపిడి చేయఁగా, వీ ధాతోపిడికొండను జయించి ఖజానాను నవాబునకుఁ

తప్పించుటచే మహమ్మదీయ సంస్థానప్రవేశ మీవంశజులకుఁ గలిగెను. వారి పౌత్రులే శ్రీరాజామీర్జా వేంకటపతిరాజుగారు. వీరి చిన్నతనము ననే కుతుబుళాహీల రాజ్యము నశించి మొగలు లాంధ్రదేశము నాక్రమించుటయు, మొగలాయివంశజులలో “అసఫ్ జా” యను నాశఁడు “నిజా ముల్క్” అను వీరుదును నహించి హైదరాబాదు సింహాసనము నెక్కుటయునను విశేషములు కలిగెను. క్రీ. శ. 1740 సం. ప్రాంతమున మహారాష్ట్రులతో మహాయుద్ధమున నిజాము చిక్కుకొనిన సమయమునఁ బెక్కండ్రాంధ్రదేశమున రాజులమని, నవాబులమని చిన్నచిన్న రాజ్యములను స్థాపించిరి. ఒకప్పుడు నిజాము ఏలూరు ఐకాము చేసి యాకృత్రిమరాజులను, నవాబులను జూచి కోపాగ్నిపి తుండై పెక్కండ్రాను కొరడాలతోఁ గొట్టించెనట! శ్రీవేంకటపతిరాజుగారి తేజస్సునకు, వారి యశ్వశిక్షణై పుణ్యమునకు నిజాము మోహవివశుడై ఏలూరు సర్కారునకు “సర్వలక్ష్మి” హోదా నిచ్చి, ఆపసరమైనచో దేశసంరక్షణమునకు (50)యేబదివేల సైన్యముఁ గూర్చుకొను నధికారమును, సుమారు ఒకలక్ష యేబదివేల రూప్యము లాదాయము వచ్చుజాగీరును, శ్రీరాజామీర్జాయను వీరుదములు, రత్న ఖచితమగు ఖడ్గమును తదితరరాజచిహ్నములను కూడ నొసఁగెను. వీరశ్వశాస్త్రమును పద్యకావ్యమును రచించిరట! కొన్ని పద్యములుమాత్రమే నిలిచియున్నవి. శ్రీవేంకటపతిరాజుగారికి నాటికాలపు ఫార్సీ మొదలగు పెక్కుభాషలలోఁ బండిత్యము కలదట! శ్రీవేంకటపతిరాజుగారి కుమారులగు శ్రీవేంకటకృష్ణం రాజుగారు కూడ హైదరాబాదు నవాబగు “నిజామాల్” కలన “బండ్లరు” నకు సర్వలక్ష్మి హోదాను పొంది. ఈతండ్రికుమారులు నిజామురాజ్యమున నుద్యోగముల నంగు కాలమున “తుని, కొత్తూరు” ముతాలను పెద్దాపుర సంస్థానముల వారు తిరిగి తీసికొనిరని తోచును. అందువలననే శ్రీ వేంకటకృష్ణంరాజుగారి కుమారులగు శ్రీవేంకటపతి రాజు బహద్దరుగారు “దండంగి” ముతా కధికారులై రి. గ్రంథవి సీరభీతిచే వీరివంశజుల చరిత్రసంతయు వ్రాయుటకు వీలులేదుగాని శ్రీమీర్జా నల్లపరాజువారిలోఁ బెక్కండ్రు విద్వాంసులు తపశ్శాలురునై యుండిరినియు, అశ్వశాస్త్రము, పండితరాయ శతకమునను నాంధ్రగ్రంథములు “దర్శాయేమసాద్” అను ఫార్సీ భాషా గ్రంథము, “బాహర్ గుల్ హజార్” అను “దీర్జ్” భాషాగ్రంథము వీరినామాంకితములో, వీరిచే రచింపఁబడినచో యొయుండెనని చెప్పవలసియున్నది. ఏతద్వంశజులచే సంపాదితములగు నమూల్య లిఖితగ్రంథము లీ సంవత్సరమునఁ గలిగిన తునిజలప్రళయములో నశించినవని వ్రాయుటకు విచారమగుచున్నది. ఆజలప్రళయములో నీవంశజులలో రాజ్యపు లనఁదగిన శ్రీ సీతారామ తండ్ర రాజాబహద్దరువారు సకటుంబముగా నీవలకు వచ్చుటయే వారి తపోవి శేషమనఁదగును.

శరీరవ్యాయామము- ప్రాచీనరు యశ్వంతసింహగారు

చల్లా జగన్నాథంగారు యం. ఓ.

భౌతికజాతి యున్నదిని బడసి యితరజాతులతో పాటు సమాన స్వత్వముల బడయుటకు దగినస్వాతంత్ర్యమును, స్వరాజ్యమును గాంచుటకు రాజకీయవేత్తలు కొన్నిమార్గములను, సంఘసంస్కర్తలు మరికొన్ని మార్గములను, ఆర్థికసమాలోచకులు వేరుమార్గములను, వేదాంతము మరొకమార్గమును, నూచించుట మన మెరింగిన విషయమే. కాని వీరందరును గుర్తించిన విషయములకు దోడ్పడినవి సివది ముఖ్యముగ భారతజాతీయపాఠముయే యున్నది. పరాధీనత వలన పాఠము మంతయు బోయెను. కలదని నిష్కలవారల నణచివేయుటకు ప్రభుత్వసాధనము లనేకము గలవు. అవి యటుండినిండు. ప్రతి మానవుడును దన విద్యుక్తము ననుసరించుటయు ఆత్మరక్షణమునకు దగిన పరికరముల గూర్చుకొనుటయు ధర్మమై యున్నది. ఆంగ్లప్రభుత్వము వారు భారతీయ మానవములు గాపాడుచున్నను, యెవరికివారు స్వీయమానవముల గాపాడుకొనుటకు దగిన శరీరబలమును, మనశ్శైల్యమును సంపాదించుట యనవరమై యున్నది. అందులకుదగిన సాధన సంపత్తి నర సేదము గాక!

ప్రప్రగమమున బ్రహ్మచర్య మిందుల కెంతేని తోడ్పడగలను. వేదశాస్త్రపురాణము లనుశ్రుతముగ నీ బ్రహ్మచర్యవ్రతానుసరణ ప్రాశస్త్యమును వివరించుటయే కాక ఇక్కాలమున గాంధీమహాత్ముడు బోధించుచున్న ప్రధానమార్గమదియే. బ్రహ్మచర్యము అవివాహితులకే కాక సంసారలకుగూడ ముఖ్యధర్మమై యున్నది. స్త్రీపురుషు లీధర్మము ననుష్ఠించుటవలన ఆత్మశ్రేయస్సునకును, శబ్దావారాదే శుభ్రోభివృద్ధికిని తోడ్పడగలరు. ఎన్ని వ్యాయామపరిశ్రమలు జేసినను, ఎన్ని నీతులు బోధించినను, ఇంద్రియనిగ్రహములగు బ్రహ్మచర్యోపాసనకన్న సుతక్రుష్ట శ్రేయోమార్గము వేరొండు లేదనిన నతిశయోక్తి గాజాలదు. అయ్యది మానసికముగ, కారీకముగ, ఆధ్యాత్మికముగ, సంపదను జేహర్చినను, అంగబలమును సంపాదించుటయు, ఆత్మసంరక్షణమార్గముల జేర్చుకొనుటయు, మానవుని ముఖ్యధర్మములై యున్నవి. ఇందులకు భారతీయులే వలయునన్ని సాధనముల నశ్వేషించిరి. నూర్యనసుస్కృతు లట్టివారు. వానియొక్కొక్క ప్రసారమువలని లాభములను, శీతలోదకప్రాతఃస్నానముయొక్క యమూల్యఫలమును ఇక్కాలమున నిద్రమంచుచుననే కాఫీ నేదించు

పాశ్చాత్యవాగరకతానిమగ్నులౌస్వాదింజజాలరు. బాయిరకిక్కాలమున పాశ్చాలలందు జేర్చు శరీరసాధనములన్నియు, పాశ్చాత్యములే. వీనికి గూడ ప్రాచీనప్రతీనీధేవము లేల యనచుదు. ఎప్పుడైనను, దేనికైనను మననద్ద లేనిదానికే యింకొకరిపై నాధారపడవలయును గాని, ఉన్నదాని నెరుంగక పరాధిలామ యుక్తముగాదు. కావున స్వదేశ పరిశ్రమలను గాంచుటయే ముఖ్యమని తెలుపగోరెనను.

శ్రీ కేశవదేవజ్ఞాని శ్రీ యశ్వంతసింహ లాటితో గొట్టగా వజ్రముట్టితో నాత్మరక్షణము గావించుకొనుట.

ఇట్టి స్వదేశవ్యాయామముల నభివృద్ధిజేయగోరి, ఉత్తరహిందూస్తానమున ప్రాచ్యదేశవ్యాయామ సాధనసంపత్తిని జేహర్చి, వింగ్ధహిమవత్సర్వతములందు తేహియములగు మహద్గుల నశ్వేషించి, ఆత్మశరీరభూషణమును గాంచిన ప్రాచీనరు యశ్వంతసింహగారు మనకిందు ఆపర్యపురుషులు గాగలరు. ఈ జేరు విన్నపుడు వీ రెవరాయను భావ మేర్పడవచ్చును. ఉత్తరదేశ్కుల యను భ్రమ తగులవచ్చును. వీ రాంగ్లంబులు, గుంటూరుజిల్లావారు గుంటూరుసమీపమున కాజగ్రామము వీరిది. పండితవంశజులు స్వాధ్యాయసంపన్నులు. ఆంగ్లలోక

మును భావకవిత్వ మనుపేర రసతరంగముల నోలలాడించు సాహితీ యిత్యాచార్యులగు శ్రీ తల్లానజ్జల శివశంకరకాశ్రిగారి యన్నకుమారులు. వీరి యన్వరసామధేయము శ్రీరామమూర్తి. వీరే యశ్వం

శ్రీ కేశవదేవస్థాని శ్రీ యశ్వంతసేంహ
లాటికొట్టాబ,లాటివో ఆత్మరక్షణముచేసికొనుట. దీని నే "పరీగడ్డా"
కులు. ముప్పదేండ్ల ప్రాయము. చిననాటనుండియు వీరికి కరీరవ్యా
యామవ్యాసంగము మొందు. మహాసంగ్రామ సమయమున పైన్య

మునకేరి నాల్గవత్సరములు యోధులుగ నుండిరి. బహోదా,కోడ్వూరు, జయపూరు సంస్థానములందు కొన్నివత్సరము లుండి దేశీయ కరీరపరి శ్రమ సాధనముల నేర్చుకొని గతవత్సరము ఆగ్ట్టోబరులో గుంటూరుకు వచ్చి యిచట పురజనుల ప్రోత్సాహముపై శ్రీహనుమద్వ్యాయామ కళాశాల నొకదాని స్థాపించిరి. బహోదాలో అఖాడాలయందు రాజ రత్నమాణిక్యారావుగారి యాధిపత్యమున సింహాగారు వేర్వేరు సాధన ముల నభ్యసించినవాని నిచట పాత కాలల విద్యార్థులకు నేర్పు చున్నారు. వీరు నేర్పు సాధనముల గొన్నింటి నిందు చిత్రములమూల మున నుదహరించు చున్నాను. లాటిబండేపు, ఫరీగడ్డా, బగ్నాఖా మున్నగు సాధనములు గలవు. ఇందు కరీరమునకు మంచిబలమును తేహర్పు మార్గములు గలవు. వీరు కమ్మచారి వసతిగృహముననుండు విద్యార్థులకు గూడ నీ సాధనముల నేర్పు చున్నారు. అచట ప్రారంభో త్సవమునాడు జిల్లాజస్టి, కలెక్టరు, పోలీసు నూపరింటిండెంటు మున్న గువారలు వచ్చి చాల మెచ్చుకొనిరి. ప్రేగు విశ్వవిద్యాలయమునందు ప్రాఫెసరుగ నుండి యీమధ్య నిదటికి వచ్చిన ప్రణామాడ్కాగారు చాల ప్రశంసించిరి. ఆంగ్లక్రిస్టియను కాలేజి ప్రిన్సిపాలుగారు డాక్టరు ప్రియగారు చాల అభినవానముతో తమవిద్యార్థులను నేర్పు కొనుటకు ప్రోత్సహించు చున్నారు. జిల్లాబోర్డుఅధ్యక్షులును, తాలూ కాబోర్డు అధ్యక్షులును దమతమ పాతకాలలం దీ వ్యాయామముల బ్రవేశపెట్టి సింహాగారికి ప్రోత్సాహము కలుగజేసెద రని నాయాక యము. ఈ వ్యా గూమసాధనముల బ్రవేశపెట్టుటతో ఇప్పుడు పాత కాలలందు తేయు వైశ్యవగీతులకును, బౌద్ధసేవకును అపసరములేకుం డునను నమ్మకము గలను. ఇందులకు ముఖ్యులందరును దోడ్పడుదురు గాక యని నేనభిలషించు చున్నాను.

40 సంవత్సరములుగా సవరనుబంగారమునకును
మంచివేండికిని పరిసుద్ధమైనరత్నములకును
నాన్యమైనపనితరమునకు ప్రసేధకై క్షిణ

VEECUMSEE CHABILDASS & SONS

వీకంనిచబల్దాసు శివనమ

DIAMOND MERCHANTS JEWELERS GOLD & SILVER SMITHS

30112-113 చీనాబజారుదు మద్రాసు

112-113 CHINA BAZAR RD MADRAS

భీమావ్యాపారము - ఆంధ్ర దేశము

యస్. సుబ్బారావు గారు

౧

మనదేశమునకు స్వరాజ్యము లేనందున పాశ్చాత్య దేశీయులు ఆ సేకరీకులుగ ధనమును మనలనుండి తీసుకుపోవుచున్నారు. స్వరాజ్యమున్న యెడల వాటన్నిటిని అరికట్టుటకు మనకు హక్కు లుండేవి. విదేశీభీమాకంపెనీల ఏజన్సీలు మన దేశములో 23 గలవు. యీ ఏజన్సీల వారు మన దేశములో ప్రతిరాష్ట్రములోను, ప్రతిజిల్లాలోను సబుఏజంట్లను ఏర్పాటుచేసి, వారిద్వారా పల్లెటి గ్రామాగులనుండియు విదేశీ భీమాకంపెనీలలో మన దేశీయులచే భీమాచేయించి ఈ రీతిగ సాలీనా భీమాచేయించినవారు చెల్లించే ప్రీమియముల ధనమును ప్రతియేట పది కోట్ల రూపాయలను కొంపావుచున్నారు. యీ రీతిగ విదేశీయులకు పోవు ధనమును అరికట్టుటకే స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లేర్పడినవి. ఇంత వరకు మనదేశములో 60 స్వదేశీకంపెనీలు గలవు. మనరాష్ట్రములో యితర రాష్ట్రాకంపెనీల ఏజన్సీలు బెజవాడ, గుంటూరు, బంపర, చామర్లకోట మున్నగుచోట్ల గలవు. యిది గాక విదేశీ కంపెనీల ఏజన్సీలవారి సబుఏజంట్లు విశాఖపట్నం, నీలూరు, బెజవాడ, గుంటూరు మున్నగు చోట్లను గలరు. మనరాష్ట్రమునుండి ప్రతిఏట కొన్ని లక్షల రూపాయలు సాలీనా ప్రీమియముల రూపమున విదేశీకంపెనీలకై లేసేమి, స్వదేశీకంపెనీలకై లేసేమి పోవుచున్నవి.

యీరీతిగ ప్రతి ఏట మనరాష్ట్రమునుండి యితరచోట్లకు ధనము పోవుచున్నందున ఆర్థికముగ రాష్ట్రము త్రుముమీద నష్టము కలుగచున్నదనియే ఆంధ్రప్రముఖులను, ఆంధ్రదేశశాస్త్రజ్ఞులను కొరకు పాటుబడునట్టియు శ్రీయుతులు డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్యపంతులుగారు, దేశోద్ధారక కాళినాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు, టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు గారు, యజ్ఞమల్లి మంగయ్య పంతులుగారు, డాక్టరు కోకా అనోబలరావునాయుడు గారు ఎక్కువకృషిన్ని, మోలేవారు, పైదావారు, కొమ్మరెడ్డివారు, నాళంవారు మున్నగు ధనకులయొక్క ప్రోత్సాహము వల్లను 28-3-1925 సంవత్సరమున యీ ఆంధ్రభీమాకంపెనీ రిజిస్టరు కాబడి బంపర పట్టామున గలకొల్వబడి దినాభివృద్ధి గాంచుచున్నది.

విదేశీకంపెనీలతో మనదేశపు కంపెనీలను పోల్చిచూచిన మనదేశ మెన్నియో వందలరెట్లు వెనుకబడియున్నది. మనదేశంలోని యితర

రాష్ట్రాకంపెనీలతో మన ఆంధ్రభీమాకంపెనీ సరిపోల్చిచూచిన నూతనముగా వెలువడి పనిచేయుచున్న కంపెనీలతో తీసిపోవుటలేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రములో ఇంతర కంపెనీల ఏజన్సీలు వేళ్లుపాతుకొనియున్నవి. అందువల్ల వాటన్నిటికి సమాధానము చెప్పచు నూతనముగ వెలువడిన యీఆంధ్రసంస్థ మూడు ఏండ్లలో 1984 గురు భీమాచేసిరి. వీరు 22లక్షల 58వేలకు భీమాచేసిరి. ఇంతవరకు వీరివల్ల ప్రతిసాలుగ ఆదాయము 1 లక్ష 47వేల 700 వస్తున్నది. ఏజంట్లయొక్కయు, కంపెనీ స్థాపకులయొక్కయు నిందు అభిమానముంది భీమాచేసిన పోలీస్ డాక్టరు యొక్కయు కార్యనిపుణతయని చెప్పటలో నాశ్చర్య మేమియులేదు. ఆ ఆంధ్రులైన మన రాష్ట్రములోనున్న రెండుకోట్లు శివ్పక ఈకంపెనీ అభివృద్ధికే పాటుపడుట వారివిధ్యుత్ కర్మగురుని ఎంచుకొనినచో కొలది సంవత్సరములలోనే యీకంపెనీ మనదేశమునందున్న అన్ని కంపెనీలకన్న మొదటిదిగా ఏల యుండదు! విదేశీకంపెనీలతో కూడ ఏల సవాలుచేయుడు! మన భారతదేశములో నున్న 60 స్వదేశీ కంపెనీలలో నింతవరకు నాలుగు లక్షలచుది తమ జీవితములను భీమాచేసిరి. మన భారతమాతయొక్క జనాభా గుమారు ముప్పది రెండు కోట్లు. దీనినిబట్టిచూడ వెయ్యివంద మనుష్యులకు ఎనమండుగురు భీమాచేసినట్లున్నది. నూటికొక్కడైనను చేయలేదు. ఈ అంశము బట్టి మనదేశ మంతయో యీవ్యాపారములో వెనుకబడియున్నది గదా! మన ఆంధ్రరాష్ట్రము సంగతి జూచెదము: రెండుకోట్ల మంది వున్న ఆంధ్రులలో 1984 గురు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో వారిశిథిలాలకు భీమాచేసిరి. అనగా రమణిమి లక్షమందికి 7 గురు చేసిరి. ఈ అంశము వచ్చేసంవత్సరది నాటికి అనేకరెట్లు అగుటకు ఆంధ్రులు పూనుకొనెదరుగాక!

భీమావ్యాపారములో సాంఘికసేవ, రాష్ట్రీయ ఆర్థికాభివృద్ధి నిమిదియున్నవి. వీదరికముచేతను, ఆస్తిహానిలచేతను, వర్తకవ్యాపారములవల్లను దివాలాతీసిన కుటుంబములకు భీమావ్యాపారము కల్పనృతు మువరి నాణ్ణిలోతోడ్పడును. ఈరీతిగ తోడ్పడే వ్యాపారము మరేదియు ప్రపంచములో నే లేదని రూఢిగ చెప్పనచ్చును.

భీమావ్యాపారములో విదేశీయులందు పెద్దపెద్ద పరీక్షలలో నుత్తీర్ణులైనవారున్ను, రాజకీయవేత్తలున్ను, బ్యాంకుగ్గున్ను నిమిదియున్నారు. అట్టివీరిలో భీమావ్యాపారము చులకనగా జూడదగినదా!

ఎటువంటి రాజకీయవేత్తాడు, సాంఘికసేవకులకు, ఆర్థిక వేత్తలకు నీవ్యాపారమందు సంబంధమున్నదో ఈ క్రింద పొందుపరచితిని.

భీమావ్యాపారము-అఖిలభారతనాయకులు

1. పండితమోతీలాల్ నెహ్రూగారు. రెండుసార్లు అఖిలభారతకాంగ్రెసునకు అధ్యక్షత వహించినవారు; సామ్రాజ్యశాసన సభాసభ్యులు, వీరు లక్ష్మీ ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ, లాహోరు; ట్రాపికల్ ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ, ఢిల్లీ; హిందూస్థానీ భీమాకంపెనీ అను మూడుకంపెనీలనున్న ఆస్యశులుగా నున్నవారే.

2. టి. ఆర్. ఘోకన్ గారు, గౌహతి కాంగ్రెసునకు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు; కుప్రసిద్ధ న్యాయవాది. సామ్రాజ్యశాసన సభాసభ్యులు. గౌహతి కాపురస్తులు. వీరు హిందూస్థానీ భీమాకంపెనీ ఢిల్లీ దానిలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

3. జే. యం. నేనుగుప్తాగారు, బి. ఎ., యల్. యల్. బి. (కాన్ బిల్), బార్లూ, యం. యల్. సి, కలకత్తా. వీరు కలకత్తాలో జరిగిన 1928 సం. కాంగ్రెసునకు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులున్న, కలకత్తా నగరమునకు మేయరు చేసినవారున్న అయివున్నారు.

4. యం. యస్. ఆనీగారు, బి. ఎ. యల్. యల్. బి. సామ్రాజ్య శాసనసభాసభ్యులు. బీరారురాష్ట్రములో యత్మోలు కాపురస్తులు. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు.

5. డాక్టరు ఎం. ఎ. అన్నారీగారు. యం. డి; యం యస్. (ఎడింబర్గ్). 1927 మదరాసు కాంగ్రెసునకు అధ్యక్షులు. యిదివరలో అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు చాలసార్లు కార్యదర్శిగ నున్నారు. యీవత్సరము వీరే కార్యదర్శులు. వీరు ట్రాపికల్ ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ ఢిల్లీ దానికి డైరెక్టరుగాను, చీఫ్ మేజికులు ఆఫీసరుగాను వున్నారు.

6. పండిత కె. సంతానం గారు, బి. ఎ. మదరాసు రాష్ట్రీయ వాసులు. 1908 లో ఇంగ్లండునకు వి. సి. యస్. పరీక్షకు వెళ్లిరి. ప్రభుత్వోద్యోగమును వదలినవారు. 1911 లో న్యాయవాదిగ లాహోరులో ప్రవేశించిరి. మర్చల్లాగోజులలో 1919 లో చాలా శ్రమపడి పనిచేసిరి. పంజాబు దురంతరములను గూర్చి కాంగ్రెసు నియమించిన సామ్యపుకమిటీకి కార్యదర్శిగ నున్నారు. 1920 లో అసహాయోద్యమములో చేరి న్యాయవాదివృత్తిని విసర్జించిరి. 1921, 1922 లో పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. 1922, 1923 లో యీరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. 1922 ఏప్రిలులో బాటియాలో జరిగిన పంజాబు రాష్ట్రీయసభకు అధ్యక్షులుగా వున్నారు. పంజాబు మ్యునిసిపల్ సంఘములో 1921-1924 వరకు సభ్యులుగా నున్నారు. 1926 లో అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నున్నారు.

1924 లో లక్ష్మీఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ కీ. శే. లాలబజపతిరాయ గారు స్థాపించగా అందు మానేజింగు డైరెక్టరుగ చేరి ప్రస్తుతం పని చేయుచున్నారు.

7. సర్దారు మంగళసింగు, బి. ఎ. అకాలీ ఉద్యమమును నడిపిన వీరుడు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులుగానుండి ప్రభుత్వముచే అనేకయిక్కట్టులను పొందిరి. వీరు పీపిల్స్ రైఫ్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీలో డైరెక్టరుగా నుండిరి.

8. సర్దారు సర్దూల్ సింగు. అకాలీ ఉద్యమమునకై వీరు సర్వస్వమును త్యాగము చేసిన ధీశాలి. 1909 లో బి. ఎ. ప్యాసు అయిరి. ఆసహాయోద్యమములో చేరిరి. సిక్కులవ్యాధులను పత్రికను డిల్లీలో నుంటూ స్థాపించిరి. 1918 లో లాహోరునకు వెళ్లి ఆక్కడనే నివసించుచున్నారు. లాహోరులో న్యూహెరాల్డు అను పత్రికను స్థాపించిరి. సిక్కులవ్యాధుల ఆందకలిపిరి. 1919లో మర్చల్లాగోజులలో నిలిపి వేసిరి. 1921 లో సిక్కులీగునకు కార్యదర్శిగ నుండెను. 1925 వరకు ప్రభుత్వమువారు వీరిపై రాజద్రోహానేరమును మోపి జైలునందుంచిరి. 1917లో హిందూయూనిర్సిటీకి డిప్లొ క్రింద ఎన్నుకొబడిరి. 1922 లో పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నుండెను.

1920 లో సిక్కులీగునకు ఆస్యశులుగా ఎన్నుకొబడెను. 1925 లో పంజాబు రాష్ట్రీయసభకు అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకొబడిరి. 1926 లో సిక్కులలో బయలు దేరిన స్వసంఘాభిమానోద్యమములో వీరికిష్టము లేక సిక్కులీగుతో సంబంధమున్న కమిటీలన్నిటికి రాజీనామానిచ్చిరి. 1928 కలకత్తాలో జరిగిన కాంగ్రెసులో స్వాతంత్ర్యోద్యమమును బలపరచిన ధీరుడు. వీరు పీపిల్స్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీకి మానేజింగు డైరెక్టరుగా నుంటున్నారు.

9. లాలా దునీచంద్, బి. ఎ., యల్. యల్. బి., అంబాలా అనుచోట న్యాయవాది వృత్తిని గావించుచున్నారు. వీరు కాంగ్రెసువాది. పంజాబు దురంతములలో శ్రమపడిన వీరుడు. వీరు పీపిల్స్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీలో డైరెక్టరుగా ఉన్నారు.

10. యస్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు. గౌహతి కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు. మదరాసులో చేరుగాంచిన న్యాయవాది స్వరాజ్యపార్టీ ఉద్యమములో వీరు అఖిల భారతములో చేరుగాంచిరి. 1928 లో విదేశీయోక్త్రమ గావించిరి. ప్రస్తుతము ఇండిపెండెంటు పార్టీకి అధ్యక్షులుగా నున్నారు. వీరు ట్రాపికల్ ఇన్సూరెన్సుకంపెనీకి అధ్యక్షులుగా నున్నారు.

11. లాలా గిరిధర్లాల్ గారు. పంజాబు చేంబరు ఆఫ్ కామర్సు కమిటీలో మానేజింగు మెంబరుగా చాలకాలము వున్నారు. 1919-1920 లో యాయనే యీకమిటీకి డెప్యూటీ ప్రెసిడెంటుగా నుండిరి. ఆయ్యత సరములోనున్న అనేక కాయంటుస్థాపకంపెనీలను

స్థాపించినవారు. 1907 నుంచి యీయనకు వ్యాపారమందు ఎక్కువ అనుభవము గలరు. 1919 లగాయిను 1925 వరకు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘములో ముఖ్యులుగా నుండేవారిలో నీతడొకడుగా నుండెను.

1919 లో అమృత సరములో జరిగిన కాంగ్రెసునకు జనరలు సెక్రటరీగావుండి కాంగ్రెసును జయప్రథముగా జరిపెను. జరిగిన వాలాబాగ్ మెమోరియలు ఫండునకు గౌరవ కార్యదర్శిగ నుండెను. 1928 లో మరల వ్యాపారములో ప్రవేశించిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసులో సభ్యులుగా నుంటున్నారు. వీరు హిందూస్థానీ భీమాకంపెనీ డిల్లీలోదానికి మానేజింగు డైరెక్టరుగానున్నారు.

12. డాక్టరు సత్యపాలుగారు బి. ఏ. యం. బి. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘసభ్యులు. పంజాబురాష్ట్రమునందు అసహాయోద్యమములో తీవ్రప్రచారమును గావించి జైలునకు వెల్లిరి. పంజాబు దురంతములలో చాలబాధలను పడినవారే. లాహోరులోనున్న పంటినైద్యపు కాలేజీకి ప్రిన్సిపాలుగానున్నారు. హిందూస్థానీ ఎన్యూరెస్సుకంపెనీ (లాహోరు)కి మాపరం పెండింగు డైరెక్టరుగానున్నారు. లాహోరులోనున్న తదితరభీమాకంపెనీలకున్న, ఢిల్లీలోనున్న హిందూస్థానీ భీమాకంపెనీకిన్ని చీఫ్ మెడికలు ఆఫీసరుగా నున్నారు.

13. జన్నాదాస్ యం. మెహతా. బారెట్టా; సామ్రాజ్యశాసన సభాసభ్యులు. ఆర్థికకామ్రైములో నిపుణుడు. స్వరాజ్యపార్టీ లీడరు. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యపార్టీ మెంబరు. భీమావ్యాపారములో గొప్ప ఆధారితీ. బొంబాయిలో నున్న ఏపీయస్ ఇన్సూరెన్సుకంపెనీకి అధ్యక్షులుగా నుంటున్నారు.

14. టి. సి. గోస్వామి జమిందారు. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు, కలకత్తా. వీరు అఖిలభారతకాంగ్రెసునందు సభ్యులు. యూరపుదేశమునకు అనేకసార్లు వెళ్లినవారు. హిందూస్థానీ కోఆపరేటివు(కలకత్తా) కంపెనీలో డైరెక్టరుగావున్నారు.

15. నలిన, ఆర్. సర్కారు యం. యల్. సి. కలకత్తా కార్పొరేషను మెంబరు. కీ. శ్రీ. దేశబంధుదాసుగారి అనుచరుడు, కీ. శ్రీ. దేశబంధుదాసు కలకత్తాన గ్రామపునర్నిర్మాణపు నిధికిన్ని, కమిటీకిన్ని కార్యదర్శిగానున్న, బ్రజరుగానున్న వున్నారు. 1928 లో జరిగిన కాంగ్రెసు ఎగ్జిక్యూటవ్ వర్గరానిర్మాణములలో చాలపనిచేసిరి.

అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు కలకత్తాలోనున్న హిందూస్థానీ కో ఆపరేటివు ఇన్సూరెన్సు కంపెనీకి మేనేజరుగా నున్నారు.

16. కె. వి. రంగస్వామిఅయ్యంగారు. హిందూపత్రికాసంపాదకులు. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు. అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు ఢిల్లీలోనున్న హిందూస్థానీభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగానున్నారు.

17. త్రిలోకచంద్రకపూరు లాలా బి. ఏ., యల్. యల్. బి. 1921లో అసహాయోద్యమములో చేరి వ్యాయవాదవృత్తిని విస్తరించిరి. పంజాబురాష్ట్రము కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. 1921లో ప్రభుత్వమువారికి గురియై జైలునకు కాపనాధికార సమయములో వెల్లిరి. లాహోరులోనున్న దయా సంపదేడి కోకాతాజీకి మానేజింగుకమిటీమెంబరుగా వున్నారు.

వీరు పంజాబు మ్యూచియల్ కుటుంబపు ఫండునకు డైరెక్టరుగా నున్న, లక్ష్మీఇన్సూరెన్సుకంపెనీలోమానేజింగువీజనీగానున్నారు.

18. లాలా హరికన్హలలుగారు, లాహోరు, బి. ఏ. (కాంటన్) బారెట్టా. 1899 లో వ్యాయవాద వృత్తిని వదలివేసిరి. పారిశ్రామికాభివృద్ధికై చాలాపాటుబడిరి. 1910 లో జరిగిన కాంగ్రెసునకు వీరు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు. 1912 లో ఔంగాలులో బాంకిపురమున జరిగిన పారిశ్రామిక సభకు అధ్యక్షులుగా నుండిరి. గవర్నమెంటు వారి పారిశ్రామిక కమిటీ ఎదుట గొప్పసాత్కర్యమును యిచ్చిరి. పంజాబు యూనివర్సిటీ ఫలోగా నుండిరి. 1919 లో మార్షల్లాలోజులలో వీరికి గవర్నమెంటు చెప్పరాని యిక్కట్లను చెట్టిరి. యిక్కట్లకాక వీరిని యావజ్జీవులు కైదీగా శిక్షించిరి. 1919 డిశంబరులో ఏలకో వదలివేసిరి. 1920—1923 వరకు పంజాబు కాన్సిలులో వ్యవసాయపుమంత్రిగా పనిచేసిరి—వీరు భారతి ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ (లాహోరు)కి అధ్యక్షులుగా నున్నారు.

19. సర్ పురుషోత్తమదాసు తామారుదాసుగారు, సి. ఐ. ఇ., యం. బి. ఇ; సామ్రాజ్యశాసన సభ్యులు. గవర్నమెంటునియమించిన లార్డుఇంచీఫ్ కమిటీలో సభ్యులుగా నుండిరి. ఇండియా ఇంజీరియలు బ్యాంకునకు గవర్నరుగానున్నారు. మితవాది, ఓరంటియల్(1) ఇన్సూరెన్సుకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

20. సర్ చమ్నాలాల్ సెటల్వాడేగారు, కె.సి.ఐ.ఇ. ఎడ్వోకేటు, బొంబాయి. వీరు 1928 లో అలహాబాదులో జరిగిన మితవారుల సభకు అధ్యక్షులు. ఇండిస్ట్రియలు ప్రొడెంషర్ (బొంబాయి) కంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

21. డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య పంతులుగారు, బి. ఎ. యం. బి. అండు. సి. యం. వీరిని ఆంగ్లములలో ఎరుగనివారు లేరు. బ్యాంకు వ్యవహారములలోను, పరపతి సంఘముల వ్యవహారములలోను ఆంగ్లదేశమునకు మణి. వందేమాతరం ఉద్యమమునుంచి నేటి వరకు అఖిల భారత కాంగ్రెసులో సభ్యులుగా నున్నారు. దేశసేవ చేయుచున్నారు. జన్మభూమి అను ఆంగ్లవారపత్రికకు సంపాదకులు. వీరు అనేక సంఘటన కార్యదర్శిలు గను, బ్రజరంగను నున్నారు—అనేకసభలకు అధ్యక్షుల వహించిరి. వీరు ఆంగ్లఇన్సూరెన్సు కంపెనీకి స్థాపకులే యని చెప్పవలెను. యీకంపెనీలో డైరెక్టరుగాను చీఫ్ మెడికలు ఆఫీసరుగాను ఉన్నారు.

ఆంధ్రపత్రిక

22. దేశోద్ధారక కాళీవాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు. వీరిని గూర్చి ఆంధ్రదేశ మెన్నటికి మరువజాలదు. ఆంధ్రులలో నేరీతి జొన్నతనము తెచ్చినను వీరేయని చెప్పక తప్పదు—ఆంధ్రపత్రిక, భారతి, ఆంధ్రగంగమాల మున్నగు వాటికి సంపాదకులుగా నున్నారు. వ్యాపార నిపుల గలవారు ఆంధ్రులలో ఏజాతీయోద్యమముగాని, ఏపారిశ్రామికోద్యమముగాని, ఏ ప్రస్తుత భాండాగారోద్యమముగాని, ఇదియది యనిచెప్పనేల, వీరు ప్రతిదానికి శక్తికొలది దానమును చేయుచునే యున్నారు. అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి.

ఆంధ్రఇన్స్టిట్యూషన్ కంపెనీ స్థాపకులలో వీరున్న ముఖ్యులే. వీరు అందు డైరెక్టరుగా నున్నారు. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసభ్యులు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘకార్యదర్శి.

23. ఆంధ్రకేసరి టంగుటూరి ప్రకాశంపంతులుగారు, బారిట్టా. వీరు అసహాయోద్యమములో న్యాయవాదవృత్తిని వదిలివేసిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసు నందు కొంతకాలము కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. అఖిలభారత దేశమంతటను అనేకసార్లు జాతీయోద్యమాభివృద్ధికై పర్యటనగావించిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుకుమిటి అధ్యక్షులు. అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు. స్వరాజ్యదినక ఆంగ్లపత్రికా స్థాపకులున్న, సంపాదకులునైయున్నారు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. ఆంధ్రాయెస్ న్యూరెస్ కంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

24. డాక్టరు ధన్వాడ రామచంద్రరావుగారు, ఎం. ఎ., ఎం. డి. సి. హెచ్. డి. ఇంగ్లండులో డాక్టరుగా పనిచేసిరి. అసహాయోద్యమములో చేరి దేశసేవ చేసినవారు. అఖిలభారతకాంగ్రెసుసంఘమునకు సభ్యులుగా నున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయకాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షతను వహించిరి. బెజవాడ మ్యూనిసిపలుసంఘమునకు చైర్మన్ గానున్న, కృష్ణాజిల్లా బోర్డు ప్రెసిడెంటుగాను పనిచేసిరి. వీరు ఆంధ్రఇన్స్టిట్యూషన్ కంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

25. గౌరవనీయులగు వేమవరపు రామదాసుపంతులు గారు మదరాసు హైకోర్టులో న్యాయవాది, స్టేటుకొన్నింటి సభ్యులు. పరపతిసంఘములలోను బ్యాంకుస్థాపనములలోను నిపుణులు. కొన్ని బ్యాంకులకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షత రాష్ట్రమందును రాష్ట్రోత్తరమందును వహించిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

26. నడింపల్లి వెంకటలక్ష్మీనరసింహ రావుగారు, బారిట్టా, గంటూరు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగాను అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులుగా నున్నారు. ప్రస్తుతము గంటూరు మ్యూనిసిపలు సంఘమునకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. అసహాయోద్యమములో న్యాయవాద

వృత్తిని వదిలిరి. జమిందారులు. ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

27. న్యాయపతి గుబ్బారావుపంతులుగారు, ఆంధ్రభీమ్యులు. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగాను శాసనసభసభ్యులుగాను పనిచేసిరి. పెద్దలైరి. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

28. సీలం జగన్నాధరావు నాయుడుగారు, ఎం. ఏ. బారిట్టా. బందరు, బందరులోని సత్యసాధని వారపత్రికకు సంపాదకులుగా నున్నారు. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

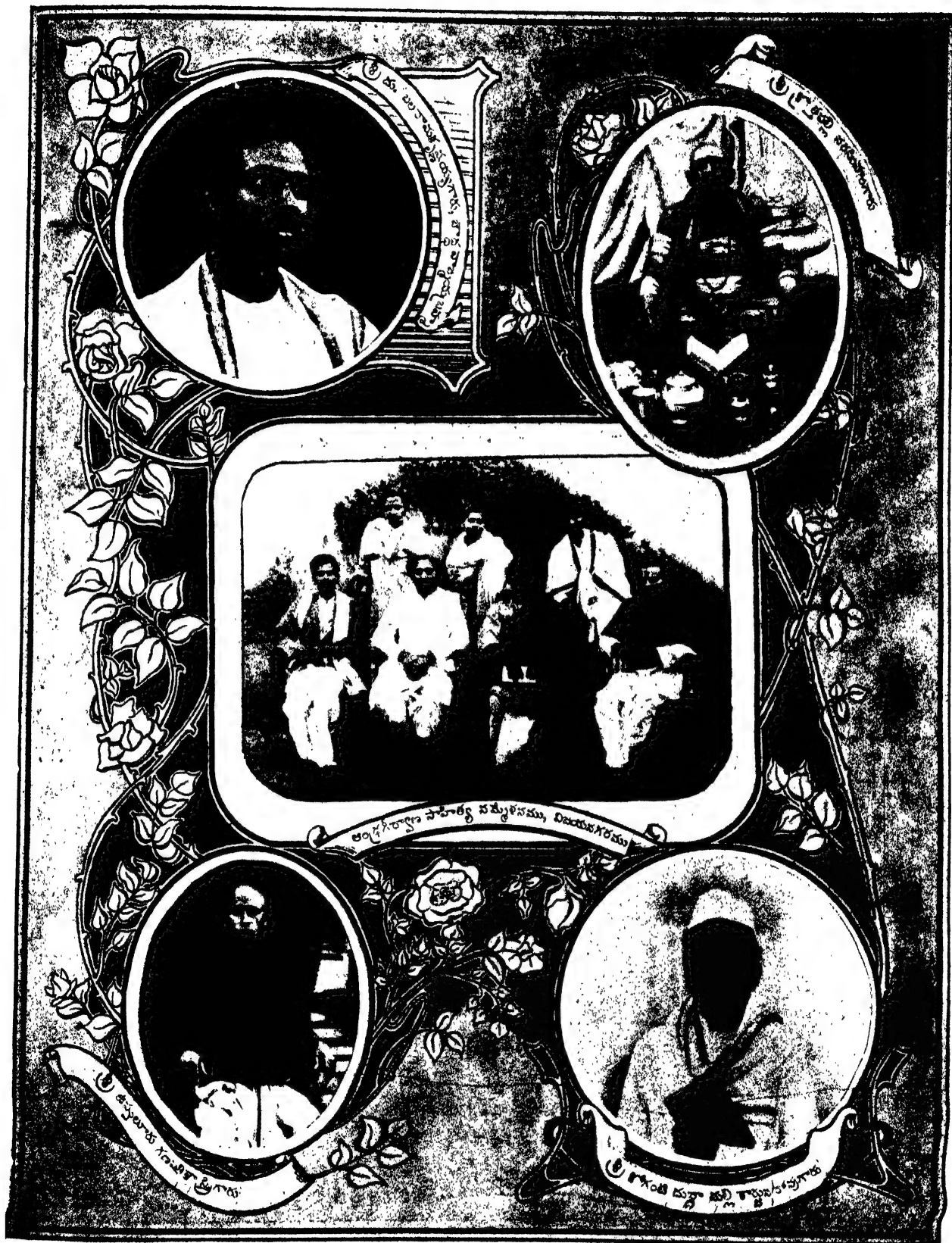
29. మోతే గంగరాజుగారు, జమిందారు, ఏలూరు. శాసనసభకు నోకసారి సభ్యులు. ఏలూరులో బ్యాటుమిల్లు ప్రొపైజర్లు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా కాంగ్రెసు సంఘమునకు బ్రజరుగా నుండిరి. వీరున్న ఆంధ్రభీమా కంపెనీలో డైరెక్టరుగా నుండిరి.

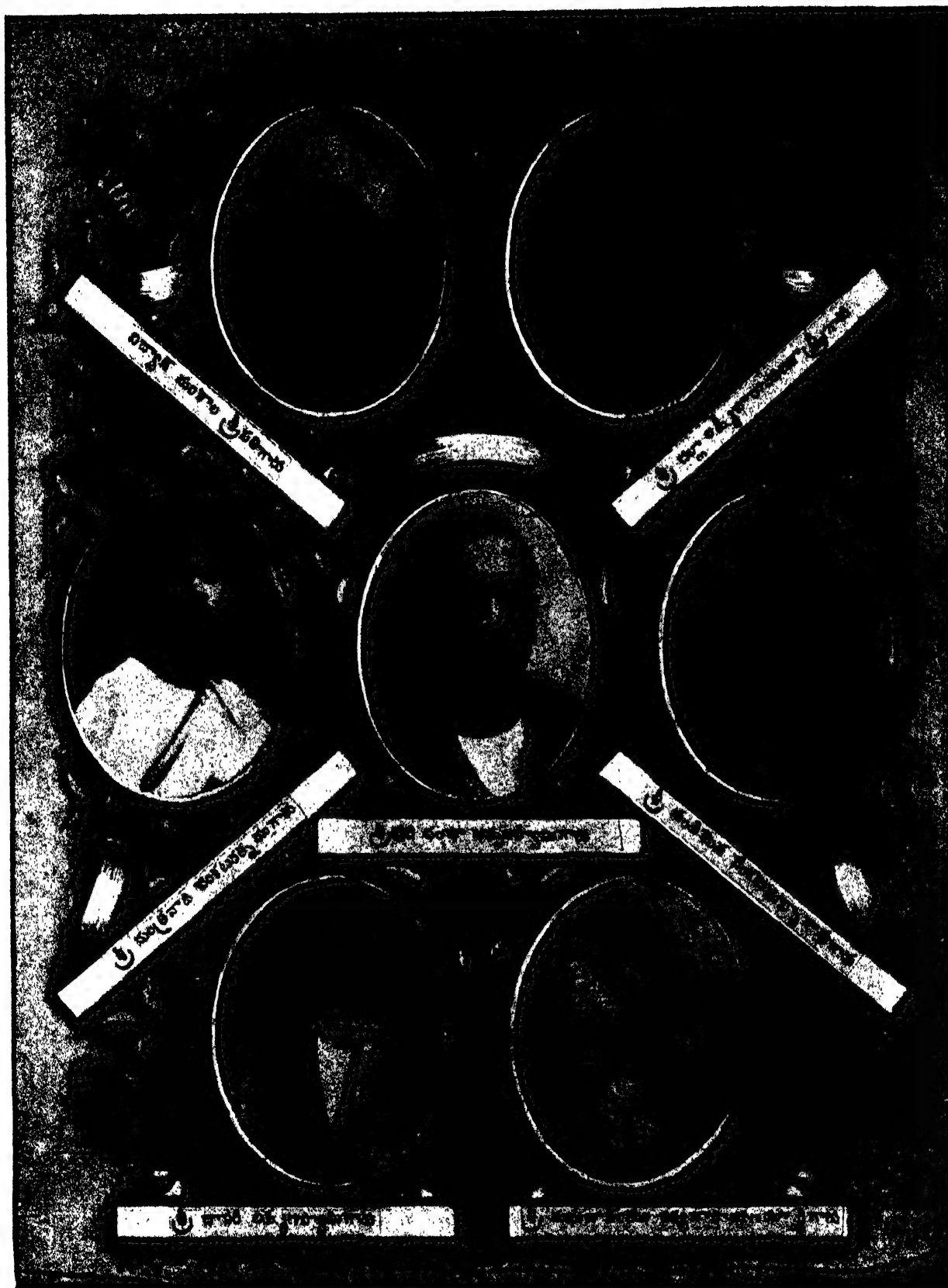
30. డాక్టరు కోకా అహోబలరావునాయుడుగారు. ఎం. డి. సి. హెచ్. డి. (ఎడింబర్గ్) డి. టి. యం. (లివర్పూల్). వీరు బీదల యెడల దయగలవారు. ఉచితవైద్యము కొన్ని నియామకములైన గంటలలో ఎవరికైనను చేయుదురు. మంచిదేశభక్తుడు. ఆహంబరములేని సత్పురుషుడు. వీరు ఆంధ్రభీమా కంపెనీకి మేనేజింగు డైరెక్టరుగా నున్నారు.

31. యజ్ఞమిల్లి మంగయ్య పంతులుగారు. డి. ఎ., డి. యల్. వీరిని గూర్చి అంతగా ఆంధ్రులకు వెల్లడింప నక్కరలేకయేతెలియును. వీరు అసహాయోద్యమములో ఏలూరులో న్యాయవాద వృత్తిని విసర్జించిరి. అప్పటి నుండియు యీ కంపెనీ స్థాపించేదేశీయకు పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలో పాడచారియై జిల్లాలోనున్న పల్లెలన్నిటిలోను ఆ మిత ప్రచారమును గావించిరి. దేశసేవలో విసుగు అనేది లేక నిరంతరము గ్రామములందు సంచారముచేసి పశ్చిమగోదావరి జిల్లాలో జాతీయోద్యమాభివృద్ధికై కంతయు తోడ్పడిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు కార్యదర్శిగాను, అఖిల భారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు సభ్యులుగాను నుండిరి; నిష్కళంక స్వార్థత్యాగమును గావించిన వారిలో వీరున్న ముఖ్యులే అయి యున్నారు.

1925 లో ఆంధ్ర యెస్ న్యూరెస్ కంపెనీ స్థాపకులలో వీరు మిక్కిలి శ్రమపడి పనిచేసిరి. ప్రస్తుతము వీరు యీ కంపెనీకి కార్యదర్శిగా నుండి వారి యావచ్చుకిరి వినియోగించి విరామములేది లేకుండ కంపెనీ అభివృద్ధికై కంతయు తోడ్పడుచున్నారు.

32. చెరువువాడ వెంకటనరసింహం పంతులుగారు. వీరు అసహాయోద్యమములో ఆంధ్రదేశమునం దంతటను జాతీయోద్యమ ప్రచారము కొరకై ఉపన్యాసముల నిచ్చినవారు గదాయని వీరి పేరు వినిసంతలే అనుకొనుట గలదు. 1907 నుంచియు జాతీయ పాఠశాలాభి

వృద్ధిని, బాతీయోద్యమ ప్రచారమునకును పాటుబడి అసహాయాద్యములలో గవర్నమెంటు వారికి అతిశయిగా ధైర్యములతో సుమారు ఎత్తైన ముండిరి. కిరు ఆంధ్ర భీమా వ్యాపారమును ఆంధ్రదేశములోని పల్లెలకు బ్రాకించిన వారిలో ప్రముఖులు. భీమా పంచాంగమును వ్రాసి భీమా అననేమో చేసేవారికి, చేయబోవు వారికి, కేయించే భీమా ఏజెంట్లకు తేటతెల్లమగునటుల వ్రాసి కొంత మంది భీమా ఏజెంట్లను అయ్యారుచేసి కొంతమంది అసహాయాద్యము ప్రచారకులకు భీమామతి మిచ్చిన, కంపెనీ దినాదివాభివృద్ధికి పాటుబడుతున్న భీమామతి గదవు.

2

కీర్తిశేషులైన లంబా లజనతిరాయి గారి అభిప్రాయము

వారు లాహోరులో నెలకొల్పిన లక్ష్మీ ఇకాన్వ్యారెన్సు కంపెనీకి హైదరాబేద్ (ఆగ్రా)గా నున్నారు. పాతిన అంత్యరిపాట్ల సభియందు 26 ఆక్టోబరు 1928 తేదీన కిరీసంగిన ఉపన్యాసములోని ముఖ్య సారాంశము—

1. హిందూదేశముయొక్క ఆర్థికాభివృద్ధిని పునర్జన్మింపజేయవలెనంటే మీయొక్క దేశాభిమానమును మీరు ఆచరించియే చూపవలెను. ప్రతిమానవుడు తనకు కీలున్నంతవరకు స్వదేశీ భీమాకంపెనీల యభివృద్ధికి సహాయపడవలెను.

2. సేను భారతీయుడను. సేను భారతీయులందరినికొకటే దేవంజీ. భారతదేశములోని డబ్బు అంతయు భారతదేశములోనే ఉంటూ ఆ డబ్బు భారతీయులందరి డేరుముకొరకే ఖర్చుపడవలెనని కోరుచుంటిని. ఈవిషయమై ప్రజలందరు తమబాధ్యతలను, తమ ధర్మములను గుర్తించవలెను.

స్వదేశీ భీమాకంపెనీలవా రందరు భీమావ్యాపారములను నిజాయతీతోను, పంచి నిపుతీతోను నడపించినయెడల ప్రజలందరు తప్పక తమ ధర్మములను నెరవేర్చుచు తగినంత ప్రోత్సహమిచ్చెదరు. ప్రజలకు, కార్యనిర్వాహకులకు పరస్పర సహాయము లేనియెడల స్వదేశీ భీమావ్యాపారాభివృద్ధి నిజముగా జరుగనేరదు.

3. స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లభివృద్ధికి గవర్నమెంటువారి సహాయముకొరకు జూడరాదు. మన స్వప్రయత్నముల మీదనే ఆధారపడవలెను. ప్రజల సహాయ మున్నయెడల స్వదేశీములోనుంచి అమితముగా ప్రతిఫల విదేశీయుల భీమాకంపెనీలకు దానవిక్రయాద్యధికాగములు లేకుండ వంతపరంపరగా ననుభవించునట్లుగా యిచ్చేధన ప్రసాహము సరికట్టగలము.

4. ఈవిషయము మీఎదుట చెప్పినది ఎందుకంటే మీరంతా స్వదేశీభీమా కంపెనీ లభివృద్ధికి ప్రజలలో ప్రచారమును గావించు

గనియే. స్వదేశీ భీమాకంపెనీలోని ప్రతిహింసాదాగున్ను, ప్రతిపట్టాదాగున్ను తమ విద్యుత్కర్మముగా నెంచుకొని తమ శక్తిసామర్థ్యముల ననుసరించి స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లభివృద్ధికొరకు ప్రచారము గావించెదరుగాక ! యిట్టి అమితమైన ప్రచారము జరిగినపుడే మనము అన్నివిధముల అభివృద్ధిలోనికి రాగలుగుము.

3

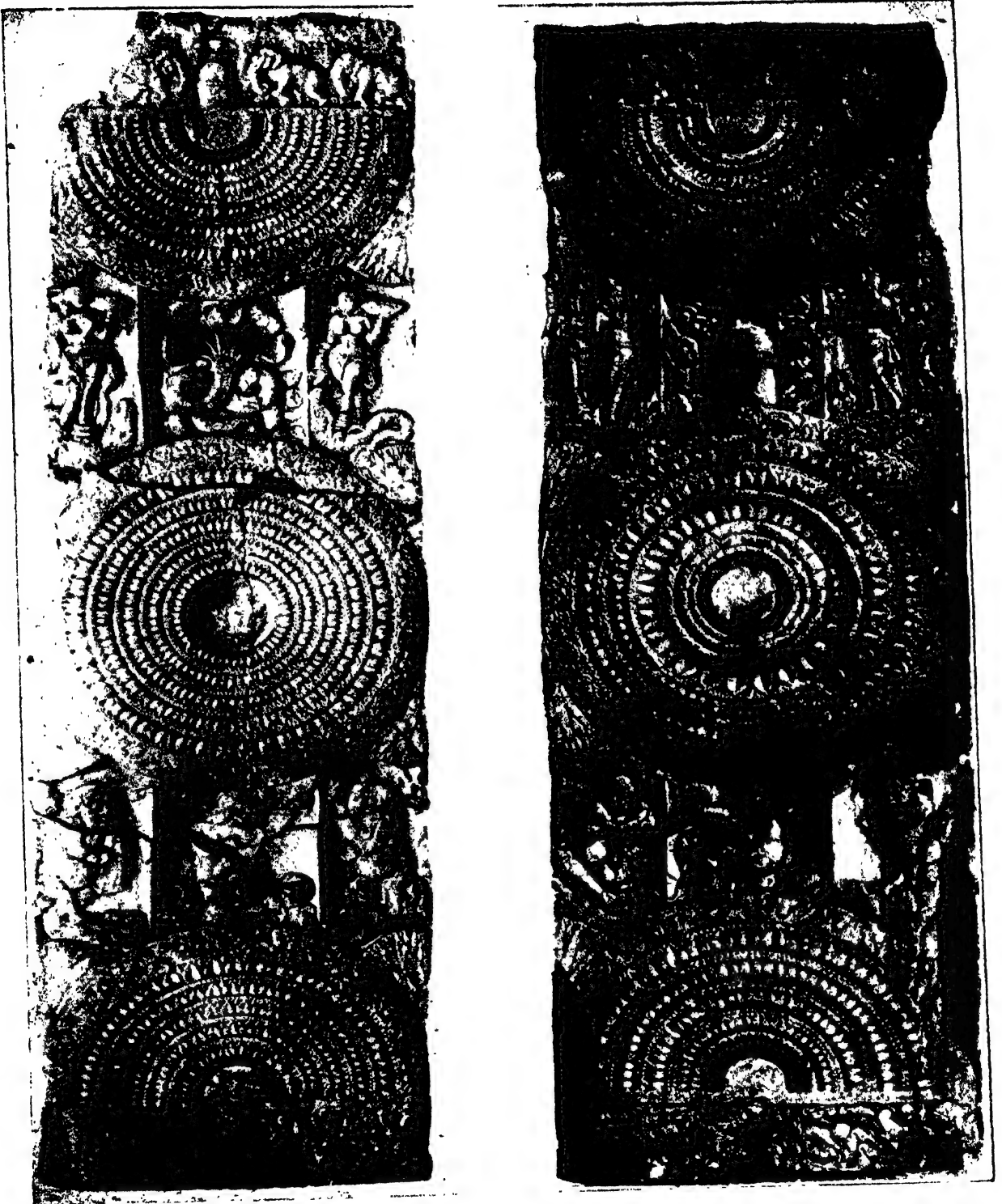
కలియుగ ధర్మము

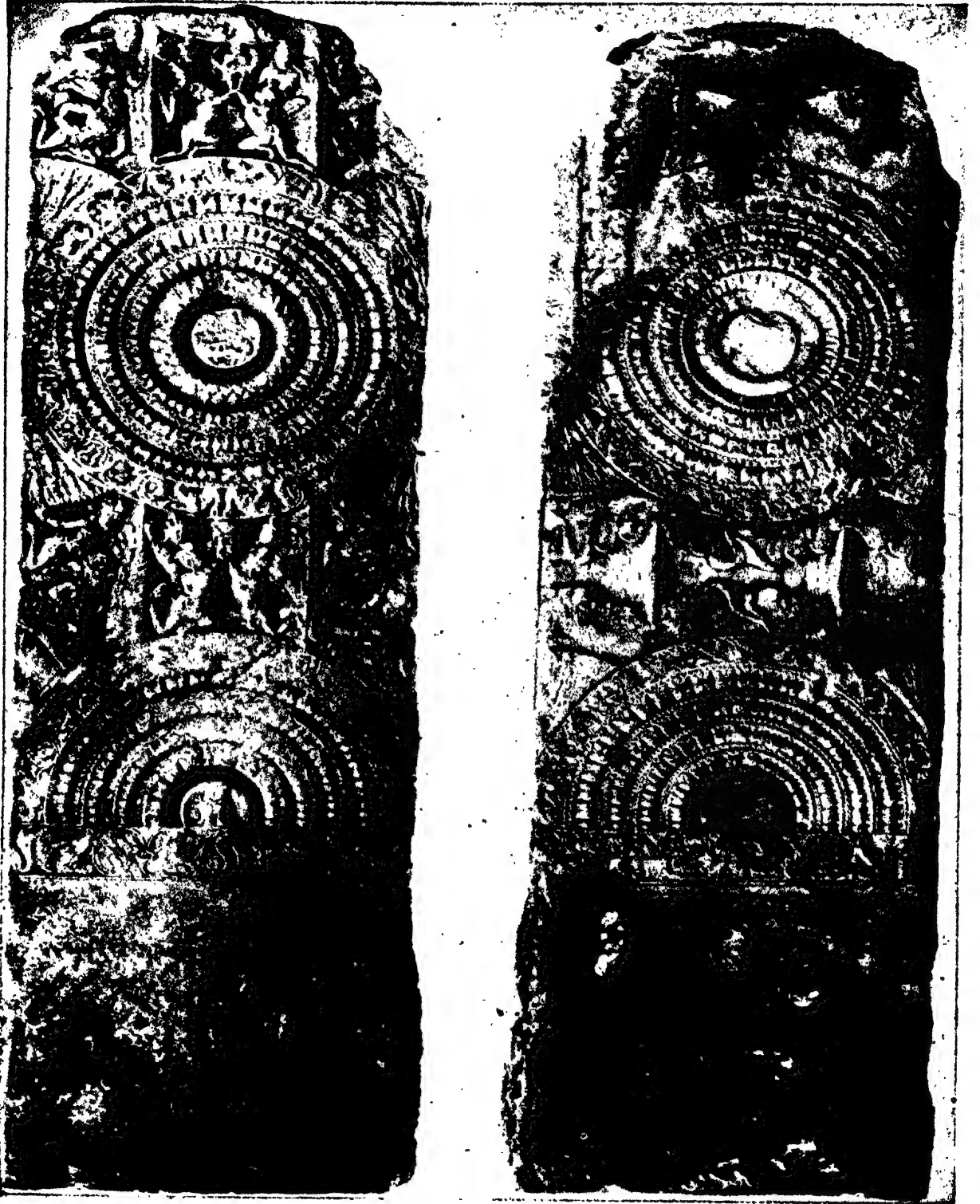
ధర్మము అనగా ఎవరిపనిని వారు దాతృత్వమువ్వారా నిర్వర్తించుట. దాతృత్వమునగా ధనమునే యితరులకు దానముచేయ నక్కరలేదు. దాతృత్వములోనే త్యాగము, నియామకత్వము నిమిడియున్నవి. ఈరెండు పనులను చేసిన నదియు దాతృత్వమే యనబడును. దాతృత్వమును నిలబరించిన మానవుడు పై తికముగన, సాంఘికముగను, ఆధ్యాత్మికముగను నభివృద్ధిసాందగ్యులగువాడని చెప్పవచ్చును.

హిందూదేశమునను దాతృత్వమునకు ప్రపంచముంతటిలోను పురాతనమునుండియు ప్రఖ్యాతినిగాంచెను. హిందూమతమునను దాతృత్వమే. ఇర్షమనకు నెనడైనను మనపూర్వీకులైన హిందువులందరు దాతృత్వమును ఆచరించిన వారే యని దేశీయచరిత్రలందల నే కనబడుచున్నది. మనహైందవుల దాతృత్వమువల్లనే పరదేశీయులు భారతదేశములో నడుగుపెట్టుటయు, క్రమేణ రాజ్యాధిపతులగుటయు సంభవించినది. పరదేశీయులతో సంబంధము కలిగినది గావున మనముకూడ దేశకాలపాత్రల ననుసరించి నడవక తప్పనిసరి యగుచున్నది. ఆంగ్లేయుల పరిపాలనవల్లనే భారతీయులకు సహజముగా నుండే స్వాధీనత్వము, భక్తి, సాంఘిక సేవ పరస్పరసహాయమునవి కొంతవరకు నశించినవని చెప్పక తప్పదు. ఆంగ్లేయపరిపాలనవల్లనే అనాత్మవాదము, ధనకాంక్ష, అధికారి, మున్నగునవి అబ్బుచున్నవి. ఈ పాశ్చాత్య నాగరికత్వమునే తీవ్రమును గడపుటెటుల అనుసమన్వయపెట్టినది. ప్రస్తుతము అడులులోనున్న ప్రాపంచిక నాగరికత సంపర్కమువల్లనే దాతృత్వము అను దానికి నూతన మార్పు వచ్చినది. ప్రస్తుతదేశకాల పాత్రలనుబట్టి దాతృత్వమునంద భీమావ్యాపారము (ఇన్సూరెన్సు) అనుషేధతో నున్నది. ప్రపంచకమం దంతటను నీవ్యాపారము విలయశీలకవలె నట్లుకొనిపోవుచున్నది. భీమాచేసిన ప్రతిమనిషి తనకటుంబమునకు, మానవసంఘమునకు, దేశముయొక్క ఆర్థికాభివృద్ధికి ఉపకారమును నూతనయుగములో చేసినవాడగుచున్నాడు. భీమావ్యాపారమునందే దాతృత్వవ్యాపారము ప్రస్తుతములో మరొకటి యేదియు లేదు. భారతదేశము మరల తన పూర్వపు దాతృత్వమును జ్ఞాపకముజేసికొని యీనూతనదాతృత్వములో పాల్గొని యావద్భారతముయొక్క ఆర్థికసాంఘిక సమస్యలను పరిష్కరించు గాక!

శ్రీ శివాజీ మహారాజు

అమరావతీస్తూపము

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

స్తూపము

స్తూప మనగా మట్టిదిబ్బ; కాని ప్రతి మట్టిదిబ్బకు స్తూపమను పేరు లేదు. బౌద్ధవాఙ్మయమున స్తూపమునకు శారీరకచైత్యమని పేరు. శారీరకచైత్యమనగా నిర్వాణము నొందినబుద్ధుని యస్థికలనుగాని, భస్మమునుగాని భద్రపఱచియుంచుట కగు నొక సమాధిసంకీర్తన నిర్వాణము. ఈవిధమైన నిర్వాణములకు నేపాళ దేశమున చైత్యములని పేరు. వీటినే బంమలో 'వెగోడా' అనియు, సింహళమున "దాగబ" (వ్యావహారికమున దాగోబా) అనియు నందురు. "దాగబ" యననది 'ధాతు గర్భ' యనుదాని తద్భవము. అప్రత్యక్షవశేషములను భద్రపఱచి యుంచునట్టి నిర్వాణభాగమునే 'దాగబ' యందురు. దానిపైన కప్పబడునట్టి దిబ్బకే స్తూపమని పేరు. అయితే, యిటీవల ఈ రెండుభాగములకును కలిసియే స్తూపమను వ్యావహారికనామము చెల్లుచున్నది. కాని కాలక్రమమున ఒక బుద్ధభగవానుని యొక్కయే కాక బౌద్ధమత ధర్మప్రచారకులైన వారిలో మహానీయులకు సంబంధించిన అవశేషములను కూడ ఈ రీతిని భద్రపఱచియుంచి స్తూపములను నిర్మించుటయు కలదు. ఇట్టి నిర్వాణములలో బుద్ధునియొక్కగాని, లేక సుప్రసిద్ధులును, ఋషితుల్యులుఅయిన బౌద్ధమహాత్ములయొక్క కాని ఎముకయో, దంతమో, భిక్షుపాత్రమో, తలవెండ్రుకయో ఏదోయొకటి యుండును. ఇట్టి వాటితో కూడిన దిబ్బకే స్తూపమనువేరు ఇప్పుడు రూఢముగ వాడుచున్నారు. ఇట్టి స్తూపములు ఆంధ్రదేశమున, అందు

ముఖ్యముగ కృష్ణానదీతీరమున చాల గలవు. తమ మతమునకు సంబంధించిన నిర్వాణము లగుటచే బౌద్ధులకు ఇవియన్న అత్యంతభక్తి గౌరవములు. దానంజేసియే బౌద్ధులు ఇట్టినిర్వాణములను వట్టి మట్టిదిబ్బలుగనే వదలివేయక, హిందువులు తమ దేవాలయములకు వలెనే, వారును వాటికి చిన్నెలును వన్నెలునుబెట్టి, చూడముచ్చటయిన రకరకముల శిల్ప చిత్రములతో తీర్చిదిద్ది వాటిని కడుమనోహరముగ నిర్మించియున్నారు. ఇట్టి నిర్వాణము లొకవిధముగ బుద్ధనిర్వాణమునాటినుండియు ఉండిన వగుటచేత "బుద్ధ, ధర్మ, సంఘము"లను త్రితత్వములను ఆరాధించు పరమభక్తులైన బౌద్ధుల సిద్ధపాస్తముల స్తూపనిర్వాణ మొకకళమై క్రమక్రమాభివృద్ధిని గాంచెను. ఇందునుబట్టి అతిపురాతనములైన స్తూపములకును, అటులేనావాతిస్తూపములకును నిర్వాణకళలో కొంత పరిణామ ముండుటచేత కొన్ని కొన్ని వ్యత్యాసములు కాన్పించును.¹

అందములైన బామ్మలు, అలంకారములతో చెక్కిన సుందరములైన విగ్రహములు, పనివాని తనము చూపుచు చేయబడిన ముచ్చటయిన కర్రపని, చేతితో వ్రాసిన సుందరములైన చిత్రములు - నేత్రేంద్రియతర్పణములైన యిట్టివన్నచో బౌద్ధభిక్షువులును, భిక్షుణులునుగూడ అట్టి రంగులమెఱుపులు, కనులు కోరగించు అట్టిరూపములు ఉన్నచోటికి పోరాదను బుద్ధుని యుపదేశములు బౌద్ధమతగ్రంథములలోనే యున్నప్పటికి బౌద్ధమతావలంబకుల నిష్కలుషహృదయములు లోక

1. స్తూపముల ప్రాథమిక స్వరూపములు, తరువాత నవి పొందిన యభివృద్ధులు - వీటినిగురించి ఆర్. డి. బెనర్జీ గారు 'హిందూ ఆరియన్స్' పత్రికలో ఒక చక్కనివ్యాసము వ్రాసియున్నారు. ఇందునుగురించి విశేషము తెలిసికొనగోరువారు అది చదువదగును.

మును తరింపజేయ నవతరించిన ప్రేమావధియగు తమ బుద్ధ భగవానునియెడ భక్తిరసప్రపూర్ణములై వారిని ఆరాధకులుగ దిద్దెను. ఈరీతిని కాలక్రమమున భక్తి రహితమైనమతమున భక్తియు, ఆరాధనారహితమైన మతమున ఆరాధనయు మొలకలెత్తి ఆదిబౌద్ధముయొక్క స్వరూపస్వభావములను సంపూర్తిగ మార్చివేసెను. బౌద్ధ మతము భక్తిమతముగ మారిననాటినుండియే శిల్పకళలో బుద్ధునికి రూప మేర్పడినది. అంతకుపూర్వము శిల్పము లలో బుద్ధుని జూపవలసినవచ్చినప్పుడు భౌతికప్రపంచపు కొలతలకు లోనైన నామరూపములనుండి ఆమహాత్ముడు విమోచనము—నిర్వాణము—పొందెనని తెలుపుటకు గుర్తుగ అచ్చటి స్థలమును ఖాళీగ ఉంచువారు. బుద్ధచిత్ర ముండవలసినచోట దాని యభావమే పై నుడివిన యట్టి భావమునకు చిహ్నముగ నుండెడిది. క్రమక్రమ ముగ నీస్థలమును శ్రీపాదములు (బుద్ధభగవానుని పాదములు) ఆక్రమించినవి. మరికొంతకాలమునకు బుద్ధ రూపమే చిత్రిత మగుచుండెను. శిల్పులు ప్రధాన ముగ ప్రజలలో మతవిషయకమైన ప్రబోధమును గలిగించుటకొఱకును, బుద్ధభగవానుని ఘనతను దెల్పు గాథ లను చిత్రించి తన్మూలమున బౌద్ధమత వ్యాపనము నేయుటకొఱకును స్తూపశిల్పమును వినియోగించువారు. రామాయణ మహాభారత గాథలవలెనే బౌద్ధగాథలును చాల కలవు. మొట్టమొదట ఇట్టిగాథలు చాలతక్కువగ ఉండెడివి. కాని బౌద్ధమతము భక్తిమతముగ మారినకొద్ది ఇట్టిగాథలునుసంఖ్యాతీతములయ్యెను. సిద్ధార్థుడు(మతమును కనిపెట్టకపూర్వముబుద్ధునికిగలపేరు) తొలుత బోధిసత్త్వు డుగ పెక్కుజన్మములెత్తి దయ, అహింస, ప్రేమలకునిదాన ముగ తనజీవితమును గడవెననితెలుపు అట్టిగాథలనే జాతక కథ లందురు. ఇవియే బుద్ధునిపూర్వజన్మవృత్తాంతములు. ప్రపంచవాఙ్మయములోని కథావళిలోనికెల్ల ఈ జాతక కథావళియే కడుంగడు ప్రాచీనమైనదనియే కాక, ఐరో పీయ ప్రాచీనవాఙ్మయములోని చాలకథలకుగూడ ఆక రము లిందే కలవనియు భారతీయ, విదేశీయ ప్రాచ్య పరిశోధకపండితులెల్లరును అభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు.

ఈ జాతకకథలే స్తూపశిల్పమున ప్రధానశిల్పచిత్రములు. అంతేకాక, విష్ణ్వాలయమున నేడు రామాయణగాథలును, శివాలయమున శైవగాథలును చిత్రింపబడునట్లే నాడు స్తూపములమీద జాతకకథలనుమాత్రమే కాక బుద్ధుని జీవితకథలనుగూడ చిత్రించుచుండువారు. బౌద్ధస్తూప మీ విధమైన శిల్పములతో చూచుటకు నేత్రపర్వమై యల రాచుచుండెడిది. సిద్ధహస్తమైన శిల్పులు తమబుద్ధిని, ప్రజ్ఞను సమస్తము భగవదర్పితముచేసి శిల్పకళాయాప ముననే భగవానుని ఉపాసించువారు.

అమరావతీస్తూపము : చరిత్ర

అట్టి యుపాసకులు బుద్ధభగవానుని పాదపీఠిని కానుకగా సమర్పించిన పూజాకుసుమములలో అమరా వతీస్తూప మొకటి. ఇది ఎప్పుడు నిర్మితమైనదో స్పష్ట ముగ దెలిసికొనుటకు మన కాధారములు లేవు; కాని బౌద్ధమతము హిందూదేశమునందంతట వ్యాపించినది అశోకచక్రవర్తికాలములోనే. ఈతనికాలములోనే ఇతని రాజధానియైన పాటలీపుత్రమున మూడవ బౌద్ధమహా సభ జరిగెను. ఈ చక్రవర్తికి పూర్వమునుండియు బౌద్ధు లలో బౌద్ధులకు కొన్ని మతవిషయములను గురించి పోరపులు సంభవించి హృదయములలో అగ్ని రగులు చుండెను. అశోకచక్రవర్తి చీలిపోవనున్న సంఘమును ఏకీకరించుటకై చాల పని చేసెను గాని కార్యము లేక పోయెను. పాటలీపుత్రమున జరిగిన సభానంతరము బౌద్ధ సంఘమున చీలిక యేర్పడెను. ఈచీలిక యేర్పడుటకుకార ణము మతాచార వ్యవహారములను గురించిన దశవస్తువు లను (దశవత్థాని) గురించి యని కొందఱును, మహాదేవ భిక్షునయొక్క పంచవిషయములను గురించి యని కొంద ఱును చెప్పుదురు. ఈవివాదమునకు పర్యవసానముగ అర్హ! తులు(భేరులు-స్థవిరులు) ఒకపక్షమును, బౌద్ధసాంఘికులు (వీరివాదము నంగీకరించినవారిలో కొందఱు అర్హతులును కలరని తెలియుచున్నది) ఒకపక్షమునైరి. 'భేరవాదము' నకు ప్రతికూలమైన సాంఘికవాదము నంగీకరించినవారలే

‘మహాసాంఘికు’ లనబరగుచున్నారు. నాటినుండి పాటలీ పుత్రము మహాసాంఘికులకు ప్రధానస్థల మయ్యెను.

పాటలీపుత్రసభానంతరము అశోకచక్రవర్తి బౌద్ధ మతమును దేశదేశముల వ్యాపింపజేయుటకై మతబోధ కులను బంపెను. బౌద్ధమతవ్యాపనమునకై చక్రవర్తి యాజ్ఞ శిరసావహించి దేశాంతరముల కరిగిన మత బోధకులు మాగధులకు దెలియవచ్చినవారు వీరు :

౧. కాశ్మీర గాంధారములకు “మజ్జింతిక” భిక్షువు.
౨. మహిషమంజలము (ఆంధ్ర, మైసూరు దేశములు) నకు వెళ్లినవాడు “మహాదేవ” భిక్షువు.
౩. “వనవాసి” (రాజపుత్రస్థానము?) “రక్తిత” భిక్షువు.
౪. “అపరాంతక”మునకు “ధమ్మరక్తిత” భిక్షువు.
౫. “మహారత్త”మునకు “మహాధమ్మరక్తిత” భిక్షువు.
౬. “యవనలోక”మునకు “మహారక్తిత” భిక్షువు.
౭. “హిమవంతపాద”మునకు “మజ్జిమ”, “కస్స పు”లు.
౮. “సువల్లభూమి”కి “సోణక”, “ఉత్తరు”లు.
౯. “తాంబపణ్ణి”కి “మహింద” భిక్షువు.

ఈ పై విషయముల వలన ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమతము అశోకచక్రవర్తి నాటినుండి నెలకొన్న దనియు, మతబోధకుడు “మహాదేవు” డనియు, వచ్చిన మతము మహాసాంఘికవాదమునకు సంబంధించిన బౌద్ధమతమనియు తేలుచున్నది.

కాని అశోకుని కాలమునుండియు ఇది ఆంధ్ర దేశమున బాగుగ వర్ధిల్లినట్లు కాన్పించదు. దీక్షిని త్వరితముగనే అంతరాయము సంభవించెను. అశోకుని యనంతరము మగధను పాలించిన ‘కునాల’, ‘దశరథు’ల పెనుక ‘సంక్రతి’ రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతడు జయ స్వాలుండుతుల పరిగణనము ప్రకారము క్రీ. పూ. ౨౨౦ మొదలు ౨౧౦ వరకు రాజ్యముచేసెను. పేమ

చంద్రుని ‘ఐరిశిష్టపర్వము’ ననుసరించి అశోకచక్రవర్తికి బౌద్ధమతమున నెట్టి విఠితాభినివేశ ముండెనో అట్లే యీతనికి జైనమతమును అంతటి యభినివేశ ముండె ననియు, అశోకునివలెనే ఈతడును జైనమతవ్యాపన మునకై ఆంధ్ర, ద్రమిళ దేశములకు మతబోధకుల నంపి యచ్చట జైనమతమును వ్యాపింపజేసెననియు తెలియు చున్నది. అశోకచక్రవర్తి మరణానంతరము ఆంధ్రులు మగధసామ్రాజ్యమునకు లోబడియుండిరో లేనో తెలి యదు కాని, ఆంధ్రదేశమున జైనమతమును వ్యాపింప జేయుటకై ‘సంక్రతి’ చేసిన ప్రయత్నములమూలమున — జైనమతము ఆంధ్రదేశమున బాగుగ వ్యాపించినను వ్యాపింపకపోయినను — మహాదేవభిక్షువు తలపెట్టిన బౌద్ధ మతవ్యాపన కార్యమునకు కొంతవఱ కమునను అంత రాయము కలిగియుండునని మూహింప సవకాశము కలదు. ‘సంక్రతి’ ప్రయత్నముల మూలమున ఆంధ్రదేశ మున జైనమతము బాగుగ వర్ధిల్లినదో లేదో తెలిసి కొనుట కాధారములు చాలవుకాని, బౌద్ధమతము తాత్కాలికముగ కొంతయణిగియుండినను తరువాత అనతి కాలముననే విజృంభించి యుండెననుటకు బౌద్ధవాజ్మ యమున, అమరావతీస్తూపశిల్పమునే మనకు తార్కాణములు.

ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమత మెప్పుడు ప్రారంభ మైనదియు మనకుస్పష్టముగ దెలియుచు నేయున్నది. కాని అమరావతీస్తూప మెప్పుడు నిర్మింపబడినదియు దెలిసికొను టకుమాత్రము ఆధారములు లేవు. ఈస్తూప నిర్మాత అశోకుడే యని కొంద అందురు. అశోకుడు స్తూప మును నిర్మించినను నిర్మింపకపోయినను, ఆచక్రవర్తి యీ నిర్మాణమునకు దన సంపూర్ణాదరము నొసంగి యీ సంస్థను పోషించుచుండెనని తెలుపువారు కొందఱుకలరు. ఇవియన్నియు అశోకచక్రవర్తియొక్క బౌద్ధమతాభిమాన మునుబట్టి చెప్ప గాథలే కాని ఆధారసహితములైనవి కావు. ఒక్క అశోకచక్రవర్తియే కాక బుద్ధభగవానుని భక్తులు చాలమంది చాలచోట్ల స్తూపము లనేకములు నిర్మించినట్లు బౌద్ధగాథలు కలవు. స్తూపనిర్మాణము రాను

ఆంధ్రపత్రిక

రాను బుద్ధధగవత్ప్రీత్యర్థముగ నమర్పించు నొక కానుక యయ్యెను. పెద్దపెద్ద స్తూపములకడ ఈవిధమున కానుకలుగ లేదని చిన్నచిన్నస్తూపము లెన్నియో యుండి కనట్లు మనకు దెలియుచున్నది. అశోకచక్రవర్తి దీనిని నిర్మించెనని చెప్పటకు ఆధారములు కానరానందున ఇది యాతనివని కాదనియే నమ్ముట యుక్తము.

అయితే ఇది అశోకచక్రవర్తికి తరువాతయైనను క్రీస్తుపూర్వము నిర్మింపబడినదా? క్రీస్తుతరువాత నిర్మింపబడినదా? ఇది మనము తేల్చవలసియుండును.

చాలమంది యీస్తూపము క్రీస్తుపూర్వమే నిర్మింపబడినదనియు, ప్రాయికముగ ౨౦౦ సం.ల ప్రాంతమున గట్టబడి యుండవచ్చుననియు దెలిసియున్నారు. ఇట్లు చెప్పటకు వారికి స్తూపనిర్మాణకళాశిల్పమే ఆధారము. నిర్మాణ శిల్పకళలో ప్రాథమిక స్తూపములకును, తరువాతిస్తూపములకును చాల వ్యత్యాసము లుండునని యిదివరకే చెప్పబడియున్నది. శిల్పకళలోని ఈవిధములైన వ్యత్యాసముల ననుసరించియే క్రీ. పూ. నిర్మితమైన ప్రాథమిక స్తూప మొకటి తప్పక యుండెననియు, కాలక్రమమున ఆ యనలుస్తూపమునకు చాల నిర్మాణములు చేర్చబడినవనియు చెప్పట కవకాశము కలుగుచున్నది. స్తూప నిర్మాణకళలోనే కాక చిత్రశిల్పమునగూడ పరిణామము కలిగెను. ఈవిధమైన పరిణామము ననుసరించుకొనడ ప్రాచీనమైనవి కొన్నియు, అర్వాచీనమైనవి కొన్నియు శిల్పములు కలవని తజ్ఞులు తేల్చియున్నారు.

ఇందువల్ల క్రీస్తుపూర్వము ప్రాచీనకాలముననే అనలు స్తూపము అమరావతిలో వెలసినదని తెలిసినను దీనికాలమును స్పష్టముగ నిర్ణయింప వీలగుటలేదు. కాని క్రీ. పూ. ౨౦౦ ల ప్రాంతమున ధనకటకము రాజధానిగ ఆంధ్రదేశము నాంధ్రరాజులు పరిపాలించుచుండినప్పుడే ఇది కట్టబడినట్లు పెక్కురుచెప్పుచున్నారు. బర్టన్ మొదలైన పండితులు ఈస్తూపమును గురించి ఉద్భోధములు వ్రాసి, నిర్మాణసముదాయమున ఏవేవి ప్రాచీనములో, ఏవేవి

అర్వాచీనములో నిరూపించియున్నారు. ఇట్టి నిరూపణమున వారికి శాసనములుకూడ గొంతవఱకు తోడ్పడినవి. కొన్ని నిర్మాణములమీది శాసనములు కొన్ని “హార్యలిపి” (అనగా అశోకచక్రవర్తి శాసనములలోని లిపి)కి ఇంచుక చేరికయైన లిపిలో నుండుటచేత, అట్టి శాసనములు గల నిర్మాణములు స్తూపనిర్మాణసముదయ మంతటిలో కడుప్రాచీనములై యుండవలయు నని నిశ్చయింపబడెను. ఈస్తూపము క్రీ. పూ. ౨౦౦ల ప్రాంతమున ఆంధ్రులకాలములో నిర్మితమైన స్థూపింప బడుచున్నను, ఈవిధమైన యభిప్రాయమును సప్రమాణముగ రుజువుచేయుటకు మొదటి ఆంధ్రరాజుల శాసనము లేవియు ప్రాచీననిర్మాణము లన్నవాటిమీద కానరాలేదు; కాని గౌతమీపుత్ర శ్రీ సాతకర్ణి యొక్క కొడుకైన వాసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమావినుండి కడపటి యాంధ్రరాజుల శాసనములు అరుదుగనే యైనను కాన్పించుచునే యున్నవి. స్తూపనిర్మాణసముదయ మంతటిలో అర్వాచీననిర్మాణములే ఎక్కువగ నుండినట్లు పరిశీలనముమీద తేలుచుండినందున ఈ స్తూపము నిర్మితమైన మొదటి రోజులలోకంటె తరువాతనే పేరును పెంపునుగాంచి జగదానందకర మయ్యెనని యూహింపవచ్చును.

మహాచైత్యము : చైత్యకులు

మహాచేపునినాటినుండియు ఇది మహాసాంఘికులకు ప్రధానమైన పవిత్రస్థలముగనే యుండెను. శాసనములలో ఇది “చెతికియానం నికాయన” “మహాచెతికియ” మని పేర్కొనబడి యున్నది; అనగా “చైత్యకనికాయము” యొక్క “మహాచైత్య” మని యర్థము. “చైత్యశాల”కు సంబంధించిన బౌద్ధసంఘమునకే “చైత్యకనికాయ” మని పేరు. ఈచైత్యశాలానంధానకుడు “మహాదేవుడే” యని “టిబెట్” బౌద్ధగ్రంథములుకూడ దెలుపుచున్నవి. అందువలన మహాసాంఘికులలో “చైత్యకు” లొక్కరని తెలియుచున్నది. వీరిసంఘమును దాక్షిణాత్య బౌద్ధులు “చైత్యవాద” సంఘమనియు, ఉత్తరాదిబౌద్ధులు

“చైత్యశాల” సంఘమనియు వ్యవహరించు చుండువారు.

పూర్వశాల : అపరశాల

కృష్ణానదీతీరమున ఆంధ్రరాజులకు రాజధాని యైన ధనకటకమునకు పశ్చిమమునగూడ పూర్వదిశనున్న మహాచైత్యమువలెనే మఱియొక మహాచైత్యము వెలసినది. అదియు మహాసాంఘికులైన చైత్యకులయొక్క నివాసమే. ధాన్యకటకరాజధాని కపరదిశ నామహాచైత్యము వెలసిననాటినుండి అచ్చటి బౌద్ధసంఘమునకు “అపరశాల” సంఘమనియు, ధాన్యకటకమునకు తూర్పుననున్న మహాచైత్యమునకు సంబంధించిన బౌద్ధసంఘమునకు “పూర్వశాల” సంఘమనియు పేర్లు కలిగెను. అందువలన ధాన్యకటకమునకు పశ్చిమముననున్న మహాచైత్యవిహారము “అపరశాల” యనియు, అందలి బౌద్ధులు “అపరశాలికు”లనియు, ధాన్యకటకమునకు తూర్పుననున్న మహాచైత్యవిహారము “పూర్వశాల” యనియు, అందలి బౌద్ధులు “పూర్వశాలికు”లనియు వ్యావహారిక నామ మేర్పడెను. వీరి లెల్లరు మహాచైత్యకులే. “పూర్వాపరశాలల ననుసరించి వీరు రెండు తెగలుగ చీలిపోయిరి. ఈ “పూర్వాపరశాలలు” రెంటిలో అశోకవర్ధన ప్రేషణమున దక్షిణదిశాగతుడైన మహాదేవాచార్యు

లచే మున్ముందు సంస్థాపితమైనది “పూర్వశాల” యేయని మనకు బౌద్ధగ్రంథముల ప్రమాణమే కలదు. “పూర్వశాల”, “అపరశాల” పదములు రెండును శాసనములలో “పువనలియ”¹, “అపరనలియ” లేక “అపరమహావననలియ” అనురూపములతో వచ్చును. “అపరనలియ” అనగా “అపరశాల” యనియు, “అపరమహావననలియ” యన “అపరమహాచైత్యశాల” యనియు అర్థము. “వన” యను పదమునకు చైత్యమనునర్థమున బౌద్ధవాఙ్మయమున ప్రయోగములు కలవు. పూర్వాపరశాలాసంఘములు కాలక్రమమున మరల “రాజగిరికు” లనియు, “సిద్ధాంతికు” లనియు రెండు తెగలుగ విడిపోయెను. మొత్తముమీద ఇచ్చటి “మహాసాంఘికులు” అయిదు తెగలుగ విడిపోయి రని కొందఱు అందురు. వారి ప్రకారము పూర్వాపరశాలికులు కాక తక్కిన మూడు తెగలు ఇవి : హైమవతులు, (౨) లోకోత్తరవాదులు, (౩) ప్రజ్ఞప్తివాదులు. ఈ తెగలను గురించియు, ఈ సంఘములను గురించియు నిచట ఇప్పుడు వ్రాయుట అప్రస్తుతము; కాని వీరందఱునుకూడ మహాసాంఘికులే యనియు, అందును మహాచైత్యకసంఘములోనివారే యనియు మాత్రము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలయును. పూర్వశాలామహాచైత్య

1. శాసనములలోను, వాఙ్మయములలోను నచ్చు ఈపదముల యప్రాకృతిరూపములు “పూర్వశైల”, “అపరశైల” ములుగా విడిచి యుండునట్లు, స్వదేశీయులైన ప్రాచ్యపరిశోధకపండితులు నిర్ధారించియున్నారు. అమరావతిదగ్గర ‘శైలము’ (కొండ-ట్ట) ఏమియు లేక పోవుచేత అచ్చటి మహాచైత్యమునకు “పూర్వశైల” నామము పరిపడదనియు, ‘సేలియ’ అనుదాని సంస్కృతిరూప మొకచో ‘శాల’ యే యుండవగునీమో యనియు, అందువలన “పూర్వశైల” మనియు, “అపరశైల” మనియు ఇంతవరకు పగంపరాగతముగ వ్యవహరింపబడు చుచున్నచుండినవి. ప్రాయీకముగ “పూర్వశాల”, “అపరశాల” లుగ సంస్కరింపదగియుండుననియు, “ఘంటశాల” యనునదికూడ ప్రాకృతమున “కంటకసేల” యనియున్నదనియు, దానిని ఇచ్చటి “ఘంటశాల” గా గుర్తించియున్నారనియు, కాని ఘంటశాలయొద్ద-అది “శైల” మనుటకు-అన్నట్లు కొండకాని గుట్టకాని లేదనియు, ఈ కారణముల ననుసరించి పూర్వశైల, అపరశైల, కంటకశైలములలోని ద్వితీయపదము, శైల అయి యుండదనియు, అది ‘శాల’ కాదనననియు సంభావనాసందర్భమున మన్నిత్రులైన శ్రీయుత వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు రొక్కప్పుడు నాతో చెప్పియున్నారు. ఇటీవల నీ “అమరావతీస్తూపము” ను గురించిన పరిశోధనకై గ్రంథములు చదువునప్పుడు పరిశోధకులైన బౌద్ధ పండితులే పూర్వాపరచైత్య బౌద్ధసంఘములను “పూర్వశాలికులు” (శైలకులు కారు) గను, “అపరశాలికులు” (శైలకులు కారు) గను వ్రాసియుండుటచేత శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చెప్పినదే సత్యమగునీమో యని నాకుకూడ గొంతనమ్మకము కలిగి నేనును “పూర్వశాల”, “అపరశాల” అనునామములనే వాడియున్నాను. అదియునుంగాక, ‘కంటకసేల’ అనుపదమే ఒక ప్రాకృతిశాసనమున “కంటకసాల” రూపమున గనబడుచున్నది. అయినను ఈ విషయమున నింకను పరిశోధన జరుగవలసియున్నది. యథోచితసంభావనా సందర్భమునందలి విషయములను వారి యనుమతిలేకయే యిచ్చట వెలిబుచ్చినందులకు శ్రీ శాస్త్రిగారు నన్ను మన్నింప బ్రార్థితులు.

మును, అజరశాలామహాచైత్యమునే కాక వేటాకచైత్యము “కంటకశాల”యొద్ద గూడ నున్నట్లు శాసనములు పేర్కొనుచున్నవి. అదికూడ “మహాచైత్యము”గనే పేర్కొనబడియున్నది. దీని సనుసరించి చూచినచో దూరముగనైన నేమి, దగ్గరనైన నేమి, కృష్ణానదీతీరమున నాడువెలసిన వన్నియు మహాచైత్యమునకు సంబంధించిన విహారములే యనియు, దానందేశ్వరయే యచ్చటచ్చటి సిర్మాణములకు “మహాచైత్య” నామము పొందింపబడెననియు నూహింప నవకాశము కలుగుచున్నది. వీటిలో మనకిప్పటికి తెలిసినంతవఱకు పూర్వాపరమహాచైత్యములు కడుప్రసిద్ధమైనవి. పూర్వమహాచైత్యమున కించుక తరువాతిదైనను అజరమహాచైత్యముకూడ అనతికాలముననే ప్రసిద్ధి నంది మహాసాంఘికబౌద్ధులకు విశ్రేష్ట మయ్యెను.

అమరావతీస్తూపము: పేరుపెంపులు

అమరావతీస్తూపచిత్రములలో కడు ప్రాచీనములైనవి అరుదుగను, అర్వాచీనములైనవి (ఈవ్యాసమున అర్వాచీనము అనగా అసలుస్తూపము నిర్మితమైన రెండు వందల సంవత్సరములకు తరువాతివి అని యర్థముచేసికో దగును)నిక్కువగనుగాన్పించుటచేత అసలుస్తూపము నిర్మితమైన మొదటినాళ్లకంటెను దరువాతనే సుప్రసిద్ధ బౌద్ధ శ్రేష్ట మయ్యెనని నిశ్చయింపగును. మొదటి ‘దశ’లలో వైనను నీనికి అంత గొప్పభ్యాతి లేకపోలేదు. ఇందుకు సింహళ దేశచరిత్రలే యాధారము. “తాంబపన్నీ”కి (బౌద్ధవాఙ్మయమున సింహళ స్తూపమునకు “తాంబపన్నీ” యని పేరు) రాజైన “దుట్టగామణి” అనురాధపురమున “మహాభూష” (ర్వాక వెల్లి మహాస్తూప)మును నిర్మించు సందర్భమున హిందూదేశములోని వేటువేటు ప్రాంతమునుండి అర్హతులు, శ్రమణులు, భిక్షువులు వే కొని

బౌద్ధసాంఘికులతో నచ్చటికి వెల్లిరట. ఇట్టివారిలో మహా ఋషి (అర్హతుడు) మహాదేవు డొకడు. ఇతడు “పల్లవ భాగ”మునుండి నాలుగులక్షల అరువదివేల భిక్షువులతో అచ్చటికి వెల్లెనట. ఇంతమంది నిజముగా అచ్చటికి వెల్లెనను వెళ్లకపోయినను ఇంతమంది పచ్చిరని చెప్పబడు “పల్లవభాగము”న బౌద్ధమతము చాల నభివృద్ధి దశలో నుండినట్లు తెలిసికొనుటకు మాత్ర మీసంఖ్యలు తోడ్పడుచున్నవి. ఈ “పల్లవభాగ” మెచ్చటిది? విషయము, నాడు, దేశవిభాగము అనుసర్థమున “భాగ” పదము వాడుకలో నుండినట్లు ప్రాచీన శాసనములవలన మనకు దెలియుచున్నది. (చూడు: ఉదాహరణములు: మహేంద్ర భాగము; కవచ కారభాగము; హోమనిభాగము మొదలైనవి)

ఇందువలన “పల్లవభాగ(భాగ)” మనునది పల్లవ దేశమనికాని, పల్లవవిషయమనికాని, లేకపల్లవనాడని కాని అర్థము చెప్పకొనవలసియుండును. ఇప్పటి “పలనా”డనునది “పల్లవనాడే” యని కొందఱు చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. అందువల్ల “పల్లవభాగము” ఇప్పటి “పలనాడే” యని నిశ్చయింపవచ్చును. ధాన్యకటకము “పల్లవపరిపాలిత దేశము”న నుండినట్లు హింప నాధారములు కలవు. ఈ కారణములచేత అమరావతీస్తూపము నిర్మితమైన మొదటి ‘దశ’లలో వైనను ప్రఖ్యాతి గాంచకపోలేదని నిశ్చయింపవచ్చును. కాని స్తూపనిర్మాణములు వృద్ధిమై అది పెంపును గాంచినదిమాత్రము అసలు స్తూపము నిర్మితమైన ౨౦౦ల సంవత్సరములకే యని చెప్పవచ్చును. అమరావతీ స్తూపమునందలి ప్రాచీన, అర్వాచీన శిల్పపద్ధతి యిట్టి యూహ కెడమిచ్చుచున్నది.

మహాయాన, సీనయానములు

బౌద్ధగుతమునం దదృఢతఁగిరివర్తనము జరిగిన కాలమును, ఈస్తూపము పెంపుచెందినకాలము నిఱచుమించుగ నొక్కటే. ఇందువలన అఁగిరివర్తనమునకును, ఈ పెంపు

1. ఈ “పల్లవ భాగము” “పలనాడు” కాదను ననుబడు నాకుల యాధారములను వేటాకవ్యాసమున నిరూపించెను. “పల్లవభాగము” “పలనాడే” యని నిశ్చితమైనచో ఆంధ్రచరిత్ర చతురాసన విరుదాంబుకు లైన శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు మొదలగువారు చెప్పినట్లు పల్లవులు తొలి ఆంధ్రదేశములే యనియు, పిదపనే వారు “దక్షిణాది”కి వ్యాపించి “కాంచీపురము”ను రాజధానిచేసికొనియుండు రనియు నిర్ణయింపవలసి యుండును.

నకును దగ్గఱసంబంధము కలదని యూహింప దగును. ఆ యరివర్తనమిది. పౌద్ధమత మదివఱకున్న పంథను విడిచి క్రొత్తపంథ ద్రొక్కెను. ఈ యరివర్తనమువలననే ఇందు భక్తిబీజములు నెలకొనెను: అనగా పౌద్ధ మొకవిధముగ భక్తి మతముగ మారెను: అది శైవ, వైష్ణవముల వంటి భక్తిమతము కాదు కాని పౌద్ధసంఘమును ఆరాధకులుగ దిద్దిన భక్తి మతము. ఈ మార్పుతో పౌద్ధ మతమున వెక్కువసంస్కృతులు జరిగెను. వేదాంతతత్వములు మాటినవి; ఆచారములు మాటినవి; మత గ్రంథములలోనే మార్పు కలిగెను. ఇంతయేల, అదివరకున్న పౌద్ధముయొక్క స్వభావమే మాటిపోయెను. పౌద్ధసంఘమున నిదివఱకు సంభవించిన మార్పులకంటె ఇది గొప్ప మార్పు. ఈమార్పున కంగీకరించినమతము ఒకపక్షముగను, అంగీకరింపని ప్రాచీనాచార వాద మతము వేరొక పక్షముగను ఏర్పడెను. ఇట్లుచీలిపోయిన ఈ రెండుపౌద్ధ శాఖలకు ఇంతటినుండి శత్రుత్వము ప్రబల మయ్యెను. ఈమార్పు నంగీకరించిన శాఖకు “మహాయాన” మనియు, మార్పు నంగీకరింపని వృద్ధవాద శాఖకు “హీనయాన” మనియు పేరు కలిగెను. ఈ రెండుశాఖలకునున్న ప్రధానమైన భేద మిది: “హీనయాన”మున “నిర్వాణము” నొందుటకై “ప్రతిమనిషి” ప్రాపంచికసంబంధములనుండి విముక్తిపొంది భిక్షువై, అర్హత శ్రమణక శుశ్రూష చేసి, పౌద్ధమత గ్రంథములగు “ఓసయ, సుత్త, అభిధమ్మపిటకము”లనుజదివి యరిజ్ఞాత కావలెను. “మహాయానము” నకు అట్టి ప్రాపంచికసంబంధ యరిత్యాగ మేమియు నవసరములేదు. బుద్ధువులనుండి విడిపోవనక్కఱలేదు; ఆస్తిని త్యజింప నక్కఱలేదు; భిక్షువు కానక్కఱలేదు; తాను చేయువృత్తిని విడనాడ నక్కఱలేదు. తాను ఏవృత్తిలో నున్నను, ఏదేశమున నున్నను, సంసారిగ నుండియైనను, పౌద్ధమతమున విశ్వాసము, ప్రేమ, పౌద్ధమతయరిజ్ఞానము నుండి బుద్ధుని కొలుచుచుండిన జాలును. ఎట్టివాడైనను “నిర్వాణము” (పౌద్ధమతయరిమావధి) నొంద నర్హుడే. “హీనయానము”నకును, “మహాయానము”నకును ఇంకను

భేదము లనేకములున్నను ప్రస్తుతము మనకు కావలసినదియు, ప్రధానమైనదియు ఇదియే. ఇందువలన నంత వఱకు ప్రజలకు పౌద్ధమతమున విశ్వాసముండినను వారు భిక్షువులు లేక శ్రమణులు అయిన నేకాని వారు ‘నిర్వాణ పదవి’ కర్హులు కారనియు, వారికి ‘నిర్వాణ’ ముండెడిది కాదనియు దేలుచున్నది. “ప్రతిమనిషి”ని—భిక్షువుగమార్చయే, సంసారసంబంధములనుపరిత్యజింపకయే—నిర్వాణ పదవి కర్హుని చేసినదియు, ‘నిర్వాణము’ “ప్రతిమనిషి”కి సులభసాధ్యము చేసినదియు ఈ “మహాయాన” పౌద్ధ మతమే. మతవిషయకములైన నిబంధనలు నడలి, “నిర్వాణ” సాధకమైన మతము అందఱికి అందుబాటులోనికి వచ్చుటంజేసియే అనేకు లీ ‘మహాయాన పౌద్ధము’ నవలంబించిరి. త్వరితముగనే “మహాయానము” విజృంభించెను. మనకు గానవచ్చు అమరావతీస్తూపపు మెంపంతయు నాటిదే.

నాగార్జునాచార్యులు

ఈవిధమైన యరివర్తనము పౌద్ధమతమున కలుగుటకు కారణభూతమైన స్థలము కొందఱి యభిప్రాయమున ఈ యనురావతీ చైత్యమే. మఱికొందఱు అది కాశ్మీరగాంధారము లందురు. మహాయాన పౌద్ధమతము అమరావతిలో నుదయించినను ఉదయించక పోయినను, అమరావతికి దానికి నెక్కువసంబంధము కలదని అంగీకరింపక తీరదు.

మహాయాన పౌద్ధమునకు కారణభూతుడైన పౌద్ధ మహర్షి నాగార్జునాచార్యులు. ఇతడే మహాయానమును గనిపెట్టెనని కొందఱి మతము. ఇతనికి పూర్వమే పౌద్ధ సంఘమున మహాయాన పౌద్ధమతమునకు సంబంధించిన యభిప్రాయములు నిగూఢములై యుండెననియు, ఇట్టి యభిప్రాయములను వెలువఱుచుచు వచ్చినవారు నాగార్జునాచార్యులకు పూర్వమే కొందఱు కలరనియు కొందఱు అందురు; కాని ఎల్లరునుగూడ నాగార్జునాచార్యుల వల్లనే ‘మహాయానము’ ‘అభివృద్ధి’ వచ్చినదని యంగీకరింతురు.

ఈనాగార్జునాచార్యులవారి తత్వమున(Philosophy)కీ మాధ్యమికవాదముని పేరు. నాగార్జునాచార్యులవారుమాధ్యమికవాదమును బయలుదేరినది అమరావతి చైత్యముననే యని బౌద్ధపరిశోధక పండితుల యభిప్రాయము. దీని ననుసరించి ఆంధ్రదేశము బౌద్ధమతమునకు సమర్పించిన కానుకలలో “మాధ్యమికవాద” మొకటి యని జెప్పవచ్చును. ఈయనయే ఈ “ధనకటక చైత్యసంఘారామము”ను (ధనకటకము ఆంధ్రరాజులకు రాజధానిగ ప్రసిద్ధి గాంచుటచేత తత్సమీపస్థితమైన ఈచైత్యమునకును ధనకటక మహాచైత్య మనియే పూర్వపు వ్యావహారికనామము) గొప్ప బౌద్ధ విద్యాపీఠము (విశ్వవిద్యాలయము)గ జేసెను. ఈ ధనకటక విద్యాపీఠము నాదర్శముగ గైకొనియే టిబెట్ దేశములోని “లాసా” నగరసమీపమున “డాపంగ్” విద్యాపీఠము నిర్మితమయ్యెనట.

నాగార్జునాచార్యులవారి కాలమునుగుఱించి కాని, వారి జన్మస్థలమునుగురించి కాని మనకు నిశ్చయముగ దెలియదు. వీరికాలమును గుఱించి పెక్కు వాదోపవాదములు కలవు. కొంద టీయన క్రీస్తుపూర్వము మొదటిశతాబ్ది యంతిమభాగమున నుండెనని చెప్పుదురు; మఱికొందఱు క్రీస్తుశకము రెండవశతాబ్ది మధ్యభాగమున నుండెనందురు. కాని చాలమంది క్రీస్తుశకము రెండవ శతాబ్దిలో నుండినదియే వాస్తవమని విశ్వసించుచున్నారు. ఇక ఆయన జన్మస్థలమునుగుఱించి: ఈయన మహాకోసలమున విదర్భలో పుట్టెనని కొందఱుందురు. మఱికొందఱు కాంచీపురసమీపమున “కహోర”(?) గ్రామమున నుదయించినట్లు తెలిపెదరు. వేటాక కొందఱు ఈయన ఆంధ్రుడే యనియు, ఆంధ్రరాజైన “సాత

వాహను”నిచే నాదరింపబడినవాడనియు, అమహాదానశతి (Patroniser) యొక్క వితరణముమూలముననే ‘శ్రీఃపర్వత’మున “శైలమండపాలయము”ను గట్టించెననియు జెప్పుచున్నారు. ఇందేది నిజమైనను, ఏది నిజము కాకపోయినను, నాగార్జునాచార్యులవారికి, ధనకటక (అమరావతి) మహాచైత్యమునకు నెక్కువసంబంధ ముండెననియు, ఆయనకు, ఆంధ్రరాజులలో నొక్కడైన సాతవాహనరాజునకు ఎక్కువ మైత్రి యుండెననియు, ఆరాజు ఈ యాచార్యుని కొఱకు “శ్రీఃపర్వతమున” “శైలమండపాలయాది నిర్మాణము”లను గావించెననియు చెప్ప సంగతులు సత్యమైనవి. తన్నాదరించిన “సాతవాహనరాజు” నిమిత్త మీయాచార్యులవాగు పద్యమయమైన యొక “సుహృల్లెఖి”ను రచించింపెనట. ఆ “సుహృల్లెఖి”లో బుద్ధభగవానుని సుగుణ సంపన్నత కంటికి కట్టినట్లు వర్ణించినదట. దీని ననుసరించి చూచుచో, ఆంధ్రరాజులైన సాతవాహనులలో నాగార్జునాచార్యులకు సమకాలికు లైనవారు కొందఱైనను బౌద్ధమత మవలంబించి యుందు రనునూహకవకాశము కలదు. నాగార్జునాచార్యుల యంతిమ దశలో ఆయన కావాసస్థానమైన “శ్రీఃపర్వతము” నిదవలకు “శ్రీశైల”మని భ్రమించియుండిరి కాని నాగార్జున కొండ (పల్నాడు)దగ్గఱ ఇటీవల త్రవ్వగా బయలుపడిన స్తూప శాసనముల ననుసరించి, నాగార్జునకొండయో, లేక తత్సమీపస్థమైన వేటాక కొండయో (ప్రాయశః నాగార్జున కొండయే కాదగును) “శ్రీఃపర్వత” మనుపేర బరగుచుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది (చూడుడు: నాగార్జున కొండస్తూపపు శాసనములు). ఈ ‘శ్రీఃపర్వతము’ ‘కాశ్మీర, గాంధార, చీనా, అశరాంత, వంగ, వనవాసి, తాంబ పన్నీ దీప’ఆదిదూరస్థ దేశములలో బౌద్ధమతమునువ్యాపింప

1. ఈసుహృల్లెఖి చీనా, తిబెత్తు భాషలలోనికి భాషాంతరీకరింపబడినది. అందు చీనాభాషలోనికి దీనిని గుణవర్ణ యనునతిడు క్రీస్తు శకము ౪౩౦ ప్రాంతమున పరివర్తనము చేసెను. తిబెత్తుభాషలోనికి కిది క్రీస్తుశకము ౪౩౦ ప్రాంతమున “సింఘవర్మ”చేత ననువదింపబడెను. ఈ సుహృల్లెఖికు మూడవ అనువాదముకూడ కలదని తెలియుచున్నది. క్రీస్తుశకము ౬౪౩ వ ప్రాంతమున “ఇటింగ్”అను సుప్రసిద్ధ చీనాయాత్రికుడే హిందూదేశమును సందర్శించునందర్భమున“తావ్రలిప్తి”నగరమునకు వచ్చినప్పుడు స్వయముగ అనువదించెనట. ‘సుహృల్లెఖి’అనుశీర‘తిబెత్తు’భాషనుండి అనువదింపబడిన యొకపద్యగ్రంథము ఇంగ్లీషుభాషను గలదు. ఇది నాగార్జునాచార్యులవారి ‘సుహృల్లెఖి’కనువాద మగునో కాదో.

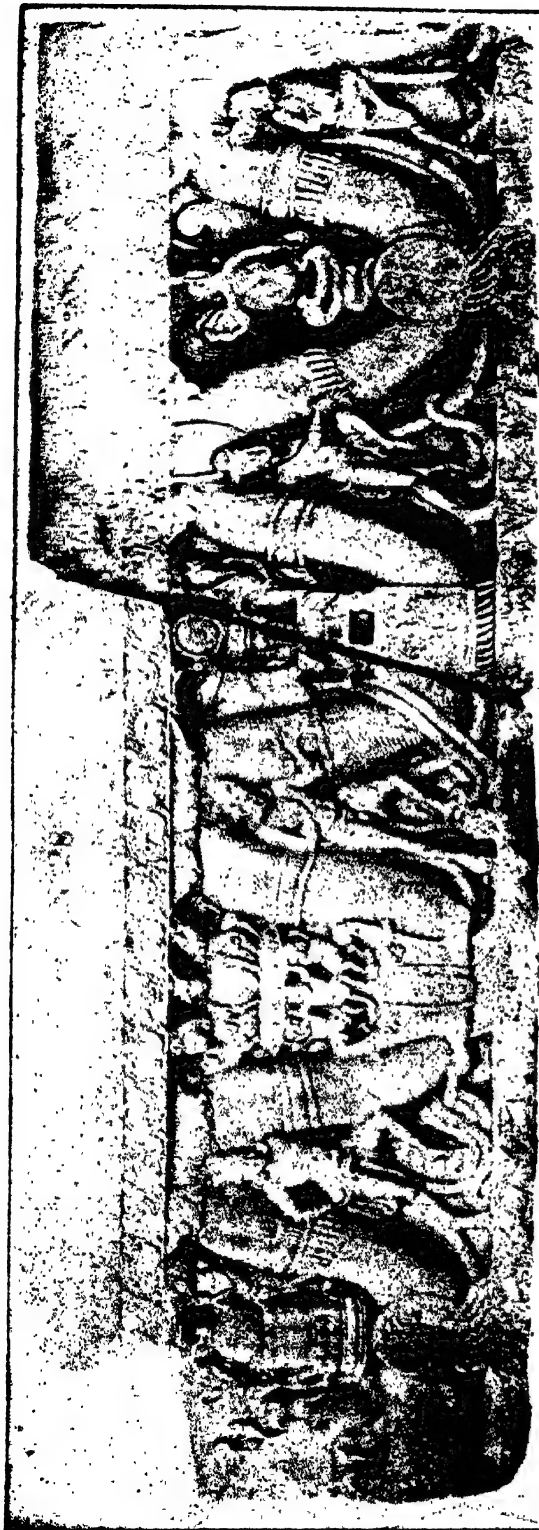
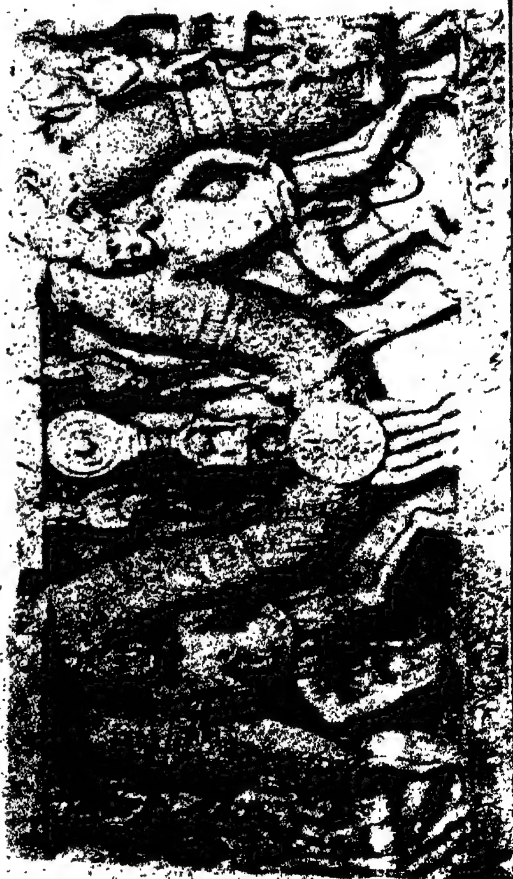
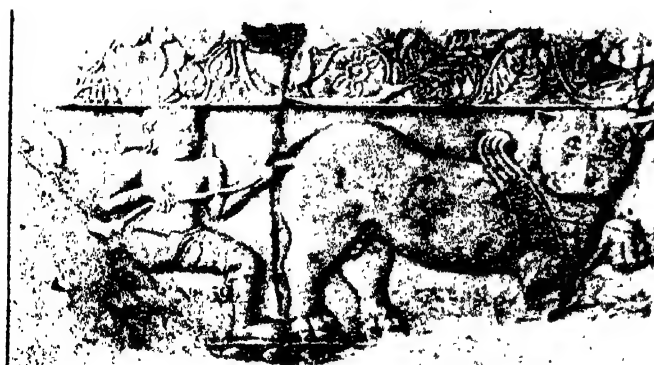
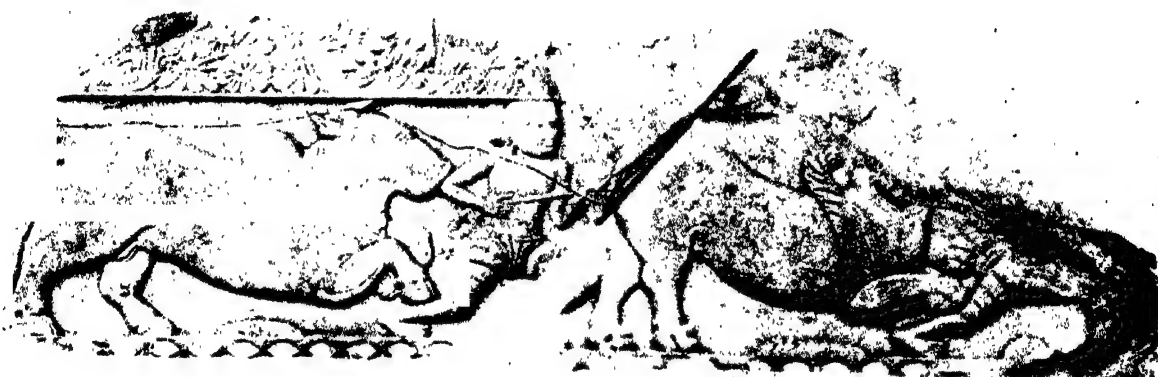
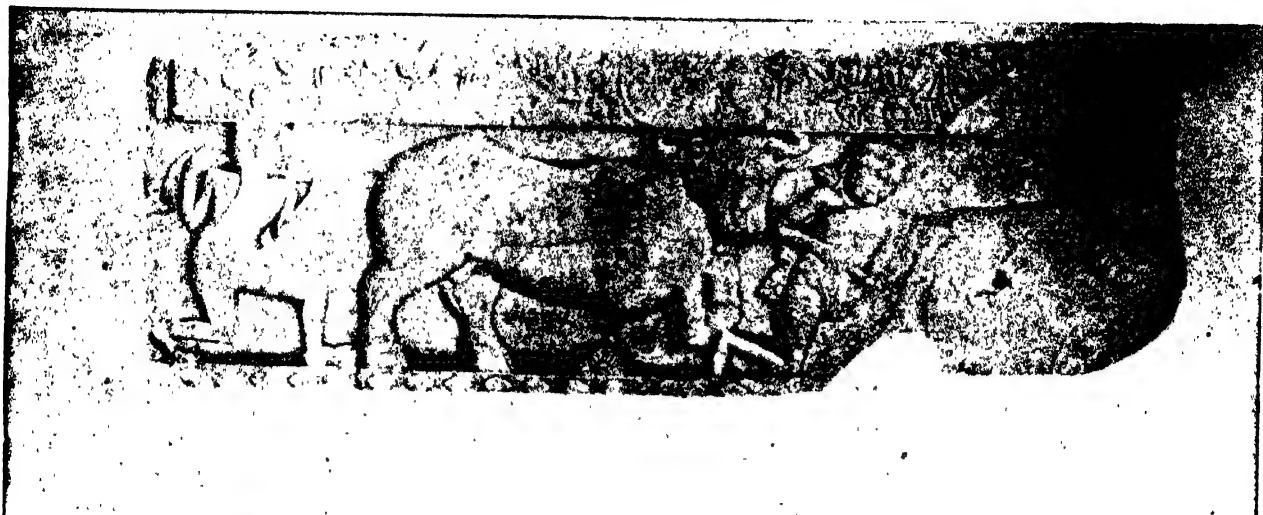

FIG 3.

FIG 2

జేయు పాద్యులకు అత్యంత విశ్రాంతియుగ జెప్పబడి యున్నది. ఇందునుబట్టి కృష్ణానదీతీరమున వర్ణించుచుండిన పాద్య మతమునే అప్పటి ధనకటకసంఘారామము నందలి పాద్యులు పైనుడివిన దేశములలో వ్యాపింపజేయుటకు బ్రయత్నించుచుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. వారి ప్రయత్నములు సఫలమయ్యెనా లేదా యన్న విషయమును చర్చించుట కిది యదనుకాదు. ఆకాలమున నాగార్జునాచార్యా వాసమైన శరవృతమగుటచేతనే (నాడు నాగార్జునాచార్యుల వారు బుద్ధునితరువాత బుద్ధునియంతటివారని పేరు తెక్కియుండుటచేత వారిమీదగల భక్తిగౌరవములకు సూచకముగ నాటి పాద్యులు) దానికి “శ్రీశరవృతము” (శ్రీవారు, శ్రీపాదములు అనునట్లు) అనుపేర వ్యవహరించి యుండును. ఆమతముమీద గౌరవాదరణములు నశించి, ఆమతమే నశించినమీదట ఆకొండకు వట్టి “నాగార్జున కొండ” అనుపేరు కలిగియుండవచ్చును.

ఒక్క “శ్రీశరవృతము”తోను, “అశరమహాచైత్యము”తోనేకాక నాగార్జునాచార్యులవారికి “పూర్వమహాచైత్యము”తోకూడ చాలసంబంధ ముండినట్లు టిబెట్టు గ్రంథముల ననుసరించి తెలియుచున్నది. ఓడ్రదేశపురాజగు “ముంజ” భూతికి పాద్యమత మిప్పించెననియు, “ఒడిసవి” (ఓరిస్సా)లోను, ఇతర దేశములలోను పెక్కు విహారముల నిర్మించెననియు, అందు ముఖ్యముగ ధాన్యకటక చైత్యమునకు చుట్టు నొక ప్రాకారము (Railing) ను కట్టించెననియు ఆగ్రంథములు చెప్పుచున్నవి:

అమరావతీశిల్పములు

అశరమితాదృశకళాకాశలమునుజూపుచిత్రశిల్పములు అమరావతిలోనివి, ఈ ప్రాకారముమీదనే. ప్రాకారమునకు వెలుపలిప్రక్కను, (స్తూపమున కభిముఖముగనున్న)

లోపలిప్రక్కనుగూడ చిత్రశిల్పములు లెక్కకు మించి యున్నవి. అందు లోపలిప్రక్కనున్నవి అత్యంతరమణీయములని భరతవర్షమునందంతట పేర్వశీయున్నవి. శిల్పకళోపాసకులైన పాద్యసాధకులచేతిలో యి మైనమైనది. పాద్యులప్రాథమిక శిల్పకళకు అమరావతియే శరమావధి యని కళావిమర్శకులైన ప్రాచ్య, పాశ్చాత్యసంక్షిప్తలెల్లగు సంగీకరించియున్నారు. ఈ “మహాయాన” కాలమున బుద్ధ చిత్రములు కూడ వాడుకలోనికి వచ్చెను. బుద్ధచిత్రమును చిత్రించువద్దతిక్రీ. శ. మొదటిశతాబ్ది ప్రారంభప్రాంతమున గాని, మధ్యగాని ఆరంభమైయుండునని. తజ్జల యభిప్రాయము¹.

అమరావతి అంతిమదశ

అమరావతీ చైత్యముయొక్క ప్రథ క్రీస్తుశకము నాలుగైదవశతాబ్దాలవఱకు వెలిగిపోయినది. దాని పతనమున కదియే మొదలు. దీనికి కారణములు అనేకములుండవచ్చును. క్రమక్రమముగ వైదికమతము పురికొనెను. వైదికమతాభిమానము లైన రాజ్యములు వెలసినవి. పల్లవులు, విష్ణుకుండిభూపతులు, చాళుక్యులు, గుప్తులు, వాకాటకులు మొదలైనవారు వైదికమతాభిమానులై యజ్ఞయాగాది సవనదీక్షలందు ప్రవృత్తులైరి. ఎట్లయిన నేమి, దేశమున పాద్యమత మంతరించెను. నాటి నుండియే “ధాన్యకటక చైత్యము” నకు పాద్యేతరుల పూజావేదికపై స్థానము దొరకలేదు. అయినను క్రీస్తు శకము ఐదునొకండవ శతాబ్దివఱకు మతసంస్థగ గాక ఉత్కృష్టశిల్ప కళాభిజ్ఞత కది యపూర్వోదాహరణముగనే నిలిచిపోయెను. అట్టిస్థితిలోకూడ అది పాద్యవైదికమతవిభేదవిజ్ఞానము నెఱుంగని జానపదులనుండి పూజలం గొనుచుండినట్లు కొన్ని తార్కాణములున్నను అవి సకృ

i. "The only possible conclusion is that the Buddha figure must have been produced simultaneously, probably in the middle of or near the beginning of the 1st century A D., in Gandhara and in Mathura in response to a demand created by the internal development of Buddhism which was common ground in both areas, in each case by local craftsmen, working in the local tradition."

తు. క్రీస్తుశకము యందునెనిమిదవ శతాబ్దినాటికి ఇది సంపూర్ణిగ జీర్ణమయ్యి, నాశమును బొందియు సంతాప కరస్థితికివచ్చి, తుదకు సౌందర్యకళాభిజ్ఞులైన పాశ్చాత్యుల ద్వారముననే తన యస్థిత్వమును బయలుపెట్టుచుకొని, ఛిన్నాభిన్నములైన నిర్మాణ, శిల్పకళా శకలముల వలననే నేడు ప్రాచీనాధర్మికళాకుశలర కళావిజ్ఞానమునకు స్ఫూరకచిహ్నమై తనరూపుచున్నది.

అమరావతీ సూపము: వర్తన

ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము మూడవ సంపుటమున శ్రీయుత కామూరి వీరభద్రేశ్వరరావు గారు ఈ యమరావతీస్తూపము నిట్లు వర్ణించియున్నారు :

“ఈస్తూపరాజ మొకప్రాకారముచే పరివృత్తమై యుండెను. గుండ్రముగ నున్న అడుగుచట్రముగొన నీస్తూపము గోపురాకారమున గట్టబడెను. దీని చుట్టునున్న ప్రాకారము సలయాకారముగ నుండెను. స్తూపముయొక్క అడుగుచట్రము వ్యాసము 152½ అడుగులు గలిగి ఆరడుగుల యెత్తున నుండును. ప్రాకారముయొక్క పరిధియు (చుట్టుకొలత) 803 అడుగులు. ఈప్రాకారము 14 అడుగుల యెత్తుగలిగి చిత్రగుళులు చెక్కబడిన నాపరాశ్లోతో గట్టబడియుండెను. స్తూప మిటుకలతో గట్టబడి చిత్రవిచిత్రములైన నాపరాశ్లచే కూర్చబడెను. ఈనాపరాశ్లమీద నత్యంత శిల్పనైపుణ్యము జూపు చెక్కడపుపని చేయబడినది. అప్రతిమాన సౌందర్యమునందును, శిల్పకళావిన్యాసమునందును ఈస్తూప ప్రాకారముతో సరిచున్నది హిందూదేశమున మరెచ్చును గానరాదు. ఇది రమారమి పదియడుగుల యెత్తుగల నిలువు స్తంభములతో గట్టబడెను రెండు స్తంభము లొకదానికి నొకటి కలిపి పట్టక కొంతయంతరముగ నిల్పబడి, మూడు అడ్డ స్తంభములతో (రాతి దొలములతో) కలుపబడినవి. ఇట్లు ద్వారములయొద్ద తిప్ప (ప్రాకార మంతయు స్తంభములతో గట్టబడెను; అనగా నిలువు స్తంభములలో పండులుచేసి వానిలో నడ్డరాతిమాలము లురుర్చబడెను. ఈ స్తంభముల మీద సగుల లేకుండ నీచిరవనంకి యాచివరఁజూ ఆంధ్ర కట్టినట్లు మదురుబుడెలు వేయబడెను..... ఈ నిలువుస్తంభములును, అడ్డమాలములును, పై అమరావతీను రెండువైపుల చిత్రవిచిత్రములైన చెక్కడపు బసులతో సుశోభితములై యున్నవి. మొత్తిముమీద నీప్రాకారమునకు 186 నిలువుస్తంభములును, 348 అడ్డమాలములును, 803 అడుగుల పొడవుగల పై యంచుళిలను ఉండెనని లేక్కనేయబడినది. ఈప్రాకారమునకు నలువైపుల గొప్ప ద్వారము లున్నవి.”

నాగార్జునాచార్యులవారిచే ధనకటక మహాచైత్యముచుట్టు నిర్మింపబడినదని ప్రసిద్ధిగాంచిన అత్యద్భుతచిత్ర శిల్పకళానియ మైన ప్రాకారరేఖ ఇదియే. ఈ ప్రాకారమునకును, లోపలనున్న స్తూపపుచట్రమునకును మధ్య నున్న శ్రీవీధి (ఉత్సవమార్గము) 13 అడుగుల వెడల్పున నున్నది. ఈస్తూపములోని వలయాకృతిగల గోపురభాగము ఎత్తు 90 అడుగులు.

చిత్రవివరణము

ఈ తొమ్మిదవ చిత్రములోని రెండు స్తంభములును ప్రస్తుతము బ్రిటిషుమ్యూజియములో నున్నవి. ఇవి ప్రాకారరేఖలోని మదురు బుడెలు తీసివేసిన స్తంభములు. మనకు గనబడనది స్తంభముల వెలుపలి వైపు దృశ్యము. ఎడమ వైపున నున్న స్తంభము నాగస్తంభము కాదగును. ఈ స్తంభము మీది చిత్రము లన్నిటిలో నాగమే ప్రధానస్థానము నాక్రమించి యున్నది. ఈయొడుపడగల నాగమున కిరువంకిలను పూజోపహారములతో నిరువుగన్మ్రోలు మొసల్లెంటి జంతువులమీద నిలుచుండియున్నారు. స్తంభమున కెగురుభాగమునవిధ్య చిన్నస్తూపము కలదు. దీనిని ఉభయ పార్శ్వముల నేమగులు పూజించుచున్నవి. దిగువభాగమున కుబ్జనిగ్రహములు ఆడుచుపొడుచు అత్యంత నందమును బొందుచున్నవి. కడివైపున గనబడు స్తంభము స్తూప స్తంభము. స్తూపమే యిందు ప్రధానస్థానము నాక్రమించినది. స్తూపము పైని ఛత్రములుకలవు. వీటిలో ఆరు స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నవి. కేర్యూగ్ గారు వీటిసంఖ్య పదునొకండని తెలుపుచున్నారు. కొన్ని శిలలులైనట్లు కనబడుచుండుటవలన మొత్తిముమీదనివి 11 ఉండిన నుండవచ్చును. స్తూపమున కిరువైపుల కిక్కురుపుడును, స్త్రీయు నిలుచుండి, పైకెత్తినచోలు మోడ్చి భక్తిపారస్యమున మ్రోడుచున్నారు. ఈ చిత్రములను కుడి-యెడమవైపుల స్త్రీ-పురుషుల రెండు జంటలు—పూజాద్రవ్యములతో గానచ్చును—స్తూపారాధన కేతెంచుచున్నారు. వీరి కాళ్లక్రిందగూడ మొసలివంటి చిత్రములు కలవు. స్తంభమున కెగురు భాగమున బోధనీకము నారాధించుచు ఏమగులును, మరి కొన్ని యితరజంతువులును కలవు. ముదిటి స్తంభముమీదవలెనే యీ స్తంభము దిగువభాగమునగూడ శ్రుంగింతలు కొట్టుచున్న కుబ్జగణముల ప్రతిములు కలవు.

పదవ చిత్రమున ఎడమవైపున నున్న స్తంభము పొట్టిపోవుట చేతనో, మరియొకారణముననో, చెడిపోయి గుండుటచేత దానిమీద నున్న చిత్రములను స్పష్టముగ దెలిసికొనుటకు సాధ్యమగుటలేదు. స్తంభమున కెగురును రెండునిగ్రహములు పల్లెరమునంటి దానినో, లేక

అటుంటి మరి యేవస్తువునో, పై కెత్తిపట్టుకొనినట్లు కొన్నింటిని చూచుచున్నది. ఆవస్తువులో ప్రాయశఃపాతము (Relics) లో యేదో ఉన్నట్లులున్నవి. ఎంతో అటువలె ఆకాశమున గాలిలో వెనురుచు పల్లెరములలో నున్న వస్తువులను ఆరాధించబోవుచున్నట్లు మాపట్టుకొని దిగువభాగమున నిరువురునునుట్టులు పైనుండి వెచ్చుచున్న వస్తువును కాబోలు, పట్టుకొనబోవుచున్నట్లు కన్పడును.

ఇప్పుడునుండి అటువలె గాలిలో వెనురుచు తవ్వకములను జనాభా ముగించుచున్నట్లు కన్పించును. పరికించుచున్నది, నివేదింపుచు అవశేషములకు సంబంధించిన గాఢగా తోచును. కాని స్తంభము చెడిపోయి యుండుటచేత నీవిషయము నింకొకప్పుడు చర్చింపబడిన సాధ్యమగుటలేదు. కుడివైపుననున్న ప్రభువలెనైన ఇతర స్తంభములమీద పడెనే ఎనువభాగమున సంపూర్ణపర్వమును, దిగువభాగమున సగంపర్వము చిత్రములయినవి.

పదునొకండు చిత్రమున మనకు గానబడుచున్న చిత్రములు రెండును ప్రాకారరేఖలమీద ముడుగులు పెలుపరిభాగమున చిత్రములయినవి. ఇంకొక చిత్రము కడు సేత్రానంతరములు. నాడెవైన యీ 'సమానా'లో ఎడమవైపున మూడు, ధర్మచక్రములు, బోధనములు ఉన్నవి. మూడు బుద్ధనిర్వాణమునకుంజ, బుద్ధభగవానుడు తాను కనిపెట్టిన బుద్ధధర్మమును మొట్టమొదటిసారి యము వారణాసిలో ప్రజలకు బోధించి తన ధర్మచక్రమును ప్రసరింపజేసినందుకు పొడగిట్టిన ధర్మచక్రము గురుకుల నుండును. పొడగిట్టినందుకు బోధనము చేసెను. పైచిత్రములుగాక పరిసరములు గలిగి తరంగపరిమళమును మోతున్న మొకటి మనుష్యులీడ్చుచున్నట్లు చిత్రంపబడినది. ఈమూడు ముఖములతోగలమునుగించి 'విజ్ఞానసర్వస్వము'న నట్లు ప్రాసించుచున్నారే. ఈమూడుతోగలము జరిపాగులతో పురివేయబడి కట్టకట్టబడినట్లును, పలువిధములయిన లభ్యమగుటచే అలలలె నేలాడదీయబడినట్లును, దండలుగా నున్న పుష్పాకారములతోగలములుగ నలంకరింపబడినట్లును, మోకంతులు నగిషి చెక్కినట్లుండుటయేకాక ప్రతిపాగునందును కొంచెము శ్రద్ధతో విభజించినయెడల పలువిధములయిన చక్కదనపు పూజలు కన్పించును. అవి క్రిందికి నచ్చునపుడు వికసించినపద్మమును, దానిపైని దానినా, ధర్మచక్రము, గరుడుడు, వజ్రాసనము మొదలగు పూజార్థములైన చిత్రములు చెక్కబడియున్నవి. మోక్షము లాగుచున్న మనుష్యుల భుజములపైనున్న కట్టమీద మాపబడిన శిల్పచాతుర్య మత్యద్భుతము. మొత్తముమీద నీ మోక్షతోగలముమీద కల్పకారుడు చూపిన కల్పనానై చిత్రము కడుచోద్యమము.

సంక్రందప చిత్రముననున్న చిత్రములన్నియు ముడుగులుండలవలెనే స్తంభములకు దిగువభాగముననున్న అంచుబండలమీది పెలుపరి చిత్రములు. ఇవి అనందమయప్రకృతికి ఉదాహరణములు గనున్నవి. ఎను

ననున్న చిత్రమున ఒకపూర్వవాడు ఎదుర్కోక పట్టుకొనియున్నట్లు మాపబడినది. కాని, యని దిగువచిత్రములలోని ఉరకలిడుచున్న పృథుభి మంతి చక్కగ చిత్రముయినట్లు కనబడును. ఎదురూపురేఖలు చక్కగ నున్నవి. ఈస్థూపమునకు ముందు రేఖలుగలిగిన చతుర్ముఖముల చిత్రములైనవి. దిగువనున్న చిత్రములందుగూడ సింహమువంటి జంతువును, ఏనుగును మాపబడినవి. క్రింద రెండు బొమ్మలలోగూడ మొదటివానిలోవలెనే, ఉద్రేకపూరితములైన కొప్పజంతువులను అల్పసాధనమైనతోకతో మోలునట్లులైన కుర్రవాండ్రు స్వాధీనముచేసికొనబ్రతుకొందుటగనే యిందలి విచిత్రము.

పదునొకండు చిత్రమున గానించు చిత్రములు ప్రధానముగ బుద్ధునికి సంబంధించినవే. ఎడమవైపు స్తంభములలోని పృథు (Medallion) న గుర్తుమీచిన సాగరియములను రాజాకాదు కానవచ్చుచున్నాడు. ఆతని నెత్తిపై ఎనుగు రాజలాంఛనమైన పృథు కలదు. అతని మధ్యపాద్యములచామరములు చేయుచు నున్నాడు. వెనుకను, ప్రక్కను పరివారమున్నది. ఆరాజుకు గురి కిరక్కుపై పరివేషముండుట చేత ఆతనిని ప్రపంచమునకు భవిష్యత్కాలప్రదాత యయిన సిద్ధార్థునిగ గుర్తింపబడుచున్నాడు. పృథునకు దిగువనుగూడ కొన్ని బొమ్మలు కలవు. ఇవి గూడు. విభాగముల (గిల్ల)లో చిత్రములై యున్నవి. ఎడమవైపుననున్న మొదటివిభాగమున నొక మనుష్యుడు అవశేషముల (Relics) ను మోసికొని పోవుచున్నట్లు కలదు. వానిక్రింద నాగరాజాకాదు ఒకవిధముగ మోకరించియున్నట్లు గనున్నాడు. మఱికొంచులు ఇతర భక్తులుగ కలరు. దీని తరువాతి విభాగమున సిద్ధార్థుడు పరివేషించి బుద్ధుడై సింహాసనము నలంకరించి యున్నాడు. ఎడమయొక రాయన పాదములను మద్దగొనుచున్నాడు. మిగిలినవారు భక్తిగౌరవములు గడుగ నిలువబడియున్నాడు. సిద్ధార్థుని ప్రక్కను ఆతని గజము (కంకము) కలదు. కుడివైపుననున్న విభాగమున ధర్మచక్రమును, రథారాధకులు గానించుచున్నాడు. ఈ చిత్రములలోని కుడివైపు స్తంభము ఎనుగుచిత్రముమీద సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై భిక్షువస్త్రములతోను, పరివేషముతోను మాట్టమీదనున్నాడు. ఆతని కుడిప్రక్క ఈ చిత్రమునందలి యే యితరస్త్రీలకంటె హెచ్చు సంపూర్ణముగ వస్త్రాలంకృతయై యున్న యొకస్త్రీయును, ఆమెగజమునే యొకబాలుడును గనబడుచున్నాడు. ఈబాలు నామె బుద్ధుని కప్పించుచున్నది. బాలుడు తనతో రమ్మని ఎంతయో ప్రార్థించుచున్న విధమున ఆయన చేలాంచలమును బట్టుకొని లాగుచున్నాడు. పిల్లవాడుకొను అటవస్తువులు ముందు దిగువభాగమున పడియున్నవి. వీటి నన్నిటినిబట్టి చూచినచో, నామె యశోధరయై యుండుననియు, కుష్టువాడు రాహులుడనియు, సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై వచ్చినపిదప ఇంటికి వచ్చి తొల్లింటిపదవి నాక్రమించి రాజపితృధర్మముల నిర్వర్తించువలసినదని ఆయనను వారరువుల ప్రార్థించుచుండెడిరనియు నూహింపబడుచున్నది. దీని దిగువనుగూడ మొదటి స్తంభము మీదపడెనే బొమ్మలు మూడువిభాగములలో కలవు. ఎడమ

తు. క్రీస్తుశకము యందునెనిమిదవ శతాబ్దినాటికి ఇది సంపూర్ణిగ జీర్ణమయ్యి, నాశమును బొందియు సంతాప కరస్థితికివచ్చి, తుదకు సౌందర్యకళాభిజ్ఞులైన పాశ్చాత్యుల ద్వారముననే తన యస్తిత్వమును బయలుపఱచుకొని, ఛిన్నాభిన్నములైన నిర్మాణ, శిల్పకళా శకలముల వలననే నేడు ప్రాచీనాధ్యర్శికళాకుశలర కళావిజ్ఞానమునకు స్ఫూర్తికలిపామై తనరూపుచున్నది.

అమరావతీ స్తూపము: వర్ణన

ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము మూడవ సంపుటమున శ్రీయుత కామూరి వీరభద్రేశ్వరరావు గారు ఈ యమరావతీస్తూపము నిట్లు వర్ణించియున్నారు :

“ఈస్తూపరాజ మొకప్రాకారముచే పరిసృతమై యుండెను. గుండ్రముగ నున్న అనుగుప్రభమువలన నీస్తూపము గోపురాకారమున గట్టబడెను. దీని చుట్టునున్న ప్రాకారము పరియాకారముగ నుండెను. స్తూపముయొక్క అడుగుప్రభము వ్యాసము 152½ అడుగులు గలిగి ఆరడుగుల యెత్తున నుండును. ప్రాకారముయొక్క పరిధియు (చుట్టుకొలత) 803 అడుగులు. ఈప్రాకారము 14 అడుగుల యెత్తుగలిగి చిత్తగుళులు చెక్కబడిన నాపరాశ్లతో గట్టబడియుండెను. స్తూప మిటుకలతో గట్టబడి చిత్రివిచిత్రములైన నాపరాశ్లచే కూర్చబడెను. ఈనాపరాశ్లమీద నత్యంత శిల్పవైఖ్యాము జూపు చెక్కడపుపని చేయబడినది. అప్రతిమాన సౌందర్యమునందును, శిల్పకళావిన్యాసమునందును ఈస్తూప ప్రాకారముతో సరిచెప్పునది హిందూచేతమున మరెచ్చెను గానరాదు. ఇది రమరమి పనియగుటల యెత్తుగల నిలువు స్తంభములతో గట్టబడెను. రెండు స్తంభము లొకదానికి నొకటి కలిపి పెట్టక కొంతయంతరముగ నిల్పబడి, మూడు అడ్డ స్తంభములతో (రాతి దూలములతో) కలపబడినవి. ఇట్లు ద్వారములయొద్ద లెప్ప ప్రాకార మంతయు స్తంభములతో గట్టబడెను; అనగా నిలువు స్తంభములలో పండులుచేసి వానిలో నడ్డరాతిమాలము లమర్చబడెను. ఈ స్తంభముల మీద పండు లేకుండ నీచిరనంకి యాచిరనంజు అంచు కట్టినట్లు మడుగుబంజులు వేయబడెను.....ఈ నిలువుస్తంభములును, అడ్డమాలములును, పై అమరావతీను రెండువైపుల చిత్రివిచిత్రములైన చెక్కడపు బసులతో సుశోభితములై యున్నవి. మొత్తిమీద నీప్రాకారమునకు 186 నిలువుస్తంభములును, 348 అడ్డమాలములును, 803 అడుగుల పొడవుగల పై యంచులిలును ఉండెనని లెక్కవేయబడినవి. ఈప్రాకారమునకు నలువైపుల గొప్ప ద్వారము లున్నవి.”

నాగార్జునాచార్యులవారిచే ధనకటక మహాచైత్యముచుట్టు నిర్మింపబడినదని ప్రసిద్ధిగాంచిన అత్యద్భుతచిత్ర శిల్పకళానిలయ మైన ప్రాకారరేఖ ఇదియే. ఈ ప్రాకారమునకును, లోపలనున్న స్తూపపుచిత్రమునకును మధ్య నున్న శ్రీవీధి (ఉత్సవమార్గము) 13 అడుగుల వెడల్పున నున్నది. ఈస్తూపములోని వలయాకృతిగల గోపురభాగము ఎత్తు 90 అడుగులు.

చిత్రవివరణము

ఈ తొమ్మిదవ చిత్రములోని రెండు స్తంభములును ప్రస్తుతము బ్రిటిషుమ్యూజియములో నున్నవి. ఇవి ప్రాకారరేఖలోని మడుగు బంజులు తీసివేసిన స్తంభములు. మనకు గనబడనది స్తంభముల నెలువలి వైపు దృశ్యము. ఎడను వైపున నున్న స్తంభము నాగస్తంభము కాదగును. ఈ స్తంభము మీద చిత్రము లన్నిటిలో నాగమే ప్రధానస్థానము నాక్రమించి యున్నది. ఈయెడనుపడగల నాగమున కిరువంకలను పూజోపహారములతో నిరువుగఁజేయు మొసళ్లకంటి జంతువులమీద నిలుచుచున్నారు. స్తంభమున కెగురుభాగమునవిధ్య చిన్నస్తూపము కలదు. దీనిని ఉభయ పార్శ్వముల నేమగులు పూజించుచున్నవి. దిగువభాగమున కుబ్జవిగ్రహములు అమచుపాడుచు అత్యంతానందమును బొందుచున్నవి. ఉడిచిన పునగవలను స్తంభము స్తూప స్తంభము. స్తూపమే యిందుప్రధానస్థానము నాక్రమించినది. స్తూపముపైని ఛిత్రములుకలవు. వీటిలో ఆరు స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నవి. షెర్డ్యూన్ గారు వీటిసంఖ్య పదునొకంజని లెలుపుచున్నారు. కొన్ని శిలములైనట్లు కనబడుచుండుటవలన మొత్తిమీదనివి 11 ఉండిన నుండునచ్చును. స్తూపమున కిరువైపుల ఒకపురుషుడును, స్త్రీయు నిలుచుండి, పైకెత్తినచోలు మోచి భక్తిపారసక్యమున మ్రోగుచున్నారు. ఈ చిత్రములను మడియెడనువైపుల స్త్రీ-పురుషుల రెండ జంటలు—పూజాద్రవ్యములతో గానచ్చును—స్తూపారాధన కేతెంచుచున్నారు. వీరి కాళ్లక్రిందగూడ మొసలికంటి చిత్రములు కలవు. స్తంభమున కెగురు భాగమున బోధిస్త్రీయు నారాధించుచు ఏనుగులును, మరి కొన్ని యితరజంతువులును కలవు. మొదటి స్తంభముమీదవలెనే యీ స్తంభము దిగువభాగమునగూడ శ్రుంగింతులు కొట్టుచున్న కుబ్జగణముల ప్రతిమలు కలవు.

పదవ చిత్రమున ఎడనువైపున నున్న స్తంభము పొట్టిపోవుట చేతనో, మరియేకారణముననో, చెడిపోయి యుండుటచేత దానిమీద నున్న చిత్రములను స్పష్టముగ దెలిసికొనుటకు సాధ్యమగుటలేదు. స్తంభమున కెగురును రెండువిగ్రహములు పల్లెరమునంటి దానినో, లేక

అటుంటి మరి యేవస్తువునో, పై కెత్తిపట్టుకొనినట్లు కొన్నించుచున్నది. ఆవస్తువుల (ప్రాయకముగ అవశేషము(Relics) లో యేకో ఉన్నట్టులున్నవి. ఎవరో ఆటుగురు ఆకాశమున గాలిలో నెగురుచు పల్లెరములో నున్న వస్తువులను ఆరాధింపబోవుచున్నట్లు చూపట్టుచు, దిగువభాగమున నిరువురుమనుష్యులు పైనుండి ఎచ్చుచున్న వస్తువును కాబోలు, పట్టుకొనబోవుచున్నట్లు కన్పడును.

ఇచ్చటగూడ ఆటుగురు గాలిలో నెగురుచు తదవస్తువ్రాజసాధి మగుచును చున్నట్లు కన్పించును. పరికించిచూచినచో, నినియందును అవశేషములకు సంబంధించిన గాగ్గా తోచును. కాని స్తంభము చేడి పోయి యుండుటచేత నీవిషయము నింతకన్న చక్కగ దలిసికొన సాగ్యమగుటలేదు. కుడివైపుననున్న ప్రాచీనునిద ఇతర స్తంభములమీది వలెనే ఎగువభాగమున సంప్రాగ్భవస్మయము, దిగువభాగమున నర్ధపద్మా కృతియు చిత్రితములయినవి.

పనునొకండు చిత్రమున మనకు గానబడుచున్న చిత్రములు రెండును ప్రాకారరేఖపైనుండు మురుకబాపి వెలుపలిభాగమున చిత్రితములయినవి. ఇంచుల చిత్రముల కడు సేత్రానంతరములు. నాడెవ్వర యీ 'విమానా'లో ఎడనెడ మూపములు, ధర్మచక్రములు, బోధిన్యులునున్నవి. మూపము బుద్ధనిర్వాణమునకుంజ, బుద్ధభగవానుడు తాను కనిపట్టిన సాధిధర్మమును మొట్టమొదటిపర్యాయము వారణాసిలో ప్రబలకు బోధించి తన ధర్మచక్రమును ప్రసరింప జేసినందుకు బోధిన్యులను ధర్మచక్రము గురుభాగ నుండును. బోధి సంఘమునకు బోధిన్యులే మే చిహ్నము. పైచుకచిహ్నములుగాక పరి నాన్నతల్లిములు గలిగి తగంగపం ద్రియెనున్న మోక్షతోరణ మొకటి మనుష్యులీడ్చుచున్నట్లు చిత్రంపబడినది. ఈమూపమున ఎచ్చు నీమోక్ష తోరణమునునుండి 'బుద్ధానవర్తనము'న నిట్లు వ్రాసియున్నారు: "ఈమోక్షతోరణము జరిగినట్లుతో పురివేయబడి కట్టబట్టబడినట్లును, పలువిధములయిన లభలు చుట్టబడి ఆలలాలె ప్రేరేపించుబడినట్లును, దండలుగా స్రుచ్చిన పుష్పచోరమును తోరణములుగ నలంకరింపబడి నట్లును, మోకంతయు నగిషిచెక్కినట్లుండుటయేకాక స్రుతిగానందును కొంచెము క్షణతో విలోకించినయెడల పలువిధములయిన చక్కంచనపు పూజలు కన్పించును. అు క్రిందికి నచ్చునప్పుడు వికసించినపద్మమును, దానిపైని దానిబా, ధర్మచక్రము, గరుడుడు, వజ్రాసనము మొదలగు పూజార్థములైన చిత్రములు చెక్కబడియున్నవి. మోక్షము లాగు చున్న మనుష్యుల భజనములందనున్న కట్టమీద చూపబడిన శిల్పచాతుర్య మత్యద్భుతము. మొత్తముమీద నీ మోక్షతోరణముమీద శిల్పకారుడు చూపిన కల్పనావై చిత్రము కనుబోద్యము."

పండ్రెండవ చిత్రముననున్న చిత్రములన్నియు మురుగుబండల నలెనే స్తంభములకు దిగువభాగముననున్న అంచుబండలమీది వెలుపలి చిత్రములు, ఇవి అనందమయప్రకృతికి ఉదాహరణములు గనున్నవి. ఎగు

ననున్న చిత్రమున ఒకపూర్ణవాడు ఎద్దుతోకపట్టుకొనియున్నట్లు చూప బడినది. కాని, యది దిగువచిత్రములోని ఉరకలిడుచున్న పృథ్వీ మంత్ర చక్రగ చిత్రితయినట్లు కనబడును. ఎద్దునూపురేఖలు చక్కగ నున్నవి. ఈస్థి: భమునకు ముందు రెక్కలుగలిగిన నకుమ్మత్తులు చిత్రితములైనవి. దిగువనున్న చిత్రములందుగూడ సింహమువంటి ఒంతువును, ఏనుగును చూపబడినవి. క్రింద రెండు బొమ్మలలోగూడ మొటివానిలోవలెనే, ఉండ్రేకపూరితములైన కొప్పజింతువులను అల్ప సాధనవైవతోకతో వలుగుజ్జాలైన కుర్రవాండ్లు స్వాధీనముచేసికొన బ్రతుక్కించుటయే యిందలి విచిత్రము.

పనునూడవచిత్రమున గాన్పించు చిత్రములు ప్రధానముగ బుద్ధునికి సంబంధించినవే. ఎడమవైపు స్తంభములోని నృత్యము (Medallion)న గుట్టుముడిచి స్వారిచేయుచున్న రాజాకడు కానంచ్చుచున్నాడు. ఆతని నెత్తిమీద ఎగువను రాజాంధుమైన ఛిత్రము కలదు. అతని కుభయసాగ్రములచామరములు వేయువారున్నారు. వెనుకను, ప్రక్కను పరివార మున్నది. ఆరాజుకు గురి శిరస్సపై పరివేష ముండుట చేత ఆతని ప్రపంగామునకు భవిష్యత్కృతప్రదాత యయిన సిద్ధార్థుని గుర్తింపజచ్చును. నృత్యమునకు దిగువనుగూడ కొన్ని బొమ్మలు కలవు. ఇవి మూడు విభాగముల(గర్భ)లో చిత్రితములై యున్నవి. ఎడమవైపుననున్న మొదటివిభాగమున నొక మనుష్యుడు అవశేషముల (Relics)ను మోసికొనిపోవుచున్నట్లు కలదు. వానిక్రింద నాగరాజాకడు ఒకపిగముగ మోకరించియున్నగీతి నున్నాడు. మఱికొందఱు ఇతర భక్తులు గలరు. దీని తరువాతి విభాగమున సిద్ధార్థుడు పరివేషునిరా జున్నట్లై సింహాసనము నలంకరించి యున్నాడు. ఎవరోయొక రాయన పోయినాడు మద్దుకొనుచున్నాడు. మిగిలినవారు భక్తిగోరవములు గడుగ నిలవబడియున్నాడు. సిద్ధార్థుని ప్రక్కను ఆతని నట్లము (కం: కము) కలదు. కుడివైపుననున్న విభాగమున ధర్మచక్రమును, తదారాధకులు గాన్పించుచున్నారు. ఈ చిత్రములోని కుడివైపు స్తంభము ఎగువనృత్యముమీద సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై భిక్షుకృత్త్యములతోను, పరివేషముతోను చూపట్టుచున్నాడు. ఆతని కుడిప్రక్క ఈ చిత్రమునందలి యే యితోస్త్రీలకంటె కూడ సంప్రాగ్భయగ వస్త్రాలంకృతయై యున్న యొకస్త్రీయును, ఆమెగొఱనే యొకబాలుడును గనబడుచున్నాడు. ఈబాలు నామె బుద్ధుని కప్పగించుచున్నది. బాలుడు తన తోరముని ఎంతయో ప్రార్థించుచున్న విధమున ఆయన చేలాంచలమును బట్టుకొని లాగుచున్నాడు. పిల్లవాడాడుకొను అటవస్తువులు ముందు దిగువభాగమున పడియున్నవి. వీటి నన్నిటినిబట్టి చూచినచో, నామె యతోధరయై యుండుననియు, కుట్టువాడు రాహులుడనియు, సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై వచ్చినపిదప ఇంటికి వచ్చి తొల్లింటిపది నాక్రమించి రాజపితృధర్మముల నిర్వర్తింపవలసినదని ఆయనను వారరువురు బ్రాధించుచుండిరనియు నూహింపవచ్చును. దీని దిగువనుగూడ మొదటి స్తంభము మీదవలెనే బొమ్ములు మూడువిభాగములలో గలవు. ఎడమ

వైపున నున్న మొదటివిభాగమున పరిజనులే బరివేష్టించబడి రాజా కడున్నతాసనమున గూర్చుండియున్నాడు. ధనుర్ధరుడైన యొకబాలకుడు ఆయనకడకు వచ్చి ఏదియో విన్నవించుకొని తనతో రమ్మని కాబోలు అడుగుచున్నాడు. మధ్య విభాగమున స్త్రీలపలోభములకు లొంగకుండ ఆరాజు వారి నెదుర్చుచున్నట్లు కలదు. మూడవ విభాగమున ఆయన భిక్షుకననములను ధరించి బోధివృక్షముక్రింద నాసీనుడై ప్రజలకు ధర్మము నుపదేశించుచున్నట్లు కానవచ్చును. ఇవి యన్నియుగూడ బుద్ధజీవితమునందలి కథలే కాదగును. కాని మూడవ విభాగమున బౌద్ధభిక్షువునకు పరివేషము లేకపోవుటచే నతడు బుద్ధుడు కాదనియు, ప్రాయశఃముగ నాతనికుమారుడగు రాహులుడనియు తోచెడిని బౌద్ధగాథల ప్రకారము రాహులుడుగూడ నిరుపదేశ్య వయస్సుననే భిక్షుకత్వము ననలంబించి తండ్రి బోధనలన గొప్పశ్రమ గావలలో నొక్కడయ్యెనని తెలియుచున్నది. రాహులుడును కానితో ఆతడు ఎవరో యొకబోధనస్తుడై యుండువలెను. రాయి పగిలిపోయి నందున ఈ రెండు స్తంభముల మీది యెగువచిత్రము లేమిటో వనకు తెలియవచ్చుట లేదు.

పదునాలుగవ చిత్రమున గనబడు ఎగువ వృత్తమున నాగులస్తూపారాధనచిత్రమైయున్నది. విశాలమైనట్టియు, చిత్రవిచిత్రాలంకృతమైనట్టియు నొకచాందినీక్రిందనున్న సింహాసనమున ఆవశేషముంచిన కరండు మొకటి యున్నది. దానిని నాగరాజు తనపరిజనులతోగూడి పూజించుచున్నాడు. ఈచాందినీక్రింద నిలుచుండినవారిలో నాగరాజు మధ్యగ నున్నాడు. ఆతనిపై నేడుపడగ లున్నవి. ఆతనికిరుపార్యవుల చామరియు లతో నిరువురు పరిచారకులు నిలువబడియున్నారు. చామరధరుల ప్రక్క నిరువురు చేతులు పైకెత్తికోడించి నమస్కరించుచున్నారు. ఒకవేళ వారును నాగులైన వై యుండువచ్చును. నాగరాజు వెనుకనున్న వారి కెవరికిని పడగలు లేవు; కాని ముందున్న పండ్లదండగురు స్త్రీలకు శిరస్సులవెనుక నొక్కొక్కరి కొక్కొక్క పడగ యున్నది. కరండుమన్న సింహాసనమున కిరుపార్వముల నిలువబడియున్న స్త్రీలతీర్థు అత్యంత గుండరమైనది. కుడివైపుననున్న యీ గుండరులు తమకు దిగువనున్న యొక మాలినిస్థులకుంకి పూ మాలలను కరండు సమర్పణమునకేమో కొనుచున్నారు. దలదావంతము నందలి దంతకథనగాథనే విశ్వసించుచో, ప్రాయశఃముగ నీకరండుమందలి యవశేషము దంతమేమోయని యూహింపవచ్చును. క్రిందినృత్తములో నిరువురు ప్రముఖులు-భక్తలొంఘనము లేని కారణమున వీరిని రాజు లనరాదేమో- ఒకసోఘావంటి యాసనమున గూర్చుండి ముందున్న స్త్రీలు వినిపించు సంగీతవాద్యాదులను విను

చున్నారు. పదునెనమండుగురు స్త్రీలు ఈవిధమయిన గానవాద్యములందు ప్రవృత్తమయియున్న కానవచ్చును. ఈచిత్రమునందలి యితీవృత్తమేదియో తెలియవచ్చుటలేదు. ఈసంగీతపాటకులును, సోఘామీద కూర్చున్నవారునుగాక, కులీనలైన మువ్వలస్త్రీలు- కుడిప్రక్క నిరువురును, ఎడమప్రక్కనొక్కరును- ఉన్నతాసనములపై గూర్చుండియున్నారు. కడియములును, పూసల మొలమాట్లును వారి ముఖ్యాభరణములు. కుడిప్రక్కనున్న యీగుండరులకు కుడివైపున నిరువురు బాలికలున్నారు. చిత్రములు చక్కగా నున్నవని యనుకొనుట తప్ప నిందలి గాథ ఏదియో మనకు తెలియవచ్చుటలేదు.

స్తూపముయొక్క ఏమాత్రము చెడిపోవని సంపూర్ణాకృతిని చూడవలయునన్న, పదునైదు పదునాలు చిత్రములు చూడదగును. ఈరెండు చిత్రములలోని స్తూపములు అమరావతీ స్తూపపు అడుగు చట్రపు గోడలమీద చిత్రములైనవి. ఇవి సంపూర్ణమైన అమరావతీ మహాస్తూపముయొక్క చిన్న నమూనాలు. ఈచిత్రములను జూచి భాగ్యదినములు చూచిననాటి సంపూర్ణ అమరావతీ స్తూపాకృతిని మనము మనోహరిని గాంచవచ్చును.

అమరావతీ స్తూపమున కుండినట్లే చిత్రములోని స్తూపములకు ప్రాకారరేఖ యుండుట మనము చూడగలము. పటములలోని స్తూపముల ప్రాకారరేఖ నాలుగుచక్రముల ఎత్తు కలది. మహాచైత్య ప్రాకారరేఖ మూడుచక్రముల ఎత్తుకలది.

ఈస్తూపచిత్రములలో ప్రాకారరేఖ పైయంచుగ నేర్పడిన ఎగువ మదురు బండలప్రక్కల ఒక్కొక్కప్పుడు జంకుచిత్రములును, ఒక్కొక్కప్పుడు తోరణచిత్రములును చిత్రము లగుచుండును. ఈప్రాకారరేఖలోపల, దానంతయెత్తునఱకు స్తూపము నెంపుటొంపుట లేక నిట్టినిలువుగ నుండి గోడనంటి లేమస్తంభముల (Pilasters)తో అలంకృతమై యుండును. వీటిమధ్య భౌద్ధమత చిహ్నములగు ధర్మచక్రము, బోధివృక్షము మొదలైన వుండును. వీటిపైని విభాగములు (Panels) గ నున్న రెండువరుసలలో శిల్పచిత్రము లుండిను. క్రిందివరుసలో సాధారణముగ ఒంటిచిత్రములు గాని, చిహ్నములు గాని యుండును; కాని యొక్కొక్కప్పుడు సముదాయచిత్రము (Sculptural groups)లుండుటయు కలదు. వైనరు.లో ఎల్లప్పుడు చారిత్రకములైన సముదాయ చిత్రములుండును. వీటిలో బౌద్ధకథలనేకములు మనము గుర్తింపవచ్చును.

ఈవరుసల కింకను కొంచెము ఎత్తున నుండు వర్తలమైన గోళురము మీది వృత్తము (Medallion) లలో కూడ ఇతరస్థలముల వచ్చినగాథలే మరల మరల వచ్చుచుండును.

1. మూడుచక్రముల ఎత్తైన గాఢప్రాకారరేఖలోని నిలువు స్తంభములకు మధ్యగనుండు అడ్డుదూలములు మూడుమాత్రమే కలవు. ఒక్కొక్క దూలము మీద ఒక్కొక్క చక్రమునొప్పున మూడుచక్రములు చిత్రింపబడుటచేత (చక్రపరిగణనపు కొలతను) ఆప్రాకారరేఖ మూడుచక్రముల ఎత్తని చెప్పబడినది. చిత్రములోని స్తూపముల ప్రాకారరేఖలో అడ్డుదూలములు కనబడుచుండక పోయినను, ప్రాకారము దిగువభాగమునండి ఎగువభాగమునఱకు గనబడుచక్రములు నాలుగుగుటచేత అది (చక్రపరిగణనపు కొలతను) నాలుగుచక్రముల ఎత్తని తెలుపబడినది.

శిల్పచిత్రములతో నింకినబిడ్డికృతమైన ఈస్థూపములందలి విచిత్ర మేమనగా, స్థూపప్రధానచిత్రమున కెగువను కంబులవంటి అయిదు నిలువుకమ్మ లుండుటయే. ఈకమ్మల దిగువభాగములు చతురస్రము (Square) గ నుండి, యొక్కొక్కప్పుడు 'సమస్త్రక్', 'బోగోవృక్ష', 'స్తూప'చిత్రములచే నలంకృతము లగుచుండును. ఈకమ్మలు ఎనిమిది పలకలగ తీర్చినవి. వీటికితోభాగములు చిత్తోద్దీపితములైన చతురస్రములుగ నుండును. ఒకకాసనమున నివి "ఆర్యకళింధే" (ఆర్యకస్తంభములు) అని పేర్కొనబడినవి. భట్టిప్రోలు, జగ్గయ్యపేట, ఘంటశాల స్థూపములలో కూడ నివి గనబడుచుచేతన, ఈ తిరహింబూసానము నందలి యేస్థూపములలోను ఇవి లేకపోవుటచేతను ఆంధ్రస్థూపముల కిది విశిష్ట లక్షణమని యూహింపవలసివచ్చుచున్నది. ఇవి మహాచైత్యముప్రతిప్రక్కనుండు స్థూపచిత్రములలోని ప్రధానచిత్రమునకెగు వనుండుటచేత మొత్తముమీద మన విట్టివి ఇరుదికమ్మలను జూతుము. ఇవివేటికి సంజ్ఞ లోతెలియరాదు. ఇవి వర్తమానకల్పములోని అయిదు గురు బుద్ధులగుగాని, లేక అయిదుగు ధ్యానబుద్ధులగుగాని, లేక పంపభూతములగుగాని గుర్తులుగాకదననని కొందఱు ఊహించుచున్నారు. ఈకమ్మల దిగువభాగముల మతచిహ్నములైన ధర్మచక్రారూప లేక ఒక్కొక్కప్పుడు కాసనము లుండుటయు గలను. వీటిలో మధ్యకమ్మపై సాధారణముగ స్థూపచిత్ర ముండును.

నదులమీద ఈగోపురముపైని శిఖరములే నొక పెట్టెను తీర్చి దరు. అందు బుద్ధాశీషము లున్నవని భావము.

అన్నిటికంటె పైపైని ఛత్రితోన విరాజితమైనబోగోవృక్షముండును. తొలిపలక సన్నిహిత దళనైడిల ఉభయపార్శ్వముల దేని, యక్ష, గంధర్వాదులు ఆకాశమాగమనవచ్చి ఆరాధించుచున్నట్లు చిత్రింపబడును.

ప్రధానచిత్రము వేణువేణు స్థూపములమీద వేణువేణువిధముగ నుండును. గాలిచిత్రములోని స్థూపముమీది ప్రధానచిత్రము బుద్ధునిది. లోపలిభాగమున ఏనుపడగలతోను, వెలుపలిభాగమున పదునాలుగు పడగలతోను ఉన్న మహానాగముయొక్క చుట్టలమీద బుద్ధుడు కూర్చుండియున్నాడు. ఆయన సిరులంకలను చామరములు వేయువారున్నారు. బుద్ధుని ముందున్న కొండలు ఆయనకు నమస్కరించుచున్నారు. గాలిచిత్రమునందలి స్థూపముమీది ప్రధానచిత్రమును బుద్ధుడేకాని, అతడు శాసనీవలెవాడుగా ధరించి పుకేనేయి కొంచెమెత్తినీలుచుండియున్నట్లు చూపబడినది. ఆయన యెడమవైపున నుండి ఆయనను పూజించుచున్నవారు నాగులు. కుడిప్రక్కనున్నవారు దేవతములైన యుదువులను ధరించిన స్త్రీపురుషులు.

ప్రాకారలేఖ వెలుపల ద్వారమునకు ఎదుగడల పూజాద్రవ్యములను విక్రయించువారినుండియో, తీసికొనివచ్చువారినుండియో కొనుచున్నట్లు ఒకస్త్రీయో, పురుషుడో ఎల్లప్పుడు చిత్రింపబడుచుండును. ఈ పూజాద్రవ్యములను నెత్తిని బెట్టికొని అమ్మువారు, తీసికొని

వచ్చువారు సాధారణముగ మఱుగుజులే. ఈచిత్రములకు తోడుగ ద్వారమునకు రెండుప్రక్కల కలశపాత్రకూడ జూపబడును.

పై నుండినవన్నియు స్థూపముయొక్క సాధారణలక్షణములు. ఇక శిల్ప సిద్ధాంత దైనవో తనవిమల్లంకభక్తిని, అసమానకళాప్రతిభను మూసమచెట్టి కరగించి పోతపోసి చిన్నపన్నెలతో, చికిలీపనివాని తనముతో మెఱుగులు దిద్ది స్థూపమును శ్రేష్ఠవర్ణముగ, నిర్మించు నునటలో వింత యేమి కలదు?

ఒకటవ చిత్రమునందు ఒకమూల మల్లుస్తంభము కలదు. "ఇది చతురస్రతీరిగి యుండుటచే గెండు స్తంభములుగ గానవచ్చుచున్నది. మూలమలుపువైపు చెక్కడమునం దొకయగ్ధకమలమున, రెండు పూర్ణకమలములును కనబడుచున్నవి. వీనిమీద నింకొక పూర్ణకమలమున, ఒక ఆర్ధకమలమును ఉండెడిది. ఇది ద్వారమునకు దగిలి యున్నవైపు. దీనికి ప్రక్క నిలువు స్తంభము మీది చెక్కడ మున్నది. ఇదియు వైభాగమున బగిలియున్నది. అడుగుభాగమున నొక యగ్ధకమలము, దానిమీద మూడుపటములు, ఆపైని ఒక వృత్తము, అందులో గొన్ని పటములు గానవచ్చుచున్నవి. వైభాగమున గొన్ని పటములును, వానిమీద అగ్ధకమలమును ఉండియుండును. వీని కన్నిటికిని గ్రింద చిత్రముగ జెక్కబడిన యంచురూప గలను.

"సద్భవస్తంభమునందలి ప్రతిమలలో గొన్ని పగిలిపోయినను, అందొక బౌద్ధబోధకుడు స్త్రీపురుషుల కేదెనో బోధించుచున్నట్లును, వారందఱును భక్తిశ్రద్ధలతో వినుచున్నట్లును, వారిపైని దేవగంధగర్వము పూజాద్రవ్యములు గొనివచ్చి యర్పించుచున్నట్లును గానవచ్చుచున్నది. వైష్ణవమునకును క్రిందికమలమునకును నడుచున్న పటములు మూగుగల్గగా విభజింపబడియున్నవి. మొదటిగదిలో నొక రాజు సింహాసనముమీద కూర్చుండినట్లును, ఒక యువకుడు భూమిమీద నాసనము వేసికొని కూర్చుండినట్లును, ఒకేరు డాసని కేమియో చూపి వీరావేశసంభాషణము గానించుచున్నట్లును, రాజీసంభాషణము వినుచున్నట్లును జూపబడినది. రెండవగదిలో ఈ సంభాషణము యొక్కఫలము చూపబడినది. రాజొకనరుగు నెక్కి తొందరగా శ్రేణువులమీదికి బోవుచున్నాడు. అతనివంట నిర్దణు స్త్రీలుచిత్రమున్నాడు. శస్త్రములుకూడ లేవు.

"ఆతనివంట నైవ్యము వచ్చుచున్నది. ఆకాశమునుండి దేవగంధగర్వము పువ్వుచూలలు వేయుచున్నాడు. మూడవగదిలో నాయువేగమున పరుగిడుచున్న యశ్వములనెక్కి శ్రేణువులు పాటిపోవుచున్నట్లు చూపబడినది." (ఆంధ్ర విజ్ఞానదర్శనము, మూడవ సంపుటము.)

రెండవచిత్రము బుద్ధునిజన్మమున కించుక పూర్వవృత్తాంతమును దలియజేయుచున్నది. ఇందు మూడువిభాగములు కలవు. మొదటి విభాగమున, బుద్ధుడు జన్మమెత్తుట కించుకమును "కుషితస్వర్ణము"న ఉచ్చగ్రజ రాజునుండిరమున దేవతలకు ధర్మముయొక్క అష్టోత్తరశత

మాగ్గులును బోధించుచున్నట్లు తెలుపుచితము కలదు. రెండవది బుద్ధునియనతరక—బుద్ధుడు వెల్లయేనుగూపమున కుష్మిశ్రవ్యము నుండి దిగివచ్చినట్లు బొద్దులుచెప్పెను. మనకింపుగానించు వెల్లయే నును బుద్ధుడే—భూలోకమునబుద్ధింప నవతరించుచున్నాడు. ఆశ్వేత గజమును కుబ్జగజములు మోయుచున్నాడు. దేవగంధర్వులు పరివేష్టించి వచ్చుచున్నారు. ప్రభుబంధనములైన వేత్రవంశ చక్రవర్తులను పట్టుకొని కొండలు ఆవల యేనుగుమున నగుచున్నాడు. దిరునృత్త గీత వాద్యములు చెలరేగుచున్నవి. కొండ తెఱచుచున్నాడు. కొండలు అభినయించుచు పాడుచున్నాడు. మఱికొండలు జంత్రివాద్యములు వాయించుచున్నాడు జగద్భాగనివారణ కార్యమునకై బుద్ధుడవతరించుచున్నాడని అంతయు నానందమే. మూడవవిభాగమున మాయాదేవి స్వప్నవృత్తాంతము తెల్పుచున్నది. కుష్మోదనుని పట్టుకునిపిడియైన మాయామహాదేవి గర్కనిశత్యమై బహుశి నిద్రించుచున్నది ఆమెతల్పము నాలుగుమూలల నెత్తుర్చిలకు పాలించు దిక్పాలముల నీలుచుండియున్నాడు. సర్వలోకమున కిటునటు ఆమె పరిజనము కొండలు కూర్చుండియున్నాడు; కొండలు నీలుచుండియున్నాడు. పర్యోకమున కగుచున్నవారిలో నిగువు రామకు వీవోపు లిడుచున్నాడు. స్వర్గమునండి యొకవెల్లగమీనున వచ్చి తనగర్భమున బ్రవేశించుచున్నట్లు ఆమె కల గాంచుచున్నది. మాయామహాదేవి స్వప్నము, బుద్ధునిజన్మము, వీటికి సంబంధించిన చిత్రములు అమరావతీస్తూపమున పెక్కుచోట్ల గలవు.

మూడవ చిత్రమున గనబడునది ప్రాకార రేఖాని అడ్డదూలములమీది వృత్తచిత్రములు. వేలువేలు విధములైన కల్పనలతో ఇంగు “త్రిశూల” చిహ్నము చిత్రమైనది. ఈ త్రిశూలము సాధారణముగ బ్యాలాస్తంభమునకు మకటముగ నుండును. త్రిశూలాధిష్ఠితమైన యీస్తంభము సాధారణముగ నొక సింహాసనము వెనుక నుండును. ఈ స్తంభమునకు కుడియొడమైన పుల డిద్ధివగని బ్యాలలు ప్రసరించుచున్నట్లు చూపుచును. ఈ బ్యాలాస్తంభముల ఒక్కయమరావతిలో తక్కు ఉత్తహిందూసానమునందలి స్తూపములలో నెచ్చటను గానరావు. అంతేకాక బౌద్ధుల ప్రారంభకేళమున గూడ వీటి “అడా సాడా” ఎచ్చటను గానరాదు. అదివరకున్న చిత్రమైన బౌద్ధ సంజ్ఞావళి(Symbols)కి అమరావతి ప్రత్యేకముగ కనిపెట్టి యుంపగిన విచిత్రోపాయన మీ బ్యాలాస్తంభము. ఈ వృత్తమునందలి కుడివైపు ఎరువభాగము పాడనటలన అచ్చటనుంపిన చిత్రవిశేషము లేవియో మనకు తెలియవచ్చుట లేదు. వృత్తము మధ్యభాగమున త్రిశూలాధిష్ఠితమైన బ్యాలాస్తంభము ముందు సింహాసనమున్నది. ఈ సింహాసనము మీద “అవశేష” పూర్ణములైన గుండ్రని కరణములలో వీవో యుంపబడినవి. ఇవి రెండుభాగములుగ గానించుచున్నవి. క్రిందిది కరండుయొక్క యడుగుభాగమును, పైది తెలుచియుంచిన పై మూలియు నగు నేమా. దీనిపై ‘స్వస్తిక’ చిహ్నము కలదు. దీనికి కుడివైపున బౌద్ధభిక్షువు లీకరండునునకు నమస్కరించుచున్నాడు.

సింహాసనమునకు దిగున నొకవేదికపై బుద్ధభగవానుని శ్రీపాదములు కలవు. వాటికి మును వివస్మలై యిరువురు స్త్రీలు ప్రణమిల్లుచున్నార. సింహాసనమున కెడమభాగమున దేశీయములైన యాడుపులను ధరించిన యొక ప్రభువు తనకుమారుని కరండుసమాపమునకు గొనివచ్చి దానికి ‘మొక్కుబడి’ చెల్లించుచున్నాడు.

ఆరవవెనుకనున్న వారందఱు ఆరణికుటుంబమునకు సంబంధించిన వారు కావచ్చును. ఈస్త్రీలు ధరించిన బంగారు జడలును, తలపూవులును, మువ్వలమెలనూళ్లును, హస్తాధరణవిశేషములను గమనింప దగినవి. మఱియొక్క విషయము. కుడివైపుననున్న బౌద్ధభిక్షువులు కుళ్లాయిలు ధరించియున్నాడు. ఈకుళ్లాయియొక్క నవకవైపు దిగున భాగము ఎంతక్రిందికివెగిన దానిని ధరించినవా డంతటి విద్యాధికుడట. అనగా విద్యాధికరి ననుసరించి యాకుళ్లాయి వెనుకభాగము తగ్గదు హెచ్చుచు నుండునని తెలిసికొనవలసియున్నది.

నాలుగవ చిత్రమునగూడ మధ్యసింహాసనమును, దానిమీద “అవశేష” కరండుమోగ్రోణమో, అదియను, సింహాసనమునకు దిగున వేదికను శ్రీపాదములును గలవు. దానివెనుక మూడవ చిత్రమునంగు వలెనే బ్యాలాస్తంభము, త్రిశూలము కలవు. ఈ బ్యాలాస్తంభ, త్రిశూలములకెనువ ధర్మశక్రముకలదు. సాధారణముగా అమరావతీచిత్రములు వేటిలోను స్త్రీలు లేకపోలేదు; కాని యీవృత్తచిత్రమున మాత్రము ఒక్కస్త్రీయైనను లేదు. ఆరాధకులందఱును పురుషులే. తలకట్టుల ననుసరించియు, ఇతరలక్షణముల ననుసరించియు జూచినచో వారందఱు నొక్కతెగవారగ గనబడదు. ఇక శ్రీపాదములకు రెండు ప్రక్కల రెండుజింకలు చిత్రమగుటయు యిందలి విచిత్రము.

ఆరవచిత్రము గూడ త్రిశూలచిత్రమునకు సంబంధించినదే. ఇచ్చటగూడ నొకసింహాసన మున్నది. దానిమీద అవశేషకరండును లేదు కాని శ్రీపాదములున్నవి. సింహాసనమునకు వెనుకప్రక్క త్రిశూలాధిష్ఠితమైన బ్యాలాస్తంభము కలదు. ఈ త్రిశూలము బౌద్ధమతమున దేనికిగల్గో ఎవ్వరును తృప్తికరముగ జెప్పియుండలేదు. త్రిశూలము, స్వస్తికము మొదలైనవిహ్నములు జాన్నార్, భాజా, బెడ్నా, కుదా, కాల్గి మొదలైనగుహలలోని అత్యంతప్రాచీన శాసనముల ప్రారంభమునను, చివరను గానవచ్చుచుండుటచేత ఇవి కడుప్రాచీన కాలమునండియు అద్భుతచిహ్నములుగ వాడుకలో నుండినట్లు కొండలు చెప్పుచున్నాడు. త్రిశూలము బౌద్ధమతమునకు సంబంధించిన చిహ్నముకాదేమో యని కొండలు ఇదివఱలో సంశయించిరి కాని అమరావతీ స్తూపచిత్రములలో నిది తరుచు గానవచ్చుచుండుటచేతను, మూడవ చిత్రమున బౌద్ధభిక్షువులే దానికి నమస్కరించుచుండుటచేతను దానిని బౌద్ధమత చిహ్నముగానే పరిగణింపవలసి వచ్చినది.

ఈయారవచిత్రమున ఎగువభాగమునందలి ప్రధానారాధకులు నాగులు. సింహాసనమునకు కుడియొడమ ప్రక్కల తలయొకరు కూర్చుండి

యున్నారు. వీరిగుఱ్ఱునికి తలమీద పడ పడగలున్నవి. వీరిగుఱ్ఱు పార్శ్వముల తలమీద ఒంటిపడగల స్త్రీలు ఇరువురున్నారు. బాహ్యస్తంభమున కిరుగెంతుల చూరగరు లిరువురున్నారు. వారికి తలమీద పడగలు లేవు. ఇతరపరిచారకులను కొందఱు కలరు కాని వారికిని పడగలు లేవు.

ఈశ్వరచిత్రము మధ్యభాగమున సింహాసనము మీద కూర్చున్నవాడు నాగరాజు. ఇతని తలమీద తొమ్మిదిపడగలు కలవు. ఇతని రాణు లిరువురు ఇతనికి చెరియొక వైపున సింహాసనముమీదనే కూర్చున్నారు. రాణులకు కూడ నెత్తిమీద చెరియొకపడగ కలదు. సింహాసనమువెనుక నాగరాజునకు రెండువైపుల నాగకన్యకలు వీచాపులిడుచున్నారు. వారికిని తలమీద ఒక్కొక్కపడగ గలదు. వీచాపులిడువారు మాత్రమే కాక మరి యిరువురు నాగకన్యకలు కుడివైపున సింహాసనము వెనుక నిలువబడియున్నారు. వీరికిని తలమీద పడగలను. వీరును రాణులపరిశనమే కాంచుచును. వీరి తోపాటే ఎడమవైపు మరియిరువురు పరిచారకులు నిలుచుండి యున్నారు. నెత్తిమీద వీరికి పడగలు లేవు. నాగరాజునకు రూరమున ఇరుగడల నిరువురుస్త్రీలు—వీరికిని తలమీద పడగ యందుటచేతివీరును నాగులే కావచ్చు—రెండువైపులనున్న చెట్లకొమ్మలను—కడివైపున నున్నది ఎడమచేతితోను, ఎడమవైపుననున్నది కుడిచేతితోను—పట్టుకొనియున్నారు. వీరిగుఱ్ఱునికి పరిచారకులు కలరు. కుడివైపున్న పరిచారిక కుడిచేతితో పూవును, ఎడమచేతితో కొమ్మను పట్టుకొనియున్న స్త్రీ కేవల పాత్రుంటి దండిచుచున్నది. ఈమెకు నెత్తిమీద పడగగలదు. ఎడమవైపుననున్న పరిచారికకుడు పిడికలిసిన గుండ్రనిండ్లువును దేనినో ఎడమవైపుకొమ్మను పట్టుకొని యున్న స్త్రీకందిచ్చుచున్నాడు. ఈస్త్రీ ముందోకయున్న తాసనము కలదు. దానిమీద నామె తనకుడిమోకాలు నానించికొని యున్నది. నాగరాజునకునుండు ఎడమవైపు మువ్వగు నాగకన్యకలు కూర్చుండి యున్నారు. వారు పాటకుండ్లో ఏమో! వీరందఱికి తలమీద పడగ యున్నది. ఈచిత్రముల నన్నిటిని పరిశీలించినచో నాగబాణిస్త్రీకి తలమీద ఒక్కపడగయు, పురుషునికి పెక్కుపడగలు నుండునట్లు తోచును. కూర్చుండిన మువ్వగు నాగబాణిస్త్రీలకు ఎడమ కుడివైపున ఒకస్త్రీ నాల్గము చేయుచున్న విధమున నున్నది. ఆమెను వెనుకనుంచి యొక నాగకన్యక పట్టుకొనుచున్నది. ఈమె వెనుక బల్లమీద నేదెయో యొకచిన్న పాత్రకలదు. అన్నిటికంటె దిగువభాగమున కమలములు, పాంసలు, కలవలు మొదలైనవి కలవు.

ఈచిత్రమునందలి యితివృత్తమేదియో బోధపడుటలేదు. బౌద్ధవాఙ్మయము నింకను బాగుగ జదివినగానియిట్టి యితివృత్తములు తెలియరావు కాని గాఢలక్షాత్రము బౌద్ధయుగమునకు సంబంధించినవే యని నిస్సంశయముగ తెప్పించుచును.

అచారావతీస్తూపమున నాగులచిత్రము లనేకములు కలవు. పడగలు లేనివారలు ఏబాణివాణో తెలిసికొన సాధ్యముకాదు. బట్టకట్టులోను, బట్టుకట్టులోను వారును, నాగులు వొక్కరితోనే యున్నారు. వీరందఱు నాగరాజులచే పరిపాలింపఁబడు వారగునలెమో. ఈస్తూపచిత్రము లన్నిటిలో నాగులచిత్రములు ప్రధానములుగ గానించుచుండుటచేత నాగులకును అచారావతీస్తూపమునకును ఎక్కువ సంబంధ మున్నట్లు కనబడును. టిబెట్టు బౌద్ధగ్రంథముల ననుసరించి నాగార్జునాచార్యులవారు నాగలోకమునకు వెల్లిగనియూ, అచ్చటి నుండియే కొన్నితంత్రములను వేటితో నీసికొని భావ్యకటకమునకు వచ్చి రనియు ఏవో గ్రంథముల జదివిన బ్లాపకము. మహాయాన బౌద్ధముకూడ నొకవిధముగ తాంత్రికమే యని కొందఱు దరు. ఏది యెట్లయినను ఈప్రాంతము నాగుల కునికివట్టని కాని, భావ్యకటకమునకు నాగులకు నెక్కువ సంబంధ ముండి యుండునని కాని, మహాశేవుని ప్రయత్నముల మూలమున ఈప్రాంతమున బౌద్ధమతము నెలలొందినవారలు ప్రధానముగ నాగులై యుండుననికాని, నాగార్జునాచార్యులవారిని నాగులకును కలననుసంబంధమున నేదెయో కొంత సహ్యముండునని కాని విశ్వసింపవలసి యుండును.

ఇక ఐదు చిత్రములోని చిత్రమును జూచుము. ఒక పడవలో ఏనుగుపైన ఒకరాజు ముందుకూర్చున్నాడు. అతనివెనుక నిరువురుస్త్రీలు కూర్చున్నారు. వీరందఱును నదిని-కృష్ణయేమో-దాటుచున్నారు. పడవఒడ్డు చేరగనే రాజు వెనుక కూర్చున్నవారు క్రిందికి దిగి రెండుకొఱుకు వేచియున్న యిరువురుస్త్రీలను కాగిలించుకొనుచున్నారు. వేటొకస్త్రీ రాజునకు నుపసగించుచున్నది.

పడవకు దిగువభాగమున నొక యాసనమున నొక స్త్రీ కూర్చుండియున్నది. ఈమెను ఎడమప్రక్క నిగువురు పరిచారికలున్నారు. అంతకంటె ఏదెయో తినుట కామె కందిచ్చుచున్నది. రెండవది తన కంకణింది కడవలోనుండి ఆమెకు త్రాగ నిచ్చుచున్న పానీయము నొక పాత్రలో నైకొనుచున్నది. ఆమెకు కుడిచేతిప్రక్క సంగీత, జంత్రి వాద్యములేలుచున్న స్త్రీలు కలరు. వారిలో నొకరు పిల్లనగ్రోవి వాయిచుచున్నారు. మఱియొకరు 'సితార్'నంటి దానిని దేనినో మీటుచున్నారు. ఈసంగీతపాటకుల కనుపకు సింహాసనమున నాసీనులై యిగువురు స్త్రీలు కలరు. ఆరవ పటములోని దానిలెనే ఇంకలి యితివృత్తముకూడ తెలియవచ్చులేదు. ఇప్పుడుకూడ మనము చిత్రముల సౌందర్యము నుపలక్షించి తనివి నొందవలసిన వారమే.

ఏడు, ఎనిమిది చిత్రములలోని గాఢలకు మనకు తెలియరానివే. అయినను ఎనిమిదవ చిత్రపటములోనిది నిజమున కొకగాథ కాదు. ఆపటమధ్యమున నొక్కడు బుధుని దగ్ధావశేషము నొక పాత్రయందుంచి దాని నొకపల్లెగముననికి, దానిని నెత్తిపైబెట్టికొని యున్నాడు. స్త్రీ పురుషుగో, శేక దేవతలును, అప్పుడెప్పుడో నలయాకార

ముగ నామనశేషధారి చుట్టు దిరుగుచు అశ్వంతోత్సాహమునను, భిక్త్యావేశమునను నృత్యము చేయుచున్నాడు. పటమున స్త్రీలందఱు పశ్చిమమునకు వెనుకరిట్టునను, పురుషులందఱు ముందుకరిట్టునను గన్పించుచున్నారు. ఇదియే ఎనిమిదవ చిత్రమునందలి వృత్తాంతము.

ఏడవ చిత్రమున సింహాసనమున నొక మహానుభావుడు పరివేశవిరాజిగూడై కూర్చున్నాడు. అతనికి చెరియొక ప్రక్క చెండు ఉన్నతాపవముల మీద అతినిరాణులు కూర్చున్నారు. వీరికి ప్రక్కలను, ఎగువను వీరికి సంబంధించిన పరిజన మున్నారు. వీరికి దిగువభాగమున, ఏడవచేతివైపు గీతవాద్యాదులందు ప్రసృతలైన స్త్రీలు కలరు. వీరికి కుడిప్రక్క దిగువ కొండలు నృత్యముచేయుచున్నారు. వీరి కనువను, కుడిప్రక్కను స్త్రీలు కొండలు కూర్చుండి యావనోదమును దిలకించుచున్నారు. ఇంతింతకే మనకు దెలియవచ్చునది. ఈచిత్రమునందలి యతిస్మృతమేమో మనకు దెలియదు.

అమరావతీ స్తూపముమీద “బౌద్ధపురాణ గానశ్రీ కాక ఆకాలపు రాజవంశమున, పట్టాభిరామ పరిసరములును, యుగగంగములును, సముద్రప్రయాణములును, వేదేల, ఆకాలపు రాజశ్రీయ, సాంఘికసిద్ధియంతయు కన్నులనగ్గటివటు లతిమనోహరముగ జెక్కబడియున్నవి. ఇందుగల ప్రతిష్ఠితైంతమును, గానము బయస్కృత్యముని పలుమునవలె నొకదాని తరువాత నొకటి వచ్చునట్లు పటములమీద వరుసగా చెక్కబడియున్నవి. ప్రతిపటమునందును శిల్పకాళల మత్యద్భుతముగ

నుండుటయే గాక జీవకళ లుట్టిపడుచుండును. ఈచిత్రపటముల నున్ హిందూదేశమునందు, ముఖ్యముగ వాంధ్రదేశమునందు వ్యాప్తిచెందిన బౌద్ధమతస్వరూపము పూర్తిగ దెలియవచ్చుచున్నది. వీనినుండి అప్పటికే జనులు బాధు నొకయవతారముగ నెంచి పూజింప మొనరించి రనియు, ఆతనినిగూర్చి పెక్కు పురాణ గాన లల్లి వానిని నమ్ముచుండి రనియు మనము గ్రహింపవచ్చును.” 1

ఇట్లు మనకు ఇతివృత్తములు తెలియరాని చిత్రములన్నియో అమరావతీస్థూపమున చిత్రితములైనవి కలవు. వాటినిన్నిటిని బాగుగ పరిశీలించి యితివృత్తములను నిర్ధారణచేసి లోకమునకు విశేషికిరింపవలసియున్నది. క్రీస్తు శకము ప్రాథమిక శతాబ్దములో బౌద్ధమతము ఆంధ్రదేశమున ప్రబలింపనాడు ఆంధ్రుల యాచారవ్యవహారములను, నుస్తులను, ఆభరణాదీకములను, సాంఘికములైన గాథలను - వీటినిన్నిటిని తెలిసికొనుటకు అమరావతీ స్థూప మాంధ్రులకు పెన్నిధివంటిది. ఆంధ్రుల ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము (Individuality)ను, ఆంధ్రుల ప్రతిభను నిర్ణయించి తెలిసికొనుటకు మనకుగల ప్రధానాధారము లలో అమరావతీ స్థూప మొకటి.

1. ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము, చూడవ సంపుటము.

ప్రాచీన శృంగార ప్రబంధములు

శృంగార రాధామాధవ సంవాదము	రు. అ.
కర్త - వెలిదిండ్ల వేంకటాచలమహాకవి	2 0
శృంగార అహల్యా సంక్రందనీయము	
కర్త - సముఖము వెంకటకృష్ణప్ప	2 0
శృంగారమ్మ, ణచరిత్ర-కర్త-ఎడపాటి ఎర్రనకవి	2 0
శృంగార భల్లాణచరిత్ర-కర్త-చితారు గంగాధరకవి	2 0
శృంగార సావిత్రిచరిత్ర	
కర్త - తంజావూరి రఘునాథరాయలు	2 0
శృంగార గాధేయోపాఖ్యానము	
కర్త - అనంతనారాయణుడు	1 0
మ.రా:-పై యాదుగ్రంథముల నొకేసారి కొన్నచో	6 8
తపాలాఖర్చులు ప్రత్యేకము.	

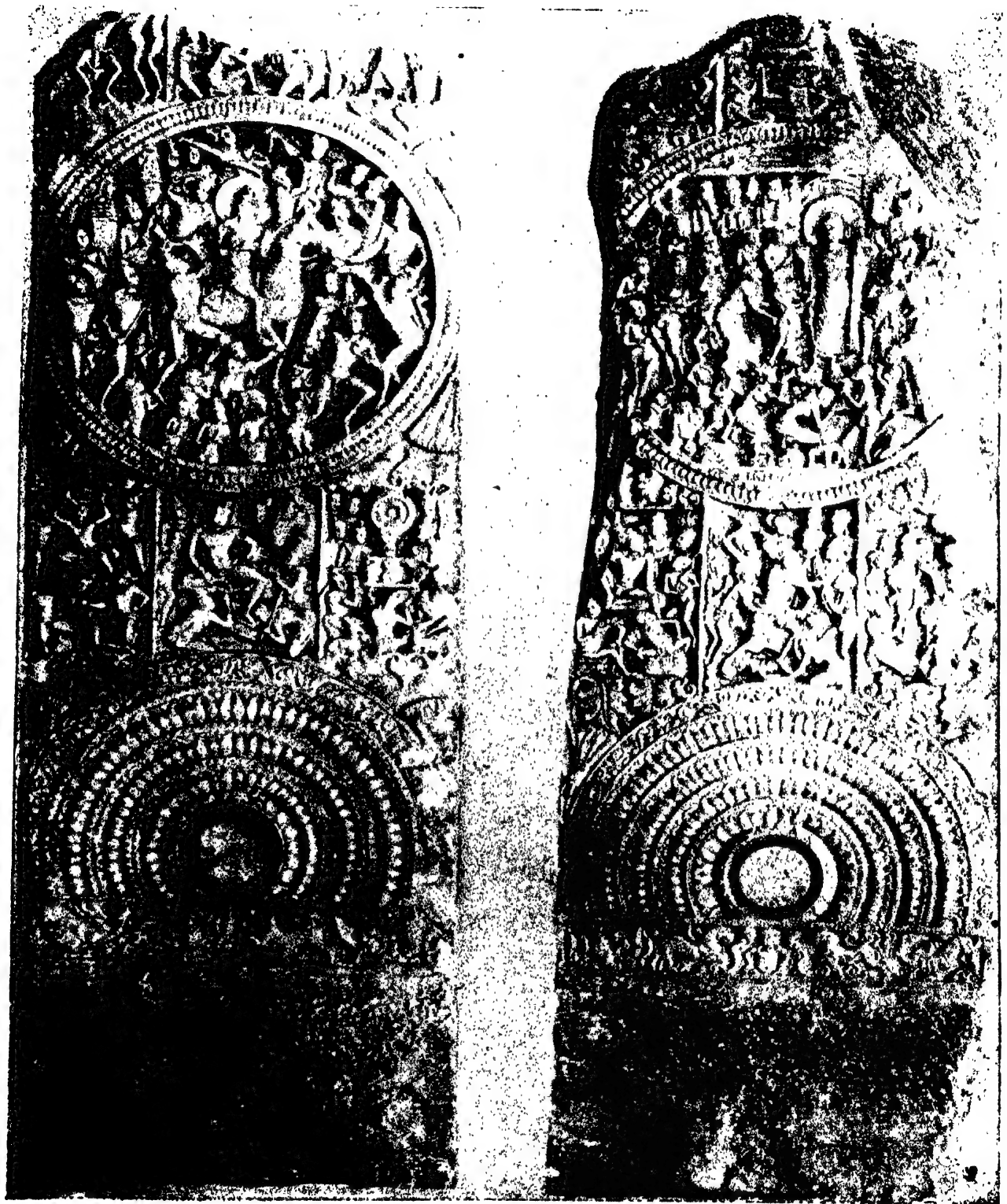
మేనేజరు: శృంగార గ్రంథమాల,
తపాలాపెట్టె నెం. 110, మద్రాసు.

శృంగార సత్యభామా సాంత్యనము (సంశితలకు రు. అ.	రు. అ.
మాత్రము)	3 0
శృంగార కాళిదాసు కథలు - ప్రథమభాగము	1 0
శృంగార రసాలవాలము - పద్యము	1 0
శృంగారము	0 4
శృంగార శ్రీనాథము	2 0
మిస్ మేయోగ్రంథ ఖండనము	1 0
కృష్ణపాతము	1 8

మ.రా:-తపాలాఖర్చులు ప్రత్యేకము. సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములన్నియు మావద్ద వెనుక లభించును.

జి. ఎస్. శాస్త్రి అందు కో.,

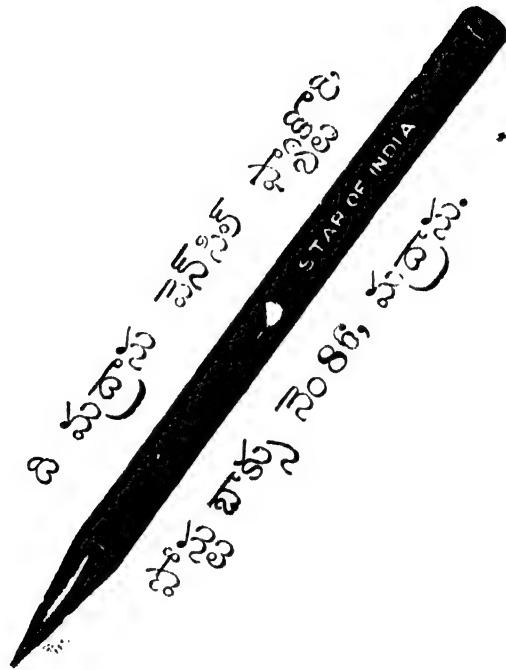
తపాలాపెట్టె నెం. 110, మద్రాసు

హిందూ దేశము స్వతంత్రము
 కథావళి యున్నదా?
 జాన్యువారు జాన్యువారి కథములకు
 భాషా నానగినవా

తేది తలబెనుండి నిచ్చు
 ఉపనాసములు
 నీజముగా కార్తవ్యము దాల్చునివా
 పరిశ్రమమున కెందుమాత్రమును లాభకారికాదు

తి పుత్రును పెన్సిల్ కృత్యాల
 భాస్వర బాతు నెరిగి, పుత్రును.

హిందూదేశము స్వతంత్రము
 కథావళి యున్నదా?
 జాన్యువారు జాన్యువారి కథములకు
 భాషా నానగినవా

హిందూదేశము స్వతంత్రము
 కథావళి యున్నదా?
 జాన్యువారు జాన్యువారి కథములకు
 భాషా నానగినవా

చెల స్వల్పము!

ఫల మధికము!!

ప్రతాపకస్తూరిమాత్రలు.

దీనియందు కస్తూరి, గోరోజినం, కంకనుపువ్వు, పచ్చకర్పూరము మొదలగునవిచేర్చి తయారుచేయబడినవి. మిక్కిలి ఘాటుగలిగి సువాసనగా నుండును. తాంబూలములో గాని, విడిగా గాని 1-2 మాత్రలను పుచ్చుకొనిన మిక్కిలి రుచికరముగా నుండుటయేగాక అజీర్ణము, నాయువు, జలుబు, జ్వరము, దగ్గు, ఉబ్బము, పన్నిపాతములు మాంధ్యములు, చిన్నబిడ్డలగుమ, కలరా, ప్లేగు, జలదోషము మొదలగు అనేకవ్యాధులను ఖండించి బలమును, ఆరోగ్యమును కల్పించుటలో అశుభ్రమమైనవి. బిడ్డలకు యామాత్రలను అప్పుడప్పుడు వాడుచుండిన వాయువును, అజీర్ణమును, చేరనివ్వక చక్కగా పోషించుచుండును అనేక యోగ్యతాపత్రములు గలవు. ఇప్పుడు బజారులో విక్రయింబడుచుండు చోకరకము మాత్రుగాక శ్రేష్ఠమైనదిగుటచే ప్రతివారును వీటివేరని యుపయోగించుచున్నారు. మీరు బజారులలో కొనునప్పుడు ప్రతాపకస్తూరి మాత్రలే కావలయునని కోరు. వారివద్ద లేనిచో సూక్ష్మవాసిని శ్రేష్ఠమైన మాత్రల సీసాలను ఈక్రిందిధరల ప్రకారం పంపుదుము, 250 మాత్రలసీసా 1—0—4—0 పబ్లిక్ సీసాలు, 2—8—0, 3—జడములు (36 సీసాలు) 6—9—0 లు. పోస్టు ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

పి. శి. ఏ. అందు కంపెని, ఆయుర్వేద సమాజం, పెరిదేపి, నెల్లూరుజిల్లా.

ఉచితము సంజీవితాయతు

(మంత్రించి అర్హులమైనక్రియతో తయారుజేయబడినది)

విచిత్రక్షిల దీనిని ధరించుకొనిన, గొప్పవారి దయ, కార్యసీని, ధనలాభము, వ్యాపారవృద్ధి, వ్యాపారఫలములో అనుకూలము, పరీక్షలలో జయము, ఉద్యోగము చేపూరుట, అస్పష్టము మొదలైనవి కలుగును. ప్లేగు, కలరా, స్ఫోటకము సోకవు. కష్టములను, గంభీరములను తొలగించును. ఆరోగ్యము, బుము, తలచి, అంఠము నిచ్చును. ఇది అనేకమందిచే మెప్పుపొందినది. ప్రచురణ పోస్టుఖర్చులకర్పూ 1 య పంపిన సంజీవి తాయతు ఉచితముగా పంపబడును. పి. పి. గా పంపిన 1-8-0 యగును.

ఇంద్రజాల మహేంద్ర జాలము

ఈ గ్రంథములో జర్మనీగారకి, హస్తలాఘవము, ఆంగ్ల ఇంద్రజాలము, మంత్ర శాస్త్రము, ధర్మతత్వద్వయము, యంత్రములు, చీట్లపేక తమాషాలు, వికోదవివ్యూహ, మనుష్యుని మాయముచేయుట, మామిడిచెట్టును పుట్టించుట, జీవముతో సమాధియగుట, శరీరములేని తలచేత మట్లాడించుట, గాలిలో మనుష్యుని నిలుపుట మొదలగున్న విచిత్రములున్నవి. దీనిచే మేజిక్ చేయగలరు. చెల రూ. 4.

ఉపాధ్యాయుల నింతాహా! విద్యార్థుల నగప్రసాదము!

పి. ఆర్. జనార్దనం నాయుడు, బంగోలు, (గుంటూరు జిల్లా.)

చదువతగిన ప్రకటన

రూ. అ.

- (1) ఆదిభక్తవిజయము 6 0
- (2) భగవద్గీత టీకా తాత్పర్యము 2 8
- (3) రామకృష్ణ-కల్పమృతము టీ|| తా|| ప్రతి 1-8 1 8
- (4) భాగవతసారము 1 8
- (5) ముకుందమాల 0 12
- (6) హిందూ పురాణకథలు-శంకరవిజయము ప్రతి 1-8 0 8
- (7) భారతకథలు 5 8
- (8) ఆంధ్రనామగ్రంథము 0 12
- (9) శంకరనారాయణ నిఘంటు-ఇంగ్లీషుకు తెలుగు డిటో తెలుగుకు ఇంగ్లీషు 8 0 5 0
- (10) రామకృష్ణపరమహంస ఉపదేశవాక్యములు డిటో ఇంగ్లీషు పాకెట్ సైజు 0 12 1 0
- (11) Macmillan's Eastern Tales English or Telugu Edition Each Sort 3 9
- (12) Longman's Indian Reading Book series (English or Telugu Edition) Each sort 3 12
- (13) Fountain Pens—Black bird 3 12
- Swan 6 12

అడ్వాన్సు బంపని ఆర్డర్లు గమనించబడవు.

యక. వేంకటరాయలు అండు నక, 96, తంబుశెట్టి వీధి, మద్రాసు.

వెలస్వల్పము!

ఫల మధికము!!

పరీక్షించదగినది!!!

నా ర సిం హ తే హ్య ము

దీనియందు బంగారు, వెండితేకులు, పశుకర్మ్యూరము, మంగుళపువ్వు, సాలామిర్ల సభేదామిర్ల మువలను అనేకవిధములను వస్తువులతో యోగమున బయలుపెట్టుచున్నది. ఇదిమిక్కిలి వీర్యవృద్ధిని, బలమును కలిగించుటలో అత్యుత్తముయినది. మేహము, నికార్మక, నిర్మల్యము, మిక్తపిష్టము, పంసార సోమ్య లోపము, నూత్రమువెంట ముక్త మపేక్షలు, మునిగునాటిని భంగించును. పురుషులైన యింద్రులమును ఘట్టిపరచును. దీక్షమును సుక్ష్మపరచి వృద్ధులొందును. అతిమాత్రమును ఖండించును. వృద్ధుల సేవను యోగమును బలమును, కొంతని, పంసార సోమ్యమును, మిక్తులమును ధాతువులన్ని పంథానప్రాప్తిని గలిగించు యరప్రసాదము. అనేక యోగ్యతాపత్రములు నడుపుచున్నవి. 2 పిట్టలు తేప్పించి పరీక్షించినవారలు మరలమరల తేప్పించుకొనుటయే దీని ప్రాశస్త్యమునకు ప్రబలసాక్ష్యము. 2 పిట్టలు చాలును. 20 తులముల పిట్ట గు 2—8—0 పోస్తే 0—6—0

(నోటు:—ఈ ప్రతి 20 తులముల తేహ్యమునందున్న 3—12—0 లు విలనగల 3 తులం లోహ భ్రకసింపుమును గలిపి నేవించినయెడల మహాదీపము పుట్టగలదుగా పోషించుటయేకాక మిక్తులమును వీర్యవృద్ధిని, బలమును కలిగించుటలో పండియములేదు.)

20 తులముల తేహ్యము, లోహభ్రకసింహరము కలిపి గు 6—4—0 పోస్తే 0—6—0

ఒక్కలాభము:—ఈ పదార్థాలతేహ్యము ఏకకాలమున తేప్పించుకొనినచో గు 1—8—0—2—0 కమామకా పురించి పంపెదము. అన్ని ఔషధములు గల మా క్యాండ్లను యునియము.

వి. శి. ఏ. అందు కంచెని, ఆయుర్వేద సమాజం—వెరిదేపి—నెల్లూరుజిల్లా.

చౌకధరలు!

చౌకధరలు!!

స వ్య యం శి క్షా

సంస్కృత గ్రంథములు

వివాలాచార్యుల 1—8—0

స. స్వామినాథశాస్త్రిశ్రీకృష్ణము.

తెలుగు లిటలో పాఠము ఆంగ్లమునాలో ప్రాయబడినది. ఆసంకరలు

శబ్దరూపావళి 0 5 0; సీతీకథానైపుతీ 0-12-0; బాలకాదంబరి (పద్యము) 0 6 0; లింగానుశాసనము 4 0; ధాతురూపచంద్రిక 0 4 0. ఈ అయిదున్న ఒక్కసారిగా కొనువారిత ఇవి 1 0 0 కే ఇవ్వబడును. Outlines of Sanskrit Grammar 1 8 0

అక్షరము:—

ఎన్. ఎస్. నీలకంఠం

ఎన్. ఎస్. నరసింహం, ఎం. ఓ., ట్రయినిగు కాటేజి, రాజమండ్రి.

శాస్త్రీస్ గనేరాయా క్యూర్

అన్నివిధములైన శరీరరోగములు, స్త్రీల

బహిష్టు మొదలగు సకల ముగ్ర వ్యాధులకు అత్యద్భుతముగా నెవచేయును.

హా సేనా 1-కి రు. 3.

బోటుగుర్పు ప్రత్యేకము.

వివరములకు నేడేవ్రాయుడు.

మా అపువధములన్ని

యు రసవిష.గంధకములు చేర్చిక కేవలము, మూలికలు, భస్మములచేత తయారగుచున్నవి.

V. S. SASTRY & SONS.,
Chemists, Druggists and
Opticians, Tenali. S. S.

చిరకాలము వుండును ! నాణ్యమైనవి సరసమైనధర!!

బరంపురం నేత పట్టుబట్టులు

లండన్, కలకత్తా, మైసూరు, పూనా, వద్రాసు సూరత్ మొదలగు చోట్ల జరిగిన ప్రదర్శనములందు బంగారు పతకములు, యోగ్యతాపత్రములు నివ్వబడియున్నవి. మా ప్రేమమార్కుగల సిల్కు కండువలు, దోవతులు, పేటాలు, నారమడి, పొక్కుపంచలు, వర్తింగు, కోటింగు సిల్కులు, వేస్తు సిల్కు కోటింగులు ప్రతివోటను దొరకును. మా ప్రేమమార్కును గమనించుకొనుడు. శాంపిల్స్ కావలసిన వ్రాయుడు.

శాండో లేహ్యము

మిక్కిలి అమూల్యమైన ఓషధులచే శాస్త్రోక్తముగ తయారుకాబడినది. ఇది యొక గొప్ప మహాత్ముని యోగము. దీనిని సేవించినచో అద్భుతగుణము గలిగినట్లు వ్రాసియున్నారు. ఇంద్రియ దుర్బలత్వము, స్వప్నస్థలనము, కాస, శ్వాస, పొండువు, గుండెదడ, అరుచి, నిక్కాక మొదలగు వాటికిది రామభాగమునలె పనిచేయును. ఔషధసేవావిధానము డబ్బీతో పంపబడును. 20 తులముల డబ్బీ 1-కి ధర 2-0-0. తపాలా ఖర్చు వేరు.

బి. కె. గుప్త అండు కంపెని

సిల్కు ఎంపోరియం, బరంపురం సిటి, గంజాం జిల్లా.

నమ్మకమైన సుగంధ ద్రవ్యములకు తావు

తలనూనెలు, తైలములు, అత్తెడ్లు, సాం బాణి కడ్డీలు, సువాసన పొగాకు, ముక్కుచాడి, టాయిలెట్ పౌడరు, పన్నీరు, చందనపొడి, సబ్బులు, లోషన్లు, సువాసనమీగడలు, సోప్సుందులు తదితరములు తయారొనర్చువారలకు ముఖ్యవసరమైన వివిధ పుష్పములనూనెలు, సుగంధములు, లోహపుదినుసులు, రంగులు వగైరా అన్నియు చౌక ధరలకు దొరుకగలవు. మైకోసెంట్లు, గుజ్జపుమార్కు. మైకోసుగంధములు, కర్పూరపుదండలు వగైరాలు గలవు. ధరల జాబితా ఉచితము. వివిధరకముల టాయిలెట్లు, తయారొనర్చుటకు 20 వివరములు కలిగిన పుస్తకం వెల రు. 1-0-0.

Apply to—

D. G. GORE
31 Mangaldas Road,
BOMBAY No. 2.

ఉత్తరములు ఇంగ్లీషులో వ్రాయవలెను.

మైసూరులో గుప్తమార్కు సెంట్రుకు విశేషము—

వి. హెచ్. హరూన్ సేట్,

యన్ స్టేషనరీ రోడ్, మద్రాసు.

అత్యంత అమూల్యమైనవి సరసమైనధర!!

రాజమోహనమోరాయలు

ప్రపంచమందలి తలనూనె లన్నిటిలో యుత్తమమయినదని

అనుభవజ్ఞులు గ్రహించుచున్నారు

ఇది మిక్కిలి శ్రేష్ఠమయిన పుష్పరసములు, అత్తెడ్లు, సెంట్లు, మొదలగు వాటిచే తయారు చేయబడినది. ఆనందజనకముగ పంపిణీము, నాణ్యమయిన సువాసనగలిగి. తలకు రాచుకొని యీకాలపు నూనె లన్నిటిలో ఉత్తమ మయినదని చెప్పక తప్పదు. దీనిని రాచుకొని దువ్వుకొనుటచే మెదడునకు చల్లదనమును, బుద్ధివికాసమును, గలిగించుటయేగాక, అకాలముగా వెంట్రుకలు నెరయుట, చుండ, శిశోవేడిమి, మాడు పోటు, మొదలగువాటిని పోగొట్టి వెంట్రుకలను పట్టు పింఛములె మృదువువరచి విస్తారముగా చల్లపరచి వృద్ధిబొందించును. గొప్ప గొప్పనా రంపలు విస్తారముగా దీనినే వాడుచున్నారు. స్త్రీలు మిక్కిలి ప్రేమితులు.

సీసా 1-కి రు 1-0-0.

6 సీసాలు 5-4-0

భృంగామలక తైలము

దీనితో తల అంటుకొనిన అత్యుష్ణము. మాడుపోటు తలనొప్పులు-పార్శ్వపునొప్పులు-లండనేడిమి-మొదలగునవి హరించి మెదడుకు చల్లదనము నిచ్చును.

4 బెమ్మల సీసా రు 0-12-0

వి. పి. ఖర్చులు శ్రేష్ఠము.

వి. శి. వి. అండు కో, అయుర్వేద సమాజం, పెరిదేసి, నెల్లూరుజిల్లా.

(ఆత్మగతము)

కొ సుకక పల్కెగా “పడుపుగూడు” నరాంకితమంచు పోతరా
 “జిసి”యని రోయుచు హితధరేశులు “గస్తరి” “రోజువెచ్చము”
 విసువక యిచ్చవారు జన నేగృతిమానుచు బొడ్డునల్లలో
 “బెసలుతిలల్” పొలాన వెదపెట్టితి నక్కట! నేద్యగాడనై.

సీ. గాడడిండిమభట్టు కంచుధక్కను వోలె బగులగొట్టితి నట్లు వడినగడ్డ
 సత్కథాబీజముల్ సంతరించినయట్లు విత్తించితిని పంటవిత్తనముల
 దీనారటంకాల దీర్ఘమాడినరీతి మంచెపైనుంటి సశ్యముల వానఁ
 దెలుగురాయండిచ్చు దివ్యకస్తూరినా చేపట్టి ముతీసితి చేనియెఱపు
 పూలనమ్మిన యంగడి బుద్ధిలేక, కట్టె లమ్మినరీతినిఁ గనకలేఖ
 నిఁ వహించిన చేతనే గుణపమంది, గట్లు విఱచితి చేతులు కాయఁగాయ.

మ. గరిటెగానాకి వ్రతమ్మును జెఱచితి గాకేమి మానాఁడు భూ
 వరులే న్నాడు దరిద్రదేవతను గూర్చు జాలకేపోయి రీ
 ధరణి న్నమ్మిన “కృష్ణవేణి” కృప యుతఁ బూపి సర్వస్వము
 హరియించె దురదృష్టనిఁ ధనికుఁ జేయఁ శక్యమే యేరికి!

సీ. “ప్రాప్తమా లేశమే పదివే”లనుచు నమ్ము పోతరాజున కిది పోలెగాక
 “అకటికి” నిను నమ్మ భారతి” యన్న పోతరాజున కిది పోలె గాక
 “సమ్మెట్రవేటల” సమ్మెతింపని మేటి పోతరాజున కిది పోలుగాక
 “పడుపుగూడు” భుజింప బాలుపడని శుచి పోతరాజున కిది పోలుగాక

గీ. లేకి ధనికుల సభలలో లేచి స్వర్ణ-కింకిణులు మ్రోయఁ గృతికస్యఁ గొంకులేక
 యెలమి సర్తింపఁజేసిన ఖలమతికిని - సాధుకర్షకత విధికి సమ్మతంబె?

శా. లేరా! ముందునుఁ గల్గరా! కృతుల నీలీల ధరాపారుర
 బేరుంజేర్చి నుతించు సత్కవులుగానీ యొక్క పొత్తమ్మునే
 శ్రీరామాంకితమో! శివాంకితమునో జేయంగ వాంఛింతు ర
 య్యారే! నే నటువంటి భాగ్యమునకై నా! నోచనైతి గదా!

గీ. మహిపతులు మంత్రిజనులుఁ గోమట్లు శూద్రు-లార? వీరని వారని యనఁగ నేల?
 “ఏధి”నంగడియందున పెట్టి యెల్ల-వారి కమ్మితి పద్యముల్ పాపమనక.

గీ. ఏడునూరుల టంకమ్ము లిచ్చువఱకుఁ-గదలసీయఁడు కంసాలి కరణ మిపుడు
ఆకలికి నోర్వవలెనో! ఘోరావమాన-వహ్ని తాపము నోర్వంగవలెనో, అకట!

మ. గమికర్మకృతనైకసీవృతుడనై గ్రామంబు గ్రామంబు బ
ల్పమునుం గాలికి కట్టి తిరిగిని ప్రద్దా)మంబులఁ జారిణి
రమణీవర్ణన, లోభివర్ణనము నై రాశ్యంబునఁ గూర్చి ప
ద్యములం బాడితిఁగాని వేలుపులు లేరా? పద్య మీగూడదా?

గీ. నేలనాలుఁగుచెఱగుల నేలిసెట్టి - పృథ్విపతులకుఁ జేతిజంబీరమైన
నే నిపుడు చేతు లిఱికించి నిగళమందా - కాపుఁ గరణాల సభలోనఁ గట్టువడితి.

సీ. ఏరభద్రద్రాశ్చి విద్వాంసుఁడగునేమి! యాంధ్రనైషధకర్త యైన నేమి?
కవిరాజు చిరుదంబుఁ గల్గియుండిన నేమి? సార్వభౌమాభిఖ్య చాలియేమి?
విస్సనమంత్రికి విదనయిన నేమి భాస్కరుమైత్రీచేఁ బఱుంగ నేమి?
మైలారువిభుని ప్రేమముఁ జూఱుగొన నేమి? డిండిమభట్టు గల్పియును నేమి?

గీ. కాపుఁగరణాలఁ బాదరతులను లేచు - రచ్చమిట్టలదుమ్ములో వచ్చువారు
పోవువారును నూఱుడింపులును సేయ-బండకొయ్యనుఁ నొగిటఁ బట్టవలసె.

శా. తల్లీ! శారద! నీకు నావలస మత్కా-స్యప్రపంచమ్మునం
దెల్లెఁ నుతయు మేలుకల్గద! రవంతే నీదు పుత్రాభిశే
యుల్లాసంబునుఁ గల్గలేద! కలదే నీవేళ తద్భాగ్య సం
పల్లాభంబున నేను ముక్తిదముం బ్రాప్తంఁగాఁ జేయనే!

గీ. ప్రభులకీర్తినిఁ దెల్పి నాప్రతిభఁ జూప-ధరణి నాకావ్య మాచంద్రతారకముగ
నుండునే నిక, నాకు లేకున్నదేమి!-యేను మృతజీవుడనె యాంధ్ర(?)విషయమందా.

గీ. శారదోపాసనారసాస్వాదసిద్ధు-లందునే నొకఁడను ప్రళయముననైన
అభవుడ విముక్తమునువలె హరికీర్తి-లోకసుక్షేత్రమునను వెల్లుదును నేను.

మ. కలిదోషాహరణంబుఁగా నలుని యాఖ్యానంబు వర్ణించితిఁ
విలసత్సుక్తుల కాశిఖండముననుఁ విజ్ఞాని మెప్పించితిఁ
పలుకఁ నేర్పితి చక్రవర్తులను వైవక్షేత్రనంపత్తినిఁ
బలుకుందోడయి వాణి రా దిరిగితిఁ భాషాప్రపంచమ్మునఁ

మ. కనియుం బెంచియుఁ బెద్దజేసి చనిరేకా నన్నయాదుల్ మహా
ఘను లావేళను దిక్కులేని నిను వేడ్కం జేరఁగాదీసి పా

వన రీతుల్ గతు లుల్లసిల్లి స్వసంభావ్యస్థితి గూర్చినా
నని విశ్వాసమెయున్న నీకు దయరాదా! నాపయి భారతీ!

‘ఆంధ్రవాణి’

గీ. తనయ! నీనవ నే నిం దానైనైతి-ఖండఖండాలిరిముఖ శోగించినాను
వరమ పుష్పాడ వీవు నీ భవ్యకీర్తి - శాశ్వతము శాశ్వతమును శాశ్వతము.

గీ. సకల కర్ణాటరాజులు మకుటరన్న-కాంతి నీపదములకడ గాన్క వెట్టి
రదియు నాకుఁ బ్రతిష్ఠగ నాత్మదలతు-అంగతవిభేదనై “త్వమేవాహ” మనుచు.

ఉ. పంకజగర్భదేవు తలవాకిట నెన్నిదినాలు నేను ని
శృంకముఁగాఁ జరింతునొ లనద్రతి నంటిదాక నీవు మ
త్కింకరభావమొప్ప నవకీర్తిశరీరముతోఁ బునర్జను
స్సంకటముల్ దొలంగగఁ బ్రచారము నేయుము భావవీధులన్.

క. అన్నన్న? నీకు భవముక - చున్నదె? నీ చేతిభిట్ యుర్విని గల “పె
ద్దన్న” మొదలుకొని గల నదన్న కల్పానాకుఁ బ్రస్తుతం బాంధ్రమునన్.

శా. నీసంబై నను నీదుచేయు నగున్ శృంగారభూషాసమ
ల్లాసాపాదకహా నువర్ణమగుచున్ లాలిత్యముఁగాంచఁ జె
ల్లాసం జెందియుఁ బశ్యతోహరులునై యాంధ్రానన్ శక్త-పుల్
నీసంబై నను సంగ్రహింఁ కెట్లున్ వీడంగలానో! కపి?

(అని యదృశ్య యగును.)

ఈశ్వరా!

సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

ఇంచుకొ యాయు వద్ది హరియింప జరఱుజ జలో నొక్కెడన్
మించి యతింపుచుండు నటు మిత్తి గుటుక్కున గుక్క వేయగా
బొందియు నుండు వెంట నిది బుద్ధి నెఱింగియు బామరుండు ని
శ్చంచలవృత్తి నీయెడల నల్పడు బత్తి నినీ! మహేశ్వరా!

మంచితనంబు ధూర్ధమతి బట్టుటకున్ జెనుదారినుండి మ
ల్లించుట కెట్లు చాలునో హరీ హరి! యెన్నడు దొంగవాకిటన్

మంచము నేయు మందురు క్రమంబునఁ బెద్దలు సుద్దు లందుకున్
గొంచెడివారి కేమిగతి గూర్చినవాడ వహా! మహేశ్వరా!

చంచలు మీ సమస్తము సపారము సంసరణం బటంచు గు
ప్పించు విరాగవాక్యములు వేయివిధంబుల మాతృహత్యకే
గొంచెడు పైడి గూడ గను గొంచెము వీ ల్గునుపించినన్ దృఢ
భయచిత్తకూఁ మట్టి ఘనవంచకు బారికి దప్పి యెల్లొ వ
ల్లించు వినేకి దారి గణుతింపగబోల దటో మహేశ్వరా!

సంచులకొద్ద విత్తమును జాతురిమై గడియింపనీ, మహా
నంచకబుద్ధి భూములు సపారముగా గొని యాక్రమింపనీ,
క్రించులు గూడ సొంఘమును గ్రందను మీదను జేయనీ, నుతూలే
గాంచి రహింపనీ, దొరలె గౌరివనీయు డటంచు మ్రొక్కనీ,
ఇంచుక లేక నీకరుణ యెట్లు తరించునయో, మహేశ్వరా

ఁంచి భుజించుటే సుజనపద్ధతి కొంచెయమైన; దప్పు యో
జించి యొసర్చినట్టిదయె చక్కని చక్కని కార్య; మొందు లా
లించి యొసంగునట్టిదయె యింపు బోనము; సిద్ధులొ వ
ల్లించెడి జాలె కైతి; యిది నిత్యము సత్యమురా, మహేశ్వరా!

శ్రుతిలేని

అశీవి బాపీరాజు గారు, పి. యె.

పాడకే నారాణి
పాడకే పాట,

పాటమాధుర్యా! ప్రాణాలు మరిగెనే,
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

కరవీర కోరికాల్
కదిలి నీ పెదవులే

ప్రణయపద మంత్రాల బంధించె జీవనము
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

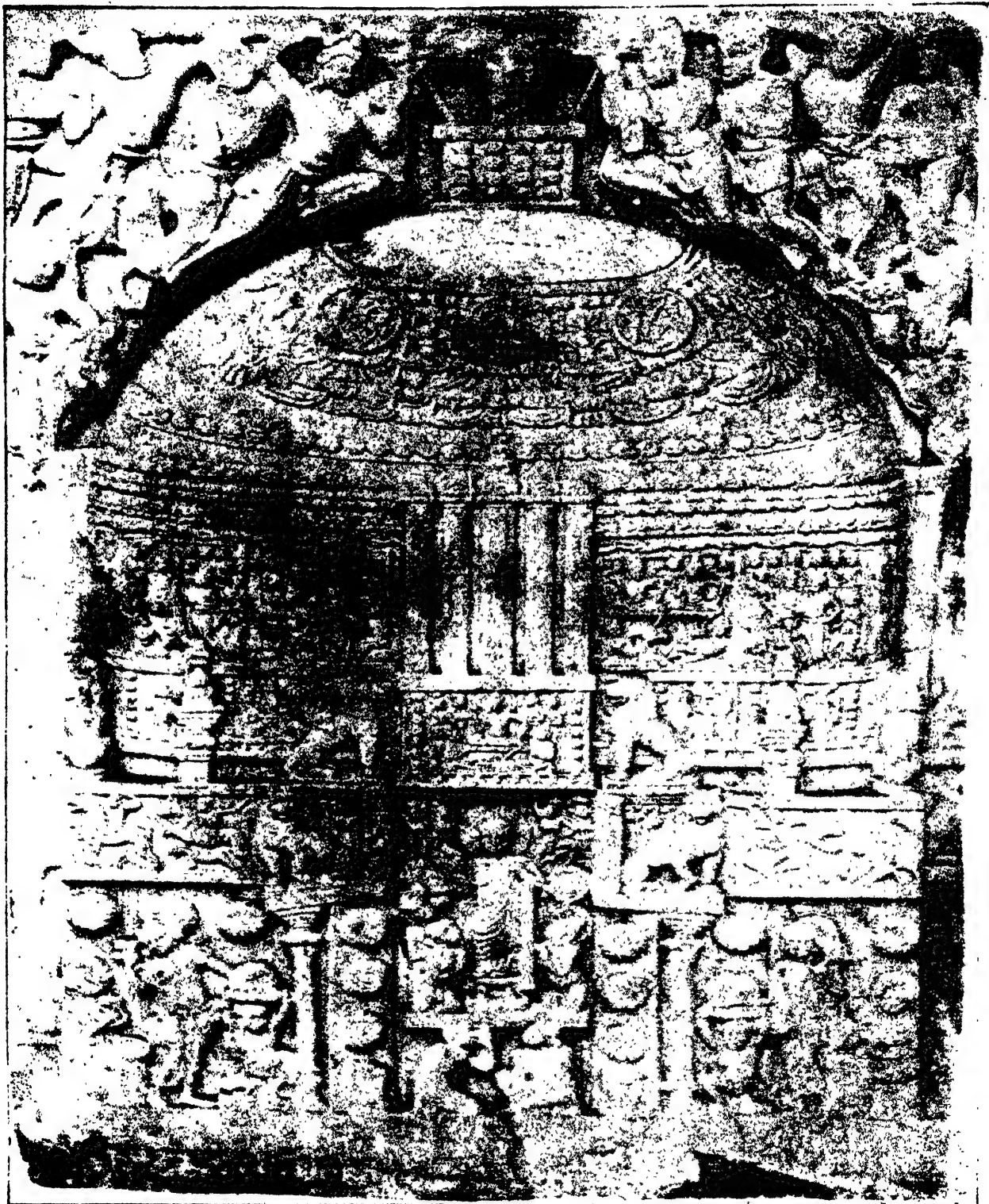
రాగ మాలాపించి
వాగులా ప్రవహించి,

సుడితీరుగు గీతా! సురిగిపోసీయకే,
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

శ్రుతిలేని నాహృదికి
చతురగీతం బేల?

గతిరాని పాదాల కతుల నర్తనమటే?
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

నర్వపుశ్చిక విషరంజీవిని (రిజిస్టర్డ్)

• ఇది ప్రతికుటుంబమనం దుండవల
సిన ముఖ్యమగము. యెన్ని దినము
లం చినను మందుగుణము మాఱదు.
తేలునకుమాత్రమే గాక ఎలక
కుక్క పాము జిట్టి మొదలగు విషజంతు
వుల కాటులకునునుపయోగింపవచ్చును.
గుణములేదని రుజువు చేయువార
లకు 100 రూపాయలు ఇవామివ్వబడును.
ప్యాక్టెట్టు 1-కి రెల అ. 8.
1 డజన్ ప్యాక్టెట్టు రెల రూ. 5.
పోస్టేజి వేరు.

ఒకేసారి 4 ప్యాక్టెట్టు కొనువారలకు పోస్టేజి ఇవాం.
వర్తకులకు 100-కి 25 రూ. కమీషను ఇవ్వబడును.

ఉదర క్రిమి సంహార విశ్వలు

ఈ విశ్వలలో ఒకసంవత్సరపు శిశువులకు అగ్రవిశ్వాదును, ఇతరు
లకు ఒకటి లేక రెండువిశ్వలు చొప్పునను యిచ్చినయెడల కడుపులో
నుండు చిరుపురుగులును, వీలికపాములును ఉంటుఉంటులు గా బయలు
పడును. 8 విశ్వలు 0-8-0.

ధనలక్ష్మి అందు కంపెని,

6, వెంకటేశమేష్ట్రవీధి, సాకారుపేట, మద్రాసు.

త్వరిపడడు!

త్వరిపడడు!!

సతీపతి కుతూహల రహస్యములు

ఇకను మోసపు పుస్తకములను కొని మోసపోకుడు !!!

ఇట్టి గ్రంథ మిదివర కాంగ్రభాషలో వెలుచిదియుండలేదు.
ఇందు గృహసాశ్రమగర్భము, సతీపతి లక్ష్మీవ్యక్తిమేతో వరిలగల
విధులు, ప్రేమితత్వము, స్త్రీజాతులు, పురుషజాతులు, వాని ప్రాంత
నలు, జాతుల పాఠనములు, వానియొక్క అభిప్రాయము, శిష్యా
గృహరహస్యములు, వానిలక్షణములు, ఎట్టి సతీపతుల కెట్టి సంతానము
గలుగు ననువిషయము, గర్భవిషయములు, గర్భప్రక్రియనుసరింపవలసిన
విధులు, గర్భవతుల యారోగ్యావ్యవస్థ, శిశురక్షణ, అత్తకోడండ్ర వైర
ములకు గల కారణములు, వానిని శమింపజేయు నుపాయములు, వారి
కుండలసిన స్నేహావశ్యకత, మున్నగు 280 విషయములతోను, సంపర్క
నుసారముగ గల ఆఫ్టర్ నైట్, లైజుబ్రాకులు 25తోను క్లజు 410 పేజీల
పైబడిన సీమకాలికోతోను చక్కనిపైండతో విరాజిల్లుచున్నది. ప్రతి
గృహస్థుడు తప్పక చదివియే తీరవలెను. కొద్దిప్రతులే గలవు.

పుస్తకము 1-కి రు. 2-0-0. పోస్టేజి 7 అణాలు.

2 పుస్తకములొకేసారి కొనువారికి లిపాలఖర్చు లేదు.

మా చిరునామా:—ఆర్యక్ బుక్ డిపో,

19, తాండవరాయ మొదలివీధి, తిరువళిక్కేణి, మద్రాసు.

ఆంగ్ల భాషా పరిచయము లేనివారలకు బహుగులభయగ
నేర్చుకొనుటకు తెలుగుఅర్థ మలలో నుండు

ఆనంద ఆంగ్లభాషాబోధిని

అనుగ్రంథము మిక్కిలి సహకారిగ నుండును.
ఇది 700 పేజీలు చక్కనికాలికోతోను, భారతకథలు,
ఆకథలకుసంబంధించిన 16 ఆఫ్టర్ నుపటములు గలిగియు
న్నది. దీనియందు ప్రతిపదమునకు తెలుగుఉచ్చారణ, ఇం
గ్లీ ఘపదములు, అర్థ ముచేర్చి నేర్చుకొనువారలకు బహు

గులభయగ తెలియుటకు ముద్రించితిమి. ఇంగ్లీ ఘపాఠశాల
లో 10 సం॥లు వేలకొలది రూ॥లు ఖర్చుచేసి సంపాదించినజ్ఞానమును యింటియందుండియే సంపాదించవచ్చును.
ఉపాధ్యాయుల వెదకవలెను. గ్రామోద్యోగులు, కర
ణములు, దొంగలతో సంబంధముగల బట్టర్లు, నంటవారలు
మరియితర సిబ్బందులు వీరలకును, ఆంగ్లభాషాపరిచయ
ము లేని వారలకును, మా ఆనంద ఆంగ్ల భాషాబోధిని
చాల ఉపకారిగ నుండును. ప్రతి కుటుంబమనగున
ఇది ముఖ్యవశ్యకము.

పుస్తకమురెల రు. 2-0-0.

ఒకపుస్తకమే కొనువారికి పోస్టుఖర్చులు అ. 8 యగును
2 ప్రతుల నొకేసారికొనిన పోస్టుఖర్చులు మేమేధరించెదము

ఆనందబోధిని ఆఫీసు,

పోస్టుబాక్సు నెం. 167, మద్రాసు.

ఒక ఆదర్శనీయమైన సహకారపద్ధతి

మీవర్తకము, వ్యాపారము, వివాహము, విద్య, యె స్టేటుమున్న గువాని నిమిత్తము

వడ్డీ లేకుండా ఋణములు రు 5000 వరకు.

ఎప్పుడైనను దరఖాస్తు చేయవచ్చును

ప్రవేశరసుము రు 1/- మాత్రమే

ఉత్తరప్రత్యుత్తరము ఇంగ్లీషులోనే వ్రాయవలెను.

అడ్మిషను ఫారముకొరకును, తదితర వివరములకొరకును అ 0-4-0 తపాల బిల్లును పంపవలెను.

Messrs. A. P. VINE & Co.,
MANAGING AGENTS,

Ferozepore City

(Punjab)

తంతివిలాసము:—

‘గ్లోబ్’

టెలిఫోను నెం 222

మెసర్సు ఏ. పి. వైన్ అండ్ కో,

మేనేజింగు ఏజెంట్సు, ఫిరోజ్ పూర్, పంజాబ్.

అమృతాంజనం డిపోవారి సుప్రసిద్ధాషధముల జాబితా

1. జీర్ణరసాయనము మాత్రలు	1 4	20. మోహినీతైలము, పెండ్లుకలకు	0 12
2. వజ్రగుళికలు, ధాతుపుష్టికి	1 0	21. చుండుకు నూనె సీసా 1 కి	0 6
3. జ్వరహరి, జ్వరములకు సీసా 1 కి	0 12	22. గ్రహణిమాత్రలు డబ్బి 1 కి	0 8
4. అమృతాంజనము సీసా 1 కి	0 10	23. జాలాబి మాత్రలు, మలబద్ధమునకు	0 8
5. దూలశంకకు తైలము, డబ్బి 1 కి	0 12	24. కుసుమారి మాత్రలు	1 0
6. తామరతైలము, తామర, తీటకు	0 6	25. సెగకు ద్రావకము సీసా 1 కి	1 0
7. కలరా మాత్రలు, వాంతిభేదలకు	0 6	26. కఫహరి, శీతగట్టు దగ్గులకు	1 0
8. తేలుమందు, తేలుకాటుకు సీసా 1 కి	0 8	27. కఫహరిచూర్ణము డబ్బి 1 కి	0 8
9. దంతశూలహరి, పండ్లపోటుకు	0 8	28. సుందరితైలము	„ 0 8
10. కర్ణశూలహరి, చెవిపోటుకు	0 6	29. శిరోవేదనమాత్రలు, తలనొప్పిలకు	0 12
11. గజ్జికి తైలము, గజ్జిచీడలకు డబ్బి 1 కి	0 4	30. నేత్రాంజనము, కంటివ్యాధులకు	0 4
12. పగుళ్లకు తైలము, శీతపగుళ్లకు	0 6	31. ఉబ్బసమునకు మందు	2 0
13. పేలకు మందు సీసా 1 కి	0 4	32. వాయుప్రపోట్లకు మందు డబ్బి 1 కి	1 0
14. చందన అత్తరు 1 బొంబు	2 0	33. విరేచనములకు మాత్రలు	„ 0 8
15. కుష్టుకు తైలము, డబ్బి 1 కి	0 8	34. కస్తూరిమాత్రలు, పెద్దవి	50 కి 0 10
16. దంతచూర్ణము, పండ్లు తోముటకు	0 2	35. వాముకర్పూరము సీసా 1 కి	0 6
17. సుఖభోగిమాత్రలు	1 0	36. నేపాళ దేశపు కస్తూరి తు. 1 కి	36 0
18. సుఖభోగితైలము, పుండ్లకు	1 0	37. కుంకుమపువ్వు 1 వ రకం	„ 3 0
19. రోమహరి, పెండ్లుకలు ఊడుటకు	0 8	38. పంచకమూగం	2 0

అమృతాంజనము డిపో, బొంబాయి. మదర్రాస్.

విభవ సవత్సర విశేషములు

౧౯౨౮

మార్చి ౧. ఇంగ్లండు హోల్కార్డు-నాన్సిమిల్లు గుల వివాహము.
 ౨౦. శస్త్రనియమన (Disarmament) సమావేశము,
 జనీవా.

ఏప్రిల్ ౧౫. జుబుప్రొటరాబావారి మృతి.
 ౨౧. అఖిలభారత హిందూమహాసభ-
 అధ్యక్షులు-యన్. సి. కేల్కరుగారు.
 ౨౩. మగన్-టాల్ గాంధీగారి మరణము.
 ౨౪. డా. సుబ్బింద్రబోసుపరమపూలు ఆమెరికానుండి
 భారతదేశమునకు వెచ్చిచేరుట.

మే ౧. బాడ్గోలీయందు కౌన్సులర్లు విరాళము సత్కర్మ
 ప్రారంభము.

౨. బర్లారి రాఘవాచారిగారు విదేశములకు వెడలుట.
 ౧౫. సకలాంధ్రవి సమ్మేళనము స్థాపనపట్టము.
 ౧౬. సర్వపక్షసమావేశము-గొంగూరు.
 ౨౮. పునుక్కుట మహారాజావారి మృతి.
 ౩౧ నిటంరాష్ట్రాంగ్రసభలు-చూర్యాపేట(౩దినములు)

జూన్ ౧. ఆంగ్లాత్మదుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారి మృతి.
 ౧౨. పండిత గోపబంధుదాసుగారి మృతి.
 ౨౨. కోవలమాడి గోపాలకృష్ణయ్యచౌదరిగారి మృతి.
 ౨౮. చల్లపల్లి రాజావారి మృతి.

జూలై ౧౩. ఆగ్నేవైశ్య మహాసభ-నాయల్వాడు.
 ౨౮. ఆంగ్రసభలు-గుంటూరు (౩ దినములు)

ఆగష్టు ౧. బాడ్గోలీకి గాంధీగారి ప్రసూనము.
 ౫. బాడ్గోలీ సత్కర్మహ పరిసమాప్తి.
 ౩౦. లక్నోయందు భారతస్వాతంత్ర్యసమితి స్థాపనము-స్థా
 పకులు: జవాహర్లాల్ నెహ్రూగారు.

సెప్టెంబరు ౧౨. సరోజినీదేవిగారి ఆమెరికా ప్రయాణము
 ౨౧. ప్రథమ అఖిల భారత రాష్ట్రీయ సహకారసంఘ
 మహాసభ-సిమా.
 ౨౪. శ్రీరాజారామమోహనరాయల పర్యంతి.

అక్టోబరు ౧. శ్రీగాంధీగారి ౬౦ వ జన్మదినము.
 ౪. 'హిందూ' ఆంగ్ల దినపత్రిక పంచాంగద్వారీ కోత్సనము.

౧౯౨౮

౧౪. బర్లెసు మెన్సుగారు ఇంకిలూమెన్రి పవనికి రాక
 నామా నిద్దుట.

౨౧. కాకినాడ ప్రాంతముల జలప్రళయము.
 ౨౨ శ్రీసితాపురము మహారాజావారు బ్రహ్మసతప్రచార
 మున్న ౧ లక్షరూపాయలు విరాళ మొసరుట.
 ౨౩. ఇంకిలూ మెన్రి పవనికి పేర్ ప్రభువుగారి నియా
 మకము.

౨౫. లామెంబరుగొల్ యన్. ఆర్. దాసుగారి మృతి.
 ౨౬. అఖిలభారత స్త్రీ య ప్రామ్మూ మహాసభ-కాకి.(౧౧
 దినములు) అధ్యక్షులు- బర్హంగ మహారాజగారు.
 ౩౧. లజపతిరాయగారికి పోలీసు బాతీసబ్బలు తెనుగుట.

నవంబరు ౩. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘ సమావేశము-కిర్గీ.
 ౫. బాడ్గోలీ సత్కర్మహ విచారణ ప్రారంభము.
 ౬. హెర్బర్టు హూనరుగారు ఆమెరికను ప్రజాస్వామిక
 ప్రభుత్వస్వభావము సన్నకొనబడుట.

౧౧. జవాహర్కృష్ణహిందూపాటుగారి సత్కర్మము.
 ౧౪. లాలాజవహర్రాయగారి మృతి.

౧౭. ౧౧వ ఆంగ్రరాష్ట్రీయ మహాసభ-నంద్యాల.
 ౨౦. అఖిలభారత ప్రాగ్మమహాసభ-లాహోరు అధ్యక్షులు
 డా. ఉల్వరుగారు.

౨౧. దక్షిణాఫ్రికా ఏజెంటు జనరలుగ కె. వి. రెడ్డా
 యుడుగారి నియామకము.

౨౫. బొంబాయిరాష్ట్ర ప్రభుమాండ్ర సాంఘిక మహాసభ-
 కల్బాటి. అధ్యక్షులు: వేమవరపురామదాసుగారు.

౨౭. సర్. నెజీంద్రలాల్ మిత్తర్ గారు, యన్. ఆర్.
 దాసుగారి స్థానమున లామెంబరుగ నియమింపబడుట.

(?) అఖిలభారత సాంఘిక మహాసభ-కలకత్తా. అధ్యక్షులు-
 యం. ఆర్. జయకర్ గారు.

డిసెంబరు ౨. గుంటూరు. కారదా నికేతన పంచమ వార్షికోత్సవము.
 ౧౬. సర్ పానగల్ రాజాగారి మృతి.
 ౧౮. లాహోరునందు సాండర్స్ హత్య,
 ౧౯. అఖిలభారత వాణిజ్య సంఘ మహాసభ-ఝరియా.

౧౯౨౯

౧౯౨౯

డిసెంబరు ౧. రవ భారతి తత్త్వశాస్త్ర మహాసభ - మదరాసు.
అధ్యక్షులు-ఎ. బి. భ్రువగారు (3 గోజులు)

౨౦. ఆఖిలభారత మహాసభా ప్రదర్శన ప్రారంభము
కలకత్తా. ప్రారంభకులు: డా. అస్సారీగారు.

౨౨. ఆఖిలపక్ష సమావేశము, కలకత్తా.

౨౩. స్త్రీల సాంఘిక మహాసభ. అధ్యక్షురాలు-తిరువా
న్కూరు జూనియరు రాణి.

౨౯. రవ భారత జాతీయ మహాసభ సభ - కలకత్తా.
అధ్యక్షులు-మోతీలాల్ నెహ్రూగారు.

౩౦. మితవాద మహాసభ - అలహాబాదు. అధ్యక్షులు-సర్.
చిమన్లల్ సెతత్ నాడ్ గారు.

౩౧. ఆఖిలపక్ష మహమ్మదీయ మహాసభ-డిల్లీ.

నవంబరు ౧. ఆఖిలభారత పత్రికారచయితల మహాసభ - కలకత్తా
అధ్యక్షులు-కె. నటరాజన్ గారు.

౨. భారత ఆర్థిక మహాసభ-మైసూరు. అధ్యక్షులు-ప్రొ.
ఫెసరు వి. జి. కాలేగారు.

౩. రాష్ట్రేతరాంధ్ర మహాసభ-ఖర్గపూరు.
అధ్యక్షులు-గా. హరిసర్వోత్తమరావుగారు.

౬. భారత మహిళా విద్యాసంస్కరణసభ-పాట్నా అధ్య
క్షురాలు-మండిసంస్థానపు రాణి.

౧౪. ఆఫ్ఘను అమీరు అమనుల్లాగారి రాజ్యపరిత్యాగము.

౧౫. ర అమనుల్లాగారి ఖండవీరు ప్రయాణము.

౨౧. ౧౦వ ఆంధ్రాయుర్వేద వైద్యసమ్మేళనము - మచిలీ
పట్టణము.

౨౪. అసెంబ్లీలో లజపతిరాయగారి స్థానమున రైబాడా
హంసరాజుగారి నియామకము.

నవంబరు ౨. స్త్రీలును సాంబమూర్తిగారి ఎరెస్టు-బెజవాడ.

౧౯. చెన్నపురి పురపాలనసంఘమున పైమను కమిషను స్వా
గత సంబంధమును గంపరగోళము.

౧౯. డిల్లీ యందు గా|| పటేలుగారింట గాంధీగారికివిందు.

మార్చి ౪. విదేశీవస్త్రముల దహనపందర్శనను గాంధీగారి ఎరెస్టు.
జామీనుపై విడుదల-కలకత్తా.

౫. గాంధీగారి రంగూను ప్రయాణము.

౧౭. దేశమునందంతటను విదేశీవస్త్రముల దహనసంస్కార
ము జరుగుట.

౧౯. గోషెన్ ప్రభువు, ఇర్వినుగారి స్థానమున నూతన
రాజప్రతినిధిగ నియమింపబడుట.

౨౧. బులుసు సాంబమూర్తిగారిని రాజమండ్రినుండి బళ్లారి
చెరసాలకు మార్చుట.

౨౭. గాంధీమహాత్మునకు కలకత్తా కేసునందు ౧ రూ. జరి
మానా విధించుట.

౨౮. మద్రాసురాష్ట్రీయ వర్ణాశ్రమధర్మసభ - మదరాసు.
(3 దినములు)

౩౦. పంగరాష్ట్ర మహాసభ - రంగపూరు. అధ్యక్షులు-
సుభాషచంద్రబోసుగారు.

౩౧. ౧౨వ ఆఖిలభారత హిందూమహాసభ - నూరతు.
అధ్యక్షులు-రామానంద ఫటర్జీగారు.

౩౧. ౨౦వ భారత మహమ్మదీయ సమితి సమావేశము-
డిల్లీ. అధ్యక్షులు-జిన్నాగారు.

౩౧. ౭వ సంయుక్తపరగణాల జాతీయ మితవాద మహాసభ
-లక్నో. అధ్యక్షురాలు - అనీబెనెంటుమ్మ.

ఏప్రిల్

౧. కథియవాడు రాజకీయసభ-మోర్బీ.
అధ్యక్షులు-వల్లభాయీపటేలుగారు.

౩. భారతదేశీయ తింటుకారక సంఘసభ - సబర్మతీ,
అహమ్మదాబాదు.

౬. హైదరాబాదునకు మహాత్ముని రాక.

౬. ఇంగ్లండునుండి ఇండియాకు మొదటిపర్యాయము
విమానముపై తపాలు వచ్చుట.

౬. రాజపాత్ ('రంగీలారసూత్' గ్రంథకర్త)గారి హత్య.

౮. అసెంబ్లీ యందు బాంబులుపడుట.

౮. సహకారసంఘ శాసన రజతోత్సవము-చెన్నపురి.

౯. గాంధీమహాత్ముని ఆంధ్రదేశ సంచార ప్రారంభము,
బెజవాడకు రాక.

౯. జే. యమ్. నేన్ గుప్తగారు రవ తూరి కలకత్తా
పురపాలక సంఘాధ్యక్షులగుట.

సుగంధనశ్యము

చిరకాలము పరిశ్రమచే ఇది కనిపెట్టబడినది ఇదియే ఇది లోకముం దంతటను వ్యాప్తముచేయ బడి సుప్రసిద్ధమైనది. కాబట్టి దీనినిగురించి మేము విశేషించి జ్ఞాపింపవలసిన పనిలేదు.

ఒకసారి యువయోగించినయెడల దీని యుల్కృష్టస్వరూపు నదియే స్థాపింపగలను; దీనిచే బాధా నివృత్తిగాంచి కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా గొప్పవారును, కొలదివారును పంపిన యోగ్యతాపత్రము లెక్కను మిక్కిలిగా నున్నవి.

ఈ సుగంధనశ్యము నుపయోగించుటనల్ల మొదట, ముక్కు, కన్నులతో సంబంధించిన సమస్త వ్యాధులను సమూలముగ నశింపను. పీనసము, ఒంటితలనొప్పి, తలలోనిపోట్లు, జల దోషములు, మొదలగు కంఠమునకు పైబడిన 96 వ్యాధులకును ఈ సుగుంధనశ్యము పెట్టినదిభిక్షము. ఇట్టి గుణవిశేషము గలిగి యితరులభయముగా విక్రయింపబడు నామగ మిదితప్ప మిక్కిముకటిలేదు.

చిరకాలముంచినను చెడిని సుగుంధ విశేషమువలన, సాడి యభ్యాసములేనివారికి సరిత మిది సీతవుగా నుండును.

సాధారణముగా పాడివేయువారి లీసుగంధనశ్యమును ఒకటి రెండుసారు లుపయోగించినయెడల, ఇది సాధారణసాడి 10, 15 సారు లుపయోగించినంతపని చేయును, కాలరావలగు సాధారణపు సాడిలో నీ సుగుంధనశ్యము నొకచిటిక కలిపినయెడల నా పాడియంతయును మిక్కిలిపరిమళవంశముగును. ముగ్ధగునింపు:—ఆంధ్ర లేక ఆంగ్ల భాషలలో విలాసమును విడివిడిగాను వ్రాయ వలెను.

బుడ్డి 1-కి అ. 0-4-0; వి. ఖర్చు ఆ. 0-4-0. డబ్బ 1-కి రూ. 2-8-0 వి. పి. ఖర్చు 0-12-0.

యూక్ లిప్ టన్ ఆయిల్ స్వచ్ఛమైన నీలగిరి తైలము ఇన్ ఫ్లూయెంజా, ఫ్లేగు, కలరా. వీటికిపరమాద్యము వైద్యమునందు ప్రసిద్ధిచెందిన ఒక వైద్యునియొక్క చెప్పబడిన ఈతైలము వాంతిభేది, ఫ్లేగువ్యాధి, తేలు మొదలైన విషజంతువుల కాటులు, కల్మిమొదలైనవాటి గాయములు, నరములనుకుకు, నిష్ప మొదలైనవాటియొక్క కలిగెడు అనేకవిషములైన ప్రామాలు, ఇన్ ఫ్లూయెంజా, మలేరియా; అనేకవిషజ్వరములు, దగ్గు, ఉబ్బసము, వాయువుయొక్క కలిగెడుపోట్లు, నొప్పులు, పల్లనొప్పి, తలనొప్పి, ఒంటితలనొప్పి, కంఠముంట, శీతభేది, మొదలైన వాటికి అపధనసిద్ధము, 1 బౌ. బుడ్డి 1-కి రూ. 0-4-0. వి. పి. చార్జి 0-4 0. 1 బౌ బుడ్డి 12-కి రూ. 2-8-0. వి. పి. చార్జి రూ. 0-12-0. 1 బౌ. బుడ్డి గ్రోసు 1-కి 28-0-0.

టి. సి. నాగలింగప్ప అండు కంపెనీ

250 వాట్టాకు రోడ్డు, పోస్టుబాక్సు 516, పి. టి. మద్రాసు.

Andhra Ayurvedic Pharmacy Ltd.

Head Office— 9, Harris Road Madras.

స్తంభనవటి

ధాతువృద్ధిమాత్రలు

శుక్ల మేహము, స్వప్నస్థలీలము, నిస్సప్తన, ఆకలి మందగించుట, జ్ఞాపకశక్తికల్గట మొదలగు వ్యాధుల హరించి బలము గలుగజేయును. వెల 25 మాత్రలు రూ. 2.

మేహసంజీవి తైలము

లోనికి తీసుకొనునది

96 అపూర్వమాలికలచే తయారైనది. 8 బౌన్సుల బుడ్డి రూ. 8-0-0 సకల క్షుణ్ణులు, మేహప్రామాలు, పడలు, తిమిర్లు, తెలుపు, కొరుకు, మధుమేహము, వాతబాధ్యములు, సర్వవర్మరోగములకు వజ్రాయుధమునంటి సిద్ధాద్యము. 6 బౌన్సుల బుడ్డి రూ. 5-0-0.

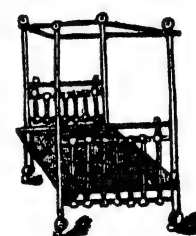
టపాలు చికిత్సచేయబడును. ఉత్తరప్రత్యురములు రహస్యముగా నుండబడును. లేని ప్రదేశములకు ఏజెంట్లు కావలయును. విలాసము:— కేటలాగు ఇవాం.

వైద్యభూషణి డాక్టరు కోటా జయరామునాయుడు ఆంధ్ర ఆయుర్వేద వైద్యశాల (లిమిటెడ్) బ్రాడ్వే వైద్యశాల, 159, బ్రాడ్వే, మదరాసు. తిరువల్లి క్లెని బ్రాంచి:— 8, బండి వెంకటేశనాయక్-ర్ వీధి, తిరువల్లి క్లెని.

పి. కోదండరామప్ప

(లేట్ పి. యస్. పొన్నుస్వామిప్పిల్లగారి పుత్రుడు) 1854-వ సం॥లో స్థాపింపబడినది.

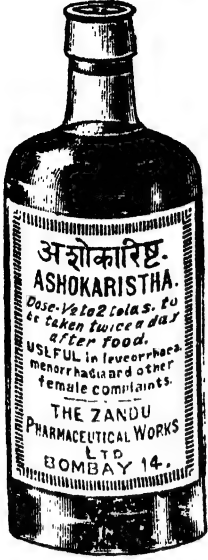
పి. పొన్నుస్వామిప్పిల్లై బిల్డింగ్సు, మేలైన గృహోపకరణ నిర్మాతలు, సప్లయిదారులు 44 వెస్టు ఎన్స్లనేడ్, బార్నిటౌను, మదరాస్.

సంక్రమణ హాలు, డైనింగ్ రూము, రైబ్రరీ, హాలులు, ఇంక ఆఫీసులకు కావలసిన అన్నివిధముల ఫర్నిచరులు, టేబులూ, నల్ల మాను, తెల్లమానులతో అనేక రకములతో ఇత్తడిచట్టములు సాన్ను తో సహా, చక్కగచేర్చి, గట్టిగాను భద్రమైనవిగాను చేయబడును.

కోరినవారి కేవిధముగు సామానున కైనను సరే, కొయ్య పనులకైనను సరే ఎప్పి మేలు యివ్వబడును. ఒకసారి మానస్త ప్రవర్తన హాలు చూచినచో మీకు తృప్తికలుగును. దూరపు గ్రామాదులనండి వచ్చు ఆర్డరులు సామానుల కగు రైల్వే చార్జీకిగాను వాని కిమ్మకులతో మూడవవంతు సొమ్ము పంపిన మీదట, శ్రద్ధగ వి. పి. చేయబడును.

P. KOTHANDARAMA PILLAI, cabinet maker, 44, Esplanade, MADRAS.

జాండుగారి ఆరోగ్యకారిషము

అన్ని వోట్లను (స్త్రీల రోగములకు టానిక్కు) దొరుకును.

స్త్రీలకు కలిగే సకల వ్యాధులను బోగొట్టి రక్తమును శుద్ధి పరచి బలహీనతను బోగొట్టి శక్తివంతులుగా చేయును. స్త్రీలకు ఇది అమృతోపమానమైనది. విడువకటానిక్కుగా నుపుయోగించిన రక్తపుష్టి నిచ్చిముఖమున తేజస్సుబుట్టును. సాధారణ బలహీనతను నిశ్చేషించును.

స్త్రీల శ్వేతప్రదరము, పీడితార్ద్రవము, ఋతుసంబంధమగు రోగములనగా ఋతుశ్రావము. రక్తశ్రావము. (కుసుమరోగము) సోమరోగము మున్నగువాటినిన్ని మర్మస్థానమునందు కలిగే పుండ్లు ప్రణములు, అంటురోగములు, ముట్టువ్యాధులు బలహీనత, దేహము కృశించుట, నడుము, ఎడ, వీపురొమ్మువొళ్ళలు, కడుపువొప్పి, మూర్ఛరోగము, మూత్రకృచ్ఛిణు, అతిమూత్రము, ఉరిమూత్రము మున్నగువాటిని నిర్మూలించిఅన్నివిధములైన శోకములను నివారించును. దీని నుపుయోగించు,

వారికి కలగే శిశువులు నిరోగులై, ఆరోగ్యవంతులై నుందురు. వాకతేప వాషిచూడుడు.

1 పా బుడ్డి రూ. 1-9-0 అన్ని వోట్లయందును దొరకును.

మదరాసు రాజధాని సోలు యేజంటలు:—దామోదర అండు కంపెనీ, 90/1 నై నియస్పనాయకివీధి మదరాసు.

సబ్ ఏజంటలు:—ఈశ్వరదాసు అండుకో, రాజమండ్రి, ఆర్ జిపాల్ అండుకో, బెజవాడ
లక్ష్మీనారాయణ అండుకంపెనీ, కాకినాడ

రసాయన చాయచాయశాల మేలైన గట్టి చాయనూలు వ్యాపారం, తూర్పువాకిలి, వధుర.

గట్టిచాయనూతన రంగునూలు రకములు తమరుచేయడములో “ఇండియాలో” నెల్లను మొదటివారని మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి చెందినవారు.

అన్ని రకములలోను పక్కారంగులు సలీసుగా చిక్కును.

ఒకపర్యాయము మా రకములును ఉపయోగించినవారు, మా రంగునూలు వినా, మరియితర రకములను ముట్టరు.

శాంపిల్ ఆర్డర్ వ్రాయించేది.

మీ ప్రాణములను

యూనిక్ భీమా కంపెనీలో

భీమా చేసుకొనుడు

ఎందువలన ననగా

భీమావ్యాపారములోనుండు సకలవిధములగు సౌకర్యములను

మిక్కిలి చచ్చకలో మీ కొసంగును

1. శాశ్వత అసమర్థత. (Permanent disability benefits)

2. రద్దయిన పాలసీలు బకాయిపడ్డ ప్రీమియము చెల్లింపకయే తిరిగి పునరుద్ధరింపబడుట.

3. పట్టాలను రద్దగాకుండ యుంచుట. (Automatic extension)

4. క్రొత్తగా తగ్గించబడిన రేట్లు అన్ని కంపెనీలకన్న తక్కువ.

ఇవియే ముఖ్యముగా గమనించవలసిన యూనిక్ వారి సదుపాయములు.

గడచిన పంచవర్షాంతపు మదింపునందు రూ. 1000 ల పట్టా 1-కి రూ. 50 లు లాభము పంచబడెను. రాబోవు మదింపునం దెక్కువ సూచనలు పొడసూపుచుండెను.

యూనిక్ వారి పెట్టుబడిప్రతిమలు బీదలకు, సామాన్యులకు లాభకరము లయి మిక్కిలి అందుబాటులో నున్నవి.

కాబట్టి యూనిక్ కంపెనీలో పట్టాను తీసుకొనుటలో మీరు లాభమును పొందుటయేగాక మీ వంశమునకు, మీ దేశమునకు లాభమును కలుగజేసినవా రగుదురు.

ఇతర వివరములకు, ఏ జెస్సింగారకు వీరికి వ్రాసికొనుడు:—

మేనేజింగు ఏజెంట్లు,

10, కానింగు వీధి, కలకత్తా.

లేక సూపర్నెంటు, ఎ. సి బోస్.

ఆంధ్ర ప్రాంచి, బెజవాడ.

ఆర్థనైజరు
వాడ్రేపు బ్రదర్స్ }
పితాపురం.

సిద్ధమకరధ్వజ

(మాత్రలు బంగారుచే కప్పబడి యుండును)

ఇంగు సున్నము చేర్చి తయారు చేయబడి యున్నది. ఇది సమస్తవ్యాధులను అద్భుతముగా ఖండించును. ప్రమేహము, క్షయ, పొండుపు, కాసశ్వాసలు, అగ్నిమాంబ్యము, సమస్తవిధములగు జ్వరములు, శీర్షజ్వరములు, పురాణజ్వరములు, దగ్ధులు, అగుచి, అగ్నిమాంబ్యము, అస్థిపిత్తము, కృత్తికము, కేగరోగము, అత్యుష్ణము, అతియీకము, దుర్బల్యము, శుక్లస్వప్తము, స్త్రీల కుసుమవ్యాధులు మొదలగునాటిని ఖండించును. రక్తమును శుభ్రపరచి వృద్ధి జూపించును. మిక్కిలి వీర్యవృద్ధిని, సంసారశక్తిని, బలమును, కాంతిని, సుఖమును, సంతానప్రాప్తిని కలిగించు విరప్రసాదము. దీనిని శ్రమింతులు సదా తాంబూలముతో నేవించుచుంకిన సర్వరోగ వినిర్మూలకై సర్వసఖము లనుభవించెదరు. వెల మిగుల స్వల్పము.

100 మాత్రలు నీసా రూ. 20 0-0.

10 రోజులకు 20 మాత్రలు నీసా రూ. 4-8-0.

వి. సి. ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

వ్యాధిగ్రస్తులు తమ వ్యాధులను గురించి సంజాయిషి చేయునుకొన గోరినచో వ్రాసిన తగిన సలహా నిచ్చెదము. కృతజ్ఞులు ఉచితము.

పి. శి. ఏ. అండు కో., ఆయుర్వేదసమాజం,

వెలిచేరి, నెల్లూరుజిల్లా.

బొంబాయి లెఫ్ట్ ఆస్యూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్

(స్థాపితము 1908)

ప్రత్యేక సదుపాయములు

సభాధ్యక్షుడు, సర్ ఎల్లూభాస్ శామలదాస్; మేనేజరు, యన్. బి. కాన్డమాస్టర్ Kt. C. I. E. J. P.
 ఇండియా దేశపు భీమాకంపెనీలలోకెల్ల అన్నివిధముల పాలసీ సౌకర్యముల సవ్యగల ఓదియే.
 తక్కువ ప్రీమియములు స్వీకరింతులు
 ఎక్కువ బోనస్లు మంచి మేనేజిమెంటు
 ఆటోమెటిక్ నాన్ డర్ ఫీచరు పాలసీదారు హక్కులకు వెంటనే
 వివరములకు వ్రాయుడు— సొమ్ము చెల్లించుట

K. PADMANABHA PAI, B. A.,

Secretary.

MADRAS BRANCH.

P. B. No. 337,

Mount Road,

MADRAS.

